M. VERRII FLACCI

QUÆ EXTANT

ET

SEXTI POMPEII FESTI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

EX EDITIONE ANDREÆ DACERII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN PRIMUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1826.

SERENISSIMO

DELPHINO

S. P. D.

ANDREAS DACERIUS.

Si mihi cum alio principe nunc res esset, eique Festi Pompei libros offerrem, mihi fortasse verendum foret, ne ille, ditissimos antiquitatis Romanæ thesauros ignorans, velut inutile munus aspernaretur. Tibi vero eos hodie consecro, DELPHINE SERENISSIME, qui non solum pleno gradu in literarum studiis processisti, sed intima quoque disciplinarum penetralia reserasti, et sic etiam incredibili semper nova discendi cupiditate teneris. Quare tuto augurari posse videor, fore ut volens propitiusque Festum Pompeium accipias, qui si non omnem sitim tuam explere, eam certe lenire, possit, et liquidissimo salientium aquarum flumine temperare. Vera dico, DELPHINE SERENISSIME, inter præstantissimos scriptores, qui res Romanas literis mandarunt, nullus est qui te plura bona doceat, immo et ipse solus est qui te multa doceat, cum aliis scriptoribus intacta, tum et superioribus nostris sæculis inaudita.

Ipse quidem de verborum significatione in hisce commentariis acturum se profitetur, sed quamvis late pateant verborum significationes, differentiæ, proprietates, eaque

ANDREÆ DACERII

PRÆFATIO.

Postquam Illustrissimus, et omnium virtutum emendatum exemplar, Carolus Sancta-Mauræus, Montauzerii, Dux Serenissimi Delphini adolescentiæ moderator factus est, Divinumque illum et omni sua cura dignum infantem gremio suo impositum suscepit, eo studia omnia contulit ut iis virtutibus alumnum suum imbueret, quæ robustum quoque, et jam magnum principem, olim etiam, sed post multos annos, si Deo placet, maximum Regem, ab illa puerili institutione prosequerentur. Eum igitur omnibus disciplinis, et humanioribus præsertim literis, instituendum curavit. Eaque semina ut profundiores radices agerent, Invictissimo et Sapientissimo Regi auctor fuit ut viris eruditis omnes Latinos auctores, in usum Serenissimi Delphini, notis et interpretationibus illustrandos mandaret.

Nihil quidem, Serenissimo Delphino, deerat ad veram et solidam doctrinam adipiscendam. Præstantissimo Præceptore utebatur Illustrissimo ac Reverendissimo Jacobo Benigno Bossuetio, Episcopo Condomensi, cui etiam in partem curarum ascitus Illustris et admodum Reverendus P. Daniel Huetius Abbas Alnetanus, omnium artium ad miraculum eruditus. Sed verebatur Illustrissimus Montauzerii Dux, ne cum olim præceptoribus exemtus esset Serenissimus Delphinus, togamque mutasset, multa elaberentur quæ illi sapienter tradita fuerant. Quare in consequentes annos hoc ei subsidium paravit.

Præterea cum intelligeret Rex Sapientissimus non minus

politicæ quam belli artibus regna constare, suum esse duxit, quantum Imperii sui terminos protulisset, tantum etiam promovere artes politicas. Illudque ab eo ita præstitum est, ut dubitari possit plusne industriæ ei coronis nectendis adhibeant Mars, Pallas, Enyo, bellipotentia illa numina, an Apollo ipse omnisque Musarum chorus.

His accedit etiam, quod sic vere paternum in subditos animum se testari posse putavit Rex Optimus, si eis ad literas ita viam muniret, ut qui in re tenuissima essent, nihilominus vel minimo sumtu regiæ institutionis participes esse possent.

Hæc sunt, Lector, quæ tecum communicata oportuit: nunc de Festo Pompeio et hocce meo instituto dicere aggrediar, si prius aliquid de Verrio dixero.

Ex Suetonio discimus Marcum Verrium Flaccum nobilissimum grammaticum sub Augusto floruisse, ejusque nepotibus præceptorem electum in palatio docuisse. Multa scripserat; citantur enim ejus libri *rerum memoria dignarum*, *De obscuris Catonis*, *De verborum significatione*, *Epistolæ*, *Carmina*, et alia multa. Sed eorum fragmenta quædam ad nos pervenerunt quæ sitim tantum nostram accendunt. Soli de verborum significatione libri integriores servati sunt cura Pompeii Festi, qui eorum epitomen fecit.

Sexti Pompei Festi ætatem incertam putant viri doctissimi, qui et eum multo antiquiorem faciunt, quam fuit. Sed Eruditissimus Vossius eum sub Imperatoribus Christianis vixisse vere conjecit ex ejusdem verbis in *supparus;* cum enim dicat supparos appellari vela linea in crucem expansa, inde recte colligitur eum iis temporibus natum quibus sacra crux in honore habita est. Certe dubitari non potest quin post Martialem et Canium vixerit, cum eos laudet. His argumentis alterum addi potest, Festum Pompeium a nullo auctore citari qui ante ea tempora scripserit. Hic Verrii de verborum significatione libros breviavit, ibique intermortua et sepulta verba præteriit. Cave tamen istos *de verborum significatione* libros eosdem esse credas ac eos qui dicuntur *priscorum verborum cum exemplis*. Viros doctos qui ita existimarunt in errorem induxit hic Festi lo-

cus male intellectus in voce *profanum:* 'Cujus (Verrii) opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est, cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis, præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos. Ea autem de quibus dissentio, et aperte et breviter ut sciero scripta in his meis libris invenientur, qui inscribuntur *priscorum verborum cum exemplis.*' Sed hæc tantum innuunt Festi consilium fuisse, in hisce libris *de verborum significatione,* Verrii Flacci ejusdem argumenti libros in epitomen redigere, præteritis tantum verbis intermortuis et sepultis. Tum et alterum volumen conficere *priscorum verborum cum exemplis,* ubi ea tantum referre cogitabat quæ in prioribus hisce de verborum significatione præteriisset, et breviter ea de quibus dissentiret exponere. Et hæc aliter intelligi non posse fatebuntur qui attendent Festum in hisce de verborum significatione libris, neque Verrii reprehensionem instituere præter quam in locis admodum paucis, neque multa verba intermortua aut sepulta referre, quæ scilicet in alium locum reservabat, quod et ipse testatur alicubi. Audi illum in voce *Tatium:* 'Tatium occisum ait Lavinii ab amicis eorum legatorum, quos interfecerant Tatiani latrones, sed sepultum in Aventino Laureto. Quod ad significationem verborum non magis pertinet, quam multa alia et præterita jam et deinceps quæ referentur.' Ubi cum dicat Festus se jam multa præteriisse quæ deinceps relaturus esset, aperte significat se ea omnia in libros *priscorum verborum* reservasse. Neque enim multa adhuc in libros *de verborum significatione* relaturus erat, cum jam ad eorum metam pervenisset.

Necesse est igitur Festum scripsisse *de verborum significatione,* et *de verbis priscis.* Posteriores ejus lucubrationes plane interciderunt, nescio etiam an unquam in publico visæ sint. Dubitari certe potest an eas auctor absolverit, vel e manibus suis emiserit, quanquam ad earum exemplum Fulgentius Placiades librum unum inscripsisse videtur: *Expositio sermonum antiquorum cum testimoniis.*

Libri *de verborum significatione* integri extitere usque ad tempora Caroli Magni, quis Paulus Diaconus Longobardus, homo confidentissimus et ineptissimus, eos mutilavit, corrupit. Victo enim ac profligato Desiderio, qui ultimus Longobardorum rex fuit, captus a Carolo Magno Imperatore, magnam et a victore et a posteritate se initurum gratiam putavit, si Sexto Pompeio Festo faceret quod ipse Verrio fecisset. Sed homo barbarus hunc scriptorem, quo utiliorem lingua Latina non habet, ita accepit, fœde laniavit, et inhonestis vulneribus confecit, ut cadaver pro homine, truncum pro corpore, semianimem pro vivo nobis reliquerit. Magno tamen favore et plausu exceptus est barbari mutilatoris liber, et loco Festi in omnibus bibliothecis substitutus. Unde brevi factum est ut verus Festi liber non amplius apparuerit. Unus tantum adhuc extabat cladis superstes, sed qualis incendio ereptus, consumtis vestibus, ustulatis membris, deformata facie, vel qualem ille

laniatum corpore toto
Deiphobum vidit, &c.

Ejus libri advecti ex Illyrico habuit aliquas pagellas Pomponius Lætus, ut Pius, ut Politianus scripserunt.[a] Majorem libri partem Manilius Rallus. Ab his Angelus Politianus librum accepit, agnovit, et exscripsit. Pervenerunt reliquiæ libelli ad Aldum Manutium, qui conatus est cum Pauli epitome eas conjungere, et unum corpus ex duplicibus membris conficere. Simili ratione ex utroque libro confectus alter liber extabat apud Achillem Mafeum Bernardini Cardinalis fratrem, qui Aldino locupletior. Eum exscripsit vir eruditissimus Antonius Augustinus Episcopus Ilerdensis, et hoc amplius lectores admonuit, quæ Festi, quæ Pauli essent. Omnia quoque fragmenta quæ habuerat ex bibliotheca Amplissimi viri Farnesii Cardinalis describi curavit, et commentariis illustravit. Post eum criticorum Princeps Josephus Scaliger huic auctori emendando diligentissimam operam præstitit, multa vulnera sanavit, et

[a] Ex Anton. August. Ex Politian. Cent. I. cap. 73.

pauca alienæ diligentiæ reliqua fecisset si emendatiorem codicem nactus esset. Hunc secutus Illustris et de literis optime meritus Fulvius Ursinus, qui cum videret Antonium Augustinum Farnesianum codicem, unde fragmenta sua descripserat, minus diligenter tractasse, et in eo describendo multa præteriisse, eundem et ipse inspicere voluit. Itaque cum eas reliquias ei arbitratu suo habere liceret, omnes notas et apices accurate secutus, et aliis usus auxiliis, quæ divinare non possumus, brevi Romæ librum publicavit, qui reliquis omnibus auctior et emendatior; et unde postea propagatæ omnes editiones, ubi magna ex parte suppletæ lacunæ.

Atque hæc de Festi Pompeii variis casibus ad nostram ætatem dici potuere. Nunc quædam subjicienda cur post tantos viros me expugnari passus sum ut eundem laborem aggrederer.

Sane priusquam onus subirem, Horatii consilio usus, quid valerent, et quid ferre recusarent humeri, diu seduloque versavi. Sed etiam si me imparem cognoscebam, non ideo præsumta desperatione animum omnino despondi. Mihi quidem arduum visum est perficere tantum opus, quod tanti viri non perfecissent, sed eo ipso quod tanti viri non perfecissent, inde mihi illud tentandi confidentia nata est. Præterea cum multa in hoc ipso opere vidisset Scaliger, quæ ne quidem suboluerant Antonio Augustino, multa Fulvius Ursinus quæ Scaligerum et Augustinum latuerant, et adhuc multa superessent, quæ neque Fulvio Ursino, neque Scaligero, neque Antonio Augustino in mentem venissent, mihi continuo ad exhortationem succurrit, 'non capere id rerum naturam, ut quicquid non est factum ne fieri quidem possit.' Arbitratus sum itaque per multos labores multasque vigilias fieri posse, ut fastigia quædam adderem doctissimorum virorum inventis. Idque mihi facilius persuasi cum re ipsa expertus sum me ex conjectura multa restituisse, quæ mihi deinde Schedæ approbaverunt. Neque ego hoc dico mei jactandi causa, qui sum ab omni jactatione alienissimus, et ingenioli mei tenuita-

tis plane conscius, sed ut ostendam in auctoribus recognoscendis et emendandis multa viris doctissimis quotidie elabi, quæ se se postea viris mediocri ingenio perhibent. Addam et illud quoque, hic sæpius a viris præstantissimis erratum esse, quia nemini unquam contigit non errare, et majus est quam ut convenire in humanam infirmitatem possit. Quare illis certe magna injuria fieret, si eorum ingenii magnitudo hoc uno labore æstimaretur. Pauca eorum præstitit Antonius Augustinus quæ præstare potuisset. In multis divinus Scaliger, sed dum ingenio suo nimium indulget, sæpe nubes captat, et nil minus quam Festum interpretatur. Fulvius Ursinus, reliquis felicior, utiliorem operam navavit, sed sic etiam Festum, non tam emendatum, quam emendandum et emendari facilem, tradidit. Igitur rem actam me non acturum existimavi si similes conatus meos proferrem. Multum ab heroibus illis adjutum me fateor, multa tamen contra eorum sententiam sum interpretatus. Schedas et fragmenta a Fulvio Romæ edita diligenter consului, literarum ductus, notas, et apices anxie pervestigavi, unde consecutus sum ut tuto pronuntiare possim nullam bonam Festi editionem extare, nullam quæ truncata non sit et parte sui mutila. Majora quam credi possit menda sustuli, horrendas trajectiones detexi, quæ ab iis natæ sunt qui Festi verba alphabetico, ut vocant, ordine disposuerunt. Festus enim, ut solebant illi veteres, primam literam indicasse contentus, nulla observata serie, voces omnes ab eadem litera incipientes in eundem locum contulit. Deprehendi etiam alterum et ex eodem fonte natum errorem. Verbum *ait*, quod apud Festum sæpe solum legitur, in Schedis semper ad superiora pertinet, ubi nomen auctoris ad quem illud *ait* referendum, verum postea ordine turbato, viri docti ita de Verrio simpliciter et absolute loqui Festum credidere, et de Verrio illud *ait* semper interpretati sunt, cum de alio quovis auctore sæpius esset intelligendum. Multa supplevi, nonnulla addidi in aliis editionibus prætermissa. Neque tamen Festum Pompeium integrum præstare ausim cum videam quædam a Grammaticis citari quæ hic frustra quæ-

ras. Sic alicubi me legisse memini Festum interpretatum esse vocem *Abilam, montem altum.*

Hoc quoque monendus es, lector, divisionem Festi aliam fuisse. Ista enim, ut singulæ literæ libros singulos contineant Aldi est, non Festi, qui ante M literam XII. libros confecit. Liber XIII. incipiebat in medio literæ M, ante vocem *Mulus.* Inde usque ad literam O libri duo continebantur. Initio literæ O incipiebat liber XVI. Initio literæ Q liber XVII. In medio literæ R liber XVIII. ante vocem *rideo.* In medio literæ S liber XIX. ante vocem *Scirpus.* Liber ultimus duas ultimas literas amplectebatur T et V.

E variis lectionibus quæ omnium editionum margines insederunt, illas tantum in notas rejeci quæ mihi alicujus momenti visæ sunt. Reliquis facile est carere. Ego sane ita semper existimavi variarum lectionum multiplicationem locorum corruptelam citius parere, quam eorum emendationem. Habes, lector, quibus te fere volebam. Reliqua omnia ipse melius cognosces. Ita tamen velim existimes me tibi potius exorsam, quam detextam telam tradere. Quare cum in errores meos, nimis fortasse multos, incurres, fac memineris me ea ætate hæc scripsisse qua etiam errari cum excusatione aliqua potest. In reliquis si nonnulla sunt quæ tolli mereantur, quæque te vel utilitate vel amœnitate sua delectare possint, nil deprecor quin tibi continuo in animum succurrat: Neque in bona segete nullum esse spicum nequam, neque in mala non aliquod bonum. Vale.

ANTONII AUGUSTINI

PRÆFATIO

DE

M. VERRII FLACCI

ET

SEX. POMPEII FESTI

LIBRIS.

Sex. Pompeius[a] Festus his viginti libris, quos *de verborum significatione*, sive *priscorum verborum cum exemplis* inscripsit, libros Verrii Flacci ejusdem argumenti in breviorem formam redegit. Abstulit[b] enim verba nimis antiqua, intermortua jam, et sepulta, ut ipse Verrius dicebat, quæque nullius erant usus, et auctoritatis: apertius quoque et brevius de eisdem verbis tradidit minori volumine librorum prisca verba referendo; exempla etiam in aliis libris reperta recensuit. Sæpius autem Verrii errores notavit; et cur id faceret, non minus docte semper reddidit rationem. Accidit vero huic libro, ut multis modis ab antiquitate læderetur. Nam neque quis hic Festus fuerit, neque quo tempore hæc scripserit, potuimus invenire. Vix etiam voluminis hujus aliqua mentio reperitur in Charisii, et Macrobii uno atque altero libro.[c] Cumque liber ipse totus extaret Caroli Regis tempore, Paulus, nescio quis, operæ pretium fore ratus est, si epitomen quandam effice-

[a] Ex Pauli epist. ad Carol.

[b] Ex Festo verbo *Profanum*.

[c] Ex Charis. lib. II. et Macrob. lib. III. Saturn.

ret eorum, quæ ipsi magis placuerunt. Is liber indoctis viris adeo placuit, ut pro Festo in omnibus bibliothecis substitueretur.[e] Unus adhuc liber extabat totius cladis superstes, sed qualis victis commilitonibus et occisione occisis, miles truncis naribus, altero oculo effosso, mutilo altero brachio, cruribus fractis repit alicunde. Ejus libri advecti, ut ferunt, ex Illyrico habuit aliquas pagellas Pomponius Lætus, ut Pius, ut Politianus scripserunt; majorem libri partem Manilius Rallus. Ab his Angelus Politianus[f] librum accepit, agnovit, et exscripsit, et ex eo in centuria versum Catulli emendare tentavit. Ab eodem Politiani exemplo Petrus Victorius[g] aliquot locis in variis lectionibus vulgares Festi libros emendare doctissime, ut solet, cœpit: pervenerunt ipsæ reliquiæ libelli ad Aldum Manutium, qui conatus est cum Pauli epitome eas conjungere, et unum corpus ex duplicibus membris conficere. Sed tam multa omissa sunt, tam multa aliter edita, ut alios emendatores res desiderarit. Simili ratione ex utroque libro confectus alter liber extat apud Achillem Mafeum Bernardini Cardinalis fratrem, qui Aldino locupletior est. Ita tres ejusdem libri editiones, omnes autem imperfectæ extiterunt. Vetus ille liber Festi dimidiatus, cujus ante M literam nihil extat; ab ea vero litera ad finem vix dimidium est, quod superest, ejus, quod antea fuerat. Alter liber est Pauli epitome, quæ quam negligenter facta sit, ex collatione verborum Festi et Pauli, quod hac editione ostendimus, vel indoctissimus quisque agnoscere potest. Tertius est ex utroque confectus, quales sunt Aldi, Mafei, et noster. Sed nos hoc amplius fecimus, quod illi neglexerunt; ut lectores admoneremus, quæ Festi, quæque Pauli essent. Omnia quoque fragmenta Festi describi curavimus, ne quid desiderari posset; in quibus interpretandis quam operam posuerimus, ex his, quæ in commentariis ascripsimus, judicare lector possit. Habuimus autem hoc monumentum

[e] Ex Pio in annot. post. cap. 16.
[f] Ex Politian. cent. 1. cap. 73.
[g] Ex Petro Vict. lib. XVII. cap. 2. Var. lect. et lib. XVIII. cap. 7. et alibi.

antiquitatis, ex locupletissima bibliotheca amplissimi viri Rainutii Farnesii Cardinalis, cui propter singularem bonarum literarum amorem, ingeniumque præclarum, atque in utraque lingua maximos progressus, et non vulgarem eruditionem, a Michaële Silvio Cardinali ex testamento relictum est. In hac editione mutatus est verborum ordo Verrii, Festi, et Pauli: ut lector facilius, quid de quaque re scriptum sit, reperiat. Nam Veteres, nescio quo modo primam literam indicasse contenti, omnia verba ab eadem inchoata in unum locum conferebant; nostri melius omnibus syllabis ordinem adhibuerunt literarum: ita facile verba reperies; quæ tamen si obiter dicta sint, præsto erit quærenti index obiter dictorum. Divisio librorum Festi omissa est, propterea quod ea, quam Aldus confecit, ut singulæ literæ libros singulos contineant, Festi non est: nam in his pagellis, quas habuimus, liber XVIII. et liber XIX. in medio verborum, quæ ab R et S inchoantur, incipiunt. Initio vero O literæ liber XVI. et initio Q liber XVII. incipiunt, ut ex quibusdam literarum vestigiis agnoscere potuimus. Verba, quorum initium est P litera, credimus in duos libros fuisse divisa. Ultimum librum ante finem T literæ inchoasse arbitramur. Ita ante O literam libri XIII. ab ea litera ad extremum libri septem. Sed et Macrobius libro III. refert, Festum scripsisse lib. XIII. de verborum significationibus: Mos est institutum patrium, &c. Hæc quia nimis incerta sunt, et minus utilia, prætermisimus. Sed quia ad manus nostras non pervenerunt omnia Festi fragmenta, notam addidimus iis, quæ Festi esse arbitrabamur, ad ea vero, quæ scimus ejus esse, cognomen ejus ascripsimus. Reperietur hoc in M, O, P, T, V literis. Ea ex Aldi et Mafei libris sumsimus: in quibus poterit hæc editio ab iis, qui eas pagellas habent, emendatior fieri. Et quoniam Verrius Flaccus primus hujus operis auctor fuit, quæcumque ejus opera extant, quæque de eo ab aliis referantur, initio collocavimus.

JOHANNIS CLERICI

DE EDITIONE DACERIANA

A SE AUCTIUS RECUSA

ADMONITIO LECTORI.

CUM statuissemus recudere Parisiensem Editionem Pompeii Festi, moniti sumus ei nonnulla deesse, quæ si supplerentur, Lectorum usibus accommodatior futura hæc nostra Editio videbatur. Primum deerant notæ integræ viri summi Jos. Scaligeri, quas contractas suis admiscuerat Vir Clarissimus And. Dacerius, plerumque quidem addito nomine Scaligeri, sed et interdum omisso. Eas integras, atque subjecto constanter Scriptoris nomine, edi hic curavimus. Secundo, idem præstitimus in notis Ant. Augustini et Fulvii Ursini, quas deesse etiam videbamus, nisi earum obiter meminisset Dacerius. Scaliger quidem et Augustinus nondum viderant Fragmentum Festi; sed tamen felicissime lacunas exemplarium suorum subinde supplevere, præsertim Scaliger; a quo ideo inspectum fragmentum, quamvis dissimularit, fuere qui crediderint. Attamen et interdum ab ejus vocibus abit, ita tamen ut si aberret docte omnino hallucinetur, et lectu sit dignissimus. Tertio, Fragmentum et Schedas, cum notulis Ful. Ursini, subjunximus, ut a Lectoribus possent cum superioribus comparari. Tametsi enim ex iis suppletæ sint lacunæ Festi, nonnulla etiamnum sunt quæ in eo non comparent, et quæ intercidere negligentia nostra nefas duximus. Hæc de hac Editione monenda habebamus, ad quæ hoc unum accedet; innumera menda Typothetarum, quæ in Editionem Parisiensem irrepserant, ex hac fuisse diligenter sublata. Vale.

DE

M. VERRIO FLACCO.

Verrius Flaccus libertinus docendi genere maxime inclaruit: namque ad exercitanda discentium ingenia æquales inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed et præmio, quod victor auferret: id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior. Quare ab Augusto quoque nepotibus ejus præceptor electus transiit in palatium cum tota schola: verum ut neque amplius posthac discipulum reciperet. Docuitque in atrio Catilinæ domus, quæ pars palatii tunc erat, et sestertia centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ sub Tiberio. Statuam habet Præneste[1] in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo fastos a se ordinatos et marmoreo parieti incisos publicarat. *Ex Suet. de Grammaticis.*

Scribonius Aphrodisius, Orbilii servus atque discipulus, mox a Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti uxor fuerat, redemtus, et manumissus, docuit quo Verrius tempore: cujus etiam libros de Orthographia rescripsit non sine insectatione studiorum, morumque ejus. *Ex Eodem.*

Marcum quidem Antonium, ut insanum, increpat Augustus, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, quam intelligant, &c. Tuque dubitas, inquit, Cimberne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi, ita ut verbis, quæ Crispus Sallustius excerpsit ex originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda? *Ex Eod. Aug.* 86.

Ante obitum Augusti anno quarto Athenodorus Tarsensis stoicus Philosophus, et M. Verrius Flaccus grammaticus, insignes habentur. *Ex Euseb. in Chron.*

1 Alii *pro Vestæ* conj. teste Scalig.

M. VERRII FLACCI
QUÆ EXTANT.

M. VERRII FLACCI
RERUM MEMORIA DIGNARUM
LIB. I.

VERRIUS hoc libro refert, cur dicatur versus ille ex Hesiodo, Malum consilium consultori pessimum est. Statua Romæ in comitio posita Horatii Coclitis fortissimi viri de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum haruspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus procurare. Atque illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperam transponi, quem Sol oppositu circum undique aliarum ædium nunquam illustraret. Quod cum ita fieri persuasissent, delati ad populum, proditique sunt; et cum de perfidia confessi essent, necati sunt: constititque eam statuam, perinde ut veræ rationes post compertæ monebant, in locum editum subducendam, atque ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam. Ex qua re bene et prospere reip. cessit. Tunc igitur, quod in Etruscos haruspices male consulentes animadversum vindicatumque fuerat, versus hic senarius scite factus cantatusque esse a pueris urbe tota fertur.[a]

[a] Ex Gel. lib. IV. cap. 5.

INCERTI LIBRI.

PLURIMAS prodidit Verrius mortes repentinas.[f]

Roma plurimos elephantos vidit anno quingentesimo secundo, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. CXLII. fuere transvecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in circo, interfectosque jaculis, tradit, penuria consilii: quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus.[g]

Tenuissimum murænis tergus, contra anguillis crassius, eoque verberari solitos tradit Verrius prætextatos, et ob id mulctam his dicit non institutam.[h]

Populum Romanum farre tantum e frumento trecentis annis usum Verrius tradidit.[i]

Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari Deum, cujus in tutela id oppidum esset, promittiqu eilli eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve.[k]

Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit.[l]

Enumerat auctores Verrius, quibus credere sit necesse, Jovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumque corpora. Sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis, et a Censoribus in primis Jovem miniandum locari.[m]

Verrius Flaccus ait, cum populus Ro. pestilentia laboraret, essetque responsum id accidere, quod Dii despicerentur, anxiam urbem fuisse, quia non intelligeretur oraculum: evenisseque, ut Circensium die puer de cœnaculo pompam superne despiceret, et patri referret, quo ordine secreta sacrorum in arca pilenti composita vidisset. Qui

f Ex Plin. lib. VII. cap. 53.
g Ex eod. lib. VIII. cap. 6.
h Ex eod. lib. IX. cap. 23.
i Ex eod. l. XVIII. c. 7.
k Ex eod. lib. XXVIII. cap. 2.
l Ex eod. l. XXXIII. c. 3.
m Ex eod. lib. cap. 7.

cum rem gestam senatui nuntiasset, placuisse velari loca ea, qua pompa veheretur: atque ita peste sedata puerum, qui antiquitatem sortis absolverat, togæ prætextæ usum munus impetravisse.[n]

M. VERRII FLACCI SATURNUS.

SATURNALIORUM dies apud Græcos quoque festi habentur.[o]

Dilucide me de constitutione Saturnaliorum scripsisse arbitror.

Cur autem Saturnus ipse in compedibus visatur, Verrius Flaccus causam se ignorare dicit.

XII. Kal. Jan. feriæ sunt divæ Angeroniæ, cui Pontifices in sacello Volupiæ sacrum faciunt: quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quod angores ac animorum solicitudines propitiata depellat.

M. VERRII FLACCI
DE OBSCURIS CATONIS.

LIB. I.

LIB. II.

IN eo libro scriptum inventum est, receptitium servum dici nequam, et nulli pretii, qui, cum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit. Propter ea, inquit, servus ejusmodi sectari maritum, et flagitare pecuniam jubebatur: ut eo ipso dolor major, et contumelia gravior viro fieret, quod eum servus nihili petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cumque venia istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit: receptitius enim servus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quam Verrius scripsit.[p]

[n] Ex Macrob. lib. I.

[o] Hæc et seqq. ex Macrob. Sat. lib. I.

[p] Ex Gell. lib. XVII. cap. 6.

M. VERRII FLACCI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

LIB. I.

LIB. II.

LIB. III.

LIB. IV.

Verrius hoc libro dies, qui sunt postridie Kalendas, Nonas, Idus, quos vulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. Urbe, inquit, a Gallis Senonibus recuperata L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpitium Tr. Mil. ad Alliam adversus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia postridie Idus fecisse: tum exercitum populi Romani occidione occisum, et post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse. Compluresque alii senatores recordari sese dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina postridie Kalendas, Nonas, Idus a magistratu populi Romani facta esset; ejus belli proximo deinceps prælio rempublicam male gestam esse. Tum senatus eam rem ad Pontifices rejecit, ut ipsi, quod videretur, statuerent. Pontifices decreverunt nullum iis diebus sacrificium recte futurum.[q]

Historiam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, cum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret: eamque esse opinionem quorundam Verrius refert. Ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem videri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græce significat rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus, annale omnino id esse, quod historiæ sint; historias non omnino esse id, quod annales sint.[r]

[q] Ex Gell. lib. v. cap. 17.   [r] Ex Gell. lib. v. cap. 18.

LIB. V.

SALVA *res est, dum saltat senex,* quare parasiti Apollinis in scena dictitent, causam Verrius in libro quinto, quorum prima est P litera, reddidit. Quod C. Sulpicio, C. Fulvio Consulibus, &c. At in hoc libro refert Sinnii Capitonis verba, &c. Quam inconstantiam Verrii nostri non sine rubore retuli.[s]

LIB. VI.

INCERTI LIBRI.

BELLITUDINEM sicut magnitudinem Verrius (alias Varus) dixit.[t]

Impetum, industrium, indulgentem perinde composita ait Verrius, atque impunis, et immunis: mihi non satis persuadet.[u]

Mamphula appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano ante, quam percoquatur, decidit in carbones, cineremque, &c.[v]

Mater Matuta, manes, mane, matrimonium, materfamiliæ, matertera, matrices, materiæ dictæ videntur, ut ait Verrius, quia sint bona, &c.[w]

Matronæ a magistratibus non summovebantur, &c. quam ob causam ait Verrius *neque earum viros* sedentes cum uxoribus in vehiculo, descendere *coactos.*[x]

Mendicum dici Verrius putat a mente ejus, quem fefellerit fortuna: vel quod precetur quemque, ut vitæ suæ medeatur cibo.[y]

Metaphoram quam Græci vocant, nos tralationem, id est, domo mutuatum verbum, quo utimur, inquit, Verrius, &c.

Naucum ait Ateius Philologus poni pro nugis, &c. Qui-

[s] Ex Festo, verbo Salva res est.
[t] Ex Festo vel Paulo.
[u] Ex eod.
[v] Ex eod.
[w] Ex eod.
[x] Ex Festo et Paulo.
[y] Ex eod. ut et cetera omnia.

dam nucis juglandis, quam Verrius juglandam vocat, medium, velut dissepimentum, &c.

Occare, et occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quod cædat grandis globos terræ: cum Cicero venus tissime dicat ab occæcando fruges satas.

Orcum quem dicimus, ait Verrius ab Antiquis dictum uragum, &c. sed nihil affert exemplorum, &c.

Oscos, quos dicimus, ait Verrius Opscos antea dictos teste Ennio, cum dicat: 'De muris res gerit Opscus.' Adjicit etiam, quod stupra inconcessæ libidinis obscena dicantur ab ejus gentis consuetudine inducta. Quod verum esse non satis adducor, &c.

Pedum est quidem baculum incurvum, &c. Sed in eo versu, qui est in Iphigenia Ennii, Procede, gradum proferre pedum, nitere: cessas? id ipsum jaculum significari cum ait Verrius, mirari satis non possum, &c.

Percunctatio pro interrogatione dicta videtur ex nautico usu, &c. ob quam causam ait Verrius etiam secundam syllabam per O solere scribi. Mihi id falsum videtur, &c.

Piari eos, veluti proprio verbo ait Verrius, qui parum sint animati, &c.

Pictor Zeusis risu mortuus, dum ridet effuse pictam a se anum γραῦν. Cur hoc loco relatum sit a Verrio, cum de significatu verborum scribere propositum habuerit, equidem non video, &c.

Prædia rursus Verrius vocari ait ea remedia, quæ data Cæcilia, &c. ea vocari ait, quod mala prohibeant.

Prærogativæ centuriæ dicuntur, &c. Verrius probabilius judicat esse, ut cum essent designati a prærogativis, in sermonem res veniret, &c.

Profanum, quod non est fanum, &c. ut Verrius, &c. cujus opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est: cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam et sepulta verba, atque ipso sæpe confitenten ullius usus atque auctoritatis, præterire: et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos. Ea autem, de quibus dissentio et

aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis invenientur, inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.

Quatere suspensum et vicinum rei alicujus motum significat: non, ut Verrius putat, ferire, &c.

Refert cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum Rei fert, &c. sed esse jam usu possessum.

Repagula sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciundi gratia ita figuntur, ut ex contrario quæ oppangantur, &c.

Repastinari ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus natura mutatur fodiendo, &c.

Repudium Verrius ait dictum, quod fit ob rem pudendam, &c.

Rhegium appellare oportere ait Verrius id municipium, quod in freto e regione Siciliæ est, &c.

Romuliam tribum, &c. *inve*nisse ait Verrius *vetitam*, &c.

Ruscum est, ut ait Verrius, amplius paulo herba, et exilius virgultis, &c.

Sacram viam quidam appellatam esse existimant, &c. nec appellari debere ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias Flaminiam, Appiam, Latinam: ut ne novam viam quidem, &c.

Salicem Verrius virgulti genus, non arboris, dicit, et ridicule interpretatur dictum, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur.

Salinum in mensa pro aquali solitum esse poni ait cum patella, quia nihil aliud sit sal, quam aqua.

Sas Verrius putat significare eas, auctore Ennio, &c. cum suas magis videatur significare, &c.

Satis verbum Verrio melius fuit præterire, ut mihi videtur, quam tam absurdas opiniones suas de eo recitare, quas sciens præterii, tam Hercules, quam de scabro, quod proximum sequebatur.

Scraptæ dicebantur nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres, ut ait Verrius, ab iis, quæ screa iidem appellabant, &c.

Scurræ vocabulum Verrius ineptissime aut ex Græco tractum ait, quod ex σκυρράζειν, aut a sequendo, cui magis assentitur, &c.

Senonas Gallos Verrius ait existimari appellari, quia novi venerint, &c.

Serilla Verrius appellari putat navigia Istrica, &c. cum περιφραστικῶς, et ficto vocabulo usus sit, &c.

Sertorem quidam putant dictum a prendendo, &c. quod totum Verrius ἀπιθάνως introduxit.

Silicernium Verrius existimat, &c.

Solea, ut ait Verrius, est non solum ea, quæ solo pedis subjicitur, sed etiam pro materia robusta, &c.

Solida sella, &c. *appella*bant, inquit Verrius, quod *scilicet tota esset*, absurde ut mihi videtur, &c.

Sola appellantur sedilia, &c. quæ, ut ait Verrius, omnia dicta sunt a sollo, &c.

Spondere Verrius putat dictum, quod sponte sua, id est voluntate, promittatur. Deinde oblitus inferiore capite sponsum et sponsam ex Græco dictam ait, &c.

Stellionem *genus lacertæ* Verrius dic*tum ait*, &c.

Stipatores ait dictos a stipe, &c.

Suburam Verrius alio libro a pago Succusano dictam ait: hoc vero maxime probat eorum auctoritate, &c.

Supervacaneum *ut videtur se*cludit Verrius *ab vacuo*, &c.

Tænias Græcam vocem sic interpretatur Verrius, út dicat ornamentum esse laneum capitis honorati, &c.

Talionis mentionem fieri in duodecim ait Verrius, &c. neque id, quid significet indicat, puto quia notum est, &c.

Taminia uva sylvestris generis videtur Verrio dicta, quæ tam mira sit quam minium.

Tarquitias scalas, &c. appellatas esse ait vulgo existimari Verrius.

Tartarino cum dixit Ennius, horrendo et terribili Verrius vult accipi, a Tartaro, qui locus apud inferos.

Tentipellium Artorius putat esse calciamentum, &c. Titinium ait Verrius existimare id medicamentum esse, &c. cum ille τροπικῶς dixerit.

Tonsillam esse Verrius ait palum dolatum, &c.

Tumultum dici ait Verrius, qui ab aliis oriatur, quam ab Italicis, et Gallicis hostibus, &c.

Turrhenos Etruscos appellari solitos ait Verrius, a Turrheno duce Lydorum, &c.

Vacerram Verrius et alii complures vocari dicunt stipitem, ad quem equos solebant religare.

Vineæ, ut Verrius præcipit, quod vini feraces sint, &c.

M. VERRII FLACCI EPISTULÆ.

NAM crebro in antiquis lectionibus invenitur, sicut in epistulis probat Verrius Flaccus exemplis, auctoritate, ratione dicens in adverbiis pro V, O plerumque majores ponere consuetos, et sic pro *Huc, Hoc,* Veteres dicere solebant, sicut pro *illuc, illoc* dicimus.[z]

M. VERRII FLACCI CARMINA.

Blanditusque labor molli curabitur arte.[a]

INCERTA VERRII FLACCI.

SÆVITIAQUE eorum abominaretur ab hominibus.[b]

Festinat a fando dicitur: quoniam isti ignaviores, qui nihil perficere possunt, plus verborum, quam operæ habent. Sed id nimis coactum, atque absurdum videtur, inquit Gellius.[c]

Caper ostendit de dubiis generibus Verrium Flaccum posuisse alecem hanc dicens.[d]

Alicam sine aspiratione dictam Verrius tradit, et sic multi dixerunt.[e]

[z] Ex Servio lib. VIII. Æn.
[a] Ex Prisc. lib. VIII.
[b] Ex Prisc. lib. VIII.
[c] Ex Gell. lib. XVI. cap. 14.
[d] Ex Prisc. lib. VI.
[e] Ex Charis. lib. I.

Helenius Acron Verrium dicit errare, qui putat hos ambo dici debere.[f]

Amœna loca Varro dicta ait, eo quod solum amorem præstent, et ad se amanda alliciant. Verrius Flaccus, quod sine munere sint, nec quicquam his officiat: quasi amunia, hoc est, sine fructu, unde nullus fructus exsolvitur: inde etiam nihil præstantes, immunes vocantur.[g]

Non negat Verrius Flaccus Kal. Apr. postea constitutum, ut matronæ Veneri sacrum facerent.[h]

Nonnulli etiam ex participiis putaverunt talia figurari: ut Verrius Flaccus, qui ab eo, quod est audens, audenter.[i]

Camara dicuntur, ut Verrius Flaccus affirmat, non camera per E. Sed Lucretius, *cameræque caminis ex cratibus*, etiam *cameram* dici posse ostendit.[k]

Incohavi ab incoho dicendum putat Julius Modestus: quia sit compositum a caho initio rerum, quod Verrius (et) Flaccus in postrema syllaba aspirandum probaverunt. Cohum enim apud Veteres mundum significat.[l]

Clunes Verrius Flaccus masculino genere dici probat, quoniam in IS syllaba terminata omnia carentia nominativo singulari masculina sunt: ut panis, cinis, crinis, et similia.[m]

Diligente. Verrius Flaccus, inquit Plinius, eorum nominum, quæ NS finiuntur, casu nominativo, ablativus in E dirigendus est.[n]

Differt fatigatus a fesso, ut Verrius ait, quod fatigatus, cum quis per alium laborare compellitur: fessus vero, cum quis labore deficit, ut lassus.[o]

Nec hanc solum Romani meretricem colunt, sed Faulam quoque, quam Herculis scortum fuisse Verrius scribit.[p]

Verrius Flaccus sic distinxit: modica esse labra, labia immodica, et inde Labiones [2] dici.[q]

2 Alii *Labeones*.

[f] Ex eod. lib.
[g] Ex Isid. lib. XIV. cap. 8. etym.
[h] Ex Macrob. lib. I. Saturn.
[i] Ex Charis. lib. II.
[k] Ex eod. lib. I.
[l] Ex Diom. lib. I. probavit.
[m] Ex Charis. lib. I.
[n] Ex eod. lib.
[o] Ex Diomede lib. I.
[p] Ex Lact. lib. I. cap. 20.
[q] Ex Charis. lib. I.

Verrius lacte pro lac dicit.[r]

Nonnulli synalephas quoque circa observandam scriptionem existimaverant: sicut Verrius Flaccus: ut ubicumque prima vox M litera finiretur, sequens a vocali inciperet, M non tota, sed pars illius prior tantum scriberetur, ut appareret exprimi non debere.[s]

Manibus per duo I dicendum, quia sunt a manibus, ut putat Verrius: sed et manubiæ per V dici possunt.[t]

Nomenclator sine V dicitur, ut Verrius ait, velut nominis calator.[u]

Panis genitivo plurali panum Verrius dixit.[v]

Polenta dici debet per O, cujus rei Verrius Flaccus rationem reddit, quod usu omnium poliatur.[w]

Cum autem quid hoc est hominis quæritur, inquit, de alicujus quæro hominis qualitate * qui necesse sit * hic masculine dicendus est, ut Verrius ait: quoniam neutra in I et in VS non exeunt.[x]

Sal neutro genere Verrio etiam placuit.[y]

Porphyrio ex Verrio et Festo, in auguralibus, inquit, libris ita est, SANE SARCTEQUE.[z]

Verrii Flacci scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt. Senatum dici et pro loco, et pro hominibus, civitatem et pro loco, et oppido: et pro jure quoque hominum, et pro hominum multitudine: tribus quoque et decurias dici, et pro loco, et pro jure, et pro hominibus: concionem autem tria significare, locum, suggestumque unde verba fierent; item significare cœtum populi assistentis; item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur.[a]

Verrio Flacco videtur eandem esse apud nos V literam quæ apud Græcos Y; namque his exemplis argumentatur: quod illi dicunt κύμινον, nos cuminum, quam illi κυπάρισσον, nos cupressum: illi κυβερνήτην, nos gubernatorem: necnon

[r] Ex eod. lib.
[s] Ex Velio Longo de Orthog.
[t] Ex Charis. lib. I.
[u] Ex eod.
[v] Ex eod.
[w] Ex eod.
[x] Ex eod.
[y] Ex eod.
[z] Ex eod. lib. II.
[a] Ex Gel. lib. XVIII. cap. 7.

ex ejusmodi Theseus, Menœceus, Peleus, et similibus affirmat.[b]

X et Z Verrio Flacco placet mutas esse: quoniam a mutis incipiant, una a C, altera a P: quod si quos movet, quod in semivocalem desinant, sciant, inquit, Z literam sic scribi ab iis, qui putant illam ex C et D constare, ut sine dubio muta finiatur.[c]

Ex Verrio Flacco Plinii lib. III. VII. VIII. XIV. XV. XVIII. XXVIII. XXIX. XXXIII. XXXIV. XXXV.[d]

[b] Ex Velio Longo de Orthogr.

[c] Ex eod.

[d] Ex Plin. lib. I. de Nat. Hist.

EPISTOLA PAULLI

AD

CAROLUM REGEM.

DIVINÆ largitatis munere, sapientia potentiaque præfulgido Domino Regi Carolo Regum sublimissimo Paullus ultimus servulus. Cupiens aliquid vestris bibliothecis addere, quia ex proprio perparum valeo, necessario ex alieno mutuavi. Festus denique Pompeius Romanis studiis affatim eruditus, tam sermonum abditorum, quam etiam quarundam causarum origines aperiens, opus suum ad viginti usque prolixa volumina extendit: ex qua ego prolixitate superflua quæque, et minus necessaria prætergrediens, et quædam abstrusa penitus stylo proprio enucleans, nonnulla ita ut erant posita relinquens, hoc vestræ celsitudini legendum compendium obtuli. In cujus serie, si tamen lectum ire non dedignabimini, quædam secundum artem, quædam juxta etymologiam posita non inconvenienter invenietis, et præcipue civitatis vestræ Romuleæ viarum, portarum, montium, locorum, tribuumque vocabula diserta reperietis, ritus præterea gentilium, et consuetudines, varias dictiones quoque poëtis et historiographis familiares, quas in suis opusculis frequentius posuere: quod exiguitatis meæ munusculum si sagax et subtilissimum vestrum ingenium non usquequaque repulerit, tenuitatem meam, vita comite, ad potiora excitabit. Vale.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER I.

ABACTI[a] magistratus dicebantur, qui coacti deposuerant imperium.

Abalienatus[b] dicitur, quem quis a se removerit.

Abambulantes,[c] abscedentes.

Abarcet,[d] prohibet.

Abavus[e] dicitur, quia abest ab avo, et est avus avi.

Abditivi[f] abortivi.

NOTÆ

[a] *Abacti*] Magistratu depulsi, deturbati. Gloss. 'Abacti, aposthentes, repulsi.' *Dacerius.*

[b] *Abalienatus*] Proprie qui alienus factus est, *apallotriomenos*, improprie vero abalienatus, remotus, id est, quem quis a se removit, unde non male in Gloss. 'apallotrioo, removeo.' *Idem.*

[c] *Abambulantes*] Ambulare est ire, iter facere. Cic. ad Att. lib. IX. Ep. 3. 'Si recte ambulavit is qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit.' Et lib. VIII. Fam. Ep. 22. 'Ita ambulat Cæsar, ut timeam ne citius quam opus sit ad Brundisium accesserit.' *Idem.*

[d] *Abarcet*] Gloss. 'Abarceo, *apeirgo*, repello.' *Idem.*

[e] *Abavus*] Quartus pater ex versu Plauti Pers. I. 2. 'Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos.' Unde Virgil. 'Pilumnusque illi quartus pater.' I. 'Abavus.' Sed non sat hujus nominis rationem aperit Paulus, 'quia abest ab avo,' quasi non atavus et tritavus longiori absint intervallo. Non dubito apud Festum scriptum fuisse, *quia jam abest ab avo.* Et hæc est Isidori sententia, 'abavus proavi pater, jam longe ab avo.' *Idem.*

[f] *Abditivi*] Glossarium optimum vetus: 'Abditivus, ἀποσπασθείς.' 'Abdere' enim contrarium τῷ 'Indere.' Quare non immerito pro abortu. *Jos. Scaliger.*

Abditivi abortivi] 'Abdere' contrarium est τῷ 'indere.' Quare op-

Abemito[g] significat demito, vel auferto: emere enim Antiqui dicebant pro accipere.

Abgregare,[h] est ab grege ducere: adgregare, ad gregem ducere: segregare, ex pluribus gregibus partes seducere: unde et egregius dicitur e grege lectus: quorum verborum frequens usus non mirum si ex pecoribus pendet. Cum apud Antiquos opes[i] et patrimonia ex his præcipue constiterint, ut adhuc etiam pecunias, et peculia dicimus.

Abietaria[k] negotia[1] dicebantur, quam materiam nunc dicimus, videlicet ab abietibus coëmendis.

1 Fulv. Ursin. indicavit in Ms. legi *negotiatio dicebatur*, et pro *materiam* malit *materiariam*. Scaliger malit *negatiatio*, *quam materiationem*, impro-

NOTÆ

time abditivus, abortivus, quamvis sine exemplo. Gloss. 'Abditivus, *ἀποσπασθεὶς*,' abstractus, avulsus. Optime, ex unico Plauti loco in argumento Pœnuli: 'Sed illi seni qui mortuus est, filius Unicus qui fuerat, olim abditivos a patre, Puer septuennis surripitur Carthagine.' Ut mirari satis nequeam hic virum alioqui doctissimum pessime se dedisse, qui *abductus* in textum recepit, quod ab studioso quodam, ut mos est, ad oram codicis scriptum fuerat, ut vocem *abditivos* explicaret. In vett. edd. legitur *abdivitiis*, quod manifeste probat corruptum ex *abditivos*. Dacerius.

g *Abemit*] Glossarium: 'Abemit, ab eo accepit, *ἔλαβεν*.' Sic 'Surremit,' sursum emit: hoc est, suscepit: et, 'Surrempsit,' susceperit. *Jos. Scaliger*.

Abemito] Gloss. 'Abemit, ab eo accepit, *ἔλαβεν*.' Emere, quod nunc mercari, Antiquis significabat sumere, accipere. Sic 'surremit:' i. sursum emit, accepit, Lucil. 'Inque manum surremit hastam.' Et 'surrempsit,' susceperit. Vide in 'Surremit,' *Dac*.

h *Abgregare*] Abgregare et Segregare non tam ex pluribus gregibus, quam ex grege seorsum ducere. *Idem*.

i *Cum apud Antiquos opes*] Quia Veteres peçuariam exercebant, ita ut omnis eorum copia in pecore consisteret, ut ex Sacris Literis et Homero ipso notum. Inde fit ut hodieque et 'pecunias' et 'peculia' dicamus. Vide 'Pecunia.' Inde etiam opes pro divitiis, quod Antiqui oves *opes* dicebant. Unde 'opulentus,' *πολύμηλος*. Varr. lib. II. de Re Rust. cap. 1. 'De antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca et Latina lingua, et veteres poëtæ, qui alios vocant *πολύαρνας*, alios *πολυμήλους*, alios *πολυβούτας*, qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt.' *Idem*.

k *Abietaria*] Mallem, *Abietaria negotiatio, quam materiationem nunc dicimus*: subjicit enim: 'videlicet ab abietibus coëmendis,' ut non sint *ξύλα*, sed *ξυλουργία*, quam Vitruvius et alii recte 'materiationem' vocant: vulgarem tamen lectionem retinere possumus. *Jos. Scal*.

Abietaria negotia] Fulvius Ursinus

Abiisse pro adiisse[2] [l] dicebant.

Abitionem [m] antiqui dicebant mortem.

Abnutare,[n] sæpe abnuere.

Ab oloes [o] dicebant, pro ab illis: antiqui enim literam non geminabant.

baute Dacerio.—2 Alii *obiisse*.

NOTÆ

indicavit in Ms. legi *abietaria negotiatio*. Infra pro *materiam* Scaliger legit *materiationem*: Frustra: nam *materia* est ξυλεία, 'lignatio,' lignorum συλλογή. *Abietaria negotiatio*, Gall. *trafic de bois*. A *materia* est *materiarius, qui fournit le bois*. Plaut. Mil. Glor. III. 3. 'Assunt fabri architectique, eam quidem ad rem haud imperiti: Si non nos materiarius remoratur, quod opus est qui det.' *Dac.*

[l] *Abiisse pro adiisse*] Restituunt viri docti *abiisse pro obiisse*. Ut infra 'abitionem antiqui dicebant mortem.' Putabam olim scriptum fuisse *obiisse* pro *adiisse*. Nam infra ait 'obitu dicebant pro aditu.' Neque obstat series literarum, cum multa alia sint quæ suum ordinem non servant. *Idem.*

[m] *Abitionem*] Notavimus in Conjectaneis, quantum Veteres δυσφημίαν vitaverint in mortis mentione: ut de mortuo dicebant, VIXIT: et in veteribus marmoribus idem visitur, præsertim in illis, quæ extant Narbonæ: ut, VIXIT. C. FLAVIVS. FELIX: et, VIXIT. VALERIVS. EMELLVS: et, VIXIT. DOMITIUS. PRIMUS. Itaque ABIIT dicebant, pro periit. Tertull. Si de aliquo jampridem defuncto tanquam vivo quis requirat, præ manu occurrit dicere: ABIIT JAM, et, REVERTI DEBET: sic pro eodem dicebant, FUIT, ut notamus alibi. *Jos. Scal.*

Abitionem Antiqui] Veteres ut male ominatis verbis parcerent et a mortis mentione abstinerent, si quem e vita decessisse indicarent, dicebant, Fuit, vixit, abiit. Quomodo et Græci suum οἴχεσθαι et ἀποίχεσθαι usurpabant. Sic *plures* etiam pro mortuis, ut Græci πλείονας. Sic et *felices*, quos Græci μακαρίτας. Horat. 'Omnes composui felices.' Et id nos vulgo hodieque dicimus. *Dac.*

[n] *Abnutare*] 'Abnutivum' in Pandectis: quod in constitutionibus Græcis non raro dicitur ἀνανεῦσαι. Sic Martianus 'orationem abnutivam,' et 'adnutivam,' 'τὴν ἀποφατικὴν, καὶ καταφατικήν': et Glossarium: 'Abnutivum, ἀπωμοτικόν:' 'Adnutivum, κατωμοτικόν.' *Abnutivum* et *Adnutivum* quod vocat Martianus Capella, est Negatorium et Confessorium. *Jos. Scal.*

Abnutare] Frequentativum a nuo, quod a νεύω. Nuo, nuto, abnuo, abnuto, ἀνανεύω. *Abnuto* est, abjuro, nego; unde Gloss. 'Abnutivum ἀπωμοτικὸν, abjuratorium, negatorium.' Cui contrarium 'adnutivum κατωμοτικὸν, dejerativum, confessorium.' *Dac.*

[o] *Ab oloes*] In lege Regia: SEI. PARENTES. PUER. VERBERIT. AST. OLOE PLORASSINT. PUER. DEIVEIS. PARENTUM. SACER. ESTO. In hac lege, OLOE, est, olli, vel illi. Nam E post in O, ut *Apello* et *Apollo*. Deinde non geminabant literas: postremo, Nominativi masculini plurales, qui postea in I, antea in OE desinebant: sic in carmine Saliari, PILUMNOE POPLOE,

Aborigines [p] appellati sunt, quod errantes convenerint in agrum,[q] qui nunc est populi Romani; fuit enim gens antiquissima Italiæ.

Abortum [3] [r] gravidæ mulieris dicitur, quod non sit tempestive ortum.

Abrogare, infirmare.[s]

Abs [t] præpositio a Græco deducitur ἄψ. significat autem retractionem in partem posteriorem.

3 Conjicit Dac. *Abortus.*

NOTÆ

hoc est, Pilumni populi: et FASCINOE pro Fascini. *Jos. Scal.*

Ab oloes] Oli, pro olli, et olli pro illi: oloes autem illoes est, et pro illis accipitur Græca terminatione. Vide 'Loebesum' et 'ollic.' *Ant. Augustinus.*

Ab oloes] Recti plurales, qui nunc in i, antiquitus desinebant in *oe*, *Pilumnoe*, *poploe*, pro *pilumni*, *popli*. Ex imitatione Græcorum, apud quos nominativi plurales terminantur in oi. Hic *olli* simplici l *oli*, antiqua terminatione *oloe*. In sexto casu *oloes* pro *ollis*, illis. In lege Regia, 'Sei parenteis puer verberet, ast oloe plorassint, puer Divis parentum sacer esto.' *Dac.*

[p] *Aborigines*] Hic Festus aborigines dicit pro *aberrigines*, antiqua consuetudine, simplici *r*, et e converso in *o*. Cui sententiæ favet auctor de origine Gentis Rom. 'Alii *aborigines* cognominatos volunt quod errantes illo venerint, primo *aberrigines*, post mutata prima litera altera ademta *aborigines* cognominatos.' Sed utrique falsi sunt, nam aborigines sunt indigenæ αὐτόχθονες qui ab origine in Italia fuerint, nec aliunde advecti, ut ait Euripides de Atheniensibus, qui se etiam αὐτόχθονας gloriabantur: Λαὸς οὐκ ἐπακτὸς ἄλλοθεν, αὐτόχθονες ἔφυμεν. 'Populus non advectus aliunde, indigenæ nati sumus.' *Idem.*

[q] *In agrum*] Qui postea *Latium* vocatus est, et ipsi aborigenes post Æneæ adventum cum Trojanis permisti *Latini* dicti sunt. *Idem.*

[r] *Abortum*] Verbum elegans Aboriri. Varro, Gallo Fundanio de Admirandis: 'Vinum, quod ibi natum sit in quodam loco, si prægnas biberit, fieri ut aboriatur.' Titulum Varroniani libri emendamus ita apud Nonium. *Jos. Scal.*

Abortum] Melius forsan *abortus*. Tamen et *abortum* retinere possis. *Abortus* autem ab aborior; id est, abortum facio. Varro, Gallo Fundanio, 'Vinum, quod ibi natum sit eis quodam loco, si prægnas biberit, fieri ut aboriatur.' *Dac.*

[s] *Abrogare, infirmare*] Optime igitur Gloss. 'abrogo, ἀποκυρῶ, ἐλαττῶ.' Id est, irritum facio, infirmo, minuo. Sæpius tamen *abrogare* pro omnino tollere, eripere, ut abrogare fidem alicui, ut 'abrogare legem,' est legem perlatam prorsus tollere. *Idem.*

[t] *Abs*] Certe hic frustra est sive Festus, sive Paulus, qui sine ullo exemplo *abs* Latinum a Græco ἄψ dixit proficisci, eo tantum inductus quod ambo eodem modo desinerent. Abs, addito S, est a præpositione ab, quæ a

ACERATUM [u] lutum, cum paleis mixtum.

Acerra,[x] ara, quæ ante mortuum poni solebat: in qua odores incendebantur: alii dicunt arculam esse thurariam: scilicet ubi thus reponebant.[4]

Acetare dicebant,[y] quod nunc dicimus agitare.

Acieris,[z] securis ærea, qua in sacrificiis utebantur sacerdotes.

Acies, Acumen,[a] Acus, et Acuere dicuntur ab ἀκόνη, quam Latine dicimus cotem.

Aclassis [b] tunica, ab humeris non consuta.

Acrumæruma [5c] utensilia ampliora.

4 *Scilicet ubi thus reponebant.* Hæc omnino delenda esse idem censet.—5 Vett. edd. *Ærumæruma.* Legit Scaliger *Ærumina* vel potius *Æramina*, probante Dacerio.

NOTÆ

Græco ἀπό. Res notior est quam ut exemplis debeat probari. Quod infra legitur *abs* significare retractionem in partem posteriorem, id ab Hesychio: ἄψ, πάλιν, εἰς τὰ ὀπίσω. *Idem.*

[u] *Aceratum*] Nonius: Aceratum est lutum paleis mixtum ut laterariis usus est. Lucil. lib. IX. 'Lateres qui ducit habet nihil amplius nam quam Commune lutum a paleis, cœnumque aceroso.' Ubi nemo non videt legendum esse *cœnumque aceratum.* Idem.

[x] *Acerra*] Glossarium: 'Acceptuaria, λιβανωτρίς. *Acerra turaria* legendum. *Jos. Scal.*

Acerra] Nullibi *acerram* pro *ara* me legisse memini, nisi ita accipere lubeat in lege 12. tab. 'Unctura servilis tollatur, omnisque circumpotatio: ne respersio, ne longæ coronæ, nec acerræ.' Quod non placet. *Dac.*

[y] *Acetare*] Sic 'subicitare,' 'inicere,' et similia. *Jos. Scal.*

Acetare] Veteres pro *g* scribebant *c*; ut 'pucnando,' 'leciones,' 'Carthacinenses:' et *e* pro *i*; ut 'exemet' pro 'eximit,' 'navebus,' 'acetare,' et similia. *Dac.*

[z] *Acieris*] Glossarium: 'Acieris, ἀξίνη ἱεροφάντου, ὡς Πλαῦτος.' Et, 'Aciarium, στόμωμα.' Et, 'Denticulum aciarium, στομωμάτιον.' Unde Itali æs vocant *Aciaio.* Significat et idem, ῥαφιδοθήκην. *Jos. Scal.*

Acieris] Gloss. Isidori: 'Acieris, genus securis.' Et Glossarium Philox. 'acieris, ἀξίνη ἱεροφάντου, ὡς Πλαῦτος.' 'Acieris, securis sacerdotis ut Plautus.' Hodie tamen *acieris* apud Plautum frustra quæras. *Dac.*

[a] *Acies, Acumen*] Nunquam ab ἀκόνη formabitur *acies.* Sed ab ἀκὴ vel ἀκὶς, cuspis ferri a quo etiam 'acus,' 'acuo,' 'acumen.' *Idem.*

[b] *Aclassis*] Glossarium: 'Acclassis, λώματα.' Vide *Calasis.* Jos. Scal.

Aclassis] Eadem et calassis dicta, a Græco χάλασις laxatio, quod non consuta sed laxa ab humeris nodo dependeat. *Acalassis* autem puto pro *ancalasis* ab *am* circum. Sed et *anclasses* in Ms. scriptum fuisse docet Voss. manifesto pro *ancalassis*, *anclassis.* Glossarium 'aclassi, λῶμα.' Corrige *aclassis.* Et recte aclassim exponit λῶμα, id est, *luma*, quod ab Isido-

Actus[d] modo significat in comœdiis et tragœdiis certa spatia canticorum: modo iter inter vicinos[e] quatuor pedum latum: modo in geometrica minorem partem jugeri,[f] id est, centum viginti pedum: modo motum corporis,[g] ut histrionum et saltatorum, qui etiam ex hoc ipso actuosi dicuntur.

Acupedius[h] dicebatur, cui præcipuum erat in currendo acumen pedum.

NOTÆ

ro exponitur, quadrum sagum. Quod in quatuor partes divisum ab humeris laxum penderet, neque fibulis ullis astringeretur. *Dac.*

[c] *Acrumæruma*] Veteres editiones, *Ærumæruma.* Lego, *Ærumina*, quæ dicta sunt, ut Græce *χαλκώματα, ἀργυρώματα, χρυσώματα*: eo enim nomine intelligunt Græci ænea, argentea, aurea utensilia. Melius tamen legeretur *Æramina.* Jos. Scal.

Acrumæruma] Lege cum Scaligero *ærumina*, sive potius *æramina*, quæ Græcis *χαλκώματα, ἀργυρώματα, χρυσώματα.* Ænea, argentea, aurea utensilia. *Dac.*

[d] *Actus*] Tragœdiæ pars, ab agendo, eadem ratione qua Græcis *δρᾶμα* a *δρᾶν*, agere. *Idem.*

[e] *Modo iter inter vicinos*] Ab agendo, ducendo, Varr. lib. IV. de L. L. 'Qua agebant actus, qua vehebant viæ, qua ibant ab itu iter appellarunt.' Iter latum duos pedes, actus quatuor, via octo. *Idem.*

[f] *Minorem partem jugeri*] Jugerum ex Varrone et aliis est quod quadratos duos actus habet: actus quadratus latus est pedes CXX. longus totidem: actus igitur dici non potest *minor pars jugeri*, cum jugerum majorem actu partem non habeat. Lege igitur *majorem partem jugeri.* Nam jugerum habet etiam scrupulum, quod est decem pedes in latitudinem, et longitudinem, quod est minima pars jugeri. *Idem.*

[g] *Modo motum corporis*] Actus in comicis et tragicis fabulis ea est actio, is oris et vocis habitus, is corporis motus quo se agunt histriones in scena, ad rem scenicam exprimendam. Vide Agere. *Idem.*

[h] *Acupedius*] Lucilius *Agipedem* dixit: 'Agipes vocem mittere cœpit.' Glossarium: 'Æquipedium, ὀξυποδία.' *Jos. Scal.*

Acupedius] Glossar. *Aquipedius, &c.* ut fortasse, *Aqupedius* scribendum sit ex antiqua consuetudine: ut 'pequnia' pro 'pecunia.' *Ful. Ursinus.*

Acupedius] Ab acumine pedum, quomodo *ἀκμὴν ποδῶν* dixit eleganter Pindarus. Vix fero tamen hic pedibus acumen tribui, neque immerito hanc vocem suspectam habuit Vulcanius, qui legendum putavit, *acripedius, hoc est, cui præcipua est in currendo velocitas pedum.* *Acris* enim est velox, ut Græcis *ὀξύς*. Gloss. *ὀξὺς, ὁ ταχύς.* Verum, quanquam conatum non improbo, dispicere debebat vir doctiss. num aliunde quam ab acumine *acupedius* deduci posset. Nam rectum est *acupedius*, unde *acupedium* substantive factum. Gloss. 'Acupedium: *ὀξυποδία*: Velocitas.' Et Gloss. Græco-Lat. '*ὀξυποδία*, acupedium.' Sed *acupedius* ad imitationem Græcorum effictum, ab *ὠκύπους ὠκύποδος acupedius*, et, *o* converso in *a*, *acupedius.* Qui Græce sciunt, hoc verum esse

Acus[6] [i] palea est. Varro rerum rusticarum tertio: Acus substruendum[7] parturientibus: Acus in area excutitur. Idem in eodem primo:[8] argillam mixtam acere.

Acus dicitur,[k] qua sarcinatrix, vel etiam ornatrix utitur:

6 '*Acus, Quia sarcire, &c.* in Manuscripto.' *Fulv. Ursin.*—7 Alii *substernendum* conjiciunt, teste Scaligero.—8 *Eodem primo* rejicienda esse censet idem.

NOTÆ

sentiunt. Acupedium Lucilius dixit *agipedem:* 'agipes vocem mittere cœpit.' At *agipes* nihil aliud est quam *agypes,* quod pro *acupes,* id est, *acupedius.* Nisi agipedem facete dixerit Lucilius pro pedibus agentem, hoc est, orantem non vero ore et lingua. Qua ratione forsan non incommode et *aipes* legetur, quod pede aiat, dicat. Vide 'Pedarium.' *Dac.*

[i] *Acus*] Quod ait: 'Exercitus quoque instructio,' &c. falsum est. Non enim *Acum,* sed *Aciem* dicimus. Porro *Acum* intelligit, quam alibi *Cnasonem* vocat, quæ et *discerniculum* vocatur. Lucilius XXX. 'Euplocamo digitos, discerniculumque capillo.' Græci καλαμίδα. Apuleïus 'acum crinalem:' de qua Martialis: 'Tenuia ne madidi violent bombycina crines, Figat acus tortas sustineatque comas.' Ita enim legendum in Martiali. Nam in vulgatis perperam, *madidos.* Quod adeo ejus loci sententiam turbarat, ut Turnebo viro doctissimo suspectus quidem locus fuerit: emendare autem dum tentat, totum sensum poëtæ inverterit: de Ornatrice habes apud Suetonium, Juvenalem, et eundem Martialem. Græci et κοσμήτριαν et κομμώτριαν: quo nomine Fabula edita Nævio. Fuitque munus illud peculiare, ut quædam ancillæ nihil aliud quam ornatrices essent: ut patet ex veteri inscriptione: CINERIBVS. HAMILLÆ. ALBIONIÆ. QVINTÆ. ORNATRICI. FESTVS. M. SEPTIMI. GALLI DISPEN. CONTVBERNALI. B. M. F. ET SIBI. *Jos. Scal.*

Acus] Ex uno tantum libro hæc sumta sunt, mihi valde suspecta; et quæ referuntur, non reperi lib. III. Varronis, sed hæc: 'in cubilibus, cum parturient, acus substernendum:' et postea: 'Condunt in furfures, aut acus.' Et libro primo: 'Ita fit, ut quod levissimum est in eo, atque appellatur acus, evannetur foras extra aream.' Et postea: 'Parietes et solum opere tectorio marmoratu loricandi, si minus ex argilla mixto acere e frumento, et amurca.' Hæc fortasse sunt, quæ Paulus, sive quis alius, referre voluit. Vide Aceratum et Obacerare. *Ant. Aug.*

Acus] Quæ hic referuntur, ea apud Varronem frustra quæras: legitur tantum in tertio: 'In cubilibus cum parturierit acus substernendum:' et multo post, 'eas substernendum palea.' Et in primo, 'ita fit, ut quod levissimum est in eo, atque appellatur acus, evannetur foras extra aream.' Et postea: 'Si minus, ex argilla mixto acere e frumento et amurca.' Quæ omnia Paulus more suo truncavit et verbis suis per epitomen protulit. Sed in ejus verbis aliud turbatum fuisse certum est: scripserat enim: *Acus palea est. Varro rerum rusticarum tertio: Acus substernendum parturientibus. Primo: Acus in area excutitur. Idem eodem: Argillam mixtam acere.* Dac.

[k] *Acus dicitur*] Acus ornatricum alio nomine *discerniculum* vocatur,

paleæ etiam quædam de frumento acus dicuntur. Exercitus quoque instructio;[l] quod ea pars militum vehementissima est ad hostem vulnerandum acumine telorum: totum autem ex Græco sermone trahitur; cum sarcire apud illos ἀκέσασθαι dicitur.

AD,[m] aut proprie personam significat; ut Eo ad Pompeium: aut locum, ut Abiit ad theatrum.

Adagia,[n] ad agendum apta.

Adasia,[o] ovis vetula recentis partus.

Adaxint:[p] adegerint.

NOTÆ

quia ea capillos distinguunt, discernunt. Acum crinalem vocat Apuleius. Ornatrices autem nos dicimus *coiffeuses*. Nam fuit apud Veteres munus illud peculiare, ut quædam ancillæ nihil aliud essent quam ornatrices, ut hodieque apud nos. Sueton. in Tiber. 40. ‘Hæc matris meæ liberta et ornatrix fuit.’ *Idem.*

[l] *Exercitus quoque instructio*] Falsum est; non enim *acum* sed *aciem* dicimus, ut optime Scaliger. *Idem.*

[m] *Ad*] Denotat motum ad locum, *apud* factum in loco. *Ad* verbis motus conjungitur, *apud* non item. Inde Lucilius Sat. IX. ‘Sic et apud te longe aliud est, nam idem valet ad te, Intro nos vocat ad se se: tenet intus apud se.’ Interdum tamen *ad* sumitur pro *apud*, ut *apud* pro *ad*. Idem.

[n] *Adagia*] Lege *Adagio*. Varr. lib. VI. de L. L. ‘Adagio et litera commutata abagio dicta ab eo quod ambit orationem, neque in aliqua una re consistit sola, ambagio dicta, ut ambustum quod circum ustum est.’ Ergo *adagio* pro *ambagio*, quod sit sermo circumambulans, et multis rebus possit convenire. Sic Græcis *παροιμία*, a *παρὰ ad* et *οἶμος via*. Gloss. ‘adagio, παροιμία.’ Sed vox illa jam obsoleverat ipsius Varronis ætate; scribit enim lib. VI. ‘Apud Valerium Soranum vetus adagio est, o P. Scipio. Quod verbum usque eo evanuit, ut Græcum παροιμία pro eo positum magis sit apertum.’ *Idem.*

[o] *Adasia*] In Glossis Isidori: ‘Adasia, ovis major natu.’ *Jos. Scal.*

Adasia] Isidor. ‘Adasia, ovis major natu.’ Sed quid fiet illis *recentis partus?* Dubitabat Doctissimus Vossius num *adasia* sit pro *adaxia*, præter ætatem adacta ad partum, ab *adaxint* pro *adegerint*. Ego potius existimo ista *recentis partus* interpretationem esse vocis *πρωτότοκος*, ‘primogenitus.’ Ita ut Pauli verba sic intelligenda et distinguenda sint *Adasia, ovis vetula, recentis partus.* Id est, primogenita, id est, quam recenti sive primo partu mater peperit, et inde patet cur Isidorus dixerit, ‘ovis major natu.’ Sic infra ‘avillas, agnas recentis partus.’ Nam avillæ agnæ vetulæ. *Dac.*

[p] *Adaxint*] Plaut. Aulular. *Jos. Scal.*

Adaxint] Plaut. Aulul. I. 1. ‘Utinam me Divi adaxint ad suspendium. Potius quam quidem hoc pacto apud te serviam.’ Ad quem locum male Nonius *adaxint* dixit esse pro *adigant*. Nam manifesto pro *adegerint*, vel etiam pro *adaxent*, pro *adegissent*. Dac.

Adcensi [q] dicebantur, qui in locum mortuorum militum subito subrogabantur; dicti ita, quia ad censum adjiciebantur.

Addicere [r] est proprie idem dicere, et approbare dicendo. Alias addicere damnare [s] est.

Addubanum, [t] Danubium. [9]

Addues, [u] addideris.

Adeo [x] duas habet significationes: nam cum prima acuta effertur, idem significat, quod accedo: ut cum dicimus:

9 Vett. libb. *Addubanum, dubium.* Legendum monet Scal. *Ad dubienum: ad dubium:* sed vid. Notam Dac. infra.

NOTÆ

q *Adcensi*] Vide 'adscriptitii.' *Id.*

r *Addicere*] Approbare: quare in Auguralibus aves dicuntur *addicere*, cum suadent, probant, ratum faciunt. *Idem.*

s *Alias addicere damnare*] Addicere proprie est, debitorem qui non est solvendo in potestatem creditoris tradere, unde *addictus* damnatus, creditori traditus. Plaut. Bacchid. v. sc. ult. 'Ducite quo lubet tanquam quidem addictos.' Inde Achemænides apud Virgil. III. Æneid. 'huic me, quæcumque fuisset, Addixi.' Addixi, devovi, in servitutem tradidi. *Idem.*

t *Addubanum*] Lege, *Ad dubienum: ad dubium.* Ut ab *alio alienus*, a *socio socienus*, sic a *dubio dubienus.* Jos. Scal.

Addubanum Danubium] Vett. libb. *Addubanum, dubium*, qua re motus Scaliger legendum pronuntiavit, *ad dubienum: ad dubium*: ut ab *alio, alienus*, a *socio, socienus*, sic a *dubio, dubienus.* Sed amplius de hoc loco deliberandum existimo. Immo et temere fecit Scaliger. Recte enim *Addubanus*, sive potius *Abnobanus* Danubius dici potuit a monte Abnoba, unde prorumpit, circa Ducatum Virtembergensem. Forsan et Addubanus non Danubius, sed is fluvius sit qui Græcis Ἀδούας, quique ex Adula monte fluens in partes interiori vicinas Galliæ Larium implet lacum, et inde exit in Padum. Nam in Gloss. 'Adubanus, Ἀδούας.' *Dac.*

u *Addues*] Veteres dicebant *creduo* et *adduo.* Neque omiserunt veteres illæ Glossæ: 'Adduo, προστιθῶ.' et lex XII. Tabularum: SEI. PATER FILIOM. TER. VENOM. DUIT. FILIOS. A PATRE. LEIBER. ESTO. Nam vulgus male edit, *venumdavit*: immo barbare, et inepte. *Jos. Scal.*

Addues] Pro *adduis*, i. *addas*, et addideris: Veteres autem dicebant *duere*, unde *duim*, pro *dem*, sive *dederim.* Terent. Phorm. III. 2. 'Di tibi omnes id quod es dignus duint.' i. *dent*, at pro *dederint* apud Plaut. prol. Amphitr. 'Sive adeo Ædiles perfidiose quoi duint.' Sic Terent. 'perduint' pro 'perdant.' 'Subvortit' pro 'subvortat.' Horat. 'edit' pro 'edat.' Catull.' 'annuit' pro 'annuat.' *Dac.*

x *Adeo*] Utramque significationem

Adeo prætorem: cum autem secunda, id est quod usque eo; non quidem secundum rationem;[y] quia ad præpositio accusativis accommodata est; sed vetusta quadam loquendi consuetudine.

Ad exitam ætatem, ad ultimam ætatem.

Adfabrum,[z] fabrefactum.

Adfatim[a] dictum a copia fandi, sive abundanter. Livius: Adfatim edi, bibi, lusi. Terentius adfatim dixit pro eo quod est, ad lassitudinem.

NOTÆ

Glossarium amplectitur, ubi: 'Adeo, ἐπιτόσουτον, ἐπὶ τούτοις, καὶ προσέρχομαι.' *Idem.*

[y] *Non quidem secundum rationem*] Cur hoc Festus sive Paulus secundum rationem neget fieri non equidem video. Si enim præpositio *ad* accusativis accommodatur, accommodatur etiam et adverbiis motus, ut 'eo,' 'quo,' 'huc:' dicitur enim 'adhuc' pro 'adhoc' Terent. Adelph. IV. 4. 'Sat adhuc tua nos frustrata est fides.' Et 'ad quo.' Afranius, 'ut scire possis ad quo te expediat loqui.' Ubi *ad quo* nihil aliud est quam *ad quod*, ut nec *adeo*, nihil aliud quam *ad id*. Neque enim *eo, quo, illo*, sunt accusativi plurales, ut male putavit doctissimus Sanctius in sua Minerva, quasi sit in accusativo, eos, eas, ea, vel eo; illos, illas, illa, vel illo, ut duo et ambo. *Idem.*

[z] *Adfabrum*] Cum aliquid pulchre factum significatur, *affabrum* dicitur, unde *affabre*, pulchre, quod etiam *fabre* dicitur: Plaut. alicubi. Contra *infabre*, fœde. Pacuvius in Nipt. 'Barbaricam pestem navibus nostris obtulit Nova figura factam, commissam infabre.' *Idem.*

Adfatim] Abundanter, ad satietatem, ab affatu, vel a Græco ἀφάτως, quod Hesych. immensum interpretatur. Et ita Priscianus lib. XV. sed ex Servio docemur Veteres dixisse *fatim*. Ita enim I. Æneid. 'Fatiscunt, abundanter aperiuntur, fatim enim abundanter dicimus, unde et adfatim.' Et ita Festi locus accipiendus. *Idem.* Verba Livii, 'adfatim edi, bibi, lusi,' sunt ex veteri Odyssea, quod Homerus dixerat, τῶν δ' ἔφαγόν τ' ἔπιόν τε, καὶ αἰδοίοισιν ἔδωκα. Nam cum melior pars veterum interpretum in eo loco τὸ αἰδοίοις exponeret ἀφροδισίοις, quod verum est, quicquid excuset Eustath. et prudentes ac scientes errant qui aliter exponunt, Latinus interpres vetus longe castius dixit *lusi*, et tamen abunde explevit sensum Homeri. De eo loco Homeri vide amplius loquacissimum ejus interpretem Eustathium: locus est 'Οδυσσ. Ο. *Jos. Scalig.* Huc alludit Sardanapali Epitaph. 'Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.' *Ludere* enim sæpius de congressu Venereo. Petron. 'Invenit me cum fratre ludentem.' Sic Græci παίζειν de eadem re dicebant, ut apud Lucianum alicubi. Et in illo Genes. cap. 26. de Rege Abimelech, εἶδε τὸν 'Ισαὰκ παίζοντα μετὰ 'Ρεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, vidit Isaac ludentem cum Rebecca muliere sua. *Dac.*

Adfectare[b] est pronum animum ad faciendum habere.

Adfines,[c] in agris vicini, sive consanguinitate conjuncti.

Adgrettus,[d] apud Ennium adgrettus fari, pro eo quod est adgressus ponitur, quod verbum venit a Græco ἄγρει.

Adigas[e] dare cogas.[10]

10 Legendum putat Scal. *Adigas, ad rem cogas*, vel potius *Adigas, adire cogas*, probante Dac. Fulvius Ursinus legebat, *Adigas, cogas*.

NOTÆ

[b] *Adfectare*] Magno affectu aliquid appetere, captare, Terent. Heautontim. II. 3. 'ad dominas qui affectant viam.' Virg. IV. Georg. 'Viamque affectat Olympo.' *Idem.*

[c] *Adfines*] Glossarium: 'Adfinis, ὄμβρος, πρὸς γένος. lege: *Adfinis*, γαμβρὸς, πρὸς γένους. Idem post: 'Adfinis ἀγχιθέρμων, καὶ ὁ κατ' ἐπιγαμίαν συγγενής.' 'Adfinis, ἀνεψιός.' *Jos. Scal.*

Adfines] In agris vicini, qui confines agros possident. Item adfines viri et uxoris cognati, quod duæ cognationes, quæ duæ inter se sunt, per nuptias copulantur, et altera ad alterius cognationis finem accedit: de utroque Gloss. 'adfinis ἀγχιθέρμων, καὶ ὁ κατ' ἐπιγημίαν συγγενής:' i. Conterminus et per nuptias conjunctus. *Dac.*

[d] *Adgrettus*] Eodem modo, quo 'Mertus,' 'Pultus,' et similia. Non video quare dicat a Græco ἄγρει. Sane diu puto esse, cum desideratur melior pars Græcarum vocum in hac Epitome Festi. Nam quæ hodie extant, fere omnes arbitrio correctorum huc inculcatæ sunt: ut istud ἄγρει: quasi illud Homericum ἄγρει μὰν habeat aliquid commune cum *Adgretus*. Sed quare deducit a Græco, si dictum est pro *Adgressus?* Manifesto verba hæc ultima intrusa videntur ab aliquo sciolo, sive ipse Paulus mutilator fuit, sive alius quis illo non doctior. *Jos. Scal.*

Adgrettus] Aggressus, more Græcorum, qui pro σσ scribunt ττ, dicebatur etiam *adgretus* simplici *t;* infra pro ἄγρει, quod corruptum est et mutilum, legendum est ἐγείρομαι, i. surgo: ex ipsomet Festo in voce *egretus*, ubi 'egretus et adgretus a Græco sunt ducta, a surgendo et proficiscendo.' Quare frustra est Scaliger, cum ista, *quod verbum venit a Græco* ἄγρει, a sciolo quodam huc intrusa suspicatur. Vide 'egretus.' *Dac.*

[e] *Adigas*] Puto legendum, *Adigas, ad rem cogas.* Nam ut ineptum esset putare verbum Adigere esse, cogere dare; ita Latinissimum scimus esse *Adigere*, ad aliquid cogere, ut 'Adigere aliquem arbitrum:' 'Adigere aliquem ad jusjurandum,' ἐπάγειν ὅρκον. Et melius veteres Glossæ: 'Adegit, προσώθησεν.' Potes et legere: *Adigas, adire cogas.* Quod verissimum putamus. *Jos. Scal.*

Adigas] Ut 'adigas jusjurandum,' pro 'jusjurandum dare cogas,' quod non placet; quare legendum cum Scaligero, *adigas, ad rem cogas.* Nam Latinissimum est *adigere* pro ad aliquid cogere; vel potius, *adigas, adire cogas.* Sic adigere aliquem arbitrum, id est, agere aliquem ad arbitrum, cogere aliquem adire arbitrum. *Dac.*

Aditiculum, parvum aditum.

Adlecti[f] dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum sunt numero assumti: nam patres dicuntur,[g] qui sunt patricii generis: conscripti, qui in senatu sunt scriptis annotati.

Adlicit[h] est, perducit aliquem in rem:[11] dictum a verbo lacit, id est, decipit. Hinc descendit inlicere, et oblectare, id est, frustrantem inducere.[12]

Adlivescit, livere incipit: hoc est, lividum fieri.

Admissivæ aves[i] dicebantur ab auguribus, quæ consulentem juberent.[13]

Adnictat,[k] sæpe, et leviter oculo annuit. Nævius in Ta-

11 Censet Dac. forsan rescribendum *perducit aliquem in rete.*—12 *Frustrari, seu inducere* legendum monet Fulv. Ursin.—13 Alii *juvarent*, teste Scal.

NOTÆ

[f] *Adlecti*] Totus hic locus de Senatoribus nimis præcisus est a Paulo. Sunt enim Senatores Patres, Senatores patricii generis, et patriciorum auctores: sunt Senatores conscripti a L. Junio Bruto, ex primoribus equestris ordinis, ut Livius scribit, *adlecti.* Hi igitur adlecti dicebantur, quod propter inopiam Senatorii ordinis ex equitibus assumti sunt. Idem factum est post pugnam Cannensem, adlectis a Dictatore M. Fabio Buteone iis, qui magistratum obtinuissent, neque in Senatum lecti essent, item qui spolia domi, aut civicam habuissent. Idem Festus verbo 'Qui patres,' alios auctores secutus, a P. Valerio Cos. conscriptos refert. Dionysius utriusque Consulis consilium fuisse ait, et Bruti, et Publicolæ. Tacitus cum Livio consentit, præterquam quod eos minorum gentium appellat, quod Livius centum Senatoribus a Prisco rege adlectis tribuit. Vide etiam Festum verbo 'Conscripti.' *Ant. Aug.*

Adlecti] Eos intelligit qui exactis regibus propter Senatus inopiam ex primoribus equestris ordinis a Lucio Junio Bruto assumti sunt. Liv. lib. II. iidem et *conscripti* dicti, vide 'Conscripti' et 'Qui patres.' *Dac.*

[g] *Nam patres dicuntur*] Infra tamen a paternæ curæ similitudine Patres appellatos dicit: vide in 'Patres.' *Id.*

[h] *Adlicit*] A lacio, quod est decipiendo in fraudem induco. Vide 'Lacit.' Ista, *perducit aliquem in rem*, mihi suspecta sunt. Rescribendum forsan, *perducit aliquem in rete.* Sic et *illicere* proprie est *illaqueare* et *pellicere*, in fraudem inducere. *Idem.*

[i] *Admissivæ aves*] Quæ faventes propositum nostrum nos jubent persequi, et consilium nostrum suo garritu vel volatu faciunt ratum. 'Admittere' enim proprie est, sinere fieri. Terent. Eunuch. IV. 6. 'Sed tu quod cavere possis, stultum admittere est.' *Idem.*

[k] *Adnictat*] Versus Nævii integriores posuimus in Conjectaneis: sunt

rentilla:[l] Alii adnutat, alii adnictat, alium amat, alium tenet.

Adolescit[m] a Græco ἀδολεσχῶ, id est, adcresco, venit:[14] unde fiunt adultus, adolescens, altare;[n] eo quod in illo ignis excrescit; et exoletus, qui excessit olescendi, id est, crescendi, modum: et inolevit, id est, crevit.

Adoptatitius[15] [o] ex adoptato filio natus.

14 Legendum videtur Scal. *Adolescit, ab olesco, id est cresco, venit.* Pro ἀδολεσχῶ alii ἀλίζω.—15 Alii *Adoptivus.*

NOTÆ

autem hi: 'Quasi in choro pila Ludens datatim dat se, et communem facit. Alium tenet: alii nutat: alibi manus Est occupata: alii perpellit pedem. Alii anulum dat spectandum a labris. Alium invocat: cum alio cantat: attamen Aliis dat digito literas.' *Jos. Scal.*

Adnictat] Ab inusitato 'niveo,' unde 'conniveo,' 'nictare,' conjugatione mutata, ut a 'dicere,' 'dictare.' In eo autem differunt 'nutare,' 'annuere,' et 'nictare,' quod 'nutare' capiti, 'annuere' vel 'nuere,' naribus vel labiis, 'nictare' oculis dicamur. Sed discrimen illud a Veteribus neglectum aliquando. *Dac.*

[l] *Nævius in Tarentilla*] Verba Nævii aliter Isidorus, qui locum integrum sic adduxit: 'Quasi in choro pila Ludens datatim dat se et communem facit. Alium tenet, alii adnictat, alibi manus Est occupata, ast alii percellit pedem, Alii dat annulum spectandum, a labris Alium invocat, cumque alio cantat, attamen Aliis dat digito literas.' *Idem.*

[m] *Adolescit*] Sine dubio legendum: *Adolescit, ab olesco, id est cresco, venit.* Quod confirmatur sequentibus. 'Exoletus,' inquit, 'qui excessit olescendi, id est, crescendi, modum.' Vide 'Subolescit.' Animadverte semper, in hac lacera et misera Epitoma, inter alia, quæ ab importunis emendatoribus supposita sunt, duo sæpius occurrere: aliquam etymologiam Græcam, ut hic, et voces has, ID EST. Quod locis suis indicabimus. Alioqui, si voluissemus, stultorum more, ut inquit ille, esse molesti, et hariolari id dictum a Festo, quod nunquam illi in mentem venisset, potius legeremus, a Græco ἄλδω, vel ἀλδαίνω. *Jos. Scal.*

Adolescit] A Græco ἀδολεσχῶ, inepte. Legit Scaliger, *Adolesco*, a verbo *olesco*, ex sequentibus, ubi, 'exoletus qui excessit olescendi, id est, crescendi, modum.' Ut et in 'Suboles.' Si quis erit tamen qui Græcum etymon retineat, pro ἀδολεσχῶ, legat necesse est, vel ἀλδέω vel ἀλδήσκω. *Dac.*

[n] *Altare*] Ab 'adolesco.' Sic igitur ducenda analogia: adolesco, adolitum, adoltum, altum, altare. Vide infra 'altaria,' ubi melius ab altitudine. *Idem.*

[o] *Adoptatitius*] Isidori Glossæ: 'Adoptarius, puer ex adoptato natus.' Utra lectio melior, nescio. *Jos. Scal.*

Adoptatitius] Apud Plautum tamen *adoptatitius* manifesto ipse adoptatus. Pœnul. v. 2. 'AG. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium, Ego ipsus quem tu quæris. HA. Hem,

Ador[p] farris genus, edor quondam appellatum, ab edendo, vel quod aduratur ut fiat tostum: unde in sacrificio mola salsa efficitur.

Adorare[q] apud Antiquos significabat agere, unde et legati oratores dicuntur; quia mandata populi agunt.

Adoream[r] laudem,[16] sive gloriam dicebant: quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret.

16 Distinguendum monet Dac. post *Adoream*: *Adoream, laudem.*

NOTÆ

quid ego audio? AG. Antidamarchi gnatum me esse.' Et paulo post: 'Demarcho item ipse fuit adoptatitius.' *Dac.*

p *Ador*] *Adur* dicebant Veteres, quod Græcum est, ἀθὺρ, nulla litera immutata præter θ, in *d*: ut θεὸς, Deus. Dicitur et *Adus, Aderis.* Glossarium: 'Adus, σῖτος.' Ita enim legendum. Postea declinatum *Adus, Adoris*: ut pignus, pigneris: pignoris: tempus, temperis, temporis. Itaque fit, ut in obliquis secunda nunc producatur, nunc corripiatur. A. Gannius vetus poëta corripit in illo versu: 'Illam sponte satos adoris stravisse maniplos.' Item: 'Hic adoris dat primitias tibi: sanguine libat.' Ausonius: 'Mox ador, atque adoris de polline pultificum far.' Producit idem Gannius in illo: 'Emicat in nubes nidoribus ardor adoris.' Quare doctissimus Grammaticus Priscianus ait irregulare hoc nomen esse, quod cum in *or* terminetur, tamen obliquos corripit contra aliorum naturam: et cum neutri sit generis, tamen in or desinit. Utrumque falsum. Nam neque cum obliquos producit, est neutri generis, sed masculini: neque cum neutri est generis, in *or* terminatur. Quamvis enim dixit Ausonius, 'Mox ador, atque adoris: de polline pultificum far:' tamen *ador* dictum pro *adus*: ut 'corpor' dicebant in neutro: sed *adus* in neutro dictum, et *ador* in masculino, ut 'decus' et 'decor.' Porro *ador* est far, seu ζειά. In Glossario transposita ita suo ordini restitues, et emendabis. Ita vulgo legitur: *Ador*, υἱόθετος. *Ador*, προσενεγκενζία. Lege: *Adoptatus*, υἱόθετος. *Ador*, ζειά. *Adparat*, προσήνεγκεν, παρασκευάζει, εὐτρεπίζει. In eodem legitur: 'Adonia, εἶδος σίτου.' *Jos. Scal.*

Ador] Potius a Græco ἀθὴρ, arista, θ in *d*. Veteres dicebant *adus* et *ador*. Unde in obliquis secunda modo producta, modo correpta. Producitur ab *ador* masculini generis, corripitur ab *adus* neutrius. Vide infra in 'mola.' *Dac.*

q *Adorare*] Vide 'Nec' conjunctionem. *Ant. Aug.*

Adorare] In leg. XII. tab. 'Si adorat furtum, quod nec manifestum escit, duplionem luito.' *Dac.*

r *Adoream*] Glossarium vetus, cujus ope multa vetustatis situ sepulta eruimus: 'Adoriosus, ἔνδοξος, Ασπομπῖος, αδορνικηας πεμπιος.' Lege: *Adoriosus*, ἔνδοξος, ὡς Πομπήϊος. *Ador*, νίκη, ὡς Πομπήϊος. Quin intelligat nostrum Pomp. Festum dubitandum non est. Hinc, quam multa ad arbitrium suum mutaverit, mutilaverit, perverterit Longobardus iste, facile adverti potest. Nam quæ Glossarius ille annotat, ex hoc integro loco depromta fuerunt sine ullo dubio. *Ado-*

Adpromissor[s] est, qui quod suo nomine promisit, idem pro altero quoque promittit.

Adrumavit,[t] rumorem fecit, sive commurmuratus est: quod verbum quidam a rumine, id est, parte gutturis putant deduci.

Adsciscere[u] est adjungere, vel adsumere.

Adscripti[x] dicebantur, qui in colonias nomina dedissent, ut essent coloni.

Adscripticii[y] veluti quidam scripti dicebantur; qui sup-

NOTÆ

rea pro laude accipi cœpta est, postquam præmium militibus frumentum erat, parta victoria. Plautus: 'Qui multa præda atque adorea affecit popularis suos.' *Jos. Scal.*

Adoream] Distingue post *adoream*, hoc modo, *adoream*, *laudem*, *sive gloriam*. Parta victoria frumentum militibus dabatur in præmium, unde factum ut adorea pro laude et gloria dici cœpta sit. Itaque optime Gloss. 'Adorea, δόξη ἡ ἀπὸ τοῦ πολέμου:' i. Laus quæ bello parta est. In Glossario vet. ut optime monuit Scaliger, legitur, *adoriosus*, ἔνδοξος ὡς Πομπήϊος. *Ador*, νίκη ὡς Πομπήϊος: i. Adoriosus, gloriosus, ut ait Pompeius. Ador, victoria, ut Pompeius. Ubi manifesto nostrum Pompeium Festum intelligit, et ex iis quam multa ad arbitrium suum mutaverit, mutilaverit, perverterit Paulus, facile adverti potest, nam quæ Glossarius ille annotat, ex hoc integro loco depromta sunt absque ullo dubio. *Dac.*

[s] *Adpromissor*] Promissor promittit, adpromissor adpromittit, id est, quod alter promisit in se recipit. Sed hic Festi locus mutilus est, quippe ex eo una vox excidit. Lege igitur, *Adpromissor est qui quod suo nomine promisit alter, idem pro altero quoque promittit:* nihil certius. *Idem.*

[t] *Adrumavit*] Frequentativum usurpavit Nævius, *Rumitant:* 'Simitu alius aliunde rumitant inter se.' Est versus Saturnius. Alioqui *Rumare*, est θηλάζειν, ut de agnis dicebant Veteres, quos propterea *subrumos* vocabant. Significat item ψωμίζειν τὸν παῖδα. Glossarium: '*Rumat*, ἐμβρωματίζει.' Sed Isidorus: '*Adrumavit*, rumorem attulit,' Veteres Glossæ: 'Adrumo, conrumo, φημίζω, vulgo.' *Jos. Scal.*

Adrumavit] Isidor. in Gloss. 'Adrumavit, rumorem attulit.' Et Gloss. vet. 'adrumo, conrumo, φημίζω, vulgo.' A *rumo* frequentativum *rumito*. Nævius: 'Simitu alius aliunde rumitant inter se.' Vide 'Rumito.' *Dac.*

[u] *Adsciscere*] Proprie populo suffragium ferente adoptare, assumere, veluti leges, ritus, mores, et similia. Unde a publicis ad privata translatum adsciscere est hoc vel illud sibi adjungere, assumere in usum suum atque commodum. *Idem.*

[x] *Adscripti*] Qui nomina dederant, ut e patria in coloniam mitterentur. Liv. lib. XIV. 'Coloni adscripti in colonia, quam testem integritatis justitiæque habebant.' Ad eorum similitudinem postea adscriptitii dici cœperunt agricolæ, et coloni rusticis prædiis excolendis, sic addicti ut eorum portio quædam et instrumentum rusticum censerentur, et una cum prædiis ad ementes transirent. *Idem.*

[y] *Adscripticii*] Ex his, quæ hic tractantur, docemur *Adscripticios* dictos Accensos, et Velatos. Quod et

plendis legionibus adscribebantur: hos et adcensos dicebant,[z] quod ad legionum censum essent adscripti: quidam velatos, quod vestiti inermes sequerentur exercitum: nonnulli ferentarios, quod fundis lapidibusque præliaturi ea modo ferrent, quæ in hostes jacerent: alii rorarios,[a] quod id genus hominum ante, quam acies coirent, in modum rorantis tempestatis dimicaret.

Adfectata [17] [b] femina vel in bonam partem dicitur, velut honorata, vel in malam, quasi ad extremum periculum adducta.

17 *Adsectata* Scal. in textu: sed v. not. inf.

NOTÆ

idem infra confirmatur: 'Velati,' inquit, 'appellabantur vestiti, et inermes, qui exercitum sequebantur, quique in mortuorum militum loco substituebantur.' Postea in municipiis, itemque Romæ, publici ministerii nomen fuit Accensus Velatus, ut apparet ex hac inscriptione:

T. STATILIVS. VOL. PROCVLVS
ACCENSVS. VELATVS. ET. ARGENTARIA
EVTYCHIA. PARENTES. FILIO. OPTVMO. ET
ORCIVIAE. ANTHIDI. VXORI. EIVS. SIBIQVE. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVS. POSTERISQVE. EORVM.

Item patet ex alio saxo, quod est in via Appia Formiis, ut omnibus, qui Neapolin proficiscuntur, in conspectu sit.

L. VARRONIO. L. F.
PAL. CAPITONI
SCRIBAE. AEDILIC.
ACCENSO. VELATO
IIVIRO. QVINQVENN.
CVRATORI. VIARVM
PATRONO. COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM. HONORE
CONTENTVS. SVA. PECVN.
POSVIT
L. D. D. D. *Jos. Scal.*

Adscripticii] Item adscriptivi, milites, qui extra ordinem et extra numerum militiæ adscripti sunt. Plaut. Menæch. I. 3. 'ER. Extra numerum es mihi. PE. Idem istuc aliis adscriptivis ad legionem fieri solet.' Varr. lib. VI. de L. L. 'Adscriptivi dicti quod olim adscribebantur inermes, qui succederent armatis militibus, id est, si quis eorum deperisset.' *Dac.*

[z] *Hos et adcensos dicebant*] Vide supra in 'adcensi.' Iidem et Ferentarii Varr. de vita populi Rom. lib. III. 'De ascriptivis cum erant attributi Decurionibus et Centurionibus, qui eorum haberent numerum, adcensi vocabantur. Eosdem etiam vocabant ferentarios qui depugnabant pugnis et lapidibus, iis armis quæ ferrentur non quæ tenerentur.' *Idem.*

[a] *Alii rorarios*] Adcensos tamen a rorariis diversos fuisse, vel unicus Plauti locus fidem faciet, ex Frivol. 'Sequimini Me hac sultis legiones omnes Lavernæ. ubi rorarii Estis? En sunt. Ubi sunt accensi? Ecce.' Rorarii autem dicti a *rore*, 'qui bellum committebant ante, ideo quod ante rorat, quam pluit,' Varr. lib. V. de L. L. *Idem.*

[b] *Adfectata* [*Adsectata*] Veteres editiones, *Adfectata.* Recte. Plautus

Adserere[c] manu[18] est admovere: quod ea quoque, quæ in terram dimittuntur, seri dicuntur: unde etiam seræ appellantur,[d] quia foribus admotæ opponuntur[19] defixæ postibus; quemadmodum ea, quæ terræ inseruntur.

Adsidelæ,[e] mensæ vocantur, ad quas sedentes flamines sacra faciunt.

Adsiduus[f] dicitur, qui in ea re, quam frequenter agit, quasi consedisse videatur: alii adsiduum locupletem,[g]

18 'Verbum *manu* videtur adjectum: et paulo post, pro *dimittuntur* legendum fortasse *demittuntur*.' Fulv. Ursin. *Demittuntur* quoque legendum monent Scal. Dac.—19 Alii *apponuntur*.

NOTÆ

Rudente:

AM. Ad vos venio. SCE. Accipiam hospitio, si nox venis, item, ut
Adfectatam. Nam nunc nihil est, qui te inanem. *

Quem locum interpretabimur in editione Plautina, si Deus faverit. Nam ita et legendum, et digerendi versus. *Jos. Scal.*

Adfectata femina] In bonam partem Gloss. 'adfectata, σεμνή,' i. veneranda. Et Plaut. Rud. II. 4. 'AM. Ad vos venio. SCE. Accipiam hospitio, si nox venis, item ut adfectatam. Nam nunc nihil est qui te inanem.' Ubi etiam sunt qui adfectatam in malam partem interpretentur, calamitosam, naufragam, sed manifesto contra mentem Plauti qui 'hospitio te accipiam item ut adfectatam' eodem modo dixit quo nos vulgo, *Je vous recevrai comme une grand-Dame, comme une Reine.* Dac.

[c] *Adserere*] Lege, *quæ in terram demittuntur.* Id explicavimus apud Varronem de re rustica. Nam quod Varro dixerat, 'Deseritur,' glossema appositum est, 'Demittitur in terram.' *Jos. Scal.*

Adserere] Vide 'Sertorem.' *Ant. Aug.*

Adserere] Proprie, appropinquare, jungere, maritare. Ut 'adserere vitem ulmo,' est vitem maritare. Varr. I. de R. R. 'Neque propter eos ut adserunt vites:' hoc est, neque propter eos ordines ita adseruntur arbores, ut adseruntur vites ulmis maritandis, quæ propterea dicuntur adsitæ vites. Hinc adserere manum vel manu dicuntur vindices libertatis, qui manum admovent, manu prehendunt, ut in libertatem vindicent. Vide in voce 'Sertorem.' *Dac.*

[d] *Seræ appellantur*] A serendo seræ, quod serantur, id est, figantur. Sed potius a Græco σειρὰ funis, quod olim ante inventam seram fune uterentur. *Idem.*

[e] *Adsidelæ*] De iis nihil apud alios scriptores legisse me memini. Apud Isidorum tantum legitur: 'Adseda, sella quadrijugis.' Et eadem forte quæ adsidela: ut turba, turbela. *Idem.*

[f] *Adsiduus*] Varr. lib. VI. de L. L. 'qui adest, assiduus.' Cicer. in libello de petitione Consulatus: 'Jam assiduitatis nullum est præceptum, verbumque ipsum docet quæ res sit, prodest quidem vehementer nunquam deesse.' *Idem.*

[g] *Adsiduum locupletem*] Quod asses duit, i. det: itaque in leg. XII. tab. 'Assiduo vindex assiduus esto. Proletario civi quivis volet vindex esto.'

quasi multorum assium dictum putarunt, alii eum, qui sumtu proprio militabat,[h] ab asse dando vocatum existimarunt.

Adsipere[i] et Præsipere dicebant antiqui a sapiendo: sicut nos quoque modo dicimus ab æquo iniquum, a quærendo, inquirere.

Adstassent,[k] statuerunt.[20]

Adtegrare[1 l] est, vinum in sacrificiis augere: integrare

20 Legendum monet Scal. *Adstassint, steterint.*—1 Vid. Notas inf.

NOTÆ

Ubi *assiduus*, id est, *locuples*, opponitur *proletario*, qui e plebe tenuissima erat, et nil præter prolem Reipub. exhibebat. Assiduo pro locuplete usus est etiam Plaut. Amphit. I. 1. 'Noctesque diesque assiduo satis superque est, Quo facto aut dicto adest opus quietus ne sis.' *Idem.*

[h] *Qui sumtu proprio militabat*] Quia nemo nisi locuples huic sumtui par esse poterat. Verum ut libere dicam quod sentio, assiduus et pro locuplete, et pro eo qui proprio sumtu militat, ab adsidendo dictus. Locuples enim assiduus, quod Reipub. adsidebat, aderat, præsto erat. Alter vero in munere suo multus erat, muneri suo adsidebat, totus incumbebat, &c. Cum Festo tamen Cicero, Quintilianus, Gellius, sed qui sæpius manifesti erroris in etymis ducendis deprehenduntur. *Idem.*

[i] *Adsipere*] In meis Glossis Isidori: 'Consipit, saporem habet.' Tertullianus de pudicitia: 'Fermentum modicum totam desipit conspersionem:' active posuit. *Jos. Scal.*

Adsipere] Vide in 'Insipere.' Resipere etiam videtur a sapiendo deductum, quod significat, redolere. Cicero lib. II. de Nat. Deor. 'Minimeque resipiens patriam:' ita enim legendum; non, ut habent vulgatæ editiones, *respiciens*. Idem mendum irrepsit in verba Varronis, quæ sunt apud A. Gellium lib. III. c. 4. sic enim totus Varronis locus legendus. 'Neque tamen dubium est, quin ista, et quæ scripta a Plauto non videntur, et nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, et ab eo retractata, expolitaque sint, ac propterea resipiant stylum Plautinum.' Pro *resipiant*, in vulgatis est *recipiant*. Ful. Ursinus.

Adsipere] Pro *adsapere*, verso *a* in *i*, ut in compositis solet. Sic a 'taceo' 'conticeo:' a 'quæro' 'inquiro,' &c. Inde Gloss. Isidor. 'consipit, saporem habet,' sed ista omnia nihil ad hunc Festi locum. Ait Festus, 'ut ab æquo iniquus, sic,' &c. Ergo legendum, *Adsipere et præsipere dicebant antiqui a sapiendo, &c.* nihil certius. Antiqui *adsipere* et *præsipere* dicebant, ut 'consipere.' Vide 'consiptum.' *Dac.*

[k] *Adstassent*] Scaliger legit, *astassint, steterint.* Sed retinendum *adstassent*, nec ideo minus significabit *steterint*, *e* pro *i*. Legitur *adstassent, steterint.* Sic supra 'addues, addideris.' *Idem.*

[l] *Adtegrare*] Ego mutilum locum sic supplendum judico, *Adtegrare vinum, in sacrificiis est vino sacrificium augere. Integrare enim est adtegrum, hoc est minus factum, in statum redigere.* Ad-

enim, et adtegrare minus factum, est in statutum redigere.

Adtestata[m] dicebantur fulgura, quæ iterato fiebant, videlicet significationem priorum adtestantia.

Adtritum,[n] et tritum ex Græco descendit: quia illi vestem istam τριβώνιον[2] appellant.

Adtubernalis,[3][o] habitator continuæ tabernæ: quod genus domicilii antiquissimum Romanis fuisse testimonio sunt exteræ gentes, quæ adhuc tabulatis habitant ædificiis: unde etiam tecta castrensia, quamvis pellibus tegantur,[4] tabernacula tamen dicuntur.

2 Alii τρίβωνας. Pro istam Scal. *tritam τριβώνιον*.—3 'Isidorus habet *attibernalis*. Glossar. *attubernalis*. L. m. *adtabernalis*.' Fulv. Ursin.—4 Ed. Scal. *contegantur*.

NOTÆ

tegrare vinum in sacrificiis, inquit, est vinum minuere, libare, ut eo sacrificium adoleat, augeatur, quod contrarium est verbo *integrare* quod significat *adtegrum*, imminutum, adtactum restaurare, in statum redigere. *Idem*.

Adtegrare] Locus mendosissimus, qui tamen non erat nullius momenti, cum cognitionem vetustatis contineat. Nam quid est vinum in sacrificiis augere? Nescio an Pauli error sit, qui mentem Festi non assecutus est, cujus culpæ manifestæ alibi deprehenditur: an vero aliorum, quos posterior ætas tulit, barbarorum emendatorum. Quicquid est, ego scio Festum ita scripsisse, *Adtegrare est, vino sacrificium augere*. Quin enim ita loquerentur Veteres, neminem dubitare puto. Sic Plautus dixit, 'augere verbenis aram.' Quin ipsa notio verbi fidem facit huic rei. 'Adteger' est, προσθιγής, qui tactus, et diminutus est. *Attigere* enim Veteres pro *Attingere*: ut contra, 'Integer,' ἀθιγής, ἄθικτος. Quare et quæ sequuntur, corrupta esse, si non aliud, certe obscuritas loci, ex quo nullum idoneum sensum elicere possumus, facile convicerit. Neque solum hæc mendi indoles hunc locum fœdavit, sed et transpositio. Legendum enim: *Adtegrum enim, minus factum. Integrare est, in statutum redigere*. Ubi et lego, *in statum*. Igitur vinum attegrum fit, et attegratur, cum libatur. Tunc enim minuitur, ut sacrificium augeatur. *Jos. Scal.*

[m] *Adtestata*] Quæ quod priora fulgura portendebant, id significatione sua comprobant, 'renovativa' etiam dicta, et contraria sunt 'peremptalibus,' quæ superiora tollunt, perimunt. Vide suo loco. *Dac.*

Adtestata] Fulgura *adtestata* sunt contraria *Peremptalibus*. Vide in 'Peremptalia.' *Jos. Scal.*

[n] *Adtritum*] A tero, adtero, quod a τρίβω, unde τρίβων, τριβώνιον, vestis trita, lacera. *Dac.*

[o] *Adtubernalis*] Vide in 'taberna.' *Idem*.

Adtubernalis] Male in Glossario: 'Atturubernalis, καπηλογείτων.' Glossæ Isidori: 'Attibernalis, vicinus.' *Jos. Scal.*

Advelitatio[p] jactatio quædam verborum figurata ab hastis velitaribus: velites dicuntur[q] expediti milites, quasi volites, id est, volantes.

Adversus[r] aut contrarium significat, aut idem quod erga.

Adulari[5] [s] est compositum ex accedendo, et adludendo.

Adulter,[t] et adultera dicuntur, quia et ille ad alteram, et hæc ad alterum se conferunt.

Adulterina signa dicuntur alienis anulis facta.

Advocitat, sæpe advocat.

Advosem,[6] [u] adversarium, hostem.

5 Vid. Notas inf.—6 Perperam, censente Dac. quidam legendum putarunt *Advortem.*

NOTÆ

p *Advelitatio*] Velitatio et advelitatio levior et umbratilis quædam dimicatio a velitibus qui erant levis armaturæ milites, in acie prima collocati, ut levem pugnam cierent antequam coiret exercitus. Inde ad litigia et jurgia transfertur. Plaut. in Rudent. 'Equidem me ad velitationem exerceo, Nam omnia corusca præ tremore fabulor.' *Dac.*

Advelitatio] Plautus: 'Velitationem verbis compendi fieri volo.' *Jos. Scal.*

q *Velites dicuntur*] Certe hæc non sunt Festi, sed barbari racematoris qui non meminit alibi Festum velites velatos dixisse. Vide 'velati.' *Dac.*

r *Adversus*] Adversus, vel adversum, pro, Contra: Sallust. Jugurth. 'Sylla profligatis iis quos adversum ierat, rediens ab latere Mauris incurrit.' Pro, Erga: ut, 'pietas adversus Deos.' Cicer. Terent. And. I. 1. 'Id gratum fuisse adversum te habeo gratiam:' quanquam hic *adversum* non tam *erga* quam *apud*. Dac.

s *Adulari*] Locus suspectus. Nonius canum essè proprium affirmat, unde *ἀπὸ τῆς οὐρᾶς* fortasse origo nominis tracta est, quod canes accedendo et adludendo cauda mota blandiantur. *Ant. Aug.*

Adulari] Puto legendum, *Adulari, est compositum ex ad, et ludendo.* In Glossario: 'Adol *αἰνδελέοτις.*' Lege: *Adolatus, δελεασθείς.* In manuscriptis exemplarib. legitur *adolari* pro *adulari.* Neque temere in multis aliter scriptum reperias. *Jos. Scal.*

Adulari] Sane non video quid velit Paulus cum *adulari* ex *accedendo* et *adludendo* dicit essę compositum. Legebat Scaliger *adulari est compositum ex ad et ludendo.* In Mss. Codd. legitur *adolari* pro *adulari,* neque temere in multis aliter scriptum reperias, unde non male *adolari* simplici *l* pro *adollari,* dictum sit quasi ad ollam ire, ollam sectari, quod parasitis solenne. *Dac.*

t *Adulter*] A præpositione *ad* et *alter.* Nam *a* in compositione vertitur in *u.* Male alii *adulterium* quasi ad alterum torum: adulter, adulterium. Inde 'adulterina signa,' quæ alienis annulis sunt facta. Et 'adulterini nummi,' 'adulterinæ stateræ,' 'adulterinum testamentum,' &c. *Idem.*

u *Advosem*] Glossarium: 'Advores, *ἐναντίοι, ἐπιβουλεύων.*' *Jos. Scal.*

Advosem] *Advorsus,* extrito r *advosus,* a quo *advosis.* Sed dicebant etiam

AE[x] syllabam antiqui Græca consuetudine per AI scribebant, ut aulai, pictai, musai.

Ædilis[y] initio dictus est magistratus,[7] qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat: postea hoc nomen et ad magistratus translatum est. Dictus est autem[z] Ædilis, quod facilis ad eum plebi aditus esset: sed et Ædilatus dicebatur eadem dignitas; sicut pontificatus, magistratus.

Ædis,[a] domicilium in edito[8] positum, simplex, atque uni-

7 Vocem *magistratus* abundare censent Ursin. Scal. Dac. Vid. inf.—8 Malunt Scal. Dac. *in aditu*.

NOTÆ

hic *advorsis* et hoc *advorse*, hic *advosis* et hoc *advose*. Gloss. 'advores, θἐναντίοι,' 'ἐπιβουλεύων, advores, hostes, qui insidias struit.' *Dac.*

[x] *A E*] Notum est in veteribus monimentis AIMILIUS scriptum esse: item in libris. *Jos. Scal.*

A E syllabam] Sic in vett. monimentis, item in libris scriptum est, *Aimilius* more Græcorum. *Dac.*

[y] *Ædilis*] 'Ædilis,' inquit, 'primo magistratus dictus est: deinde ad magistratus translatum est.' Quid istud verbis est? Sane ego non intelligo. Et verum est illud verbum MAGISTRATUS abundare, ut ita legatur: *Ædilis initio dictus est, qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat.* Nam hoc nomine omnes, ut loquitur Lucretius, 'ædituentes vocabantur:' Ædilis enim principio æditimum significabat. Hæc est mens Festi. Glossarium: 'Ædilis, δμῆλιξ ἀγορανόμος.' Vocat δμήλικα, qui in iisdem ædibus adolevit. In eodem, 'Ædititilis, νεωκόρος.' *Jos. Scal.*

Ædilis initio dictus est] Verissimum est quod monuit Scaliger, initio vocem *magistratus* abundare, quippe quæ ex linea tertia per librariorum incuriam huc irrepsit. Legendum igitur, *Ædilis initio dictus est qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat.* Ait enim Festus omnes æditnos, vel, ut loquitur Lucretius, *Ædituentes*, Ædiles vocatos fuisse. Postea *Ædilis* ad Magistratus translatum, ad quos etiam pertinebat ædium cura. *Dac.*

[z] *Dictus est autem*] Ab adeundo ædilis, quod placuit etiam Theophilo lib. I. Institut. tit. II. male: nam ab 'æde' 'ædilis,' ut 'ovilis' ab 'ove.' *Idem.*

[a] *Ædis*] Corruptum illud, *Ædis, domicilium in edito positum.* Immo contra Varro, quæ plano pede aditur, vult ædim dictam. Lego igitur: *Ædis, domicilium in aditu positum:* simplex, atque unius aditus. Et sane ædes prius a veteribus Ro. dictæ fuerunt, quæ a Græcis οἰκόπεδα, hoc est, ædificia, quæ de plano adeuntur, vel, ut Tertullianus in libro de pallio, planitus adeuntur. *Jos. Scal.*

Ædis, domicilium in edito] Lege potius cum Scaligero *in aditu.* Varr. lib. IV. de L. L. 'Ædes ab aditu, quod plano pede adibant. Itaque ex ædibus efferri indictivo funere præco etiam eos dicit qui e tabernis efferuntur; et omnes in censu villas inde dicimus ædes.' Et sane ædes veteribus Romanis quæ Græcis οἰκόπεδα, æ-

us aditus: sive ideo ædis[b] dicitur, quod in ea ævum degatur, quod Græce αἰὼν[9] vocatur: itaque ædificare, cum sit proprie ædem facere, ponitur tamen[c] pro omni genere constructionis καταχρηστικῶς.

Æditimus, ædis intimus.[d]

Æditnus,[e] sacræ ædis tutor:[10] id est curam agens.

Ægæum mare[f] appellatur, quod crebræ in eo sint insulæ; ut procul aspicientibus species caprarum videantur: sive quod in eo Ægæa[11] Amazonum regina perierit: sive quod in eo Ægeus pater Thesei se præcipitaverit.

9 Alii, teste Scaligero, *αἰώνιον*.—10 Ed. Scal. *tuitor*.—11 Alii *Æge*.

NOTÆ

dificia quæ de plano adeuntur. *Dac.*

[b] *Sive ideo ædis*] Ineptum etymon. Potius a Græco *αἶτος* quod domicilium, habitationem interpretatur Eustathius. *Idem.*

[c] *Ponitur tamen*] Abusive et per translationem *ædificare* de re qualibet, quæ quacumque opera fabricatur. Ut Virgil. de equo: 'Instar montis equum divina Palladis arte Ædificant.' *Idem.*

[d] *Æditimus, ædis intimus*] Inepte dictum est: melius Ser. Sulpicius, ut Cicero in Topicis refert, in finitimo, legitimo, æditimo, non plus inesse *timum*, quam in meditullio *tullium*, sed productionem esse verbi vult. Hic, ut Varro ait lib. I. de Re Rust. et lib. II. de Ling. Latina, apud Gellium lib. XII. cap. 10. postea æditnus appellatus est, non *ab ædibus tuendis*, ut Varro, Festus, et alii existimant, sed quia æditumus prius diceretur, et una litera elisa sit. Sic testamentum non a mente ducitur, sed productio verbi est, ut in vestimento, et pavimento. Gell. lib. VI. cap. 12. Vide Charis. lib. I. *Ant. Aug.*

Æditimus, ædis intimus] Ridicule. *Æditimus* ab *æde* tantum. *Timus* nihil aliud est quam vocis productio. Pro *æditimus*, *æditumus*, et sublato *m æditaus*, non vero ab ædibus tuendis, ut infra Paulus. *Æditimus* enim antiquior est, *æditaus* recenti novitate effictus. Varr. lib. I. de R. R. 'Rogatus ab æditimo, ut dicere didicimus a Patribus nostris, ut corrigimur a recentibus urbanis, ab æditno.' *Dac.*

[e] *Æditnus*] Videndus Varro in libris de Lingua Latina, et Paulus, et Justinianus sub titulo de tutelis: et ea, quæ antea scripsi. *Ant. Aug.*

[f] *Ægæum mare*] Varr. lib. VI. de L. L. 'Ægæum dictum ab insulis: quod in eo mari sic scopuli vocantur a similitudine caprarum.' Nam Capræ Græcis *αἶγες*. Alii ab Ægeo Thesei patre nomen inditum tradunt, ut Plutarch. in Theseo, Hyginus fab. 43. verius qui a loco quodam Eubœæ qui Græce *Αἰγαὶ*, Eustath. ad Dionys. periegeten: ibi Neptunus equos statuit: Homer. Iliad. N. *Αἰγάς· ἔνθα δέ οἱ κλυτὰ δώματα βένθεσι λίμνης...Ἔνθ' ἵππους ἔστησε Ποσειδάων.* 'Ægas: illic autem ei pulchræ ædes in profunditatibus maris...Ibi equos statuit Neptunus.' Vide Eustath. ibid. et Strabonem lib. VIII. *Dac.*

Ægrum[g] ex Græco ἀνιγρὸν appellatur: a quibusdam putatur a voce doloris appellari, quod est αἲ αἴ.

Ægyptinos,[h] Æthiopas.

Æmidum,[i] tumidum.[12]

Æmiliam gentem[k] appellatam dicunt a Mamerco Pythagoræ philosophi filio, cui propter unicam humanitatem cognomen fuerit Æmilos: alii, quod ab Ascanio descendat, qui duos habuit filios Iulum et Æmilon.

12 Al. *timidum.*

NOTÆ

[g] *Ægrum*] Quamvis ἀνιγρὸν mere poëtica vox sit, non ideo tamen ita temere rejicienda: recte enim ex ea *ægrum*: ἀνιγρὸν sublato *ν*. αἰγρὸν, *ægrum*: ἀνιγρὸν Hesychius interpretatur φαῦλον, *malum*, quod tam de improbo quam de ægro dici solet. Neque tamen caret ratione ægrum esse ab αἲ αἴ, ut ultima syllaba sit vocis productio. *Idem.*

Ægrum] Jam superius monuimus pleramque Græcarum vocum partem supposititiam esse. Neque magis erratum est, quam ubi Græca vox desiderabatur, ut hic ex una etymologia duæ conflatæ. Sane illud ἀνιγρὸν, quod est poëticum, non est unius assis. Sed ita puto Festum sensisse: Ægrum ex Græco a quibusdam putatur a voce doloris appellari, αἲ αἴ. Neque prorsus caret ratione. Nam Veteres scribebant *Aigrum*. Jos. Scal.

[h] *Ægyptinos*] Æthiopas eos intellige qui in Ægypti parte olim habitarunt, unde et Ægyptus tota Æthiopia quondam dicta est. *Dac.*

Ægyptinos] Hic 'Æthiopas' accipiendum pro nigris hominibus, non tantum pro natione. Nam Ægyptium vocabant nigrum, seu fuscum. Glossarium: 'Ægyptium, φαιόν.' In quo secuti sunt Græcos, qui αἰγύπτιον, μέλαν vocabant: ut et αἰγυπτιῶσαι, μελαῖναι. Unde Plautus colorem fuscum dixit vulturinum. Nam αἰγύπτιος, vultur. Græci cum scirent ab ipsis Ægyptiis Nilum שחור vocari, hoc est, μέλαν, ἰσοδυνάμῳ verbo suo αἰγύπτιον reddiderunt. Nam αἰγύπτιος, ut jam monuimus, μέλας. Sic cum scirent Edom ἐρυθρὸν Græce reddi, ab eo τὴν θάλασσαν ἐρυθραῖαν appellaverunt sinum Arabicum. Quod autem Nilum αἰγύπτιον vocarint, satis patet testimonio Homeri, qui αἰγύπτιον fluvium illum vocat. Cur autem Nilum vocarint, non magis mihi liquet, quam cur Istrum Danubium, Eridanum Padum, Ararim Sagonam. *Jos. Scal.*

[i] *Æmidum*] A copia sanguinis qui Græce αἷμα. Gloss. Isidori 'æmidus, tumidus, inflatus.' Et Glossarium, 'æmidus, πεφυσημένος.' i. inflatus. *Dac.*

Æmidum] Et Glossarium. 'Æmidus, πεφυσημένος.' Manifesto παρὰ τὸ αἷμα, Glossæ Isidori: 'Æmidus, tumidus, inflatus.' *Jos. Scal.*

[k] *Æmiliam gentem*] Eam tamen Plutarch. in Numa a Mamerco Numæ regis filio, unde et Æmilii a gentis principe Mamerci et Mamercini dicti sunt. Alii ab Æmilio Ascanii filio. Interpres Virgil. ad illud 'progeniem sed enim,' 'gentem,' inquit, 'innuit Æmiliam, ab Æmilio Ascanii oriundam, ex qua Scipio Æmilianus fuit, qui Carthaginem diruit.' *Dac.*

Ænariam[13] [l] appellavere locum, ubi Æneas classem a Troja veniens appulit.

Ænatores[m] cornicines dicuntur, id est, cornu canentes.

Æneolum,[n] quod ex ære fit,[14] dicimus.

13 *Enariam* scribendum monet Dac.—14 Al. *sit*.

NOTÆ

[l] *Ænariam*] Campaniæ littori objectam insulam, ab Æneæ statione sic dictam. Plin. 'Ænaria ab statione navium Æneæ, Homero. Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non a simiarum multitudine, ut aliqui existimavere, sed a figlinis doliariorum.' Sed hæc perabsurda; neque enim Homerus *Inarimen* dixit, licet ita Virgilius, Ovidius, et alii quique inferiores poëtæ, sed disjunctis vocibus εἰν Ἀρίμοις, in Arimis. Et ab Ænea non diceretur *Ænaria* sed *Ænearia*, sive potius *Æneia*, et a doliis *Pithusa*. At a simiis est *Pithecusa*, ut in Africa *Pithecusa*, de quibus Diodor. lib. II. Sic hanc Pithecusam insulam dici volunt a Cercopibus in simias a Jove mutatis et deinceps illo translatis. Vide 'Cercopa.' Quin et *Ænariæ*, vel *Enariæ* potius, nomen eodem refert Servius lib. IX. Æneid. 'Inarime nunc Enaria dicitur,...et quia in eam ad contumeliam simiæ missæ sunt, quas Graiorum lingua ἀῤῥῖνας id est, *enares*, dicunt, ob quam causam Pithecusam etiam vocitant.' Nempe ut *simius* dicitur quia *simus* est, ita *enaris* quia *sine naribus*. *Enaris* ut 'elumbis,' 'elinguis.' Itaque ab *enaribus* id est, simiis, Ἠναρία, *Enaria*, scribendum, quomodo legere est in Plutarchi Mario. Neque alio pertinet tertium hujus insulæ nomen Ἄριμα apud Homerum, si ἄριμος est πίθηκος, *simia*, ut Strabo et Hesych. tradunt. Ut ut sit, vocabulum est e Phœnicibus translatum, nam Hebræis *harum*, *harem*, vel *harim*, est *simus*, et Arabibus *harm* est *simitas*, et *harima*, verbum primæ inflexionis, *simum esse*: ut optime Doctissimus Bochartus in Geographia sacra. *Idem*.

[m] *Ænatores*] Romæ et in castris longe diversissimus tubæ et cornu usus, vel æneatorum, et cornicinum. Romæ æneatores Comitia Tributa convocabant, cornicines Centuriata. In castris ad tubicinem milites tantum movebantur, ad cornicinem etiam signa, et cum in militem animadvertebatur extra portam decumanam: ut et Romæ exercitus, seu Comitia Centuriata convocabantur, cum in caput civis Romani animadvertebatur, deducebaturque reus per Exquilinam portam; unde classicum dictum, quod non nisi classes et exercitus per cornu evocarentur. Glossarium: 'Classicarii, σαλπισταί.' Ergo æneatores vocat cornicines, quod, ut ait Varro, ex ære fieri cœpta, quæ antea ex cornu animalis. Græci tam cornicines, quam æneatores uno generali nomine vocant σαλπιστάς. Latini 'buccinatores.' *Jos. Scal.*

Ænatores] Pro, æneatores; ab ære enim *ærineus*, per Syncop. *æneus*, *ænus*, et *aënus*. Ænatores Cornicines, quod, ut ait Varro lib. IV. de L. L. 'Ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.' Verum post tubarum inventionem, Romæ et in castris diversissimus æneatorum atque cornicinum usus fuit, ut optime notavit Scaliger. *Dac.*

[n] *Æneolum*] Ab ære, *ærineum*, per syncopen *æneum*, a quo diminutive

Ænesi dicti sunt comites Æneæ.

Ænulum,[o] vas ex ære parvum.

Æquidiale[p] apud antiquos dictum est, quod nunc dicimus æquinoctiale: quia nox diei potius, quam dies nocti annumerari debet. Græci quoque in hoc consentiunt, ἰσημερίαν, id est, æquidiale, dicentes.

Æquilavium[15][q] significat ex toto dimidium: dictum a lavatione lanæ, quæ dicitur æquilavio redire, cum dimidium decidit sordibus.

Ærarii Tribuni[r] a tribuendo ære sunt appellati. Ærarium sane populus Romanus in æde Saturni[s] habuit.

Æribus[t] pluraliter ab ære, id est, æramento, dicit Cato.

Ærosam appellaverunt antiqui insulam Cyprum; quod in ea plurimum æris nascatur.

Ærumnulas[u] Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas viatores gerebant: quarum usum quia C. Marius

15 Quidam *Æquilanium*: male, censente Dacerio.

NOTÆ

aneolum. Idem.

[o] *Ænulum*] Glossarium: 'Æna, λέβης.' Isidorus per *E*: 'Enulum, caldarium.' *Jos. Scal.*

Ænulum] Pro *aneus* dicebatur *aënus*, unde *aëneum*, inserta aspiratione *ahenum*, diminutive *ænulum*. Gloss. 'Æna, λέβης.' Isidorus per *E*: 'Enulum, Caldarium.' *Dac.*

[p] *Æquidiale*] Gloss. 'Æquidiale, ἰσημερινόν.' 'Æquinoctium, ἰσημερία.' Sic et meridiem de media nocte dixere Veteres. Varro Marcipore: 'Repente, noctis circiter meridiem.' *Idem.*

[q] *Æquilavium*] Isidorus quoque in Glossis: 'Æquilotium, æquatio.' *Jos. Scal.*

Æquilavium] Male quidam *æquilanium*. Æquilavium est æquatio, cum id quod lavatur ad dimidium decidit. Isidor. in Glossar. 'Æquilotium, æquatio.' *Dac.*

[r] *Ærarii Tribuni*] Et Glossarium: 'Ærarius, ταμιοῦχος.' *Jos. Scal.*

Ærarii Tribuni] Idem Varr. lib. IV. de L.L. 'Tribuni quoque quibus attributa erat pecunia, ut militi redderent, Tribuni ærarii dicti.' *Dac.*

[s] *In æde Saturni*] Sub clivo Capitolino: eam ærarium fecit Valerius Publicola. *Idem.*

[t] *Æribus*] Æra, ærium, æribus. Liv. lib. V. 'Tribuni solicitant animos, illud esse dictitantes quod æra militibus sint constituta.' *Idem.*

[u] *Ærumnulas*] Ut ab ἐλαμένη, vel ἠλαμένη, lamina, et lamna, ita ab αἰρομένη, ærumina, ærumna. *Jos. Scal.*

Ærumnulas] Hanc vocem hodie non invenies apud Plautum. Ab αἴρω tollo, αἰρομένη, ærumina, ærumna, ærumnu-

retulit, muli Mariani postea appellabantur. Itaque ærumnæ labores onerosos[x] significant, sive a Græco sermone deducuntur, nam αἴρειν Græce, Latine tollere dicitur.

Æruscare,[y] æra undique, id est, pecunias, colligere.

Æstimata pœna[z] ab antiquis ab ære dicta est: qui eam æstimaverunt ære: ovem decussi,[a] bovem centussi, hoc est, decem et centum assibus.

Æstimias,[b] æstimationes.

Æstuaria sunt omnia, qua mare vicissim tum accedit, tum recedit.

Agasones[c] equos agentes, id est, minantes.[d]

NOTÆ

la. Ut ab ἐλαμένη vel ἠλαμένη lamina, lamna. De mulis Marianis vide suo loco. *Dac.*

[x] *Itaque ærumnæ labores onerosos*] Ut partus dolores Plaut. Amph. I. 2. 'Pater curavit uno ut fœtu fieret; Uno ut labore absolvat ærumnas duas.' *Idem.*

[y] *Æruscare*] Æruscatores, quos Græci ἀγύρτας, et μητραγύρτας vocant, etiam Æsculatores dicebantur. Glossarium, 'Æsculator, χαλκολόγος.' *Jos. Scal.*

Æruscare] Χαλκολογεῖν, id est, νομίσματα συλλέγειν, Hesych. i. nummos colligere. Nummi enim minimi pretii *æra* dicebantur. Græcis χαλκοί. Æruscatores etiam æsculatores dicti. Gloss. 'Æsculator, χαλκολόγος.' Græci ἀγύρτας et μητραγύρτας vocant. *Dac.*

[z] *Æstimata pœna*] Hæc multa est, ut Gellius notat lib. XI. cap. 1. et Festus verbo 'Multam,' et 'ovibus,' et 'peculatus.' *Ant. Aug.*

Æstimata pœna] Certa mulcta æris secundum æstimationem ejus rei propter quam indicta est. *Dac.*

[a] *Decussi*] Decussis nummus æreus decem assium, minori seu priori denario Romano par pretio, Turonicorum denariolorum quadraginta duorum, trium Francicorum solidorum cum dimidio. Ergo centussis nummus æreus centum assium, Francicorum solidorum triginta quinque. *Idem.*

[b] *Æstimias*] Lex XII. tabul. 'Tribus nundinis continuis in comitium procitato, ærisque æstimiam prædicato.' Pro *æstimia* postea dixere *æstimium.* Idem.

[c] *Agasones*] Minandi verbo pro agendo vel ducendo utitur Paulus, nam Festi usum ignoramus: sic paulo post 'Agere, ante se pellere, id est, minare:' et verbo *inigere* utitur in eadem significatione vetus interpres sacrorum librorum: et una litera mutata Itali omnes *menare* dicunt. *Ant. Aug.*

Agasones] Glossarium: δοῦλος, κτηνεσσία. Lege, δοῦλος ἐπὶ κτήνεσσιν. *Jos. Scal.*

Agasones] Equorum vel asinorum ductores Tarentina lingua. Nam Tarentinorum proprium est simplicia verba per paragogen producere, ut ab ἄγω, duco, ἀγάζω, ἀγάζων, agaso. Sic ab κναίω scalpo, κνάζω, κνάζων, unde *cnaso* acus qua mulieres caput

Agea [e] via in navi dicta, quod in ea maxima quæque res agi solet.

Agedum significat age modo: est enim adhortantis sermo.

Agere, modo significat ante se pellere, id est, minare. Virgilius: et potum pastas age, Tityre. Modo significat jurgari: [f] ut cum dicimus, agit cum eo furti: modo rependere: ut cum dicimus, gratias ago: modo verbis indicare: [16] ut cum dicimus, causam ago. Quin etiam si accessit gestus, [g] et vultus quidam decor: ut cum scenici agere dicuntur.

Agina [h] est, quo inseritur scapus trutinæ: id est, in quo foramine trutina se vertit: unde aginatores dicuntur, qui parvo lucro moventur.

16 Alii *judicare.*

NOTÆ

scalpunt. *Dac.*

[d] *Minantes*] Vox *minare* posterioribus sæculis usurpata est pro *ducere*, unde Itali *menare*, Vascones *mena*. Antea pro *minari*. Quare hæc Pauli sunt, non Festi. *Idem.*

[e] *Agea*] Glossarium: 'Agear, *παραμένων καὶ πάροδος πλοίου*:' ubi conjunctio *καὶ* superflua est. Cetera corruptissima ita legenda: *Agea, παρὰ Ἐννίῳ, ἡ πάροδος πλοίου.* Isidorus in etymologicis lib. XIX. 'Agea,' inquit, 'viæ sunt, vel loca in navi, per quæ ad remiges hortator accedit: de qua Ennius: 'Multa forom, pontes et, ageaque longa repletur.'' Hæc ille, quæ emendationem nostram confirmant. *Jos. Scal.*

Agea] Inepte Paulus ab agendo. Nam est a Græco *ἀγυιὰ*, via. *Dac.*

[f] *Modo significat jurgari*] Ut, 'agit cum eo furti.' Etsi ibi *agit* non tam jurgatur, quam furti actionem intendit, nam jurgari de rebus levioribus dicitur. *Idem.*

[g] *Quin etiam si accessit gestus*] Vide 'actus.' *Idem.*

[h] *Agina*] Placidus in Glos. 'Aginam scapum trutinæ, quod eo mensura ponderis agatur.' *Ful. Ursin.*

Agina . . . Aginatores] Glossarium: 'Aginat, *στρατεύεται*.' 'Aginare, *στρατεύειν*.' Lege, *τρακτεύεται*, et *τρακτεύειν*. Id enim significat negotiari, estque verbum infimæ vetustatis, a Latino detortum: quo non raro utuntur Constitutiones Imperatorum Græcæ. Et *τρακτευταὶ* in iisdem Constitutionibus. Isidorus in Glossis: 'Acinari, tricari, in parvo morari.' Idem: 'Aginantes, explicantes.' *Jos. Scal.*

Agina] Placidus in Gloss. 'Aginam scapum trutinæ, quod eo mensura ponderis agatur.' Inde *aginatores* negotiatores qui tricantur et in parvo morantur. Gloss. Isidori, 'acinari, tricari, in parvo morari.' Glossarium, 'aginat, *διαπράσσεται, στρέφει, μηχανᾶται.*' i. Negotiatur, tricatur, dolos struit. Item, 'aginare, *τρακτεύεσθαι.* Aginat, *τρακτεύει.* Ut optime correxit Scaliger: *τρακτεύεσθαι* enim et *τρακτεύειν* est *negotiari* a Latino *tractare* detorsum et frequenter in constitu-

Agnus [i] dicitur a Græco ἁγνὸς, quod significat castum: eo quod sit hostia pura, et immolationi apta. Agnus ex Græco ἀμνὸς deducitur: quod nomen apud majores communis erat generis, sicut et lupus, quod venit ex Græco λύκος.

Agolum,[k] pastorale baculum, quod pecudes aguntur.

Agonias, hostias [l] putabant ab agendo dictas.

Agonium [m] dies appellabatur, quo rex [n] hostiam immola-

17 Ed. Scal. *qua*.

NOTÆ

tionibus Græcis Imperatorum occurrit, ut et nomen τρακτευτῶν, id est, tractantium, sive, negotiatorum. *Dac.*

[i] *Agnus*] *Quod venit ex Græco λύκος*: immo, *quod venit ex Græco ἡ λύκος*: vult enim in eo secutos esse veteres Græcos, qui ἡ ἵππος, ἡ ἄρκτος, et similia dicunt. Non enim hic quærit etymon lupi: sed rationem, quare fœminino genere dicunt Veteres: porro quod ait agnum utroque genere a Veteribus enuntiari, habes in Lege Numæ de opimis spoliis: AGNVM MAREM. CAEDITO. Et in Pellex, AGNVM FEMINAM: nam non agnam, sed agnum fœminam dicebant, ut non lupam, sed lupum fœminam. Ennius: 'Endotuetur ibi lupu' fœmina, conspicio amens.' *Jos. Scal.*

Agnus] Lege infra, ut optime Scaliger, *quod venit ex Græco ἡ λύκος*. Non enim quærit etymon lupi, sed indicare vult Latinos in eo secutos esse veteres Græcos, qui ἡ ἵππος, ἡ ἄρκτος, et similia, dicunt. Et quod ait *agnum* utroque genere a Veteribus enuntiari, habes in lege Numæ de opimis spoliis, 'agnum marem cedito.' Et in 'pellex,' 'agnum fœminam cedito.' Nam non *agnam*, sed *agnum fœminam*: non *lupam*, sed *lupum fœminam*, Ennius. 'Endotuetur ibi lupus fœmina, conspicio amens.' Et Græci cum dicunt, ἡ ἵππος, subintelligunt θήλεια. Nam Pindarus dixit ἵππος θήλεια, ἔλαφος θήλεια. Homerus βοῦν ἄρσενα. Sic 'mares homines:' 'canis fœmina:' 'civis fœmina:' 'leo fœmina' dixit Plaut. 'Bos fœmina,' Livius. 'Polypus fœmina,' Plin. 'Porcus fœmina,' Cato et Cicero. 'Anguis fœmina' et 'anguis mas,' Cicero. Et alia multa. In his autem et similibus epicœnis si adjectivum adjicitur contra terminationem, *mas* vel *fœmina* debet intelligi. Ut 'equus velocissima:' 'Bos auratus:' 'Elephantus gravida.' Sic apud Virgil. 'Ne sævi magna sacerdos.' Et 'amphrisia vates.' Sic Ovid. in epist. 'nova miles.' *Dac.*

[k] *Agolum*] Suspicor detortum a Græco, ἀγελαῖον: nam prius *Agelum*: ut Apello, Apollo. *Jos. Scal.*

Agolum] Prius dicebatur *agelum*. Nempe detortum a Græco ἀγελαῖον. Scal. Sed frustra, ut a 'cingo,' 'cingulum,' sic ab 'ago,' 'agulum,' *u* in *o* 'agolum.' *Dac.*

[l] *Agonias, hostias*] Glossarium: 'Agonia, ἱερεῖον:' non *Aglonia*, ut hodie legitur: item: 'Agonalia,' et 'Agonaria, θυσία.' Glossæ Isidori: 'Agones, victimæ.' 'Agonia, hostia.' *Jos. Scal.*

[m] *Agonium*] *Agonium*, id est, *ludum*, locus mendosus. Varro, præter

bat: hostiam enim antiqui agoniam vocabant. Agonium etiam[18] [o] putabant Deum dici præsidentem rebus agendis: Agonalia ejus festivitatem: sive quia agones dicebant montes: [p] Agonia sacrificia, quæ fiebant in monte: hinc Romæ mons Quirinalis Ægonis,[19] [q] et collina porta Agonensis.[20] Agonium,[r] id est, ludum, ob hoc dictum, quia locus in quo ludi initio facti sunt, fuerit sine angulo: cujus festa Agonalia dicebantur.

18 Vid. Not. [o] inf.—19 Alii, teste Scal. *Agonus:* et ita legendum monet Dac.—20 Ed. Scal. *Ægonensis.*

NOTÆ

dies Agonales, quos dictos esse ait ab agone, quod per eos rex sacrorum in regia arietem immolet, Agonia appellata esse ait etiam Liberalia in libris Saliorum Agonensium. Ovid. lib. I. Fastorum, cur Agonalia dicantur, plures reddit causas, quarum ultima hæc est: 'Fas etiam, fieri solitis ætate priorum Nomina de ludis Græca tulisse diem. Et prius antiquus dicebat Agonia sermo: Veraque judicio est ultima causa meo.' Si *ludicrum* pro *ludo* legeremus, minus laboraremus. *Ant. Aug.*

Agonium dies] Qui et *agonalis* Ovidio I. Fast. 'Janus agonali luce piandus erit.' Item, 'Et prius antiquus dicebat agonia sermo.' Ratio autem nominis incerta est. Varr. lib. IV. a voce *agone:* quia sacrificulus vel populum vel principem civitatis interrogabat an hostiam feriret? 'Dies agonales,' inquit, 'per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab agone; eo quod interrogatur princeps civitatis, et princeps gregis immolatur.' Quem locum utinam ne male cepisset vir longe doctissimus, qui *agone* hostia interpretatur, cum sit pro *ferione?* Jubesne ut agam, feriam? Neque enim nisi jussus feriebat. Ut Ovid. I. Fast. Ubi et alia proponit. *Dac.*

[n] *Rex*] Regem sacrificulum intellige, qui *rex* absolute dicebatur. *Id.*

[o] *Agonium etiam*] De agonio Deo nihil alibi. Quæ sequuntur, *agonalia ejus festivitatem,* ne Pauli quidem sunt, et eorum sedem occupant quæ in fine leguntur, *cujus festa agonalia dicebantur.* Lege igitur, rejectis glossematis, *Agonium etiam putabant Deum dici præsidentem rebus agendis, cujus festa agonalia dicebantur.* Scaliger. Agonalia autem alia erant 5. Id. Januar. et 12. Kal. Jun. alia propridie Id. Decemb. de quibus vide 'Septimontium.' *Idem.*

[p] *Agones dicebant montes*] Quippe initio ludi, qui Græce ἀγῶνες, fiebant in montibus. *Idem.*

[q] *Mons Quirinalis Ægonis*] Lege: *Mons Quirinalis Agonius,* vel *Agonus.* Vide 'Quirinalis.' *Idem.*

[r] *Agonium*] Non tam Paulo ascribendi sunt errores immanes, qui hic inoleverunt, quam posterioribus emendatoribus. Transposita enim multa: multa etiam corrupta. Primum ita revocanda sunt: quæ in alienas sedes irrepserant. Agonium etiam putabant Deum dici præsidentem rebus agendis: cujus festa Agonalia dicebantur. Nam illa verba ne Pauli quidem sunt: *agonalia ejus festivitatem.* Sed de Agonio quod sequitur, circa

Albegmina [1] [s] partes extorum, quæ Diis immolabant.

Albesia scuta [t] dicebantur, quibus Albenses, qui sunt Marsi generis, usi sunt: hæc eadem decumana [u] vocabantur, quod essent amplissima, ut decumani fluctus.

Albiona ager [x] trans Tiberim dicitur, a luco Albionarum: quo loco bos alba sacrificabatur.

1 *Ablegmina* legend. statuit Scal.

NOTÆ

finem, penitus prodigiosum est. Id nos non dubitamus ita legere: *Agonium, locus, in quo ludi initio facti sunt, ob hoc dictum, quia fuerit sine angulo.* Ubi primum transpositione peccatum erat: deinde adjectione harum vocum *id est:* quod sæpe accidere hic, supra notavimus. Huic etymo congruit quod vetustissimi Grammatici Græci dicunt περὶ τοῦ ἀγῶνος. Ἀγὼν, inquiunt, ἀγορὰ παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς, ἢ διὰ τὸ ἄγειν, ἢ διὰ τὸ κυκλοτερῆ εἶναι, καὶ μὴ ἔχειν γωνίας, οἷόν τινα ἀγώνιον ὄντα. *Jos. Scal.*

Agonium, id est, ludum] Hic transpositione peccatum esse ait Scaliger, qui verba disponit: *Agonium, locus in quo ludi initio facti sunt, et ob hoc dictum, quia fuerit sine angulo.* Sed et vetus scriptura defendi potest: agonium enim et ludum, et locum ubi ludus celebratur, significat, ut Græcis ἀγών. Addit, *quod fuerit sine angulo* agonium dictum, cui etymo congruit quod vetustissimi Grammatici Græci dicunt, ἀγὼν, ἀγορὰ παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς, ἢ διὰ τὸ ἄγειν, ἢ διὰ τὸ κυκλοτερῆ εἶναι, καὶ μὴ ἔχειν γωνίας, οἷόν τινα ἀγώνιον ὄντα. i. ‘Agon, concio dicitur apud Bœotos, vel ab agendo, vel quia rotunda sit, et non habeat angulos, quasi agonium quiddam existens.’ Vide Eustath. in Iliad. p. 1335. *Dac.*

[s] *Albegmina*] Lege *Ablegmina:* sunt partes, quæ Diis porriciebantur, quæ propterea dicebantur prosiciæ, et prosecta, tanquam separata quædam a reliqua visceratione. Id enim est *ablegere,* imitatione Græcorum, qui dicunt ἀπολέγειν. Ergo *Ablegmina,* ἀπολεγμοί. Apud Plautum, ‘Ablectas ædes,’ in Mostellaria. Neque enim mendum est, quod putant doctissimi viri. Ablectæ ædes, ἠθετημέναι, et quasi essent pro derelictis. Sententiam meam adjuvant Isidori Glossæ. ‘Ablegmina,’ inquit, ‘partes extorum, quæ prosegmina dicuntur.’ Sed Tertullianus elegantissime *ablegmina* circumlocutus est his verbis: ‘Non dico quales sitis in sacrificando, cum enecta, et tabidosa quæque mactatis: cum de opimis et integris supervacua quæque truncatis, capitula, et ungulas: quæ domi pueris, vel canibus quoque destinassetis.’ Quæ verba etiam Homericum ὠμοθετεῖν explicant. *Jos. Scal.*

[t] *Albesia scuta*] Duæ fuerunt Albæ. Varr. lib. VII. de L. L. ‘Cum duæ sint Albæ, ab una dicuntur Albani, ab altera Albenses.’ Illa est in Latio sub monte Albano, hæc in Marsis ad lacum Fucinum circa fontes Anienis, quare optime Festus Albenses Marsi generis dicit. *Dac.*

[u] *Decumana*] Vide ‘Decumana ova.’ *Idem.*

[x] *Albiona ager*] De quo mirum apud Veteres silentium, ut de luco Albionarum. *Idem.*

Albogalerus[y] a galea nominatus: est enim pileum capitis, quo Diales flamines, id est, sacerdotes Jovis utebantur: fiebat enim ex hostia alba Jovis[2] cæsa: cui affigebatur apex virgula oleagina.

Albula Tiberis[z] fluvius dictus ab albo aquæ colore. Tiberis autem a Tiberio[3] Silvio[a] rege Albanorum: quod is in eo extinctus est.

Album,[b] quod nos dicimus, a Græco, quod est ἄλφον, est appellatum. Sabini tamen alpum dixerunt: unde credi potest nomen Alpium a candore nivium vocitatum.

Alcedo[c] dicebatur ab antiquis pro halcyone: ut pro Ganymede Catamitus: pro Nilo Melo.

2 Ed. Scal. *Jovi.*—3 Alii *Tyberino.*

NOTÆ

[y] *Albogalerus*] Suetonius in libro de genere vestimentorum scripsit, tria genera pileorum esse, quibus sacerdotes utuntur, Apicem, Tutulum, Galerum. Apicem, pileum subtile circa medium, virga eminente. Tutulum, pileum lanatum metæ figura. Galerum, pileum ex pelle hostiæ cæsæ. *Jos. Scal.*

[z] *Albula Tiberis*] Eustath. in Dionys. *καὶ ὅτι Τίβερις Ἄλβουλος ποτὲ καλούμενος.* Corrige *Ἄλβουλα.* Neque enim dictus *albulus*, sed *albula*; sed cur ab aquis albis cum flavum eum dicat Virgil. 'Multa flavus arena.' Et Horat. 'Flavus quam Tiberis lavit.' Nempe ibi flavus nihil aliud est, quam pulcher, limpidus, ut *cæruleus*, Virg. 'Cæruleus Tibris.' *Dac.*

[a] *A Tiberio Silvio*] Optime viri docti *Tiberino.* Hic Calpeto patri successit, et in Albula submersus nomen reliquit fluvio. Ovid. Liv. Infra in voce 'Tiberis' ait, 'vel a Tiberino, vel a Tibri, vel Tiberi rege Tuscorum.' Sane et Eustath. in Dionys. a Tiberio quodam rege dictum refert ex Dione. *Idem.*

[b] *Album*] Alii tamen Alpibus non a colore, sed ab altitudine nomen inditum tradunt. *Albus* enim vel *alpus* Gallis, qui olim Germanica lingua locuti sunt, *altum* significat, unde Isidorus, 'Gallorum lingua Alpes montes alti vocantur.' Et Annibal apud Liv. lib. XXI. Sect. 30. 'Quid aliud Alpes esse credentes quam montium altitudines?' Hinc intelligendus Eustath. in Dionys. Ἡ δὲ Ἄλπις, inquit, *μέγιστον ὄρος, δι' ὃ καὶ πληθυντικῶς λέγονται αἱ Ἄλπεις. Φασὶ δὲ τὴν λέξιν ταύτην κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάληψιν ταὐτὸν δύνασθαι τῇ κλεισούρᾳ.* 'Alpis mons maximus, quare et pluraliter dicuntur Alpes. Aiunt autem vocabulum illud Græce redditum idem valere quod claustrum.' Sed falsum est vocem Gallorum propriam fuisse, cum illam Græci etiam usurpaverint; debetur autem Phœnicibus quibus *laban albus*, et *alben* forma Syra, *albescere.* Nisi malis ἄλπιν cum aliis excelsum collem interpretari ab Hebræo *al* vel *hal*, quod *celsum* sonat, et *pen*, quod *collem* aut *verticem montis.* Idem.

[c] *Alcedo*] Varr. lib. VI. de L. L.

Alebria,[d] bene alentia.

Aleonem,[e] aleatorem. Nævius: pessimorum pessime, audax, ganeo, lurco,[4] aleo.

Aletudo,[f] corporis pinguedo.

Alga,[5] quam mare ad littus projicit. Virgilius in Bucolicis: Projecta vilior alga.

Algeo[g] ex Græco ἀλγῶ dicitur, id est, doleo: ut sit frigus, dolor quidam membrorum rigore conjectus.[6]

Alica[h] dicitur, quod alit corpus.

4 Vett. edd. *lustro.*—5 Post *Alga* in ed. Scal. inseritur *herba.*—6 Alii *collectus.*

NOTÆ

'Hæc avis a Græcis ἀλκυὼν, a nostris alcedo dicitur.' Plaut. Pœnul. 'Jam Hercle tu periisti, nisi illam mihi tam tranquillam facis Quam mare est olim cum ibi alcedo pullos educit suos.' *Idem.*

[d] *Alebria*] Glossarium: 'Alebrius, εὔτροφος, θρεπτὸς, τροφεύς.' Pro θρεπτὸς male hodie θρεμβὸς in Glossario. Isidori Glossæ: 'Alebra, bona, quibus alimur.' 'Alibre, alimentum.' Diomedes l. I. Per genitivum sic, cum a persona ablatum quid significatur: veluti, Ab oratore accepi: A re alebri Ciceronis intellectum est. *Jos. Scal.*

Alebria] Ab 'alendo' ut 'aletudo' infra. *Dac.*

[e] *Aleonem*] In versu Nævii veteres editiones habebant *lustro*, non *lurco.* Et ita inveni in membrana veteris Glossarii. Apud Catullum versus in manuscripto codice in Mamurram ita legitur: *Omnia magna hæc sunt: tamen hic et maximus ultor: Non homo, sed vere M. magna minax.* Legendum sane: *tamen hic est maximu' lustro.* Transpositæ tantum erant literæ. *Minacem* autem vocat jactabundum, et qui multa magnifice de se prædicet. Hoc enim est minari. Horatius: 'Atqui vultus erat magna et præclara minantis.' Quod Græcorum imitatione dictum est, qui in eadem re verbo ἀπειλεῖν utuntur. Catullus ergo *minacem* vocat, quem postea Romani *Aretalogum*, ut docuimus in eruditissimum poëtam Ausonium. Locus ille Catulli a nobis emendatus illustris est, et insignis: ac, siquis alius inter epigrammata, elegantissimus. *Jos. Scal.*

Aleonem] Ab 'alea,' 'aleo,' i. 'aleator.' In versu Nævii veteres editt. habent *lustro*, non *lurco.* Sed cum *ganeo* et *lustro* idem sint, retineo *lurco*, de quo vide in *lura.* Dac.

[f] *Aletudo*] Supra 'alebria.' *Idem.*

[g] *Algeo*] Optime Bonaventura Vulcanius in suis ad vett. Gloss. notis legendum vidit infra, *ut sit algor dolor quidam membrorum rigore collectus.* Hinc *algiosus* δύσριγος. Idem.

[h] *Alica*] Tritici vel farris genus Plin. lib. XVIII. cap. 7. unde etiam pro *pulte* Martiali Epig. 6. lib. XIII. 'Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere dives.' Vide Plin. lib. XVIII. cap. 11. *Idem.*

Alicariæ[i] meretrices in[7] Campania solitæ ante pistrina alicariorum verri[8] quæstus gratia: sicut hæ,[9] quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ.[k]

Alienatus, qui alienus est factus.

Alimodi[l] pro aliusmodi.

Aliorsum,[m] et illorsum, sicut introrsum dixit Cato.

Ali rei[n] dixit Plautus pro eo, quod est aliæ rei.

Alites[o] volatu auspicia facientes istæ putabantur: buteo, sanqualis, immusculus, aquila, vulturius.

Aliuta[p] antiqui dicebant pro aliter, ex Græco ἄλλη et ἄλλως transferentes. Hinc est illud in legibus Numæ Pompilii: SI QUIS ALIUTA FAXIT, IPSOS JOVI SACER ESTO.

Allus,[10][q] pollex scandens proximum digitum: quod velut insiluisse in alium videatur: quod Græce dicitur ἄλλεσθαι.

7 Ed. Scal. *meritrices appellabantur in.*—8 Eadem ed. *versari.*—9 Alii, teste Scal. *eæ.*—10 Vett. edd. *Allex.*

NOTÆ

[i] *Alicariæ*] Quæ ante pistrina alicariorum, quia licam molebant. Plaut. in Pœnul. Act. I. sc. 2. 'Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias:' id est, alicariorum reliquias. *Idem.*

[k] *Prostibulæ*] 'Quæ tibi olant stabulum statumque,' eædem et *prosedæ* Plaut. supra. *Idem.*

[l] *Alimodi*] Ab *alius* genitivus antiquus *alii*, pro quo, *ali*, unde *alimodi*, sic infra *ali rei*, pro *aliæ rei*. Idem.

[m] *Aliorsum*] Ab *alius* et *versum* fit *alioversum* per syncopen *aliorsum*, ut ab 'illo versum,' 'illorsum:' 'introversum,' 'introrsum.' *Idem.*

[n] *Ali rei*] Plaut. in Milite: 'Qui nisi adulterio studiosus, nulli aliæ rei est improbus:' fortasse ex hoc loco Festi scribendum est, *ali rei*. Ant. Aug.

Ali rei] Nullibi opinor apud Plautum hodie legi *ali rei*. Nisi ita rescribendum sit in Mil. Glor. III. 1. 'Qui nisi adulterio rei nullæ aliæ studiosus est improbus.' *Dac.*

[o] *Alites*] De sanquali, et immusculo, vel immustulo, suis locis videto: et Plin. lib. x. cap. 7. *Ant. Aug.*

Alites] Vide 'oscines.' *Dac.*

[p] *Aliuta*] M. L. habet *ipsus* pro *ipsos*. Velius Longus de Orthographia: 'Antiqui æque confusas *o* et *u* literas habuere: nam consol scribebant per *o*, cum legeretur per *u*, consul. Unde in multis etiam nominibus variæ sunt scripturæ, ut fontes, funtes: frondes, frundes,' &c. *Ful. Ursin.*

Aliuta] Ut ab antiquo 'alis,' 'aliter;' sic ab 'alius,' 'aliuta.' *Dac.*

[q] *Allus* [*Allex*] Hallus inferiori loco idem appellatur: mirandumque est Festum, et in hoc, et in aliis varie scribere: ut 'ederam' et 'hederam,' 'Caiam' et 'Gaiam.' Paulo vero id ascribendum non est; cum ante eum Festi liber literarum ordine esset perscriptus. *Ant. Aug.*

Alliensis dies[r] dicebatur apud Romanos obscœnissimi ominis: ab Allia fluvio scilicet, ubi Romanus fusus a Gallis exercitus est.

Alma,[s] sancta, sive pulchra; vel alens, ab alendo scilicet.

Almities[t] habitus almarum rerum.

Altaria[u] sunt, in quibus ignis adoletur. Altaria ab altitudine dicta sunt: quod antiqui Diis superis in ædificiis a terra exaltatis sacra faciebant: Diis terrestribus in terra: Diis infernalibus in effossa terra.

Altellus[x] Romulus dicebatur, quasi altus in tellure: vel

NOTÆ

Allus] Veteres editiones habent *Allex:* quod ego item reperi in Isidori Glossis. 'Allex, pollex in pede.' Tamen in litera H vocatur *Hallus:* et Glossarium: 'Hallus, ποδὸς μέγας δάκτυλος.' *Jos. Scal.*

[r] *Alliensis dies*] XVII. Kal. sextiles. *Dac.*

[s] *Alma*] Eleganter vetus illud et plenum bonæ frugis Glossarium: 'Alma, κλυτὴ, ἁγνὴ, ὡραία, θρέπτειρα.' *Jos. Scal.*

Alma] Homero ζείδωρος ἄρουρα, *alma terra*, quod homines nutriat. Inde Gloss. 'almus, ζείδωρος.' *Dac.*

[t] *Almities*] Glossarium: 'Almities, αὔξησις ἀρχῆς.' 'Almitus, ἀνατροφὴ, ἀναγωγή.' 'Almites, κάλλος ἀνατροφῆς.' Charisius, 'Almities, εὐπρέπεια.' *Jos. Scal.*

Almities] Interpretatur a Charisio lib. I. εὐπρέπεια. Sic intelliges Pauli verba, quæ mihi mendosa esse videbantur. *Ant. Aug.*

Almities] *Almities* et *almitas* idem est quod Horatio *Faustitas*, id est, terræ fertilitas, salubritas aquarum, et Jovis auræ. Faustus rerum habitus, fausta rerum existentia. Quare optime Charisio 'almities, εὐπρέπεια.' *Dac.*

[u] *Altaria*] Ab altitudine, ut a 'lucus,' 'lucar,' sic ab 'altus,' 'altar;' *altaria* autem et *aræ*, eo differunt, quod illa Deis superis tantum et inferis dicarentur. Servius in Eclog. v. 'Novimus aras et Diis esse superis et inferis consecratas: altaria vero esse superorum tantum Deorum, quæ ab altitudine constat esse nominata.' Quidam aras terrestribus tantum positas scribunt, inferis scrobes vel focos. Ut hic Festus. In his Lutatius Statii interpres: 'Diis superis altaria, terrestribus aræ, inferis Scrobes vel foci dicantur.' Et Porphyr. lib. de Nympharum antro, Τοῖς μὲν Ὀλυμπίοις θεοῖς ναούς τε καὶ ἕδη καὶ βωμοὺς ἱδρύσαντο, χθονίοις δὲ καὶ ἥρωσι ἐσχάρας, ὑποχθονίοις βόθρους καὶ μέγαρα. i. 'Cœlestibus quidem Diis templa et altaria statuerunt. Terrestribus et Heroibus aras: inferis scrobes et fossas.' De hisce ultimis Ovid. in Metamorph. 'Haud procul egesta scrobibus tellure duabus Sacra facit.' *Idem.*

[x] *Altellus*] Est ὑποκοριστικὸν, Altus, altulus, altellus. Significat θρεπτὸν, τρόφιμον, alumnum. Ita vocabant, qui expositi erant, et inveniebatur, qui eos tolleret. Plinius ad Trajanum: 'Magna, Domine, et ad totam provinciam pertinens quæstio est de conditione, et alimentis eorum, quos vocant θρεπτοὺς,' &c. Expositum Romulum ab avo, educatum a Faustulo, nemo non meminit. Ita ergo vocantur incerto patre et matre nati.

quod tellurem suam aleret, sive quod aleretur telis: vel quod a Tatio Sabinorum rege postulatus sit in colloquio pacis, et alternis vicibus audierit, locutusque fuerit: sicut enim fit diminutive a macro macellus,[11 y] a vafro vafellus, ita ab alterno altellus.

Alter,[z] et pro non bono ponitur; ut in auguriis altera cum appellatur avis, quæ utique prospera non est: sic alter nonnunquam pro adverso dicitur et malo.

Alteras[a] ponebant pro eo quod est adverbium alias.

Altercatio,[b] jurgatio.

Alternatio,[c] per vices successio.

Alterplicem,[d] duplicem.

Alterta,[12 e] alterutra.

11 Aliæ edd. *a Marco Marcellus.*—12 Al. *altertra.*

NOTÆ

Sed veteres Grammatici, qui tam anxie etyma verborum rimantur, quid aliud, quam cum ratione insaniunt? *Jos. Scal.*

Altellus] Meræ nugæ quæcumque hic Festus tradit. Ait Scaliger ab *alendo altus, altulus, altellus.* Et ita vocabant eos qui expositi erant postquam inventi ab aliis quam parentibus alebantur. Et sic recte Romulus, qui expositus ab avo, et a Faustulo pastore repertus et educatus, altellus dictus est. Sed omnino altellus est ab *alter, alterulus, altellus*, id est, geminus, quod uterque *alter* esse videatur. Vide 'frater.' *Dac.*

[y] *A macro macellus*] Aliæ editt. habent a *Marco Marcellus.* Sed altera lectio recta est: nam Latinissimum *macellus*, i. paulo macrior. Lucil. lib. VI. 'Si nosti, non magnus homo est, nasutu, macellus.' *Idem.*

[z] *Alter*] In auguriis puto alterum significasse non bonum, cum altera avis felici priori auspicio vitium faceret, cum fulmen secundum prius perimeret, quod dicebatur propterea *peremptale.* Augures vero in templo sedentes ad augurium captandum abstinebant vocibus male ominatis, ideoque potius *alteram avem* quam *adversam* dicebant. *Jos. Scal.*

[a] *Alteras*] Subintelligebant *vices.* Dac.

[b] *Altercatio*] Non pro jurgatione tantum, sed etiam pro alternatione sumitur, cum duo alternatim loquuntur, et inter se verba commutant, unde optime Glossar. ἀψιμαχία, ἀμφιβολία, ἀντίῤῥησις, ἀμοιβαῖοι λόγοι: i. 'velitatio, jurgatio, contradictio, mutui sermones.' *Idem.*

[c] *Alternatio*] Glossar. 'alternare, ἀμείβειν, alternatim ἀμοιβαίως.' *Idem.*

[d] *Alterplicem*] Isidori λέξεις:' 'Alterplicem, duplicem, dolosum.' *Jos. Scal.*

Alterplicem] Quem Græci στρεψίμαλλον, versipellem, astutum, metaphora a velleribus intortas et inversas lanas habentibus. *Dac.*

[e] *Alterta*] Lege ut in al. *altertra. Alterutra* syncope *altertra.* Idem.

Alterum[f] Sinnius ait idem significare, quod apud Græcos ἕτερον. Quidam vero ex utroque esse compositum ἄλλος et ἕτερος.

Altum[g] proprie mare profundum.

Altus ab alendo[h] dictus, alias ab altitudine.

Alucinatio:[i] erratio.

Alveolum,[k] tabula aleatoria.

Alumento[l] pro Laumedonte a veteribus Romanis nec dum adsuetis Græcæ linguæ dictum est. Sic Melo pro Nilo, Catamitus pro Ganymede: Alphius pro Alpheo dicebatur.

Alvus venter fœminæ,[m] ab alendo dicta est.

NOTÆ

[f] *Alterum*] Olim dicebatur *alterus* a Græco ἄλλος, ἕτερος, vel potius, ut placet Angelo Caninio, ab Æolico ἀλλοτέῤῥος pro ἀλλότριος. Æoles enim transponunt et geminant ρ, et mutant ι in ε, ut Πέῤῥαμος pro Πρίαμος. *Idem.*

[g] *Altum*] Quia quæ profunda sunt, ea non possunt non esse alta, unde factum est ut *sublime* sive *altum* et *profundum* reciproce inter se commutentur. Inde in Gloss. 'altitudo, βάθος, ὕψος.' Vide 'profundum.' *Id.*

[h] *Altus ab alendo*] Horat. 'vos Cæsarem altum.' *Altum*, id est, *alumnum*, non vero *magnum*, ut quidam volunt. Quod pluribus apud ipsum Horatium, qui brevi Deo juvante metam stringet. *Idem.*

[i] *Alucinatio*] *Alucinari*, *allucinari*, et *hallucinari* scriptum reperias: *allucinari* quasi *adlucinari*, ad lucem offendere. Quod de iis dicitur qui nimia luce oculorum acie perstricta, minus vident: sic 'oblucinasse' ob vel ad lucem errasse. Vide suo loco. Verisimilius tamen est quod docuit eruditissimus Salmasius *alucinari* esse ab ἀλύσσειν. *Alucinatio* est ἀλύκη, χάσμησις, ut Hesych. exponit, id est, *hiatus*, quia frequentes oscitationes oboriuntur eis qui simili tenentur languore et anxietate animi. *Idem.*

[k] *Alveolum*] Nam alveus, ut alveolus de tabula lusoria. *Idem.*

[l] *Alumento*] Aio Festum in depravatos codices vetustissimi poëtæ Livii Andronici incidisse. Nam 'Laumento' dixit Livius. Ita fere semper veteres Latini, etiam posteriores: ut Petronius 'Lauconte:' 'Gemina nati pignora Lauconte:' et *Lautumiæ*, non *Laotomiæ:* quod cognoscimus ex Seneca: sic *Laudicea*, pro *Laodicea*. Plinius libro II. Epistol. 'Nam ibi Laudiceni dicebantur, per jocum, non cives Laodiceæ, sed qui laudes suas cani libenter audiebant: ut et iidem non inurbane vocabantur Σοφοκλεῖς, non ut proprio nomine Tragici poëtæ, sed quia grande sophos illis dicebatur a conductis et redemtis auditoribus.' Ergo eodem modo *Laumento* pro *Laomedonte*. Jos. Scal.

Alumento] Optime monuit Scaliger Festum in depravatos Livii Andronici codices incidisse. Fortasse scripserat Festus *Alumeton* pro *Laomedon*: nempe, transpositis literis *a* et *l*, et *d* mutato in *t*. Quod et doctissimo Meursio in mentem video venisse. *Dac.*

Am [n] præpositio loquelaris significat circum: unde infra [13] servus ambactus, id est, circumactus dicitur.

Amasso, [o] amavero.

Amatio [14] [p] ab amore denominatum.

Ambactus [q] apud Ennium lingua Gallica actus [15] dicitur.

13 Ed. Scal. *supra.*—14 Legendum monet Scal. *amasco:* aliæ edd. habent *amutio.*—15 Alii *servus.*

NOTÆ

[m] *Alvus venter fœminæ*] Et viri etiam Masculino genere posuit Accius. 'Ut quam fragilissimus alvus.' *Idem.*

[n] *Am*] Præpositio loquelaris est, quæ per se non subsistit, sed cum loquelis: ita Sergius, Probus, Diomedes Grammatici. Ejusmodi præpositiones sunt, *dis*, *con*, *am*, *re*, et similes si quæ sunt aliæ. Nam cum loquelis, aliquid sunt, per se, nihil: sic apud Ciceronem in de somnio Scipionis 'loquelariter annus ad cursum Solis descriptus' esse dicitur: hoc est, contemplatione ipsius Solis, non quod re vera is annus dicendus sit: quemadmodum illæ præpositiones revera non sunt, nisi contemplatione earum vocum, quibus conjunguntur. Quare manifesto errat Macrobius, qui apud Catonem legit *am terminum*, non *anterminum*, cum *am* per se nihil sit, sed loquelariter: vide quid annotamus voce 'Amtermini.' Apud Ciceronem vulgo non *loquelariter*, sed *populariter* excusum. Sed discant omnes Ciceroniani hanc vocem, neque mihi irascantur, si eam, uti in omnibus manuscriptis legitur, probamus. *Jos. Scal.*

Am] Servus ambactus fortasse significat servum libertatem esse consecutum. Persius Sat. v. 'Quibus una Quiritem Vertigo facit: hic Dama est non tressis agaso: Verterit hunc dominus: momento turbinis exit Marcus Dama.' Vide 'Manumitti.' *Ant. Aug.*

Am] A Græco ἀμφί: nam falluntur qui putant prius Græce dictum fuisse αμ, addito φι, ἀμφί. *Dac.*

[o] *Amasso*] Plaut. Casin. v. 4. 'Si unquam post hoc aut amasso Casinam aut occepso Modo, ne-dum eam amasso.' *Idem.*

[p] *Amatio*] Lege, *Amasco:* Isidorus in Glossis: 'Amasco, amare cupio.' *Jos. Scal.*

Amatio] Scaliger legit *amasco*. Favent Glossæ Isidori: 'amasco, amare cupio.' 'Amo,' 'amasco,' ut 'hio,' 'hisco,' 'misereo,' 'miseresco,' &c. quam formationem Latini a Græcis sumserunt, qui τύπτω, τυπτέσκω, et alia apud eos frequentia. Verum et *amatio* retineri potest, qua voce non semel usus est Plautus, ut Casin. II. 5. 'Verum ædepol tua mihi odiosa est amatio.' Meursius totum ita mavult refingere, *amato*, *ab amo denominatum*. Nempe ut ab 'hio,' 'hiato,' sic ab 'amo,' 'amato.' *Dac.*

[q] *Ambactus*] Sane Paulus iste non assecutus est mentem Festi. Nam Ambactum Festus dixit apud Ennium significare servum mercenarium: a Gallis autem dici clientem, ut legitur apud Cæsarem. Vel, quod verius puto, Festus tantum ab Ennio ita vocatum servum conductitium dixit. Paulus vero iste voluit sincerum vas incrustare, et ita a Gallis dictum esse scripsit, quia eam vocem

Ambarvales[r] hostiæ appellabantur, quæ pro arvis a duobus fratribus[16] sacrificabantur. Ambarvalis hostia est, quæ

16 Al. *ac frugibus*. Vid. Not. inf.

NOTÆ

in Commentariis Cæsaris legerat. Neque dubito quin ita res acciderit. Nam alii longe Ambacti apud Cæsarem, qui non servi erant: alius ambactus apud Ennium, cum servum significet: illud Gallicum vocabulum, hoc plane Latinum. Huic conjecturæ fidem facit Glossarium illud non satis laudatum, et quod magistellorum manibus teri non debet, sed tantum a doctioribus nocte et die versari. In eo igitur legitur: 'Ambactus, δοῦλος μισθωτὸς, ὡς Ἔννιος.' An non satis plane innuere videtur, quod de Pauli audacia odorati sumus? At Ennius videtur de servo ambacto loquens comparatione aliqua aut similitudine dixisse nescio quid tale, ut apud Theognin: μή σε βιάσθω Γαστὴρ, ὥστε κακὸν λάτριν ἐφημέριον. Nam de eo Theognis sentit, qui quotidie locat operas suas: ut Ennius quoque de eo, cujus herus quotidie collocabat operas, et ex eo rem quærebat. Porro non placet referre ad manumissionum morem, et vertigines illas, quibus liberabatur servus, cum tamen id summis in omni doctrinæ genere viris placuisse videam, eosque in ea hæresi esse. Non possum non ridere, quod Agyrta quidam, homo insignis audaciæ, atque impudentiæ, scripsit contra Turnebum super hac voce 'Ambactus.' Sed ut ejus omnes libri nihil aliud quam impudentissimam sui fiduciam præferunt, ita hanc ejus de hac re opinionem ut impudentissimam et ineptissimam rejicio. Nunquam legi majores nugas, nunquam insigniorem temeritatem vidi, neque audivi, ut qui omnes linguas a sua barbara deducere velit, adeo, ut ipsam Hebraicam linguam posteriorem Cimbrica asserat: ubi etiam circulator Mosem reprehendit, quod nomina propria veterum illorum patrum a gentilitia sua Hebræa, non a Cimbrica, deducat. Ergo miseros illos veteres Hebræos, qui non Batave scierint loqui: et feliciores longe futuros, si Antuerpienses, quam si Syri, sive Palæstini fuissent. Talia infinita habent ineptissimæ illæ Origines, et tamen non desunt, qui admirentur. At de ineptissimo homine plura alias, ubi erit locus. Hoc unum adjiciam, in tanta mole libri vix me reperisse, quod verum esset: et licet aliquid veri invenias, tamen id ejusmodi est, ut in ea alea dicere possis eum, aliquando ut vincat, assidue perdere. *Jos. Scal.*

Ambactus] Cur 'lingua Gallica' dicat, ignoro: ut enim supra scriptum est, id recte Latine dicitur: et mos Romanus significatur. *Ant. Aug.*

Ambactus] Optime notavit Scaliger Festum scripsisse *Ambactus apud Ennium servus dicitur.* Probat Glossarium illud non satis laudatum, ubi legitur: *ambactus, δοῦλος μισθωτὸς, ὡς Ἔννιος*, i. 'Ambactus, servus conductitius, ut ait Ennius.' Paulus vero voluit sincerum vas incrustare, et ita Gallica lingua ambactum dictum esse scripsit, quia in commentariis Cæsaris de bello Gallico legerat, 'Plurimum circum se ambactos clientesque habet.' Sed, ut acute ad Vopiscum Salmasius, ex verbis Cæsaris non magis liceat colligere Gallicam vocem esse *ambactos* quam *clientes*. Cur non enim

rei divinæ causâ circum arva ducitur ab iis qui pro frugibus faciunt.

Ambaxioqui:[s] circum euntes catervatim.

Ambegni[t] bos, et vervex appellabantur, cum ad eorum utra-

NOTÆ

et 'clientes' vox Gallica? Quos hic *ambactos* vocat Cæsar, paulo infra 'servos' appellat, et cum clientibus jungit. Ita ut frustra sit Scaliger qui notavit *ambactus*, cum servum significat, Latinum esse, at cum pro *cliente*, Gallicum. *Ambactus* mere Latina vox est, ὁ ἀμφιφερόμενος, ὁ περιφόρητος, quasi *circumactus* et nunquam consistens, qui hac et illac circumducitur mercedis gratia, cujus operas quotidianas Dominus locat lucelli causa, qui et ideo locellaris et lucellaris appellatur. *Ambagere* autem vetus verbum pro *circumagere*. Neque enim recurrendum ad manumissionum modum et vertigines illas quibus liberabatur servus, quod viris doctissimis placuit. *Ambactus* etiam dictus *ambaxus*. Infra *ambaxi*. Nempe ut a 'figo' 'fixus' et 'fictus:' a 'tago,' 'taxus' et 'tactus,' sic ab 'ago' 'axus' et 'actus.' *Ambaxus ambactus*. Inde *ambactia* et *ambaxia*, servitium vel opera mercede conducta, pro quo recentiores Latini *ambasciam* scripserunt, ut *ascilla* pro *axilla*. Inde *ambasciator* et *ambaxiator*, internuntius, intercursor, domesticus, adsecula. *Dac.*

Ambactus] Glossar. 'Ambact. δοῦλος μισθωτὸς, ὡς Ἔννιος.' Cæsar l. VI. 'Ita plurimos circum se ambactos clientesque habet.' *Ful. Ursin.*

[r] *Ambarvales*] *A duobus fratribus:* fortasse pro XII. legerat II. et fugit eum nota denarii numeri. *Jos. Scal.*

Ambarvales] *A duodecim fratribus* scriberem, non *a duobus*, ex Plin. lib. XVIII. cap. 2. Gellio lib. VI. cap. 7. et Fulgentio de obscuris; ut intelligatur de duodecim fratribus arvalibus: sed quæ sequuntur Macrobius refert lib. III. uti a Pompeio Festo conscripta: et in his nulla mentio fratrum: ideo videndum est, an *arvis et frugibus* emendare oporteat. *Ant. Aug.*

Ambarvales hostiæ] Infra pro *a duobus fratribus* scribendum, ut optime Scaliger, *a duodecim fratribus*. Scriptum fuerat *a xii. fratribus*, et nota denarii numeri omissa est. Intelligit autem fratres arvales, quorum talem esse ferunt originem. Acca Laurentia Romuli nutrix consueverat pro agris semel in anno sacrificare, XII. filiis sacrificium præcedentibus. At cum unus mortuus esset, propter nutricis gratiam Romulus in vicem defuncti se succedere pollicetur. Unde ritus processit cum XII. jam deinceps sacrificare, qui duodecim fratres arvales dicti sunt. Inde in Glossis, 'Arvales sodales, οἱ περὶ ὅρον διαγινώσκοντες δικασταὶ,' 'de finibus agrorum cognoscentes judices.' *Dac.*

[s] *Ambaxioqui*] Mendosus locus. Scribendum, *Ambaxi, qui circum eunt, et catervatim*. *Ambaxes* sive *Ambaxi* compositum ex *Am* et *Axes*, hoc est, glomerati. Infra, 'Axes, adglomerati, universi.' Potest et legi *Axei*, ab Axus, Axi. *Jos. Scal.*

Ambaxioqui] Vide supra 'Ambactus.' *Dac.*

[t] *Ambegni*] Ex *am* et *agnus*, *ambagnus*, *ambegnus*. Ambegnæ oves, quæ ex utraque parte habeant agnos. Et 'bos ambegna' apud Varronem lib. XVII. de L. L. quam circum aliæ hostiæ constituantur. Fulgentii locum de ambegna ove corruptum puto,

que latera agni in sacrificium ducebantur.

Ambest [u] ita tertiæ personæ verbum est, ut nullam aliam habeat declinationem.

Ambidens sive bidens [x] ovis appellabatur, quæ superioribus et inferioribus est dentibus.

Ambiguum [y] est, quod in ambas agi partes animo potest: hujusmodi apud Græcos ἀμφίβολον dicitur.

Ambitio [z] est ipsa actio ambientis.

NOTÆ

scribit Fulgentius: 'Bebius Macer, qui fastalia dierum scripsit, ait Junoni eas, quæ geminas parerent oves, sacrificare cum duobus agnis altrinsecus alligatis, quas oves ambegnas vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes.' Legendum et distinguendum 'ait Junoni eas, quæ geminos parerent, oves sacrificari,' &c. Ovis enim immolabatur cum duobus agnis quos pepererat. Neque requirebatur ut ea duas oves peperisset. *Dac.*

Ambegni] Varro lib. VI. de Lingua Latina: 'Ambegna bos' apud augures, quam circum aliæ hostiæ constituuntur. Fulgen. Placiades de obscuris: 'Bæbius Macer, qui fastalia dierum scripsit, ait, Junoni eas, quæ geminas parerent, oves sacrificare cum duobus agnis altrinsecus alligatis, quas oves *ambignas* vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes.' Vide hunc *ambignas*, illum *ambiegnas*, Nostrum *ambegnas* dicere. *Ant. Aug.*

[u] *Ambest*] Ex *am* et *edo*, ambedo, ambest. *Dac.*

[x] *Ambidens sive bidens*] Varie bidentem interpretantur. Vide Gellium lib. XVI. cap. 6. et Macrob. lib. VI. atque Servium Virgilii interpretem: qui Nigidio consentiunt bidentes dici bimas hostias; sive quasi biennes, sive quod emineant ea ætate bini dentes. Vide 'Bidental,' et 'Bovem bidentem.' *Ant. Aug.*

Ambidens] Bidentes vel ambidentes, hostiæ quæ cornigeræ essent, et duos dentes eminulos haberent. Id enim requirebatur in hostiis, alioqui, si carerent illis, ἀτελεῖς erant et ad sacrificia ineptæ. Neque quod aliqui putarunt, *bidens* dicitur quasi *biens*, duobus annis nata, cur enim *bidentis* non *bidennis* aut *biennis* diceretur? Gellius tamen invenisse se dicit in commentariis quibusdam ad jus Pontificium pertinentibus, 'bidentes, bimas hostias,' *bidennes* primo dictas litera *d* immissa quasi biennes, tum longo usu loquendi corruptam esse vocem, et ex bidennibus bidentes factam: sed addit idem, Hyginum Julium, qui jus Pontificum non ignorabat, in quarto librorum quos de Virgilio fecit, bidentes appellari scripsisse hostias quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Hygini verba sunt,' quæ bidens est hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duos ceteris altiores, per quos appareat, ex minore ætate in majorem transcendisse.' Vide Gell. lib. XVI. cap. 7. *Dac.*

[y] *Ambiguum*] Quod in ambas agi partes possit, et sic dubium sit, Virgil. 'Agnovit prolem ambiguam, geminosque parentes.' *Idem.*

[z] *Ambitio*] Plaut. Prolog. Amphit. 'Virtute dixit vos victores vivere, non ambitione neque perfidia.' Qui locus apprime notandus, ibi enim *ambitio* pro *ambitu*, id est, pro ipsa acti-

Ambitus[a] proprie dicitur inter vicinorum ædificia locus duorum pedum et semipedis, ad circum eundi facultatem relictus: ex quo etiam honoris ambitus[b] dici cœptus est a circum eundo, supplicandoque. Ambitus proprie dicitur circuitus ædificiorum patens in latitudinem pedes duos et semissem; in longitudinem idem, quod ædificium: sed et eodem vocabulo crimen avaritiæ, vel adfectati honoris appellatur.

Ambo[c] ex Græco dictum[17] videtur, quod illi ἄμφω dicunt.

Ambrices[d] tegulæ,[18] quæ transversæ asseribus: et tegulis interponuntur.

Ambrones[e] fuerunt gens quædam Gallica, qui subita inun-

17 Alii libri, teste Scal. *ductum*.—18 Ed. Scal. *regulæ*.

NOTÆ

one ambientis. Quomodo et apud Sallustium alicubi. *Idem*.

[a] *Ambitus*] Varr. lib. IV. de L. L. 'Ambitus, iter quod circumeundo teritur, nam ambitus circumitus, ab eoque duodecim tabularum interpretes ambitum parietis circumitum esse dixerunt.' *Idem*.

Ambitus proprie dicitur] Eadem quæ superiora, unde facile hic geminam manum agnoscas, et quæ sequuntur a Paulo esse non immerito suspiceris. *Idem*.

[b] *Ex quo etiam honoris ambitus*] Cum largitionibus et profusionibus judices corrumpere conabantur, *ambitus* dicebatur, *ambitio* vero, ipsum honoris desiderium. *Ambitus* re et actu perficitur, *ambitio* tantum in animo est, quanquam *ambitus* et *ambitio* invicem confunduntur, et *ambitio* pro ipsa ambientis actione ut supra. *Ambitio* etiam extra omnem cupiditatem honorum est obsequentior popularitas et impensum studium captandæ popularis gratiæ, unde ambitiosi, supra modum erga sibi subjectos faciles et indulgentes studio captandæ popularis auræ. Cicer. I. ad Quintum fratrem ep. 112. 'Qua de re ac de hoc genere toto, ne forte me in Græcos tam ambitiosum factum esse mirere, pauca cognosce.' *Idem*.

[c] *Ambo*] Vide incerta Verrii Flacci. *Ant. Aug*.

[d] *Ambrices*] Addito *l* dicimus *lambris*. Dac.

[e] *Ambrones*] Quod ait de Ambronibus, subita inundatione maris ejectos patriis sedibus fuisse, id ridet Strabo, qui ejus sententiæ auctorem facit Ephorum, quem hic sequitur Festus. Nam de Cimbris, quorum pars erant Ambrones, ita scribit: *περὶ δὲ Κίμβρων τὰ μὲν οὐκ εὖ λέγεται, τὰ δ' ἔχει πιθανότητας οὐ μετρίας. οὔτε γὰρ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τοῦ πλάνητας γενέσθαι καὶ λῃστρικοὺς ἀποδέξαιτ' ἄν τις, ὅτι χεῤῥόνησον οἰκοῦντες μεγάλῃ πλημμυρίδι ἐξελθεῖν ἐκ τῶν τόπων ἠναγκάσθησαν. καὶ γὰρ νῦν ἔχουσι τὴν χώραν, ἣν εἶχον πρότερον.* Post: *γελοῖον δὲ τῷ φυσικῷ καὶ αἰωνίῳ πάθει δὶς ἑκάστης ἡμέρας συμβαίνοντι παροργισθέντας ἀπελθεῖν ἐκ τοῦ τόπου.* lege reliqua, quæ sequuntur. Quod ait turpis vitæ homines dictos

datione maris, cum amisissent sedes suas, rapinis et prædationibus se suosque alere cœperunt: eos, et Cimbros, Teutonosque C. Marius delevit: ex quo tractum est, ut turpis vitæ homines Ambrones[f] dicerentur.

Ambulacra,[g] ambulationes.

Amburbiales hostiæ[h] dicebantur, quæ circum terminos urbis Romæ ducebantur.

Ambustus,[i] circumustus.

Amenta,[k] quibus, ut mitti possint, vinciuntur jacula, sive solearum lora: ex Græco, quod est ἅμματα, sic appellata: vel quia aptantes ea ad mentum trahunt.

Ameria,[l] urbs in Umbria: ab Amiro sic appellata.

Amia,[m] genus piscis.

NOTÆ

inde Ambrones, idem invenies in Glossis Isidori: 'Ambro,' inquit, 'devorator, consumptor patrimoniorum, decoctor, luxuriosus, profusus.' *Jos. Scal.*

Ambrones] Quod hic ait Festus id fuse refellit Strabo lib. VII. ejusque sententiæ auctorem Ephorum laudat, quem Festus secutus est. Tamen Festo consentit Florus lib. III. cap. 3. 'Cimbri' (quorum pars Ambrones), 'Theutoni, atque Tigurini ab extremis Galliæ profugi, cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant.' Idem etiam eos alibi gentem vagam et prædabundam vocat. *Dac.*

[f] *Turpis vitæ homines Ambrones*] Gloss. Isidori: 'ambro, devorator, consumptor patrimoniorum, decoctor, luxuriosus, profusus.' *Idem.*

[g] *Ambulacra*] Plaut. Mostel. III. 2. 'Viden' vestibulum ante ædes hoc? et ambulacrum quojusmodi?' Et *ambulatio* pro *ambulacro* Catul. 'In magni simul ambulatione.' *Idem.*

[h] *Amburbiales hostiæ*] Quibus urbs et pomœrium lustrabatur: ut ambarvales, quibus arva. Vide 'amtermini.' *Idem.*

[i] *Ambustus*] Glossarium, 'ambustus, περιπεφλεγμένος, περικεκαυμένος.' i. Circumustus. *Idem.*

[k] *Amenta*] Amentum, lorum in media sagitta revinctum quod primoribus digitis alligabant, ut eo ad se hastam retraherent simul ac eam emisissent. Hinc intelligendus locus Virgilii IV. Æneid. 'Qualis conjecta cerva sagitta. Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum, Nescius.' Ubi male interpretes. Verum est autem quod ait Festus, amentum esse ab ἅμμα simplici *m* ἅμα, unde 'amen,' 'amentum,' sive potius immediate ab antiquo 'apio,' id est, 'apto,' 'apimen,' 'amen,' 'amentum.' Nam quod infra legitur, *quia aptantes ea ad mentum trahunt*, Pauli putidum commentum est. *Idem.*

[l] *Ameria*] Oppidum in Umbria viminibus et virgis ejusmodi flexilibus abundans. Virg. I. Georg. 'Atque Amerina parant curvæ retinacula viti.' De Amiro sive potius Amerio nihil me legisse memini. *Idem.*

[m] *Amia*] Piscis cujus incrementum singulis diebus cernitur. Plin. Hesyc. ἀμία ἰχθὺς, ubi male quidam pro λαμία

Amicinum [19] [n] utris pediculum, ex quo vinum diffunditur.

Amicitiæ [o] vocabulum ab amore deducitur: quamvis interdum vituperandus sit amor: ab Antiquis autem ameci [p] et amecæ per E literam efferebantur.

Amiculum [q] genus est vestimenti a circumjectu dictum.

Aminula [r] urbs parvarum opum fuit in Appulia.

Amita, [s] patris mei soror, quia similiter tertia a me sit, atque avia, videri potest dicta: ex eo, quod ab antiquioribus avita sit vocitata: sive amita dicta est, quia a patre

19 Al. *Anucinum.*—20 Quidam libri, teste Scal. *Animula.*

NOTÆ

esse dubitant. Eustath. ait *amiam* esse ab *a* privativo et *μία*, quod nunquam sola per æquora currat, sed cum sociarum numero. *Idem.*

[n] *Amicinum*] Glossarium: 'Amicinus, ἀσκοῦ στόμα.' Vult Amicinum esse os, sive luram utris, cum Festus velit esse τὸν λεγόμενον ἀσκοῦ πόδα, ἤτοι ποδεῶνα, cujus fit mentio in oraculo, quod Laio Thebanorum Regi datum fuit. Sed mirum quod in aliis Glossis legitur: 'Arvianus, ἀσκοῦ στόμα.' Sed profecto et in illis quoque *Amicinus.* Jos. Scal.

Amicinum] Male quædam editt. *Anucinum.* Amicinus est os utris, qua vinum infunditur et diffunditur. Glossarium: 'amicinus, ἀσκοῦ στόμα,' 'os utris.' Utris pedem sive pediculum intelligit, ἀσκοῦ πόδα Græci vocant, ut et propter similitudinem, membrum illud quo viri sumus. Oraculum quod Laio Thebanorum regi datum fuit Euripid. in Medea. Ἀσκοῦ μεν τὸν προὔχοντα μὴ λῦσαι πόδα, Πρὶν ἂν πατρῴαν αὖθις ἑστίαν μόλω. 'Utris ne eminentem solverem pediculum, Prinsquam patriam iterum ad domum pervenirem.' *Dac.*

[o] *Amicitiæ*] Ait ab Antiquis *amecum*, non *amicum* solitum dici. Et sane amicus compositum est, *Amæquus*, vel, ut ipsi scribebant, *Amecus*: eodem modo dictum, quo *Animecus*, pro *Animæquus*. Glossarium: 'Animecum, ἰσόψυχον.' Isidorus in Glossis: 'Animæquus, patiens animo.' *Jos. Scal.*

Amicitiæ] Amo, amicus, amicitia. Neque enim ab amore *amicitia* immediate. *Dac.*

[p] *Ameci*] Verosimile non est, quod ait Scaliger, *amecum* esse pro *amæquum* ex *am* et *æquum*, ut ipsi scribebant *amecum* eodem modo quo *animecum* pro *animæquum*. Nam simplicius multo ut *amecus* sit pro *amicus*, *i* mutato in *e*: et ita Festus. *Idem.*

[q] *Amiculum*] Glossarium: 'Amiculum, ἀναβόλαιον.' *Jos. Scal.*

Amiculum] Ab amicio, quod ab *am*, circum, et *icio*, jacio. Quare optime Festus a circumjectu. *Dac.*

[r] *Aminula*] Male in ora scriptum fuerat *animula*. Idem.

[s] *Amita*] Si verum est, quod ait Festus, Amitam, quasi avitam, aut quasi amatam dictam: videtur apud Veteres mediam syllabam productam habuisse, cum Persius corripuerit. 'si mihi nulla Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis.' *Jos. Scal.*

Amita] Quasi *avita*, nam reliqua etyma duriora sunt. *Dac.*

meo amata est: nam plus sorores a fratribus, quam fratres diligi solent: videlicet propter dissimilitudinem personarum, quæ ideo minus habent dissensionis, quo minus æmulationis.

Amites,[t] perticæ aucupales.

Amnenses[u] appellabantur urbes sitæ prope amnem, ut a mari maritimæ: unde Interamnæ, et Antemnæ dictæ sunt; quod inter amnes sunt positæ, vel ante se habeant amnes.

Amnis[x] proprie dicitur a circumnando, quoniam *am* ex Græca præpositione sumtum, quæ est *amphi*, significat circum, et nare, fluere.

Amœbæum[y] carmen est, quotiens aliqui ex æquali numero[1] versuum canunt: et ita se habet ipsa responsio, ut aut malum, aut contrarium aliquid dicat.

Amœna[z] dicta sunt loca, quæ ad se amanda alliciant, id est, trahant.

1 Ursino videtur legendum *et æqui numero* in fine, pro verbo *malum*, idem opinatur reponendum *majus*; deleta voce *ipsa*.

NOTÆ

[t] *Amites*] Glossarium: 'Amites, στάλικες, ἰξευτικοὶ κάλαμοι.' *Jos. Scal.*

Amites] Ames, furcula qua rete suspenditur. Horat. Epod. II. 'Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos.' *Dac.*

[u] *Amnenses*] Varr. lib. IV. de L. L. 'Oppidum Interamna dictum quod inter Amnes est constitutum. Item Antemnæ, quod ante amnem qui influit in Tiberim.' Interamna oppidum in Umbria, item aliud via Latina in Samnio. Antemnæ in Sabinis. *Idem.*

[x] *Amnis*] Ab *am* circum et *no* nato. Sed melius Varr. lib. IV. ab *am* tantum, 'amnis id flumen est, quod circuit aliquid, nam ab ambitu amnis.' *Idem.*

[y] *Amœbæum*] Videtur legendum, *et æqui numero*: nam ita habet Serv. in eclog. III. 'Amœbæum,' inquit, 'est quoties ii, qui canunt, et æquali numero versuum,' &c. in fine, pro verbo *malum*, opinor reponendum, *majus*; deleta voce, *ipsa*. Ful. Ursin.

Amœbæum] Cum aliqui alternis vicibus inter se contraria loquuntur pari versuum numero, ut apud Virgil. Thyrsis et Corydon. 'Alternis igitur contendere versibus ambo Cœpere, alternos Musæ meminisse volebant. Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.' Servius Eclog. III. 'Amœbæum est quoties ii, qui canunt, et æquali numero versuum utuntur, et ita se habet ipsa responsio, ut aut majus aut contrarium dicat.' Quæ ad verbum in Festo; ubi etiam pro *malum* Fulvius Ursinus rescribebat *majus* e Servio. Quod non utique necessarium est. *Malum* enim rectum esse potest cum in amœbæo sæpe alter alteri maledicat. *Dac.*

[z] *Amœna*] Vide incerta Verrii Flacci

Amosio,[a] annuo.

Ampedices dicebantur ab Antiquis, quod circum penderent, quos nunc appendices appellamus.

Amputata,[b] id est, circumputata, dicitur ab eo, quod Antiqui putum pro puro dicebant: unde deducuntur pudor, et pudicus.[c]

Amsegetes[d] dicuntur, quorum ager viam tangit.

Amtermini,[3][e] qui circa terminos provinciæ manent. Unde amiciri,[f] amburbium, ambarvalia, amplexus dicta sunt.

2 Melius censente Dac. ex Mss. *Ampendices.*—3 Al. *Amtermini* et *amptermini.*

NOTÆ

ex Isidoro. *Ant. Aug.*

Amœna] Virg. VI. Æneid. 'Amœna vireta Fortunatorum nemorum.' Ubi Servius: 'Amœna, loca sunt quæ solum amorem præstant, in ceteris amunia, hoc est, sine fructu.' Idem etiam Verrius: 'Amœna loca solius voluptatis gratia, sine fructu, quasi amunia.' Eadem et *amœnia* Gloss. 'amœnia, *αἱ ἀκταί*.' Sed ita dicta potius quod nos immunes præstant. *Dac.*

[a] *Amosio*] Scribo: *Annos, annua.* Glossarium: 'Annos, annua, *πολυετής*.' Est autem 'annua' hic anus, non *ἐπετήσιος*. Propterea interpretatus est *πολυετῆ*. Et, 'Annua, *γραῦς, πολυετής*.' Declinatur autem Annos, annotis. Unde 'Annotinus, *ἐπέτειος*.' *Jos. Scal.*

Amosio] Lege ex Scaligero *annos, annua*. Gloss. 'annos, annua, *πολυετής*.' Et, 'annua, *γραῦς πολυετής*. Quamvis ibi Bonaventura Vulcanius legit *anna* vel *anus* pro *annua*. Declinatur autem annos, annotis, unde 'annotinus:' Gloss. 'annotinus, *ἐτησίαι, ἐνιαύσιοι*,' 'etesiæ, annui.' *Dac.*

[b] *Amputata*] Putare proprie est vacantia et inutilia auferre, excidere, ita ut id tantum relinquatur quod sine vitio. Sic vites et arbores putatæ dicuntur, cum id quod nocebat ablatum est. Virg. II. Georg. 'Et curvo Saturni dente relictam Prosequitur vitem attondens, fingitque putando.' *Amputata* igitur id est, *circumputata.* Idem.

Unde deducuntur pudor, et pudicus] Male, nam a 'pudeo,' 'pudicus,' 'pudor,' ut ab 'amo,' 'amicus,' 'amor.' *Idem.*

[d] *Amsegetes*] Leg. XII. tab. 'Amsegetes viam muniunto, si via immunita escit, qua volet, jumentum agito.' *Idem.*

[e] *Amtermini*] Qui sunt illi, qui circa terminos provinciæ manent? aut quænam ea est provincia? Vetustissimum verbum est *Amtermini:* provinciarum appellatio non ita vetusta res apud Romanos. Quid ergo hic dicemus? An mendo caret hic locus? Non, si quid in me judicii est. Sed Festum ita scripsisse puto: *Amtermini, qui circa terminos P. Ro. viciniæ manent.* Notum enim, quam corrupte notæ illæ legantur; P. Ro. aliis Prætorem, aliis alia legentib. Seneca Nat. Quæst. lib. I. cap. ult. 'Jam libertinorum virgunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam dedit pro se Scipio:' lege: *quam dedit P. Ro. Scipioni.* Intelligit per Amterminos, eos, qui non erant in agro

Amussim,[g] regulariter; tractum a regula, ad quam aliquid exæquatur, quæ amussis dicitur. Quidam amussim esse dicunt non tacite:[h] quod mutire interdum dicitur loqui.

ANATEM[i] morbum anuum dicebant, id est, vetularum: sicut senium, morbum senum.

NOTÆ

Romano, sed in vicinia. Cujus rei agrorum quatuor genera ponit Varro: Gabinum, Peregrinum, Hosticum, Incertum. Qui enim in iis agris habitabant, erant *Amtermini* agri Romani. Quid est ager Romanus? quicquid ambarvali vel amburviali sacrificio uno die lustrari poterat. Arvales enim fratres, seu sodales, ad hoc creati erant, ut terminos agri Romani suovetaurilia circumferrent. Cujus rei imaginem præbebant patresfam. unusquisque in agro suo, cum fines fundi suovetaurilibus lustrabat. Cujus rei exemplum habes apud Catonem. Et allusit Virgilius: 'et cum lustrabimus agros.' Strabo: *μεταξὺ γοῦν τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου λίθου τῶν τὰ μίλια διασημαινόντων τῆς Ῥώμης, καλεῖται τόπος Φῆστοι. τοῦτον δ' ὅριον ἀποφαίνουσι τῆς τότε Ῥωμαίων γῆς, οἵ τε ἱερομνήμονες θυσίαν ἐπιτελοῦσιν ἐνταῦθά τε, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλείοσιν, ὡς ὁρίοις, αὐθημερὸν, ἣν καλοῦσιν ἀμβαρουαλίαν.* Ergo fines agri Ro. definiuntur amburvio: quod idem est cum ambarvali: et notandum præcipue, quod dixit, *αὐθημερὸν*, ut designetur exiguus modus agri Ro. Porro primum *Amterminos* puto, qui postea *Amitermini*, dictos: id est, *ἀμφιτέρμονας*, ut olim interpretati sumus: sed Varro aliam assignat causam. Non solum autem Antermini dicti sunt, sed et Antermines: quia etiam termen dicebant, auctore Varrone. Cato in Originibus: 'Oratorum anterminum.' Errat Macrobius, qui divulse legit, *an terminum:* cum sit adjectivum, *Antermen:* unde Antermines oratores. Hæc Scaliger acutissime, ut omnia. Sed cum ait *ambarvale* et *amburviale* idem esse, peccavit imprudens, nam *ambarvale* erat, quo circum *arva* hostiæ ducebantur, quæ et ideo ambarvales dictæ. *Amburbium* vero seu *amburviale* quo circum urbem. *Amburbio* urbs lustrabatur: arva et agri *ambarvali*. Et *ambarvale* ab *amburviali* sic aperte distinguit Servius: 'Dicitur hoc sacrificium ambarvale, quod arva ambiat victima, sicut amburvale vel amburbium, quo urbem circuit et ambit victima.' *Idem.*

[f] *Unde amiciri*] Certe hinc aliquid excidit, et necessario legendum, a *præpositione am, unde amiciri.* Res est nimis aperta. *Idem.*

[g] *Amussim*] Proprie funem creta vel rubrica illitum, quo demisso fabri explorant opera. Græcis dicitur *σταθμή*. Hesych. *σταθμὴ, σπάρτος ἐν ᾗ ἀπορθοῦσι οἱ τέκτονες*, 'Amussis, funis est quo dirigunt fabri.' Dicitur 'regula fabrorum,' quare hic Festus, 'tractum a regula.' Vide 'examussim.' *Idem.*

[h] *Amussim non tacite*] Ab *a* privativo, et *mutire*, inarticulate loqui et *mu* facere. *Idem.*

[i] *Anatem*] Glossarium: 'Anas, *γῆρας κατ' ὀργὴν θεῶν*.' 'Antas, *γερουσία*. Antites, *γερουσίαι*.' 'Anet, *γηρᾷ*.' 'Annos, *θεοχολωσία, ἢ μῆνις*.' In aliis Glossis, 'Anitas, *γραότης*.' Apuleius lib. I. Metamorphos. 'Ab unico congressu annosam pestilentem contraho:' id est, *θεοχολωσίαν*. *Jos. Scal.*

Anatem] 'Anus,' 'anitas,' 'anas.' Glossarium: 'anas, *γῆρας κατ' ὀργὴν*

Ancæsa dicta sunt ab Antiquis vasa, quæ cælata appellamus: quod circum cædendo talia fiant: ipsum quoque cælare verbum ab eadem causa est dictum, D litera cum L permutata.

Anceps [k] significare videtur id, quod ex utraque parte caput habeat, ut securis, bipennis: sed magis a capiendo, quod ex utraque parte æque captatur,[4] appellatum est.

Ancillæ [l] dictæ ab Anco Marcio: quod is bello magnum fœminarum numerum ceperit: sive ideo sic appellantur, quod Antiqui anculare dicebant, pro ministrare: ex quo Dii quoque ac Deæ feruntur coli, quibus nomina sunt Anculi et Anculæ.

Anclabris,[m] mensa ministeriis divinis apta; vasa quoque ænea, quibus sacerdotes utuntur, anclabria appellantur.

Anclare,[n] haurire: a Græco ἀντλῶ descendit. Livius: florem anclabant[5] liberi ex carchesiis.

4 Alii libri *capiatur*.—5 Vid. Not. inf.

NOTÆ

θεῶν,' i. 'Anilitas per Deorum iram.' Et 'antas' idem. Gloss. 'antas, γερουσία, antites, γερουσίαι.' Inde etiam 'aneo, γηράω.' Gloss. 'anet, γηρᾷ.' Porro quod hic Festus dicit morbum, optime Glossarium interpretatur κατ' ὀργὴν θεῶν. Intelligit enim uterque vitium illud, quo plerumque laborant anus, quæ delirant scilicet. *Dac.*

[k] *Anceps*] Quod ex utraque parte caput habeat ut securis. Respicit locum Plauti Menæch. v. 2. 'Faciam quod jubes, securim capiam ancipitem, atque hunc senem Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.' Pro *anceps* dictum fuit *ancipes* quasi *ancapes*, ut *concapes* in leg. XII. tab. Quod probat a capite potius oriri quam a capiendo, contra Festi sententiam. Hinc Gloss. 'anceps, δικέφαλος.' *Idem.*

[l] *Ancillæ*] Sane, quia primum dictæ Anculæ. Argumento Dii illi, quibus nomen Anculi et Anculæ, tanquam ministri quidam. *Jos. Scal.*

Ancillæ] A Græco ἄγγελος, minister, veteres Latini fecere *angulus, anculus*, ut a Σικελὸς, Siculus. Gloss. Isidori, 'Anculus, ministerialis domus regiæ.' Inde *anculari*, ministrare, et *ancillari* diminutive. Unde *ancilla*. Dac.

[m] *Anclabris*] Vide 'Escariæ' et 'Exanclare.' *Ant. Aug.*

Anclabris] Vide in 'Escariæ.' *Ful. Ursin.*

Anclabris] Pro *anculare*, dicebant *anclare*, unde *anclabris* pro *anculabris*. Dac.

[n] *Anclare*] In versu Livii legendum, *Florem anculabant*: lege in Glossario, '*Anclat*, ἀρύεται:' non *ancleat*. Glossarium: 'Auclator, ὑπηρέτης.' lege, *Anclator*. Jos. Scal.

Anclare] Si vera esset scriptura, *anclare*, haurire, nunquam non cum

Ancunulentæ [o] fœminæ menstruo tempore appellantur: unde trahitur inquinamentum.

Ancus [p] appellatur, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non possit.

Andron [q] locus domicilii appellatur angustior longitudine, in quo viri plurimi [6] morabantur, ut gynæceum a mulieribus.

Andruare, [r] id est, recurrere, a Græco verbo ἀναδρᾷν, id est, invenire: hinc et drua vocata est.

Angeronæ [s] Deæ sacra a Romanis instituta sunt, cum angina omne genus animalium consumeretur: cujus festa Angeronalia dicebantur.

6 Pro *viri plurimi* quidam habent *plurimum*, male, censente Dac.

NOTÆ

anclare, ministrare, confunderetur. Quare certum est, pro haurire *antlare* ubique scribendum esse per *t* a Græco ἀντλεῖν, ut distinguatur ab *anclare* quod ab *anculare*. Versus etiam Livii Andronici sic legendus. *Floremque antlabant liberi ex carchesiis.* Neque enim assentior Scaligero legenti *Florem anculabant.* Sed occupavit Doctissimus Vossius in Etymologico suo nunquam satis laudato. *Dac.*

o *Ancunulentæ*] Perperam in Glossario: 'Ancodata, περιοραθεῖσα.' Manifesto legendum, *Ancunulenta:* per hoc verbum omnia spurca et sordida expresserunt veteres Latini, Cœnum, cunæ, inquinare, conquiniscere, et alia, quæ non dicam. Quæ per *u*, antea per *œ* extulerunt: ut in 'pœnire,' 'punire.' *Jos. Scal.*

Ancunulentæ] 'Cunire,' ut infra Festus, est stercus facere, undè 'ancunulentus' sordidus. Unde 'inquinare,' 'inquinamentum.' Cœnum, cunæ, cunire, inquinare, conquiniscere. *Dac.*

p *Ancus*] Qui Latine *Ancus*, is a Græcis γαλιαγκών. Meminit et Glossarium: 'Ancus, Mancus, κυλλὸς, λορδός.' *Jos. Scal.*

Ancus] Glossarium: 'ancus, mancus, κυλλὸς, λορδός.' Inde 'Ancus Martius' rex dictus. *Dac.*

q *Andron*] Græcis ἀνδρών. Infra pro *viri plurimi* quidam habent *plurimum,* male. Cum in androne plurimos homines habitasse dicit Festus, ita innuit amplum domicilium fuisse, ut erat. Hesych. ἀνδρεὼν, ὁ μέγας οἶκος. *Idem.*

r *Andruare*] A Græco ἀναδρᾷν. Quod istud sit verbi, nescio, magis, quid ejus vicem substituam non habeo. Non puto verbum Græcum hic desiderari. Sed scripsisse Festum, *andruare est recurrere, a verbo truare, id est, movere. Hinc trua vocata.* Tamen si ἀναδραμεῖν reponamus, tolerabilis erit lectio, ita, *andruare, id est, recurrere, a Græco verbo ἀναδραμεῖν, id est, indevenire.* Nescio quid sibi voluerit auctor Glossarii, qui scripserit 'andruare, ἀνδρίζεσθαι.' Nisi putavit 'andruare' dictum παρὰ τὴν ἀνδρείαν. *Jos. Scaliger.* Vide 'redamtruare.' *Dac.*

s *Angeronæ*] Glossarium: 'Angeronia, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καιρῶν. *Jos. Scal.*

Anginam[t] vinariam habere dicuntur, qui vino suffocantur.

Angiportus,[u] iter compendiarium in oppido: eo quod sit angustus portus, id est, aditus in portum.

Angor[x] est animi vel corporis cruciatus, proprie a Græco συνάγχη, id est, strangulatione, dictus: unde et faucium dolor angina vocatur. Plautus: vellem me in anginam verti, quo huic aniculæ fauces præoccuparem.

Angulus,[y] a Græco ἀγκύλον: sive ab eo, quod est ἐγγὺς, id

NOTÆ

Angeronæ] Ab angina, si sequimur Festum. Sed potius ab angendo ore, est enim Dea silentii. Solin. cap. 1. 'Inter antiquissimas sane religiones sacellum colitur Angeronæ, cui sacrificatur ante diem duodecimum Kalendarum Januariarum: quæ Dea præsul silentii istius prænexo obsignatoque ore simulacrum habet.' *Dac.*

[t] *Anginam*] Quisquis dixit anginam vinariam pati eum, qui vino suffocaretur, secutus est eum, qui Demosthenem dixit ἀργυράγχην ἔχειν. in Glossario: 'Angnina, ἄγκυρα, συνάγχη, κύναγχος.' Quod interpretatur 'Anguinam, ἄγκυραν,' confirmatur testimonio Cinnæ: 'Atque anguina regit stabilem fortissima cursum.' *Jos. Scal.*

Anginam vinariam] Sic lepide Demades dixit Demosthenem habere 'anginam argenteam, ἀργυράγχην,' quod argento corruptus nihil dixerit contra Milesios, sed se angina premi simularit. *Dac.*

[u] *Angiportus*] Angustus portus, id est, aditus in portum, obscurius dictum est; nisi addas, hoc est, in domum. Varro libro quarto, ab angendo et portu; et quinto, quia in eo nihil potest agi. Festus: 'portum pro domo in duodecim positum omnes consentiunt' et Ulpianus: 'Portus est conclusus locus quo importantur, et inde exportantur merces: unde angiportum dictum est.' Donatus in Adelph. 'Angiportum est angusta et curta via, quasi anguiportus:' alii, quod inter portus sit locus angustus, hoc est, inter domos. *Ant. Aug.*

Angiportus] Via angusta, ab angendo et portu, Varro lib. IV. Donatus, ab angue et portu, angiportum quasi anguiportum, id est, viam flexuosam in modum anguis. Portus enim Antiquis viam significabat. *Dac.*

[x] *Angor*] Plaut. in Mostell. paucis immutatis. 'In anginam ego nunc me velim verti, ut veneficæ illi Fauces prehendam.' *Ant. Aug.*

Angor] Scribe, a Græco ἀγχόνη. Miror a doctissimis viris margini appositum ἀγχηνέλλειν. Hoc quid sit, ne ipsi quidem sciunt. Sed quisquis hoc ausus est, non dubium, quin ita legerit in lexico suo, cum legendum potius esset, ἄγχειν, ἴλλειν. Nam ἄγχω, est ἴλλω. Vide, quam sæpe boni et docti viri suos sibi oculos ipsi fascinant. *Jos. Scal.* Locus Plauti quem infra Festus, est e Mostell. I. 3. 'In anginam ego nunc velim verti, ut veneficæ illi Fauces prehendam, atque enicem scelestam simulatricem.' *Dac.*

[y] *Angulus*] Hic quædam trajecta putavit doctissimus Vossius, qui legit, *Angulus, a Græco ἀγκύλον, quod aduncatur, sive ab eo quod est ἐγγύς.* Sensus est, angulum factum esse vel ab ἀγκύλος, incurvus, quia omnis angulus aduncatur, hoc est, incurvatur, vel

est, prope; quod aduncatur,[7] quod ex diverso coacta faciunt anguli formam.

Annaria[z] lex dicebatur ab Antiquis ea, qua finiuntur anni magistratus capiendi.

Annus[a] ex Græco venit, quem illi ἔννον dicunt, et quod nos triennium,[8] illi dicunt τρίεννον.

Anquirere[b] est, circumquærere.

Antarium[c] bellum, quod ante urbem geritur.

Ante[d] Terentius pro antea[9] ponit.

Antefixa,[e] quæ ex opere figulino tectis adfiguntur sub stillicidio.

7 Alii *adducatur.*—8 Alii *trimum.*—9 Ursinus opinatur legendum *Antidea.*

NOTÆ

ab ἐγγὺς, prope, quia latera appropinquantia et concurrentia efficiunt angulum. Sed et recte legas, ut in veteri Aldina, *angulus, a Græco ἀγκύλον, vel ab eo quod est ἐγγὺς, prope, quod adducatur.* Idem.

[z] *Annaria lex*] Quæ et *villia*, quia eam tulit L. Villius, Tribunus plebis, L. Manlio, Q. Fulvio Coss. quot annos nati quemque Magistratum peterent caperentque. Ovid. in Fastis: 'finitaque certis Legibus est ætas, unde petatur honos.' *Idem.*

[a] *Annus*] Ἔνος, Æolice ἔννος, e mutato in *a*, *annus.* Idem.

[b] *Anquirere*] Ab *an*, circum, et *quæro*, Cicero Tuscul. v. 'Studiose ab his siderum magnitudines et intervalla anquirebantur.' Anquirere etiam verbum est forense. Liv. lib. XXXVI. 'Cum Tribunus bis pecuniæ anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret.' Ubi 'pecuniæ et capitis anquirere,' est ad populum ferre de multa et capite alicujus. *Idem.*

[c] *Antarium*] Antarium bellum eodem modo dictum quo a Vitruvio 'Antarii funes.' Veteres Glossæ: 'Antarium bellum, ὁ πρὸ τῶν πυλῶν πόλεμος.' In veteri Glossario: 'Antarium, ἀνταρμὸς,' hoc est, antepagmentum: ab eadem mente dictum. *Jos. Scal.*

Antarium bellum] Quod ante portas geritur, Glossar. 'antarium bellum, ὁ πρὸ τῶν πυλῶν πόλεμος,' i. 'ante portas bellum:' sed magis placet antarium bellum dici, quod Tyrannus seu apostata adversus regem suum gerit, ab ἀνταίρω, 'rebello.' Nam et Græci antarium ἀνταρμὸν vocant. Gloss. 'antarium, ἀνταρμός.' Falluntur enim viri doctissimi, Vulcanius et Scaliger, qui ibi *antarium* et ἀνταρμὸν de antipagmento accipiunt: inde ἀντάρτης, Latine *antarta*, pro quo et *intarta*, rebellis, tyrannus, apostata. Hesych. ἀντάρτης, τύραννος ἀντιβαίνων βασιλεῖ, 'Antarta, tyrannus rebellans adversum regem.' *Dac.*

[d] *Ante*] Quasi vero *ante* pro *antea* solus Terentius usurparit. *Idem.*

[e] *Antefixa*] Horum mentio est apud Livium lib. XXXIV. 'Antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes.' Et lib. XXXVI. 'In æde Concordiæ Victoria, quæ in culmine erat, fulmine icta decussaque, ad Victorias, quæ in antefixis erant, hæsit, atque inde procidit.' Quid sint disertim

Antes[f] sunt extremi ordines vinearum: unde etiam nomen trahunt antæ, quæ sunt latera ostiorum.[g]

Anteurbana prædia,[h] urbi propinqua.

Antiæ[i] muliebres capilli demissi in frontem appellati ex Græco videntur: quod enim nos contra, illi ἀντὶ[10] dicunt.

Anticum[k] Veteres etiam pro janua posuere.

Antigerio[l] Antiqui pro valde dixerunt.

Antios,[11] [m] id est, excruciatos.

10 Pro ἀντὶ quædam edd. ἀντίον.—11 Scaliger et Ursin. legendum putant *Anclos*.

NOTÆ

explicat Vitruvius lib. III. 'In Areostylis autem nec marmoreis Epistyliis uti datur: sed imponendæ de materia trabes perpetuæ: et ipsarum Ædium species sunt baricæ, humiles, laxæ. Ornantque signis fictilibus aut æreis inauratis earum fastigia, Tuscanico more: uti est ad Circum maximum, Cereris, Herculis Pompeiani, item Capitolii.' Ita locum illum Vitruvii legimus. *Idem.*

[f] *Antes*] Glossarium: 'Antes, στίχοι ἀμπέλων. Antium, τάξεων, ὀρχάτων.' *Jos. Scal.*

Antes] Ordines anteriores. Virg. II. Georg. 'Jam canit effœtos extremus vinitor antes:' ubi interpres: 'Antes sunt extremi ordines in ingressu, qui et finis est laboris cum ad eum perventum est.' Gloss. 'antes, οἱ τῶν ἀμπέλων στίχοι,' 'vinearum ordines.' Item 'antium, τάξεων, ὀρχάτων.' *Dac.*

[g] *Antæ, quæ sunt latera ostiorum*] Pilæ sive columnæ lapideæ in lateribus ostiorum, quadras columnas exponit Nonius. Glossæ: 'antæ, παραστάδες et παραστάδες.' Hesychio sunt πρὸς τοῖς τείχοις τετραμμένοι κίονες, 'columnæ muris applicatæ.' Eædem Glossæ *antes* pro *antæ* 'antes παραστάται.' *Id.*

[h] *Anteurbana prædia*] Imitatio Græcorum, προάστεια χωρία. *Jos. Scal.*

[i] *Antiæ*] Glossarium: 'Antide, κόμαι διὰ τῶν κροταφῶν κρεμάμεναι γυναικεῖαι.' Lege *antiæ*, i. 'Comæ muliebres per media tempora descendentes.' Aliæ Gloss. 'antiæ, τρίχες αἱ μεταξὺ τῶν κεράτων τῶν βοῶν,' i. 'Crines intra cornua boum.' Tert. de pallio: 'genuinos inter antias adumbratos.' *Jos. Scaliger.* Aliæ glossæ: 'antiæ, προκόμιον.' *antiæ* alio nomine *Capronæ* dictæ: vide 'Capronæ.' *Dac.*

[k] *Anticum*] Vide 'Posticum.' *Ant. Aug.*

Anticum] Subintelligitur *ostium*. Vide 'Posticum.' *Dac.*

[l] *Antigerio*] Glossæ veteres Latinæ: 'Antigerio, valde.' 'Antigerium, quemadmodum, imprimis.' *Jos. Scal.*

Antigerio] Placidus in glossis: 'Antigerio, vel quemadmodum, vel in primis.' *Ful. Ursin.*

Antigerio] Quintilian. lib. VIII. cap. 3. 'Quid necesse est dicere oppido, quo sunt usi paulo tempore nostro Superiores? vereor ut jam non ferat quisquam. Certe antigerio, cujus eadem significatio est, nemo nisi ambitiosus utetur.' Isidorus in Glossis: 'Antigerium, quemadmodum, in primis.' Item, 'antigerio, valde.' Glossarium: 'antigerio, πρόλημμα, νίκη ἀντιοιρόσις.' Lego πρόλημμα νίκης, ἀντίπρασις. *Dac.*

[m] *Antios*] Sine ullo dubio legendum

Antipagmenta,[n] **valvarum ornamenta: quæ antis adpanguntur, id est, adfiguntur.**

Antiquare[o] **est in morem pristinum reducere.**

Antras,[p] **convalles, vel arborum intervalla.**

Antroare,[q] **gratias referre: truant, movent: truam quoque vocant, quo permovent coquentes exta.**

Anus[r] **dicta est ab annorum multitudine: quoniam Antiqui non geminabant consonantes: vel quod jam sit sine sensu, qui Græce dicitur** νοῦς.

NOTÆ

Anctos. Adstipulatur et optimum illud Glossarium: 'Anctos, ἀναγκασθέντας. Ancti, ἀγχόμενοι.' *Jos. Scal.*

[n] *Antipagmenta*] Gloss. 'antipagmenta, προπήγματα.' Sculpturæ Deorum, hominum, animantium, aliarumve rerum, quæ postibus aut columnis postes sustinentibus pangi solent. *Dac.*

[o] *Antiquare*] Verbum solenne quo populus Rom. utebatur cum significabat se legem non accipere, 'antiquo' est deleo, aboleo, in antiquum morem reduco, id est, ut antiquum jus valeat, nec novum statuatur. Gloss. 'antiquare, ἀρχαιῶσαι;' et 'antiquo, ἀρχαΐζω.' *Idem.*

[p] *Antras*] Placidus in Glossis: 'Ancras, convalles, vel arvorum intervalla:' ἄγκεα ποιήεντα, Homerus. *Ful. Ursin.*

Antras] Glossarium: 'ancras, ancræ, ἄγγεα, αὐλῶνες.' Videtur Glossarii lectio verior: confirmatur enim glossis Isidori: 'Angræ, intervalla arborum, vel convalles.' Nam cognatæ sunt C. et G. Fortasse scribendum *anceæ*, aut, ut Isidorus, *angeæ:* nam a Græco ἄγγεα: quin etiam in aliis glossis Græco-Latinis: 'averca, αὐλὼν, ὁ στενὸς τόπος, καὶ ἐπιμήκης:' extant, enim vestigia vocis *ancra:* ita enim legendum. Item 'ancria, φάραγξ,' 'vallis.' *Jos. Scal.*

[q] *Antroare* [*Antruare*] Vide, an idem sit quod paulo superius 'andruare:' et quod hic 'trua' dicatur, illic 'drua' appelletur. *Ant. Aug.*

Antruare] Glossarium: 'Antruare, σπηλεῦσαι.' Ita corrigimus: σπήλαιον enim *antrum.* Longe alia significatione posuit, ac Festus ipse. *Jos. Scal.*

Antruare] Glossarium: 'antruare, σπιλεῦσε.' Rescribit Vulcanius σπιλεῦσαι. Scaliger σπηλεῦσαι. Utarque sane nullo sensu: nam σπιλεῦσαι est contaminare, inficere, quod verbo *antruare* nunquam convenire possit, at σπηλεῦσαι ab σπήλαιον, *antrum*, inaudita vox, et quæ nunquam referri ad τὸ *antruare*, neque enim *antruare* ab antro. Lege igitur *antruare*, σπεῦσαι, i. 'citato gradu ferri.' Nunc quod ait Festus, *antroare, gratias referre,* id mihi dubium est, aioque *redamtruare* potius pro gratias referre positum fuisse, nam *antruare* est motus edere, *redamtruare*, eosdem motus invicem referre, unde non invenusta metaphora pro gratias referre dici potuit *redamtruare.* Nihil aliud video. *Dac.*

[r] *Anus*] A Græco ἄνους, *amens:* neque enim ab *annis* esse potest, cum *anus* vetula priorem syllabam corripiat, *anus* vero pro *annus* eandem producat. *Idem.*

Anxur[12] [s] vocabatur, quæ nunc Terracina dicitur Volscæ gentis: sicut ait Ennius: Vulsculus[t] perdidit Anxur.

Ape[u] apud antiquos dicebatur, prohibe, compesce.

Apellinem[x] antiqui dicebant pro Apollinem.

Aperta[y] idem Apollo vocabatur; quia patente cortina[z] responsa ab eo dentur.[13]

Apex,[a] qui est sacerdotum insigne, dictus est ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant. Unde aptus[b] is, qui convenienter alicui junctus est.

12 Vet. ed. *Axur;* quod probat Scaliger.—13 Alii libri *darentur.*

NOTÆ

[s] *Anxur*] Placet vetus editio, *Axur.* Nam certissimum est ex Servio, Veteres ita dixisse, ob Jovem imberbem, sive ἄξυρον, qui ibi colebatur. Et in nummo argenteo Pansæ, ab uno latere, JOVIS. AXUR. VIBIVS. C. F. C. N. ab altero, PANSA. *Jos. Scal.*

Anxur] Vel *Axur,* ut legitur in Pansæ numismate, Volscorum oppidum, a Latinis *Terracina;* quinquagesimo milliario ab urbe distans. Liv. lib. IV. 'Anxur fuit quæ Terracinæ sunt.' Idem Plinius. Terracina autem Græcis τραχινὴ a loci asperitate. Strab. lib. V. *Axur* autem dixere Veteres ob Jovem imberbem sive ἄξυρον, qui ibi colebatur, ut scribit Servius. *Dac.*

[t] *Ennius: Vulsculus*] Lib. IV. annal. Sed ibi *Volscus* non *Volsculus.* 'Volscus perdidit Anxur.' *Idem.*

[u] *Ape*] Glossarium, 'Ape, κώλυσον.' 'Apet, ἀποσβεῖ.' *Jos. Scal.*

Ape] Ab antiquo *apeo,* prohibeo, compesco. *Dac.*

[x] *Apellinem*] Ut 'hemo' pro 'homo;' 'agelum,' 'agolum.' *Idem.*

[y] *Aperta*] Immo *Aperta* lingua Tarentina, quæ magna ex parte Æolensis fuit, ἀπεράτα id est, ἠπειρώτης, quod transmarinus Deus sit et peregrinus; nam regiis temporibus ignotus Apollo Romanis, ut ex Pontificiis libris Arnobius refert: cujus rei fidem facit nomen Apollinis Græcum. Si enim antiquitus Romanis notus fuisset, peregrino eum nomine non designassent: at Venus peregrinum quoque numen, nomen autem Romanum, sed ita, ut peregrinum significet; Venus enim a veniendo quasi dicas προσήλυτον Θεόν. *Jos. Scaliger.* Ἠπειρώτης, ει mutato in ε, et η in α, ut Æoles solent, ἀπεράτας, ἀπεράτα, et syncope, quæ etiam illorum est propria, ἀπέρτα, aperta. Sic autem dictus quod ex Græcia venerit, quæ Græcis Ἤπειρος. Pacuvius in armorum judicio, 'Apertai fatur dictio, si intelligas: Tali dari arma qualis, qui gessit, fuit, Jubet, potiri si studeamus Pergamo.' *Dac.*

[z] *Cortina*] A Græco χόρτος, gramen, und eseptum rotundum, quia χόρτῳ, gramine, in orbem signabatur, χόρτος dictum est Homero. Et inde vocabulum nostrum *la court.* Inde etiam locus, unde dabantur Apollinis oracula, *cortina.* Idem.

[a] *Apex*] Cacumen pilei. Eum sic describit Servius: 'Apex dicitur in summo Flaminis pileo virga lanata; id est, in cujus extremitate modica lana est.' *Idem.*

[b] *Unde aptus*] Virg. 'ubi maximus Atlas Axem humero torquet stellis

Apica[c] dicitur ovis, quæ ventrem glabrum habet.

Apiculum[d] filum, quo flamines velatum apicem gerunt.

Apluda[14][e] est genus minutissimæ paleæ frumenti, sive panici: de qua Nævius: Non hercle apluda est hodie quam tu nequior: sunt qui apludam sorbitionis liquidissimum putent genus; quod flatu dejiciatur, et quasi adplaudatur.

Aplustria[15][f] navium ornamenta; quæ quia erant amplius, quam essent necessaria usu, etiam amplustria dicebantur.

14 Alii *Applida*.—15 Quædam edd. *Aplustra*, et mox *amplustra*.

NOTÆ

fulgentibus aptum,' 'Aptum,' id est, astrictum, colligatum, connexum. *Idem*.

[c] *Apica*] Ovis quæ ventrem lana nudum habet. Varr. lib. II. de R. R. 'Ovem collum et ventrem pilosum habere oportet. Quæ id non haberent majores nostri apicas appellabant, ac rejiciebant.' Apicus a Græco ἄπεικος, glaber, ab α privativo et πεικὸς, vellus, lana. *Idem*.

[d] *Apiculum*] Veteres Grammatici aiunt, *Flamines*, quasi *filamines* dictos, quod cum ipsis capite nudo in publicum prodire fas non esset, apicem pone regerebant, et *filo* velati incedebant. Quid sit autem *filum* Livius explicat, cum dicit 'velamentum lanæ' esse. Ergo hi Grammatici mihi quidem non probant etymon suum; non enim flamen, quasi filamen dictus est: sed tamen, cum hæc dicunt, morem priscum circa cærimonias flaminis nos docent. Quæ cum ita sint, non dubito legere, *Apiculum, filum, quo flamines velati apicem regerunt*. Pone enim regerebant apicem, ne gravis esset summis æstatis caloribus: amentis enim, quæ offendices dicebantur, sub mentum adductis religabant, ut, cum vellent, regererent, et pone pendere permitterent. Nam duarum rerum necessitate semper obstrictus erat flamen, nunqnam nudo capite in publicum prodeundi, ac nunquam apicem dimittendi. Hoc enim est caput ex lege Flaminica: SINE. APICE. SVB. DEIVO. ESSE. NEC FAS. ESTO. IN. TECTO. VTEI. LVBET LICETO. Ergo cum filo propter æstus diei velati erant, apicem tamen gestabant; sed non in capite, uti diximus. Possumus tamen vulgatam lectionem tueri. Nam certum est eos velamenta gestare solitos, quæ Flamea vocabantur. Dionysius: οὓς (Flamines) ἀπὸ τῆς φορήσεως πίλων τε καὶ στεμμάτων, ἃ νῦν ἔτι φοροῦσι, φλάμεα καλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι. Mihi prior conjectura magis placet. *Jos. Scaliger*. Sed nihil agit vir doctissimus; nam certum est laneum illud filum, quo totus apex sive virga apicis velabatur, *apiculum* a Veteribus dictum fuisse. *Dac.*

[e] *Apluda*] Alii *applida*. Plin. lib. XVIII. cap. 10. 'Milii et panici et sesamæ purgamenta appludam vocant.' Alii frumenti furfurem interpretantur. De sorbitionis genere mihi adhuc incompertum est. *Idem*.

[f] *Aplustria*] A Græco ἄφλαστα. Apollonius. Glossarium, 'Aplustra, πτερὸν πλοίου, ὡς Ἔννιος.' *Jos. Scal.*

Aplustria] Summa pars puppis atque etiam ornamenta quæ semper in

Apollinares ludos,[g] hoc est, in laudem Apollinis, populus laureatus spectabat stipe data pro cujusque copia.

Apor,[16] [h] apud.

Appellitavisse, appellasse.

Appia via,[i] et aqua ab Appio Claudio est appellata.

Apricum [k] locum a Sole apertum: a Græco vocabulo φρίκης appellatur, quasi ἀφρίκης, id est sine horrore, videlicet frigoris: unde etiam putatur Africa[l] appellari.

Aptus [m] cum propria significatione intelligatur, poni tamen solet pro adepto: sicut apisci [n] pro adipisci.

Apua,[o] genus minimi pisciculi.

16 Quidam *Apot.*

NOTÆ

summa puppis parte, non in prora, ut plerique Veterum scripserunt, collocantur. Nam quæ in prora erant, dicebantur acrostolia. *Aplustria* autem et *aplustra*, nam utroque modo Antiquos protulisse docet Priscianus, Græce ἄφλαστα, postea *amplustrum* et *amplustre* dictum est. *Dac.*

[g] *Apollinares ludos*] Qui fiebant iii. nonas Quintil. Eorum origo ex Cn. Martii carminibus petita, quæ legere poteris apud Liv. lib. xxv. Sect. 12. *Idem.*

[h] *Apor*] Glossarium, 'Ape, παρά.' ut in alterutro mendum sit. *Jos. Scal.*

Apor] Pro *apur*, ut Antiqui scribebant pro *apud*. Ut *arventum* pro *adventum*. Male quidam *apot*. Dac.

[i] *Appia via*] Quæ ab urbe Brundusium usque lapidibus strata erat, ab Appio Claudio exstructa. Appia simpliciter dicta, Horat. 'Minus est gravis Appia tardis.' De aqua Appia ab eodem Claudio in urbem introducta meminit Cicero in Cœlio. *Idem.*

[k] *Apricum*] Melius quasi *apericum*, Soli apertum. *Idem.*

[l] *Unde etiam putatur Africa*] Melius qui ab *Afro* uno ex posteris Abrahæ de Cethura. Alii aliter. Sed solus veram originem ostendit Doctiss. Bochartus in suo Canaan lib. I. c. 25. ubi docet Africam sic dictam a Pœnis ab Arabico *pheric* sive *feric spica*, quasi terram spicæ, id est, phrasi mere Punica γῆ εὔσταχυς, terra spicarum ferax, qualem fuisse Africam omnes tradunt, unde et in notitia Imperii symbolum est Africæ mulier binas utraque manu spicas ostentans, et sub pedibus duas habens naves frumento onustas, cum his literis superne inscriptis: PROCOS. AFRICÆ. *Idem.*

[m] *Aptus*] *Adeptus* ab antiquo *apiscor*. Unde *adipiscor*. Terent. Heauton. IV. 3. 'Deorum vitam apti sumus.' *Idem.*

[n] *Sicut apisci*] Plaut. in Prolog. Rudent. 'Qui hic litem apisci postulant perjurio.' *Idem.*

[o] *Apua*] 'Αφύην Græce dicunt, sed Latini tenui pro aspirata utuntur, ut in aliis. Vide 'Album.' *Ant. Aug.*

Apua] Græcis ἀφύη. Plin. l. XXXI. c. 8. 'Apuam nostri, Amphyn Græci

Apud [p] mutuam loci et personæ conjunctionem significat: ut cum dicimus: Cœno apud amicum. Apud et Penes [q] in hoc differunt: quod alterum personam cum loco significat: alterum personam, et dominium, ac potestatem, quod trahitur a penitus.

Aqua [r] dicitur, a qua juvamur.[17] Aqua et ignis [s] interdici solet damnatis: quam accipiunt nuptæ: videlicet, quia hæ duæ res humanam vitam maxime continent. Itaque funus prosecuti redeuntes ignem supergrediebantur aqua aspersi: quod purgationis genus vocabant suffitionem.

Aquælicium [t] dicitur, cum aqua pluvialis remediis quibusdam elicitur: ut quondam, si creditur, manali lapide in urbem ducto.

17 Alii *vivamus:* et mox quidam conjiciunt *quæ accipiunt.*

NOTÆ

vocant, quoniam is pisciculus e pluvia nascitur.' Meminit Aristoph. in Equit. Οὐπώποτ' ἀφύας εἶδον ἀξιωτέρας, 'Numquam apuas vidi pretiosiores.' Ubi Schol. 'Apua pisciculus minutissimus, qui ex limo concrescit et vivit, naturæ miraculo, nullius cibi indigens, sed alter alterum lingendo pascitur.' *Dac.*

p *Apud*] Vide 'ad.' *Idem.*

q *Apud et penes*] In eo differunt, quod *apud* custodiam tantum, *penes* vero dominium comprehendat, et penes se rem habet qui eam omnino possidet, ut Dominus. Apud se habet qui eam ut depositarius tenet. Ulpian. 'Penes te amplius est quam apud te. Nam apud te est quod qualiter at e tenetur, penes te est, quod quodam modo possidetur.' Verum apud Jurisconsultos et alios auctores plerumque confunduntur. *Idem.*

r *Aqua*] Varro minus dure: Aqua quod æqua summa: quanquam neutrum implet aures meas. De aqua, et igni, quæ accipiunt nuptæ, idem Varro videndus libro IV. et Plutarch. in Problem. et infra 'Facem.' *Ant. Aug.*

Aqua] Videtur hic locus ita legendus: *Aqua et igni tam interdici solet damnatis, quam accipiuntur nuptæ.* Scævola in L. Seia. D. de donat. inter vivos: 'Quidam virgini die nuptiarum, priusquam ad eum transiret, et prius quam aqua et igni acciperetur, id est, nuptiæ celebrarentur, obtulit decem aureos dono.' *Ful. Ursin.*

Aqua dicitur] Optime Caninius ab ἀ χόα, a fusione. Nam sæpe Latini articulum nominibus jungunt. *Dac.*

s *Aqua et ignis*] Fulvio Ursino unice adsentior, qui legit, *Aqua et igni tam interdici solet damnatis quam accipiuntur novæ nuptæ.* De utroque more Ovid. v. Fast. 'Quod in his vitæ causa sest, hæc perdidit exul, His nova fit conjux: hæc duo magna putant.' Vide 'facem.' *Idem.*

t *Aquælicium*] Tertullian. 'Aquilicia Jovi immolatis: nudipedalia populo

Aquagium [u] quasi aquæ agium, id est, aquæ ductus appellatur.

Aquarioli [x] dicebantur mulierum impudicarum sordidi adseclæ.

Aquilus [y] color est fuscus, et subniger: a quo aquila dicta esse videtur: quamvis eam ab acute volando dictam volunt. Aquilus autem color ab aqua est nominatus: nam cum antiqui duos omnino naturales nossent, id est,

NOTÆ

denunciatis.' Fortasse Varro *Tuscum aquiligem*, vel *Aquilicem* dixit, quod sacrificiorum, et rei divinæ procuratione, quarum rerum periti Tusci erant, aquas eliciebat. Verba Varronis sunt hæc ex Satyra Quinquatribus: 'An hoc præstat Herophilus Diogeni, quod ille e ventre aquam mittit? an hoc te jactas? at hoc pacto utilior te Tuscus aquilex.' Tamen nihil impedit, et pro libratore aquarum sumere. Glossarium: 'Aquilices, *οἱ τὰ ὑδραγώγια ἐργαζόμενοι, οἱ ἀνοχετάριοι, ποταμῖται, ὑδροσκόποι*.' Ita enim legendus est locus ille apud auctorem Glossarii. *Jos. Scal.*

Aquælicium] Cum propter nimiam siccitatem manalem lapidem in urbem protrahebant, ut aquas elicerent. Vide 'Manalis lapis.' Sacrificia tum peracta innuit Tertullian. 'Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis.' Aquilex qui hujusce rei procuratione aquas eliciebat, 'Tuscus aquilex' dictus quod harum rerum periti Tusci erant. Varro in Satyra Quinquatribus: 'An hoc præstat Herophilus Diogeni, quod ille e ventre aquam mittit? an hoc te jactas? at hoc pacto utilior te Tuscus aquilex.' Quamvis ibi, ut optime Scaliger, aquilex simpliciter sumi possit pro aquarum libratore. Glossarium: 'aquilices, *οἱ τὰ ὑδραγώγια ἐργαζόμενοι, οἱ ἀνοχετάριοι, ποταμῖται, ὑδροσκόποι*. Prout ipse hunc locum digessit qui corruptissime legitur. Infra ista, *si creditur*, sunt barbari mutilatoris, qui dubitavit olim Romæ manales verrere solitos fuisse. *Dac.*

[u] *Aquagium*] Idem quod Aquarium. Glossarium: 'Aquarium, *ὑδραγώγιον*.' *Jos. Scal.*

Aquagium] Idem quod Aquarium. Glossarium: 'Aquarium, *ὑδραγώγιον*, aquæductus.' *Dac.*

[x] *Aquarioli*] Sic proprie dicebantur qui aquam meretricibus ministrabant, qua se post Venerem abluerent. Glossarium, 'aquarioli, *βαλλάδες*,' nam *βαλλὰς* a *βάλλων ὕδωρ* ab aqua jacienda. Inde postea lenones et stupri conciliatores *aquarioli* dicti. *Idem.*

[y] *Aquilus*] Glossarium, 'Aquilum, *μέλαν, ὡς Λουκίλλιος*.' Varro, *κοσμοτορύνῃ, περὶ φθορᾶς κόσμου*: 'Atque Ægeus fluctu quam lavit ante Aquilo, Sævus ubi posuit Neptuni filius urbem.' 'Aquilum fluctum,' *μέλαν ὕδωρ*, poëtæ. *Jos. Scal.*

Aquilus color] Medius inter album et nigrum. Sed male Festus ab *aqua* dictum putat, cum sit ab *aquila*, quod et innuit Plaut. Rudent. II. 4. 'Eja corpus quojusmodi? Subvolturium illud quidem, subaquilum volui dicere.' *Aquila* autem ut optime Caninius a Cyprio *agor*. Hesych. *ἀγὸρ, ἀετὸς, Κύπριοι*: agor, aquila, Cyprii. *Agor*, *r* mutato in *l*, 'agol,' 'agul,' 'aqul,' 'aquila.' *Dac.*

album et nigrum; intervenerit autem is quoque qui ita neutri similis est, ut tamen ab utroque proprietatem trahat; potissimum ab aqua eum denominarunt, cujus incertus est color.

Aquilius prænomen [18] [z] ab aquilo colore, id est, nigro, est dictum.

Aquilo [a] ventus a vehementissimo volatu ad instar aquilæ appellatur.

Aquipenser [b] genus piscis.

ARABICE olet, id est, ex odoribus Arabicis.

Arbilla [c] arvina, id est, pinguedo corporis.

Arbiter [d] dicitur judex, quod [19] totius rei habeat arbitrium, et facultatem.

Arbitrarium, [e] cum adhuc res apud arbitrium geritur.

Arbitrium [f] dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur.

18 Alii *Aquillius nomen.*—19 Quidam libri *qui.*

NOTÆ

[z] *Aquilius prænomen*] Aquillia familia duplex; patricia et plebeia, utraque consularis. Ideo *Aquillius nomen* malim, nam *prænomen Aquilius*, vel *Aquillius*, nunquam extat, quod sciam. *Aquillium* autem scribendum esse, non *Aquilium*, docent fasti Capitolini, et nummi. *Ant. Aug.*

Aquilius] Simplici *l* pro *Aquillius*, ut constanter Fasti Capitolini et nummi. Aquillia familia duplex, patricia et plebeia. Utraque consularis, ideoque legunt viri doctissimi, *Aquillius nomen, &c.* cum nusquam legatur *prænomen aquilius.* Dac.

[a] *Aquilo*] Optime Caninius a Græco ἀκιρός. Hesych. ἀκιρὸς, βοῤῥᾶς. ἀκιρὸς, ρ in *l*, ἀκιλὸς, aquilo. *Idem.*

[b] *Aquipenser*] Scribitur et *acipenser.* Horat. Satir. 2. lib. II. ‘haud ita pridem, Galloni præconis erat acipensere mensa Infamis.’ Vulgo vocatur *sturio, estourgeon.* Quamvis an aquipenser sit sturio dubitari certe possit, cum *aquipenser* sit marinus tantum, sturio vero et marinus et fluviatilis. Sed de hoc apud Horatium: aquipenser autem ab acumine rostri dictus. *Pesnum* enim Antiqui dicebant acutum. Inde *aquipesner* primo, postea *aquipenser* et *acipenser.* Idem.

Arbilla] *Arvina* seu *arbina* non est quævis pinguedo, sed *sevum* tantum. Glossarium: ‘arvina, λίπος ἄνευ σαρκός.’ Hæc enim est definitio sevi: est autem Siculum verbum: Hesych. ἀρβίνη, κρέας, Σικελοί. Legendum fortasse στέαρ, non κρέας. *Jos. Scal.*

[d] *Arbiter*] Judex a prætore datus, vel ex conventione litigatorum electus. *Arbiter* autem et *judex* eo differunt, quod ille certos habeat terminos quos non excedat, hic nullos. *Dac.*

[e] *Arbitrarium*] Plaut. Amphit. ‘Hoc quidem profecto certum est, non arbitrarium.’ *Idem.*

[f] *Arbitrium*] De differentiis *arbitrii*

Arbosem pro arbore antiqui dicebant,[g] et robosem pro robore.

Arbutus[h] genus arboris frondibus raris. Virgilius: Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra.

Arca diminutivum facit arculam, et arcellam: ut a porco porculum, et porcellum: a mamma mammulam, et mammillam.

Arcani sermonis[i] significatio trahitur sive ab arce, quæ tutissima pars est urbis, sive a genere sacrificii, quod in arce fit ab auguribus, adeo remotum a notitia vulgari, ut ne literis quidem mandetur: sed per memoriam successorum celebretur: sive ab arca, in qua quæ clausa sunt, tuta manent: cujus ipsius origo ab arcendo pendet.

Arcere[k] est continere: unde et arcus in ædificiis dictus est: quia se ipsum continet. Alii dicunt arcum dictum esse ab opere arrigendo in altitudinem. Arcere prohibere est: similiter, abarcet, prohibet: porcet quoque dictum ab antiquis, quasi porro arcet, et pro eo, quod est continet,

NOTÆ

et *judicii* sic Cicero pro Roscio Comœdo. 'Aliud est judicium, aliud arbitrium. Judicium est pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. Ad judicium hoc modo venimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus; ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum quantum postulavimus consequamur.' Aliquando tamen arbitrium pro judicio ponitur, ut arbiter pro judice. Præterea etiam arbitrium usurpatur in funeribus pro præmio eorum qui funera curabant. Cicer. post reditum in Senat. decima septima: 'Nondum palam factum erat concidisse rempub. cum tibi arbitria funeris solvebantur.' *Idem.*

g *Arbosem pro arbore antiqui dicebant*] Placidus in Glossis: 'Hasenam antiqui dicebant, ut asas, quas nos aras, et Lases quos Lares dicimus.' Velius Longus de orthographia: 'Fesias antiqui pro ferias: et hasena, pro harena.' *Ful. Ursin.*

Arbosem] Ut 'advosis' pro 'advoris,' 'hasena' pro 'arena,' 'asa' pro 'ara,' et similia. Lege infra, *robose* pro *robore*. Dac.

h *Arbutus*] Virg. Ecloga VII. *Ant. Aug.*

i *Arcani sermonis*] Ab 'arca,' 'arcanus,' ut ab 'oppido,' 'oppidanus.' *Arca* autem ab *arceo* Varr. lib. IV. de L. L. 'Arca quod arcentur fures ab ea clausa.' Sive potius ab *arcere*, quia id Veteribus erat *continere*. Unde et arcus qui sine fulcris se ipsum continet. Eadem et *arcela*. Glossarium, 'arca, arcela, κιβωτὸς, σωρὸς, κάμπτρα, λάρναξ.' *Idem.*

k *Arcere*] Ἀρκέω. Contineo, capio, item prohibeo, propulso. Et inde arcere; neque enim audiendus Festus qui ab ἄρχω, impero. *Idem.*

ponitur: unde et coërcere, continere, dicimus: trahitur autem hoc verbum a Græcorum magistratu, quem illi ἄρχοντα vocant; in cujus potestate est cogere, vel prohibere.

Arcubiæ, qui excubabant in arce.

Arcula[20] [l] dicebatur avis, quæ in auspiciis vetabat aliquid fieri.

Arculata [m] dicebantur circuli, qui ex farina in sacrificiis fiebant.

Arculum [n] appellant circulum, quem capiti imponebant ad sustinenda commodius vasa, quæ ad sacra publica capite portabantur.

Arculus [o] putabatur etiam Deus, qui tutelam gereret arearum.[1]

Arcuma [2] [p] genus plaustri est modici, quo homo gestari [3] possit.

20 Fulv. Ursin. Jos. Scaliger et Dacerius legendum putant *Arciva*.—1 Pro *arearum* nemo, inquit Dac. non videt legendum *arcarum*.—2 Quidam libri *Arcima* vel *Arcirma*.—3 Alii *quod homo gestare*.

NOTÆ

[l] *Arcula*] Lego, *Arciva*. Veteres Glossæ, 'Arcivus, εἱρκτικὸς, κωλυτικός.' Et sane cum dictum sit hoc ab 'arcendo,' *Arcivum* dicendum esse quis non videt? *Jos. Scal.*

Arcula dicebatur avis] Legendum *arciva*, ut in veteri libro. Est enim ab arcendo. Veteres Glossæ, 'arcivus, εἱρκτικός:' i. impeditivus, ineber. In auspiciis aves arcivæ dicebantur etiam 'cliviæ,' quia difficilia dicebant 'clivia.' Et 'remores' a remorando, et 'inebræ' sive 'enebræ.' *Dac.*

Arcula] L. m. habet *Arciva;* et ita opinor legendum. *Ful. Ursin.*

[m] *Arculata*] Ab *arculo*, id est circulo, qui fiebat ex virga, in modum coronæ curvata, et a regina in capite gestabatur. Vide 'inarculum.' *Dac.*

[n] *Arculum*] Vide 'Cesticillus.' *Ant. Aug.*

Arculum] Vide 'arculata:' idem 'cesticillus' dicebatur. *Dac.*

[o] *Arculus*] De arculo Deo nihil usquam legi. *Idem.*

[p] *Arcuma*] Videtur esse genus modici plaustri, quo homo tantum gestari poterat, et a servis, non a mannis trahebatur. Unde vocabatur Chiramaxium. Petron. 'Hinc involutus coccina gausapa lecticæ impositus est, præcedentibus phaleratis cursoribus IV. et chiramaxio, in quo deliciæ ejus ferebantur,' &c. *Jos. Scal.* Pro *arcuma* scriptum fuerat ad oram libri *arcima*, cui favere videntur Glossæ veteres: 'arcirma,' (vel 'arcirna,') ἁμαξίς.' *Dac.*

Area [q] proprie dicitur locus vacuus, quasi exaruerit, et non possit quicquam generare.

Arferia [r] aqua, quæ inferis libabatur: dicta a ferendo: sive vas vini, quod sacris adhibebatur.

Argea [4] [s] loca Romæ appellantur: quod in his sepulti essent quidam Argivorum illustres viri.

Argennon [t] argentum percandidum.[5]

Argeos [u] vocabant scirpeas effigias,[*] quæ per virgines Vestales annis singulis jaciebantur in Tiberim.

4 Legendum monet Scaliger *Argei*.—5 Idem hic legendum monet *Argennum, argenteum, percandidum*.—* Idem legit *effigies*.

NOTÆ

[q] *Area*] Ab areo, quod sit arida; melius forsan a Græco ἀλωὰ, λ enim sæpe mutatur in ρ. *Idem*.

[r] *Arferia*] Arferia aqua, ut 'inferium vinum:' ab 'adferendo,' et 'inferendo.' 'Arferium' pro 'adferium:' sic 'arvenire,' 'arcire,' 'arcedere,' et similia: eodem modo 'Adferia aqua:' veteres Glossæ: 'Adferial, ὕδωρ τὸ ἐπὶ τοῖς νεκροῖς σπενδόμενον.' *Jos. Scal.*

Arferia aqua] Ab 'adferendo,' ut 'inferium vinum' ab 'inferendo.' *Arferia* autem, quia veteres pro *ad* dicebant *ar*, 'arvenire,' 'arcire,' 'arcedere,' 'ardicere,' et similia. Porro non aqua tantum, sed quæcumque mortuis libabantur *arferia* dicta sunt, ut lac, mel, vinum. Quæ omnes vocabantur *inferiæ*, Græcis χοαί. *Dac.*

[s] *Argea*] Lege *Argei*, ex Varrone, Ovidio, Plutarcho, et aliis. Glossarium: 'Argiarra, ἀφιδρύματα.' Lege *Argei, ara*. In lege Flaminia: CVM EAT. AD. ARGEOS. NEQVE. CAPVT. COMITO. NEQVE. CAPILLVM. DEPECTITO. *Jos. Scal.*

Argea] Scal. Varro lib. IV. de L. L. 'Argeorum sacraria in septem et viginti partes urbis sunt disposita. Argeos dictos putant a principibus qui duce Hercule Argivo venerunt, et in Saturnia subsederunt. E quis prima est scripta regio Suburana, secunda Esquilina, tertia Collina, quarta Palatina.' Nam distributa primum fuit urbs in quatuor illas urbanas tribus per quas diffusi erant Argei per viginti septem sacraria. Unde in sacris Argeorum scriptum est, 'primæ regionis quartum sacrarium.' Livius lib. X. 'Multa alia sacrificia locaque sacris faciendis, quæ Argeos Pontifices vocant, Numa dedicavit.' Vide Ovid. in Fast. 'Itur ad Argeos: qui sint sua pagina dicet.' Perperam hos Argeos confundit Beroaldus cum Argeis, hominum simulacris, de quibus infra. *Dac.*

[t] *Argennum*] Ἀργεννόν. *Jos. Scal.*

Argennon] Legebat Scaliger, *argennum, argenteum, percandidum*; ego vero, *argentum percandidum*: nam certum est argentum proprie nihil aliud esse quam album. Græce ἀργεννόν. Hesych. ἀργεννῇσι, λαμπραῖς, λευκαῖς. Ubi Homeri locum respicit ex Iliad. Γ. ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι. 'Candidis cooperta linteis.' 'argennum,' 'argendum,' 'argentum.' *Dac.*

[u] *Argeos*] Varr. lib. VI. de L. L.

Argus, oculeus. Argus nomen est hominis, qui fuisse fingitur oculis plenus.

Argutum iri, in discrimen vocari.

Aridum [x] proprie est, quod naturalem humorem amisit: dicitur autem per contrariam significationem, quod irrigari desierit: nam Græce irrigare est ἄρδειν.

Arilator,[y] qui etiam cocio[6] appellatur, dictus videtur a voce Græca, quæ est αἶρε, id est, tolle: quia sequitur merces, ex quibus quid cadens lucelli possit tollere: lucellum diminutivum est a lucro.

Ariminum [z] a nomine fluminis propinqui est dictum.

Aristophorum [a] vas, in quo prandium fertur, ut discus.

Arma [b] proprie dicuntur ab armis, id est, humeris, depen-

6 Al. *coctio:* et mox ἄρε.

NOTÆ

'Argei fiunt e scirpeis virgultis. Simulacra sunt hominum triginta: ea quotannis a ponte Sublicio a Sacerdotibus publice jaci solent in Tiberim.' Ovid. lib. v. Fast. 'Tum quoque priscorum vulgo simulacra virorum Mitti roboreo scirpea ponte solent.' *Tum:* Idibus Maii. Adi locum. Vide et in 'sexagenarios.' *Idem.*

[x] *Aridum*] Ridicule Paulus cum sua hac antiphrasi: 'aridus' est ab 'areo,' ut 'timidus' a timeo.' *Idem.*

[y] *Arilator*] Melius scriberetur *Arrilator.* Non enim ab *ara*, sed ab *arra* dictus. Est enim, qui emturiens data arra postulat sibi credi. Unde a 'cunctando' *cunctio*, seu *cuctio* dictus. Nam veteres *cuctum*, quod postea *cunctum.* Hoc genus hominum *Barguigneurs* vocant Galli ab antiqua appellatione, quæ ad posteriora etiam Latinitatis tempora duravit, nempe *Bargenna.* De quo alias. Glossarii auctor sequitur vulgarem scripturam: 'Arilator, ἐψέτης, βωμοφόρος, πραγματευτής.' Idem: 'Arilator, μεταβόλος, ἀρχ.' hoc est, ἀρχαϊκῶς. Glossæ Isidori: 'Arilator, Cocio, μεταβολεύς.' Apud Gellium legitur *Arulator*, de quo in voce 'Cocio.' *Jos. Scal.*

Arilator] *Arilator* pro *arrilator:* Veteres enim non geminabant literas: et *arulator* pro *arilator*, ut 'maximus' et 'maxumus,' &c. *Dac.*

[z] *Ariminum*] Urbs vetus intra viam Flaminiam, et Æmiliam, Umbrorum Colonia: portum habet Ariminum et fluvium cognominem. Strab. lib. v. Plin. 'Ariminum Colonia cum amnibus Arimino et Aprusa.' *Idem.*

[a] *Aristophorum*] Ἄριστον enim Græcis prandium. *Idem.*

[b] *Arma*] Idem Servius: 'Proprie arma sunt quæ armos tegunt, hoc est, scutum, quod Græcis ὅλον ὅπλον dicitur, cum cetera sua nomina habeant.' Et Isidor. lib. ult. cap. 5. 'arma proprie dicta sunt eo quod armos tegunt.' i. Humeros. Et ita proprie de scuto Virgil. 'At Lausum socii exanimem super arma ferebant.' *Idem.*

dentia: ut scutum, gladius, pugio, sica, et ea quibus prope præliatur: sicut tela, quibus procul.[c]

Armata[d] dicebatur virgo sacrificans, cui lacinia togæ in humerum erat rejecta. Legibus etiam Laurentium sancitum est, ne pomum ex alieno legatur in armum, id est, quod humeri onus sit.

Armentum[e] id genus pecoris appellatur, quod est idoneum ad opus armorum. Invenies tamen fœminine armentas[f] apud Ennium positum.

Armillas[g] ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant: unde arma ab his dependentia sunt vocata.

NOTÆ

[c] *Sicut tela, quibus procul*] Nam tela dicuntur quæcumque in hostes mittimus. Virg. Æneid. IX. 'Telorum effundere contra Omne genus Teucri.' Unde et *missilia* dicta sunt. Idem: 'pellere vallo Missilibus certant.' Vide 'tela.' Quandoque tamen utriusque vocabuli appellatione latissime utuntur non modo jurisconsulti, sed ipsi quoque oratores et historici: nam arma vocant omnia quibus quis instructus est ad propulsandam aut inferendam vim, ut gladios, hastas, fustes, saxa. Cujuscumque etiam artis instrumenta *arma* dicuntur, ut Græcis ὅπλα. *Telum* autem omne id quo quis se tegit ac tuetur. *Idem.*

[d] *Armata*] Intellige Maximam, virginem Vestalem. In veteribus nummis visitur sæpe hoc habitu sacrificans Maxima virgo, lacinia togæ pone rejecta, et disco libatorio dextra vinum invergens. Eleganter vero 'pomum in armum legere,' quod Græci dicerent ἀνδραχθές. ἐκ τοῦ ἀλλοτρίου χωρίου καρπὸν ἀνδραχθῆ μὴ ἐπιφορτισάσθω. *Jos. Scal.*

Armata] De Laurentium legibus nihil aliud umquam legi. *Dac.*

[e] *Armentum*] Ab 'armando,' 'armamentum,' 'armentum.' Virgil. de equis: 'Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.' Sed verius ab *aramento*. Varro lib. IV. de L. L. 'armenta, quod boves ideo maxime parabantur, ut inde eligerent ad arandum: inde aramenta dicta postea tertia litera extrita.' Nec obstare debet quod Virg. equos armenta dixerit, nam et idem alibi de cervis dicit: 'Tres littore cervos Prospicit errantes, hos tota armenta sequuntur.' *Idem.*

[f] *Armentas*] Hunc Ennii versum refert Nonius: 'ipsius ad armentas easdem.' Ubi facile quivis legendum viderit: *Ad armenta ipsius' easdem.* Idem.

[g] *Armillas*]. Ab armis. Armi autem humerorum cum brachiis commissura. Græcis ἁρμὸς, compages. Armillas autem ex auro militarium virorum ornamenta fuisse, et in sinistris gestari solita, vel ex Sabinis illis notum est qui Tarpeiam virginem clypeis obruerunt, cum illa eis portas prodidisset. Vide Flor. lib. I. cap

Armillum[h] vas vinarium in sacris, dictum, quod armo, id est, humero, deportetur.

Armilustrium[i] festum erat apud Romanos, quo res divinas armati faciebant, ac dum sacrificarent tubis canebant.

Arnæ caput,[k] agni[7] caput.

Arquites[l] arcu præliantes, qui nunc dicuntur sagittarii.

7 Quidam hic pro *agni* legunt *agnæ*: male, judicibus Scaligero et Dac.

NOTÆ

1. *Idem.*

[h] *Armillum*] Proverbium fuit vetus: 'Anus ad armillum redit.' Lucilius libro XXVIII. 'Hinc ad me, hinc licet anus rursum ad armillum.' Quod proverbium bis apud Apuleium reperies, libro VI. 'et ægra facie matris suæ repentinam sobrietatem pertimescens ad armile redit.' Item lib. IX. 'ad armillum redit, et ad familiares fœminarum artes accenditur.' Non tamen ab Erasmo animadversum: significat, redire ad ingenium: nota est anuum in vinum propensio. *Jos. Scal.*

Armillum] Varro lib. I. de vita populi Rom. 'Etiam nunc pocula quæ vocant capulas ac capides, quod est poculi genus, item armillum quod est urceoli genus vinarii.' Glossæ Isidori: 'Armillum, crater, vas vinarium.' Hinc proverbium, 'anus ad armillum,' ab Erasmo prætermissum. Lucil. lib. XXVIII. 'Hinc ad me, hinc licet anus rursum ad armillum.' Apul. lib. VI. Metam. 'Interea Cupido nimio amore peresus, et ægra facie matris suæ repentinam sobrietatem pertimescens, ad armile, (vel, ut alii, *ad armillum*,) redit.' Et lib. IX. 'tamen altius commota atque exasperata ad armillum revertit.' Significat autem, ad ingenium redit. Nam nota est anuum in vinum propensio. *Dac.*

[i] *Armilustrium*] Quo res divinas armati faciebant. Saltem debuit dicere 'rem divinam.' In veteri Glossario: 'Armilustrium, ὁπλοκαθαρμὸς, ὁπλοκαθαρσία.' Ego existimo centuriatis comitiis exercitum armatum lustrari solitum. Quod puto esse ex vetustissimo instituto Atheniensium; apud quos οἱ περιστίαρχοι comitium lustrabant: et ubicumque populus conveniret, id facere solebant: unde id καθάρσιον vocabant. Sed Longobardus iste, hic nobis rei vetustissimæ cognitionem barbara mutilatione sua totam nobis intercepit. Neque credibile est tubis in eo sacro canere solitos, sed classico. Aliter enim classes aut exercitus convocari non poterant, quod 'vocare inlicium' dicebatur. *Jos. Scal.*

Armilustrium] Armilustrium fiebat XIV. Kalend. Nov. in Circo maximo. *Dac.*

[k] *Arnæ caput*] Glossarium: 'Arna, μήτηρ, κατὰ Βάῤῥωνα.' Supplendum, ὄϊς μήτηρ. Male quidam *agnæ* hic legunt. *Jos. Scal.*

Arnæ caput] Glossarium: 'Arna, μήτηρ, κατὰ Βάῤῥωνα.' Supple cum Scaligero ὄϊς μήτηρ. '*Arna*, ovis mater, secundum Varronem.' Ex hoc loco apparet mutilum esse hunc Festi locum, adeoque legendum, *arnæ caput*, *agni matris caput*. Male qui pro *agni* legunt *agnæ*. Dac.

[l] *Arquites*] Qui arcu pugnant. Glossarium: 'arquites, τοξόται.' Ii veteribus *arcutes* dicti. Gloss. 'arcutis,

Arse verse, averte ignem significat: Tuscorum enim lingua arse, averte: verse, ignem constat appellari: unde Afranius ait: Inscribat aliquis in ostio, ARSE VERSE.[m]

Arsineum,[n] ornamentum capitis muliebris.

Artifices[o] dicti, quod scientiam suam per artus exercent;

NOTÆ

ὁ τοξότης,' 'arcutes, οἱ τοξόται.' Et 'arcites.' Glossæ Isidori, 'arcites, sagittarii.' Sic ab 'armis,' 'armites,' ὁπλῖται, qui 'armutes,' ut a 'flexus,' 'flexitis,' et 'flexutes,' equites. *Idem.*

[m] *Arse verse*] Ita versus Afranii legendus est: *Inscribat aliquis Arse Vorse in ostio.* In quo versiculo ostenditur superstitio Veterum, qui ad deprecandum incendium inscribebant in ostio nescio quid, quod ad eam rem faceret. Plinius lib. XXXII. 'Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur.' *Jos. Scal.*

Arse verse] His vocabulis utebantur ad avertendum incendium. Plin. lib. XXVIII. 'Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur.' Neque *arse*, averte, *verse*, ignem, cum Festo interpretor: sed contra *arse* videtur pro *arsisse*, et *verse* pro *verte*, id est, averte. Nisi malis hæc omnia esse ad arbitrium ficta, ut hodie fieri videmus ab his qui artes magicas tractant. *Dac.*

Inscribat aliquis] Hunc versum Afranii sic legit Scaliger: *Inscribat aliquis Arse Vorse in ostio.* Opinor autem esse eum ex Afranii fabula 'incendio.' *Idem.*

[n] *Arsineum*] Cato Origine VII. 'Mulieres opertas auro purpuraque, arsinia, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas, pelles, redimicula.' Glossarium: 'Arsinum, διάκριμα.' *Jos. Scal.*

Arsineum] Non satis constat quale ornamentum fuerit. In vett. Gloss. exponitur, 'διάκριμα, discerniculum.' Unde suspicari licet ornatum fuisse quo capilli in duos ordines discriminabantur, quod fiebat vitta, pectine, et acu, quæ inde discriminalis dicta est. Arsinei meminit Cato in Origin. VII. 'Mulieres opertas auro, purpuraque: arsinia, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas, pelles, redimicula.' In Mss. Festi scriptum erat *arnesium*, quod nihili est. Vide 'Ruscum.' *Dac.*

[o] *Artifices*] Hic Histriones intelligit Festus, quos κατ' ἐξοχὴν *artifices* dictos fuisse creditum est. Ab *arte* autem *artifex*, non vero, ut Festus, sive Paulus, quod opera artent, vel quod scientiam per artus exerceant. Neque artifices potius histriones dicti sunt quam tibicines, medici, pictores, sutores, et alii. Quin etiam *artifices* ab histrionibus distinguit Plaut. in prolog. Amphit. 'Sive qui ambissint palmam histrionibus; Seu quoiquam artifici.' Ubi male Lambinus, qui putat Plautum idem dicere: ibi enim artifex dicitur unus eorum qui modos fecere; posset etiam et unus e machinariis intelligi, sed prior explicatio magis placet. De medicis et sutoribus Varro lib. IV. de L. L. 'Artificibus maxima causa ab arte, id est, ab arte medicina ut sit medicus, a sutrina sutor.' De pictoribus idem lib. VIII. 'Pictores Apelles, Protogenes, sic alii artifices non reprehendendi.' De tibicinibus Ovid. lib. VI. Fast. 'Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent, Artifices solos jusserit esse decem.' *Idem.*

sive quod apte opera inter se artent, qua ex causa etiam artes [p] appellatæ sunt.

Artitus,[q] bonis instructus artibus.

Artus[r] ex Græco appellantur, quos illi ἄρθρα [8] dicunt: sive artus dicti, quod membra membris artentur.

Arvum[s] dicimus agrum necdum satum.

Arytenam,[t] sive artenam, vas ab hauriendo sic appellabant.

ASPARAGUS [u] herba dicta, quod in aspero virgulto nascatur.

Assa [x] dicebatur cantus tibiarum.

8 Quidam libri ἀρύεσθαι.

NOTÆ

[p] *Qua ex causa etiam artes*] Potius ἀπὸ τῆς ἀρετῆς per syncopen; vel a Siculo ἀρετὶς pro ἀρετή. *Idem.*

[q] *Artitus*] Ab arte *artitus*, bonis instructus artibus: 'centum puer artium' diceret Horat. Glossarium, 'artitus, πάντεχνος, δαίδαλος.' *Artitus* item validus. Nam ἀρετὴ robur, ut Latinum 'virtus.' Plaut. Asin. III. 2. 'Ubi sæpe causam dixeris pendens adversus octo Artitos, audaces viros, valentes virgatores.' Ubi male quidam *astutos*. Idem.

[r] *Artus*] Proprie nodi et membrorum commissuræ, a Græco ἄρθρον, amisso ρ, ut a λέκτρον lectus. Antiqui pro *artus* dicebant *artu*, unde in plurali *artua* Plaut. *Idem.*

[s] *Arvum*] Ab *aro*, Varr. lib. I. de R. R. cap. 29. 'Seges quod aratum satum est, arvum quod aratum, nondum satum.' *Idem.*

[t] *Arytenam*] Apud Lucilium *Arutenæ*, cum ait, 'Arutenas, et aquales,' ut citat Charisius. Glossarium: 'Atena, εἶδος ποτηρίου ὀστράκου, ᾧ οἱ πρυτάνεις ἐν ταῖς θυσίαις χρῶνται.' Legendum *Artena.* Nam et Artenam solere dici hic quoque monet Festus. Eam 'matulatam' vocat idem Glossarium. *Jos. Scal.*

Arytenam] Lucil. 'arutenas et aquales,' citante Charisio. Glossarium: 'artena, εἶδος ποτηρίου ὀστράκου, ᾧ οἱ πρυτάνεις ἐν ταῖς θυσίαις χρῶνται:' i. 'Artena genus vasis fictilis quo L. viri Athen. in sacrificiis utuntur.' *Arytena* sive potius *arytæna*, Græcis ἀρύταινα, ab ἀρύω haurio. Aristoph. in equit. Sc. 1. Act. III. Τοῦ δήμου καταχεῖν ἀρυταίνῃ πλουθυγίειαν: 'In populum infundere arytæna opes et sanitatem.' Ubi Schol. notat *arytænam* fuisse vas æreum, quo oleum in lychnos infundebant. Quidam vas balnearium esse dicunt. Vide Pollucem. *Arutænam* 'matulatam' vocat Glossarium. *Dac.*

[u] *Asparagus*] Melius Varr. lib. IV. de L. L. 'Asparagi quod ex asperis virgultis, et ipsi scapi asperi sunt, non leves:' nisi Græcum, illic enim quoque dicitur ἀσπάραγος:' sed et ἀσπάραγον interpretatur Hesych. ἐκ τῶν ἀκανθῶν φυόμενον τραχὺ, quod ex asperis virgultis asperum nascitur. *Idem.*

[x] *Assa*] Nonius assam vocem interpretatus meram et solam vocem sine

Asseres [y] dicti, quod assideant parieti, trabibusque.

Assiratum [9] [z] apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino et sanguine temperatum: quod Latini prisci sanguinem assir vocarent.

Ast significat at; sed, vel, autem.

Astu [a] apud poëtas astutiam significat: cujus origo ex Græco ab oppido ἄστυ [b] deducitur: in quo qui conversati adsidue sint, cauti atque acuti esse videantur.

Astutus, arte tutus.[c]

9 Alii *Assaratum.*

NOTÆ

organico instrumento ex Varrone: et Pedianus in Divinatione: 'Cani remigibus celeuma per symphoniacos solebat, et per assam vocem, id est, ore prolatam, et ut in Argo navi per citharam.' Hæc igitur Pauli verba, non Festi esse credendum est. *Ant. Aug.*

Assa] Servius in II. Georg. 'Assæ tibiæ dicuntur quibus canitur sine chori voce.' Non solum autem tibiæ assæ dicuntur, quæ sine voce, sed etiam 'assa vox' quæ sine tibiis. Nonius, 'assa voce, sola voce, linguæ tantummodo aut vocis humanæ, non admistis aliis musicis, esse voluerunt.' Nam *assum*, nihil est quam tostum, aridum, siccum. Unde et pro *solo* usurparunt, ut et siccum et aridum. Sic Plautus in Rudente dixit 'arido argento est opus:' id est, solo argento; *argent sec.* Sic et nos hodie panem solum et siccum dicimus *du pain sec.* Dac.

[y] *Asseres*] Non est verum etymon *asseres* ab *assidendo*, quanquam et propterea a Græcis viderentur στρωτῆρες dicti. Sed axis, axeris, ut suis sueris: Jovis, Joveris: bovis, boveris: nucis, nuceris. Ab *axeris*, *asseris*; nam *x* frequenter abit in *ss*, unde Veteres indifferenter *cossare* et *coxare* dicunt. *Jos. Scal.*

[z] *Assiratum*] Monet dictum ab eo quod *Assir* sanguinem vocabant. Glossarium: 'Assir, αἷμα.' *Idem.*

Assiratum] Ab *assir*, sanguis. Gloss. 'assir, αἷμα.' Utitur Cato de Re Rustica cap. 33. 'Daps Jovi assir a pecu in urna vini caste profanato sine contagione.' De potione autem e vino et sanguine Sallust. Catilin. 'humani corporis sanguinem vino permistum in pateris circumtulisse.' *Dac.*

[a] *Astu*] Astute. Plaut. in Prolog. Pœnul. 'Ita docte atque astu filias quærit suas.' Terent. And. 'Quæ si non astu providentur.' *Idem.*

[b] *Ab oppido ἄστυ*] Astu per excellentiam de veteri urbe Athenarum. Terent. Eunuch. 'an in astu venit?' Sed male quidam sibi persuasere de solis Athenis *astu* sic absolute dictum. Nam de alia quavis urbe exempla suppetunt. De Mileto Herodot. pag. 8. de Lydorum urbe pag. 37. de Cyrenis in fine lib. XI. *Idem.*

[c] *Astutus, arte tutus*] Non recte: melius ab astu dictus: ut paulo ante. *Ant. Aug.*

Astutus] *Arte tutus.* Sed quod jam supra de astu dictum est, satis ostendit Festum scripsisse, *astutus, astu tutus.* Dac.

At differentiam rerum significat: ut cum dicimus, Scipio est bellator, at M. Cato orator.

Atanuvium[10][d] est poculi fictilis genus, quo in sacrificiis Romani utebantur sacerdotes Potitii.[11]

Atavus;[e] quia tata est avi,[12] id est, pater: ut pueri usurpare solent.

Atra bilis[f] ab atro, id est, animi vitio dicta: est enim atrum nigrum, id est, a candore remotum.

Atratas,[g] atri coloris.[13]

Atriplexum[h] herba, quæ nunc atriplex dicitur.

Atrium[i] proprie est genus ædificii ante ædem continens mediam aream, in quam collecta ex omni tecto pluvia descendit: dictum autem atrium, vel quia id genus ædificii Atriæ primum[k] in Etruria sit institutum, vel quia a terra oriatur, quasi aterreum.[14]

10 Alii *Atavium*.—11 Alii *potioni*.—12 Legendum monet Dac. ut in ora ed. Scaligeri ascriptum: *Atavus, quia atta est abavi*.—13 In ed. Scal. est *Atratas atrati coloris:* sed legendum monet *Atritas, ater color*. improbat Dac.—14 Quidam *alterum*.

NOTÆ

[d] *Atanuvium*] Glossæ Isidori: 'Attanabo, genus vasis.' Glossarium: 'Atanulus, *ἄγιον ἱερέως σκεῦος, κειμήλιον*.' Lege, *Atanuvius*. Jos. Scal.

Atanuvium] Attanulum ex Græco *ἄττανον*, quod *τήγανον* significat, inde *ἀττανῖται* panes et placentæ. Inde denominativum *attanulum*. Unde *attanuvium* factum eliquato lambda in iota, ut ex 'simpulo,' 'simpuvium,' 'ambuvia' ex 'ambula,' &c. Salm. in Solin. *Dac.*

[e] *Atavus*] Lege ut in ora ascriptum, *atavus, quia atta est abavi*. Atavus quartus pater, id est, pater abavi. *Atta* autem est honorifica appellatio junioris ad seniorem. Vide 'attam.' *Idem.*

[f] *Atra bilis*] Animi vitio: mendose. *Ant. Aug.*

Atra bilis] Lege, *atra bilis ab atro animi vitio dicta*. Hæ voces, *id est*, male huc irrepserunt, ut alibi sæpe factum est. *Dac.*

[g] *Atratas*] Lego, *Atritas*, ater color. *Jos. Scal.*

Atratas] Ab atrare, atratus, qui est nigri coloris; 'atratas quæ sunt nigri coloris.' Nihil itaque mutandum. Scaliger legit tamen, *atritas, ater color*. Dac.

[h] *Atriplexum*] Græce *ἀτράφαξις*. Itali nomen retinent, vocant enim *atriplice*. Galli *bonne-dame*. Idem.

[i] *Atrium*] Area subdialis quæ erat ante ædes, ab Atria urbe Tuscorum, ubi exemplum sumtum. Varr. lib. IV. de L. L. alterum Festi etymon quod 'a terra oriatur' insulsum plane et ineptum. Quidam ab *αἴθριον*, verius. *Idem.*

[k] *Atriæ primum*] Ex Varrone illud ut supra. Atria autem Tuscum oppidum, a quo nomen mari Adriatico *t*

Atroces[l] appellantur ex Græco, quia illi atrocia[15] appellant, quæ cruda sunt: sive atrox dicitur ab eo, quod nihil timeat: τρέσαι enim Græci dicunt timere.

Attæ[m] appellantur, qui, propter vitium crurum aut pedum, plantis insistunt, et attingunt magis terram, quam ambulant: quod cognomen Quintio poëtæ adhæsit.

Attam[n] pro reverentia seni cuilibet dicimus; quasi eum avi nomine appellemus.

15 'In L. m. est ἄτρωκτα, pro *atrocia;* et quidem Latinis literis, *atrocta.*' Fulv. Ursin. Vid. Not. inf.

NOTÆ

mutato in *d*. Plin. 'Quæ septem maria appellantur, nobili portu oppidi Tuscorum Atriæ, a quo Atriaticum mare antea appellabatur, quod nunc Adriaticum.' *Idem.*

[l] *Atroces*] Lege, quia illi ἄτρωκτα, vel Latinis literis, quia illi *atrocta:* facilis error, sed non parvi momenti. Sane ἀτρὰξ, est purum putum Græcum, ἀτρὰξ, ἀτρῶγος, quod nondum maturum esui. In Glossario ita corrige: *Atrox,* δεινὸς, σκαιὸς, ἀνήκεστος. Atrocem vero pro crudo, quod hic dicitur, Veteres usurpasse testis Nævius, qui dixit, 'Simul exta porricerent atrocia ministratores.' *Jos. Scal.*

Atroces] Optime emendavit Scaliger, *quia illi atrocta appellant, &c.* Et ita in libro suo exaratum testatur Ursinus. Sane *atrox* est purum putum Græcum ἀτρὰξ, ἀτρῶγος, quod nondum maturum esui. In Glossario, ut correxit Scalig. *Atrox,* δεινὸς, σκαιὸς, ἀνήκεστος. Sævus, asper, intolerabilis. Inde *atrox* Latinis *crudus.* Nævius: 'simul exta porricerent atrocia ministratores.' Per metaphoram *atrox* ad animum transfertur, ut apud Horat. 'præter atrocem animum Catonis:' i. Integrum, invictum, impavidum. Quo sensu aliquando etiam 'crudus.' *Dac.*

[m] *Attæ*] Glossarius, 'Atta, ὁ τοῖς ποσὶν ἀρχόμενος περιπατεῖν.' Ab eo ait Quintium poëtam Attam cognominatum. Ad quod puto allusisse Horatium: 'Recte necne crocum floresque perambulet Attæ Fabula.' Propterea enim verbo *perambulare* utitur. *Jos. Scal.*

Attæ] Ab attingendo, inquit Festus. Est autem attingere leviter, quasi summis vel pedum vel manuum digitis tangere. Terent. Adelph. II. 1. 'Tetigine tui quicquam? Si attigisses, ferres infortunium.' Glossarium, 'atta, ὁ τοῖς ποσὶν ἀρχόμενος περιπατεῖν,' qui pedibus ambulare incipit. Glossæ Isidori, 'atta, qui primis plantis ambulat.' Sed melius *atta* ab ἅττω *salio,* quod qui hoc vitio laborant, non ambulant, sed saliunt. Sic vocatus fuit poëta celeberrimus Titus Quintius Atta, de quo Horat. 'Recte necne crocum floresque perambulet Attæ Fabula.' Ubi etiam ad ejus vitium allusisse recte monet Scaliger. *Dac.*

[n] *Attam*] Græcum est ἄττα πάτερ. Vide supra 'atavus.' *Jos. Scal.*

Atticissat,[o] Attice loquitur. Plautus: non Atticissat, sed[16] Sicilissat: id est, Sicule loquitur.

Attinge[17] [p] pro attingam posuere.

AUCETA,[q] sæpe aucta.

Auctarium[r] dicebant antiqui, quod supra mensuram vel pondus justum adjiciebatur: ut cumulus vocatur in modio.

Auctor[s] communis generis apud antiquos.

Auctum[t] vocabatur spatium circi, quod supra definitum modum victoriæ adjungitur.

16 Quidam, teste Scal. conjiciunt *verum*.—17 'Legendum *Attingem*: quomodo habet L. m.' *Fulv. Ursin.* Scribendum monet Scal. *Attingem, attingam*.

NOTÆ

[o] *Atticissat*] Plaut. in Menæch. *Ant. Aug.*

Atticissat] Locus Plauti est in Prol. Menæch. Sed ibi non *Sicilissat*, ut hic, sed *sicelissitat*. 'Atque adeo hoc argumentum græcissat, tamen Non atticissat, verum sicelissitat.' *Dac.*

[p] *Attinge*] Locus mendosus: scribe, *Attingem, attingam*. Nam Attingeo, claudeo: et Attingebo, claudebo, vivebo, dicebant. Vide Nonium. *Jos. Scal.*

Attinge] Correxit Scaliger, *attingem, attingam*. Et ita in libro Ursini. Idem error in voce *recipie*. Quintilian. lib. I. cap. 7. 'Quid? non Cato Censorius dicam et faciam, dicem et faciem, scripsit? eundemque in ceteris quæ similiter cadunt modum tenuit? quod et ex veteribus ejus libris manifestum est, et a Messala in libro de *s* litera positum.' *Dac.*

[q] *Auceta*] In Mss. erat *aucata*, unde doctissimus Vossius legit *auctata* ab *auctare*, i. Sæpe augere, forsan *aucita*, id est, aucta, ut a 'caveo,' 'cautum,' et 'cavitum,' unde 'cavitiones' Festo; sic ab 'augeo,' 'auctum' et 'aucitum.' *Idem.*

[r] *Auctarium*] Plaut. Mercat. 'Auctuarium Adjicito vel mille nummum plusquam poscet.' Gloss. 'auctuarium, ἐπίμετρον.' Leg. *auctarium*. Idem.

[s] *Auctor*] Juno apud Virgilium, 'Auctor ego audendi.' Neque solum Auctor, sed et alia pleraque omnia verbalia. Ovidius: 'Sponsor conjugii stat Dea picta sui.' Sed quid longinqua conquirimus? Ecce obvia semper vox Uxor est fœminini generis. Unxor dicendum erat, pro unctor. Ejusmodi enim erant verbalia apud Veteres; uxor, pro unctor; pacio, pro pactio: ita dicta est, quia adipe lupino postes novi mariti ungeret. Sed et Æschylus τύχην σωτῆρα dixit in Agamemnone: τύχη δὲ σωτὴρ ναυστολοῦσ' ἐφέζετο. Quod sane silentio prætereundum non erat. *Jos. Scal.*

Auctor] Juno apud Virg. XII. Æneid. 'Auctor ego audendi.' Ovid. IV. Fast. 'Optima tu proprii nominis auctor eris.' Et alia pleraque verbalia. Ovid. 'Sponsor conjugii stat Dea picta sui.' Græcorum more. Æschyl. τύχη σωτὴρ, Fortuna servator. In Agamem. *Dac.*

[t] *Auctum*] Quando Circus ob aliquam victoriam ampliabatur, spatium

Audacia[w] ab avide, id est, cupide agendo, dicta est.

Audacias pluraliter Cato dixit.

Audax diminutivum facit audaculus.

Audivitavi,[18] sæpe audivi.

Aventinus[x] mons intra urbem dictus est; quod ibi rex Albanorum Aventinus bello fuerit extinctus, atque sepultus.

Avere[y] nihil aliud est, quam cupere: argumento est avidum, et aviditatem;[19] ex quibus præcipua cupiditas intelligitur, cum significet et gaudere.

Aves[z] ab adventu earum dicuntur, quod inde veniant, unde quis non suspicetur.

Augur[a] ab avibus, gerendoque dictus; quia per eum avium gestus ediscitur:[20] sive ab avium garritu: unde et augurium.

18 Scal. et Dac. legendum monent, ut in vett. edd. *Auditavi.*—19 Alii *aviditas.*—20 Alii *editur.*

NOTÆ

Circo additum *auctum* dicebatur. Ampliabatur autem Circus, opinor, propter ludos frequentiores. *Idem.*

[w] *Audacia*] Inepte Festus, *audacia* enim ab *audeo*, quod ab *aveo*, inserto *d*, ut a 'gaveo,' 'gaudeo.' *Idem.*

[x] *Aventinus*] Ab Aventino XII. rege Albanorum. Liv. lib. I. 'Is,' Aventinus, 'sepultus in eo colle qui nunc est pars Romanæ urbis, cognomen colli fecit.' Plures nominis rationes affert Varro lib. IV. de L. L. 'Aventinum aliquot de causis dicunt. Nævius ab avibus, quod eo se ab Tiberi ferrent aves. Alii ab rege Aventino Albano, quod ibi sit sepultus. Alii ab adventu hominum, quod commune Latinorum ibi Dianæ templum sit constitutum. Ego maxime puto ab advectu: nam olim paludibus mons erat ab reliquis disclusus, itaque eo ex urbe qui advehebantur ratibus, quadrantem solvebant.' Hæc Varro, et Varronis sententiam infra secutus Festus post *Noverca.* Locum adi. Idem Varro tamen in gente populi Rom. dicit, 'Sabinos a Romulo susceptos istum accepisse montem, quem ab Avente, fluvio provinciæ suæ, appellaverunt Aventinum.' Vide Servium in VIII. Æneid. Ceterum Aventinus, a Remo Romuli fratre, Remurius; a Marciæ Socordiæ Deæ sacello, Murcius; a Dianæ templo collis Dianæ dictus. *Idem.*

[y] *Avere*] Cupere. Lucil. 'Parasiti avent divitias.' Inde 'avidus,' 'aviditas;' ut a 'caleo,' 'calidus;' a 'torreo,' 'torridus.' Infra tamen Festus *avidus* a non videndo. Ubi ejus inconstantiam ride. *Idem.*

[z] *Aves*] Melius Isidorus lib. XII. Originum: quod 'per avia quæque discurrant.' *Idem.*

[a] *Augur*] Ab avium gestu, quod ex modo quo se gerunt aves in volando futura prænuntiet. Inde et *augurium* quasi *avigerium.* Alii ab avium gustu

Auguraculum[b] appellabant antiqui, quam nos arcem dicimus: quod ibi augures publice auspicarentur.

Augustus[c] locus sanctus, ab avium gestu; id est, quia ab avibus significatus est, sic dictus: sive ab avium gustatu; quia aves pastæ id ratum fecere.

Avidus[d] a non videndo propter nimiam cupiditatem appellatur; sicut amens, qui mentem suam non habet.

Avillas,[e] agnas recentis partus.

Aulas[f] antiqui dicebant, quas nos dicimus ollas; quia nullam literam geminabant. Itaque aulicoqua[1] exta, quæ in aulis coquebantur, dicebant; id est, elixa.

Avolant,[g] evolant.

Aureas[h] dicebant frenos, quibus equorum aures religantur.[2]

1 Ms. *aulicoctia:* mox pro *aulis* quidam conjiciunt *ollis.*—2 Ed. Scal. *religuntur.*

NOTÆ

vel garritu. *Idem.*

[b] *Auguraculum*] Casula in loco editiori, specula sublimior patente in loco ad liberum aspectum capiendis auguriis ex volatu et cantu avium. Quod autem hic putat Paulus *arcem* recentiorem esse, ibi certe frustra est, ut ex Veterum exemplis patet. Cicer. III. de Off. 'cum in arce augurium acturi essent augures.' Liv. lib. I. 'Numa deductus ab augure in arcem.' In arcem, hoc est, in auguraculum. Tabernaculum etiam dicebatur. Cicer. I. de Divinat. 'Gracchus cum tabernaculum vitio cepisset imprudens.' Ibi enim *tabernaculum* nihil aliud est quam auguraculum, arx. *Idem.*

[c] *Augustus*] Locus augurio consecratus. Sueton. August. cap. 7. 'Loca religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicuntur, ab auctu, vel ab avium gestu, gustuve, sicut etiam Ennius docet, scribens: 'Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.'' *Idem.*

[d] *Avidus*] Inepte. Vide supra 'avere.' *Idem.*

[e] *Avillas*] Ovis, ovilla, et *o* mutato in *a* avilla; ovis vetula, recentis partus. Vide 'adasia:' nam inde patebit falli Meursium, qui avillas dici putavit, quæ nondum velli possent. *Idem.*

[f] *Aulas*] Aula, mutato *au* in *o*, ola; addito *l*, olla; ut 'cauda,' 'coda.' Varr. 'Sed ut canis sine coda.' Infra *aulicoqua exta:* in Ms. *aulicoctia.* Forsan pro *aulicocita*, nempe a coquo, coctum, et cocitum, ut a 'faveo,' 'fautum' et 'favitum,' unde 'favitores' Plauto. *Idem.*

[g] *Avolant*] Avolare, præcipiti cursu auferri. Virg. IX. 'At juvenis, vicisse dolo ratus, avolat ipse, Haud mora, conversisque fugax aufertur habenis.' Idem alibi *evolat*, lib. VII. 'Evolat, et natam frondosis montibus abdit.' Et lib. IX. 'Evolat infelix.' *Idem.*

[h] *Aureas*] Ab aure, aurea; ut ab ore, orea. Verum *aureas* et *oreas* idem ut cauda, coda; cautes, cotes; aula,

Aureax[i] auriga: aurea enim dicebatur[3] frænum, quod ad aures equorum religabatur: orias quo ora coërcebantur.

Aureliam[k] familiam ex Sabinis oriundam a Sole dictam putant: quod ei publice a populo Romano datus sit locus, in quo sacra facerent Soli, qui ex hoc Auselii dicebantur, ut Valesii, Papisii, pro eo, quod est Valerii, Papirii.

Aurichalcum,[l] vel orichalcum quidam putant compositum ex ære et auro, sive quod colorem habeat aureum: orichalcum sane dicitur, quod in montuosis locis invenitur: mons etenim Græce ὄρος appellatur.

3 Fulv. Ursino legendum videtur *dicebant.*

NOTÆ

olla. Sic ab ore, orea, aurea; ut Græcis στομὶς ab στόμα. *Idem.*

Aureas] Vide 'Oreæ.' *Ant. Aug.*

[i] *Aureax*] Glossarium: 'Aura, exsolitarius, ἱππαστής.' lege, *Aureax, solitarius.* Confirmant Glossæ Isidori, 'Aureax, eques solitarius:' solitarium vocat, quem alibi idem auctor Glossarii 'singulatorem,' hoc est, κέλητα. Idem etiam 'Caballarium.' Melius tamen eædem Glossæ Isidori, 'Caballarius, alaris.' *Jos. Scal.*

Aureax, auriga] Non tantum auriga; aureax enim est equus solitarius, Græcis μονάμπυξ, et eques qui equo solo ac singulari vehit, ut Græcis κέλης. Hesych. κέλης, ἵππος καὶ ἱππαστὴς μονάτωρ. Ita enim legendus hic locus. 'Celes, equus et eques solitarius, monator.' Inde etiam singulatorem Latini dixerunt monatorem et simplum. *Dac.*

[k] *Aureliam*] A Sole Auselii, origo dura: forte ab aureo Sole: nam aurum dicebant ausum Sabini, ut mox videbimus: sic a Corneo Cornelius, a Cereo Cerelius. *Ant. Aug.*

Aureliam] Aurelia gens plebeia, Sabinis oriunda, nobilis tamen et consularis et triumphalis, tribus distincta cognominibus, Cottæ, Orestæ, et Scauri. A Sole dictam vult Festus, 'Auseliam,' 'Aureliam;' ut 'Valesii,' 'Valerii.' Sol etiam Sabinum verbum. Varro lib. IV. de L. L. 'Sol, vel quod ita Sabini, vel quod solum ita lucet, ut ex eo dies sit:' alii Aureliam ab aureo Sole, nam aurum Sabini dicebant ausum. *Dac.*

[l] *Aurichalcum*] Cum Græci dicant ὀρείχαλκον, tamen Latini scripserunt *Aurichalcum*, quod putarent id ex auro et ære componi, addita Cadmea terra; ut electrum ex auro et argento: de quo intellexit Martialis: 'Pallida sic niveo radiant electra metallo, Et niveum felix pustula vincit ebur.' Intelligit enim de illa materia composita, non de succino. Igitur ex vitio pronuntiationis nata est falsa illa de compositione auri et æris opinio. Quare et auctor Glossarii recte dixit, 'Aurochalca, κραματινά,' quod putarent esse auri, et chalci, seu æris κράματι, et compositionem quandam. Non nego ex auro et ære præstantissimum æs fieri, ut prodiderunt Veteres de Corinthio ære, sed id ὀρείχαλ-

Auritus[m] a magnis auribus dicitur, ut sunt asinorum et leporum: alias ab audiendi facultate.

Aurum[n] dictum, quia præcipue custoditur. Græce enim

NOTÆ

κον esse, id vero pernego. Aristotelem enim habeo auctorem, qui apud interpretem Apollonii negat ὀρείχαλκον esse in rerum natura. Hesychius: ὀρείχαλκον, τῶν εἰκῇ διαδεδομένων τοὔνομα. οἱ δὲ πλείους ὑπάρχειν αὐτόν. ἔστι δὲ καὶ ὕλη ὁμοία χαλκῷ. Sane ὕλην ὁμοίαν χαλκῷ vulgo vocamus *Letonum*: et de eo intellexit Horatius: 'Tibia non, ut nunc, orichalco vincta.' Sed illud commentitium aurichalcum tanti fuit apud Veteres, ut, cum nusquam esset, tamen quasi esset, etiam auro excellentius haberetur. Id quod ex Plauto cognoscimus, qui aurichalcum pluris facit, quam talentum auri. Quod et non prætermittit Servius in Virgilium. *Jos. Scal.*

Aurichalcum] *Orichalcum* prius dictum, postea *o* verso in *au*, *aurichalcum*, ut ab 'osculor,' 'ausculor.' Et hæc aurichalci pronuntiatio effecit, ut prave omnes crederent esse ex auro et χαλκὸς ære: compositionem ex auro, ære, et cadmea terra; quale κρᾶμα in rerum natura negat esse Aristoteles. *Orichalcum* a Græco ὄρος, et χαλκὸς æs, quod e montibus eruatur, vulgo vocamus *Letonum*: ὕλην ὁμοίαν χαλκῷ, materiam auro similem, vocat Hesychius. De eo intellexit Horat. in Poëtica: 'Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque Æmula.' Orichalci mixturam sic describit Strabo lib. XIII. 'Lapis est apud Andeira, qui ustus in ferrum transit, deinde cum quadam terra in camino excoctus Pseudargyrum seu falsum argentum stillat, cui ubi est æs additum, mixtura fit quam nonnulli orichalcum dicunt.' Sane orichalcum, quod instar auri fulvum esset, tanti fuit apud Veteres, ut auro etiam excellentius haberetur, ut ex Plauto videre est, qui aurichalcum pluris facit quam talentum auri; et ex Plinio, qui scribit, in usu gemmarum diu illud apud Veteres in admiratione fuisse, qui auri vice eo uterentur ad includendas gemmas. Sed postquam vere cognitum est, tum etiam et in ordinem redactum; nam Vitellius, pro auro et argento quod templis surripuerat, stannum et orichalcum supposuit. Sueton. in Vitell. cap. 6. *Dac.*

[m] *Auritus*] Glossarium, 'Auritus, ὠτοπετὴς, ὠτοπαρόχος, ὀξυακουστιλόγος.' ὠτοπετὴς, est Flaccus, Plaudus, ut canes venatici. *Jos. Scal.*

Auritus] Non admittenda Festi divisio, ut *auritus* modo a magnis auribus, modo ab audiendi facultate dicatur. Nam plane est ab *auribus*. Plaut. in Prolog. Asin. 'Face jam tu præco nunc omnem auritum populum.' Et Horat. Od. 12. lib. I. 'Et auritas fidibus canoris Ducere quercus.' *Dac.*

[n] *Aurum*] Male citatur *Hippocrates*; legendum enim *Hypsicrates*, qui a Varrone et Gellio, lib. XVI. citatur, scripsitque de Romanis vocibus, quæ a vetere lingua Græca derivantur. *Aurum* vero priscum vocabulum Græcum, et ab eo Thesaurum dictum, divitiæ et divitiarum conditorium. Quod sequitur, *nonnulli quod mentes hominum avertat*, vereor ne Paulus prætermiserit quod clarius Festus exposuerat: *Nonnulli quod mentes hominum auruncet, id est avertat*. Indifferenter enim *auruncare* et *averruncare* dicebant; ut *cauneas* pro *cave ne eas*. Glossarium, 'auruncus θεὸς ἀποτρόπαιος:' nam ita in veteribus codicibus non semel legi. Quin et *Aurunci*

αἰρεῖν, custodire dicitur: unde et thesaurum. Hippocrates[4] medicus de nomine inventoris id dictum putat, quem vocitatum ait Aurum; quidam a similitudine auroræ coloris nomen traxisse existimant; nonnulli quia mentes hominum avertat; alii a Sabinis translatum putant; quod illi ausum dicebant.

Ausculari[o] dicebant antiqui pro osculari, quod est os cum ore conferre.

Ausis,[p] audeas.

Ausoniam[q] appellavit Auson, Ulyssis et Calypsus filius, eam primam partem Italiæ, in qua sunt urbes Beneventum et Cales: deinde paulatim tota quoque Italia, quæ Apennino finitur,[5] dicta est Ausonia ab eodem duce, a quo etiam conditam fuisse Aruncam[r] urbem ferunt.

4 Reponendum putant Scal. et Ursin. *Hipsicrates*.—5 Quidam conjiciunt *finditur*: mox pro *Aruncam* vett. edd. habent *Auruncam*: et ita legendum monent Scal. Dac.

NOTÆ

veteres Italiæ populi ab ea eadem mente dicti, quod est idem ἀποσπασθέντες, avulsi a sedibus suis, quod nempe πλάνητες, et aborigines fuerint. Eodem modo dicebant *dortium* pro *divortium*. Turpilius Leucada, 'Antefacta in ignem committo, tristitias ante dortium.' Quod et lex trochaici et vetus lectio manuscripta docet. *Jos. Scal.*

o *Ausculari*] Ab 'osculor.' At contra 'cauda,' 'coda,' 'aula,' 'olla,' &c. *Dac.*

p *Ausis*] Audeas, et ausus sis. *Id.*

q *Ausoniam*] Lege infra, *Auruncam*, ut et veteres editiones habent. Suessa Auruncorum etiam apud Livium et alios dicitur, unde fuit Lucilius; cujus Satiræ dicuntur propterea Camenæ Suessæ ab Ausonio ad Tetradium: 'Rudes Camenas qui Suessæ prævenis.' Ita enim legendum esse apud Ausonium, ostendimus in Lectionibus nostris Ausonianis. Porro Glossarium vetus habet, 'Aurunci, οἰκήτορες Ἰταλίας.' *Jos. Scal.*

Ausoniam] Beneventum et Cales inter urbes Ausoniæ memorat etiam Livius. Ausonem autem Circes et Ulyssis alii, alii Calypsus et Atlantis filium dicunt. Vide Eustath. ad Dionys. *Dac.*

r *Aruncam*] Lege *Auruncam*, ut in vett. libb. et eam urbem intellige quæ a Sidicinis deleta fuit cum eam Aurunci deseruissent, Suessamque confugissent, quæ ab eo postea Aurunca est appellata. Liv. lib. VIII. cap. 15. 'Fama affertur Auruncos metu oppidum deseruisse, profugosque cum conjugibus ac liberis Suessam communisse, quæ nunc Aurunca appellata; mœnia antiqua eorum, urbemque a Sidicinis deletam.' Vide supra 'aurum.' *Idem.*

Auspicium[s] ab ave spicienda: nam quod nos cum præpositione dicimus aspicio; apud Veteres sine A præpositione spicio[6] dicebatur.

Autumnum[t] quidam dictum existimant, quod tunc maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus.

Avunculus,[u] matris meæ frater, traxit appellationem ab eo, quod æque tertius a me, ut avus est, sed non ejusdem juris, ideoque vocabuli facta deminutio est: sive avunculus appellatur, quod avi locum obtineat, et proximitate tueatur sororis filium.

Avus,[x] patris matrisque pater, dictus a Græco vocabulo, quod est apud eos πάππος, mutatis quibusdam literis. Alii volunt, quod ex ea voce appelletur, quod apud eosdem Græcos τάτα[7] appellatur, significatque magnum; cum veluti magnus pater sit avus. Alii putant avum dictum esse, quia ad duos attineat, quasi adduum; vel quia ad patrem sit additus.

Auxiliares[8] [y] dicuntur in bello socii Romanorum extera-

---

6 'Legendum, *apud Veteres sine præpositione, spicio:* sive ut est in l. m. *specio.*' Fulv. Ursin.—7 Scribendum monet Scal. ἄππα, ut apud Callimachum. Vett. libb. habent ἀγός.—8 Vide Notas inf.

NOTÆ

[s] *Auspicium*] Quasi avispicium ab 'ave' et 'spicio,' ut Antiqui dicebant pro *aspicio*. Plaut. Mil. Glor. III. 2. 'Flagitium est, si nihil mittetur quo supercilio spicit.' Vide 'spectio.' Auspicium non tantum ex cantu, vel volatu, vel garritu avium, sed etiam ex victimarum extis, ex piscibus, et acuminibus, tonitru, fulgure, et aliis. *Idem.*

[t] *Autumnum*] Non est dubium dictum a Veteribus sine *C*; ut 'Autor' pro 'Auctor.' Ergo Autumnus pro Auctumnus. *Jos. Scal.*

Autumnus] Pro 'auctumnus,' ut 'autor' pro 'auctor.' 'Auctumnus' ab 'auctu,' quod tunc augeantur opes. 'Auctumnitas,' auctumni tempestas: Varro. *Dac.*

[u] *Avunculus*] Matris frater. Per diminutionem, quasi parvus avus, quia remotior est quam patruus, qui patris frater quasi secundus pater est. *Idem.*

[x] *Avus*] A Græco πάππος, qui Græcis *avus*. Vel ἄππα, vel etiam ἄττα. Sic enim infra legendum est pro τάτα. *Idem.*

[y] *Auxiliares*] Corruptus est in fine locus, atque ita dissimulata Festi senteutia, ut vix ullum vestigium appareat. Scribendum: *dicti ex Græco vocabulo αὔξη, a quo nos dicimus rerum crescentiam, auctionem.* Quam hæc eleganter dicta; contra, quam adversetur Festi menti vulgata lec-

rum nationum; dicti ex Græco vocabulo αὔξησις, quod nos dicimus rerum crescentium auctionem.

Auxilla,[1] olla parvula.

AXAMENTA[2] dicebantur carmina saliaria, quæ a Saliis sa-

NOTÆ

tio, nemo non videt. Quin audeo affirmare ne illud quidem *rerum* Festi esse. Quare expunge. *Jos. Scal.*

Auxiliares] Et auxilia, milites, qui a sociis vel fœderatis gentibus mittebantur. Varro lib. IV. de L. L. 'Auxilium appellatur ab auctu, cum accesserant qui adjumento essent alienigenæ.' Quæ sequuntur corrupta sunt, eaque sic optime restituit Scaliger, *Ex Græco vocabulo αὔξη, a quo nos dicimus rerum crescentiam, auctionem.* Ubi etiam τὸ *rerum* expungendum arbitratur. Neque tamen ab αὔξη immediate *auxiliaris.* Sed ab 'augeo,' 'auxi,' 'auxilium,' 'auxilia,' 'auxiliaris.' 'Augeo' autem ab αὔξέω. *Dac.*

[1] *Auxilla*] Glossarium: 'Auxillæ, μικρόπτερα, ὡς Βάββων.' Ab eo autem 'ollæ' dictum, ut ab 'Axilla,' 'ala.' Sic 'Axilites' pro 'Alites.' Glossarium: 'Auxilites, ὄρνιθες, οἰωνοί.' Scribendum *Axillites.* Qui error non est librarii, sed ipsius auctoris: quod apparet ex ordine literarum. *Jos. Scal.*

Auxilla] 'Aula,' 'auxilla,' ut 'palus,' 'paxillus.' Sed frustra est doctissimus Scaliger cum huc traducit locum illum Glossarii, 'auxillæ, μικρόπτερα, ὡς Βάββων.' Neque enim ista conveniunt μικρόπτερα cum 'ollis.' Sane corrupte legitur in Glossario *auxillæ*; rescribendum *avicellæ*; avicellas enim μικρόπτερα, i. parvas aves, dixit Varro, non auxillas. Locus est lib. VII. de L. L. *Dac.*

[2] *Axamenta*] Glossarium: 'Axamenta, στίχοι ἐπὶ θυσιῶν Ἡρακλέους.' Ubi notandum est sacrificia, quæ Salii faciebant, non Marti, sed Herculi fieri: cum tamen Salii sint Martis sacerdotes. Quare scriptor doctissimus illius Glossarii secutus est auctores eos, quos et Virgilius, dum attribuit Salios Herculi, non Marti. Sed et Antonius Nipho, et Octavius Herennius olim ostenderant Salios Herculi dicatos esse. Porro *Axamenta* dicta sunt ab *Axare:* hoc est, ut ipse Festus explicat, nominare. Glossarium: 'Anaxant, ὀνομάζουσι.' Sed non magis puto *axare* proprie esse nominare, quam apud Græcos στηλιτεῦσαι, τὸ δημεῦσαι, aut τὸ ὑβρίζειν. Sed in axibus seu tabulis illa carmina describebant, item ut leges suas Græci ἐν τοῖς ἄξοσι. Quia enim legitime concepta erant illa carmina, propterea non minus ediscebantur a Saliis, quam a leguleis actiones, et formulæ juris. Itaque et Cicero ait a pueris prætextatis carmen Saliare tanquam legitimas formulas disci solitum. Sed et erant alia carmina, quæ a pueris discebantur, ut carmen Nelei de moribus, et similia. Quæ quia religiose ediscebantur, et solenniter concepta erant, nihil impedit legitima dici. Sic Tertullianus disertissimus ac eruditissimus scriptor, in libro de persecutione, orationem Dominicam *legitimam* vocavit elegantissime: quod a nobis, et ab omnibus, qui Christo sacramento dixerunt, ut carminis lex quædam discatur. *Jos. Scal.*

Axamenta] Ab 'axis' tabula, quod in tabulis descripta. Eadem 'assamenta,' quod 'assis' dicebant pro 'axis.' Glossarium: 'assamenta, στίχοι ἐπὶ θυσιῶν Ἡρακλέους.' Unde discimus axamenta fuisse versus qui

cerdotibus componebantur[9] in universos homines (composita). Nam in Deos singulos versus facti, nominibus eorum appellabantur: ut Janvalii, Junonii, Minervii.

Axare,[b] nominare.

Axe[c] adglomerati, universi stantes, id est, cohortibus, aut legionibus.

Axis, quem Græci ἄξονα dicunt, plures habet significationes. Nam et pars cœli septemtrionalis, et stipes teres, circa quem rota vertitur: et tabula sectilis axis appellatur.

Axitiosi[d] factiosi dicebantur: cum plures una quid agerent, facerentque. Axit autem antiquos dixisse, pro egerit, manifestum est. Unde Axies[e] mulieres, sive Dii dicebantur una agentes.

9 Pro *componebantur* rescribendum putat Dac. *canebantur*.

NOTÆ

in sacrificiis Herculis ab ejus Saliis canebantur. Infra pro *componebantur* rescribendum puto *canebantur*. Nam falsum est ea carmina a Saliis fuisse composita, quæ ipsis etiam obscura ipso Fabio teste lib. I. cap. 6. 'Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intelligenda.' *Dac.*

[b] *Axare*] Ab 'axis.' Glossarium, 'anaxant, ὀνομάζουσι, nominant.' *Id.*

[c] *Axe*] Lege *axes*, vel *axei*. Vide 'ambaxioqui.' Infra, *id est cohortibus:* more Græcorum pro cum cohortibus, αὐταῖς σπείραις. Et σπείραις tantum. *Idem.*

[d] *Axitiosi*] Ita apud Plautum, citante Varrone: 'Axitiosæ annonam caram e vili concinnant viris.' Glossarium: 'Axitas, ἀποτελεσματικαί.' Lege *Axites*. Unde et infra *Axites mulieres* legendum, non *Axies*. Jos. Scal.

Axitiosi] Plaut. in Astraba: 'Axitiosæ annonam caram e vili concinnant viris.' Ab *axit*, egerit, quo usus Pacuvius in Peribœa. 'Aut quæ egi, ago, vel axim, averruncem.' Sed rescribendum *axiosi* et *axiosæ*. Nisi malis *axitiosi* dictum putare pro *axiosi*, ut 'axilites' pro 'alites.' 'Axiosi' pro 'actuosi,' ab 'axus' pro 'actus,' 'fixus' pro 'fictus,' 'taxus' pro 'tactus,' &c. Varro lib. VI. de L. L. 'Ut ab una faciendo factiosæ, sic ab una agendo actiosæ dictæ sunt.' *Dac.*

[e] *Unde Axies*] Lege *axites*. Glossarium: 'axites, ἀποτελεσματικαί.' Item 'mulieres sive Dii.' Rescribe *mulieres sive viri*. Idem.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER II.

BACAR[a] vas vinarium simile bacrioni.[1]

Bacchanalia[b] dicebantur Bacchi festa.

Bacrionem[c] dicebant genus vasis longioris manubrii: hoc alii trullam appellant.

Bajulos[d] dicebant Antiqui, quos nunc dicimus operarios: unde adhuc bajulari dicitur.

Balænæ[e] nomen a Græco descendit: hanc illi φάλαιναν di-

1 Vett. libb. *Baccioni* vel *Batrioni*.—2 Hic quoque vett. libb. *Baccionem* vel *Batrionem*.

NOTÆ

[a] *Bacar*] Glossarium, 'Bavar, εἶδος ἀγγείου.' Lege, *Baccar*. Isidori Glossæ, 'Baccarium, vas aquarium.' Quod hic dicitur bacrioni vas simile, immo idem est 'bacar,' 'bacarium,' et 'bacario,' seu 'bacrio.' Isidori Glossæ, 'bacario, orceoli genus.' Glossarium, 'baccario, πορνοδιάκονος:' meretricibus aquam infundens. Recte: nam a vase, ministri etiam dicti baccariones, aquarii; nam aquarii seu aquarioli πορνοδιάκονοι a Veteribus dicebantur, ut superius annotavit Festus ipse, utitur et Tertullianus, item Apuleius, et alii. *Jos. Scal.*

[b] *Bacchanalia*] Per auctumnum de nocte celebrata, quibus viri nudi cum mulieribus itidem nudis, omnes pariter omnia membra pampinis et racemis impediti, huc et illuc varia gesticulatione discurrentes inconditum carmen Baccho cantitabant, donec ebrii omnes procumberent. *Dac.*

[c] *Bacrionem*] Bacrio tamen et trulla eo differunt, quod ille, vas aquarium, hæc vero vinarium. Horat. Sat. lib. II. 'Qui Veientanum festis portare diebus Campana solitus trulla, vappamque profestis.' *Idem.*

[d] *Bajulos*] A bajulando, id est, ferendo: quo usus Plautus, Asinar. 'Ego bajulabo, tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.' *Idem.*

[e] *Balænæ*] In fine corruptus locus:

cunt antiqua consuetudine, qua πύῤῥον burrum, πύξον buxum dicebant. Balænam belluam marinam, ipsam dicunt esse pistricem, ipsam esse cetum.

Balatrones,[f] et blateas bullas luti ex itineribus: aut quod de calciamentorum soleis eraditur, appellabant.

Barathrum[g] Græci appellant locum præcipitem, unde emergi non possit: dictum ab eo, quod est βαθύς.[3]

3 'Fortasse scripsit βαρὺς, non βαθύς.' *Jos. Scal.*

NOTÆ

legendum suspicarer; *Balænam, belluam marinam, ipsam dicunt esse, id est, Cetum.* Sane *Pistricem* ineptissime hic legitur pro *Pristim.* Quadrigarius: 'Quinque Pristes: navigium ea forma a marina bellua dictum est.' Virgilius: 'Frons hominem præfert, in pristim desinit alvus.' Masculinum est πρίστης. Sed Romani et declinationem et genus mutarunt. *Jos. Scal.*

Balænæ] In fine corruptus locus. Legendum suspicarer, *balænam, belluam marinam, ipsam dicunt esse, id est, cetum.* Sane *pistricem* ineptissime hic legitur pro *pristim.* Jos. Scaliger. Errat vir doctissimus, ex veteribus enim constat dici *pistricem, pistrim,* et *pristim.* Dac.

[f] *Balatrones*] A bullis, sive ballis, balatrones. Vel a βάλλειν, jacere, quæcumque de coriis resecantur et jaciuntur. Unde balatrones homines nihili, &c. Quanquam verisimilius est balatrones convicium fuisse in eos quos abominabantur, et barathrones potius dictos tanquam dignos qui in barathrum Atheniensium more dejicerentur. Sed hæc omnia vere nugæ sunt. Balatro vox est adhuc omnibus ignorata, et in qua exponenda æque falluntur cum veteres tum recentes; est enim mere Græcum *balatro,* et a balneis tractum. Ut a καλέω, καλέσω, καλιστρῶ, sic a, βάλλω, βαλῶ, βαλίζω, βαλάζω, βαλάστρω, βαλάστρων, balastro, balatro, et balastrum. Glossæ Isidori: 'ballastrum, balineum.' Erat igitur *balatro* aquariolus, qui in domo lenonia meretricibus lavantibus ministrabat in aqua aggerunda, βαλλὰς indidem dictus et βαλλίω. Et quia homines sordidi et viles huic ministerio operas suas locabant, inde factum ut homines quilibet impuri et nequam balatrones dicerentur. Possit etiam et alia ratio hujus nominis inveniri, et fortasse verior, ex eadem tamen origine; nam βάλλειν et βαλλίζειν absolute dixerunt veteres Græci pro ὀρχεῖσθαι, saltare. At a βάλλειν Latini fecere *ballare.* Glossæ Græco-Lat. 'βαλλίζω, ballo.' Unde nostrum *bal, balet.* A 'ballare,' 'ballator,' saltator, per transpositionem 'balatro.' Quare apertum est cur cum mimis balatrones conjungat Horatius: 'Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne.' Et cur etiam *balatrones* dicti fuerint homines, non quisquiliæ. *Idem.*

[g] *Barathrum*] Locus Athenis in immensam altitudinem depressus, in quem malefici præcipitabantur, ut Spartæ in *Caiadam.* Sic dictus a βαθὺς profundus, vel, ut legit Scaliger, a βαρὺς, gravis, molestus. Sed durum utrumque. Quare potius Martinium sequor, qui docet esset a Chaldaico *ber,* puteus, et *ahar,* lacus. Nam et

Barbari[h] dicebantur antiquitus omnes gentes exceptis Græcis: unde Plautus Nævium, poëtam Latinum, barbarum dixit: et de se cum transferret fabulam ex Græco dixit. Marcus Attius[i] vertit barbare: fortasse et hinc noster Apostolus[j] Græcis ac barbaris se debitorem esse fatetur.[4]

Barbaricum[k] appellatur clamor exercitus: videlicet quod eo genere barbari utantur.

Bardus[l] stultus a tarditate ingenii appellatur. Cæcilius: Nimis audacem, nimisque bardum barbarum. Trahitur autem a Græco, quod illi βάρδεις dicunt. Bardus Gallice cantor[m] appellatur, qui virorum fortium laudes canit, a gente Bardorum, de quibus Lucanus: Plurima securi fudistis carmina Bardi.

4 *Fortasse, &c. . . . fatetur* rejicienda esse censet Scal. licet in omnibus libris reperta sint.

NOTÆ

berathrum, et *berethrum* dicebant. *Dac.*

[h] *Barbari*] Plaut. in Milite: 'Nam os columnatum poëtæ inaudivi esse barbaro, Quoi vivi custodes semper totis horis accubant:' idem in Asinaria: 'Marcus vortit barbare.' Locum Apostoli ex epist. ad Rom. I. nemo credat Festi fuisse, sed Pauli, qui epitomen confecit. *Ant. Aug.*

Barbari] Locus Plauti est in Mil. Glor. II. 2. 'Nam os columnatum poëtæ esse inaudivi barbaro.' *Dac.*

[i] *M. Attius*] Lege tantum *Marcus*. Ut in ora scriptum fuerat. Locus est in Prolog. Asin. 'Demophilus scripsit, Marcus vortit barbare.' *Idem.*

[j] *Noster Apostolus*] Ista a Paulo, non a Festo sunt. Intelligit autem D. Paulum qui epist. I. ad Rom. vers. 14. scribit, 'Græcis et barbaris, sapientibus et insipientibus, debitor sum.' Sed non Græci tantum barbaros vocabant exteros, Romani etiam omnes præter Italos sic vocabant, et quicquid alienum erat imperio Romano *Barbariam* et *Barbaricum*. Sic et Ægyptii omnes eos qui ipsorum lingua non uterentur. *Idem.*

[k] *Barbaricum*] Hunc clamorem barritum etiam vocant. Veget. lib. III. 'Clamor, quem barritum vocant, non prius debet exaudiri quam acies utraque se junxerit.' *Idem.*

[l] *Bardus*] Βραδὺς, βαρδὺς, bardus, tardus, cui contrarium ὠκὺς velox. In versu Cæcilii, *nimi' audacem, &c.* Idem.

Bardus] Lucan. lib. I. qui cum alio loco non referatur a Festo, suspectum hunc facit. *Ant. Aug.*

[m] *Bardus Gallice cantor*] Vide Strabonem lib. IV. et Ammian. Marcell. lib. XV. Bardi fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt. Est autem vox Gallica, hodieque, ut recte observavit doctissimus Voss. Britannis *Bard* dicitur qui versibus pangit facta illustria. Et vetus Celtarum lingua eadem fuit quæ Britannica. *Dac.*

Barium [n] urbem Italiæ appellaverunt conditores ejus expulsi ex insula Bara, quæ non longe est a Brundisio.[5]

Barrire [o] elephanti dicuntur: sicut oves dicimus balare, utique a sono vocis.[6]

Basilica [p] ἀπὸ τοῦ βασιλέως, hoc est, rege, dicta.

Basilicum, regale.

Basiliscus [q] appellatur genus serpentis: vel quod in capite habeat album instar diadematis, vel quod reliqua [r] serpentum genera vim ejus fugiant.

Batus,[s] genus herbæ.

BELLARIUM et bellaria [t] res aptas bellis appellabant.

5 Ed. Scal. *Brundusio.*—6 Eadem ed. *a sono ipso vocis.*

NOTÆ

[n] *Barium*] In Apulia distans a Brundusio 700. stad. Piscosum vocat Horat. Sat. 5. lib. I. 'Postera tempestas melior, via pejor ad usque Bari mœnia Piscosi.' Insulam Baram, de qua hic Festus, *Pharon* esse existimavit Ortelius. Ea hodie S. *Andrea*, nisi fallunt tabulæ. *Idem.*

[o] *Barrire*] Glossarium, 'barrit, τρίζει, Ἐλέφας βοᾷ.' *Jos. Scal.*

[p] *Basilica*] Regum palatia, templa etiam, et alia quælibet loca ampla et magnifice exstructa, ut ea quibus forum Rom. ornatum erat, ut Basilicæ, Julia, Trajana, Portia, Sempronia, &c. *Dac.*

[q] *Basiliscus*] Plin. lib. VIII. cap. 21. 'Eadem et basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate, insignem. Sibilo omnes fugat serpentes.' Vide Solin. cap. 20. 'Alba quasi mitrula lineatus caput.' *Idem.*

[r] *Vel quod reliqua*] Festum sequitur Isidor. in origin. lib. II. 'Basiliscus Græce, Latine interpretatur regulus, eo quod rex serpentium, adeo ut eum videntes fugiant, quia olfactu suo eos necat.' *Idem.*

[s] *Batus*] Glossarium: 'Batis, εἶδος ἀκάνθης βοτάνης. Batum, πράσον.' Isidori Glossæ: 'Batis, genus oleris.' *Jos. Scal.*

Batus] Rubus, Græcis βάτος. Theocrit. Idyl. I. Νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαι. 'Nunc violas quidem feratis bati, feratis et spinæ.' *Dac.*

[t] *Bellaria*] Puto legendum: *Bellarium, et bellaria, res bellas appellabant.* Sane Latini *Bellariorum* nomine accipiunt, quæ Græci ὡραῖα vocant, hoc est, cupedias. Nam ὡραῖος bellus, et pulcher. Unde et pulchralia eadem dixit Cato in ea, quam habuit de fundo oleario: 'Pulchralibus, atque cupediis:' et res bellas pro cupediis. Terentius in Adelphis: 'atque unum quidque quod erit bellissimum Carpam.' *Friandises,* Galli. Græci etiam τραγήματα. Neque solum esculenta, sed et poculentorum delitias. Nam et 'Liberi bellaria' dicebant. *Jos. Scal.*

Bellarium et bellaria res aptas bellis] Legebat Scaliger, *bellarium et bellaria*

Bellicrepam saltationem [u] dicebant, quando cum armis saltabant: quod a Romulo institutum est: ne simile pateretur, quod fecerat ipse, cum a ludis Sabinorum virgines rapuit.

Bellitudinem sicut magnitudinem Verrius [7] dixit.

Bellona [x] dicebatur Dea bellorum: ante cujus templum erat columella,[y] quæ bellica vocabatur, supra quam hastam [z] jaciebant, cum bellum indicebatur.

7 Vett. edd. *Varus.*

NOTÆ

res bellas appellabant. Perperam: legendum enim quod et viris doctissimis placuit *res aptas epulis appel.* Latini bellariorum nomine accipiunt quæ Græci *ὡραῖα* vocant, hoc est, cupedias, ut optime Scal. nam *ὡραῖος* bellus et pulcher. Unde et pulcralia eadem dixit Cato in ea quam habuit de fundo oleario: 'pulcralibus atque cupediis.' Et res bellas pro cupediis Terent. in Adelphis: 'Atque unumquemque quod erit bellissimum carpam.' Galli vocant *friandises.* Græci *τραγήματα*: unde Gallicum vocabulum *dragées.* Neque solum esculenta bellaria, sed et poculentorum delicias: nam et 'liberi bellaria' dicebant. *Dac.*

[u] *Bellicrepam saltationem*] Gloss. Isidori, 'Bellicrepa quoddam genus ludorum cum armatis.' Lege, *bellicrepa saltatio.* Ea Græcis *ἐνόπλιος ὄρχησις.* A Romulo institutam dicit Festus, sed ante Romulum eam Curetes exercuerant. Callimach. et alii. Vide 'Salios.' Hæc eadem fuit quæ Cretensium pyrrhicha, nisi quod ista gravior. *Idem.*

[x] *Bellona*] Hujus rei penitus ignorata ratio extat apud vetustissimum interpretem Virgilii, qui est penes Danielem nostrum. 'Post tertium,' inquit, 'et tricesimum diem, quam res repetissent ab hostibus, Feciales hastam mittebant. Denique cum Pyrrhi temporibus adversum transmarinum hostem bellum Romani gesturi essent, nec invenirent locum, ubi hanc solennitatem per Feciales indicendi belli celebrarent, dederunt operam, ut unus de Pyrrhi militibus caperetur, quem fecerant in Circo Flaminio locum capere, ut quasi in hostili loco jus belli indicendi implerent. Denique in eo loco ante ædem Bellonæ consecrata est columna.' Varro in Caleno ita ait: 'Duces, cum primum hostilem agrum introirent, ominis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.' *Jos. Scal.*

Bellona] Glossarium, 'Bellona, Ἐνυὼ, Ἐριννὺς, θεὰ πολεμική. Enuo, Erinnys, Dea bellorum.' *Dac.*

[y] *Columella*] Parva columnula: nam Antiqui scribebant *columa*, unde recte *columella.* Quintil. lib. I. cap. 8. 'Et columa exemta n litera et consules geminata s litera Coss. legimus.' *Idem.*

[z] *Supra quam hastam*] Servius ad illud lib. IX. Æneid. 'Et jaculum intorquens emittit in auras, Principium pugnæ:' docet, cum bellum indicere vellent Romani, Feciales hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum misisse, post tertium et tricesimum diem quam res

Bellule,[a] apud Plautum, deminutivum adverbium est a bene, quod facit belle, et bellule.

Bellum[b] a belluis dicitur: quia belluarum sit perniciosa dissensio.

Bellutus,[c] bestiæ similis.

Beneficiarii[d] dicebantur milites, qui vacabant muneris beneficio: e contrario munifices vocabantur, qui non vacabant; sed munus reipublicæ faciebant.

Beneventum[e] colonia cum deduceretur, appellari cœptum

NOTÆ

repetisset pater patratus. 'Sed cum Pyrrhi temporibus adversus transmarinum hostem bellum Romani gesturi essent, nec invenirent locum, ubi hanc solemnitatem per Feciales indicendi belli celebrarent, dederunt operam, ut unus de Pyrrhi militibus caperetur, quem fecerant in Circo Flaminio locum capere, ut quasi in hostili loco jus belli indicendi implerent. Denique in eo loco ante Ædem Bellonæ consecrata est columna. Varro in Caleno ita ait: Duces cum primum hostilem agrum introirent, ominis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.' Unde discimus non in omnibus bellis hastam super eam columnam jecisse Romanos, sed tantum cum deerat vere hostilis locus. Atque hunc morem procul dubio nobis apertius Festus explicaverat, nisi verba ejus nobis mutilator barbarus invidisset. Porro Pub. Victor in descriptione urbis, in regione 9. 'Ædes Bellonæ versus portam Carmentalem. Ante hanc ædem columna index belli inferendi.' *Idem.*

[a] *Bellule*] A bene, benule, belle, bellule. *Idem.*

[b] *Bellum*] A belluis, ut vult Festus. Sed belluæ potius a bello. Prius dicebatur *duellum*, inde *bellum*. Quintilian. lib. I. cap. 5. 'Sed *B* quoque in locum aliarum dedimus aliquando, unde *Burrhus* et *Bruges* et *Balæna*. Nec non eadem fecit ex *duello*, *bellum*. Unde *Duellios* quidam dicere *Bellios* ausi.' *Idem.*

[c] *Bellutus*] Malim *belluatus*, ut belluata tapetia, quæ belluas referunt; sed legendum *belluus*. Glossæ Isidori: 'belluus, moribus belluarum.' *Idem.*

[d] *Beneficiarii*] Emendabat Salmasius, *qui muneribus vacabant beneficio*. Sed quia per beneficium imperatorum vacabant muneribus, legendum est potius, *qui vacabant munere ducis beneficio*. Illa *munere ducis*, obliterata syllaba *du*, *Munerecis*, in *muneris* postea corrupta. Beneficiarii iidem, inde et immunes dicti. Ut contra *munifices* qui munus obibant, ut fossas, vallum struerent, excubias et stationes obirent, aliaque id genus. *Idem.*

[e] *Beneventum*] Vide Segesta. Liv. lib. IX. Plin. lib. III. cap. 11. Steph. de Urbibus. *Ant. Aug.*

Beneventum] Omnibus nota est causa nominis in Benevento mutandi: nemo tamen vere antiquam appellationem reddidit. Nam de Malœtio nugæ. Sed Veteres prius sine dubio dixerunt Μαλόεντα, ut Σιπόεντα, Sipuntum, Ὀπόεντα, Opuntum. Sic ergo Maloënta, Maluntum, et Maluentum, ut Auruncum et Averruncum. Prius siquidem dixerunt, Sipuentum, Opuentum, Maluentum. Sic Ὑδρόεντα, Hydruntum: quanquam et ipsum

est melioris ominis causa: namque eam urbem antea Græci incolentes μαλοέντιον[8] appellarunt.

Benignus[f] proprie dicitur is, qui bonis et dignis largitur: est autem compositum ex bono et gignendo.

Benna[g] lingua Gallica genus vehiculi appellatur: unde vocantur conbennones in eadem benna sedentes.

Bes[h] appellatum est, quod bis triens sit, quamvis dura compositio fiat[9] bessis ex triente: bessis unciæ octo sunt, trientis[10] quatuor.

8 Alii μαλεβεντόν.—9 'Videtur scribendum, compositio sit, deletis verbis: *bessis ex triente:* quæ videntur adjecta.' *Fulv. Ursin.*—10 Ed. Scal. *triens.*

NOTÆ

dixerunt ὑδροῦντα, ab ὕδροῦς, ut est apud Stephanum. Sed sic semper ex ὑδρόεις contractum. Quod proprium est Dorum idiomatis, a quibus Tarentini, et magna pars Græciæ. Sic enim et τιμᾶντα et αἰγλᾶντα, pro αἰγλήεντα, τιμήεντα. *Jos. Scal.*

Beneventum] Pelignorum in Samnitibus oppidum. Putat Scaliger Veteres prius dixisse Μαλόεντα, ut Σιπόεντα Sipuntum, 'Οπόεντα, Opuntum; sic ergo Μαλόεντα, Maluntum, et Maluentum, prius siquidem dixerunt Sipuentum, Opuentum, Maluentum. Unde Malebentum, quod in Beneventum postea ominis causa mutatum est. Nam ridiculum est τὸ μαλοίτιον de quo hic Festus: sed fortasse scripserat μαλόεντον. Μαλόεντος a μαλόεις, quæ Æolica vox est ἀπὸ τῶν μάλων, hoc est, μήλων, ab ovibus. Apuliam enim ovibus et lana nobilem esse, quæ Appula dicebatur, satis notum est. Hinc Μαλόεις urbs illa quam ibi condidit Diomedes, ὁ Μαλόεις, τοῦ Μαλόεντος. Ætoli vero more suo ὁ Μαλόεντος, τοῦ Μαλοέντου. Nam ex genitivo casu aliorum suum nominandi faciebant, ut ὁ μάρτυρος, τοῦ μαρτύρου, ὁ μάκαρος, τοῦ μακάρου. *Salm. in Solin.*

[f] *Benignus*] Ridicule Festus. *Benignus* a *benus*, ut dicebant pro *bonus*. Ut Apello, Apollo. Benus, benignus, ut malus, malignus. Benignus, liberalis, et largus; malignus, illiberalis et parcus. *Dac.*

[g] *Benna*] De hoc alibi. Glossarium: 'Benarius, σκηνάρχης.' *Jos. Scal.*

Benna] Vox Belgica, *banne*, quæ corbem significat et vehiculum vimineum quadratum duabus rotis volubile. Quin et apud eos hodie genus carri itemque apud Helvetios *einbenne* vocatur. A *benna*, *combennones*. Et in Lexico Latino-Græco, combennit, συνβαστάζει. *Dac.*

[h] *Bes*] Inepta Etymologia, et morosa. Prius *Des* dicebatur, ut duonus, bonus; duellus, bellus. Auctor Varro. As ita in partes suas secatur, vel tribuitur, ut ab uncia ad octo fiat partium incrementum; ab octo ad duodecim fiat deminutio. Cum ergo ad octo perventum est, tunc de asse deminuendum in ratione partium ineunda. Non enim, ut ante, quadrans, triens, semis dicitur, quæ unciarum adjectione incrementum capiunt: sed deest uncia, deest sextans, deest quadrans: id est, deunx, dextans, dodrans. Ergo ab octo de asse

Bibliothecæ, et apud Græcos et apud Latinos, tam librorum magnus per se numerus, quam locus ipse, in quo libri collocati sunt, appellantur.

Bidental[i] dicebant quoddam templum, quod in eo bidenti-

NOTÆ

deminuitur, unde des, dessis, dictus primum a Veteribus; et hæc est vera etymi ratio. Varro in enumeratione assis partium, postquam ad septuncem pervenit: 'Reliqua,' inquit, 'obscuriora, quod a deminutione: et ea, quæ deminuuntur, ita sunt ut extremas syllabas habeant.' Sed Festus eandem ponit etymologiam in besse, quam Græci *ἐν διμοίρῳ*. Nam et *δίμοιρον* dictum, quod duas portiones, hoc est, duos trientes habet. Sed Græci in assis distributione, quam posterioribus temporibus *οὐγκιασμὸν* vocarunt, aliam rationem sequuntur: ita enim numerant, ut post trientem adjiciant tantum unciam: ut triens uncia, hoc est, quincunx: semis uncia, hoc est, septunx: deinde jam altero triente facto, quem *μοῖρον* vocant, *δίμοιρον* dicunt. Ita autem numerabant ultimis temporibus: *δωδέκατον· ἕκτον· τέταρτον· τρίτον· τρίτον δωδέκατον· ἥμισυ· ἥμισυ δωδέκατον· δίμοιρον· δίμοιρον δωδέκατον· δίμοιρον ἕκτον· δίμοιρον τέταρτον· λίτρα.* Tria enim tantum hic variant. Primus triens, qui simplici accessione unciarum progreditur. Alter triens compositus vel ex se et uncia, vel ex semisse et uncia. Tertius triens, qui ex se et augmento unciarum compositus est. Et iterum repetit ordinem primi trientis, uncia, sextans, quadrans. Nam se componit cum illis besuncia, bessextans, besquadrans. Ut non dubitari possit, quare *δίμοιρον* Græci vocarint: cum possent aliter facere, et a tribus quadrantibus dodrantem potius, quam a duobus trientibus bessem. *Jos. Scal.*

[i] *Bidental*] Apage sis illa verba, *quoddam templum.* Nunquam enim doctissimus Festus ea scripsit. Verba sunt barbari mutilatoris. Festus ita scripsit: *Bidental dicebant, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur.* Quis enim nescit Bidental omnem locum esse, qui de cœlo tactus est? Tantum abest, ut templum duntaxat dici debeat. Glossarii auctor recte exposuit: 'Bidental, *τόπος κεραυνόπληξ*.' Quin Persius ipsum hominem *κεραυνοπλῆγα* *bidental* vocat: 'Triste jaces lucis, evitandumque bidental.' Artemidorus libro II. *ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας.* De Bidentibus alibi diximus in Conjectaneis. Glossarium: 'Bidentis, *διετὴς ὄϊς, ὄροντα πρόβατα*.' lege, *διόδοντα πρόβατα. Bidentes, ἐπὶ τῶν προβάτων, διὰ τὸ διόδοντα εἶναι.* Græci bidental vocant *ἐνηλύσιον*. Glossæ Græcorum, *ἐνηλύσια, τὰ κατασκηφθέντα χωρία.* Nam *σκηπτὸς* fulgur. Porro de Bidentibus abunde diximus in Conjectaneis. Bidentes sunt, quas *μετάσσας* Homerus vocat: quæ neque agnæ sunt, quia illæ nondum dentes ediderunt, neque adasiæ, quia jam ejecerunt: a quo *λειπογνώμονας* oves vetulas vocant Græci. *Jos. Scal.*

Bidental] 'Locus sacro perculsus fulmine, qui bidente ab aruspicibus consecratur, quem calcare nefas est.' Vetus interpres Persii: 'Bidental a bidente, quod bidentibus ovibus expiabatur.' Scaliger hæc duo verba, *quoddam templum*, quasi barbari mutilatoris respuit, quod *bidental* diceretur quivis locus de cœlo tactus. Sed frustra est Scaliger. Nam cum a bi-

bus hostiis sacrificaretur. Bidentes autem sunt oves[11] duos dentes longiores ceteris habentes.

Bigenera[k] dicuntur animalia ex diverso genere nata: ut leopardus ex leone et panthera; cicur sus[12] ex apro et scropha domestica; mulus ex equa et asino.

Bignæ[l] geminæ dicuntur, quia bis una die natæ sunt.[13]

Bilbit[m] factum est a similitudine sonitus, qui fit in vase. Nævius, Bilbit amphora, inquit.

Bilingues[n] Brutates Ennius dixit, quod Brutii et Osce et Græce loqui soliti sint: sunt autem Italiæ populi vicini Lucanis.

11 Quidam libri *hostiæ*.—12 Alii *hibris*.—13 Rescribendum monet Dac. *quia binæ una die natæ sunt*.

NOTÆ

dente *bidental* dictum constet, constat etiam non prius dictum quam a bidente fuerit expiatum et consecratum. Ergo *templum quoddam* jure dicitur, id est, locus religionis causa muro, palis, fune, aut simili re, clausus septusque. Et re vera ut in libris fulguralibus Tagetis et aliorum Etruscorum continetur, Aruspex pura veste indutus bidente locum expiabat, expiatum consecrabat, consecratum sepiebat, quia calcari nefas erat. Et hic Festus egit de prima origine vocis *bidental:* postea vero fieri potuit ut bidental diceretur quivis locus fulmine tactus, qui bidente non fuerit expiatus; nam et Persius hominem etiam *bidental* vocavit. Sed non ideo verba Festi sic temere mutilare debuit vir doctissimus. *Dac.*

[k] *Bigenera*] Docti viri putant aliquid mutandum in *cicur sus*. Quod quare sibi persuadeant, non video. *Jos. Scal.*

[l] *Bignæ*] Bignus, pro Bigenus, eodem modo dictum quo Privignus, pro prigenus. Nam Pri pro Præ dicebant, ut Pridie. *Idem.*

Bignæ] *Bignus* pro *bigenus*. Infra, *quia bis una die natæ sunt*. Rescribendum, *quia binæ una die natæ sunt*. Dac.

[m] *Bilbit*] Glossarium: ‘Bilibit, *ἐπισκιασμὸς φωνῆς*.’ ‘Bilbit, *βομβύζει*.’ *Jos. Scal.*

Bilbit] Vox ad imitationem strepitus quem edit aqua vel vinum, cum per angustum phialæ collum funditur. Glossarium: ‘bilbit, *ἐπισκιασμὸς φωνῆς*.’ Imitatio vocis. Bilbere Græci dicunt *βομβόλλειν* et *βομβύζειν*. Gloss. ‘Bilbit, *βομβύζει*.’ Inde ‘bombylium.’ *Dac.*

[n] *Bilingues*] Lego *Brutiates*, non *Brutates*. Βρετιάται. Apud Porphyrionem tamen veterem Horatii interpretem legitur *Brutaces*, in eum locum, ‘Canusini more bilinguis.’ ‘Bilinguis,’ inquit, ‘dicitur, quoniam utraque lingua Canusini usi sunt, sicut per omnem illum tractum Italiæ, quem ex majori parte Græci incoluerunt. Ex quo magna Græcia nomen accepit. Ideo ergo et Ennius et Lucilius Brutaces Bilingues dixerunt.’ Ita enim ex veteri Codice emendandus ille Porphyrionis locus. In quo vides eadem quæ hic scribit Festus. *Jos. Scal.*

Bilingues] *Brutates* legitur apud

Billis apud Afros appellatur semen humanum humi profusum.

Binomius,[14] [o] cui geminum est nomen, ut Numa Pompilius, Tullus Hostilius.

Biseta [p] porca dicitur, cujus a service setæ bifariam dividuntur, cum jam esse incipit major sex mensium.

Bitienses [q] dicuntur, qui peregrinantur assidue.

BLANDICELLA verba blanda per diminutionem sunt dicta.

Blaterare [r] est stulte et percupide loqui; quod a Græco βλάξ originem ducit, sed et camelos, cum voces edunt, blaterare dicimus.

Blennos [s] stultos esse Plautus indicat, qui ait: Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.

14 Legendum monet Scaliger, *Binominis*.

NOTÆ

Ennium lib. VIII. Sat. 'Brutates ...... bilingues.' Brutates autem iidem qui Bruttii in inferiori parte Italiæ qua Siciliæ contigua est, a Lucanis orti, et ab iis etiam dicti *Bruttii*, quod ab eis defecissent. Lucani enim *Bruttios* vocabant apostatas et fugitivos. Strab. lib. VI. et Diodor. Sicul. lib. XVI. Hinc Glossarium, 'Brutiani, οἱ τὰς δουλικὰς τάξεις χρεωστοῦντες.' Servilia officia debentes. Vide 'Bruttiani.' *Dac.*

[o] *Binomius*] Legit Scaliger. *Binominis*, ut 'cognominis.' Sed et *Binomius* rectum erit e Græco διώνυμος. Glossæ 'Binomius, διώνυμυς.' Leg. διώνυμος. *Idem.*

[p] *Biseta*] Bisænum vocat Glossarium: 'Bisænus, χοῖρος ἑξαμηνιαῖος.' et tamen non video, quomodo Bisænus, vel Bisenus sit ἑξαμηνιαῖος. Idem est apud eundem auctorem, 'Bibilles, δίμαλλοι.' et, 'Bicerres, δίμαλλοι, δίκροσσοι.' Vide ipsum Festum in 'Disulcus.' *Jos. Scal.*

Biseta] A *bis* et *seta* quod ex utraque parte setas habeat. Quod tum incipit cum sex menses nata est. Unde eleganter Glossarium 'Bissetus, χοῖρος ἑξαμηνιαῖος.' Porcus sex menses natus. *Dac.*

[q] *Bitienses*] A Bitiendo: de quo in Conjectaneis. Dicebatur idem et 'Bætere,' seu 'Betere,' et 'Bitire.' Glossarium: 'Bæsis, προσέλθῃς.' Lege, *Bætis*. Jos. Scal.

Bitienses] A verbo *bito* pro *beto*, id est, eo. Varro. 'Mulierem foras betere jussit.' A *bito* igitur *bitio*, unde *bitiensis*, qui peregrinatur assidue. *Dac.*

[r] *Blaterare*] Βλάξ. Glossarium, 'Blanx, εὐήθης.' Legendum *Blax*. Jos. Scal.

Blaterare] Stulte loqui et inaniter. Plaut. Aulul. 'Ubi tu es quæ blaterasti jam vicinis omnibus.' *Blatero*, a *blatio*, quo usus est Plaut. in Amphit. 'Qui, malum! intelligere quisquam potis est, ita nugas blatis!' *Blatio* a βλὰξ piscis nihili. Unde per Metaphoram blax, fatuus, stultus. Gloss. 'Blax, εὐήθης.' *Dac.*

[s] *Blennos*] Proprie quos vulgo di-

Blitum[t] genus oleris a saporis stupore appellatum esse ex Græco putatur, quod ab his βλὰξ dicatur stupidus.

Boa[15][u] serpens est aquatilis; quem Græci ὕδρον vocant: a qua icti obturgescunt: crurum quoque tumor viæ labore collectus boa appellatur.

Boare,[x] id est, clamare, a Græco descendit βοάω.

15 Alii libb. *Bova.*

NOTÆ

cimus *morveux.* Nam βλέννα est μύξα, *morve.* Locus Plauti est in Bacchid. v. 1. *Idem.*

[t] *Blitum*] Plaut. Pseud. III. 2. 'Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum.' Inde fatui *blitei.* Plaut. Truccul. IV. 4. 'Blitea et lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam.' *Blitum* autem non a βλὰξ sed a βλίτον. Hesych. βλίτον, λαχάνου εἶδος. 'Genus oleris.' Schol. Aristoph. βλίτον μωρὸν εἶναι δοκεῖ λάχανον, 'blitum videtur esse olus insipidum.' Et forte βλίτον a βλητὸν abjiciendum. *Idem.*

[u] *Boa*] Crurum tumor. Lucilius: 'Inguen ne existat, papulæ, tama, ne boa noxit.' Glossarium: 'Bor, ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνων.' Puto *Boa.* Nam et a morbo ægrotans ipse dici potuit, ut Carcer, qui in carcere est, et Ergastulus, qui in ergastulo. Lucilius: 'Non ergastulus unus, et alius judicem Opposuit.' Idem: 'ut nemo sententiam libere, quasi ergastulus, possit dicere.' Sic servus *Noxa* dicebatur, qui noxam fecerat. Unde 'dedere noxam' dicebant Veteres. Est etiam *Boa*, morbus boum Auctoribus rei rusticæ. Glossario quoque 'Bova, νόσος βοῶν.' Sive *Boam*, sive *Bovam* scribas, nihil interest. *Jos. Scal.*

Boa] Vel *Bova*, nihil enim interest, sic dicta quod bubulo lacte nutriatur, ait Plin. lib. VIII. cap. 14. 'Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ in tantam amplitudinem exeuntes, ut D. Claudio principe occisæ in Vaticano solidus in alvo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo unde nomen traxere.' Mihi magis placet a magnitudine *boas* vel *bovas* dictas. Inde crurum tumor *boa.* Lucil. 'Inguen ne existat, papulæ, tama, ne boa noxit.' Inde etiam *boa* dictus qui hoc vitio laborat. Glossarium: 'Bor, ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνων.' Lege, ut optime Scaliger, *boa.* Et etiam *boa*, morbus boum auctoribus rei rusticæ, Glossario quoque 'boa, νόσος βοῶν.' Salmasius vero boam serpentem dictum putat a Græco δύης, quod idem est ac δύτης. Æoles Bœotii dicebant βύτης, inde *boa*, ut φύτης, *popa*: δύης et δύτης idem est quod κολυμβητής. Hesychius, δύπτης, κολυμβητὴς, δύτης. Dicebatur et δύης pro eodem, sic ἀμμοδύης et ἀμμοδύτης, idem, alterum genus serpentis: qui Græce sciunt norunt me verum loqui. Natricem eandem cum *boa* faciunt Glossæ: 'Natrix, boa, ἔχιος εἶδος.' Ita scribendum. Boa vero pro tumore, qui ex labore viæ in cruribus colligitur, aliam habet originem, sed æque Græcam, δύη est κακοπάθεια, πόνος, ταλαιπωρία, Æolice βύη, Latine *boa.* Sic δερτὸρ, βερπὸρ, verber: δελφὺς, βέλφυς, vulva. κλάδα, κλάβα, clava. Idem et βύπτην dicebant qui aliis δύπτης. *Dac.*

[x] *Boare*] Resonare, clamare. Plaut. 'Boat cœlum fremitu virum:' et En-

Boarium forum Romæ dicebatur; quod ibi venderentur boves.

Bocas [y] genus piscis: a boando, id est, vocem emittendo appellatur.

Boiæ,[z] id est, genus vinculorum, tam ligneæ, quam ferreæ dicuntur.

Boicus ager [a] dicitur, qui fuit Boiorum Gallorum: is autem est in Gallia citra Alpes, quæ togata dicitur, in qua [16] sunt Mediolanenses.

Bombitatio [17] [b] est sonus apum, ab ipso sonitu dictus; sicut mugitus boum, hinnitus equorum.

Bona,[c] id est, substantia rerum, dicta sunt quæ digna sint bonis.

Botulus [d] genus farciminis propter connexionem a bolis sic appellatur.

16 Al. *in quo.*—17 Alii *Bombizatio*, vel *Bombigatio.*

NOTÆ

nius, 'clamore bovantes.' Inde Glossarium: 'bobantes, *βοῶντες*.' Leg. *Bovantes*. Idem.

[y] *Bocas*] *Boca* dicitur et *box* a Græco *βόαξ, βῶξ, ἀπὸ τῆς βοῆς*, a voce, ideoque et Mercurio dicatus. Athen. lib. VII. De piscibus vocalibus idem Athenæus lib. VIII. et ibid. Casaub. *Idem.*

[z] *Boiæ*] Boia proprie collare: veteres Glossæ: 'Boia, *κλοιός*.' et 'imboio, *κλοιὸν περιτίθημι*.' Sæpius in veteribus historiis Martyrum manuscriptis legitur: ut, 'Tolle boiam de collo meo.' Non mediocriter errat Brodæus, qui Boiam eandem cum Taurea facit: cum Taurea sit scutica. Hesychius: *μάραγνα, μάστιξ, ῥάβδος, ταυρεία*. et, *μαράγνᾳ, τῇ ταυρείᾳ*. Artemidorus de carnibus bubulis, quod non bonum sit videri in somnis eis vesci, præsertim servis: *δούλοις δὲ βασάνους (σημαίνει) διὰ τὸν ἱμάντα, καὶ τὴν ταυρείαν*. Allusit Plautus: 'Boius Boiam terit.' Nam Boiam accipiendum pro collari, cum tamen qui hoc dicit, vellet accipi, tanquam si dixisset ipsum Gallum, cum Galla cubare. Notum enim Boios esse Gallos. et Glossarium: 'Bos buc, Βωτέγεροι, ὡς οἱ Γάλλοι.' Scribe: *Bos*, Βοῦς. *Boi, ἑτεροῖοι οἱ Γάλλοι. Jos. Scal.*

[a] *Boicus ager*] Boii Galli qui circa Padum olim habitavere sed inde a Romanis ejecti ad Istrum apud Tauriscos. Strab. lib. v. et Liv. lib. v. *Dac.*

[b] *Bombitatio*] Βόμβος Græcis vox apum. Inde bombito, bombitatio. *Idem.*

[c] *Bona*] Per substantiam intellige *οὐσίαν*. Quidam bona a *beando*: nam et Veteres dicebant *benum*, pro *bonum*. Vossius ab Æolico *ὀνὸς* ab inusitato *ὀνῇ* vel ab *ὀνέω* vel *ὄνημι*, juvo. Sed *bonum* a prisco *duonum*, ut a 'duellum,' 'bellum;' a 'duis,' 'bis.' Vide 'duonum.' *Idem.*

[d] *Botulus*] Glossarium: 'Botulus, *φύσκος*.' Bolos hic prima longa acci-

Bovem bidentem [e] a dentium numero dicunt appellari.

Bovinatur,[f] conviciatur.

BRACHIUM [g] nos, Græci βραχίων dicunt: quod deducitur a βραχὺ, id est, breve: eo quod ab humeris ad manus breviora [18] sint, quam a coxis plantæ.

Brassica [h] a præsecando est dicta.

Breve a Græco descendit, quod est βραχύ.

Bruma [i] a brevitate dierum dicta.

Brundisium [k] quidam poëtæ brevitatis causa Brendam [19] dixerunt.

18 Ed. Scal. *breviores*.—19 Alii *Brundam*.

NOTÆ

piendum: per bolos enim farciebantur. *Jos. Scal.*

Botulus] Lucanica carnis suillæ bolis farta. Unde et nomen, ut vult Festus. Sed repugnat quantitas. Bolus enim primam producit, botulus vero, et per diminutionem botellus, eandem corripit. Quare optime Vossius a βοτὸς cibus. Vel a βύθαλον farcimen. *Dac.*

[e] *Bovem bibentem*] Vide 'ambidens.' *Idem.*

[f] *Bovinatur*] Bovinator, tergiversator. Gell. lib. XI. cap. 7. *Ant. Aug.*

Bovinatur] Nusquam reperies hoc verbum pro conviciari. Bovinari enim est tergiversari: de quo satis alibi. Glossarium: 'Bovinatores, θορυβοποιοί, θρόλλον ποιοῦντες, ἢ ταραχήν.' Glossæ Isidori melius: 'Bovinatores, inconstantes.' *Jos. Scal.*

Bovinatur] Vocabularium vetus: Bovinator, convitiator, inconstans. Bovinari, convitiari, damnare, clamare. Glossarium: 'Bovinatores θορυβοποιοί, θρύλλον ποιοῦντες, ἢ ταραχήν.' Id est, turbantes, rumorem facientes, vel tumultum. Glossæ Isidori: 'Bovinator, inconstans.' Nempe bovinari est, tergiversari. Lucil. 'Hicce strigosu' bovinatorque ore improbu' duro.' A bove in arando strigante. Vide Gellium lib. XI. cap. 7. *Dac.*

[g] *Brachium*] Os ab humero ad cubitum. Græcis βραχίων, a βραχὺ, quod breve sit si cum osse femoris conferatur. *Idem.*

[h] *Brassica*] A *præ* et *seco*, *p* mutato in *b*, et *e* in *i*. Varro lib. IV. de L. L. 'Brassica, ut præseca, quod ex hujus scapo minutatim præsecatur.' *Idem.*

Breve] A βραχὺ, mutato χ in υ, ut a μαλάχη malva. *Idem.*

[i] *Bruma*] A brevitate dierum. Sic igitur ducenda etymologia brevissimus, brevimus, brevima, breuma, bruma. Varr. lib. V. de L. L. 'dicta bruma quod brevissimus dies est.' *Idem.*

[k] *Brundisium*] Immo Βρεντήσιον, seu Βρεντέσιον. Prius Βρέντη dictum videtur: idque esse antiquum nomen ejus oppidi: quod significat lingua Cretensium Cervum. *Jos. Scal.*

Brundisium] Nullibi hodie *Brendam* apud poëtas reperies. Sed omnino rescribendum *Brendum* vel *Brentium*; Brundisium enim dictum quod portus habeat cervi cornua referentes, quem Messapii βρένδον et βρέντιον vocant. Hesych. βρένδον, ἔλαφον. Vide Strabonem lib. VI. et Eustath. in Homer.

Brutianæ parmæ[l] dicebantur scuta, quibus Brutiani sunt usi.

Brutiani[m] dicebantur, qui officia servilia magistratibus præstabant: eo quod hi primum se Hannibali tradiderant; et cum eo perseveraverunt, usquedum recederet de Italia.

Brutum[n] antiqui gravem dicebant.

BUBINARE[o] est menstruo mulierum sanguine inquinari. Lucilius: Hæc, inquit, te imbubinat, et contra te imbulbitat. Imbulbitare est puerili stercore inquinari. Dictum ex fimo, quod Græci appellant βόλβιτον.

NOTÆ

p. 1409. Stephanus auctorem hujus etymologiæ citat Seleucum in Glossis. *Dac.*

[l] *Brutianæ parmæ*] Vide 'parmulis.' *Idem.*

[m] *Brutiani*] Videndus Gell. lib. x. cap. 3. *Ant. Aug.*

Bruttiani] *Brettiani* esset legendum, quia a Brutiis, quos Græci Βρεττίους dicunt, ductum est nomen: nec aliter habent manuscripti libri Livii, quam *Brettii.* Vide A. Gellium lib. x. cap. 3. *Ful. Ursin.*

Brutiani] Eleganter vetus Glossarium: 'Brutiani, οἱ δουλικὰς τάξεις χρεωστοῦντες.' Non enim vocat δούλους. Eos Fulgentius ait etiam *Gerones* dictos. 'Congerrones,' inquit, 'qui aliena ad se congregant.' Unde apud Romanos *Gerones* Brutiani dicti. Quod verum est. Nam *Gerones* sunt χειρισταὶ, πρακτῆρες, ut auctor Glossarii docet. Apud Plautum sunt *Geruli*, in Truculento: 'Ite hac simul muli aëris, damnigeruli, forasgerones, Bonorum hamaxagogæ.' Atque hæc est prima conjectura nostra de Brutianis geronibus. Sed, ut ingenue fateamur, putamus potius dictos, quia *gerones* literarum et publici cursores erant. Strabo: τῶν δὲ Πικεντῶν ὑπῆρχε μητρόπολις Πικεντία. νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν ἀπωσθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ, καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. *Jos. Scal.*

Brutiani] Vide 'bilingues.' Quod se Annibali dedidissent, hoc pœnæ iis a Romanis impositum, ut cursores essent et tabellarii. Vide Gell. lib. x. cap. 3. et Strab. extremo lib. v. qui non Bruttiis tantum, sed Picentinis etiam et Lucanis factum tradit. Inde etiam Bruttii *gerones* apud Fulgentium. Porro ab ultimis usque sæculis victoribus is mos fuit, ut gentes devictas, quas penitus nollent exscindere, ad vilia servitia cogerent: sic Josue Gabaonitas, quos delere ei nefas erat propter sacramentum, aquatores fecit et lignarios. *Dac.*

[n] *Brutum*] Horat. 'quo bruta tellus.' Estque ex Etruscorum librorum doctrina, in quibus etiam eodem modo 'bruta fulmina' dicebantur. *Jos. Scal.*

[o] *Bubinare*] Glossæ Isidori: 'Buvinare, sanguine inquinare mulieris menstruatæ.' Versum Lucilii sic legebat Franciscus Duza: 'Hæc te imbubinat, et contra te imbulbitat ille.' vel, 'Te imbulbitat infans.' Imbulbitare autem est quovis stercore inquinare, non tantum puerili. Sed

Bubleum[20] [p] est genus quoddam vini.

Buccina[q] quam nos appellamus, Græci buchianon[1] a similitudine soni dicunt.

Bucephalus[r] vocatus est equus Alexandri regis, propter quandam bubuli capitis similitudinem.

Bucerum[s] pecus de bubus dicimus.

Bulgas[t] Galli sacculos scorteos appellant.

Bulimam[u] Græci magnam famem dicunt, adsueti magnis

20 Al. *Bubeum* et *Bublinum*.—1 Legendum monet Scal. *Græci Bucanen*.—2 Scal. et Dac. corrigunt *Bulimum*.

NOTÆ

hic Lucilii versum Festus explanavit, ubi de puerili stercore loquitur. *Dac.*

[p] *Bubleum*] Theocritus Eidyll. XIV. Byblini vini facit mentionem. *Ant. Aug.*

Bubleum] Et *Bublinum*. Græce βύβλινος. Theocrit. Idyl. XIV. 'Ανῷξα δὲ βύβλινον αὐτοῖς Εὐώδη, τετόρων ἐτέων. 'Relevi autem Bubleum illis Fragrans, quatuor annorum.' *Dac.*

[q] *Buccina*] A Græco βυκάνη, ut optime correxit Scaliger, a similitudine soni, quia *bou bou* canit; ut sentit etiam Varro lib. IV. de L.L. 'Etiam buccinator a vocis similitudine et cantu dicitur.' *Idem.*

[r] *Bucephalus*] Contra Festum scholiastes Aristophanis: οὐ γὰρ, inquit, βουκεφάλους ἵππους καλοῦμεν διὰ τὸ μορφὴν τοιαύτην αὐτοὺς ἔχειν, ἀλλὰ διὰ οὕτως ἐγκεχαράχθαι, ὡς καὶ 'Αλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ὁ ἵππος ἦν. i. e. 'Neque enim Bucephalos equos dicimus, quod tali forma prædíti sint, sed quod talem notam inustam gerant, ut equus Alexandri Macedonis.' Idem Arrianus: vel quod notam candidam in capite bubuerit equus Alexandri, ipse totus niger. Sed verum est ita dictum fuisse quia Thessalus esset, herbamque boueranion inustam haberet. Ita enim generosos quosque equos suos inurebant Thessali. *Idem.*

[s] *Bucerum*] Glossarium: 'Bucerum, γέννημα βιός.' lege, βοός. *Jos. Scal.*

Bucerum] Eleganter Lucret. lib. V. 'Lanigeræque simul pecudes et bucera secla.' Et Ovid. lib. VI. Metamorph. 'Lanigerosque greges, armentaque bucera pavit.' Gloss. Philoxeni: 'Bucerum, γέννημα βοὸς' leg. *Bucerum seclum*. *Dac.*

[t] *Bulgas*] Adhuc Galli nomen retinent, sed ὑποκοριστικῶς, Bulgetas. Sunt autem risci scortei. *Jos. Scal.*

Bulgas] Ita sacculos pellaceos crumenas Veteres appellarunt. Lucil. 'Cui neque jumentum est, nec servus, nec comes ullus, Bulgam, et quicquid habet nummorum, secum habet, ipse Cum bulga cœnat, dormit, lavit, omnis in una Spes homini bulga, hac devincta est cetera vita.' Vocabulum Gallicum, quod Festus intelligit, est *bouge*, et diminutivum *bougette*. Et Latinos a Gallis vocem *bulgam* accepisse creditum est. Sed melius Vossius qui ab Æolico βολγὸς, pro μολγὸς, deducit, nam μολγὸς, βόειος ἀσκός. *Dac.*

[u] *Bulimam*] Lege *Bulimum*. Ego id πάθος invenio *Furcillam* dictum a vetere collectore Glossarum: 'Furcilla, βούλιμος, ὁ μέγας λιμός.' In Isidoro, 'Curcilla, oppilago:' et contra,

et amplis rebus præponere BU, a magnitudine scilicet bovis: hinc est, quod grandes pueros bupædas appellant; et mariscam ficum, busycon.

Bulla [x] aurea insigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis a pectore, ut significaretur eam ætatem alterius regendam consilio: dicta autem est a Græco sermone βουλὴ, quod consilium dicitur Latine: vel quia eam partem corporis bulla contingat, id est, pectus, in quo naturale manet consilium.

Burranica potio [y] appellatur lacte commixtum sapa: a rufo colore, quem burrum vocant.

Burranicum,[z] genus vasis.

Burrum [a] dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum: unde

NOTÆ

'Oppilago, curcilla.' Quod ait de particula βοῦ, miratus sum a Justiniano imperatore βουπόνηρον compositum esse, Novella VI. βουπόνηρον πορείαν. Porro βούπαιδα dicebant, quem Latini *Catulastrum*. Glossarium: 'Catulaster, βούπαις.' Aliæ Glossæ: 'Catulester, pupa, pupula, πάλληξ.' *Catlastros* est vetus lectio apud Vitruvium lib. VIII. cap. 4. Quod a nobis admodum adolescentibus olim animadversum fuit. *Jos. Scal.*

Bulimam] Corrige cum Scaligero *bulimum*, Græce βούλιμος, a particula epitatica βοῦ, a bovis magnitudine, ut βουλιμία, βούπεινα, βουγαῖος, βούγλωσσος, βούπαις, βούσυκον, et alia multa. *Dac.*

[x] *Bulla*] Βουλή. Tarentine βουλὴ, βόλλα: et ἀναβολὴ, ἀμβόλλα: unde *Abolla*. Quod Æolismum resipit. *Jos. Scal.*

Bulla] Varro, ut refert Plutarch. ab Æolico βόλλα, pro βουλὴ, et pueris datam ut εὐβουλίας σύμβολον, quod cum Festo facit. Bulla autem in collo pueris ingenuis suspendebatur aurea, libertinis scortea, et a Tarquinio Prisco originem habere putatur. *Dac.*

[y] *Burranica potio*] Vide, quæ in Conjectaneis de hoc olim scripsimus. *Jos. Scal.*

Burranica potio] Hanc facit lacte, id est, lac, cum sapa, id est, mulso decocto. Burranicam potionem designat Ovid. lib. IV. Fast. 'Dum licet, apposita, veluti cratere, camella, Lac niveum potes, purpureamque sapam.' *Dac.*

[z] *Burranicum*] A burro, id est, rufo. *Idem.*

[a] *Burrum*] Eleganter homines ex potione rubentes ait *Burros* a Veteribus dictos. Quod verbum in eodem sensu retinet Hispanica lingua. *Burraceos* enim vocant ebriosos, et vas vinarium, *Burraceam*. Glossarium: 'Burrum, πυῤῥὸν, ξανθόν.' *Jos. Scal.*

Burrum] *Burrus* a Græco πυῤῥός. Glossar. vet. 'Burrus, πυῤῥός.' pro *burrus* sæpe scribebant *byrrus*. Servius: 'Pyrrus a colore comæ sic dictus, qui Latine byrrus dicitur.' Sic Πυῤῥίας, nomen proprium, apud Latinos veteres comicos *Byrrias* dicitur. Sic genus equi brevioris a colore Græci πυῤῥίχον, Latini *burrichum* appellarunt. Unde nostrum *bourrique*. Dac.

rustici burram appellant buculam, quæ rostrum habet rufum: pari modo [b] rubens cibo ac potione ex prandio burrus appellatur.

Bustum [c] proprie dicitur locus, in quo mortuus est combustus et sepultus: diciturque bustum quasi bene ustum: ubi vero combustus quis tantummodo, alibi vero est sepultus, is locus ab urendo ustrina vocatur: sed modo bustum, eo, quod sepelitur, sepulcra vocamus.

Buteo [d] genus avis, quæ ex eo se alit, quod accipitri eri-

NOTÆ

[b] *Pari modo*] Hinc Nestor: 'Burrus dicitur qui ex potione cito fit rubens.' Hoc verbum in eodem sensu retinet Hispanica lingua, *burraceos* enim vocat ebriosos, et vas vinarium *burraceam*. Idem.

[c] *Bustum*] Ab hoc inauspicatum genus avium *Ambustaneum* dictum putarim, quod circa busta versetur. Glossarium, 'Ambustandus: εἶδος ὀρνέου.' lego, *Ambustaneus*: ut Circanea avis: eæque *Ambustaneæ* aves dictæ videntur, quæ de busto seu rogo aliquid in tecta deferebant, et incendium portendebant: unde 'incendiariæ aves' in augurali disciplina. Servius in Fragmentis: 'Sane bubo, si cujus ædes insederit, et vocem miserit, mortem significare dicitur. Si autem de busto sudem ad tectum detulerit, incendium ædibus portendere.' Quin eandem Spinturnicem fuisse cum incendiaria, non dubito. Græco enim nomine dicta est, παρὰ τὸν σπινθῆρα: quod carbonem ex rogo, aut ex altari in ædes inferret: σπινθὴρ est strictura ignis. Neque vero prætermittendum, quod de Ustrina hic dicitur, separatam aliquando a sepulcro, aliquando conjunctam fuisse. Ideo hoc cavebatur a Veteribus: quin et lex monumentis applicabatur, ut licet notare in antiquis duobus saxis Romæ: HVIC. MONIMENTO. VSTRINVM. APPLICARI. NON. LICET. Item, AD. HOC. MONIMENTVM. VSTRINVM APPLICARI. NON. LICET. Vetus Glossarium: 'Ustrina, πυρκαϊά: 'ustrina,' καύστρα νεκρῶν.' Servii Fragmenta: 'Apparatus mortuorum funus dici solet: exstructio lignorum, rogus: subjectio ignis, pyra: crematio cadaveris, bustum: locus, ustrina: operis constructio, sepulcrum: inscriptum nomen, memoriaque, monumentum: publicæ autem ustrinæ erant in exquiliis,' inquit Acro. *Jos. Scal.*

Bustum] Area soli in qua corpus crematur et sepelitur, unde et busta olim sepulcra dicta sunt. Vide infra in 'sepulcrum.' Et Cicero in II. de legibus: 'Pœna est si quis bustum, hoc est, tymbon, aut monumentum violarit.' Locus ubi corpora combusta sunt, nec sepulta, *ustrina* dicitur. *Pyra*, lignorum congeries, *rogus* est cum jam ardere cœpit. Virgil. 'Constituere pyras...Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis, Decurrere rogos.' *Monumentum* est lapidea structura sepulcro imposita, cui ad memoriam demortui quippiam inscribebatur. Cic. I. Tuscul. 'Monumenta sepulcrorum ex vulgari scilicet saxo, aut ex marmore,' quibus inciderentur laudes demortui, ut propagaretur ejus memoria. *Dac.*

[d] *Buteo*] Accipitris genus. Quæ subjungit Festus, ea refellit Voss. nam cum avis timidissima sit, cum

puerit: vastitatisque est causa his locis, quæ intraverit, ut bubo: a quo etiam appellatur buteo.

Buttubata,[e] Nævius pro nugatoriis posuit, hoc est, nullius dignationis.

NOTÆ

accipitre congredi non audet, nedum illi cibum eripiat; nec vastitatis causa est, cum sit boni ominis, ut patet ex Plinio, qui et familiam ex eo cognominatam dicit cum prospero auspicio ducis in navi sedisset. *Idem.*

[e] *Buttubata*] Ut nugarum facilis et obvia materia, ita nomina multa a Veteribus excogitata, ut Buttubata a puerorum vocibus, quas primas in infantia discunt, Bu, Tu, Ba, Ta. Bu, est bibere: unde 'buæ potus:' et 'vinibuæ' Lucillio ebriosæ. Varro Cato de liberis educandis: 'Cum cibum ac potionem buas ac papas vocent; matrem, mammam: patrem, tatam.' Ba, est papa. Unde Plautus: 'Tum puero dandum, quod papet.' Ta, est appellatio Tatæ. Tu, etiam appellatio cibi, unde *Tubuccinari* factum, pro manducare. Idem et *Titia*: Glossarium: 'Titia κρέα νηπίων, ὃ λέγουσι.' Sed præstat Ba pro Ma, hoc est, mamma dictum: ut facilis est lapsus a B ad M, Buttubata ergo, quasi Buttumata. Sunt et aliæ appellationes nugarum: Hettæ, Lire lire, Nauci, Gerræ, Apinæ: quod est detortum ab 'Αφάνναι: quod fuit ignobile oppidum. Stephanus: 'Αφάνναι, χωρίον Σικελίας, ἄσημον. ἀφ' οὗ· Εἰ εἰς 'Αφάννας, ἐπὶ τῶν ἀδήλων, καὶ ἐκτετοπισμένων. Proverbium vult accipi Stephanus de remotissimis: et Hesychius, qui non in Sicilia, sed in Attica ponit. 'Αφάνναι, χωρίον τῆς Δαμαρτίδος φυλῆς. πόρρωθεν. proverbialiter ἀφάνναι, ἀντὶ τοῦ πόρρωθεν. At Romani de rebus nugatoriis. Glossarium, 'Apinæ, φάνναι.' lege ἀφάνναι. Neque aliud est Affaniæ apud Apuleium libro IX. 'Hæc et alias similes affanias frustra oblatrantes ese retrorsum abducunt pagani.' Et libro X. 'ore semiclauso effutiens nescio quas affanias effutire.' Apud eundem Apuleium *Folia*, pro nugis: in vita Gallienorum Impp. 'Cyclopem etiam luserunt omnes apenarii:' lege *apinarii*: id est, quos vulgo in Gallia *Plaisantins*: ab apinis, et nugis. *Jos. Scal.*

Buttubata] Nugatoria, a puerorum vocibus, *bu*, *tu*, *ba*, *ta*, quas primas in infantia discunt. *Bu* est bibere. *Tu* appellatio cibi. *Ba* est papa. *Ta* est appellatio *tatæ*: vel *ba* est pro *ma*, hoc est, mamma, ut facilis est lapsus a *m* ad *b buttubata*, quasi *buttumata*. Scaliger. Verius, ut videtur, Martinius, qui ab Hebræo *bitu bote* esse putat, quod significat, locutionem garriens, sive futilia effutiens, et sane non pueriles, sed fictitias voces fuisse ostendit Sosipater, apud quem disjuncte legitur, 'Bu tu bat ta. Plautus pro nugis posuit, ut in glossis veterum bat tat ti anagmenorum' (*anaamentorum* recte Meursius) 'vocem veterem Interpres scribit.' *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER III.

CACULA [a] servus militis. Plautus: Video caculam militarem: dicitur autem a Græco *κᾶλον*, quod fustibus clavisque ligneis ad tutelam dominorum armari soliti sint.

Caculatum,[b] servitium.

Cadmea terra,[c] quæ in æs conjicitur, ut fiat orichalcum.

Caduca [d] auspicia dicunt, cum aliquid in templo excidit, veluti virga e manu.

NOTÆ

[a] *Cacula*] Plaut. in Trinum. *Ant. Aug.*

Cacula] Glossarium: 'Cacula, *δοῦλος στρατιώτου*.' *Jos. Scal.*

Cacula] Locus Planti est in Trinum. act. III. Sc. 3. 'Video caculam militarem me futurum haud longius.' A *κᾶλον*, id est, *lignum*, deducit Festus, inepte, nam est a *κακὸς imbellis*, quod non esset in numero militum. Caculam cum calone in etymo confundit Festus. *Dac.*

[b] *Caculatum*] Ut ædilatum. *Jos. Scal.*

Caculatum] A cacula, intellige autem servitium cacularum: *caculatus*, ut *ædilatus*, &c. Dac.

[c] *Cadmea terra*] In æs injicitur, ut facilius fundatur. Plin. lib. XXXIV. cap. 10. 'Ipse lapis, ex quo fit æs, Cadmea vocatur, fusuris necessarius, medicinæ utilis.' Lapidem calaminarem vocant officinæ. Dicta autem *Cadmea* a Cadmo qui metallorum fusuram invenisse dicitur. Alii aliter. *Idem.*

[d] *Caduca*] Virgam e manu Flaminis, quam Commentaculum vocabant, excidisse, Caducum auspicium faciebat: et, ni fallor, infelix erat: in Glossario: 'Caducus, *τωτικοπολιτικὸς, δημόσιος*.' lege, *πτωτικός*. In eodem, 'Caducos, *ἐπιληματίν*.' lege, *ἐπιληπτικούς*. *Jos. Scal.*

Caduceatores [e] legati pacem petentes. Cato: Caduceatori, inquit, nemo homo nocet.

Cæcultant,[f] cæcis proximi sunt oculorum acie obtusa. Plautus: Numnam mihi [g] oculi cæcultant? estne hic noster Hermio?

Cæcultare est cæcos imitari.

Cæculus condidit Præneste.[h] Unde putant Cæcilios [i] ortos, quorum erat nobilis familia apud Romanos. Alii appellatos eos dicunt a Cæcade Trajano Æneæ comite.

Cæcum vallum [k] dicitur, in quo præacuti pali terræ adfixi herbis vel frondibus occuluntur.

NOTÆ

[e] *Caduceatores*] Caduceum Græcum est pro Caruceum. καρύκειον Syracusane, et Tarentine, quod aliis κηρύκειον. R in D, ut contra sæpe D in R. *Idem.*

Caduceatores] Legati, præcones, feciales, qui caduceum gerebant in signum pacis, Græce κηρύκειον, apud Lucian. et in epigram. Tarentinis et Syracusanis καρύκειον, et ρ in δ mutato *caduceum*: de Caduceo Hygin. lib. II. Astron. cap. 8. 'Ab Apolline virgulam quandam muneri accepit Mercurius, quam manu tenens cum proficisceretur in Arcadiam, et vidisset duos dracones inter se conjuncto corpore alium appetere, ut qui dimicare inter se videretur, virgulam inter utrumque projecit, itaque discesserunt, quo facto, eam virgulam pacis causa dicit esse constitutam, nonnulli etiam cum faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis.' Græci tantum Caduceos gerebant, Romani vero herbas quasdam, quæ *sagmina* vocabantur. *Dac.*

[f] *Cæcultant*] Gloss. 'Cæculto, ἀμβλυώττω,' et ita forte rectum esse putavit Vossius, quem non sequor, nam a 'cæco,' 'cæcutio,' ut 'audio,' 'audito,' 'ausculto.' *Idem.*

[g] *Numnam mihi*] Hic versus Plauti est ex amissis ejus comœdiis, quarum etiam nomen desideratur. *Idem.*

[h] *Cæculus concidit Præn.*] Virg. VII. Æneid. 'Nec Prænestinæ fundator defuit urbis, Vulcano genitum pecora inter agrestia regem, Inventumque focis omnis quem credidit ætas, Cæculus.' Ubi Servius: 'Cæculus filius Vulcani sic dictus quod minoribus oculis fuerit, quam rem frequenter efficit fumus. Hic collecta multitudine, postquam diu latrocinatus esset Prænestinam civitatem in montibus condidit,' &c. Et Solin. cap. 8. 'Præneste, ut Zenodotus refert, a Præneste Ulyssis nepote, Latini filio, aut, ut Prænestini sonant libri, a Cæculo quem juxta ignes fortuito invenerunt, ut fama est, Digitiorum sorores.' *Idem.*

[i] *Unde putant Cæcilios*] Cæcilia gens plebeia, Metellorum cognomento clara, e Præneste oriunda, puta a Cæculo. Alii a cæcitate Cæcilios dictos putant. *Idem.*

[k] *Cæcum vallum*] Occulta munitio ex præacutis in summo vallis alte ac dense stipata in humo depactis, eorum modice prominente cuspide, ac ea frondibus aut virgultis obducta, qua transituri sunt hostes, qui se la-

Cædem[l] putant ex Græco dici, quod apud illos *κτείνειν*[1] significat interficere.

Cædere[m] a cædendo dictum.

Cæditiæ tabernæ[n] in via Appia a domini nomine sunt vocatæ.

Cælassis[o] cælaveris.

Cælestia auguria vocant, cum fulminat, aut tonat.

Cælibem[p] dictum existimant, quod dignam cælo vitam agat.

Cælla,[q] quod ea cælentur, quæ volumus esse occulta.

Cæna[r] apud antiquos dicebatur, quod nunc est prandium. Vesperna, quod nunc cænam appellamus.

1 Alii *καίνειν*.—2 Alii *cedere a cadendo dictum*.

NOTÆ

tentibus spiculis induant. Cæsar lib. I. belli civilis: 'Cæsariani milites positis scalis, Brundusii muros ascendunt, sed moniti a Brundusinis, ut vallum cæcum fossasque caveant, subsistunt, et longo itinere ab iis circumducti ad portum perveniunt.' *Idem.*

[l] *Cædem*] A *cædo*, quod a *καίνω*, occido, unde et *caido* Antiqui dicebant. *Idem.*

[m] *Cædere*] Lege, *cædere a cadendo dictum*, ut in marg. Sed etymon illud Festi falsum est. Vide 'cædem.' *Idem.*

[n] *Cæditiæ taberna*] Ex hoc loco Sipontinus: 'Cæditiæ tabernæ non a cædendo dictæ sunt, sed a domini nomine qui Cæditius vocabatur, a quo in via Appia ædificatæ sunt.' Non longe ab eadem via circa Vestinos alicubi campus nomine *Cæditius*, cujus meminit Plin. unde optimus caseus; et circa Sinuessam *Cæditiani* coloni. *Idem.*

[o] *Cælassis*] Cælaveris. 'Cælasso,' 'cælavero,' 'amasso,' 'amavero,' et similia, quam formationem Latini a Græcis mutuati. Ex aoristis subjunctivi. *Idem.*

[p] *Cælibem*] Κοίλιψ est, Carens concubitu, ut *αἰγίλιψ*, Carens capris, *κερκόλιψ*, carens cauda: *κείειν*, *κοῖος*; unde *ὀρεσκοῖος*, in montibus cubans. Ea est vera etymologia. *Jos. Scal.*

Cælibem] Hoc Festi Etymon vulgo receptum fuit; nam et Donatus apud Terent. 'Romani,' inquit, 'cælibem, quasi cœlitem dicunt.' Sed tamen falsum est. Nam *cælebs* a Græco, *κοίλιψ*, id est, carens concubitu, ut *αἰγίλιψ*, carens capris, *κερκόλιψ*, carens cauda. A *κείειν* est *κοῖος*, a quo, et *λείπω*, *κοίλιψ*. *Dac.*

[q] *Cælla*] Gloss. 'Cellarium et Cellaromarium, *ταμεῖον*.' Lege: *Cellarium et Cellar, Omarium.* Omarium et Aumarium dicebatur. Petronius apud Fulgentium: 'in aumarium memet ipsum conjeci.' *Jos. Scal.*

Cælla] A cælando. Melius per simplex *e*: *cella* a *celando*. Dac.

[r] *Cæna*] Idem in 'prandium.' 'Prandium,' inquit, 'a Græco est dictum; nam meridianum cibum cœnam vocabant:' et in voce 'scensas.' 'Scen-

Cænacula[s] **dicuntur, ad quæ scalis ascenditur.**

Cærimoniarum[3] [t] **causam alii ab oppido Cære dictam existimant; alii a caritate dictam judicant.**

Cæsar,[u] **quod est cognomen Juliorum, a cæsarie dictus est, quia scilicet cum cæsarie natus est.**

3 Ed. Scal. *Carimoniam.*

NOTÆ

sas Sabini cœnas dicebant, quæ autem nunc prandia sunt cœnas habebant, et pro cœnis vespernas appellabant.' Sic apud Plautum 'vesperna.' Eodem modo apud veteres Græcos δεῖπνον, quod cœna nunc est, significabat prandium, δόρπον autem vespertinas epulas. Quod splendido Theocriti loco probatur qui est in fine Ἡρακλίσκ. Δεῖπνον δὲ κρέα τ' ὀπτὰ, καὶ ἐν κανέῳ μέγας ἄρτος Δωρικός· ἀσφαλέως κε φυτοσκάφον ἄνδρα κορέσσαι. Αὐτὰρ ἐπ' ἤματι τυννὸν ἄνευ πυρὸς αἴνυτο δόρπον. Id est: *Prandium autem carnes assatæ et grandis e canistro panis Doricus, qui facile etiam fossorem satiare posset. Verum finito die exilem absque igne sumebat cœnam.* Sed de hoc apud ipsum Theocritum, si conatus nostros porro promoveat Deus opt. max. *Idem.*

[s] *Cænacula*] Superiores ædium partes, quod ibi cœnarent. Gloss. 'Cænaculum, ὑπερῷον.' Inde Ennius: 'Cænacula maxima cœli.' Cænaculum suum sic describit Martialis. 'Et scalis habito tribus, sed altis.' Infra legendum *quod scalis scanditur:* putavit *cænacula* dicta quasi *scandacula*, quia scriptum erat *scænacula*. Ignorans scilicet Sabinos *scænacula* dicere pro *cænacula*, ut *scalum* pro *cælum*, *scena* pro *cena*, et similia. Vide 'scensas.' *Idem.*

[t] *Cærimoniarum*] *Cerus* veteri lingua sanctus, a quo *Cerimonia*. Ut a 'sanctus,' 'sanctimonia:' et mysticum erat nomen Jani 'Cerus manus' in carmine Saliari. Quamvis et Creator bonus exponatur a quibusdam veteribus. Nonnulli a Cerere *cerimonias*. Propterea Glossarium: 'Cerimonia, δημήτρια.' *Jos. Scal.*

Cærimoniarum] Scaliger deducit a *cerus*, id est, sanctus, ut ipse exponit, sed contra Festum qui *cerus* creator interpretatur, quod si ita sit, ut et re vera est, inde *cærimonia* nomen accepisse non potest. Erit igitur ab oppido *Cære* in Tuscia non longe a Tarquiniis, quod sacrarium populi Rom. diversorium Sacerdotum, ac Romanorum sacrorum receptaculum vocat Livius. Vide Strab. lib. v. Alii a *Cerere cærimonium* dicunt, unde et in Gloss. 'cærimonia, δημήτρια.' Quidam a *caritate*, ut Festus subjicit, id est, a carendo, sicut in cærimoniis esse dicuntur qui certis rebus abstinent, ut infra in 'purimenstrio,' et illud etymon probavere Massurius Sabinus apud Gellium lib. IV. cap. 9. Macrob. lib. III. cap. 8. Augustin. lib. II. retract. cap. 37. et Isidor. lib. VI. cap. ult. *Dac.*

[u] *Cæsar*] 'Vel ab elephanto qui Mauris Cæsar dicitur, vel a cæso matris utero, vel a Cæsarie, vel quod oculis cæsiis.' Spartian. in Ælio Vero. Postremum etymon prorsus ineptum: secundum multi amplectuntur, quod si verum, putandum est, id nomen accepisse quendam ex majoribus imperatoris, non ipsum imperato-

Cæsariati,[x] comati.

Cæsones[y] appellantur ex utero matris exsecti.

Cæstus[z] vocantur et ii, quibus pugiles dimicant: et genus quoddam[a] muliebris ornatus.

Calassis[4 b] tunicæ genus, quod Græci καλάσιριν dicunt. Alii dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quo connexa circa cervicem tunica submittitur.

4 Scaliger et Augustinus unica *l* scribunt.

NOTÆ

rem, quem jam puberem et Gallias subigentem matrem amisisse satis constat. Sed aliud omnino quærendum est; nam vetustissimum Cæsaris nomen, quippe et ante bellum Samniticum quidam 'Claudius Cæsar' extitit. Sane *Cæsar*, ut optime notavit Salmasius, antiqua vox Latina, quæ τὸν κυριῶντα significat, unde *cæsaries* vel *cæsaria*, ἡ κόμη κυριῶσα. *Idem.*

[x] *Cæsariati*] Plaut. in milite: 'qui miles admutiletur cæsariatus.' *Idem.*

[y] *Cæsones*] Plinius: 'Auspicatius enecta parente gignuntur:' sicut Scipio Africanus prior natus, primusque Cæsarum a cæso matris utero dictus: qua de causa cæsones appellati. Quod ait de Scipione et apud Tertullianum legitur libro de anima: 'Possumus illos quoque recogitare, qui exsecto matris utero vivi aërem hauserunt, Liberi aliqui, et Scipiones.' *Jos. Scal.*

Cæsones] A cædendo, quia secto matris utero in lucem prodeunt. *Dac.*

[z] *Cæstus*] Laminæ ferreæ aut annuli connexi, quibus pugiles armabant brachia. Clavæ etiam plumbeas pilas loris bubulis appensas habentes cæstus dicebantur per *æ* a cædendo. *Idem.*

[a] *Et genus quoddam*] Cingulum intelligit, sed hic frustra est Festus sive Paulus, nam cum pro ornatu muliebri, per *e* scribitur, a Græco κέστος, quod apud Homerum, Lucianum, et alibi quoque observavi. Cum vero pro armis pugilum, per *æ*, a cædendo, et ita sensisse videtur Servius. Sed cogitanti mihi succurrit nihil opus esse dividua ista originatione; cestus enim pugilum et cestus muliebris per *e* simplex, a κεστὸς, quod adjective, a κεντέω, pungo. Cestus quasi acu pictus et compunctionibus elaboratus et distinctus, quo modo Veneris cingulum sive balteum κεστὸν ἱμάντα dixit Homer. Iliad. ξ. Et Hesychius interpretatur ποικίλον. Ab eo igitur Latini substantive formarunt cestus, cesti, de muliebri ornatu; et cestus, hujus cestus, de armis pugilum. Ille quod acu variegatus, iste quod inserto ferro et plumbeis bullis sive sphærulis quasi compunctionibus distingueretur. *Idem.*

[b] *Calassis*] Vide 'Aclassis.' *Ant. Aug.*

Calassis] Manifesto Græcum nomen χάλασις, laxamentum tunicæ nodo retentum. *Jos. Scal.*

Calassis] A voce Ægyptia καλάσιρις, id est, vestis linea, ad talos demissa, Ægyptiis propria. Herodot. Ἐνδεδύκασι δὲ κιθῶνας λινέους περὶ τὰ σκέλεα θυσανωτοὺς, οὓς καλέουσι καλασίρις. Id est, 'induti sunt vestes lineas, circum crura fimbriatas, quas vocant calasi-

Calathos [c] Græci, nos dicimus quasillos.
Calatores [d] dicebantur servi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare; quia semper vocari possent ob necessitatem servitutis.
Calbeos [e] armillas dicebant, quibus triumphantes utebantur, et quibus ob virtutem milites donabantur.
Calces [f] ampullæ plumbeæ.
Calicata [g] ædificia calce polita. Calicatis, calce politis.

NOTÆ

ris.' De Ægyptiis loquitur. Sed probabilius est *Calassis* esse a Græco χάλασις. Vide 'Achassis.' *Dac.*

[c] *Calathos*] Græce κάλαθος, ubi mulieres fusos, lanas, et pensa reponebant. Virgil. 'Non illa colo calathisque Minervæ Fœmineas assueta manus.' Latine *quasillus* dicitur. Calathus etiam apud Veteres pro quolibet vase vel poculo. *Idem.*

[d] *Calatores*] Verrius apud Charisium lib. I. 'Nomenclator sine v dicitur, velut nominis clatator.' Sed legendum *calator.* Ful. Ursin.

Calatores] 'Calatores, ἐκβιβασταὶ ἱερέων. δοῦλοι δημόσιοι, περίπολοι.' 'Calator, κλήτωρ.' Glossæ Græcorum. Et Isidorus: 'Calator, minister sacrorum.' Quemadmodum Calatores sunt sacerdotum præcones, ita etiam κήρυκες ab Homero καλήτορες dicuntur: Ἐς δ' ἄγαγεν κήρυκα καλήτορα τοῖο γέροντος. Calator ergo καλήτωρ. *Jos. Scal.*

Calatores] A *calare*, vocare, nominare, quod a Græco καλεῖν. Plaut. Mercat. v. 2. 'Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger.' Et Pseudo l. IV. 2. 'Harpax calator meus est ad te qui venit.' Sed non ideo dictus calator quod vocari posset ob necessitatem servitutis, ut Festus putavit, sed quod ipse *calaret*, dictaret, nomina, qui et ideo *nomenclator* dicebatur. Horat. 'Mercemur servum qui dictet nomina.' *Dac.*

[e] *Calbeos*] Suetonius *Galbeos*, et historici. Glossarium *Calbæ*: 'Calbæ, κόσμια.' *Jos. Scal.*

Calbeos] Salmasius monuit esse a καρπὸς, Junctura manus. Nam Veteres κάρπιον dicebant quicquid in modum armillæ χειρὸς καρπὸν vinciebat. Carpion, calpion, calbion, calbeum, galbeum, quod etiam Festus exponit ornamenti genus. Et Gloss. 'Calbæ, κόσμια.' Leg. *Cabei.* Placidus: 'calvea, ornamenta.' Ubi etiam rescribendum *calbei*, nisi malis *calbea.* Quamvis, hoc calbeum, dixisse Veteres satis non constat, sed, hic calbeus. Cato in Origin. VII. 'Galbeos lineos, pelles, redimicula.' *Dac.*

[f] *Calces*] Per ampullas plumbeas non video quid intelligat Festus, nisi significet ampullas lividas quæ sub pedibus nascuntur. *Idem.*

[g] *Calicata*] Veteres dicebant *Calecata*, ut legitur hodie in Tabula vetustissima Aletri, quam descripsit ita amicus noster Aldus Manutius Pauli F. juvenis doctissimus: 'L. Betilienus L. F. Vaarus hæc, quæ infra scripta sunt, de Senatu sententia facienda coiravit. Semitas in oppido omnis: porticum, qua in arcem eitur: campum, ubei ludunt: horologium, macellum, Basilicam calecandam: seedes, lacum balinearium: lacum ad portam,' &c. *Jos. Scal.*

Calicata] A Græco χάλιξ, per syncopen *calx*, *calix* dicebatur, unde 'calicare,' 'decalicare:' infra Fest. 'Decalicatum, calce litum.' In veteri tabula Aletri, 'Coiravit Basili-

Calim[h] antiqui dicebant pro clam; ut nis[i] pro nobis; sam[k] pro suam; im[l] pro eum.

Caliptra[m] genus vestimenti, quo capita operiebant.

Calix,[n] quod in eo calidum bibitur: vel a Græco κύλιξ.

Calones,[o] calcei ex ligno facti. Calones militum servi, dicti, quia ligneas clavas gerebant, quæ Græci κάλλα vocant. Is quoque qui hujusmodi telo utitur, clavator appellatur.

Calpar[p] vinum novum, quod ex dolio demitur sacrificii causa, antequam gustetur. Jovi enim prius sua vina libabant, quæ appellabant festa vinalia. Calpar genus vasis fictilis.

NOTÆ

cam calecandam.' Id est, calce illinendam: de tectorio opere. Tectorii enim operis proprium 'linere' et 'polire,' ut 'albarii' dealbare. Illud fiebat arenata calce, vel marmorato; istud calce nuda, id est, cui nulla arena admixta. Inde in veteri inscriptione: 'Eosque parietes marginesque omnes, quæ lita non erunt calce harenata, lito politoque et calce nuda dealbato.' *Dac.*

[h] *Calim*] Inde Latini fecere *clam*. Non a clavibus, ut infra Festus. *Idem.*

[i] *Nis*] Fortasse a Græco νῶϊν. *Idem.*

[k] *Sam*] A Dorico ἂν pro ἥν. Vide sos.' *Idem.*

[l] *Im*] A Græco νίν. *Idem.*

[m] *Caliptra*] Leg. *Calyptra*. καλύπτρα, κεφαλῆς καλύμματα. Hesych. Id est, 'Calyptra, capitis operimenta.' *Idem.*

[n] *Calix*] A Græco κύλιξ, quod urnam significat, vel a caldo, hoc est, calido, quod et sentit Varro lib. IV. de L. L. 'Calix a caldo, quod in eo calda puls apponebatur, et in eo calidum bibebant.' Sed magis placet si a Græco κύλιξ. *Idem.*

[o] *Calones*] Calcei ex ligno. Nihil tale usquam hodie legitur. Id si verum sit, Calones a κᾶλον, vel Latino *cala*, lignum. Sed multum se metuere dicit doctiss. Vossius, ne Paulus confuderit *Calones* cum *calopediis*, quæ *calopedia* sunt pedes lignei: *formas* vocat Horat. et ita nos vulgo. *Idem.*

Calones] Scribendum περισπωμένως, κᾶλα: ut κάγκανα κᾶλα. Glossarium: 'Calo, δοῦλος δημόσιος.' Isidorus: 'Calones, Galearii militum.' *Jos. Scal.*

Calones] Scribe infra, *quæ Græci* κᾶλα *vocant*. Calones servi, qui clavas ligneas gerebant, ligna colligebant, ac foco subministrabant, a Græco κᾶλον, *lignum*, vel, ut vult Servius, a Latino *cala*. Calas enim dicebant majores nostri fustes, quos portabant servi sequentes dominos ad prælium: verum non tantum fustes *calas* dicebant, sed et quævis alia ligna. Unde Lucilius: 'Scinde puer calam ut caleas.' Etsi ibi *calam* vectem interpretatur Scaliger. Sed de hoc alias. *Dac.*

[p] *Calpar*] Glossarium: 'Calcar, θυσίαι ἀπαρχῶν οἴνου.' Vides legendum esse, ut hic, *Calpar*. Item, 'Calpar, οἶνος ἐν θυσίᾳ.' Vide Arnobium, et Conjectanea nostra. Græcum est a κάλπη, ut ab *Aula*, *aular*. Nam Calpar non vinum proprie est, sed vas

Calpurnii [q] a Calpo Numæ regis filio sunt oriundi.

Camara,[r] et camuri boves, a curvatione, ex Græco *καμπὴ*, dicuntur.

Camelis Virginibus [s] supplicare nupturæ solitæ erant.

Camenæ [t] musæ a carminibus sunt dictæ, vel quod canunt

NOTÆ

ipsum vini. Varro apud Nonium. *Jos. Scal.*

Calpar] Dolium, vas vinarium, a Græco *κάλπη*; ut ab *aula*, *aular*. Postea *Calpar* metonymice pro ipso vino sumtum fuit Varr. lib. I. de vita populi Rom. 'Quod antequam dolii nomen prolatum esset, cum id genus vasorum calpar diceretur, id vinum calpar appellatum.' Glossar. 'calcar, *θυσίαι ἀπαρχῶν οἴνου*.' Lege *calpar*: item, 'calpar, *οἶνος ἐν θυσίᾳ*.' Calpar autem Jovi libabant festis vinalibus, priusquam gustarent, quippe ni ita fecissent, reliquum omne vinum sacrum fiebat et usibus humanis eripiebatur, ut optime monuit Scaliger in conjectaneis ad Varr. Itaque cum calpar libabant, inferium vocabant, quod solum inferretur his verbis: MACTE HOCCE VINO INFERIO ESTO. Et hoc præcipue dicebatur de vino diffuso et doliari: nam alioqui de eodem musto libabant, sed id *sacrima* vocabatur, postea quam polluxerant eas confectiones, quæ vocabant suffimenta, ex faba, milioque molito, mulso sparso, quæ Diis eo tempore dabantur quo uvæ calcatæ prelo premebantur; quomodo et in frumentis quoque quod sacrificii causa ante præmetebatur, *præmessum*, vel *præmetium*, appellabant. Ceterum ipsa festa vinalia Atheniensibus etiam celebrata, qui et ipsa vocabant *πιθοιγίαν*, quod e dolio vina libarent, priusquam inde quicquam gustassent. Plutarch. III. Sympos. Fiebant autem die undecima mensis Augusti, et tum Deos precabantur, ut ea libatione contenti, reliqui vini usum illis innocentem concederent. *Dac.*

[q] *Calpurnii*] Lucanus in Panegyrico ad Pisonem: 'hinc tua, Piso, Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi Nomina, Romanas inter fulgentia gentes.' *Jos. Scal.*

Calpurnii] A Calpo Numæ filio originem duxisse scribit etiam Plutarch. in Numa. Vetus Horatii interpres Numæ filium *Calpur* non *Calpus* vocat. *Dac.*

[r] *Camara*] Vide incerta Verrii ex Charisio. *Ant. Aug.*

Camara] A Græco *καμάρα*. Ex hoc loco Charisius: '*Camaræ* dicuntur, ut Verrius Flaccus affirmat, non *cameræ* per *E*. Sed Lucretius, 'cameræque caminis ex cratibus,' etiam cameram dici posse ostendit. At Cameri boves sunt, ut ait Servius, qui conversa introrsum cornua habent; quibus contrarii patuli, qui cornua diversa habent; quorumque cornua terram spectant, his contrarii Licini qui sursum versum cornua habent.' *Camurus* a Græco *καμπύλος*, curvus, rejecto *π*, et *λ* verso in *ρ*. Quidam a *camera* dici putant; et idem sensisse videtur Erythræus cum dubitat an *camerus* vel *camurus* sit scribendum apud Virgil. in Georg. 'Camuris hirtæ sub cornibus aures.' *Dac.*

[s] *Camelis Virginibus*] *Γαμηλίαις θεαῖς*, *Camelis* pro *Gamelis*. Nam G sæpissime mutatur in *C*; ut supra in voce 'acitare.' *Idem.*

[t] *Camenæ*] A carminibus, nam primo *casmenæ* dictæ sunt, postea *carmenæ*, ut 'casmen,' 'carmen.' *Cas-*

antiquorum laudes: vel quod sint castæ mentis præsides.

Camillus [u] proprie appellatur puer ingenuus.

Cana [x] dicunt Græci, nos canistra, et per deminutionem canistella.

Canalicolæ [y] forenses, homines pauperes dicti, quod circa canales fori consisterent.

NOTÆ

men ab antiquo *casno* pro *cano*. Et hoc multo probabilius videtur quam si a *cano* ἀμέσως deducatur, quasi *canena*, et, *n* verso in *m*, *camena*. Prorsus ineptum quod sequitur, a casta mente camenas dictas. *Idem.*

[u] *Camillus*] Versiculus ille exagitatus a veteribus Criticis: 'Prætextum in cista mures rosere camilli.' Camillum intellexit Ovidius cum ait: 'Stat puer, et manibus lata canistra tenet.' Vide Conjectanea nostra. Glossarium: 'Camilla, ἱέρεια.' Servius P. Danielis: 'Alexander,' inquit, 'Ætolus poëta in Musis refert Camillam nomen fuisse Dianæ ab Ephesiis dedicato templo ei impositum.' Hæc Servius in Schedis reconditis, quæ sunt in Bibliotheca Danielis nostri. Sed profecto magnus ille Virgilii interpres fallitur. Nam in eo poëmate Alexander Ætolus non Camillam, sed Ὦπιν Dianam vocat. Cujus versus habes apud Macrobium. Sed est μνημονικὸν ἁμάρτημα. *Jos. Scal.*

Camillus] Καδμίλος. Bœotis minister Deorum dicebatur, quam vocem a Phœnicibus didicere qui ministrum vocant *Chadmel*, et ita proprie Bœotis dictus Mercurius, quod Deorum esset minister. A cadmillus factum casmillus, et camillus, et casmillum dictum Mercurium, ex Callimacho Varro scribit lib. IV. 'alii *camillum*;' ut Statius Tullianus. Servius in XI. Æneid. Inde qui Diis serviebant, vel, in sacris, sacerdotibus ministrabant, *Casmilli*, et, demto *s*, *Camilli*, dicti. Hinc Pacuvius in Medea: 'Cælitum camilla expectata, advenis, salve hospita.' Et quia huic officio pueri ingenui deligebantur, usus postea obtinuit, ut quilibet pueri ingenui vocarentur *Camilli*, ut hic Festus, et ostendit vetus carmen: 'Hyberno pulvere, verno luto, grandia farra camille metes.' Neque homines tantum *camilli* dicti, sed quælibet alia quæ rei cuipiam inservirent, ut infra Festus notavit *cumeram*, sive vas in quo nubentis utensilia ferebantur casmillum fuisse vocatum. *Dac.*

[x] *Cana*] Idem sentit Varro lib. IV. de L. L. 'Tryblia et canistra, quæ putant esse Latina, sunt Græca: τρυβλίον καὶ κάνεον Græca sunt.' Ergo κανᾶ a κάνεον, in plurali κάνεα, et per contractionem κανᾶ. Sed *canistrum*, ut optime Voss. non minus est a Græco quam *cana*. A voce κάναστρον scilicet, quam Hesychius exponit, ὄστρακον, τρυβλίον, κανοῦν. *Idem.*

[y] *Canalicolæ*] Forenses vocat, ut etiam Græci ἀγοραίους, hoc est, χυδαίους. Ceterum singulari numero, *propter canalem*, legendum est, non, ut hic, *propter canales*. Plautus Curculione: 'In foro infimo boni homines atque dites ambulant. In medio, propter canalem, ibi ostentatores meri.' *Jos. Scal.*

Canalicolæ] Forenses homines qui circa canales fori versabantur: Græcis ἀγοραῖοι. Per canales autem fori

Cancri [z] dicebantur ab antiquis, qui nunc per deminutionem cancelli: ex quo genere sunt calces, qui per deminutionem appellantur calculi.

Candelabrum [a] dictum, quod in eo candelæ figantur.

Canentas [b] capitis ornamenta.

Canephora [5] [c] mulier appellatur, quæ fert canum; id est, qualum quod est cistæ genus.

Canicæ [d] furfures de farre, a cibo canum vocatæ.

Canitudinem [e] pro canitie. Plautus: Stultus est adversus ætatem et capitis canitudinem.

5 Alii *Canifera*.

NOTÆ

cancellos intelligo qui *canales* dicti: et ita hunc locum accepit doctissimus Salmasius qui hunc Tertulliani locum adduxit: 'Jam et de negotio provocat; ego, inquit, nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, nihil officio advigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria observo, canales non adoro, subsellia non contundo,' &c. Scaliger non *canales* sed *canalem* legebat, ut apud Plaut. Curcul. IV. 1. 'In foro infimo boni homines atque dites ambulant. In medio, propter canalem, ibi ostentatores meri.' Ita ut 'meri ostentatores' Plauto dicantur, qui Festo 'canalicolæ.' *Dac.*

[z] *Cancri*] Cancer, canceris, et mutato *n* in *r*, Carcer, carceris: non a coërcendo, ut Varro. Apuleius: 'inter Orci cancros jam ipsos adhæsisti.' *Jos. Scal.*

Cancri] Apuleius: 'Inter Orci cancros jam ipsos adhæsisti.' *Cancri* per diminutionem *cancelli*, ut a 'calces' 'calculi.' Sunt autem *cancelli* septa quædam, rectis, obliquis, et transversis lignis contexta, fenestellis distincta. *Dac.*

[a] *Candelabrum*] A candela dictum, docet etiam Varro lib. IV. de L. L. *brum* autem est vocis productio. Frustra igitur qui a *candela* et λαβεῖν *capere*, vel a *candela* et *labrum*. Idem.

[b] *Canentas*] Capitis ornamenta: forsan, inquit Voss. a καινοῖς, quæ in capite portabant Canephoræ, nisi legatur *carentas*, a Græco κάρηνον, caput. *Idem.*

[c] *Canephora*] Græce Κανηφόροι, virgines quæ in Panathenæis aliisve festis cana capite ferebant, ut Palladi, Cereri, Baccho, Dianæ etiam. *Idem.*

[d] *Canicæ*] A canibus scilicet: vide proverbium, κύων ἀπὸ μαγδαλιᾶς. Pacuvius: 'Qui apud te quasi servos est canicacenm panem.' *Jos. Scal.*

Canicæ] Furfures de farre; Veteribus ita dictæ quod cibi canum sint. Lucil. lib. XXVII. 'Quanti vellet quam canicis apud te et magoni' Manu.' Hinc *Caninaceum* pro *furfuraceo*. Pacuvius: 'Qui apud te quasi servos est caninaceum panem.' *Dac.*

[e] *Canitudinem*] Periit ea fabula cujus locum laudabat Festus. Albitudinem etiam dixit Plaut. Trinum. IV. 2. 'Lesbonicum hic adolescentem quæro in his regionibus Ubi habitet, et item alterum ad istam capitis albitudinem.' *Idem.*

Cannensem [6] [f] cursorem Titinius pro pistore dixit.

Canta [g] pro cantata ponebant.

Cantherius [h] hoc distat ab equo, quod maialis a verre, capus a gallo, vervex ab ariete: est enim cantherius equus, cui testiculi amputantur.

Canturnus [i] nomen loci.

Caperatum, [k] rugosum, a cornuum caprinorum similitudine dicitur.

6 Quidam *Camensem*. Vid. Not. inf.

NOTÆ

[f] *Cannensem*] Locus non tam obscurus, quam ridiculus: obscurus tamen. Quod et me tacente satis per se patet. Ego sane non dubito ita legere: *Cannensem, cursorem Titinnius præpostere dixit.* Recte. Nota est consternatio, et fuga eorum, qui ex Cannensi clade evaserunt: qui noctes et dies nunquam cursum et fugam intermiserint. Quod Livius nominatim monet. Ab eo jocülariter Cannenses, hoc est, qui ex clade Cannensi effugerant, vocabantur cursores, ut suspicari licet. At contra, præpostere Titinnius cursorem vocavit Cannensem. Non enim, si Cannenses cursores dicebantur, ab eo consequens erit et cursorem quemvis Cannensem dici. Sed comica licentia eleganter hoc dictum a Titinnio accipiendum est. *Jos. Scal.*

Cannensem cursorem] Legit Scaliger *Cannensem, cursorem Titinius præpostere dixit.* Et ita cursorem Titinium dixisse suspicatur, allusione facta ad consternationem et fugam eorum, qui ex Cannensi clade evaserunt, qui noctes et dies nunquam cursum et fugam intermiserint, quod præpostere dictum vult Festus: cum etsi Cannenses cursores dicerentur, non continuo et quivis cursor Cannensis dici poterit. Ego vero existimo Festum non esse assecutum mentem Titinii, qui Cannensem cursorem vocavit quendam suæ ætatis hominem ut eum *φυγόμαχον*, ut Horatius diceret 'fugacem,' designaret. Itaque nulla distinctio post *Cannensem;* neque enim *Cannensem* sic absolute dixit Titinius. Sed alia etiam mens Meursio; putat enim scriptum fuisse *canensem* unico *n:* nempe a cane, quod erat vinculi ferrei genus, et catenatos fuisse pistores nemo ignorat. Itaque *canensem* lepide vocat, tanquam a loco aliquo regioneve nomine deducto. Et *cursorem* propter cursum quem exercebant in circumagitanda mola. *Dac.*

[g] *Canta*] In Saliari carmine, ut puto, unde *pa* pro *parte*, *po* pro *populo*, Festus adduxit. Vide ibi notata. Verum hic mihi locus suspectus est, et, ni bene fallor, legendum, *Cante pro cantate ponebant.* Ex hoc Varronis lib. VI. de L. L. ubi voces e carmine Saliorum adducit, 'Ab eadem voce *canite*,' inquit, 'pro quo in Saliari carmine scriptum est *cante*, hoc versu: Divum exta cante, Divum Deo supplice cante.' *Idem.*

[h] *Cantherius*] Cantherios equos dictos putat Varro quod semine careant: inepte sane. Optime Caninius, in Alphabeto, a Græco *κανθήλιος*, λ mutato in ρ. *Idem.*

[i] *Canturnus*] Geographis ignotus. *Idem.*

[k] *Caperatum*] A *caper* est caperare, unde caperata frons rugis contracta.

Capidulum [l] genus vestimenti, quo caput tegebatur.

Capillatam [m] vel capillarem arborem dicebant, in qua capillum tonsum suspendebant.

Capis,[n] poculi genus, dictum a capiendo.

Capita Deorum [o] appellabantur fasciculi facti de verbenis.

Capital [7] facinus,[p] quod capitis pœna luitur. Capital, linteum [q] quoddam, quo in sacrificiis utebantur.

Capitalis [r] lucus, ubi si quid violatum est, caput [8] violatoris expiatur.

7 Alii *Capitale.*—8 Vett. edd. *capite.* Vid. Not. inf.

NOTÆ

A caprorum frontibus crispis, potius a caprinorum cornuum similitudine. Varr. in Eumenid. 'Quin mihi caperatam tuam frontem, Strobile, omittis.' *Idem.*

[l] *Capidulum*] Gloss. 'capidulum vestimentum capitis.' *Idem.*

[m] *Capillatam*] Supplendum ex Plinio de Vestalibus libro XVI. cap. 44. *Jos. Scal.*

Capillatam] Juvenes, capillum Diis consecrantes, eum vel templis vel arboribus suspendebant. Sic Berenice crinem suum in Veneris templo posuit, et Vestales antequam in collegium sacrarentur detonsum crinem ad certam arborem deferebant, quæ ideo *capillata* vel *capillaris* dicta: de qua Plin. lib. VI. cap. 44. 'Antiquior illa est Lotos, sed incerta ejus ætas, quæ capillata dicitur, quoniam Vestalium Virginum capillus ad eam defertur.' Neque Diis tantum comas suas Veteres consecrabant, sed fluminibus etiam, interdum et amicis, ut in insula Delo testatur Callimachus: Ἤτοι Δηλιάδες μὲν, ὅτ' εὐήχης ὑμέναιος Ἤθεα κουράων μορμύσσεται, ἥλικα χαίτην Παρθενικαὶ, παῖδες δὲ θέρος τὸ πρῶτον ἰούλῳ Ἄρσενες ἠϊθέοισιν ἀπαρχόμενοι φορέουσιν. Quem locum vel levicula menda male deformat. Legendum παρθενικαῖς. Δηλιάδες παρθενικαῖς. παῖδες δὲ ἄρσενες ἠϊθέοισιν. Nam τὸ Δηλιάδες, παρθενικαὶ comprehendit. Et ita olim legisse videtur Scholiastes, cujus verba: παρθενικαὶ, ἀπὸ κοινοῦ τὸ φορέουσιν. Ait Callimachus: 'Etenim Deliades, quando sonorus hymenæus mores puellarum terret, coætaneos capillos virginibus, at juvenes primam lanuginem, mares maribus primitiarum loco offerunt.' *Dac.*

[n] *Capis*] Varr. lib. IV. de L. L. 'A quo illa capis et minores capulæ a capiendo, quod ansatæ ut prehendi possint, id est, capi. Harum figuras in vasis sacris ligneas et fictiles antiquas etiam nunc videmus.' A *capis* diminutivum *capidula*, unde *capula*. Idem.

[o] *Capita Deorum*] Quæ et *Struppi.* Vide 'struppi.' *Idem.*

[p] *Capital facinus*] Quod capite luitur. Capital etiam absolute dixit Plaut. Menæch. I. 1. 'Nunquam Ædepol fugiet tametsi capital fecerit.' In vet. lex. Græco-Lat. vet. κεφαλικὴ τιμωρία, *capitale.* Idem.

[q] *Capital, linteum*] Linteum intelligit quo caput velabant, de quo Helenus apud Virgil. 'Purpureo velare comas adopertus amictu.' *Idem.*

[r] *Capitalis*] Non possum aliter mibi

Capitarium [s] æs, quod capi potest.

Cappas [9] [t] marinos equos Græci a flexione posteriorum partium appellant.

Capræ [u] dictæ, quod omne virgultum carpant, sive a crepitu crurum. Unde et crepas eas prisci dixerunt.

Capreoli [x] vitium cincinni intorti, quia ad locum capiendum tendunt appellati.

Caprilia [y] appellatur ager, qui vulgo ad Capræ paludes dici solet.

9 Legendum monet Dac. *Campas*, ut in ora ed. Scaligeri.

NOTÆ

persuadere, quin Festus ita scripserit: *Capitalis locus; ubi si quid violatum est, capite violatoris expiatur.* Nam *capite*, non *caput* habent et priscæ editiones. Quare Ovidius 'capitale templum,' Minervæ captæ intelligit, cum scribit Fast. III. 'Aut quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas Ex illo jubeat furta recepta loco.' Ergo capitalis locus est, qui habet legem, ut capital sit, qui quid in eo violarit. *Capitalis lucus* hoc modo dicetur. Quare *locus*, non *lucus* legendum, quia locus et lucum, et alia comprehendat. *Jos. Scal.*

Capitalis lucus] Lege cum Scaligero, *capitalis locus, ubi si quid violatum est, capite violatoris expiatur.* Nam *locus* lucum et alia comprehendit. Sic Ovid. 'capitale templum' captæ Palladis intelligit lib. III. Fast. 'An quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas Ex illo jubeat furta recepta loco.' *Dac.*

[s] *Capitarium*] Jam et hoc nego a Festo unquam ne in mentem quidem venisse: sed, *Capitarium æs, quod caput est.* Ait *Capitarium æs*, id est, sortem Capitarium vocari, quia caput sit usuræ. Græci ἀρχαῖον. Ego tamen malo *Capitarium æs* esse, quod capite penditur: aliud enim ex censu pendebatur. Vide 'Tributorum.' *Jos. Scal.*

Capitarium] *Æs quod capi potest.* Ridicule: lege cum Scaligero, *quod caput est.* Græcis Κεφάλαιον dicitur. Cicero *caput* vocat; tamen magis placet Scaligero ut 'capitarium æs' dicatur quod capite penditur. Nam tributorum conlatio, alia in capite, alia ex censu, ut Festus alibi. Vide 'tributorum.' *Dac.*

[t] *Cappas*] Lege *campas*, ut in marg. Græcis καμπὴ, quo nomine dicitur omne cetaceum, et quivis ingens piscis, a caudæ flexura quæ καμπὴ dicitur. *Idem.*

[u] *Capræ*] A carpendo dictas tradit etiam Varro duobus locis; Isidorus etiam, qui utrumque Festi etymon adducit; sed est a Tyrrhenis, quibus caper κάπρος dicitur, capra, κάπρα. Hesych. κάπρα, αἶξ. Τυῤῥηνοί. *Idem.*

[x] *Capreoli*] Varr. lib. I. de Re Rust. cap. 31. 'Capreolus vites ut teneat, serpit ad locum capiendum, ex quo a capiendo capreolus.' Sed melius a capreolis animalibus deducas, quia *capreoli* illi vitium, ut capreolorum cornua, vel potius capreoli propter suam teneritudinem sic dicti, quomodo et Græci novellos ramos vocant μόσχους. *Idem.*

[y] *Caprilia*] Ante urbem. *Idem.*

Capronæ[a] equorum jubæ in frontem devexæ, dictæ quasi a capite pronæ.

Caprunculum[a] vas fictile.

Capsæ[b] a Græco appellantur. Has illi κάμπτας[10] dicunt.

Capsit,[c] prehenderit.

Captus locus dicitur ad sacrificandum legitime constitutus.

Capuam[d] in Campania quidam a Capy appellatam ferunt,

10 Alii κάμψας. In ed. Scal. est κάμπτρας.

NOTÆ

[1] *Capronæ*] Vide 'Antiæ.' Nonius non equorum tantum jubas, sed et hominum comas quæ sunt ante frontem, *capronas* dicit, ex illo Lucilii: 'Aptari caput, atque comas, fluitare capronas, Altas, frontibus immissas, ut mos fuit illis.' Forsan et de *capronis* istis intelligendus elegans ille locus in Cantico Canticorum, cap. 4. 'Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad.' *Idem.*

[a] *Caprunculum*] Vas fictile, forte sic dictum quod capri figuram haberet, ut vult Vossius, qui dubitat etiam num legendum sit *capunculum*, quod erit diminutivum a *capis*. Idem.

[b] *Capsæ*] Cistulæ a Græco κάμψαι. Nam sic legendum. Hesych. Κάμψη, θήκη. Item Καμψία, κανᾶ, κανίσκια. *Idem.*

[c] *Capsit*] Prehenderit. Plaut. Pseudol. IV. 8. 'Si occasionem capsit, qui fiet malus.' *Idem.*

[d] *Capuam*] Sane Capys Græcum vel Tarentinum videtur Latine expressum per Falconem. Nam κάπυς, παρὰ τὸ κάπτεσθαι, ἤγουν κάμπτεσθαι. quod incurvos habeat pedes: unde et Capus dictus κατ' ἐξοχήν. ut ὄρνις Gallina κατ' ἐξοχήν. et multa alia ejusmodi. Ut et unus tantum ex genere accipitrum vocatus Falco; non omnes accipitres, quamvis omnes sint καμψώνυχοι. hoc enim significat Falco. *Jos. Scal.*

Capuam] Virgil. x. Æneid. '*Et* Capys; hinc nomen Campanæ ducitur urbi.' Ubi Servius: 'Cælius, qui Trojanum Capyn condidisse Capuam tradidit, eumque Æneæ fuisse sobrinum. Alii hunc Capyn filium Capeti volunt esse, Tiberini avum, ex quo fluvius Tyberis appellatus est: eumque Capuæ conditorem produnt: alii Capyn Samnitem condidisse Capuam confirmant. Sed Capuam vult Livius a locis campestribus dictam in quibus sita est: constat tamen eam a Tuscis conditam de viso falconis augurio, qui Tusca lingua capys dicitur, unde est Capua nominata. Tuscos autem omnem pæne Italiam subjugasse manifestum est. Alii a Tuscis quidem retentam et prius Aliternum vocatam: Tuscos a Samnitibus exactos Capuam vocasse: ob hoc quod hanc quidam Falco condidisset, cui pollices pedum curvi fuerunt, quemadmodum falcones aves habent, quos viros Tusci Capuas vocarunt. Varro dicit propter cœli temperiem et cespitis fæcunditatem campum eundem Campuanum sive Campanum dictum,

quem a pede introrsus curvato nominatum antiqui, nostri Falconem vocant: alii a planicie regionis.

Capulum [e] et manubrium gladii vocatur; et id, quo mortui efferuntur: utrumque a capiendo dictum: sane a capulo fit capularis.

Caput [f] ex Græco dictum, quod illi interdum *κάρα* dicunt.

Carinantes,[g] probra objectantes:[11] a carina dicti, quæ est infima pars navis: sic illi sortis infimæ.

11 Alii *objicientes.*

NOTÆ

quasi sinum salutis et fructuum.' Hæc Servius. *Capys* autem Tuscis *Falco*, a Græco *καπτέσθαι* id est, *καμπτέσθαι*, incurvari, inflecti. Sed unice placet Livii sententia, cujus verba lib. IV. 'Vulturnum Etruscorum urbem, quæ nunc Capua est, ab Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capye, vel, quod propius vero est, a campestri agro appellatam.' Et hoc ipsum est quod Festus in fine: *alii a planicie regionis.* Nam *Capua* quasi *campua*, a *campo*, agro campestri, quæ vox *campus* planiciem signat ut *æquor*. Ab hujus sententiæ partibus facit quod ipsa *Capua* prius *campa*, sive *campus* dicta. Unde *Campani* et *Campas* apud Plautum. Eustath. in Dionys. *Ὅτι οἱ Καμπανοὶ, ὧν τὸ πεδίον λιπαρὸν διὰ τὴν εὐκαρπίαν λέγει, ἀπὸ τῶν ὑποκαθημένων ἐκεῖ κάμπων ὠνομάσθησαν, ἢ ἀπὸ Κάμπου πόλεως.* Id est, 'Campani, quorum pingue solum propter fertilitatem dicit, a subjacentibus campis vocati, vel a Campo urbe.' Manifesto Capuam urbem intelligit, quod non satis perpensum iis qui *Campum* nescio quam a *Capua* diversam fingunt. *Dac.*

[e] *Capulum*] Ensis manubrium, Virg. 'Et lateri capulo tenus abdidit ensem.' Pro arca funebri, Lucil. 'Quem cum vidissent Hortensius' Posthumiusque, Ceteri item in capulo hunc non esse, aliumque cubare.' Ab hac capuli significatione dictus *capularis* morti contiguus. Plaut. 'Quid ais tu? tam tibi ego videor oppido Acheronticus? Tam capularis? tamne tibi diu videor vitam vivere?' *Idem.*

[f] *Caput*] Potius a *κεφαλὴ*, φ mutato in π. *Idem.*

[g] *Carinantes*] Glossarium: 'Carinari, *χαριεντίζεσθαι*.' Isidorus: 'Carinantes, illudentes.' Ennius, 'Contra carinantes verba, atque obscœna profatus.' Et tamen corripit in sequenti mediam '* neque me decet hanc carinantibus edere chartis.' Qui versus, nondum excusi, citantur a Servianis schedis doctissimi Danielis nostri. Ita factum *carinari* a *carina*: ut apud Græcos *γεφυρίζειν* a *γέφυρα*. Idemque valet, ac carinari. *Jos. Scal.*

Carinantes] Gloss. Isidori: 'Carinantes, illudentes.' *Carinari* a *carina*, infima navis parte, ut vult Fest. vel, ut Voss. eo quod qui in carina essent alios contumeliosis verbis solerent lacessere, quomodo Græci a *γεφύρᾳ*, ponte, fecere *γεφυρίζειν*, quasi de ponte convicia jacere. Inde etiam ludi dicti *γεφυρισμοὶ* in quibus convicia jacta-

Carissam[h] **apud Lucilium vafram**[12] **significat.**

Carnificis loco[i] **habebatur is, qui se vulnerasset, ut moreretur.**

12 Vett. edd. *Caprissam* ... *vafrum.*

NOTÆ

bantur. Sed quia obstat quantitas, cum secunda in *carinari* corripiatur, contra quam in *carina*, addit Voss. *Carinari* vel esse a χαρίεν, ita ut *carinari* sit quod dicimus *plaisanter*: unde in Gloss. *carinari*, χαριεντίζεσθαι: vel potius, (quod unice placet,) a *carere*, id est, radere, carpere: a 'caro' 'carino' ut a 'nato' 'natino.' Juvat quod ut *carere* Latinis de veste et dictis mordacibus dicitur, sic Græcis πλύνειν, vestes lavare, et conviciis et maledictis lacessere. Quomodo et Gallis vox *laver*. Carinandi verbo usus Ennius. lib. I. Annal. 'Sed neque me decet hæc carinantibus edere chartis.' Et alibi: 'Ac contra carinans, verba atque obscœna profatus.' Ut eum locum emendavit Salmasius. Vulgo *contra carinantes*. Dac.

[h] *Carissam*] In veteribus editionibus *vafrum*, non *vafram*. Cui astipulari videtur auctor Glossarii: 'Carisa, μαυλιστὴς, πορνοβοσκός. Isidori Glossæ contra fœminino: 'Carissa, lena vetus, et litigiosa: ancilla dolosa, et fallax.' *Jos. Scal.* Retineo *vafram*, et verba Glossarii, quæ ambigua sunt, interpretor, 'lena et quæ prostibula alit.' Sic in fœminino Glossæ Isidori, 'Carissa, lena vetus, litigiosa, ancilla dolosa et fallax.' *Carissa* a Græco χάρις, ut vult Voss. Legitur etiam et *caprissa* a *capra*, scilicet quasi eam signet quæ capræ vel meretricis mores imitetur. Sed omnium optime Lucas Fruterius, qui in epistola quadam ad Muretum reponendum putavit *catissa*. Nam catos pro callidis et ingeniosis apud Veteres dictos. *Dac.*

[i] *Carnificis loco*] Originem hujus moris explicat vetus scriptor Cassius Emina apud Servium: 'Tarquinius,' inquit, 'Superbus, cum cloacas populum facere coëgisset, et ob hanc injuriam multi se suspendio necarent, jussit corpora eorum cruci affigi. Tunc primum habitum est turpe mortem sibi consciscere.' Ut non tantum de eo qui se vulnerasset, ut moreretur, intelligendum sit, sed de eo qui quovis modo mortem sibi conscisceret. Quare adeo ejusmodi homines abominabantur vetustissimi Romani, ut ne eis quidem justa facerent. Servius in Schedis: 'Varro ait suspendiosis, quibus justa fieri jus non sit, suspensis oscillis, veluti per imitationem mortis parentandum esse.' Artemidorus lib. I. Ἄτιμός τε καὶ φυγὰς γενόμενος, ἀναρτήσας ἑαυτὸν ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὡς μηδὲ ἀποθανὼν ἔχειν ὄνομα· τούτους γὰρ μόνους ἐν νεκρῶν δείπνοις οὐ καλοῦσιν οἱ προσήκοντες. Id est, 'Inglorius et fugitivus se ipsum suspendio necavit, ne post mortem quidem nomen habiturus: ejusmodi enim homines solos ad mortuorum cœnas non vocant propinqui.' In Caristiis enim et parentalibus omnium carorum jam vita functorum nomina ciere solebant. Ausonius: 'nomina tantum Voce ciere, suis sufficiet tumulis.' Quæ Ausoniana paulo diversius interpretatur Turnebus, quod non debuit. *Jos. Scal.*

Casa [k] a cavatione dicta.
Casaria,[l] quæ custodit casam.
Cascum [m] antiquum.
Caseus,[n] a coëundo dictus.
Casinam [o] fabulam Plautus inscripsit ab ancillæ nomine Casina, quam amari a sene introduxit.
Casnar,[p] senex Oscorum lingua.
Cassabundus [13] [q] crebro cadens.
Cassia [r] via a Cassio strata.

13 Unico *s* scribendum monent Scal. et Dac.

NOTÆ

[k] *Casa*] Potius a *caso*, id est, *cado*, quod cadat facile. Alii a *καίω*, uro, quod facile uratur: alii aliter. *Dac.*

[l] *Casaria*] Est, quam Græci *οἰκουῖδα* vocant, Hebræi Navam. *Jos. Scal.*

[m] *Cascum*] Varro lib. VI. de L. L. 'Cascum significat vetus ejus origo Sabina, quæ usque radices in Oscam linguam egit. Cascum vetus esse significat Ennius cum ait: Quam primum Casci populi genuere Latini.' Scaliger vult esse ab Osca voce *casus* *παλαιός*. Unde et *casnar*, senex. Vide infra. *Dac.*

[n] *Caseus*] A coacto lacte caseum vocatum ait Varro lib. IV. de L. L. quasi *coaxeum*. 'Caseus,' inquit, 'a coacto lacte, ut coaxeus dictus.' Alii a *carendo* quod careat sero. Scaliger ab Osco *casus*, antiquus, ut sit proprie lac vetustate coactum concretumque. Varronis etymon, mihi quidem, ceteris præstat. *Idem.*

[o] *Casinam*] Huic Fabulæ nunquam *casinam* nomen Plautus imposuit, sed *sortientes*. Nam Diphilus, qui illam Græce scripserat, *clerumenæ* vocaverat, non *κληρουμένην*, ut male Camerarius. Neque est quod quemquam moveat argumentum quod illi præmittitur: ubi, 'Post id rursum denuo Latine Plautus cum latranti nomine.' Ubi per 'latrans nomen,' *casina* intelligitur, nam uno ut verbo dicam, argumentum illud tam Plauti est quam quod nunquam fuit. Casinam dixere qui post Plautum nati sunt. *Idem.*

[p] *Casnar*] Senem Casnarem Osce dictum testatur etiam Varro. Scaliger deducit a *Casus* antiquus. Vide supra 'Cascum.' Vide 'Nonium.' Verisimile *Casnares* ab Oscis dictos, qui Latinis *cani* a *canitudine*. Ratio est quod in vocibus suis Osci, ut et Sabini, fere semper sibilum addunt, sive literam *s*, quam a Græcis Doriensibus acceperunt. Iidem *cascum* pro antiquo nimirum a Græco *κακὸς*, debilis. Cacos, cacus, cascus. Sic 'casmenas' dixerunt pro 'camenis.' *Idem.*

[q] *Cassabundus*] Unico s, *Casabundus*. Vide Varronem. *Jos. Scal.*

Cassabundus] Scribendum *Casabundus* unico *s*, a *Casare*. Plaut. Mil. 'Bacchabatur hama, casabant cadi.' Et Nævius: 'Risi egomet casabundum ire ebrium.' *Dac.*

[r] *Cassia*] Ab auctore Cassio. Hæc extra Flumentanam per Sutrium, Vi-

Cassiculum,[s] reticulum, a cassibus per deminutionem dictum.

Cassilam[t] antiqui pro casside ponebant.

Casta mola[u] genus sacrificii, quod vestales virgines faciebant.

Castrensi corona[x] donabatur, qui primus hostium castra pugnando introisset, cui insigne erat ex auro vallum.

Casus dicimus non modo ea, quæ fortuito hominibus accidunt, sed etiam vocabulorum formas, quia in aliam atque aliam cadunt effigiem.

Catachresin[y] tropum nos abusionem dicimus, cum alienis abutimur perinde, ac propriis, cum propria deficiunt.

Catamitum[z] pro Ganymede dixerunt, qui fuit Jovis concubinus.

Catampo[14][a] genus est lusus.

14 Scaliger legit *Catambo*.

NOTÆ

terbium, et Vulsinios mittebat. Meminit Cicero XII. Philip. 'Tres ergo, ut dixi, viæ, a Supero mari Flaminia, ab infero Aurelia, Media Cassia.' *Idem.*

[s] *Cassiculum*] Glossæ Isidori: 'Cassiculum, rete, jaculum.' *Jos. Scal.*

Cassiculum] A cassis cassiculus et cassiculum, ut a funis funiculus. *Dac.*

[t] *Cassillam*] Legendum *cassidam*, ut videre multi. Virg. IX. Æneid. 'Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati Cassida.' *Idem.*

[u] *Casta mola*] Ἁγνὸν θῦμα. Vide 'mola.' *Idem.*

[x] *Castrensi corona*] Ex auro facta, sed non tota, ut patet ex Sueton. August. cap. 25. ea vallo decorabatur, ideoque vallaris dicta. *Idem.*

[y] *Catachresin*] Cum vox aliqua licentius a propria significatione ad aliam deflectitur. *Abusio* Latine dicitur. *Idem.*

[z] *Catamitum*] Pro *Ganumede* dicebant *Ganamidus*, unde *g* in *c*, et *d* in *t*, *Catamitus*. Vide 'alcedo.' Plaut. Menæch. I. 2. 'ME. Dic mihi, nunquam tu vidisti tabulam pictam in pariete, Ubi Aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?' Ubi male Lamb. Catamitum Priami filium facit, cum re vera Trois fuerit. Quamvis eum Cicero Laomedontis dicat, ut et vetus cycli scriptor, cujus tibi versus lepidissimos exhibebit Scholiastes Euripidis in Oreste. *Idem.*

[a] *Catampo*] Græcum scilicet, κατ' ἄμφω. Videntur verba duorum, qui eum ludum exercebant. Ridiculus est doctiss. vir, qui in Codice Justiniani libro tertio in fine hariolatur de genere lusuum dictum, quod ipsi Imperatori nunquam in mentem venit, præsertim cum de hoc Catampo ibi mentionem fieri putet. Dictum κατ' ἄμφω, ut καθ' ἕν. Sed puto potius *Catambo* scribendum per *b*: καταμβὼ dictum ut ὀπισαμβώ. est autem ὀπισαμβὼ ἡ εἰς τοὐπίσω ἀναχώρησις. καταμβὼ ἡ εἰς τὸ κάτω καὶ τὸ πρηνές. vide

Catax,[b] claudus.

Catifons,[c] ex quo aqua Petronia in Tiberim fluit; dictus, quod in agro cujusdam fuerit Cati.

Catillatio[d] grave opprobrium hominibus generosis objiciebatur, si qui provincias amicas populi Romani expoliassent.

Catilones[e] appellabant antiqui gulosos.

Catones[15] [f] appellantur portus in mari interiores, arte et manu facti.

15 Reponendum monet Scal. *Cothones.*

NOTÆ

Eustathium. *Jos. Scal.*

Catampo] Scaliger legit *catambo.* Ut *καταμβὼ* sit contrarium τῷ ὀπισαμβῶ. Ὀπισαμβὼ ἡ εἰς τοὔπισω ἀναχώρησις, itio retrograda: *καταμβὼ* ἡ εἰς τὸ κάτω καὶ τὸ πρηνὲς, itio in caput. *Catambo* igitur quod hodie pueri faciunt cum capite ambulant, gradiuntur. *Dac.*

[b] *Catax*] Græcum est *κατὰξ*, hoc est, *κατεαγὼς τὰ μέλη.* Isidori Glossæ: 'Catax, claudus, coxus.' In veteribus Græcorum Glossis: 'Coxus, λελός.' lege, χωλός. Hispani retinent nomen: claudum enim hodieque vocant *Coxo:* et *Coxquear,* claudicare. Quod et in illis optimis Glossis reperi, 'Coxigat, χωλαίνει:' et Nonius, 'Catax dicitur, quem nunc Coxonem vocant:' dicitur et cloppus. 'Cloppus, χωλός.' Glossarium. *Jos. Scal.*

Catax] Græcum est, ἀπὸ τοῦ κατάξαι, frangere. Quasi Κατεαγὼς τοὺς πόδας, Fractos habens pedes. Nonius: 'Catax dicitur quem nunc coxonem vocant.' Lucil. lib. II. 'hostibus contra Pestem perniciemque catax quam et Manlin' nobis.' Glossæ Isidori: 'Catax, claudus, coxus.' *Coxus* autem et *coxo* est χωλός. Quam vocem retinent Hispani, qui claudum vocant *coxo.* Dac.

[c] *Catifons*] Non longe a Roma. Sed de Catifonte nihil alibi legere est. Vide 'Petronia.' *Idem.*

[d] *Catillatio*] Catillones ait a Romanis dici, qui provincias Pop. Rom. despoliassent: a *Catillonibus,* qui et catillos ipsos liguriunt, assumta prius dape. A Græcis vero ejusmodi homines dicebantur μολγοί, παρὰ τὸ ἀμέλγειν, καὶ κλέπτειν τὰ κοινά. Ut ille fur apud Maronem: 'Hic alienus oves custos bis mulget in hora.' *Jos. Scal.*

Catillatio] A *Catinus,* catinulus, catillus. A quo *catillare* ligurire. *Catillatio* ipsa actio liguriendi, quæ iis objiciebatur qui populi Rom. Provincias expoliassent. Qui ideo *Catillones* dicti. *Dac.*

[e] *Catilones*] Vide 'catillatio.' Margini ascriptum *catiliones,* quod monet scriptum fuisse *catillones* duplice *ll.* Idem.

[f] *Catones*] Repone, ut in veteribus editionibus, *Cothones:* quid differat Cothon a portu, explicat Servius. *Jos. Scal.*

Catones] Legendum monet Scaliger *Cothones:* ut est in vet. edit. Sunt autem cothones parvi portus in mari non naturales, sed arte et manu facti:

Catularia [g] porta Romæ dicta est, quia non longe ab ea ad placandum caniculæ sidus frugibus inimicum rufæ canes immolabantur, ut fruges flavescentes ad maturitatem perducerentur.

Catulinam [h] carnem esitavisse, hoc est, comedisse, Romanos Plautus in Saturione refert.

Catulus [i] genus quoddam vinculi, qui interdum canis appellatur.

Caudecæ [16] [k] cistellæ ex junco, a similitudine equinæ caudæ factæ.

Caudicariæ [l] naves ex tabulis crassioribus factæ.

16 Scal. et Dac. legendum monent *Caudeæ:* alii legunt *Caudetæ.*

NOTÆ

ut exponit Servius lib. I. Æneid. dicitur *cothon, onis;* et *cothonum, ni.* Atqui *cothon* pro portu fossitio vix Latinum videtur: ita vocabatur parva insula Carthaginis, quæ vicem portus præbebat, et navalia habebat. Strab. lib. VII. Factitia hæc insula, et euripo circumdata, id est, canali manufacto. Forte Κώθων dicta voce Græca, quod rotunda esset instar poculi. Ex illo portu Carthaginensi Cothone, alii, ut videtur, portus manufacti sic dicebantur, si fides est Festo. *Fossas* etiam appellarunt Latini. Hodie quoque apud Nannetes, portus *fossa* dicitur. Græcis *χάραδρος. Salmas. in Solin.*

[g] *Catularia*] A *catulus.* Quod non longe ab ea immolarentur catuli, id est, canes, unde patet *catulus* de canibus dici, quod pluribus exemplis firmavit Vossius: porro quod rufæ canes ad placandum caniculæ sidus immolarentur, id aperte docet Festus in voce 'rutilæ.' *Dac.*

[h] *Catulinam*] Hanc Saturnionem Plauti fabulam respicit Plinius cum ait lib. XXIX. 'Catulinam adjicialibus quidem celebrem epulis fuisse Plauti fabulæ sunt indicio.' *Idem.*

[i] *Catulus*] Forsan prima notione *catulus* catenam illam signavit qua canes vincti: postea vero pro quovis vinculo sumi cœptus. Lucil. 'Cum manicis, catulo, collarique, ut fugitivum.' Dicitur etiam *catellus.* Plaut. Curcul. V. 3. 'Delicatum te hodie faciam cum catello ut accubes, Ferreo ego dico.' Ubi non audiendus Lambinus, qui hanc differentiam statuit, ut *catellus* parvum canem, *catellum* vero catenam significet. Nam catulus et catellus canem et canis vinculum. Ut Græcis *σκύλαξ ἔγγονα κυνὸς* et *δεσμὸν σιδηροῦν* notat. *Catulus* autem et *canis* pro vinculo, ut optime Festus. Plaut. Casin. 'Deos quæso, ut quidem hodie tu canem et furcam feras.' *Idem.*

[k] *Caudecæ*] Lege, *Caudeæ.* Ita etiam Plautus Rudente. *Jos. Scal.*

Caudecæ] Lege *caudeæ,* ut optime Scaliger. *Caudeæ* cistellæ ex junco a similitudine caudæ equinæ factæ. Plaut. Rudent. IV. 4. 'Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo.' *Dac.*

[l] *Caudicariæ*] Naves sic dictæ quod

Caviares[m] hostiæ dicebantur, quod caviæ,[17] id est, pars hostiæ cauda tenus diceretur, et ponebatur in sacrificio pro collegio pontificum quinto quoque anno.

Cavillatio[n] est jocosa calumniatio.

Cavillum,[o] cavillatio, id est, irrisio.

17 Al. *cave*. Vid. Not. inf.

NOTÆ

e candicibus, id ėst, crassioribus tabulis fierent. Varro lib. III. de vita Pop. Rom. 'Quod antiqui plures tabulas conjunctas codices dicebant, a quo in Tyberi nave codicarias appellamus.' Inde Candicarii dicebantur ii qui candicariis navibus frumentum advehebant. *Idem.*

[m] *Caviares*] Locus corruptus in sequentibus. Legendum: 'Caviares hostiæ dicebantur quod caviar pars hostiæ cauda tenus dicebatur.' Manifestum est in equo Octobri, de quo hic agitur, partem secundum caudam dictam 'Caviar,' ut in bove, 'Palaseam;' in sue, 'offam penitam.' De equo Octobri, inquam, Festus intelligit: cujus coda tanta celeritate in Regiam perferebatur, ut sanguis recens inde in focum stillaret. Fiebat autem hoc sacrificium quinto quoque anno, ut non multo post sequitur: et Propertius refert: 'Qualia nunc curto lustra novantur equo.' *Jos. Scal.*

Caviares hostiæ] Lege cum Scaligero: *Caviares hostiæ dicebantur, quod caviar pars hostiæ cauda tenus diceretur.* Equum Octobrem intelligit, qui in campo Martio mense Octobri Marti immolabatur. In eo pars secundum caudam 'caviar' dicta, ut in bove, 'palasea;' in sue, 'offa penita.' Vide 'October equus.' *Dac.*

[n] *Cavillatio*] *Cavillari* a *cavere*. Istud de jurisprudentibus dicitur, cum consiliis suis nobis cavent, illud vere Leguleiorum et rabularum forensium proprium, cum tergiversantes tricas et morosas juris præstigias effutiunt ad fallendum, unde *cavillatio*, frustratio, per fraudem irrisio, calumniatio. Et *incavillatio* per despectum irrisio infra Fest. Glossarium: 'cavillatio, ἐνέδρα, ἀπάτη, παρεγχείρησις.' i. Insidiæ, fraus, contentio. *Idem.*

[o] *Cavillum*] Dictum a cavendo, ὑποκοριστικῶς. Propriumque est Leguleiorum, et moratorum verbum. Nam Jurisconsultorum proprium *Cavere*. Ovidius: 'Illo sæpe loco capitur consultus amore: Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.' Tibullus: 'Hæc mihi quæ caverem Titio, Deus edidit ore.' Hodie inepte, *quæ canerem Tityo:* nullo sensu. At Tibullus se prudentum more de amore publice responsurum cuilibet consulenti proponit. Quod ex sequentibus, et ex nomine Titii apparet: sed qui corruperunt, ignorarunt secundam et tertiam conjugationem eandem apud Veteres fuisse: ut igitur deminuerunt nomen in formulariis illis, Leguleios, non jurisprudentes vocantes, sic et verbum professionis: cum *cavillare*, non *cavere* eos dicebant, propter tricas, et morosas juris præstigias. Sane ita esse vel unus Tertullianus satis dederit, qui in libro de corona ait: 'omnibus modis cavillandum,' id est, cavendum: παντοίως περιεργαστέον. Non ergo obscurum, quare in vitium verterit hoc

Cavitionem[p] dicebant, quam modo dicimus cautionem.

Caulæ[q] a cavo dictæ: antiquitus enim ante usum tectorum oves in antris claudebantur.

Cavum[r] a chao dictum, ex ejus[18] inanitate.

CELERES[s] antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, a Celere interfectore Remi, qui initio a Romulo iis præpositus fuit, qui primitus electi fuerunt ex singulis curiis deni, ideoque omnino trecenti fuere.

Celibari[19] hasta[t] caput nubentis comebatur, quæ in corpore gladiatoris stetisset abjecti occisique, ut quemadmodum illa conjuncta fuerit cum corpore gladiatoris, sic ipsa cum viro sit: vel quia matronæ Junonis Curitis in tutela sint, quæ ita appellabatur a ferenda hasta, quæ

18 Ed. Scal. *et ejus.*—19 Al. *cælibari.*

NOTÆ

verbum: cum genus hoc hominum male semper audierit. Glossarium vero: 'Cavillatio, *ἐνέδρα, ἀπάτη παρεγχείρησις.*' *Jos. Scal.*

Cavillum] Idem quod *cavillatio.* Dac.

[p] *Cavitionem*] Plautus: 'Opportune mihi cavita est hæc Epistola.' *Jos. Scal.*

Cavitionem] A caveo, cavitum, cautum; cavitio, cautio. Plaut. Pseudol. II. 3. 'Nam ipsa mihi Opportunitas non potuit opportunius Advenire, quam hæc cavita est mihi opportune epistola.' Quanquam libri fere omnes habent non *cavita,* sed *cavata.* Quod satis placet: *cavata,* eruta. *Dac.*

[q] *Caulæ*] A cavitate dictas vult Festus, Varro etiam. Sic Lucret. dixit 'caulas ætheris,' id est, cava cœli. Sed melius alii a Græco *αὐλὴ, aula,* addito *c, caula.* Servius ad illud IX. Æneid. 'Ac veluti pleno lupus insidiatus ovili Cum fremit ad caulas:' 'Caulæ, munimenta et septa ovium. Est enim Græcum nomen, *c* detracto. Nam Græci *αὐλὰς* vocant animalium receptacula.' Glossæ Cyrilli: '*αὐλὴ, τῶν προβάτων* stabulum.' Inde in sacris ædibus et in tribunalibus septa quæ turbas prohibent caulas vocamus. Quomodo Græci quoque *αὐλάς.* Suid. *αὐλὴ· τὸ νῦν ἀρχεῖον καλούμενον.* Nam *ἀρχεῖα* eidem sunt *τὰ χωρία τῶν κριτῶν.* Secretaria scilicet judicum. Inde Glossæ Isidori: 'Caules, cancelli tribunalis ubi sunt advocati.' Nam utrumque dicebant *caules* et *caulas,* et *furcilles* et *furcillas.* Idem.

[r] *Cavum*] Varr. lib. IV. de L. L. 'Ego magis puto a chao cavum, et hinc cœlum.' Chaos a *χάω* hio. Vide 'cohum.' *Idem.*

[s] *Celeres*] A Celere interfectore Remi dictos multi consentiunt: sed non dubium est quin *celer* sit a Græco *κέλης,* eques qui privo equo currit. *Κέλης,* Æolice *Κέληρ,* celer. *Idem.*

[t] *Celibari hasta*] Ovidius: 'Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri, Comat virgineas hasta recurva comas.' Vide Plutarch. in Quæst. Rom. qui *δοράτιον* vocat. *Idem.*

lingua Sabinorum curis dicitur: vel quod fortes viros genituras ominetur: vel quod nuptiali jure imperio viri subjicitur nubens: quia hasta summa armorum, et imperii est: quam ob causam viri fortes ea donantur, et captivi sub eadem veneunt, quos Græci δορυαλώτους καὶ δορυκτήτους vocant.

Celsus [u] ex Græco κέλης eques dictus.

Cenina [20] [x] urbs, quæ fuit vicina Romæ, a Cenite conditore appellata.

Censere [y] nunc significat putare, nunc suadere, nunc decernere.

Censio [z] æstimatio: unde censores. Censio hastaria dicebatur, cum militi mulctæ nomine ob delictum militare indicebatur, quod hastas daret. Censionem facere dicebatur censor, cum mulctam equiti inrogabat.

Censores [a] dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quantum illi censuerint.

Censui censendo [b] agri proprie appellantur, qui et emi et venire [1] jure civili possunt.

20 Al. *Cænina*, et mox *cænite*.—1 Pro *venire* alii legunt *vendi*.

NOTÆ

[u] *Celsus*] Non a κέλης, ut vult Festus, sed a verbo antiquo *cello*, quod a κέλλω, ταχέως βαδίζω, citus ambulo. Ut a composito 'excello,' 'excelsus.' *Celsus* est citus Horat. 'Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes.' Et in illo: 'Incedit citu' celsu' tolutim.' Et Ovid. 'Celsus eques.' Glossarium, 'celsus, ὑψηλὸς, μετέωρος, κήλων.' Leg. κέλης. *Idem*.

[x] *Cenina*] Al. *Cænina*. Καινίνη. Steph. et Halicarn. *Caninenses* Livio. In Latio ponit Plin. *Idem*.

[y] *Censere*] Modo *putare*, vel *arbitrari*: Terent. Adelph. IV. 2. 'Censen' hominem me esse?' modo *æstimare*, 'in censum referre,' ut 'censere populum.' Inde *censor* qui familiam et bona civium recenset, et refert in tabulas publicas. Item *decernere*. Nam decreta per verbum *censeo* declarantur. Cicero III. Catil. 'Quoniam nondum est præscriptum S. C. ex memoria vobis, Quirites, quid Senatus censuerit, exponam.' *Censeo* etiam suadeo. Horat. Epist. XVII. 'Ecce docendus adhuc quæ censet amiculus.' *Idem*.

[z] *Censio*] Censio hastaria, cum censor ob delictum militem hastam dare jubebat. Et censio equitis erat cum equus illi publice adimebatur; et hoc Festus per *multam* intelligit. *Id*.

[a] *Censores*] Vide supra 'censere.' *Idem*.

[b] *Censui censendo*] Prædia censui censendo dicebantur ea, quæ essent mancupi: quæ habebant jus civile: quæ subsignari apud ærarium, apud censorem possent: ut auctor est Ci-

Centaurion [c] medicamentum a Chirone centauro inventum.

Centenariæ [d] cœnæ dicebantur, in quas lege Licinia non plus centussibus, præter terra nata, impendebatur: id est, centum assibus (qui erant breves nummi ex ære).[2] [e]

Centenas pondo [f] dicebant antiqui, referentes ad libras.

Centumviralia [g] judicia a centum viris sunt dicta. Nam,

2 'Circumscripta verba semicirculis videntur a Paulo adjecta, aut mendosa esse.' *Ant. Aug.* Vid. Not. Scaligeri infra.

NOTÆ

cero in ea pro Cæcinna: 'Neque possessiones, id est, agri, qui non mancipatione sed usu tenebantur, censui censendo dici poterant, neque hoc nomine in censum dicari.' *Jos. Scal.*

Censui censendo agri] Qui proprie jure civili, hoc est, Romano, non autem alio, emi vendique possunt. Cicero pro Flacco: 'Quæro sintne illa prædia censui censendo.' Id est, quæro an illa prædia jure Romano emi vendique possint. *Dac.*

c *Centaurion*] 'Graveolentia centaurea' vocat Virgil. 'tristia' Lucret. quia, ut addit, 'suo acrem ex corpore odorem Expirant.' Est herbæ genus a Chirone centauro repertum, unde χειρώνιον et κενταύριον nominatur: hujus in curandis vulneribus vis tanta, ut cohærescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. Plin. lib. xxv. cap. 9. Vide Galenum. *Idem.*

d *Centenariæ*] Ultima clausula, quæ pro Glossemate est, addita est a barbaro truncatore: *id est, centum assibus, qui erant breves nummi ex asse.* Hæc sunt stigmata misello Festo ab illo erudito Longobardo inusta. *Jos. Scal.*

Centenariæ cœnæ] Legem tulit Licinius, qua cautum ne plus centussibus in cœnas impenderetur, præter ea quæ e terra nascerentur. Hujus legis meminit Lucil. 'Legem vitemus Licinî.' Sed cave putes centum æris cœnis singulis quibusvis diebus impensum fuisse, sed certis quibusdam tantum diebus festis Gellius lib. I. cap. 24. 'Lex deinde Licinia lata est, quæ cum certis diebus, sicut Fannia, centenos æris impendi permisisset, nuptiis ducenos indulsit, ceteris diebus statuit æris tricenos: cum et carnis aridæ et salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit.' Vid. Macrob. lib. III. cap. 17. porro illi asses centum: triginta et quinque tantum nostræ monetæ asses sive solidos efficiebant. *Dac.*

e *Qui erant breves nummi*] Hæc Pauli, non Festi sunt. Neque enim Festus dixisset *erant*, cum suo adhuc tempore et multo post iis adhuc uterentur. *Idem.*

f *Centenas pondo*] Quin et addebant sæpe libras, Centenas pondo libras. Varro, Livius, Gellius. *Jos. Scal.*

Centenas pondo] Subauditur *libras.* Quam vocem addebant aliquando. 'Centenæ libræ,' idem quod 'centeni æris,' asses scilicet. *Dac.*

g *Centumviralia*] Illa verba, 'quæ, et curiæ dictæ sunt,' non esse Festi existimo. Vide 'Curia.' *Ant. Aug.*

Centumviralia judicia] De quibus causis centum viri judicaverint docet nos Cicero lib. I. de Oratore: 'Jactare se in causis centumviralibus, in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluvionum,

cum essent Romæ triginta et quinque tribus, quæ et curiæ dictæ sunt,[h] terni ex singulis tribubus sunt electi ad judicandum, qui centumviri appellati sunt; et licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumviri sunt dicti.[i] Centumviralia judicia, quæ centumviri judicabant.

Centuria [k] in agris significat ducenta jugera; in re militari centum homines.[l]

Centuriata [m] comitia (item curiata) [3] dicebantur; quia populus Romanus per centenas turmas divisus erat.

3 'Si recipere volumus illa duo verba, *item curiata*, oportet, ut scribamus *per centurias et curias divisus erat.*' Ant. Aug. Vid. inf.

NOTÆ

circumluvionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum, aut ratorum, ceterarumque rerum innumerabilium jura versantur.' *Dac.*

h *Quæ et curiæ dictæ sunt*] Hic Festus *tribum* et *curiam* idem esse testatur: quod verum est, et ante Servii regnum hæc duo confundebantur, ita ut qui tribum tantum vel curiam appellaret, designaret utramque. Pessime igitur qui de hocce Festi loco dubitavere eo tantum quod tribus curias vocaverit. De tribubus et curiis vide suo loco. *Idem.*

i *Centumviri sunt dicti*] Sic, etsi triginta quinque essent curiæ, usus obtinuit ut triginta tantum dicerentur. *Idem.*

k *Centuria*] Primo centum jugerum erat centuria, unde et nomen, postea vero ducentorum, aliquando etiam plurium. Columell. lib. I. cap. 5. 'Centuriam agri nunc dicimus ducentorum jugerum modum, olim autem ab centum jugeribus vocabatur centuria. Sed nunc duplicata nomen retinuit.' Idem Varro lib. v. 'Centuria prima centum jugeribus dicta, post duplicata retinuit nomen.' *Idem.*

l *In re militari centum homines*] Varr. lib. IV. 'Centuria militum qui sub uno centurione sunt, quorum centenarius justus numerus.' Centuriæ etiam aliquot sæculis usurpatæ sunt pro sexagenum militum numero, quod notandum. *Idem.*

m *Centuriata*] Mirum quam placuerit huic Paulo nomen *Curiæ:* hoc enim omnibus rebus attribuit. Vult, Centurias, Curias fuisse: item Tribus ipsas: ut in voce Centumviralia, et in voce Curia. Quare superius in voce Centumviralia, impactum Festo pittacium a Paulo iis verbis, *quæ curiæ dictæ sunt.* Item hic, *item curiata :* et in voce Curia, *quibus postea sunt additæ quinque.* Quæ omnia ea confidentia tollere possumus, qua posita fuerunt. Lege igitur: *Centuriata comitia dicebantur, quia Po. Romanus per Centurias divisus erat.* Jos. Scal.

Centuriata comitia] Sic dicuntur cœtus quidam ad quos in campum Martium conveniebat tota civium multitudo per centurias distributa, suffragia vero ferebant singuli in suis

Centuriatus ager [n] in ducenta [4] jugera definitus. Quia Romulus centenis civibus ducenta jugera tribuit.

Centurionus [o] antea, qui nunc Centurio; et curionus et decurionus dicebantur.

Cercolopis [5] [p] genus simiæ, quæ ultimam partem caudæ villosam habet.

4 Alii hic et inf. *ducena.*—5 Alii *Cercalopex* et *Cercolips.*

NOTÆ

centuriis, cum a consulibus vocabantur. Hæc verba (*Item curiata*) hinc fuganda, ut optime monuit Scaliger. Neque enim eadem curiata et centuriata comitia. Illis populus Rom. per curias, non centurias, distributis curiatim suffragium ferebat. *Dac.*

[n] *Centuriatus ager*] Ager ducentum jugerum, quem sic appellatum vult habita ratione centenorum civium quibus erat attributus; non vero numeri jugerum quibus constabat; quod notandum. Hinc intelligendus Varro lib. I. de Re Rust. cap. 10. 'Antiquus noster ante bellum Punicum pendebat bina jugera, quod a Romulo primum divisa dicebantur viritim, quæ quod hæredem sequerentur, hæredium appellarunt, hæc postea a centum centuria dicta.' Tamen propius vero esse arbitror, agrum quamvis ducenum jugerum, quod primis temporibus centenorum tantum fuerit, *centuriati* nomen retinuisse. *Idem.*

[o] *Centurionus*] Centenariæ civium catervæ præfectus, Curio: sive Curionus, curiæ præfectus, *Chef d'une paroisse*, Decurio sive Decurionus, qui decem equitibus præest. *Idem.*

[p] *Cercolopis*] Legendum sine ulla controversia, *Cercolips:* hoc est Simia, quæ caudam non habet. Martialis: 'Si mihi cauda foret, Cercopithecus eram.' Cercolips igitur opponitur Cercopitheco, et proprium Latinum nomen habet, *Cluna.* At Festus hic manifesto errat, qui putat a κέρκος, et λῖπος factum, ideo quod crassam, et villosam ultimam caudæ partem haberet. Atqui talia non ab aliis nominibus, sed a verbis componuntur: ut αἴγιλιψ· παρὰ τὸ λείπεσθαι αἰγός. quod capra careat: quin et nullum est genus talium Simiarum. Catullus quoque harum simiarum mentionem facit in epigrammate: 'et trepidas lingere Cercolipas.' Quam enim apertus sensus, omnes vident: quid enim fœdius, quam nates Simiæ, præsertim Cercolipis? Politianus tamen maluit *Carbatinas.* Quod ipse non excogitavit. Sed ita in manuscriptis viderat. Ita enim habet manuscriptus Catullus clariss. et eruditissimi Cujacii, J. C. ac senatoris amplissimi. Sed non defuerunt, qui in Politiano candorem animi requirerent. Quod docti viri hic substituunt *Cercalopex* pro *Cercolips*, ut quod ingeniose excogitatum sit laudamus, ita quod alienum a Festi sententia rejicimus. *Jos. Scal.*

Cercolopis] Legendum *Cercolips*, ut bene Scaliger: sed fallitur Festus qui putat dici a κέρκος cauda, et λῖπος, pinguedo, quod caudam pinguem habeat, et villosam; dicitur enim *cercolips*, qui caudam non habeat, a κέρκος, et verbo λείπω, linquo. Ut αἴγιλιψ petra dicitur παρὰ τὸ λείπεσθαι αἰγὸς, quod capris destituta sit, τὸ *cercalopex*, quod a viris doctis oræ ascriptum fuerat, quia Festi sententiæ adversatur, rejiciendum. *Dac.*

Cercopa[q] Græci appellant lucrari undique cupientem, quasi Κέρδονα, quem nos quoque lucrionem vocamus.

Cereos[r] Saturnalibus muneri dabant humiliores potentioribus, quia candelis pauperes, locupletes cereis utebantur.

Cermalus[s] locus in urbe sic nominatus.

Cernuus[t] calciamenti genus.

Cerritus[u] furiosus.

NOTÆ

[q] *Cercopa*] Quid habebat in animo Festus, aut Verrius, cum hæc scriberet? quæ enim cognatio τῷ κέρκῳ, et τῷ κέρδει? κέρκωπες a Græcis πανοῦργοι dicuntur. Ejusque rei causam petunt ab historia. *Jos. Scal.*

Cercopa] Festus videtur deducere a κέρδος, lucrum, vel a Græco κέρδος et Latino *cupio*, quasi *cerdocupis:* meræ nugæ. Κέρκωψ Græcum est, et exponitur animal magnam habens caudam, id est, vulpes, a cujus astutia homines fraudulenti *cercopes* dicti. Unde et nata fabula de Cercopibus populis qui Jovis ira in simias, quæ Græcis πίθηκοι, et in insulas delati iis Pithechusarum nomen dedere. Ovid. Metamorph. XIV. 'Quippe Deum genitor fraudem et perjuria quondam Cercopum exosus, gentisque admissa dolosæ, In deforme viros animal mutavit, ut iidem Dissimiles homini possent similesque videri.' *Dac.*

[r] *Cereos*] Lucernas cera illitas, quas Festus opponit candelis quæ pice illinebantur. Potentioribus cereos dabant humiliores Saturnalibus, de more scilicet; illis enim diebus munera per totam urbem commeabant. Vide Martial. lib. IV. Epig. 46. et 89. *Idem.*

[s] *Cermalus*] Varro lib. IV. 'Germalum a germanis Romulo et Remo, quod ad Ficum Ruminalem hi inventi.' Plutarch. in Romulo, Germalum olim a germanis, postea Cermalum dictum esse scribit. Vide Septimontium, et Matrem Matutam. *Ant. Aug.*

Cermalus] Palatini montis pars quæ forum versus, Κερμαλός. Plut. in vita Romuli. Scribitur et *Germalus*, *C* mutato in G. *Dac.*

[t] *Cernuus*] Lucilius: 'Cernuus extemplo plantas convestit honestas.' *Ful. Ursin.*

Cernuus] Calciamenti genus esse male putavit Festus hocce Lucilii versu deceptus ex Satir. lib. III. 'Cernuus extemplo plantas convestit honestas.' Ubi *cernuus* nihil aliud est quam *inclinatus*, quasi quod terram cernat. Vide Nonium. Deceptus etiam Isidorus qui ait, 'Cernui socci sunt sine solo.' A *cernuus* dictus *Cernulus*. Gloss. Isidor. 'Cernulus in capite ruens.' Glossarium: 'cernuli, πεταυρισταί.' 'Cernulus, πεταυριστής.' *Idem.*

[u] *Cerritus*] Cereriti, cerriti, et larvati, malesani, Cereris ira et Larvarum incursione animo vexati. Plaut. Menæch. V. 4. 'Num larvatus est ille aut Cerritus? Fac sciam.' Et ita, puto, proprie dicebantur qui sibi Cererem et Larvas vidisse videbantur, ut Nymphati qui Nymphas. Vide 'Larvati.' Glossarium, 'Ceritus, παρεμμανής, παρεμφάρακτος.' Male sani, commoti. Ubi nihil mutandum. Vide Hesych. in παρεμφάρακτος. *Idem.*

Cerrones[6][x] leves et inepti a cratibus dicti; quod Siculi adversus Athenienses cratibus pro scutis sunt usi, quas Græci γέῤῥας appellant.

Cervaria[y] ovis, quæ pro cerva immolabatur.

Cervus,[z] quod κέρατα, id est, cornua gerat, dictus.

Cespes[a] est terra in modum lateris cæsa, cum herba, sive frutex recisus et truncatus est.

Cesticillus[7][b] appellatur circulus, quem superponit capiti, qui aliquid est laturus in capite.

6 Alii libri habent *Congerrones*, et mox *pro stratis*.—7 Alii *Cestillus*.

NOTÆ

[x] *Cerrones*] Vide 'Gerræ.' *Ant. Aug.*

Cerrones] Inde *Concerrones* et *Concerræ*. Lucilius: 'Tapullam legem rident concerræ Opimi.' *Jos. Scal.*

Cerrones] Pro *Gerrones*, G mutato in *C*. Sic autem dicti a *gerris*, cratibus vimineis, quibus pro scutis usi Siculi, et ab Atheniensibus irrisi, utpote qui se re parum idonea tutarentur, unde factum est ut inepti et leves homines Cerrones hodieque dicantur. Aliter tamen idem Festus infra in voce gerræ. Inde 'congerræ' et 'congerrones,' vel 'concerro' et 'concerrones,' sodales dicti. Varro lib. VI. 'Congerro a gerra, et Græcum est et in Latina cratis.' Vide 'sodales.' *Dac.*

[y] *Cervaria*] Cerva mactabatur Dianæ. Ovidius: 'Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ, Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.' Cum ea non erat, succedaneam ejus mactabant ovem, quæ ob id Cervaria ovis dicebatur. *Jos. Scal.*

Cervaria] Jam alibi monuimus Veteres, cum vera sacrificiis adhibere non poterant, alia quædam vero absentium nomine insignita substituere solitos fuisse. Sic cum cerva deerat quæ Dianæ mactaretur, succedaneam ejus ovem mactabant, quæ idcirco *cervaria ovis* dicebatur. *Dac.*

[z] *Cervus*] Idem Varro lib. IV. 'Cervi quod magna cornua gerunt, mutato G in C, ut in multis, quasi gerui.' Sed potius a Græco κεραὸς dictos putem ἀπὸ τῶν κεράτων. *Idem.*

[a] *Cespes*] In modum lateris. Propterea elegantissime a Græcis vertitur χορτόπλινθος, χορτόβωλος, πλίνθος. Male, χορτόβολος, πλῆθος. *Jos. Scal.*

Cespes] Virg. I. Eclog. 'Pauperis et tuguri congestum cespite culmen.' Ubi Serv. 'Cespite, id est, herba cum propria terra evulsa.' A *cædo* dictus cespes quod frutice undique reciso quadratam lateris figuram referat. Inde in Glossario: 'cespes, χορτόπλινθος, χορτόβολος, πλῆθος.' Leg. χορτόβωλος, πλίνθος. Later herbæ, gleba cum herba avulsa, later, &c. *Dac.*

[b] *Cesticillus*] Vide 'Arculum.' *Ant. Aug.*

Cesticillus] A *cestus*, id est, cingulum, *cesticulus*, unde *cesticillus*. Vide 'cæstus.' Emendabat Salmasius *Cercitillus*, a voce *cercites*, circuli. Varr. lib. V. 'Ut parvi circuli annuli, sic magni dicebantur circites anni.' *Dac.*

CHALCIDICUM [c] genus ædificii, ab urbe Chalcida [8] dictum.

Chaos [d] appellat Hesiodus confusam quandam ab initio unitatem hiantem, patentemque in profundum: ex eo et χαίνειν Græci, et nos hiare dicimus. Unde Janus detracta aspiratione nominatur, ideo quod fuerit omnium primus, cui primo supplicabant [e] velut parenti,[f] et a quo rerum omnium factum putabant initium.

Chilo [g] dicitur cognomento a magnitudine labrorum. Cilo, sine aspiratione, cui frons est eminentior, ac dextra sinistraque veluti [9] recisa videtur.

Chœnica,[h] mensuræ genus.

8 Ed. Scal. *Chalcidica*.—9 Eadem Ed. *velut*.

NOTÆ

[c] *Chalcidicum*] Vitruv. lib. v. c. 1. 'Sin autem locus erit amplior in longitudinem, chalcidica in extremis constituantur.' Isidor. 'Chalcidicum foris deambulatorium, quod et peribulum dicitur et iterum.' Idem quod *Mænianum*. Galli vocant *balcon*. Vide 'Mæniana.' *Idem*.

[d] *Chaos*] Vastus et confusus hiatus ab initio creatus: Hesiod. Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ'...' Certe quidem initio chaos creatum est.' 'Unitatem hiantem,' vocat Festus de qua Ovid. Met. I. 'Unus erat toto naturæ vultus in orbe, Quem dixere chaos.' Et II. de arte: 'Unaque erat facies, sidera, terra, fretum.' Ex illo Euripid. in Menalippa: Ὡ δ' οὐρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία. 'Cœlum et terra erat una facies.' A *chao* Græci χαίνειν, et nos *hiare* dicimus, unde et *Hianus*, detracta aspiratione *Janus*, sic dictus quod primus Deorum sit, et ex eo omnium, veluti ex chao, ducatur initium. *Idem*.

[e] *Cui primum supplicabant*] Macrob. lib. I. Sat. cap. 9. 'Janum quidem solem demonstrari volunt . . . qui exoriens aperiat diem, occidens claudat; invocarique primum cum alicui Deo res divina celebratur, ut per eum pateat ad illum Deum, cui immolatur, accessus: quasi preces supplicum per portas suas ad Deos ipse transmittat.' Idem Ovid. I. Fast. *Idem*.

[f] *Velut parenti*] Ideo et *pater* addebant: JANE PATER. Virg. Horat. &c. *Idem*.

[g] *Chilo*] Græci interpretantur προκέφαλον. *Jos. Scal.*

Chilo] A Græco χεῖλος labrum. Idem Charisius lib. I. 'Cilones dicuntur quorum capita oblonga et compressa sunt. Chilones autem cum aspiratione ex Græco, a labris improbioribus, quæ illi χείλη, unde chilones improbius labrati.' *Dac.*

[h] *Chœnica*] Χοίνιξ, chœnix, semimodius. 'Sextarium' Gaza vertit. Continet tres cotylas, ut ait Pollux. Cotyla autem continet uncias tredecim et dimidiam. Chœnix ergo capit libras tres et uncias quatuor cum dimidia. 'Demensum' Terentio dicitur, quod singulis diebus servis dabatur in cibum, unde et ἡμεροτροφίον Græcis dicitur. *Idem*.

Choragium,[i] instrumentum scenarum.

Cibus[k] appellatur ex Græco, quod illi peram, in qua cibum recondunt, *κιβώτιον*[10] appellant.

Cicatricare,[l] cicatricem inducere.

Ciccum[m] membrana tenuis malorum punicorum.

Cicindela[n] genus muscarum, quod noctu lucet, videlicet a candore. Unde etiam candelabra putantur appellata.

Cicuma[11][o] avis noctua.

Ciere,[p] nominare.

Cilium[q] est folliculus, quo oculus tegitur: unde fit supercilium.

10 Alii *κίβος*. Vid. inf.—11 Al. *cucuma*, al. *cecuma*, al. *ciccaba*.

NOTÆ

[i] *Choragium*] Eo nomine intelliguntur ea omnia quibus scenæ ornantur. Plaut. in Prol. Capt. 'Nam hoc pæne iniquum est comico choragio, Conari de subito nos agere tragœdiam.' *Idem.*

[k] *Cibus*] Orus Milesius in Etymologico apud me manuscripto Κιβωτὸς, inquit, *ὤφειλε διὰ τοῦ ει διφθ. διὰ τὸ κεῖσθαι ἐν αὐτῷ*, &c. *ἴσως δὲ παρὰ τὸ κίβος γέγονεν, ὃ σημαίνει τὴν τροφήν· καὶ κίβισις ἡ πήρα, ἢ ἡ κιβωτὸς, παρὰ τὸ κεῖσθαι ἐκεῖ τὴν βόσιν. Ful. Ursin.*

Cibus] A Græco Κίβος, *pera*, nam ita legendum loco *τοῦ* Κιβώτιον pluribus ostendit Voss. In Ms. erat *Cybon*. Dac.

[l] *Cicatricare*] Cicatricem inducere, de vulnere dicitur: cum obducitur et obcæcatur. *Idem.*

[m] *Ciccum*] Varro lib. VI. Ling. Lat. habet *cicum*. Ful. Ursin.

Ciccum] Glossarium: 'Ciccum, *ῥοᾶς ὑμήν*.' Isidori Glossæ: 'Ciccum, mali granati membrana.' Vide Varronem, et Conjectanea nostra. *Jos. Scal.*

Ciccum] Varro: 'Cicum dicebant membranam tenuem quæ est in malo Punico.' *Dac.*

[n] *Cicindela*] Λαμπυρίς. Glossarium. *Jos. Scal.*

Cicindela] A *cis* et *candeo*, unde et candela et candelabrum. In Ms. pro *candore* legitur *candela*. Sed immediate a *candeo*, unde 'candor,' 'candela,' quomodo a *λάμπω* splendeo *λαμπυρὶς* Græcis dicitur. *Dac.*

[o] *Cicuma*] Isidori Glossæ: 'Cecuma, noctua.' *Jos. Scal.*

Cicuma] Multum variant lectiones: al. *cucuma*, al. *cecuma*. Voss. legendum putat *ciccabu*, vel *ciccuba*: quod noctua Græcis *κικκάβη* dicatur. Sed omnino legendum *cicuma*; nam et Græcis etiam *κικυμὶς* dicitur. Schol. Aristoph. in *ὀρνιθ.* in voce Κικκαβαῦ· *τὰς γλαῦκας οὕτω φωνεῖν λέγουσιν. ὅθεν καὶ κικκάβας αὐτὰς λέγουσιν. οἱ δὲ κικυμίδας· ὡς* Καλλίμαχος, *κάρτ' ἀγαθὴ κικυμίς*. I. 'Noctuas ita aiunt clamare: unde eas ciccabas dicunt. Alii Cicumas: ut Callimachus, Valde bona cicuma.' *Dac.*

[p] *Ciere*] Vocare. Virg. 'quo non præstantior alter Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.' Item movere. Idem: 'Bella cient.' *Idem.*

[q] *Cilium*] Glossarium: 'Cilia, *ὑπώρια*.' Lege, *ὑπώπια*. Palpebras intel-

Cillibæ,[r] mensæ rotundæ.

Cimbri[s] lingua Gallica latrones dicuntur.

Cimmerii[t] dicuntur homines, qui frigoribus occupatas terras incolunt, quales fuerunt inter Baias et Cumas, in ea regione, in qua convallis satis eminenti jugo circumdata est; quæ neque matutino neque vespertino tempore sole contegitur.

NOTÆ

ligit. *Jos. Scal.*

Cilium] Festo consentit Isidor. lib. XI. cap. 1. 'Cilia,' inquit, 'sunt tegmina, quibus cooperiuntur oculi, et dicta cilia quod celent oculos, tegantque tuta custodia.' Sed proprie cilium est crepido superioris tunicæ, unde pili exeunt. Unde *supercilium* quod supra cilium est. *Dac.*

[r] *Cillibæ*] Dicitur et *cilibantum*: Varro lib. IV. 'Mensa rotunda nominabatur cilibantum, ut etiamnum in castris: id videtur declinatum a Græco, ἀπὸ τοῦ κυλίκος.' Verum in etymo fallitur Varro. Nam *cillibæ* dictæ a Græco κιλλίβας, mensa tripes, supra quam antiquitus bello redeuntes clypeos reponebant. Aristoph. in Acharn. Τοὺς κιλλίβαντας οἶσε, παῖ, τῆς ἀσπίδος. 'Cillibantes affer, puer, clypeorum.' Ubi Scholiastes: Κιλλίβαντας, τρισκελῆ τινα σκευάσματα, ἐφ' ὧν ἐπιτιθέασι τὰς ἀσπίδας, ἐπειδὰν κάμωσι πολεμοῦντες. Id est, cillibantas, tabulas quasdam tribus pedibus fultas, supra quas clypeos ponunt qui bellando defessi sunt. Ab harum similitudine poculorum mensæ *cillibæ* etiam dictæ. *Idem.*

[s] *Cimbri*] Λῃστρικοὶ sane, καὶ πλάνητες fuerunt. Sed non magis Cimber latronem significat, quam Isaurus piratam; Ambro, dissolutum, ac voracem; Opicus, obscœnum. Sed quia tales fuerunt eæ nationes, de earum nomine vocamus, qui tales sunt. *Jos. Scal.*

Cimbri] Germaniæ Septemtrionales populi, qui cum huc et illuc prædabundi vagarentur, inde factum est ut Germanica et Gallica lingua latrones *Cimbri* dicerentur. *Dac.*

[t] *Cimmerii*] Cimmerios in Campania circa Baias et Cumas prope lacum Avernum testantur Lycophron, Silius, Eustathius, Ephorus, et ex eodem Strabo, Plinius, Marcianus, et alii. De iis intelligendus locus Homeri Odyss. Λ. Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε, Ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ' αὐτοὺς Ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν. Ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται. 'Ibi autem Cimmerium virorum populus et urbs, Qui ære et nebulis tecti, neque unquam eos Sol lucidus illustrat radiis Sed desuper nox tristis obtenditur.' Ulysses enim, ex Circes insula mane discedens, vento secundo sub vesperam ad Cimmeriorum oram appulit. Quod probat de Cimmeriis Scythis circa Bosphorum non posse intelligi: sed audi Servium ad illud VI. Æneid. 'quando hic inferni janua regis Dicitur et tenebrosa palus Acheronte refuso.' 'Acheron,' inquit, 'fluvius dicitur Inferorum, quasi sine gaudio: sed constat locum esse haud longe a Baiis undique montibus septum, adeo ut nec Orientem nec Occidentem Solem possit aspicere, sed tantum medium diem. Quod autem dicitur ignibus plenus, hæc ratio est: omnia vicina illic loca calidis et sulphuratis aquis scatent: sine gandio autem ideo ille dicitur locus, quod necro-

Cincia,[u] **locus Romæ, ubi Cinciorum monumentum fuit.**

Cincta flaminica[x] **veste velata.**

Cingulo[y] **nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus**

NOTÆ

mantia, vel sciomantia, ut dicunt, non nisi ibi poterat fieri; quæ sine hominis occisione non fiebat: nam et Æneas illic occiso Miseno sacra ista complevit, et Ulysses occiso Elpenore, quanquam fingatur in extrema oceani parte Ulysses fuisse; quod ipse Homerus falsum esse ostendit ex qualitate locorum quæ commemorat, et tempore navigationis. Dicit enim eum circa unam noctem navigasse, et ad locum venisse, ubi sacra perfecit. Quod de Oceano non procedit, de Campania manifestissimum est.' Inde autem *Cimmerios* a tenebris nomen habere Phœnices fabulati sunt, ut optime notavit Doctiss. Bochartus in *Chanaan*, lib. I. cap. 33. quia *cimmer* eis est *nigrescere*. Unde 'cimrir tenebrarum atror.' *Idem.*

[u] *Cincia*] Ad portam Romanam, qui locus ab antiquis appellari solitus 'statuæ Ciniciæ.' Quod ibi ejus familiæ sepulchrum fuit. Vide 'Romanam portam.' *Idem.*

[x] *Cincta flaminica*] Flaminicas nisi velatas nefas erat conspici. Quare assidue flameum gestabant. Vide *flameo.* Cincta igitur Flaminica, quæ caput cingebatur flameo, quod flameum hic *vestem* vocat, ut infra in 'flameo,' 'vestimentum.' *Idem.*

[y] *Cingulo*] Varro '*γεροντιδιδασκάλῳ*: Novos maritos tacitus taxim uxoris solvebat cingulum.' Idem *zona* dicebatur Catul. 'Quod zonam solvit diu ligatam.' Unde 'zonam solvere' pro devirginare. *Idem.*

[z] *Herculaneo nodo*] Id est, arctissimo. Vide Erasm. Hunc repræsentant in Mercurii virga Dracones media corporis parte mutuo implicati. Macrob. 'Hi Dracones,' inquit, 'parte media voluminis sui invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur, primæque partes eorum, reflexæ in circulum, pressis osculis ambitum circuli jungunt, et post nodum caudæ revocantur ad capulum caducei, ornaturque alis ex eadem capuli parte nascentibus.' Hujusce rei rationem exponit Athenagoras, in Oratione quæ inscribitur *legatio ad Impp. Antoninos*: Καὶ ὅτι (de Jove loquitur) *τὴν μητέρα Ῥέαν ἀπαγορεύουσαν αὐτοῦ τὸν γάμον ἐδίωκε. Δρακαίνας δ' αὐτῆς γενομένης, καὶ αὐτὸς εἰς δράκοντα μεταβαλὼν, συνδήσας αὐτὴν τῷ καλουμένῳ Ἡρακλεοτικῷ ἅμματι, ἐμίγη· τοῦ σχήματος τῆς μίξεως σύμβολον ἡ τοῦ Ἑρμοῦ ῥαβδός.* i. 'Persecutus autem' (Jupiter) 'Matrem Rheam illius concubitus recusantem, cum sese illa in Dracænam convertisset, ipse sese pariter in Draconem commutavit, et cum illa mistus est: cujus misturæ schema et symbolum virga Mercurii est.' Et inde forsan nodus ille in nuptiis celebratus. Quamvis nihil vetat cum Festo propter omen factum intelligere cum Hercules quinquaginta sororibus nodum solvisset. Neque in nuptiis tantum, sed alia quoque in re religiosum ac sacrum nodum illum fuisse ex Veteribus certum est. Ut in vulneribus præligandis, Plin. lib. XXVIII. cap. 6. 'Vulnera nodo Herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo vim quantam utilem habere dicuntur.' *Idem.*

vinctusque esset. Hunc Herculaneo nodo[z] vinctum vir solvit ominis gratia: ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX. liberos reliquit.[a]

Cingulos appellabant homines, qui in his locis, ubi cingi solet,[12] satis sunt tenues.

Cinxiæ[b] Junonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quod initio conjugii solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta.

Circanea[13c] dicitur avis, quæ volans circuitum facit.

Circites,[d] circuli ex ære facti.

Circumluvium[e] jus prædiorum.

Cispius mons[f] in urbe Esquilinæ regionis de nomine cujusdam hominis[14] dictus.

Cisterna[g] dicta est, quod cis inest infra terram.

12 'In Ms. melius *ubi cingi solent.*' Dac.—13 Alii *Circenda.*—14 Pro *cujusdam hominis* alii habent *Cispii Anagnini.*

NOTÆ

[a] *Qui LXX. liberos reliquit*] Multo plures numerantur filii Herculis, sed eos omnes, de quibus hic Festus loquitur, ex quinquaginta sororibus Thestii filiabus suscepit. Vide Apollod. lib. II. *Idem.*

[b] *Cinxiæ*] Tamen Varro apud Augustinum de Civit. lib. IV. cap. 11. ait 'Virginensem Deam fuisse, cui virgines solvebant zonam.' Eandem Fortunam Virginalem vocabant. Arnobius: 'Virginum togulas Fortunam defertis ad Virginalem.' Nam nuptiarum tempus virginibus idem erat ac pueris tyrocinii dies. Eo enim tempore fœminæ prætextum deponebant. *Jos. Scal.*

Cinxiæ] Juno nuptiis præsidebat. Ovid. 'Junonemque toris quæ præsidet alta maritis.' Unde pronuba dicitur et jugalis. Virg. IV. Æneid. 'prima et Tellus et pronuba Juno Dant signum.' Et alibi: 'Junoni ante alias, cui vincta jugalia curæ.' *Dac.*

[c] *Circanea*] Sic generatim aves omnes dictas puto quæ prædam circumeundo lustrant, ut milvus aliæque aves rapaces, a *circando*, circumeundo. *Idem.*

[d] *Circites*] Non solum circuli ex ære facti, sed et quivis alii circuli. Vide 'Cesticellus.' *Idem.*

[e] *Circumluvium*] Cum parte aliqua divisum flumen agrum alicujus ita ambit, ut inferius unitum illum in insulæ formam redigat. 'Circumluvionem' vocat Cicero. *Idem.*

[f] *Cispius mons*] Eum inter Esquilini colles numerat Noster, unde et Esquilinum montem *Cispium* et *Oppium* dictum volunt. Vide 'Septimontio.' Diversum tamen facere videtur Varro lib. IV. 'Esquilinus Sexticeps. Cispius mons Septiceps apud ædem Junonis Lucinæ ubi Æditumus habere solet.' *Idem.*

[g] *Cisterna*] Quod sit cis terram, quasi *cisterrena*. Sed magis placet esse a *cista*. Quæ sacculum, crume-

Citeria[h] appellabatur effigies quædam arguta, et loquax, ridiculi gratia, quæ in pompa[i] vehi solita sit. Cato in M. Cæcilium:[15] Quid ego cum illo dissertem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum ire[16] ludis pro citeria, atque cum spectatoribus sermocinaturum?

Citimus,[k] extremus. Uls enim facit ultra, ultimus: cis, citra, citimus.

Citior[l] comparativum a cito. Plautus: Nullam ego[17] rem[m] citiorem apud homines esse, quam famam reor.

Citrosa[n] vestis appellata est a similitudine citri.

15 Al. *Cælitum*, teste Scaligero.—16 Scal. et Dac. legendum monent *vectitatum iri*.—17 Ed. Scal. *ergo*.

NOTÆ

nam signat. *Cista*, *cisterna*, aquæ receptaculum, vini etiam; fossa enim ad vinum recipiendum cisterna dicitur. *Idem*.

[h] *Citeria*] In tanto Veterum silentio vix dici possit, nec quo tempore, nec quo modo effigies ista gerebatur. Licet tantum suspicari hominem fuisse, qui se pro *citeria* locabat, ut alius apud Plautum pro *manduco*, et ante triumphantium currum præcedere fuisse solitum. Quin et illum plane intelligit Livius de Æmilio triumphante: 'Totum agmen claudebatur a quodam qui inepta gesticulatione risum omnibus moveret, hostibus illuderet, eosque virtutis Romanæ et suæ temeritatis admoneret.' Neque prætereundum non deesse qui hominem istum non esse *citeriam* dicant, sed picturas ferre quæ *citeriæ* dicebantur. Sed eos abunde refellit superior locus Livii. Neque vero citeria et manducus soli currum triumphantium præcedebant. In partes veniebat anus, quæ *Petreia* dicebatur. Vide 'Petreia.' *Idem*.

[i] *In pompa*] Triumphali, ut supra diximus. *Idem*.

[k] *Citimus*] Declinabantur olim, Cis, citis: Uls, ultis. Pomponius de origine juris dixit, 'ultis Tiberim.' Dixit et Varro alicubi. *Jos. Scal.*

Citimus] A cis et citra, unde citer, citerior, citimus; ut ab uls, ultra, ulter, ulterior, ultimus.' Citimus est extremus, sed qui proximus nobis est. Quanquam et eum signare potest, qui nobis sit remotissimus: nam et *cis* pro *ultra* positum invenias. Declinabantur olim cis, citis, uls, ultis. Vide 'uls.' *Dac.*

[l] *Citior*] Vide Macrob. lib. III. cap. 19. qui Nævium hujus vocis laudat auctorem. *Idem*.

[m] *Nullam ego rem*] Hæc ex amissis Plauti comœdiis. Integram Gnomen sic Virgil. 'Fama malum, quo non aliud velocius ullum.' *Idem*.

[n] *Citrosa*] Nævius, 'pulchramque ex auro, vestemque citrosam.' Festus vult ita dictum, quod sit undatim crispa. At Macrobius, quod poma citri vestibus insererentur, ad odorem concipiendum. In quo licet videre Veterum inconstantiam. Nam alia est citrus, ex qua mensæ fiebant; alia, quæ poma habet, quam Medicam vocarunt. Quam cum di-

Civicam coronam [o] civis salutis suæ causa servatus in prælio dabat, quæ erat iligaea frondem habens perennem.

CLACENDIX,[18] [p] genus conchæ.

Clam [q] a clavibus dictum, quod his, quæ cælare volumus, claudimus.

Claritudinem,[r] claritatem.

Classes [s] clypeatas antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus.

18 Alii *Calcendix*. Vid. Not. inf.

NOTÆ

cant eandem esse cum Homerica Thyia, ipsi viderint. Vix enim et Virgilianis temporibus non solum Europæ, sed et Asiæ minori cognita erat. *Jos. Scal.*

Citrosa vestis] Nævius: 'Pulchramque ex auro vestemque citrosam.' Eam Festus ita dictam vult, quod sit undatim crispa, ut citri arbores, quibus præcipua dos est, si venæ crispæ, ut ait Plinius. Macrobius vero lib. Sat. cap. 16. quod poma citri vestibus insererentur, ad odorem concipiendum: pro quo facit Plinii locus: 'Pomum ipsum non manditur,' (de Assyrio, id est, citreo pomo loquitur,) 'odore præcellit, foliorum quoque, qui transit in vestes una conditus, arcetque animalium noxia.' Quod Latini 'citrum.' Homerus θύον, et quas illi 'citrosas vestes,' ille θυώδεα εἵματα. Εἵματα δ' ἀμφιέσασα θυώδεα, σιγαλόεντα. 'Vestes induta odoratas (citrosas.)' Unde etiam Nævii locum expressum docuit idem Macrob. *Dac.*

[o] *Civicam coronam*] Quam dat civis a quo servatus est in prælio, testem vitæ salutisque perceptæ. Ex iligneis vel quernis foliis texebatur, non auro: quia nefas erat civem lucri causa servari. Vel quia cibus victusque antiquissimus querceus capi solitus sit. Vide Gell. lib. v. cap. 6. *Idem.*

[p] *Clacendix*] Glossæ Isidori: 'Clacindex, concha.' Leg. *clacendix*. Legitur et *claxendix*. Priscianus exponit concham: qua signa sua, quibus res suas obsignabant, claudere solebant Veteres; et ad id probandum e Plauti vidularia hunc locum adducit: 'Opposita est claxendix. At ego dicam signi quid sit.' Claxendix a Græco κλᾷξαι, id est, κλεῖσαι, claudere. *Idem.*

[q] *Clam*] Vide 'calim.' *Idem.*

[r] *Claritudinem*] Sallust. Jugurth. 'Cum præsertim tam multæ variæque sint artes animi quibus summa claritudo paratur:' ubi *claritudo* pro *claritas*. Sed claritudinem, clarorem etiam dixere. Plaut. Mostel. III. 1. 'Speculo claras,' (ædes scil.) 'clarorem merum.' *Idem.*

[s] *Classes*] Et classem procinctam, exercitum ordinatum. Lex Numæ: QVOIVS. AVSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIVNTVR. JOVI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO. QVEI CEPIT. AERIS. DVCENTA. DARIER. OPORTETO. *Jos. Scal.*

Classes clypeatas] Pro equitibus classes pluraliter Veteres dixisse multis probari potest. Virgilius:

Classici testes[t] dicebantur, qui signandis testamentis adhibebantur.

Classis procincta,[u] exercitus instructus.

Clava[x] teli genus, qua Hercules utebatur.

Clavata[y] dicuntur aut vestimenta clavis intertexta,[19] aut calciamenta clavis confixa.

Claudere[z] et clavis ex Græco descendit: cujus rei tutelam penes Portumnum[a] esse putabant, qui clavim[20] manu tenere fingebatur, et Deus putabatur esse portarum.[1]

19 Al. *intexta.*—20 Al. *clavum.*—1 Alii *portuum.*

NOTÆ

'Classibus hic locus.' Et alibi: 'Scio me Danais e classibus unum.' Sed pro exercitu nescio an exemplis possit firmari: tunc enim *classem* numero singulari solebant dicere. Cui rei fidem faciunt Isidorus, Numæ lex, Gellius, et ipse Festus in 'classis procincta.' Locum adi. *Dac.*

[t] *Classici testes*] Hoc est, Cives Romani. Qui enim cives Ro. erant, omnino in aliqua classe censebantur. Qui non habebant classem, nec cives Ro. erant. *Jos. Scal.*

[u] *Classis procincta*] Exercitus ordinatus, ad pugnam paratus. Fabius Pictor apud Gellium: 'Equo Dialem Flaminem vehi religio est; classem procinctam ante pomœrium, id est, exercitum armatum videre.' Numa in lege: 'QVOIVS. AVSPICIO CLASSE. PROCINCTA,' &c. Vide 'Opima.' *Dac.*

[x] *Clava*] A qua claviger Hercules. Nota interim Festum clavam *telum* vocare. Nam inde tibi patebit Veteres non ea tantum quæ manu mitterentur, sed alia etiam quibus cominus pugnarent tela dixisse. Sic ensem *telum* vocavit. Virg. VI. 'At non hæc telum mea quod vi dextera versat Effugies, neque enim is teli nec vulneris auctor. Sic ait, et sublatum alte consurgit in ensem.' *Idem.*

[y] *Clavata*] Vestimenta clavis purpureis ad oram prætexta, seu tota facie descripta et exarata, quorum alia latis clavis, senatorum, alia angustis clavis, equitum propria, notabantur. Clavi autem illi purpurei figuram non aliam exprimebant quam veri clavi. Unde et nominantur: nam ἥλους etiam Græci vocarunt. Unde ἔνηλος vestis purpura clavata. Gloss. 'clavus, πορφύρα ὑφασμένη:' purpura intexta. *Idem.*

[z] *Claudere*] Portumnum portubus præesse notat Servius lib. VI. Æneid. ex illis Virgilii versibus: 'Et pater ipse manu magna Portumnus euntem Impulit: illa Noto citius volucrique sagitta Ad terram fugit, et portu se condidit alto.' Et Varro lib. v. 'Portumnalia,' inquit, 'a Portumno, cui eo die ædes in portu Tiberino facta, et feriæ institutæ.' In æreis nummis Neronis portus Ostiensis agnoscitur, cum hujus Dei imagine. Vide Ovid. lib. VI. Fastor. *Ant. Aug.*

Claudere et clavis] Claudo, a Dorico κλᾴζω, clavis a κλᾷξ. *Dac.*

[a] *Portumnum*] Portuum Deus. Et ita legendum, non *portarum:* de Melicerta, Athamantis filio, qui in Portumnum versus est, nota fabula. Vide

Claudiana tonitrua[b] appellabantur, quia Claudius Pulcher instituit, ut ludis post scenam collectus[2] lapidum ita fieret; ut veri tonitrus similitudinem imitaretur: nam antea leves admodum, et parvi sonitus fiebant, cum clavi et lapides in labrum æneum conjicerentur.

Clavim[c] consuetudo erat mulieribus donare ob significandam partus facilitatem.

Clausula,[d] quam Græci κολοφῶνα vocant,[3] a brevi conclusione est appellata.

Clavus annalis[e] appellabatur, qui figebatur in parietibus

---

2 Quidam scribunt *conjectus*.—3 'Suspicor, *quam Græci κῶλον vocant*; ex quo factum κολοφῶν.' *Jos. Scal.* Quidam libri περίοδον.

NOTÆ

infra 'Portumnus.' Græcis 'Palæmon' dicitur. Is clavim manu tenebat, quod notandum: per eam autem *clavim* significabatur et aperiendi et claudendi esse potestatem datam. Eaque sæpius non manu tenebatur, sed ex humeris dependebat, qui mos ab ultimis usque temporibus repetendus. Deus enim loquens, apud Isaiam c. 22. vs. 22. de Eliakim, Καὶ δώσω τὴν δόξαν Δαυὶδ αὐτῷ, καὶ ἄρξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀντιλέγων· καὶ δώσω αὐτῷ τὴν κλεῖδα οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τῷ ὤμῳ αὐτοῦ· καὶ ἀνοίξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀποκλείων, καὶ κλείσει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων. i. 'Et dabo illi gloriam Davidis, et regnabit, neque erit adversarius. Et dabo illi clavem domus Davidis super humeros ejus: et aperiet, neque erit qui claudat, et claudet, neque erit qui aperiat.' Hinc lucem capit illud Callimachi hymn. in Cererem versu 45. de Cerere in Nicippam conversa: γέντο δὲ χειρὶ Στέμματα καὶ μάκωνα. κατωμαδίαν δ' ἔχε κλαΐδα: 'cepitque manu Coronas et papaver, et super humeros habebat clavem:' quod interpretes huc usque latuit, ut abhinc jam quatuor annis apud Theocritum notabamus. *Idem.*

[b] *Claudiana tonitrua*] Phædrus lib. v. fab. 8. 'Aulæo misso, devolutis tonitrubus, Dii sunt locuti more translatitio.' *Idem.*

[c] *Clavim*] Uxori intranti limen viri claves tradebantur, non tantum ut eo facilitatem partus significarent, sed ut ostenderent viros uxorum fidei sese committere, omniaque earum custodiæ mandare. Eædem etiam claves adimebantur mulieri divertenti et exeunti; unde in leg. 12. tab. 'claves adimito.' Mulier etiam nuntium viro remittens, claves remittebat. *Idem.*

[d] *Clausula*] Græcis κῶλον proprie est pars orationis inter duas lineas (-) constricta absolutum sensum continens: unde metaphorice pro fine passim usurpatur. Quo sensu Græci dicunt κολοφῶνα; sed frustra est doctiss. Scaliger qui putavit a κῶλον factum κολοφῶν. Quasi vero, ut de scriptura nihil dicam, τὸ κῶλον pro Colophone uspiam legatur. Sed adi Strabonem qui te docebit, quid sit et unde sit *Colophon*. Vide et infra 'Colophon.' *Idem.*

[e] *Clavus annalis*] Qui notandis annorum numeris figebatur. Livius

sacrarum ædium per annos singulos, ut per eos numerus colligeretur annorum.

Clientam[f] pro cliente Plautus dixit.

Clingere,[g] cingere, a Græco κλείειν[4] dici manifestum est.

Clitellæ[h] dicuntur non tantum eæ, quibus sarcinæ colligatæ mulis portantur, sed etiam locus Romæ propter similitudinem: et in via Flaminia loca quædam devexa subinde et accliva: est etiam tormenti genus eodem nomine appellatum.

Clivia[i] auspicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant:

4 Vide Notas inf.

NOTÆ

lib. VII. cap. 3. 'Lex vetusta est, priscis literis verbisque scripta, ut qui Prætor maximus sit idibus Septembribus clavum pangat. Fixus fuit dextro lateri Ædis Jovis Opt. Max. ea ex parte qua Minervæ templum est. Eum clavum, quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt: eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum sit. Volsiniis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nortiæ, Etruscæ Deæ, comparere, diligens talium monimentorum auctor Cincius affirmat.' Item alibi: 'Ab Consulibus postea ad Dictatores, quia majus imperium erat, solenne figendi clavi translatum est.' Neque solum pro numero annorum clavus figebatur. Sed piaculi etiam causa, cum scilicet sive pestilentia quædam inciderat, sive secessio populi, sive prodigium aliquod grave. Vide Livium lib. VII. cap. 3. et lib. VIII. cap. 18. *Idem.*

f *Clientam*] Plaut. in Milite: 'Habeo ecce illam clientam meam, meretricem adolescentulam.' *Ant. Aug.*

Clientam] Plaut. Mil. III. 1. 'Habeo eccillam meam clientam, meretricem adolescentulam.' Et in Argument. ejusdem Fab. 'Suam clientam solicitandum ad militem subornat.' Et in Pœnul. 'tantus ibi clientarum erat numerus.' Horat. Od. 18. l. II. 'Nec Laconicas mihi, Trahunt honestæ purpuras clientæ.' *Dac.*

g *Clingere*] Omnino legendum, *Clingere, cludere.* Alioqui frustra dixisset a Græco κλείειν manasse. Quin Isidorus plane sententiam nostram adjuvat. 'Clingit,' inquit, 'cludit.' *Jos. Scal.*

Clingere, cingere] Omnino legendum *clingere, cludere.* Alioqui frustra dixisset a Græco κλείειν manasse. Tamen in Ms. non κλείειν sed κιγχλίζειν: quod est crebro corporis motu motacillam imitari. Quæ si vera lectio, turpiculum aliquid innuit verbum *clingere.* Sed dubito. Immo et *cludere* et κλείειν retinendum. Juvat Isidor. 'clingit, cludit.' *Dac.*

h *Clitellæ*] Clitellas etiam pro locis acclivis dicunt Græci. Nam κανθήλιον significat non tantum clitellas, et sagmata asinorum, sed etiam, ut dixi, acclivia loca. Quin et iidem Græci κλιτὸν dicunt locum in vallem demissum. A quo Clitellas formarunt Latini. *Jos. Scal.*

Clitellæ] Sellæ dorsuariæ, quæ ad

omnia enim difficilia clivia vocabant: unde et clivi loca ardua.

Cloacæ [k] a conluendo dictæ.

Cloacale flumen dixit Cato pro cloacarum omnium conluvie.

Cloacare,[l] inquinare: unde et cloacæ dictæ.

Clœlia familia [m] a Clœlio [5] Æneæ comite est appellata.

Clœliæ fossæ [n] a Clœlio duce Albanorum dictæ.

Clucidatum [o] dulce et suave dicebatur.

Clumæ [p] folliculi ordei.

5 Alii *Cloantho:* improbat Dac.

NOTÆ

onera gestanda jumentis imponuntur, a Græco κλιτὺς, declivitas, quod sint declives. Unde factum etiam ut loca declivia *clitellas* nominarent, ut apud Græcos καυθήλιον non tantum clitellas et sagmata asinorum significat, sed etiam acclivia loca. Ut optime Scaliger. *Dac.*

[i] *Clivia*] Vidend. Plin. lib. x. cap. 14. 'Clivinam avem ab antiquis nominatam animadverto ignorari: quidam clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam.' *Ant. Aug.*

Clivia] Videndus Plinius lib. x. c. 14. *Ful. Ursin.*

Clivia] Clivus proprie locum ascensu difficilem notat: unde *clivium* dictum est omne difficile, et 'auspicia clivia' difficilia, prohibentia. *Dac.*

[k] *Cloacæ*] A *cluo* pro *colluo*, id est, purgo, *cluaca*, *u* in *o cloaca*. Unde 'cloacare,' inquinare, et 'cloacale flumen,' in quod cloacæ confluunt. *Idem.*

[l] *Cloacare*] Supra *cloacæ*. Glossæ vett. 'cloaco, μολύνω, inquino.' Pro *cloacare* vet. liber *cloeare* optime: est enim pro *cluare*, quod Servio est purgare: *cluere* dicit Plin. Quare supra corrigendum est *cloacæ a cloeando dictæ*. At *cloacare* est a *cloaca*, &c. Idem.

[m] *Clœlia familia*] Patriciam fuisse constat ex Livio. Alba oriundam facit Dionysius lib. III. a Clœlio Æneæ comite dictam. Et sic legendum, non *Cloantho*. Nam *Cluentia* familia a *Cloantho* Æneæ comite dicta, a qua diversa *Clœlia*. Idem.

Clœliæ fossæ] Cluilia fossa Livio lib. I. 'Castra ab urbe haud plus quinque millia passuum locant, fossa circumdant. Fossa Cluilia ab nomine ducis per aliquot sæcula appellata est. Donec cum re nomen quoque vetustate abolevit. In his castris Cluilius Albanus rex moritur.' *Idem.*

[o] *Clucidatum*] Vide infra in 'Glucidatum:' infra est *Gluma*, et *Gnephonsum* pro eo, quod paulo post *Cluma* et *Cnephonsum*. Vide in 'Orcus.' *Ful. Ursin.*

Clucidatum] A γλυκὺς, *dulcis*, factum *glucidatus*, et verso *g* in *c clucidatus*. Meminit Varro lib. VI. 'Clucidatus suavis, tametsi a magistris accepimus mansuetum.' Vide infra 'Glucidatum.' *Dac.*

[p] *Cluma*] Glossarium: 'Clumar, κριθῆς λέπυρον.' *Jos. Scal.*

Cluma] Pro *Gluma*, tenuissima

Clunaculum[q] cultrum sanguinarium dictum; vel quia clunes hostiarum dividit; vel quia ad clunes dependet.

Clunas[r] simias a clunibus tritis dictas existimant.

Clunes[s] masculine. Plautus: Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos fero.

Clutum[t] Græci κλυτὸν dicunt. Unde accepta præpositione fit inclutus. IN enim sæpe augendi causâ adjicimus, ut invocavit, inclamavit.

NOTÆ

membrana qua ordeum involvitur. Vide 'Gluma.' In Glossario legitur 'clunar, κριθῆς λέπυρον.' *Ordei membrana,* corrupte pro *cluma,* aut *clumarum.* Ut optime Vulcanius. *Dac.*

q *Clunaculum*] Quid sit *cultrum sanguinarium,* ego nescio. An *cultrum jugulatorium?* Propterea dicitur σφαγεὺς a Græcis. Sed puto mendosum esse: et ita legendum: *Clunaculum, cultrum sane victimarium, &c.* Ita enim aliquando loquitur: ut supra: 'Ærarium sane populus Ro. in æde Saturni habuit.' Vel simpliciter: *Clunaculum, cultrum victimarium, &c.* Vel, quod verius puto, *cultrum saginarium.* Est enim culter laniorum, ad jugulanda pecora saginata. Neque dubito, quin hæc vera sit lectio. Ita ergo poparum culter vocabitur. *Jos. Scal.*

Clunaculum] Scaliger legit, *Clunaculum cultrum Saginarium,* ut intelligatur culter laniorum quo jugulabant saginata pecora. Tamen non video cur *sanguinarium* rejiciatur. Quidni enim *sanguinarius* culter dicatur qui victimarum sanguine mergitur? De Etymo posterius, nempe *quod ad clunes dependet* priori multum præstat. Sic in veteri Glossario Arabico-Lat. 'Clunaculum, pugio: dictum quod ad clunes religetur. Idem spatha.' Spatha autem Græcum. Hesych. σπάθη μάχαιρα, ξίφος. *Dac.*

r *Clunas*] Glossarium: 'Clura, πίθηκος.' perperam, ut vides, *Clura,* pro *cluna.* Græce, ut supra monuimus, κερκολίψ. *Jos. Scal.*

Clunas] *Cluna,* simia quæ cauda caret, et nates habet apertas. Pro *cluna* Veteres dixere *clura, n* in *r* mutato ut fit. Gloss. 'Clura, πίθηκος,' ubi Scaliger legi debere contendit *cluna,* perperam. A *clura* factum *clurinum* quo usus Plaut. Trucul. II. 2. 'tu vero clurinum pecus Advenisti huc ostentatum cum exornatis ossibus.' Ubi *clurinum pecus* dicuntur homines deformes, qui et ideo *simiæ.* Glossæ Papiæ: 'Clura vel clurinum simia dicitur.' Lege: *Clura vel clurinum pecus simia dicitur.* Nam superiorem Plauti locum respexit. Sed omnino verum est quod docuit Salmas. simias cluras dictas Græce κολούρας. Nam κόλουρος proprie qui cauda caret et mutilam habet caudam; ita Callimachus κόλουρα dixit *ecaudia* animalia. *Colura* igitur *clura,* ut γάλανος, glans, et similia. *Dac.*

s *Clunes*] Vide incerta Verrii. *Ant. Aug.*

Clunes] Paulo diversius a Nonio citatur locus Plauti: '*Clunes* masculino. Plautus Agroico: 'Quasi lupus ab armis valeo: clunes desertos gero.'' *Jos. Scal.*

Clunes] 'Clunes infractos,' id est, clunes infirmos. Nonius hunc locum adduxit ex Agroico Plauti, legitque *clunes desertos.* Dac.

t *Clutum*] Inclytum, valde celebre, a cluo, quod a κλύω, unde κλυτὸν, et addita præpositione *in,* quæ sæpe au-

Clypeum[u] antiqui ob rotunditatem etiam corium bovis appellarunt, in quo fœdus Gabiorum[6] cum Romanis fuerat descriptum.

CNASONAS,[7][x] acus, quibus mulieres scalpunt caput.

Cnephosum[8][y] antiqui dicebant tenebricosum; Græci enim κνέφας appellant obscurum.

COCETUM[9][z] genus edulii ex melle et papavere factum.

6 Al. *Sabinorum.*—7 Quidam *Cnaonas.*—8 Al. *Cnephonsum.*—9 Al. *Cocetum.* Pro *edulii*, inquit Dac. melius cum Vossio legas *potionis.*

NOTÆ

get, *inclytum.* Simplex *clutum* non est in usu. *Idem.*

[u] *Clypeum*] A Græco κυκλίον, rotundum, per transpositionem literarum. Nam clypeos rotundos fuisse certum est: id aperte declarat Virgilius, qui, ut rotundum Polyphemi oculum demonstret, ait fuisse, 'Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.' Ubi solis et clypei eandem esse formam dicit. Sic Græcis clypeus ἀσπὶς dicitur. Unde Homerus ἀσπίδα πάντοσε ἴσην, 'Clypeum undiquaque æqualem,' quod tantum rotunda forma recipit: ἀσπὶς autem rotunditatem signat, unde serpens ille orbiculari sese forma involvens ἀσπὶς dictus est. Quare Hesychius, in illo Homeri Iliad. Λ. δι' ἀσπιδέος πεδίοιο, ἀσπίδες πεδίον interpretatur περιφερὲς, 'rotundum.' Sic Attius Agamemnone 'cœli clypeum' dixit: 'In altissimo cœli clypeo temo superat stellas.' Ab hac igitur clypei significatione *clypeum* dixere corium in quo Gabinorum fœdus descriptum. *Idem.*

[x] *Cnasonas*] Isidorus: 'Cnason, acus, qua mulier caput scalpit.' Nam duplex est acus ornatricum: altera, qua scalpunt caput, quæ discerniculum dicitur; altera, qua crines figunt et sustinent, quam Græci καλαμίδα καὶ σύριγγα vocant. Latini etiam aliquando *fistulam.* Est autem *Cnason* Tarentinæ linguæ. Nam Tarentinorum proprium est simplicia verba κατὰ παραγωγὴν producere: ut ab ἄγω, ἀγάζω. Unde *Agaso*, ὁ ἀγάζων: Et a κνάω, κνῶ, κνάζω: unde *Cnaso*, ὁ κνάζων. Sed de hoc alibi. *Jos. Scal.*

[y] *Cnephosum*] L. m. *Cnephonsum.* Velius Longus de Orthographia: 'Sequenda est nonnunquam elegantia eruditorum, qui quasdam literas, levitatis causa, omiserunt, sicuti Cicero, qui Foresia, Megalesia, Hortesia, sine *n* litera libenter dicebat.' *Ful. Ursin.*

Cnephosum] A Græco κνέφας vel κνέφος, 'tenebræ.' Nam utrumque dicitur. Vide 'Gnephosum.' *Dac.*

[z] *Cocetum*] Tertullianus, libro contra Valentinianos: 'Pandoram Hesiodi: Accî patinam: Nestoris cocetum: Miscellaniam Ptolemæi.' *Jos. Scal.*

Cocetum] A Græco κυκάω, 'misceo,' proprie de potionibus. *Cucetum*, *u* in *o*, *cocetum.* Nestoris cocetum nominat Tertullianus in libro contra Valentinianos: 'Pandoram Hesiodi: Accî Patinam: Nestoris cocetum.' Ubi manifesto κυκεῶνα Nestoris respicit, de qua Homer. Iliad. Λ. Pro

Coclacæ [10] [a] dicuntur lapides ex flumine rotundi ad coclearum similitudinem.

Coctiones [b] dicti videntur a cunctatione, quod in emendis, vendendisque mercibus tarde perveniant ad justi pretii finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per V literam scribebatur.

10 Alii, teste Scal. *Conchalacæ*. 'Doctiss. Vossius putat *cochleacæ*, vel *cochlecæ*: sed omnino legendum *cochlacæ*, a Græco scilicet κόχλακες.' *Dac.*

NOTÆ

Edulii melius cum Vossio legas *potionis*. Ad poculenta enim potius quam ad esculenta pertinuit. *Dac.*

[a] *Coclacæ*] Nempe Græcanice detortum, κόχλακες. *Jos. Scal.*

[b] *Coctiones*] Vide 'arilator.' *Ant. Aug.*

Coctiones] Recte definit, quos superius a Gallis *Barguigneurs* vocari monuimus. Et recte, ut ipse ait, a Veteribus per *V Cuctio* scribebatur. Quia *Cuctus* dicebant, quod postea *Cunctus*, et *Cojux*, quod postea *conjunx*: et similia. 'Cuctus,' 'conjectus:' ut 'tractus' pro 'trajectus:' de quo in Appendice in Varronem: quia dicebant 'Coicio' et 'cojectus.' Laberius in Necromantia: 'Duas uxores? hercle hoc plus negotii Est, inquis. Cocio sex ædiles viderat.' Ubi *Cocio*, non *coctio* scribitur, ut sæpe alias: ut in Glossario: 'Cocio, μετάβολος.' Isidorus: 'Cocio, arilator:' in veteribus Glossis: 'Cocionatura, μετάπρασις.' In Glossario: 'Cociatria, μεταβλητική.' Mallem *Cociatrina*: ut, 'meditrina.' Quare autem Gellius reprehendat Laberium, qui pervulgate dixerit *Cocionem*, cum Veteres dicerent Arulatorem, non video. Plautus enim Asinaria usus est. Itaque non est pervulgatum, neque, ut ipse Gellius loquitur, proculcatum vocabulum. *Jos. Scal.*

Coctiones] Glossarium: 'cocio, μετάβολος.' Glossæ vett. 'cocionatura, μετάπρασις.' Glossar. 'cociatria, μεταβλητική.' Legit Scaliger *cociatrina*, ut 'meditrina.' Gloss. Isidori: 'Cocio, arilator.' Vide 'arilator.' *Cuctio*, *coctio*, *cocio*, eliso *t*. Plaut. Asinar. I. 3. 'Vetus est, nihili cocio est, scis cujus.' Quem locum pessime accepit doctissimus Salmasius, qui integrum proverbium fuisse putat, 'nihili cocio est qui credit:' nihil dico de conjectura, quæ nullo fundamento nititur: certum est illud a Cleæretæ mente esse quam maxime alienum, cujus verba sic explicanda censeo: 'Quemadmodum,' inquit illa, 'nos, quæcumque volumus uti, Græca mercamur fide, ita ut cum æs damus, tum mercem nobis etiam dent, eadem nos disciplina utimur, oculatæ semper nostræ sunt manus, id credunt quod vident, ut vetus dictum est: scis cujus, nihili cocio est.' Id est, pro nihilo ducere debemus eos homines, qui, cum nos usurarias sibi mercantur, tantillulum quid dantes, mercedis reliquum in diem proferri postulant, ut cociones in foro, qui emturientes dant arram, cæca die cetera soluturi. Neque melius idem hoc, 'scis cujus' intellexit qui interpretatur 'scis qualis,' ut 'cujum pecus:' quod miror tanto viro exci-

Coctum[c] a cogendo dicitur, quia coquendo coartetur,[11] ut ad utilitatem vescendi perducatur.

Cocula[d] vasa ænea coctionibus apta: alii cocula dicunt ligna minuta,[e] quibus facile decoquantur obsonia.

Codeta[f] ager, in quo frutices existunt in modum codarum equinarum.

Codeta appellatur ager trans Tiberim, quod in eo virgulta nascuntur ad caudarum equinarum similitudinem.

Cœlius mons[g] dictus est a Cœle[12] quodam ex Etruria, qui

11 Alii *cogendo coërcetur.*—12 Alii libri *Cælio Vibenno.*

NOTÆ

disse: nam *cujus* vel *cujum* nunquam qualitatem designat, semper κτητικῶς profertur: unde apud Virg. Post 'cujum pecus,' addit Menalcas, 'an Melibœi?' et respondet Damœtas, 'Non, verum Ægonis.' Redeamus ad cocionem. Elegantissimus Muretus verba Plauti aliter accepit, quippe pro *caucio, cocio* dictum tradit, ut 'aula,' 'olla.' Idque lenam dicere: 'Vetus est dictum, nihil est cautio, sive syngrapha, nam, qui cautionem habet, sæpe litigare cogitur, at cui soluta pecunia est, ei res omnis in tuto.' Sed ut illud ingeniose potius excogitatum est quam vere, ita nos Festi potius et veterum criticorum sententiam tuemur. *Dac.*

[c] *Coctum*] A *coquendo.* 'Coquere' a 'cogere,' 'coagere.' *Idem.*

[d] *Cocula*] Sunt Homeri κάγκανα ξύλα. Et Varro nos docet libro I. de vita P. Ro. 'Cocula, quæ coquebant panem, primum sub cinere, postea in forno: utriusque vocabulum a forno ductum, id est, a caldore.' Isidorus: 'Cocula, ligna arida, vasa ærea.' *Jos. Scal.*

Cocula] Gloss. Isidori: 'Cocula, ligna arida vel vasa ærea.' Pro vasis æreis usus est Plaut. Capt. IV. 2. 'Jubes an non jubes astitui aulas, patinas elui? Laridum atque epulas foveri coculis ardentibus?' Et Cato c. 2. de R. R. dixit 'ahenum coculum.' *Dac.*

[e] *Ligna minuta*] 'Ligna arida' supra Isidor. Eadem quæ Homero κάγκανα ξύλα, Iliad. Φ. Varr. lib. I. de vita Pop. R. 'Cocula, qui coquebant panem primum, sub cinerem, postea in forno: cujus utriusque vocabulum a forno ductum, id est, a caldore.' Sed ibi pro *qui*, vel ut in quibusdam editt. *quæ*, legendum puto *queis.* Idem.

[f] *Codeta*] Pro *caudeta*, a *cauda*, pro quo dixere *coda*, ut alibi dictum. Hic ager Codetanus in decima quarta urbis regione trans Tyberim. *Idem.*

[g] *Cælius mons*] In Suburanæ regionis parte a Varrone recensetur, qui eum sic appellatum fuisse dicit 'a Cœlio Vibenno Tusco duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinos.' Hunc Festus non *Cælium*, sed *Cælen* vocat, ut et Tacit. lib. IV. qui et Cœlium montem 'Querquetulanum' vocatum fuisse docet. 'Haud fuerit absurdum tradere,' inquit, 'montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quod talis sylvæ fre-

Romulo auxilium adversus Sabinos præbuit; eo quod in eo domicilium habuit.

Cœpiam [h] futurum tempus ab eo, quod est cœpi.[13] Cato: Cœpiam seditiosa verba loqui. Invenitur quoque apud majores et infinitivi modi cœpere.

Cogitatim adverbialiter, pro cogitate.

Cogitatio [i] dicta velut coagitatio, id est, longa ejusdem rei agitatio in eadem mora consilii explicandi.

Cognitor [k] est qui litem alterius suscipit coram eo, cui datus est: procurator autem absentis nomine auctor * fit.

Cognitu facilia eadem ratione dicitur,[14] qua dictu facilia, et perspectu, et factu facilia.

13 Vid. Not. inf.—* *Actor* in marg. ed. Delph.—14 Ed. Scal. *dicuntur*.

NOTÆ

quens fœcundusque erat, mox Cœlium appellatum a Cœle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ, cum auxilium appellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit.' *Idem.*

[h] *Cœpiam*] In veteri quodam schedio reperi in verbis Catonis *semesa verba*, non *seditiosa*. Erunt ergo verba tertiata et quartata, ut idem Cato dixit aliquem 'tertiato et quartato verba dicere præ metu,' ut notat Servius in Schedis: quod imitatus est, ut alia, Apuleius lib. v. 'tertiata verba semianimi voce substrepens.' *Jos. Scal.*

Cœpiam] Legendum, *ab eo quod est cœpio.* *Cœpiam* dixit Cæcilius: 'Ære obscuro hercle desine, mane cœpiam.' *Cœpio.* Plaut. Menæch. v. 5. 'Neque ego insanio, neque ego pugnas neque lites cœpio.' In verbis Catonis, quæ laudat Festus, Scaliger non *seditiosa verba*, sed *semesa verba* scriptum reperit. Sunt autem *semesa verba* quæ quis tertiato et quartato præ metu substrepit, ut Cato dixit aliquem 'tertiato et quartato verba dicere præ metu,' ut notat Servius. Quod est imitatus Apuleius, ut alia, lib. v. 'Tertiata verba semianimi voce substrepens.' *Dac.*

[i] *Cogitatio*] Idem Varro lib. v. 'Primus agitatus mentis, quod primum ea quæ sumus acturi cogitare debemus.' Et paulo post: 'Cogitare a cogendo dictum.' *Idem.*

[k] *Cognitor*] A veteribus Græcis, ἔκδικος. De eo Asconius. *Jos. Scal.*

Cognitor] Qui defendebat alterum in judicio, aut *patronus* dicebatur, si orator esset, aut *advocatus*, si aut jus suggerebat aut præsentiam suam commodabat amico, aut *procurator*, si negotium suscipiebat absentis, aut *cognitor*, si præsentis causam noverat, et sic tuebatur ut suam. Cicero pro Q. Roscio: 'Quid interest inter eum, qui pro se litigat, et eum, qui cognitor est datus? qui pro se litem contestatur sibi soli petit, alteri nemo potest nisi quia cognitor est factus.' Cognitor a prætore dabatur. Interdum etiam *cognitor* pro prætore vel

Cognomines[l] dicuntur, qui ejusdem sunt nominis.

Cohum[m] lorum, quo temo buris cum jugo conligatur, a cohibendo dictum. Cohum poëtæ cœlum dixerunt a chaos: ex quo putabant cœlum esse formatum.

Coinquire,[n] deputare.[15]

15 Suspicatur Scaliger, *Conquinire, decubare.*

NOTÆ

judice qui causas audit. *Dac.*

[l] *Cognomines*] Plaut. Bacchid. I. 1. 'Quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?' Et in Fragment. 'Illa mei cognominis fuit.' Certum est legi debere: *Illa mi cognominis fuit: mi* pro *mihi*. Idem.

[m] *Cohum*] Varro lib. IV. de Ling. Lat. 'Cavum, a cavo, cœlum,' &c. *Ful. Ursin.*

Cohum, cœlum] Ennius, ut notavi, in quadam veteri membrana: 'pilam vix Sol mediam: complere cohum terroribu' cœli.' De hoc plura vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Cohum] Cum lorum significat, quo temo aratri cum jugo colligatur, quasi *cohibum* dicitur. Cum vero pro *cœlo* sumitur, est a Græco κόος, 'cavitas,' non vero a 'chaos,' ut putat Festus. Ennius: 'pilam vix Sol mediam: complere cohum terroribu' cœli.' *Cœlum* autem non a *chao*, ut Festus, vel a *cavo*, quod a *chao*, ut Varro; sed a κοῖλον, quod idem est ac κόον. Unde et *coilum* apud Veteres. Ennius: 'Tollitur in coilum clamos exortus utrimque.'

[n] *Coinquire*] Suspicor, *Conquinire, decubare.* A quo *conquinisco*. De eo vide apud Nonium. *Conquiniscere*, est cernuum se inflectere, vel inclinare: ut faciunt exoneraturi ventrem. Pomponius Atellanarius: 'simul intro veni, accessi ad patrem, prendi manum, In terra ut cubabat nuda: ad eum ut conquexi, interim Mulieres conspiciunt.' Hoc etiam Veteres 'cernuare' dicebant. Quanquam et 'cernuare' etiam ἀντὶ τοῦ ἀσκωλιάζειν accipiebant. Varro lib. I. de vita Po. Ro. 'Etiam pelles bubulas oleo perfusas percurrebant, ibique cernuabant.' A quo ille versus vetus est in Carminibus: 'Sibi pastores ludos faciunt coriis cernualia.' Hic ludus ἀσκωλία vocabatur: de quo Virgilius, 'unctos saliere per utres.' Nam cadebant proni in armos. Idque 'cernuare' vocabant. Erant et Cernui ludii, κυβιστηταὶ, de quibus in Conjectaneis diximus. Et ab eo petauristæ, hoc est, funambuli, dicebantur cernui. Glossæ: 'Cernulat, κυβιστᾷ.' Seneca Epistola VIII. ut est animadversum a N. Fabro ex veteribus libris: 'Non vertit fortuna, sed cernulat, et allidit.' 'Cernulus, πεταυριστής.' 'Cernuavit, πεπεταύρισται:' male, *Cernuit*. Lucilius: 'Modo sursum, modo deorsum, tanquam collus cernui.' Hoc est petauristæ. Evenit enim illi nunc sursum, nunc deorsum collum pendere, prout aut se deorsum dejicit, aut in altum subjicit. *Jos. Scal.*

Coinquire, deputare] Hunc locum sic legit Scaliger: *conquinire, decubare:* a 'conquinire' est 'conquiniscere,' quod est cernuum se inflectere, vel inclinare, ut faciunt exoneraturi ventrem. Pomponius Atellanarius: 'Simul intro veni, accessi ad patrem, prendi manum, In terra ut cubabat

Collus[o] [16] quoque masculine dixerunt: est enim genus tormenti e corio.

Colluvialis porcus [p] dicitur, qui cibo permixto et colluvione nutritur.

Colophon [q] dixerunt, cum aliquid finitum significaretur.

Colossus [r] a Caleto [17] artifice, a quo formatus est, dictus.

16 Quidam libri *Culeus*. Vett. edd. *Culleus:* et ita reponendum monent Scal. Dac.—17 Alii *Coleto:* quidam conjiciunt *Charete.*

NOTÆ

nuda: ad eum ut conquexi, interim Mulieres conspiciunt.' Sed nihil agit Scaliger: *coinquire* compositum a verbo *inquo*, quod est *purgo*. *Deputare* autem nihil aliud est quam *putare*, id est, *purgare*. Compositum pro simplici, ut fit. Immo et alibi Scaliger fere sententiam demutat, cum adducit illud e tabula marmorea Romæ: 'Earumque arborum adolefactarum et coinquendarum. Et in eo luco aliæ sint repositæ.' *Dac.*

[o] *Collus*] Repone ex veteribus editionibus, *Culleus*. Non autem aliud genus tormenti fuisse puto, quod hic dicatur, quam culleum, in quem immittebantur parricidæ. Res vulgatissima. Sed tamen apponam de eo quod inveni: *ἐγένετο νόμος τις τοιούτου τρόπου πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅπως ὅστις πατροκτόνιον πεποιήκει, δημοσίως εἰς μολγὸν πεμφθεὶς συῤῥαφῇ μετὰ ἐχίδνης, καὶ κυνὸς, καὶ πιθήκου, καὶ ἀλέκτορος, ἀσεβῶν ζώων, ἀσεβὴς ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ ἁμάξης ἐζευγμένης μελανοῖς βουσὶ κατενεχθῇ εἰς θάλασσαν, καὶ ῥιφῇ εἰς βαθύ.* Et mirum mihi videtur, quod de eadem re Isidorus, scribens in Glossis, ait, Culleum tunicam fuisse ex sparto in modum cruminæ factam, et solitam liniri a populo pice, et bitumine. Plautus Vidularia: 'jube hunc insui culleo, Atque in altum deportari, si vis annonam bonam.' *Jos. Scal.*

Collus] Legendum *culleus*, qui saccus erat ex corio, in quo parricidæ conclusi cum vipera, cane, vel gallo, vel simia, in mare mittebantur. Isidor. in Gloss. 'Culleus tunica ex sparto in modum cruminæ facta, quæ linebatur a populo pice et bitumine, in qua includebantur parricidæ cum simia, serpente, et gallo, insuta mittebatur in mare, et contendentibus inter se animantibus homo majoribus pœnis afficiebatur.' Plaut. in Vidularia: 'Jube hunc insui culleo Atque in altum deportari, si vis annonam bonam.' *Dac.*

[p] *Colluvialis porcus*] Qui cibo mixto et colluvie, id est, sordibus ablutis saginatur. *Idem.*

[q] *Colophon*] Κολοφῶν, *τέλος*, unde colophona operi imponere, pro ultimam manum ei admovere. A Colophone Ioniæ urbe id tractum docet Strabo lib. XIII. quæ equitatu ita ceteris urbibus præstabat, ut ubicumque bellum aliquod ambiguum esset, Colophonio equitatu superveniente dirimeretur. Unde etiam ortum ferunt adagium. 'Colophonem imposuit,' quando rei cuipiam finis imponitur. *Idem.*

[r] *Colossus*] Plinius lib. XXXIV. cap. 7. 'Ante omnes in admiratione fuit Solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius Lysippi discipulus:' septuaginta cubitorum altitudinis fuit. *Ant. Aug.*

Fuit enim apud Rhodum insulam statua solis alta pedes centum et quinque.

Columnæ[s] dictæ, quod culmin sustineant.

Colurna[t] hastilia ex corno arbore facta.

Comedum bona sua consumentem antiqui dixerunt. Comedo comedonis, qui, ut supra, bona sua consumit.

Comissatio[u] a vicis, quos Græci κώμας dicunt, appellatur: in his enim habitabant prius, quam oppida conderentur: quibus in locis alii alios convictus causa invitabant.

Comitiales[x] dies appellabant, cum in comitio conveniebant:

NOTÆ

Colossus] Legendum *a Charete*, teste vel ipso artifice, qui subscripsit Colosso: Τὸν ἐν Ῥόδῳ Κολοσσὸν ἑπτάκις δέκα Χάρης ἐποίει πήχεων ὁ Λίνδιος. *Jos. Scal.*

Colossus a Caleto] Legendum *a Charete*, teste Simonide: Κολοσσὸν ἡλίου ποθ' ἑπτάκις δέκα Χάρης ἐποίει πήχεων ὁ Λίνδιος. Id est, 'Colossum Solis olim sexaginta et decem cubitorum fecit Chares Lyndius.' Plin. lib. xxxiv. c. 7. 'Ante omnes autem in admiratione fuit Solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi supra dicti discipulus.' Idem Strabo et Eustath. ad Dionys. verum Simonidis versus aliter in quibusdam; nempe: Τὸν ἐν Ῥόδῳ Κολοσσὸν ὀκτάκις δέκα Λάχης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος. Nisi ibi Χάρης et ἑπτάκις, ut supra, sit rescribendum. Colossus post quinquagesimum sextum annum terræ motu cecidit. Vide Plin. et Polyb. lib. v. *Dac.*

[s] *Columnæ*] *Columna*, quasi *columina*, a *columen*. Vitruv. lib. iv. cap. 2. 'Columen in summo fastigio culminis, unde et columnæ dicuntur.' Donat. 'Columen vero familiæ, sustentatio vel decus, unde columnæ.' *Idem.*

[t] *Colurna*] Ab arbore *corylo* dicta potius *colurna* transpositione literarum pro *conurla*, ut sentit Servius. Virgil. Georg. 'Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.' Tamen vett. Gloss. 'Κρανέα, δένδρον: colurnum, cornus.' Ergo, 'cornus,' 'cornulus,' 'conurlus,' 'colurnus,' 'colurnum.' *Idem.*

[u] *Comissatio*] Græci interpretantur ἐπίκωμον. *Jos. Scal.*

Comissatio] Proprie convivium quod post cœnam fiebat in multam noctem a Græco κωμάζειν, 'in multam noctem convivari.' Sive ad Comum lasciviæ et conviviorum Deum post cœnam ire cum corollis, conviviali veste, funalibus et tibicinis. Unde 'lasciviarum eruptionem' vocat Tertullianus. Vide Casaub. de Satyrica poësi lib. i. cap. 4. *Dac.*

[x] *Comitiales*] Non omnibus diebus comitialibus conveniebant; neque semper in comitio: comitiales tamen dies sunt, quibus comitia haberi poterant. *Ant. Aug.*

Comitiales] Comitiales opponit nefastis Plautus, illis jocularibus versibus: 'Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos. Nam istorum nullus nefastu'st, comitiales sunt meri. Ibi habitant, ibi eos conspicias quam Prætorem sæpius.' *Jos. Scal.*

Comitiales dies] Quo universus Pop. Rom. sive pars illius maxima, comi-

qui locus a coëundo, id est, simul [18] veniendo dictus est.

Commentacula [19] [y] virgæ, quas flamines portant pergentes ad sacrificium, ut a se homines amoveant.

Commentaculum [z] genus virgulæ, qua in sacrificiis [20] utebantur.

Committere [a] proprie est insimul mittere. Nunc eo utimur et pro facere, aut pro relinquere,[1] aut pro incipere.

Commugento,[b] convocanto.

Comœdias [c] constat appellari ex eo, quod initio in vicis juvenes cantare soliti essent convenientes.

Comœdice [d] figuratum a comœdo. Plautus: Euge heus adstitisti et dulce et comœdice.

18 Pro *id est simul* alii habent *in simul*.—19 Legendum monet Dac. *Commotacula*.—20 Alii *sacris*.—1 *Delinquere* scribendum monet Scal. *relinquere* Fulv. Ursin. et Dac.

NOTÆ

tium petebant conventus agendi gratia. Fuit autem *comitium* certa fori Romani regio ac portio, ad Hostiliam curiam, et subter rostra Hostiliæ curiæ adfixa, a *coëundo* dictum. Comitiales dies inter fastos dies numerantur, et illos nefastis opponit Plaut. Pœnul. III. 2. 'Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos: Nam istorum nullus nefastu'st, comitiales sunt meri. Ibi habitant, ibi eos conspicias quam Prætorem sæpius.' *Dac.*

y *Commentacula*] Legendum *commotacula* ut in all. editt. nempe a 'commotando,' id est, 'commovendo.' *Idem.*

z *Commentaculum*] Leg. *commotaculum*. Vid. not. superiorem. *Idem.*

a *Committere*] Scribe, *delinquere*, non *relinquere*. Jos. Scal.

Committere] Insimul mittere, jungere. Virgil. 'Delphinum caudas utero commissa luporum.' Commissas habens, id est, junctas. Pro *facere*, Cicero lib. I. de legibus: 'Quocirca vereor committere ne non bene provisa principia ponantur:' pro *delinquere*, sic enim legit Scaliger pro *relinquere*, Virg. I. Æneid. 'Quid meus Æneas in te committere tantum, Quid Troës potuere?' Sed scripsisse potuit etiam Festus *relinquere*. Sic Nonius, 'Committere, donare, relinquere. M. Tullius in Verrem actione II. Is calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ commissam esse dicerent.' Pro *incipere*, Virg. lib. V. 'Et tuba commissos medio canit aggere ludos,' et lib. VII. 'Promissi Dea facta potens ubi sanguine bellum Imbuit et primæ commisit funera pugnæ.' *Dac.*

b *Commugento*] Proprie 'conclamanto:' nam 'mugio' et 'mugeo:' unde 'commugeo.' *Idem.*

c *Comœdias*] A κώμη, 'vicus,' et ᾠδὴ, 'cantus,' quia hi lusus in vicis fiebant antequam in urbes convenissent. *Idem.*

d *Comœdice*] Plaut. in Milite: 'Eu-

Comparsit [e] Terentius pro compescuit posuit.

Compascuus [f] ager, relictus ad pascendum communiter vicinis.

Comperce [g] pro compesce dixerunt antiqui.

Compernes [h] nominantur homines genibus plus justo conjunctis.

Compescere [i] est velut in eodem pascuo continere.

Compescere lucum, [k] est lucum suis finibus cohibere.

Compilare [l] est cogere, et in unum condere.[2]

2 'L. m. pro *condere* habet *congere*, unde conjecturam facio, *congerere* scribi debere.' *Fulv. Ursin.*

NOTÆ

ge εὐσχημόνως, Hercle, adstitit, et dulce, et comœdice.' *Ant. Aug.*

Comœdice] Id est, festive. Plaut. Milite II. 2. 'Euge, euge, euscheme hercle astitit et dulice et comœdice.' Nam legendum *dulice* non *dulce: δουλικῶς*, 'serviliter.' Et ita olim Janus Gulielmus. *Dac.*

[e] *Comparsit*] Terent. in Phorm. *Ant. Aug.*

Comparsit] Locus quidem Terentii notus vulgo ex Phormione, ita tamen, ut in aliam sententiam, ac Festus interpretatur, accipiendus sit. *Jos. Scal.*

Comparsit] Pro *compescuit*. Lege *compersit*, a *parco:* vidit Salmasius. Locus Terent. est in Phormione, I. 1. 'Quod ille unciatim vix de demenso suo Suum defraudans genium comparsit miser.' *Dac.*

[f] *Compascuus*] A verbo *compasco*, simul pasco, compascuus ager, in quo vicinorum pecora simul pascunt. *Id.*

[g] *Comperce*] Plaut. Pœnul. I. 2. 'Comperce amabo me attrectare, Agarastocles:' id est, *compesce*, et hanc vocem restituendam puto Bacchid. III. 3. 'Cave malum, et compesce in illum dicere injuste:' lego, *et comperce:* id est, *comparce*. *Parco* autem et *pasco* Veteres dicebant. Unde 'pascito linguam,' in sacrificiis, 'linguam coërceto.' Vide 'pascito.' *Idem.*

[h] *Compernes*] Græci vocant γονυκρότους. *Jos. Scal.*

Compernes] Qui genua conjunctiora habent, quam par est. Plaut. Milite III. 1. 'Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, Aut broncum filium.' Græci vocant γονυκρότους. *Dac.*

[i] *Compescere*] A 'pasco' composita 'dispesco,' 'impesco,' 'compesco.' *Compescere* est pecus iisdem pascuis continere, in unum cogere, compellere. *Dispescere* gregem segregare, ita ut pars seorsim pascat. *Impescere* vero est pecus in lætam segetem pascendi gratia immittere. Vide suo loco. *Idem.*

[k] *Compescere lucum*] Lucum intra descriptos fines cohibere: putarem potius esse lucum conlucare adhibito piaculo: nam compescere lucum idem videtur quod apud Virgil. 'ramos,' apud Columellam, 'vitem compescere.' Sed Festi auctoritas prægravat. *Idem.*

[l] *Compilare*] Asconius in prætura urbana: 'Compilarit: pilos,' inquit, 'pervellerit: sic fraudaverit furto, ut ne pilos quidem in corpore spoliatis reliquerit.' Hæc indigna sunt et veteri, et erudito interprete. Saltem syllabæ modulus debebat eum inducere, ut aliter existimaret. Sed ver-

Compitalia[m] festa, quæ in compitis peragebant.

NOTÆ

bum est militare, compilare, cogere. Nam pilatum agmen dicebatur pressum, ac densum. Varro apud Servium Danielis nostri: 'Duo sunt genera agminum: Quadratum, quod immistis etiam jumentis incedit, ut ubivis possit considere. Pilatum alterum, quod sine jumentis incedit, sed inter se densum est, quo facilius per iniquiora loca tramittatur. Scaurus de vita sua: In agrum hostium veni: pilatim exercitum duxi: id est, strictim et dense. Ab eo pilare est premere, cogere. Hostius belli Histrici primo: 'Percutit, atque hastam pilans præ pondere frangit.' Idem. 'sententia præsto Pectore pilata est.' Asellio Sempronius: quartum signum accedebat, sive pilatim, sive passim iter facere volebat. Ennius Satirarum secundo: 'Inde loci liquidas, pilatasque ætheris oras Contemplor,' hoc est, pressas, densas: et, ut ipse ante dicit, 'liquidas.' Ab eo igitur Compilare: non, ut Asconius, a pilis. Qui igitur omnia pressim colligit, dicitur Compilare. Quare hic recte, cogere, ut in unum condere exponitur. In Græcis sane id fero, qui compilare interpretantur, μαδίζειν. *Jos. Scal.*

Compilare] Pilare, densare, cogere, inde pilatum agmen dicebatur pressum ac densum. Sed en tibi locum illustrem Servii ad illud XII. Æneid. "'Pilataque plenis Agmina se fundunt portis,' 'Quidam,' inquit, 'hoc loco 'pilata agmina' non a genere hastarum positum asserunt, nam paulo post dictum inferunt, 'defigunt tellure hastas:' sed pilata, densa, spissa, ut implere portas potuerint, et postea se in loca apertiora diffundere. Alii 'pilatum agmen' dicunt, quod in longitudine directum est, quale solet esse cum portis procedit. Vel certe pilata fixa et stabilia, vel a pilo quod figit, vel a pila structili quæ fixa est et manet, nam et Græci res densas et artas πιλώϊα dicunt.' (Lego πίλητα vel πίλωτα) 'Ennius Satir. II. 'Inde loci liquidas pilatasque ætheris oras Contemplor,' cum firmas et stabiles significaret, et quasi pilis fultas. Hostius belli Histrici primo: 'Perculit atque hastam pilans præ pondere frangit.' Pilans, id est figens. Idem: 'Sententia præsto Pectore pilata est.' Id est, fixabilis. Asellio historiarum III. 'quartum signum accedebat, sive pilatim sive passim iter facere volebat.' Scaurus de vita sua: 'in agrum hostium veni, pilatim exercitum duxi,' id est, strictim et dense: nam ubi proprie de genere hastæ loquitur, ait: 'Pila manu sævosque gerunt in bella dolones.' Varro, rerum humanarum, duo genera agminum dicit, 'Quadratum quod immixtis etiam jumentis incedit, ut ubivis possit consistere: pilatum alterum, quod sine jumentis incedit, sed inter se densum est, quo facilius per iniquiora loca tramittatur.'' Hactenus Servius: a pilare igitur, hoc est, πιλοῦν, compilare dicitur is qui omnia pressim colligit. Quare hic recte a Festo exponitur 'cogere et in unum condere.' In libro Fulvii Ursini pro *cogere* erat *congere*. Unde ille faciebat *congerere*. Sed *congere* pro *cogere* antiqua illa, sed vitiosa scribendi consuetudine; sic 'Thensaurus,' 'cnefonsus,' 'compluriens,' 'quotiens.' *Dac.*

[m] *Compitalia*] Glossæ: 'Compitalia, θεῶν ἀγυιαίων ἑορταί, αἱ γινόμεναι ἐν ταῖς τριόδοις ὑπὸ τῶν προσηκόντων τοῖς νεκροῖς.' *Jos. Scal.*

Compitalia] Deorum Larium festa in compitis 6. Nonas Maias celebrari solita. Varro lib. v. 'Compitalia dies attributus Laribus, ut alibi. Ideo ubi

Compluriens [n] a compluribus significat sæpe. Cato: Contumelias mihi dixisti compluriens.

Compraedes [o] ejusdem rei populo sponsores.

Comptus,[p] id est, ornatus, a Græco descendit, apud quos κοσμεῖν dicitur comere, et κόσμιος, quod [3] apud nos comis: et comæ dicuntur capilli cum aliqua cura compositi.

Conauditum,[q] coauditum; sicut conangustatum [4] dicitur.

Conceptivæ feriæ [r] festa dicebantur, quæ incertis diebus servabantur quotannis, ut sementinæ,[5] compitaliciæ.

Conciliabulum [s] dicitur locus, ubi in concilium convenitur.

3 Pro *quod* alii *qui*.—4 Alii *conagulatum*.—5 Quidam *sementivæ*.

NOTÆ

viæ competunt tum in compitis sacrificatur : quotannis is dies concipitur.' Glossarium, 'Compitalia, Θεῶν ἀγυιαίων ἑορταὶ αἱ γινόμεναι ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑπὸ τῶν προσηκόντων τοῖς νεκροῖς.' Legit optime Vulcanius, ἐν ταῖς τριόδοις. 'Compitalia, Deorum viarum festa in triviis celebrari solita ab affinibus mortuorum.' Inde Lares *viales* dicti non semel apud Servium. Vide Macrob. lib. I. Sat. cap. 7. et Dionys. Halicar. lib. IV. Plin. lib. XXXVI. c. 27. A Tarquinio Prisco originem duxere. *Dac.*

[n] *Compluriens*] Ut 'quotiens' pro 'quoties,' &c de quo alibi diximus. *Idem.*

[o] *Compraedes*] *Præs* is est qui populo se obligat et spondet se aliquid pro altero præstiturum, ni ipse alter præstet ; *compræs* qui conjunctim cum altero populo se obligat. Vide 'præs.' *Idem.*

[p] *Comptus*] A *comere*, quod a Græco κοσμεῖν, unde *coma* κόμη, quasi κόσμη, quia coma animalium et arborum est ornamentum. Sed in hocce Festi loco aliquid turbatum fuisse existimo, et huc pertinere quod infra legitur in *conitum*. 'Conitum Afranius pro ornatu et excultu posuit.' Quæ manifesto hinc avulsa; legendum enim *comtum Afranius, &c.* Et ita apud Grammaticos citatur. *Idem.*

[q] *Conauditum*] *Coauditum* quod undiquaque auditum est. Et *coangustatum* quod undiquaque angustum. *Idem.*

[r] *Conceptivæ feriæ*] Quarum incertus dies, et quas prætor certis verbis concipiebat, et curio indicebat. Ovid. II. Fast. 'Curio legitimis nunc Fornacalia verbis Maximus indicit, nec stata sacra facit.' Ideoque *indictitia* festa etiam dicta : 'conceptas ferias' vocat Varro. Vulgo 'festa mobilia.' *Idem.*

[s] *Conciliabulum*] Locus in agris aut vicis, ad quem rustici frequentes emendi et vendendi causa conveniebant, certis nundinarum diebus, a verbo *conciliare*, emere. Festus vero a *concilium* deducit, ubi per *concilium* convocationem intelligit, quasi *concalium*, quod plures in unum coëant, et convocentur. Immo et *concilium* nundinæ etiam dicebantur. Eugraphius apud Terent. 'Male conciliate, male empte. Nam concilium nundinas dicimus.' *Idem.*

Conciliatrix [t] dicitur, quæ viris conciliat uxores, et uxoribus viros.

Concilium [u] dicitur a populi consensu: sive concilium dicitur a concalando, id est, vocando.[6]

Concinnare [x] est apte componere. Concinere [7] enim convenire est.

Concio [y] conventus dicta, quasi convocatio. Concio significat conventum, non tamen alium, quam eum, qui a magistratu, vel a sacerdote publico per præconem convocatur. Concionem antiqui masculino genere posuere.

Concipilavisti [z] dictum a Nævio pro, corripuisti, et involasti.

6 Alii *convocando*.—7 Alii *conciere*, quod improbant Scal. et Dac.

NOTÆ

[t] *Conciliatrix*] Lucilius: 'Ætatem et faciem, ut saga et bona conciliatrix.' Glossæ: 'Conciliatrix, προξενήτρια.' *Jos. Scal.*

Conciliatrix] A verbo *conciliare*, id est, copulare, quod et in bonam partem sumitur, nec semper de lenocinio. De legitimis nuptiis Plaut. Trinum. II. 2. 'Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poscas.' Catul. 'Ut semel es Flavo conciliata viro.' *Dac.*

[u] *Concilium*] Non a consensu, sed a concalando, hoc est, convocando, quasi *concalium*. Supra. *Idem.*

[x] *Concinnare*] Perperam volunt mutare *concinere* in *conciere*. Vide secundum Conjectaneum nostrum. *Jos. Scal.*

Concinnare] Ita rem componere, ut apte conveniat et hæreat, a verbo *concinere*, (male alii *conciere*,) id est, convenire, quod verbum musicum est: plures enim diverse canentes *concinere* dicuntur cum inter se conveniunt. Unde *concinere* pro convenire, consentire, ut Græcis συνᾴδειν. Tamen magis placet Nonius qui ait esse a *cinnus*. 'Cinnus,' inquit, 'est commixtio plurimorum, unde et concinnare dicitur.' Cinnus quidem idem quod *cocetum*. Græcis κυκεών. A 'coëundo' 'coinus,' unde 'cinnus,' quod in eum varia coëant; est igitur concinnare ex pluribus rebus aliquid efficere et apte componere. Etsi aliquando pro simplici 'facere' usurpetur. *Dac.*

[y] *Concio*] A verbo *concieo*, convoco. Et est *concio* conventus a Prætore vel Sacerdote convocatus: et frustra est Varro qui concionem quasi coactionem dici putat. 'Sic a lacte coacto,' inquit, 'caseus nominatus, sic ex hominibus concio dicta.' *Idem.*

[z] *Concipilavisti*] Idem ac 'Compilasti:' ut 'reciprocus,' 'reprocus:' 'reciperare,' 'reparare:' 'incitegere,' 'integere.' *Jos. Scal.*

Concipilavisti] Corripuisti. Locus Nævii non extat: ea voce usus Plaut. Trucul. II. 4. 'quem ego Ostatim, jam jam concipilabo.' *Concipilare* idem quod *compilare*, ut 'reciprocus,' 'reprocus:' 'incitegere,' 'integere.' Vide 'incitega.' *Dac.*

Conclavatæ [a] dicebantur, quæ sub eadem erant clave.

Conclavia [b] dicuntur loca, quæ una clave [8] clauduntur.

Condere,[c] imponere.[9] Condere proprie est unum, et in interiorem locum dare ad custodiam faciliorem: quod verbum nunc significat conscribere, nunc facere, nunc componere, et instruere.

Condicere [d] est dicendo denuntiare.

Condictio [e] in diem certum, ejus rei, quæ agitur, denuntiatio.

Condictum [f] est, quod in communi est dictum.

8 Al. *clavi.* 9 Ed. Scal. *componere* et mox *in unum.*

NOTÆ

[a] *Conclavatæ*] Haud dubie legendum *Conclavia:* et recte huic expositioni convenit Græcorum interpretatio: 'Conclavia, συνοίκια.' Quin et sequentia confirmant. *Jos. Scal.*

Conclavatæ] Subintelligitur *ædes.* Ædes conclavatæ sunt quæ una clave clauduntur, et idem videntur facere quod *conclave* sive *conclavium;* unde et hic etiam *conclavia* legendum concludit doctiss. Scaliger frustra. Aliud enim *conclave,* aliud *conclavatæ.* Nam conclavatas ædes dixisse Veteres puto compluria cubicula pervia quæ porta una sive clave clauderentur; quamvis hoc non satis dilucide apud Festum. *Dac.*

[b] *Conclavia*] Conclave et conclavium, nam utrumque dicitur, est locus secretior in penetralibus intimis domus, una clave domesticis pervius. Vel, ut ait Donatus, 'conclave est separatior locus in interioribus tectis; vel quod intra eum loca multa et cubicula clausa sint adhærentia triclinio.' *Idem.*

[c] *Condere*] Simul in interiorem locum dare custodiæ causa; ut, 'Condit opes alius.' Aliquando 'conscribere,' ut 'exercitum condidit,' id est, conscripsit. Aliquando 'facere,' 'componere,' 'instruere,' ut 'condere carmen,' 'bella,' &c. Aliquando 'renovare,' in integrum restituere. Florus I. 3. de Tullo Hostilio: 'Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi condidit.' Et alibi: 'Augustus condidit imperium.' *Idem.*

[d] *Condicere*] Veteres Græci, συντάσσεσθαι μετὰ παραγγελίας. Condictio, συνταγή. *Jos. Scal.*

Condicere] Proprie est, cum actor adversario denuntiat ut certa et stata die judicio adsit. Postea factum est, ut in quovis alio negotio *condicere* dicantur ii qui ex compacto quidpiam gerunt, et mutuo sibi denuntiant diem locumque rei gerendæ. Plaut. Curcul. 'Si status condictus cum hoste intercedit dies.' Inde *condictio* in diem certum rei quæ agitur denunciatio, et *condictum* quod in communi dictum est. Inde condicere cœnam alicui, est illi denuntiare se apud eum cœnaturum, quod Cicero absolute dixit *condicere* lib. I. famil. ep. 9. 'cum mihi condixisset, cœnavit apud me.' *Dac.*

[e] *Condictio*] Vide not. sup. eadem videtur quæ 'comperendinatio.' Vide 'res comperendinata.' *Idem.*

[f] *Condictum*] Nam *condicere* est, simul dicere. Pomp. lib. LXVI. de empt. 'In vendendo fundo, quædam,

Condulus [10] [g] annulus. Condalium similiter annuli genus.

Confecerunt,[h] una fecerunt.

Confeta sus [i] dicebatur, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium.

Conflages [11] [k] loca dicuntur, in quæ undique confluunt [12] venti.

Confœdusti,[l] fœdere conjuncti.

10 Alii *Condalus.*—11 Vossius et Fulv. Ursin. legunt *Confluges*, Isidorus *confrages.*—12 Alii *confligunt.*

NOTÆ

etiam si non condicantur, præstanda sunt.' *Idem.*

[g] *Condulus*] Ita propius accederet ad originem suam, κόνδυλος: sed scimus Veteres *Condalum* dixisse et *Condalium; υ* in *α*, ut κύλιξ, *calix.* Plautus quoque fabulam Menandri δακτύλιον cum verteret, *Condalium* eam nominavit. *Jos. Scal.*

Condulus] A Græco Κόνδυλος, quod articulum notat. Sed Veteres *condalum* et *condalium* dixere *υ* in *α* mutato, ut κύλιξ, *calix.* Plautus quoque cum fabulam Menandri δακτύλιον nomine verteret, *condalium* eam nominavit. Est autem *condalium* annuli genus quod servi digitis ferebant. Plaut. Trinum. IV. 3. 'Satin' in Thermopolio Condalium es oblitus, quando thermopotasti gutturem.' *Dac.*

[h] *Confecerunt*] 'Una fecerunt.' Sic apud Terent. 'confecistis,' pro 'una fecistis.' Phorm. II. 1. 'Bonas me absente hic confecistis nuptias.' Nam quod alii interpretantur, 'effecistis,' 'perfecistis,' non placet. *Idem.*

[i] *Confeta sus*] Talis fuit, quæ cum triginta porculis ab Ænea mactata est. Ambegna quoque ovis, confeta dici potest. *Jos. Scal.*

Confeta sus] Qualis fuit quæ cum triginta porcis ab Ænea mactata est, de qua Virg. lib. VIII. 'Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus Triginta capitum fœtus enixa jacebit, Alba soli recubans, albi circum ubera nati.' *Dac.*

[k] *Conflages*] Nonius *Confluges* loca, in quæ diversi confluunt rivi. Isidorus lib. XIV. c. 58. *Confrages.* Ful. Ursin.

Conflages] Isidorus legit *confrages:* sed idem est propter cognationem F cum R, ut 'sufflamen,' 'sufframen;' 'Fraxtabula,' 'Flaxtabula.' Eodem modo compositum *confluges*, quam Homerus vocat μισγάγκειαν. Livius Andromeda: 'Confluges ubi conventu campum totum inhumigant.' *Jos. Scal.*

Conflages] Vossius legit *confluges* propter verbum *confluunt.* Male, ut videtur, nam *conflages* et *confluges* diversa res est, ut mox patebit. Sed pro *confluunt* legendum omnino *conflant:* sic *conflages* loca dicuntur in quæ undique conflant venti. A 'conflatum,' 'conflages,' ut a 'stratum,' 'strages.' Isidorus habet *confrages*, quod idem est; nam L et R cognatæ inter se sunt, et facile commutantur. At vero *confluges* loca sunt in quæ rivi diversi confluunt. Livius Andromeda: 'Confluges ubi conventu campum totum inhumigant.' Homerus μισγάγκειαν vocat. *Dac.*

[l] *Confœdusti*] Immo potius videtur *Confidusti:* a 'fidus,' 'fidustus;' ut ab 'ancus,' 'angustus;' ab 'uncus,'

Confugelam antiqui confugium dicebant.

Congruere [m] dictum est a gruibus, quæ non se segregant,[13] sive cum volant, sive cum pascuntur.

Conjector,[n] interpres somniorum.

Conitum,[14] [o] genus libaminis, quod farina conspersa faciebant. Conitum Afranius pro ornatu et excultu [15] posuit.

Conivola,[p] occulta.[16]

13 Pro *quæ non se segregant* alii habent *quia non fere segregantur.*—14 Alii, teste Scal. *Constus*, vel *Comitus*, vel *comptum*, vel *constum.* Vid. inf.—15 Quidam *cultu.*—16 Alii *oscula.*

NOTÆ

'ungustus.' *Jos. Scal.*

Confædusti] Scaliger legit *confidusti:* a 'fidus,' 'fidustus.' Sed nihil mutandum; nam, ut optime Vossius, a 'con' et 'fœdus' est 'confœdustus;' ut ab 'onus,' 'onustus.' *Dac.*

[m] *Congruere*] A gruibus verbum antiquum *gruere.* Glossarium: 'Gruunt, γερανίζουσι.' Unde *congruere*, expedire, inter se convenire. Terent. Heauton. III. 1. 'Ne nos inter nos congruere sentiant.' *Congruere* etiam est, simul irruere, ut grues, quæ non se segregant. Idem, Eunuch. V. 8. 'cui tam subito congruerint commoda.' *Idem.*

[n] *Conjector*] Conjectoribus viri, conjectricibus mulieres utebantur. Innuit Plaut. Milite III. 1. ubi mulier virum suum alloquitur: 'da quod dem quinquatribus Præcantatrici, conjectrici, hariolæ, atque haruspicæ.' Inde 'conjecturam facere' proprie dicebantur somniorum interpretes. Plaut. Curcul. II. 1. 'Potin' conjecturam facere si narrem tibi Hac nocte quod ego somniavi dormiens?' *Idem.*

[o] *Conitum*] In lib. vet. *Coniptum*, quæ vera lectio. *Coniptum* a κονίπτω, pulvere aspergo. *Idem.*

Conitum] Placeret, *comtum.* Ful. Ursin.

Conitum Afranius] Hæc alio pertinent. Legendum *comtum Afranius.* Vide 'comptus.' *Dac.*

[p] *Conivola*] Duplicem lectionem reperio in Glossis Isidori: 'Conivoli, concordes, juncti:' et 'Cohibuli, concordes, conjuncti.' Utrique astipulatur Glossarii auctor, qui *cohivum* et *conivum* interpretatur κάλυκα ῥόδου μεμυκότα: ut videatur jam antiquitus in dubium hoc revocatum, utrum *conivum* an *cohivum* dicendum esset. *Jos. Scal.*

Conivola] A *coëo* Veteres fecere *coius*, et interjecta aspiratione *cohivus*, ut *cohercere.* Hinc *cohivum* Glossarium interpretatur Calicem rosæ qui adhuc coit, necdum apertus est. 'Cohivum, κάλυξ ῥόδου μεμυκώς.' Quod etiam *conivum* dixere. Idem Glossarium: 'conivum, κάλυξ ῥόδου μεμυκώς.' Hinc diminutivum *conivolus*, occultus qui coit nec apertus est. Unde per metaphoram *conivoli*, et *cohivoli*, sive *cohivuli* dicuntur amici concordes. Glossæ Isidor. 'Coivoli, concordes, juncti.' Item 'cohivoli, concordes, conjuncti.' *Dac.*

Conlatia[q] oppidum fuit prope Romam, eo quod ibi opes aliarum civitatum fuerint conlatæ, a qua porta Romæ Conlatina dicta est.

Conlativum sacrificium[r] dicitur, quod ex conlatione offertur.

Conlativum ventrem[s] magnum et turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia congeruntur.

Conlucare[t] dicebant, cum profanæ sylvæ rami deciderentur officientes lumini.

Conquirere,[u] coërcere.

NOTÆ

q *Conlatia*] Latii in via Tiburtina oppidum prope Romam; a quo Collatina porta; in colle hortulorum ad Septemtrionem, quæ et *Pinciaria* a palatio Pincii Senatoris. *Idem.*

r *Conlativum sacrificium*] Ad quod singuli conferebant, qualia erant sacrificia quæ Latinis feriis et Paganalibus etiam fiebant. *Idem.*

s *Conlativum ventrem*] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Conlativum ventrem] Locus Plauti est Curcul. II. 1. 'Qui hic est homo Cum collativo ventre atque oculis herbeis?' *Dac.*

t *Conlucare*] Profanam sylvam dixit: Quia luci sacri erant incædui, propterea ita deprecatur pastor ille apud Ovidium in sacro Palili: 'Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco, Unde data est teneræ fiscina frondis ovi.' Neque tibi imponat, quod in Glossario legitur: 'Conlucatis, εἶδος νεκροῦ.' Legendum enim, *Conlocatio*, εἶδος νεκροῦ. erat autem 'Conlocare mortuum,' in janua ponere, pedibus in publicum conversis; quod Græci προτίθεσθαι νεκρόν. Persius: 'tandemque beatulus alto Compositus lecto, crassisque lutatus amomis In portam rigidos calces extendis.' Glossæ Grammaticorum in illud Ἰλιάδος Τ. ἀνὰ πρόθυρον τεθραμμένον. εἰς τὸ πρόθυρον, inquiunt, βλέπων. τοιοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ex quibus illustratur Persianum, 'In portam rigidos calces extendis.' Mos erat eam πρόθεσιν a filiis fieri. Dio in Tiberio de Liviæ excessu: καὶ αὐτὴν ὁ Τιβέριος οὔτε νοσοῦσαν ἐπεσκέψατο, οὔτε ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προέθετο. Male enim hodie προσέθετο. *Jos. Scal.*

Conlucare] Succisis arboribus locum implere luce, infra in 'sublucare.' Columel. lib. II. 'Neque terram aperire, neque arborem conlucare.' Glossæ Græco-Lat. 'διακαθαίρω δένδρον, conluco.' Dicitur et 'sublucare.' 'Interlucare' etiam dixit Plin. hoc est, lucis causa superfluos ramos amputare. Hic autem 'profanam sylvam' dixit Festus, quia luci, hoc est, sylvæ sacræ, non cædebantur nisi prius facto piaculo. Vide Caton. de R. R. cap. 130. *Dac.*

u *Conquirere*] Legendum *Coinquire*, vel *Coinquere:* utrumque enim videtur usurpatum, 'Coinquio,' et 'Coinqueo:' verbum nemini hactenus, quod puto, animadversum. Dictum autem veteri distortione *coinquio*, pro *coanquio: anquire* a Græco ἄγχειν, a quo *anquina*. Cinna: 'Atque anquina tenet stabilem firmissima cursum.' Veteres ergo per Q dicebant, quod postea per G: nam *Anquere* prius fuit, quam *Anguere*. *Coinquire* ergo seu *Coinquere* arbores, est coërcere, ver-

Conregione,[x] e regione.

Conruspari,[y] conquirere. Plautus: Conruspare tua consilia in pectore.

Conscripti[z] dicebantur, qui ex equestri ordine Patribus adscribebantur, ut numerus Senatorum expleretur.

NOTÆ

bum aptum ei rei. In tabula marmorea non dudum Romæ effossa, cujus exemplum communicavit mihi Cl. Puteanus, ita legitur: EARVMQVE. ARBORVM. ADOLEFACTARVM. ET. COINQVENDARVM. ET. IN. EO. LVCO. ALIÆ. SINT. REPOSITÆ. &c. Videndum igitur, num superius, ubi legimus, *Coinquire, deputare,* idem verbum intelligere debeamus, et mutilatoris negligentia commissum sit, quo minus illud explicatum sit. Nam fulguritas arbores coërcere, nihil aliud, quam ea parte ramis collucare, qua de cœlo tactæ sunt; ut pro *deputare,* legendum videatur *putare.* Sane quicquid est, illud *coinquire* nihil aliud est quam id verbum, de quo nunc agimus. *Jos. Scal.*

Conquirere, coërcere] Scaliger legebat, *coinquire, coërcere,* ut sit quod supra, 'coinquire, deputare.' Sive ut idem hic legit *putare;* nam fulguritas arbores coërcere, nihil aliud, quam ea parte ramis conlucare, qua de cœlo tactæ sunt: locum adi. Ego quidem nihil mutandum censeo. *Conquirere* ut *inquirere* puto esse verbum juris; et conquirere vitia, fures, &c. dicuntur, qui inquirunt et ita coërcent. Quare *conquirere, coërcere.* Tamen vetus codex ex sententia Scaligeri habet *coinquere, coërcere.* Sic τὸ *coërcere* pro *coinquere,* sive deputare in precatione sacrificii, quod fieri solebat ad conlucandas arbores sacras apud Catonem: 'Si Deus, si Dea es, cujum illud sacrum est, uti tibi jus siet porco piaculo facere, illius sacri coërcendi ergo;' ubi *coërcere* idem est, quod *conlucare* supra dicit Festus, quod in sacra sylva fieri non poterat nisi prius facto piaculo. Sic supra Festus *coinquire* interpretatus est *deputare,* ut sexcentis locis apud Plin. et Columel. deputari vites et arbores dicuntur quarum superflui reciduntur rami. Et Ovid. de Nuce: 'Non mihi falx nimias Saturnia deputat umbras.' *Dac.*

[x] *Conregione*] 'E regione.' Hac voce utebantur Pontifices in effandis templis auguralibus, vel finibus fanorum et ararum, cum regionum ipsarum terminos concipiebant. Varro lib. VI. 'Interea conregione, conspicione, cortumione, utique ea rectissime sensi.' Conregione, hoc est, ut Varro ipse interpretatur, intra eas regiones qua oculi conspiciunt. *Idem.*

[y] *Conruspari*] Ruspari est scrutari; studiose quærere. Accius in Meleagro: 'Vagent ruspantes sylvas, sectantes feras.' Vide infra 'Ruspari.' Plauti locus quem laudat Festus in editis comœdiis non extat. *Idem.*

[z] *Conscripti*] Ergo iidem sunt conscripti qui adlecti; quos vide suo loco. Eos Junius Brutus legit. Liv. lib. II. 'Deinde quo plus virium in senatu frequentia etiam ordinis faceret, cædibus regis deminutum patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis, ad trecentorum summam explevit, traditumque inde fertur ut in senatum vocarentur; qui patres quique conscripti essent. Conscriptos videlicet in novum senatum appellabant lectos.' Vide 'qui patres.' *Idem.*

Consentia sacra,[a] quæ ex multorum consensu sunt statuta.

Considerare[b] a contemplatione siderum videtur appellari.

Consilium[c] vel a consulendo dicitur, vel quod in unam sententiam plurium mentes consiliant,[17] et conveniant: sed a silentio credibilius dictum putatur, quo maxime invenitur.

Consiluere[d] Ennius pro conticuere posuit.

Consiptum[e] apud Ennium pro conseptum reperitur:[18] Consiptum clavis præfixum.

Consponsor,[f] conjurator.

17 Quidam libri *consideant.*—18 Alii *invenitur.*

NOTÆ

[a] *Consentia sacra*] Erant gentilium inter se 'Consentia sacra,' et 'Consentes Dii,' ut 'Corneliorum,' 'Valeriorum,' &c. *Jos. Scal.*

Consentia sacra] Erant gentilium inter se, ut 'Corneliorum,' 'Valeriorum,' et pro tota gente fiebant, consentiente gentilitate. *Dac.*

[b] *Considerare*] Astrologorum proprium qui sidera intuentur. Vide 'Desiderare.' *Idem.*

[c] *Consilium*] Immo omnino a *consulendo*, *u* verso in *i*. Sic ab 'exul,' 'exilium.' 'Consulo' autem a 'salio.' *Idem.*

[d] *Consiluere*] Consileo, consilui, ut conticeo, conticui. *Idem.*

[e] *Consiptum*] Pro *conseptum* Veteres dixere *consipitum*, unde *consiptum*; quod est agri circa templum spatium Deo dicatum. Varro lib. VI. 'Extemplo est continuo, quod omne templum debet circumseptum, nec plusquam unum introitum habere.' Ubi Varroni *circumseptum* est quod Festo *conseptum*, περίβολος, περίφραγμα. Apud Ennium hæc vox hodie non extat; nam quod ait Scaliger, Festum intelligere ex Medea Ennii; 'Teneor consipta undique venor;' id vero probare non possum. Ratio est, quod vocem ipsam produxisset Festus, uti ea apud Ennium, et non mutato genere. Nam ita solet. *Idem.*

[f] *Consponsor*] Intelligendum hic conjuratores, qui pœna sacramenti mutuo se provocant, cum in rem aliquam agerent, puta in litem vindiciarum. 'Nam,' ut inquit Varro, 'qui petebat, et qui inficiabatur, de aliis rebus, uterque quinquagenos æris ad pontificem deponebant,' &c. Nam formula provocationis erat hæc: QVANDO. NEGAS. TE. SACRAMENTO. QVINQVAGENARIO. PROVOCO. et, QVA. DE. RE. PETO. LAVDABILITER. JVRA. Hoc erat Consponsio. Nam qui exegerat juramentum, rursus et ipse sacramentum adigebatur ab adversario. Vide 'sacramentum.' *Jos. Scal.*

Consponsor] Intelligendum hic conjuratores, qui pœna sacramenti mutuo se provocant cum in rem aliquam agerent, puta in litem vindiciarum; 'nam,' ut inquit Varro, 'qui petebat et qui inficiabatur, de aliis rebus, uterque quinquagenos æris ad Pontificem deponebant.' Nam formula provocationis erat hæc: QVANDO. NEGAS. TE. SACRAMENTO. QVINQVAGENARIO. PROVOCO. et QVA. DE. RE. PETO. LAVDABILITER. JVRA. Hoc erat consponsio. Nam qui exegerat juramentum, rursus et ipse juramentum adigeba-

Consponsos [g] antiqui dicebant fide mutua conligatos.

Consternatio,[h] quæ est concitatio quædam subita ex aliquo metu, a sternutamento [19] deducta est, quod eo toto concutimur corpore.

Constitutus [i] hominum a consistentium multitudine appellatur.

Consualia [k] ludi dicebantur, quos in honorem Consi faciebant, quem Deum consilii putabant.

Consuetionem [l] Plautus pro consuetudine dixit.

19 Quidam libri *a sternata mente*, et mox *eo quod*. Dac. legendum monet *quod ea toto*.

NOTÆ

tur ab adversario. Vide in voce 'sacramentum.' *Scaliger*. Alias *consponsores* etiam dicti, qui se simul pro quopiam obligarunt. *Correi* debiti Jurisconsultis dicti. *Dac.*

g *Consponsos*] Sic eos dicebant, qui sibi mutuam fidem dederant. Usus Nævius, ut docet Varro lib. v. 'Hinc sponsus, consponsus. Hoc Nævius significat, cum ait, consponsi.' *Idem.*

h *Consternatio*] A sternutamento. Ergo Festus per consternationem metum illum intelligit, quem ex ominoso sternutamento Romani veteres concipiebant. Sed neque ad vocis originem accessit. Immo et quidam libri habent *a sternata mente*, quam veram lectionem puto. Veteres *sternere* dicebant et *sternare*, quod est dejicere. Ab hoc 'consternare,' 'consternatio,' animi dejectio. In fine lege, *quod ea toto*. Idem.

i *Constitutus*] Non leviter depravatus locus. Sic legendum videtur: *Constitutus hominum, Consistentium multitudo appellatur*. Varro: 'Comitiales dicti, quod tum esset populi constitutus ad suffragium ferundum.' *Jos. Scal.*

Constitutus hominum] Hominum cœtus. Varro: 'Comitiales dicti, quod tum esset populi constitutus ad suffragium ferendum.' A consistentium multitudine dictum vult Festus (neque enim depravatus hic locus, ut perperam voluit Scaliger); nam sic apud Gellium locus, ubi consistitur, *constitio*, pro quo libri quidam habent *constitutio*. Melius tamen a verbo *constituere*, quod ibi ad constitutum conveniat populus. Quin et τὸ *constitutum* apud Tullium legitur pro loco ubi conveniebant. In Orat. pro Cœlio: 'Graves erunt homines qui hoc dicere audeant, cum sit his confitendum ne congressu quidem et constituto cœpisse de tantis injuriis experiri.' *Dac.*

k *Consualia*] Glossarium: 'Conso, τῷ υἱῷ τῆς Ἴσιδος.' Male. *Jos. Scal.*

Consualia] Festa quæ Deo Conso peragebantur 12. Kal. Septembr. Ovid. Fast. III. 'Festa para Conso: Consus tibi cetera dicet, Illo festa die dum sua sacra canes.' 'Ludi equestres' etiam dicebantur, quibus Sabinæ virgines raptæ sunt. Vide Liv. lib. I. Varr. lib. v. et Plutarch. in Romulo. *Dac.*

l *Consuetionem*] Locum Plauti quem vult Festus, hodie inter fragmenta legere est. Sed male ibi *consuetudo* pro *consuetio* legitur: 'Clandestina ut

Consulas [m] antiqui ponebant, non tantum pro consilium petas, et perconteris, sed etiam pro judices, et statuas.[n]

Contagionem [o] esse dicendum, non contagium.

Contemplari [p] dictum est a templo; id est, loco, qui ab omni parte aspici, vel ex quo omnis pars videri potest, quem antiqui templum nominabant.

Contestari [q] est, cum uterque reus dicit, Testes estote. Contestari litem dicuntur duo aut plures adversarii, quod ordinato judicio utraque pars dicere solet, Testes estote.

NOTÆ

celetur consuetudo.' Lege *consuetio.* Immo et hic versus est ex Amphit. I. 2. 'Et clandestina ut celetur consuetio;' ubi male libri omnes editi, *celetur suspicio.* *Consuetio* primus restituit Scioppius. 'Consuetio, συνουσία: consuescere, συνεῖναι.' Sed hæc nimis nota. *Idem.*

[m] *Consulas*] Attius in Bruto: 'qui recte consulat, consul cluat:' ita legendum apud Varronem memini me admoneri ab amico quodam meo Coloniensi, doctissimo juvene. *Jos. Scal.*

Consulas] Consulere pro consilium petere. Cicer. in Verr. II. 'Nunc ego, judices, vos consulo, quid mihi faciendum putetis.' *Dac.*

[n] *Pro judices et statuas*] Male vel bene de aliquo vel in aliquem consulere, est, statuere, decernere de eo, quod ei vel commodum sit vel incommodum. Terent. Heaut. III. 1. 'Quia pessime istuc in te atque in illum consulis, Si te tam leni et victo animo esse ostenderis.' Livius lib. XXX. 'De perfugis gravius quam de fugitivis consultum.' *Idem.*

[o] *Contagionem*] Sallust. 'Post ubi contagio, quasi pestilentia, invasit.' Sed et *contagium* dixit Virgil. 'Nec mala vicini pecoris contagia lædent.' *Contagio* et *contagium* antiquis simpliciter conjunctionem significabant: *tago* pro *tango*, *contago*. Sed postea ad venenum traducta, et morbum qui serpit, gliscit, et contactu inficit. *Idem.*

[p] *Contemplari*] Templum dicitur quivis locus vacuus et apertus, ut 'ætherea templa,' regiones ætheris: 'Acherusia templa,' &c. Unde in auguriis templum dicitur locus auspicii causa, quibusdam conceptis verbis finitus, in edito et aperto ad prospectum, singulis ejus lateribus obversis ad singulas mundi plagas, in cujus umbilico erat arx, seu auguraculum, seu tabernaculum, ad observandas alitum auguralium volatus. Ab eo igitur contemplari. Sed vide apud Varronem lib. VI. qui optime totam templorum significationem est persecutus, etsi in etymo operam luserit; neque enim *templum* a *tuendo*, quasi *tuemplum*, sive *tuempulum*, ut ipse docet, verum a τέμενος, quomodo non solum agri partem aliquam, ab aliis divisam et secretam, quæ viris fortibus et regibus pro honore dabatur, ut Tarquinio Superbo in campo Martio, Græci dixere; sed locum quemvis patulum et apertum certis quibusdam finibus terminatum: sic Æschylus dixit τέμενος αἰθέρος, 'templum ætheris.' *Idem.*

[q] *Contestari*] Interpunctionis nota videtur addenda ad verbum *uterque.* Ful. Ursin.

Contestari] Apud veteres Latinos petitor, et is unde petebatur, ille petens, hic negans primum inter se

Contignum, frustum carnis cum septem costis demptum.

Contrarium æs,[r] grave æs.

Contubernales[s] dicuntur a tabernis, quæ fiebant ex tabulis: unde et tabernacula dicta sunt, licet ex tentoriis et ex pellibus fiant.[20]

Contubernium[t] dicitur contubernalium habitatio.

Contuoli[1][u] oculi sunt in angustum coacti conniventibus palpebris.

20 Vid. Not. inf.—1 Alii *Conculi.* Scal. legendum monet *Coniroli.*

NOTÆ

vel in jure apud Prætorem, vel in judicio apud pedarium judicem contendebant, præsentibus testibus, quos uterque sui facti memores esse jubebat hac formula: 'testes estote.' Inde 'contestari litem' et 'litis contestatio' dici cœpta sunt, qua scilicet litis contestatione uterque se liti persequendæ obstringebat apud judicem a Prætore dandum, et ex ea formula quam daret, ita ut a neutro liceret salva lite discedere. Unde Gloss. 'lites contestatæ, *αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικαθεστώτων,*' 'Lites quæ initium capiunt in judicio ex contestantibus.' Cicero pro Roscio: 'qui per se litem contestatur, sibi soli petit, alteri nemo potest, nisi cognitor est factus.' Nunc in foris Gallicanis 'litis contestatio' non potest constare actoris intentione, et rei inficiatione sola, nisi intervenerit judicis super ea re decretum aliquod litis contestationi absolvendæ; in foris enim dicitur: *Il y a contestation de cause quand le juge a donné son apointement à écrire et à produire.* Dac.

[r] *Contrarium æs*] Grave æs, cujus singuli asses pondo libram. Vide 'grave.' *Contrarium* autem quod non numerato, sed appenso debita exolvi et alia quæcumque emi solebant. Sic dictum a *contra* quod eo ad præponderandum uterentur. Nam quod præponderabat, id 'contra esse,' hoc est, *ἀντιῤῥέπειν,* et 'contrarium æs,' *ἀντίῤῥοπον.* Inde sæpissime apud Plautum invenias, 'auro contra' vel 'contra aurum emere.' 'Talento contra carus non est:' hoc est, auro præponderante, contrario. *Idem.*

[s] *Contubernales*] Laudo conjecturam doctorum hominum: *Licet et tentoria ex pellibus fiant.* Ego tamen verius crediderim: *Unde et Tabernacula dicta sunt, licet ex tentis pellibus fiant.* Licet, inquit, non ex tabulis, sed ex pellibus fiant. Lucilius: 'Hic ubi consessum, pellesque ut in ordine tentæ:' et apud Cæsarem, 'detendere tentoria.' *Jos. Scal.*

Contubernales] Vide 'adtubernalis:' contubernales qui iisdem tabernis habitant, et sub eodem duce pugnant. Et sic proprie dicebantur decem milites, qui sub uno papilione degebant, quibus decanus præerat, et caput contubernii dicebatur. Infra legendum est, *Licet et tentoria ex pellibus fiant.* Vel ut Scaliger, *licet ex tentis pellibus fiant.* Ut apud Lucilium: 'Nunc ubi consessum, pellesque ut in ordine tentæ.' *Dac.*

[t] *Contubernium*] Sueton. in Julio: 'Stipendia prima in Africa fecit in Thermi prætoris contubernio.' *Idem.*

[u] *Contuoli*] Non est dubium, quin

Convallis [x] est planities ex omni parte comprehensa montibus, collibusve. Vallis duobus lateribus inclusa planities. Vallis deminutivum Vallicula facit.

Conventæ [2] [y] conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis, et earum conditione habebatur.

Conventus [z] quatuor modis intelligitur. Uno, cum quemlibet hominem ab aliquo conventum esse dicimus; altero, cum significatur multitudo ex compluribus generibus hominum contracta in unum locum; tertio, cum a magistratibus judicii causa populus congregatur; quarto, cum aliquem in locum frequentia hominum supplicationis aut gratulationis causa colligitur.

2 Alii *Conventa* vel *Conventio*. Scal. et Dac. legendum monent *Conventa conditio*.

NOTÆ

legendum sit *Conivoli*, ut supra. Quod et ipse Grammaticus declarat, cum dicit 'conniventibus palpebris.' *Jos. Scal.*

[x] *Convallis*] A *con* et *vallis*. Male Varro, qui 'convallis' dici putat 'cavata vallis.' *Dac.*

[y] *Conventæ*] Omnino legendum *Conventa conditio*. Nam et id simpliciter dicebatur conditio, unde formula repudii: 'Conditione tua non utor:' et quod dicebatur, 'Parentes liberis suis conditiones quærere.' *Jos. Scal.*

Conventæ conditio] Legendum, ut in margine, *conventa conditio*, quæ et *conditio* absolute dicebatur; id est, conjunctio, vel pactio nuptiarum, et sponsaliorum. Plaut. Aulul. III. 5. 'Narravi amicis multis consilium meum De conditione hac.' Inde formula repudii: 'conditione tua non utor:' et quod dicebatur, 'parentes liberis suis conditiones quærere.' Notandum etiam *conditio* interdum non de nuptiis, sed de stupris intelligi. Sueton. August. cap. 69. 'Et conditiones quæsitas per amicos.' *Dac.*

[z] *Conventus*] Hoc priori modo Terent. Hecyr. V. 1. 'Non hoc de nihilo quod Laches nunc me conventum expetit.' Reliqui tres modi sequentes ad unum et eundem possunt referri. Nam a conventibus quos Magistratus, sive in Italiæ præfecturis et in provinciis suis, sive Romæ, qui et *conventiones* dicebantur, ut patet ex Varrone, quivis alii cœtus hominum quacumque de causa, *conventus* dicti sunt. Sed non prætereundum, *conventus* nomine præterea designari corpus civium Romanorum, qui in quibusvis oppidis extra Latium, negotiandi causa degebant, qua appellatione secernebantur ab oppidanis apud Tullium sæpissime. Et in Orat. pro Sext. 'Et tum conventus ille Capuæ, qui, propter salutem illius urbis, consulatu conservatam meo, me unum patronum adoptavit, huic apud me maximas gratias egit.' Ubi 'conventus ille Capuæ,' est corpus civium Romanorum qui Capuæ degebant. *Idem.*

Convexum[a] **est ex omni parte declinatum, qualis est natura cœli, quod ex omni parte ad terram versus declinatum est.**

Convicium[b] **a vicis, in quibus prius**[3] **habitatum est, videtur dictum; vel immutata litera quasi convocium.**

Convoti,[c] **iisdem votis obligati.**

Copona,[d] **taberna a copiis**[4] **dicta.**

Coquitare[e] **pro coctitare, id est, frequenter coquere, Plautus posuit.**

3 Al. *primum.*—4 Quidam conjiciunt *cupis.*

NOTÆ

[a] *Convexum*] Quasi *conversum.* Isidor. lib. III. Orig. 'Convexum curvum est, quasi conversum seu inclinatum et ad modum circuli flexum.' Sed a *veho* potius quam a *verto*, *convexum* deducitur. Est enim *convexum* id quod supra concavum convehitur. *Idem.*

[b] *Convicium*] Hac voce proprie signatur confusa vociferatio, quæ fit pluribus pariter una loquentibus. Vulgo dicimus *vacarme.* Terent. hoc sensu dixit, Adelph. II. 1. 'Ante ædes non fecisse erit melius hic convicium.' Et proprie facere convicium dicitur *occentare.* Vide 'occentassint.' Inde patet *convicium* esse quasi *convocium*, a vocum conlatione, et ita proprie apud Phædr. Fab. 6. lib. I. 'Convicio permotus quærit Jupiter Causam querelæ.' Priorem tamen etymologiam secutus Nonius: 'Convicium dictum est quasi e vicis jocum, qui secundum ignobilitatem maledictis et dictis turpibus cavilletur.' Sed is quid esset *convicium* non satis intellexit. *Idem.*

[c] *Convoti*] Proprie conjuratores, *συνομνύοντες. Idem.*

[d] *Copona*] Non video, quare doctis viris hic visum mutare *a cupis*, pro, *a copiis;* nam nihil est apertius. *Jos. Scal.*

Copona] Non video cur viri docti pro *a copiis* legerint *a cupis.* Nam *cupa*, ut Veteres dixere pro *copa*, idem est ac *copona. Copona* autem sive *cupa* vel *copa*, et tabernam et mulierem significat. De Muliere Virg. 'Copa Syrisca;' quod Lucil. 'Caupona hic tamen una Syra.' Neque tamen *a copiis* dicta *copona*, ut Festus opinatur, sed potius, ut in alphabeto suo Angelus Caninius et Scaliger in Conjectaneis, *caupo* a Græco *κάπηλος, κάπηλος, κάπων*, ut a *κάνθηλος, κάνθων.* A *κάπων* Latini fecere *caupo*, addito *u.* Pro quo etiam dixere *copo;* ut pro 'aula,' 'olla;' et a 'copo,' 'copona.' Et antiquitus 'copo' et 'copona' non de una re tantum, ut nunc, sed ad multa alia extendebatur, ut Græcis *κάπηλος. Dac.*

[e] *Coquitare*] Hodie hæc vox apud Plautum nusquam legitur, nisi locum intelligat Festus qui est in Pseud. III. 2. ubi nunc *coquinare* legitur: 'Hem mane, quanti istuc unum me coquinare perdoces?' ubi *coquinare* est a *coquina*, ut et idem *coquinatum* paulo superius dixerat: 'An tu coquinatum te ire quoquam postulas?' Et Aulul. III. 1. 'Neque ego unquam, nisi hodie, ad Bacchus veni ad Bacchanal coquinatum.' *Idem.*

Coquum [f] et pistorem apud antiquos eundem fuisse accepimus. Nævius, Coquus, inquit, edit Neptunum, Venerem, Cererem: significat per Cererem panem, per Neptunum pisces, per Venerem olera.

Corbitæ [g] dicuntur naves onerariæ: quod in malo earum summo pro signo corbes solerent suspendi.

Corculum [h] a corde dicebant antiqui solertem, et acutum.[5] Plautus in Casina: Ego sum liber, meum corculum, melliculum, verculum.

5 Alii *cautum*.

NOTÆ

[f] *Coquum*] Pistorem apud Veteres non fuisse testatur Varro in ταφῇ Μενίππου: 'Nec pistorem ullum nossent, nisi eum qui in pistrino pinseret farinam:' et lib. I. de vita populi Rom. 'Nec pistoris nomen erat, nisi ejus quî far pinsebat.' Plin. l. XVIII. c. 12. 'Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum usque bellum, annis ab urbe condita super IↃLXXX. ipsi panem faciebant Quirites, mulierumque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus in fabula, quam Aulularian scripsit, magna ob id concertatione eruditorum an is versus poëtæ sit illius, certumque sit Atteii Capitonis sententia, tostum panem lautioribus coquere solitos, pistoresque tantum eos, qui far pinsebant, nominatos.' Sic et apud Plautum *coquum* centies, *pistorem* vero ne semel quidem, nisi pro eo qui far pinsit: nam *pistum* antiqui dicebant pro *molitum*. Vide 'pistum.' Locus Nævii, 'Coquus edit Neptunum, Venerem, Cererem,' ex iis operibus desumptus fuit quorum nomina hodie non extant. Cur autem per Venerem olera intelligat Nævius, hoc inde est, quod horti in Veneris erant tutela. Varro lib. I. de Re Rust. 'Adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum, quo nomine rustica vinalia instituta.' Idem lib. V. de L. L. vide infra post 'Roscii,' et in 'rustica vinalia.' *Idem.*

[g] *Corbitæ*] Genus navigii tardum et grave. Plaut. Pœnul. III. 1. 'Homines spissigradissimos Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari.' Sic autem dictæ *corbitæ*, quod *corbes* in malo παράσημα suspenderentur contra solitum morem: semper enim παράσημα in prora, et inde nomen. *Idem.*

[h] *Corculum*] Plauti exemplum hic nihil ad rem; sed potius, quod ait Cicero de Scipione Nasica, eum vulgo *Corculum* dictum. *Jos. Scal.*

Corculum] Hic Plauti locus, quem laudat Festus, nihil ad rem, nam quo sensu dixit Plautus, non pro solerti et acuto, sed ὑποκοριστικῶς positum est; ut et reliqua verba ad eundem modum efficta. Sed *corculum*, quo sensu solertem et acutum significat, dictus Scipio Nasica. Cicero in lib. de claris Orator. 'P. etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui item bis consul et censor fuit, habitum eloquentem.' Item paulo inferius: 'Jam duorum abavorum quam est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis consul fuit, qui est Corculum dictus.' *Dac.*

Corda frumenta,[i] quæ sero maturescunt, ut fenum cordum.

Corgo[k] apud antiquos pro adverbio, quod est profecto, ponebatur.

Corinthienses[l] ex eo dici cœperunt, ex quo coloni Corinthum sunt deducti, qui antea Corinthii sunt dicti: quam consuetudinem servamus etiam, cum Romanenses, et Sicilienses † negotiatores dicimus, qui in alienis civitatibus negotiantur.

Corius[m] apud antiquos masculino genere dicebatur. Plautus: Jam tibi tuis meritis crassus corius redditus est. Pari modo diverso genere dicebant, hæc ludus,[6] [n] hæc metus,[o] hæc amnis,[p] hic frons.[7] [q]

† Ed. Scal. *Rom. et Hispanienses, et Sicilienses.*—6 Alii *hæc lucus.* Scal. le-

NOTÆ

[i] *Corda frumenta*] Non de plantis tantum, sed et de animalibus *cordus* dicitur. Varr. lib. II. de Re Rust. cap. 1. 'dicuntur agni cordi qui post tempus nascuntur, ac remanserunt in volvis intimis, vocant χορίον a quo chordi appellati.' Ubi a χορίον, quod est membrana fœtus, chordum dici putat: sed melius Martinius, qui a Græco κορίδιος, 'juvenilis,' vel ab ὅρος, 'terminus,' 'finis;' vel, ut quidam volunt, a χόρτος, 'herba.' Hominibus etiam sero natis id nomen tributum. Ita Cordus Cremutius. Vide Plin. *Idem.*

[k] *Corgo*] Vetus Glossarium per G, *Gorgo. Goreo,* ἀναμφίβολος. Lege, *Gorgo,* ἀναμφιβόλως. *Gorgi,* ἀναμφίβολοι. *Jos. Scal.*

Corgo] Quasi 'corde ago' dici putat Martinius: in Gloss. Philox. legitur *Gorgo,* ἀναμφιβόλως. *Gorgi,* ἀναμφίβολοι. *Gorgo* pro *corgo,* c mutato in *g.* Dac.

[l] *Corinthienses*] Qui Corinthum habitant, sed aliunde nati sunt. At Corinthii, Corintho oriundi, etsi aliud solum colant. Sic 'Romanenses, Sicilienses, Hispanienses.' Sosipater: 'Cum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; cum autem Hispaniensis, cognomen eorum qui provinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani.' *Idem.*

[m] *Corius...ludus*] Lege *Hæc lupus,* non *Hæc ludus.* Ennius: 'Endotuetur ibi lupu' fœmina conspicio amnem.' *Jos. Scal.*

Corius] Ignoratur Comœdiæ nomen, unde Plauti locus, quem Festus laudat, petitus est. Et idem eo alibi masculino genere usus est, ut Pœnul. Act. I. Scena I. 'Tres facile corios contrivisti bubulos.' Et Varro in Eumenid. 'Nunc corius ulmum tuus depavit, pergis, heja.' *Dac.*

[n] *Hæc ludus*] Optime notavit Scaliger legendum esse *hæc lupus,* ut apud Enn. 'Endotuetur ibi lupu' fœmina, aspicio amnem.' Neque enim *hæc ludus* unquam dixere Veteres, sed pro ea dicebant *lusio*: vide Nonium. *Idem.*

[o] *Hæc metus*] Ennius: 'Ni metus ulla tenet, rite virtute quiescunt.' *Idem.*

[p] *Hæc amnis*] Plautus in Mercat. 'Neque ulla mihi obstabit amnis, neque mons, neque adeo mare.' *Idem.*

[q] *Hic frons*] Cæcilius in subdititio:

Corniscarum [r] divarum locus erat trans Tiberim cornicibus dicatus, quod in Junonis tutela esse putabantur.

Cornua [s] Liberi patris simulachro adjiciuntur, quem inventorem vini dicunt: eo quod homines nimio vino truces fiunt.[8]

Corolla diminutivum est a corona: corollam [t] nova nupta de floribus, verbenis, herbisque a se lectis sub amiculo ferebat.

Corona,[u] cum videatur a choro dici, caret tamen aspiratione: sive coronæ dicuntur, quod cohonorent eos quibus imponuntur.

gendum monet *hæc lupus:* probat Dac.—7 Quidam libri *fons.*—8 Vett. libb. *fiant, ut belluæ.*

NOTÆ

[q] Nam ii sunt inimici pessimi fronte hilaro, Corde tristi, quos neque ut apprehendas, neque ut mittas scias.' *Idem.*

[r] *Corniscarum*] Cornices esse in tutela Junonis, præter fabulas, cognomen etiam ipsius Deæ docuerit, *Moneta;* nam inde Gracculi *Monetæ* et *Monetulæ* dicti. Posterior ætas per D, *Monedulæ.* Glossarium exponit, Monetam, *μνημοσύνην,*' non male. Hyginus: 'Ex Jove, et Moneta, Maia.' Moneta ergo *ἡ Μνημοσύνη,* mater Musarum: et in Odyssea veteri Livii Andronici: 'Nam Diva Monetas filia docuit,' hoc est, *μοῦσα.* Nam est ex illo: *οὕνεκ' ἄρα σφέας Οἴμας μοῦσ' ἐδίδαξε. Jos. Scal.*

Corniscarum divarum locus] Lego *lucus:* in vett. Epigrammate, DEINAS CORNISCAS SACRVM. sic dictus a cornicibus quas in Junonis tutela esse vel bullatæ ætati notum est. Hanc ideo natalem dixit Tibull. lib. II. El. 2. quod Juno natalis Dea est: 'Huc veniat natalis avis prolemque ministret.' Corniscas absolute vocat P. Victor, qui ponit in decima quarta urbis regione trans Tiberim. *Dac.*

[s] *Cornua*] Allusit Horatius: 'et addit pauperi.' *Jos. Scal.*

Cornua] Nicandri Scholiastes ἀλεξιφαρμάκοις· *οἱ παλαιοὶ κέρασιν ἐχρῶντο ἐν τῇ πόσει ἀντὶ τῶν ποτηρίων, ὅθεν καὶ τὸ κεράσαι εἴρηται. ἢ διὰ ταυρωτικὸν τῶν πινόντων, τουτέστι τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου ἰσχύν.* Ὁ *Διόνυσος καὶ ταυροκέρως,* i. 'Antiqui cornibus utebantur pro poculis, unde et *κεράσαι* vinum infundere dicitur. Vel propter torvitatem bibentium, hoc est, robur a vino datum. Bacchus etiam Tauriformis.' Ad hanc bibentium torvitatem allusit Horatius: 'Et dat cornua pauperi.' *Dac.*

[t] *Corollam*] Sub amiculo, hoc est, sub flammeo, quo nubens caput obnubebat. Catull. 'Cinge tempora floribus Suaveolentis amaraci, Flammeum cape.' Qui locus interpretes latuit. *Idem.*

[u] *Corona*] Et nos quoque alibi docuimus Coronam Græcæ originis esse. Simonides: *Φοῖβος ἐσαγεῖται τοῖς Τυνδαρίδῃσιν ἀοιδῆς,* Ἃν *ἄμετροι τέττιγες ἀπημείψαντο χορωνῷ.* Ideoque non carebant ratione, qui cum aspiratione scribebant. *Jos. Scal.*

Corona] Non a choro, sed a Græco

Corpulentis [x] Ennius pro magnis dixit: nos corpulentum dicimus, corporis obesi hominem.

Cossi [y] ab antiquis dicebantur natura rugosi corporis homines, a similitudine vermium ligno editorum, qui cossi appellantur.

Cotiliæ [9] lacus [z] appellatur, quod in eo est insula Cotilia [a] nominata a Græcis.

Coturnium, [b] vas, quo in sacrificiis vinum fundebatur.

Coturnix [c] appellatur a sono vocis.

9 Alii *Cutiliæ*.

NOTÆ

χορωνὸς, nam primum Veteribus *στέφανος*, *corona*, χορωνὸς vocabatur, *παρὰ τοὺς χοροὺς*. Quæ vox apud Simonidem legitur. Immo potius *corona* a *κορώνη*, quam Hesych. interpretatur *εἶδος στεφάνου*, 'Speciem Coronæ.' *Dac.*

[x] *Corpulentis*] Hæc vox in Ennii fragmentis non apparet. Sed inde in Glossis: 'Corpulentus, *μεγαλόσωμος*,' 'Magni corporis.' Postea *corpulentus* dici cœpit pro pingui: *corpus* enim pinguedo. Unde 'corpus facere' dixit Phæd. pro pinguescere; ut contra 'corpus amittere,' pro macilentum fieri. Quod jam olim viris doctis annotatum. *Idem.*

[y] *Cossi*] Ante *Cotiliæ* in l. m. amplius est: *Cothones appellantur portus in mari arte et manu facti.* Ful. Ursin.

Cossi] Eos postea Cusos invenio vocatos. Glossarium: 'Cusus, *ξύλου σκώληξ*.' Unde Hispani hodie vocant *Gusanos*. Jos. Scal.

Cossi] Alii vermes istos non *cossos*, sed *cosses* vocant, nempe 'cossis' et 'cossus' ut 'matrimus' et 'matrimis.' Cossi postea *cusi* vocati. Gloss. 'cusus, *ξύλου σκώληξ*,' 'ligni vermis.' *Dac.*

[z] *Cotiliæ lacus*] Malim *Cutiliæ*, ut apud Varronem lib. IV. de Lingua Latina, et Plin. lib. III. cap. 12. *Ant. Aug.*

Cotiliæ lacus] Alii *Cutiliæ*. Et 'lacum Cutiliensem' vocat Varro. Sed apud Dionys. et Strab. *Cotilia* legitur. Italiæ umbilicus in agro Rheatino, intra Rheate et Amiternum. A Græcis nomen traxit, quibus *Κοτύλη* insula dicitur in responso illis reddito: *Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατούρνιον αἶαν, Ἠδ' Ἀβοριγενέων, Κοτύλη οὗ νᾶσος ὀχεῖται*, 'Vadite quærentes Siculum Saturniam terram Vel Aboriginum, Cotilia ubi insula fertur.' *Dac.*

[a] *Cotilia*] A Græcis, quibus scilicet responsum redditum: *Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατούρνιον αἶαν, Ἠδ' Ἀβοριγενέων, Κοτύλη οὗ νᾶσος ὀχεῖται.* *Κοτύλην* ergo Græci vocarunt. In Strabone monuimus *Κωτισκολίας* perperam legi. Legendum enim *Κοτυλίας*. *Jos. Scal.*

[b] *Coturnium*] Ego non puto differre a *Gutturnio*. Sed literæ in suas cognatas degenerarunt. *Idem.*

Coturnium] A *gutta* est *gutturnium*, sic dictum, quod guttatim funderet. Postea *g* in cognatam *c* mutata, *coturnium* factum est. Vide 'Gutturnium.' *Dac.*

[c] *Coturnix*] A sono vocis dictam vult Festus, quod primam in cantu

CRACENTES,[d] graciles. Ennius: Succincti gladiis media regione cracentes.

Craticulum[e] a Græco κρατέω deducitur.[10]

Crebrisuro[f] apud Ennium significat vallum crebris suris, id est, palis, munitum.

Creduas,[g] credas. Plautus: Ipsus nec amat, nec tu creduas.

Creperum, dubium,[h] unde increpitare[i] dicimus, quia male dicta fere incerta et dubia sunt.

Crepidines,[k] saxa prominentia.

10 Vide Notas infra.

NOTÆ

syllabam referat. Sed melius Servius ab obliquo ὄρτυγος per transpositionem, γ in c mutato. *Idem.*

[d] *Cracentes*] Isidorus, 'Cracentes, graciles.' A verbo *graceo* pro quo *craceo* dicebant. *Graceo* autem a γράω absumo. Ex hoc loco Nestor: 'Gracentes, graciles. Ennius: Succincti gladiis media regione gracentes.' *Idem.*

[e] *Craticulum*] Ego, quod verbum hic Græcum substituendum sit, non video. Potius mihi videtur legendum, *Craticulum a crate deducitur:* et verum est. Crate neutro genere antiquitus, a quo *Craticulum;* ut 'rete,' 'reticulum.' *Jos. Scal.*

Craticulum] A Græco κρατέω, teneo, vincio, apprehendo. Sed non immediate. Nam est a *crate*, ut a 'rete,' 'reticulum,' crates autem a κρατέω. Male igitur Scaliger, qui hic aliter legendum censet. Male etiam qui κράταιον vel κραταίωμα, ut erat in margine. *Dac.*

[f] *Crebrisuro*] In obliquo scilicet. Nam rectum est *crebrisurum:* Festo enim, ut et Hesychio, et aliis, solenne est verba producere ut posita sunt in locis unde ea petiere. *Crebrisurum* autem est vallum crebris suris, hoc est, palis, fixum. Nam *surus* palum significat. Vide infra in 'rigido' et 'surus.' *Idem.*

[g] *Creduas*] Plaut. in Bacchid. *Ant. Aug.*

Creduas] Locus Plauti est Bacchid. III. 3. Sic et Amphitr. 'o Dî faciant ut tu quoque Concisus pugnis, et illisis dentibus, id impransus creduas.' Et alibi plus vicies. *Dac.*

[h] *Creperum, dubium*] Lucret. lib. V. 'Exæquataque sunt creperi certamina belli.' Sabinam vocem esse ait Varro l. V. 'Crepusculum a crepero, id vocabulum sumserunt a Sabinis; unde veniunt Crepusci nominati Amiterno, quod eo tempore erant nati. Ut Lucii prima luce in creatione, crepusculum significat dubium; ab eo res dubiæ dictæ creperæ, quod crepusculum, dies etiam num sit, an ima nox, multis dubium.' Sed *creperus* et *crepusculum* a *crepus.* At *crepus* Sabini ab Hebræo ערב ἑσπέρα. *Idem.*

[i] *Unde increpitare*] Male hic Festus a *crepero, increpitare* dixit, nam est a verbo *crepare*, quod clamare significat. Et ita ipse Festus in voce 'increpitare.' Locum adi. *Idem.*

[k] *Crepidines*] Saxa prominentia. Proprie, basis saxorum, summitates riparum, aliquando etiam margo fontis, lacus, ut Græce κρηπίς. *Idem.*

Crepitulum [11] [l] ornamentum capitis: id enim in capitis motu crepitum facit.

Crepos [12] [m] Romani lupercos dicebant a crepitu pelliculaɾum, quem faciunt verberantes. Mos enim erat Romanis in lupercalibus nudos discurrere, et pellibus obvias quasque feminas ferire.

Cretere [13] [n] vocabulum trahitur a cratere, quod vas est vini.

Crevi [o] modo significat hereditatem adii: modo major ætate, vel censu [p] sum, modo judicavi: [q] modo divisi: [r] quæ omnia a duobus verbis cresco et cerno veniunt: cujus

11 Scribitur et *Crepidulum* et *crepiculum*.—12 Alii legunt *Creppos*.—13 Ed. Scal. *Creterre*. Legendum monet Dac. *Creterræ* vel *Creteræ*, ab Ionico *κρητῆρα*.

NOTÆ

[l] *Crepitulum*] Apud Tertullian. *Crepidulum* in lib de Pallio: 'et stolam, supparum, crepidulum, et caliandrum.' *Jos. Scal.*

Crepitulum] Scribitur et *crepidulum* et *crepiculum*. Meminit Tertull. in lib. de Pallio: 'Et stolam, supparum, crepidulum, et Caliandrum.' Sed mihi suspicio est apud Festum et Tertull. vitiose scriptum esse *crepidulum*, sive *crepitulum*, pro *capidulum*. Nam in Glossis Arabico-Lat. legitur 'capedulum, vestimentum capitis.' *Dac.*

[m] *Crepos*] Alii legunt *Creppos*. Luperci Panos Lycei Sacerdotes ab Evandro Arcade Romam translati, sacra lupercalia vocabantur, 15. Kalendas Maias solita. Ovid. Fast. II. 'Tertia post idus nudos Aurora Lupercos Aspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.' Nudi luperci discurrebant, pelle Caprina tamen amicti, ut et ipsius Dei simulacrum, et per lasciviam discurrentes pellibus cædebant obvios. Unde a pellium crepitu, *crepi* sunt dicti. *Idem.*

[n] *Cretere*] Vide Nonium. *Idem.*

[o] *Crevi*] Non proprie significat 'hereditatem adii:' sed cretionem aditio hereditatis statim sequebatur. Vetus Glossarium: 'Cernitoque, *καὶ ἐγχειρησάτω*.' Ita enim legendum est. Quasi diceret, ut eam possit adire: agat, aggrediatur. *Jos. Scal.*

Crevi, hereditatem adii] Cernere hereditatem non proprie significat hereditatem adire, sed videre, cernere, an illam expediat adire necne. Unde *cretio* dicebatur certorum dierum spatium, quod instituto heredi dabatur ad deliberandum utrum hereditatem adire vellet, et formulæ comparatæ ad cretionem erant ejusmodi: 'Titius heres meus esto, cernitoque in diebus centum proximis: nisi ita creverit, exeres esto.' *Dac.*

[p] *Modo major ætate, vel censu*] A verbo *cresco* quod a *κραίνειν*, implere, absolvere. *Idem.*

[q] *Modo judicavi*] Pacuv. in armorum judicio: 'Et æquum et rectum est quod postulas, jurati cernant.' *Idem.*

[r] *Modo divisi*] Unde 'increta,' 'indivisa.' Vide suo loco. *Idem.*

unius[s] origo ex Græco trahitur, quod illi *κραίνειν* dicunt perficere.

Crines[t] a discretione dicti, quam Græci *κρίσιν*[14] appellant: nam iidem eos *κρινίδας* vocant.

Crocatio,[15][u] corvorum vocis appellatio.

Crocotilum,[x] valde exile. Plautus: Extortis talis[y] cum crocotilis crusculis.[z]

14 Alii *διάκρισιν*. Vid. inf.—15 Legendum monet Dac. *Crocitio*: et mox, *Crotilum*, *tenue*.

NOTÆ

[s] *Cujus unius*] Verbi *cresco* scilicet. Vide supra. *Idem*.

[t] *Crines*] Nam iidem eos *κρινίδας* vocant. Falsum: et suspicor ne hic quidem Græcam vocem desiderari: sed potius legendum: *Nam ideo eos crines vocant*: *ideo*, inquit, propter *κρίσιν*, *crines vocant*. Jos. Scal.

Crines] A *κρίνω*, divido, discerno. Unde et discerniculum acus qua mulieres capillos discernunt, dividunt. Sed falsum est quod subjungit Festus, *nam iidem eos κρινίδας vocant*. Legendum putat Scaliger, *ideo eos crines vocant*. Quod perquam verisimile est. *Ideo*, inquit, propter *κρίσιν* vel, ut in margine *διάκρισιν*, *Crines vocant*. Et re vera *crinis* comam in plures *σειρὰς* sive ordines divisam discretamque significat. *Dac.*

[u] *Crocatio*] Legendum *crocitio*, a verbo *crocire*, crocitare. Aulul. 'Simul radebat pedibus terram et voce crocibat sua.' *Idem*.

[x] *Crocotilum*] Legendum *crotilum*, *tenue*; unde 'succrotilum' et 'succrotila,' quæ vide suo loco. *Idem*.

[y] *Extortis talis*] Cum talis inflexis. Sic in 'succrotila.' Et hanc lectionem agnoscit etiam Priscianus: sed in voce *schœniculas* et voce *todi* aliam lectionem sequitur Festus nempe *cum extritis talis*. Ita ut quid sequi debeas incertum sit: homines cum extritis talis *λαισποδίαι* ab Atheniensibus dicebantur, ut in Conjectaneis notavit Scaliger, quanquam nonnulli dicunt *λαισποδίας* eos esse qui *δρεπανώδεις* habeant pedes, ut ii sunt quos falcones a Veteribus vocatos esse testatur Festus. *Idem*.

[z] *Cum crocotilis crusculis*] Legendum, ut supra, *cum crotilis crusculis*. Sed mirum quam parum sibi Festus constans sit, qui in 'succrotila' scripserit *succrotilis crusculis*, et in voce 'todi,' *cum todellis crusculis*, quæ etiam vera lectio esse possit. Immo et eam asserere videtur Priscianus, qui hunc Plauti locum laudat, *cum todenis crusculis*. *Todenis* manifesto corruptum ex *todellis*. Neque sine ratione, cum *todi* sint parvæ aves, a quibus cruscula exilia et tenuia *todella* dicantur, præsertim cum simili tralatione, ut in Conjectaneis suis notavit Scaliger, Eubulus comicus dixerit *σκέλη κοψίχου*, ab ea minutula avicula scilicet quæ *κόψιχος* dicitur. Ita enim ille de Theano meretrice: Ἡ Θεανὼ δ' οὐχὶ σειρὴν ἐστιν ἀποτετιλμένη; Βλέμμα καὶ φωνὴ γυναικὸς, τὰ σκέλη δὲ κοψίχου. Id est, 'Theano vero nonne capillum avulsa est? habetque Vultum et vocem mulieris, crura vero copsichi,' sive *todi*. In priori versu videtur Eubulus Aristophanem imitatus qui in *ὀρνιθ.* ait: Σὺ κοψίχῳ γε

Crocotinum [a] genus operis pistorii.

Crucium,[b] quod cruciat. Unde Lucilius vinum insuave crucium dxit.

Crumina sacculi genus. Plautus: Dii bene vortant, tene, crumina minuerint triginta minæ.[16]

Crusculum [c] deminutivum a crure.

Crustariæ tabernæ [d] a vasis potoriis crustatis dictæ.

Crustumina [17] [e] tribus a Tuscorum urbe Crustumena dicta.

16 'Versus Plauti mendosus ita legi debet: *Di bene vortant: tene cruminam: in ea erunt triginta minæ.*' Jos. Scal. Idem censet Dac.—17 Al. *Crustumerina*, et mox *Crustumeria* pro *Crustumena*.

NOTÆ

σκάφιον ἀποτετιλμένῳ. 'Tu similis es copsicho depili.' *Idem.*

[a] *Crocotinum*] A croco dictum, sed cujusmodi fuerit incompertum est. *Idem.*

[b] *Crucium*] 'Crucium vinum' Lucilius dixit imitatione Alexidis, qui de vino Corinthio ita pronunciat: *Οἶνος ξενικὸς παρῆν. ὁ γὰρ Κορίνθιος Βασανισμός ἐστι. Jos. Scal.*

Crucium] Vinum insuave, et quod cruciat, *crucium* dixit Lucil. imitatione Alexidis qui de vino Corinthio ita pronuntiat: *Οἶνος ξενικὸς παρῆν. ὁ γὰρ Κορίνθιος Βασανισμός ἐστι.* id est, 'Vinum patrium aderat: nam Corinthium crucium est.' *Dac.*

[c] *Crusculum*] Supra: 'cum crotilis crusculis.' Plaut. *Idem.*

[d] *Crustariæ tabernæ*] Ubi vasa potoria crustata vendebantur. Crustæ autem emblematis genus quod inserebatur vasculis atque, cum vellent, detrahebatur, uti et emblemata. Cicero in Verr. VI. 'crustæ aut emblemata detrahuntur.' *Idem.*

[e] *Crustumina*]. Dionysius lib. II. Plutar. in Romulo, Steph. de urbibus. 'Crustomeriam' Sabinorum urbem appellant. Livius lib. I. 'Crustuminium' et 'Crustumerium,' et lib. II. 'Crustumeriam Latinorum.' Virg. lib. VII. Æn. 'Crustumeros.' Silius lib. VIII. 'Crustumium.' Servius 'Crustuminum,' et 'Crustumerium.' Cicero pro Plancio et pro Balbo 'Crustuminam tribum.' Virg. lib. II. Georg. 'Crustumia pira.' Columella lib. V. cap. 10. et lib. XII. cap. 10. et Plin. lib. XV. cap. 15. et lib. XXIV. cap. 7. et Cloatius apud Macrobium lib. III. Saturn. 'Crustumina:' prima syllaba CLV. in monumentis aliquot videmus; in aliis CRV. pro tribu. Eligat ex his lector, quod sequatur: mihi *Crustumina tribus* placet, et *Crustumeria* urbs Latinorum. *Ant. Aug.*

Crustumina] Non prætermittendum, quod Cassius Emina apud Servium Danielis nostri scribit: 'Siculum quendam nomine uxoris suæ Clytemestræ condidisse Clytemestrum, mox corrupto nomine Crustumerium dictum.' Clytemestram vero sine N, pro Clytemnestra, et Auson. dixit, 'Vindicem adulterii cum Clytemestra necet.' *Jos. Scal.*

Crustumina] In al. *Crustumerina* ab oppido *Crustumerio.* Quod in Sabinis statuit Livius. Sed apud illum inconstanti scriptura. Legitur *Con-*

CUBAM[18] [f] Sabini vocant eam, quam militares lecticam: unde videtur derivatum esse cubiculum.

Cubans [g] auspicatur, qui in lecto quærit augurium.

Culcita,[h] quod tomento inculcatur, appellata.

Culigna[19] [i] vas potorium. Cato, Culignam, inquit, in fœno Græco ponito, ut bene oleat. Culigna vas vinarium a Græco dicta, quam illi dicunt κύλικα.

Culina [k] vocatur locus, in quo epulæ in funere comburuntur.

18 Alii *Cumbam.*—19 Legit Scal. *quam illi dicunt* κυλίχνην. quod probat Dac.

NOTÆ

struminum, *Crustomerium*, et *Crustomeria.* 'Crustumeros' vocat Virg. lib. VII. 'Ardea, Crustumerique, et turrigeræ Antemnæ.' Quæ scripturæ varietas, in re adeo incerta, facit ut nihil pronuntiare audeam. Tamen ad vulgatam lectionem retinendam me Plinii locus vehementer movet: 'Crustumenus,' inquit, 'ager veteris oppidi nomen retinet in Tuscia.' Et Cicero pro Flacco: 'In Crustumino aut in Capenati agro.' Idem Cicero pro Planc. et pro Balbo 'Crustuminam' tribum nominat, et ita in Lapp. *Dac.*

[f] *Cubam*] A *cubo*, quod ibi milites cubabant, cum ait, 'lecticam, ut militares vocant;' lecticas militares intelligit, quæ Græcis χαμεύναδες dicuntur, et χαμεῦναι. Eurip. in Rheso: λεῖπε χαμεύνας φυλλοστρώτους. 'Relinque lecticas foliis stratas.' Talem Varro lecticam intelligit lib. IV. 'Lectica, quod legebant, unde eam facerent, stramenta atque herbas, ut etiam nunc fit in castris;' sunt qui legant *cumbam* pro *cubam*, sed *cubam* vera lectio. *Idem.*

[g] *Cubans*] Virgil. 'Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.' *Jos. Scal.*

Cubans] Interdum qui a Divis responsa vel alia petebant, in eorum fano cubare soliti. 'Incubare' dixit Plaut. Curcul. I. 1. 'Id eo fit quia hic leno ægrotus incubat In Æsculapi fano.' Et II. 2. 'Namque incubare satius te fuerat Jovi.' Et Virg. VII. Æneid. 'Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit: Multa modis simulacra videt volitantia miris.' Ubi Servius: 'incubare dicuntur proprie hi, qui dormiunt ad accipienda responsa. Unde est: ille incubat Jovi. Id est, dormit in Capitolio ut responsa possit accipere.' Neque in templis tantum incubabant, sed et in tumulis, ut de Augilis tradunt Mela et Herodotus. Vide 'Manes.' Porro notandum Festum *auspicatur* dixisse pro 'oracula consulit,' et 'augurium,' fatum, oraculum. *Dac.*

[h] *Culcita*] Huic Festi loco lucem dabit alter Varronis lib. IV. 'Postquam transierunt ad culcitas, quod in eas acus aut tomentum aliudve quid calcabant, ab inculcando, culcita dicta:' tomentum proprie est ex ciliciis pilis: *Borram* vulgo vocant. *Idem.*

[i] *Culigna*] Vas vinarium. Glossar. 'culigna, σκεῦος οἴνου, vas vini.' Cato cap. 132. 'Jovi Dapali Culignam vini, quantumvis, polluceto.' *A Græco dicta quam illi dicunt* κύλικα. Lege cum Scaligero, κυλίχνην. *Idem.*

[k] *Culina*] Poëta innominatus: 'Neque in culinam, et uncta compitalia,

Culiola[l] cortices nucum viridum, dicta a similitudine culeorum, quibus vinum sive oleum continetur.

Culticula[20 m] fusticulus quidam ligneus in sacris dicebatur.

Cumalter[n] significat cum altero,[1] dictum ab antiquis ita brevitatis causa, ut sodes, pro si audes, scilicet, pro scias licet, sis, pro si vis.

Cumeram[2 o] vocabant antiqui vas quoddam, quod opertum

20 Mss. *Culcitula.* Vide Not. inf.—1 Quidam legunt *cum aliter.*—2 Omnino legendum monet Dac. *Cumerum.*

NOTÆ

Dapesque ducis sordidas.' Εὔστρας eas vocari jamdudum monuimus. Significat et culina τὸν ἀφεδρῶνα. Glossarium: 'Culina, ἀπόπατος.' Item: 'Conclavis, et culina, ἀφεδρὼν, ἀπόπατος.' Glossæ Isidori: 'Culina, latrina, secessum.' Petronius: 'Qui inter hæc nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant.' *Jos. Scal.*

Culina] Aggenus Urbicus de agrorum controversiis: 'Culinæ vocantur in suburbiis loca inopum funeribus destinata.' Et hoc sensu legitur in Catalect. 'Neque in culinam, et uncta compitalia, Dapesque ducis sordidas.' Has culinas Aristophanes εὔστρας vocavit in Equit. 'Ἐν ταῖσιν εὔστραις κονδύλοις ἡρμοττόμην.' 'Ego in culinis pugnis aptabar probe.' Significat et *culina* ἀφεδρῶνα, cloacam, secessum exonerandi ventris causa. Glossæ Isidori, 'culina, latrina, secessum.' Neque tamen de ea intelligendus locus Petronii: 'Qui inter hæc nutriuntur non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant:' hic enim *culina* est *coquina*, quod et doctiss. Bourdelotius vidit. Nempe ex imitatione Plautina in Mosteli. *Dac.*

l *Culiola*] Eadem dicuntur verbo 'Gulliocæ.' *Ant. Aug.*

Culiola] A *culeus*, saccus ex corio, *culeolum*, et *culiolum* factum: dicebant etiam *culiola* in fœminino, unde *Guliola*, C in G mutato. Mendose legitur in Gloss. *gutilliocæ*, κάρυα μακρά. παρὰ Λουκιλλίῳ. lege *Gulliolæ*. Item *gullica*, καρυοτομία. *Dac.*

m *Culticula*] In Mss. *culcitula*, a culcita scilicet. Sed quid ad fustem culcita? An dicendum cum Voss. *culticula* esse a *cultro* quasi *cultricula*? Sed litem dirimit liber antiquus, ubi: *Culcitula fasciculus quidam in sacris dicebatur. Culcitula* ergo parva culcita. Et de pulvinaribus forsan hic locus intelligendus, in quis Struppi sive Deorum capita. Vide 'Struppi.' *Idem.*

n *Cumalter*] Dictum, ut in Epistola Cassii, 'Inpræsentiarum,' 'Cumpartim,' 'cumprime,' et similia. *Jos. Scal.*

Cumalter] Sæpe præpositiones cum nominibus junctas invenies. Sic 'inpræsentiarum,' 'cum partim,' 'cumprime,' et similia. *Cumalter*, pro *cum altero*. Quidam legunt *cumaliter*, pro *cum aliter*. Sed magis placet *cum altero*. Dac.

o *Cumeram*] Varro lib. VI. de Ling. Lat. 'Igitur dicitur in nuptiis Camillus, qui cumerum fert, in quo quid sit in ministerio, pleriq. extrinsecus nesciunt.' Ita Macrobius etiam legit lib. III. cum apud Varronem *cum me-*

in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis utensilia, quod et camillum dicebant,[p] eo quod sacrorum ministrum κάμιλλον appellabant.

Cumerum[q] vas nuptiale a similitudine cumerarum, quæ fiunt palmeæ vel sparteæ ad usum popularem, sic appellatum.

Cum imperio esse[3 r] dicebatur apud antiquos, cui nominatim a populo dabatur imperium.

Cum populo agere,[s] hoc est, populum ad concilium, aut comitia vocare.

3 Al. *est*.

NOTÆ

rum sit. Ful. Ursin.

Cumeram] Omnino legendum *cumerum*, nam vas illud quo nubentis utensilia ferebantur constanter *cumerum* non *cumera* dicebatur. Innuit ipse Festus infra, qui etiam discrimen illud inter utrumque ponit, ut *cumera* sit ad usum popularem, *cumerum* vero ad nuptias. Firmat etiam Varro lib. VI. 'Igitur dicitur in nuptiis Casmillus, qui cumerum fert, in quo quid sit in ministerio, plerique extrinsecus nesciunt.' Porro hic mos a Græcis deductus est, apud quos puer ille ingenuus, quem *casmillum* Latini, ipsi vero vocant ἀμφιθαλῆ, hoc est, patrimum, matrimum, ἐν λίκνῳ, qui hic dicitur *cumerum*, male *cumeram* dici putavit Scaliger, panes gestabat cum hac intentione: ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον. i. 'malum fugi, melius inveni.' *Dac.*

[p] *Quod et camillum dicebant*] Vide 'Camillus.' *Idem.*

[q] *Cumerum*] Vide supra. A *cumera, cumerum*; est autem cumera vas vimineum vel etiam fictile, quo plebeii homines frumenta condebant. Horat. in Sat. 'Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?' *Idem.*

[r] *Cum imperio esse*] De imperio militari hic Festus loquitur; nam cum imperio esse dicebatur dux, qui imperabat exercitui, unde sæpius apud historicos invenies ex formula: 'Cum imperio missus,' 'cum imperio mittere.' At vero infra, cum potestate esse dicebatur magistratus qui jurisdictionem habebat, et civili aliquo munere fungebatur, quæ potestas interdum 'civile imperium' dicebatur: nam semper civilis est potestas. Cicero pro Fonteio: 'Ecquis unquam reus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperiis gerendis sic accusatus est?' Ulpian. instit. I. 'Populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat.' *Idem.*

[s] *Cum populo agere*] Est vocare populum ad consilium aut comitia, eumque rogare ut suffragiis suis quid jubeat aut vetet. At vero 'agere apud populum' est concionem habere ad populum sine ulla rogatione. Hoc omnibus diebus fieri licebat, et non magistratu tantum, sed etiam a privato senatore, magistratu ei concionem dante. Illud comitiali tantum die, a solo etiam magistratu. Messala de auspiciis I. 'Si concionem habere volunt, utine cum populo agant.' Auson. Popma. *Idem.*

Cum potestate esse[4] [t] dicebatur de eo, qui a populo alicui negotio præficiebatur.

Cuncti [u] significat quidem omnes, sed conjuncti et congregati; at vero omnes etiam si diversis locis sint.

Cuniculum,[x] id est, foramen sub terra occultum, aut ab animali, quod simile est lepori,[y] appellatur, quod subterfossa terra latere est solitum; aut a cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant findentes.

Cunire [z] est stercus facere: unde et inquinare.

4 Al. *C. p. est.*

NOTÆ

[t] *Cum potestate esse*] Vide supra 'Cum imperio.' *Idem.*

[u] *Cuncti*] Idem Ascon. in divinat. 'Cuncti simul omnes quasi conjuncti.' Sic Virg. I. Æn. 'Cuncti nam lectis navibus ibant.' Ubi Servius: 'Sane cuncti non idem significat quod omnes: Cicero sæpe ait, cuncti atque omnes, quia omnes non statim sunt cuncti, nisi iidem simul sunt juncti.' *Omnes* de universis numero distinctis dicitur. Virg. 'Rex Jupiter omnibus idem.' Et Sallust. 'Omnes homines qui sese student,' &c. *Idem.*

[x] *Cuniculum*] Contra Varro lib. I. de Re Rust. cuniculum animal a cuniculis, id est, foraminibus subterraneis dictum putat. Ejus verba sunt: 'Cuniculi dicti ab eo quod sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi lateant in agris.' Sed verisimilius ab animali nomen inditum, quod miles cuniculos fodiat animalis hujus imitatione. Est autem Hispanicum vocabulum *cuniculus.* Plin. lib. VIII. cap. 53. 'Leporum generis sunt, et quos Hispania cuniculos appellat.' Idem Galen. lib. III. Ælian. de Animal. lib. XIII. cap. 15. Idem et alii multi; sed tandem vere ostendit eruditissimus Ægid. Menagius, in peramœno illo de juris amœnitatibus libro, cuniculum Græcum esse origine. 'Κυὼν, κυνὸς, κυνικὸς, cunicus, cuniculus,' id est, 'caniculus, ab ὕω, κύω, κύων,' &c. *Cuniculus* enim, inquit, proprie et primario est fœtus animalis: transiit postea ad λαγιδεῖς γεωρύχους, 'lepusculos terram fodientes.' Ita cuniculos Strabo eleganter appellat, cumque cuniculorum ferax esset Hispania, (unde cuniculosam Celtiberiam dixit Catullus,) τὸ *cuniculus* vocem esse Hispanam falso creditum est: non igitur animal a subterraneis meatibus, ut scripsere Varro et Plinius, nomen accepit, sed meatus subterranei ab animali dicti sunt, ut recte Martialis: 'Gaudet in effossis habitare cuniculus antris: Monstravit tacitas hostibus ille vias.' *Idem.*

[y] *Quod simile est lepori*] Vere lepus non est. Leporum tria genera facit Varro lib. III. de Re Rust. et de cuniculo: 'Tertii,' inquit, 'generis est, quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant.' *Idem.*

[z] *Cunire*] A *cœnum,* cunæ, cunire, inquinare, inquinamentum, ancunulentum. Vide in voce 'Ancunulentæ.' A *cœnum* dictæ sunt cunæ, ut

Cupes [a] **et cupedia antiqui lautiores cibos** [5] **nominabant: inde macellum** [b] **forum cupedinis appellabant. Cupedia autem a cupiditate sunt dicta, vel, sicut Varro vult, quod ibi fuerit Cupedinis** [c] **equitis domus, qui fuerat ob latrocinium damnatus.**

Cupressi [d] **mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus**

....

5 Alii *ciphos*.

NOTÆ

a 'Pœna,' 'punire:' *œ* sæpissime abit in *u*. *Cunire* autem proprie dictum videtur de infantibus cunas stercore fœdantibus. *Idem*.

[a] *Cupes*] Varro IV. de Latino sermone: 'Ad corneta forum cupedinis, a fastidio.' Ita enim legitur in manuscripto: et recte. Fastidium enim est, quod vulgus Gallorum dicit *Friandize*: et fastidiosus, *Friand*. Italice *Giotto:* a glutiendo: vetustissimus orator Favorinus: 'Is nunc flos cænæ habetur inter istos, quibus sumtus et fastidium pro facetiis procedit.' Isidorus: 'Cuppes, fastidiosus, cupidus.' Glossarium: 'Cupidus, κνιπός.' Lego, *Cupedius*. Κνιπὸς est re vera, quem fastidiosum vocari admonuimus, qui non multa, ut voratores, sed electilia edit: neque facile invenit, quod ad palatum faciat: significat et κνιπὸς parcum: quod non recedit a priore significatione. Porro Cupedinis forum est, forum piscatorium, ut cognoscimus ex Apuleii variis locis. *Jos. Scal.*

Cupes et cupedia] Omnes ciborum delicias *cupes* et *cupedia* vocabant antiqui. Plaut. Stich. 'Nihil moror cupedia.' *Cupedia* autem, quasi *caupedia*, non a Cupedio quodam, ut putat Varro, sed quod in cauponis venderentur. *Caupo, copo, cupo,* unde *cupes* et *cupedia*. Neque etiam caret ratione a *cupiditate* forum *cupidinis* dictum. Nam et idem scribit Varro lib. IV. 'Multi forum cupedinis a cupiditate.' Et *Cupedinem* pro *Cupidinem* Veteres dixisse certum est. Lucret. 'Quantæ conscindunt hominem cupedinis arces Solicitum curæ?' Facit etiam quod in gloss. legitur: 'Cupes, fastidiosus, cupidus.' Hujuscemodi hominem vulgo vocamus *friand*. Porro quod hic ait Scaliger ex Apuleio, forum cupedinis et forum piscatorium idem esse, non satis firmo tibicine fultum est, nam ex Varrone et aliis satis constat forum cupedinis a foro piscatorio diversum fuisse. *Dac.*

[b] *Inde macellum*] Vide suo loco. *Idem.*

[c] *Quod ibi fuerit Cupedinis*] Varronis locus, quem Festus intelligit, est ex lib. rerum humanarum, 'Numerius Equitius Cupes, inquit, et A. Omanius Macellus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta.' Sed ibi non *cupedo* sed *cupes* nominatur. Unde ergo *cupedinis?* Idem.

[d] *Cupressi*] Plinius apud Servium, qui nondum editus est: 'Romani moris fuit, propter cærimonias sacrorum, quibus P. Romanus obstrictus erat, ut potissimum cupressus, quæ excisa renasci non solet, in vestibulo mortui poneretur, nequis imprudens funestam domum rem divinam facturus introëat, et quasi attaminatus suscepta peragere non possit.' Ex his Servianis intelliges quare Plinius, de ea arbore loquens, dixerit, 'Diti sa-

generis arbor excisa non renascitur; sicut ex mortuo nihil jam est sperandum: quam ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur.

Cura [e] dicta est, quasi cor edat;[6] vel quia cor urat.

Curatores [f] dicuntur, qui pupillis loco tutorum dantur: sive illi, qui rei frumentariæ, agrisve dividundis præpositi.

Curia,[g] locus est, ubi publicas curas gerebant. Calabra

6 Alii *coreda*.

NOTÆ

cra, ideo et funebri signo ad domos posita.' Novum autem hunc morem fuisse, neque tam vetustum, quam putat Servius, vel ex eo apparet, quod peregrina erat arbor, seroque Romam advecta fuit, non multum ante Catonis ætatem: neque enim de ea tam verbose locutus esset Cato, ut notat etiam Plinius: divitum autem tantum non etiam omnium ædibus præponi solere auctor Lucanus: 'Et non plebeios luctus testata cupressus.' Cujus rei causam nullam aliam puto, quam raritatem arboris, quod initio pauci in agris aut intra urbanas villas eam arborem instituebant. *Jos. Scal.*

Cupressi] Servius ad illud III. Æneid. 'Et fronde coronant Funerea.' 'Romani,' inquit, 'moris fuit,' &c. Ad hunc morem alludens Horat. Od. 14. lib. II. 'Neque harum, quas colis, arborum Te præter invisas cupressos Ulla brevem dominum sequetur.' Et Virg. lib. VI. 'Ferales ante cupressos Constituunt.' Porro non omnium, sed nobilium tantum et divitum funeribus adhibebatur: auctor Lucanus: 'Et non plebeios luctus testata cupressus.' Cujus rei causam esse putat Scaliger raritatem arboris, quod initio, paulo ante tempora Catonis, pauci in agris aut intra urbanas villas eam arborem instituebant. *Dac.*

[e] *Cura*] Idem Varro lib. v. 'Curare a cura, cura quod cor urat.' Idem Servius; proprie autem *cura* de amore. Virg. 'At regina gravi jamdudum saucia cura.' Item: 'tua cura Lycoris.' Scaliger a *κόρος* satietas curam dictam putat: sed magis placet esse a *κόρειν* purgare, ut proprie ad nitorem domus pertineat. Et ita Voss. *Idem.*

[f] *Curatores*] Tutores dicuntur, qui impuberibus dantur, qui se per ætatem defendere non possunt, curatores vero, qui tutoribus succedunt et dantur puberibus. Et hæc voluit Festus, cum ait curatores loco tutorum pupillis datos. Ubi eo errasse videtur, quod puberibus, non pupillis darentur. Nam ex juris formula tutor pupillum puberem factum admonebat, ut sibi curatorem sumeret. Tamen extra erroris aleam erit Festus, si dicamus pupillorum nomine puberes aliquando etiam contineri, quod verum esse sciunt, qui in jure versati sunt. *Idem.*

[g] *Curia*] Quod ait additas esse quinque, ut in sua quisque curia sacra publica faceret, est, ni fallor, vel mendosum, vel falsum. Licet verbo Centumviralia, XXXV. curias easdem esse, existimet tribus: quod contra Romanarum rerum memoriam est. Videndum est, an recte amoveri pos-

curia[h] dicebatur, ubi tantum ratio sacrorum gerebatur. Curiæ etiam nominantur, in quibus uniuscujusque partis populi Romani quid geritur:[7] quales sunt eæ, in quas Romulus populum distribuit numero triginta: (quibus postea additæ[i] sunt quinque:)[8] ut in sua quisque curia

7 Al. *digeritur*.—8 Vide Not. g, &c.

NOTÆ

sint illa verba: *quibus postea additæ sunt quinque:* quæ fortasse Pauli sunt. His amotis cetera vera sunt, præterquam quod de nominibus curiarum scribit; quod nonnullis falsum esse videtur. *Ant. Aug.*

Curia] Asconius in Varr. III. sentire videtur tribus et curias easdem esse. 'Tribus,' inquit, 'principio tres fuerunt, Tat. Ram. Luc. postea de nominibus Sabinarum plures factæ sunt, quibus deprecantibus bellum parentum maritorumque finitum est; ad postremum XXXV. factæ:' et in Verri. II. 'Legitimos omnes tribus habent divisores suos, quos Plautus magistros Curiarum vocat in Aulul.' Vide Verrium apud A. Gell. lib. XVIII. c. 17. ubi scribendum est, *tribus quoque et curias*, pro eo quod est in vulgatis, *decurias*. Ful. Ursin.

Curia] Calabra. Glossarium: 'Calabra, *ἱππὼν*, *βουλή*:' sane hoc verbo *ἱππῶνα* significari nunquam legi. Supra monuimus inepti mutilatoris verba esse, *quibus postea sunt additæ quinque*. Illa vero etiam mendosum tinniunt: *nomina curiarum virginum*. Legendum enim *Curium*, aut *Curetium Virginum:* vel, si mavis, *Curiensium*. Sabinarum enim virginum nomina imposita Curiis. *Jos. Scal.*

Curia] Tribus modis accipitur *curia*. Sed ex eadem semper origine, nempe a *cura*. Primo, pro loco ubi senatus consedit. Varro lib. II. de vita pop. R. 'Itaque propter curam locus quoque, quo suám quisque senator confert, curiam appellat.' Secundo, quæ et prima vocis origo, pro loco ubi sacerdotes cujusque curiæ res divinas peragerent, ut 'curiæ veteres.' Denique pro trigesima parte populi Rom. qui in triginta curias divisus fuit. Duas priores significationes Festus amplexus est, ut et Varr. lib. VI. 'Curiæ duorum generum, nam et ubi curarent sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres, et ubi senatus humanas, ut Curia Hostilia, quod primus ædificavit Hostilius rex.' Apud Festum pro *geritur* quidam libri habent *digeritur*. Male, ut videtur, nam sacra Festus intelligit, quæ singulæ curiæ in sacra sua æde per sacerdotes suos peragebant. *Dac.*

[h] *Calabra Curia*] Ad collem Capitolinum sita. Sic dicta a *calando*, hoc est, *vocando*. Quod universus populus ad eam calaretur, vocaretur, singulis calendis ad nonas et nundinas ediscendas. Unde liquet hanc fuisse maximam curiam, omnibus populi curiis communem, quam supra triginta reliquas a Romulo exstructas Capitolium inter et Palatium ædificasse Numam testatur Dionysius lib. II. cap. 6. *Idem.*

[i] *Quibus et postea additæ*] Non video cur hæc verba viris doctis suspecta sint, cum *tribus* et *curiæ* perpetuo unum et idem fuerint, aliud ex alio conflatum corpus Romani populi.

sacra publica faceret, feriasque observaret; hisque curiis singulis nomina Curiarum virginum [k] imposita esse dicuntur, quas virgines quondam Romani de Sabinis rapuerunt.

Curiales [l] ejusdem curiæ, ut tribules, et municipes. Curiales flamines [m] curiarum sacerdotes. Curiales men-

NOTÆ

Quod et ipse Festus aperte nos docet in 'centumviralia.' Locum adi. *Idem.*

[k] *Nomina Curiarum virginum*] Lege *curium virginum* aut *curetium*, sive, si mavis, *curiensium*, ut monet Scaliger. Ex Curibus Sabinis scilicet. Idem Liv. lib. I. 'Itaque cum populum in curias triginta divideret, nomina earum curiis imposuit.' Sed falsi sunt et Livius, et Festus, aliique omnes, qui idem tradidere, nam ex Dionysio et Plutarcho certum est Curiis nomen impositum a ducibus et eorum patriis, idque etiam ex earum nominibus quæ supersunt cuilibet satis apertum, etsi infra Festus in 'Popilia' tradit, non tantum a viris sed a fœminis quoque tribus nominatas. Verum in antiquitate enucleanda satis indiligentes fuere Romani veteres, et in ea multo accuratiores Græci, ut Dio, Plutarch. Dionysius. *Idem.*

[l] *Curiales*] Dicuntur et servi Curiarum, qui etiam post desitam Curiatorum comitiorum solennitatem ea comitia convocare solebant. Terentius non alios intellexit, 'Curialis vernula est, qui me vocat:' nisi, quod verius puto, *curialem* dixerit ab eo, quod Græci censebant servos ex tribu, populo, et curia dominorum. Itaque apud Aristophanem legimus, τὴν Στρυμμοδώρου Θρᾷτταν ἐκ τοῦ Φελλέως. A qua mente dicit servus in Phormione: 'Amicus summus meus et popularis Geta:' vocat popularem suum in palliata Comœdia, servum cujus herus ejusdem δήμου esset cum suo hero. Si servi erant Curiales, et vernas quoque fuisse necesse est. Quare eruditissimus vir Ant. Goveanus assequi non potuit, cum tamen, si illud sagax ingenium adhibuisset, potuisset, ni fallor, aut certius pronuntiare, aut prudentius tacere. Ii servi, cum liberabantur a magistratu, prænomen et nomen ipsius magistratus accipiebant. Publici ii servi erant ex iis, qui dicebantur Servi Romani. Porro *Curiales* postea et *Curiones* dicti sunt, quia cum antea Curionum esset habere 'Comitia Curiata,' ipsi postea obsoleta veteri consuetudine Comitiorum eorum vicem ea Comitia habebant, et propterea abusi sunt posteriores Romani eo nomine, ut omnes servos publicos, deinde et præcones, vocarent *Curiones*. Martialis: 'epigrammata Curione non egent.' Sed et *Calatores* ipsos antiquitus vocabant *Curiones*, ut in carmine Saliari: 'omnia dapatilia comisse Jani Cusiones:' hoc est, Calatores, vel præcones sacrorum. Illi, ut dixi, erant servilis conditionis. *Jos. Scal.*

Curiales] Ejusdem curiæ. Plaut. Aulul. II. 2. 'nam neque quisquam curialium Venit, neque magister, quem dividere argentum oportuit.' Tribules, ejusdem tribus; municipes, ejusdem municipii. Vide suo loco. *Dac.*

[m] *Curiales Flamines*] Minores Sacerdotes intellige, qui curionum vicem sacra et cærimonias obibant, nam *curiones* curiarum sacerdotes fuisse notum est. *Idem.*

sæ,[n] in quibus immolabatur Junoni, quæ Curis est appellata.

Curiata comitia[o] a curiis appellata.

Curii fana[p] a Curio[9] dicta, quia eo loco domum habuerat.

Curionem agnum[q] Plautus pro macro dixit, quasi cura macruisset.

Curionia sacra,[r] quæ in curiis fiebant.

Curionium æs[s] dicebatur, quod dabatur curioni ob sacerdotium curionatus.

Curis[t] est Sabine hasta. Unde Romulus Quirinus, quia eam ferebat, est dictus; et Romani a Quirino Quirites dicuntur. Quidam eum dictum putant a Curibus, quæ fuit urbs opulentissima Sabinorum.

9 Quidam libb. *Curiati fana a curiatio.*

NOTÆ

[n] *Curiales mensæ*] Mensæ cujusque curiæ, Junoni dicatæ. Dionys. lib. II. cap. 8. Tatius in omnibus curiis mensas Junoni Quiritiæ ac Sabinæ dicavit. Hæ mensæ celebrandis conviviis institutæ. Nam singulæ curiæ cum suis sacerdotibus sacrificia obibant, et una epulabantur, unde et 'curiæ dies' apud Ciceronem de Oratore: 'Ut cum lauti accubuissent, tolleretur omnis superioris sermonis tristitia, eaque esset in homine jucunditas, tantus in jocando lepos, ut dies inter eos curiæ fuisse videretur.' *Idem.*

[o] *Curiata comitia*] Quibus curiatim suffragia dicebantur, ut quod plures curiæ statuissent, id jussum populi diceretur. Ea Magistratus, qui prioribus comitiis creati fuerant, confirmabant. *Idem.*

[p] *Curii fana*] A quodam Curio dicta. Quidam codd. *Curiati fana.* Forsan *Curii tifata.* Sic infra 'Mancini tifata.' Locum adi. *Idem.*

[q] *Curionem agnum*] Locus Plauti est Aulul. III. 6. 'quo quidem agno sat scio.' 'Magis curiosam nusquam esse ullam bestiam. Volo ex te scire quid sit agnus curio, Qui ossa atque pellis totus est, ita cura macet.' Ubi et *curiosum* et *curionem* vocat. Nec necesse est ut supra pro *curiosum, curionem* legas, nam utrumque recte dici potest. Et Apulei. Agnum pinguem *incuriosum* vocat. *Idem.*

[r] *Curionia sacra*] Quæ in curiis habebant a curione sacrorum curialium præfecto. 'Curionium æs,' *le revenu annuel du Curé.* Idem.

[s] *Curionium æs*] Curionia sacra. *Idem.*

[t] *Curis*] 'Curis' Sabinorum lingua hastam significare testatur Cato et alii. Ovid. etiam. 'Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis.' Sed propius vero est a *Curi* Curibus nomen inditum, et a *Curibus Quirinum* et *Quirites* dictos. Nam *Quirites* proprie qui *Cures* Sabinorum oppidum incolebant. Et a *Curibus* Quirites appellatos testatur Livius lib. I. 'Qui-

Curitim [u] Junonem appellabant, quia eandem ferre hastam putabant.

Curriculo [x] pro cursim ponebant. Plautus: Licet, inquit, vos abire curriculo.

Curriculus deminutivum est a curru.

Curtii locus [10] [y] appellatur a Curtio, qui eo loco in profundissimum se ob salutem populi Romani projecit hiatum.

Curules [z] equi quadrigales. Curules magistratus appellati sunt, quia curru vehebantur.

Cussilirem [a] pro ignavo dicebant antiqui.

Custodelam dicebant antiqui, quam nunc dicimus custodiam.

Custoditio est opera ad custodiendum quid sumpta.

Cutis [b] Græcam habet originem: hanc enim illi κύτος dicunt.

10 Legendum monet Dac. *lacus*.

NOTÆ

rites a Curibus appellati.' Et inde forsan Juno Sabina *Quiris* etiam dicta. *Idem*.

[u] *Curitim*] Vide 'Curis.' *Idem*.

[x] *Curriculo*] Locus Plauti, quem laudat Festus, est ex iis fabulis quarum nomina non supersunt. Sed ea voce idem alibi sæpius usus est. Ut Mostel. 'Sed ego sumne infelix qui non abeo curriculo domum?' Quod Festus *cursim* exponit. At doctiss. Vossius non censet esse adverbium, sed a nomine *curriculum* et *curriculo* esse *cursu*. Nam idem dixit Trinum. v. 4. 'Curre in Pyræum atque unum curriculum face.' Et id magis placet. *Idem*.

[y] *Curtii locus*] Lege *lacus*. In foro erat. Sed de hac historia apud Veteres non constat. Alii a Marco Curtio, alii multo ante a Curtio Metio, T. Tatii milite, dictum volunt. De priori plures consentiant. Vide Liv. lib. VII. sect. 6. triplicem historiam affert Varro, quem vide lib. IV. *Idem*.

[z] *Curules*] Equi, qui currum, ubi sella curulis erat, trahebant. Erat autem sella curulis eburnea. Unde 'Curule ebur' appellat Horat. Græci ἐλεφάντινον δίφρον. Magistratus qui hac sella uterentur *curules* dicti. *Id*.

[a] *Cussilirem*] Prius dictos puto *Cossilires*. Sic vocati ignavi, et oscitabundi, qui per vias urbis otiosi incedunt varici, et lentis passibus. Metaphora ab aratoribus, qui porcas in agro faciunt. Oportet enim eos pedes ambos in sulcis seu liris ponere, et porcam in medio habere: ut necesse sit varicitus incedere, quod dicebatur 'Cossim lirare:' unde *Cossilires*. *Cossim*, pro *coxim*, est varicitus. Vide Nonium. Attius Parergis: 'Bene proscissas Cossigerare ordine porcas,' bidenti ferro rectas deruere. Formatum verbum ex *Cossim* et *aggerare*. Jos. Scal.

[b] *Cutis*] Non video quomodo a κύτος quod profunditatem notat, *cutis* possit deduci. Et vera est conjec-

CYBELE [c] mater, quam dicebant magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod Græci κύβηβεν [11] dicunt. Cybele vero eadem dicta a loco, qui est in Phrygia.

Cybium [d] dictum, quia ejus medium æque patet in omnes partes, quod genus a geometris κύβον dicitur. Unde etiam tessellæ quadratæ κύβοι. Hinc et κύβιον genus piscis, quia piscantes id genus piscium velut aleam ludant.

Cyllenius [e] Mercurius dictus, quod omnem rem sermo sine

11 Al. κιβίβον, vel βέβηλον, vel κυβήβειν, vel κύβικος. Vid. Not.

NOTÆ

tura Voss. qui legendum monuit σκύτος, quod Hesych. interpretatur πᾶν δέρμα, 'omnem pellem.' A σκύτος cutis, ut a στέγω tego. A σκύτος etiam scutum et scutica. Dac.

[c] *Cybele*] Deorum mater ideoque magna mater dicta. Sed legendum *Cybebe:* ut viris doctis placuit. *Cybebe* enim a Græco κύβιβον, lege κύβηβον, vel ut alii κυβήβειν. Malim κύβηβον. Nam κύβηβοι proprie Cybeles furore correpti, ut βακχοὶ qui Bacchi spiritu pleni erant, dicebantur. Vide Eustath. in κύβηβοι. Est autem κυβήβειν idem quod κυβιστᾷν, capitis rotatione furorem contrahere, quod Cybeles sacerdotibus solenne fuit. Lucanus: 'crinemque rotantes Sanguinei populis ulularunt tristia Galli.' Eadem *Cybele* a Cybelo Phrygiæ monte dicta. Et male qui pro, *A loco qui est in Phrygia,* legunt, *a luco qui est in Ph.* Idem.

[d] *Cybium*] Salsamenti sive tarichi genus quadratum, a Græco κύβος, quod Geometris figuram quadratam notat. A Pelamyde fiebat cybium, quia Pelamys in cybia secabatur. Athenæus lib. II. 'Ικέσιος δ' ἐν δευτέρῳ περὶ ὕλης πελαμύδας κυβία εἶναί φασι μεγάλα. Plin. lib. IX. cap. 15. 'Pelamydes in apolectos particulatimque consectæ in genera cybiorum dispartiuntur.' Et hic mos etiamnum durat; Thunni enim qui et Pelamydes, in cybia secantur. Infra Festus, cum ait κύβιον esse genus piscis, pelamydem intelligit, sed in eo falsus est, quod Pelamydas cybia dicta fuisse opinatur, cum earum tantum frustilla in quadrum concisa cybia dicta sint. Neque Festo favet Plinius, ut doctiss. Salmasius existimavit, qui et Festum et Plinium eodem modo deceptos putat. Plinii verba sunt ex lib. XXXII. cap. ult. 'Cybium, ita vocatur pelamys, quæ post XL. dies a ponto in Mæotim revertitur.' Sed enim vitioso codice Salmasius utebatur, nam omnes alii qui melioris notæ sunt, aperte præferunt, *Cybium, ita vocatur concisa pelamys, &c.* In fine, cum Festus ait piscantes piscem illum quasi aleam lusisse, de ejus Cybiis intelligendum est, quibus piscatores pro alea utebantur. *Idem.*

[e] *Cyllenius*] Mercurius Deorum nuntius et interpres, et quia eorum mandata sermone exequebatur sine manuum auxilio, a Græco κυλλὸς, 'mancus,' Cyllenium dictum Festus putavit. Ubi illum meras nugas ludere nemo non videt. Ita enim a Cyllene Arcadiæ monte dictus est. Virg.

manibus conficiat, quibus partibus corporis qui carent κυλλοὶ vocantur: ideoque quadratum eum fingunt. Alii volunt sic appellatum, quod in Cyllenia via [12] [f] sit nutritus. Alii quod in monte Arcadiæ Cyllene. Alii quod a Cyllene sit nympha educatus.

Cymbam [g] Græci appellant κύμβην.

Cymbium [h] poculi genus a similitudine navis, quæ dicitur cymba, appellatum.

Cynthius Apollo a Cyntho Celi monte vocatus.

Cyparissæ [i] appellantur acies quædam igneæ, quæ noctu apparere solent ad similitudinem cupressi.

Cyparissiæ dicuntur ignes prodigiosi a similitudine cypressorum.

Cypria [k] Venus, quod ei primum in Cypro [l] insula templum sit constitutum: vel quia parientibus præsideat, quod Græce κύειν parere sit.

Cyprio bovi [m] merendam, Ennius sotadico versu cum dixit,

12 Conjicit Dac. *Cyllene vico* vel *Cyllenio vico*.

NOTÆ

VIII. Æneid. 'Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.' Tamen si Græculorum amas somnia vide Eustath. in Homer. p. 300. et 1951. *Idem.*

[f] *Cyllenia via*] Ad hanc viam investigandam nullam invenire viam possum. Forsan rescribendum *Cyllene vico* vel *Cyllenio vico*. Idem.

[g] *Cymbam*] Navigii genus: Virg. 'Gemuit sub pondere cymba.' A Græco κύμβη, quod νεὼς εἶδος exponit Hesych. *Idem.*

[h] *Cymbium*] Poculum quod in modum cymbæ factum. Virg. v. Æn. 'Cymbiaque argento perfecta atque aspera signis.' *Idem.*

[i] *Cyparissæ*] Cuparisseæ, et cuparissiæ, et cuparissæ, ignes qui in modum cypressi apparent. Nam pro *cupressus*, *cuparissus* dicebatur a Græco κυπάρισσος. Virgil. 'Nec Idæis cuparissis.' *Idem.*

[k] *Cypria*] Cypris et Cypria dicta Venus a Cypro insula, non a κύειν, quanquam idem aliquis senserit qui ait: Κύπρις, κυοπορίς τις οὖσα, ὡς τὸ κύειν παρέχουσα, i. 'Cypris, quasi cyoporis, quasi parere faciat,' quod et apud Eustath. legere est. *Idem.*

[l] *Quod ei primum in Cypro*] Verum est primum Veneri templum constitutum fuisse in Cythera. Et hoc illud est, quod hic Festum fefellit: Cytheram enim hic Cypri urbem putavit, quæ re vera est Peloponnesi insula in sinu Laconico, ubi Veneri templum primi dicarunt Phœnices. Vide Pausan. in Laconicis. *Idem.*

[m] *Cyprio bovi*] Videndus Plinius l. XXIII. c. 20. *Ful. Ursin.*

significat id, quod solet fieri in insula Cypro, in qua boves humano stercore pascuntur. Idem cum dicit, Propter stagna,[n] ubi lanigerum genus piscibus pascitur: esse paludem demonstrat, in qua nascuntur pisces similes ranunculis, quos oves consectatæ edunt.

Cytherea,[o] Venus, ab urbe Cythera, in quam primum devecta esse dicitur concha, cum in mari esset concepta.

NOTÆ.

Cyprio bovi] Tam verum est ullos boves *σκατοφάγους* esse, quam ullas oves *ὠμοφάγους*. Utrumque enim contrarium animali ruminanti. Scio quidem in quibusdam nationibus pisces arefactos, ac sale duratos bubus apponi. Sed aliud est pisces pecori dare, cum jam amplius pisces non sunt, aliud pecus ipsos vivos consectari et pasci. Sed *περὶ σκατοφάγων βοῶν* non solum Festus ait, sed et Græci *παροιμιογράφοι*, exponentes proverbium *Κύπριος βοῦς*. Vide illos. *Jos. Scal.*

Cyprio bovi merendam] Cyprios boves stercore vesci antiquis proditum est, unde 'Cyprius bos' proverbii vice in quemlibet jactabatur, qui se fœdo victu imbulbitaret. Hesych. *Κύπριος βοῦς, ἐπὶ κοπροφάγου εἰκαίου τάσσεται τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ Κύπριοι βόες κοπροφαγοῦσι.* id est, 'Cyprius bos in merdiphagum quemlibet dicitur istud, quod boves Cyprii stercore vescuntur.' Quanquam id contra ruminantis naturam esse constat. *Dac.*

[n] *Propter stagna*] Hic Sotadicus versus sic legi debet: *Propter stagna genus ubi lanigerum piscibu' pascit.* Etsi falsum est oves ullas esse *ὠμοφάγους*. *Idem.*

[o] *Cytherea*] Ab urbe Cypri Cythera, in quam salo exorta, statim delata fuit. Quapropter et in Cypro nata dicitur. Unde *Cyprogeneia* dicta. Verum, quia hujus Cytheræ nemo, quod sciam, præter Hesiodi Scholiasten meminit, eos sequor, qui Cythercam dictam tradunt ab insula Cythera, in sinu Laconico, hodie *Cerigo*. Vide Bocharti Chanaan lib. I. cap. 22. Neque illud prætereundum, Scholiasten Hesiodi Cytheras accepisse de urbe Cypri manifesto contra mentem Hesiodi, qui scribit Venerem, ubi primum nata fuit, Cytheras advectam: deinde et circumfluam ad Cyprum pervenisse. Neque enim poterant in Cypro esse Cytheræ, cum e Cytheris Venus in Cyprum delata sit, &c. *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER IV.

Dacrymas[a] pro lacrymas Livius sæpe posuit, nimirum, quod Græci appellant δάκρυα. Item dautia,[b] quæ lautia dicimus, et dantur legatis hospitii gratia.

Dædalam[c] a varietate rerum artificiorumque dictam esse apud Lucretium terram, apud Ennium Minervam,[d] apud Virgilium Circen,[e] facile est intelligere: cum Græce δαιδάλλειν significet variare.

NOTÆ

[a] *Dacrymas*] Dacryma a Græco δάκρυμα quod verbale est a δάκρυ vel δάκρυον. Usus est Livius Andronicus, sed hodie apud eum frustra quæras. *Dac.*

[b] *Item dautia*] *Dautia* rectum esse arbitror, et inde *d* in *l* mutato *lautia*. A Græco videlicet δώτια; sunt autem *lautia* Xenia, quæ legatis mittebantur in donum, ut recte Festus. Meminit Livius plus semel: lib. xxv. de Saguntinorum legatis: 'Locus inde, lautiaque præberi jussa:' et alibi, 'Locus et lotia præbita.' Plutarch. in αἰτίοις: τὸ γὰρ παλαιὸν, ὡς ἔοικεν, οἱ ταμίαι ξένια τοῖς πρεσβεύουσιν ἔπεμπον· ἐκαλεῖτο δὲ Λαύτεια τὰ πεμπόμενα, i. e. 'Antiquitus enim, ut videtur, tamiæ munera legatis mittebant: quæ mittebantur vocata lautia.' Quam antiquus is mos fuerit ad legatos munera mittendi ex Homero et aliis notum est. *Idem.*

[c] *Dædalam*] Dædalam terram ob varietatem dixit Lucret. lib. I. 'Tibi suavis Dædala tellus Summittit flores.' Idem lib. II. 'Dædala cordis Carmina.' Et lib. IV. 'Verborum Dædala lingua.' Lib. V. 'Naturaque Dædala rerum.' Item: 'Dædala signa.' *Idem.*

[d] *Apud Ennium Minervam*] Ob lanificii artificium: cui præest locus Ennii lib. I. annal. sed mutilus: 'Dædala.... .Minerva.' *Idem.*

[e] *Apud Virgilium Circen*] Lib. VII. Æneid. 'Illorum de gente patri quos

Dagnades[f] sunt avium genus, quas Ægyptii inter potandum cum coronis devincire soliti sunt, quæ vellicando morsicandoque et canturiendo[1][g] assidue non patiuntur dormire potantes.

Dalivum[h] supinum ait esse Aurelius, Ælius stultum. Oscorum quoque lingua significat insanum. Santra vero dici putat ipsum, quem Græci δείλαιον: id est, propter cujus fatuitatem quis misereri debeat.

Damium[i] sacrificium, quod fiebat in operto in honorem

1 Quidam viri *cantitando*. Vid. Not. inf.

NOTÆ

Dædala Circe Supposita de matre nothos furata creavit.' *Idem.*

[f] *Dagnades*] Scribe per *c* δακνάδες. Hesychius: δακνὶς, εἶδος ὀρνέου. Quod vero *canturiendo* hic mutant docti viri, et substituunt *Cantitando*, nescio quare sibi persuaserint *Canturire* verbum Latinum non esse: cum alii veteres usurparint, et vetus Glossarii scriptor: 'Canturit, ψιθυρίζει.' *Jos. Scal.*

Dagnades] Pro *dacnades c* converso in *g*, δακνάδες. Hesych. δακνὶς, εἶδος ὀρνέου: a δάκνω, 'mordeo.' Has aves coronis vinctas capiti imponebant, quippe quis ebrietatem depelli, seque ebrios factos, fieri sobrios existimabant. De coronis Geopon. lib. VII. cap. 30. ἀνανήφειν ποιοῦσι τοὺς μεθύοντας στέφανοι ἀπὸ ποικίλων ἀνθῶν, ἐπιτιθέμενοι τῇ κεφαλῇ, i. e. 'Coronæ ex variis floribus capiti impositæ ebrios ad sobrietatem revocant.' *Dac.*

[g] *Canturiendo*] Viri docti legunt *cantitando*, sed nescio quare sibi persuaserint *canturire* verbum Latinum non esse, cum alii veteres usurparint, et vetus Glossarii scriptor: 'Canturit, ψιθυρίζει.' *Idem.*

[h] *Dalivum*] Glossarium: 'Daunum, ἄφρονα.' Manifesto legendum *Dalivum*: sinceriora vestigia apud eundem scriptorem in illo, 'Davus, ἄφρων, ἄπειρος.' *Dalivus* enim legendum. *Jos. Scal.*

Dalivum] Per 'supinum' negligentem intellige et insipientem. Ad eandem mentem glossæ: 'Dalivus, ἄφρων, ἄπειρος.' Item: 'Dalivum, ἄφρονα;' Et optime Santra eum esse putavit quem Græci vocant δείλαιον, ab Æolico δείλαιφος, 'dalivus.' Δείλαιος autem est μάταιος, ut exponit Hesych. δείλαιον, μάταιον. *Dac.*

[i] *Damium*] Glossarium: 'Damium, θυσίαι, ὑπαίθριον γενόμενον.' contra dicit, ac Festus. Falsum vero ἀντιφραστικῶς dictum, quod minime publicum sit. Immo ita dictum, quod pro populo fieret. Juvenalis: 'Pro populo faciens quantum Laufella bibebat.' Sequentia quoque ita legenda: *Dea quoque ipsa Damia, et sacerdos ejus Damiatrix appellabatur.* Sane *Damiatrix* etiam in antiquitus excusis legebatur. Quod inepti homines in nescio quas Græculas ineptias mutarunt. *Jos. Scal.*

Damium] Sacrificium in honorem Maiæ, quæ Bona Dea vocabatur, a matronis in æde Pontificis Maximi fieri solitum; sed male per antiphrasin sic dictum putavit Festus, quasi minime publicum sit, cum constet

Bonæ Deæ, dictum a contrarietate, quod minime esset δημόσιον, id est, publicum: Dea quoque ipsa δαμία, et sacerdos ejus δαμίας,[2] appellabatur.

Danistæ,[k] fœneratores.

Danunt,[l] dant.

Daps[m] apud antiquos dicebatur res divina, quæ fiebat aut hyberna semente, aut verna, quod vocabulum ex Græco deducitur, apud quos id genus epularum δαὶς dicitur. Itaque et daptice se acceptos antiqui dicebant, significantes magnifice: et dapticum negotium, amplum, ac magnificum.

Dasi,[n] dari.

Daunia[o] Apulia appellatur a Dauno Illyricæ gentis claro viro, qui eam propter domesticam seditionem excedens patria occupavit.

DEACTIO,[p] peractio.

2 Alii libb. *Damiatrix*, et ita legendum monent Scal. Dac.

NOTÆ

pro populo factum fuisse, et sub dio. Cicero epist. lib. I. ad Atticum: 'Credo enim te audivisse, cum apud Cæsarem pro populo fieret, venisse ibi muliebri vestitu virum.' Gloss. 'Damium' θυσία ὑπαίθριος γενόμενον, 'sacrificium subdiale.' *Dac.*

[k] *Danistæ*] Qui pecuniam fœnori collocant: *Danista*, Græce δανειστὴς a δάνος, fœnus. *Trapezita* etiam dictus a tabulis quæ Græce τράπεζαι. Quanquam illud discriminis inter utrumque quidam ponunt, ut *danista* privatus, trapezita vero publicus sit fœnerator; sed apud Veteres plerumque confunduntur. *Idem.*

[l] *Danunt*] Plaut. Mostel. I. 2. 'Ad legionem cum itant, adminiculum iis danunt.' *Idem.*

[m] *Daps*] Exempla dapis pro verna, aut hyberna semente habes apud Catonem. *Jos. Scal.*

Daps] Sacrificium hyberna vel verna semente fieri solitum: unde apud Catonem reperias *daps* pro ipso veris vel hyemis tempore. *Daps* etiam latius patet, nam omnes opiparos et sumtuosos apparatus significat. Livius Andronicus: 'Quæ hæc daps est, quis festus dies?' Ex Homer. illo Od. A. 225. Τίς δαὶς, τίς δὲ ὅμιλος ὅδ' ἔπλετο; Et inde *daptice* sumtuose, *dapticum* magnificum, sumtuosum, *dapsilis*, magnificus. *Daps* autem potius a δαπάνη quam a δαὶς, nam prius dicebatur *dapis*. Dac.

[n] *Dasi*] 'Dari,' ut 'Valesii' pro 'Valerii,' &c. *Idem.*

[o] *Daunia*] Plin. 'Apulia Daunorum cognomine, a duce Diomedis socero.' Solinus tamen: 'A Cleolao Minois filio, Daunios.' Corrupte forsan. *Idem.*

[p] *Deactio*] *De* aliquando intendit, auget, sic 'deamare,' valde amare: 'decultare,' valde occultare: 'dea-

Deblaterare[q] est stulte loqui. Nam Græci βλάκας stultos appellant.

Decalicatum,[r] calce litum.

Decermina[s] dicuntur, quæ decerpuntur purgandi causa.

Decima quæque[t] Veteres Diis suis offerebant.

Decotes[3] togæ detritæ.

Decrepitus[u] est desperatus crepera jam vita: ut crepusculum, extremum diei tempus. Sive decrepitus dictus, quia propter senectutem nec movere se, nec ullum facere potest crepitum.

Decultarunt,[x] valde occultarunt.

Decumana ova[y] dicuntur, et decumani fluctus, quia sunt

3 'L. m. addit *Decotes, Decuriones.*' Ful. Ursin.

NOTÆ

gere,' peragere: 'decalicare,' omnino calicare, calce illinire: 'Deparcus,' valde parcus, apud Sueton. 'defœdus,' valde fœdus. Cic. *Idem.*

[q] *Deblaterare*] Vide 'Blaterare.' *Idem.*

[r] *Decalicatum*] A Græco κάλιξ, calix, 'calicare,' 'decalicare.' Vide 'Calicata.' *Idem.*

[s] *Decermina*] Purgationes ad placandos Deos fieri solitæ. Sed non constat quomodo peragerentur: nam proprie *decermina*, de frondibus ad lustrandum decerptis. Et forsan de iis Festus. *Idem.*

[t] *Decima quæque*] Vide quantum juris Barbarus ille sibi sumserit in hoc loco mutilando: uni enim tantum Herculi hoc fiebat. *Jos. Scal.*

Decima] Nunquam legi decima quæque Diis oblata fuisse, sed tantum Herculi. Plauti Stich. 'Uti decumam partem Herculi polluceam.' Nam quod Decimam prædæ partem Apollini votam apud Livium legas, alia plane res est. *Dac.*

[u] *Decrepitus*] A lucerna, vel candela, quæ ultimum expirans crepitum edere solet. Hoc enim est Decrepare: ut apud Pers. destertere. Decrepitus a veteribus Græciæ magistris exponitur ὑπέργηρος, τετυμβευμένος, ἑφθὸς, γέρων ταχυθάνατος. *Jos. Scal.*

Decrepitus] Cui vita crepera, id est, dubia, ut crepusculum, diei tempus dubium, vel a *crepitu*, quod senex nullum facere crepitum queat: sed magis placet Scaliger, qui ait esse metaphoram a lucerna vel candela, quæ ultimum expirans crepitum solet edere. Hoc enim est *decrepare*, ultimum crepare, ut apud Persium 'destertere,' id est, postremum stertere. Et eo sensu decrepitus eleganter in Glossario exponitur ἐκπεπνευκὼς, Qui ultimum flatum sive crepitum edidit. *Dac.*

[x] *Decultarunt*] Vide 'deactio.' *Id.*

[y] *Decumana ova*] Mirum Veteres inepte credidisse quæ ordine decima nascuntur, ea esse omnium maxima; ut de fluctibus. Ovid. Trist. lib. I. el. 11. 'Qui venit hinc fluctus, fluctus

magna: nam et ovum decimum majus nascitur, et fluctus decimus fieri maximus dicitur.

Decumanus[z] appellatur limes, qui fit ab ortu Solis ad occasum. Alter ex transverso currens appellatur Cardo.

Decures, decuriones.

Decuriones[a] appellantur, qui denis equitibus præsunt.

Dedita[b] intelligitur valde data.

Defomitatum,[4][c] a fomitibus succisum, quibus confoveri erat solitum.

Defrensam,[d] detritam, atque detonsam.

Defrui[e] dicebant antiqui, ut deamare, deperire: significantes omnem fructum percipere.

Degere[5][f] antiqui posuerunt pro expectare.

Degunere,[6][g] degustare.

4 Al. *Deformicatum.*—5 Malit Dac. legere *Degerere.*—6 Quidam libri *Degumare.*

NOTÆ

supereminet omnes, Posterior nono est, undecimoque prior.' Nam per metaphoram *decumana* ea dicuntur a re agraria scilicet, maximus enim limes in agris Romanis *decumanus* vocatur. *Idem.*

[z] *Decumanus*] In agris Romanis decumanus limes, qui ab Oriente ad Occidentem. *Cardo* qui a Meridie ad Septemtrionem dirigitur, ubi mundi cardines. *Idem.*

[a] *Decuriones*] Gloss. 'Decurio, δεκαδάρχης.' 'Decurionatus, δεκαδαρχία.' *Idem.*

[b] *Dedita*] Valde data, id est, omnino, in perpetuum data, ita ut ea nequeas repetere. Sic vetus Terentii interpres: 'Dare est quod repetas: Dedere est ad perpetuum. Damus amicis, dedimus hostibus.' *Idem.*

[c] *Defomitatum*] Quod de fomite excutitur: est autem fomes materia arida ad ignescendum apta. Virg. 'Rapuitque in fomite flammam.' *Fomes* a *foveo*, quod fomite foveri solerent. *Idem.*

[d] *Defrensam*] Glossarium: 'Defrensa, ἄρουρα θερισθεῖσα.' 'Defrens, ἄρουρα, θερισμός.' *Jos. Scal.*

Defrensam] Defrens, vel defrensa, proprie est seges demessa. Gloss. 'Defrensa, ἄρουρα θερισθεῖσα.' Inde per metaphoram defrensa vestis dici potuit vestis detrita et detonsa, *Dac.*

[e] *Defrui*] Vide 'deactio.' *Idem.*

[f] *Degere*] Malim legere *degerere*, ut in marg. quanquam utrumque mihi æque ignotum est. Nisi *degerere* operis privationem significet a *de* privativo, ut *denasci* pro mori, sic *degerere*, nihil agere, et qui nihil agunt quodammodo videntur expectare. Nihil aliud succurrit, nunc quidem. *Idem.*

[g] *Degunere*] Fortasse *Degumare*. Quod in Conjectaneis monuimus. *Jos. Scal.*

Degunere] Gloss. 'Degunere, ἀπογεύσασθαι, συγγεῦσαι.' Sed apud Festum et in Glossario legendum monuit Scaliger *Degumare* sive *degumi-*

Deinceps,[h] qui deinde cepit; ut princeps, qui primum cepit.

Deincipem[i] antiqui dicebant proxime quemque captum, ut principem, primum captum.

Deinde[k] compositum est ex præpositione, et loci significatione: ut exinde, perinde, proinde, subinde; quæ item tempus significant.

Delapidata,[l] lapide strata.

Deliberare[m] a libella, qua quid perpenditur, dictum.

Delibrare[7] [n] aquam sulco derivare.

Delicare[o] ponebant pro dedicare.

Delicata dicebant Diis consecrata, quæ nunc dedicata. Unde adhuc manet delicatus,[p] quasi lusui dicatus. Dedicare autem proprie est dicendo deferre.

7 Mss. *Delirare*: optime, censente Dac.

NOTÆ

are, a *gumia* scilicet, id est, *gulosus*. Lucil. 'Compellans gumias ex ordine nostros.' *Dac.*

[h] *Deinceps*] A *dein* et *capiendo*, et significat, qui deinde capit, et quod deinde captum est. Ut *princeps* qui primus cepit, et qui primus captus est. Et *deinceps* ut *princeps* per obliquos Veteres efferebant. Sic Apuleius dixit 'deincipe die' et 'deincipem sermonem.' Vide 'tignum.' *Idem.*

[i] *Deincipem*] Apuleius dixit 'deincipem sermonem.' *Jos. Scal.*

[k] *Deinde*] Ex præpositione *de*, et *inde*, quæ loci significationem continet a Græco ἔνθεν, 'ex illo loco,' et hæc fuit Festi sententia. Sic 'exinde, perinde, proinde, subinde; quæ etiam tempus significant.' Nam pro *postea* vel *deinceps* Veteres usurparunt. *Dac.*

[l] *Delapidata*] Glossæ: 'Delapidata, λιθόστρωτα.' Delapidare est lapidibus sternere. Quandoque etiam lapides auferre, lapidibus purgare. *Idem.*

[m] *Deliberare*] Animo perpendere quid a duobus vel pluribus potissimum sumas. Et a *libra* seu *libella* dictum ait Festus, inepte; nam si ita esset, diceretur etiam *delibrare*, quod aliud est. Melius igitur qui a *libero* deducunt: is enim tantum deliberat, cui libertas data est e duobus aliquid eligendi. *Idem.*

[n] *Delibrare*] Mss. *Delirare* optime. A *lira*, quod fossam vel sulcum significat, per quem aqua in quemlibet locum deducitur. *Idem.*

[o] *Delicare*] Pro 'dedicare,' ut 'lacryma pro 'dacryma.' *Idem.*

[p] *Delicatus*] 'Lusui dicatus,' in Ms. *usui*. Delicati homines sunt, qui muliebria patiuntur. Græci παῖδας ἁπαλοὺς vocant, 'pueros teneros.' 'Enervatos greges' vocat Victor. Sed *delicatus* melius a deliciis: nam et

Delicia [q] est tignum quod a culmine ad tegulas angulares infimas versus fastigium [8] collocatur, unde tectum deliciatum, et tegulæ deliciares.

Delinquere [r] est prætermittere, quod non oportet præteriri. Hinc deliquia et delicta.

Deliquium [s] solis a delinquendo [9] dictum, quod delinquat in cursu suo.

Deliquum [t] apud Plautum significat minus.

Delubrum [u] dicebant fustem delibratum, hoc est, decorticatum, quem venerabantur pro Deo.

8 Ed. Scal. *fastigatum*.—9 Alii *deliquando*, et mox *deliquatur*.

NOTÆ

delicati Suetonio etiam *deliciæ* dicuntur. *Idem*.

[q] *Delicia*] Tignum quod a fastigio tecti ad ultimas usque tegulas pertinet, ita ut inter duo tigna quasi sulcus tegularum efficiatur per quem aqua decurrat, a *deliciendo*, quod inde aqua deliciatur. Gallice *goutiere*. Inde tectum deliciatum, *toit à goutieres*. Et tegulæ deliciares, *tuiles propres à faire des goutieres*. Idem.

[r] *Delinquere*] Proprie *deficere*, more antiquo, ut ait Servius Tubero: 'Num delinquit aut superest aliquid tibi?' Cælius in Historiis: 'Delinquere frumentum: Sardiniam hostes tenere.' Inde per metaphoram *peccare*, et ut exponit Festus, ea linquere quæ non oportet præteriri. A *delinquere*, deficere, est 'deliquium Solis,' Solis defectio, ut a Græco ἐκλείπειν, ἔκλειψις, Eclipsis. Male igitur qui *deliquando* pro *deliquendo*, et *deliquatur* pro *delinquat* legi voluerunt: quanquam idem et Varro. *Idem*.

[s] *Deliquium*] Immo quia *delinquere* apud Veteres erat deficere. Tubero: 'Num delinquit, aut superest aliquid tibi?' Cælius in Historiis: 'Delinquere frumentum: Sardiniam hostes tenere.' *Jos. Scal.*

[t] *Deliquum*] Plautus in Casina: 'Sine amet, sine quod lubet, id faciet, Quando tibi nil domi deliquum est.' *Ant. Aug.*

Deliquum] Scribendum per C, quatuor syllabarum, *Delicuum*. In Casina: 'Quando nil tibi domi delicuum est.' Glossarium *Delicuum* interpretatur πταῖσμα. *Jos. Scal.*

Deliquum] Locus Plaut. est Casin. II. 2. 'Quando tibi nil domi deliquum est.' Id est: cum nil tibi domi minus sit: cum nil tibi domi desit. Glossarium *delicuum* interpretatur πταῖσμα. [At legendum *delictum* in Glossario.] *Dac.*

[u] *Delubrum*] Duplex est hujus nominis significatio: nam et pro Dei simulacro, et pro loco Deo consecrato ponitur. Varro apud Macrob. lib. III. Servius lib. II. et IV. Æn. Asconius hanc Festi interpretationem reprehendens in Divinat. *Ant. Aug.*

Delubrum] Græci Grammatici: καθίδρυμα, ξόανον, ἀνάθημα. *Jos. Scal.*

Delubrum] Simulacrum ligneum, quod sit sine libro, id est, cortice. Idem Servius IV. Æn. 'Aut certe ligneum simulacrum delubrum dici-

Deluit,[x] solvit, a Græco διαλύειν.

Demagis[y] pro minus[10] antiqui dicebant.

Deminutus capite[z] appellatur: qui civitate mutatus est: et ex alia familia in aliam adoptatus: et qui liber alteri mancipio datus est: et qui in hostium potestate venit: et cui aqua, ignique interdictum est.

Demoe[11] [a] apud Atticos sunt, ut apud nos pagi.

10 Pro *minus* conjicit Dac. legendum *nimis*.—11 Alii Δῆμοι.

NOTÆ

mus, a libro, hoc est, raso ligno factum, quod Græce ξόανον dicitur.' Sic ξόανα, ἀγάλματα, εἴδωλα exponit Hesych. Ab hoc igitur delubro sive simulacro templa dicta delubra. Sed magis placet aliorum sententia, qui putant delubra dicta a delubris, hoc est, fontibus, quæ ante templa collocabantur, ut iis homines ante ingressum deluerentur. Cornelius Fronto: 'Delubrum in quo homines pericula sua deluunt.' *Delubrum* igitur a *deluendo*. Servius II. Æn. 'Alii, ut Cincius, delubrum esse locum ante templum ubi aqua currit, a deluendo.' Et lib. IV. 'Delubrum autem dictum, aut, ut supra diximus, propter locum in quo manus abluuntur.' *Dac.*

[x] *Deluit*] Solvit, purgat. Gloss. 'Deluo, ἀπολούομαι.' *Idem.*

[y] *Demagis*] Contra Glossarium: 'Demagis, σφοδρῶς.' Et Nonius: 'Demagis, valde magis.' Sed de hoc satis dicemus in Plautum. *Jos. Scal.*

Demagis] Numquam *demagis* pro 'minus' me legere memini, sed semper pro 'valde magis.' Gloss. 'Demagis, σφοδρῶς.' 'Valde magis;' vide Nonium. Sed forsan pro *minus* legendum *nimis*. Dac.

[z] *Deminutus capite*] Capitis nomine Veteres pericula libertatis, civitatis, familiæ, vitæ denique et existimationis significabant. Sic 'diminui capite' dicebatur is, qui civitatis vel familiæ jus amiserat, vel alicui pro servo traditus fuerat, cum liber esset, vel denique cui vita interdictum fuerat. Et sic tribus modis accidebat capitis diminutio, cum enim aliquis cum libertate civitatem amiserat, ut servi, ingrati liberti, ea dicebatur maxima capitis diminutio. Et cum civitatem tantum amittebat, libertatem retinens, ut in insulam deportati, aqua et igne interdicti, ea minor sive media dicebatur capitis diminutio: cum vero hominis tantum status mutabatur, conservata civitate, et libertate retenta, ut in iis accidit, qui, cum sui juris essent, sese in adoptionem dederunt, aut contra, qui alieno juri subjectus erat, sui juris factus est, tum ea mimima dicebatur capitis diminutio. Et hæc omnia paucis persecutus est Festus. In eo tamen aliquid reprehendas, neque enim omnino verum est, eos, qui in hostium potestatem venerunt, pati capitis diminutionem, scilicet propter spem postliminii, quo restituuntur in integrum: unde et in edicto de majoribus in integr. rest. servitus separatur ab hostium potestate. *Idem.*

[a] *Demoe*] Antique pro *demoi*, ut 'poploe,' 'poploi,' 'popli,' ut alibi dictum; *demoe* autem Græcum est, δῆμοι. In *demos* Attica dividebatur, qua de re vide Doctissimi Meursii libellum de

Demum[b] quod significat post, apud Livium demus legitur. Alii demum pro duntaxat[c] posuerunt.

Denariæ cærimoniæ[d] dicebantur, et tricenariæ, quibus sacra adituris decem continuis rebus[12] vel triginta certis quibusdam rebus carendum erat.

Denicales[13][e] feriæ colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Græci enim νέκυν mortuum dicunt.

Deorata,[f] perorata.

Depeculatus[g] a pecore dicitur, qui enim populum fraudat, peculatus pœna tenetur.

Deperire[h] significat valde perire.

12 Quidam libri *continuis diebus.*—13 Al. *Denecales.*—14 Legendum monent Scal. Dac. *Depeculatus a peculatu dicitur.*

NOTÆ

populis Atticæ. *Idem.*

[b] *Demum*] Postea, tandem. Et apud Livium Andron. legitur *Demus.* Sed locus non extat. Sic 'rursus' pro 'rursum.' *Idem.*

[c] *Alii demum pro duntaxat*] Quintilian. lib. I. c. 4. 'Possunt tantum id demum quod in proximo est.' *Idem.*

[d] *Denariæ cærimoniæ*] Denariæ, vel tridenariæ, cum per decem vel triginta dies in casto erant, antequam sacra aggrederentur. Sic in libris sacris sacerdotes, antequam consecrarentur, per septem continuos dies cærimoniis vacabant quæ sic septenariæ dici potuere. *Idem.*

[e] *Denicales*] A *nex*, *neco*, unde *deneco.* Unde *denicales.* Cicero II. de legib. 'Nec vero tam denicales, quæ a nece appellatæ sunt, quia residentur mortui, quam ceterorum cœlestium quieti dies, feriæ nominarentur, nisi majores eos, qui ex hac vita migrassent, in Deorum numero esse voluissent. Eas in eos dies conferre jus, quibus neque ipsius neque publicæ feriæ sunt.' Columel. lib. II. cap. ult. 'Nos apud Pontifices legimus feriis tantum denicalibus mulos jungere non licere, ceteris licere.' *Idem.*

[f] *Deorata*] Nam Veteres 'deorare' dicebant pro 'perorare.' *Idem.*

[g] *Depeculatus*] Legendum: *Depeculatus a peculatu dicitur.* Quod sequentibus confirmatur: veteres Græcorum magistri: 'Depeculatio, νοσφισμὸς δημοσίων χρημάτων.' *Jos. Scal.*

Depeculatus] Lege cum Scaligero: *Depeculatus a peculatu dicitur.* Id probant sequentia. *Peculari* et *depeculari* est furari, et de furto publico proprie dicitur, nam is qui populum fraudat, peculatus, hoc est, furti publici pœna tenetur. Inde autem vox *peculari* tracta est, quod cum antiquitus opes fere in pecoribus consisterent, multæ pecore dicebantur, quarum si aversa pecunia esset, *peculatus* committebatur. Vide 'peculatus.' *Dac.*

[h] *Deperire*] Valde perire, funditus perire. Inde deperire dicitur is, qui efflictim amat et perdite. *Idem.*

Depolitum,[i] perfectum, quia omnes perfectiones antiqui politiones appellabant.

Depontani[k] senes appellabantur, qui sexagenarii de ponte dejiciebantur.

Deprehensa[l] dicitur genus militaris animadversionis castigatione major, ignominia minor.

Depubem,[m] porcum lactantem,[15] qui prohibitus sit pubes fieri.

Depuvere,[16] [n] cædere. Lucilius: palmisque misellam Depuvit me: id est, verberavit me: quod ipsum ex Græco est *παίειν*.

Δέρις[o] Græci appellant pelles nauticas, quas nos vocamus segestria.

15 Ex Mss. Dac. legendum monet *lactentem*.—16 Scal. et Dac. legunt *Depuvire*.

NOTÆ

[i] *Depolitum*] Valde politum. Plin. lib. XXXVI. cap. 25. 'Si vero cote depolitum est, nigri pavimenti usum obtinet.' Hinc et *depolitiones*. Vide Nonium in 'politiones.' *Idem*.

[k] *Depontani*] Qui sexaginta annis nati de ponte in Tiberim præcipitabantur. Cicero pro Sext. Rosc. 'Habeo etiam dicere quem contra morem majorum minorem annis LX. de ponte in Tiberim dejecit.' Varro sexagesimo: 'Vix ecfatus erat, cum more Majorum ultro Casnares arripiunt, de ponte in Tiberim deturbant, senibus crassis heu muli non videmus quid faciant. Nam quis patrem nunc decem annos natus non modo aufert, seu tollit, nisi veneno?' Vide 'argeos' et 'sexagenarios.' *Idem*.

[l] *Deprehensa*] Gloss. 'Deprehendit, διορθοῦται.' 'Deprensi, ὑπερεκτίσεως.' Lego *deprensæ*: id est, pœnæ, multæ. *Idem*.

[m] *Depubem*] Porcus qui trucidatur dum lactet, et ita *pubes* fieri prohibetur. Pro *lactantem* legendum omnino *lactentem*, id est, lac sugentem. Et ita in Mss. *Idem*.

[n] *Depuvere*] Legendum *depuvire* ut optime Scaliger. Nisi *e* pro *i* positum sit. *Depuvire* a *pavio*, cædo, pulso, quod a Græco *παίω*. A *pavio*, *depuvio*; *a* in *u*, ut 'quatio,' 'concutio.' Vide 'obpuvit.' *Idem*.

[o] *Δέρις*] Glossæ Veterum: 'Segestre, διφθέρα, διφθέρα πλοίου.' Glossarium: 'Segestre, στέγαστρον, τεράδερμον.' fortasse *περιδέρμιον*, vel potius *γεράδερμον*, vetus pellis, ut *γεράνδρυον*. *Jos. Scal.*

Δέρις] *Δέρις* est *δέρας* sive *δέρμα*, pellis. Hesych. *Δέῤῥις*, *δέρμα*, *βύρση*. Latini vocant 'segestre,' *στέγαστρον*, quod a *στέγω*, tego. In Glossario exponitur, *διφθέρα πλοίου*, pellis navigii. Sed prius *segestria* e segete fiebant, et tum demum *δέρεις* dici cœpta sunt, cum in eorum usum pelles cesserunt. Quamvis et *δέρεις* texta quibus pro velis sive umbraculis utebantur, Græci dixerunt. Hesych. *Δέῤῥις*, *τὸ παχὺ*

Derogare [p] proprie est, cum quid ex lege vetere, quo minus fiat, sancitur lege nova: derogare ergo detrahere est.

Desiderare,[q] et considerare a sideribus dici certum est.

Desivare,[17] [r] desinere.

Despretus, valde spretus.

Deteriæ [s] porcæ, id est, macilentæ.

Detractare [18] [t] est male tractare.

Detudes [u] esse detunsos,[19] deminutos.

17 Al. *Desinare.*—18 Malit Dac. *Detrectare.*—19 Alii libri *detonsos.*

NOTÆ

ὕφασμα ᾧ εἰς παραπέτασμα ἔχρωντο, i. 'Deris, textum illud densum quo pro umbraculo utebantur.' *Dac.*

[p] *Derogare*] Glossarium: 'Derogat, εὐτελίζει, χρεωκοπεῖ.' retulit ad tabulas novas. Nam et id est derogare veteri credito. *Jos. Scal.*

Derogare] Aliquid veteri legi per legem novam detrahere, et idem est 'exrogare,' quod vide. *Dac.*

[q] *Desiderare*] Proprie cum sideris tempus desiit, unde et desiderari dicuntur quæ desunt. Vide 'considerare' et 'præsiderare.' *Idem.*

[r] *Desivare*] Vetus editio, *Desinare:* fortasse melius. Glossarium: 'Desinator, ἀβοήθητος.' Qui scilicet desinit, destitutus ope. Tamen dubito. Nam et alibi legitur: 'Die suatur, βοηθεῖται.' pro 'Desivatur, βοηθεῖται.' Sane apud Senecam epistola CXVIII. *Desinare* per N legitur: 'Imbecillæ,' inquit, 'mentis ista sunt verba, et hac desinatione misericordiam captantis.' *Jos. Scal.*

Desivare] Legendum, ut in al. cod. *desinare.* Desinere, ope scilicet destitutus, Gloss. 'Desinator, ἀβοήθητος,' i. 'Auxilio destitutus.' Et Senec. Ep. 118. 'Imbecillæ mentis ista sunt verba et hac desinatione misericordiam captantis.' Glossar. 'Diesvatur, βοηθεῖται.' Leg. *Desinatur*, οὐ βοηθεῖται. Forte etiam *desivare* rectum sit, quasi desinere juvare. Quod 'dejuvare' dixit Plaut. in Trinum. II. 2. 'Deserere illum, et dejuvare in rebus advorsis pudet.' Nisi ibi etiam *desivare* restituendum. *Dac.*

[s] *Deteriæ*] *Deterius* a terendo, quia ille deterior est, qui magis detritus est. Vide Priscianum. *Idem.*

[t] *Detractare*] Malim *detrectare.* Sic 'attrecto,' 'contrecto.' *Detrectare* autem est male tractare, male habere. Gloss. 'Detrectat, ἀπειθεῖ, παραιτεῖται,' i. 'Recusat et accusat.' *Idem.*

[u] *Detudes*] Glossarium: 'Detudes, μιανθέντες.' *Jos. Scal.*

Detudes] A *tudo*, ut Veteres dicebant pro *tundo*, ut 'frago' pro 'frango,' *detudes*, diminuti, detonsi. Gloss. 'Detudes, μειωθέντες,' i. 'diminuti.' Ut optime hunc locum correxit Vulcanius, cum antea legeretur μιανθέντες. 'Concutere' autem, 'percutere' et 'decutere' verba sunt a Latinis in textura vestium usurpata. 'Concutere' et 'percutere' est κρούειν, vel σπαθᾷν, radio telam percutere, licia densare, inde *concus*, radius textorius, et *concutes* vel *percutes*, quas κρουστὰς καὶ σπαθητὰς Græci vocant, densatas vestes, bene percussas. Juvenal. 'Et bene percussas textoris pectine Galli.' His opponuntur *de-*

Deversus[x] dicebant deorsum versus.

Devitare,[y] valde vitare.

Deus[z] dictus est, quod ei nihil desit: vel quia omnia commoda hominibus dat: sive a Græco δέος, quod significat metum; eo quod hominibus metus sit: sed magis constat id vocabulum ex Græco θεὸς esse dictum, aspiratione demta, qui mos antiquis nostris frequens erat.

Dextans[a] dicitur, quia assi deest sextans, quemadmodum duodeviginti et deunx.

Dextimum[b] et sinistimum antiqui dixerunt.

Dextra auspicia,[c] prospera.

Dextrarum tibiarum[d] genus est, quæ dextra tenentur.

NOTÆ

tudes, quæ sunt detritæ, deminutæ, quomodo et Græci συγκρουστὰ ἱμάτια interpretantur ὧν ὁ κροκὸς ἀνατέτριπται, 'quorum detriti sunt flocci.' *Concutes* alio nomine Latinis dicuntur *Pavidenses*. Quod bene *pavitæ*, i. pulsatæ, percussæ. Quibus contrariæ *levidenses*, quæ leviter densatæ sunt, et non aliæ sunt quam *detudes*. Isidor. lib. XIX. cap. 23. 'Levidensis vestis dicta, quod raro filo sit, pavidensis contraria levidensi, quod graviter pressa atque calcata sit.' Vide Salmasium ad Trebel. Pollionem in D. Claudio. *Dac.*

[x] *Deversus*] *De* significat 'infra,' et opponitur τῷ *sus*, quod significat 'supra,' 'sursum.' *Idem.*

[y] *Devitare*] Terent. And. III. 'Posthac incolumem, sat scio, fore me, nunc si hoc devito malum.' Gloss. 'Devitat, ἐκκλίνει, περικάμπτει, ἐκνεύει.' *Idem.*

[z] *Deus*] Non solus est Festus qui vel a *dare*, vel a *desum*, vel etiam a δέος, metus, timor, *Deus* deducat. Nam et idem multi. Sed *Deus* est a Græco θεὸς, θ in δ, ut a πέρθω, 'perdo.' Vel potius ab Æolico δεὸς, ut Fr. Junio placuit. Δεὸς autem sive θεὸς vel a θέω, 'curro,' quia antiqui sic dixerunt sidera et stellas, quod semper in cursu essent. Vide Macrob. lib. I. Sat. cap. 23. vel ab Hebræo *dai*, id est, *sufficere*, unde *shaddai*, quod solus Deus sufficiat. Vel potius ab Ægyptio Mercurii nomine *Thoyt*, sive *Theut*, sive *Thoth*. Idem.

[a] *Dextans*] Vide 'Bes.' *Idem.*

[b] *Dextimum*] Dexter, dexterior, dextimus, ut sinister, sinisterior, sinistimus. Varro: 'A primo compito dextimam viam munit Epicurus.' Vide Nonium. *Idem.*

[c] *Dextra auspicia*] Dexter, ut apud Græcos δεξιὸς, propitium significat. Ita dextro Jove, dextro Hercule: id est, propitio, more Græcorum scilicet, nam alioqui Romani *dextrum* vocant infaustum, *sinistrum* vero faustum. Vide 'scæva.' *Idem.*

[d] *Dextrarum tibiarum*] Dextræ tibiæ, et sinistræ tibiæ, quæ dextra parte oris et manu dextra, sive sinistra parte oris et manu sinistra tenebantur. Sinistræ tibiæ acuti soni erant et pluribus foraminibus apertæ: dextræ vero gravis, et uno tantum foramine. Cum dextra et sinistra jungebantur impares dictæ, cum duæ dextræ, sive duæ sinistræ pares. Vide 'impares.' De tibiis dextris et

DIABATHRA,[e] genus solearum Græcanicarum.

Dianius,[20 f] locus Dianæ sacratus.

Dicassit,[g] dixerit.

Dice[h] pro dic[1] antiqui posuere.

Dicearchia[2 i] vocabatur, quæ nunc Puteoli; quod ea civitas quondam justissime regebatur.

Dici[k] mos erat Romanis in omnibus sacrificiis, precibus-

20 Legendum monet Scal. *Dianium*: probat Dac.—1 Vet. ed. *Dice pro dicam.* Vide inf.—2 Al. *Dicæarchia.*

NOTÆ

sinistris, paribus et imparibus, multi multa tradidere: sed adeo diversa, ut res magis incerta sit. Vide Donat. Jul. Scaliger. lib. I. Poët. cap. 20. Casaub. in libello de Satura et Satyrica. Manut. lib. III. de quæs. per ep. cap. 4. et Salmasium ad Vopiscum in Carino, qui rem omnem omnium optime prosecutus. *Idem.*

[e] *Diabathra*] A διαβαίνω, eo, ambulo. Inde diabathrarii, qui diabathra faciunt. Plaut. Aulul. III. 5. 'Sedentarii sutores, diabathrarii.' *Idem.*

[f] *Dianius*] Lege *Dianium*, ut Minervium, et Vitruvio Æsculapium. *Jos. Scal.*

Dianius] Optime legendum monuit Scaliger *Dianium*. Sic 'Minervium' et 'Vulcanium' dicitur locus Minervæ vel Vulcano consecratus. Et apud Livium aperte *Dianium* legitur lib. I. sect. 48. 'Cum se domum reciperet, pervenissetque ad summum Cyprium vicum ubi Dianium nuper fuit.' *Dac.*

[g] *Dicassit*] Dicaverit, id est, dixerit. *Dicare* enim et *dicere* pro eodem Veteres usurpabant. Unde 'dedicare' supra in 'delicata' exposuit 'dicendo deferre,' et post 'profanum,' 'Deo dicta,' id est, 'Deo dicata.' Et in illo Virgilii VIII. Æneid. 'Lupercal Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.' 'Dictum,' inquit Servius, 'dicatum, consecratum.' *Dac.*

[h] *Dice*] In veteri editione, *Dice pro dicam.* Recte. Legendum enim *Dicem pro dicam:* sic supra 'Attingem pro Attingam.' Ubi similis error, 'Attinge pro Attingem:' ut hic *Dice pro Dicam.* *Dicem* ergo secunda conjugatione, et *dicebo* apud Veteres. Nonius: 'Primum, quod dicebo recte, secundum, quod dicebo, eo melius.' *Jos. Scal.*

Dice] 'Pro dic.' Plaut. Mercat. I. 2. 'Quid est igitur quod vis? Dicam, dice.' Vide locum Nævii in voce 'summussi.' Sed in veteri edit. legitur *dice pro dicam.* Recte, modo legas *dicem pro dicam.* Vide 'attinge.' *Dac.*

[i] *Dicearchia*] Melius, ut in margine, *Dicæarchia:* nam Græce Δικαιαρχία. Campaniæ felicis urbs, Puteoli. Idem scribunt Strabo, Pausanias, et Stephanus, qui etiam 'Dicæam' vocat. 'Minor Delos' etiam dicta. Vide 'minorem Delum.' *Idem.*

[k] *Dici*] Hæc erant scribenda infra litera Q: est enim interpretatio illius verbi *Quiritibusque.* Sed nos Festi et Pauli errores hac in re secuti sumus, indice tamen adjecto eorum verborum, quæ obiter explicantur. *Ant. Aug.*

que, POPULO ROMANO, QUIRITIBUSQUE, quod est Curensibus: quæ civitas Sabinorum potentissima fuit.

Dictynna[l] Diana, quam esse lunam putabant, dicta quod fulgore suo noctu omnia ostendat.

Dierectum[m] dicebant per antiphrasim, volentes significare malum diem.

Dies[n] dictus, quod divini sit operis, sive ab Jove ejus, ut

NOTÆ

Dici mos erat] Hæc verba *Populo Romano Quiritibusque* ex conceptis antiquarum precationum verbis tracta sunt. Livius lib. VIII. 'Comparant inter se, ut ab utra parte cedere Romanus exercitus cepisset, inde se Consul devoveret pro populo Rom. Quiritibus.' Et apud Gellium lib. X. cap. 24. 'Die Noni Populo Romano Quiritibus compitalia erunt,' quasi dicas quod Populo Rom. et Quiritibus bene vertat. *Dac.*

[l] *Dictynna*] Ridicule Festus Dictynnam lunam dictam putat, quasi quæ dicat et indicet noctu omnia. Dictynna enim Græcum est, et sic dicta Diana a retibus venatoriis, quæ Græce *δίκτυα*, ut de nympha Britomarti docet Callimachus hymn. in Dianam: *καὶ ἔνθορεν εἰς ἁλιήων Δίκτυα, τά σφ' ἐσάωσεν, ὅθεν μετέπειτα Κύδωνες Νύμφαν μὲν, Δίκτυνναν, ὄρος δ', ὅθεν ἥλατο νύμφη, Δικταῖον καλέουσι*, id est, 'et saliit in piscatorum Retia, quæ illam servarunt, unde postea Cydones Nympham quidem, Dictynnam, montem vero, unde saliit, Dictæum vocant.' Hanc Callimachi historiam narrat Scholiastes Aristophanis in Βατράχ. p. 275. sed apud eum corrupte *βρετιμάρτυς* pro *βριτομάρτυς* legitur; tu monitus emenda. *Idem.*

[m] *Dierectum*] Quod Græci dicunt *εἰσφθαρῆναι*, Latini 'dierectum intrare,' quod, *οὐκ ἀποφθαρεῖ ἐντεῦθεν*; Latine id est, 'Non hinc dierecta abibis?' et similia. De quibus satis apud Plautum. *Jos. Scal.*

Dierectus] Quasi 'dies rectus' et per antiphrasim dici vult Festus, quod is dies minime rectus sit, sed contra sævus. Quod ineptum plane est. Nec placet etiam ut *dierectus* sit in crucem elatus, ut quidam volunt. Vere ut videtur Salmasius qui monuit *dierectus* esse meram putam vocem Græcam *διάῤῥηκτος*, *a* in *e* mutato, *dierectus*, id est, 'disruptus.' Curcul. II. 1. 'Lien dierectu' 'st.' Ubi quidam Codd. habent *Lien disruptu' 'st.* Quod sine dubio non vera lectio, sed explicatio vocis *dierectus* ab studioso aliquo margini ascripta, ut fit, et male postea in textum recepta; quod certe unice Salmasii conjecturam fulcit. *Dac.*

[n] *Dies*] Primum et tertium etymon Festi falsum et ineptum est, præsertim tertium: quis enim a *dehisco* diem dictum putet? Secundum confirmat Macrob. lib. I. Sat. cap. 15. 'Jovem accipimus,' inquit, 'lucis auctorem, unde et Lucetium Salii in carmine canunt et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant, ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.' Idem Varro lib. IV. 'Nam olim Dijovis et Diespiter dictus, hoc est, aër et dies pater, a quo Dei dicti, qui inde et dies, et dius, et divus.' Et lib. V. 'A quo tempus, id ab hoc Deo dies appellatur.' Caninius vero in alphabeto suo a Punico *dia* diem vult dictum. *Idem.*

putabant, rectore, qui Græce *Δία* appellatur, sive quod aër diurnus dehiscat in candorem.

Diffarreatio [o] genus erat sacrificii, quod inter virum et mulierem fiebat dissolutio: dicta diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito.

Dignorant,[3] [p] signa imponunt, ut fieri solet in pecoribus.

Dilaniare [q] est discindere, et quasi lanam trahere: unde lacinia [4] et lanius dicitur, qui pecus discindit.

3 Al. *Denotant.*—4 Al. *laniena.*

NOTÆ

[o] *Diffarreatio*] Dissolutio matrimonii confarreatione contracti, diffarreatio dicebatur. Cicero in Topicis: 'Genus est uxor, ejus duæ formæ, una matrum familias, hæ sunt, quæ in manum convenere: altera earum, quæ tantummodo uxores habentur.' Addit Severinus: 'Tribus modis uxor habebatur, usu, farreatione, coëmtione, sed confarreatio solis pontificibus conveniebat, quæ autem in manum per coëmtionem convenerant, hæ matres f. vocabantur; quæ vero usu, vel farreatione, minime.' Et Ulpianus tit. 8. Institut. 'Farre convenitur in manum certis verbis, et testibus decem præsentibus et solemni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.' Dionysius lib. II. a Romulo rege institutum esse scribit, ut farreatione matrimonia fierent, ab ea re dicta, quod far, quo tunc pane utebantur, communionem vitæ ostenderet. De eodem genere matrimonii Tacitus scribit lib. IV. Annalium. Plin. lib. XVIII. cap. 3. *Ant. Aug.*

Diffarreatio] Lege: *Diffarreatio genus est sacrificii quom inter virum, &c.* vel, *quo inter virum, &c.* Diffarreatio est solutio matrimonii per confarreationem contracti. Confarreationem autem sic describit Ulpianus tit. 9. Instit. 'Farre,' inquit, 'convenitur in manum certis verbis, et testibus decem præsentibus, et solenni sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.' Inde glossæ Isidori: 'Diffarreatio, dissolutio inter virum et fœminam.' *Dac.*

[p] *Dignorant*] Glossarium: 'Dignorat, ἀναπτύσσει.' Sed melius infra: 'Dicorat, διαγινώσκει.' Lege: *Dicnorat.* Jos. Scal.

Dignorant] Gloss. 'dicnorat, ἀναγινώσκει,' id est, signat. Nam dignorare est, signare, notas inurere. Virg. 'Et nomina gentis inurat.' Nota inusta dicta 'character' Columel. lib. XI. cap. 2. 'Nec minus majora quadrupedia 'charactere' signari debent.' Quo loco forte an deceptus Scalig. in conjectaneis notavit instrumentum quo perurunt dici *character* rei rusticæ auctoribus, quod falsum est: nam de nota impressa *character* semper dicitur, ut et Græcum χαρακτὴρ et χάραγμα. *Dac.*

[q] *Dilaniare*] A lana, quod a Græco λᾶνος Dorice pro λῆνος, lana. Inde 'laniare' et 'lanista,' ut apud Veteres dicebatur is, qui lanam carebat, hoc est, carminabat, carpebat; inde 'lanius' et 'laniena:' sic enim legendum in verbis Festi pro *lacinia.* Idem.

Dilectus militum,[r] et is, qui significatur amatus, a legendo dicti sunt.

Diobolares[s] meretrices dicuntur, quæ duobus obolis ducuntur.

Diomedea insula,[t] in qua Diomedes sepultus est excedens Italia.

Diomedis campi[u] in Apulia appellantur, qui ei in divisione regni, quam cum Dauno fecit, cesserunt.

Diox, genus piscis frequens in ponto.

Dirigere[x] apud Plautum invenitur pro discedere.[5]

Diruncinnt,[6][y] depurgant.

5 Legendum monent Scal. Dac. *discidere*.—6 Conjicit Dac. *diruncant* vel *diruncinant*.

NOTÆ

[r] *Dilectus militum*] Ita semper, non *delectus*, in veteribus libris est. Sic in Pandect. Floren. titulo de re militari, cap. 4. ita etiam scribendum est, titulo communi divid. cap. 20. ubi *delictum* scripserunt. Vide 'Lacus Lucrinus' et 'Neglegens.' *Ant. Aug.*

Dilectus] *Militum dilectus* vel *delectus*: nam hæc duo Veteres non distinguebant, a *legendo*. Varro lib. v. 'ab legendo legio et diligens et delectus.' Item *dilectus*, quo amatum significamus, a *diligendo*, quod a *legendo*, quia eum legimus quem amamus: utramque vocis significationem optimæ glossæ amplectuntur, ubi: 'Dilectus, *στρατολογία, δοκιμασία, ἀγαπηθείς*,' i. e. 'Exercitus collectio, probatio, amatus.' *Dac.*

[s] *Diobolares*] Vilissimæ meretrices, quæ parvo stipendio prostant. *Διώβολοι* Græce. Plaut. 'Diobolares, schœnicula, miraculæ.' Et alibi: 'Diobolaria scorta:' 'Servorum sordidulorum scorta diobolaria.' *Idem.*

[t] *Diomedea insula*] Circa Timavum fontem. Hodie *Belforte*. Idem.

[u] *Diomedis campi*] Ad Aufidum flumen, ubi Cannæ, vicus Romanorum clade nobilis. *Idem.*

[x] *Dirigere*] Lege *Discidere*, non *discedere*. Locus Plauti quem intelligit, est in Curculione. *Jos. Scal.*

Dirigere] Pro *discedere*, lege *discidere*: ut in veteri codice. *Discidere* enim, ut 'abscidere,' 'concidere,' &c. Locus autem Plauti est Curcul. act. III. 'Clypeatus elephantum ubi machæra dirigit.' Ubi male hodie *dissicit*. Male etiam apud Nonium legitur *diligit* pro *dirigit*. Sic Titinnius: 'Pernam totam dirigit.' Id est, in duas partes scindit. Inde *directarii* qui fores effringunt, quos cum latronibus jungit Basil. in Epist. *ὅτι πάντα λῃστῶν καὶ διρεκταρίων πεπλήρωται τὰ τῆς ὁδοῦ*, 'quia viæ omnes latronibus et directariis plenæ erant.' *Dac.*

[y] *Diruncinnt*] An legendum *diruncant*? Runcare enim Varroni est herbas e segetibus expurgare. An *diruncinant*? *diruncinare* est radere, polire, a Græco *ῥυκάνη*, instrumentum fabrile ad opera lævigandа: vel *diruncinant*, a 'dirunco,' 'diruncino,' ut a 'nato,' 'natino,' et alia. *Idem.*

Dirus,[z] Dei ira natus.

Dirutum ære[a] militem dicebant antiqui, cui stipendium ignominiæ causa non erat datum: quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.

Disertim[b] pro diserte dixerunt antiqui.

Disertiones,[7] [c] divisiones patrimoniorum inter consortes.

Disertus[d] a disserendo dictus.

Dispensatores[e] dicti, qui æs pensantes expendebant, non

7 Fulv. Ursino videtur legendum *Disortiones.*

NOTÆ

[z] *Dirus*] Θεοχόλωτος. *Jos. Scal.*

Dirus] Nannius: 'Dirum est triste, infestum, et quasi Deorum ira missum.' Virg. lib. II. Æneid. 'Apparent diræ facies:' et lib. III. 'Seu sint diræ obscœnæque volucres.' Servius vero ait esse vocem Sabinam: 'Sabini,' inquit, 'et Umbri, quæ nos mala, dira appellant.' Quod si verum est, Sabini a Græcis accepere: *dirus* enim a δεινὸς, gravis, n mutato in r, ut sæpe. *Dac.*

[a] *Dirutum ære*] Quantum conjectura assequi possum inde dirutum ære militem dictum puto, quia 'ære exciderat,' hoc est, 'privatus fuerat,' ut *diruere* sit pro simplici *ruere*, id est, *cadere*. Varro de vita pop. Rom. lib. II. 'Stipendium appellabatur, quod æs militi semestre aut annuum dabatur; cui datum non sit, propter ignominiam ære dirutus esset.' Cic. Verr. VII. 'Aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est.' Id est, ære decidit. Æs autem absolute pro militis stipendio. Plaut. Aulul. III. 5. 'Ibi ad postremum cedit miles, æs petit. Impransus miles astat, æs censet dari.' Et æs illud, quo milites diruti, 'resignatum æs' proprie dicebatur. Vide suo loco. *Idem.*

[b] *Disertim*] Plaut. Stich. I. 3. 'Fuit disertim, verum id usu perdidi.' Et Liv. 'Tuque mihi narrato omnia disertim.' *Idem.*

[c] *Disertiones*] Videtur legendum *Disortiones.* Vide infra in 'Erctum,' et Isidor. lib. x. Servius, 'Ercto,' inquit, 'non cito:' i. patrimonio, vel hæreditate non divisa. *Ful. Ursin.*

Disertiones] Ἀρχαϊσμὸς, pro *dissortiones.* 'Apello,' 'Apollo.' Glossarium: 'Dissortes, διακληρωθέντες.' Est et 'Dissortium, διαχωρισμὸς, διάστασις.' *Jos. Scal.*

Disertiones] Antiqui pro *dissortiones*, ut 'Apello,' 'Apollo:' *sors* autem est hæreditas, patrimonium. *Dissortio* sortis divisio, inter consortes, id est, cohæredes. Vide 'sors.' Inde *dissertio* pro controversia et contentione. Glossar. 'dissertio, ἀμφισβήτησις.' *Dac.*

[d] *Disertus*] A disserendo. *Disserere* autem verbum est tralatitium a re agraria. Varro lib. v. 'Quod dicimus, disserit partes, item areas, translatitio æque ex agris verbo utimur. Nam ut olitor disserit in areas sui cujusque generis res, sic in oratione qui facit, disertus.' *Idem.*

[e] *Dispensatores*] Videndus Varro lib. IV. de Ling. Lat. et Plin. lib. XXXIII. cap. 3. Vide 'Pendere.' *Ant. Aug.*

Dispensatores] Pecunias Veteres

adnumerabant: hinc deducuntur expensa, sive dispensata, vel compensata: item compendium, dispendium, assipondium, dupondium.

Dispescere [f] est proprie pecus a pastione deducere, ut compescere, una pascere, et, in uno loco continere.

Dissulcus [g] porcus dicitur, cum in cervice setas dividit.

Distisum, et pertisum [h] dicebant, quod nunc distæsum, et pertæsum.

Dividiam [i] discordiam.

Dividicula [k] antiqui dicebant, quæ nunc sunt castella, ex quibus a rivo communi aquam quisque in suum fundum ducit.

Dium [l] antiqui ex Græco appellabant, ut a Deo ortum, et

NOTÆ

nonnumerabant: sed pendebant passim in sacris et profanis literis. Hujus moris vestigium erat in æde Saturni ubi trutina posita. Varro lib. IV. 'Per trutinam solvi solitum, vestigium etiam nunc manet in æde Saturni, quod ea etiam nunc propter pensuram trutinam habet positam.' A pendendo igitur dispensatores dicti, qui pecunias pendebant. Inde *expensa*, quæ de pondere detrahuntur, *compensata*, quæ æquali pondere facta sunt. *Compendium*, cum æquales aliquid addendo redduntur lances. *Dispendium*, ponderis diminutio, cum quid ponderi detrahitur, Varro lib. IV. 'Ab eodem ære impendendo dispensator, et in tabulis scribimus expensum, et inde prima pensio, et sic aut secunda, aut quæ alia, et dispendium ideo quod in dispendendo solet minus fieri: compendium, quod cum compenditur, una sit.' Vide Plin. lib. XXX. cap. 3. Inde est etiam quod nunc dicimus 'pœnas pendere,' quia ob delictum Veteres pecuniam non numeratam, sed pensam solvebant. Vide 'pendere.' *Dac.*

[f] *Dispescere*] Vide 'compescere.' *Idem.*

[g] *Dissulcus*] Glossarium: 'Disulcis, *χυροσδιαίτης, διαύλαξ*.' Lege, *χοῖρος διχαίτης. Jos. Scal.*

Dissulcus] Porcus, qui setas in fronte ita divisas habet, ut in medio quasi sulcus efficiatur. Glossar. 'Dissulcus, *χοῖρος διχαίτης*.' *Dac.*

[h] *Distisum, et pertisum*] Ut a 'cædo,' 'occido:' sic a 'tædet,' 'distisum,' 'distæsum,' et 'pertisum,' 'pertæsum.' *Idem.*

[i] *Dividiam*] Glossæ: 'Dividia, *διχόνοια*.' Vide Conjectaneum tertium. *Jos. Scal.*

Dividiam] Discordiam. Attius Phœnissis: 'Ne horum dividiæ discordes dissipent, Disturbent tantas et tam optimas Civium divitias.' Quem locum afferens Nonius similiter *dividias* dissensiones interpretatur. Et Glossarium: 'Dividia, *διχόνοια*, dissentio.' Significat etiam *dividia* tristitiam, tædium. Plaut. Bacch. IV. 6. 'Nimio illæc res est magnæ dividiæ mihi.' Vide Varr. lib. VI. *Dac.*

[k] *Dividicula*] Castella erant loca quæ aquam publicam recipiebant et in varia loca tramittebant, unde a 'dividendo,' 'dividicula' dicta. *Id.*

[l] *Dium*] *Et dius heroum aliquis, &c.*

diurnum sub cœlo lumen, ἀπὸ τοῦ Διός. Unde adhuc sub dio fieri dicimus, quod non fit sub tecto; et interdiu,[m] cui contrarium est noctu. Dium, quod sub cœlo est extra tectum, ab Jove dicebatur: et Dialis flamen, et Dius heroum aliquis[8] [n] ab Jove genus ducens. Dium fulgur[o] appellabant diurnum, quod putabant Jovis, ut nocturnum Summani.

DOLI[p] vocabulo nunc tantum in malis utimur: apud antiquos autem etiam in bonis rebus utebantur: unde adhuc dicimus, Sine dolo malo; nimirum, quia solebat dici et bonus.

Doliola,[q] locus in urbe sic vocatus quia, invadentibus Gal-

8 Vide Not. l. n. inf.

NOTÆ

agnoscis facile subæratum Pauli numisma: qui sine dubio plane legerat apud Festum *Dius Fidius*. Is enim est a Jove genus ducens. Grammatici Græci: 'Dius filius, Διὸς υἱὸς, Ἡρακλῆς.' *Jos. Scal.*

Dium] Παρὰ τοῦ Διὸς, 'ab Jove.' Unde δῖος, δῖος, 'Dius.' Inde, 'sub Dio.' Quod Horat. dixit, 'sub Jove.' *Dac.*

m *Et interdiu*] *Diu* et *noctu* non a *Dius*, ut putat Festus, sed a *Dies*. 'Diu' et 'noctu' pro 'die' et 'nocte.' Antique. Unde 'interdiu.' *Idem.*

n *Et Dius heroum aliquis*] Herculem intelligit. Sed scripserat Festus, ut optime Scaliger, *Dius fidius Her. al. ab Jove genus ducens.* Pro quo subæratum numisma Paulus dedit. Glossarium, 'Dius filius : Διὸς υἱὸς, Ἡρακλῆς.' *Idem.*

o *Dium fulgur*] Jovi diurna fulmina, Summano nocturna Veteres tribuebant, quod ille Diei, hic tenebrarum pater: est enim Summanus Pluto. Gloss. 'Κεραυνοβόλιον ἡμερινὸν, fulgur Dium.' 'Κεραυνοβόλιον ἀπὸ πρωῒ νυκτερινὸν, fulgur Summanum.' 'Provorsum' vero fulgur dicebatur, quod incertum erat noctu an interdiu factum esset, quapropter Jovi fulguratori et Summano sacrificabant. Vide 'provorsum.' *Idem.*

p *Doli*] Dolus, ut in malam, sic et in bonam partem, sumebatur. Unde ad distinctionem 'dolum malum' et 'dolum bonum' dicebant. Sic multæ aliæ voces mediæ, cum apud Latinos, tum apud Græcos, ut 'gratia' apud Terent. bona et mala gratia. Phorm. IV. 3. 'inter vos sic hæc potius cum bona Ut componatur gratia, quam cum mala.' Et apud Plaut. alicubi: 'Cognatæ meæ malam gratiam habere nequeo.' Sic apud Græcos χάρις. Callim. hym. in Del. Μάλα γάρ τε κακῶς ἐχαρίσσατο Λητοῖ. 'Valde enim malam gratiam retulit Latonæ.' *Idem.*

q *Doliola*] Varr. lib. IV. 'Est locus qui vocatur Doliola ad cloacam maximam, ubi non licet despuere, a Doliolis sub terra.' Integram ex Livio historiam libet apponere lib. V. sect. 40. 'Flamen interim Quirinalis, virginesque Vestales, omissa rerum suarum cura, quæ sacrorum secum ferenda, quæ (quia vires ad omnia fe-

lis Senonibus urbem, sacra in eodem loco doliolis[9] reposita fuerunt, qua de causa in eodem loco ne despuere quidem alicui licebat.

Domus a Græco δόμος.

Donaticæ [r] coronæ dictæ, quod his victores in ludis donabantur, quæ postea magnificentiæ causa institutæ sunt super modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt[s] cum lares ornantur.

Donum [t] ex Græco est, quod illi vocant δῶρον.

Dorsum [u] dictum, quod pars ea corporis devexa sit deorsum.

Dotem [x] manifestum est ex Græco esse: nam διδόναι dicitur apud eos dare.

DRACONES [y] dicti ἀπὸ τοῦ δρακεῖν, quod est videre: clarissi-

9 Pro *doliolis* alii libri habent *doliis duobus*.

NOTÆ

renda deerant) relinquenda essent, consultantes, quisve ea locus fideli custodia asservaturus esset, optimum ducunt condita in doliolis, sacello proximo, ædibus flaminis Quirinalis, ubi nunc despui religio est, defodere.' Locus est non longe a muris paulo supra horrea publica, in XIII. regione urbis. *Idem.*

[r] *Donaticæ*] Sunt, ut puto, aliter provinciales dictæ. Tertullianus: 'sunt et provinciales aureæ,' (coronæ,) 'imaginum jam, non virorum, capita majora quærentes.' Erant et donaticæ hastæ, quæ militibus ob virtutem dabantur. Vide in 'Optionatus.' *Jos. Scal.*

Donaticæ] Majores quædam coronæ, quas capite ferre propter earum amplitudinem nequibant milites, sed imaginibus suis appendebant. Provinciales eas vocat Tertullian. ut monet Scaliger: 'Sunt et provinciales aureæ,' (coronæ,) 'imaginum jam, non virorum, capita majora quærentes.' *Dac.*

[s] *Quali amplitudine fiunt*] Lares coronis, floribus ornabant. Sueton. August. cap. 31. 'Compitales lares ornare bis anno instituit, vernis floribus et æstivis.' Ex hoc autem Festi loco docemur coronas illas amplas fuisse, immo et ipsis etiam laribus majores. *Idem.*

[t] *Donum*] Nam sæpe *r* mutatur in *n*. Idem.

[u] *Dorsum*] A *deorsum*, quod *dorsum* ex utraque parte declive sit, et *deorsum* feratur. *Idem.*

[x] *Dotem*] A διδόναι, dare, inquit Fest. Sed non immediate; est enim a δὼς, quod Hesychius exponit δόσις. *Idem.*

[y] *Dracones*] Acie acutissima et insomni natura dracones esse multi prodidere, quare et eos a δέρκειν, δρακεῖν, dictos putant: allusit Horatius: 'tam cernis acutum Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius.' Inde eos poëtæ Hesperidum hortis et au-

mam enim dicuntur habere oculorum aciem, qua ex causa incubantes eos thesauris custodiæ causa finxerunt antiqui. Ideoque Æsculapio adtribuuntur; quod vigilantissimi generis putantur: quæ res medicinæ maxime necessaria est.

Dubenus[10] [z] apud antiquos dicebatur, qui nunc dominus.

Dubiat,[a] dubitat.

Duco,[b] cum pro puto ponimus, ex Græco deducitur, quod illi dicunt δοκῶ.

Duellum,[c] bellum: videlicet quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur. Inde et perduellis,[11] qui pertinaciter retinet bellum.

Duicensus[d] dicebatur cum altero, id est, cum filio, census.

Duidens[e] hostia bidens.

10 Vide Notas inf.—11 Al. *perduellio.*

NOTÆ

reo Æetæ velleri præfecere. Æsculapio etiam dicati feruntur, quin et Æsculapium ipsum Romam olim specie Draconis translatum ex historia notum est. *Idem.*

[z] *Dubenus*] Locus mendosus. Proculdubio ita legendus est, *Dubienus apud antiquos dicebatur, qui nunc dubius.* Vide supra quæ annotavimus in 'Addubanum.' Glossarium: 'Dubinus, διστός.' Ibi quoque *Dubienus* reponendum. Et tamen mirum, quod in eodem Glossario legitur: 'Dubius, δεσπότης:' videtur enim vulgatæ lectioni hujus loci favere. *Jos. Scal.*

Dubenus] Vide in voce 'Addubanum.' Nam hic quoque legit Scaliger, *Dubienus apud antiquos dicebatur qui nunc dubius, &c.* in glossis tamen legitur: 'dubius, δεσπότης,' i. Dominus. Quod huic Festi loco favere videtur. Immo et Festi scripturam veram esse arbitror *Dubenus.* Et ita in Glossario rescribendum, vel potius *dubinus.* A *Dominus, M* mutato in *B,* 'dobinus,' 'dubinus,' 'dubenus.' *Dac.*

[a] *Dubiat*] A 'duo,' 'dubium,' unde 'dubiare,' postea 'dubitare.' *Idem.*

[b] *Duco*] A δοκῶ, puto. Virg. x. 'tanton' me crimine dignum Duxisti?' *Idem.*

[c] *Duellum*] Ut a 'duonum,' 'bonum,' sic a 'duellum,' 'bellum.' Varr. vi. de L. L. 'Perduelles sunt hostes, ut perficit. Sic perduellum, duellum, id postea bellum. Ab eadem causa facta Duellona, Bellona.' Gloss. 'Duellona, πολεμική, Bellatrix.' Male Vulcanius rescribendum contendit *Bellona.* Idem.

[d] *Duicensus*] Glossarium: 'Duicensus, διταβ * δεύτερον ἀπογεγραμμένος.' Illud διταβ. est, διττὰ, β'. hoc est, διττὰ, δεύτερον, dupliciter, iteratove census. *Jos. Scal.*

Duicensus] Biscensus. Gloss. 'Duicensus, διττὰ, β', δεύτερον ἀπογεραμμένος,' i. Bis, et secundo census. Vide 'duis.' *Dac.*

[e] *Duidens*] Vide 'Bidens.' *Idem.*

Duis[f] duas habet significationes: nam et pro dis[12] ponebatur, et pro dederis.

Dumecta[g] antiqui quasi dumiceta appellabant, quæ nos dumeta.

Dumosa, frondosa.[h]

Duodeviginti[i] dicendi consuetudinem a Græcis traxisse videmus, qui sic enuntiant δυοεξείκοσι.[13]

Duonum,[k] bonum.

Duplabis,[l] duplicabis.

Duplionem[m] antiqui dicebant, quod nos duplum: venit autem a Græco διπλοῦν.

Dusmoso[n] in loco apud Livium significat dumosum locum:[14] antiqui enim interserebant S literam, et dicebant cosmittere pro committere, et casmenæ pro camenæ.

12 Pro *dis* legendum monet Dac. *bis*, ut in marg. ed. Scal.—13 Al. *δυοδείκοσιν* et *ἐνοσδείκοσιν*.—14 Conjicit Ursinus *dusmosum locum*.

NOTÆ

[f] *Duis*] A Græco δὶς, 'dues,' inde *bis*. Et hic pro *dis* legendum *bis*; *duis* autem pro *dederis* a verbo *duere*. Vide 'addues.' *Idem*.

[g] *Dumecta*] A 'dumus,' 'dumicetum,' 'dumectum,' et eliso *c* 'dumetum.' *Idem*.

[h] *Dumosa, frondosa*] *Dumus* a *δρυμὸς*, sylva querna: *δρυμὸς*, *δυρμὸς*, 'durmus,' et *r* in *s* 'dusmus,' 'dusmosus,' et eliso *s* 'dumosus,' frondosus. *Idem*.

[i] *Duodeviginti*] Duo desunt de viginti. *Idem*.

[k] *Duonum*] Vide 'duellum.' *Duonus* legere est in carmine saliari, ut illud restituit Scaliger: 'omnia Dapatilia comisse Jani cusiones. Duonus ceruses Divius, Janusque venit.' 'Duonus ceruses,' i. Bonus creator. *Idem*.

[l] *Duplabis*] Ut a 'donum,' 'donare;' sic a 'duplum' 'duplare.' Glossarium: 'duplavit, ἐδίπλωσεν, Duplicavit.' *Idem*.

[m] *Duplionem*] Duplum. Leg. XII. tab. 'Reus furti duplione decidito.' Item: 'Noxiamve duplione decernito.' *Idem*.

[n] *Dusmoso*] A *dumoso* inserto *s*, ut vult Fest. Contra, *s* in *dusmoso* non modo non insertum est, sed elisum in *dumoso*. Est enim a Græco *δρυμός*. Vide supra. *Idem*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER V.

EAMUS[a] ex Græco ἴωμεν.

Eapse,[b] eaipsa.

ECCERE[c] jusjurandum est, ac si dicatur, per Cererem, ut æcastor, ædepol: alii eccere pro ecce positum accipiunt.

EDEATRE,[1][d] qui præsunt regiis epulis, dicti ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων.

1 Scribendum monet Scal. per diphthongum, *Edeatræ*. Dac. *Edeatroe*.—

NOTÆ

[a] *Eamus*] Potius a Græco ἴωμεν, ab ἴω, eo, vado. *Dac.*

[b] *Eapse*] Ea ipsa. Plaut. Cistel. I. 2. 'Puerum aut puellam alicunde ut reperirem sibi Recens natum, eapse quod sibi supponeret.' Sic *eampse*, eam ipsam. Idem Trucul. I. 2. 'Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum, non eampse.' *Idem.*

[c] *Eccere*] Veteres Glossæ: 'Eccere, κατὰ τῆς Δήμητρος.' *Jos. Scal.*

Eccere] Per Cererem. Gloss. 'Eccere, κατὰ τῆς Δήμητρος.' Sic *Ædepol*, per Pollucem; *Æcastor*, per Castorem. Terent. Phor. II. 2. 'Eccere quid si reddet.' Alii volunt dici quasi 'ecce rem,' ut Charisius et Nannius lib. II. Miscell. cap. 21. sed frustra. Vide 'Mecastor.' *Dac.*

[d] *Edeatre*] Scribe per diphthongum, *Edeatræ*. ἐδεάτραι. *Jos. Scal.*

Edeatre] Scaliger legit *Edeatræ*: sed legendum *edeatroe*: hoc est, *Edeatroi*, ut supra 'demoe,' 'demoi.' Ἐδέατρος, προγευστὴς βασιλεῖος, ἐπιμελητὴς δείπνου. Hesych. 'Edeatrus, prægustator regius, curator epularum,' ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων, ab eduliis. *Dac.*

Edecimata,[e] electa.

Ederam[f] flamini diali neque tangere neque nominare fas erat: pro eo quod edera vincit ad quodcumque se applicat. Sed ne anulum quidem gerere ei licebat solidum, aut aliquem in se habere nodum.

EFFAFILATUM[2 g] exertum, quod scilicet omnes exerto brachio sint exfilati, id est, extra vestimentum filo contextum.

Effari,[h] et effata a fando, quod ipsum ex Græco φᾶσθαι.[3]

2 '*Effafilatum.* Vox nihili. Legendum *Exfilatum:* poterat et *Exaffilatum.*' Jos. Scal. Vide inf.—3 Al. ὡς φάτω.

NOTÆ

[e] *Edecimata*] Glossarium: 'Decimata, Decumatum, δόκιμον, ἐπίλεκτον.' Tamen in aliis Glossis: 'Edecumatus, ἀδέκαστος, ἀδωροδόκητος.' *Jos. Scal.*

Edecimata] Quæ e multis decima, sive potius, quæ e decimis, *decima* capiuntur. Id est, electa. Sed mirum quod in Glossario legitur, nempe, 'edecimatum, ἀδέκαστον, ἀδωροδόκητον.' Decimus exclusum, cui non datæ sunt decimæ. Hesychius: ἀδέκαστον, ἀδωροδόκητον, ὁ δεκάδας μὴ λαμβάνων. 'Qui decimas non accepit.' *Dac.*

[f] *Ederam*] Vide 'Hedera.' De iis, quæ Diali erant prohibita, vel concessa, vide 'Equo vehi,' et 'Fabam,' et 'Funebres,' et 'Jurare,' et Gell. lib. x. cap. 15. et Plutarch. in Problem. Sed quid hæc ad verborum significationem, qua de re agitur? *Ant. Aug.*

Ederam] Cur Flamini Diali nefas esset hederam tangere multa Plutarch. Sed verum est, quod ait Festus, nempe, quod ea vinciat quibus adhæret: neque enim nodum ullum habebat, vel in apice, vel in cinctu, vel alia quavis parte. Anulum etiam solidum ei gestare non licebat, hoc est, qui non pervius esset et cassus. De iis quibus Flaminibus interdictum vide Gellium lib. x. cap. 15. *Dac.*

[g] *Effafilatum*] Scaliger: *exaffilatum.* Voss. *effafilatum* pro *exafilato*, ut 'effari' dicitur pro 'exfari.' Festus autem respicit locum Plauti Mil. Glor. IV. 4. 'Id erit connexum in humero lævo, exaffilato brachio.' 'Exaffilato brachio;' id est, extra fila; i. e. vestem educto. Quidam legunt *expapillato.* Inter quos etiam Festus, qui infra *expapillato* exponit *exerto:* vide Nonium: id quod et probavit Salmasius; sed certum est legi debere *effafilato* sive *exafilato*, ut probat etiam Vossius; neque enim exerto brachio nudantur papillæ, nec, si id fiat, propterea brachium recte expapillatum dici possit. Neque displicet doctiss. Meursii conjectura legentis *exfipulato*, pro *exfibulato*, vel *effifulato.* Nam 'fifula' et 'fifulare' Veteres pro 'fibula' et 'fibulare' dicebant, ut 'sifilum,' 'sifilare,' pro 'sibilum,' 'sibilare.' *Idem.*

[h] *Effari*] Eloqui, 'effata,' elocuta. Virg. 'Sic effata.' Aliquando *effata*, a recto *effatum*, dicebantur augurum preces, et effari templa, sistere templa, conceptis verbis consecrare. Græci dicunt τεμενίζειν. *Idem.*

Effata, elocuta.

EGENS [i] velut exgens, cui ne gens quidem sit reliqua.

Egeriæ [k] nymphæ sacrificabant prægnantes, quod eam putabant facile conceptam alvum egerere.[4] [o]

Egretus et adgretus [l] ex Græco sunt ducta, a surgendo, et proficiscendo. Unde et Nyctegresia, quasi noctisurgium.

EJURATIO [m] significat id, quod desideretur, non posse præstari. Plautus: ejuravit militiam.

ELACATENA, [n] genus salsamenti,[5] quod appellatur vulgo malandrea.

Elaudare [o] plus, quam nominare.

Elecebræ [p] argentariæ meretrices, ab eliciendo argento dictæ.

4 Legendum monet Dac. *conceptum alvo egerere.*—5 Al. *calciamenti,* et mox *melandria.* Dac. et Augustin. legunt *melandrya.*

NOTÆ

[i] *Egens*] Festo consentit Isidorus, cui egens dicitur sine gente et sine genere. Sed potius ab *egeo*, ut ab 'indigeo' 'indigens.' *Idem.*

[k] *Egeriæ*] Lege in fine: *Conceptum alvo egerere:* Egeria hæc diversa videtur ab Egeria Romuli uxore; fuerit forsan ipsa Juno, ab *egerendo* dicta *Egeria.* Tamen nihil tale in Veterum monumentis me legisse memini. In glossis Isidori *Egeria* exponitur *noxia,* quod sane non prætereundum fuit. *Idem.*

[l] *Egretus et adgretus*] Verbum Græcum quod Festus intelligit est ἐγείρομαι, surgo. Sed falsum est ab eo esse *egrettus* et *adgrettus,* quæ a *gradior,* et præpositione *e* vel *ad.* De *nyctegresia* quidem verum, transposita litera ρ, pro *nyctegersia.* Idem.

[m] *Ejuratio*] Est recusatio, cum negamus ea præstare, quæ a nobis petuntur. Sic 'ejuravit militiam,' i. militiam recusavit. 'Ejurare forum,' 'provinciam,' Cicero. Sic 'ejurare bonam copiam' dicebatur is, qui jurejurando affirmabat se in bonis non habere, unde æs alienum solveret. Cic. Ep. fam. 'Tu quod mihi bonam copiam ejures, nihil est.' *Idem.*

[n] *Elacatena*] Plin. lib. XXXII. cap. ult. helacatenes piscis nomen esse ait. De *melandrya* vero Varro lib. IV. de Ling. Lat. Plin. lib. IX. cap. 15. Athen. lib. III. cap. 20. *Ant. Aug.*

Elacatena] Elacate, et Elacatena piscis ex Thunnorum genere, saliri solitus, unde Festus exponit 'salsamenti genus.' Athenæus l. VII. ἠλακατῆνες ἰχθῦς κητώδεις, ἐπιτήδειοι εἰς ταριχείαν. I. e. 'Elacatenæ pisces cetacei, ad salsuram apti.' Vulgo vocantur *melandria:* leg. *melandrya:* μηλάνδρυα Græce pulpamenta Thynnorum. *Dac.*

[o] *Elaudare*] Laudare, nominare: *e* est intensivum. Sic 'emirari' majus est quam 'mirari.' Horat. 'Emirabitur insolens.' Ubi olim plura. *Idem.*

[p] *Elecebræ*] Plautus Menæchmis:

Electabo, eliciam.[q]

Elices[r] sulci aquarii, per quos aqua collecta educitur e liris.

Elinguem[s] sine lingua.

Elixa[t] a liquore dicta.

Elucum[u] significat languidum, ac semisomnum, vel, ut alii volunt, allucinatorem, et nugarum amatorem, sive halonem, id est, hesterno vino languentem, quem ἔωλον vocitant Græci.

NOTÆ

'Nam ita sunt hic meretrices omnes elecebræ argentariæ.' Vulgo *illecebræ argentariæ* legitur. *Jos. Scal.*

Elecebræ] Respicit ad locum Plauti Menæch. II. 3. 'Nam ita sunt hic meretrices omnes elecebræ argentariæ.' *Dac.*

[q] *Electabo, eliciam*] Plaut. Asin. II. 2. 'Quæ istæc præda est? ibo advorsum atque electabo Quidquid est.' Vide 'adlicit' et 'lacit.' *Idem.*

[r] *Elices*] Glossarium: 'Elix, ἀναπνοὴ ὀχετοῦ.' 'Elicatores, ὑδροσκόποι.' Male putantur dici ἕλικες Græce in lib. I. D. de aqua et aquæ pluv. in Pandectis Florentinis. Neque enim, ut puto, unquam id Ulpianus scripserat. *Jos. Scal.*

Elices] Ab eliciendo elices dicti sulci per quos aqua e liris, id est, sulcis minoribus, extra segetem educitur. Colum. lib. II. cap. 8. 'Sed quamvis tempestive sementis confecta erit, cavebitur tamen ut patentes liras, crebrosque sulcos aquarios, quos nonnulli elices vocant, faciamus.' *Dac.*

[s] *Elinguem*] Ut 'Elinguatio, γλωσσοτομία.' *Jos. Scal.*

Elinguem] Sic infra, 'elumbem, avulso lumbo.' Elinguare dixit Plautus linguam præcidere, Aulul. II. 2. 'Si hercle ego te non elinguandam dedero usque ab radicibus.' *Dac.*

[t] *Elixa*] Quæ in aqua cocta sunt, a liquore quem *lix* dicebant. Id sentit Varr. lib. IV. de L. L. 'Elixum est a liquore aquæ deductum.' *Idem.*

[u] *Elucum*] Pro ipso affectu Tertullianus in libro de corona, cum ait 'ab eluco defensare.' Id enim est, ἀπὸ τῆς ἐωλοκρασίας. Et Gellius lib. XVI. cap. 12. 'tarditatem animi, et stuporem, qui hallucinantibus plerumque usu venit.' *Jos. Scal.*

Elucum] A Græco ἕωλος, *hesternus.* Festus videtur deducere transposito *l* et addito *c*, ita ut is *Elucus* dicatur, qui hesterno vino, hesternis epulis languet, unde et infra lib. VIII. Helucum ab hiatu et oscitatione dictum scribit. At Gellius lib. XVI. c. 12. 'Cloatius Verus,' inquit, 'alucinari factum scribit ex eo quod dicitur Græce ἀλύειν, unde elucum quoque esse putat, *a* litera in *e* conversa, tarditatem quandam animi ac stuporem, qui allucinantibus plerumque usu venit.' Unde colligimus *elucum*, non solum languidum, semisomnum, allucinatorem, sive halonem significare, sed etiam morbum vel affectum ipsum ob hesterni vini repletionem, quem Græci ἐωλοκρασίαν vocant. Sic Tertullianus dixit 'ab heluco defensare,' hoc est, ab hesterni cibi vel vini gravedine. De etymo autem Festo potius assentior, nisi malis *elucum* esse quasi *e luce*, id est, sine luce. De 'alucinari.' Vide 'alucinatio.' Sed omnino *Elucus* est ex Græco ἠλυγός. Tardum et hebetem significat proprie, vel tarditatem ac stuporem. 'Ηλυγὰ ὄρη apud poëtam veterem τὰ

Elumbem,[x] evulso [6] lumbo.

Em,[y] pro eum, ab eo, quod est is.

Emancipati[z] duobus modis intelliguntur, aut ii, qui ex patris jure exierunt; aut ii, qui aliorum fiunt dominii:[7] quorum utrumque fit [8] mancipatione.

Emem,[a] eundem.

Emere,[b] quod nunc est mercari, antiqui accipiebant pro sumere.

Empanda,[c] paganorum Dea.

Emptivum [d] militem, mercenarium.

6 Al. *avulso*.—7 Alii libri *domini*.—8 Ed Scal. *fiunt*.

NOTÆ

ἐν σκότῳ κατεχόμενα. Hinc ἠλυγὸς homo Elucus, ὁ ἐπεσκιασμένος, tarditate ac stupore obsessus et oppressus. Sed et pro ipso affectu sumitur. Gellius definit *Elucum*, 'tarditatem quandam animi, quæ alucinantibus plerumque evenire solet,' ab alia tamen origine est, quam 'alucinor.' Salmas. in Solin. *Dac.*

[x] *Elumbem*] Vide 'elinguem.' *Idem.*

[y] *Em*] A poëtico νὶν, sive μὶν, dixere *im*, eum, et *em*, unde *emem*, eundem, eum ipsum. *Idem.*

[z] *Emancipati*] Eleganter Veterum Glossæ: 'Emancipatio, ἐξοικείωσις.' 'Emancipatus, χειράφετος.' 'Emancipatio, χειραφεσία.' *Jos. Scal.*

Emancipati] Filii dicuntur emancipati, qui e patris manu exeunt, ut sui fiant dominii, vel ut in adoptivi patris potestatem transeant, utrumque autem fit emancipatione, hoc est, abalienatione vel exemtione e patria potestate, ex solenni juris Romani formula. *Dac.*

[a] *Emem*] Vide supra 'em.' *Idem.*

[b] *Emere*] Vide supra 'abemito.' *Idem.*

[c] *Empanda*] Paganorum, hoc est, agricolarum Dea, in cujus honorem Paganalia festa mense Januario peragebantur, eadem quæ Ceres ex Varrone apud Nonium in pandere: 'Varro,' inquit, 'existimat ea causa dici, quod qui ope indigerent, et ad asylum Cereris confugissent, panis daretur: pandere ergo quasi panem dare, et quod nunquam fanum talibus clauderetur. De vita pop. Rom. lib. I. Hanc Deam Ælius putat esse Cererem, sed quod in asylum qui confugisset, panis daretur, esse nomen fictum a pane dando pandere, hoc est, aperire.' Non dubium est quin Pandam sive Empandam Deam intellexerit. Sed eam Scaliger a latitudine Empandam dictam putat, nam et εὐρύστερνος dicebatur. At Varro a pandendo. Eandem Ælius Cererem, Scaliger Palem. Ab utraque tamen diversam facere videtur Varro his versibus: 'Te Anna et Peranna, Panda, καὶ Λατὼ, Pales, Nerienes, Minerva, Fortuna, ac Ceres.' Eam alii pacis Deam. Gloss. 'Panda, εἰρήνης Θεός.' Cui non immerito a *pandendo* Panda nomen datum est. *Idem.*

[d] *Emptivum*] Emptivi milites qui mercede conducti militabant. *Idem.*

Emussitata,[e] ad amussim facta.

ENDOITIUM,[f] initium.

Endoplorato,[g] implorato, quod est cum quæstione inclamare. Implorare namque est cum fletu rogare, quod est proprie vapulantis.

Endoprocinctu,[h] in procinctu: significat autem cum ex castris in prælium exitum est, procinctos quasi præcinctos, atque expeditos: nam apud antiquos togis incincti [9] pugnasse dicuntur.

Ennam,[i] etiamne.

9 Al. *succincti.*

NOTÆ

[e] *Emussitata*] Ad amussim facta, recte respicit locum Plauti Mil. Glor. III. 1. 'Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est senex: Inest in hoc amussitata sua sibi ingenua indoles.' Ubi ex Festo legendum *emussitata,* ut et in Aldina legitur, et apud Nonium in voce *examussim.* Malim tamen *amussitata,* ut in antiquissima Veneta. Et facile apud Festum et Nonium erratum fuisse crediderim, et *emussitata* pro *amussitata* operas posuisse. Etsi obstat series literarum. Porro de primo versu Plauti, en tibi quod etsi alienum videatur, non ingratum tamen fore confido. Is est ex Anacreonte ad verbum translatus Od. 48. Τρίχας γέρων μέν ἐστι, Τὰς δὲ φρένας νεάζει. Id est, 'Capillis quidem senex est, At ingenio juvenescit.' *Idem.*

[f] *Endoitium*] 'Endoplorato,' 'Endoprocinctu.' Sic in 12. tab. 'manum endojacito,' pro injicito: et Ennius, apud Ausonium in monosyllabis: 'Endo suam do,' pro in suam domum. Hac de causa, ut arbitror, in Kalendario Augusti tempore confecto EN pro Interciso notatum est, quasi endotercisum. Vide 'Sub vos placo,' et 'Struere.' *Ant. Aug.*

Endoitium] Pro *in* Veteres dicebant *endo.* Gloss. 'endo, ἐν, εἰς.' 'Endotuetur' Ennius pro 'intuetur.' 'Endotuetur ibi lupu' fœmina, conspicio amens.' *Dac.*

[g] *Endoplorato*] Glossarium, 'Endoplorato, ἐπικάλεσον.' *Jos. Scal.*

Endoplorato] Gloss. 'endoplorato, ἐπικάλεσον.' I. implorato, inclamato. 'Implorare, est inclamare, ad auxilium invocare,' Festus. Item 'plorare, flere, inclamare.' In leg. Rom. 'Si parentem puer verberet, ast olle plorassit,' id est, clamaverit, ad auxilium vocaverit. Locum adi. *Dac.*

[h] *Endoprocinctu*] Ita exple in Glossario: 'Endoprocinctu, ἐζωσμένοι ἐν πολέμῳ.' Exponit *Endo,* ἐνεἰς. Lege, ἐν, εἰς. 'Endopicus, ἀνωθεῖς ἐνδωτέρω.' Lege, *Endo,* ἄνω, εἰς, ἐνδυτέρω. Nam τὸ *Picus* sequenti voci adjungendum, 'Eniber picus, ὄρνις πονηρά.' *Jos. Scal.*

Endoprocinctu] In procinctu dicebantur milites cum se ad pugnandum cinxerant. Nam veteres Romani cinctuti pugnabant. Inde Cethegi dicti *cinctuti.* Vide Horat. in arte. *Dac.*

[i] *Ennam*] Exempla desidero. *Idem.*

Enubro,[k] inhibenti.

Enunquam,[l] ecquando.

EPEUS[m] nomen cujusdam fabri, qui equum Dureum fecit.

Epicrocum[n] genus amiculi croco tinctum, tenue, et perlucidum.

Epilimma[10] [o] genus vilissimi unguenti.

Epistylium[p] trabs, quæ super columnas ponitur.

Epolonos[q] dicebant antiqui, quos nunc epulones dicimus. Datum autem est his nomen, quod epulas indicendi Jovi, ceterisque Diis, potestatem haberent.

Epulam[r] antiqui etiam singulariter posuere.

10 Al. *Epalimma*.

NOTÆ

[k] *Enubro*] Glossarium: 'Enibra, *ἐνάντια*.' 'Embrum, *πραγμάτιος ἐπιβλαβῆς*.' lege, *Enibrum πράγματος ἐπιβλαβές*. 'Eniber picus, *ὄρνις πονηρά*.' 'Inebra, *ὄρνεον μαντευτικόν*.' Servius in fragmentis: 'Certa genera avium ab auguribus appellantur, quæ pennis vel volatu omnia possunt facere: quæ si fuerint prosperæ, Præpetes, si adversæ, Inebræ, dicuntur.' *Jos. Scal.*

Enubro] Enubrum auspicium, enubræ aves, quæ remorantur. Gloss. 'Enubra, *ἐναντία*.' I. contraria. 'Eniber piscis, *ὄρνις πονηρά*.' I. avis improba, infausta. Enuber autem, sive *eniber*, *enuber*, vel *ineber*, ab inhibendo, ut a 'prohibendo,' 'proëber.' Vide 'inebræ.' *Dac.*

[l] *Enunquam*] Gloss. 'Enunquam, *εἴποτε, καὶ ποτέ*.' Livius lib. x. 'Enunquam fando audistis patricios primo esse factos, non de cœlo demissos,' *Idem.*

[m] *Epeus*] Faber qui equum ligneum ædificavit quo Troja capta. Virg. II. Æneid. 'Et ipse doli fabricator Epeus.' *Idem.*

[n] *Epicrocum*] Glossarium: 'Epicrocum, *ἐσθῆτος εἶδος· ἢ σχοινίον ἀρμένου κατώτερον*.' Vide Varronem lib. VI. *Jos. Scal.*

Epicrocum] Genus vestis a Græco *ἐπὶ* et *κρόκος*, quod croco tincta sit. Nævius apud Varronem: 'Diabathra in pedibus habebat, et erat amictus epicroco.' Gloss. 'Epicrocum, *ἐσθῆτος εἶδος*." *Dac.*

[o] *Epilimma*] Lege, ut erat in marg. *Epalimma*. Græce *ἐπάλειμμα*, ab *ἐπαλείφω*, ungno. *Idem.*

[p] *Epistylium*] Ab *ἐπὶ* et *στήλη*, columna, quod supra columnam ponitur: vulgo *Architrave*. Idem.

[q] *Epolonos*] Apud Romanos is mos erat, ut, placandæ alicujus Dei iræ, epulæ, convivia, in illius templo exhiberentur, quæ alio nomine *lectisternia* dicebantur, quod Diis epulaturis lecti sternerentur. Et iis conviviis procurandis præerant triumviri Epuloni dicti, qui postea septemviri, tandem decemviri facti sunt. *Epolonos* autem antiqua scribendi consuetudine qua *epolas* pro *epulas*, *&c.* Idem.

[r] *Epulam*] Non mirum, cum adjective sumatur. Intelligitur enim dapem; et epulæ, dapes. Sic 'Epulæ

Epulares[s] appellabantur, qui in quibusdam ludis nocte epulabantur.

EQUESTRE æs, quod equiti dabatur.

Equiria[t] ludi, quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur.

Equirine,[u] jusjurandum per Quirinum.

Equo vehi flamini Diali[x] non licebat, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur.

Equitare[y] antiqui dicebant equo publico[11] merere.

Equus Marti[z] immolabatur, quod per ejus effigiem Trojani capti sint: vel quod eo genere animalis Mars delectari putaretur.

ERCTUM citumque[a] fit inter consortes, ut in libris legum Romanarum[12] legitur. Erctum a coërcendo dictum, un-

11 Ed. Scal. *equum publicum*.—12 Quidam libri *regum Romanorum*.

NOTÆ

oves' Varroni. *Jos. Scal.*

Epulam] Sicut *deliciam* singulari numero. Unde in lapide antiquo: 'Pro salute Veneriæ filiæ dulcissimæ, deliciæ suæ.' *Dac.*

[s] *Epulares*] Varro: 'Dum Epulares nocte epularentur.' *Idem.*

[t] *Equiria*] Ab equorum cursu dicta Equiria, die 27. Februarii celebrari solita. Ovid. II. Fast. Erant et alia Equiria quæ die 14. Martii peragebantur in campo Martio, vel, si is aqua teneretur, in monte Cœlio. Vide 'Martialis campus.' *Idem.*

[u] *Equirine*] Per Quirinum, ut 'Ecastor,' per Castorem, 'Eccere' per Cererem. Vide 'Mecastor.' *Idem.*

[x] *Equo vehi flamini Diali*] Vide 'Edera.' *Idem.*

[y] *Equitare*] Proprie de equitibus militaribus dicebatur, qui equo publico militabant: unde Plin. lib. XXXIII. cap. 1. 'Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum.' *Id.*

[z] *Equus Marti*] October equus. *Jos. Scal.*

[a] *Erctum citumque*] Tolle copulam QUE. 'Erctum citum' est hæreditas divisa. Glossæ: 'Herctus citus, *διαίρεσις τῶν ὑπαρχόντων*.' Donatus apud Servium: 'Erctum non citum, hoc est, patrimonium non divisum. Erctum ciendum: hæreditas dividunda.' Glossarium: 'Ciendæ, *διαιρουμένης*.' Idem: 'Erciscundæ, *διαιρέσεως*,' fortasse *διαιρετέας*. *Jos. Scal.*

Erctum citumque] Tolle copulam *que*, et lege: *Erctum citum*. *Erctum* ab *ercendo*, hoc est, coërcendo, ab *erco*, *ercis*, unde *ercisco*, coërceo, certis regulis rego, partior. *Citum* a *cio* divido. Ita ut *erctum citum* sit coërcitum, divisum. Nam primum coërcebatur patrimonium, postea dividebatur. Verum Donatus *erctum* non coërcitum sive septum, sed patrimonium, hæreditatem interpretatur. Erit igitur *erctum* pro *herctum*, quod pro *horctum*, id est, *bonum*, teste Festo. Quare *horctum*, *herctum*, vel *erctum citum* est hæreditas divisa, quod inter cohæredes fit, qui proprie *con-*

de et erciscundæ et ercisci. Citum autem est vocatum a ciendo.

Erebum [b] Virgilius interdum obscuritatem quandam esse describit apud Inferos, cum ait: Imas Erebi descendit ad umbras. Interdum flumen ejusdem loci, dicens: Et magnos Erebi transnavimus amnes. Varro vero Erebo natam Noctem [c] ait. Unde est et illud: Erebo creata fuscis crinibus, Nox, te invoco.

Ergo [d] correptum significat idem quod apud Græcos *οὖν*:[13] producte, idem quod *χάριν*, hoc est, gratia; cum scilicet gratia intelligitur pro causa. Sed illud superius etiam sine exemplis notum est; hoc inferius sic formatur, cum dicimus de aliquo, Statua donatus est honoris virtutisque ergo, id est, honoris virtutisque causa.

Eritudo,[e] servitudo.

13 'L. m. habet *οὐκοῦν* pro *οὖν*.' *Fulv. Ursin.*

NOTÆ

sortes dicuntur. Vide 'sors.' *Dac.*

[b] *Erebum*] Virg. lib. VI. Æneid. utrumque. Sed non flumen esse ait Erebum, sed transasse amnes illius loci, qui Erebus dicitur. *Ant. Aug.*

Erebum] Quisquis poëta dixit 'Erebo creatam Noctem,' interpretari voluit quod toties Græci poëtæ dicunt, *νὺξ ἐρεβεννή*. *Ἔρεβος* est nomen Hebræum, aut Syrum. *Ereb* enim in iis linguis est *ἑσπέρα*. Ab eo *Arabes*, quasi dicas *ἑσπερίους*, qui et ab eadem re dicuntur *ἐρεμβοί*. Eadem est origo. *Jos. Scal.*

Erebum] Hic certe turpiter sive Festus sive Paulus lapsus est, Erebus enim duobus hisce Virgilii locis pro toto inferorum loco ponitur. Illum vide VI. Æneid. *Dac.*

[c] *Erebo natam noctem*] Hesiodus tamen noctem Erebi sororem facit, et ex chao una cum Erebo genitam. *Ἐκ χάεος δ' Ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο.* 'Ex chao autem Erebusque nigraque nox nati sunt.' Sed quisquis 'Erebo creatam noctem' dixit, interpretari voluit quod toties Græci poëtæ dicunt *νὺξ Ἐρεβεννή*. Ut optime monuit Scal. Nam *Erebus* est nomen Hebræum aut Syrum. *Ereb*, *ἑσπέρα*. Ab eo *Arabes*, quasi dicas *ἑσπερίους*, qui et ab eadem re dicuntur *Erembi*. Idem.

[d] *Ergo*] Servius ad illud VI. Æn. 'Illius ergo.' 'Illius ergo,' inquit, 'propter illum, vel, causa illius. Ergo autem conjunctio fuit, sed per accentus mutationem in adverbium transit, et est sola particula quæ habet in fine circumflexum. Multi male putant nomen esse indeclinabile, et dicunt positam esse pro causa, (causa autem nomen est quod ponitur pro ratione,) qui casus declinatione caret.' *Idem.*

[e] *Eritudo*] *Erus* scribebant Veteres, a quo *Eritudo*: ab antiquo Græco *ἔρος*, unde *εἴρερος*. *Jos. Scal.*

Erugere [f] semel factum [14] significat, quod eructare sæpius: illud enim perfectæ formæ est, hoc frequentativæ.

Ervum [g] et ervilia a Græco sunt dicta, quia illi ervum ὄροβος ervilia ὀρόβινον [15] appellant.

ESCARIÆ mensæ [h] quadratæ vocantur, in quibus homines epulantur. Anclabris [i] ea, quæ [16] in sacrificando Diis anclatur,[17] quod est, hauritur ministraturque.

Escit,[18] [k] erit.

EUBOICUM [l] talentum nummo Græco septem millium et quingentorum cistophorum est, nostro quatuor millium denariorum.

14 Quidam libri *ructum*.—15 'In lib. m. est *Erviliam*, ἐρέβινθος, pro *ervilia*, ὀρόβινθον.' *Fulv. Ursin.*—16 'L. m. habet, *qua in sacrificando*, pro *quæ*: et post: *Escendere, egredi*: amplius quam in vulgatis.' *Idem.* *Ea qua* legendum quoque monet Dac.—17 Alii libb. *antatur*.—18 Quidam libb. *Esit*.

NOTÆ

Eritudo] A Græco ἔρος, unde εἴρεον, εἴρερον, servitus, quo postremo usus Homer. Od. Θ. 529. sic *erus*, servus, a quo *erītudo*, servitudo. Gloss. 'Eritudo, δεσποτεία.' ἔρος Æol. ἐρέος, *eruos*, et, addito sibilo, *servos*, *servus*. Dac.

f *Erugere*] A quo *Eructum* Gellio lib. x. cap. 17. 'vinumque eructum, et fœtidum potare.' Græcum est, ἐρυγὴ, ἐρεύγεσθαι. *Jos. Scal.*

Erugere] *Erugo*, ab ἐρεύγομαι, unde frequentativum *eructo*. Ab *erugo* compositum *exerugo*, quo usus Ennius: 'Contemsit fontes quibus exerugit aquai vis.' *Exerugit*, metaphorice, cum sonitu erumpit. *Dac.*

g *Ervum*] A Græco ὄροβος et ὀρόβινον: sunt autem *ervum* et *ervilia* leguminum genus quis armenta pinguescunt. *Idem.*

h *Escariæ mensæ*] Ab *esca*, *escariæ* dictæ, ut a 'cibo,' 'cibillæ.' Varr. lib. IV. 'Mensam escariam cibillam appellabant: ea erat quadrata, ut etiam in castris est: a cibo, cibilla dicta, postea rotunda facta.' *Idem.*

i *Anclabris*] Lege, *Anclabris ea qua*, &c. Et ita liber antiquus Ful. Ursini. Ultima verba, *quod est hauritur ministraturque*, a Paulo esse suspicor. Neque enim *anclare* haurire significat, et ministrare, sed ministrare tantum, et est ab *anculare*. *Anclare* vero pro haurire per librariorum incogitantiam scriptum est pro *antlare*, quod est a Græco ἀντλεῖν. Vide 'anclabris,' et 'anclare,' suo loco. *Idem.*

k *Escit*] Vide infra in 'Obescit, oberit,' et in 'Superescit, supererit.' *Ful. Ursin.*

Escit] Vide 'Nec' conjunctionem, et 'Superescit.' *Ant. Aug.*

Escit] In 12. tab. 'Si morbus ævitasve vitium escit.' Ita Lucret. Ita etiam Virg. 'Hic mihi magna domus celsis caput urbibus escit.' De quo abunde apud Horatium diximus. Sic 'obescit, oberit,' 'superescit, supererit.' *Dac.*

l *Euboicum*] Talentum Babylonicum est septuaginta minarum Euboicarum, ut Herodotus scribit lib.

Eudiæon,[m] lineum filum, quod medici extremo in clysterio relinquunt, per quod climos[19] emittitur.

Evelatum,[20] [n] eventilatum. Unde velabra, quibus frumenta ventilantur.

19 Κλυσμὸς pro *climos* legendum monet Dac.—20 Vid. Not. inf.

NOTÆ

III. et Atticarum minarum septuaginta duarum, ut Ælianus affirmat lib. I. cap. 22. de varia historia. Omne autem talentum est sexaginta minarum; minæ autem singulæ centenas drachmas continent; ut Africanus et Julius Pollux scribunt. Sic fit ut Euboicum talentum sit sexaginta minarum Euboicarum, ut Atticum est sexaginta Atticarum: hoc autem continet sex millia drachmarum Atticarum, et totidem millia denariorum, ut verbo 'Talentorum' Festus scribit: quod etiam Plin. ait lib. XXXV. cap. 11. et Athen. lib. IV. cap. 6. et Pollux lib. IX. Itaque si LXX. minæ Euboicæ æstimantur LXXII. Atticis, et eadem proportio est in drachmis, sive denariis; triginta quinque drachmæ Euboicæ æstimantur Atticis drachmis triginta sex. Talentum vero Euboicum æstimatur drachmis Atticis, sive denariis centum et septuaginta uno supra sex millia. Mendose igitur Festus ait quatuor millibus denariorum æstimari. Quod vero ad cistophoros attinet, nihil a me certi statui potest. Non ignoro Pollucem dicere Babylonicum talentum æstimari septem millibus drachmarum Atticarum, sed mihi verisimilior videtur Æliani opinio, ut Euboicæ minæ ab Atticis differant. *Ant. Aug.*

Euboicum talentum] Falsissimus videtur hic locus; nam Cistophorus non multo plusquam denarii dimidium continet. Euboicum autem talentum talento Attico minus est tribus minis et triente. Atticum continet sexaginta minas, hoc est, sex millia denariorum, ut infra in 'Talentum:' sunt igitur in Euboico talento minæ 56. et bes, hoc est, sexcenta et sexaginta sex supra quinque denariorum millia. Ergo Cistophorum major quam septem millium et quingentorum debet esse numerus, adeoque major etiam quam 'quatuor millium denariorum,' quod ex supradictis facile cognoscitur. Euboicum talentum aureos nostros capit 556. paulo plus; Atticum 600. Cistophorus Asiaticæ pecuniæ genus, sic dictus quod expressos haberet cistigeros, qui sacrorum arcana cistis inclusa gestabant. Euboicum autem talentum dictum, non ab Eubœa insula, sed ab Eubœa Argolidis loco, ubi Phidon pondera et mensuras invenit, primusque nummos argenteos et aureos cudere instituit. *Dac.*

[m] *Eudiæon*] Εὐδίαιον. Ab eo *Eugium* dixerunt Latini. Lucilius Epodis: 'Hymnis sine engio, ac distina.' Imitatio Græcorum. Vide Hesychium, εὐδίαιον. *Jos. Scal.*

Eudiæum] Εὐδίαιον proprie foramen navis per quod effluunt cum pluviæ aquæ, tum quæ e sentina exhauriuntur. Unde per metaphoram sic dicitur filum illud lineum per quod κλυσμὸς (sic enim legendum est, non κλιμὸς) emittitur: εὐδίαιον, ab εὖ et διαίνω, irrigo. *Dac.*

[n] *Evelatum*] Ventilabra appellat Columella lib. II. cap. 10. et Varro lib. x. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Evelatum] An a *velo?* quod velo

Everriator[o] vocatur, qui accepta jure hæreditate justa facere defuncto debet: quæ[1] si non fecerit, seu quid in ea re turbaverit, suo capite luat: id nomen ductum a verrendo. Nam exverræ[2] sunt purgatio quædam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quæ fit per everriatorem certo genere scoparum adhibito, ab extra verrendo dictæ.[3]

Eum[p] antiqui dicebant pro eorum:

Europam[q] tertiam orbis partem ab Europa Agenoris filia

1 Alii *qui*.—2 In olim excusis pro *exverræ* legitur *exvertæ*.—3 Ed. Scal. *dictarum*.

NOTÆ

aliquoties ad ventilandum uterentur: an *Evelatum* per syncopen pro *eventilatum*, et *velabra* pro *ventilabra*? nihil aliud video. Sed optime Salmas. in Solin. legendum docuit *evallatum*, *eventilatum*, *unde valli quibus*, *&c.* A *vannus* diminutive *vallus*, unde *evallare* pro *evannare*, foras ejicere. Frustra sunt Grammatici, qui a vallo castrorum deducunt. Inde *evallefacere*. Vide 'vallescit' et 'valvoli.' *Dac.*

[o] *Everriator*] Ab *everrendo*, purgando, *everriator*, *exverræ*, vel *exverriæ*. Erant autem *exverriæ* februi genus quo purgabant familiam: justa facientes ad digitum, quem mortuo absciderant antequam reliquum corpus combureretur. In olim excusis pro *exverræ* legitur *exvertæ*, quod probat Meursius pro *exversæ*, i. exversiones, quas fieri etiam in ædibus puerperarum notavit ex Augustino de civit. D. lib. VI. cap. 9. *Idem.*

[p] *Eum*] Ut 'dominum' pro 'dominorum,' et supra 'Cistophorum,' 'Cistophororum.' Neque tamen id contractione, ut volunt Grammatici, sed Græcæ flexionis imitatione factum est. *Idem.*

[q] *Europam*] Legendum, *et navem*, *quæ Jovis tutelam effigie Tauri habuerit*: notum, quid sit *tutela* in nave. Vetus Glossarium: 'Tutela, *παράσημον τοῦ πλοίου*.' Tutelas navium a Phœnicibus *παταίκους* dici, auctor Herodotus; hoc est, cælaturas, *καὶ ἐκτυπώσεις*. Qui Hebraice scit, non negabit verum esse, quod dicimus; nam nemo paulo doctior dubitat Phœnices Hebraice locutos. *Jos. Scal.*

Europam] Veteres alii in tres partes, in duas alii totum orbem dividebant. Sallust. Jugurth. 'In divisione orbis terræ plerique in parte tertia Africam posuere, pauci tantummodo Asiam et Europam esse, sed Africam in Europa.' Varr. de L. L. lib. IV. 'Terra in Asiam et Europam; Asia enim jacet ad Meridiem et Austrum, Europa ad Septemtrionem et Aquilonem.' Ubi notandum Varronem Africam in Asia ponere, contra quod supra Sallust. De hac postrema divisione intelligendus locus Horatii Od. 27. lib. III. 'Tua sectus orbis Nomina ducet.' 'Sectus,' i. divisus in duas partes. Europæ autem nomen esse ab Europa Agenoris filia scriptores fere omnes tradunt. Vide tamen Eustath. in Dionys. Sed verum est Europæ nomen Phœnicibus

certum est appellari. Sed alii de amore Jovis in taurum versi narrant. Alii eam a prædonibus raptam, et navem, quæ Jovis tutelam effigiem tauri [r] habuerit,[4] in eam regionem esse delatam. Quidam ob pulchritudinem regionis per simulationem raptæ filiæ occupatam eam terram ab Agenore et Phœnicibus ferunt.

4 'Verba illa, *et navem, quæ Jovis tutelam,* mendosa sunt: et fortasse ita corrigenda, *et navem quujus tutela effigiem tauri habuerit.*' Fulv. Ursin. Vide Notas inf.

NOTÆ

deberi, qui Europam dicebant *Urappa,* quasi terram λευκοπρόσωπον, quia Europæi Africanos candore faciei multum superant, unde et Europa ipsa Cadmi soror dicta est, quasi *alba facie* virgo. De Europæ raptu variant sententiæ, ut hic Festus refert; cui addere potes, si lubet, eam raptam fuisse navi quæ taurus dicebatur: ex Polluce lib. I. cap. 9. Ἔστι δέ τινα πλοῖα Λύβια λεγόμενα κριοὶ καὶ τράγοι, ὡς εἰκάζειν ὅτι τοιοῦτον ἦν πλοῖον καὶ ὁ ταῦρος ὁ τὴν Εὐρώπαν ἀγαγών. i. e. 'Sunt et quædam naves Lybicæ dictæ arietes et hirci, ita ut conjicere liceat talem fuisse navem et taurum qui Europam abduxit.' Item ex Palæphato Taurum hunc Cretensium regem fuisse, qui occupato Tyro Europam inter alias virgines rapuit. Τὸ δὲ ἀληθὲς, inquit, ἔχει ὧδε. Ἀνὴρ Κνώσσιος, ὀνόματι Ταῦρος, ἐπολέμει τῇ Τυρηνίᾳ χώρᾳ. τελευταῖον δ' ἐκ Τύρου ἥρπασεν ἄλλας τε κόρας, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως θυγατέρα Εὐρώπην· ἔλεγον οὖν οἱ ἄνθρωποι, Εὐρώπην τὴν τοῦ βασιλέως ταῦρος ἔχων ᾤχετο. τούτου δὲ γενομένου προσανεπλάσθη ὁ μῦθος. I. e. 'Veritas autem sic se habet: homo Cnossius nomine Taurus Tyriorum regionem vexabat bello, ac postremo cum omnes alias Tyri puellas, tum etiam rapuit filiam regis Europam. Et inde vulgo dicebant, Europam regis filiam Taurus habens abiit. His ita gestis fabula conficta.' Hujus Tauri regis meminit Eustath. in Dionys. meminit et scriptor Chronici Alexandrini, aitque eum occupata Tyro rapuisse Europam, et tori consortem fecisse. *Dac.*

r *Quæ Jovis tutelam effigiem tauri*] Lege cum Scaligero: *Quæ Jovis tutelam effigie tauri.* Sed fœdius mendum latet. Quippe legendum, *Et nave, quæ, &c.* ait enim Agenoris filiam nave delatam in eam regionem, nempe Europam; nihil certius: lege modo. Tutela dicebatur in navi ubi Deorum effigies cælabantur, in puppi scilicet, non in prora, ut quibusdam persuasum. Ovid. in Epist. 'Accipit et pictos puppis adunca Deos.' Virg. x. Æneid. 'Et aurato fulgebat Apolline puppis.' Tutelam et parasemon perperam confundunt viri docti, quæ et loco et significatione differunt. Tutela semper in puppi, parasemon semper in prora, nempe animalium ut plurimum, aliquando etiam rei cujuslibet effigies sive pictura supra rostra posita, unde navibus nomen; apud Virg. 'Massicus ærata princeps secat æquora tigri.' Navis, tigris dicta, quod tigrem haberet pro parasemo. Sic apud eundem 'pristis,' 'chimæra,' 'Centaurus,' 'Scylla,' naves dictæ. Sic navis Bellerophontis dicta *Pegasus,* quod ei equus alatus erat insigne. Navis autem, quæ Europam vexit, tutelam Jovis habuit sub effigie tauri. Unde

EXAGOGEN,[s] evectionem.

Examen[t] est et æquamentum, et judicii[5] investigatio, et apum congregatio, vel locustarum.

Examussim,[u] regulariter: amussis enim regula fabrorum est, vel, ut alii volunt, ferramentum, quo in poliendo utuntur.

Exanclare,[x] exhaurire.

Exbueres[6][y] exinteratas; sive exbuæ, quæ ebiberunt, quasi epotæ.

5 'L. m. pro *judicii* habet *indicii*.' Fulv. Ursin.—6 Alii libri *Exuberes*, et mox pro *exbuæ*, *exuberæ* vel *exburæ* legunt. Ed. Scal. *Exubueres* pro *Exbueres* habet.

NOTÆ

et navis *taurus* dicta. Verum Agatharchides Gnidius in Europicis ait, non in tutela navis, sed in parasemo, in prora taurum fuisse depictum. Inde fulciri possit sententia eruditissimi Salmasii, qui legebat in verbis Festi, *alii eam a prædonibus raptam, et nave quæ Jovis tutelam, effigiem tauri habuerit*. Quasi Festus separet Jovis tutelam, quæ in puppi, ab effigie tauri, quæ parasemon erat in prora. *Idem.*

[s] *Exagogen*] Plautus Rudente. *Jos. Scal.*

Exagogen] Exportationem, evectionem, a Græco ἐξάγω, educo. Plaut. Rudent. III. 2. 'Eamque eventuram exagogen Capuam et sospitem.' *Dac.*

[t] *Examen*] Σήκωμα Græci, unde Latini *sacoma*. Vitruvius. Vel *Scama*. Glossarium: 'Scama, σήκωμα.' Apud eundem auctorem, 'Scava, ζυγός.' Lego *Scama*. Jos. Scal.

Examen] Lingula illa, quæ in ansa huc atque illuc nutat, dum lancibus æquatis respondeat summo puncto: quare optime Festus *æquamentum* dixit. *Dac.*

[u] *Examussim*] Quod ait, Amussim etiam ferramentum esse, quo utuntur fabri in poliendo, verum est. Inde enim Amussivum Vitruvio. Varro Quæstionum Plautinarum lib. II. 'Amussis est æquamen, lævamentum.' Vetus Glossarium: 'Examussim, ἔρευναι.' Id potius conveniret voci 'Examina.' *Jos. Scal.*

Examussim] Accurate Plaut. Proleg. Menæch. 'Ut hanc rem vobis examussim disputem.' Vide 'amussis.' *Dac.*

[x] *Exanclare*] Pro *exantlare*. Vide 'anclare.' *Idem.*

[y] *Exbueres*] *Exbuæ* dictæ a *bua*, infantium puerorum voce: unde *vinibuas* Lucilius bibaces mulieres vocat: nisi auctoritas Festi intercederet, ego libentius *Exuberes* ἀπογαλάκτους infantes interpretarer, quemadmodum contra, 'Sububeres, ὑπομαστίους,' ut inveni in Glossis Latinis. *Jos. Scal.*

Exbueres] Veteres Latini *buere* et *imbuere* dicebant pro implere liquore, unde *bua* potio, quæ propria puerorum vox est, qui cum volunt bibere, *bu* priori syllaba contenti sunt, ut infra Festus in voce 'imbutum.' A *bua* igitur dicuntur mulieres *exbuæ* seu *exbueres*, quas *vinibuas* dixit Lucilius. Sed cur *exinteratas* interpretetur non video, nisi significare velit mulieres quæ nimium epotæ torquentur et quasi exenterantur, et eviscerantur. Alii legunt *exuberes* et *ex-*

Excedere,7 [z] **egredi.**

Excidionem urbis a cædendo dictam manifestum est.

Exciet,[a] **excutiet.**

Excipuum,[b] **quod excipitur, ut præcipuum, quod ante capitur.**

Excudere,[c] **procudere, et incus ipsa a cudendo**8 **dicta sunt.**

Exdorsua,[d] **dorsum confringe; alii exime.**

Exdutæ,9 [e] **exuviæ.**

7 Legendum monet Dac. ut in vet. lib. *Escendere*.—8 Quidam pro *cudendo* legunt *cædendo*.—9 Alii libb. *exclutæ*. Vide Not. inf.

NOTÆ

uberæ: ἀπογαλάκτους infantes interpretatur Scaliger, hoc est, ab ubere remotos. Ut contra *sububeres* dicuntur, qui sub ubere sunt. Prior lectio vera est. *Dac.*

z *Excedere*] Lege ut in vet. lib. *escendere*. Glossæ, 'escendit, συμβαίνει.' *Idem.*

a *Exciet*] *Cieo*, moveo, a Græco κινέω: *exciet*, exmovet, et exmovebit, ut apud Plaut. Trucul. I. 1. 'Suum nomen omne ex pectore exmovit meo.' *Idem.*

b *Excipuum*] Quod excipitur, sejungitur, separatur: excipere enim separare. Virgil. 'Ipsum illum clypeum, cristasque rubentes Excipiam sorti.' *Idem.*

c *Excudere*] *Excudo* et *procudo* feriendo fabrico, elicio. Nam *cudere* est ferire, unde *incus*: quod illic aliquid fabri cudant, id est, feriant. Quidam pro *cudendo* legunt *cædendo*: sed nihil mutandum. *Idem.*

d *Exdorsua*] Respicit locum Plauti Aulul. II. 9. 'Tu, Machærio, Congrum, murænam exdorsua quantum potes, Atque omnia dum absum hinc exossata fac sient.' Verum apud Plautum mihi semper suspectum fuit *exdorsua*; neque enim dici posse putabam quid esset in piscibus præparandis *exdorsuare*, sive dorsum confringere, eximere; quare legebam *exossua*: id sequentia suadebant, 'quantum potes' et 'exossata fac sient.' Itaque ubi illud primum in mentem venit, nec mora, doctiss. et acutissimo, ita et optimo viro Tanaquillo Fabro, nunc μακαρίτῃ, μουσαγέτῃ, tunc meo, eoque nomine, ut alia multa taceam, de me optime merito, meam suspicionem aperui, atque ille, ut erat facilis et mei amans, conatum laudare, hortari, mihique codicem suum ostendere, ubi illud idem manu sua vir doctissimus prænotarat. Adjecit etiam, ita semper de piscibus Veteres locutos. Plaut. Amphit. I. 1. 'Exossatum os esse oportet, quem probe percusseris. Mirum nisi hic me quasi murænam exossare cogitat, Ultro istinc qui exossat homines. Perii si me aspexerit.' Et Pseudol. 'Exossabo ego illum similiter, itidem ut murænam coquus.' Sic Terent. Adelph. III. 3. 'Congrum istum maximum in aqua sinito ludere Paulisper, ubi ego venero exossabitur, Prius nolo.' Hæc propter Festi auctoritatem pluribus. *Idem.*

e *Exdutæ*] Legebam, *exdutæ*, *exutæ*, sive potius *exduviæ*, *exuviæ*. Sed vulgata lectio retineri potest: nam *exuviæ* nihil aliud proprie quam vestes exdutæ, ut 'indutæ,' 'induviæ.'

Exemplum [f] est, quod sequamur, aut vitemus: exemplar, ex quo simile faciamus. Illud animo æstimatur, istud [10] oculis conspicitur.

Exercirent,[g] sarcirent.

Exercitionem[h] exerciti dicebant [11] antiqui: exercitationem exercitati. Item exercitiorem, exercitissimum; sicut ab exercitato, exercitatiorem, exercitatissimum.

Exercitus[i] et militum copia dicitur; et homo multis negotiis exercitus: sed superius quarti ordinis, hoc secundi est.

Exesto,[k] extra esto: sic enim lictor in quibusdam sacris clamitabat: hostis, vinctus, mulier, virgo exesto: scilicet interesse prohibebatur.

10 Pro *istud* quidam libri legunt *et hoc*.—11 Vett. libb. *Exercionem exerciti d.*

NOTÆ

Exduta ab *exduo*, Græce ἐκδύω, et eliso *d*, *exuo*, exuviæ. *Idem.*

f *Exemplum*] Quod animo imitandum proponitur Terent. Adelph. III. 3. 'Denique Inspicere tanquam in speculum in vitas omnium Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.' Exemplar vero quod oculis, ut picturæ, tabulæ pictoribus. Horat. Epist. 2. lib. I. 'Rursus quid virtus et quid sapientia possit Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem.' Sed confunduntur, ut plurimum, hæc duo. Ut cum dicitur exemplum et exemplar eloquentiæ, pro imagine et præscriptione ad imitandum, et exemplar, vel exemplum, literarum, chirographi, testamenti, pro forma et descripto quod vulgo *copia* vocatur. *Idem.*

g *Exercirent*] A *sarcio* compositum *exsercio*, eliso *s*, *exercio*. Unde Terent. 'Qui opere rustico Faciundo facile victum exercirent suum.' Ita enim scribendus est locus, non, ut quidam male, *exsarcirent*. Et forte restituenda vox illa Ciceroni in libro de petitione consulatus: 'Aliis te id rebus exacturum esse persuadeas.' Legendum enim *exerturum*. Idem.

h *Exercitionem*] Ab *exerceo* est *exercitium*, *exercitio*, *exercitus*, *exercitior*, *exercitissimus*, quibus usi veteres Jurisconsulti, ut ab exercitatus, exercitatior, exercitatissimus, &c. Sed in vett. libb. scriptum *exercionem exerciti dicebant*, &c. quod et verum est: nam ut a *suspicio*, dictum suspicio, onis, a *conspicio*, conspicio, onis, sic ab *exerceo*, ductum substantivum exercio, onis. *Idem.*

i *Exercitus*] Militum copia, *exercitus*, *us*, substant. quartæ declinationis. At *exercitus*, *ta*, *tum*, adject. negotiis districtus, impeditus, fatigatus. Plaut. Bacchid. 'Quæ sodalem atque me exercitos habet.' Aliquando etiam *exercitus*, hujus *exercitus*, pro exercitatione legitur, ut apud Plautum Rudent. II. 1. 'Pro exercitu gymnastico et palæstrico hoc habemus.' Legitur et *exercitus*, *exerciti*, pro *exercitus*, *us*. Varr. de vita pop. Rom. lib. II. 'Decius Imperator pro exerciti salute se Diis manibus devovit.' *Idem.*

k *Exesto*] Quod ait in quibusdam sacris, recte docet non in omnibus

Exfit[l] purgamentum, unde adhuc manet suffitio.
Exfuti,[m] exfusi; ut mertat pro mersat.
Exgregiæ,[n] egregiæ, id est, e grege lectæ.
Exhaustant,[o] efferunt.
Exiles[p] et Ilia a tenuitate viarum,[12] quas Græci in chartis ita appellant, videntur esse dicta.

12 Pro *viarum* legendum monent Ursin. Scal. et Dac. *inarum*.

NOTÆ

sacris id observatum, sed in illis tantum, quæ Resolutoria dicebantur, ad quæ nisi solutis nodis accedi fas non erat. Servianæ schedæ Danielis nostri in illud: 'Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta:' 'Solent enim,' inquit, 'et resolutoria sacrificia ab auspicibus fieri; et ad Junonis Lucinæ sacra non licet accedere, nisi solutis nodis.' *Jos. Scal.*

Exesto] Quod ait in quibusdam sacris, recte docet non in omnibus sacris, id observatum, sed in illis tantum quæ resolutoria dicebantur, ad quæ nisi solutis nodis accedi fas non erat. Servius Danielis in illud Virgilii XI. Æneid. 'Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta.' 'Solent enim,' inquit, 'et resolutoria sacrificia ab auspicibus fieri: et ad Junonis Lucinæ sacra non licet accedere, nisi solutis nodis.' *Scalig.* Hinc capiendus hic locus Ovidii VII. Metam. 'Egreditur tectis vestes induta recinctas, Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos.' Et alter Tibulli lib. I. 'Ipse ego velatus filo, tunicisque solutis.' De hostibus, hoc est, peregrinis, quos sacris interesse nefas, Servius VIII. Æneid. 'Extraneos ad sacra non licebat adhibere.' *Dac.*

[l] *Exfit*] Vide quæ olim in Conjectaneis super hoc diximus. *Jos. Scal.*

Exfit] A θύω, adoleo, sacrifico, θ mutato in *f*, *fio*, a quo exfio et suffio, inde suffitus, suffimentum, exfit. Fabius Pictor apud Nonium in voce *Sal* aperte nos docet quid sit *exfit*. 'Exfit,' inquit, 'est sale sordidum, quod ustum est, et in ollam rudem fritilem objectum est, postea id sal Virgines Vestales serra ferrea secant.' Hoc sal serra secatum in seriam conjiciebant, et infusa aqua jugi muriem efficiebant. Vide 'Muries.' *Dac.*

[m] *Exfuti*] Nam *s* sæpe mutatur in *t*: exempla passim. *Idem.*

[n] *Exgregiæ*] Vide 'Abgregare.' *Ant. Aug.*

Exgregiæ] Vide 'abgregare' et infra 'eximium.' *Dac.*

[o] *Exhaustant*] Nihil muto: ab *exhaurio*, 'exhausi,' 'exhaustum,' 'exhaustare,' efferre, educere. *Idem.*

[p] *Exiles*] Legendum videtur *inarum*, pro *viarum*, ut habet l. m. Vide in 'Ilia.' *Ful. Ursin.*

Exiles] Lege, *a tenuitate inarum.* Vide 'Ilia.' Quid sit Ina in charta, diximus in libros Varronis de Re Rustica. Plinius de chartarum generibus: 'Deprehenditur et lentigo oculis: sed inserta mediis glutinamentis tenia fungo papyri bibula vix inis literæ fundenti se tantum est fraudi.' Qui locus et perperam hodie legitur, et male conceptus est a Melchiore Guillandio, qui in ea capita Plinii de papyro scripsit. At nos plura in eum dicemus, et errata hominis in omnes

Exilica [q] causa, quæ adversus exulem agitur.

Eximium [r] inde dici cœptum, quod in sacrificiis optimum pecus e grege eximebatur: vel quod primum erat natum.

Exin [s] metri causa dicitur pro exinde.

Exinfulabat [13] [t] exerebat: infulas enim sacerdotum, filamenta vocabant.

Existimare [u] dictum est ab æstimatione.

Exitium [x] antiqui ponebant pro exitu: nunc exitium pessimum exitum dicimus.

13 Quidam libri *Exinfibulat*.

NOTÆ

bonos scriptores debacchantis in medium proferemus. *Jos. Scal.*

Exiles et Ilia] Lege, *Exiles et Ilia a tenuitate inarum.* Nam et ita infra in 'Ilia.' Vidit Scaliger. *Inæ* a Græco ἶνες, hoc est, subtilissimæ intercursantes venæ, quales in chartis Veterum, et aliquando in nostris: ab *ina*, *inula*, unde *illa* vel *ila*, unde *Ilia*, et *exilis*, nisi malis cum Isidoro *ilia* esse a Græco εἰλεὸς, quod intestinum tenue significat: et cum Vossio, *exilis*, ab ἐξίτηλος, exilis, tenuis, evanidus, obscurus. Per syncopen ἔξιλος, *exilis*. Apud Horat. Od. 4. lib. I. 'Jam te premet nox, fabulæque manes, Et domus exilis Plutonia.' 'Domus exilis' interpretibus negotium facessit; ibique omnes etsi se excruciant, tamen nihil intelligunt. Atqui poterant ipsum Horatium sui ipsius interpretem adhibere, qui ait Epist. 6. lib. I. 'Exilis domus est: ubi non et multa supersunt, Et dominum fallunt, et prosunt furibus.' 'Exilis' igitur est tenuis, pauper. *Dac.*

[q] *Exilica*] Ab *exilio*, quod pro *exsulio*. Et *exsilium* per *s* scribendum aiunt Grammatici: sed non attendunt in omnibus fere verbis quæ incipiunt a præpositione *ex* et *s* litera eam ipsam literam perire. Sic supra: 'exersirent,' pro 'exsercirent,' a 'sarcio.' Vide 'Pierium,' lib. V. Æneid. et lib. I. Georg. *Idem.*

[r] *Eximium*] Quod eximitur. Donat. ad Hecyr. act. I. sc. 1. 'Eximia pecora dicuntur quæ a grege excepta sunt ad usus dominorum suorum, ut uberius pascantur. Sed proprie eximii sunt porci majores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boves, qui ad hoc lecti sunt, egregii dicuntur, et oves lectæ.' Virgil. 'Mactant lectas de more bidentes.' Ita et 'porci eximii.' Verum non de porcis tantum, sed de quibuslibet hostiis eximium dici, ex Veratio docet Macrob. lib. III. Sat. cap. 5. 'Veratius,' inquit, 'in pontificiis quæstionibus docet eximias dictas esse hostias, quæ ad sacrificium destinatæ eximuntur a grege, vel, quod eximia specie, quasi numinibus offerenda eligantur.' *Idem.*

[s] *Exin*] Cicer. in Orat. 'Dein etiam sæpe et exin, pro deinde et exinde, dicimus.' *Idem.*

[t] *Exinfulabat*] Quasi extra infulas educebat. Vide 'infula.' *Idem.*

[u] *Existimare*] Ab *ex* et *æstimo*. *Æstimo* autem a Græco ἐκτιμῶ, pretium statuo, æstimo; nisi malis esse a Græco τιμῶ, et Latino *æs*. Idem.

[x] *Exitium*] Olim *exitus*: nunc, pernicies, mors. Glosa. 'exitium, ὄλε-

Exodium,[14] [y] exitum.

Exoletus,[z] qui adolescere, id est, crescere desiit.

Exomides[a] sunt comici vestitus exertis humeris.

Exoriri, surgere.

Expapillato,[b] brachio exerto; quod cum fit papilla nudatur.

Expatare,[c] in locum patentem se dare, sive in spatium se conferre.

14 Al. *Exodum.*

NOTÆ

θρος, ὄλεθρον.' Idem.

[y] *Exodium*] Mirum displicuisse hoc doctis viris, qui pro eo substituerint *Exodum.* Quam bene, ipsi viderint. Meminerant quippe ἔξοδον a Græcis dici, non ἐξόδιον. At iidem debebant contra meminisse, πρόλογον a Græcis dici, non item προλόγιον, cum tamen Pacuvius prologium dixerit. Varro Hecatombe περὶ θυσιῶν 'Socrates cum in vinculis publicis esset, et jam bibisset κώνειον in exodium vitæ.' Idem ἕως πότε, περὶ ὡρῶν 'Vitæ cursum ut agnoscere possem, et quæ servitutis et libertatis ab origine ad exodium adductæ.' Idem ταφῇ Μενίππου: 'Quod cœperas modo in via narrare, ut ad exodium adducas.' *Jos. Scal.*

Exodium] Viri docti substituunt *exodum*, quod Græce sit ἔξοδος. Sed meminisse eos oportuit Græcos ἐξόδιον etiam dixisse. Sic προλόγιον et πρόλογον, μεθόδιον et μέθοδον. *Exodium*, exitus, finis, unde Varro, 'ad exodium vitam perducere.' Vide Nonium. De exodiis fabularum erit alias dicendi locus. *Dac.*

[z] *Exoletus*] Glossarius, 'Exoletus, ὑπέρακμος, καὶ ἐξώλης.' Legendum puto, καὶ ἔξωρος. Idem: 'Exoletus, τρίβακος.' *Jos. Scal.*

Exoletus] Vide 'adolesco:' inde *exoleti* dicuntur scorta mascula jam adulta. *Dac.*

[a] *Exomides*] Ἐξωμίδες. Tunicæ sic dictæ, vel, quod ab humeris dependerent, sive, quod humeri exererentur. Ἐξωμίδα, ἐσθῆτα κωμικὴν, vestem comicam, vocat etiam Pollux lib. IV. Idem etiam innuit Hesych. sed non tantum comicam fuisse certum est. Gell. lib. VII. cap. 12. 'Romani primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt, postea substrictas et breves tunicas citra humerum desinentes habebant: quod genus Græci dicunt exomidas.' Tria autem exomidum genera fuisse reperio: primum fuit earum quæ sine manicis erant, cum uno tantum foramine quo collum exerebant, quæ proprie ἐξωμίδες: alterum earum quæ duas manicas habebant ἀμφιμάσχαλοι dictæ, et ingenuorum tantum propriæ: tertium earum quæ unam manicam duntaxat, et dicebantur ἑτερομάσχαλοι, et erant servorum. De his intelligendus Schol. Aristoph. cum ait, ἐξωμίδας esse ἱμάτια δουλικὰ καὶ ἑτερομάσχαλα. Vide in ἀμφιμάσχαλος et ἑτερομάσχαλος. *Idem.*

[b] *Expapillato*] Vide 'effafilato.' *Idem.*

[c] *Expatare*] Pacuvius, 'Expatant se omnes, publiceque se ostendunt.' 'Expatant se,' id est, expatiantur. Hoc vocabulum retinent Vascones, qui dicunt *s'espata, s'estendre, s'escarter.* Idem.

Expectorat,[d] ex pectore ejicit.

Expergitus,[e] ab alio excitatus; quem solemus dicere expergefactum.

Experitos,[f] imperitos.

Experrectus, a corrigendo se[15][g] vocatus; quod fere facimus recentes a somno. Experrectus est, qui per se vigilare cœpit.

Explenunt,[h] explent.

Explorare[i] antiquos pro exclamare usos, sed postea pro-

15 'Pro *corrigendo se*, videtur legendum, *a porrigendo se*.' Fulv. Ursin. Ita et Dac.

NOTÆ

[d] *Expectorat*] Pacuvius in Epigono: 'Eloquere proprie ac pavorem hunc meum expectora.' Hoc verbum damnare videtur Quintilian. lib. VIII. cap. 3. 'At veteres,' inquit, 'ne expectorat quidem timuerunt.' Modestius tamen Cicero III. de Orat. 'Novantur autem verba, quæ, ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac fiunt vel conjungendis verbis, ut hæc:

Tunc pavor sapientiam mihi omnem exanimato expectorat,
Num vis hujus me versutiloquas malicias.

Videtis enim et 'versutiloquas' et 'expectorat' ex conjunctione facta esse verba, non nata.' Inde Glossæ: 'Expectoro, ἀποστερνίζω.' *Idem.*

[e] *Expergitus*] Inter *expergitus* et *experrectus* hoc discrimen Festus statuit, ut ille sit, qui ab aliis excitatur, hic, qui per se vigilat. Aliter tamen Diomedes lib. I. 'Expergitus,' inquit, 'qui satiatus somno sponte vigilat; unde et Lucilius ait: 'Ergo Et somno pueros cum mane expigitu' clamo.' Experrectus autem a quiete impeditus: unde Sallustius: 'interdum somno experrectus tumultum facere.' Expergefactus porro est, qui per alium somno excitatur.' Ego vero crediderim hæc tria eadem esse, neque differre: *experrectus*, ab *experrego*, unde per syncopen factum *expergo*; *expergitus* ab *expergo*, *expergiscor*; *expergefactus* ab *expergefio*. Vide infra. *Idem.*

[f] *Experitos*] *Expers*, a 'periri,' quod est, conari, discere, est 'peritus.' Inde 'experiri,' 'experitus,' qui et 'expertus:' infra 'expreta,' 'expertia,' et 'expers.' Glossarium: 'expers, ἄπειρος καὶ ἔμπειρος,' i. e. Doctus et ignarus. Et infra: 'expertes, ignari.' Vides *experitum* esse *expertem*. Nam *ex* modo privativum, modo intensivum, ut *e*, *in*, &c. Idem.

[g] *Experrectus, a corrigendo se*] Lege *a porrigendo se*, ut notarunt viri docti. Hic autem *porrigere* est pro *perregere*, unde *pergere*. Vide supra 'expergitus.' *Exporrigere* autem, unde per syncopen *exporgere*, non a *porro agere*, ut infra Festus, sed a *per* et *rego*, probat præteritum *porrexi*. Idem.

[h] *Explenunt*] Ut 'redinunt,' pro 'redeunt.' *Pleo* autem, unde 'impleo,' 'expleo,' 'compleo,' 'repleo,' a πλέος, 'plenus.' *Idem.*

[i] *Explorare*] Vide 'endoplorato,' et 'plorare.' Inde *explorare*, inquirere, tentare. Et *explorator*, qui inter hostes versatur, et ex rumore eorum secreta cognoscit, suisque renuntiat.

spicere, et certum cognoscere cœpit significare: itaque speculator ab exploratore hoc distat, quod speculator hostilia silentio perspicit, explorator pacata clamore cognoscit.

Exporgere,[k] porro agere, exporrigere.

Expreta [16] [l] antiqui dicebant, quasi expertia habita.

Exrogare [m] est, ex lege vetere aliquid eximere per novam legem.

Exta [n] dicta, quod ea Diis prosecentur, quæ maxime extant, eminentque.

Externus [o] est alienæ [17] terræ.

Exterraneus [p] ex alia terra. Exterraneus [18] quoque [q] dicitur et qui ante tempus natus, vel potius ejectus est: dictus autem exterraneus quod eum mater exterrita alvo ejecit.

Extimum [r] extremum significat, ita ut intimo sit contrarium.

16 Quidam *Experta*, et mox *experitia;* nihil mutandum monet Dac.—17 *Alienus* v. c. *Alius* conj. vir doct. in marg. ed. Scal.—18 Alii hic et infra *exterricineus*. Vide Not. inf.

NOTÆ

Et differt ab speculatore, qui ante exercitum speculandi gratia mittitur: hic munere belli honesto fungitur, ille sæpius capitis pœnas luit. Arrius Menander de re militari I. 'Exploratores, qui secreta nuntiaverunt hostibus, proditores sunt, et capitis pœnas luunt.' *Idem.*

[k] *Exporgere*] Vide 'experrectus.' *Idem.*

[l] *Expreta*] Nihil mutandum. *Expreta* transposita litera pro *experta*, id est, *experita*. 'Experiri,' 'experitus,' 'expers.' Vide supra 'experitus.' *Idem.*

[m] *Exrogare*] Vide 'Derogare.' *Idem.*

[n] *Exta*] Quasi *exsecta* ab *exsecando*, et non ab *extando*, ut putat Festus. Inde *extar* in Glossario, olla ubi exta coquebantur. *Idem.*

[o] *Externus*] Ab *exter*, *exterus*, unde *externus*. Idem.

[p] *Exterraneus*] Frustra est Festus, qui a *terra*, et præposit. *ex*, *exterraneum* dictum putat. Nam est ab *extra*, pro quo prius dicebant *extera*. Ita *exterraneus*, qui postea *extraneus*. Idem.

[q] *Exterraneus quoque*] Hic locus sic melius in quibusdam codd. conceptus est: *Exterricineus quoque dicitur qui ante tempus natus, vel potius ejectus est. Dictus autem exterricineus quod eum mater exterrita alvo dejecit.* Ab *exterrendo*, *exterricineus* dictus, quem exterrita mater ejecit. Græci vocant *ἔκτρωμα*, et *ἐξάμβλωμα*. Et differt ab eo, quem Græci vocant *ἠλιτόμηνον*, qui ante exactos menses natus est, ut apud Poëtas Eurystheus. *Idem.*

[r] *Extimum*] 'Extimum promonto-

Extrarium[s] ab extraneo sic distinguitur: extrarius est, qui extra focum, sacramentum, jusque sit:[19] extraneus ex altera terra, quasi exterraneus.

Exugentes,[20] [t] exprimentes.

Exuviæ [u] ab exuendo dictæ.

19 Legendum censet Scal. *extra focum, sacra, jusque sit.* Dac. monet, *qui extra focum, sacra familiæ jusque sit.*—20 Alii *Exurguentes.*

NOTÆ

rium.' Plin. *Idem.*

[s] *Extrarium*] Legendum censeo, *extra focum, sacra, jusque sit:* intelligit sacra familiæ, aut potius gentis. Sui hæredes sunt in sacris patris familiæ. *Jos. Scal.*

Extrarium] *Extrarius* et *extraneus* nullo modo differunt. Sic 'proletarius' et 'proletaneus' dicebant, 'præsentarius' et 'præsentaneus,' 'vicarius' et 'vicaneus,' et similia. Sic *extrarius* et *extraneus* hæres, qui nullo cognationis vinculo testatori jungitur. Infra legendum, *qui extra focum, sacra familiæ jusque sit.* Extrariis opponuntur sui hæredes qui sunt in sacris patris familiæ. *Dac.*

[t] *Exugentes*] Glossarium: 'Exugit, ἐκπιπίζει.' *Jos. Scal.*

Exugentes] *Exugo*, pro *exsugo*, deperdita litera S. Vide 'exercirent,' et 'exilica.' Verbo *exugere* sæpe utitur Plautus. *Dac.*

[u] *Exuviæ*] Vide 'exdutæ.' *Exuviæ* dictæ quæcumque exuuntur, immo et alia etiam, ut, 'exuviæ Deorum,' infra in voce 'tensa.' *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER VI.

FABAM [a] nec tangere nec nominare Diali flamini licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam et lemuralibus jacitur larvis, et parentalibus adhibetur sacrificiis, et in flore ejus luctus literæ apparere videntur.

Fabiani [b] et Quintiliani appellabantur Luperci a Fabio et Quintilio præpositis suis.

NOTÆ

[a] *Fabam*] Vide Gellium lib. x. cap. 15. De fabis quas lemuribus jaciebant in eorum sacris, Varro de vita Pop. Rom. lib. I. 'Quibus temporibus in sacris fabam jactant noctu, ac dicunt se lemures domo extra januam ejicere.' Ritum aperte docet Ovid. lib. v. Fast. 'Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum Surgit: habent gemini vincula nulla pedes: Signaque dat digitis medio cum pollice junctis, Occurrat tacito ne levis umbra sibi: Terque manus puras fontana perluit unda: Vertitur, et nigras accipit ore fabas. Aversusque jacit: sed dum jacit, hæc ego mitto, His, inquit, redimo meque meosque fabis.' Hoc novies dicit, nec respicit: umbra putatur Colligere, et nullo terga vidente sequi.' Hunc morem si ego hodieque alicubi observari moneo, nescio an plures sim habiturus, qui facile fidem adhibeant; atqui certum est, illud idem etiam nunc in Vasconia pueros factitare, qui cum larvas illas lemurales expavent, fabas aliaque legumina per cubicula sua disseminant, et ita opinantur se eas e cubiculo fugare, et extra domum ejicere. *Dac.*

[b] *Fabiani*] Vide 'Quintia prata.' *Ant. Aug.*

Fabiani et Quintiliani] Fabiani Remi socii, Romuli Quintil. Ovid. II. Fast. 'Dicta facit, Fabiique simul: venit irritus illuc Romulus, et mensas ossaque nuda videt. Risit et indoluit, Fabios potuisse Remumque Vincere, Quintilios non potuisse suos.' His postea a C. Cæsare ad-

Facem [c] in nuptiis in honorem Cereris præferebant, aquaque aspergebatur [1] nova nupta: sive ut casta puraque ad virum veniret; sive ut ignem atque aquam cum viro communicaret.

Faces [d] antiqui dicebant, ut fides.

Facessere [e] significat interdum facere, ut est, Jussa facessunt: interdum vero pro abire ponitur. Pacuvius: [f] Facessite omnes hinc, id est, abite.

Factio et factiosus [g] initio honesta vocabula erant: unde adhuc factiones histrionum et quadrigariorum dicuntur. Modo autem nomine factionis seditio et arma vocantur.

1 Ed. Scal. *spargebatur*.

NOTÆ

dita tertia sodalitas, nempe Juliorum, Dio lib. XLIV. *Idem.*

[c] *Facem*] Catull. 'viden' ut faces Splendidas quatiunt comas?' Ideo autem faces, quia per noctem tantum nova nupta ad maritum ducebatur, ut ait Plutarch. qui quinque ferri solitas fuisse docet in Quæst. Rom. quæst. II. Illum vide, vide et infra 'Patrimi' et 'Rapi.' Aqua etiam aspergebatur nova nupta. Varr. lib. IV. de L. L. 'Igitur causa nascendi duplex aqua et ignis: ideo ea in nuptiis in limine adhibentur.' Idem apud Servium IV. Æneid. 'Aqua et igni mariti uxores accipiebant, unde et hodie faces prælucent, et aqua petita de puro fonte per puerum felicissimum, vel puellam quæ interest nuptiis, de qua solebant nubentibus pedes lavare.' Vide Plutarch. loco supra laudato. quæst. I. Vide supra 'aqua.' *Idem.*

[d] *Faces*] In nominandi casu prius dicebant *faces*, quod nunc *fax*. Idem.

[e] *Facessere*] Pacuv. in Teucro apud Nonium: 'Facessite omnes hinc, parumper tu mane.' *Ant. Aug.*

Facessere] A *facio*, *facesso*, ut e 'capio,' 'capesso.' *Facesso* duo significat, facio, et retrocedo. Donat. ad illud Terentii Phorm. act. IV. sc. 3. 'Hæc hinc facessat.' 'Pro hinc se faciat,' inquit, 'id est, abeat, ut huc se faciat, huc accedat significat.' Item, 'Facessat, pro cedat, alias faciat. Ergo duas res significat hoc unum verbum. An 'hinc facessat,' proverbialiter, quasi hinc faciat. Plautus: 'Argentum hinc facite.' Huc te fac dicitur, pro huc accede.' *Dac.*

[f] *Pacuvius*] Hunc Pacuvii locum adducit Nonius e Teucro: 'Facessite hinc omnes, parumper tu mane.' *Idem.*

[g] *Factio et factiosus*] Initio *factiones* proprie divitum et nobiliorum ordines dicebantur, et factiosi nobiles et opulenti. Plautus Cistellaria, act. II. sc. 1. 'Neque nos factione tanta, quanta tu, sumus.' Et in Aulular. 'Istas magnas factiones, animos, dotes, dapsiles.' Inde in Gloss. *factio* exponitur τάγμα, id est, ordo. Inde histriones et quadrigarii in *factiones*, hoc est, in *ordines* divisi. At postea *factio* in malam partem sumi cœpta est, nempe pro conspiratione et consensu pessimorum hominum, et ita nunc semper. *Idem.*

Facul [h] antiqui dicebant, et faculter, pro facile: unde facultas et difficultas videntur dicta. Sed postea [i] facilitas morum facta est, facultas rerum.

Fagutal [k] sacellum Jovis, in quo fuit fagus arbor, quæ Jovi sacra habebatur.

Falæ [l] dictæ ab altitudine, a falando,[2] quod apud Etruscos significat cœlum.

Falarica,[m] genus teli, missile, quo utuntur ex falis, id est, ex locis exstructis dimicantes.

Falcones [n] dicuntur, quorum digiti pollices in pedibus intro sunt curvati, a similitudine falcis.

Faleri,[o] oppidum a sale dictum.[3]

2 Alii *fanlado*.—3 '*A fale dictum* l. m. habet pro *a sale*.' Fulv. Ursin.

NOTÆ

[h] *Facul*] Afranius: 'Haud facul fœmina invenietur bona.' Vide Nonium. *Idem.*

[i] *Sed postea*] Ait *facultatem* de rebus sive opibus dici, *facilitatem* ad animum pertinere. Sic fere Cornel. Fronto, 'Facultas,' inquit, 'locupletis, facilitas artificis est. Itaque dives facultatem habet multa vel emendi, vel redimendi; artifex opera perficiendi facilitatem.' *Idem.*

[k] *Fagutal*] Varro lib. IV. de L. L. 'Et Fagutal a fago: unde etiam quod ibi sacellum, Jovis Fagutalis.' *Idem.*

[l] *Falæ*] Proprie turres ligneæ militares, unde tela mittebantur, quæ ideo falarica dicta. Vide infra. *Falæ* autem ab Hetrusco *phalando* sive *phalanto*, quod cœlum notat. Φάλαντον Græcum est, a φαλὸς forsan, albus, nitens. Sed potius *falæ* a Græco φάλαι, ut Græci dicebant montes, altitudines, arces. Hesych. φάλαι, ὄρη, σκοπιαὶ, montes, arces; et inde φάλαντον, cœlum apud Hetruscos, quod altum. Inde *palatium*, id est, *arx*. Inde etiam *falere* apud Varronem, saxa pilea ad onus peristylii sustinendum. Et φάλαι Saxones sive Germani vocabulum retinent *fales*, sive *fels*, rupes. *Idem.*

[m] *Falarica*] Ennius: 'Quæ valido venit contorta falarica missu.' *Falarica* a *falis*. Idem Nonius et Servius. Alii a φαλὸς, splendidus, quod ea tela splendeant ob ferratam cuspidem, vel potius ob flammam: nam falaricis circumligabatur materia e pice, sulphure, et stupa. Sed prius etymon certum est. Ut supra. *Idem.*

[n] *Falcones*] Glossarium: 'Falcones, Δάκτυλοι ποδῶν ἔσω βλέποντες.' 'Digiti pedum intro aspicientes.' Et Isidorus in Gloss. 'Falcones, qui pollices pedis intra curvos habent.' Similiter Græci δρεπανόδεις dicunt, a δρέπανον, falx. *Idem.*

[o] *Faleri*] A *sale*, quod apud eos sal fieret, prius *Halerii* dicti. Sed magis placet ab *Haleso* conditore, unde et *Falisci*. Ovid. lib. IV. Fast. 'Venerat Atrides fatis agitatus Halesus, A quo se dictam terra Falisca putat.' *Idem.*

Falsius, et Falsior,[p] cum rationabiliter dici possint, non tamen sunt in consuetudine.

Fama[q] a fando dicta: sic apud Græcos, φήμη ἀπὸ τῆς φάσεως.

Famelicosam[4] [r] terram, terram palustrem vocabant.

Famella, diminutivum a fama.

Familia antea[5] [s] in liberis hominibus dicebatur, quorum dux et princeps generis vocabatur pater, et mater familiæ.[6] Unde familiæ nobilium Pompiliorum, Valeriorum, Corneliorum, et familiares ex eadem familia: postea hoc nomine etiam famuli appellari cœperunt, permutata I cum V litera.

Familiaris[t] Romanus, privatus Romanus.

Famino,[u] dicito.

4 Al. *Familicosam* vel *Famicosam*.—5 Quædam edd. *Familia aurea*.—6 Quidam libri *familias*.

NOTÆ

[p] *Falsius et Falsior*] Vox *rationabiliter* est Pauli; qua etiam alii inferioris notæ Grammatici utuntur. Voluit dicere ἀναλόγως. *Jos. Scal.*

[q] *Fama*] A Dorico φάμα pro φήμη, quod a φημί. Istud a φάω, unde Latinum *fari*. Dac.

[r] *Famelicosam*] Id est, aridam. Gloss. 'Famelicus, λιμόξηρος.' 'Famelice, λιμοξήρως.' *Idem.*

[s] *Familia antea*] Quædam editiones habent *Familia aurea;* qua re motus Jo. Meursius, Philologici auctarii cap. 11. existimavit 'servos' simpliciter 'familiam,' at 'ingenuos,' 'familiam auream' appellari. Quod probari non potest, et certum est Festum scripsisse, *Familia antea*, ut in antiqua Mediolanensi. Id probat antithesis, 'Familia antea in liberis, &c. Postea hoc nomine.' Familia est cœtus hominum, a Græco ὁμιλία, et ita proprie antea dicebatur series hominum ejusdem generis, qui singuli familiares dicebantur, ubi notandum *familiam* Festum dixisse, quæ proprie *gens* est. Sic apud Livium lib. II. de Fabiis: 'Ibant unius familiæ duces.' Inde postea *familia* ad servos et gladiatores translatum, et *familiæ* servorum et gladiatorum cœtus dicti sunt. Cicero 'gladiatorum familiæ.' Apul. apolog. 'Quindecim liberi homines populus est, totidem servi familia, totidem vincti ergastulum.' Inde etiam servi dicti sunt famuli. Tamen infra Festus a se ipso dissentit, aitque familiam esse ab Osco *famel* sive *famul*, id est *servus*. Vide 'famuli,' et ibi notata. *Idem.*

[t] *Familiaris*] Ejusdem familiæ. *Id.*

[u] *Famino*] Cato, cap. 141. 'Janum Jovemque vino prece famino, sic dicito.' Et alibi, 'hoc vino præfamino.' Unde Lexicorum Sarcinatores ridicule vinum præfaminum dici putarunt. *Idem.*

Famuletium[x] dicebatur, quod nunc servitium.

Famuli origo[y] ab Oscis dependet, apud quos servus famel nominabatur, unde et familia vocata.

Fana,[z] quod fando consecrantur.

Fanatica[a] dicitur arbor fulmine icta.

Fanum a Fano[7 b] dictum; sive a fando; quod dum pontifex dedicat, certa verba fatur.

Farfenum,[8 c] virgulti genus.

7 '*Fanum a Fauno*. Ita l. m. pro *a fano*.' Fulv. Ursin. et ita legendum dicit Dac.—8 Quidam libri *Farcenum* vel *Frasenum*. Vid. Not. infra.

NOTÆ

[x] *Famuletium*] Pro *famulitium*. Varro: 'Apud ignavum dominum duro famulitio astrictus.' 'Famulatum' vocat Cicero. 'Famulitatem,' Accius et Pacuvius apud Nonium. *Idem.*

[y] *Famuli origo*] A *Famel*. Osca voce *famul*, *famulus*; sed Latinum esse, non Oscum, *famulum* puto. Ut et supra Festus in 'Familia,' pro *famulo* dictum postea *famul*. Ut 'pa' pro 'parte;' 'do' pro 'domo' et similia. Quæ sequuntur, *unde et familia vocata*, si Festi sunt, levitatis et inconstantiæ Festum arguunt, qui in *familia* his contraria scripsit. Nempe *famulum* dici a *familia*, i mutato in *u*, quod verum est. Nam si a *famel* esset *familia*, velim hic mihi respondeant qui Festum sequuntur, qui fieri potuit ut antea *familia* honeste de ingenuis hominibus diceretur. *Idem.*

[z] *Fana*] Vide 'fanum.' *Idem.*

[a] *Fanatica*] Fanatici proprie dicebantur qui divino furore correpti, qui numine afflati erant. Inde 'fanatica arbor' quæ fulmine afflata: sed *fanatici* etiam dicebantur sacrorum ministri. Optimum Glossarium, 'Fanaticus, ἱερατικὸς, ἱερόδουλος.' In veteri lapide extra Romam: 'Q. Cœlio Apollinari fanatico de æde Bellonæ.' *Idem.*

[b] *Fanum a Fano*] Lege ut in vet. lib. *Fanum a Fauno*. A Faunis *fana* dicta Veteres putabant, quod illis primum templa sint consecrata. Cornelius Fronto: 'Fanum Fauno consecratum.' Alii *fana* a *fando*. Quod in iis consecrandis pontifex certa verba fatur. Vel potius ut Varro lib. v. de L. L. quod pontifex in sacrando fatus est finem; hinc (a fando) 'fana nominata,' inquit, 'quod pontifices in sacrando fati sunt finem.' Sed maxime placet sententia Vossii, qui putat fanum esse eo, quod id Græci similiter ναὸν vocent. Nempe per transpositionem fuerit ἀνὸν, sed spiritus abit sæpius in *f*. Id probant ipsamet Festi verba e lib. VIII. 'Hanula, parva delubra quasi fanula.' Ergo ex obliquo ἀνὸν *fanum*, unde *hanulum*, postea *fanulum*, ut 'hostis,' 'fostis,' 'holus,' 'folus,' et similia. *Idem.*

[c] *Farfenum*] Videtur legisse in Plauti Milite: 'eo præsternebant folia Farfani,' vel 'Farfeni.' *Jos. Scal.*

Farfenum] Scripserat Festus *Farferum*. Nisi dicas *r* abiisse in *n*. *Far-*

Farrago [d] appellatur id, quod ex pluribus satis pabuli causa datur jumentis.

Farreum, [e] genus libi ex farre factum.

Fartores, [f] nomenclatores, qui clam velut infarcirent nomina salutatorum in aurem candidati.

Fascinum et fas, [g] a fando nominantur.

Fastigium, [h] ædificii summum.

NOTÆ

ferus, autem pro *farfarus:* quod fluvii in Sabinis, de quo Servius VII. Æn. et herbæ nomen est. Fluvio nomen a *farfar* sive *pharphar* Syriæ fluvio. Et a fluvio herba nomen accepit, quod juxta eum nasceretur. Quæ fuit sententia Vossii. Farfari herbæ meminit Plaut. Pœnul. act. II. 'Viscum legioni dedi fundasque, eo prasternebant folia farferi.' Et Apuleius: 'Folia sunt farfari et nugæ meræ.' Farfarus est tussilago nostra, populago, ungula caballina. *Dac.*

[d] *Farrago*] Quod ex multis satis, ut hordeo, vicia, et leguminibus fit pabuli causa. Varr. lib. I. de Re Rust. cap. 31. 'Contra ex segete, ubi sata admixta, ordeum, et vicia, et legumina, pabuli causa viridia, quod far ferro cæsa, farrago dicta, aut nisi quod primum in farracia segete seri cœptum.' Gloss. 'farrago, γράστις,' i. gramen semiviride. Vide Plinium. *Idem.*

[e] *Farreum*] Quod in nuptiis fiebat, unde nata vocabula 'confarreatio' et 'diffarreatio.' Plin. l. XVIII. cap. 3. 'Quin et in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat: novæque nuptæ farreum præferebant.' *Idem.*

[f] *Fartores*] Candidati, id est, qui Magistratum aliquem petebant, summa ope nitebantur ut sibi complurium studia conciliarent, ideoque summo mane solebant domi inambulare, et salutatoribus sui copiam facere, quorum singulos nomine proprio compellabant. Verum, cum in tanta salutantium turba fieri non posset, ut æque omnes cogniti essent, huic rei ministrum habuere præpositum, ut accedentium nomina dictaret, qui inde *nomenclator*, vel *monitor*, vel *fartor* dictus est. *Idem.*

[g] *Fascinum et fas*] *Fas* quidem a *fando*, quod quasi fatum sit a Diis et Sacerdotibus. Sic 'jus' a 'jubendo:' sed quomodo *fascinum* a *fando?* an quia *lingua* quoque fieret *fascinatio*, ut apud Catul. 'Quæ nec pernumerare curiosi Possint, nec mala fascinare lingua?' Hæc sunt nugæ. *Fascinum*, ut optime Cloatius Verus apud Gellium lib. XVI. cap. 12. a Græco *βάσκανον*, et *fascinare* a *βασκαίνειν*, *ensorceler*, *enchanter*. Ad fascinum avertendum omnia turpia Veteres adhibebant, sic veretri figuram de collo pueris suspendebant, in gremium suum despuebant, de quibus alibi. *Idem.*

[h] *Fastigium*] In Glossario: 'Fastidium, λέτωμα.' Lege, *Fastigium*, *ἀέτωμα*. Ita sæpe Vitruvius ex Ctesibio, et aliis: et 'ἀέτωσις, Fastigiatio.' *Jos. Scal.*

Fastigium] Græci vocant *ἀέτωμα*, quod aquilæ volantis speciem repræsentaret. Gloss. 'Fastigium, ἀέτωμα.' de hoc ita Galenus: 'Ἀέτωμά ἐστι τὸ εἰς ὕψος ἀνατεταμένον τῆς ὀροφῆς ὥσπερ τρίγωνον, id est, 'Fastigium est tecti pars in altitudinem elevata quasi triangulum.' Inde et *fastigium*, 'tricho-

Fastis diebus jucunda [i] fari licebat; [9] nefastis quædam non fari licebat.

Fastorum [k] libri appellantur, in quibus totius anni fit descriptio. Fasti enim dies festi [10] sunt.

Fatantur,[l] multa fantur.

Faventia [m] bonam ominationem significat. Nam præcones

9 Legit Scal. *Fastis diebus jus fari licebat: nefastis non fari licebat.* Dac. *Fastis diebus jura quædam fari, &c.* V. c. *jura* Vir quidam doct. in marg. Ed. Scal. *juridica.*—10 Quidam conjiciunt *fandi.* Vide Notas.

NOTÆ

ron' dictum: *τρίχωρον* et *τρίγωνον* idem. Vide Salmas. in Fescennino Nigro Spartiani. *Dac.*

[i] *Fastis diebus jucunda*] Lego: *Fastis diebus jura quædam fari, &c.* Varro lib. v. de L. L. 'Fasti dies, quibus certa verba legitima sine piaculo prætoribus licet fari. Ab hoc nefasti dies, quibus diebus ea fari jus non est, et si fati sunt, piaculum faciunt.' Ovid. I. Fast. 'Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur, Fastus erit per quem lege licebit agi.' Tria verba sunt, 'do,' 'dico,' 'addico:' quibus tota jurisdictio continetur. *Idem.*

[k] *Fastorum*] Fasti enim dies festi sunt. Hoc falsum est: sunt enim fasti dies, quibus fari licet prætori juridica verba. Varro, Ovid. Macrob. ab his diebus Fastorum libri appellantur, quibus eos dies cognoscimus, et translaticie fastos consulum appellamus, quibus Consules singulorum annorum continentur. *Ant. Aug.*

Fastorum] Eleganter veteres Græci, 'Fastus, *ἡμερολόγιον*.' et *fastus* in quarta declinatione, de quo quæstio apud veteres Grammaticos, super illo Lucani: 'Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.' Ex quibus licet conjicere antiquitatem ejus Glossarii, et quantum fidem ejus sequi debeamus. Ego alioqui inveni duos versiculos Iambos in litera R, qui videntur dedicationis loco esse: *Τοιοῦτο δῶρον τῇ σοφῇ γερουσίᾳ Ὕπατος ὑπάρχων προσφέρω Φιλόξενος.* Videtur fuisse is Philoxenus, qui temporibus Justiniani Consul fuit cum Probo. Porro verba ultima, *Fasti enim dies festi sunt*, ne Pauli quidem sunt. Sed ad sacrificulorum Kalendaria, unde profecta sunt, ea remittimus, atque adeo flagris ablegamus. *Jos. Scal.*

Fastorum libri] Ut Fasti Ovidiani. *Fasti* a diebus fastis, qui in iis referuntur, ut et *nefasti*, sed cum plures fasti, a potiori nomen sortiuntur; quæ leguntur in fine: *Fasti enim dies festi sunt:* Pauli esse putavit Voss. At Scaliger ne Pauli quidem esse, eaque flagris ablegat. Ego vero Festi esse existimo, sed leviter deformata: lego: *Fastis enim dies fasti insunt:* vel, si malis: *Fastis enim dies fasti scripti sunt.* Dac.

[l] *Fatantur*] Apud Sallustium tamen *fatatum* est fatis decretum. *Idem.*

[m] *Faventia*] Bona ominatio; 'Faustum,' bene ominatum. Nam *favere* est bona et bene ominata fari; Græcis *εὐφημεῖν*. Et ut apud Latinos in sacris præco *Favere* populum jubebat, sic apud Græcos in sacris clamabat *εὐφημία ἔστω*, 'Sit faventia.' Sæpe apud Aristophanem, et ab hac faventium attentione bonaque ominatione *favere* pro silere dictum est, et ad alia etiam translatum. *Idem.*

clamantes, populum sacrificiis favere jubebant. Favere enim est bona fari: at[11] veteres poëtæ pro silere usi sunt favere.

Favi, a favendo.

Favissæ[n] locum sic appellabant, in quo erat aqua inclusa

....

11 Quidam libri *ac*.

NOTÆ

[n] *Favissæ*] Vide Gell. lib. II. cap. 10. *Ant. Aug.*

Favissæ] Non est dubium, quin Græci vocarint *θησαυροὺς* ea loca. Plutarchus in Philopœmene: *οὐ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον θησαυρὸν, οἴκημα κατάγειον, οὔτε πνεῦμα λαμβάνον, οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ περιαγομένῳ κατακλειόμενον, ἐνταῦθα κατέθεντο.* Livius cum acciperet hæc ab eodem auctore, ex quo hausit postea Plutarchus, ita reddidit de eadem re loquens lib. XXXIX. 'Admonent deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, saxo quadrato septum: eo vinctus demittitur: et saxum ingens, quo operitur machina, superimpositum est.' In quo annotandum, eleganter ab ipso Livio *τὸν περιαγόμενον λίθον* verti saxum, quo operitur machina, hoc est, mola inferior, quam 'metam' vocat Paulus Jurisconsultus. Intelligit ergo *Catillum*, ut idem Paulus vocat: hoc est, superiorem molam. Machina enim significat molam apud Veteres. Unde Ausonius dixit 'Machinale pondus,' pro mola. Hinc Italicum vulgus *Machinare*, pro molere. Sane neque Plutarchus sine Livio: neque ille sine Plutarcho exponi poterat. Porro et Varro 'thesaurum' pro eadem re dixit lib. de Latino sermone VI. 'Sed quod Delphis in æde foramen ad latus est quoddam thesauri specie,' quod Græci *ὀμφαλὸν* dixerunt. 'Thesauri specie,' hoc est, ad modum illarum Favissarum, quod Græci *θησαυροὺς* vocant. Non tamen ignoro aliter olim a nobis eum locum expositum. Sed eleganter Nævius in suo Epitaphio Orcivum thesaurum ab ea translatione dixit: 'Itaque postquam est orcivo traditus thesauro.' *Jos. Scal.*

Favissæ] Cisternæ templi ad aquam recipiendam, ab antiquo *favio* pro *foveo*, vel *fodio*. Et hæc prima fuit hujus vocis notio. Postea ob similitudinem *favissæ* dictæ sunt cellæ subterraneæ in templis ubi reponi solebant res sacræ vetustate collapsæ. Varro apud Gellium lib. II. cap. 10. 'Favissas esse cellas quasdam et cisternas, quæ in area sub terra essent, ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, et alia quædam religiosa donariis consecratis.' Has favissas Græci vocant *θησαυροὺς*, ut ex Valerio Sorano idem Varro apud Gellium ibidem. Unde in Gloss. 'Favissæ, *θησαυροί*.' Vide Liv. lib. XXXIX. et Plutarch. in Philopœmene. Inde eleganter Nævius in suo epitaphio orcivum thesaurum de inferis dixit: 'Itaque postquam est orcivo traditus thesauro.' Et Ennius in Iphigen. 'Acherontem obibo ubi mortis thesauri objacent.' Neque tamen *favissæ* dictæ a *flavissæ*, demta *l* litera, quod in eas non rude æs argentumque, sed flata signataque pecunia conderetur, ut idem Valerius Soranus existimavit. Nam si ita es-

circa templa. Sunt autem qui putant favissas esse in Capitolio cellis cisternisque similes, ubi reponi erant solita ea, quæ in templo vetustate erant facta inutilia.

Faustulum [o] porcellum, feturam porcorum.

FEBRUARIUS [p] mensis dictus, quod tum, id est, extremo mense anni populus februaretur, id est, lustraretur, ac purgaretur: vel a Junone februata, quam alii februalem, Romani februlim vocant: quod ipsi eo mense sacra fiebant, ejusque feriæ erant lupercalia, quo die mulieres februabantur a lupercis amiculo Junonis, id est, pelle caprina: quam ob causam is quoque dies februatus appellabatur. Quæcumque denique purgamenti causa in quibusque sacrificiis adhibentur, februa appellantur. Id vero, quod purgatur, dicitur februatum.

NOTÆ

set, prima in *favissa* produceretur, quam corripuit Cæsar Scaliger: 'Quæ possunt de Socraticis exisse favissis.' Neque prius *favissæ* de thesauris, sed de puteis et aquæ cisternis dictum est, ut jam supra. De favissis Capitolii insignis locus Varronis, qui Servio Sulpitio roganti, quid in Censoriis libris significarent *favissæ Capitolinæ*, rescripsit, 'in memoria sibi esse quod Quintus Catulus curator restituendi Capitolii dixisset, voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conscenderetur, suggestusque pro fastigii magnitudine altior fieret, sed facere id non quisse, quoniam favissæ impedissent.' *Dac.*

[o] *Faustulum*] Faustitatem Deam colebant Veteres pro incremento pecoris: ut, 'Si fœtura gregem suppleverit:' propterea 'almam Faustitatem' vocat Horatius. *Jos. Scal.*

Faustulum] A fœtura, quæ proprie faustitas. Unde et faustitatem Deam colebant Veteres, Horat. Od. 5. lib. IV. 'Nutrit rura Ceres et alma faustitas.' Hanc in sæculari carmine sic mire depinxit Horatius: 'Fertilis frugum pecorisque tellus Spicea donet Cererem corona; Nutriant fœtus et aquæ salubres Et Jovis auræ.' *Dac.*

[p] *Februarius*] Ait diem Lupercalia a Veteribus *Februatum* vocari solitum. Varro: 'Lupercalia dicta, quod in Lupercali Luperci sacra faciant. Rex, cum ferias menstruas Nonis Februariis edicit, hunc diem Februatum appellat.' *Jos. Scal.*

Februarius mensis] Varro lib. v. de L. L. 'Rex cum ferias menstruas Nonis Februariis edicit, hunc diem Februatum appellat. Februum Sabini purgamentum, et in id sacris nostris verbum, nam et Lupercalia, Februatio, ut in antiquitatum libris demonstravi.' Et paulo post: 'Prior, a Principe Jano, Januarius appellatus: posterior, ut iidem dicunt scriptores, ab Deis inferis Februarius appellatus, quod tum his parentetur. Ego magis arbitror Februarium a die februato, quod tum februatur populus, id est, lupercis nudis lustratur antiquum oppidum Palatium, gregibus cinctum.' De februis vide Ovid. lib. II. Fast. initio. *Dac.*

Fedum[q] antiqui dicebant pro hedo, folus pro holere, fostim[12] pro hoste, fostiam pro hostia.

Felices[r] arbores Cato dixit, quæ fructum ferunt, infelices, quæ non ferunt.

Femur femoris, et femen feminis;[s] fenero, et feneror dici potest.

Fenus appellatur[t] naturalis terræ fetus; ob quam causam

12 Al. *fostem.*

NOTÆ

[q] *Fedum*] Varro lib. IV. de L. L. '*Hircus* quod Sabini *fircus*: et quod illic *fedus* in Latio rure *hedus*, quod in urbe, ut in multis, *a* addito, *hædus*.' Ab antiquis Græcis deductum puto, qui pro aspirata ponebant F. Latini etiam vice versa pro *f.* utebantur aspirata *h*. Sic *horctis* dicebant pro *foretis*, quod et Hispanis familiare. *Idem.*

[r] *Felices*] Enumerat Verannius apud Macrobium lib. III. arbores *felices*, et *infelices*, in quibus est ficus atra. Vide Plin. lib. XVI. cap. 27. *Ant. Aug.*

Felices arbores] Duobus modis intelliguntur *felices* et *infelices arbores*, pro fertilibus et frugiferis, sive agrestibus et feris: sic 'felix olea' apud Virgil. et 'infelix oleaster.' At in libris pontificum *felices* et *infelices arbores* dicuntur faustæ et infaustæ, non tam fertilitatis habita ratione, quam Deorum in quorum essent tutela. Vide Macrob. lib. III. Saturn. cap. 20. qui inter *infelices* fructiferas etiam nominat. Quanquam id a veteribus non fuisse observatum testatur hic Festi locus. Cui suffragatur alter Plinii: 'Infelices existimantur damnatæque religione, quæ neque seruntur usquam, neque fructum ferunt.' Item iste Apuleii in Apologia: 'Arbor infecunda et infelix, quæ nullum fructum ex sese gignit, tanti est in pretio, quanti lignum ejus trunco.' Immo et Lycophron 'infelicia ligna,' quæ ad portentorum expiationem adhibebantur, vocat *ἄκαρπα φυτά*. *Ὅταν ἀκάρποις γυῖα συμφλέξας φυτοῖς Ἥφαιστος εἰς θάλασσαν ἐκβράσῃ σποδὸν*, id est, 'Quando infelicibus membra cremans lignis Vulcanus in mare cineres pone jaciet.' *Dac.*

[s] *Femur femoris, et femen feminis*] At Servius et Carisius annotarunt, *Femur* tantum dictum, et ab eo declinari *femoris* et *feminis*, pro ea parte corporis, quæ est a coxa ad flexum pedis. Tibull. 'Implicuitque femur femini.' *Idem.*

[t] *Fenus appellatur*] Pauli verba male cohærent cum verbis Festi. Hæc Pauli sunt, Festi, quæ sequuntur: *Fenus et feneratores, et lex de credita pecunia, &c.* Hic Varronem Festus sequitur, de quo Gellius lib. XVI. cap. 12. 'Fenerator enim, uti M. Varro in lib. III. de sermone Latino scripsit, a fenore est nominatus, fenus autem dictum a fetu et quasi fetura quadam pecuniæ parientis atque increscentis; idcirco et M. Catonem et ceteros ætatis ejus feneratorem sine *a* litera pronuntiasse tradit, sicuti fetus ipse et fecunditas appellata.' Nonius: 'Fenus ab eo dictum est, quod pecuniam pariat increscenti tempore, quasi fetus aut

et nummorum fetus fenus est vocatum, et de ea re leges fenebres. Fenus, et feneratores, et lex de credita pecunia, Fenebris, a fetu dicta, quod crediti nummi alios pariant, ut apud Græcos eadem res τόκος dicitur: fenum quoque pratorum ab hac causa est appellatum, quando idipsum manens quotannis novum parit. Unde etiam festuca vocata est.

Feralia,[u] Diis manibus sacrata festa, a ferendis epulis, vel a feriendis pecudibus appellata.

Ferctum [x] genus libi dictum, quod crebrius ad sacra ferebatur; nec sine strue, altero genere libi: quæ qui adferebant, struferctarii appellabantur.

Ferentarii [y] auxiliares [13] in bello, a ferendo auxilio dicti: vel quia fundis et lapidibus pugnabant, quæ tela ferun-

13 Quidam libri *auxiliatores*.

NOTÆ

fetura, nam et Græce *τόκος* dicitur *ἀπὸ τοῦ τίκτειν*.' Neque tamen *fenus* a *fetu* sed ab obsoleto *feo*, unde 'fenum,' 'fetus,' 'festuca,' 'femur.' At Salmasius de usuris p. 35. ait *Fenus* esse a Græco *ποῖνος*, quod est, Merces, pretium, vel pœna. Quod certe nemini unquam probabitur, immo et vel vocem Græcam *ποῖνος* pro *ποίνη*, nescio unde Salmasius. Nemo sane eam idonei scriptoris auctoritate tueatur. *Idem*.

[u] *Feralia*] Priorem Festi etymologiam probat Varro lib. v. de L. L. 'Feralia ab inferis et ferendo, quod ferunt tum epulas ad sepulchrum, quibus jus ibi parentare.' Sed certum est *feralis* et *feralia* esse a *fera*: nam *feram* dicebant mortem. Et *ferale* est quod ad mortuos pertinet, unde Gloss. interpretantur *νεκρικόν*. Feralia fiebant die 21. Februarii; Ovidius a veteribus Kalendariis recedit, qui ea fuisse dicit die 17. Illum vide lib. II. Fast. Feralia Græci dicebant *μιαρὰς ἡμέρας*. Hesych. *μιαραὶ ἡμέραι, τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς, ἐν αἷς τὰς ψυχὰς τῶν κατοιχομένων ἀνιέναι ἐδόκουν*, 'Ferales dies mensis Anthesterionis, quibus mortuorum animas e sepulcris exire putabant.' *Idem*.

[x] *Ferctum*] Viden. Cato de Re Rust. *Ant. Aug.*

Ferctum] Isidori Glossæ: 'Fertores, ferto libantes.' *Jos. Scal.*

Ferctum] Pro *fertum*. A *fero*, *fertum* pro *latum*, et *fertum* est Diis oblatum. Inde 'fertor' et 'infertor.' Gloss. 'Fertores, ferto libantes,' 'Infertor, *παραθέτης*,' id est 'structor.' De strue et Ferto, vide 'Strufettarii.' *Dac.*

[y] *Ferentarii*] Varr. lib. VI. de L. L. 'Ferentarii equites hi dicti, qui ea modo habebant arma, quæ ferrentur, ut jaculum.' Vide 'adscriptivi.' *Idem.*

tur, non tenentur, ita appellati. Ferentarii, levis armaturæ pugnatores.

Feretrius [z] Jupiter dictus a ferendo, quod pacem ferre putaretur: ex cujus templo sumebant sceptrum, per quod jurarent, et lapidem silicem, quo fœdus ferirent.

Feria a feriendis victimis appellata.[14]

Feriæ statæ [a] appellabantur, quod certo statutoque die observarentur.

Ferias [b] antiqui festas vocabant: [15] et aliæ erant sine die festo, ut nundinæ; aliæ cum festo, ut Saturnalia: quibus adjungebantur epulationes ex proventu fetus pecorum frugumque.

Ferire [c] dictum, quod ferientes feruntur.[16]

Ferocit [d] apud Catonem, ferociter agit. Fivere idem [17] pro figere.

14 Alii *vocati.*—15 Vide Notas inf.—16 Al. *ferantur.*—17 Quidam libb. *item.*

NOTÆ

[z] *Feretrius*] Alii, quod ei opima ferrent spolia, vel a feriendo. Propert. lib. IV. 'causa Feretri, Omine quod certo dux ferit ense ducem; Seu, quia victa suis humeris hæc arma ferebant, Hinc Feretri dicta est ara superba Jovis.' Sed optime monuit Scaliger dictum Feretrium a Feretro pompæ triumphalis. Valerius Flaccus: 'Has, precor, exuvias, et opima cadavera nostro Linquite, ait, Feretro.' *Idem.*

[a] *Feriæ statæ*] Publicarum feriarum genera sunt quatuor: 'Stativæ,' quæ certis diebus et mensibus, et in fastis statis observationibus adnotatæ, ut agonalia, carmentalia, lupercalia, &c. 'Conceptivæ' quæ quotannis a magistratibus vel Sacerdotibus concipiuntur, vel in certos, vel in incertos dies, ut Latinæ, Paganalia, sementinæ, compitalia. 'Imperativæ,' quas consules vel prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Et 'nundinæ,' paganorum, id est, rusticorum. Quibus conveniunt negotiis propriis vel mercibus provisuri. Vide Macrob. lib. I. Sat. cap. 16. *Idem.*

[b] *Ferias*] Corrige, *Ferias antiqui fesias vocabant*, recte: feriis epulationes adjungebantur, quare a Græco ἑστιᾷν 'festum diem agere,' convivio excipere dictæ *fesiæ* quæ postea *Feriæ.* Vellus Longus: 'Ferias quoque non fereas, quoniam apud antiquos fesiæ non feseæ sunt.' Vide infra. *Idem.*

Ferias antiqui festas vocabant] Atqui quædam feriæ sine die festo. Quomodo igitur ferias festas Veteres dixere? Ridiculum. Lege modo, *Ferias antiqui fesias vocabant.* Idque etiam doctiss. Vossio in mentem venisse video. Vide supra 'feriæ.' *Idem.*

[c] *Ferire*] Inepte Paulus a *ferendo.* *Ferio* est ab Æolico βερτὸρ pro δερτὸρ unde et verbero. *Idem.*

[d] *Ferocit*] A *ferox,* quod a *ferus.*

Ferus [e] ager incultus.

Fescennini [18] versus,[f] qui canebantur in nuptiis, ex urbe Fescennina [19] dicuntur allati: sive ideo dicti, quia fascinum putabantur arcere.

Fesnoe [20] [g] vocabantur, qui depellere fascinum credebantur.

18 Ed. Scal. unica *n*.—19 Alii *Fescenia*.—20 'L. m. *Fescenæ:* et ita videtur scribendum.' *Fulv. Ursin.* Conjicit Dac. *Fescenninoe:* sed legendum monet *Fescenoe.* In marg. ed. Scal. '*Fesceninæ* vel *Fascennonæ*.' Scal. ipse, ex vestigiis priscæ editionis, legit *Fascinæ*.

NOTÆ

De *fivere* pro *figere* valde dubito, neque enim reperio *g* unquam mutatum in *u*. Sed legendum est *fibere;* nam *fibo* dicebant pro *figo;* hinc *fibula*, quæ a *figo*, *fixula*. *Idem.*

[e] *Ferus*] Ut contra politus ager, qui bene cultus est. *Idem.*

[f] *Fescennini versus*] A *Fescennina* Tusciæ urbe, quæ 'Fescennia' Plinio, 'Phescenninum' Catoni, Dionysio Φασκένιον, Servio, si vera scriptura, 'Fescennium.' Hodie *Citta Castellana.* Perperam Servius Campaniæ oppidum dicit. *Fescennini versus*, temere compositi et rudes, nascentis adhuc Romanæ poëseos primordia fuere, neque nuptiales, quippe eos casci illi homines in conventibus suis ac festis solemnibus post fruges conditas, et labores rusticos exactos, sacrificiis operati, ut animum relaxarent, et sese jucunditati traderent, genio indulgentes inter epulas usurpabant, per ludum et jocum, inter se jocularia dicta obscœnitate et opprobriis referta jacientes. Aperte declarat Horat. in Epistola ad Augustum quæ est 1. lib. II. 'Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati, Condita post frumenta, levantes tempore festo Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem, Cum sociis operum, et pueris, et conjuge fida Tellurem porco, Silvanum lacte piabant, Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi. Fescennina per hunc inventa licentia morem Versibus alternis opprobria rustica ludit.' Livius lib. I. 'Qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant.' Inde postea versus, qui a puerorum multitudine nubentibus canebantur, quia omnium lasciviarum et opprobriorum plenissimi erant, *Fescennini* dicti sunt. Catull. 'Nec diu taceat procax Fescennina locutio.' 'Convitia festa' vocat Lucanus lib. II. 'Non soluti lusere sales, nec more Sabino Excepit tristis convitia festa maritus.' *Idem.*

[g] *Fesnoe*] Lego *Fascinoe* ex vestigiis priscæ editionis. *Fascinoe*, ut 'Pilumnoe,' 'poploe:' hoc est, Fascini, Pilumni, populi. *Jos. Scal.*

Fesnoe] In marg. *Fesceninæ.* An legendum *Fescenninoe*, ut Fescennini dicti fuerint pueri, qui in nuptiis Fescenninos versus canentes, sic fascinum arcere putabantur? At liber antiquus, *Fescenoe.* Et ita legendum; nam et Deus *Fascinus* fuit, qui fascinum depellebat; Imperatorum et infantium custos, inter sacra Romana a Vestalibus cultus. De quo Plin. lib. XXVIII. cap. 4. *Fescenoe* pro *Fascinoe*, id est, *Fascini*, ut 'Pilumnoe,' 'poploe,' pro Pilumni, popli. *Dac.*

Festram [h] antiqui dicebant, quam nos fenestram.

Fetiales [1] [i] a feriendo dicti: apud hos enim belli pacisque faciendæ jus est.

FIBER, [k] genus bestiæ quadrupes. Plautus: Sic me subes

1 Ed. Scal. *Feriales.*

NOTÆ

[h] *Festram*] Nihil præterea addit ineptissimus mutilator, hoc uno contentus, vocabula tantum nobis apponere, significationis, et omnis ritus, atque antiquitatis securus. At nos sciamus *Festram* fuisse ostium minusculum in sacrario. Quod tantum abest, ut prætermittere debuerit abbreviator iste, ut etiam de eo librum justum confecerit doctissimus simul atque vetustissimus Grammaticus M. Antonius Gnipho. Macrobius: 'Item Antonius Gnipho, vir doctus, cujus scholam Cicero post laborem fori frequentabat, Salios Herculi datos probat in eo volumine, quo disputat quid sit Festra, quod est ostium minusculum in sacrario, quo verbo Ennius etiam usus est.' Ita jamdudum legendum in Macrobio suspicati sumus, cum ecce confirmata est sententia nostra libro Macrobii manuscripto, cujus copiam nobis fecit eruditissimus, ac totius antiquitatis jurisque civilis promptuarium Petrus Pithœus, amicus noster. *Jos. Scal.*

Festram] *Fenestra* a φαινίζω, quasi *fanestra*. Per syncopen *festra*, nisi *festra* simpliciter sit a φάω, ut putavit Vossius. Neque *festra* fuit quævis fenestra, per quam lux intraret, sed minusculum sacrarii ostium. De ea librum justum confecit doctissimus simul atque vetustissimus Grammaticus M. Antonius Gnipho: Macrobius: 'Item Antonius Gnipho, vir doctus, cujus scholam Cicero post laborem fori frequentabat, Salios Herculi datos probat in eo volumine, quo disputat quid sit Festra, quod est ostium minusculum in sacrario, quo verbo etiam Ennius usus est.' *Dac.*

[i] *Fetiales*]] Legati, qui vel ad pacem faciendam, vel ad bellum indicendum. A feriendo fœdere dicti, quasi *feriales*, vel a *faciendo*, quasi *feciales*, unde et quidam per C scribunt. Sed apud Græcos semper per T φετιάλεις. Quare optime Vossius, qui ait dictos a *fatu*, id est, *fando*, *a* converso in *e*. Quippe et *oratores* dicebantur Varr. de vita pop. Rom. 'Itaque bella et tarde, et nulla licentia suscipiebant, quod bellum nullum, nisi pium, putabant geri oportere, et priusquam indicerent bellum iis, a quibus injurias factas sciebant, fetiales legatos res repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant.' *Idem.*

[k] *Fiber*] Animal quod et 'castor,' et 'canis ponticus' dicitur. *Fiber*, quod extremas amnium oras colat, quas *fibras* dixere. Nam Veteres omne extremum *fibrum* vocabant. Unde *fibræ* extremæ jecinoris partes, et vestium fimbriæ. Varro lib. IV. de L. L. 'Fiber ab extrema ora fluminis dextra et sinistra maxime quod solet videri, et antiqui fibrum dicebant extremum, unde in sagis extrema fimbriæ, et in jecore extremum fibra, hinc fiber dictus.' Ubi Scaliger, 'Ut a cerno, cribrum; a facio, faber; a luo, liber; a cresco, creber; a glubo, glaber; a scarreo, scaber; a suo, suber; &c. sic a finio, fiber.' Verum Salmasius *fimbria* sive *fibria* et

cotidie, quasi fiber salicem: quo nomine extremæ fluminis oræ appellantur. Unde et fibras jecinorum, et fimbrias vestimentorum dicimus.

Ficolea,[l] palus ficulneus.

Fides[m] genus citharæ dicta, quod tantum inter se chordæ ejus, quantum inter homines fides, concordent: cujus deminutivum fidicula est.

Fidusta[n] a fide denominata, ea quæ maxime fidei erant.

Filicata[2] patera[o] dicta, quod ad filicis herbæ speciem sit cælata.

Filicones,[p] mali et nullius usus, a filice[3] dicti.

Firmum[q] ἀπὸ τοῦ ἕρματος dictum videtur.

Fiscellus,[r] casei mollis appetitor, ut catillones catillorum liguritores.

Fixulas,[s] fibulas.

FLAGRATORES[t] dicebantur genus hominum, quod mercede flagris cædebantur.

2 Quidam libri *Felicata*, et mox *felicis*.—3 Hic quoque libri *Felicones*... *felice*.

NOTÆ

fiber pro Castore ab Æolio φιβρὸς pro θιβρὸς, quod significat, molle, pulchrum, ornatum amans. Hesych. 'Nam *fimbriis* villi assuuntur ad mollitiem et ornatum.' 'Fibro autem mollior pluma pilus' Plin. lib. VIII. cap. 30. Mihi Veterum sententia magis placet. *Idem.*

[l] *Ficolea*] Pro *ficulea*, id est, ficulnea, a ficus, ficulus. *Idem.*

[m] *Fides*] Immo a Græco σφίδες. Hesych. σφίδες, χορδαὶ μαγειρικαὶ, σφιδὴ, χορδή. A fides, fidicula, sideris nomen est quod *lyram* vocant. *Idem.*

[n] *Fidusta*] Ut a venus, venustus; onus, onustus; sic a fidus, fidustus. *Idem.*

[o] *Filicata patera*] Cui *filicis* sive *felicis* herbæ species cælo erat insculpta. Meminit Cicero in paradoxis: 'Quid a Numa Pompilio? minusne gratas Diis immortalibus capedines ac fictiles urnulas, quam filicatas aliorum pateras arbitramur?' Sic 'lanx pampinata,' 'patina hederata,' 'discus corymbiatus,' apud Trebellium Pollionem, a pampino, hedera, et insculptis corymbis, sive corymbiis. *Id.*

[p] *Filicones*] Sic 'blitei' et 'blitones' a 'blito.' *Idem.*

[q] *Firmum*] A Græco ἕρμα, fulcrum, firmamentum, nisi malis cum Vossio, ab εἱρμὸς, nexus. *Idem.*

[r] *Fiscellus*] A fiscella, quæ est vas vimineum, per quod defluit serum. Isidoro in Glossis, 'forma ubi casei exprimuntur.' *Idem.*

[s] *Fixulas*] A figo, fixum, fixibula, fixula, fibula. *Idem.*

[t] *Flagratores*] Immo potius ii vi-

Flamearii infectores flamei coloris;[u] violarii violatii coloris dicuntur.

Flamen[x] Dialis dictus, quod filo assidue veletur; indeque appellatur flamen, quasi filamen: Dialis autem appellatur a Dio, a quo vita dari putabatur hominibus.

Flameo amicitur nubens[y] ominis boni causa, quod eo assidue utebatur Flaminica,[z] id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium. Flameo vestimento Flaminica utebatur, id est, Dialis uxor, et Jovis sacerdos, cui telum fulminis eodem[4] erat colore.

Flaminia[5][a] dicebatur sacerdotula, quæ Flaminicæ Diali præministrabat, eaque patrimes et matrimes[6] erat, id est, patrem matremque adhuc vivos habebat.

Flaminiæ[b] ædes, domus Flaminis Dialis.[7]

4 Quidam libb. *fulminire idem.*—5 Al. *Flamilla.*—6 Alii libb. *patrima et matrima.*—7 Legendum monet Scal. probante Dac. *Flaminia, ædes Flaminis Dialis.*

NOTÆ

dentur fuisse 'qui flagris cædebant.' Id ipsa vox satis ostendit, quæ activa est, non passiva. *Idem.*

[u] *Flamearii infectores flamei coloris*] Distingue: *Flamearii, infectores flamei coloris; violarii, violatii coloris dicuntur.* Locum Plauti respicit Festus, qui est in Aulul. act. III. sc. 5. 'Stat fullo, Phrygio, aurifex, lanarius: Caupones patagiarii, indusiarii, Flamearii, violarii, carinarii.' *Idem.*

[x] *Flamen*] Quasi filamen, a filo lanæ quo velabantur. Idem Varr. lib. IV. de L. L. et Servius lib. VIII. Æneid. alii a *Pileo* quasi *pileamines*: sed omnino *flamines* dicti a velamento capitis quod *flameum* dicebatur propter colorem luteum sive rubrum. *Idem.*

[y] *Flameo amicitur nubens*] Lucanus lib. II. de Martia iterum nubente: 'Lutea demissos velarunt flamea vultus.' Inde Plinius lib. XXI. cap. 8. 'Lutei video honorem antiquissimum in nuptialibus flameis totum feminis concessum.' *Idem.*

[z] *Eo assidue utebatur Flaminica*] Quæ ideo *cincta* dicebatur. Vide 'cincta;' ubi flameum, 'vestem' dicit, ut infra 'vestimentum.' *Idem.*

[a] *Flaminia*] Puella, quæ Flaminicæ ministrabat, ut 'Flaminius,' puer, qui Flamini; utrique patrimi et matrimi erant, sive patrimes et matrimes. Nam utrumque dicitur. Vide 'Patrimi.' *Idem.*

Flaminia] Patrimem et matrimem interpretatur, cujus uterque parens in vivis est. At alii, qui ex eodem patre et matre nati: nam ἀμφιθαλῆ vertunt. At contra ἀδελφὸν ἑτεροθαλῆ vocat Cedrenus uterinum, aut consanguineum. *Jos. Scal.*

[b] *Flaminiæ*] Omnino legendum, *Flaminia, ædes Flaminis Dialis.* Nam Flaminiæ ædes mirum non est si sunt

Flaminius Camillus [c] puer dicebatur ingenuus patrimes et matrimes,[8] qui Flamini Diali ad sacrificia præministrabat: antiqui enim ministros camillos dicebant. Alii dicunt omnes pueros ab antiquis camillos appellatos, sicut habetur in antiquo carmine, cum pater filio de agricultura præciperet: Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra, Camille, metes.

Flaminius circus et via Flaminia [d] a Flaminio consule dicta sunt, qui ab Annibale interfectus est ad lacum Thrasimenum.

Flaminius lictor [e] est, qui Flamini Diali sacrorum causa præsto est.

Flator,[f] tibicen.

Flemina [g] dicuntur, cum ex labore viæ sanguis defluit circa talos.

8 Alii libb. *patrimus et matrimus.*

NOTÆ

domus Flaminis, quomodo dicitur 'Flaminius Camillus,' et 'Flaminius lictor.' Apud Ovidium in Fastis: 'Ipse ego Flaminia poscentem Februa vidi, Februa poscenti pinea virga data est.' Flaminia, ex ædibus Flaminis. Ita legimus apud Ovidium, pro eo, quod hodie *Flaminiam.* Idem.

Flaminiæ ædes] Scaliger, *Flaminia, ædes Flaminis Dialis.* Optime, *Flaminia* enim absolute dicebatur. Ovid. II. Fast. 'Ipse ego Flaminia poscentem Februa vidi, Februa poscenti pinea virga data est.' Prout hunc locum restituit idem Scaliger: *Flaminia*, id est, ex ædibus Flaminis. *Dac.*

[c] *Flaminius Camillus*] Vide 'Camillus.' *Idem.*

[d] *Flaminius circus et via Flaminia*] Livii epitom. lib. XX. 'C. Flaminius Censor viam Flaminiam munivit, et circum Flaminium exstruxit.' Circus Flaminius, qui et Apollinaris ab Apollinis templo dictus ab æde sancti Angeli in Piscina, ad campum usque Agonium protensus. Via Flaminia per Hetruscos Aretium ducebat. *Idem.*

[e] *Flaminius lictor*] Hunc Ovidius intelligit II. Fast. 'Quæque capit lictor domibus purgamina certis, Torrida cum mica farra, vocantur idem.' *Idem.*

[f] *Flator*] Glossarium: 'Flat flator, φυσᾷ αὐλητής.' Arnobius libro secundo: 'Tibia, calamoque flantes.' Veteres Glossæ: 'Αὐλητὴς, flator, tibicinator.' *Jos. Scal.*

[g] *Flemina*] Placidus in Glossis: 'Fleminum, vestem, in qua sanguis ambulando in pedes defluit.' Vide infra in 'Tama:' et supra in 'Boa.' *Ful. Ursin.*

Flemina] Caper: 'Flemina est, ubi abundant crura sanguine.' Vossius deducit a φλεγμονὴ, id est, tumor.

Florifertum[h] dictum, quod eo die spicæ feruntur ad sacrarium.

Flumentana porta[i] Romæ appellata, quod Tiberis partem ea fluxisse affirmant.

Fluoniam Junonem[k] mulieres colebant, quod eam sanguinis fluorem in conceptu retinere putabant.

Flustra[l] dicuntur, cum in mari fluctus non moventur, quam Græci μαλακίαν[9] vocant.

Focus,[m] fomenta, focillationes, foculi a fovendo, id est, calefaciendo dicta sunt.

Fodare,[n] fodere.

Fœdus[o] appellatum ab eo, quod in paciscendo fœdere hos-

9 Al. γαλήνην.

NOTÆ

Usus est Plaut. Epidic. act. I. sc. 2. 'Lassitudine me invaserunt miserum in genua flemina.' *Dac.*

[h] *Florifertum*] Quod in sacrarium Cereris ferebant post messem factam. Glossæ: 'Florifertum, ἀνθοφορία.' *Idem.*

[i] *Flumentana porta*] Immo potius quod ad fluvium sita esset; nam erat ad lævam partem Tyberis. Hodie *porta populi.* Idem.

[k] *Fluoniam Junonem*] Vide Arnob. lib. III. Augustin. de Civit. Dei lib. VII. cap. 2. et 3. *Idem.*

[l] *Flustra*] Tertullianus de Pallio: 'Sic et mari fides infamis, dum flabris aquæ mutantibus de tranquillo probum, de flustris temperatum, et extemplo de decumanis inquietat.' *Jos. Scal.*

Flustra] A fluo, flustrum, ut a luo, lustrum, utitur Tertullianus de Pallio lib. II. 'Sic et mari fides infamis, dum flabris aquæ mutantibus de tranquillo probum, de flustris temperatum, et extemplo de decumanis inquietat.' Tunc autem *flustrum* dictum puto, cum post tempestatem fluctus non moventur, quia tunc 'Defluit saxis agitatus humor.' *Dac.*

[m] *Focus*] Ovid. VI. Fast. 'At focus a flammis et quod fovet omnia dictus.' Sed melius viri docti qui *fovere* dicunt a *focus;* unde foculus, focularе, focillare. *Focus* autem a φώγω, seu φωγνύω, vel φώγνυμι, uro. *Idem.*

[n] *Fodare*] Fortean apud Ennium legerat: 'Illyrici restant Sicis Sibinisque fodantes;' ubi vulgo *fodentes,* quod non placet, quia hic litera *e* vocem reddit nimis exilem et exanguem. Aurem tuam interroga et lege. Vide 'Sibinæ.' *Idem.*

[o] *Fœdus*] Virg. lib. VIII. Æn. Fetiales autem dici apparet in veteribus monumentis, et a Græcis, Dionysio, et Plutarcho ita appellantur, a *feta* fortasse *cæsa.* Vide 'Porci.' *Ant. Aug.*

Fœdus] Vide in 'Fedum:' et fortasse hic *Fostia* pro *hostia* scribendum. Velius Longus de Orthographia: 'Siquidem, ut testis est Varro, a Sabinis Fasena dicitur, et sicut S familiariter in R transit, ita F in vi-

tia[10] necaretur: Virgilius: Et cæsa jungebant fœdera porca: vel quia in fœdere interponatur fides.

Folium[p] a Græco venit, quod illi dicunt φύλλον, sed ideo per unum L, quia antiqui non geminabant consonantes.

Folliculare[q] appellatur pars remi, quæ folliculo est tecta,[11] a quo vita follicularis.

Fomites[r] sunt assulæ ex arboribus, dum cæduntur, excussæ, dictæ, quod in eo opere occupati, cibis potuque confoventur. At Opilius adustas jam vites vocari existimat fomites: alii vocari putant scintillas, quæ ex ferro candenti malleis excutiuntur: dictæ autem ita, quia igni sunt confotæ: pari modo assulæ, quæ sunt securibus excussæ.[s]

10 Conjicit Ursin. *Fostia.* V. c. *seda.* Vir quidam doct. in marg. ed. Scal. conj. *seta.*'—11 Ed. Scal. *lecta.*

NOTÆ

cinam aspirationem mutatur; similiter ergo et hœdos dicimus cum aspiratione, quoniam fœdi dicebatur apud antiquos, item hircos, quoniam eosdem æque fircos vocabant.' *Ful. Ursin.*

Fœdus] Vel a *ferire*, vel a *forda*, vel a *fœde*, vel a *fide*, vel ab *Hædus*. Sed est a *fidus*; nam et *fidus* pro *fœdus* dixit Ennius. *Dac.*

[p] *Folium*] Verum est esse a φύλλον, sed posterius *l* mutatur in *i*. Contra quod Festus putavit. Sic ab ἄλλος, alius. *Idem.*

[q] *Folliculare*] Folliculum vocat, quod Græci ἄσκωμα. *Jos. Scal.*

Folliculare] A folliculo, id est, pelle remos muniente, qua parte scalmo incumbunt. ἄσκωμα vocant Græci. Hesych. ἄσκωμα, δερμάτιον, ὃ ἐν ταῖς τριήρεσιν ἔχουσιν, id est, 'Folliculum, pellis, quam in triremibus habent.' Hesychii verba illustrat interpres Aristophanis in Βατράχ. ἄσκωμα δὲ δερμάτιόν τι ᾧ ἐν ταῖς τριήρεσι χρῶνται· καθ' ὃ ἡ κώπη βάλλεται, i. e. 'Folliculum, pellis qua in navibus utuntur per quam remus impellitur.' Inde follicularis vita, eorum qui ad remos sunt delegati. Aliter tamen follicularem vitam interpretatus est Meursius, nempe caducam, ad instar folii: nam follum, i. folium, unde folliculum, extrema pars remi in folii similitudinem desinens, quæ Græcis πτερὸν, quod alæ vicem navi præstet. *Dac.*

[r] *Fomites*] Omnis materia arida et ad ignescendum apta *fomes* dicitur a *fovendo*, quod eo ignis foveatur. Natum est illud II. Æneid. 'Suscepitque ignem foliis, atque arida circum Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.' *Idem.*

[s] *Pari modo assulæ, quæ sunt securibus excussæ*] Inde Glossarium Græco-Lat. 'πελέκημα, fomis, fomes.' 'πελεκήτης, dolator.' 'πελεκῶ, dolo, fomeo.' Supra, cum addit Festus, *at Opilius adustas jam vites vocari existimat fomites*, nugæ sunt de vitibus: scribendum, ut in vetustissimo libro legitur: *At Opilius*

Fons a fundendo[t] dicitur.

Fontinalia,[u] fontium sacra: unde et Romæ fontinalis porta.

Forago,[x] filum, quo textrices diurnum opus distinguunt, a furando[12] dictum.

Forbeam[y] antiqui omne genus cibi appellabant, quam Græci φορβὴν vocant.[13]

Forcipes[z] dicuntur, quod his forma, id est, calida capiuntur.

Fordicidiis[a] boves fordæ, id est, gravidæ, immolabantur, dictæ a fœtu.

12 'L. m. habet *a forando*, pro *furando*.' Fulv. Ursin. Vid. Not. inf.—13 Ed. Scal. *vocabant*.

NOTÆ

adustas jam fomites vocari existimat. Fomites alii vocari putant scintillas, quæ ex ferro candenti malleis excutiuntur. Dixerat fomites assulas esse ex arboribus dum cæduntur excussas. Opilius non assulas quæ ex arboribus excuterentur inter cædendum, sed jam adustas existimabat vocari fomites. Servius ex libro commentariorum Clodii quarto: 'Fomites, assulæ ambustæ, ligna excavata, a fungis nomine excepto.' Hoc dicit, quia *fungi* pro fomitibus in usu erant et escas vocabant, unde apud recentiores Græciæ medicos, ἴσκαι, hoc est, escæ, proprie appellantur fungi arboribus innascentes, quod fomitum usum præberent. Salmas. in Solin. *Dac.*

[t] *Fons a fundendo*] Varro lib. IV. de L. L. 'Fons unde funditur e terra aqua viva.' *Idem.*

[u] *Fontinalia*] Ex *fontanalia*. Varr. lib. V. 'Fontinalia a fonte, quod is dies feriæ ejus, ab eo autem tum et in fontes coronas jaciunt, et puteos coronant.' Erant die Octobris decima tertia. Porta Capena dicta Fontinalis, quod juxta fontis eam delubrum fuerit. *Idem.*

[x] *Forago*] Immo a *forando* potius, quia eo filo forabant telam, ut pensa distinguerent. Quare vel ita legendum, vel dicendum est hæc, *a furando dictum*, ab alio esse adjecta. Sane a Ms. Pauli codice absunt, ut monuit Voss. In Glossario Isidori *forago* exponitur 'trames diversi coloris.' *Idem.*

[y] *Forbeam*] Servius, 'Fibræ, herbæ. Nigid. Commento Grammaticali: φορβὴ, sed antea Fibra dicta est, ut nunc etiam rustici dicunt.' Hæc Servius, qui adhuc est in conditoriis eruditi amici nostri P. Danielis. Ex quibus suspicor alterutrum scriptorem ex altero emendandum. *Jos. Scal.*

Forbeam] A Græco φορβειὰ pro φορβὴ, quod apud Suidam legitur, φορβὴ, φέρβω, pasco. *Dac.*

[z] *Forcipes*] Velius Longus: 'Forcipes dicimus ab eo, quod formum capiant, i. calidum.' *Ful. Ursin.*

Forcipes] Formicapes, forcipes, si Festo credimus. Sed melius a *ferro*, quasi *ferricapes*. Dac.

[a] *Fordicidiis*] Varro libro V. non a fœtu, sed quia fert in ventre fordam dici existimat. Ovid. lib. IV. 'Forda ferens bos est, fœcundaque dicta fe-

Forma [b] significat modo faciem cujusque rei, modo calidam, ut cum exta, quæ dantur, deforma appellantur.[14] Et Cato ait de quodam ædificio æstate frigido, hieme formido. Item forma appellatur puls miliacea ex melle.

Formiæ [c] oppidum appellatur ex Græco, velut hormiæ, quod circa id [15] crebræ stationes tutæque erant, unde proficiscebantur navigaturi.

Formucales [16] [d] forcipes dictæ, quod forma capiant, id est, ferventia.

Fornacalia [e] feriæ institutæ sunt farris torrendi gratia: quod

14 Legendum monet Scal. *ut cum exta, quæ dantur, Formida appellantur.*—15 Ed. Scal. *circa hæc.*—16 Legendum monent Scal. et Dac. *formucapes.*

NOTÆ

rendo: Hinc etiam fœtus nomen habere putant.' Festus hordam etiam dici, et hordicidia, ostendit litera H. *Ant. Aug.*

Fordicidiis] Glossarium: 'Fordas, ἐγκυμονούσας.' 'Forda, θυσία ἐγκύμονος βοός.' *Jos. Scal.*

Fordicidiis] Varro lib. IV. de L. L. 'Fordicidia a fordis bubus: bos forda quæ fert in ventre: a fordis cædendis fordicidia dicta, quod eo die publice immolantur boves prægnantes in curiis complures.' Vide 'Horda.' *Dac.*

[b] *Forma*] *Formum* antiqui dixere *calidum*, quod est a Græco θερμός. Unde 'deformus' apud Catonem valde calidus. Inde 'forma' pro facie, et pulchritudine, et 'formosus.' Quidam non *formum*, sed *forvum* dicunt, a *fervendo* scilicet. Servius: 'Nam forbum est calidum, unde et formosos dicimus, quibus color sanguinis ex rubore pulchritudinem creat.' Sed melius *formum*. Donat. in Phorm. Act. II. Sc. 2. 'Veteres ignem et calorem quendam, quasi fervorem, dixerunt formam, et ideo fornaces forcipes, formam et formosos, ex quibus ignis amoris exoritur.' Melius tamen *forma* vel ab ὅραμα, vel a μορφὴ, transpositis literis. De *forma* pro *pulte* nemo quod sciam præter Festum meminit. *Idem.*

[c] *Formiæ*] Campaniæ urbs, quasi *hormiæ*, inquit Festus. Eum igitur latuit prius dictam, *Hormiæ*. Strab. lib. V. Ἑξῆς δὲ Φορμίαι, Λακωνικὸν κτίσμα· Ὁρμίαι λεγόμενον πρότερον, διὰ τὸν εὔορμον: id est, 'Deinde Formiæ, oppidum a Laconibus conditum; Hormiæ prius dictum propter opportunitatem portus.' Plin. 'Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiqua Læstrygonum sedes.' Nescio unde Servius ἀπὸ τῆς ὁρμῆς dictum tradidit. 'Formiæ,' inquit, 'quæ ante Hormiæ, ἀπὸ τῆς ὁρμῆς, id est, ab impetu, dictæ.' *Idem.*

[d] *Formucales*] Manifesto legendum *formucapes*, unde contractum *Forcipes*. Jos. Scal.

Formucales] Legendum *Formucapes*, ut optime Scaliger. Id sequentia clamant. *Dac.*

[e] *Fornacalia*] Ovid. lib. II. Fast. 'Facta Dea est Fornax: læti Fornace coloni Orant, ut fruges temperet illa

ad fornacem, quæ in pistrinis erat, sacrificium fieri solebat. Fornacalia sacra erant, cum far in fornaculis torrebant.

Fortis[17][f] frugi, et bonus, sive validus.

Forum[g] sex modis intelligitur. Primo, negotiationis locus, ut forum Flaminium, forum Julium, ab eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt, quod etiam locis privatis, et in viis,[18] et in agris fieri solet. Alio, in quo judicia fieri, cum populo agi,[h] conciones haberi solent. Tertio, cum is, qui provinciæ præest, forum agere[i] dicitur, civitates[19] vocat, et de controversiis eorum cognoscit. Quarto, cum id forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum[k] sepulchri dici solet. Quinto, locus in navi; sed tum masculini generis est, et plurale.[l] Sex-

17 Alii libri *Forectes, Forctes, Forotes.* Scal. et Dac. legunt *Forctis.*—18 Alii *in vicis.*—19 Ed. Scal. *cum civitates.*

NOTÆ

suas. Curio legitimis nunc fornacalia verbis Maximus indicit, nec stata sacra facit.' *Idem.*

[f] *Fortis*] Restitue ex veteri editione *Forctis.* In 12. Tabulis: SANATIBVS IDEM. QVOD. FORCTIBVS. IOVS. ESTO: id est, bonis, et qui non defecerant a populo Ro. *Jos. Scal.*

Fortis] Lege *forctis.* Vide 'Horctum.' *Dac.*

[g] *Forum*] 'Forum agere.' Lucas in Actis, αἱ ἀγοραῖοι ἄγονται. Et Servius in illud: 'Indicitque forum.' *Jos. Scal.*

Forum] Varro lib. IV. de L. L. 'Quo conferrent suas controversias, et quæ vendere vellent, et quo quæque ferrent, forum appellarunt.' *Dac.*

[h] *In quo judicia fieri, cum populo agi, &c.*] Græce δικαστήριον. Vide 'cum populo agere.' *Idem.*

[i] *Cum is, qui provinciæ præest, forum agere*] Cic. Epist. fam. 4. lib. III. 'Malevoli homines, qui te forum Tarsi agere, statuere multa, decernere, judicare dicerent, cum posses jam suspicari tibi esse successum.' 'Conventum' et 'conventus agere' pro eodem dicitur. Cicer. Verr. 27. 'Scitote esse oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis in quibus Prætores consistere et conventum agere solent.' Cæsar, lib. IV. Belli Gall. 'Frumento exercitui proviso, in Italiam ad conventus agendos profectus est.' Galli dicunt *tenir les assises, les estats.* Idem.

[k] *Cum id forum antiqui app. q. n. v.*] Cicer. lib. II. de Legib. sect. 24. 'Quod autem Forum, id est, vestibulum sepulchri, bustumve usucapi vetat, tutetur jus sepulchrorum.' Loquitur Cicero de lege 12. tab. 'Forum bustumve usucapi nefas esto. Fori bustive æterna auctoritas esto.' *Idem.*

[l] *Locus in navi, sed tum m. g. est, et pl.*] *Forus* non tantum pro loco in

to fori significant Circensia spectacula,[m] ex quibus etiam minores forulos dicimus. Inde et forare, et foras[n] dare, et fores, et foras, et forecula,[20] id est, ostiola dicuntur.

Fovii,[o] qui nunc Fabii dicuntur, dicti, quod princeps gentis ejus ex ea natus sit,[p] cum qua Hercules in fovea concubuit. Alii putant eum primum ostendisse quemadmodum ursi et lupi foveis caperentur.

FRACEBUNT, displicebunt.[q]

Frater[r] a Græco dictus est φρήτωρ,[1] vel quod sit fere alter.

20 'Pro *forecula*, m. l. habet *forula*.' Fulv. Ursin. Alii libri *forcula*.—1 Al. φράτωρ.

NOTÆ

navi, sed etiam pro negotiationis loco masculine dixerunt. Ut Lucilius. Vide Nonium. Charisius lib. I. 'Forum neutro genere dicimus, locum rebus agendis destinatum, aut cum commercium significamus. Masculine autem tabulata navium, et semper pluraliter, quamvis Gellius fora navium neutraliter dixerit. Et Lucilius negotiorum forum masculine extulerit, lib. III. Forus olim ornatus lucernis.' Immo falsi sunt etiam et Festus et Charisius, cum affirmant *fori* de tabulatis navium pluraliter dici. Nam et singulariter Ennius extulit: 'Multa foro ponens, ageaque longa repletur.' Et Sallust. 'Illum nautis forum.' Videlicet *forus* est *tabula*, unde 'forum aleatorium' vocat Sueton. tabulam sive alveum lusorium. Et Gellius de Arione lib. XVII. cap. 19. 'Stansque in summæ puppis foro.' *Fora*, id est, tabula. *Idem.*

[m] *Fori significant Circensia spectacula*] Hoc est, loca erecta in Circo, unde ludos spectarunt. Livius lib. I. sect. 36. 'Tum primum Circo, qui nunc maximus dicitur, designatus locus est. Loca divisa patribus equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectavere furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes.' Inde per diminutionem dicti foruli, id est, armariola sive capsulæ ubi reponuntur libri. Sueton. August. cap. 31. *Idem.*

[n] *Inde et forare, et foras*] Immo potius a *foras* est *forum*, *forus*, et *foris*, unde *forare*. *Foras* autem a θύραζε. Forsan etiam *foris* melius a θύρα. Quod Scaligero et Caninio placuit. *Idem.*

[o] *Fovii*] Veteres pro *fodio* dixere *faveo* et *foveo*, *fovea* et *favea*: inde *Fovii* et *Favii*, qui postea, *u* mutato in *b*, *Fabii*. Sed vide Plutarch. in vita Fabii Maximi. Plinium lib. XVIII. cap. 3. *Idem.*

[p] *Ex ea natus sit*] Hanc Vindunam Evandri filiam vocant. *Idem.*

[q] *Fracebunt, displicebunt*] *Fracem* Veteres dicebant fæcem expressam ex oleis. Inde *fracere* et *fracescere*, mollescere, putrefieri, et corrumpi. Gloss. 'Fracescere, ἐξίστασθαι, demutari, corrumpi.' Item, 'Fracidus, ὑπέρωρος, exoletus:' et quia quæ fracida et corrupta, ea minus grata sunt. Inde factum ut *fracere* pro *displicere* Veteres usurparint. *Idem.*

[r] *Frater*] Nigidius hoc apud Gell. lib. XIII. cap. 3. *Ant. Aug.*

Fratilli,[s] villi sordidi in tapetis.

Fratrare[t] puerorum[2] mammæ dicuntur, cum primum tumescunt, quod velut fratres pares oriuntur: quod etiam in frumento spica facere dicitur.

Fratria,[u] uxor fratris.

Frausus[x] erit, fraudem commiserit.

Fraxare,[y] vigiliam circumire.

Fregellæ,[z] locus in urbe, in quo civitatis illius[3] hospites habitavere.

2 Al. *puellarum.*—3 Ed. Scal. *felii.*

NOTÆ

Frater] Postremum etymon ex Nigidio refert Gellius lib. XIII. cap. 10. 'Fratris autem,' inquit, 'vocabulum P. Nigidius, homo impense doctus, non minus arguto subtilique etymo interpretatur: frater, inquit, est dictus, quasi fere alter.' Vide Nonium. Et hoc firmari videtur cognomento Romuli qui *altellus* dictus est, id est, gemellus, ab *alter*. Tamen magis placet *frater* esse a *φράτωρ*, sive potius ab Æolico *φράτηρ*. *Φράτορας* enim dicebant sodales, qui erant ejusdem tribus vel etiam familiæ, nam *φρατριὰ* est, quasi *πατριὰ*, inserto *ρ*. Inde et collegæ appellantur *confratres*. Dac.

[s] *Fratilli*] A *φράττω*, munio. Et ita videntur esse villi illi, qui in oris et extremitatibus tapetium relinquuntur, quare optime *fimbriæ*. Glossæ veteres, 'Fratilli, *κροσσοί*.' Nam Crossi sunt *λέγναι*, *λώματα*, fimbriæ. *Idem.*

[t] *Fratrare*] Vide 'Sororiare.' *Ant. Aug.*

Fratrare] Et *fraterculare*. Vide 'Sororiare.' *Dac.*

[u] *Fratria*] Nonius: 'Fratriæ appellantur fratrum inter se uxores.' Gloss. 'Fratria, *εἰνάτηρ*.' Andromacha et Helena erant fratriæ. *Idem.*

[x] *Frausus*] Livius lib. XXIII. 'qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniæ judicati in vinculis essent.' Lege, *fraudem frausi*. Plautus Asinaria: 'Metuo, in commune ne quam fraudem frausus siet.' *Jos. Scal.*

Frausus] Plaut. Asinaria Act. II. Sc. 2. 'Non placet, metuo in commune ne quam fraudem frausus siet.' Vide 'Nonium.' *Dac.*

[y] *Fraxare*] A *φράττω*, munio, quod, qui vigilias obeunt, ii sint, velut aliorum septum atque munimentum. Aliter paulo tamen Scaliger in conjectaneis: 'Frago antiquum, ut pago, tago, est lentare, flectere: *παρὰ τὸ φράγειν*, unde *φράγνυμι*, quod significat lentare, ut, 'lentare remum,' Virgilio, et, 'lentare arcum,' Statio. Ab eo *φράγειν*, et *φράττειν* dici cœptum pro ambire, et Latinum priscum fraxare, obire, circuire vigilias, a frago, ut a veho, vexo, tago, taxo; fraxatores ergo custodes circumientes vigilias.' *Idem.*

[z] *Fregellæ*] Fregellæ urbs olim nobilis ad fluvium Lirim sita, unde postquam cives Romam commigrarunt, locus ubi habitavere *Fregellæ* dictus est. *Idem.*

Fremitum [a] dictum velut ferimentum.

Frendere [b] est frangere: unde est faba fressa: unde et dentibus dicimus frendere.

Frequentarium, frequentem.

Frigere [c] et frictum a Græco venit φριχεῖν.4

Fringilla [d] avis dicta, quod frigore cantet, et vigeat: unde et frigutire.

Frivola [e] sunt proprie vasa fictilia quassa. Unde dicta verba frivola, quæ minus sunt fide subnixa.

Frontem [f] antiqui masculino genere dixere.

4 Al. φριγεῖν.

NOTÆ

[a] *Fremitum*] Immo a *fremo*, quod a βρέμω. *Idem*.

[b] *Frendere*] Proprie dentibus collisis sonitum edere, vox a sono ficta. Per metonymiam, dentibus frangere. Gloss. ' frendeo, θλάω, tero, frango:' inde Pacuvius in Antiopa ' fruges frendeo, solas, ac sicco robore.' Serenus: ' Copia farris uti frendentibus eruta saxis.' Attius Troadibus: ' Saxo fruges frendam.' Virg. in Culice: ' obvia infrenderet.' Inde *fressus*, fractus, Columel. lib. II. cap. 11. ' Cicera bubus erui loco, fressa faba datur in Hispania Bethica.' Et Celsus cap. 18. lib. v. Martial. lib. IV. Ep. 46. ' Farris semodius, fabæque fressæ.' Vide ' Nefrendes.' *Idem*.

[c] *Frigere*] A φριχεῖν sive φριγεῖν. Lege φρύγειν. Glossarium: ' frigit, φρύγει, τηγανίζει.' Sartagine torret. Inde ' frictæ nuces,' Plauto; ' frictum cicer,' Horatio. *Idem*.

[d] *Fringilla*] Σπῖνος. *Jos. Scal.*

Fringilla] Nonius: ' Frigere est, et frigutire et fritinire, subsilire cum sono, vel erigi et exsilire, quod quæcumque friguntur vel frigent nimio calore vel frigore, cum sono susum subsiliunt.' A *frigutire* igitur sive *fringutire* erit *fringillus* sive *fringilla*, avis sic dicta quod crebro subsiliat et subsultet cum sono. Sic a *fritinnire*, *fritinnus*, et per diminutionem *fritillus*, vasculum, turricula, in quo tesseræ fritiniunt, cum sono subsiliunt, concussæque agitantur. At Varro innuit *fringutire* et *fritinnire* voces esse a sono effictas, et illam fringillarum, hanc hirundinum propriam; sed per metaphoram ad homines transferri. Ejus verba sunt lib. v. de L. L. ' Ejusdem ' (Ennii) ' ab hirundine, Nefrende fritinni suaviter. M. Actius in Casina a Fringuilla, Quid fringutis, quid istuc tam cupide cupis?' Inde Fulgentius ' Frigutire,' inquit, ' est subtiliter adgarrire,' et affert locum Plauti quem laudat Varro: ' Quid fringutis,' &c. *Dac.*

[e] *Frivola*] A *frio*, contero, imminuo. Budæus annot. in Pandect. Sumitur pro supellectili tenui Ulp. leg. II. § 4. D. de pigner. act. ' Non enim credibile est hoc convenisse, ut ad universam pensionem insulæ frivola mea teneantur.' Senec. lib. Controvers. III. ' Ego illos in frivola invitavi nostra.' *Idem*.

[f] *Frontem*] Vide ' Corius.' *Ant. Aug.*

Frontem] Vide ' recto fronte.' *Dac.*

Frugamenta[g] a frugibus appellata.

Fruniscor[h] et frunitum dixit Cato, nosque, cum adhuc dicimus infrunitum, certum est antiquos dixisse frunitum.

Frutinal,[5][i] templum Veneris fruti.[6]

5 Al. *Frucinal*. Vid. inf.—6 Quidam libri *frutæ* vel *frugi*.

NOTÆ

g *Frugamenta*] An legendum *frumenta?* an existimavit Festus *frumenta* dicta quasi *frugamenta*, a frugibus? Dubito. *Frugis* et *frumenta* a fruendo. Fruges sunt, quæ siliqua seu folliculo continentur, ut faba, lupinum, et reliqua legumina; frumenta, quæ habent aristam. Interdum tamen *frugis* nomen generale est. Et Julianus Jurisconsultus D. de Verbor. signif. l. LXXVII. tradit 'frugem appellari omnem reditum, non solum, qui ex frumentis aut leguminibus, verum etiam, qui ex vino, vel ex silvis cæduis, vel cretæ fodinis, lapicidinis percipitur.' *Idem.*

h *Fruniscor*] Quod ait vulgo dici infrunitum, usus est Seneca de Benef. lib. III. 'Infrunita,' inquit, 'et antiquaria est, quæ nesciat matrimonium vocari unum adulterum.' Infrunitus ergo plane est, quod Græcis ἀπειρόκαλος. Ad quem sensum videtur accepisse interpres vetus Latinus bibliorum sacrorum. Nam in lib. Sapientiæ Jesu filii Sirach ita legitur: 'Animo inreverenti et infrunito ne tradas me, Domine.' Est autem locus cap. 23. Ex quibus verbis apparet mutilum esse codicem Græcum, in quo tantum legitur: κοιλίας ὄρεξις καὶ συνουσιασμὸς μὴ καταλαβέτωσάν με. καὶ ψυχῇ ἀναιδεῖ μὴ παραδῷς με. Ut Iter, itiner, Jecur, Jecinor, Se, sine; sic Fruor, fruinor, Fruiscor, fruiniscor, et fruniscor. *Jos. Scal.*

Fruniscor et frunitum] Gellius lib. XVII. cap. 2. ad illud Q. Claudii primo annali: 'Domus suas quemque ire jubet et sua omnia frunisci.' 'Rarius quidem,' inquit, 'fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps infra rarissimum: dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret. Non modo autem Latinum, sed jucundius amœniusque etiam verbum fruniscor factum est, quam fruor. Q. Metellus Numidicus, qui caste pureque lingua usus Latina videtur, in epistola quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: Ego neque aqua neque igni careo, et summa gloria fruniscor. Nævius in Atellana, quæ Partus inscripta est, hoc verbo ita utitur: Quod magnopere quæsierunt, id frunisci non queunt. Qui non parsit apud se, frunitus est.' Hæc Gellius. Ut fruor, fruiscor, sic a fruinor, fruiniscor, et per syncopen fruniscor. A fruniscor frunitus; et infrunitus proprie dictus homo, qui rebus frunisci nesciret, vel homo nullius frugis, sed postea homo agrestis insulsus ἀπειρόκαλος. Nisi malis *fruniscor* geminam olim habuisse notionem; unam fruendi a fruor, alteram sapiendi a φρονέω. Unde 'infrunitus ἄφρων.' Sipontinus: 'Frunitus dicitur prudens, hoc est, is, quo perfrui licet; sicut a contrario infrunitus, insipiens, ac stolidus, qui nulli usui est. Sed nos frunitum et infrunitum a Græco potius deducta existimamus; nam Græci φρονίμον prudentem, ἄφρονα dementem dicunt.' *Dac.*

i *Frutinal*] Si liceret in prima lite-

Frux frugis[k] dixerunt antiqui fructam et fructum.[7] FUCILIS[8 l] falsa; dicta autem quasi fucata.[9]

7 Vide Notas.—8 Al. *Futilis.*—9 Quidam libb. *fucilia.*

NOTÆ

ra erratum librarii existimare in hoc nomine, ut in aliis quibusdam, *Erucinal* potius scriberem, templum Veneris Erucinæ: id fuisse duplex Romæ in Capitolio, et ad portam Collinam, testatur Livius lib. XXII. XXIII. XXX. XL. Extat etiam denarius C. Considii Noniani cum templo, in quo ERUC scriptum est. Illud vero, quod in Sicilia Erycinæ Veneri erat dicatum, laudatores non desiderat. Sed nil temere affirmandum esse reor. *Ant. Aug.*

Frutinal] Veneris Fruti meminerunt Solinus: 'Dum,' inquit, 'simulacrum dedicat Veneri matri, quæ Fruti dicitur.' Item Augustinus lib. IV. cap. 21. de Civit. quam 'Divam Fruti Seiam' vocat. Trium horum testimoniis, Solini, Festi, Augustini cur fidem elevemus, quominus *Frutinal* legamus, causæ non est. At Erucinæ Veneris templum fuit Romæ. Quid? propterea non erit et Veneris Fruti, præsertim cum constet fuisse Venerem cognomine Fruti? Neque nos non vidimus nummum Considii Noniani: ejus enim copiam, et aliorum vetustatis monumentorum, nobis fecit Christophorus Neytter Augustanus. At Glossarium Erucinam non Venerem, sed Isim putat; 'Erucinæ, Ἴσιδος.' Male hodie Erudnæ: A Venere Fruti dicta est *Frutilla*, ἴυγξ, quia Veneri dicata est. Glossæ: 'Sine dubio Fruti detruncatum ex Ἀφροδίτη.' Nam, cum post tempora Numæ in urbem Venus recepta sit, non potuit habere nomen Latinum, sed Græcum Afrodite, quod distortum in Fruta, seu Fruti: sic etiam diceba-tur Venus Murti, ut Venus Fruti. Varro: 'Intimus circus dictus ad Murtim.' Utrumque autem potest dici et Fruti et Frutis; item Murti et Murtis. *Jos. Scal.*

Frutinal] Atqui, si ita sit, Venus et Frutis idem est. Non potest igitur Frutis esse Veneris cognomentum. Quare potius legendum *Frucinal, templum Veneris frugi. Frucinal* pro *Fruginal.* Et ita 'Venus frugi' cœlestis illa Venus sit. Sed mihi maxime placet, ut *Frutis* dicatur a *fruor*, nempe *fructus, frutus, frutis.* Vide Salmas. in Solin. cap. 8. *Dac.*

[k] *Frux frugis*] Puto ita distinguendum, et supplendum: *Frux, frugis dixerunt antiqui.* Mox a capite, *Fructum et fructam a fruor. Frux* quidem dixit Ausonius imitatione Veterum: 'Ante equidem, campis quam spicea suppeteret frux.' *Fructus sum*, et *perfructus* aliquam rem, dixerunt Veteres, inter quos Lucretius. *Jos. Scal.*

Frux frugis] Scaliger hæc ita distinguit et supplet: *Frux, frugis dixerunt antiqui.* Et a capite: *Fructum et fructam a fruor.* Nihil muto. Nam sic sæpe Festus. Distinctio tantum post *antiqui* ponenda est. De recto *frux* vide Varronem lib. VIII. Ausonius Veteres secutus: 'Ante equidem, campis quam spicea suppeteret frux.' *Fructus* autem et *fructa* pro *fruitus.* Lucret. lib. III. 'Sin ea, quæ fructus cumque es, perire profusa.' Item: 'Omnia perfructus vitai præmia, marces.' *Dac.*

[l] *Fucilis*] A fuco, ut ab herba, herbilis. Nihil mutandum. *Jos. Scal.*

Fulgere [m] **prisci pro ferire dicebant, unde fulgur dictum est.**

Fulguritum [n] **id, quod est fulmine ictum: qui locus statim fieri putabatur religiosus, quod eum Deus sibi dicasse videtur.** [10]

Fulmen [o] **dictum a fluore** [11] **flammæ.**

Fundus [p] **dicitur ager, quod planus sit ad similitudinem fundi vasorum. Fundus quoque dicitur** [q] **populus esse rei, quam alienat, hoc est, auctor.**

10 Ed. Scal. *videretur*.—11 Quidam libb. *fulvore*. Vet. cod. *fulgore*.

NOTÆ

[m] *Fulgere*] Falsum erit quod ait Festus, nisi *ferire* intelligas de fulgore et coruscatione: *Fulgur* enim proprie est ignis sive coruscatio cum fulmine emicans; *fulmen* telum ipsum quod mittitur. Etsi postea frequenter *fulgur* pro fulmine, ut infra *fulguritum* quod *fulgure*, id est, fulmine citum est. *Dac.*

[n] *Fulguritum*] 'Locus fulguritus,' τόπος κεραυνοπλὴξ, qui *bidental* dicitur. Vide 'bidental.' *Idem.*

[o] *Fulmen*] Immo a *fulgore*, ut in vet. cod. probat Varro lib. IV. de L. L. Nam etsi ignis proprie manare dicatur et fluere, ut apud Lucret. 'Quam noster fluat e tedis terrestribus ortus;' et Callimach. hym. in Dian. τό ῥα πατρὸς ἀποστάζουσι κεραυνοί;' 'quam (lucem) patris distillant fulmina;' a *fluore* tamen esse nequit fulmen, nisi transpositis literis quasi *fluimen*. Quod ineptum est. *Idem.*

[p] *Fundus*] Cicero pro Balbo ita fieri populum fundum scribit: 'si cum jussisset populus Rom. aliquid, si id adscivissent socii populi, ac Latini; et si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tamquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur.' Significare autem auctorem ex sententia accusatoris Balbi crediderim. 'Negat,' inquit, 'ex fœderato populo quemquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc civitatem venire.' Et postea: 'Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, quoniam hoc magnopere delectare verbo, si tum fit fundus, cum scita ac jussa nostra sua sententia comprobat, quam cum hospitium fecit?' Plautus in Trinummo: 'Nunc mihi is propere conveniendus est, ut quæ cum ejus Filio egi, ei rei fundus pater sit potior: eo.' Adde Gell. lib. XVI. cap. 13. et lib. XIX. cap. 8. *Ant. Aug.*

Fundus] A Græco βυθὸς, imus, sive potius βένθος, profunditas: nam *fundus* prima notione notat imum putei, fluvii, dolii. Postea de agro cum ædificiis usurpatus. *Dac.*

[q] *Fundus quoque dicitur*] Cicero pro Cæcinna: 'In judicium non venire utrum Cæcinna possedit, multo etiam minus quæri, Cæcinna fundus sit nec ne: me tamen docuisse fundum esse Cæcinnam.' Idem sæpe in oratione pro Balbo. Usus est etiam Plaut. Trinum. act. V. sc. 1. 'Nunc mihi is propere conveniendus est, ut

Funebres tibiæ [r] dicuntur, cum quibus in funere canitur: quas Flamini audire [s] putabant illicitum.

Furcilles,[t] sive furcilla,[12] quibus homines suspendebant.

Furnalia,[13] [u] sacra Furinæ, quam Deam dicebant.

Furum genitivus pluralis a fure.

Furvum [x] nigrum, vel atrum: hinc dicta furnus, furiæ,[y] fu-

12 Vide Notas inf.—13 Quidam libb. *Furrinalia.* Legendum monet Dac. *Furinalia.*

NOTÆ

quæ cum ejus filio Egi, ei rei fundus pater sit potior: eo.' *Fundus* igitur dictus auctor, quod sit veluti solum et firmamentum. *Idem.*

[r] *Funebres tibiæ*] Nam funeribus tibiæ addebantur: Ovid. v. Fast. 'Cantabat fanis, cantabat tibia ludis, Cantabat mœstis tibia funeribus.' Item de tibicinum numero: 'Adde, quod Ædilis pompam qui funeris irent Artifices solos jusserit esse decem.' Erat in leg. 12. tab. 'Decem tibicinis adhibeto.' Servius autem ad v. Æneid. notavit antiquæ consuetudinis fuisse, ut majoris ætatis funera ad tubam proferrentur, minoris vero ad tibias. Inde Papinius Theb. VI. 'Tibia cui teneros suetum producere manes.' *Idem.*

[s] *Quas Flamini audire*] Flamini tamen funus exequi non est religio. Gellius cap. 15. lib. x. *Idem.*

[t] *Furcilles*] Immo quibus aliquid movebant. Furcillis movere, expellere, ejicere, et Latinis proverbialiter effertur, et Græcis ipsis, qui δικράνοις ὠθεῖν dicunt, adeo ut ne inferiorum quidem temporum Græci ignorarint. Cedrenus: τοὺς βασιλικοὺς θησαυροὺς κιναίδοις, καὶ σαμβυκιστρίαις, καὶ ὀρχηστρίσι, καὶ ἀκολάστων ὅλων πλήθει δικράνοις ὅλοις ἀποκενοῦντος. Non est dubium, quin ea verba, *quibus homines suspendebant*, sint emplastrum ipsius Pauli breviatoris. *Jos. Scal.*

Furcilles, sive furcilla] Existimo Festum loqui de furcis pœnalibus, ad quas nocentes alligati, et ita circumducti, in iis postea tollebantur. Quare temere Scaliger, qui verba ista, *quibus homines suspendebant*, Pauli emplastrum pronuntiavit. Sane si quid hic tentandum esset, crederem vocem addendam, nempe: *quibus homines onera suspendebant.* Ut de ærumnulis quibus religatas sarcinas viatores gerebant Festus locutus sit; nam et furcillæ dicebantur. Vide 'Ærumnulæ.' Initio etiam legendum *furcilles, sive furcillæ.* Dicebantur enim furcilles et furcillæ, ut 'caules,' 'caulæ,' &c. *Dac.*

[u] *Furnalia*] Varro lib. v. de Lingua Lat. '*Furinalia*,' et lib. IV. et VI. 'Furinalis Flamen,' et 'Furinales feriæ.' In fastis marmoreis 8. Kal. Aug. FVRR. hoc est *Furrinalia.* Ita credendum est Deam ipsam Furrinam esse appellatam. *Ant. Aug.*

Furnalia] Lege *furinalia*: Var. lib. v. de L. L. 'Furinalia a Furina, quod ei Deæ feriæ publicæ dies is, cujus Deæ honos apud antiquos: nam ei sacra instituta annua et flamen adtributus: nunc vix nomen notum paucis.' Furinalia erant 8. Kalend. August. Furina eadem quæ Furia. Vide Lil. Gyraldi Syntagma. *Dac.*

[x] *Furvum*] Furvus est color, qui ex adustione comparatur. A *ferveo*, quasi *fervus.* Vel ut Vossius a φώζω *torreo.* Nam et olim dicebant *fusuus.* Idem.

[y] *Hinc dicta furnus, furiæ*] Furnus

nus, fuligo, fulgus, fumus. Furvum bovem,[z] id est, nigrum, immolabant Averno.

Futare,[a] arguere est: unde et confutare. Sed Cato hoc pro sæpius fuisse posuit.

Futiles[b] dicuntur, qui silere tacenda nequeunt, sed ea effundunt: sic et vasa futilia a fundendo vocata.

NOTÆ

quidem a *furvo* recte duci possit, sed in reliquis Festus ineptus est; *Furia* enim a *furere*; *fuligo* a *fumo*, quasi *fumiligo*; *Funus* a *funalibus*, sive potius a *φόνος*. *Fumus* ab Æolico *φύμος*, pro *θυμὸς*, *πνοὴ*, *ἀὴρ*. aër, spiritus. *Idem.*

[z] *Furvum bovem*] Diis inferis hostia furva faciebant. Virg. VI. Æneid. 'Quatuor hic primum nigrantes terga juvencos Constituit.' Et paulo post: 'Ipse atri velleris agnam Æneas matri Eumenidum magnæque sorori Ense ferit.' *Idem.*

[a] *Futare*] Isidorus: 'Futo, ἐλέγχω.' *Jos. Scal.*

Futare] Proprie futo, quod erat vas aquarium, aquam ferventem compescere. Varr. lib. IV. de L. L. 'Vas aquarium vocant futum, quo in triclinio allatam aquam infundebant.' Et proprie Titinnius in Setina: 'Coquus, ahenum quando fervit, paulla confutat trua.' Inde per metaphoram futare, arguere. Gloss. 'futo ἐλέγχω,' a quo, confutare, refutare. *Idem.*

[b] *Futiles*] Lutatius Grammaticus: 'Futile, vas lato ore, fundo angusto, quo utebantur in sacris Deæ Vestæ: quia aqua ad sacra Vestæ in terra non ponitur. Quod si fiat, piaculum est. Unde excogitatum est vas, quod stare non posset, sed si positum, statim funderetur. Unde et homo commissa non retinens, Futilis dicitur.' Hæc ille vetus Grammaticus. At Terentius in Eunucho vas futile intelligit plenum rimarum. *Jos. Scal.*

Futiles] Donat. And. act. III. sc. 5. 'Futili, id est, levi, a vase quod futile dicitur, quod non deponunt ministri sacrorum, quod est acuto fundo et patulo ore, eoque instabile est.' Idem Phorm. act. V. sc. 1. 'Effutiretis est eloqueremini, evacuaretis, exinaniretis, ab eo, quod est effundere. Translatio est a vase futili nomine, quod patulo ore, fundo acuto, instabile, nihil prorsus continet. Unde futilis dicitur ejusmodi, ut nihil intra se contineat, et semper inanis sit.' *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER VII.

GAIA [a] Cæcilia appellata est, ut Romam venit, quæ an-

NOTÆ

[a] *Gaia*] Pauli errorem potius quam Festi, vel Verrii, crederem in hoc genere scripturæ: in quo post Constantinum omnes pæne librarii et marmorum incisores errabant. Notum est, illud Quintiliani *Caium*, et *Caiam* scribi: dici vero *Gaium* et *Gaiam*. Paulum non errasse arbitror, cum viderim antiquissimum Festi fragmentum ordine literarum scriptum; et Verrius eundem ordinem secutus fuerit, in libris de verborum significatione. Secuti igitur sunt sonum, non figuram literæ: vel cum ipsi alio loco scripserint, imperiti mutarunt, erratum librariorum esse putantes. Quod ad rem ipsam attinet, vidend. Plutar. in Problem. Plin. lib. VIII. cap. 48. Julius Paris in epitome Valerii Maximi de prænominibus. Sed et observatum est, omnes mulieres, quæ alio prænomine carerent, *Caias* dictas, earumque libertos *Caii* prænomine plerumque appellatos: seque *Caiæ* libertos dixisse. Vidend. Cicero pro L. Muræna, et Velius Longus de Orthogr. *Ant. Aug.*

Gaia Cæcilia] Ex Quintiliano tamen *Caia* et *Caius* per *C* scribebatur, sed *Gaia* et *Gaius* pronuntiabatur per *G*. Ejus verba sunt lib. I. cap. 7. 'Quid quæ scribuntur aliter quam enuntiantur? Nam et Gaius C litera notatur, quæ inversa Ɔ mulierem declarat: quia tam Caias esse vocitatas quam Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet.' Quod ad morem attinet, idem Valer. Max. 'Ceterum Caia usu super omnes celebrata est: Fertur enim Caiam Cæciliam Tarquinii Prisci regis uxorem, optimam lanificam fuisse. Et ideo institutum fuit, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Caiam esse se dicerent.' Vide Plutarch. in problem. Plin. lib. VIII. cap. 48. Cicer. pro Muræna, qui id facete exagitat. 'Quia,' inquit, 'in alicujus libris exempli causa id nomen invenerunt, putarunt omnes mulieres quæ coëmtionem facerent, Caias vocari.' Vide Velium Longum de Orthographia. *Dac.*

tea Tanaquil vocitata erat uxor Tarquinii Prisci regis Romanorum: quæ tantæ probitatis fuit, ut id nomen ominis boni causa frequentent nubentes, quam summam asseverant lanificam fuisse.

Galbeum,[b] ornamenti genus.

Gallam[c] bibere, ac rugas conducere ventri, cum ait Lucilius; præmonet parsimonia esse utendum, neque gulæ indulgendum, ventremque coartandum.

Galli,[d] qui vocantur Matris Magnæ comites, dicti sunt a flumine, cui nomen est Gallo: quia, qui ex eo biberint, in hoc furere incipiant, ut se privent virilitatis parte. Alii putant ideo eos sibi genitalia incidere, quia violaverint nomen patris, matrisve, ne possint ipsi fieri parentes.

Ganeum[e] antiqui locum abditum, ac velut sub terra dixerunt. Terentius: Ubi illum quæram? credo abductum[1] in ganeum.

1 Alii libb. *abditum* vel *obductum*.

NOTÆ

[b] *Galbeum*] Vide 'Calbeos.' *Idem.*

[c] *Gallam*] Lucil. lib. xv. apud Nonium: 'Quæ gallam bibere ac rugas conducere ventri Farre aceroso, oleo decumano, pane coëgit Cumano.' Sic enim scribendi sunt hi versus. *Ant. Aug.*

Gallam bibere] Integrum Lucilii locum affert Nonius in voce 'acerosum,' ex Annal. xxv. 'Quæ Gallam bibere ac rugas conducere ventri, Farre aceroso, oleo decumano, pane coëgit Cumano.' *Galla* est fructus sub autumnum arboribus innascens, præcipue robori, Gall. *noix de galle.* Ejus sapor asper; quare vinum, quod atrum esset, et asperum ad instar gallæ, *Gallam* dixere. *Dac.*

[d] *Galli*] Sacerdotes Rheæ castrati, a Gallo fluvio Phrygiæ. Ovid. iv. Fast. 'Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus, Cum tantum a Phrygia Gallica distet humus? Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celænas Amnis it insana nomine Gallus aqua. Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, quis est Cura bonæ mentis, qui bibit inde furit.' Herodianus in Commodo: Πάλαι μὲν Φρύγες ὠργίαζον ἐπὶ τῷ ποταμῷ Γάλλῳ παραῤῥέοντι, ἀφ' οὗ τὴν ἐπωνυμίαν φέρουσιν οἱ τῇ Θεῷ τομίαι ἱερωμένοι. 'Antiquitus Phryges Orgia celebrabant ad fluenta fluvii Galli, a quo nomen habuere, qui Deæ castrati consecrantur.' *Idem.*

[e] *Ganeum*] Terent. in Adelph. 'Ubi ego illum quæram?' *Ant. Aug.*

Ganeum] Locus Terent. est Adelph. act. iii. sc. 3. ubi Donat. 'Veteres ganeum meritoriam tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γᾶς, τοῦτ' ἔστι τῆς γῆς. Quod ipsa sit in terra, non, ut Cœnacula, superius.' Ergo *ganeum*, quasi γανεῖον, a γα, sive potius γάνα, ut Veteres dicebant, si fides Hesychio. At Julius Cæsar Scaliger Exercit.

Gannitio,[f] canum querula murmuratio.
Galearia[2] [g] a galearum similitudine dicta.
Gaudium[h] ἀπὸ τοῦ γαυριᾷν dictum.
Gaulus,[i] genus navigii pæne rotundum.
GEMURSA[k] sub minimo digito pedis tuberculum, quod gemere faciat eum, qui id gerat.
Genas[l] Ennius palpebras putat, cum dicit hoc versu: Pan-

2 Al. *Galeria* vel *Galerita*.

NOTÆ

CCCXVIII. Sect. 11. ait *ganeum* dici a γάνος, hoc est, gaudium, γάνυσθαι, gaudere, nempe, quod homines lætam voluptariamque vitam ibi agitent. *Dac.*

[f] *Gannitio*] A γάνυσθαι, gaudere, proprie de canibus, qui, ut ait Lucretius: 'Gannitu vocis adulant.' Quidam vulpibus etiam tribuunt. *Idem.*

[g] *Galearia*] Lege *Galerita*. *Galerita* et *galeritus* avis dicta ab apice, quem habet in capite, galeæ speciem referente. A Græcis similiter κόρυδος, κορυδαλλὸς, et κορυδαλλὶς dicitur: nam κόρυς, galea. *Galeria* hic locum habere non potest: nam Galeria tribus a Galeso fluvio nomen habuit, sive ab alio quovis loco. *Idem.*

[h] *Gaudium*] Immo potius a γαθέω sive potius a γαδέω, lætor, gaudeo. *Idem.*

[i] *Gaulus*] Navis Phœnicia rotunda: nam Græci veteres usque ad Jasonem et Argonautas rotundis solum navibus utebantur. Unde Plin. lib. VII. cap. 56. 'Longa nave Jasonem primum navigasse Philostephanus auctor est.' Aristoph. in avibus: Γαῦλον κτῶμαι καὶ ναυκληρῶ. 'Navem possideo, et guberno.' Ubi Schol. γαῦλος, Φοινικικὸν σκάφος. Et Callimach. Κυπρόθε Σιδόνιός με καθήγαγεν ἐνθάδε γαῦλος. 'Ex Cypro Sidonius me huc adduxit Gaulus.' Ab hujus Gauli formæ similitudine vas pastorale *Gaulus* dictum Theocrit. Idyll. V. Στασῶ δ' ὀκτὼ μὲν γαυλὼς τῷ Πανὶ γάλακτος. 'Statuam vero octo quidem gaulos Pani lactis.' Vide Hesych. Sic et multa alia nomina sunt navigiis communia cum vasis, ut κύμβαι, κάνθαροι, κελέβαι, σκάφαι. *Idem.*

[k] *Gemursa*] Plin. lib. XXVI. cap. 1. 'Et bene quidem morbus celeriter in Italia restinctus est, sicut et ille, quem Gemursam appellavere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine obliterato.' *Idem.*

[l] *Genas*] In versu Pacuvii potius legerim *flora*, quam *flore*. *Nunc primum opacat flora lanugo genas.* Nam idem Attius in Bacchis: 'Genas lanugo flora nunc demum irrigat.' Idem in iisdem: 'Nam flori crines video ut propexi jacent.' Quod Euripides πλόκαμός τε γάρ σου ταναός. Pacuvius Antiopa: 'Cervicum Floros dispargite crines.' Est coronis Anapæstica. Virgilius tamen contra lib. XII. 'Tum mihi prima genas vestibat flore juventas.' *Jos. Scal.*

Genas] Pro operimento oculorum et pro malis Veteres usurparunt, sed priorem notionem propriam fuisse cum Becmanno existimo. Sic proprie Ovid. Eleg. 8. lib. II. 'Nam caput e nostra citius cervice recidi, Et patiar fossis lumen abire genis.' *Dac.*

dite sulti '[3] genas, et corde relinquite somnum. Alii eas partes putant genas dici, quæ sunt sub oculis. Pacuvius genas putat esse, qua barba primum oritur, hoc versu: Nunc primum opacat flore[4] lanugo genas.

Geniales Deos[5] [m] dixerunt aquam, terram, ignem, aërem, ea

3 Quidam *sultis*.—4 Legendum monet Scal. *flora*.—5 Vide Not. inf.

NOTÆ

[m] *Geniales Deos*] Petrus Chiacconus Hispanus, homo magni ingenii præclaræque eruditionis, a quo multa in hoc libro emendata sunt, existimabat *Genitales* legendum esse: nam et in veterib. numismatib. est: DIS GENITALIBVS: et Virgilius habet genitales illo versu lib. VI. 'Romulus in Cœlo cum dis genitalibus ævum Degit:' item lib. II. Georg. 'Genitalia semina poscunt.' *Ful. Ursin.*

Geniales] In fine corruptissima ita restituo: *Geniales dicti a genendo, qua plurimum posse putabantur, quos postea Genios appellarunt.* Id est: Qua re plurimum pollent, hoc est, genitura: sunt enim θεοὶ γενέθλιοι. Quod autem ait, Geniales Deos esse semina et elementa rerum, non latuit Græcos magistros, qui interpretantur Geniales, στοιχεῖα. Genialem etiam τύχην, et Genialia, τύχια. Addendum et quod Santra vetus scriptor monet: 'Scis enim Geniales homines ab antiquis appellatos, qui ad invitandum, et largius apparandum cibum promtiores essent.' Potest et vulgaris lectio defendi, a gerendo, et Gerulos. Nam et idem Censorinus: 'Eundem,' inquit, 'esse Genium et Larem multi veteres memoriæ prodiderunt, in quis etiam C. Flaccus in libro, quem ad Cæsarem de indigitamentis reliquit scriptum:' hunc in nos maximam, quinimo omnem habere potestatem creditum est. Gerulus enim apud Veteres, non ὁ βαστάζων, ut postea, sed ὁ πράττων, καὶ πρακτὴρ dictus est. Ut Plautus in Bacchidibus dixit gerulifigulos mendacii, gerulos, et figulos, hoc est, πρακτῆρας, καὶ πλάστας. Et veteres Glossæ, 'Geruli, πρακτῆρες.' *Jos. Scal.*

Geniales Deos] Rerum semina et elementa. Unde et Gloss. 'Genialis στοιχεῖον.' Dicti autem a *gerendo:* corrigebat Scaliger *genendo:* nam *genere* dicebant pro *gignere*. Sed addit idem vulgatam lectionem defendi posse. Immo certe ita Festus scripsit, et *gerere* idem quod *genere:* unde et apud Varron. de Re Rust. lib. I. cap. 31. quidam codd. habent. 'Id ex pabuli segete viride sectum antequam gerat siliquas.' Quod in aliis, *antequam genat siliquas*. Et inde *gerulus* non ὁ βαστάζων, ut nunc, sed ὁ πράττων, πρακτήρ. Gloss. 'geruli πρακτῆρες.' Item in Gloss. Græco-Lat. 'ἀνύτης, gerulus efficax:' πράσσειν autem et ἀνύειν verba sunt quæ jocosis rebus illis accommodantur quibus adesse genios necesse est. Petrus Chiacconus, Hispanus, homo magni ingenii præclaræque eruditionis, a quo multa in hoc libro emendata sunt, existimabat *Genitales* legendum esse, nam et in vett. Numismatibus est: DIS GENITALIBVS. Et Virgil. habet *genitales* illo versu lib. VI. 'Romulus in Cœlo cum Dis genitalibus ævum Degit.' Item lib. II. Georg. 'genitalia semina poscunt.' Fulv. Ursin. *Dac.*

enim sunt semina rerum, quæ Græcorum alii στοιχεῖα, alii σπέρματα 6 vocant. Duodecim quoque signa, lunam, et solem inter hos Deos computabant.

Geniales autem dicti a gerendo, quia plurimum posse putabantur, quos postea gerulos appellarunt.

Genialis lectus,[n] qui nuptiis 7 sternitur in honorem genii: unde et appellatur.

Genium[o] appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum. Aufustius, Genius, inquit, est Deorum filius,[p] et parens hominum, ex quo homines gignuntur: et propterea Genius meus nominatur, qui me genuit. Alii Genium[q] esse putarunt uniuscujusque loci Deum.

Gens Ælia[r] appellatur, quæ ex multis familiis conficitur.

Gentilis[s] dicitur et ex eodem genere ortus, et is qui simili

6 In marg. ed. Scal. γένεθλα ἢ ἀτόμους.—7 'Vox *nuptiis* videtur abundare.' *Fulv. Ursin.*

NOTÆ

[n] *Genialis lectus*] De eo Arnobius contra gentes. Describitur prolixe a Catullo de Nuptiis Pelei: et Thetidis. Glossæ, 'Genialis lectus, κλίνη συμποσίου.' Non de eodem intellexit. Nam Genialis lectus sternebatur Genio et Junoni. *Jos. Scal.*

Genialis lectus] Servius v. Æneid. 'Geniales' (lecti) 'proprie dicuntur, qui sternuntur puellis nubentibus.' In honorem Genii et Junonis sternebatur Catull. in nuptiis Pelei: 'Pulvinar vero Divæ geniale locatur Ædibus in mediis.' Apuleius Miles. x. 'Et jam torus, genialis scilicet noster futurus, accuratissime desternebatur, lectus Indica testudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus.' *Dac.*

[o] *Genium*] Aurelius Augustinus: 'Genius est Deus, qui præpositus est ac vim habet omnium rerum gignendarum.' Vide 'Geniales.' *Idem.*

Genium] Laberius, 'Genius, generis nostri parens.' *Jos. Scal.*

[p] *Genius Deorum fil. et par. hom.*] Hinc Laberius imagine: 'Genius generis nostri parens.' *Dac.*

[q] *Alii genium*] Servius I. Georg. 'Genium autem dicebant antiqui naturalem Deum unius cujusque loci, vel rei, aut hominis.' Inde apud Virgil. v. Æneid. 'Incertus Geniumve loci, famulumve parentis Esse putet.' Ubi Servius: 'Nullus enim locus sine Genio est, qui per anguem plerumque ostenditur.' Genios Græci vocant ἐγχωρίους θεοὺς, δαίμονας, Ἥρωας. *Idem.*

[r] *Gens Ælia*] Quasi vero illud Æliæ gentis proprium sit, ut in familias dividatur, et non reliquarum omnium. Quid igitur? lege, *Gens illa appell. &c. Gens* nomen est generale, et familias complectitur. Aliquando tamen familia latius patet, et Gentem significat. Vide 'Familia.' *Idem.*

[s] *Gentilis*] Cicero in Topicis ex Q. Scævola: 'Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. Non est sa-

nomine appellatur: ut ait Cincius: Gentiles mihi sunt, qui meo nomine appellantur.

Genuini dentes,[t] quod a genis dependent.

Genus [8] [u] dictum putatur a terræ Græco vocabulo, quam γῆν dicunt.

Germen [x] est, quod ex arborum surculis nascitur, unde et germani, quasi eadem stirpe geniti.

Gerræ,[y] crates vimineæ. Athenienses cum Syracusas obsiderent, et crebro gerras poscerent, irridentes Siculi, 'Gerras' clamitabant. Unde factum est, ut gerræ pro nugis, et contemtu dicantur.

8 Quidam libri *Gens*, et mox, pro γῆν, γένος.

NOTÆ.

tis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. Ne id quidem satis est. Quorum majorum nemo servitutem servivit. Abest etiam nunc. Qui capite non sunt deminuti. Hoc fortasse satis est, nihil enim video Scævolam pontificem ad hanc definitionem addidisse.' Legitur apud Ciceronem *gentilis*, pro *cognominis*, I. Tuscul. 'Regnante gentili meo,' de Tullo Volscorum rege. De discrimine inter gentiles et agnatos vide juris commentatores. *Idem.*

[t] *Genuini dentes*] Græce σωφρονιστῆρες, quod prudente et perfecto homine nascantur. Gloss. 'Genuini, σωφρονιστῆρες.' Item: 'genuinum, ὀδόντα, μύλην.' A *genis* dicti *genuini*. Interp. Persii: 'Genuinus proprie dens qui sub genis est.' Alii a *geno*, gigno. Ex Plinio lib. II. cap. 37. 'homini,' inquit, 'novissimi, qui genuini vocantur, circiter vigesimum annum gignuntur, multis et octogesimo.' *Idem.*

[u] *Genus*] A γῆ terra, quod e terra omnia nata sint. Sed nemo nescit esse a γένος, quod a γένω, unde 'geno.' *Idem.*

[x] *Germen*] A *gero*, pro geno, *gerimen*, *germen*. Inde germani, qui ex eodem semine, ex eadem stirpe. Et Germani proprie dicuntur, qui eundem habent patrem, sive ii communem matrem habeant: (quomodo Terentius, Cicero, et alii 'Germanorum' voce uti solent:) sive diversam, qui 'consanguinei' dicti sunt. Aliter tamen Varro in lib. de gradibus: 'Germanus,' inquit, 'ex eadem genitrice natus est, non, ut multi, de eodem germine, qui tantum fratres dicuntur.' Sed vana est hæc Varronis differentia, nec idoneis auctoribus observata. Terent. Adelph. 'Te habeam fratrem, o mi Æschine, o mi germane.' *Frater* nomen generale est, et continet 'fratres germanos,' 'fratres consanguineos,' qui ex uno patre nati sunt et matres diversas habent; 'fratres uterinos,' qui ex eadem tantum matre geniti sunt; et 'fratres patrueles,' qui ex duobus fratribus procreati. *Idem.*

[y] *Gerræ*] Vide 'Cerrones,' ubi aliter paulo. Quare et tertium illud forte addi potest, nempe Athenienses a Siculis Gerras vocatos quasi imbelles, nam gerra Siculis pudenda significat. Suid. Hesych. *Idem.*

Gerusia,[z] curia ab ætatis vocabulo dicta.

Gestit,[a] qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exultat.

Gestus,[b] quo indicatur, quid geratur, præter participium, quod a gerendo deducitur.

Gesum,[c] grave jactum.[9]

GIGERIA,[d] ex multis obsoniis decerpta.

Gingeriator,[10] [e] tibicen.

9 Vide Notas.—10 Al. *Girenator*, *Gingrinator*, *Gingriator*, *Gingritor*.

NOTÆ

[z] *Gerusia*] Γερουσία, Senatus. Plutarch. An seni administr. Resp. Ἡ δὲ Ῥωμαίων σύγκλητος ἄχρι νῦν γερουσία καλεῖται. Id est, 'Romanorum vero Senatus hodieque gerusia dicitur.' Hesych. Γερουσία, πρεσβυτέριον, πλῆθος γερόντων. *Idem.*

[a] *Gestit*] A gestu, gestire, quod Donatus Eunuch. act. III. sc. 5. interpretatur: 'Motu corporis monstrare quid sentias. Constat autem a pecudibus ad homines esse translatum.' Item: 'Gestire proprie est sensum corporis gestu indicare: quod magis brutorum est animalium. Virgilius: 'Et studio incassum videas gestire lavandi.'' I. Georg. Ubi Servius: 'Gestire,' inquit 'est lætitiam suam corporis habitu significare. Nam, ut homines verbis lætitiam suam exprimunt, ita aves corporis gesticulatione.' *Idem.*

[b] *Gestus*] Substant. σχῆμα, εἰδέα, χειροθεσία. Gloss. *Idem.*

[c] *Gesum*] Lege *Gesum, grave jaculum.* Varro de vita Po. Ro. lib. III. 'qui gladiis cincti sine scuto cum binis gesis essent.' Isidorus: 'Gesum, hasta, jaculum, βολίς.' *Jos. Scal.*

Gesum] Melius quidam lib. *Grave jaculum. Gesum, gessum,* et *gæsum.* Quidam hastam interpretantur. Servius VII. Æneid. 'Pilum proprie est hasta Romana, ut Gessa Gallorum, Sarissæ Macedonum:' Suidas: Γαῖσα καὶ γαισὸς, κοντὸς, εἶδος ἀμυντηρίου οἷον δόρατος. 'Gæsa et gæsus, contus, genus teli, ut hastæ.' Sed melius Festus, qui jaculum dicit grave, quod totum esset ferreum: Hesych. Γαισὸς, ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον. 'Jaculum totum ferreum.' Et jacula fuisse, vel hinc constat, quod bina gerebant singuli: Varro: 'cum binis gessis essent.' Virgil. VII. Æn. 'Duo quisque Alpina coruscat Gesa manu.' Quod idem alibi de 'hastili.' 'Bina manu lato crispans hastilia ferro.' Gæsum autem Gallicam vocem putant, vel etiam Hispanicam; ab Hispanis enim gæsa accepisse Romanos docet Athenæus. Illustrissimus Bochartus Gesum putat quod Chaldæis *gisa*, vel Hebræis *chets*, sagitta, jaculum. Nam *chet* mutatur in G. *Dac.*

[d] *Gigeria*] Falsum est *Gigeria* esse cibum confectum ex multis obsoniis: sed *Gigerium* est ventriculus gallinarum: quod verbum hodie in Gallia retinemus. *Gisier* enim vocamus. Lucilius: 'Gigeriæ sunt Sive adeo hepatia.' *Idem.*

[e] *Gingeriator*] Tibicen. Vide Athenæum. Glossæ Hesychii: γιγγρίαι, αὐλοὶ μικροὶ ἐν οἷς πρῶτον μανθάνουσι. ὅπερ ἔνιοι γίγγρον. Glossarium: 'Gin-

Gingrire[f] anserum vocis proprium est. Unde genus quoddam tibiarum exiguarum gingrinæ.

GLISCERE[q] crescere est, et[11] gliscerææ, mensæ gliscentes, id est, crescentes per instructionem epularum scilicet.

Glittis[r] subactis, levibus,[12] teneris.

11 Quidam libri *ut* pro *et*.—12 Alii *Glictis s. lenibus*. Legit Scal. *Glutis*.

NOTÆ

grina, εἶδος φωνῆς σάλπιγγος.' 'Gingriunt, χῆνες ἐκβοῶσι.' 'Gingrum, φωνὴ χηνός.' Arnobius libro VI. 'anserum gingritibus.' Vide Solinum cap. X. *Jos. Scal.*

Gingeriator] Lege *gingritor*, a *gingrire*: vel *gingrinator*, a *gingrina*, ut viri docti. *Dac.*

[f] *Gingrire*] Glossar. 'Gingrina, εἶδος φωνῆς σάλπιγγος.' *Ful. Ursin.*

Gingrire] Gloss. 'Gingriunt, χῆνες ἐκβοῶσι.' 'Anseres clamant.' 'Gingrum, φωνὴ χηνός.' 'Vox anseris.' Inde *gingrinæ* tibiæ dictæ. Gloss. 'Gingrina, εἶδος σάλπιγγος.' *Gingriæ* sunt Hesychio: Γιγγρίαι, αὐλοὶ μικροὶ ἐν οἷς πρῶτον μανθάνουσιν. 'Gingriæ, parvæ tibiæ, quibus primum discunt.' Solin. cap. 12. 'Sive gingrinas, quæ, breviores licet, subtilioribus tamen modis insonant.' Verum Athenæus, Eustath. et Pollux non a gingriendo, sed a Gingra, Gingre, vel Gingri Adonidis nomine. Athen. cap. 23. Γιγγραΐνοις γὰρ οἱ Φοίνικες, ὥς φησιν ὁ Ξενοφῶν, ἐχρῶντο αὐλοῖς σπιθαμιαίοις τὸ μέγεθος, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένοις. Id est, 'Gingrænis enim, ut dicit Xenophon, tibiis utebantur Phœnices palmam longis, stridulum et lugubrem sonum edentibus.' Idem paulo post: Ὀνομάζονται δὲ οἱ αὐλοὶ γίγγροι ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἀπὸ τῶν περὶ Ἄδωνιν θρήνων, τὸν γὰρ Ἄδωνιν Γίγγρην καλεῖτε ὑμεῖς οἱ Φοίνικες, ὡς ἱστορεῖ Δημοκλείδης. Id est, 'Gingri autem nominantur a Phœnicibus tibiæ ob lamenta quibus Adonim deflent. Nam vos Phœnices Adonim Gingrem appellatis, ut refert Democlides.' Eustathius Iliad. VI. Ἡ δὲ χρῆσις τοῖς γίγγροις ἐκ τῶν περὶ Ἄδωνιν θρήνων, ὃν Γίγγριν ἐκάλουν οἱ Φοίνικες. Id est, 'Gingrorum autem usus ex lamentis super Adonide, quem Gingrim vocabant Phœnices.' Pollux lib. IV. cap. 10. Γίγγρας τὶς αὐλίσκος γοώδη καὶ θρηνητικὴν φωνὴν ἀφίησι, φοίνιξ μὲν ὢν τὴν εὕρεσιν, πρόσφορος δὲ Μούσῃ τῇ Καρικῇ· ἡ δὲ Φοινίκων γλῶττα Γίγγραν τὸν Ἄδωνιν καλεῖ, καὶ τούτῳ ὁ αὐλὸς ἐπωνόμασται. Id est, 'Gingras tibia quædam mœstum et lugubrem cantum mittit. Phœnicium inventum, dicatum Musæ Caricæ: Phœnicum autem lingua Gingram Adonim vocat, et ab hujus nomine tibia denominata.' Gingra autem Bochartus ex Phœnicio *gigara*, Dominus. Plenum fuisset *girgara*: sed prius *R* elisum. *Dac.*

[q] *Gliscere*] Gloss. 'Gliscit, αὔξει.' Aliæ: 'Glisco, ἐπιτείνομαι.' Hinc 'reglisco.' Quod vide suo loco: et 'Gliscerææ,' mensæ opimæ et opiparæ struibus frequentibus refertæ. *Idem.*

[r] *Glittis*] Lege, *Glutis*. Cato: 'Uti bene subactum, utique bene glutum siet.' In Glossis Latinis: 'Glis, glitis, humus tenax.' *Jos. Scal.*

Glittis] Nihil mutandum, *glittis* pro *gluttis*. Nam *u* sæpe abit in *i*. A *glus*, gluten, *glutus*, unitus, bene subactus. Cato cap. 45. 'Locus bipalio subactus, beneque glutus siet.' *Dac.*

Glocire et glocidare [13] [s] gallinarum proprium est, cum ovis incubituræ sunt.

Glomus [t] in sacris crustulum cybii [14] figura et oleo coctum appellatur.

Gloria [u] a Græca voce dicta: hanc enim illi κλέος vocant.

Glos, [x] viri soror, a Græco γάλως.

Glucidatum, [y] suave, et jucundum. Græci etenim γλυκὺν dulcem dicunt.

Gluma [z] hordei tunicula: dictum, quod glubatur id granum: unde et pecus glubi dicitur, cujus pellis detrahitur.

13 Al. *Gluctire.* Legit Dac. *Glocire et glocitare.*—14 Alii libri *rombi* vel *cybi, cubi.*

NOTÆ

[s] *Glocire et glocidare*] Lege: *glocire et glocitare. Glocire* a κλώζειν, vox a sono efficta. Columel. lib. VII. cap. 5. 'Ut ova quam recentissima supponantur glocientibus.' Gloss. 'gluttit, Κροκκᾷ ἡ ὄρνις:' 'glocit avis:' leg. *glocit.* Hanc vocem Vascones retinent, qui dicunt *cloucir,* et ipsam avem glocientem *clouque,* ut Hispani *clueca.* Idem.

[t] *Glomus*] 'Globulos' dicit Varr. lib. IV. de L. L. 'Item in oleo cocti dicti a globo globuli.' Vide Catonem cap. 29. Gloss. Græco-Lat. 'Globus et glomus, ἀγαθίς.' Nam Agathis Hesychio est Sesamis, placenta ex oleo, melle, et sesamo. Agathis etiam est fasciculus lini sive staminis, ut et Latinum 'glomus.' *Idem.*

[u] *Gloria*] Antiquitus *Glosia,* a Græco γλῶσσα. *Jos. Scal.*

Gloria] Prius *Glosia,* a Græco γλῶσσα. Scaliger. Sed Martinio assentiar, quia κέλωρ, φωνὴ, vox. *Dac.*

[x] *Glos*] Glossarium: 'Glos, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφή· γάλως, παρὰ Πλαύτῳ.' *Jos. Scal.*

Glos] Græcis Γάλως. Hesych. Γάλως, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφή· καθάπερ Κασσάνδρα τῇ Ἀνδρομάχῃ. 'Glos soror mariti, velut Cassandra Andromachæ.' *Dac.*

[y] *Glucidatum*] Vide tertium Conjectaneum. Glossarium, 'Gloditatus, ἡδύς.' *Glocidatus* legendum. *Jos. Scal.*

Glucidatum] Vide 'Clucidatum.' *Dac.*

[z] *Gluma*] A γλύφω, scalpo, sive potius a λέπω, corticem detraho, est *glubo,* unde *gluma,* follicula hordei, λέπυρον κριθῆς. Gloss. Quod eo granum glubitur, nudatur. Varr. de Re Rust. lib. I. cap. 48. 'Arista et granum omnibus fere notum: Gluma paucis: itaque id apud Ennium solum scriptum scio esse in Euhemeri libris versis. Videtur vocabulum etymon habere a glubendo, quod eo folliculo deglubitur granum. Itaque eodem vocabulo appellant fici ejus, quam odimus, folliculum.' Hinc pecus *glubi* et *deglubi* dicitur, unde illud Tiberii: 'Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.' *Idem.*

GNÆUS[a] et corporis insigne, et prænomen, a generando dicta esse, et ea ipsa ex Græco γίγνεσθαι[15] apparet.

Gnarigavit[16 b] significat apud Livium, narravit.

Gnaruisse,[c] narrasse.

Gnarus[d] cum significet id quod scius, peritus; tamen invenimus prognare significare, aperte.

Gnephosum,[e] obscurum: videlicet ex Græco, quod est κνέφας.

Gnitus,[17 f] et gnixus a generibus[18] prisci dixerunt.

15 Al. γίγνεται.—16. Ed. Scal. *Gnaricavit.* Voss. *Gnaruravit.*—17 Al. *Gnitur.*—18 Legendum monet Scal. *a genubus.*

NOTÆ

[a] *Gnæus*] CN. hoc prænomen significari dubitat nemo: et licet sonus G literæ audiatur, CN. scribitur: ut in Pandectis Florentinis apparet *Gnæum* et *Gajum* ita scribi ut pronunciatur: corporis autem insigne nævus dicitur, unde Nævia familia nomen deduxit: additur autem C antiquo more, ut cum 'frucmentum,' 'ferctur,' 'forctis,' 'cnatura' dicebatur: ex Valerio a Julio Paride relato, qui enumerat triplicem hujus prænominis scribendi rationem: CN. GN. N. *Ant. Aug.*

Gnæus] Idem quod Nævus, ut Natus, gnatus: Navus, gnavus. *Jos. Scal.*

Gnæus] *Gnæus* et *gnævus* tuberculum in facie excrescens, quasi γναῖος vel γναῖφος. A γίνεσθαι, nasci: unde prænomen *Gnæus.* Itaque cum *næus* et *nævus* scribitur *g* perit, non contra, ut volunt viri docti. Sed perperam in voce γίνεσθαι Etymon rimatur Festus. Græcum est κναῖος ἀπὸ τοῦ κναίω, quæ πάθος et φῦμα significat. Unde *gnævus* Latinum. Ut ᾠὸν, ovum. Salmas. in Solin. *Dac.*

[b] *Gnarigavit*] Et 'Gnaruris.' Ausonius: 'Non cultor instans, non arator gnaruris.' Apud Arnobium lib. XI. 'Cur esse dicatis in aliis præceptionibus gnarures.' Male hodie in Ausonio *gnarus* est, in Arnobio, *gnariores.* Jos. Scal.

Gnarigavit] Optime Voss. *gnaruravit.* Antiqui dicebant *gnaruris*, gnarus. Plaut. act. I. sc. 2. 'Simul gnarures volo vos esse hanc rem mecum.' Hinc *gnaruro*, gnarum reddo. Unde per syncopen et aphæresin *naro*, quod nunc *narro.* Gloss. 'gnarurat, γνωρίζει.' 'Gnarurem, γνώριμον.' 'Gnaritur, γνωρίζεται.' A *gnaruris* per syncopen *gnarus* ἐπιστάμενος, sciens, peritus. *Dac.*

[c] *Gnaruisse*] Glossæ: 'Gnaritur, γνωρίζεται.' *Jos. Scal.*

Gnaruisse] Vide notam superiorem. *Dac.*

[d] *Gnarus*] Vide supra. *Gnarus* proprie cui cuncta *gnara* sunt, id est, cognita, aperta. Non mirum igitur *prognare* significare, aperte. *Idem.*

[e] *Gnephosum*] Glossar. 'Gnefonsum, σκοτεινόν. Vide in 'Cnefonsum.' *Ful. Ursin.*

Gnephosum] Glossarium: 'Gnetonsum, ἀμαυρὸν, σκοτεινόν.' Corrige, *Gnefonsum.* Jos. Scal.

Gnephosum] Vide 'Cnefosum.' Gloss. 'Gnefosum, ἀμαυρὸν, σκοτεινόν.' *Dac.*

[f] *Gnitus*] Lege: *gnitus et gnixus a*

Gnotu,[g] cognitu.

Gracchuris,[h] urbs Iberæ regionis, dicta a Graccho Sempronio, quæ antea Illurcis nominabatur.

Gracculi[i] a sono oris vocati: sive a gerendo dicti, quod jacta segetum semina plurimum gerant: vel, quod ex olivetis cubitum se recipientes duas pedibus baccas, tertiam ore ferant.

Gradivus[k] Mars appellatus est a gradiendo in bella ultro

NOTÆ

genibus prisci dixerunt. Scal. sic infra in 'nixi:' 'Nixi Dii appellantur tria signa in Capitolio, ante cellam Minervæ genibus nixa.' Ergo *gnitor*, quod nunc *nitor*, quasi *genitor*, genibus incumbo. A 'gnitor,' 'gnisus,' gnitus,' et 'gnixus.' *Idem.*

g *Gnotu*] Glossæ: 'Gnotum, γνῶσιν, διάγνωσιν.' *Jos. Scal.*

Gnotu, cognitu] A γινώσκω factum *gnosco.* Varr. 'Adeste, adeste, quæ feramque gnoscite, Domum ut feratis e theatro literas.' A *gnosco* demto *g nosco.* 'Gnotu,' 'notu.' Glossar. 'gnot,' (lege *gnoscit*,) 'Εἶδεν, ἐπιγινώσκει.' 'Gnotu, γνῶσιν, διάγνωσιν.' Falluntur igitur qui in *gnosco* et *gnotus g* credunt assumtum in his. Priscianus lib. II. 'Est quando N principalis syllabæ ante se assumit G, ut natus, gnatus: notus, gnotus antique, unde ignotus; nosco, gnosco; novi, gnovi.' Sed contra Diomedes lib. I. 'Gnoscit, ait Cæcilius, quoniam et præpositione addita, adgnosco, et cognosco dicimus.' *Dac.*

h *Gracchuris*] *Ilerda* Ptolemæo in Hispania Tarraconensi. *Idem.*

i *Gracculi*] Varro lib. IV. 'quod gregatim volent.' Sed melius Festus, a sono oris, ut et Isidorus lib. XII. cap. 7. 'Graculus a garrulitate nuncupatus, non, ut quidam volunt, pro eo quod gregatim volent, cum sit manifestum ex voce eum nuncupari. Est autem loquacissimum genus, et vocibus importunum.' Idem Quintilian. lib. I. cap. 10. *gracculus* diminutivum a *graccus*, et *graccus* a *graxo* aut *graco*, quod a κράζω. Sed verum etymon invenit eruditissimus et elegantissimus Ægidius Menagius amicus noster, qui scribit ἀπὸ τοῦ κόρακος diminutiva forma 'coracus,' 'coraculus,' 'craculus,' 'graculus;' graculus enim ex corvorum genere. *Graculus* contractum *graulus*, unde Italicum *grola*, Gallicum *grole*. Quare corniculam dixit Horatius in epistolis: 'Ne, si forte suas repetitum venerit olim Grex avium plumas, moveat cornicula risum Furtivis nudata coloribus.' Plura vide apud illum in 'amœnitatibus Juris civilis.' *Idem.*

k *Gradivus*] Quia gramine sit ortus: ex flore nescio quo concepit eum mater. Ovidius lib. v. Fast. *Jos. Scal.*

Gradivus] Servius III. Æn. 'Gradivum exilientem in prælia: quod in bellantibus sic necesse est: aut gravem Deum Patrem: aut ideo quia apud Pontifices Mars pater dicitur. Alii Gradivum, quod gradum inferant, qui pugnant, aut quod impigre gradiantur. Alii a gratitudine,' (lege *graditudine*,) 'quod huc et illuc gradiatur: unde Martem communem dici. Alii Gradivum, quia nunquam equester, aut a gradu dictum.' Non omittenda eorum sententia, qui *gradivum* putant quod ex gramine ortus sit: nam eum Juno tacto flore concepit. Ovid. v. Fast. *Dac.*

citroque: sive a vibratione hastæ, quod Græci dicunt χραδαίνειν:[19] vel, ut alii dicunt, quia gramine sit ortus; quod interpretatur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis.

Græca sacra, festa[1] Cereris ex Græcia translata, quæ ob inventionem Proserpinæ matronæ colebant: quæ sacra, dum non essent matronæ, quæ facerent propter cladem Cannensem, et frequentiam lugentium, institutum est, ne amplius centum diebus lugeretur.

Grallatores[m] appellabantur pantomimi, qui, ut in saltatione

19 Al. κραδένειν.

NOTÆ

[1] *Græca sacra, festa*] Cerealia, quæ ad Eleusiniorum imitationem facta: ideo ex Græcia translata dicit Festus. Repræsentabatur Ceres Proserpinam quærens, et cum face totum orbem pererrans. Vide Ovid. IV. Fast. Arnobium et Alexand. ab Alex. lib. VI. cap. 9. Cerealibus ante noctem epulari nefas, quia, ut ait Callimachus, Ceres fame affecta, ac nihilominus pertinaciter jejunium servans, a Vespero tandem persuasa, ut potum sumeret: Ἕσπερος, ὅστε πιεῖν Δαμάτερα μῶνος ἔπεισεν. 'Vesperus qui solus Cererem persuasit ut biberet.' Vel, ut Ovid. quod dum sub noctem papaver legebat, imprudens gustaverit. 'Colligit agresti leve papaver humo. Dum legit oblito fertur gustasse palato, Longamque imprudens exsolvisse famem. Quæ, quia principio posuit jejunia noctis, Tempus habent mystæ sidera visa cibi.' A lugentibus hæc sacra peragi non poterant, quia post receptam Proserpinam, 'Tum demum vultumque Ceres animumque recepit, Imposuitque suæ spicea serta comæ.' Ideoque tunc candidas vestes induebant: 'Alba decet Cererem vestis, Cerealibus albam Sumite, nunc pulli velleris usus abest.' Sed post cladem Cannensem, cum, propter luctum matronæ Cerealibus operari non possent, Senatus luctum finiri jussit, 'centum diebus,' ut Festus: ut Livius, 'triginta.' Livii verba sunt lib. XXII. sect. 36. 'Tum privatæ quoque per domos clades vulgatæ sunt: adeoque totam urbem opplevit luctus, ut sacrum anniversarium Cereris intermissum sit; quia, nec lugentibus id facere est fas, nec ulla in illa tempestate matrona expers luctus fuerat. Itaque ne ob eandem causam alia quoque sacra publica aut privata desererentur, Senatusconsulto diebus triginta luctus est finitus.' Inde proprie minui luctus dicebatur, cum erant in casto Cereris, hoc est, cum rebus Venereis abstinebant ad sacra Cereris obeunda: nam Cerealibus vino et Venere interdictum. Vide 'minuebatur.' Porro Cerealia erant a pridie Idus Aprilis per dies octo. *Idem.*

[m] *Grallatores*] Plautus in Pœnulo: 'Vinceretis cervom cursu vel grallatorem gradu.' Sic etiam apud Varronem lib. VI. de Lingua Lat. *Ant. Aug.*

Grallatores] Glossarium: '*Grul-*

imitarentur ægipanas, adjectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem[20] crurum ejus generis gradiebantur, utique propter difficultatem consistendi. Plautus: Vinceretis cursu cervas, et grallatorem gradu.

Gramiæ [n] oculorum sunt vitia, quas alii glamas[1] vocant.

Grando [o] guttæ aquæ concretæ solito grandiores.

Grassari [p] antiqui ponebant pro adulari: grassarii[2] autem dicuntur latrones vias obsidentes: gradi siquidem ambulare est, unde tractum grassari, videlicet ab impetu gradiendi.

20 Quidam libri *simulationem*.—1 Al. *gromas*.—2 Al. *grassari*.

NOTÆ

latores, πανικὰ φοροῦντες.' Immo *Grallatores*. Πανικὰ φορεῖν explicat quod de Ægipanibus hic dicitur. *Jos. Scal.*

Grallatores] Grallæ sunt perticæ ligneæ furculas habentes quibus pedes ponebant. Gall. *des échasses*. A gradiendo, gradulæ, grallæ. Inde grallatores, qui grallis ambulabant. Plaut. Pœnul. act. III. sc. 1. 'At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere, Vinceretis cervum cursu vel grallatorem gradu.' His grallis, ut ait Festus, pantomimi utebantur, cum Panas sive Ægipanas induebant, quorum exsicci pedes et crura non melius repræsentari poterant, quam ligneis illis pedibus grallatorum. Quare et grallæ Græce πανικὰ dictæ, et in Gloss. 'Grallatores, πανικὰ φοροῦντες.' Grallatores Græcis dicuntur γύπωνες, Colobathrarii, et ipsæ Grallæ colobathra. *Dac.*

[n] *Gramiæ*] Λήμη Æolice γλάμα, unde *Gramia*. Jos. Scal.

Gramiæ] Nonius: 'Gramia pituita oculorum. Cæcilius: Gramiosis oculis ipsa, atratis dentibus.' *Gramia* et *grama* dictum pro *glama*, quod a γλήμη, G addito, a λήμη. Gloss. 'grama, λήμη.' Vide Hesych. *Dac.*

[o] *Grando*] Plin. lib. II. cap. 60. 'Grandinem conglaciato imbre gigni, et nivem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido.' *Grando* autem a *grandis*, Festus. Sed melius Isidorus lib. XIII. cap. 10. a *granum*, unde et *grandis*. Idem.

[p] *Grassari*] 'Grassari, ὀξυποδεῖν, ἐπερείδεσθαι, βαδίζειν.' 'Grassa, βάδισμα, βῆμα.' 'Grassatur, λωποδυτεῖ.' 'Grassator, λωποδύτης.' *Jos. Scal.*

Grassari] A *gradior*, *grassari*, ire, ambulare. Gloss. 'grassari, ὀξυποδεῖν, ἐπερείδεσθαι, βαδίζειν,' 'inniti, ire, cum impetu ferri.' Sed postea hoc verbum male audiit, et *grassari* de viarum obsessoribus dictum qui in prætereuntes impetum faciebant. Unde in Gloss. 'grassatur, λωποδυτεῖ,' 'vestimentis exuit.' 'Grassator λωποδύτης,' 'qui vestimentis exuit,' *tireur de laine*. Inde autem *grassari* pro adulari: quod parasiti atque adulatores per plateas ambulantes in obvium quemque grassarentur, ut adulationibus suis sibi victum quærerent. Et quia ita olim fere poëtæ, ii etiam *grassatores* dicti sunt. Varro in libro de moribus. Apud Gellium lib. XI. cap. 2. 'Vestiri in foro ho-

Gravastellus,[q] senior. Plautus: qui est gravastellus, qui advenit? ut puto, gravastellus a gravitate dictus.

Grave æs,[r] dictum a pondere, quia deni asses, singuli pondo libras, efficiebant denarium, ab hoc ipso numero dictum.[3] Sed bello Punico populus Romanus pressus ære alieno, ex singulis assibus librariis senos fecit, qui tantundem valerent. Item nummi quadrigati et bigati a figura cælaturæ dicti.

Gravida [s] est, quæ jam gravatur conceptu: prægnans velut occupata in generando,[4] quod conceperit: inciens propinqua partui, quod incitatus [t] sit fœtus ejus.

3 Vide Notas inf. Quidam libb. *libræ:* et mox *libralibus . . . tantuli* pro *librariis . . . tantundem.*—4 Legit Ursin. *in genando.*

NOTÆ

neste mos erat, domi quod satis erat: equos carius quam coquos emebant. Poëticæ artis honos non erat. Si quis in ea studebat, aut sese ad convivia applicabat, grassator vocabatur.' *Dac.*

[q] *Gravastellus*] Plaut. in Epid. 'Sed quis est hæc muliercula, et ille ravistellus qui venit?' Vide 'Ravi coloris.' *Ant. Aug.*

Gravastellus] Locus Plauti est Epid. Act. v. Sc. 1. 'Sed quis hæc est muliercula, et illic gravastellus qui venit?' Sed hic *gravastellus* non a *gravitate*, ut putat Festus, sed pro *ravastellus* a *ravus*, qui ravi est coloris, ascito *g*, *gravus*, a quo *gravaster* et diminutivum *gravastellus*, qui *ravastellus*, immo et *ravistellus* corrupte etiam apud Plautum legisse videtur Festus. Vide 'ravi coloris.' *Dac.*

[r] *Grave æs*] Hic locus ita interpungendus, emendandusque: *Quia asses singuli pondo libram efficiebant, deni autem denarium, ab hoc assium numero dictum.* Vide Plin. lib. XXXIII. cap. 3. et infra in 'Sextantarii.' *Ful. Ursin.*

Grave æs] Vide Plin. lib. XXXIII. cap. 3. Festum verb. 'Sextantarii.' *Ant. Aug.*

Grave æs] Legebat Ursinus: *Quia deni asses singuli pondo libram efficiebant, deni autem denarium.* Sed nihil mutandum, neque video cur eum offenderit vulgata lectio: illum fugit scilicet hic *libras* esse secundi casus. Nam ita omnia plana. Porro 'æs grave' de libralibus assibus semper dictum, et duravit usque ad primum bellum Punicum, quo sextantarii, postea unciales et semunciales, facti sunt. Vide 'sextantarii.' *Dac.*

[s] *Gravida*] Glossar. 'Inciente, innitente, pariente, a ciendo, et invocando proximos quosque auxiliatores.' Hæc ad verbum 'Inciens.' *Ful. Ursin.*

Gravida] Lego infra: *Prægnans velut occupata in genando.* Nam *prægnans* est quasi *prægenans.* Et Veteres *genere* et *genere* dicebant pro *gignere.* Dac.

[t] *Inciens . . . quod incitatus*] Immo potius quod cieat, et ad auxilium vocet. Glossar. 'inciente, innitente, pariente, a ciendo et invocando proximos quosque auxiliatores.' *Idem.*

Greges [u] ex Græco dici, quos illi ἀγέλας [5] solent appellare.

Gricenea [6] [x] funis crassus.

Groma [7] [y] appellatur genus machinulæ cujusdam, quo regiones agri cujusque cognosci possunt, quod genus Græci dicunt γνώμονα.

Gruere [z] dicuntur grues, ut sues grunnire: unde tractum est congruere, hoc est, convenire, quia id genus volucrum minime solivagum est.

Grumus, [a] terræ collectio minor tumulo.

5 Alii libb. γέργερα. Vide inf.—6 Al. *Gricena.*—7 Al. *Gnoma.*

NOTÆ

[u] *Greges*] *Quos illi ἀγέλας*, melius *quos illi γάργερα*. Γάργερα est pro γάργαρα, multitudo. Hesychio γάργαρα, πλῆθος, πολλά. A γάργερα sive γέργερα factum 'grex.' Nisi potius sit ab ἄγερσις ex ἀγείρω, congero, quæ Vossii sententia. Mihi maxime placet, *grex* dici ab antiquo Hebræo *gar*, pro quo nunc *agar*. Nam et ita simplex *grego*, quod postea *aggrego*. Idem.

[x] *Gricenea*] Mihi omnino ignota vox: adeoque hic nihil vel immutare audeam vel tentare. *Idem.*

[y] *Groma*] Glossæ: 'Gruma, γνώμων, βασιλικὴ γνώμη.' Et male lectum ab ipso auctore Glossarii, 'Gauma, ὁραία τεκτονική.' Lego *Gruma*, ὄπτρα τεκτονική. In aliis Glossis: 'Gruma, διόπτερα, ἡ τῶν μέτρων.' et 'Grumari.' Lucil. 'Viamque Vis degrumari, ut castris mensor facit olim.' Glossarium: 'Grumat, μετρεῖ, ἐξισοῖ.' Nonius: 'Grumæ sunt loca media, in quæ directæ quatuor congregantur et conveniunt viæ:' recte. Nam et in castris et in coloniis capiendis groma ponebatur in tetrantem, antica et postica linea se invicem ad angulos rectos intersecantibus. Auctor Aggenus. *Jos. Scal.*

Groma] A γνώμα, N mutato in R, *groma*. Pro quo dicitur *gruma*, *o* in *u*. Gloss. 'Gruma, γνώμων, βασιλικὴ γνώμη:' Nonius: 'Gruma, mensura quædam, qua flexæ viæ ad lineam diriguntur, ut est agrimensorum et talium.' Hinc *grumare* et *degrumare*. Gloss. 'grumat, μετρεῖ, ἐξισοῖ.' 'Metitur, dirigit.' Lucil. 'Viamque Degrumabis uti castris mensor facit olim. In castrorum etiam metatione gruma dicitur mensura illa, illud organum, quod a metatore in loco medio ponebatur in tetrantem, hoc est, ut quatuor faceret angulos normales, et ita divideret castra in quatuor partes. Et locus ipse medius ubi *gruma*, *gruma* etiam dictus. Nonius: 'Grumæ sunt loca media, in quæ directæ quatuor congregantur viæ.' A *gruma* seu *groma* dictus 'gromaticus,' et 'gromatica' disciplina, quæ agrorum mensuram docet. *Dac.*

[z] *Gruere*] Glossæ: 'Gruunt, γερανίζουσι.' *Jos. Scal.*

Gruere] Vide 'congruere.' *Dac.*

[a] *Grumus*] Glossarium: 'Grumi: τύμβοι.' 'Grimini, οἱ διορίζοντες τοὺς ὅρους λίθοι.' Lege *Grummi*. Jos. Scal.

Grumus] Scribitur et *grummus*. Proprie, clivulus, terræ collectio paulatim exsurgens. Unde exponitur

GULLIOCÆ,[8] [b] nucum juglandium summa, et viridia putamina.

Gurgustium,[c] genus habitationis angustum, a gurgulione dictum.

Gutturnium,[d] vas ex quo aqua in manus datur: ab eo quod propter oris angustiam guttatim fluat.

8 Legendum monet Dac. *Gullicæ* vel *Gulliolæ*.

NOTÆ

τύμβος. Gloss. 'Grumi, *τύμβοι*:' inde propter similitudinem, acervi lapidum, qui ad terminorum distinctionem ponebantur, *grumi* dicti. Gloss. 'grumi, *οἱ διορίζοντες τοὺς ὅρους λίθοι*.' 'Lapides, qui fines partiuntur, dividunt.' Et Gloss. Græco-Lat. '*ὅρων λίθοι*, grumi.' *Grumus* autem a 'congerie' ducit Nonius. Vossius a *κρυμὸς*, frigus, quia frigore res concrescunt: sed verisimilius illud quam verius. Puto a *gruo*, id est, congruo, dictum *grumus*, quod terra multa, et multi lapides coëant et congruant ad *grumum* efficiendum. A *grumus* factum diminutivum *grumulus*, pro qualibet acervatione et strue. Paulinus Epistol. 3. ad Severum: 'Et ut totam juxta Dei verbum confectionem prophetici panis impleret, lentem quoque et hordeum viciam miscuisset in grumilum.' A *grumus* facta Gallica vox *grumeau*. Dac.

[b] *Gulliocæ*] Glossar. 'Guilliciola cortice nucis juglandis viridi, per quem corpus humanum intelligi vult.' *Ful. Ursin.*

Gulliocæ] Vide eadem, verbo 'Culiola.' *Ant. Aug.*

Gulliocæ] Glossæ, 'Gulluca, *καρυοτόμια*,' et, 'Gutilliocæ, *κάρυα μακρὰ*, *παρὰ Λουκιλλίῳ*.' Lege, *Gulioca*, *καρυοτόμια*. *Gulliocæ*, *κάρυα μακρά*. De longis nucibus alibi satis diximus. *Jos. Scal.*

Gulliocæ] Lege, *gullicæ* vel *gulliolæ*. Vide 'Culiola.' *Dac.*

[c] *Gurgustium*] Quin et *gurgulio*. Glossæ enim interpretantur *οἰκημάτιον βραχύ*. *Jos. Scal.*

Gurgustium] A *gurgulione*. Nam *gurgulio* et *gurgustium* exponuntur *οἰκημάτιον βραχὺ*, 'habitatio angusta;' tamen *gurgustium* potius a *gurgite* quasi *gurgistium*. Nam proprie *gurgustium*, taberna obscura et latens. *Dac.*

[d] *Gutturnium*] Glossæ: 'Gutturnum, *εἶδος σκεύους ὀστρακίνου*. Gutturnium, *βαθμὸς, προκοπὴ, ὡς Βάῤῥων*.' Ultimum videtur dictum quod guttatim fiat. *Jos. Scal.*

Gutturnium] Vide 'Coturnium.' *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER VIII.

Habitior,[a] pinguior.

Habitudo,[b] habitus corporum.

Halapanta[1][c] significat omnia mentientem: ab eo quod halet omnia: ἅλην enim Græci τὴν πλάνην; id est, fallentem, appellant.

1 'L. m. *Holaphanta:* forte, *Holpata*, ex Græco ὅλος, et ἀπατάω.' *Fulv. Ursin.* Vide Notas.

NOTÆ

[a] *Habitior*] Respicit locum Terent. Eunuch. II. 3. 'Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt, deducunt cibum.' *Dac.*

[b] *Habitudo*] Pinguedo. Gall. *enbonpoint.* Terent. ibid. II. 2. 'Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis.' *Idem.*

[c] *Halapanta*] Ego suspicor Plautum scripsisse *Halopanta* per *o*, ut παρὰ τὴν ἅλα simile faceret, ac παρὰ τὸ σῦκον factum est sycophanta. Nihil significat *Halopanta:* sed Comice et tempore lusum est, propter habitum marinum, et recte hodie in Plautinis codicibus legitur per *o*, 'Halophantam, an sycophantam hunc magis esse dicam, nescio,' in Curcul. *Jos. Scal.*

Halapanta] Liber antiquus *holaphanta.* Male Fulv. Ursin. *Holpata* ex Græco ὅλος, totus, et ἀπατάω, fallo. Legendum *halophanta.* Respicit locum Plauti Curcul. IV. 1. 'Halophantam an sycophantam hunc magis esse dicam, nescio.' Sed pessime Festus *halapantam* (ut ipse legit) omnia mentientem interpretatur, ab ἄλη, πλάνη, error, et πάντα, omnia. Nec melius viri doctissimi, quorum alii, ut Scaliger et Canterus, *halophantam* dici volunt ab ἅλς, mare, et φαίνεσθαι, ostendere, ob vestitum nauticum. Alii, ut Nonius, ab ἄλη et ὑφαίνω, texo, qui mendacia texit, consuit. Alii denique, ut Turnebus, ab ὅλος, totus, et φαίνεσθαι, quasi qui sit totus in ostentatione. Mirum in tantis viris. Halophantæ

Hallus,[d] pollex pedis scandens super proximum, dictus a saliendo: nam ἅλλομαι Græce, Latine significat salio.

Hamo [e] cognominatus, quia in arena putatur inventus, quæ Græce hoc nomine ἄμμος appellatur, cui cornua affiguntur arietis, a genere pecoris inter quod inventus est.

Hamotrahones [f] alii piscatores, alii qui unco cadavera trahunt.

Hanula,[g] parva delubra, quasi fanula.

Haruiga [2] [h] dicebatur hostia, cujus adhærentia inspiciebantur exta.

2 Scribendum putat Scal. *Aringa.* Vide inf.

NOTÆ

ii dicebantur, qui eos, apud quos sal privatum contra leges repertum fuerat, deferebant, ut sycophantæ, qui eos, apud quos ficus. Nam quod hodieque apud nos fieri videmus, ut nemini e certis quibusdam locis in alia sal auferre licitum sit, id olim et apud Græcos observatum fuisse vel unicus Aristophanis locus fidem faciet ex Acharn. II. 5. 'Αλλ' *ἀνδράρια μοχθηρὰ, παρακεκομμένα,* Ἄτιμα, *καὶ παράσημα, καὶ παράξενα,* 'Εσυκοφάντει Μεγαρέων *τὰ χλανίσκια,* Κεἴ *που σίκυον ἴδοιεν, ἢ λαγώδιον,* Ἠ *χοιρίδιον, ἢ σκόροδον, ἢ χόνδρους ἅλας,* Ταῦτ' *ἦν* Μεγαρικὰ, *κἀπέπρατ' αὐθημερόν.* 'Sed homunciones pessimi, notæ pessimæ, Inhonorati, male signati, ignobiles, Falso, accusarunt Megarensium penulas, Et sicubi videbant cucumerem, vel lepusculum, Vel porculum, vel allium, aut etiam micam salis, Omnia erant Megarica, et vendebantur eodem die.' *Dac.*

[d] *Hallus*] Vide 'Allex.' *Ant. Aug.* *Hullus*] Ut supra 'Allus.' *ὁ ποδὸς μέγας δάκτυλος.* Glossæ. *Jos. Scal.*

[e] *Hamo*] Mutilus esse videtur hic locus, qui forsan ita supplendus sit: *Hammo cognominatus est Jupiter, quia.* Nam de Jove hic agitur, quem, cum Libero patri per Libyæ deserta iter eum exercitu facienti, sitique arido, arietis formam indutus, fontem pede vel cornu effossum ostenderit, ab arena, quæ Græce ἄμμος dicitur, *Hammonem* cognominatum et sub ejusdem arietis persona cultum fuisse poëtæ fabulati sunt, unde Græcis *Κριοπρόσωπος,* 'arietinum caput.' Latinis 'corniger.' Sed verum est *Hammo* non a Græco ἄμμος arena, sed ab Ægyptiaco ἀμοῦς, ut Herodotus et Eustath. apud Dionys. tradunt. Docet autem doctissimus Bochartus Jovem esse *Cham* sive *Ham,* filium Noæ, qui in steriles Africæ arenas ablegatus, ibi per multa sæcula cultus est sub nomine Jovis *Ham* seu *Hammonis.* Ægyptii, mollito sono densæ aspirationis, ἀμμοῦν vel ἀμοῦν dicebant, et ab eo tota Africa *Ammonia* olim nominata; ut ex Alexandro Polyhistore testatur Stephanus. *Dac.*

[f] *Hamotrahones*] Piscatores, et qui unco quasi hamo cadavera trahebant: hic autem Romanorum morem alludit, apud quos damnatorum cadavera unco in Gemonias vel in alia loca trahebantur. *Idem.*

[g] *Hanula*] A Græco *ναὸν,* per transpositionem *ἀνὸν,* digamma Æolico *Faνὸν,* fanum. Inde *fanulum,* et posito *h* pro *f,* ut sæpe apud Veteres, *hanulum.* Vide 'fanum.' *Idem.*

Hastæ subjiciebantur [i] ea, quæ publice venundabant: quia signum præcipuum [3] est hasta. Nam et Carthaginenses [k] cum bellum vellent, Romam hastam miserunt: et Romani fortes viros sæpe hasta donarunt.

HEBES,[l] retusi acuminis.

Hecate,[m] Diana, eadem putabatur [4] et luna, et Proserpina.

Hedera [n] dicta, quod hæreat; sive quod edita petat, vel quia id, cui adhæserit, edat: quæ in tutela Liberi putabatur esse, quia ut ille juvenis semper, ita hæc viret: vel quia ita omnia, sicut ille mentes hominum, illigat.

Heliconides, musæ a monte Helicone vocatæ.

Heluacea,[o] genus ornamenti Lydii, dictum a colore boum, qui est inter rufum et album, appellaturque heluus.

Helucus,[p] ab hiatu et oscitatione dictus.

3 'Vox *præcipuum* forte mutanda in *prælii*.' Fulv. Ursin.—4 Ed. Scal. *putatur*.

NOTÆ

[h] *Haruiga*] Ἄριξ, *aries*. Inserto digam. Æol. ἄρϝιξ. *Aruix*, inde *haruiga*, proprie hostia, cum aries scilicet mactabatur. Sed postea quævis hostia, cujus exta inspiciebantur, *haruiga* dicta. In antiqua Mediolanensi legitur: *Haruiga dicebatur hostia, cujus ad hepatia inspicienda conducuntur arioli*. Unde Vossius: *Cujus ad hepar et exta inspicienda conducuntur arioli*. Idem.

[i] *Hastæ subjiciebantur*] Cum quid publice venibat hasta erigebatur, unde passim apud Veteres 'sub hasta venire' reperias. Inde autem mos deductus videtur, quod primis temporibus ea tantum publice venibant, quæ bello capta fuerant, Græci vocant δορύκτητα. *Idem.*

[k] *Nam et Carthaginenses*] Sic Romani in eorum fines, quibus bellum indicebant, hastam mittebant. Quem morem alibi fusius. Vide 'Bellona.' *Idem.*

[l] *Hebes*] Corpora obtusa et minime acuta hebetia proprie, et per metaphoram homines stupidi et crassi hebetes dicti sunt. *Idem.*

[m] *Hecate*] Eam in cœlo Lunam, in terris Dianam, in Inferis Proserpinam fuisse, poëtæ fabulantur. Unde et *tergemina* dicta. Alii tamen diversas faciunt. *Idem.*

[n] *Hedera*] Vide 'Ederam.' *Ant. Aug.*

Hedera] Ab edendo, *edera*, et cum aspiratione, ut solebant illi Veteres, *hedera*. Idque magis placet quam ab hærendo, nam tertium etymon, 'quod edita petat,' ineptum plane est. *Idem.*

[o] *Heluacea*] Heluus dicitur color inter rufum et album, ab Æolico πέλφος, niger, fuscus, pallidus. Varr. lib. II. de R. R. 'Colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo.' Ab *heluus*, heluolus, heluinus, et heluaceus, qui heluum colorem refert. *Idem.*

[p] *Helucus*] Vide 'Elucus.' *Idem.*

Heluela,[q] holera minuta.

Heluo[r] dictus est immoderate bona sua consumens, ab eluendo. Cui † aspiratur, ut aviditas magis exprobretur: fit enim vox incitatior.

Helus[s] 5 et helusa antiqui dicebant, quod nunc holus, et holera.

Hemina,[t] ex Græco ἥμισυ; quod est dimidia pars sextarii.

Hemona[u] humana, et hemonem hominem dicebant.

Herbam do,[x] cum ait Plautus, significat, victum me fateor;

† Eadem ed. *Qui* pro *Cui*.—5 Legendum monent Scal. Dac. *Helus et Helesa.*

NOTÆ

[q] *Heluela*] Titinnius: 'Lenti calido, eluela, rapula, rumices.' *Jos. Scal.*

Heluela] Veteres pro *holus* dicebant *helus*, ut 'Apello' pro 'Apollo,' et ab *helus*, *heluela*, parva *holera*. Titinnius: 'Lenti calido, eluela, rapula, rumices.' Glossæ: 'heluola, λαχανάρια.' Inde et *heluones* Meursio non voraces, ut infra Festus docet, sed delicati et opipari, ab ægrotis voce translata, qui nauseabundi et fastidiosi oleribus tantum olim victitabant. *Dac.*

[r] *Heluo*] Ab eluendo *eluo*, qui bona sua eluit, i. dissipat, perdit. Cum aspiratione *heluo*. Gloss. 'heluo, λαφύκτης.' 'Heluari, λαφύσσειν,' *haurire*. Quomodo 'haurire opes' dixit Martialis. Sed vide supra 'heluela.' *Idem.*

[s] *Helus et helusa*] Lege, *helus et helesa*, et ita Scaliger. *Helesa* autem pro *holesa*, quod pro *holera*. Ut 'Valesii,' 'Valerii,' 'dasi,' 'dari,' &c. *Idem.*

[t] *Hemina*] Dimidia pars sextarii, nam, 'Heminas recipit geminas sextarius unus.' A Græco ἥμισυ: melius a Græco ἡμι, semi. *Na* est vocis productio. *Idem.*

[u] *Hemona*] *Hemonem* pro hominem dicebant Veteres. Ennius: 'Volturis in sylvis miserum mandebat hemonem.' Et ab *hemo*, hemonus, i. humanus. *Idem.*

[x] *Herbam do*] Nam nemo poterat dici victor, nisi prius is, quem vicisset, se victum fateretur, et victum agnosceret. Ennius: 'Qui vicit, non est victor, nisi victu' fatetur.' Citatur in fragmentis Servii, quæ extant in pluteis P. Danielis. Versus vero Attii, qui citantur ex Meleagro a Nonio, nihil ad rem: immo contra sententiam ipsius Nonii, qui eos ad hoc proverbium accommodat. Sunt autem hi: 'Gaudent, currunt, celebrant, herbam conferunt, donant, tenent. Pro se quisque cum corona clarum conlustrat caput.' Nam hic quidem agnoscitur victor, at non a victis. Sunt enim socii et æquales Meleagri, victori de sue interfecto gratulantes. *Jos. Scal.*

Herbam do] Plin. lib. XXII. cap. 1. 'Apud antiquos signum victoriæ erat porrigere herbam victos, hoc est, terra et altrice ipsa humo, et humatione cedere, quem morem etiam nunc durare in Germania scio.' Vides hunc morem in Germania ætate Plinii, et

quod est antiquæ, et pastoralis vitæ indicium: nam, qui in prato cursu aut viribus contendebant, cum superati erant, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam adversario tradebant.

Herbilis[y] anser, herba pastus, qui gracilior[6] est quam frumento altus.

Herceus[7] Jupiter[z] intra conseptum domus cujusque colebatur, quem etiam Deum penetralem appellabant.

Hercules[a] astrologus dictus, quod eo die se flammis injecit, quo futura erat obscuratio solis.

6 Pro *gracilior* quidam *grandior:* male, censente Dac.—7 Al. *Hercius.*

NOTÆ

ego eum etiam nunc durare in Vasconia certo scio. Et inde originem traxisse arbitror, quod cum primum pugnæ genus apud antiquos, utpote pastores, lucta fuerit, victus, ut se terram tetigisse ostenderet, et ita se plane minorem fateretur, victori herbam ex eodem loco decerptam porrigebat; neque enim victor is dici poterat, nisi victus fateretur, et victorem agnosceret. Ennius: 'Qui vicit non est victor, nisi victu' fatetur.' Sed postea illud ad alia traductum, et 'herbam dare,' pro se victum fateri, dictum est. Inde Nonius: 'Herbam Veteres palmam vel victoriam dici volunt.' Sed hæc paulo aliter Servius ad illud VIII. Æneid. 'Et vitta comtos voluit prætendere ramos.' 'Ut in pacis petitione,' inquit, 'ramus olivæ cum vittis offerebatur, partim fabulæ, partim naturæ efficit ratio. Nam, cum de nomine Athenarum Neptunus et Minerva contenderent, et jussisset Jupiter, ut illius nomine diceretur civitas, qui munus melius obtulisset hominibus, Equum Neptunus, Minerva Olivam protulit, et statim vicit. Unde, cum ejus ramus alicui offertur, indicat eum esse meliorem. Hinc est illud proverbium, herbam do, id est, cedo victoriam, quod Varro in antiquarum libris ponit: Cum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non cupit, et fatetur esse meliorem.' Hæc Servius. Sed multo melius Festus. In Græcia autem manus, sive manum, victi pugiles porrigebant. Theocrit. Id. XXII. πᾶς δ' ἐπὶ γαῖαν Κεῖτ' ἀλλοφρονέων, καὶ ἀνέσχετο, νεῖκος ἀπαυδῶν, Ἀμφοτέρας ἅμα χεῖρας. Id est, 'totus vero humi Jacebat exanimis, et porrigebat, pugnæ renuntians, Ambas simul manus.' Ubi olim plura. *Dac.*

y *Herbilis*] Lucillius: 'Anseris herbilis virus.' Citatur in fragmentis Servii. *Jos. Scal.*

Herbilis anser] Lucilius in fragmentis Servii: 'Anseris herbilis virus.' *Dac.*

z *Herceus Jupiter*] Sic dictus, quod intra conseptum parietem, qui ἕρκος dicitur, colebatur. Ovid. in Ib. 'Cui nihil hercei profuit ara Jovis.' Ideoque 'Domesticus,' 'Cortalis,' et 'Septitius' Latine dicitur. *Dac.*

a *Hercules*] Atqui is se flammis injecit anno ante Christum natum 1196.

Here,[b] id est, adverbium temporis heri, dictum a Græco ἐχθές.

Heredium,[c] prædium parvulum.

Herem [d] Marteam antiqui accepta hereditate colebant, quæ a nomine appellabatur heredum, et esse una ex Martis comitibus putabatur.

NOTÆ

quo anno nulla fuit solis obscuratio. Melius Servius ad illud I. Æneid. 'Docuit quæ maximus Atlas,' 'Hic Atlas,' inquit, 'Iapeti filius in Africa natus dicitur. Hic, quod annum in tempora diviserit, et primus stellarum versus, vel circulorum vel siderum transitum naturasque descripsit, cœlum dictus est sustinere, quia nepotem suum Mercurium et Herculem docuisse dicitur, unde et Hercules cœlum ab Atlante susceptum sustinuisse narratur propter cœli scientiam traditam. Constat enim Herculem Philosophum fuisse.' Atlantem esse Enochum, qui Astrologiæ inventor fuit, refert Euseb. ex Eupolemo de Judæis, ubi ait, Abrahamum Astrologiam et alias scientias Heliopoli docentem affirmasse Babylonios τὴν εὕρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνὼχ ἀναπέμπειν καὶ τοῦτον εὑρηκέναι πρῶτον τὴν Ἀστρολογίαν. i. 'Earum inventionem Enocho tribuere, eumque Astrologiam primum invenisse.' Et non multo post: Ἕλληνας λέγειν τὸν Ἄτλαντα εὑρηκέναι ἀστρολογίαν, εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν καὶ Ἐνώχ. τοῦ δὲ Ἐνὼχ γενέσθαι υἱὸν Μαθουσάλαμ, ὃν πάντα δι' ἀγγέλων θεοῦ γνῶναι, καὶ ἡμᾶς οὕτως ἐπιγνῶναι. i. 'Græcos affirmare Atlantem Astrologiam invenisse, et eundem esse Enochum, Enocho autem genitum Mathusalem, quo ab Angelis Dei omnia edocto, nos ita porro didicisse.' *Id.*

[b] *Here*] Pro *heri*. Plaut. Capt. I. 2. 'Advorte animum ais tu, istos captivos duos Here quos emi de præda de quæstoribus, His indito catenas singularias.' A Græco χθεσὶ, extrito θ et χ verso in *h*. factum *hesi*: nam ita Veteres dicebant postea, *heri*, *here*. Idem.

[c] *Heredium*] Varro lib. I. cap. 10. de Re Rust. 'Antiquus noster ante bellum Punicum pendebat bina jugera, quod a Romulo primum divisa dicebantur viritim, quæ, quod heredem sequerentur, heredium appellarunt.' *Ant. Aug.*

Heredium] Cornel. Nepos in Porcio Catone: 'Versatus est in Sabinis, quod ibi heredium a patre relictum habebat.' *Dac.*

[d] *Herem*] Vereor, ne Verrius in corruptam scripturam offenderit: ut *Herem* pro *Nerienem* legerit. Nam *Nerien* una ex comitibus Martis, quanquam nihil affirmo. Ceterum herem pro heredem dicebant. Accius Didascalicon lib. I. 'sapientiæque invictæ gratia, Atque honoris, patera erem mactavit aurea.' Ita enim sine aspiratione, ut apud Plautum Menæchmis: 'Quor ausus facere, quoi ego, qua tu, eres eram?' Nam male veteres tam excusi, quam scripti, habebant, *eras*. Jos. Scal.

Herem Marteam] *Herem*, et *erem* sine aspiratione, pro heredem Veteres dicebant. Accius Didascal. lib. I. 'sapientiæque invictæ gratia, Atque honoris, patera erem mactavit aurea.' Ita Plaut. Menæc. III. 2. 'Quor ausus facere, quoi ego, qua tu, eres eram?' Neque verisimile est quod ait Scaliger, Verrium in corruptam scripturam incidisse, ita ut *herem* pro

Heres apud antiquos pro domino[e] ponebatur.

Herma[f] a Græcis ponitur pro firmamento. Unde etiam Mercurii nomen inventoris, ut putabant, firmæ orationis dictum. Interdum etiam saburram[g] significat.

Hernici[h] dicti a saxis, quæ Marsi herna dicunt.

Hetta[i] res minimi pretii, quasi hieta, id est, hiatus hominis,

NOTÆ

Nerienem legerit. Nam et Nerien non comes, sed uxor Martis. Sed eo tantum errasse videtur Festus, quod Herem Martis comitem dixit, quæ Nerienis potius ejus uxoris comes fuit, unde et eam cum Neriene conjungit Ennius: 'Nerienem Martis et Herem.' *Dac.*

[e] *Heres pro domino*] Gloss. 'heres, κύριος, κληρονόμος,' dominus, possessor. Plaut. Menæch. III. 2. 'Prandi, potavi, scortum accubui, abstuli Hanc, quojus heres nunquam erit post hunc diem.' Inde Justinian. § ult. de hered. qualit. et diff. 'Pro herede,' inquit, 'gerere, est pro domino gerere; veteres enim heredes pro dominis appellabant.' Nimirum ab *herus* Veteres fecere *heres*, neque obstat syllabæ prioris ratio quæ in *heres* producta, in *herus* corripitur. Idem enim sæpe alias fit. Tamen viri docti *heres* deducunt ab Hebræo *jaresch*. 'Heredem esse,' 'possidere,' quod non alienum est, præsertim si *hæres* sive *haires* per diphthongum olim scriptum fuit. *Idem.*

[f] *Herma*] Græcum est ἕρμα, fundamentum, firmamentum, passim. Sed male ab herma Mercurium Hermen dictum vult Fest. quod ipse firmæ orationis fundamentum sit, ut herma navium: ἑρμῆς enim a verbo ἐρέω, dico, unde ἐρέας, inserto μ, ἑρμέας, per contract. ἑρμῆς, hermes. *Idem.*

[g] *Interdum etiam Saburram*] Hoc a priori notione pendet, qua scilicet *herma* firmamentum significat. *Saburra* enim nihil aliud est, quam navium firmamentum, ἕρμα, nempe arena, sive etiam lapides, et alia, quæ ad certam usque mensuram navibus imponuntur, ne instabiles sint. Hesych. ἕρμα τὸ τὴν ναῦν ἔρεισμα στηρίζον. 'Herma Saburra, firmamentum naves firmans.' *Idem.*

[h] *Hernici*] Populi in Latio, Lavinio et Albæ propinqui, sic dicti a saxis, quæ *hernæ* Sabinis dicuntur, unde Virg. 'hernica saxa,' dixit VII. Æneid. ubi Servius: 'Sabinorum lingua saxa hernæ vocantur. Quidam dux magnus Sabinos de suis locis elicuit, et habitare secum fecit saxosis in montibus, unde dicta sunt hernica loca et populi hernici.' *Idem.*

[i] *Hetta*] Veteres Glossæ: 'Ecta, φλοκτὶς ἀρτίου.' At Hitta aliter interpretantur: 'Hitta, Hicta, ὑμὴν ῥοιᾶς,' videlicet, quod superius *Ciccum* dici annotatum est, et 'Hittus, φωνὴ κυνός.' Unde factum, 'Hittio, ἰχνεύω,' proprium canum vestigia indagantium cum aliqua vocis nictatione. *Idem.*

Hetta] Scribitur et *hecta*, et exponitur φλοκτὶς ἀρτίου, ab ἕψω, coquo. Immo potius ab *hio*: in panis enim pusulis exiguus hiatus cernitur: cave tamen *hetta* cum *hitta* confundas: *hitta* enim vel *hicta* est ὑμὴν ῥοιᾶς quod ciccum dici superius est annotatum. Aliud est et 'hittus φωνὴ κυνὸς,' 'vox canis;' unde factum *Hittio*, ἰχνεύω, proprium canum vestigia indagantium cum aliqua vocis nictatione. Recte autem Festus 'quasi hicta.' Nam inde Veteres *hictare* dicebant.

atque oscitatio. Alii pusulam[8] dixerunt esse, quæ in coquendo pane solet adsurgere: a qua accipimus rem nullius pretii, cum dicimus, non hette te facio.

Heus,[k] adverbium vocandi a Græco αἶ venit.

HILARODOS,[l] lascivi et delicati carminis cantor.

Hilum[m] putant esse, quod grano fabæ adhæret: ex quo nihil, et nihilum.

Hippacare[n] est celeriter animam ducere: ab equi halitu, qui est supra modum acutus.

Hippagines,[o] naves, quibus equi vehuntur, quas Græci ἱππαγωγοὺς dicunt.[9]

8 Quidam libri *pustulam*.—9 Vulgo *quas Græci* ἵππους *dicunt*.

NOTÆ

Vide Diomed. lib. I. *Idem*.

[k] *Heus*] Locus mendosus. *Ant. Aug.*

Heus] Sine dubio locus corruptus, neque enim *heus* a Græco αἶ, quod adverbium vocandi nunquam fuit. Potius a Græco φεῦ. *Dac.*

[l] *Hilarodos*] Græce ἱλαρῳδὸς, poëta, in conviviis aliisque celebritatibus amatoria, vel alia quævis jucunda carmina, quæ tamen tragica quadam gravitate condita essent, cantitabat, ab ἱλαρὸς dulcis, gratus, et ᾠδὴ, cantio. Athenæus lib. XIV. ex Aristotele: Σεμνότερος δὲ τῶν τοιούτων ἐστὶ ποιητῶν ὁ ἱλαρῳδὸς καλούμενος· οὐδὲν γὰρ σχινίζεται, χρῆται δὲ ἐσθῆτι λευκῇ ἀνδρείᾳ καὶ στεφανοῦται χρυσοῦν στέφανον· καὶ τὸ μὲν παλαιὸν ὑποδήμασιν ἐχρῆτο, νῦν δὲ κρηπῖσι. Ψάλλει δὲ αὐτῷ ἄῤῥην καὶ θήλεια, ὡς καὶ τῷ αὐλῳδῷ. id est, 'Illorum autem omnium poëtarum gravissimus Hilarodos vocatus; neque enim effeminate se gerit, utitur veste alba virili, corona aurea coronatus. Antiquitus calceis utebatur, nunc autem crepidis. Canit illi mas et fœmina, ut et tibicini.' *Idem*.

[m] *Hilum*] Glossarium sine aspiratione, 'Ilum, νάρθηκος τὸ ἐντός.' Et ita in Plauto, ut ostendemus aliquando, si Deus faverit. *Jos. Scal.*

Hilum] Minutum illud, quod grano fabæ adhæret. Varro in rerum humanarum libris sic intestinum tenuissimum dici putat, quod *hillum* vocatur. Alii medullam ferulæ, quam asphodelon Græci vocant, cui posteriori sententiæ Glossæ consentiunt, ubi *Illum* sine aspiratione exponitur νάρθηκος τὸ ἐντός. Sed facile probatur Veteres quidvis tenuissimum *hilum* dixisse, ut vestium pilos Ennius: 'Quæ dedit, ipsa capit, neque dispendi facit hilum.' A *ne* et *hilum*, *nihilum*, per apocopen *nihil*. Dac.

[n] *Hippacare*] At Isidori Glossæ, 'Hippitare.' *Jos. Scal.*

Hippacare] A Græco 'Ἵππος, Equus.' At in Isidori Gloss. legitur '*hippicare*, oscitare, badare.' *Dac.*

[o] *Hippagines*] 'Ιππαγωγοὺς Græci vocant. Aristoph. in Equit. εἰς τὰς ἱππαγωγοὺς εἰσεπήδων ἀνδρικῶς. I. e. 'in hippagines fortiter irrui.' Ab ἵππος, equus, et ἄγω, duco. 'Hippagogas' dixit Livius: ἱππαγωγὰ πλοῖα Herodot. Polyb. ἱππηγούς. *Idem*.

Hippius,[p] id est, equester, Neptunus dictus est, vel quod Pegasus ex eo et Pegaside natus sit; vel quod equuleus, ut putant, loco ejus suppositus Saturno fuerit, quem pro Neptuno devoraret: vel quod tridentis ictu[q] terra equum excierit: cui ob hoc in Illyrico quaternos equos[r] jaciebant nono quoque anno in mare.

Hippocoum vinum ex insula Coo, dictum ab agro generoso, cui nomen est Hippo.

Hira,[s] quæ deminutive dicitur hilla, quam Græci dicunt νῆστιν, intestinum est, quod jejunum vocant.

Hircipili, duorum pilorum homines.[10]

---

10 Vide Notas inf.

NOTÆ

[p] *Hippius*] Ἵππιον vel ἱππικὸν Neptunum vocari fuse ex Aristoph. in Equit. *Ἵππι' ἄναξ Πόσειδον, ᾧ Χαλκοκρότων ἵππων κτύπος Καὶ χρεμετισμὸς ἁνδάνει.* 'O Rex equester Neptune, cui Æripedum equorum sonitus Et hinnitus placet.' Ideo autem *hippius* *ἵππιος* dictus, quia primus equos junxisse dicitur et equitandi artem invenisse. Sophocl. in Œdip. Colon. *Ὦ παῖ Κρόνου, σὺ γάρ νιν εἰς Τόδ' εἷσας αὔχημ', ἄναξ Ποσειδάν, Ἵπποισιν τὸν ἀκεστῆρα χαλινὸν Πρώταισι ταῖσδ' ἔκτισας ἀγυιαῖς.* 'Saturno genite, tu enim illis (Athenis) hanc gloriam dedisti, Rex Neptune, Qui equis frænum primus In hisce regionibus dederis.' *Idem.*

[q] *Vel quod tridentis ictu*] Virgilii locum ob oculos habuit lib. I. Georg. 'Tuque o, cui prima frementem Fudit equum magno tellus percussa tridenti, Neptune.' Alii aiunt e Neptuni semine in saxo dormientis equum natum, qui inde *Scyphius* dictus est, et ipse Neptunus *Petræus*. Pindar. Pyth. Od. IV. *Παῖ Ποσειδῶνος πετραίου.* 'Fili Neptuni Petræi.' Ubi Scholiastes: *ἐπίθετον Ποσειδῶνος ὁ πετραῖος· φασὶ δὲ καὶ ἀγῶνα διατίθεσθαι τῷ πετραίῳ Ποσειδῶνι, ὅπου ἀπὸ τῆς πέτρας ἐξεπήδησεν ὁ πρῶτος ἵππος.* I. e. 'Epithetum Neptuni Petræus: ferunt etiam et in honorem Neptuni Petræi ludos institutos, in eodem loco ubi e terra primus equus exsiliit.' Et paulo ante: *ἐπί τινος πέτρας κοιμηθεὶς Ποσειδῶν ἀπεσπερμάτισε, καὶ τὸν θορὸν δεξαμένη ἡ γῆ ἀνέδωκεν ἵππον πρῶτον ὃν ἐπεκάλεσαν Σκύφιον.* id est, 'Super petra quadam dormiens Neptunus emisit semen, quo accepto terra primum equum fudit, quem vocavere Scyphium.' *Idem.*

[r] *Quaternos equos*] Sic Rhodii quadrigas soli consecratas quotannis in mare jaciebant. *Idem.*

[s] *Hira*] Plaut. Capt. II. 1. 'Radices cordis pereunt, hiræ omnes dolent.' Ab *hira*, hirula, hilla. Dicitur et *hillum* in neutro genere, quod Varro ab *hilo* derivat, id est, minimo. *Idem.*

[t] *Hircipili*] Qui pilos habent similes hircinis: in antiqua Mediolanensi legitur, *hircipili densorum pilorum homines.* Græci vocant *δασύθριχες.* In editione Veneta Ant. Augustini:

Hirquitalli[u] pueri primum ad virilitatem accedentes, a libidine scilicet hircorum dicti.

Hirrire,[x] garrire,[11] quod genus vocis est canis rabiosæ.

Histriones[y] dicti, quod primum ex Histria venerint.

HODIDOCOS[12 z] latro, atque obsessor viarum.

Homelium,[a] pilei genus.

Honorarios ludos,[b] quos et liberalia dicebant.

11 Quidam libb. legunt, *ringere:* Dac. *rabire.*—12 Alii libri *ὁδοιδόκος.*

NOTÆ

Hircipili duorum pilorum homines. Non dubium est quin scriptum fuerit, *durorum pilorum homines.* Ergo *hircipili* *τραχύθριχες*: quare melius forsan *hirsipili:* ut in Ms. Pauli codice. Voss. *Idem.*

[u] *Hirquitalli*] Vide in 'Irquitalli.' Censorinus cap. 4. de die natali: 'Vox crassior, et inæqualis fit homini 3. hebdomada: hoc Aristoteles appellat *τραγίζειν*: antiqui nostri hirquitalire, et inde ipsos putant hirquitallos appellari, quod tunc corpus hircum olere incipiat.' Velius Longus: 'Hinc tractum est, ut eos, qui sunt in adulta ætate, hirquitallos vocemus.' *Ful. Ursin.*

Hirquitalli] Glossæ: 'Irquitalus, *νηπιώτατος.*' Et, 'Irquis, *τραγιῶν παῖς ἀρχὴν βίοσος.*' Lege, *τραγιῶν παῖς ἀρχὴν ἡβιώσας.* vel, *τραγῶν παῖς ἀκμὴν ἡβώσας.* *Jos. Scal.*

Hirquitallire] Hircum, vel, ut scribebant Veteres, *hirquum* imitari lascivia. Græci dicunt *τραγίζειν.* Utrumque tamen aliquando latius patet. Num *hirquitallire* et *τραγίζειν* hircum olere, item pubertatem attingere. Vide 'Irquitallus.' *Dac.*

[x] *Hirrire*] Vox ad imitationem efficta ob literam R, quam canes irritatæ sonant, quæ et ideo canina dicitur. Sidon. 'Prodat hirritu rabiem canino.' Pro *garrire* quidam legunt *ringere*, ego *rabire*, quod de canibus etiam dicitur. *Idem.*

[y] *Histriones*] De Histrionum origine melius aliquanto Livius lib. VII. 'Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, Ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus, more Thusco, dabant. Imitari deinde eos juventus simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus cœpere, nec absoni a voce motus erant: accepta itaque res, sæpiusque usurpando excitata vernaculis artificibus, quia hister Thusco verbo ludio vocatur nomen histrionibus inditum.' *Idem.*

[z] *Hodidocos*] Hesych. *ὁδοιδόκος, κλώψ, ἐνεδρευτὴς, κακοῦργος, ἔνοδος, ληστής.* I. 'Hodoidocos, fur, insidiator, maleficus, grassator, latro.' *Idem.*

[a] *Homelium*] Hæc vox mihi suspecta est, neque video tamen in quam sit commutanda. *Idem.*

[b] *Honorarios ludos*] Liberalia festa in honorem Bacchi, qui *Liber* dictus est. Græci vocant *Διονύσια*: die decima septima Martii Romæ celebrabantur. Sed cur Liberalia 'honorarii ludi' dicta sint haud equidem video, nisi quod ante Bacchi ortum aræ sine honore fuerint; et hoc allusisse videtur Ovid. Fast. 'Ante tuos ortus aræ sine honore fuere, Liber, et

Horctum,[c] et forctum,[13] pro bono dicebant.

Horda[d] prægnans:[14] unde dies, quo gravidæ hostiæ immolabantur, hordicidia.

Hordiarium[e] æs, quod pro hordeo equiti Romano dabatur.

Horreum[f] antiqui dicebant farreum, a farre.

Hortus[g] apud antiquos omnis villa dicebatur, quod ibi, qui arma capere possent, orirentur.

13 Scal. et Dac. legendum monent *Horctem et Forctem.* Quidam libb. pro *forctum* legunt *fructum.*—14 Supplendum putat Dac. *Horda, bos prægnans.*

NOTÆ

in gelidis herba reperta foris.' *Idem.*

[c] *Horctum*] Lege, *Horctem*, et *Forctem*. Vide supra 'Forctis.' *Jos. Scal.*

Horctum, et forctum] Lege cum Scaligero, *horctem et forctem*: pro *fortis* Veteres dicebant *forctis*. Et *h* pro *f horctis*: vide 'fœdus.' *Forctis*, bonus, id est, validus. Leg. 12. tab. 'Sanatibus idem quod forctibus jous esto.' *Forctibus*, bonis, et qui non defecerant a populo Rom. *Sanatibus*, qui olim hostes, sed nunc cives. Quamvis de iis variant sententiæ, ut infra in voce 'Sanates.' *Dac.*

[d] *Horda*] Vide 'Fordicidiis:' in Fastis 17. kal. Mai. *Ford.* scriptum est, non *Hord.* Varro tamen lib. xi. cap. 5. de Re Rust. *Hordicalia* esse in Fastis dicit. *Ant. Aug.*

Horda] Supplendum puto *horda, bos prægnans.* Varr. lib. II. de Re Rust. cap. 5. 'Quæ sterilis est vacca taura appellata, quæ prægnans horda. Ab eo in Fastis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ boves immolantur.' *Horda*, *hordicidia*, pro *forda* et *fordicidia*. *Forda* autem a ferendo. Ovid. 'Forda ferens bos est fœcundaque dicta ferendo:' sive potius a Græco φορὰς, gravida, a φέρω. A fordis cædendis, *fordicidia* dicta die 15. Aprilis, quo triginta gravidæ boves Telluri immolabantur pro numero curiarum. *Ovid.* 'Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus, Pontifices forda sacra litate bove. Nunc gravidum pecus est, gravidæ nunc semine terræ, Telluri plenæ victima plena datur.' Vide 'fordicidia.' *Dac.*

[e] *Hordiarium*] Hordeariæ etiam quadrigæ dicebantur, quia victori agitatori hordeum præmium dabatur. Auctores veteres Virg. interpretes, qui sunt in Bibliotheca P. Danielis. *Jos. Scal.*

Hordiarium æs] Romæ hordeum equitibus publice dabatur, quo jumenta sua alerent, neque enim avena utebantur. Cum igitur pro hordeo æs dabatur, illud *hordiarium* dictum est: inde etiam hordiariæ quadrigæ apud veteres Virgilii interpretes, quia victori agitatori hordeum præmium dabatur. *Dac.*

[f] *Horreum*] A farre horreum Festus deducit, *f* mutato in *h*, *harreum*, *horreum*, et id multo verisimilius, quam quod alii commenti sunt. Nisi cum Salmasio dicas *horreum* esse a Græco ὥριον, custodia, conditorium: nam idem plane ὥριον Græcis, quod Latinis *horreum*, et in horreis non frumentum tantum, sed alia omnia reponebantur, res quoque pretiosissimæ, ut in lege tertia D. de off. præf. vig. et leg. 6. D. de edendo. *Idem.*

[g] *Hortus*] Duriuscula originis ra-

Hostia [h] dicta est ab eo, quod est hostire, ferire.

Hosticapax, hostium captor.[15]

Hostiliis laribus [i] immolabant, quod ab his hostes arceri putabant.

Hostimentum,[k] beneficii pensatio.

Hostis [l] apud antiquos peregrinus dicebatur, et qui nunc hostis perduellis.[16]

15 'Impensius placet *Hostirapax, hostium raptor.*' Dac.—16 Al. *perduelli.*

NOTÆ

tio; quæ si vera est, *ortus* scribendum est, non *hortus.* Ant. Aug.

Hortus] Apud veteres Romanos rustici, non urbani, milites legebantur, qui cum in villis orirentur, iis *ortorum,* sine aspiratione, nomen dederunt. Horti quidem villæ semper dictæ sunt, ut in 12. tab. Plin. cap. 4. lib. XIX. 'In 12. tabulis legum nostrarum, nusquam nominatur villa, semper in significatione ea hortus, in horti vero heredium.' Sed Festi etymon plane ineptum: *hortus* a Græco *ὄρχος*, quod Hesych. exponit *κῆπος*, i. hortus, vel potius a *χόρτος*, gramen, herba, atque etiam septum. *Dac.*

[h] *Hostia*] Ovid. lib. I. Fastor. 'Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur: Hostibus a domitis hostia nomen habet.' *Ant. Aug.*

Hostia] Corrige Glossarium: 'Hostia, *θῦμα, ἱερεῖον, θυσία, τόμιον.*' Nam vulgo, *θυσίας τόμιαν.* *Jos. Scal.*

Hostia] Ab antiquo verbo *hostire,* ferire. Alii ab *hostibus.* Ovid. 'Hostibus a victis hostia nomen habet.' Sed obstat, quod hostiæ etiam eæ dictæ, quæ sacrificabantur antequam in hostes pergerent. *Hostia* de parvis animalibus, ut ovibus, volucribus, *victima* de magnis, ut Tauris. Plaut. Pseudol. 'Nolo victimas, agninis med extis placari volo.' *Dac.*

[i] *Hostiliis laribus*] Singulæ domus, urbes singulæ, viæ etiam suos lares habebant, qui Viales, Domestici, Urbani dicti sunt. Domestici quidem satis noti. Viales laudat Plaut. Mercat. V. 2. 'Vos lares viales, ut me bene juvetis!' De Urbanis Ovid. V. Fast. 'Stant quoque pro nobis et præsunt mœnibus urbis, Et sunt præsentes auxiliumque ferunt.' Urbani iidem et *hostilii* dicti quod ab urbe, quam protegebant, hostes summoverent. Propert. lib. III. Eleg. 2. 'Hannibalemque lares Romana sede fugantes.' *Idem.*

[k] *Hostimentum*] Æquatio, nam hostire, æquare. Plaut. Asin. III. 3. 'Par pari datum hostimentum est, opera pro pecunia.' Vide 'Redhostire.' *Idem.*

[l] *Hostis*] Vidend. Cicero lib. I. Offic. Varro lib. IV. de Ling. Lat. Caius cap. 234. de verborum significatione, lib. L. Digest. *Ant. Aug.*

Hostis] Servius Danielis nostri: 'Persas, qui erant Græcorum hostes, *ξένους* a Lacedæmoniis appellatos refert Herodotus. Inde hostes,' inquit, 'pro hospitibus dixerunt. Nam inimici perduelles dicebantur.' Locus Herodoti est *ἐν Καλλιόπῃ*, ubi de Lacedæmonibus loquitur: *οἱ Ἔφοροι εἶπαν ἐπ' ὅρκῳ, καὶ δὴ δοκέειν εἶναι ἐν Ὀρεστείῳ στείχοντας ἐπὶ τοὺς ξείνους. ξείνους γὰρ ἐκάλεον τοὺς βαρβάρους.* *Jos. Scal.*

Hostis] Varro lib. IV. 'Multa verba aliud nunc ostendunt, aliud ante sig-

HUMANUM sacrificium [m] dicebant, quod mortui causa fiebat.

HYPERBOREI [n] supra aquilonis flatum habitantes dicti, quod humanæ vitæ modum excedant vivendo ultra centesimum annum, id est, ὑπερβαίνοντες ὅρον sæculi humani.

Hyperionem [o] alii patrem solis, alii ipsum, quod eat super terras, ita appellatum putabant.

NOTÆ

nificabant, ut hostis; nam tum eo verbo dicebant peregrinum, qui suis legibus uteretur, nunc dicunt eum, quem tum dicebant perduellem.' Ita Cicero et leg. 12. tab. 'Sei status condictus dies intercedit cum hoste ito.' Quæ verba 12. tabul. Plautus usurpavit in Curcul. 'Si statu' condictus cum hoste intercedit dies, Tamen est eundum.' Servius IV. Æneid. 'Herodotus Persas, qui erant Græcorum hostes, ξένους a Lacedemoniis appellatos refert: inde nostri hostes pro hospitibus dixerunt, nam inimici perduelles dicebantur.' Ab hac priori *hostis* significatione Galli etiam nunc *hospites* vocant *hostes*. Neque enim Gallicum *hoste* est ab *hospes*, ut quidam somniarunt. *Dac.*

[m] *Humanum sacrificium*] Quod mortis causa fiebat. Nam cum mortem designabant, *humanum* usurpare solebant Veteres, 'si quid humani mihi accidat,' 'si quid humanitus accidat.' Ennius: 'si quid me fuvat humanitus,' i. si mors contingat. *Idem.*

[n] *Hyperborei*] Οἱ ὑπὲρ Βορέαν populi, qui supra Boream. Non quod apud eos non spiret Boreas, ut Herodotus tradit. Quam opinionem secutus Pindarus Olymp. III. Ἰδὲ κἀκείναν χθόνα Πνοιᾶς ὄπισθεν Βορέα Ψυχροῦ. 'Vide terram illam Retro flatus Boreæ Frigidi.' Post Olenem Lycium, qui, ut docet Pausan. primus dixit esse quosdam homines οἳ ὑπὲρ τὸν ἄνεμον οἰκοῦσι τὸν Βορέαν, 'Qui supra ventum habitant Boream.' Sed quod Boreæ flatum excedant, vel, ut Servius, quod supra, id est, ultra eos flet Boreas. Fuitque primum a poëtis conficta vox *hyperborei*, qua populos Βορειοτάτους Boreæ proximos significarent. Ridicule Festus sive Paulus ὑπερβαίνοντες ὅρον, excedentes terminum sæculi humani. Mere barbara balbuties. De hyperboreis multi multa tradidere. Vide Strabonem. Plin. lib. IV. cap. 12. Melam lib. I. cap. 2. et lib. III. cap. 5. Horum regionem inviam fabulatur Pindarus Pyth. Od. VII. Ναυσὶ δ', οὔτε πεζὸς ἰὼν Εὕροις ἂν ἐς ὑπερβορέων ἀγῶνα θαυμαστὰν ὁδόν. 'Nec navibus neque pedes existens Invenias quidem ad hyperboreorum conventum Beatam viam.' Vide Steph. Clerici Quæst. Academ. IV. *Idem.*

[o] *Hyperionem*] Cœli et Terræ filius fuit *Hyperion*, qui ex Thea Auroram, Solem, et Lunam suscepit. Apollod. Statim initio lib. I. Sæpe tamen *Hyperion* pro ipso sole. Ovid. 'Jamque duas lucis partes Hyperione menso, Discubuere toris.' *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER IX.

IAMBI vocabantur, qui singuli ex proscenio loquebantur: triambi, qui terni.

Janeus,[a] janitor.

Janiculum[b] dictum, quod per eum populus Romanus primitus transierit in agrum Etruscum.

Janual,[c] libi genus, quod Jano tantummodo libatur.

IBI[d] dicitur, cum locus semel demonstratur; ibidem, cum sæpius.

ICADION,[e] nomen sævissimi piratæ.

Icit, percussit.

NOTÆ

[a] *Janeus*] A Jano, qui foribus præest. *Dac.*

[b] *Janiculum*] Dictum potius a vetustissimo oppido, quod Janus condidit. De quo Virg. VIII. Æneid. 'Hic duo præterea disjectis oppida muris, Relliquias veterumque vides monumenta virorum: Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem, Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.' *Idem.*

[c] *Janual*] Cereale libum vocat. Ovid. I. Fast. 'Inde vocor Janus, cui cum Cereale sacerdos Imponit libum mixtaque farra sali.' *Idem.*

[d] *Ibi*] Ibi, eo loco. Ibidem, eodem loco, loco jam designato. *Idem.*

[e] *Icadion*] Lucilius: 'Querquera consequitur febris, capitisque dolores, Tamde mihi infesti, quam Rhondes, Icadionque.' *Jos. Scal.*

Icadion] Vide 'Rhondes.' *Dac.*

[f] *Icit*] Ab antiquo *icere*, percutere. Plaut. 'Icit femur.' *Idem.*

IDULIS [g] ovis dicebatur, quæ omnibus idibus Jovi mactabatur.

JECUNANUM,[1] [h] victimarium.

IGITUR [i] nunc quidem pro completionis significatione valet, quæ est ergo; sed apud antiquos ponebatur pro inde, et postea, et tum.

Ignem ex domo Flaminia [k] efferri non licebat, nisi divinæ rei gratia.

Ignia,[l] vitia vasorum fictilium.

Ignis Vestæ [m] siquando interstinctus esset, virgines verbe-

1 In al. *Incumanum* vel *jecinorum*. Conjicit Dac. *Jecinorum*, *victimarum*. Alii *In cumanum* legunt.

NOTÆ

[g] *Idulis*] Ovidius, I. Fast. 'Idibus alba Jovi grandior agna cadit.' *Jos. Scal.*

[h] *Jecunanum*] In al. *incumanum* vel *jecinorum*. An legendum, *Jecinorum*, *victimarum*? Ut Festus dicat τὸ *jecinorum* alicubi positum legi pro *victimarum*, cum jecur sive jecinor in victimis præcipua pars sit. *Dac.*

[i] *Igitur*] Apud antiquos sæpe pro, inde, postea, tum. Plaut. Amphit. I. 'Sin aliter sient animati, neque dent quæ petat, Sese igitur summa vi virisque eorum oppidum expugnassere.' Et Casin. II. 2. 'Mox magis cum otium mihi et tibi erit, Igitur tecum loquar.' In leg. 12. tab. 'Sei in jus vocat, nei it antistator, igitur im capito.' *Idem.*

[k] *Ignem ex domo Flaminia*] Hic vox *domo* videtur abundare; nam *Flaminia* absolute dicebatur Domus Flaminis. Sic Gellius lib. X. c. 15. 'Ignem e Flaminia, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum, afferri jus non est.' *Idem.*

[l] *Ignia*] Aliud in Glossis: 'Ignia, νοτιὰ, φυκίασις.' *Jos. Scal.*

Ignia] Cum vehementia ignis dissiliunt. *Dac.*

[m] *Ignis Vestæ*] Tertullianus in libro de pœnitentia: 'Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, cum fumariola quædam ejus tales ictus flammarum suscitent,' &c. Pro *terebrare* in quibusdam editionibus legitur *verberare*. Sed *terebrare* possumus in suo loco quietum esse jubere. Simplicius in III. de cœlo: ἀπὸ ξύλων δὲ πῦρ ἐκβάλλουσι, θάτερον τῶν ξύλων ὡς τέρετρον ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες. Hesychius: ἀχάλκευτα τρύπανα. τὰ φρύγια πυρεία. Σοφοκλῆς ἐν Φινεῖ δευτέρῳ. *Jos. Scal.*

Ignis Vestæ] Hunc Numa primus instituit, 'ut ad simulacrum ignium cœlestium flamma vigilaret.' Florus. Quod si negligentia extinctus fuerit, ab alio igni incendere non licebat, nisi eo quem tabulam felicis (alii facilis) materiæ terebrando virgo susceperat. Male quidam pro *terebrare* legunt *verberare*. Plin. lib. XVI. cap. 40. 'Teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, facillimo conceptu. Sed nihil edera præstantius quæ teratur, lauro quæ terat. Probatur et vitis sylvestris, alia quam labrusca, et ipsa ederæ modo arborem scandens.' Simplicius in III. de Cœlo: Ἀπὸ ξύλων πῦρ ἐκβάλλουσι, θά-

ribus afficiebantur a Pontifice, quibus mos erat tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare,[2] quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret.

Ignitabulum,[n] ignis receptaculum.

ILIA [o] dicta ab ina, quæ pars chartæ est tenuissima.

Ilicet,[p] sine dubio.

Im [q] ponebant pro eum, a nominativo is.

Imago [r] ab imitatione [3] dicta.

Imbarbescere, barbatum fieri.

Imbelliam,[s] belli inscientiam.

Imbrex,[t] nomen cujusdam comici.

2 Pro *terebrare* in quibusdam edd. legitur *verberare*.—Improbat Dac. Vide Not. inf.—3 Quidam libri *ob imitationem*.

NOTÆ

τερον τῶν ξύλων ὡς τέρετρον ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες, id est, 'Ex lignis ignem excutiunt, lignorum alterum quasi terebrum in altero versantes.' Idem etiam nunc alicubi factitari legitur. In verbis Festi pro *tabulam* Scaliger legebat *clavulam*. Clavulas enim dicebant illas lignorum scissiones, ut ex rei rusticæ auctoribus notum est; tamen nihil mutandum, nam recte *tabula* dicitur. Tabula est *στορεὺς* vel *ἐσχάρα*, lignum quadratum felicis materiæ, quod ad excudendum ignem Vestales terebra ferrea perforabant. Sed quod addit Festus, 'quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret,' id Salmasio suspectum est; nec enim cribrum, inquit, ad hanc rem aptum. Nec cribrum ex ære: *σκαφεῖα χαλκᾶ* vocat Plutarchus in Numa, licet paulo aliter narret ignis Vestalis extincti resuscitandi morem. Scribe, inquit, *in cavo æneo*, aut in *cavo æno*. Certe in veteri lib. scriptum est *cribo*. Dac.

[n] *Ignitabulum*] Glossarium: 'Ignitabulum, *δαδὸς ῥαβδίον πυροστρόφον*.' *Jos. Scal.*

Ignitabulum] Proprie lignum illud, tabula illa, quæ terebratur donec ignem suscipiat, unde et *igniarium* dicitur. *Dac.*

[o] *Ilia*] Vide 'Exiles.' *Idem.*

[p] *Ilicet*] Vix dici possit quem locum Festus ob oculos haberet, cum dixit *Ilicet* esse *sine dubio*. Nam *ilicet*, ut pueris notum, vox est, quam præco pronuntiabat, ut de consilio judices mitteret, et in funeribus præfica, ut omnia peracta significaret. Mirum tamen ni respexit ad illud Terent. Eunuch. I. 1. 'Actum est ilicet, peristi.' Hanc enim *τὸ ilicet* Festi interpretationem ferre potest. Etsi semper ab eodem more ductum sit. *Idem.*

[q] *Im*] Leg. 12. tab. 'Igitur im capito.' Gl. 'im, eum, *τὸν αὐτόν*.' *Im* autem a Græco *νίν*. *Idem.*

[r] *Imago*] Imitago, Imago. *Idem.*

[s] *Imbelliam*] Gell. lib. V. cap. 5. 'Tum Pœnus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretiose armatorum.' *Idem.*

[t] *Imbrex*] C. Licinius Imbrex, quem quarto loco Volcatius collocavit: ex Gellio lib. XIII. cap. 22. et

Imbrica[u] tempestate pluviam videtur significare.

Imbutum[x] est, quod cujuspiam rei succum bibit: unde infantibus, an velint bibere, dicentes, BU syllaba contenti sumus.

Immanis,[y] ferus, sive magnus.

Immolare[z] est mola, id est, farre molito, et sale hostiam perspersam sacrare.

Immunis,[a] vacans munere: aliquotiens pro improbo ponitur, ut apud Plautum:[b] Immune[4] est facinus.

4 Vide Notas.

NOTÆ

lib. xv. cap. 24. et Festo, verbo 'Obstitum.' *Ant. Aug.*

Imbrex] C. Licinius Imbrex a Festo nominatur in voce 'Obstitum;' meminit etiam Gellius: 'Licinius Imbrex,' inquit, 'vetus Comœdiarum scriptor.' Quartum locum illi inter comicos tribuit Volcatius Sigiditus: 'Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio.' Sunt, qui eundem ac Licinium Tegulam putent, cum Imbrex tegulam significet. Sed frustra, nam Tegula, Publius, at Imbrex, Caius, cognominatus. *Dac.*

[u] *Imbrica*] Et *imbricitur* in Glossario: 'Imbricitur, ὀμβροῦται, βρέχεται.' Sed sine dubio fallitur ille scriptor, qui apud Ennium *Imbricitur*, pro *Imbricitor* legerit in illis versibus ex Annali decimoseptimo: 'Concurrunt, veluti venti cum spiritus austri Imbricitor, aquiloque suo cum flamine contra Indu mari magno fluctus extollere certant.' *Jos. Scal.*

Imbrica tempestate] Jam sæpe monuimus, Festum integra auctorum loca solitum exhibere, ut ea in ipsis auctoribus reperit. *Imbrica* igitur *tempestate*, id est, pluvia, ab *imber*, imbricus, unde 'Auster imbricus' Plauto, quia imbres ciet, unde et 'imbricitor' Ennio dicitur annal. lib. XVII. 'cum spiritus Austri imbricitor.' *Dac.*

[x] *Imbutum*] De BU effutitia puerorum vocula, supra diximus. *Jos. Scal.*

Imbutum] Vide 'Exbuæ.' *Dac.*

[y] *Immanis*] Proprie ferus a privativa particula, et *manus* sive *manis* bonus. Virg. 'Immanemque rotam.' Sed sumitur etiam pro magno. Virg. 'Immanis Triton,' 'immania armenta.' Sic *sævus*, qui proprie crudelis, pro magno Veteres usurparunt. Virg. 'Sævus Æneas:' 'Sævus Hector.' Ennius: 'induta fuit sæva stola.' *Idem.*

[z] *Immolare*] Mola est far tostum sale sparsum, quod hostiarum fronti inter cornua imponebatur, quod proprie *immolare*. Vide 'mola.' *Idem.*

[a] *Immunis*] Plaut. in prin. Trinummi: 'amicum castigare ob meritam noxiam Immane est facinus.' In Plauti libris editis et Ciceronis, a quo hi versus referuntur lib. I. de Invent. *Immane* scriptum est, non *Immune*: sed Festus *immune* legerat, ut ex hoc loco apparet. Vaticanus liber habet *immœne*, quod idem est, quod *immune*: nam et alibi dicit in Bacchidib. 'Pergamum divina mœnitum manu.' *Ant. Aug.*

Immunis] Vacans munere, qui non facit munus. Virg. 'Immunisque se-

Immusculus,[c] avis genus, quam alii regulum, alii ossifragam dicunt.

Immustulus ales ex genere aquilarum est, sed minorum virium, quam aquilæ: quæ volucris raro, et non fere, præterquam vere apparet; quia æstum, algoremque metuit: appellatur autem ita, quod subito, et inexpectata se immittat.[5]

Impages[d] dicuntur, quæ a fabris in tabulis figuntur, quo firmius cohæreant, a pangendo, id est, figere:[6] unde poëtæ pangere versus dicuntur, et agricolæ pangere plantas, id est, infigere.[7]

5 Pro *immittat* quidam libri habent *mutat*, vet. cod. *immutat*.—6 Pro *figere* legit Dac. *figendo*.—7 Ed. Scal. *infligere*.

NOTÆ

dens aliena ad pabula fucus.' Vide 'Munem.' *Dac.*

[b] *Ut apud Plautum*] Trinum. I. 1. 'Næ amicum castigare ob meritam noxiam Immune est facinus, verum in ætate utile Et conductibile.' Sed hic 'immune facinus' non est improbum facinus, ut putat Festus, sed facinus ingratum, vel quod est extra amici munia. *Idem.*

[c] *Immusculus*] Eadem avis *Immustulus*, ni fallor, mox dicitur: de eadem vidimus verbo 'Alites.' Plin. *Immusculum* vocat lib. X. cap. 7. *Ant. Aug.*

Immusculus] Glossarium: 'Immusulus, εἶδος ὀρνέου.' Infra, *Immustulus*. Glossarium: 'Inemustulus, ὄρνεον βασιλικὸν, ὄρνις βασιλικός.' *Jos. Scal.*

Immusculus] Hic Festus diversum facere videtur *immusculus* et *immustulus*, quod unum et idem est, nempe aquilæ genus. Sed hæc vox totfariam scripta legitur, ut difficile sit veram ejus scripturam investigare. Apparet enim *immussulus*, *immusculus*, *immustulus*, *immissulus*, *immisculus*, *immistulus*. Rectum puto *immussulus*, sive sit pro *immissulus*. Ab immissu subito, quod, ut infra Festus, 'subito *se immittat*;' sic enim legendum, non *immutat*. Sive sit a *mussando*, i. murmurando. *Immussus*, *immussulus*, quod sit, querulæ murmurationis, ut ait Plin. de Percnoptere, quæ eadem et *immusculus* Meursio videtur, cum eam minorum esse virium affirmet Plin. quod hic de *immussulo* Festus. Porro de *immussulo* et *ossifraga* sic Plin. lib. X. cap. 7. 'Sanqualem avem atque immissulum augures Romani magnæ quæstionis habent: immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et sanqualem ossifragæ. Massurius Sanqualem ossifragam dicit esse, immussulum autem pullum aquilæ priusquam albicet cauda.' *Dac.*

[d] *Impages*] Clavi lignei, qui tabulis infiguntur, ut aptius cohæreant; ab antiquo *pago* pro *pango*, id est, figo. Unde versus pangere per metaphoram dixere Veteres, versus figere, versus exarare. Vide 'pangere.' *Idem.*

Imparem numerum[e] antiqui prosperiorem hominibus esse crediderunt.

Impares tibiæ[f] numero foraminum discretæ.

Imparentem, non parentem, hoc est, obedientem.

Impelimenta,[g] impedimenta dicebant.

Impenetrale,[h] cujus ultimum penetrale intrare non licet.

Impensam, stipem,[i] æs sacrum, quod nondum erat pensum.

NOTÆ

[e] *Imparem numerum*] Virgil. Eclog. VIII. 'Numero Deus impare gaudet.' Ubi Servius: 'Aut quemcumque, inquit, superorum juxta Pythagoreos, qui ternarium numerum perfectum summo Deo assignant, a quo initium et medium et finis est. Aut re vera Hecaten dicit, cujus triplex potestas esse perhibetur, unde et 'tria virginis ora Dianæ.' Quamvis omnium prope Deorum potestas triplici signo ostendatur, ut Jovis trifidum fulmen, Neptuni tridens, Plutonis canis triceps. Apollo, idem Sol, idem Liber. Vel quod omnia ternario numero continentur, ut Parcæ, Furiæ, Hercules etiam trinoctio conceptus, musæ ternæ, aut impari quemadmodumcumque, nam septem chordæ, septem planetæ, septem dies nominibus Deorum, septem stellæ in septentrione, et multa his similia. Et impar numerus immortalis, quia dividi integer non potest, par numerus mortalis, quia dividi potest. Licet Varro dicat Pythagoreos putare imparem numerum habere finem, parem esse infinitum; ideo medendi causa multarumque rerum impares numeros servari.' Hæc Servius. Vide Gellium lib. III. cap. 10. *Idem.*

[f] *Impares tibiæ*] Dextra et sinistra, ut contra pares dextræ duæ vel sinistræ duæ. Dextra tibia unum tantum foramen habebat, sinistra duo. Illa gravem, hæc acutum sonum reddebat. Igitur duæ tibiæ dextræ vel sinistræ pares dicebantur, quod parem foraminum numerum haberent: at cum dextra una et altera sinistra, impares, quod numero foraminum differrent. Plura enim foramina in sinistra quam in dextra. Nunc fabula, quæ acta dicitur 'imparibus tibiis,' intellige dextra et sinistra; quæ 'paribus,' intellige aut duabus dextris aut duabus sinistris. Et cum Andria Terentii acta dicitur 'tibiis paribus, dextris et sinistris,' bis eam actam fuisse intellige, semel, 'tibiis paribus dextris,' et iterum 'tibiis paribus sinistris:' neque enim mendum est in ista Andriæ inscriptione, ut quibusdam visum est. De tibiis dextris, sinistris, imparibus, paribus, multa, eaque inter se pugnantia, multi prodidere. *Idem.*

[g] *Impelimenta*] Ut 'delicare' pro 'dedicare,' 'lautia' pro 'dautia.' *Idem.*

[h] *Impenetrale*] Penetrare est penitus intrare, *impenetrale* pro *impenetrabile*, quod penitus intrare non licet: *impenetrabile* etiam dici possit, quod penetrare non potest, ut *penetrabile* quod penetrat, unde 'penetrabile telum,' 'penetrabile frigus.' *Idem.*

[i] *Impensam, stipem*] Impensa est stipes, hoc est, pecunia in cella Dei reposita, quæ nondum pensa est, sed stipata, ab *in* privativa particula et *pendo*. Vide in 'stipes,' inde factum, ut quævis stipatio et farctura *impensa* diceretur. Apitius: 'Indet impensam præscriptam,' id est, farcturam. Arnob. lib. VII. 'impensarum vari-

Impercito,[k] parcito, futurum ab imperativo.

Impescere,[l] in lætam segetem pascendi gratia immittere.

Impetix,[m] impetigo.

Impetritum,[n] impetratum.

Impetum, industrium,[o] indulgentem, perinde composita ait Verrius, atque impunis, et immunis: mihi non satis persuadet.

Impiatus,[p] sceleratus.

Impite,[8] [q] impetum facite.

Implexum,[r] implicatum, quod Græci ἐμπεπλεγμένον dicunt.

Implorare,[s] inclamare, ad auxilium invocare.

Impluvium,[t] quo aqua impluit collecta de tecto. Complu-

8 'Lege cum Scaligero, *Impetite*, nisi malis, *Impete, impetum face*.' Dac.

NOTÆ

etate conditis.' Palladius lib. I. 'impensa pumicea farciri muros.' *Idem.*

k *Impercito*] Ab *in* et *parco*, ut ab *in* et *partior*, *impertio*. Idem.

l *Impescere*] Vide 'Compescere.' *Idem.*

m *Impetix*] Genus scabiei sic dictæ, quod corpus impetat. *Idem.*

n *Impetritum*] Glossarium: 'Impetratus, θυσία.' Non plane explicavit: sed si dixisset, καλλιέρησις. In sacrificiis, quod Litare est, id in auspiciis impetrire. Nihil aliud est, quam impetrare: sic dicebant 'artitum' pro 'artato,' 'dolitum' pro 'dolato.' *Jos. Scal.*

Impetritum] Quod in sacrificiis litare dicitur, id in auspiciis impetrire, id est, impetrare. Cum aves ratum et faustum auspicium faciunt. Plaut. Asin. IV. 'Impetritum, inauguratum est, quovis admittunt aves.' Cicero lib. II. divinat. 'Ut nunc extis, quanquam id ipsum aliquanto minus quam olim, sic tum avibus magnæ res impetriri solebant.' *Dac.*

o *Impetum, industrium*] Recte sane Verrius *impetum, industrium, indulgentem*, perinde composita ait ac *impunem, immunem*. Impetus enim est ab *in* et *peto*, *industrius* ab *Indu* i. *in* et *struo*: 'qui intus struit,' hoc est, 'domi agit.' Et *indulgens* ab *in* privativo et *urgeo*, inserto *d*, *indurgeo*; mutato *r* in *l*, *indulgeo*, ut *impunis* ab *in* et *pæna*, qui est sine pœna. *Immunis* ab *in* et *munus*, qui est sine munere. Nec mirum si id satis sibi persuadere barbarus mutilator non potuit. *Idem.*

p *Impiatus*] A verbo *impiare*, sceleste agere, Plaut. sæpe. *Idem.*

q *Impite*] Perperam. Legendum, *Impetite*, ab eo 'Impete, ὁρμηθέν,' et 'Impeteins, βίαιος.' Glossæ. *Jos. Scal.*

r *Implexum*] Ab *in* et *plecto*, quod a πλέκω, necto, unde perplexus, πεπλεγμένος, implexus, ἐμπεπλεγμένος. *Dac.*

s *Implorare*] Vide 'endoplorato.' *Idem.*

t *Impluvium*] De impluvio et compluvio sic Varro lib. IV. de L. L. 'Cavum ædium dictum, qui locus intra parietes relinquebatur patulus, qui esset ad communem omnium usum: in hoc locus si nullus relictus

vium, quo de diversis tectis aqua pluvialis confluit in eundem locum.

Impolitias [u] Censores facere dicebantur, cum equiti æs abnegabant ob equum male curatum.

Impomenta,[x] quasi imponimenta, quæ post cœnam mensis imponebant.

Imporcitor,[y] qui porcas facit arando.[9] Porca autem est[10] inter duos sulcos terra eminens.

9 Ed. Scal. *qui porcas in agro f. a.*—10 Ab eadem ed. τὸ *est* abest.

NOTÆ

erat sub divo qui esset, dicebatur testudo, a testudinis similitudine, ut est in prætorio in castris. Si relictum erat in medio, ut lucem caperet, deorsum quo impluebat impluvium dictum, et sursum qua compluebat compluvium, utrumque a pluvia.' Hoc sensu Plaut. Amphitr. v. 1. 'Devolant angues jubati deorsum in impluvium duo.' Sed non sat video, qui geminum Terentii locum cum Varrone concilies, alterum Eunuch. III. 5. 'Atque per alienas tegulas Venisse clanculum per impluvium fucum factum mulieri.' Alterum Phorm. IV. 4. 'Anguis per impluvium decidit de tegulis.' Quomodo enim *per impluvium*, si impluvium locus sit, qui deorsum pluviam accipit? Sane et Varroni et Terentio, aliis etiam facies satis, si impluvium accipias, totum illud spatium, quod tecto vacuum relinquebatur a solo usque ad tegulas. *Idem.*

u *Impolitias*] Gellius: 'Item, si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum visus erat, impolitiæ notabatur. Id verbum significat, quasi tu dicas incuriæ.' Nescio an et hic isti barbaro mutilatori satis credere debeamus. *Jos. Scal.*

Impolitias Censores] Vel hunc locum non satis intellexit barbarus mutilator, vel τὸ *impolitias* erit secundi casus, non quarti, ut 'familias.' *Impolitias* autem, id est, impolitias causa. Nam, si quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, impolitiæ notabatur a Censoribus, qui et ideo illi æs denegabant. *Impolitiæ*, id est, *incuriæ*, ἀκομψίας Græcis. Gell. lib. IV. cap. 12. 'Item, si quis eques Rom. equum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, impolitiæ notabatur. Id verbum significat quasi tu dicas incuriæ.' Non pugnabo tamen, si *impolitias* facere dicerentur Censores, cum impolitiæ equites notarent. Etsi id mihi satis persuadere nequeo. *Dac.*

x *Impomenta*] Verbum sacrorum fuisse suspicor, ut 'imponere,' ita ut *impomenta* ea dicta fuerint, quæ Diis offerebantur. Ovid. 'Cereale sacerdos Imponit libum.' A *pono*, ponimen, pomen, pomentum, et impomentum; ut a *moveo*, movimen, momen, momentum, &c. *Idem.*

y *Imporcitor*] Qui porcas facit. Sic etiam dictus Deus, qui præerat lirationi. De *porcis* vide suo loco. *Idem.*

Importunum,[z] in quo nullum est auxilium, velut esse solet portus navigantibus.

Impos[a] est, qui animi sui potens non est, qui animum suum in potestate non habet.

Improlus,[b] vel improlis, qui nondum est adscriptus in civitate.

Impudicatus,[c] stupratus, impudicus factus.

Imputatum,[d] nondum purgatum; putum enim est purum, unde putare vites dicimus, hoc ėst, detrahere, quæ impedimento sunt ad fructum.

In[e] non semper abnuitionem significat, sed interdum etiam pro adnuendo[11] ponitur, involando, inclamando, invo-

11 Legendum monet Dac. *pro augendo*, vel, ut Ursin. *pro augmento.* Vide inf.

NOTÆ

[z] *Importunum*] Qui portu caret, et proprie, qui alios quiescere non patitur. *Idem.*

[a] *Impos*] Glossarium: 'Imros, ἀνεξούσιος.' Lege, *Impos.* Jos. Scal.

[b] *Improlus*] Glossar. 'Improles.' Marius Victorinus de orthographia: 'Improles est, qui nondum vir est.' *Ful. Ursin.*

Improlus] Locus obscurus, et, ut arbitror, mendosus. *Ant. Aug.*

Improlus] Glossarium: 'Improles, ἀφῆλιξ, μήπω πολιτευόμενος.' Contrarium est 'Duicenso.' Nam 'duicensus,' qui cum prole in civitatem adscribebatur. Ab iisdem Glossis *Improles* exponitur, ἄγονος, ἄτεκνος, ἄνηβος. *Jos. Scal.*

Improlus] Oppositus 'Duicenso.' Nam 'duicensus,' qui cum prole in civitatem adscribebatur. Quare optime Gloss. 'Improles, μήπω πολιτευόμενος,' 'qui nondum in civitatem adscriptus.' Neque illud tantum de sociis Latinis intelligendum, ut voluit doctissimus Turnebus in Adversar. lib. VII. cap. 21. 'Et si eis lex dederit, ut qui prolem domi relinquerent, in civium Romanorum numerum referrentur.' *Dac.*

[c] *Impudicatus*] Impudicare, impudicum facere, idem quod 'depudicare,' quo usus Laberius. *Idem.*

[d] *Imputatum*] Vide 'putus.' *Idem.*

[e] *In*] Legendum, *sed interdum etiam pro augmento ponitur.* Vide in 'Ingens.' *Ful. Ursin.*

In] Lege, *Sed interdum etiam pro augendo*, vel, ut Ursin. *pro augmento.* Id suadent quæ sequuntur. Defendi tamen possit vulgata lectio; adnuit enim, qui auget. Hic autem facile geminam manum agnoscas. Nam quod infra est, 'In præpositio significat modo, quod non,' idem est ac 'abnuitionem significat,' quod initio legitur. Et τὸ 'modo auctionem,' idem quod, 'etiam pro adnuendo ponitur.' Quare certum est Pauli verba coaluisse cum verbis Festi. Sic igitur hunc locum intellige. *In* modo privationem significat ut 'inimicus,' 'intactus.' Modo auctionem, ut 'infractus,' valde fractus,

cando. In præpositio significat modo, quod non, ut inimicus: modo auctionem, ut inclamavit: modo ubi, quo tendatur, ut incurrit: modo ubi qui[12] sit, ut inambulat.

Inarculum[f] virgula erat ex malo punica incurvata, quam regina sacrificans in capite gestabat.

Incalanto,[g] invocanto.

Incalationes, invocationes.

Incalative, vocative.

12 Quidam libri *quis* pro *qui*.

NOTÆ

'Inclamavit,' valde clamavit. Aliquando motum, ut 'incurrit,' aliquando quietem ut 'inambulat.' *Dac.*

[f] *Inarculum*] Vide A. Gell. lib. x. cap. 15. verbum *sacrificans* mihi suspectum est. *Ful. Ursin.*

Inarculum] Serviana Fragmenta: 'Arculum est virga ex malo Punica incurvata: quæ fit quasi corona. Et ima summaque inter se alligatur vinculo laneo albo, quam in sacrificiis certis regina in capite habebat: Flaminica autem Dialis omni sacrificatione uti debebat.' Gellius: 'Eædem ferme cerimoniæ sunt, quas Flaminicas Sacerdotulas Diales seorsum aiunt observitare: veluti est: Quod venenato operitur: et quod in rica surculum de arbore siliqua habet.' In quibus, non de Punica malo, sed de siliqua arbore fieri præcipitur: quamvis alii felici arbore legant: de venenato etiam Servius in iisdem membranis: 'Vetere cerimoniarum jure præceptum est, ut Flaminica venenato operta sit.' Idem etiam ait: 'Flaminicam præcipitur habere arculum, ricam, venenatum, fibulam.' Sequitur apud Gellium: 'Et quod scalas, quæ Græce κλίμακες appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est.' Lege: *et quod scalas, nisi quæ Græce appellantur, &c.* Idem Servius alio loco: 'Apud Veteres Flaminicam scalas plus tribus gradibus nisi Græcas scandere non licebat, ne ulla pars pedum ejus, crurumve subter conspiceretur: eoque nec pluribus gradibus, sed tribus, ut in ascensu duplices nisus non paterentur extolli vestem, aut nudari crura: nam ideo et Græcæ scalæ dicuntur, quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum, clausæ sint, ne aspectum ad corporis aliquam partem admittant.' Hoc egregium Servii fragmentum, ut et alias ejus Grammatici reliquias, debemus optimo et eruditissimo amico nostro P. Danieli, J. C. ex cujus loci sententia ita locum Gellii, qui semper alioqui nunquam non mihi suspectus fuit, emendavi. *Jos. Scal.*

Inarculum] Arculum vocat Servius IV. Æneid. 'Præterea,' inquit, 'Flaminicam habere præcipitur arculum, ricam, venenatum, fibulam. De venenato dictum est. Arculum vero est virga ex malo Punica incurvata: quæ fit quasi corona, et ima summaque inter se alligatur vinculo laneo albo, quam in sacrificiis certis regina in capite habebat. Flaminica autem Dialis omni sacrificatione uti debebat.' *Dac.*

[g] *Incalanto*] *Calo*, voco a καλῶ, inde

Incavillatio,[h] per despectum irrisio.
Incensit,[i] incenderit; sicut incepsit, inceperit.
Inceps,[k] deinceps.
Incessere,[l] immittere, ac jactu,[13] vel verbis petere.
Incestus[m] a Græco trahitur: nam illi facinus dicunt ἀνήκεστον.
Inchoare[n] videtur ex Græco originem trahere, quod Hesiodus omnium rerum initium esse dixerit chaos.
Incicorem,[o] immansuetum, et ferum. Pacuvius: Reprime

13 'Male pro *immittere* quidam legunt *inniti*, et pro *jactu*, *jaculo*.' Dac. Idem censet Scal.

NOTÆ

Incalo, incalationes, incalative, &c. *Idem.*

[h] *Incavillatio*] Vide 'Cavillatio.' *Idem.*

[i] *Incensit*] Incenderit, sic 'incepsit,' inceperit; 'irrepsit,' irrepserit, &c. *Idem.*

[k] *Inceps*] Ab *in* et *capio*, *inceps*; ut a *dein* et *capio*, *deinceps*. Idem.

[l] *Incessere*] 'Saxis incessere' Livius. *Idem.*

[m] *Incestus*] A Græco ἀνήκεστον, inexpiabile, incurabile. Sed *incestus* potius ab *in* privativo et *castus*, ut 'infectus' a 'factus.' *Incestus* autem de quovis illicito concubitu dicitur. *Idem.*

[n] *Inchoare*] Terent. Scaurus: 'Inchoare cum aspiratione scribendum, quoniam a chao dictum, quod fuerit initium omnium rerum.' *Ful. Ursin.*

Inchoare] Terentius Scaurus: 'Inchoare cum aspiratione scribendum, quoniam a chao dictum, quod fuerit initium omnium rerum.' Sed probat Verrius legi debere *incohare*, a voce *cohum*, quam pro *chao* vel *mundo* Veteres dixere. Diomed. lib. I. 'Inchoavi ab inchoo dicendum putat Julius Modestus, quia sit compositum a chao, initio rerum. Sed Verrius Flaccus in postrema syllaba aspirandum probavit; cohum enim apud Veteres mundum significat. Tranquillus quoque his assentiens libello suo plenissime ædem incohatam ita disseruit.' *Dac.*

[o] *Incicorem*] Qui minime *cicur* est, mansuetus, placidus, a membrana mali Punici, quæ *cicum* dicitur. Varro lib. VI. de L. L. 'Apud Pacuvium: 'Nulla res neque Cicurare, neque mederier potis est, neque Reficere.' Cicurare, mansuefacere, quod enim a fero discretum, id dicitur cicur, et ideo dictum: Cicur ingenium obtineo, mansuetum. A quo Vetturii quoque nobiles cognominati Cicurini. Id natum a cico. Cicum dicebant membranam tenuem, quæ est in malo Punica discrimen.' Sed ineptum etymon. Veteres Latini *curare* dicebant pro, domare, mollire, mansuefacere. Nigidius in Historia Animal. 'Omne pecus indomitum habet quiddam in se ferum: sed tamen ea natura est, ut curari et domari possit.' At, pro *curare* per reduplicationem dixere *cicurare*, imitatione Græcorum, qui repetita prima consonante et vocali addita ita verba sua efferunt δόω, διδόω. Sic 'curo,' 'cicuro,' 'cicur,' &c. *Idem.*

incicorem iracundiam. Interdum cicur pro sapiente ponitur, ut idem Pacuvius: consilium cicur.

Incillæ[14] [p] fossæ, quæ in viis fiunt ad deducendam aquam, sive derivationes de rivo communi factæ.

Incita,[q] incitata.

Incitega [r] machinula, in qua constituebatur in convivio vini amphora: de qua subinde deferrentur vina.[15]

14 Quidam libri *Incilia* vel *Incilia*.—15 Pro *deferrentur vina* legendum putat Dac. *defunderentur vina*.

NOTÆ

[p] *Incillæ*] Vide 'Inlices,' et 'Elices,' et 'Inlicium.' *Ant. Aug.*

Incillæ] Lege *Incilia*. Incilia loca depressa aquæ derivandæ. Ulpian. in Pand. lib. XLIII. 'Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus quod incidatur: inciditur enim vel lapis vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Sed et fossæ et putei hoc interdicto continentur.' Etsi de etymo fallitur Ulpianus, nam *incile* est ab *inciendo*; ut a 'cubo,' 'cubile,' sic ab 'incio,' 'incile:' 'fossas inciles' dixit Cato de R. Rust. cap. 155. Inde 'incilare' Palladius lib. XII. tit. 3. *Dac.*

[q] *Incita*] Incitata, id est, concitata. Lucret. 'Vis incita venti.' *Idem.*

[r] *Incitega*] Superius monuimus *Incitegam* dictam ab integendo. Quia Veteres *Incitegere*, pro *integere* dicebant, ut 'Reciprocum' pro 'reprocum:' 'reciperare,' pro 'reparare:' 'concipilare,' pro 'compilare.' Dicta ab integendo, quia partem mensæ tegat. Ea autem utebantur, ne vinarium vas, puta crater magnus, aut amphora labem ex fundo in mensa relinquat, cum sæpe videamus lagenas mensæ impositas circulum de vino describere in mappa. Itaque copones, ne mappa, aut mantile maculam illam contrahant, imponunt circulos de ligno: super quibus statuuntur lagenæ. Sed crescente luxuria has machinulas Romani abjecere: et, ne Citreæ mensæ læderentur, si sine incitegis crateres impositos nudæ sustinerent, Gausapas insternebant. Pauperes vero, ut puto, incitegas retinuerunt. Martialis: 'Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum. Orbibus in nostris circulus esse potest.' Nam potest intelligi incitega per circulum illum. Sed nihil impedit et maculam circularem vasorum vinariorum intelligere: et incitegæ, ut puto, non erant circuli specie. Porro incitega a Græcis vocatur ἐγγυθήκη. Polemo περιηγητής· ἐγγυθήκη καὶ ἐπ' αὐτῆς κύπελλον. Ut manifesto appareat ἐγγυθήκην ὑπόστημα esse. Dicta autem quasi ἀγγοθήκη. Et ita vocabatur ab Alexandrinis. Athenæus: ἡ δ' ὑπ' Ἀλεξανδρέων καλουμένη ἀγγοθήκη, τρίγωνός ἐστι, κατὰ μέσον κοίλη, δέχεσθαι δυναμένη ἐντιθέμενον κεράμιον. Ἔχουσι δὲ ταύτην οἱ μὲν πένητες ξυλίνην, οἱ δὲ πλούσιοι χαλκῆν, ἢ ἀργυρᾶν. Vocatur autem ab Herodoto ὑποκρητήριον. Cujus nominis causa obscura non est. *Jos. Scal.*

Incitega] Ab integendo; Veteres enim *incitegere* pro *integere* dicebant, ut 'reciprocum' pro 'reprocum:' 'reciperare,' 'reparare:' 'concipilare,' 'compilare.' *Incitega* ab inte-

Incavillatio,[h] per despectum irrisio.

Incensit,[i] incenderit; sicut incepsit, inceperit.

Inceps,[k] deinceps.

Incessere,[l] immittere, ac jactu,[13] vel verbis petere.

Incestus[m] a Græco trahitur: nam illi facinus dicunt ἀνήκεσ-τον.

Inchoare[n] videtur ex Græco originem trahere, quod Hesiodus omnium rerum initium esse dixerit chaos.

Incicorem,[o] immansuetum, et ferum. Pacuvius: Reprime

13 'Male pro *immittere* quidam legunt *inniti*, et pro *jactu*, *jaculo*.' Dac. Idem censet Scal.

NOTÆ

incalo, incalationes, incalative, &c. *Idem.*

[h] *Incavillatio*] Vide 'Cavillatio.' *Idem.*

[i] *Incensit*] Incenderit, sic 'incepsit,' inceperit; 'irrepsit,' irrepserit, &c. *Idem.*

[k] *Inceps*] Ab *in* et *capio*, *inceps*; ut a *dein* et *capio*, *deinceps*. Idem.

[l] *Incessere*] 'Saxis incessere' Livius. *Idem.*

[m] *Incestus*] A Græco ἀνήκεστον, inexpiabile, incurabile. Sed *incestus* potius ab *in* privativo et *castus*, ut 'infectus' a 'factus.' *Incestus* autem de quovis illicito concubitu dicitur. *Idem.*

[n] *Inchoare*] Terent. Scaurus: 'Inchoare cum aspiratione scribendum, quoniam a chao dictum, quod fuerit initium omnium rerum.' *Ful. Ursin.*

Inchoare] Terentius Scaurus: 'Inchoare cum aspiratione scribendum, quoniam a chao dictum, quod fuerit initium omnium rerum.' Sed probat Verrius legi debere *incohare*, a voce *cohum*, quam pro *chao* vel *mundo* Veteres dixere. Diomed. lib. I. 'Inchoavi ab inchoo dicendum putat Julius Modestus, quia sit compositum a chao, initio rerum. Sed Verrius Flaccus in postrema syllaba aspirandum probavit; cohum enim apud Veteres mundum significat. Tranquillus quoque his assentiens libello suo plenissime ædem incohatam ita disseruit.' *Dac.*

[o] *Incicorem*] Qui minime *cicur* est, mansuetus, placidus, a membrana mali Punici, quæ *cicum* dicitur. Varro lib. VI. de L. L. 'Apud Pacuvium: 'Nulla res neque Cicurare, neque mederier potis est, neque Reficere.' Cicurare, mansuefacere, quod enim a fero discretum, id dicitur cicur, et ideo dictum: Cicur ingenium obtineo, mansuetum. A quo Vetturii quoque nobiles cognominati Cicurini. Id natum a cico. Cicum dicebant membranam tenuem, quæ est in malo Punica discrimen.' Sed ineptum etymon. Veteres Latini *curare* dicebant pro, domare, mollire, mansuefacere. Nigidius in Historia Animal. 'Omne pecus indomitum habet quiddam in se ferum: sed tamen ea natura est, ut curari et domari possit.' At, pro *curare* per reduplicationem dixere *cicurare*, imitatione Græcorum, qui repetita prima consonante et vocali addita ita verba sua efferunt δέω, δεδέω. Sic 'curo,' 'cicuro,' 'cicur,' &c. *Idem.*

incicorem iracundiam. Interdum cicur pro sapiente ponitur, ut idem Pacuvius: consilium cicur.

Incillæ[14] [p] fossæ, quæ in viis fiunt ad deducendam aquam, sive derivationes de rivo communi factæ.

Incita,[q] incitata.

Incitega[r] machinula, in qua constituebatur in convivio vini amphora: de qua subinde deferrentur vina.[15]

14 Quidam libri *Inciliæ* vel *Incilia*.—15 Pro *deferrentur vina* legendum putat Dac. *defunderentur vina*.

NOTÆ

[p] *Incillæ*] Vide 'Inlices,' et 'Elices,' et 'Inlicium.' *Ant. Aug.*

Incillæ] Lege *Incilia*. Incilia loca depressa aquæ derivandæ. Ulpian. in Pand. lib. XLIII. 'Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus quod incidatur: inciditur enim vel lapis vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Sed et fossæ et putei hoc interdicto continentur.' Etsi de etymo fallitur Ulpianus, nam *incile* est ab *inciendo*; ut a 'cubo,' 'cubile,' sic ab 'incio,' 'incile:' 'fossas inciles' dixit Cato de R. Rust. cap. 155. Inde 'incilare' Palladius lib. XII. tit. 3. *Dac.*

[q] *Incita*] Incitata, id est, concitata. Lucret. 'Vis incita venti.' *Idem.*

[r] *Incitega*] Superius monnimus *Incitegam* dictam ab integendo. Quia Veteres *Incitegere*, pro *integere* dicebant, ut 'Reciprocum' pro 'reprocum:' 'reciperare,' pro 'reparare:' 'concipilare,' pro 'compilare.' Dicta ab integendo, quia partem mensæ tegat. Ea autem utebantur, ne vinarium vas, puta crater magnus, aut amphora labem ex fundo in mensa relinquat, cum sæpe videamus lagenas mensæ impositas circulum de vino describere in mappa. Itaque copones, ne mappa, aut mantile maculam illam contrahant, imponunt circulos de ligno: super quibus statuuntur lagenæ. Sed crescente luxuria has machinulas Romani abjecere: et, ne Citreæ mensæ læderentur, si sine incitegis crateres impositos nudæ sustinerent, Gausapas insternebant. Pauperes vero, ut puto, incitegas retinuerunt. Martialis: 'Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum. Orbibus in nostris circulus esse potest.' Nam potest intelligi incitega per circulum illum. Sed nihil impedit et maculam circularem vasorum vinariorum intelligere: et incitegæ, ut puto, non erant circuli specie. Porro incitega a Græcis vocatur ἐγγυθήκη. Polemo περιηγητής· ἐγγυθήκη καὶ ἐπ' αὐτῆς κύπελλον. Ut manifesto appareat ἐγγυθήκην ὑπόστημα esse. Dicta autem quasi ἀγγοθήκη. Et ita vocabatur ab Alexandrinis. Athenæus: ἡ δ' ὑπ' Ἀλεξανδρέων καλουμένη ἀγγοθήκη, τρίγωνός ἐστι, κατὰ μέσον κοίλη, δέχεσθαι δυναμένη ἐντιθέμενον κεράμιον. Ἔχουσι δὲ ταύτην οἱ μὲν πένητες ξυλίνην, οἱ δὲ πλούσιοι χαλκῆν, ἢ ἀργυρᾶν. Vocatur autem ab Herodoto ὑποκρητήριον. Cujus nominis causa obscura non est. *Jos. Scal.*

Incitega] Ab integendo; Veteres enim *incitegere* pro *integere* dicebant, ut 'reciprocum' pro 'reprocum:' 'reciperare,' 'reparare:' 'concipilare,' 'compilare.' *Incitega* ab inte-

Inclamare,[s] conviciis, et maledictis insectari.

Inclutus,[t] nobilis, clarus.

Incoctæ [16] [u] dicebantur mulieres plus æquo calamistris usæ.

Incomitem, sine comite.

Incomitiare[x] significat tale convicium facere, pro quo necesse sit in comitium, hoc est, in conventum, venire. Plautus: Quæso, ne me incomities.

16 Vide Not. inf.

NOTÆ

gendo dicta, quia tegebat partem mensæ; ea autem utebantur, ne vinarium vas, puta crater magnus aut amphora, labem ex fundo in mensa relinqueret, cum sæpe videamus lagenas mensæ impositas circulum de vino describere in mappa, unde Latinis, 'Canistra siccaria' dicebantur. Serv. ad illud I. Æneid. 'et pocula ponunt.' 'Similiter,' inquit, 'more antiquo dixit, quia Veteribus non in manus dabantur pocula, sed mensis apponebantur, ut hodie apud plures pocula in canistris argenteis apponuntur, quæ canistra siccaria dicuntur.' A Græcis vocatur ἐγγυθήκη. Polemo περιηγητ. ἐγγυθήκη καὶ ἐπ' αὐτῆς κύπελλον. Vide Suidam. Dicta autem quasi ἀγγοθήκη; et ita vocatur ab Alexandrinis. Athenæus lib. v. ἡ δὲ ὑπ' Ἀλεξανδρέων καλουμένη ἀγγοθήκη, τρίγωνός ἐστι, κατὰ μέσον κοίλη, δέχεσθαι δυναμένη ἐντιθέμενον κεράμιον. Ἔχουσι δὲ ταύτην οἱ μὲν πένητες ξυλίνην, οἱ δὲ πλούσιοι χαλκῆν, ἢ ἀργυρᾶν. i. 'Quæ vero ab Alexandrinis vocatur angotheca, triangularis est, medio cava, superimpositum cratera recipiens. Pauperes quidem eam habent ligneam, divites æream vel argenteam.' Herodotus vocat ὑποκρητήριον lib. I. ubi de Alyatte Lydo qui ἀνέθηκε εἰς Δελφοὺς κρητῆρά τε ἀργύρεον μέγαν καὶ ὑποκρητηρίδιον σιδήρεον κολλητόν. Quem locum male cepit interpres qui vertit, 'Apud Delphos dedicavit grandem ex argento pateram, itemque alteram ex ferro, parvulam ex ferro compactilem.' Vertendum fuerat: 'Item incitegam parvulam ex ferro comp.' *Dac.*

[s] *Inclamare*] Plaut. Asin. 'Nimis ægre continui ubi hospitem inclamavit, Quod se absente mihi fidem habere noluisset.' Inde *inclamitare*, objurgare. Plaut. Epidic. 'Etiam inclamitor quasi servus.' *Idem.*

[t] *Inclutus*] Qui valde cluet. *Cluere* est, nominari, celebrari, a κλύειν. Plaut. Capt. 'Facito ergo tu, ut Acherunti clueas gloria.' *Idem.*

[u] *Incoctæ*] Ab incoquendo dictæ incoctæ mulieres, quæ calamistris crines vibrabant et intorquebant. Sed in verbis Festi turpe mendum inolevit, nam certum est legi debere, *plus æquo calamistris ustæ*, id est, inustæ, incoctæ. *Idem.*

[x] *Incomitiare*] Plautus in Curc. *Ant. Aug.*

Incomitiare] Locus Plaut. Curcul. III. 1. 'Adolescens, ob rempublicam hoc intus mihi Quod insigne habeo, quæso ne me incomities.' Quod verbum a parasito fictum, ut liquet ex responso Lyconis, qui ad ejus exemplum τὸ inforare, nove protulit: 'Licetne inforare, si incomitiare non li-

Inconciliasti,[y] comparasti, commendasti, vel, ut antiqui, per dolum decepisti.
Inconditum, non ordinate compositum.
Inconspretum,[z] non improbatum.
In conventione,[a] in concione.
Increpitare,[b] arguere, conviciari. Increpitare, clamare,[c] maledicere.[d]
Increpitato,[17] [e] ferito.
Increta,[f] indivisa.
Incuria, negligentia.

17 Alii libri *Increpato*.

NOTÆ

cet?' Ubi et *inferare* et *incomitiare* flagitiosa verba sunt: sed antequam abeo, en tibi quid de voce *intus*, quæ primo versu superiori legitur sentiam. Ea enim ita huc usque omnino omnes interpretes torsit, ut eam tandem se nescire fateantur Taubmannus, Turnebus, et alii: nihiloque plus proficiat doctissimus Salmasius dum ita nititur emendare: *Ob rempublicam hoc inustum mihi. Intus* sic absolute accipiendum est pro fossa illa, ex qua oculus exculptus fuit. Nihil certius et facilius. *Dac.*

[y] *Inconciliasti*] *Inconciliare* pro *conciliare*. Nam sæpe compositum usurpatur pro simplici. Apud Plautum tamen *inconciliare* semper est inimicare, ut Mostell. III. sc. 1. 'Ne inconciliare quid nos porro postules.' Et Trinum. I. 2. 'Inconciliastin' eum qui mandatus est tibi?' Quanquam hic ultima Festi interpretatio 'per dolum decipere' locum habere possit. Malim tamen aliter. *Idem.*

[z] *Inconspretum*] Ab *in* et *con* et *sperno*. Idem.

[a] *In conventione*] Videndus Varro lib. IV. de Lingua Latin. *Ful. Ursin.*

In conventione] Conventionem antiqui dicebant pro concione. Varr. v. de L.L. 'C. Calpurnius dicit: Voca ad conventionem omnes Quirites huc ad me. Accensus dicit sic: Omnes Quirites, ite ad conventionem huc ad judices.' *Dac.*

[b] *Increpitare*] Arguere, convitiari. Virg. X. Æneid. 'Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?' *Idem.*

[c] *Clamare*] Virg. 'At tuba terribilem sonitum procul ære canoro Increpuit.' *Idem.*

[d] *Maledicere*] Objurgare. Enn. lib. I. Annal. 'Ast hic quem nunc tu tam torviter increpuisti.' Sed male *increpare* a *crepero* deducit in *creperum*: est enim a *crepo*, quod a vocis similitudine et sonitu dictum est Varr. lib. v. de L. L. *Idem.*

[e] *Increpitato*] Non sat video cur *ferito* Festus interpretetur, nisi *ferire* intelligas, objurgare, verbis tangere. Tamen *increpare* pro ferire, pulsare. Ovid. 'Threiciæ digitis increpuisse lyræ.' *Idem.*

[f] *Increta*] Sic supra *crevi*, id est, divisi. *Incretum*, i. e. non cretum. *Cerno* a *κρίνω*, separo, divido. *Idem.*

Indepisci,[g] adsequi, adipisci.
Indeptare,[h] consequi.
Indictivum[i] funus, ad quod per præconem evocabantur.
Indiges,[k] indigetis facit: hoc nomine Æneas ab Ascanio appellatus est, cum pugnans cum Mezentio nusquam apparuisset: in cujus nomine etiam templum construxit.
Indigitamenta,[l] incantamenta, vel indicia.
Indigitanto, imprecanto.[18] [m]
Indigetes[n] Dii, quorum nomina vulgari non licet.

18 Quidam libb. *Indigitando, imprecando.*

NOTÆ

g *Indepisci*] Plaut. Rud. v. 2. 'Magna hercle præda 'st, largiter mercedis indepiscar.' Sed et *indepisco* dixere Veteres, Plaut. Asin. II. 2. 'Nunquam ædepol quadrigis albis indepiscet postea.' *Idem.*

h *Indeptare*] Indipiscor, indeptus, unde, indepto, as, are, consequi. *Id.*

i *Indictivum*] Indictiva funera, ad quæ, per præconem, evocabatur populus his verbis: EXEQUIAS. L. LITIO. L. FILIO. QUIBUS. EST. COMMODUM. IRE. JAM. TEMPUS. EST. OLLUS EX. ÆDIBUS. ECFERTUR. *Jos. Scal.*

Indictivum] Vide 'Quirites Sabini dicti.' *Dac.*

k *Indiges*] Glossarium: 'Indigetes, ἡμίθεοι, κούρητες.' *Jos. Scal.*

Indiges] De Ænea, qui indiges Jupiter dictus est, vide Liv. I. sacellum ei dicatum tali inscriptione: PATRI. DEO. INDIGETI. QUI. NUMICI AMNIS. AQUAS. TEMPERAT. De *indigetibus* vide infra. *Dac.*

l *Indigitamenta*] Glossar. ἱερατικὰ βιβλία. *Ful. Ursin.*

Indigitamenta] Explicatio hæc Pauli est, non Festi. Quis ignorat Pontificios libros ita vocatos? Glossarium: 'Indigitamenta, ἱερατικὰ βιβλία'. *Jos. Scal.*

Indigitamenta] Explicatio hæc Pauli est, non Festi: Quis ignorat Pontificios libros ita vocatos? Glossarium: 'Indigitamenta, ἱερατικὰ βιβλία.' Scalig. Sic proprie dicebantur, in quibus varia essent Deorum cognomina, ut sunt Orphei ad Musæum initia, sive hymni: *indigitamenta* autem ab *indigitare*, indicare. *Dac.*

m *Indigitanto: imprecanto*] Ab *indico*, *indicito*, indigito, ad digitum ostendo, voco, nomino, nomen laudo, unde etiam *indigito*, imprecor, invoco. Macrob. lib. I. Sat. cap. 17. 'Namque virgines Vestales ita indigitant, Apollo medice, Apollo pæan.' *Idem.*

n *Indigetes*] Qui ex hominibus in Deorum numerum relati simul cum iis invocantur. *Indigitare* enim est invocare. Aliter tamen Festus, aliter et alii, qui sic dictos volunt Indigetes quod nihil indigeant, vel quod in Diis agant. Sed omnino *Indigetes* sunt χθόνιοι, ἐγχώριοι. Ab *indu* et *ago*, *indiges*: ut ab *indu* et *geno*, *indigena*, αὐθιγενής, qui ibi genitus est. Dii Indigetes sunt Dii Topici. Aliud etymon etiam cogitavit eruditiss. Salmasius. 'Dicare,' inquit, 'est ἱερῶσαι, unde *indicare*, idem, quod *dicare*, ut 'coquere,'

Indoles,[o] incrementum, industria.[p]

Industrium[q] antiqui dicebant indostruum, quasi qui quicquid ageret, intro strueret, et studeret domi.

Inebræ[r] aves, quæ in auguriis aliquid fieri prohibent: et prorsus omnia inebra appellantur, quæ tardant, vel morantur agentem.

Ineopte, eo ipso.[19]

19 Legendum monet Dac. *In eopte, in eo ipso.*

NOTÆ

'incoquere:' 'sepire,' 'insepire:' et similia sexcenta: ab *indico* quod est ἱνιερῶ, verbum, *indices, indicetis,* ὁ ἀφιερωθεὶς, inter Deos scilicet consecratus: qui postea dictus est *Indiges.*' Veteres certe *Indices* dixerunt, non *indiges.* Nam et 'Cabino' dicebant pro 'Gabino,' ut 'lece' pro 'lege,' &c. Hinc *indigitare* diminutivum pro *indicitare*, ab *indico*, quod est, invocare et imprecari. Nam et supra in verbis Festi pro *indigitanto* in optimo libro scriptum *indiganto;* ab *indigitare* dicta *indigitamenta*, ἱερατικὰ βιβλία, libri qui dedicationum ritus continebant, et Deorum Dearumque nomina atque hominum in Deos receptorum. Sane Grammatici veteres in eo consentiunt, Indigetes dici, qui ex hominibus Dii erant facti. Arnob. 'Indigetes dicitis atque Divos.' *Indicetes* igitur sive *Indigetes* proprie fuere homines consecrati et dicati. *Idem.*

o *Indoles*] Incrementum significat primigenia notione. Ut apud Gellium 'mendi indoles.' Olere enim, crescere: significat et spem, quam ex vultu colligimus virtutis futuræ in pueris: quæ vocatur χαρακτὴρ a Græcis: ut ab Euripide dictum, ὡς δεινὸς τῆς εὐγενείας χαρακτὴρ. Glossæ: 'Indoles, καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ.' *Jos. Scal.*

Indoles] Ab *indu* in, et *oleo*, cresco: *indoles* proprie incrementum, unde 'mendi indoles' apud Gellium. *Dac.*

p *Industria*] Indoles est industria illa, quæ in pueris virtutis futuræ spem facit, unde in Gloss. 'indoles καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ,' 'pulcra spes in puero.' Et Servius ad illud x. Æneid. 'Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?' 'Indoles,' inquit, 'proprie imago quædam virtutis futuræ:' quare χαρακτὴρ Græcis dicitur. Euripid. ὡς δεινὸς τῆς εὐγενεχας χαρακτὴρ. *Idem.*

q *Industrium*] Proprie laboriosum, qui semper aliquid struit, id est, agit: et *industria*, labor. Cato contra Thermum: 'Ego jam a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro Sabino, saxis Sabinis, silicibus repastinandis atque conserendis.' *Idem.*

r *Inebræ*] Isidorus lib. XII. cap. 7. 'Inhibæ.' Glossar. 'Enibra, ἐναντία.' *Ful. Ursin.*

Inebræ] 'Inebra, ὄρνεον μαντευτικόν.' Vide supra 'Enebra.' *Jos. Scal.*

Inebræ] Gloss. 'inebra, ὄρνεον μαντευτικόν.' 'avis auguralis.' Servius: 'Certa genera avium ab auguribus appellantur, quæ pennis vel volatu omina possunt facere, quæ si fuerint prosperæ præpetes, si adversæ inebræ dicuntur.' Vide 'enebra.' *Dac.*

Inermat,[s] armis spoliat.

Iners,[t] ignavus, vel sine arte.

Infectores,[u] qui alienum colorem in lanam conjiciunt: offectores, qui proprio colori novum efficiunt.[20]

Inferiæ [x] sacrificia, quæ Diis manibus inferebant.

Inferium[1] vinum,[y] id, quod in sacrificando infra pateræ labrum ponebatur.

Infibulati[z] sacrificabant flamines[2] propter usum æris antiquissimum æreis fibulis.

Infindere,[a] intercipere,[3] interponere.

20 Pro *efficiunt* legit Dac. *officiunt*, et ita viri docti.—1 Al. *Inferum*.—2 Quidam libri *sacerdotes*.—3 Legit Dac. *intersipere*.

NOTÆ

[s] *Inermat*] Inde *inermis* et *inermus*, qui sine armis. *Idem*.

[t] *Iners*] Lucil. 'Ut perhibetur iners, ars in quo non erit ulla.' Citatur in fragmentis Servii. Ab eo *inertitudo* formarunt Veteres: quam ἀδρανίαν vertunt Græci, hoc est, ignaviam, ut inertem, ἀδρανῆ. *Jos. Scal.*

Iners] Qui nullas artes tractat. Servius IV. Æneid. 'Nam iners,' inquit, 'proprie quid sit Lucilius declarat: 'Ut perhibetur iners ars in quo non erit ulla.'' *Dac.*

[u] *Infectores*] 'Infector, βαφεύς. Infecti, ἀνεστυμμένοι.' *Jos. Scal.*

Infectores] Plaut. Aulul. 'Cum incedunt infectores crocotarii.' *Idem.*

[x] *Inferiæ*] Idem *Inferilia*, hoc est, καταχθόνια, εἰσκομίσματα. Glossæ. *Jos. Scal.*

Inferiæ] Sacra, quæ Diis Manibus, qui inferi dicti sunt, solvebantur. Græci vocant χοάς. *Dac.*

[y] *Inferium vinum*] Idem quod *Calpar*. Vinum quod totius vindemiæ nomine Jovi libabatur, ut is eo esset contentus. Libandi formula: 'Jupiter macte hoc vino inferio esto.' Quæ, ni adhibita fuisset, vinum omne usibus humanis eripiebatur, Jovique sacrum fiebat. Quem ritum Arnobius contra gentes lib. VII. sic aperte declarat ex auctoritate Trebatii: 'Operæ pretium,' inquit, 'est etiam verba ipsa depromere, quibus cum vinum datur, uti ac supplicare consuetudo est. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ea causa est additum eaque ratione præfertur, ne vinum omne, omnino quod in cellis atque apothecis est conditum, ex quibus quod effunditur promtum est, esse sacrum incipiat, et ex usibus eripiatur humanis. Addito ergo hoc verbo, solum erit, quod inferetur, sacrum, nec religione obligabitur ceterum.' Vide 'Calpar.' *Idem.*

[z] *Infibulati*] Fibulis vestes subnexi. *Idem.*

[a] *Infindere*] Glossarium: 'Infendere, ἐκτεῖναι, ἐγκληματίσαι.' Lege, *Infindere*. Metaphora a surculis, qui in fissis truncis arborum inseruntur. Quod eleganter vertitur, ἐγκληματίσαι. Κλῆμα, surculus, sarmentum. *Jos. Scal.*

Infit, incipit,[c] sed diversæ significationis est ab eo quod est fit: nam infit agentis: fit autem patientis est.

Infiteri, non fateri.

Infitiari,[d] creditum fraudare.

Infra classem[e] significatur, qui minore summa, quam centum et viginti millium æris censi sunt.

Infrequens[f] appellabatur miles, qui abest, abfuitve a[5] signis.

Infulæ[g] sunt flamenta lanea, quibus sacerdotes, et hostiæ, templaque velabant.[6]

5 In marg. ed. Scal. *furtive*.—6 Eadem ed. *velabantur*.

NOTÆ

[b] *Infindere*] *Infindere, intercipere.* Lego, *intersipere.* Id est, interjicere. *Dac.*

[c] *Infit, incipit*] Infit, inquit, magis proprie dicitur. *Ant. Aug.*

Infit] Ἄρχει λέγειν, ἐπιγίνεται, ἄρχεται. Infe, ἄρξαι. *Jos. Scal.*

Infit] Gloss. 'infit, ἄρχεται.' Sæpe Lucret. et Virg. 'Ita farier infit.' *Infit* etiam κατ' ἔλλειψιν pro, fari incipit. Gloss. 'infit, ἄρχει λέγειν.' Est autem a verbo substantivo *fio*, quod a φύω, unde antiquum *fuo*, sum. *Dac.*

[d] *Infitiari*] *Infitiari* creditum negare. Varr. 'Qui petebat et qui infitiabatur.' Sed *infitiare* etiam Veteres dixere. 'Sei infitiat, duplionem subeito.' *Idem.*

[e] *Infra classem*] Non dubium est, quin loquatur de classe prima, in qua censebantur ii, qui centum millia æris, aut supra eam summam possidebant: ex Dionys. et Livio. Plinius tamen CX. nisi mendosus liber sit, scripsit lib. XXXIII. cap. 3. Asconius centum millia sestertiorum lib. III. in Verrem. Gellius 125. millia æris lib. VII. cap. 13. Festus 120. Hæc ita varie traduntur, vel quia immutata est æstimatio, vel quia numerorum notas librarii varie interpretati sunt. *Ant. Aug.*

Infra classem] De prima classe hic Festus loquitur, in qua censebantur ii, qui centum viginti millia, vel, ut habet Gellius, centum viginti quinque millia æris possidebant. *Dac.*

[f] *Infrequens*] Plaut. Trucul. 'Pro infrequente eum mittat militia domum.' Inde eleganter Horat. Od. 34. l. I. 'Parcus Deorum cultor et infrequens.' *Idem.*

[g] *Infulæ*] Infula est alba fascia lanea, pensilibus ex ea utroque latere vittis albis laneis, percingens caput Flaminum, hostiarum, pacem poscentium, rogantium veniam, diadematis specie, templorumque ambitum succingens. Varr. IV. 'Infulas dictas apparet in hostiis, quod velamenta e lana quæ adduntur, infulæ, intra hostiarum cornua velamenta erant.' Infularum autem nomen Latinum est. Nam *infilare* sive *infulare* Veteres dicebant, amicire, velare, ut contra, *exuere*, 'exfilare' vel 'exfulare,' et 'exinfulare:' supra Festus, 'exinfulabat, exerebat.' In fine notabis *velabant* pro *velabantur* Idem.

Ingens [b] dicitur augendi consuetudine, ut inclamare, invocare: quia enim gens populi est magnitudo, ingentem per compositionem dicimus, quod significat valde magnum.

Ingluvies [i] a gula dicta: hinc et ingluviosus, et gluto, gulo, gumia, guttur, guttus,[7] gutturiosus, et curculio.[k]

Inhibere,[l] jungere,[8] sed melius cohibere.

Inigere [m] pecus, agere, id est, minare.

7 Legunt Scal. et Dac. *guttur, gluttus.*—8 Legendum putat Scal. *inigere* alii *injungere.*

NOTÆ

[b] *Ingens*] Ab *in* epitatico et *gens*, quasi quod in Gentem sufficiat. Sed potius *ingens* quasi *incens*. Ab *in* privativo et *censeo*. Quod tantum sit ut censeri non possit. Et plus esse *ingens* quam magnum indicat locus Terent. Eunuch. 'Magnas vero agere gratias Thais mihi, Ingentes.' Quem Cicero adducens in Lælio; 'Satis erat,' inquit, 'respondere magnas, ingentes inquit. Semper auget assentatio id quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.' *Idem.*

[i] *Ingluvies*] Lego, *guttur*, *gluttus*. Glossarium, 'Gluttus, βρόγχος.' Persius: 'Nec glutto sorbere salivam mercurialem.' *Jos. Scal.*

Ingluvies] Voracitas. ἀδηφαγίαν Græci vocant, a *gula*, quasi *ingulavies*. Unde gulo, gluttus, glutto, guttur, gutturiosus. *Gumia* vero non a *gula*, ut vult Festus, sed a Græco γόμος, quod significat πλήρωμα τῆς νεὼς, ἕρμα, Saburram Latini vocant, quique se cibo nimis ingurgitarent, ita dicti ab eo, ut et apud Plautum saturæ mulieres a *saburra*, *saburratæ* vocantur. In verbis Festi pro *guttus*, lege *gluttus*. Pars colli qua cibus transmittitur, Græcis βρόγχος. Et ita Scaliger. *Dac.*

[k] *Curculio*] Pro *Gurgulio*, nam *G* et *C* facile permutantur. *Gurgulio* autem gulam significat quasi *gurges gulæ*, sed perperam in voce Græca Latinum etymon rimatur, est enim *gurgulio* a Græco γαργαρεὼν, *aa* in *uu* et *r* in *l* mutatis. *Idem.*

[l] *Inhibere*] Vidend. Cicero lib. XIII. ad Atticum. *Ant. Aug.*

Inhibere] Retinere, retrahere ab incepto opere vel cursu. 'Inhibere navem' est contraria remorum percussione ejus impetum non solum retardare, sed alio avertere. Cicero ad Atticum XIII. 'Inhibere illud tuum quod valde arriserat, vehementer displicet; est enim verbum totum nauticum, quanquam id quidem sciebam, sed arbitrabar sustineri remos cum inhibere essent remiges jussi: id non esse ejusmodi didici heri, dum ad villam nostram navis appelleretur; non enim sustinent, sed alio modo remigant.' In verbis Festi pro *jungere* Scaliger legendum suspicatur *inigere* cui contrarium *exigere*, i. pecudes e stabulis educere. Alii *injungere*. Sic 'inhibere imperium' apud Plautum in Bacchid. et Stich. apud Livium lib. III. et lib. XXXIII. *Dac.*

[m] *Inigere*] Varro de Re Rust. cap. 2. l. I. 'In nutricatu cum parere cœperunt, inigunt in stabula ea, quæ habent ad eam rem seclusa.' Pro *inigere* veteres scribebant *inicere*. Varr. 'Carpentum iniceret.' *Idem.*

Iniit [n] ponitur interdum pro concubuit. Interdum pro invenit, ut Iniit rationem : interdum pro introiit, ut Plautus: Iniit te unquam febris.

In insula [o] Æsculapio facta ædes fuit, quod ægroti a medicis aqua maxime sustententur: ejusdem esse tutelæ draconem, quod vigilantissimum sit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxime apta est: canes adhibentur ejus templo, quod is uberibus canis [p] sit nutritus: bacillum habet nodosum, quod difficultatem significat artis: laurea coronatur, quod ea arbor plurimorum sit remediorum: huic gallinæ immolabantur.[q]

Initium [r] est principium; sed alias quo quid incipiat, ut viæ Appiæ porta Capena: alias ex quo quid constet, ut aqua, terra, aër.

Injuges [s] boves, qui sub jugo non fuerint.

Injurium, perjurium.[t]

Inlaqueatum,[u] alii pro vincto utuntur, alii pro soluto.

NOTÆ

[n] *Iniit*] *Inire* interdum obscœnum verbum est. Unde *Inuus* et *inivus* Pan dictus qui Græce ἐφιάλτης. Inire rationem, consilium, est deliberare, constituere qua ratione hoc vel illud fieri possit. *Idem.*

[o] *In insula*] Tyberinam insulam intellige, quam Tyberis fluvius ambit, nam et eam 'Æsculapii insulam' vocat Sueton. in Claud. cap. 25. Vide Plutarch. in Quæst. Rom. quæst. 94. *Idem.*

[p] *Quod is uberibus canis*] Lactantius lib. de falsa relig. tradit Æsculapium lacte canino nutritum, Chironi traditum; ab ipso Chirone artem medendi fuisse edoctum. *Idem.*

[q] *Huic gallinæ immolabantur*] Sic Socrates, in Phædone Platonis, se gallum debere Æsculapio medico dicit, quod gallus illi mactari consueverit. *Idem.*

[r] *Initium*] *Inire* est inchoare. Unde *initium* proprie, quo quid incipit. Ut 'viæ initium.' Ut Græcis ἀρχή. Sed pro quolibet etiam principio sumitur, ut pro elementis, quod ea sint omnium rerum primordia. *Idem.*

[s] *Injuges*] Nondum jugum passi. Gloss. 'Injux bos, nondum jugo junctus.' Sic 'hostiæ injuges,' quæ nunquam domitæ ac jugo subactæ. Macrob. Vide Nonium 'injuges.' *Idem.*

[t] *Injurium, perjurium*] Malim contra jus, vel injuriose factum interpretari: injuratus autem eum, qui non juravit, significat. *Ant. Aug.*

Injurium, perjurium] Sic injurus, perjurus, Plaut. Pers. 33. 'Impure, inhoneste, injure, inlex, labes popli.' *Dac.*

[u] *Inlaqueatum*] Pro vincto et soluto. Nam præpositio *in* privativa aliquando, aliquando etiam intensiva. *Inlaqueatus* tamen sæpius pro vincto. *Idem.*

Inlex[x] producta sequenti syllaba significat, qui legi non paret. Inlex correpta sequenti syllaba significat inductorem ab inliciendo. Plautus: Esca est meretrix, lectus[9] inlex.

Inlices canales, in quos aqua confluit in viis lapide stratis, ab eliciendo dicti.

Inlicitator[y] emptor.

Inlicium[z] dicitur, cum populus ad concionem[10] elicitur, id est, vocatur: unde colliciæ[a] tegulæ, per quas aqua in vas defluere potest.

Inlicium vocare antiqui dicebant ad concionem vocare.

Inlitterata pars est, quæ litteris comprehensa non est.

In mundo[b] dicebant antiqui, cum aliquid in promptu esse volebant intelligi.

Inori[c] minores.[11]

9 Pro *lectus* alii habent *pectus*.—10 Viri docti scribunt *concilium*, et mox *excolicia*. Pro *in vas* legendum monet Dac. *in vias*.—11 Scribendum monet Scal. *Inori, inores*. Sed Dac. ut in vett. libb. *Inori, sine ore*.

NOTÆ

x *Inlex*] Plaut. in Asinar. *Ant. Aug.*

Inlex] *Inlex, inlegis*, secunda producta, qui est sine lege: Plaut. 'inlex, labes popli.' *Inlex, inlicis*, secunda correpta, ab inliciendo, qui illicit. Plaut. Asin. I. 3. 'Esca est meretrix, lectus illex est, amatores aves.' *Dac.*

y *Inlicitator*] Liceri et licitari, est licente aliquo supra adjicere. *Encherir*; unde *inlicitator*, emtor. *Idem.*

z *Inlicium*] Cato de Re Rust. *colliciares* habet pro *colliciæ*. Ful. Ursin.

Inlicium] Ab *inliciendo*, cum populus inlicitur ad magistratus conspectum. Varr. v. de L. L. 'Qui exercitum imperaturus erit Accenso dicit hoc: 'Calpurni voca inlicium omnes Quirites huc ad me.' Accensus dicit sic: 'Omnes Quirites inlicium visite huc ad judices.'' *Dac.*

a *Colliciæ*] A colliciendo. Plinius *collicias* vocat sulcos agri aquarios, quos *Elices* alibi vocat Festus. *Idem.*

b *In mundo*] Plaut. Asin. II. 1. 'Aut mihi in mundo sunt virgæ aut atriensi Saureæ.' Idem Pseud. 'Pistrinum in mundo sciebam, si id faxem, mihi.' Sic vulgo dicimus: *Il y a au monde un moulin pour, &c.* Idem.

c *Inori*] Scribo, *Inori, inores*. Quia scilicet, *inores* usitatius esset, quam *inori*. Turpilius Demetrio: 'In acta cooperta age inoras ostreas.' *Jos. Scal.*

Inori minores] Scribo, *Inori, inores*, quia scilicet *inores* usitatius esset quam *inori*. Scalig. Sed legendum ut libb. vett. *Inori, sine ore*. *Inorum* est, quod ore caret. Gellius: 'animalium inora inauritave.' Turpilius

In pelle lanata[d] nova nupta considere solet, vel propter morem vetustum, quia antiquitus homines pellibus erant induti, vel quod testetur lanificii officium se præstaturam viro.

In procinctu[e] factum testamentum dicitur, quod miles pugnaturus nuncupat præsentibus commilitonibus.

Inquilinus,[f] qui eundem colit focum; vel[12] ejusdem loci cultor.

Insanum[g] pro valde magnum[13] usus est Plautus.

12 Al. *velut.*—13 Pro *valde magnum* Lipsius et Dac. legunt *insanum magnum.*

NOTÆ

Demetrio: 'In acta cooperta age inoras ostreas.' Gloss. 'inora, ἄστομα.' *Dac.*

[d] *In pelle lanata*] Servius, qui est penes Danielem nostrum, tantum refert ad confarreationem. 'Mos,' inquit, 'apud Veteres fuit, Flamini, ac Flaminicæ, ut per farreationem in nuptiis convenirent, sellas duas jugatas, ovili pelle superinjecta, poni ejus ovis, quæ hostia fuisset: et ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent.' *Jos. Scal.*

In pelle lanata] Servius id tantum ad confarreationem refert lib. IV. Æneid. 'Mos,' inquit, 'apud Veteres fuit, Flamini ac Flaminicæ, ut per farreationem in nuptiis convenirent, sellas duas jugatas ovili pelle superinjecta poni ejus ovis, quæ hostia fuisset, et ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent.' Sed quibusvis aliis nubentibus morem hunc observatum fuisse fidem facit hic Festi locus. Id autem ea causa factum esse arbitror, ut eo se nova nupta lanificio intentam fore significaret, nam apud antiquos matronis maxima cura circa lanificium fuit, ut passim videre est, unde illud in epitaphio veteri: 'Domum servavit, lanam fecit, dixi, abi.' Sed vide inprimis caput ultimum aurei libelli Salomonis, qui Proverbia inscribitur. *Dac.*

[e] *In procinctu*] Glossarium: 'In procinctu, ἐν προτομῇ πολέμου στῆναι μετὰ ἐσθῆτος ὑπατικῆς, ἤτοι διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγράφως. *Jos. Scal.*

In procinctu] In procinctu esse dicitur miles, cum ad pugnam paratus et accinctus expectat, dum signa canant. Inde testamentum in procinctu factum dicitur, cum miles statim pugnaturus, hæredem coram commilitonibus nominat, sine scriptis. Utrumque amplectitur Glossar. 'In procinctu, ἐν προτομῇ πολέμου στῆναι μετὰ ἐσθῆτος ὑπατικῆς, ἤτοι διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγράφως.' Id est, 'In ipso puncto belli esse cum paludamento, item instructo exercitu et ad bellum parato, sine scriptis testari.' Vide 'procinctam classem.' *Dac.*

[f] *Inquilinus*] Qui in ædibus habitat conductitiis. Ab *in* et *colo incolinus*, *c* in *q*, et *o* in *i*, *inquilinus*. Idem.

[g] *Insanum*] Plaut. in Mostell. 'Quojusmodi gynæceum? quid porticum? insanum bonam.' *Ant. Aug.*

Insanum] Lege cum Lipsio, *Insa-*

Inscitia,[h] stultitia.

Insecta,[i] non secta: sed et aliquotiens significat secta.

Inseptum[k] non septum: ponitur tamen et pro non ædificatum.[14]

Inseque[l] apud Ennium, dic. Insexit, dixit.

Insessores[m] latrones, qui circa vias insidientur sedentes.

Insignes[n] appellantur boves, qui in femine,[15] et in pede album habent, quasi insigniti.

Insignis tam ad laudem, quam ad vituperationem inflecti potest.

14 Vide Not. inf.—15 Alii libb. *femore.*

NOTÆ

num magnum, pro *valde magnum*. Nam respicit locum Plauti Bacchid. 'Insanum magnum molior negotium.' Alioqui *insanum* nihil aliud est, quam *valde*. Plaut. Mostell. 'Cujusmodi Gynæceum? quid porticum? insanum bonam.' Sic apud Græcos *μανικόν*. *Dac.*

[h] *Inscitia*] Stultitia. Sic Plauto, *inscitus* est *stultus*, Bacchid. 'Quam se ad vitam et quos ad mores præcipitem capessat.' *Idem.*

[i] *Insecta*] Insectum dicitur et quod sectum, et quod non sectum est, ut supra *inlaqueatus*, et vinctus et solutus. *Infractus*, fractus, et non fractus. Vide 'prosicium.' *Idem.*

[k] *Inseptum*] Optime Salmasius, qui in suis ad Spartianum notis legit, *ponitur tamen pro ædificatum*. Nam *inseptus* etiam pro *septus*, ut 'insectus' pro 'sectus.' 'injunctus,' pro 'junctus,' 'insciens' pro 'sciens,' &c. Seneca de Beneficiis lib. IV. 'Hunc igitur inseptum ingenti quodam et inexplicabili muro, divisumque a conspectu mortalium.' Sæpire autem est inædificare: in lege Manilia: 'Neve quid sepito quo minus aqua suo itinere ire, fluere possit.' Hinc apud Vopiscum 'septiones urbis' pro muris. *Idem.*

[l] *Inseque*] Videndus A. Gellius lib. XVIII. cap. 9. *Ful. Ursin.*

Inseque] Glossarium: 'Inseque, εἰπέ.' Livius Andronicus initio Odysseæ: 'Inseque musa mihi virum versutum.' *Jos. Scal.*

Inseque] *Seco* vel *sequo*, dico, a Græco ἔπω.' Inde compositum *inseco*. Livius Andronicus. 'Insece musa mihi virum versutum.' Ex Homerico illo: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον. Ab *inseco* etiam teste Gellio *insectiones* sermones dicti, ut a *seco*, *sectiones*. Quæ vox infra apud Festum restituenda ubi *secessiones*. Et hanc scripturam ex Pauli negligentia ortam olim Merula apud Ennium animadvertit, qui et in fine pro *dixit* ex veteri exemplari restituit *dixerit*. Ut a 'facio,' 'faxo,' id est, fecero, sic ab 'inseco,' 'insexo,' id est, dixero. *Dac.*

[m] *Insessores*] Insidiatores, ab insidendo: *insidere* est dolose aliquem expectare, unde insidiæ Græcis dictæ ἐνέδραι. *Idem.*

[n] *Insignes*] Insignis est, qui aliquo signo notatus est, et ut in bonam, sic et in malam partem sumitur; deteriora enim signis notari solent, æ-

Insimulare,[o] crimen in aliquem confingere.

Insipare,[p] injicere: unde fit dissipare.

Insipere[q] farinulam jacere pultis: unde dissipare, obsipare: ut cum rustici dicunt obsipa pullis[16] escam.

Insitum[r] ab inserendo tractum: sed aliquotiens significat impositum.

Insons,[s] extra culpam: a quo dici morbus quoque existimatur sonticus, quia perpetuo noceat.

Instaurari[t] ab instar dictum est, cum aliquid ad pristinam similitudinem, et comparationem reficitur.

Instigare,[u] incitare.

Insuasum[17] [x] appellabant colorem similem luteo, qui fiebat ex fumoso stillicidio.

16 Alii legunt *pullis*.—17 Vet. cod. *Insursum*.

NOTÆ

que ac meliora, discriminis causa, ut apud Plautum, 'insigniti pueri' dicuntur vitio aliquo notati et deformes, in Mil. Glor. 'Tum ne uxor mihi insignitos pueros pariat postea.' *Insignitus* etiam aliquando pro eo, qui nullo signo notatus est. Unde in Glossario: 'insignitum, ἀσήμαντα.' *Idem.*

[o] *Insimulare*] Accusare. Gloss. 'insimulare, κατηγορεῖν.' Plaut. Menæch. 'Male facit, si istuc facit: si non facit, tu male facis Quæ insontem insimules.' *Idem.*

[p] *Insipare*] Ab antiquo *sipare*, jacere, est *dissipare*, dispergere, disjicere: *insipare*, injicere: *obsipare*, objicere. Pro *insipare*, *insipere* etiam Veteres dixere. Pomponius Atellanarum scriptor: 'Facile ut ignis fervat, ligna insipite, far concidite.' Varr. lib. IV. de L. L. 'Cum aqua ferventi insipitur.' *Idem.*

[q] *Insipere*] Vide 'Supat.' *Ant. Aug.*

Insipere] Lege ut in al. *Insipere farinulam jacere pullis.* Dac.

[r] *Insitum*] Ab inserendo alterum, unde in Glossario exponitur ἔμφυτον: alterum ab *in* et *situs, a, um*, quod a *sino*. Idem.

[s] *Insons*] Sons, nocens, insons, innocens. Auson. Technopægnio. 'Si bonus est insons, contrarius et malus est sons.' Vide 'sons.' Inde 'morbus sonticus' in 12. tab. est morbus sacer, sive comitialis, qui et morbus major. Dictus *sonticus*, vel quod noceat, ut vult Festus, vel quod causa sit cur quod agendum erat agere desistimus. Vide 'Sonticum morbum.' *Idem.*

[t] *Instaurari*] Ab *instar* est *instaurare*, quasi 'instar novare.' Varro. Alii a σταυρόω, palum defigo. *Instaurare* autem proprie est, quæ aut vi dejecta sunt, aut vetustate corruerunt, renovare. Et inde traducitur ad alia omnia quæ innovantur et integrantur. *Idem.*

[u] *Instigare*] Virg. XI. 'Variisque instigat vocibus alas.' *Idem.*

[x] *Insuasum*] Vide 'suasum.' *Ant. Aug.*

Insuasum] Glossarium: 'Insuasum, εἶδος δοκαριοκαπνισμένων.' Lege,

Insulæ[y] dictæ proprie, quæ non junguntur communibus parietibus cum vicinis; circuituque publico, aut privato cinguntur[18] a similitudine videlicet earum terrarum, quæ fluminibus ac mari eminent, suntque in salo positæ.

Intempestam noctem[z] dicimus pro incertiore tempore, quia non tam facile noctis horæ, quam diei possunt intelligi. Tempestatem enim antiqui pro tempore posuere.

Intercapedo,[a] tempus interceptum, cum scilicet mora est ad capiendum.

Inter[19] cutem flagitatos[b] dicebant antiqui mares, qui stuprum passi aliquando essent.

Intercutitus, vehementer cutitus, id est, valde stupratus.

Interduatim,[20][c] et interatim dicebant antiqui, quod nunc interdum, et interim.

18 Quidam libri *conjunguntur.*—19 Al. *Intra.*—20 Libri impressi *Interim futatim.*

NOTÆ

εἶδος δοκαρίου κεκαπνισμένου. Et sane hoc vult Festus, esse colorem similem illi, qui est in illis trabibus, quas diutinus fumus infecit. *Jos. Scal.*

Insuasum] Colos similis illi, qui est in trabibus, quas diutinus fumus infecit. Plaut. Trucul. II. 2. 'Quia tibi insuaso infecisti propudiosa pallulam.' Quem locum infra Festus adducens, legit *suaso.* Illum vide in 'suasum.' Mihi magis placet *insuaso.* Gloss. 'insuasum, *εἶδος δοκαριοκαπνισμένων.*' Lego, *δοκαρίων κεκαπνισμένων.* Vel, ut Scaliger, *δοκαρίου κεκαπνισμένου. Dac.*

[y] *Insulæ*] Proprie domus ab aliis separatæ. Cicer. Sueton. &c. Improprie autem quælibet domus, et si cum aliis conjunctæ, etiam insulæ vocabantur. Et hoc intellexit Festus cum dixit 'proprie.' *Idem.*

[z] *Intempestam noctem*] Varro lib. VI. de L. L. 'Intempesta nox dicta ab tempestate, tempestas ab tempore, Intempesta nox, quo tempore nil agitur. Attius in Bruto: 'Nocte intempesta nostram devenit domum.'' Servius III. Æneid. 'Intempesta dicta est nox media, intempestiva inactuosa, carens actibus, per quod tempora dignoscimus. Ait enim Lucretius quod per se tempus non intelligitur, nisi per actus humanos. Medium autem noctis tempus actu caret.' Græci tamen noctem intempestam dixerunt, *ἀμολγὸν νύκτα, ἐν ἀμολγῷ τῆς νυκτὸς,* quia tunc mulgent. *Idem.*

[a] *Intercapedo*] Quod inter duo temporis spatia intercipitur. Gloss. 'intercapedo, *διάστημα χρόνου.*' *Idem.*

[b] *Inter cutem flagitatos*] Hos Cato dixit, 'intercutibus stupris obstinatos, insignibus probris flagitatos.' Flagitare verbum obscœnum est. Apuleius: 'Nudatum supinatumque in ventrem execrandis uredinibus flagitabant.' Unico verbo *intercutiti* dicebantur, ut infra. Item et *internuculi.* Omne enim medium *nucleum* vocabant Veteres, ut est apud Vitruvium. *Idem.*

Intergerivi [d] parietes dicuntur, qui inter confines struuntur, et quasi intergeruntur.

Internecivum [1] [e] testamentum est, propter quod dominus ejus necatus est.

Internectio,[f] vitæ privatio appellatur interfectio: [2] a nece denominato vocabulo.

Interregnum appellatur spatium temporis, quousque in loco mortui alius ordinetur.

Intrahere [g] est contumeliam intorquere.

Involvus,[3] [h] vermiculi genus, qui se involvit pampino.

1 Al. *Internecinum.*—2 'Verbum *interfectio* videtur adjectum.' *Fulv. Ursin.*—3 Quidam libri *Involvulus.*

NOTÆ

[c] *Interduatim*] Ab *interduatim* et *interatim, interdum* et *interim* dici judicat Festus. *Interduatim* apud Plautum restituit Scioppius, Trucul. IV. 4. 'Id quoque interduatim nomen commemorabitur.' Libri impressi, *interim futatim.* Sed de hoc alibi. *Idem.*

[d] *Intergerivi*] Glossar. 'Intergerios.' *Ful. Ursin.*

Intergerivi] Ego mallem scribere per duo *rr.* Est enim a *Gerris,* hoc est, cratibus. Unde et 'Concratitii' parietes aliquando dicuntur. Glossarium: 'Intergeries paries, τοῖχος ὁ δύο κτήσεις διορίζων.' *Jos. Scal.*

Intergerivi parietes] Qui inter duas habitationes intergeruntur, interponuntur, ut eas separent. Ab *intergerendo* dicti, non autem a *gerris,* id est, cratibus, ut putavit Scaliger, qui et ideo legebat *intergerrivi.* 'Intergerivus paries' unica voce dicebatur *intergerium* et *intergeries.* Gloss. ὁ τοῖχος δύο κτήσεις διορίζων. *Dac.*

[e] *Internecivum*] Scribi debet *internecinum,* nam Græci Ἰντερνέκινον. *Ful. Ursin.*

Internecivum testamentum] *Internecivum* sive *internecinum.* Nam utroque modo scribitur, testamentum exitiosum, quod mortem domino peperit. Sic 'internecivum bellum' Ciceroni, Livio, et al. quod non servitutem, sed mortem victis parit. At internecinum testamentum in jure Civili, est falsum testamentum propter quod homo occisus, unde internecini actio, quæ ab Isidoro vocatur 'internecidii, a voce internecida.' 'Internecida,' inquit ille, 'est, qui falsum testamentum fecit, et ob id hominem occidit.' Item: 'Internecidii judicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, et ob id hominem occiderat. Accusatorem ejus bonorum possessio sequebatur.' Et hic forsan Festus respexit. *Dac.*

[f] *Internectio*] Eliso *t internecio.* Et plus sonat quam *necio* sive *nex. Inter* enim interdum auget. Sic *interire* plus est quam *perire.* Idem.

[g] *Intrahere*] In contumeliam sive etiam in laquea, in insidias trahere. *Idem.*

[h] *Involvus*] Bene viri dicti, *involvulus.* Plaut. Cist. IV. 2. 'Imitatur nequam bestiam et damnificam. Quamnam amabo? Involvolum, quæ in pampini folio intorta implicat se.'

JOVISTÆ [i] compositum a Jove, et justæ.

IPSIPE,[4] [k] ipsi neque alii.

Ipsullices [5] [l] bracteæ in virilem muliebremque speciem expressæ.

IRACUNDIA [m] dicta, quod iram incendat.

Ircei [n] genus farciminis in sacrificiis.

4 Alii *Ipsipte.*—5 Scaliger legit *Ipsiplices.* Alii *Ipsillices.*

NOTÆ

Catoni et Columellæ *convolvolus* dicitur. *Idem.*

[i] *Jovistæ*] Locus mendosus. *Ant. Aug.*

Jovistæ] Putarem legendum *jous esto:* quia ita legitur in veteribus legibus. Habeo et fragmenta quarundam, in quibus ita semper exaratum legitur. Sed cum ipse compositum esse dicat, hæ vero sint duæ voces, non potest legi, *jous esto.* Quid sit ergo, quæramus. *Jos. Scal.*

Jovistæ] Scribendum *Jos ipse compositum a jos et ipse.* Gloss. 'Jos, ipse, αὐτός.' Antiqui autem *jos* dicebant pro *is.* Lipsius quæst. lib. III. ep. 20. Meursius autem existimat Pauli hoc additamentum esse. Est enim vox ævi illius barbari, quo vixit, et *Jovistæ* dicebantur, qui sub Jove nati essent. Neque ideo eam interpretatur, quod tum nimis nota esset. Sed valde se ridendum propinat, cum compositam dicat et tam ineptum etymon quærat. Ita Meursius, cui minus assentior. *Dac.*

[k] *Ipsipe*] Forte *ipsipte.* Glossar. 'Ipsipte, αὐτός.' Cato *mihipte* posuit, pro *mihi ipsi.* Sic fortasse *ipsipti* hic, pro *ipsimet.* Vide in 'Ineopte.' *Ful. Ursin.*

Ipsipe] Glossarii auctor non bene legit, unde unde accepit. 'Ipsipti, αὐτοί.' Legendum enim, *Ipsipe.* Sed et *ipsipte* potest legi. Ita enim vitiose, ut pronunciabant et scribebant Veteres. Unde Claudius imperator multavit Senatorem, qui *isse,* pro *ipse,* dixerat. *Jos. Scal.*

Ipsipe] *Ipsipte,* ut 'suopte,' 'mihipte,' &c. Forte etiam legendum *ipsipsi,* ut apud Plaut. alicubi 'ipsipsus est.' *Dac.*

[l] *Ipsullices*] Alibi monemus legendum *Ipsiplices.* Cujus sententiæ adhuc me non pœnitet. Glossarium: 'Ipsiplices, αὐτόπτυκτα φύλλα.' *Jos. Scal.*

Ipsullices] Et *ipsillices.* Lamellæ necessariæ sacrificiis, quæque ad rem divinam dicuntur maxime conferre. Alio nomine *subsilles* dictæ. Vide 'subsilles.' Doctissimus Vossius suspicatur imagunculas fuisse, quis magi in amatoriis sacrificiis utebantur, ut eum, quem referebant, in amorem pellicerent. Ab *ipse* et *illix.* Pessime autem Scaliger, qui legebat *ipsiplices.* Nam omnino aliud sunt *ipsiplices,* nempe αὐτόπτυκτα φύλλα, 'per se plicata folia.' *Dac.*

[m] *Iracundia*] Ab *ira* et veteri *cando,* unde *incendo:* ita Festus. Male *iracundus* ab *iratum,* ut a 'fatum,' 'facundus,' a 'veritum,' 'verecundus.' *Idem.*

[n] *Ircei*] Immo *Ircens,* ut infra. Neque iterum ponendum erat. *Jos. Scal.*

Ircei] Ab *hircus, hirceus* sive *irceus,* genus farciminis ex hircino sanguine. *Dac.*

Ircens,[o] genus farciminis.

Irnella,[p] vasis genus in sacris.

Irpices[6] [q] genus rastrorum ferreorum, quod plures habent dentes ad extirpandas herbas in agris.

Irpini [r] appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem secuti agros occupavere.

Irquitallus [s] puer, qui primo virilitatem suam experitur.

ITA castor, ita mehercules:[7] ut subaudiatur juvet.

Italia [t] dicta, quod magnos Italos,[8] hoc est, boves habeat:

6 Al. *Ircipes.*—7 Alii libb. *Ita me Castor, ita me Hercules:* et ita legendum monet Dac.—8 Quidam libri *vitulos:* et mox, pro *Itali, ab Italis.*

NOTÆ

[o] *Ircens*] Male Scaliger. Lege *irceus.* Idem.

[p] *Irnella*] Diminutivum ab *hirnea*, quod est vinarii vasis genus. *Idem.*

[q] *Irpices*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Irpices] Servius Danielis, in illud, 'Vimineasque trahit cratis,' 'Ad agrorum,' inquit, 'scilicet exæquationem, quam Irpicem rustici vocant.' Vide Conjectanea nostra. *Jos. Scal.*

Irpices] Cato vocat *urpices*, sive *hurpices:* est autem a Græco ἅρπαξ, ἁρπαγὴ, quia herbas ἁρπάζει, rapit. Euripid. Σαίρειν σιδηρῷ τῇδέ μ' ἁρπαγῇ δομούς: 'Verrere sidereo hocce irpice domos.' Male Varro a *serpendo*, lib. IV. de L. L. 'Irpices regula cum pluribus dentibus, quam itidem ut plaustrum boves trahunt, ut eruant quæ in terra sunt,' (bene Scaliger *serpunt*,) 'sirpices, postea *s* detrita a quibusdam dicti.' *Dac.*

[r] *Irpini*] Videndus Strabo in fine lib. V. *Ful. Ursin.*

Irpini] Gens Samnitium, a Lupo coloniæ ductore: nam lupum *Irpum* dicunt. Servius IX. Æneid. 'Lupi Sabinorum lingua irpi vocantur.' Strab. lib. V. Ἑξῆς δ' εἰσὶν Ἱρπῖνοι, καὐτοὶ Σαυνῖται· τοὔνομα δ' ἔσχον ἀπὸ τοῦ ἡγησαμένου λύκου τῆς ἀποικίας. ἵρπον γὰρ καλοῦσιν οἱ Σαυνῖται τὸν λύκον. id est, 'Deinceps sequuntur Hirpini, ipsi quoque Samnitæ. Nomen iis a lupo coloniæ ductore, quem hirpum Samnites appellant.' Sed e Græcia mutuati sunt vocem *irpum* Samnites: ἅρπος enim vox antiqua Græca, quæ lupum significabat a rapacitate: nam ἅρπω, rapio; inde et ἅρπη, milvus avis rapax, Latinis *Hirpus*, ut ἅρπαξ, hirpex; ita et Samnites vocarunt. Salm. in Solin. Nota interim lupum coloniæ ductorem. Sic Battum corvus duxit in Libyam. Sic alios multos qua volucres qua feræ. *Dac.*

[s] *Irquitallus*] Vide 'Hirquitalli.' *Ant. Aug.*

Irquitallus] Vide 'hirquitallire.' *Dac.*

[t] *Italia*] Licet a vitulis, vel ab Italo rege multi dicant Italiam esse appellatam, de *Attelido* nihil aliud accepi. Thucyd. lib. VI. Varro lib. XI. cap. 5. de Re Rust. Columel. lib. VI. in prin. Virg. lib. I. Æn. Dionys. lib. I. Antiq. Gell. lib. XI. cap. 1. Apollodorus in Bibliotheca. Steph. de Urbibus. *Ant. Aug.*

Italia] *Ab Attelido.* Puto distinguendum, *ab Atte Lydo: quasi Atta-*

vituli etenim Itali sunt dicti. Italia ab Italo rege, eadem ab Attelido. . . . . appellata.

Itonida 9 [u] Minerva a loco sic appellata.

JUBAR [x] stella, quam Græci appellant φωσφόρον vel ἕσπερον, hoc est, lucifer, quod splendor ejus diffunditur in modum jubæ leonis.

9 Legendum monet Dac. *Itonis* vel *Itonia*.

NOTÆ

lia. Sane ἄττης est nomen Lydium, et Phrygium. Lydos vero in Italiam venisse, nemo dubitat. Quin et Strabonem nobiscum facere postea deprehendimus, lib. v. *οἱ Τυῤῥηνοὶ τοίνυν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις Ἐτροῦσκοι καὶ Τοῦσκοι προσαγορεύονται. οἱ δ᾽ Ἕλληνες οὕτως ὠνόμασαν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Τυῤῥηνοῦ τοῦ Ἄτυος, ὥς φασι, τοῦ στείλαντος ἐκ Λυδίας ἀποίκους δεῦρο.* Vide cetera. Vide Herodotum lib. I. item Dionysium Halicar. lib. I. *Jos. Scal.*

Italia] Primam Festi sententiam confirmat Gellius lib. XI. cap. 1. 'Timæus in historiis, quas oratione Græca de rebus pop. Rom. composuit, et M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo appellatam scripserunt, quoniam boves Græca veteri lingua *ἰταλοὶ* vocitati sunt.' Idem et apud Varronem legas de Re Rust. lib. II. cap. 5. 'Græcia enim antiqua, ut scribit Timæus, tauros vocabat *ἰταλοὺς*, a quorum pulchritudine et fœtu vitulorum Italiam dixerunt.' Secundam de Italo rege secuti Thucydides, Antonius Syracusanus, Hyginus. Quorum primus eum Siculum dicit, alter Œnotrium; Hyginus Ulyssis ex Telegono nepotem. Infra *ab Attelido.* Sic optime distinguendum monuit Scaliger: *ab Atte Lydo.* Sane Ἄττης est nomen Lydium, et fuit Ἄττης vel Attys Manis Lydiæ regis filius: sed hæc omnia meræ nugæ. Et optime Doctiss. Bochartus, qui postquam probavit Italiæ littora Phœnicibus fuisse cognita, priscam Italiam nihil aliud fuisse, quam Brutiorum agrum cum parte Lucaniæ, Brutiorumque agrum pice abundasse, tandem apertissime demonstravit Italiam dictam ab Hebræo, *itar*, id est, *pix*: 'itaria,' quasi dixeris 'picearia regio.' Græci mollito sono *Italiam* dixere. Nam R et L facile commutantur. *Itar*, pix, alio nomine Hebræis doctoribus *calab* dicitur, a quo vicinæ Brutiis Calabriæ nomen, quæ et ipsa pinu, et picea, aliisque arboribus piciferis est valde ferax, unde et eadem Græce Πευκετία. *Peucetia* dicta ἀπὸ τῶν πευκῶν 'a piceis arboribus.' *Dac.*

[u] *Itonida*] Lege *Itonis* vel *Itonia.* Callim. in Cererem. Ἦνθον Ἰτωνιάδος μιν Ἀθηναίας ἐπ᾽ ἄεθλα Ὀρμενίδαι καλέοντες. 'Venerunt ipsum ad Itoniadis Minervæ certamen Ormenidæ vocaturi.' Ubi Schol. 'Ἰτὼν πόλις Θεσσαλίας, ἔνθα τιμᾶται Ἀθηνᾶ. Iton urbs Thessaliæ, ubi colitur Minerva.' Immo etiam et *Itonia* recte legi potest: sic 'cassida' et 'cassis;' 'chlamyda' et 'chlamys;' 'Tritonida' et 'Tritonis;' 'Colchida,' 'Colchis;' 'Elida,' 'Elis:' et sexcenta alia. *Idem.*

[x] *Jubar*] Varr. lib. VI. de L. L. 'Jubar dicitur stella lucifer, quæ in summo habet diffusum lumen, ut Leo in capite jubam.' Sed recte de vespero etiam *jubar* dici monuit Festus.

Jubere [y] ponebatur pro dicere, quod valet interdum pro decernere: ut Populus jussit.

Jubilare [z] est rustica voce inclamare.

Jugarius vicus [a] dicitur Romæ, quia ibi fuerat ara Junonis Jugæ, quam putabant matrimonia jungere.

Juge [b] auspicium est, cum junctum [10] jumentum stercus fecit.

10 Alii libb. *vinctum*.

NOTÆ

Calvus in Epithalamio: 'Hesperium ante jubar quatiens.' 'Stellam jubatam' vocat Varro. Et Callimach. alludens οὖλος ἐθείραις Ἕσπερος, qui locus male ab interprete acceptus est dum vertit: 'Salubris capillis vesper.' οὖλος ἐθείραις dixit Callimach. quod alii οὐλοκάρηνος, unica voce, οὐλόθριξ, crispus. *Idem.*

y *Jubere*] Hoc verbo populus Rom. utebatur, cum legem aut aliud rogatus a magistratu, hoc modo, 'velitis jubeatis Quirites:' ita respondebat, si rogationem probaret: 'Volumus jubemusque.' *Jubere* aliquando pro *hortari:* ut 'jubeo te valere,' &c. *Idem.*

z *Jubilare*] Rusticorum plane verbum, ut et ipse dicit. Attius in Chrysippo: 'Io buco, quis me jubilat? Vicinus Atus antiquus.' Prius enim *jobilare*. Nam *Io* rusticorum ἐπίφθεγμα, ut in Attellana: 'Io venit simus et villa.' *Jos. Scal.*

Jubilare] Rustici *jubilare* dicuntur, cum clamant, urbani *quiritare*. Varr. lib. v. de L.L. 'Ut quiritare urbanorum, sic jubilare rusticorum.' Et ibidem adducit locum Chrysippi: 'Io buco, quis me jubilat? Vicinus Atys antiquus.' Prout hunc locum emendavit Scaliger; pro *jubilare* prius dicebant *jobilare;* nam *Io* rusticorum ἐπίφθεγμα, ut in Atellana: 'Io venit simus et villa.' In glossis Græco-Lat. 'Ejulatus, jubilatus: κραυγὴ ἀγροίκων,' 'Clamor rusticorum.' Et in Glossario: 'Quiritans ἐπιβοώμενος, clamans.' *Dac.*

a *Jugarius vicus*] Pub. Victor, in octava regione urbis: 'Vicus jugarius idem et thurarius, ubi sunt aræ Opis et Cereris cum signo Vertumni.' Ubi nulla mentio aræ Junonis. Quidam *jugarium* dictum scribunt ab ara juga, quod ad eam nubentes veteri ritu vinculis juncti fuerint. *Idem.*

b *Juge*] Cicero II. de Divinatione: 'Huic simile est, quod nos Augures præcipimus, ne juge auspicium obveniat, ut jumenta jubeant disjungere.' Servii fragmenta in illud: 'primum omen equos in gramine vidi:' 'Multi de libris Augurum tractum tradunt. Jugetis enim, quod ex junctis jumentis fiat: observatur enim, ne prodituro magistratui disjunctis bubus plaustrum obviam veniat:' et infra: 'Cum autem dicit JUGO, veram significationem Jugetis facit.' *Jos. Scal.*

Juge] Pessime hunc locum tractavit Schegkius. Auspicato viam, aut aliud agenti, jumentum alteri jumento vinctum si stercus faceret, ex Augurum ritibus vitiabat auspicium, quod non faciebat ab alio sejunctum. Ideoque ne tale auspicium obveniret, jubebant disjungere. Cicero II. de Divinat. 'Si quando rem agere vellet,

Jugere [c] milvi dicuntur, cum vocem emittunt.

Juges, [d] ejusdem jugi, pares: unde conjuges,[11] et sejuges.

Jugula [e] stella Orion, quod amplior sit ceteris, quasi nux juglandis.

Jugum, [f] sub quo victi transibant, hoc modo fiebant: fixis duabus hastis, super eas ligabatur tertia: sub iis victos discinctos transire cogebant.

11 Ed. Scal. *unde, &c.*

NOTÆ

ne impediretur auspiciis, operta lorica se iter facere. Huic simile est, quod nos Augures præcipimus, ne juge auspicium eveniat, ut jumenta jubeant disjungere.' Tamen Servius ad illud Virgil. III. Æneid. 'Quatuor hic primum omen equos in gramine vidi.' 'Multi,' inquit, 'de libris Augurum tradunt: juge id enim dicitur augurium, quod ex junctis jumentis fiat. Observatur enim ne prodituro magistratui disjunctis bobus plaustrum obviam veniat.' Et paulo post: 'Cum autem dicit Jugo, veram significationem Jugetis facit.' Quæ paulo diversa sunt. Sed mihi suspicio est e Servio aliquid excidisse: forte scriptum fuerat, *ne prodituro magistratui nisi disjunctis bobus, &c.* porro eo allusisse videtur auctor Glossarii cum scripsit, 'jugites, *συνεζευγμένοι*.' *Dac.*

[c] *Jugere*] Glossarium: 'Jugit, *ἰκτῖν βοᾷ*.' Ita enim legendum Varro Sesquiulyxe: 'Jugere volitans milvos aquam e nubibus tortam indicat fore, ut tegillum sibi pastor sumat.' Vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Jugere] Glossæ Isidori: 'jugit milvus cum vocem emittit.' *Dac.*

[d] *Juges*] Inde adjectiva, 'conjuges,' 'sejuges,' 'injuges.' Apuleius: 'quinque conjuges copulæ, iis ordinatæ vicibus attinentur.' Idem alibi: 'Nec istud puduit me cum meo famulo, meoque vectore illo equo factum conservum atque conjugem.' Inde *conjux* de *viro*, subaudi *vir*: de *uxore*, subaudi *uxor*. Gloss. Isidori: 'Injux bos, nondum jugo junctus.' *Idem.*

[e] *Jugula*] Glossarium: 'Jugula, *ἄστρον Ὠρίωνος, Ὀράτιος ὥς φησι*.' Sane Horatius meminit Orionis, non autem jugulæ. Sed legendum: *ὁ Ἄττιος ὥς φησι*. Varro: 'Jugula signum est, quod Attius appellat Oriona, cum ait: citius Orion patefit.' Ita nec quidem constabit sua fides illi Glossario. Nam Attius non dixit jugulam, sed Orionem. Sed puto *μνημονικὸν ἁμάρτημα*: cum meminisset a Varrone Jugulæ, et Attii uno in loco mentionem factam, putasse ab Attio ipso jugulæ quoque mentionem fieri. *Jos. Scal.*

Jugula] Plaut. Amphit. I. 1. 'Neque jugula, neque vesperugo, neque Virgiliæ occidunt.' Ratio autem nominis ex Varrone lib. VI. 'Hujus signi caput dicitur e stellis quatuor, quas infra duæ claræ, quas appellant humeros, inter quas quod videtur jugulum. Unde jugula dicta.' Idque rectius quam quod nugatur hic Festus. *Dac.*

[f] *Jugum*] Idem Livius lib. III. sect. 28. 'Tribus hastis jugum fit, humi fixis duabus, superque eas transversa una deligata.' Vide 'sub jugum mitti.' Vide et Liv. lib. IX. sect. 5. *Idem.*

Junium [g] mensem dictum putant a Junone: iidem ipsum dicebant Junonium et Junonialem. Julium quod eo mense dicitur Julius [h] natus.

Jurare [i] Flamini Diali fas non erat.

Jurgatio, [k] juris actio.

Jussa, [12] [l] jura.

Justi dies [m] dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, et vexillum in arce positum.

Justum vadem, [n] idoneum sponsorem.

Juvenalia [13] [o] fingebantur Dianæ simulacra, quia ea ætas

12 Viri docti *Jusa:* quod probat Dac.—13 Alii *Juvenilia.*

NOTÆ

g *Junium*] Multa de his Ovid. lib. vi. Fast. et Macrob. lib. i. Saturn. *Ant. Aug.*

Junium] Junonius antea dictus. Ovid. vi. Fast. 'Est illic mensis Junonius: aspice Tybur, Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ.' *Dac.*

h *Julius*] Quintilis antea dictus, quod Quintus esset a Martio, qui mensi dabat initium. Postea in honorem Cæsaris *Julius* dictus, quod is 4. Idus ejusdem mensis natus sit. *Idem.*

i *Jurare*] Notum ex edicto perpetuo Prætoris: SACERDOTEM. VESTALEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN OMNEI. MEA. JVRISDICTIONE. JVRARE NON. COGAM. Livius libro xxxi. 'C. Valerius Flaccus, quem præsentem creaverant, quia Flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat.' Vide Plut. Problem. *Jos. Scal.*

k *Jurgatio*] Varr. lib. vi. 'jurgare est jure agere, cum quis jure litigarit.' Sed proprie *jurgatio* et *jurgium* est, inter benevolos et propinquos dissentio, vel contentio. *Lis* inimicorum concertatio vehementior. Cicero iv. de Repub. 'Si jurgant, benevolorum concertatio est, lis inimicorum non jurgium dicitur.' Quare apud probos auctores distinguuntur. Liv. lib. v. 'jurgiis ac litibus temperatum.' Ovid. ii. Fast. 'Lite vacent aures, insanaque protinus absint Jurgia, differ opus, livida lingua, tuum.' *Dac.*

l *Jussa*] Optime viri docti, qui legunt *jusa*: i. e. *jura*, *s* pro *r*: ut 'majosibus' pro 'majoribus.' 'Lasibus' pro 'Laribus,' &c. *Idem.*

m *Justi dies*] Unico verbo Glossarium cum alia interpretatione: 'Justidium, ἀρχοντικὴ ἡμέρα.' Tanquam justi dies sint, quibus jus dici poterat, quod verum non est. *Jos. Scal.*

Justi dies] Erant continui triginta dies, quibus exercitui imperato vexillum rufi coloris in arce positum erat, et præliaribus diebus differunt, quod præliaribus fas erat rem repetere, et hostem lacessere, justis autem non item. Alii *justidium* (sic enim dicuntur unica voce) aliter exponunt, nempe ἀρχοντικὴ ἡμέρα, tanquam justi dies sint, quibus jus dici poterat, quod omnino falsum est. *Dac.*

n *Justum vadem*] Vide 'vadem.' *Idem.*

o *Juvenalia*] Alii *juvenilia;* non male. Non ita tamen ut *juvenalia* rejiciamus.

fortis est ad tolerandam viam. Diana enim viarum putabatur Dea.

Juventutis [14] [p] sacra pro juvenibus sunt instituta.

14 Alii *Juventatis*.

NOTÆ

A *juvenis* enim et *juvenalis* et *juvenilis* recte dicitur. Juvenalia igitur Dianæ simulacra fingebantur, vel quod ea ætas venationi maxime apta est, cui præest Diana, vel quia viarum Dea putabatur. Callimachus in Dianam: *καὶ μὲν ἀγυιαῖς Ἔσσῃ καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος.* 'Et quidem viarum Eris et portuum custos.' *Idem.*

[p] *Juventutis*] Alii *juventatis:* non male: non tamen, ut propterea *Juventutis* rejiciamus. Indifferenter enim utrumque usurpabant. In Glossario: 'Jolinta, ἥβα.' Lego *Joventa*. Jos. Scal.

Juventutis] Alii *juventatis;* sed sine discrimine utrumque Veteres usurpabant. *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER X.

LABES [a] macula in vestimento dicitur, et deinde μεταφορικῶς transfertur in homines vituperatione dignos.

Lacerare,[b] dividere, comminuere est, ex quo dictus est lanius,[c] qui discindendo lacerat pecora. Lacinia,[d] quod [1] pars vestimenti est. Lacerna,[e] quod minus capitio est.

1 Pro *quod* quidam libri habent *quædam*.

NOTÆ

[a] *Labes*] Cum *labes* sit a *labor*, cado, verosimilius est ruinam proprie significare, et metaphorice maculam in vestimentis et hominibus, ut apud Plaut. in Pers. 'labes popli.' *Duc.*

[b] *Lacerare*] Scindere, dividere, comminuere, dissipare. 'Lacerare furtis hereditatem.' Florus: 'bona patria lacerare.' Sallust. *Idem.*

[c] *Lanius*] Non a lacerandis, sed a laniendis pecoribus. Vide 'dilaniare.' *Idem.*

[d] *Lacinia*] Infima pars vestis, quæ lacerando avulsa est, a *lacino*, lacero, quod a Græco λακῶ, unde Lacinia λακίς. *Idem.*

[e] *Lacerna*] Verba sunt Pauli, *Lacerna, quod minor capitio sit*. Ultimis temporibus *Capitium* significabat capitis tegumentum. Antiquitus autem mamillare fœminarum. Neque unquam boni auctores pro cuculione acceperunt, ut posterior ætas barbara, quæ epomidas monachorum *capitia* vocat. Nos olim adolescentes docuimus in Conjectaneis Nonium errare, qui putarit a Veteribus in eum significatum accipi, in quem accipiebat sua ætas. Quin locus Varronis, qui ab eo producitur, manifesto contra eum facit. At Hieronymus, antiquitatis et linguæ Romanæ peritus scriptor, *Capitium* non aliter accipit, quam Varro, et Veteres, in Epistola de veste Sacerdotali. *Jos. Scal.*

Lacerna] Lege, *quod minor capitio est*. Quæ sunt Pauli verba, ut op-

Lacer,[f] quod auribus curtatis est.[2] Lacerum quodcumque est in corpore imminutum.

Lacit,[g] decipiendo inducit. Lax etenim fraus est. Lacit, in fraudem inducit. Inde est allicere, et lacessere: inde lactat, illectat, delectat, oblectat.

Lacobrigæ[h] nomen compositum a lacu et briga[3] Hispaniæ oppido.

Lactaria columna[i] in foro olitorio dicta, quod ibi infantes lacte alendos deferebant.

Lacuna,[k] aquæ collectio, a lacu derivatur, quam alii lamam,[4] alii lustrum[5] dicunt.

2 Dac. legit *quod minor capitio est.* Vide Notas.—3 'L. m. *a lac et ercobriga.*' Fulv. Ursin. Alii libri, *compositum ex Arcobriga.*—4 Vide Not. inf.—5 Quidam libri λουτρῶν.

NOTÆ

time monuit Scaliger. Ultimis enim temporibus capitium significabat capitis tegumentum; antiquitus autem mamillare fœminarum, et strophia vel fascias illas, quibus utebantur, ut graciles essent. Terent. de puellis, quas matres student esse 'Demissis humeris vincto pectore, ut graciles sient.' Varr. lib. IV. de L. L. 'Capitium ab eo, quod capit pectus.' Idem de vita populi Rom. lib. III. 'Neque id ab orbita matrum familias instituti, quod eæ pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant.' Neque unquam boni auctores pro Cuculione acceperunt, ut posterior ætas barbara, quæ epomidas monachorum *capitia* vocat. Neque Hieronymus, antiquitatis et linguæ Romanæ peritus scriptor, *capitium* aliter accepit, quam Varro et Veteres, in Epistola de veste sacerdotali. *Dac.*

f *Lacer*] Ascon. in Verr. II. 'Lacer dicitur amputatis a corpore sensuum membris, hoc est, auribus oculisve.' Immo non solum auribus oculisve, sed et quavis alia parte corporis. Virg. VI. Æn. 'Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora, Ora manusque ambas, populataque tempora raptis Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.' *Idem.*

g *Lacit*] 'Lacere in fraudem' dixit Lucret. lib. V. 'Quæ lacere in fraudem possent, vinctosque tenerent.' A *lacere* est *lactare*, ut a 'ducere,' 'ductare.' *Lactare* est blanditiis trahere, unde 'delectat,' 'illectat,' 'electat,' 'oblectat.' *Idem.*

h *Lacobrigæ*] Lacobriga Hispaniæ urbs, ad sacrum promontorium prope *lagos*, sic dicta a lacu et briga. Alii legunt *Arcobriga*, quod Hispaniæ oppidum est in Lusitania, et in Tarraconensi Celtiberorum regione. *Idem.*

i *Lactaria columna*] Eam in undecima urbis regione ponit Pub. Victor. 'Forum olitorium,' inquit, 'in eo columna est lactaria, ad quam infantes lacte alendos deferunt.' *Idem.*

k *Lacuna*] Vide 'Lustra.' *Ant. Aug.*

Lacuna] Pro *lamam* perperam manuscripti *limam*. Neque id tam mirum, quam doctos viros pro eo substituisse λίμνην. En cacoëthes bonos

Lacus [l] Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus,[6] ominis boni gratia, ut in dilectu [7] censuve primi nominantur Valerius, Salvius, Statorius.

Læna [m] vestimenti genus habitus [8] duplicis; quidam appellatam existimant Tusce, quidam Græce, quam χλαίνην dicunt.

Læva,[n] sinistra, quam Græci σκαιάν. Unde tractum cognomen Scævola, a læva, lævum, sinistrum, et lævorsum, sinistrosum.

6 Pro *eruendus* scribendum monent Ursin. Dac. *fruendus*.—7 Al. *delectu*.—8 'L. m. pro *habitus* habet *habitu*, et χλανίδα pro χλαίνην.' *Fulv. Ursin.*

NOTÆ

auctores corrumpendi. Cur ipsis displicuit *lama?* an ignorant idem esse, quod *lustrum?* Et sane ita Veterum Glossæ: 'Lamæ, πηλώδεις τόποι.' Melius tamen *lamæ* collectiones aquarum exponerentur. *Jos. Scal.*

Lacuna] Varro lib. IV. de L. L. 'Lacus lacuna magna ubi aqua contineri potest.' Virg. I. Georg. 'Unde cavæ tepido sudant humore lacunæ.' Ubi Servius: 'Lacunæ sunt fossæ, in quibus collecta aqua stare consuevit et est quasi lacus minores.' Vide 'lustrum.' *Dac.*

[l] *Lacus*] Pro *eruendus* scribendum, *fruendus;* quod verbum est in Censoriis locationib. frequens. *Ful. Ursin.*

Lacus Lucrinus] Veteres Rom. non solum læta et felicia verba captare solebant, sed etiam si quæ male ominata occurrerent et obscœna, ea in contraria deflectebant. Inde est cur *maleventum* in *beneventum* mutarent; cur Lucrinum lacum primum in vectigalibus publicis locarent propter omen lucri. Cur in nuptiis proferrent 'Caiam Cæciliam' et 'Thalassionem,' et in Vestali capienda 'Amatam.' Et cur adeo in *delectu* sive *dilectu* (nam utrumque æque bonum est,) et in *censu* primos eos, vel legerent, vel censerent, qui Valerii, Salvii, Statorii nominabantur, ex eo scilicet auspicantes valentem, salvam, et stantem fore rempublicam. Cicero: 'Itemque,' inquit, 'in lustranda colonia ab eo, qui eam deduceret, et cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur, quod idem in delectu Coss. observant, ut primus miles fiat bono nomine.' Ceterum in verbis Festi pro *eruendus* legendum *fruendus*, ut jam olim videre viri doctissimi. Etsi *eruendus* quodam modo defendi posse videatur. Immo et nihil mutandum. 'Lacus Lucrinus locabatur eruendus,' id est, ut ego interpretor, retandus, purgandus. *Dac.*

[m] *Læna*] Toga crassior supra cetera vestimenta, unde Varro a lana multa dictam putat lib. IV. 'Læna quod de lana multa, duarum enim togarum instar.' Alii Etrusce dictam volunt: sed *læna* omnino a χλαίνη, quasi χλιαίνη a verbo χλιαίνω, calefio. Nam et ex Plutarcho certum est *lænas* nihil esse aliud, quam Græcorum χλαίνας. *Idem.*

[n] *Læva*] A λαιὸς inserto κ, ut a σκαιὸς scævola, qui sinistra tantum manu utitur. *Idem.*

Lamberat, [o] scindit, ac laniat.

Lance [p] et licio dicebatur apud antiquos; quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabāt, lancemque ante oculos tenebat propter matrum familiæ, aut virginum præsentiam.

Lancea [q] a Græco dicta, quam illi λόγχην vocant.

Laneæ effigies [r] compitalibus noctu dabantur in [9] compita:

9 Quidam libb. *ad c.*

NOTÆ

[o] *Lamberat*] Respicit locum Plaut. Pseudol. II. 4. 'Enge, pellepide, Charine, me meo ludo lamberas.' *Idem.*

[p] *Lance*] Notum ex XII. Tabulis esse, ideoque repetendum ab ultimo Atheniensium jure: nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cincticulo amicti, quod vocatur hic licium, ædes suspectas ingrediebantur. Aristophanes *νεφέλαις·* Κατάθου *θοιμάτιον. ἠδίκηκα τί;* Οὐκ· *ἀλλὰ γυμνοὺς εἰσιέναι νομίζεται.* 'Αλλ' *οὐχὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι.* Plato etiam de legibus lib. XII. *φωρᾷν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὁτῳοῦν γυμνὸς, ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος προομόσας τοὺς νομίμους θεοὺς, ἦ μὴν ἐλπίζων εὑρήσειν, οὕτω φωρᾷν.* Propter matrem familias autem et virgines opponebat lancem ante oculos, quia etiam in *γυναικωνίτιδα* intrabat: quod non licebat apud Græcos viro externo, ne corrumpendi fœminas potius, quam furti concipiendi causa ingressus videretur. Ideoque lancem ob oculos ponebat, ne videret eas. Sed quæro, quid ergo proderat intrasse Gynæconitin, et nihil videre? Sane qui ita oculos tegeret, quid videre posset, quomodove furtum concipere, nescio. *Jos. Scal.*

Lance et licio] Certe hic erravit, sive Festus, sive Paulus sit, qui nobis hunc morem conscripsit; neque enim, qui licio cinctus erat, idem et lancem habebat ob oculos; qui enim furtum quærere potuisset? Quærere furtum per lancem et licium dicebatur rei furtivæ dominus, cum adhibito servo publico, qui licio cingebatur, ædes intrabat, quæ sibi furti suspectæ erant, ipse lancem habens ob oculos, ne cum in Gynæceum intraret, corrumpendi fœminas potius, quam furti quærendi causa videretur ingressus: hoc autem ex ultimo Atheniensium jure in leges 12. tab. relatum fuisse docuit Scaliger. Nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cinctulo amicti ædes suspectas ingrediebantur. Plato de legibus lib. XII. *Φωρᾷν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι πάρ' ὁτῳοῦν γυμνὸς, ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος, προομόσας τοὺς νομίμους θεοὺς, ἦ μὴν ἐλπίζων εὑρήσειν, οὕτω φωρᾷν.* Ubi quod *χιτωνίσκον* vocat Plato, Romani dixere *licium.* Inde Aristophanes in *νεφέλ.* Κατάθου *θοιμάτιον. ἠδίκηκα τί;* Οὐκ· *ἀλλὰ γύμνους εἰσιέναι νομίζεται.* 'Αλλ' *οὐχὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι.* 'Depone vestem. Quid peccavi? Nihil, verum nudos introire lex jubet. Atqui nihil furaturus ego quidem introëo.' Ubi vide Schol. p. 155. *Dac.*

[q] *Lancea*] Vide in 'Pilæ.' *Jos. Scal.*

Lancea] Hispanicum verbum esse ait Varro apud Gellium lib. XV. cap. 30. Diodorus Gallicum. Addebat Bochartus forsan esse a Chaldaico

quod lares, quorum is erat dies festus, animæ putabantur esse hominum, redactæ [10] in numerum Deorum.

Lanerum [11] [s] vestimenti genus ex lana succida confectum.

Lanoculus,[t] qui lana tegit oculi vitium.

Lapidem silicem [u] tenebant juraturi per Jovem, hæc verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter salva urbe arceque bonis ejiciat, uti ego hunc lapidem.

Lapidicinæ,[12] [x] ubi exscinduntur lapides.

Lapit,[13] [y] dolore afficit.

Larentalia [14] [z] conjugis Faustuli nutricis [15] Remi et Romuli Larentiæ festa.

10 Alii *sedatæ*, vet. cod. *relatæ*.—11 Al. *Laverum*.—12 'L. m. *Lapidicinæ, ubi exciduntur lapides*.' Fulv. Ursin.—13 Al. *Lipit*, vel *Lipuit*, vel *Lapuit*, vel *Labit*.—14 Alii legunt *Laurentalia* et *Laurentiæ*.—15 Quidam *inventoris*.

NOTÆ

roncha, unde Græci λόγχη. *Dac.*

[r] *Laneæ effigies*] Vide 'pilæ' et 'effigies.' *Idem.*

[s] *Lanerum*] A lana, lanerus, a, um: ut a quercus quercerus. *Idem.*

[t] *Lanoculus*] Qui culcitam laneam habet ob oculos, ut apud Plautum Mil. Glor. qui oculum lana tegit, ut is sese melius habeat; lanam enim frequenter Veteres adhibebant. Sueton. in Domitian. cap. 17. 'Ac sinisteriore brachio, velut ægro, lanis fasciisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem obvoluto.' Martial. 'Quod lana caput Alligas, Charine.' *Idem.*

[u] *Lapidem silicem*] Etsi sciam, juratores simpliciter hac formula usos, quam Festus refert, hic tamen per *jusjurandum*, illud intelligo, quo fœdera firmabantur. Vide Polyb. lib. III. Alia etiam formula usos Veteres in fœderibus feriendis patet ex Livio lib. I. quæ hæc fuit: 'Qui prior defexit publico consilio dolo malo, tu illo die, Jupiter, populum eum sic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito quanto magis potes pollesque. Hæc ubi dixit porcum saxo silice percutit.' *Idem.*

[x] *Lapidicinæ*] Corrupte pro *lapicædinæ*. A *lapis* et *cædo*, a 'cædo,' 'cædina,' ut a 'fodio,' 'fodina.' *Idem.*

[y] *Lapit*] Pacuvius Peribœa: 'Lapit cor cura, ærumna corpus conficit.' Imitatum a Græcis, qui πώρωσιν ἀντὶ τῆς λύπης dicunt. *Jos. Scal.*

Lapit] Id est, *lapidescit*, lapidis instar durum fit. Pacuvius Peribœa: 'Lapit cor cura, ærumna corpus conficit.' *Dac.*

[z] *Larentalia*] Placet librorum quorundam lectio, Faustuli inventoris Remi: quanquam non displicet nutritii. Inventor est plusquam nutritius, qui expositos sustulit, et educavit. Inventi enim infantes dicuntur, οἱ χαμαιρῥιφεῖς: et qui expositi sunt, propterea in Constitutionibus dicti χαμευρετοί. *Jos. Scal.*

Larentalia] Festa quæ in honorem Accæ Larentiæ 10. Kal. Jan. celebrabantur. Alii legunt, *Laurentalia*

Larvati,[a] furiosi, et mente moti, quasi larvis exterriti.

Latex[b] a lapsu, profluens aqua dicitur: utimur tamen hoc vocabulo et in vino.

Latine loqui[c] a Latio dictum est, quæ locutio adeo est versa, ut vix ulla pars ejus maneat in notitia.[16]

Latitaverunt[d] Cato posuit pro sæpe tulerunt.

Latrare[e] Ennius pro poscere posuit.

Latrones[f] eos antiqui dicebant, qui conducti militabant,

16 Alii libri *innoxia.*

NOTÆ

et *Laurentiæ,* et ita Varro lib. v. Ovid. lib. III. Fast. Sed Dionysius, Plutarchus, Gell. Macrob. Lactant. præferunt *Larentia* et *Larentalia.* Livius etiam lib. I. 'Ab eo ad stabula Larentiæ uxori educandos datos.' Et Tabula Fast. mense Decembri E. LAR. NP. id est. 'Larentalia nefastus primo.' Libri quidam pro *nutritii* habent *inventoris,* quod placuit Scaligero, mihique etiam placet. *Inventor* plus est quam *nutritius,* qui expositos sustulit atque educavit; inventi enim infantes dicuntur *οἱ χαμαιρριφεῖς,* et qui expositi sunt, propterea in constitutionibus dicti *χαμευρετοί.* Quanquam non displicet *nutritii. Dac.*

[a] *Larvati*] Sic proprie dicebantur, qui sibi larvas, id est, nocturna terriculamenta, nocturnos dæmones videre videbantur, iisque erant exterriti. Vide 'Cerritus.' *Idem.*

[b] *Latex*] Melius Servius *a latendo,* quia ibi *latet* humor: *latex* autem liquorem tantum significat. 'Lethæi ad fluminis undam Securos latices et longa oblivia potant.' *Latices,* i. liquorem, fluenta. Et alibi, 'Lenæos latices, laticemque Lyæum.' Id est, Bacchi liquorem. *Idem.*

[c] *Latine loqui*] Polybius lib. III. eadem scribit de antiqua Latina locutione; *τηλικαύτη γὰρ,* inquit, *ἡ διαφορὰ γέγονε τῆς διαλέκτου, καὶ παρὰ Ῥωμαίοις τοῖς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνετωτάτους ἔνια μόλις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινεῖν. Ful. Ursin.*

Latine loqui] Omnia sequentia sunt Pauli. Qui fateatur vix ullam notitiam Latini sermonis superesse, ne speremus ab eo Latinitati consultum, qui illo barbaro sæculo Festum nobis mutilavit. *Jos. Scal.*

[d] *Latitaverunt*] A latum, latito. Ut a dictum, dictito. *Idem.*

[e] *Latrare*] Quidam huc referunt locum Ennii lib. IX. Annal. 'Animusque in pectore latrat.' Sed verosimile non est eo Festum allusisse, aut si alluserit, perperam fecisse certum est. Hic enim *latrat,* non *poscit,* sed *clamat, tumultuatur.* Quod ex Homeri Odyssea expressit Ennius: Κραδίη δ' οἱ ἔνδον ὑλάκτει. *Latrare* vero pro *poscere* posuit Lucret. lib. II. 'Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut quom Corpore sejunctus dolor absit.' *Idem.*

[f] *Latrones*] Varro lib. VI. ἀπὸ τοῦ λάτρου: i. mercede. *Ful. Ursin.*

Latrones] Lege ἀπὸ τοῦ λάτρου, *a stipe,* et ita viri docti. Plaut. Mil. Gl. I. 1. 'Nam rex Seleucus me opere oravit maxumo, Ut sibi latrones cogerem atque conscriberem.' Inde *latrocinari* pro *militare* idem ibidem. Ut autem militibus λάτρον latronum

ἀπὸ τῆς λατρείας.[17] At nunc viarum obsessores [g] dicuntur; quod a latere adoriuntur, vel quod latenter insidiantur.

Latumias [h] ex Græco, et maxime a Syracusanis, qui latomias et appellant, et habent ad instar carceris, ex quibus locis excisi sunt lapides ad exstruendam urbem.

Laudare [i] ponebatur apud antiquos pro nominare.

Laverniones fures antiqui dicebant, quod sub tutela Deæ Lavernæ [k] essent, in cujus luco obscuro abditoque so-

17 Legendum monet Dac. *ἀπὸ τοῦ λάτρου a stipe*: et ita viri docti.—18 Vet. lib. apud Ursin. *Latumias*.

NOTÆ

nomen fecit, sic *stips* stipatorum. Nam et stipatores dicti sunt. Varro lib. VI. *Dac.*

[g] *At nunc viarum obsessores*] Tamen Varro lib. VI. Latrones etiam pro militibus a latere dictos putavit, quia circum latera essent regi. Festus vero pro gemina notione geminum vocis etymon commentus est. Sed frustra uterque. Obsessores viarum latrones dicti, quia id milites conductitii factitabant, qui latrones proprie dicti sunt. *Idem.*

[h] *Latumias*] L. m. *Lautumias*: antiqua scribendi consuetudine, ut 'Laumedon' pro 'Laomedon.' *Ful. Ursin.*

Latumias] Loca unde lapides exscindebantur, in quæ damnati noxii manu sua lapides effodiebant, unde et pro *carcere* sumuntur, ducto a Syracusanis more, quibus carceres erant *Latomiæ*. Varro lib. VI. 'Carcer a coërcendo, quod exire prohibentur. In hoc, pars quæ sub terra Tullianum, ideo quod additum a Tullio rege: quod Syracusis, ubi simili de causa custodiuntur, vocantur latomiæ, et de latomia translatum quod hic quoque lapicidinæ fuerunt.' Latomiæ *λατομίαι* a *λᾶς*, lapis et *τέμνω*, cædo. De Latomiis Plaut. Capt. III. 5. 'Inde ibis porro in latomias lapidarias, Ibi quom octonos alii lapides effodiant, Nisi quotidianus sesqui opus confeceris Sexcentoplago nomen indetur tibi.' *Dac.*

[i] *Laudare*] Nominare. Plaut. Capt. 'Jovem supremum testem laudo Hegio.' Vide Nonium. *Idem.*

[k] *Lavernæ*] Lavernam Romani fures precabantur, ut instituta sua, et consilia furandi ac mentiendi fortunaret. Plautus Cornicularia: 'Mihi Laverna in furtis celebrassis manus.' Horat. 'Pulchra Laverna Da mihi fallere.' Sic Græci eodem modo orabant *τὴν Πραξιδίκην* ut consilia furandi ad effectum perduceret. Erat autem ea Dea tantum caput, sine reliquo corpore. Glossæ Græcorum: *Πραξιδίκη, δαίμονά τινά φασι, τὴν ὥσπερ τέλος ἐπιτιθεῖσαν τοῖς τε λεγομένοις, καὶ πραττομένοις· διὸ καὶ τὰ ἀγάλματα κεφαλὰς γίνεσθαι, καὶ τὰ θαύματα ὁμοίως*. Quare recte Glossarium: 'Laverna, *Πραξιδίκη*.' Glossæ Isidori: 'Laberna, gladiator.' 'Laberna, ferramenta latronum, vel grassatorum, vel furum.' 'Laberna, latro, aut qui filios alienos seducit.' Vides plagiarium manifesto vocari Lavernam. Quod et Ausonius intellexit cum de plagiario bonorum carminum ait: 'Nec jam

liti[19] furta prædamque inter se luere: hinc et Lavernalis porta[l] vocata est.

Laureati[m] milites sequebantur currum triumphantis, ut quasi purgati a cæde humana intrarent urbem. Itaque eandem laurum omnibus suffitionibus adhiberi solitum erat; vel quod medicamento siccissima sit; vel quod omni tempore viret, ut similiter resp. vireat.

Lautia[20][n] epularum magnificentia: alii a lavatione dicta putant, quia apud antiquos hæ elegantiæ, quæ nunc sunt, non erant, et raro aliquis lavabat.

Lauticia[o] farina appellabatur ex tritico aqua consperso.

Lautulæ[p] locus extra urbem, quo loco, quia aqua fluebat, lavandi usum exercebant.

19 Quidam lib. *solitos:* et mox pro *luere, dividere.*—20 Al. *Lautitia.* Vide Not.—1 Alii *Leucosia.*

NOTÆ

post metues ubique dictum: Hic est ille Theo poëta falsus, Bonorum mala carminum laverna:' hoc est, ut Martialis etiam loquitur, alienorum scriptorum plagiarius. *Jos. Scal.*

l *Lavernalis porta*] Varro lib. IV. 'Hinc porta Lavernalis ab ara Lavernæ, quod ibi ara ejus Deæ.' *Dac.*

m *Laureati*] Quia laurus sanguinis purgandi habet potestatem: aliam causam tradit Servius ad Eclog. VIII. 'Cur tamen triumphantes lauro coronentur, hæc ratio est, quoniam apud Veteres a laude habuit nomen, nam laudum dicebant.' *Idem.*

n *Lautia*] Melius veteres editiones, *Lautitia.* Porro notum quid sit Lautia, quæ prius Dautia vocabantur. Eadem etiam Lauta loca, item legatorium dicebantur. Servius Danielis: 'Alii dicunt Carinas montem nominatum, quod ager suburbanus ante portas Cariis erat. Alii lauta loca, legatoriumque in ea regione instructa accipere consuerant.' Habes et apud Livium. *Jos. Scal.*

Lautia] Omnino legendum *lautitia*, et ita libb. vett. Nam *lautia* aliud est. Vide 'Dacryma.' *Lautitia* a *lautum*, quod a *lavo*, magnifici enim et opulenti homines ante epulas sese in balneis lavabant. Plaut. Terent. et alii. *Lautitia*, eadem etiam *lauta loca*, item *legatorium* dicebantur. Servius: 'Alii dicunt Carinas montem nominatum, quod ager suburbanus ante portas Cariis erat. Alii lauta loca, legatoriumque in ea regione instructa accipere consuerant.' Habes et apud Livium. Scal. Sed aliter hic locus Servii, nempe: 'Lautia, loca legatorum, quæ,' &c. Et ita legendus hic locus. *Dac.*

o *Lauticia*] Ἄμυλον intelligit. *Jos. Scal.*

Lauticia] Græcis ἄμυλος dicitur. Hesychius: ἄμυλος, βρῶμα τὸ ἐκ πυροῦ. 'Cibus e tritico.' *Dac.*

p *Lautulæ*] Non procul Anxure, saltu angusto, inter mare et montes, Liv. lib. VII. Aliæ erant intra urbem ad Janum geminum. Varr. l. IV.

LECTOSIA [q] insula dicta a consobrina Æneæ ibidem sepulta.

Lectus [r] dictus, vel a collectis foliis ad cubitandum: vel quod fatigatos ad se alliciat; vel a Græco λέκτρον.

Legimus aut scriptum, aut oleam,[2] glandemve, et alia quædam, et addita præpositione dicimus colligimus, deligimus.

Legio Samnitum [s] linteata appellata est, quod Samnites intrantes singuli ad aram, velis linteis circumdatam,[3] non cessuros se Romano militi juraverunt.[4]

2 Quidam libri *oleram*.—3 Al. *circumdati*.—4 Pro *juraverunt* legendum monet Ursin. *juraverant*.

NOTÆ

'Lantolæ a lavando, quod ibi ad Janum geminum aquæ calidæ fuerunt.' *Idem*.

q *Lectosia*] Dionysius lib. I. Ἔπειτα νήσῳ πρόσεσχον, ᾗ τοὔνομα Λευκασία, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου πρὸς τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. Legendum igitur, *Leucasia*. Ful. Ursin.

Lectosia] Lege *Leucosia*. Insula est Leucaniæ in sinu Pæstano. Ovid. xv. Metam. 'Evincitque fretum, Siculique angusta Pelori, Hippotadæque domos regis, Themesesque metalla, Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.' Verum hæc non ab Æneæ consobrina, sed a Leucosia Sirenum una nomen traxit, ut Lycophron, Strabo, Eustathius, in Dionys. Perieg. Plinius, et alii testantur. Quare legendum omnino *Leucasia*, (id quod et doctissimo Cantero in mentem venit,) ex Dionysio: ἔπειτα νήσῳ πρόσεσχον ᾗ τοὔνομα ἔθεντο Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. I. 'Postea in insulam appulerunt, cui nomen fecere Leucasiam, a muliere Æneæ consobrina, quæ circa illum locum obierat:' et Solin. 'Ex consobrina Leucasiam insulam.' Hæc insula in mari Ionio; et male viri docti eam cum *Leucosia* confundunt. *Dac*.

r *Lectus*] A legendis foliis, ex quibus sibi lectos Veteres sternebant. Euripid. in Rheso: λεῖπε χαμεύνας φυλλοστρώτους, 'relinque lectos foliis stratos.' Sed melius *lectus*, a λέκτρον, amisso ρ. Varro lib. IV. 'Lectica quod legebant, unde eam facerent, stramenta atque herbas, ut etiam nunc fit in castris. Lectos, ne essent in terra, sublimes in his ponebant: nisi ab eo quod Græci antiqui dicebant λέκτρον lectum potius.' *Idem*.

s *Legio Samnitum*] Videndus Livius lib. X. In fine scribendum, *juraverant*. Ful. Ursin.

Legio Samnitum linteata] Hoc fuse describit Livius lib. X. cap. 38. 'Ea legio' (sexdecim millium fuit) 'linteata ab integumento consepti, quo sacrata nobilitas erat, appellata est.' Nam paulo superius idem scripserat: 'Ibi mediis fere castris locus est, conseptus cratibus pluteisque et linteis contectus, patens ducentos maxime pedes in omnes pariter partes.' Male igitur pro *circumdatam* quidam habent

liti[19] furta prædamque inter se luere: hinc et Lavernalis porta[1] vocata est.

Laureati[m] milites sequebantur currum triumphantis, ut quasi purgati a cæde humana intrarent urbem. Itaque eandem laurum omnibus suffitionibus adhiberi solitum erat; vel quod medicamento siccissima sit; vel quod omni tempore viret, ut similiter resp. vireat.

Lautia[20 n] epularum magnificentia: alii a lavatione dicta putant, quia apud antiquos hæ elegantiæ, quæ nunc sunt, non erant, et raro aliquis lavabat.

Lauticia[o] farina appellabatur ex tritico aqua consperso.

Lautulæ[p] locus extra urbem, quo loco, quia aqua fluebat, lavandi usum exercebant.

19 Quidam lib. *solitos:* et mox pro *luere, dividere.*—20 Al. *Lautitia.* Vide Not.—1 Alii *Leucosia.*

NOTÆ

post metues ubique dictum: Hic est ille Theo poëta falsus, Bonorum mala carminum laverna:' hoc est, ut Martialis etiam loquitur, alienorum scriptorum plagiarius. *Jos. Scal.*

[l] *Lavernalis porta*] Varro lib. IV. 'Hinc porta Lavernalis ab ara Lavernæ, quod ibi ara ejus Deæ.' *Dac.*

[m] *Laureati*] Quia laurus sanguinis purgandi habet potestatem: aliam causam tradit Servius ad Eclog. VIII. 'Cur tamen triumphantes lauro coronentur, hæc ratio est, quoniam apud Veteres a laude habuit nomen, nam laudum dicebant.' *Idem.*

[n] *Lautia*] Melius veteres editiones, *Lautitia.* Porro notum quid sit Lautia, quæ prius Dautia vocabantur. Eadem etiam Lauta loca, item legatorium dicebantur. Servius Danielis: 'Alii dicunt Carinas montem nominatum, quod ager suburbanus ante portas Cariis erat. Alii lauta loca, legatoriumque in ea regione instructa accipere consuerant.' Habes et apud Livium. *Jos. Scal.*

Lautia] Omnino legendum *lautitia*, et ita libb. vett. Nam *lautia* aliud est. Vide 'Dacryma.' *Lautitia* a *lautum*, quod a *lavo*, magnifici enim et opulenti homines ante epulas sese in balneis lavabant. Plaut. Terent. et alii. *Lautitia*, eadem etiam *lauta loca*, item *legatorium* dicebantur. Servius: 'Alii dicunt Carinas montem nominatum, quod ager suburbanus ante portas Cariis erat. Alii lauta loca, legatoriumque in ea regione instructa accipere consuerant.' Habes et apud Livium. Scal. Sed aliter hic locus Servii, nempe: 'Lautia, loca legatorum, quæ,' &c. Et ita legendus hic locus. *Dac.*

[o] *Lauticia*] Ἄμυλον intelligit. *Jos. Scal.*

Lauticia] Græcis ἄμυλος dicitur. Hesychius: ἄμυλος, βρῶμα τὸ ἐκ πυροῦ. 'Cibus e tritico.' *Dac.*

[p] *Lautulæ*] Non procul Anxure, saltu angusto, inter mare et montes, Liv. lib. VII. Aliæ erant intra urbem ad Janum geminum. Varr. l. IV.

LECTOSIA [q] insula dicta a consobrina Æneæ ibidem sepulta.

Lectus [r] dictus, vel a collectis foliis ad cubitandum: vel quod fatigatos ad se alliciat; vel a Græco λέκτρον.

Legimus aut scriptum, aut oleam,[2] glandemve, et alia quædam, et addita præpositione dicimus colligimus, deligimus.

Legio Samnitum [s] linteata appellata est, quod Samnites intrantes singuli ad aram, velis linteis circumdatam,[3] non cessuros se Romano militi juraverunt.[4]

2 Quidam libri *oleram*.—3 Al. *circumdati*.—4 Pro *juraverunt* legendum monet Ursin. *juraverant*.

NOTÆ

'Lantolæ a lavando, quod ibi ad Janum geminum aquæ calidæ fuerunt.' *Idem.*

[q] *Lectosia*] Dionysius lib. I. Ἔπειτα νήσῳ πρόσεσχον, ᾗ τοὔνομα Λευκασία, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου πρὸς τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. Legendum igitur, *Leucasia.* Ful. Ursin.

Lectosia] Lege *Leucosia.* Insula est Leucaniæ in sinu Pæstano. Ovid. xv. Metam. 'Evincitque fretum, Siculique angusta Pelori, Hippotadæque domos regis, Themeseque metalla, Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.' Verum hæc non ab Æneæ consobrina, sed a Leucosia Sirenum una nomen traxit, ut Lycophron, Strabo, Eustathius, in Dionys. Perieg. Plinius, et alii testantur. Quare legendum omnino *Leucasia*, (id quod et doctissimo Cantero in mentem venit,) ex Dionysio: ἔπειτα νήσῳ πρόσεσχον ᾗ τοὔνομα ἔθεντο Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. I. 'Postea in insulam appulerunt, cui nomen fecere Leucasiam, a muliere Æneæ consobrina, quæ circa illum locum obierat:' et Solin. 'Ex consobrina Leucasiam insulam.' Hæc insula in mari Ionio; et male viri docti eam cum *Leucosia* confundunt. *Dac.*

[r] *Lectus*] A legendis foliis, ex quibus sibi lectos Veteres sternebant. Euripid. in Rheso: λεῖπε χαμεύνας φυλλοστρώτους, 'relinque lectos foliis stratos.' Sed melius *lectus*, a λέκτρον, amisso ρ. Varro lib. IV. 'Lectica quod legebant, unde eam facerent, stramenta atque herbas, ut etiam nunc fit in castris. Lectos, ne essent in terra, sublimes in his ponebant: nisi ab eo quod Græci antiqui dicebant λέκτρον lectum potius.' *Idem.*

[s] *Legio Samnitum*] Videndus Livius lib. x. In fine scribendum, *juraverant.* Ful. Ursin.

Legio Samnitum linteata] Hoc fuse describit Livius lib. x. cap. 38. 'Ea legio' (sexdecim millium fuit) 'linteata ab integumento consepti, quo sacrata nobilitas erat, appellata est.' Nam paulo superius idem scripserat: 'Ibi mediis fere castris locus est, conseptus cratibus pluteisque et linteis contectus, patens ducentos maxime pedes in omnes pariter partes.' Male igitur pro *circumdatam* quidam habent

Lemnisci,[t] id est, fasciolæ, colorisæ[5] dependentes ex coronis, propterea dicuntur, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum.

Lemonia tribus[u] a pago Lemonio appellata est, qui est a porta Capena via Latina.

Lenones[x] ab alliciendo adolescentulos appellati.

Leparenses;[y] Liparitani cives, id est, Liparenses.

5 Scal. legit *fasciæ coloriæ.* Vide inf.

NOTÆ

circumdati; neque enim ipsi Samnites linteis tecti, sed conseptum ubi ara fuit, ad quam sacrata nobilitas. *Dac.*

t *Lemnisci*] Lege, *fasciæ coloriæ.* Scal. A Græco *λῆνος* dici putant. Sed *Lemnisci* Syracusana vox est. Hesych. *Λεμνίσκους, τὰς στενὰς Συρακούσιοι ταινίας.* Id est, 'Lemniscos vocant Syracusani angustas tænias.' Male quidam hunc Festi locum solicitat, qui non *lemnisci*, sed *lanisci* legendum esse contendit. *Idem.*

u *Lemonia tribus*] Meminit Cicero Philipp. IX. et in Orat. pro Planco. *Idem.*

x *Lenones*] Melius Priscianus et Isidorus a *leniendo*, quod deliniendo adolescentes seducant. *Idem.*

y *Leparenses*] Cives Liparæ insulæ sive Lipararum: sic enim pluraliter dicitur. Liparæ insula una ex Æoliis, quæ Sicano littori objectæ. Docuit autem doctissimus Bochartus Liparas mollito sono esse a Punico *nibras* vel *nibaras*, lucerna, lampas, tæda, fax, et inde nomen Liparis, quia facis instar noctu lucebant, propter nocturnas ignis eruptiones. Aristoteles in mirandis: *καὶ τὸ ἐν τῇ Λιπάρᾳ δὲ πῦρ φανερὸν καὶ φλογῶδες, οὐ μὲν ἡμέρας, ἀλλὰ νυκτὸς μόνον καίεσθαι λέγεται.* 'Et in Lipara quidem conspicuum ignem aiunt atque lucentem, non interdiu sed noctu tantum ardere.' Et Paulus Silentiarius carmine de aquis Pythiis: *Καὶ Λιπάρᾳ τε νήσῳ Ἀφεγγές ἐστιν ἆσθμα Ὃ νυκτί περ παμφαῖνον Πέμπει λίθους θειώδεις Πολυψόφους, βροντώδεις.* 'Et in Lipara insula Est halitus caliginosus, Qui noctu resplendens Emittit saxa sulphurea, Quæ tonitrus instar valde fremunt.' Sed, quod doctissimum Bochartum latuit, idem Lipararum etymon allusit Scholiastes Callimachi hymn. in Dianam: *νῆσος δέ ἐστιν ἡ Λιπάρα Σικελίας, ἔνθα ἦν τὰ χαλκεῖα Ἡφαίστου. ἔστι δὲ μία τῶν Αἰολίδων. Λέγεται δὲ ὅτι σίδηρα διάφορα θέντες ἐν αὐτῇ ναῦται, ἕωθεν εὑρήκασιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀναδόσεως τοῦ πυρὸς πεπανθέντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἡ νῆσος Λιπάρα, διὰ τὸ αὐτὰ διάφορα ὄντα ἓν γενέσθαι.* 'Lipara insula Siciliæ, in qua Vulcani officinæ. Et est una Æoliarum. Aiunt autem cum plurimas massas ferreas in eam nautæ congessissent, eas mane reperisse excoctas ex ignis eruptione. Quare insula dicta Lipara, quia massæ illæ, cum multæ essent, in unam coaluerunt.' Quem locum nisi ita intelligas, certum est non posse intelligi. Nisi potius dicas locum corruptum esse, et pro *πεπανθέντα* rescribendum *λιπανθέντα*, qua voce Græcum etymon alluserit, nempe *ἀπὸ τοῦ*

Lepista,[a] **genus vasis aquarii.**
Leria[6] [a] **ornamenta tunicarum aurea.**
Lesbium,[b] **genus vasis cælati, a Lesbis inventum.**

6 Quidam libri *Lana.*

NOTÆ

λιπαίνεσθαι, quod est in stricturas cogi. Gloss. 'Strictura λελιπασμένον.' Porro *Lipara* alio nomine dicebatur *Meligunis,* sive *Melogonis.* Strabo, Stephanus, Hesych. Eustath. et alii: egregie Callimach. hymn. in Dianam: τοὺς μὲν ἔτετμε Νήσῳ ἐνὶ Λιπάρῃ· Λιπάρη νέον, ἀλλὰ τότ' ἔσκεν Οὔνομά οἱ Μελιγουνίς. 'Illos reperit In insula Lipara: Lipara nunc, sed tum erat Nomen illi Meligounis.' *Meligunis* vel *Melogonis* haud dubie per *n* in secunda syllaba Pœni scripsere *Menaggenin.* Insula *Menaggenin,* est insula eorum, qui pulsant instrumenta musica, citharam, barbiton, nablium, cymbalum, tympanum, &c. Jam hæc insula cur sic vocetur, te doceant hæc Aristotelis in lib. mirabil. ἐν μιᾷ τῶν ἑπτὰ νήσων τῶν Αἰόλου καλουμένων, ἣ καλεῖται Λιπάρα, τάφον εἶναι μυθολογοῦσι περὶ οὗ καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ καὶ τερατώδη λέγουσι, &c. ἐξακούεσθαι γὰρ τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἦχον, γέλωτά τε μετὰ θορύβου καὶ κροτάλων ἐναργῶς. 'In una septem Æoli insularum, quam Liparam vocant, sepulcrum tradunt esse circa quod multa fiunt prodigiosa, &c. Sonitum quippe tympanorum, cymbalorumque, et risum cum strepitu crepitaculisque manifesto audiri.' Fabulæ dedit occasionem inclusus ignis, ex imis terræ cavernis erumpens atque exæstuans, non sine mugitu et murmure; quare Paulus Silentiarius supra ait, lapides excitari πολυψόφους, βροντώδεις, 'instar tonitrus frementes.' Plura vide apud eundem Bochartum. *Idem.*

[a] *Lepista*] Nævius apud Fortunatianum de Saturnio versu: 'Ferunt pulchros pateras, æreas lepistas:' sed *crateras* pro *pateras* scribendum. *Ful. Ursin.*

Lepista] In Glossario, 'Lepistra, εἶδος χύτρας.' De hoc satis olim in Conjectaneis. Varro de vita populi Ro. lib. I. 'Ubi erat vinum in mensa positum, aut lepestam, aut galeolam, aut sinum dicebant. Tria enim, pro quibus nunc Acratophoron dicitur.' Qui locus coagmentatus partim ex Nonio, partim ex schediis Servianis, quæ sunt penes doctiss. Danielem nostrum. *Jos. Scal.* Inde patet vas vinarium fuisse Græcis λεπαστή. Dolopum vocem esse docet Eustath. Puto esse a Græco λέπας, concha, quod conchis pro vasis uterentur. Varro lib. I. de vita pop. Rom. 'Lepistæ etiamnum Sabinorum fanis pauperioribus plerisque aut fictiles sunt, aut æneæ.' *Dac.*

[a] *Leria*] In ornamentis muliebribus, qui sint λῆροι in Conjectaneis diximus. *Jos. Scal.*

Leria] Λῆροι Græcis. Hesych. λῆροι, τὰ περὶ τοῖς γυναικείοις χιτῶσι κεχρυσωμένα. 'Leria, quæ in muliebribus tunicis aurea sunt.' Etsi vox latius patet, nam χλιδῶνες omnes muliebres, ornamenta omnia, quæ vulgo *jocalia* vocamus, Veteribus dicebantur λῆροι, i. nugæ, et nugivendi, qui ea vendebant. Plaut. Aul. 'Ubi nugivendis res soluta est omnibus.' *Dac.*

[b] *Lesbium*] Meminere Athenæus,

Letum [c] ab oblivione, quam Græci λήθην vocant, dictum.

Levir [d] est uxoris meæ frater.[7]

LIBELLA deminutivum est a libra.

Liber [e] repertor vini, ideo sic appellatur, quod vino nimio usi omnia libere loquantur.

Liberales dicuntur non solum benigni, sed etiam ingenuæ formæ homines.

Liberalia [f] Liberi festa, quæ apud Græcos dicuntur διονύσια. Nævius: Libera lingua loquemur [8] ludis liberalibus.

Liberata [g] ponebant pro effata, id est, locuta.[9]

7 Vett. libb. *uxori meæ frater meus:* quod probat Dac.—8 Quidam libri *loquuntur*.—9 Vide Notas.

NOTÆ

Pollux, et alii. *Idem.*

[c] *Letum*] Varr. lib. VI. 'Quom dicimus, ollus leto datus est, quod Græcus dicit λήθη, id est, oblivioni.' Et eo Varronis Festique mens spectat, quod Veteres abstinebant mortis mentione, ne cogerentur δυσφημεῖν, ut in voce *abitio* dictum est. Et sic *lethum* quasi λήθην dicebant, quia mortui 'Securos latices et longa oblivia potant.' Etsi Priscianus a *leo, levi, letum* deducit. *Idem.*

[d] *Levir*] Glossar. ἀνδράδελφος. *Ful. Ursin.*

Levir] Græcis ἀνδράδελφος. Est autem ex Græco δαὴρ. Quare propterea prima producitur, ut apud Senecam in Octavia. Male enim quidam docti corripiunt. *Jos. Scal.*

Levir] Veterum librorum scripturam probo, *frater meus.* Levir enim est viri frater a Græco δαὴρ, qualis Hector erat Helenæ. *Dac.*

[e] *Liber*] Alii, quod animum curis liberet et tristitiam pellat. Seneca: 'Liber non ob licentiam linguæ dictus est inventor vini, sed quia liberum servitio curarum animum asserit, vegetumque et alacriorem in omnes conatus facit.' Servius *Liberum* quasi *Libasium* dictum, quia Græce λοιβὴ dicitur res divina. Alii aliter; sed unice placet doctissimi Bocharti sententia: nempe liberum Bacchum dici Hebræa phrasi, qua *horim* vocantur principes, id est, liberi. Sic Ecclesiast. x. 17. 'O te beatam regionem, cujus rex est filius horim liberorum,' id est, præclaris ortus parentibus, et ab illis liberaliter institutus. Atque ita nominantur Babylonii principes Es. XXXIV. 12. ubi Chaldæus habet *bene horim* filios liberorum seu heroum. Inde enim heroum nomen: ut non immerito Nimrodum Methodius appellet ἀδελφὸν τῶν ἡρώων. 'Fratrem Heroum.' *Idem.*

[f] *Liberalia*] Vide 'honorarios ludos.' *Idem.*

[g] *Liberata*] Illa verba, ID EST, LOCUTA, ne Pauli quidem sunt. Quare expungenda. Effata, liberata, defanata, idem. Arnobius, 'Spatiola templorum defanata.' *Jos. Scal.*

Liberata] Liberata templa, id est, effata. Vide in voce 'effari.' Dele itaque hæc verba, *id est locuta*, quæ ne Pauli quidem sunt, sed nugatorii

Libertatis [h] templum in Aventino fuerat constructum.[10]

Librile, scapus libræ.

Librilla [11] [i] appellantur instrumenta bellica, saxa scilicet ad brachii crassitudinem in modum flagellorum loris revincta.

Libycus campus [k] in agro Argeo appellatus, quod in eo primum fruges ex Libya allatæ sunt: quam ob causam etiam Ceres ab Argeis Libyssa vocata est.

Licitati,[l] in mercando, sive pugnando contendentes.

Lictores [m] dicuntur, quod fasces virgarum ligatos ferunt: hi parentes [12] magistratibus, delinquentibus plagas ingerunt.

Limaces [n] cochleæ a limo appellatæ.

Limitatus ager [o] est in centurias dimensus.

Limites [p] in agris, nunc termini, nunc viæ transversæ.

10 Vett. libb. *constitutum.*—11 Scal. et Dac. malunt *Librilia.*—12 Scribendum monet Ursin. *apparentes.*

NOTÆ

alicujus qui *effari* ab *effari, loqui,* esse credidit. *Dac.*

[h] *Libertatis templum*] A patre Tib. Gracchi et conditum et dedicatum. Liv. lib. xxiv. sect. 16. *Idem.*

[i] *Librilla*] Lege, *Librilia.* Porro ultimis temporibus senescentis imperii hæc in desuetudinem abierunt. Sed magister rerum usus in eorum locum *Fustiballum* commentus est: de quo apud Vegetium. *Jos. Scal.*

Librilla] Melius *librilia.* Instrumenta quibus saxa in hostem librantur, et ipsa etiam saxa loris revincta, quæ omnia ultimis temporibus senescentis imperii in desuetudinem abierunt, sed magister rerum usus in eorum locum fustibulum commentus est. De quo apud Veget. Scal. *Dac.*

[k] *Libycus campus*] In Argeo, ubi postea vicus Tuscus. *Idem.*

[l] *Licitati*] Licitatione contendentes. Unde licitari pro pugnare, congredi. Enn. 'Pars ludicre saxa jactant, inter se licitantur.' *Idem.*

[m] *Lictores*] Scribendum *apparentes,* pro *parentes.* Vide in 'viatores.' *Ful. Ursin.*

Lictores] Alii a ligandis reis dictos volunt, ex illo Cicer. pro C. Rabirio: 'I, lictor, colliga manus.' Vide Gellium. *Dac.*

[n] *Limaces*] *Limax* a *limo,* quod ibi vivit. Varro lib. vi. unde Limaces dictæ meretrices. Plaut. Clitell. 'Non quasi ut hæ sunt hic limaces lividæ.' *Idem.*

[o] *Limitatus ager*] In Centurias, in certa quædam jugera dimensus. *Id.*

[p] *Limites*] Quæcumque in agro facta sunt ad observationem finium. Virg. 'Limes agro positus litem ut discerneret arvis.' Aliquando viæ transversæ, ut decumanus limes, qui agrum secat ab Ortu solis ad Occasum. Cardo, limes, qui per agros

Limus,[13] [q] obliquus, id est, transversus, unde et limina.

Lingua non solum pars corporis dicitur, sed etiam differentia sermonum, promontorii quoque genus non excellentis, sed molliter in planum devexi.

Lingula [14] [r] per deminutionem linguæ dicta: alias a similitudine linguæ exertæ, ut in calceis: alias insertæ, id est, infra dentes coërcitæ,[15] ut in tibiis.

Lingulaca,[s] genus piscis, vel mulier auguratrix.[16]

Liquitur,[t] labitur, fluit.

Litatum [u] alii solutum,[17] deditum Deo, quasi luitatum; alii ex Græco a precibus, quas illi λιτὰς dicunt.

13 Al. *Limis.*—14 Quidam libb. *Ligula*: quod et malunt Scal. Dac.—15 Pro *infra dentes coërcitæ* legendum monet Dac. cum Vossio, *intra dentes coërcitæ.*—16 Pro *auguratrix* quidam libb. *garrulatrix.* Legendum monet Dac. cum Cantero *argutatrix.*—17 Alii libri *solitum.*

NOTÆ

currit a Meridie ad Septemtrionem. Sumitur etiam *limes* pro quavis alia via. 'Lato te limite ducam.' Virg. *Idem.*

[q] *Limus*] Bene, non *limis*. Obliquus, transversus. Terent. 'Ego limis specto.' Subauditur *oculis*. 'Limis oculis,' id est, 'obliquis.' 'transversa tuentibus.' *Idem.*

[r] *Lingula*] Martialis lib. ult. 'Quamvis me ligulam dicant equitesque patresque, Dicor ab indoctis lingula grammaticis.' *Ant. Aug.*

Lingula] Græci, 'Lingula, μύστρος, καὶ γλωσσίς.' Malo tamen *Ligula*, ut Martialis: et aliæ Glossæ, 'Lingula, μυστρίον.' *Jos. Scal.*

Lingula] Melius *ligula*, si fides Martiali lib. ult. 'Quamvis me ligulam dicant equitesque patresque, Dicor ab indoctis lingula grammaticis.' Idem tamen alibi *lingulam* scripsit lib. II. 'Non hesterna sedet lunata lingula planta.' Sane nullo discrimine utrumque a Veteribus usurpari facile crediderim. Nam a *lingua*, *lingula*, syncope *ligula*. Neque enim a *ligando* dici possit *lingula*, ut placuit Charisio et Juvenalis Scholiastæ: sunt autem variæ hujus vocis notiones, nam *ligula* sive *lingula* dicitur in calceis linguæ instar fastigiatum. Martialis supra. Item *ligula* in tibiis, quam pariter γλωσσίδα Græci vocant. Lucian. Εἰς τὴν γλωσσίδα τοῦ αὐλοῦ λεπτόν τι ἐμπνεῖν. 'Tenue quiddam in fistulæ ligulam spirare.' *Ligula* etiam instrumentum, quo aromatarii unguenta educunt e vasis, item gladiolus in speciem linguæ factus. Item mensura, quarta pars cyathi. *Dac.*

[s] *Lingulaca*] Piscis, linguæ speciem referens, Græcis βούγλωσσος, a βου particula epitatica et γλῶσση, lingua. Non quod bovis linguam referat, ut male quidam putavit. Latinis *solea* dicitur. Inde facete lingulacam locuteleiam mulierem Plautus vocavit Casin. II. 2. 'Vin' lingulacas? quid opus est, quando uxor domi est? Ea lingulaca est nobis, nam nunquam tacet.' *Idem.*

[t] *Liquitur*] 'Tum corpore sudor Liquitur.' Virg. *Idem.*

[u] *Litatum*] *Litare*, solvere, a verbo *luo*: nam et prius *luiare* dicebatur.

Liti cecidisse[18] [x] dicitur, qui ejus rei, de qua agebat, causam amisit.

Lituus [y] appellatus est, quod litis sit testis: est enim genus buccinæ incurvæ, quo qui cecinerit, dicitur liticen. Ennius: Inde loci lituus sonitus effundit[19] acutos.

Lixabundus,[z] iter libere ac prolixe faciens.

Lixæ,[a] qui exercitum sequuntur quæstus gratia: dicti, quod extra ordinem sint militiæ, eisque liceat, quod libuerit: alii eos a Licha appellatos dicunt, quod et ille Herculem sit secutus: quidam a liguriendo quæstum.

LOCATUM,[b] positum.

Locupletes,[c] locorum multorum domini.

Lœbesum [d] et lœbertatem antiqui dicebant liberum et libertatem: ita Græci λοιβὴ et λείβω.

18 Al. *Litis*.—19 Al. *effudit*.

NOTÆ

Varro apud Nonium in voce 'lutavi.' 'Habes qui, et cujus rei causa fecerim hecatomben, in quo ego, ut puto, quoniam est luere, solvere, lutavi.' Optime igitur Festus *litatum, solutum*, 'Deo deditum' interpretatur: nam et inde *litare* in sacrificiis καλλιερεῖν. *Idem*.

[x] *Liti cecidisse*] *Liti* pro *lite*. 'Lite cadere' dictum, ut 'causa cadere.' *Idem*.

[y] *Lituus*] Tuba incurva Equitum propria, ita dicta, non a *lite*, ut vult Festus, sed a Græco λιτὸς, tenuis, acutus. Litui enim acutus est sonus. *Idem*.

[z] *Lixabundus*] Glossæ Isidori: 'Lixabundus ambulat, qui voluptatis causa ambulat.' *Jos. Scal.*

[a] *Lixæ*] Potius a *lix*, aqua, quia eorum munus erat aquam ferre militibus. Vel a *lixando*, coquendo, quia cibos coquebant militibus. *Dac.*

[b] *Locatum*] Locare, ponere. Virg. 'Fundamenta locant alii.' *Idem*.

[c] *Locupletes*] Proprie, qui *locis*, id est, *agris*, pleni sunt. Plin. l. XVIII. cap. 3. 'Locupletes dicebant loci, hoc est, agri plenos.' A *locus*: ita antiqui agrum dicebant, et *ples* plenus a *pleo*. Unde *impleo*. Idem.

[d] *Lœbesum*] Ut ex Græco exemplo apparet, OE pro EI usurpatum fuisse, dicebat fortasse Pompeius: itaque *Lœbesum*, pro *Leibesum*, sive *Leiberum*, et *Lœbertatem* pro *leibertatem* scribebant: postea *Leiberum*, et *Leibertatem*, ad extremum *Liberum*, et *Libertatem*. Extat apud me denarius C. Cassii, in quo scriptum est: LEIBERTAS: sic in aliis T. DEIDI. L. OPEIMI. C. SERVEILI. Quis autem usus fuerit hujus diphthongi docuit Lucilius apud Quintilianum, et

Longitrorsus[e] sic dicitur, sicut dextrorsus, sinistrorsus.

Lotos,[f] arboris genus, ex cujus materia frequenter tibiæ fiebant, cujus baccis pasti quondam Lotophagi dicti.

LUCANI[g] appellati dicuntur, quod eorum regio sita est ad partem stellæ luciferæ: vel quod loca cretosa[20] sunt, id est, multæ lucis, vel a Lucilio[1] duce,[h] vel quod primitus in luco consederunt.

Lucar[i] appellatur æs, quod ex lucis captatur.[2]

20 Legendum monent Scal. Dac. *ærosa*. Quidam libb. habent *ætherosa*.—1 Rescribendum monet Dac. *a Lucio*.—2 Quidam *capiatur*.

NOTÆ

Scaurum, Nigidius apud Gellium, et Longum, atque Terentianus. Sed et Cotta apud Ciceronem lib. III. de Oratore reprehensus est, quod Iota tolleret, et E plenum diceret. Vide 'Ab oloes.' *Ant. Aug.*

Læbesum] Serviana schedia: 'Sabini Cererem panem appellant: Liberum, Læbasium, quia Græce λοιβὴ dicitur res divina.' *Jos. Scal.*

Læbesum] Pro *ei* vel *i* terminatione Græca Veteres scribebant *æ*. Sic *oloes* pro *illis*. *Læbesum* pro *leibesum* vel *libesum*, id est, *liberum*. *Læbertas*, *libertas*. Dac.

[e] *Longitrorsus*] Ad longum, in longum, longum versus. *Idem.*

[f] *Lotos*] Arbor est Lydiæ, unde tibiæ fiebant, quæ et ideo λωτοὶ Græcis dictæ. Euripid. et alii. Latini etiam *loti* pro tibiis. A loto dicti *Lotophagi* populi et *Lotophagitis* insula. *Idem.*

[g] *Lucani*] Italiæ populi, qui Bruttios complectebantur, a Samnitibus orti. Λευκανοὶ Græce a λευκὸς, albus, non, quod eorum regio sita sit sub parte stellæ luciferæ: sive, quod eorum loca *ærosa* sint: ita enim legendum, non *cretosa*: sed quod eorum terra albescat, propter argillam fortasse. De Lucanis fuse Strabo lib. VI. *Idem.*

[h] *Vel a Lucilio duce*] Rescribendum *a Lucio*. Ex Eustath. in Dionys. Perieg. 'Η δὲ τῶν Λευκανῶν πόλις Λευκάνη βαρυτόνως ἐλέγετο ἀπὸ Λευκίου τινός. I. 'Lucanorum urbs Lucana gravitone dicebatur a Lucio quodam.' Neque a *Lucilio* unquam *Lucania* dici potuisset. Quamvis neque a *Lucio* formari potest *Lucania*. Vera nominis ratio, quam supra posuimus. *Idem.*

[i] *Lucar*] Vide infra 'Pecunia.' Plutarch. probl. Διὰ τί τὸ τελούμενον εἰς θέας, λοῦκαρ καλοῦσιν; ἢ ὅτι πολλά ἐστιν ἄλλα περὶ τὴν πόλιν ἀνειμένα θεοῖς, ἃ καλοῦσι λούκους, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων πρόσοδον εἰς τὰς θέας ἀνήλισκον. Glossar. 'Lucar, θεατρικὸν ἀργύριον.' *Ful. Ursin.*

Lucar] Θεατρικὸν a Charisio, et Glossis, itemque μισθὸς ἀπὸ φίσκου. Apud Livium lib. III. 'Pythio Apollini, republica vostra bene gesta servataque, lucris meritis donum mittitote:' nulla controversia legimus, *lucaris meriti donum*: ex eo lucare dabatur pecunia in sumtus et impensas scenicas, unde θεατρικὸν vertunt Grammatici: quibus impensis modum factum fuisse, et *lucar* histrionum coërcitum temporibus Tiberianis, refert Tacitus Annali primo. Invenio in veteri inscriptione, LUCAR IIIIIN Æ

Lucaria[k] festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam et Tiberim fuit: pro eo, quod victi a Gallis fugientes e prælio ibi se occultaverunt.

Lucaris pecunia,[l] quæ in luco erat data.

Lucem facere[m] dicuntur Saturno sacrificantes, id est, capita detegere.

Lucerenses,[n] et Luceres, quæ pars tertia populi Romani est distributa a Tatio, et Romulo; appellati sunt a Lucero Ardeæ rege, qui auxilio fuit Romulo adversus Tatium bellanti.

NOTÆ

REDEMPTUM A REP. Tertullianus adversus Gnosticos: loquitur autem de præcursore Domini: 'Ipse, clausula legis, et Prophetarum, nec Prophetes, sed angelus dictus, contumeliosa cæde truncatus in puellæ salticæ lucar.' Eleganter. Nam *lucar* erat merces saltatorum, et histrionum. Plutarchus vertit, *τὸ τελούμενον εἰς τὰς θέας*. *Jos. Scal.*

Lucar] Vide, 'Pecunia quæ erogatur in ludos,' &c. *Dac.*

[k] *Lucaria*] A luce dicta vult Varro lib. v. 'Lucaria item a luce, quod propter lucem amissam is cultus institutus.' Sed frustra; *Lucaria* enim a *luco*, *lucus* a *luce*, quod accensis funalibus lucum implebant luce, etsi contra Servius: celebrabantur autem *lucaria* 14. Kal. Sextiles intra Tiberim et viam Salariam, quæ a porta *Collina* in Sabinos mittit. *Idem.*

[l] *Lucaris pecunia*] Vide 'Lucar.' *Idem.*

[m] *Lucem facere*] Qui mos ante bellum Trojanum fuerat aperto capite sacrificandi, is post Æneæ in Italiam adventum obsolevit, quod cum ille Veneri rem divinam faceret, caput operuit, ne ab Ulysse cognitus sacrificium interrumpere cogeretur. Id Italici postea tenuere, soli tantum Saturno antiquo more capite aperto sacra facientes, quia apud ejus aram supplicabant, quæ illi ante bellum Trojanum in imo clivo Capitolino dicata fuerat. Vide 'Saturnia' et 'Saturnio sacrificium fit.' Scaliger 'lucem facere Saturno' ideo dictum putat, quod cereis accensis illi preces conciperentur, quapropter etiam Saturnalibus Cereos proceribus mittebant pauperes clientes. Neque Saturno tantum ita capite aperto sacrificium fiebat, sed Honori etiam, teste Plutarcho. *Dac.*

[n] *Lucerenses*] A *Lucumone*, vel a verbo Etrusco, Varro lib. IV. de Lingua Lat. a *Lucumone*, vel *Lucretino*, vel a *Luco* Asconius lib. III. Verrin. Lucerum nominis et originis causa incerta Livio lib. I. *Lucerenses* a *Luco* asyli Plutarc. in Romul. Festus hic a *Lucero*, sed verbo 'Lucomedi' a *Lucomo*. Vide etiam verbo 'Lucumones;' de eisdem enim, ut arbitror, loquitur. *Ant. Aug.*

Lucerenses] Romani primum trifariam a Romulo et Tatio dispertiti fuere. Alii Ramnenses a Romulo, alii Tatienses a Tatio, Luceres alii et *Lucerenses* vel a *Lucumone* vel a *Lucero*, vel a *Luco* quem lucum Romulus asylum fecit. Vel a verbo Etrusco. Quæ sententiarum varietas effecit, ut vera nominis causa incerta sit, ut et Livii ætate etiam incerta fuit, qui lib. I. 'Lucerum, inquit,

Lucetium[o] Jovem appellabant, quod eum lucis esse causam credebant.

Lucius,[p] prænomen est ejus, qui primum fuit, quia oriente luce natus est.

Lucomedi[q] a duce suo Lucomo[3] dicti, qui postea Lucerenses appellati sunt.

Lucomones[r] quidam homines ob insaniam dicti, quod loca, ad quæ venissent, infesta[4] facerent.

Lucretilis[s] mons in Sabinis.

3 Scaliger, probante Dac. legit, *a duce suo Lucumone*.—4 Quidam libri *festa*.

NOTÆ

nominis et originis causa incerta est.' *Dac.*

[o] *Lucetius*] Glossar. 'Λουκέριος Ζεύς.' *Ful. Ursin.*

Lucetius] Glossæ: 'Lucerius Ζεύς.' Utrubi error, nescio. Gellius habet *Lucetius*. Jos. Scal.

Lucetius] Gellius lib. v. cap. 12. 'Item Jovis Diespiter appellatus, id est, diei et lucis pater. Idcirco simili nomine Dijovis dictus est, et Lucetius, quod nos die et luce quasi vita ipsa afficeret et juvaret.' Servius ad illud Virg. IX. Æneid. 'Lucetium portæ subeuntem:' 'Solum hoc nomen est,' inquit, 'quod dictum a Virgilio, a nullo alio reperitur auctore. Sane lingua Osca Lucetius est Jupiter, dictus a luce quam præstare dicitur hominibus: ipse est nostra lingua Diespiter, id est, diei pater. Horatius: 'Namque Diespiter.'' Glossæ; 'Lucerius, Ζεύς.' 'Jupiter.' Leg. *Lucetius*. Dac.

[p] *Lucius*] A *luce*, qui oriente luce natus. *Idem.*

[q] *Lucomedi*] Legendum *a Lucumone*. Propertius vocat Lucmonem. 'Prima galeritus posuit tentoria Lucmo.' *Jos. Scal.*

Lucomedi] *A Duce suo Lucomo*. Optime Scaliger, *a duce suo Lucumone*. Vide 'Lucerenses.' De iis enim hic loquitur. Porro Lucumones reges suos dicebant Tusci a Lycaone Arcadiæ rege. Tusci enim ex Arcadia. Servius II. Æneid. 'Lucumones, qui reges sunt lingua Tuscorum.' Et lib. VIII. 'Tuscia duodecim Lucumones habuit, id est, reges.' *Dac.*

[r] *Lucumones*] Ausonius ad Theonem: 'Scillito decies si cor purgeris aceto, Anticipesque tuum Samii Lucumonis acumen.' Ita legendus est locus Ausonii, ut in Ausonianis lectionibus diximus. *Jos. Scal.*

Lucumones] Qui apud Arcadas Λυκάονες, ii apud Tuscos, qui ex Arcadia in Italiam venere, *Lucumones* dicti sunt, ut optime Scaliger in notis ad Orphei initia. Sunt autem Λυκάονες, qui alio nomine λυκάνθρωποι, qui scilicet melancholiæ genere laborant, quæ λυκανθρωπία dicitur, a Lycaone Arcadiæ rege nomen sortiti, qui a Jove in lupum fertur conversus. Unde *Lucumo*, insanus. Auson. ad Theonem: 'Scillito decies si cor purgeris aceto, Anticipesque tuo Samii Lucumonis acumen.' *Dac.*

[s] *Lucretilis*] Horat. Od. 17. lib. I. 'Velox amœnum sæpe Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.' *Idem.*

Luctus, et lugere,[t] a Græco trahuntur λυπεῖν, vel λύζειν.[5]
Luculentus[u] a luce appellatus.
Lucuntere[6][x] genus operis pistorii.
Lues[y] est diluens usque ad nihil, tractum a Græco λύειν. Hinc dictum lutum terra humore soluta; et lustratio, qua quid solvitur, ac liberatur: hic et λύτρα ἀπὸ τῆς λύσεως, id est, solutione auri: λύτρα enim libra est.
Luma[7][z] genus herbæ, vel potius spinæ.
Lumbago[a] vitium et debilitas lumborum.

5 Al. λύζειν.—6 Al. *Lucunter, Lucentem, Lacunrem.* Vide inf.—7 'Male in Ms. *Lima* vel *Lina*.' Dac.

NOTÆ

[t] *Luctus, et lugere*] Lege λυπεῖν vel λύζειν. Λύζω est, singultio. Sed magis placet a λυπεῖν: π facile mutatur in γ. *Idem*.

[u] *Luculentus*] A *luce*, *luculentus*, ut a 'luto,' 'lutulentus.' Luculentus caminus, qui luce plenus est, qui splendet. Horat. 'Jamdudum splendet focus.' Sed per metaphoram ad alia transfertur: sic 'luculenta oratio,' 'luculenta auspicia,' id est, perspicua, pulcra, bona. Sic 'luculentum prædium,' dixit Plaut. *Idem*.

[x] *Lucuntere*] Lege, *Lucunter*, quod Græcum est, λευκαντήρ, ab aspersione farinæ, quæ alba est. Dicitur, et *lucuns*, *lucuntis*. Varro περιπλῷ, περὶ φιλοσοφίας: 'Ac nulla ambrosia, ac nectar, non alia, sardæ, Panis, pemma, lucuns, cibu' qui purissimu' multo est.' Idem σκιαμαχίᾳ, περὶ τύφου: 'Vinum, pemma, lucuns illi nihil ista ministrant.' Ab eo ὑποκοριστικὸν, lucunculus. Glossæ, 'Lucunculus, τηγανίτης.' Afranius Fratriis: 'Pistori non: at cur non scriblitario? Ut mittat fratris filio lucunculos.' Ita enim legendum in Afranio. Tertullianus libro de Spectaculis: 'Stillicidia mellis de livaculo venenato.' Lege, *de lucunculo*. Apuleius libro x. de pistore dulciario: 'hic panes, crustula, lucunculos, hamos, laterculos, plura scitamenta mellita.' *Jos. Scal.* Verum de Etymo, obstat, quod prima in *lucunter* et *lucuns* brevis est, quæ produceretur, si esset a λευκαντήρ. Quare omnino verum est *lucunter* esse a γλυκαντὴρ ut a χλαῖνα, læna. A γλάξ, γλακτὸς, lac: sic γλυκαντὴρ, lucanter, lucunter: sic γλυκόεις γλυκοῦς, glucuns, ut πλακόεις πλακοῦς, τυρόεις τυροῦς, subintelligitur ἄρτος, panis. Salmasius apud Ælium Lampridium. *Dac.*

[y] *Lues*] Morbus, a *luendo*, id est, solvendo, quia eo solvuntur corpora. *Idem*.

[z] *Luma*] Glossarium: 'Luma, βοτάνη ὁμοία ἡδυόσμῳ, ἣν τινες ποταμογείτονα καλοῦσιν, ἄλλοι καλαμίνθην. Quæ omnia falsa sunt. Neque enim *Luma* est herba, sed spina: unde 'Falces lumariæ' Varroni: neque similis Potamogitoni, neque Potamogiton Calaminthæ. *Jos. Scal.*

[a] *Lumbago*] Gloss. 'Lumbago, ἰσχίων νοσήματα,' 'Lumborum morbi.' Ita enim legendus hic locus: non, ut Vulcanius, ἴσχυος ἅμματα. *Dac.*

Lura [b] os culei, vel etiam utris, unde lurcones capacis gulæ homines, et bonorum suorum consumptores.

Luridi,[c] supra modum pallidi.

Luscitio,[d] vitium oculorum, quod clarius vesperi, quam meridie cernit.

Lustra [e] significant lacunas [8] lutosas, quæ sunt in sylvis, aprorum cubilia: a qua similitudine ii, qui in locis abditis et sordidis ventri et desidiæ operam dant, dicuntur in lustris vitam agere: et cum ejusdem vocabuli prima syllaba producitur, significat nunc tempus quinquennale, nunc populi lustrationem.

Lustrici [f] dies infantium appellantur, puellarum octavus,

8 Malunt Scal. et Dac. ex vett. edd. *lamas*.

NOTÆ

[b] *Lura*] Ausonius *Lora*, etiam pro ipso utre in Periocha decima Odysseæ, quod Homero, ἀσκός. *Jos. Scal.*

Lura] Utris vel os culei, quia fit ex corio, quod *lurum* sive *lorum* dicitur. Eo usus Ausonius pro ipso utre in Periocha decima Odysseæ, quod Homero ἀσκός. Usus et Lucilius: 'In os prius accipiam ipse Quam gladium in stomacho, lura, ac pulmonibu' sisto.' A *lura* dicti *lurcones* et *lurcari*, quasi *luricones* et *luricari*, hoc est, cibos in utrem, in ventrem ingerere. Lucil. 'Ut lurcarentur lardum, et carnaria furtim Patrum conficerent.' *Dac.*

[c] *Luridi*] Græci, 'Luridus, ἰκτερικὸς, ὠχρός.' *Jos. Scal.*

Luridi] A *loro*. Qui lori colorem referunt. *Dac.*

[d] *Luscitio*] Oculorum vitium. Sed quale sit, magistri veteres ambigunt. Alii enim cum Varrone luscitiosos esse dicunt, qui nihil vident vesperi, alii cum Festo, qui clarius vesperi, quam meridie. Mihi prior sententia magis placet, præsertim cum Plinius scribat luscitiosos Græcis dici νυκτάλωπας, hoc est, ut exponit Galenus, τοὺς τῆς νυκτὸς ἀλαοὺς, nocte cæcos. Vide 'Nuscitiosum.' *Idem.*

[e] *Lustra*] Pro *lacunas* ex vett. editt. melius *lamas*. De qua voce supra dictum est. *Lustra* autem per *u* tenue proprie ferarum cubilia a *luto* dicta, et per metaphoram pro popinis et lupanaribus sumuntur. Cum vero *lustrum* per *u* densum, quasi *louestrum*, tempus quinquennale significat, a *luendo*, solvendo, quod quinto quoque anno vectigalia et ultra tributa per Censores persolvebantur. Varro lib. v. significat et lustrationem, id est, expiationem, quæ censu peracto Suovetaurilibus fiebat. Vide Livium. *Idem.*

[f] *Lustrici*] Tertullianus hunc diem vocat *Nominalia* libro de Idololatria: 'Circa officia vero privatarum et communium solennitatum, ut togæ puræ, ut Sponsalium, ut Nuptialium, ut Nominalium, nullum putem periculum observari de flatu idololatriæ.'

puerorum nonus, quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur.

Luxa [g] membra e suis locis mota, et soluta; a quo luxuriosus in re familiari solutus.

Luxantur, [h] a luxu dictum, id est, luxuriantur.

LYCII Apollinis oraculum [i] in Lycia maximæ claritatis fuit ob luporum interfectionem: λύκος enim lupus est.

NOTÆ

Glossarium: 'Nominalia, ὀνοματοθεσία.' Græci ἀμφιδρόμια. Glossæ Græcorum: ἀμφιδρόμια, ἡμέρα ἀγομένη τοῖς παιδίοις, ἐν ᾗ τὸ βρέφος περὶ τὴν ἑστίαν ἔφερον τρέχοντες κύκλῳ, καὶ ἐπετίθεσαν αὐτῷ ὄνομα, ὅτε ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ φίλων δῶρα ἐπέμπετο. Quæ omnia explicant morem Atheniensium qui extat apud Terentium, in protatica persona primæ scenæ Phormionis Comœdiæ. Non tamen in Amphidromiis imponebant nomina, ut hic dicitur: sed decima post natum puerum die. Itaque apud Suidam integriora hæc verba habentur, καὶ τῇ δεκάτῃ ἐτίθεσαν αὐτῷ ὄνομα. Sed de lustrico die amplius vide Plutarchum in Quæstionib. et Macrobium lib. I. Saturnaliorum de Nundina Dea. *Jos. Scal.*

Lustrici] Lustricus dies, quo infans lustratur, id est, expiatur, purificatur. Sueton. Neron. cap. 6. 'Ejusdem futuræ infelicitatis signum evidens die lustrico extitit.' Ideo 'lustralis solemnitas' dicitur Symmacho. Et hunc puellarum octavum fuisse nonumque puerorum consentiunt Plutarch. et Macrob. Tertullianus eam diem hebdomadæ ultimam vocat, quod non repugnat. Nihil enim vetat, ut optime doctiss. Casaubonus in Persium, diem eandem ultimam esse hebdomadæ et nativitatis octavam vel nonam. Ita autem nomen imponebant: eligebant scilicet aliquem, qui præesset huic nominis impositioni, ejusque quasi magister foret, ut hodie apud nos. Polyæn. Strat. lib. VI. Κύριον εἶναι τῆς θέσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ παιδίου. 'Magistrum esse impositionis nominis filii:' *en être le parrain.* Aliquando etiam omina captabant, ut nomen imponerent. Accensis enim multis luminibus unicuique nomen assignabant, atque ejus demum, quod ceteris extinctis supervixerat, nomen arripiebant, ac puero imponebant. Idque sua ætate adhuc observatum fuisse queritur D. Chrysostomus in 4. caput prioris ad Corinthios. *Dac.*

[g] *Luxa*] Glossæ: 'Luxum, στρέμμα, ἢ λυγισμὸς, ἢ ἀσωτία.' *Jos. Scal.*

Luxa membra] A *luo*, *lutum* et *luxum*. Unde *luxus*, *a*, *um*, quod solutum, suo loco motum est; a quo *luxus*, *us*, animi dissoluti et suo loco moti vitium: inde *luxuries* et *luxuriosus*, *&c.* Dac.

[h] *Luxantur*] Glossæ: 'Luxatur, ἀνασάσσει.' *Jos. Scal.*

Luxantur] Gloss. 'luxatur, ἀνασάσσει:' infarcit, implet. Quem locum frustra solicitavit doctissimus Vulcanius. 'Nunc vero,' ut ait Nonius, 'vulsum et suo loco motum luxari ignari Latine dicimus.' *Dac.*

[i] *Lycii Apollinis oraculum*] 'Lycias sortes' vocat Virgil. 'Italiam Lyciæ jussere capessere sortes.' Ipse Apollo 'Lycius Λύκιος' Græcis, quod in Lycia cultus, non vero ob lupos interfectos, etsi ob eandem causam eum λυκοκτόνον dictum fuisse reperias. Vide Hesych. *Dac.*

Lycophos[k] Græci dicunt, quod nos primum tempus lucis: dictum autem lycophos, quasi λευκὸν φῶς, id est, lumen candidum.

Lymphæ[l] dictæ sunt a nymphis: vulgo autem memoriæ proditum est, quicumque speciem quandam e fonte, id est, effigiem nymphæ viderint, furendi non fecisse finem, quos Græci νυμφολήπτους vocant, Latini lymphatos appellant.

Lyrnessiades,[m] ab oppido Phrygiæ Lyrnesso dicti.[10]

9 Quidam libri *in* pro *est*.—10 Legendum monet Dac. *dictæ*.

NOTÆ

[k] *Lycophos*] Immo dictum, quod λύκη, lux, apud Veteres: unde mansit in ἀμφιλύκη. Inde etiam *lux*, et *lucere*. Jos. Scal.

Lycophos] Græce λυκόφως summum diluculum, ultima pars noctis sub exortum auroræ, non a λευκὸν φῶς ut putat Festus, sed a λύκη, prima lux, quæ vox mansit in ἀμφιλύκη. *Dac.*

[l] *Lymphæ*] Quasi nymphæ, *n* mutato in *l*. Hæ, si conspicerentur, furorem immittere putabantur. Varro lib. VI. 'In Græcia commota mente quos νυμφολήπτους appellat, ab eo lymphatos dixerunt nostri.' Pacuvius in Teucro: 'Flexanima tanquam lymphata et Bacchi sacris Commota.' Ideo Theocritus, poëta suavissimus, Nymphas vocavit numina agricolis metuenda: Νύμφαι ἀκοίμητοι, δειναὶ θεαὶ ἀγροιώταις. 'Nymphæ inquietæ, graves Deæ agricolis.' *Idem.*

[m] *Lyrnessiades*] Ex Lyrnesso oriundæ, quæ urbs erat in ora Trojæ, unde Achilles abstulit Briseida. Alii Lyrnessum in Sicilia ponunt. Infra legendum *dictæ*. *Lyrnessiades* enim τὸ θηλυκόν. *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XI.

Macellum[a] dictum a Macello quodam, qui exercebat in urbe latrocinia, quo damnato Censores Æmilius, et Fulvius statuerunt, ut in domo ejus obsonia venderentur. [Paulus.

Macilenti,[b] macie tenuati.

Mactus,[c] magis auctus.

NOTÆ

[a] *Macellum*] Unde sit, mire Veteres dissentiunt. Festi sententiam probat Varro duobus locis, qui a Macello quodam dictum vult. Donatus vero, Isidorus, et Scaliger a mactandis pecoribus deducunt, ut sit a 'mactum,' 'mactulum,' 'mactellum,' 'macellum.' Salmasius ab Æolico *μάγεῤῥος*, qui carnes vendit: sed Scholiastes Aristophanis a structura nomen sortitum dicit: *ὁ δὲ κύκλος* (inquit in Equit.) *Ἀθήνησίν ἐστιν, καθάπερ Μάκελλος, ἐκ τῆς κατασκευῆς τὴν προσηγορίαν λαβών.* I. e. 'Cuclos locus Athenis, qui, ut et Macellum, ex structura nomen accepit.' Quod si verum, dicendum est *cuclon* a rotunditate dictum fuisse, quia rotundus, Macellum vero *ἀπὸ τῆς μακέλλης*, a ligone, quod ita structum fuerit, ut ligonis figuram referret; sed ejus typum vidisse oportuit, ut id unice probetur. Subjungit idem Scholiastes in macello, præter carnes, omnia alia obsonia veniisse, præsertim pisces; et ibi illum frustra esse certum est, nam de carnibus etiam constat, immo et in macello lanios et fartores ponit Terent. Eunuch. II. 2. 'Interea loci ad macellum ubi venimus, Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes, Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores.' *Dac.*

[b] *Macilenti*] A *macie*, quod a *maceo*, Macilentus, qui ita macet, ut totus ossa atque pellis sit. *Idem.*

[c] *Mactus*] *Mactare, mactus, macte*, sacrorum verba sunt. Apud Catonem: 'Macte hocce vino inferio esto:' 'Macte hacce dape pollucenda esto.'

Madusa [1] [d] ebrius, a Græco μαδᾷν deductum: vel quia madidus sit [2] a vino.

Mæandrum, [e] genus picturæ, dictum est a similitudine flexus amnis, qui appellatur Mæandrus.

Mæcia [f] tribus a quodam castro sic appellatur.

Mæniana [g] ædificia a Mænio sunt appellata: is enim pri-

············

1 Scribendum monet Scal. *Madulsa:* quod probat Dac.—2 Quidam libri *satis.*

NOTÆ

Macte esto, antique, pro *mactus esto.* Mactus, i. e. magis auctus. Et ad alia quævis transferuntur, ut 'mactare honoribus,' 'infortunio.' Plaut. Eleganter Arnob. lib. I. 'fanorum consecratione mactare.' *Idem.*

[d] *Madusa*] Scribe, ut in Pseudolo, *Madulsa:* 'Probe madulsa abeo.' *Jos. Scal.*

Madusa] Bene alii *madulsa.* Plaut. Pseud. v. 1. 'Profecto Ædepol ego nunc probe abeo madulsa.' *Madulsa* et *madidus* a verbo *madeo,* quod aliquando etiam ponitur pro ebrius sum, ut contra siccus, pro sobrio. *Madeo* autem a μαδᾷν deglabrari, glabrescere, depiles esse, cum scilicet propter nimiam humoris copiam decidunt pili, nisi malis esse a μυδᾷν, 'præ nimio humore putrescere.' Nam et eo sensu etiam *madere* aliquando legere est, unde a Græcis exponitur τήκειν, quod est, humidum esse, tabefieri vel corrumpi. Gloss. 'madida, τακερά.' Etsi par in utroque est ratio, nam et μαδᾶν pro μυδᾶν, et contra sæpe positum est, ita ut meo quidem judicio minime tentari debeant loci, ubi hæc vel illa vox usurpatur. *Dac.*

[e] *Mæandrum*] Etiam picturæ in lacunaribus propterea μαίανδροι dicuntur. Inde *Mæandratum.* Varro ταφῇ Μενίππου, ἢ περιέχον τὰς ταριχείας: 'Mihi facies mæandrata, et vermiculata, atque adeo cingens orbem terræ.' *Jos. Scal.*

Mæandrum] Mæandrum fluvium Lydiæ maxime flexuosum fuisse, e Veteribus certum est. Ab eo in vestibus et in pictura mæandros dicimus, quicquid flexuose ad instar Mæandri fluminis vel ponitur vel pingitur, ut purpuram flexuosam et in se remeantem in Chlamyde de qua Virg. 'Victori chlamydem auratam, quam plurima circum Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.' Ubi Servius: 'Erat in chlamyde flexuosa et in se remeabilis purpura, in modum Mæandri fluminis Cariæ provinciæ, qui sinuosus est.' Ab eo etiam Mæandri dicuntur vafra et obliqua consilia, *des detours.* Cicero in Pison. 'Quos tu Mæandros, et quæ diverticula flexionesque quæsisti!' Vide doctissimum paroimiographum in voce 'Mæandros.' *Dac.*

[f] *Mæcia*] Hujus meminit Livius lib. VIII. 'Eodem anno census actus, Tribusque propter eos additæ Mæcia et Scaptia.' Meminit et Cicero ad Atticum et pro Plancio. Dicta autem *Mæcia* a Mæcio castro, quod non procul a Lanuvio fuit. *Idem.*

[g] *Mæniana*] In aliquo libro est *a Mænio Censore.* Fuit autem C. Mænius P. F. P. N. Censor cum L. Papirio Crasso anno CCCCXXXV. Hic triumphavit de Antiatibus aliisque

mus ultra columnas extendit tigna quo ampliarentur superiora.

Mæsius [h] lingua Osca, mensis Maius. Osci enim a regione Campaniæ, quæ est Oscos,[3] vocati sunt.

3 Vide Notas infra.

NOTÆ

priscis Latinis; quamobrem ei columnam datam esse Plin. scribit lib. XXXIV. cap. 5. Cum Festo consentiunt Nonius et Isidorus. *Ant. Aug.*

Mæniana] 'Menianum,' ἐξώστης, 'Menianus ἐκθέτης.' Glossæ. *Jos. Scal.*

Mæniana] Hæc sunt Pauli. Quæ Festus scripserat, inveni in schedis, quas editio Romana Fulvii Ursini repræsentat. En tibi: 'Mæniana appellata sunt a Mænio Censore, qui primus in foro ultra columnas tigna projecit, quo ampliarentur superiora spectacula.' Mænianorum meminit Cicero Academ. Quæst. lib. IV. 'Interim ille cum æstuaret, veterum ut Mænianorum, sic Academicorum viam secutus est.' Nominis causam docet Ascon. in divinat. 'Mænius, inquit, cum domum suam venderet Catoni et Flacco Censoribus, ut ibi basilica ædificaretur, exceperat jus sibi unius columnæ super quam tectum projiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipse et posteri ejus spectare munus gladiatorum possent, quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur Columna Mæniana vocitata est.' Idem vetus interpres Horatii lib. I. Sat. 3. adducens illud Lucilii: 'Mænius columnam cum peteret.' Quod ad normam versus sic facile reducas, ut Jano Duzæ olim suboluit, *Columnam Mænius cum peteret*, vel *cum exciperet*. Porro, ut Mænianorum rationem et modum discas, pone tibi ob oculos hodiernas nostras casulas, quas vulgo vocamus *loges*; unde spectantur ludi, puta tragœdiæ, choreæ, opera musica, &c. Nam eadem plane res est. Neque tamen a *Mænio* dicta Mæniana, sed a *mænia*, quæ sunt περίβολοι, ut optime olim magnus Salmasius. Nam *mænianum* proprie περίβολον sive podium in circuitu Solariorum positum, ne facilis in præceps lapsus esset: qua voce etiam Latini usi sunt, qui peribolum pro Mœniano dixere. Optimæ glossæ, 'peribulum, πρόφορον.' Prophorum autem nihil aliud est, quam projectum provolans, sive solarium, sive planum tectum ex transversis et provolantibus tabulatis per circuitum corona munitum: idem chalcidicum dictum, hyperoon, et pergula. Adjiciebatur aliquando foribus et porticibus, ut hodie balcones nostri, et inde in foro spectacula illa unde spectabantur ludi, ut casulæ illæ nostræ, mœniana etiam dicta. Plura vide apud Salmasium in Ælio Spartiano. *Dac.*

[h] *Mæsius*] A quo postea *Maius*. Ergo hic mensis ante Romam conditam fuit; quare falsum est eum a majoribus Romuli nomen traxisse, ut voluit Varro. *Osci* enim, qui oram Campaniæ maritimam tenebant, sic eum ante Romam conditam vocavere. Vide infra in voce 'Maius.' Pro *Oscos* alii legunt *Oscor*, alii *Oscorum*: quam postremam ego lectionem unice amplector, cum sciam Oscos partem Campaniæ tenuisse, ut ex Strabone et aliis notum est. Immo etiam et ab ea parte Campaniæ, quæ serpentibus abundaret, *Opici* prius, post-

Magis[i] a Græco μᾶλλον venit: *antiqui, sed alias* [FESTUS. *magis magistrare pro regere, et* temperare di*cebant:*[4] magisterare,[k] quida*m ponunt pro*....

Magisterare[5] [l] regere, et temperare est. Magisterare moderari, unde magistri non solum doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum dicuntur: quia omnes hi magis ceteris possunt: unde et magistratus, qui per imperia potentiores sunt, quam privati. Quæ vox duabus significationibus notatur: nam aut personam ipsam demonstrat, ut cum dicimus,[6] Magistratus jussit; aut honorem, ut cum dicimus, Titio magistratus datus est. [PAUL.

Magisteria † dicuntur in omnibus rebus, quæ[7] magis ceteris

* * * * * * * * * * * *

4 Ed. Scal. 'temperare di*cebant* errare, quidam.'—5 Vet. lib. *Magistrare:* et mox quidam libb. *magistrare* vel *magistrari*.—6 Vetus liber *dicitur*.—7 Al. *qui*.

NOTÆ

ea *Osci* dicti sunt. Quare emendabis obiter illud Servii VII. Æn. '*Oscorumque manus*. Capuenses dicit, qui ante Osci appellati sunt, quod illic plurimi abundavere serpentes.' Rescribe, *qui antea Opici*. *Opici* enim prius dicti ab ὄφις, serpens. Nunc Festi verba satis aperta. *Idem*.

[i] *Magis*] Duriusculum etymon. Verisimilior videtur Jul. Scaligeri sententia, qui ab obsoleto *magnior*, eliso *n*, *magior*, *magis* deducit. *Idem*.

[k] *Magisterare*] Deerat spatium ad ea capienda, quæ desiderabantur ex sched. in fine puto desiderari tantum vocem *docere*, vel similem: et recte quidem Festus *magisterare* antiquis usurpatum dicit pro regere, imperium habere. Inde in Gloss. 'magistro, πρυτανεύω.' 'Magisterium, ἀρχή.' Sed postea pro *docere*, unde artium doctores dicti magistri. Sic Spartianus in Adriano sect. 10. 'Ipse inter manipulares vitam militarem magistrans.' Id est, docens. *Idem*.

Magisterare] Verba Festi, quæ hæc præcedunt, ad hoc verbum referenda sunt. *Ant. Aug.*

[l] *Magisterare*] Post verbum *pagorum* videtur addendum *curiarum*, ex Plauto, qui dicit in Aulularia: 'Nostræ qui est magister curiæ.' *Ful. Urs.*

Magisterare] Male Paulus *magister* ducit a *magisterare* vel *magistrare*; cum contra *magisterare* a *magister* dictum sit. Erat autem proprie *magister*, præfectus, Græcis ἐπιστάτης, ut 'magister pagorum' in inscriptionibus, 'Societatum' apud Ciceronem pro Plancio, 'Vicorum' apud Suetonium in Augusto, 'Collegiorum' apud Asconium, 'Equitum' apud Livium, Varronem, et alios. Inde et magistri nomen honoris causa artium doctoribus datum videri potest; ut apud Livium l. v. sect. 27. Inde 'publicæ magistrationes' in codice Theodos. i. scholæ publicæ. A *magisterare* est *magistratus*, non vero a *magister* immediate, ut putavit Varro. *Dac.*

† *Magisteria*] Verba Festi ex his Pauli verbis intelliges: addebantur

possunt, ut magisterium † equitum.

... rebus,[m] qui ma ... quitum. et. ... llinis dixe ... [FEST.

... untur velit ... contra ora ... [PAUL.

Magmentum,[8] [n] magis augmentatum.

Magnificissima [o] dicebant antiqui pro magnificentissima: re enim vera magnificens dici non potest; unde magnificentissima videtur deduci.

Magnificius idem Cato[9] pro magnificentius dixit, et non frustra: nam positivus ejus magnifice est.

Magni*ficius* [p] *pro magnificentius usurp*avit Cato in ea, [FEST. quam *scripsit*. ...

8 Scal. et Dac. legendum monent *Magmentum, majus augmentum*.—9 Quidam lib. *Cato ipse*.

NOTÆ

tamen alia de magisterio, ut opinor, ludorum Apollinis ex oratione nescio qua, quæ contra orationem inscribebatur alterius oratoris. *Ant. Aug.*

† *Magisterium*] Difficile explere lacunas istas. Tamen de Apolline, et de quodàm scriptore, qui contra orationem nescio cujus quædam de Apolline dixerat, tractabatur. Suspicor agi de oratione, quam habuit Varro ad populum ludis Apollinaribus de Nonis Caprotinis. Verba ejus sunt hæc ex quinto de Latino sermone: 'ob hoc togam prætextam datam eis Apollinaribus ludis docui populum.' *Jos. Scal.*

... [m] *Rebus*] Ex superioribus Pauli verbis facile præstari poterat hujusce capitis prima pars: adeoque in promtu erat, non de magisteriis, sed de magistris Festum egisse. Sed en tibi locum fere integrum ex sched. 'Magistri dicuntur in omnibus *rebus qui magis* ceteris possunt, ut magistri *equitum, et* magistri populi. Item magistri ludorum Apo*llinis dixer*unt antiqui qui nunc aliter dic*untur, velut* ostendit Cato in ea oratione quam dixit *contra ora*tionem....' In fine desunt paucula, sed quæ nemo præstabit. Id unum me torquet; neque satis Verrium sive Festum intelligo, cum ait ex Catone magistros ludorum Apollinis tunc fuisse aliter dictos, cum sciam idem eos semper nomen obtinuisse, etsi quandoque præfecti etiam dicti sunt.. *Dac.*

[n] *Magmentum*] Lege cum Scaligero, *Magmentum, majus augmentum.* Erat daps, quæ profanabatur a rusticis Jano, Silvano, Marti, Jovi Dapali; sed et qualibet alia qua Deos mactabant. Unde magmentarium vas ubi exta sacra aræ imponebantur. Gloss. 'magmentarium, ἐφ' οὗ τὰ σπλάγχνα τιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρονται.' I. 'Vas ubi exta altaribus imponuntur.' *Dac.*

[o] *Magnificissima*] *Magnificior* et *magnificissimus* dicebant antiqui ἀναλόγως a positivo *magnificus*. Nos autem *magnificentior, magnificentissimus*, cum tamen *magnificens* dici non possit, unde ea deducuntur. Sic *munificior* a *munifico* dixit Cato, nos *munificentior*, etiamsi *munificens* non sit in usu. Vide infra 'munificior.' *Dac.*

[p] *Magni* ...] Catonis, Atei, et ne-

Magis[i] a Græco *μᾶλλον* venit: *antiqui, sed alias* [FESTUS. *magis magistrare pro regere, et* temperare di*cebant*:[4] magisterare,[k] quida*m ponunt pro*. . . .

Magisterare[5 1] regere, et temperare est. Magisterare moderari, unde magistri non solum doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegio- [PAUL. rum, equitum dicuntur: quia omnes hi magis ceteris possunt: unde et magistratus, qui per imperia potentiores sunt, quam privati. Quæ vox duabus significationibus notatur: nam aut personam ipsam demonstrat, ut cum dicimus,[6] Magistratus jussit; aut honorem, ut cum dicimus, Titio magistratus datus est.

Magisteria † dicuntur in omnibus rebus, quæ[7] magis ceteris

. . . .

4 Ed. Scal. 'temperare di*cebant* errare, quidam.'—5 Vet. lib. *Magistrare*: et mox quidam libb. *magistrare* vel *magistrari*.—6 Vetus liber *dicitur*.—7 Al. *qui*.

NOTÆ

ea *Osci* dicti sunt. Quare emendabis obiter illud Servii VII. Æn. '*Oscorumque manus*. Capuenses dicit, qui ante Osci appellati sunt, quod illic plurimi abundavere serpentes.' Rescribe, *qui antea Opici*. *Opici* enim prius dicti ab *ὄφις*, serpens. Nunc Festi verba satis aperta. *Idem*.

[i] *Magis*] Duriusculum etymon. Verisimilior videtur Jul. Scaligeri sententia, qui ab obsoleto *magnior*, eliso *n*, *magior*, *magis* deducit. *Idem*.

[k] *Magisterare*] Deerat spatium ad ea capienda, quæ desiderabantur ex sched. in fine puto desiderari tantum vocem *docere*, vel similem: et recte quidem Festus *magisterare* antiquis usurpatum dicit pro regere, imperium habere. Inde in Gloss. 'magistro, *πρυτανεύω*.' 'Magisterium, *ἀρχή*.' Sed postea pro *docere*, unde artium doctores dicti magistri. Sic Spartianus in Adriano sect. 10. 'Ipse inter manipulares vitam militarem magistrans.' Id est, docens. *Idem*.

Magisterare] Verba Festi, quæ hæc præcedunt, ad hoc verbum referenda sunt. *Ant. Aug.*

[1] *Magisterare*] Post verbum *pagorum* videtur addendum *curiarum*, ex Plauto, qui dicit in Aulularia: 'Nostræ qui est magister curiæ.' *Ful. Urs.*

Magisterare] Male Paulus *magister* ducit a *magisterare* vel *magistrare*; cum contra *magisterare* a *magister* dictum sit. Erat autem proprie *magister*, præfectus, Græcis *ἐπιστάτης*, ut 'magister pagorum' in inscriptionibus, 'Societatum' apud Ciceronem pro Plancio, 'Vicorum' apud Suetonium in Augusto, 'Collegiorum' apud Asconium, 'Equitum' apud Livium, Varronem, et alios. Inde et magistri nomen honoris causa artium doctoribus datum videri potest; ut apud Livium l. V. sect. 27. Inde 'publicæ magistrationes' in codice Theodos. I. scholæ publicæ. A *magisterare* est *magistratus*, non vero a *magister* immediate, ut putavit Varro. *Dac.*

† *Magisteria*] Verba Festi ex his Pauli verbis intelliges: addebantur

possunt, ut magisterium † equitum.

...rebus,[m] qui ma...quitum. et....llinis dixe... [FEST.

...untur velit... contra ora... [PAUL.

Magmentum,[8] [n] magis augmentatum.

Magnificissima [o] dicebant antiqui pro magnificentissima: re enim vera magnificens dici non potest; unde magnificentissima videtur deduci.

Magnificius idem Cato[9] pro magnificentius dixit, et non frustra: nam positivus ejus magnifice est.

Magni*ficius* [p] *pro magnificentius usurp*avit Cato in ea, [FEST. quam *scripsit*....

8 Scal. et Dac. legendum monent *Magmentum, majus augmentum.*—9 Quidam lib. *Cato ipse.*

NOTÆ

tamen alia de magisterio, ut opinor, ludorum Apollinis ex oratione nescio qua, quæ contra orationem inscribebatur alterius oratoris. *Ant. Aug.*

† *Magisterium*] Difficile explere lacunas istas. Tamen de Apolline, et de quodàm scriptore, qui contra orationem nescio cujus quædam de Apolline dixerat, tractabatur. Suspicor agi de oratione, quam habuit Varro ad populum ludis Apollinaribus de Nonis Caprotinis. Verba ejus sunt hæc ex quinto de Latino sermone: 'ob hoc togam prætextam datam eis Apollinaribus ludis docui populum.' *Jos. Scal.*

...[m] *Rebus*] Ex superioribus Pauli verbis facile præstari poterat hujusce capitis prima pars: adeoque in promtu erat, non de magisteriis, sed de magistris Festum egisse. Sed en tibi locum fere integrum ex sched. 'Magistri dicuntur in omnibus *rebus qui magis* ceteris possunt, ut magistri *equitum, et* magistri populi. Item magistri ludorum Apo*llinis dixe*runt antiqui qui nunc aliter dic*untur, velut* ostendit Cato in ea oratione quam dixit *contra or*ationem....' In fine desunt paucula, sed quæ nemo præstabit. Id unum me torquet; neque satis Verrium sive Festum intelligo, cum ait ex Catone magistros ludorum Apollinis tunc fuisse aliter dictos, cum sciam idem eos semper nomen obtinuisse, etsi quandoque præfecti etiam dicti sunt.. *Dac.*

[n] *Magmentum*] Lege cum Scaligero, *Magmentum, majus augmentum.* Erat daps, quæ profanabatur a rusticis Jano, Silvano, Marti, Jovi Dapali; sed et qualibet alia qua Deos mactabant. Unde magmentarium vas ubi exta sacra aræ imponebantur. Gloss. 'magmentarium, ἐφ' οὗ τὰ σπλάγχνα τιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρονται.' I. 'Vas ubi exta altaribus imponuntur.' *Dac.*

[o] *Magnificissima*] *Magnificior* et *magnificissimus* dicebant antiqui ἀναλόγως a positivo *magnificus.* Nos autem *magnificentior, magnificentissimus,* cum tamen *magnificens* dici non possit, unde ea deducuntur. Sic *munificior* a *munifico* dixit Cato, nos *munificentior,* etiamsi *munificens* non sit in usu. Vide infra 'munificior.' *Dac.*

[p] *Magni*...] Catonis, Atei, et ne-

... gna quis homo....
... *aut* pulchrius purgat *aut magnificius: nunc magnificen*tius, dicimus, cum mag*nifice ejus positivus....*
... *Sit*... at nepos ejus in ea *quam scripsit* ... *ta*men ait, cum Ædilis *Curulis esset* ... *magnæ ma*tris ludos magni*ficentius, quam alii, fecit.*

Magnificior[q] quoque *idem deduxisse videtur a munifice.*

Magnum annum[r] dicunt mathematici, quo septem [PAUL.

NOTÆ

potis M. Catonis, ut opinor, sententia obscura est, his paucis exceptis, quæ Paulo debemus. *Ant. Aug.*

Magni...] Cum in hisce ruderibus excitandis satis diu me torsissem, et eorum tantum partem aliquam edidissem, tandem me ab hac cura schedæ liberum fecere, quæ si non locum integrum, tamen aliquatenus restaurari facilem, ponunt. Verba quidem Catonis ut valde confidentis esset se præstiturum recipere, ita nimis meticulosi super iis conjecturam suam tacere. Locum igitur integrum sic tentabo: *Cato in ea quam scripsit.... Crimina magna quis homo, quam tu, aut pulcrius purgat, aut magnificius? Nunc magnificentius dicimus, cum magnificens ejus positivus non amplius sit in usu. At nepos ejus in ea quam scripsit.... tamen ait: cum ædilis curulis esset is tum magnæ, &c.* de nepote Catonis vide Gellium lib. XIII. cap. 18. *Dac.*

q *Magnificior*] Jam alibi monuimus, Festum libros suos ita conscripsisse, ut voces omnes, quæ ab eadem litera incipiebant in eundem librum retulerit, nullo syllabarum ordine servato: inde factum est, ut qui singula alphabetico, ut vocamus, ordine disponere aggressus est, is multa reliquerit et corrupta et suis sedibus mota. Velut hic *magnificior quoque....* quod ad *munificior* pertinet. Scriptum enim fuerat, *munificior quoque deduxisse videtur:* sed adi 'munificior.' *Idem.*

r *Magnum annum*] Cicer. lib. II. de Nat. Deor. ubi de planetis, 'quarum ex disparibus motibus magnum annum Mathematici nominaverunt, qui tum efficitur, cum Solis, et Lunæ, et quinque errantium ad eandem inter se comparationem confectis omnium spatiis est facta conversio: quæ quam longa sit, magna quæstio est: esse vero certam et definitam necesse est.' Et in Hortensio: 'Horum annorum, quos in fastis habemus, magnus 12. millia nongentos quinquaginta quatuor annos complectitur.' Sed meræ nugæ. Magnus annus, sive annus Platonicus, cum stellæ fixæ, ab æquinoctii et solstitii cardinibus digressæ, εἰς τὰ ἑπόμενα totum circulum suum confecere. Eas autem ex Timacharidis, Hipparchi, suisque adeo observationibus centum annorum spatio gradum unum absolvere Ptolemæus statuit, ex quo efficitur 36000. annorum decursu hunc magnum annum evolvi. Tardiorem hunc motum faciunt tabulæ Alphonsianæ: ita ut totis 49000. annis periodum hanc absolvi rex Alphonsus crediderit. At brevioribus eam spatiis determinavit Albategnius, nec plusquam 23700. annos ei tribuit, quippe quam 66. quoque anno gradum unum explere deprehenderit, quam sententiam observationibus suis longe accuratissimis ad verum proxime accedere confirmavit Tycho, nam intra 67. anno-

sidera errantia expletis propriis cursibus sibimet concordant.

Magnum socerum [s] appellat vir uxoris suæ avum.

Magnam socrum [t] vir uxoris suæ aviam appellat.

Magnos ludos,[u] Romanos ludos appellabant, quos in honorem Jovis, quem principem Deorum putabant, faciebant

Majestas † a magnitudine dicta.

Maiis Idibus [x] mercatorum dies festus erat; quod eo die Mercurii ædes esset dedicata.

Maius mensis [y] in compluribus civitatibus Latinis ante urbem conditam fuisse videtur; qua ex causa [FEST. utrum a majoribus, ut Junius a junioribus dictus sit, an a Maia, quod Mercurio filio ejus res divinæ . . . fiant

NOTÆ

rum spatium gradu uno fixas εἰς τὰ ἑπόμενα progredi, totumque illud curriculum 24120. annis peragrare comperit. Ita illustr. Huetius in doctiss. suis in Origenem observationibus. *Idem.*

[s] *Magnum socerum*] Socer est viri pater; magnus socer, avus; major socer, proavus. Socer a Græco ἑκυρος. *Idem.*

[t] *Magnam socrum*] Socrus, ἑκυρὰ, viri sive uxoris mater; magna socrus, avia; major socrus, proavia. *Idem.*

[u] *Magnos ludos*] Ita dictos putat Asconius, quod magnis impensis ederentur; sed ita potius vocati, quod in honorem trium magnorum Deorum, Jovis scilicet, Junonis, et Minervæ, peragerentur. Cicero lib. v. in Verr. 'Mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani appellati sunt, maxima cum dignitate ac religione Jovi, Junoni, Minervæque esse faciendos.' Fiebant autem mense Septemb. per plures dies; iis enim aliquando novem insumtos fuisse in fastis reperias. *Idem.*

† *Majestas*] Ab antiquo *majus*, pro magnus, *majestas*, magnitudo. *Idem.*

[x] *Maiis Idibus*] Ovid. Fast. lib. v. 'Templa tibi posuere patres spectantia Circum Idibus: ex illo est hæc tibi festa dies. Te, quicumque suas profitentur vendere merces, Thure dato, tribuas ut sibi lucra rogant.' *Idem.*

[y] *Maius*] Ausim affirmare me veram lectionem assecutum in corruptissimo fine hujus loci: *an a Maia: quod Mercurio filio ejus res divina Idibus fiat eo mense:* nam sine ullo prorsus dubio inversæ sunt literæ in SOLEMNES pro IPSO MENSE. Quia principium τοῦ IPSO cohæsit cum fine præcedentis τοῦ FIANT. Hæc est, ni fallor, vera lectio. *Jos. Scal.*

Maius] Ante Romam conditam fuit ut supra in *Mæsius*, quare facile adducor ut credam a *mæsius*, detracta litera *s*, factum *mæjus*, postea *majus*. A *Maia* tamen Mercurii matre nomen traxisse scribit Ovid. 'At tu materno donasti nomine mensem, Inventor curvæ, furibus apte, fidis.' Quanquam idem alibi vel a *majoribus*, ut *junium* a *junioribus*, dictum putat; vel a Majestate Honoris et Reverentiæ filia. Quæ hic desunt, sic expleri possunt: *An a Maia, quod Mercurio filio ejus res*

solemnes,[10] an quod ipsi Deæ in multis Latinis civitatibus sacrificia fiebant (ipso mense. . . .)

Major patruus,[1] avi et aviæ patruus.

Major amita, avi et aviæ amita. [PAUL.

Major avunculus, avi et aviæ avunculus.

Major Græcia[2] dicta est Italia, quod eam Siculi quon-

10 Vide Notas.

NOTÆ

divinæ idibus fiant solennes, an quod ipsi Deæ in multis Latinis civitatibus sacrificia fiebant ipso mense. Nihil amplius deest. *Dac.*

[1] *Major patruus*] Proprie avi, non aviæ patruus, hoc est, proavi frater, ut amita aviæ, non avi amita. Hoc est, proaviæ soror. At major avunculus, aviæ, non avi avunculus, proaviæ frater. Sed non semper discrimen illud Veteres observarunt. Ut hic ex Festo et alibi ex aliis certum est. *Idem.*

[2] *Major Græcia*] Quare Græcia dicta sit, non dubitatur, sed quare *major Græcia.* Certissimum est ita vocatam a Romanis, quia propior ea esset illis, quam transmarina Græcia: quemadmodum contra, Græcos Italos ipsi Græci transmarini vocabant ἐξωτικοὺς, id est, barbaros. Nam Messenio, servus apud Plautum, vocat 'exoticam Græciam,' quam Romani majorem Græciam, non quidem ex persona sua; nam erat Siculus, neque vocasset consulto se ipsum barbarum; sed μιμητικῶς, ex persona Græcorum ipsorum, qui Siculos et Calabros vocabant Ἕλληνας ἐξωτικοὺς: ut Plautus, cum se vocat barbarum, et Barbariam Italiam, non ex consuetudine Romanorum dicit; quis enim sanus se barbarum vocet? sed ex persona Græcorum, qui βαρβάρους, καὶ ἐξωτικοὺς Italos vocabant; quod etiam ex Plutarcho in vita Pyrrhi cognoscimus. Ego hoc monui de exotica Græcia, ne forte Turnebum sequamur, et auctoritate tanti viri permoti imprudentes eundem lapidem offendamus, qui exoticam Græciam non de ea, quæ dicta est Magna Græcia, sed illam, quæ in Epiro erat, intellexit. In quo profecto non leviter erravit. *Jos. Scal.*

Major Græcia] Quid magnæ sive majoris Græciæ nomine Veteres intellexerint, non satis convenit inter auctores. Festus ait Italiam dictam. Athenæus, omnem fere Italiam. Strabo, Siciliam, et eam partem Italiæ quæ Siciliæ obversa est. Plinius, Italiæ tantum partem aliquam. Servius, a Tarento usque ad Cumas. Seneca, totum Italiæ latus, quod infero mari alluitur. Quare autem Græcia dicta sit non dubitatur, sed quare major Græcia. Scaliger recte quidem Græciam exoticam, Italicam Græciam, sive majorem Græciam, interpretatus est. Sed falsum ita eam dixisse Messenionem ex persona Græcorum; neque enim antiquitus ita fœda res erat, se ipsum vocare barbarum sive exoticum, ut nemo sanus se eum esse profiteretur, cum *barbarus* et *exoticus* nihil aliud sonarent quam, extraneus, alienigena. Illud olim pluribus exemplis ostendam apud Plautum ipsum, favente Deo. Nunc de majori Græcia. Nunquam sane majorem errorem erravit Scaliger, quam cum

dam[11] obtinuerunt; vel quod in ea multæ magnæque civitates fuerunt ex Græcia profectæ.

Major magistratus [b] consul dicitur.

Major socer [c] uxoris meæ proavus.

Major socrus uxoris meæ proavia.

*Minora itemque ma*jora auspicia,[d] quæ d*icantur, docet* [Fest.

11 Vet. lib. *olim.*

NOTÆ

ait, eam a Romanis ita dictam, quod propior esset eis, quam transmarina Græcia; ridiculum enim sit duarum urbium cognominum alteram vocare majorem, quod a nobis propior absit. Peccavit igitur Scaliger, et iterum etiam, cum ait a Romanis ita dictam fuisse. Nam certum est a Græcis ipsis nomen inditum, adeoque ab ipsis majorem Græciam vocatam, ut ipsius soli præstantiam significarent. Utrumque probat Plin. cum Italiam dilaudans ita scribit: 'Ipsi de ea judicavere Græci, genus in gloriam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellando magnam Græciam.' *Dac.*

[b] *Major magistratus*] Græci vocant ὕπατον, quasi dicas summum. Nullum enim altius Imperium Romæ fuit. Ovid. lib. IV. de Ponto, El. 2. 'nullum Martia summo Altius imperium consule Roma videt.' *Idem.*

[c] *Major socer*] Vide 'majorem socrum.' *Dac.*

[d] *Majora auspicia*] Ex libro M. Messalæ Auguris de auspiciis primo apud Gellium lib. XIII. cap. 14. hæc Festi verba intelliges. Patriciorum auspicia in duas sunt potestates divisa: maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum; reliquorum magistratuum minora sunt auspicia: ideo illi minores, hi majores magistratus appellantur. 'Majora autem dicuntur auspicia habere,' inquit Gellius, 'quia eorum auspicia magis rata sunt, quam aliorum.' *Ant. Aug.*

Majora auspicia] His ita restituendis mihi viam fecerunt quæ ex libro Messalæ Auguris de auspiciis primo apud Gellium leguntur lib. XIII. cap. 14. 'Patriciorum auspicia in duas sunt potestates divisa: maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum; reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi majores, hi minores Magistratus appellantur.' Et postea, me non vanum conjectorem fuisse reperi ex schedis, ubi omnia ad verbum. Majora autem auspicia habere dicuntur, inquit Gellius, quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum. Et inde lucem capit illud Virgil. III. Æneid. 'Nate Dea, nam te majoribus ire per altum Auspiciis manifesta fides.' Etsi Servius *Majoribus* interpretatur *cœlestibus*; eo quod auspicium, quod de cœlo esset, verbo Augurum proprio *maximum* dicebatur. Sed mea interpretatio mihi videtur purior. Et huc respexisse videtur Horatius, cum cecinit, Od. 6. lib. IV. 'Ni tuis victus Venerisque gratæ Vocibus Divum pater annuisset Rebus Æneæ potiore ductos Alite muros.' Quod Virgilius dixerat 'majoribus auspiciis,' ipse dixit 'potiore alite.' Neque Virgilium melius quam per Horatium, ut contra Horatium melius nunquam quam per Virgilium, possis interpretari. *Dac.*

Messala; *nam* majora Consulum, P*rætorum*, *Censorumque dici ait*, *et re*liquorum minora; cum illi *majores*, *hi autem mino*res magistratus dici *consueverint*.

Majorem Consulem [e] L. Cæsar putat dici, vel eum, penes quem fasces sint; vel eum, qui prior factus sit: Prætorem autem majorem Urbanum, minores ceteros.

Major Consul dicitur vel is, penes quem fasces [PAUL. sunt; vel is, qui prior factus est: Prætor autem major Urbanus, minores ceteri.

Majores Flamines [f] appellabantur patricii generis, minores plebei.

Maledictores [h] dicebantur ab antiquis, qui nunc maledici. [FEST.

Maledic*tores dicebant antiqui*, *quos* nos appellamus *maledicos*. *Cato cum proficisceretur in* Hispania re *movendi* [12] *maledictores*.

Malevoli [i] Mercurii signum erat proxime Janum, qui item

12 Ed. Scal. 're *monendi*.'

NOTÆ

[e] *Majorem Consulem*] Alternis mensibus apud alterum Consulem fasces erant, non penes unum tantum; et majorem Consulem dictum fuisse puto, qui eos haberet prior, nam sumere eos solebat, qui major natu esset. Prætor autem Urbanus *Major* dicebatur, quia dignior erat et honestior, ita ut veluti proprio cognomento honoratus appellaretur. Ovid. lib. I. Fast. 'Verbaque honoratus libera Prætor habet.' *Idem.*

[f] *Majores Flamines*] Tres tantum fuere, qui majores dicti, Dialis, Martialis, et Quirinalis; quos Numa Rex instituit: reliqui processu temporum his additi: nam ad quindecim crevit eorum numerus, Minores dicti sunt. Inter hos maximæ dignationis erat Dialis, minimæ Pomonalis. Vide 'Maximæ dignationis.' *Idem.*

[h] *Maledic....*] Præter Hispaniæ mentionem, cetera ex Pauli epitome intelliguntur. *Ant. Aug.*

Maledictores] Infra: 'Cato cum proficisceretur in Hispaniam:' id est, Cato in ea oratione, quam habuit, cum ad bellum Hispanicum proficisceretur; anno mundi 3755. *Dac.*

[i] *Malevoli*] Janus in Turdellis quis sit plane ignoro. *Ant. Aug.*

Malevoli] Ita scripsit Festus: *Malevoli Mercurii signum erat proxime Janum. Qui item erat in Turdellis Mercurius, malevolus appellabatur: malevoli autem, quod in nullius tabernam spectabant.* Notabis autem locum Romæ Turdellos, cujus nemo alius Veterum mentionem facit. *Jos. Scal.*

Malevoli Mercurii] Has lacunas ita olim expleverat Scaliger. Et ita postea in schedis. Mercurius autem, qui in nullius tabernam spectaret, malevolus dictus est, quia Dii aspi-

erat in Turdellis *Mercurius malevoli* [13] *etiam cognomine* appella*batur:* malevoli autem, quod in nullius tabernam spectabat.

Malevoli Mercurii signum, id est, statuam, appellabant, ideo quod in nullius tabernam spectabat. [PAUL.

Malleoli [k] vocantur non solum parvi mallei, sed etiam ii, qui ad incendium faciendum aptantur; videlicet [14] ad similitudinem priorum dicti.

Malluvium [l] dicitur quo manus lavantur. Malluviæ, quibus manus sunt lotæ: pelluviæ, quibus pedes. [FEST.

Malluvium latum [m] in commentarium [15] sacrorum significat, manus qui lavet, a quo malluviæ dicuntur, quibus manus sunt lautæ, perinde ut quibus pedes pelluviæ.

Maltha [n] dicitur a Græcis pix cum cera mixta. [PAUL.

13 Eadem Ed. *Malos malevoli.* Vide inf.—14 Vett. libb. *scilicet.*—15 Vide Notas.

NOTÆ

cientes favere putabantur, ut contra. Porro notabis locum Romæ Turdellos dictum, ubi Mercatores, ut ad Janum. Nemo enim alius Veterum ejus, quod sciam, meminit. *Dac.*

[k] *Malleoli*] Malleolorum incendiariorum mentionem facit Nonius ex Sisenna, et alii. Dicebantur Græce *ἀστίοχοι.* Glossæ Hesychii: *ἀστίοχος, ἄγγος περιφερὲς, εἰς ὃ ἐγχέοντες πίσσαν, καὶ θεῖον, καὶ στυπεῖον, ἠφίεσαν· καὶ ἔνθα ἐφέρετο, ἔκαιε τὰ προστυγχάνοντα. ἔστι δὲ καὶ γένος λίθου καὶ ξηροῦ ξύλου καὶ πεπισσωμένου.* Ultima exprimunt notionem Malleoli. Glossarium: 'Malleolus, *σφύρα, πυρέκβολα.*' *Jos. Scal.*

Malleoli] Parvi mallei, sive ferrei, sive lignei, quibus ferrum et alia tunduntur. Sunt etiam Manipuli Spartei forma quadam mallei ligati et pice aut sulphure contacti, qui incensi aut in muros aut in testudines jaciuntur. Sisenna Histor. lib. IV. 'De quibus partim malleolos, partim fasces sarmentorum incensos supra vallum frequentes.' *Dac.*

[l] *Malluvium*] Malluviæ et Pelluviæ, Græce *χειρόνιπτρα, καὶ ποδόνιπτρα. Jos. Scal.*

Malluvium] Malluvium et Malluviæ vas ubi manus lavantur, quasi *manuelua*, seu *manuluviæ*. Græcis *χειρόνιπτρα*, ut *Pelluviæ*, ubi pedes, quasi *pedeluæ*, seu *pedeluviæ*, Græcis *ποδόνιπτρα*. Hoc autem ad Veterum morem respicit, qui non manus tantum, sed etiam pedes, ante et post cœnam lavabant. *Dac.*

[m] *Malluvium latum*] Legerem: *Malluvium latum in commentario sacrorum significat manus ut lavent.* Hoc sensu: cum malluvium latum erat, hoc in sacrorum commentario significabat, ut manus lavarent. Possis etiam legere *qui lavent.* Eodem sensu. *Qui*, id est, *quo* pro *ubi*. Idem.

[n] *Maltha*] Glossarium: 'Maltana, *πισσόκηρον.*' *Jos. Scal.*

Mamercus [o] **prænomen est Oscum, eo quod hi Martem Mamertem appellant.**[16]

Mamers [p] **Mamertis facit, id est, lingua Osca Mars Martis: unde et Mamertini in Sicilia dicti, qui Messanæ habitant.**

Mamertini [q] **appell*ati sunt hac* de causa: cum de [FEST.**

....

16 Vett. libb. *dicunt.*

NOTÆ

Maltha] Ex cera et pice liquida: unde et Glossario exponitur *πισσόκηρον*. Hesychius, *μεμαλαγμένον κηρὸν* vocat, Mollitam ceram. A *μαλάσσω*, *μαλθάσσω*, unde et Latinum nomen *Maltha*. Alii Maltham describunt ex pice et unguine sive sevo calce minutatim superadjecta. Vide Palladium lib. I. cap. 17. et Plin. lib. XXXVI. cap. 24. *Dac.*

o *Mamercus*] A Mamerte, Mamercus, ut a Marte, Marcus. Inde Mamercus Æmilius Dictator: M. Æmilius Mamercus: L. Æmilius Mamercus Cos. *Idem.*

p *Mamers*] Sive Oscorum vocabulum sit *Mamers*, sive Sabinorum, ut vult Varro, certum est eos a Græcis sumsisse, quibus *μαμερτὸς* dicitur, Lycophron. Pro *Mamers* dixere *Mavers*, unde *Mavors*, *Mavortius*. Dac.

q *Mamertini*] Ex spatio literarum, quæ desunt, scribi potest ita: *Mamertini appellati sunt Messanenses hac de causa.* Sunt alia, quæ divinare non potuimus: sed historiæ cognitionem non impediunt. Vide Strab. lib. VI. *Ant. Aug.*

Mamertini] Ita Festus: *Mamertini appellati sunt a Mamerte hac de causa.* Deinde infra: *Cum in parte ea Siciliæ consedissent, quæ Taurominia dicitur, forte parantibus bello cernere Messanensibus auxilio venerunt ultro: eosque ab hoste liberarunt. Itaque provinciales ob meritum eorum, ut gratiam referrent, et in suum corpus, communionemque agrorum invitarunt eos, et nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini.* Strabo: *τοσοῦτον δ' ἐπεκράτησαν οἱ Μαμερτῖνοι παρὰ τοῖς Μεσσηνίοις, ὥστ' ἐπ' ἐκείνους ὑπῆρξεν ἡ πόλις. καλοῦσι δὲ Μαμερτίνους μᾶλλον ἅπαντες αὐτοὺς, καὶ Μεσσηνίους.* Scripsimus *Taurominia*, quia propius ad scripturam accedebat: et Strabo *Ταυρομενίαν* vocat. Alioqui scimus adjectivum Taurominitanum. Sallustius in veteribus schedis: 'Scylla saxum est simile formæ terebratæ, quæ forte inlata naufragia sorbens gurgitibus occultis, millia sexaginta Taurominitana ad littora trahit.' Quæ ad verbum Strabo expressit: *Δείκνυται δὲ καὶ ἡ Χάρυβδις μικρὸν πρὸ τῆς πόλεως ἐν τῷ πορθμῷ, βάθος ἐξαίσιον, εἰς ὃ αἱ παλίρροιαι τοῦ πορθμοῦ κατάγουσιν εὐφυῶς τὰ σκάφη τραχηλιζόμενα μετὰ συστροφῆς, καὶ δίνης μεγάλης. καταποθέντων δὲ, καὶ διαλυθέντων, τὰ ναυάγια παρασύρεται πρὸς ἠϊόνα τῆς Ταυρομενίας, ἣν καλοῦσιν ἀπὸ συμπτώματος τούτου Κοπρίαν.* *Jos. Scal.*

Mamertini appellati] Ita ad verbum Schedæ. Infra pro *Tauricana* quidam habent *Tauromenia;* quod idem est: a Tauro enim monte *Tauricana* recte dici potest, ut a Tauromenio urbe sive fluvio *Tauromenia*. Porro a Festo diversus abit Strabo, qui ait lib. VI: Mamertinos Campaniæ gentem Messanam inhabitavisse, adeoque

toto Samnio gravis incidisset pestilentia, Sthenius Mettius ejus gentis princeps, convocata civium suorum concione, exposuit se vidisse in quiete præcipientem Apollinem, ut si vellent eo malo liberari, ver sacrum voverent, id est, quæcumque vere proximo nata essent, immolaturos sibi. Quo facto levatis post annum vicesimum, deinde ejusdem generis incessit pestilentia: rursum itaque consultus Apollo, respondit non esse persolutum ab iis votum, quod homines immolati non essent; quos si expulissent, certe fore, ut ea clade liberarentur. Itaque ii jussi patria decedere, cum in parte ea *Siciliæ* consedissent, quæ *nunc* Tauricana dicitur, forte parantibus bello cernere Messanensibus auxilio venerunt ultro, eosque *ab* hoste liber*arunt*[17] provinciales, quod ob *meri*tum[18] eorum, ut gratiam referrent, et in suum corpus, communionemque agrorum invitarunt eos, et nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini, quod conjectis in sortem duodecim Deorum nominibus Mamers forte exierat, qui lingua Oscorum Mars significatur: cujus historiæ auctor est Alfius libro primo belli Carthaginiensis.

Mamilia[r] turris intra Saburæ[19] regionem a Mamilio nomen accepit.

Mamiliorum[s] familia (progenita fuit)† a Mamilia Tele-

17 Ed. Scal. 'forte parantibus *laborantibus* bello *nono*. Messanensibus a. v. u. eosque *ab eo* liber*arunt*.' Vide Notas.—18 Ex conjectura alicujus viri docti notat Scaliger τὸ *meritum* posse emendari *exercitum*.—19 'L. m. *Suburæ* habet pro *Saburæ*. Hæc Pauli sunt.' *Ful. Ursin*.—† *Progenita fuit*. Hæc rejicienda esse monet Scal. licet in omnibus libris reperta.

NOTÆ

apud Messanenses invaluisse, ut sub suam potestatem urbem redegerint, civesque ab omnibus Mamertini potius appellarentur, quam Messanii. Vide et Polyb. qui etiam diversus abit. Supra *post annum vicensimum*, legendum *vicesimum*. Is enim fuit scribarum error solennis, ut *quotiens*, *Thensaurus*, *vicensimus* scriberent, cum iis datum fuisset *quoties*, *Thesaurus*, *vicesimus*. Nota superadjecta ut illius syllabæ quantitas appareret. De vere sacro vide 'ver sacrum.' *Dac.*

[r] *Mamilia Turris*] Vide 'october equus.' *Idem.*

[s] *Mamiliorum*] De Octavo Mamilio Tusculano Superbi genero, qui Latini nominis princeps, et a Telegono,

goni filia, quam Tusculi procreaverat, quando id oppidum ipse condidisset.[20]

Mamphula[t] appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano ante, quam percoquatur, decidit in carbones cineremque, cujus meminit Lucilius: Pistricem validam[1] si nummi suppeditabunt, Addas[2] empleuron, mamphulas quæ sciat omnes.

Mamphur[3][u] appellatur loro circumvolutum mediocris lon-

20 Vett. libb. *est appellata.*—1 Ed. Scal. *valida.*—2 Quidam vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *Addam* vel *ad classem.*—3 Id. in ead. conj. *Mimphur.*

NOTÆ

Ulyssis et Circes filio, genus ducere dicebatur, Livius lib. I. Dionys. lib. IV. Primus civis Romanus ex hac familia L. Mamilius, C. Nautio, L. Minucio Coss. Liv. lib. III. Vide 'October equus.' *Ant. Aug.*

Mamiliorum familia] Mamilia gens Plebeia fuit, et a Mamilia Telegoni filia nomen et originem traxisse scriptores fere omnes consentiunt. Telegonus autem Ulyssis et Circes filius Tusculum in Latio condidit, quod ideo Circæum vocavit Horat. 'Nec ut superni villa candens Tusculi Circæa tangat mœnia.' *Dac.*

[t] *Mamphula*] Ego scio in Hebræorum commentariis *Manphul* esse mancipem pistrinorum, depravatum a Græco μονοπώλης. Neque dubito quin *Mamphula* in traduces Syriacæ linguæ ex matrice Græcia propagata sit. Sic in Daniele vetustissimo scriptore Græcum est Psanterin pro psalterio: sic in Paralipomenis, seu Chronicis, Rapsod. παρὰ τὸ ῥαψῳδεῖν. Versus Lucilii ita legito: *Pistricem validam si nummi suppeditabunt, Addas empleuron, mamphulas quæ sciat omnes.* Non solum, validam dico, sed, quod magis est, ἔμπλευρον. *Jos. Scal.*

Mamphula] Genus operis pistorii. Versus Lucilii: *Pistricem validam si nummi suppeditabunt, Addas ἔμπλευρον, mamphulas quæ sciat omnes.* Hoc est: 'Si nummi suppeditabunt pistricem validam, immo et, quod magis est, ἔμπλευρον, quæ sciat omnigeneris mamphulas condire, efficere.' Hunc locum Lucilii intellexit Varro lib. IV. de L. L. 'Inde pistor vel Lucilii pistrina et pistrix.' Nunc illud negotium facessit, nempe quod e Verrio dicit Festus *mamphulam* dictam *quod decidat in carbones;* et sane verisimilis Francisci Junii conjectura, qui censet esse a verbo *Naphal*, id est, cadere. Neque ab eo dimovere debet Scaliger, qui censet Mamphulam in Hebræorum commentariis esse mancipem pistrinorum, ac, ut multa alia Syriaca, ita hoc a Græco fonte venire, puta a μονοπώλης, nam certum est Mamphulam hic Lucilio non pistricem, sed opus pistorium significare. Præterea, ut optime Voss. non pistrinorum duntaxat, sed etiam aliorum erant monopolia, adeoque in Hebræorum commentariis mancipibus pistrinorum a pistorio hoc opere Mamphulis nomen fuisse magis verisimile est. *Dac.*

[u] *Mamphur*] Quod est sucula in

gitudinis lignum rotundum, quod circumagunt fabri in operibus tornandis.

Mamurii Veturii[x] nomen frequenter in cantibus[4] Romani frequentabant hac de causa. Numa Pompilio regnante, e cœlo cecidisse fertur ancile, id est, scutum breve, quod ideo sic est appellatum, quia ex utroque latere erat recisum, ut summum infimumque ejus latus[5] medio pateret; unaque edita vox, omnium potentissimam fore civitatem, quamdiu id in ea mansisset. Itaque facta sunt ejusdem generis plura, quibus id misceretur, ne internosci cœleste posset: probatum opus est maxime Mamurii Veturii: qui præmii loco petiit, ut suum nomen inter carmina Salii canerent.

Manalem fontem dici, pro eo, quod aqua ex eo semper manet. [PAUL.

✦✦✦✦✦✦✦✦✦✦✦

4 Quidam vet. lib. apud Scal. *carminibus*.—5 Ed. Scal. *latius*.

NOTÆ

machina tractoria, id *Mamphur* in torno. Græcum est *μαννοφόρον*, quia circumvolutum habeat lorum, ut collum monile, quod *μάννον* et *νάννον* vocant Græci. *Jos. Scal.* Schol. Theocrit. Idyl. II. *μάννον τὸ περιτραχήλιον κόσμον, τὸ λεγόμενον μαννάκιον.* ‘Manuum collare ornamentum, dictum mannacion.’ *Dac.*

x *Mamurii Veturii*] Viri nomen proprium multi faciunt, quos sequitur Festus. Quidam Mamurium Veturium aiunt esse veterem memoriam. Varr. lib. v. ‘Itaque Salii, qui cantant Mamurium Veturium, significant veterem memoriam.’ Sed Festo potius assentiar. Nominabant autem Romani Mamurium Veturium in carmine Saliari boni ominis causa, ut et Luciam Volumniam. Ancilis historiam plerique scriptores tradunt. Quod de ejus etymo addit Festus, Ancile dictum, quia ex utroque latere erat recisum, ut summum infimumque ejus latus medio pateret, id probatur ex Plutarcho, qui scribit in Numa: *ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα· κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσαι καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας ἄγκυλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν.* Id est, ‘Ancilia vocantur propter figuram; circulus enim non est, neque exprimunt, ut pelta, orbicularem figuram, sed excisa in modum revolutæ lineæ, cujus extremæ partes inflexæ, et pariter densitate altera ad alteram conversæ, curvam figuram efficiunt.’ Quod ut facilius intelligatur, en tibi Ancilis formam, qualem fuisse conjicio. *Idem.*

Manalis fons [6] [y] appellatur ab auguribus puteus perennis: neque tamen spiciendus [7] videtur, quia flumen id spiciatur, quod sua sponte in amnem influat. [FEST.

Manalem lapidem [z] putabant esse ostium Orci, [PAUL.

6 Vide Notas.—7 Ed. Scal. *spiciendius.*

NOTÆ

y *Manalis fons*] Locus corruptissimus: qui, nisi fallor, ita restituendus: *Manalis fons appellatur ab auguribus puteus perennis: neque tamen specu, inciliisve cietur: quia flumen id auspicatur, quod sua sponte in amnem influit.* Ad auspicandum, inquit, flumina non prosunt, quæ ope humana, puta specu, inciliis ducta sunt: sed quæ sponte sua in amnem influunt. Non est autem dubium, quin loquatur de Peremni auspicio: quod dicebatur, quoties quis amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicato transit. Ex sacro, hoc est, ex capite fontis. Nam capita omnium fontium sacra. Contra quæ ex castellis aut dividiculis derivatur, non est sacra. Vide in 'Petronia.' Non mediocriter studiosos juverimus, qui tam utilem locum, cum contineat in se egregiam antiquitatis cognitionem, emendavimus, atque illustravimus. *Jos. Scal.*

Manalis fons] Locus corruptissimus, qui ex restitutione Scaligeri ita legendus: *Manalis fons appellatur ab Auguribus puteus perennis, neque tamen specu inciliisve cietur, quia flumen id auspicatur, quod sua sponte in amnem influit.* Ad auspicandum, inquit, flumina non prosunt, quæ ope humana, puta specu, inciliis ducta sunt, sed quæ sponte sua in amnem, hoc est, Tyberim influunt; non est autem dubium, quin loquatur de Peremni auspicio, quod dicebatur quoties quis amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicato transibat. Ex sacro, id est, ex capite fontis. Nam capita omnium fontium sacra. 'Nunc ad aquæ lene caput sacræ.' Horat. Contra, quæ ex castellis aut dividiculis derivatur, non est sacra. Vide 'Petronia.' *Dac.*

z *Manalem lapidem*] Fulgent. Placiades de locis obscuris: 'Labeo,' inquit, 'qui disciplinas Etruscas Tagetis et Bacchetidis 15. voluminib. explanavit, ita ait: 'Fibræ jecoris sandaracei coloris dum fiant, manales tunc vergri opus est petras,' id est, quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluviæ commutanda inopia.' *Ant. Aug.*

Manalem lapidem] Immo: *Manale putabant esse ostium orci.* Ita enim nulla controversia legendum. *Manal*, seu *Manale* eleganter ostium manium. Inde manale sacrum erat sacrum Deorum manium. Varro de vita populi Romani libro II. 'Urceolum, aquæ manale vocamus, quod eo aqua in trulleum effundatur: unde Manalis lapis appellatur in pontificalibus sacris, qui tunc movetur, cum pluviæ exoptantur. Ita apud antiquissimos manale, sacrum vocari quis non noverit, unde nomen illius?' Hæc Varro: ex cujus verbis novimus 'manale' sacrum etiam significare, cum hic etiam ostium inferorum exponatur a Festo. Sed de eodem utrumque intelligere non dubito, quamvis diverse ab utroque exponatur. Lo-

per quod animæ inferorum ad superos manarent, qui dicuntur manes. Manalem etiam[a] lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis, quam, cum propter nimiam siccitatem in urbem protraherent,[8] insequebatur pluvia statim: eumque, quod aquas manaret, manalem lapidem dixere. Manare[b] dicitur, cum humor ex integro, sed non solido

8 'L. m. *pertraherent:* quod rectius est quam *protraherent.*' Ful. Ursin.

NOTÆ

cus hic Varronis egregius, quem produximus, corruptissimus extat apud Nonium: et confusus cum altero ejusdem auctoris, qui priore loco citatur. Nam ita legitur apud Nonium, ubi explicat quid sit Trulleum: 'non quæ luxuriæ causa esse parata: ejus urceolum aquæ manalem vocamus.' Legendum enim: *non quæ luxuriæ caussa essent parata:* et II. *Urceolum, aquæ manale vocamus, &c.* Sed fallitur Varro in etymologiis, et sæpe, etiam aliquando prudens sciens. Nam non a *manando*, sed a *manibus* dictum: estque id vas, quod postea aquimanile vocatum: ut librale et librile utrumque dicebatur. Glossarium: 'Aquimanile, χέρνιβον.' Distortius, in Pandectis Florentinis lib. III. de supell. leg. *Aquiminale.* Jos. Scal.

Manalem lapidem] Non a *manando*, ut putat Paulus, sed a *Diis Manibus.* Et non male forsan Scaliger, qui legit: *Manale putabant esse ostium Orci. Manal*, seu, *manale* eleganter ostium manium: ut 'manale sacrum,' sacrum Deorum Manium: tamen nihil mutandum. *Dac.*

[a] *Manalem etiam*] Fulgentius: 'Labeo, qui disciplinas Etruscas Tagetis et Bacidis quindecim voluminibus explicavit, ita scribit:' 'Fibræ jocinoris sandaracei coloris dum fuant, manales tunc verrere opus est petras.'' Deinde Fulgentius explicat: 'hoc est,' inquit, 'quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluviæ commutanda inopia.' *Jos. Scal.*

[b] *Manare*] Festus videtur a *manando* deducere *mane:* postea a *mature*, unde *Matuta* dicta est. Alio loco a *Diis manibus:* sive quod mana bona dicerentur: unde *Matuta*, et *matura* dicuntur. Varro lib. v. 'Diei principium mane, quod tum manet dies ab oriente: nisi potius quod bonum antiqui dicebant manum.' Vide 'Mater Matuta.' *Ant. Aug.*

Manare] De eo dicitur, quod ex integro liquido fluit a Græco μανὸν, quod liquidum et rarum significat. Alii deducunt a νᾶμα quod χεῦμα, ῥεῦμα, fluxum, interpretatur Hesych. *Dac.*

Manare] Supple ita: *Manare solem solitos esse antiquos dicere ait, cum solis orientis radii splendorem jacere cœpissent: atque ideo primum diei tempus mane dictum: quamvis magis id dicitur, quod manum bonum dicebant: unde est mature: quod id bonum, quod maturum: unde et Matuta dicitur.* Quod Festus dicit *ait*, intelligit de Verrio, ut sæpe. *Jos. Scal.*

Manare solem] Idem Varr. lib. v. 'Diei principium mane, quod tum manat dies ab Oriente, nisi potius, quod bonum antiqui dicebant manum.

nimis per minimas suas partes erumpit: quod ex Græco trahitur: quia illi non satis solidum μανὸν dicunt.

Manare solem antiqui dicebant, cum solis orientis radii splendorem jacere cœpissent, a quo dictum putabant mane. Alii dictum mane putabant ab eo, quod manum bonum dicebant.

Manare solem tunc solitos esse antiquos *dicere, ait* [FEST. *Verrius*, cum solis orientis radii *splendorem jacere cœpissent*: atque ideo primum *diei tempus, mane dictum, quamvis* magis id dicitur,[9] *quod manum bonum dicebant a ma*ne, id est, a mature: quod id *bonum est, quod maturum est*: unde et mutata di*cta quoque videtur mater*.

Mane a Diis manibus[b] dixerunt, nam mana[10] bona [PAUL. dicitur: unde et mater matura, et poma matura.

Manceps[c] dicitur, quod manu capiatur.[11] Manceps dicitur, qui quid a populo emit, conducitve, quia manu sublata significat se auctorem emptionis esse: qui idem præs dicitur, quia tam debet præstare quod promisit, quam is, qui pro eo præs factus.[12]

9 Ed. Scal. *ad dicitur.*—10 Vet. lib. *mania.*—11 Legendum monent Scal. Dac. *capiat.*—12 Ed. Scal. *præstare populo q. p. q. i. q. p. e. p. factus est*: quæ legenda monet Dac. ut viri docti, *quam is pro quo præs factus est.*

NOTÆ

Ad cujusmodi religionem Græci, cum lumen affertur, solent dicere 'φῶς ἀγαθόν.' Alii a *diis manibus.* Sed verosimilius est a *manus* dici, hoc est, bonus, clarus, lucidus. Ita Macrob. lib. I. Saturn. cap. 3. et Servius Æneid. lib. III. 'Manare' autem solem, quia Veteres luci et igni fluorem adtribuebant, ut alibi dictum est. *Dac.*

[b] *Mane a Diis manibus*] Vide supra 'manare solem.' A *manus* dicta *mater matuta*; quasi *manuta*, converso *n* in *t*, *matuta.* Quæ fuit Ino Cadmi filia, Leucothea a Græcis dicta. Cicer. I. Tuscul. 'Quid Ino Cadmi filia? Nonne Leucothea nominata a Græcis, Matuta habetur a nostris?' A *manus* etiam *maturus*, quasi *manurus.* Etsi quidam a *mando*, quasi *mandurus.* Idem.

[c] *Manceps*] Lege, *manceps dicitur quod manu capiat*; est autem quasi *manuceps*, quia manu sublata se pluris esse licitatum significabat. Sublata enim manu vel digito licitationes fiebant. Cicer. III. in Verr. 'Accurrunt tamen tutores ad tempus, digitum tollit Junius patruus.' Quæ in fine posita, sic legenda sunt, *quam is pro quo præs factus est*: ut viri docti. *Dac.*

Mancini fana [13] [d] appellabantur, quod Mancinus habuit insignem domum, quæ publicata est eo interfecto.[14]

Manducus,[e] effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas formidolosasque ire solebat,[15] magnis malis, ac late dehiscens, et ingentem dentibus sonitum faciens, de qua Plautus ait in Rudente: Quid si aliquo ad ludos me pro manduco locem? Quapropter? clare [16] crepito dentibus.

Manes Dii [f] ab Auguribus invocantur: quod hi per [FEST.

13 Legendum monent Scal. Dac. *Mancini Tifata:* ut vet. ed.—14 Quidam vet. lib. apud Scal. *interempto.* Vide Notas.—15 'L. m. *Manduci effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas, formidolosasque res ire solebat.*' Fulv. Ursin.—16 In loco Plauti quidam lib. *Quia pol clare.*

NOTÆ

[d] *Mancini fana*] Vetus editio, *Mancini Tifata.* Quare ergo mutatum est? *Tifata* sunt *iliceta.* Ita ergo in suas sedes, unde vi dejecta erat hæc vox, restitui jubeo. *Jos. Scal.*

Mancini fana] Lege: *Mancini Tifata.* Sic supra pro *Curii fana* restitui *Curii Tifata.* Tifata sunt Iliceta. Hæc autem potentes domos maxime commendabant. Horat. Od. 10. lib. III. 'Audis quo strepitu janua, quo nemus Inter pulcra situm tecta remugiat Ventis?' Quem locum utinam ne attigisset vir elegantissimus Tan. Fab. qui rescribendum esse contendit *queis nemus.* Nempe *queis ventis.* Nam sic loci venustas perit, et sonat aliquid quod eruditas aures vulnerat. Hujus loci ἑξῆς erat: 'Audis quo strepitu janua, quo strepitu nemus remugiat ventis.' Ita ut *strepitu* et *remugiat* ventis repetantur ἀπὸ κοινοῦ. Atque id ego quidem eo libenter et studiose moneo, ut a quo vulnus, ab eodem remedium etiam videatur allatum. Nihil enim in hisce literis delicatioribus possum, si possum aliquid, quod non viro illi acutissimo meique amantissimo acceptum debeat referri. *Dac.*

[e] *Manducus*] Liber antiquus Fulvii Ursini, *manduci effigies.* Locus Plauti Rudent. II. 6. 'CH. Quid si aliquo ad ludos me pro manduco locem? LA. Quapropter? CH. Quia pol clare crepito dentibus.' Hunc μορμολυκεῖον Græci vocant. De eo intelligendus hic locus Juvenalis Sat. III. 'tandemque redit ad pulpita notum Exodium, cum personæ pallentis hiatum In gremio matris formidat rusticus infans.' Vide 'Citeria' et 'Petreia.' *Idem.*

[f] *Manes Dii*] Festi verba mutila ex Pauli epitome sarciri possunt paucis exceptis. *Ant. Aug.*

Manes Dii] Manes a *mano*, i. e. bono; quod *boni* sint. Alii per antiphrasim quia *immanes.* Prior sententiæ favet, quod ii Græcis χρηστοί: i. *boni* dicti sunt. Et *manes* lingua Sacrorum pro *mani*, ut 'sacres' pro 'sacri,' 'patrimes,' 'matrimes,' pro 'patrimi,' 'matrimi,' et alia multa. Porro qui proprie *Manes* dicti fuerint magna inter eruditos quæstio fuit; aliis alia existimantibus. De iis multa Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Apuleius, &c. Notandum autem illud Melæ lib. I. 'Augilæ,' inquit, 'Ma-

omnia ætheria terrenaque ma*nare credebantur. Item Dii* *su*peri atque inferi *dicebantur: quos ideo invocabant* Augures quod *hi existimabantur favere vitæ hominis.*

Manes Dii ab Auguribus vocabantur, quod eos [PAUL. per omnia manare credebant, eosque Deos superos atque inferos dicebant.

Manuos[17] in carminibus saliaribus Ælius Stilo[18] signifi-

17 Conjicit Dac. *Manes* vel *Manos*: sed nihil affirmat.—18 Vet. lib. *Aurelius* vel *Ateius*.

NOTÆ

nes tantum Deos putant, per eos dejerant, eos ut oracula consulunt, precati quæ volunt; ubi tumulis incubuere, pro responsis ferunt somnia.' Quæ verba, ex Herodoto fere transcripta, ab eodem Herodoto lucem capient, qui in Melpomene, ubi de Nazamonibus, ita scribit: Ὀμνύουσι μὲν τοὺς παρὰ σφίσι ἄνδρας δικαιοτάτους καὶ ἀρίστους λεγομένους γενέσθαι τούτους, τῶν τύμβων ἀπτόμενοι· μαντεύονται δὲ ἐπὶ τῶν προγόνων φοιτέοντες τὰ σήματα, καὶ κατευξάμενοι ἐπικατακοιμέωνται, τὸ δ' ἂν ἴδοιεν ἐν τῇ ὄψει, τούτῳ χρῶνται. Leg. τούτων τῶν τύμβων, &c. 'Per defunctos, qui justissimi atque optimi apud illos fuisse dicuntur, jurant, illorum sepulcra tangentes: divinant ad suorum accedentes monumenta, et illic, ubi preces peregerunt, indormiunt, ubi quodcumque per quietem insomnium viderunt, eo utuntur.' Ut vides, Mela *manes* vocavit, quos Herodotus justissimos atque optimos vita defunctos. Qui viri quoniam in inferis degere putabantur, inde Plinius, cum hæc a Mela accepisset, sic mutavit, *Augilæ inferos tantum colunt.* Et post Plinium Solinus, *Augilæ vero solos colunt inferos.* Ita enim et Plinius et Solinus interpretandi: sed qui vere *Manes* fuerint omnium optime intellexit illustr. Huetius, qui in doctiss. suis in Origenem observationibus ostendit vetustissimos Chaldæos et Ægyptios astrologos fortunæ sortem Lunæ tribuisse, ut dæmonis sortem Soli, huic res ad animum pertinentes, illi res corporeas curæ esse existimantes. Inde Vettius Valens lib. IV. Anthol. cap. 5. docet Lunam esse fortunam in potestate habentem corpus et spiritum, Solem vero esse mentem et dæmonem animas ad res gerendas excitantem et moventem. Inde Sol, qui mens est, et genius, sive dæmon, ut vertunt LXX. Interpretes, Hebræis *meni* dictus, ut in illo Isaiæ: 'et impletis meni libamen;' et ut est apud Origenem λατρεύοντες μηνί, ex origine *mana*, id est *numerare*: quia Sol temporibus numerandis et dividendis præest. Atqui sors dæmonis seu genii, 'cujus in tutela ut quisque natus est, vivit,' ut ait Censorinus. Et 'natale comes qui temperat astrum,' ut loquitur Horatius, tribuebatur Soli ab antiquis astronomicæ disciplinæ magistris, et Sol ipse Dæmon appellabatur. Macrob. lib. I. Saturn. c. 19. Quemadmodum autem in illo Isaiæ cap. LXV. vs. 11. 'Qui ponitis mensam Gad,' (LXX. Interpretes τῇ τύχῃ,) 'et impletis meni libamen,' pro Luna sortem ipsi tributam, fortunam nimirum, propheta expressit; ita ad significandum Solem, sortem Soli deputatam, Dæmonem sci-

care ait bonos, et inferi Dii[19] manes pro bonis dicuntur a suppliciter eos venerantibus, propter metum mortis; ut immanes quoque pro valde non bonis dicuntur.

Maniæ[h] turpes, deformesque personæ. Manias [FEST. Ælius Stilo dici ait[20] ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas appellant.[1] Manias autem, quas nutrices minitantur pueris parvulis, esse larvas, id est, manes, quos Deos Deasque putabant, quosque ab inferis ad superos emanare credebant, ut Mania est eorum avia, materve. Sunt enim utriusque opinionis auctores.

Manius[i] agrum[2] Nemorensem Dianæ consecravit, a quo

19 Quidam vet. lib. *inferi unde dit.*—20 Al. *dicunt.*—1 Al. *vocant.*—2 Pro *agrum* Vett. edd. *Ægerius.* Vide Notas.

NOTÆ

licet, seu *meni*, notavit. Adeoque ex *meni* Hebraico prodiit Græcum *meni* Dæmon, seu genius, qui et Sol, unde μῆνες, Æolice μᾶνες, hinc Latini *manes*, qui et Genii. Serv. VI. Æneid. 'Ergo manes genios dicit quos cum vita sortimur.' *Dac.*

g *Manuos*] Forsan legendum vel *manes*, vel *manos*: nam *manis* dicebant pro *manus*; a quo *immanis*. In carmine saliari est 'Cerus manus,' i. e. 'Creator bonus,' 'bonus genius.' Quod hic forsan alludit Festus. Nihil tamen affirmo, nam *manuus* dici quidem potuit. *Idem.*

h *Maniæ*] Non solum terriculamenta infantium, sed et lactentium Deos præsides ita vocabant. Itaque et Varro 'Cuninam' et 'Ruminam' inter Manias censet. Cujus hæc verba: 'Cato de liberis educandis: Hisce Maniabus lacte fit, non vino: Cuninæ, propter cunas: Ruminæ, propter rumam,' &c. Male apud Nonium *manibus*. Jos. Scal.

Maniæ] Figuræ quædam ex farina a nutricibus fictæ, ut terriculamenta infantibus objicerent, *maniæ* dictæ a *Mania*, Deorum manium matre vel avia. Glossæ Isidori, 'Maniæ formidinum imagines.' Erant et Maniæ Deæ lactentium præsides: itaque Varro Cuninam et Ruminam inter Manias recenset ex Catone his verbis: 'Cato de liberis educandis: hisce Maniabus lacte fit, non vino; Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter Rumam, id est, prisco vocabulo mammam.' Quod infra legitur. *Id est, manes quos*, paulo aliter in sched. 'Id est, manes Deos Deasque, qui aut ab inferis ad superos manant, aut Mania est eorum avia materna, sunt enim,' &c. *Dac.*

i *Manius*] Et hæc quoque male accepta sunt, non a Paulo, sed ab inferioris ætatis hominibus barbaris. In veteribus enim editionibus legitur, *Manius Ægerius Nemorensem Dianæ consecravit.* Ego lego, *Manius Agerius Nemorensem Dianam consecravit.* Hic *consecravit* est, ἀφιδρύσατο, signum

multi et clari viri orti sunt, et per multos annos fuerunt, unde proverbium: Multi Manii Ariciæ.[k] Asinus[3] Ca-

3 *Asinius* ed. Scal. in cujus marg. vir quidam doct. conj. *Sinnius*.

NOTÆ

Dianæ posuit. Notum est Nemorensem Dianam Aricinam dici: et regem Nemorensem ejus sacerdotem. *Jos. Scal.*

Manius] Schedæ, *Manius Egeri... Memorem.* Vett. Edd. *Manius Ægerius Nem. &c.* Legendum *Manius Agerius Nemorensem Dianam consecravit.* Et ita optime Scaliger. *Consecravit* est, ἀφιδρύσατο, signum Dianæ posuit. Notum est Nemorensem Dianam Aricinam dici, et regem Nemorensem ejus Sacerdotem. Sueton. Caligul. cap. 35. 'Nemorensi regi, quod multos jam annos potiretur sacerdotio, validiorem adversarium subornavit.' Nemorensis Dianæ nemus et ritum describit Strab. lib. v. Cujus locum, quia male ab interpretibus acceptus est, ego sic verto: 'Dianium autem quod vocant nemus, in sinistra parte viæ est, qua ex Aricia ad fanum Dianæ Aricinæ conscenditur. Ibique Dianæ Tauricæ signum consecratum ferunt. Nam et Barbaricus et Scythicus mos apud illud fanum obtinet. Perfuga enim ibi constituitur sacerdos, qui sacerdotem priorem sua trucidaverit manu, strictoque semper gladio est, insultus timens, ad eos propulsandos paratus.' Plenius, sed paulo aliter, de eadem re Servius vi. Æneid. 'Orestes,' inquit, 'post occisum regem Thoantem in regione Taurica, cum sorore Iphigenia, ut supra diximus, fugit, et Dianæ simulacrum inde sublatum haud longe ab Aricia collocavit. In hujus templo, post mutatum ritum sacrificiorum, fuit arbor quædam de qua infringi ramum non licebat: dabatur autem fugitivis potestas, ut si quis exinde ramum potuisset auferre, monomachia cum fugitivo templi sacerdote dimicaret; nam fugitivus illic erat sacerdos ad pristinæ imaginem fugæ. Dimicandi autem dabatur facultas, quasi ad pristini sacrificii reparationem.' Hæc Servius. Hunc morem tangit. Ovid. lib. I. de arte: 'Ecce suburbanæ templum Nemorale Dianæ, Partaque per gladios regna nocente manu.' Inde satis liquet Latinos Aricinæ Dianæ Templum vocasse *Nemus*, et ipsam *Dianam Nemorensem.* Atqui apud Strabonem ita locum acceperunt interpretes, quasi de Dianæ Sylva; ita enim interpretati sunt: *Dianæ quod vocant nemus:* cum potius vertere debuissent *Dianium*, sive *Dianæ templum, quod vocant Nemus.* Quod et Salmasio video in mentem venisse. Qui et in verbis Strabonis, pro ἀναβαίνουσιν εἰς τῆς Ἀρικίνης ἱερὸν, recte emendavit, ἀναβαινούσης. Τῆς δὲ Ἀρικίνης τὸ ἱερόν. Quare sic vertendum: 'Dianium autem, quod vocant nemus, in sinistra parte viæ est qua ex Aricia conscenditur. Estque Dianæ Aricinæ templum.' Strabo enim his verbis explicat vocem Ἀρτεμίσιον, Dianium, id est, Dianæ templum, &c. Ego olim existimaveram alteram lectionem stare posse, sed de alio quodam fano Dianæ verba illa intelligenda, quasi dixisset Strabo, Nemus illud, sive templum Dianæ Nemorensis, esse in sinistra parte viæ, qua ad fanum aliud ejusdem Dianæ conscendebatur, quod fanum ad dextram ejusdem viæ situm fuerit. Nunc vero Salmasii conjecturam unice amplector. *Dac.*

[k] *Multi Manii Ariciæ*] Hoc est, ut interpretatur Festus, multi clari viri

pito longe aliter sentit: ait enim turpes et deformes significari: quia maniæ dicuntur deformes personæ, et Ariciæ genus panis fieri, quod manici appellatur.[4]

Manius[l] prænomen dictum est ab eo, quod mane [PAUL. quis initio natus sit: ut Lucius, qui luce.

Manliæ gentis[m] patriciæ decreto nemo ex ea Marcus appellatur, quod M. Manlius, qui Capitolium a Gallis defenderat, cum regnum affectasset, damnatus, necatusque est.

Mansucium,[5] [n] edacem, a mandendo scilicet.

Mansues [o] pro mansuetus.

Mansues pro mansuetus dixit M. Cato in epistola [FEST. ad . . . mansues ad. . . .

Mansuetum [p] ad manum venire suetum: alii aiunt mansue-

4 Legendum monet Dac. *qui manici panes appellantur.* In ed. Scal. extat *quod amici appellantur.*—5 Al. *Mansucum.*

NOTÆ

ac fortes Ariciæ, vel, ut Asinus Capito, multi viri turpes et deformes, quasi maniæ, figuræ deformes. Festi explicatio non potest ei displicere, qui meminerit sacerdotium *Arcinæ Dianæ* sola virtute potuisse parari et conservari. Sed Ateii Capitonis sententiam juvat hic locus Persii Sat. VI. 'accedo Bovillas, Clivumque ad Virbi: præsto est mihi Manius hæres. Progenies terræ!' Nam cum de clivo Aricino loquatur, Manium potius, quam alium nominavit. Ibi etiam vetus interpres: 'Manium dicit deformem et ignotum hominem, eo quod Maniæ dicuntur indecori vultus personæ, quibus pueri terrentur.' *Idem.*

[l] *Manius*] Verbum *initio* videtur adjectum. Varro lib. VIII. 'Forsitan ab eo, qui mane natus diceretur, ut is Manius esset, ut qui luci, Lucius.' *Ful. Ursin.*

[m] *Manliæ gentis*] Vide Livium lib. VI. et Dionem lib. LI. Inde Musonius apud Gellium lib. IX. cap. 2. 'Simili autem,' inquit, 'exemplo ex contraria specie antiquos Romanorum audio prænomina patriciorum quorumdam male de republica meritorum, et ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui ejusdem gentis patricio inderentur, ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua cum ipsis viderentur.' *Dac.*

[n] *Mansucium*] Al. *Mansucum*, pro *manducum*, *d* mutato in *s*, quod rarissimum est. *Manducus* et *manduco* edax, a *mandendo* vel *manducando*. In Atellana Pomponii: 'Magnus manducus camelus cantherius.' *Idem.*

[o] *Mansues*] Plaut. Asin. I. 2. 'Reddam ego te, ex fera, fame mansuetem, me specta modo.' *Idem.*

Mansues pro mansuetus] In verbis Catonis eruendis nihil juvant schedæ. *Idem.*

[p] *Mansuetum*] Proprie de feris dicitur, quæ manum patiuntur, quasi manu, i. manui, suetum. *Idem.*

tum dictum, neque ex misericordia mœstum, neque ex crudelitate sævum, sed modestia temperatum. [PAUL.

Mantare,[q] sæpe manere. Cæcilius in epistola: Jam [FEST. ore adeo manta. Jam hoc vide cæcus... animum adventus angit.[6]

Manticularia[r] dicuntur ea, quæ frequenter in usu [PAUL. habentur, et quasi manu tractantur: frequens enim antiquis ad manus tergendas usus fuit mantiliorum, unde hæc trahitur similitudo.

Manticularum[s] usus pauperibus in nummis recon- [FEST.

6 Verba Cæcilii ita legenda monet Scal. *Jam ohe adeo: manta jam: hoc vide Ut cæcus animum adventus angit.*

NOTÆ

[q] *Mantare*] Plaut. Pœnul. I. 2. 'Quia herus nos apud ædem Veneris mantat.' Et alibi sæpe. Schedæ: 'jam ne adeo, manta,' &c. *Idem.*

[r] *Manticularia*] Quæ ad manum sunt καὶ πρόχειρα, a manticulis ducta similitudine, quia cum iis manus extergeantur, ut frequenter manibus adhæreant necesse est. *Idem.*

[s] *Manticularum*] Quot verba Pacuvii, totidem fere monstra errorum: et tamen pulcherrimam prisci sermonis notionem in se continent. Age igitur ita legamus: *Pacuvius: Ad manticulandum astu aggreditor. scite quid prome, erue. Item: Educ, i, manticulator: ita me facti oppressit jugo. item deinde: Aggreditur astu regem. manticulandum est hic mihi. Et: Machinam ordiris novam, Manticulatam astu, sanctiora adicis Juranda jura... Planius hoc significare videtur.... quibus quotidie Parvæ noxæ extergeantur.* 'Planius,' inquit Festus, 'hoc significare videtur,' et quasi notionem verbi in eo quod sequitur: 'quibus noxæ extergeantur:' hoc est, illis verbis etymon verbi *manticulari* expressit Pacuvius, cum extergendi significatum adjecit. Nam mantilibus extergentur manus, quæ antiquitus dicebantur *Manticulæ*. Unde *Manticularia* quæcumque erant ad manum, καὶ πρόχειρα, vocabant: quia nihil magis ad manum, quam Mantile. Sed verba Pacuvii conjungamus: *Machinam ordiris novam, manticulatam astu. Sanctiora adigis juranda jura, quibus cotidie Parvæ noxæ extergeantur....* pro *dicis*, emendavimus *adicis*, quod dicebant pro *adigis*. Notum est, quid sit 'adigere aliquem jusjurandum,' et quid Græcis ἐπακτὸς ὅρκος. Eleganter et quasi γνώμῃ παροιμιώδει definivit jusjurandum. Quid est jusjurandum? mantile, quo quotidianæ noxæ extergentur. Quod fere, quamvis alia allegoria extulit Laberius: 'Quid est jusjurandum? emplastrum æris alieni.' In illo versu, *Machinam, &c.* deest finis: in eodem, trajecta erant ex divulsione membra, *manticula tactu, an*: pro *manticulatam astu*. In illo versu, *Educ, i*, verba illa, *ita me facti oppressit jugo*, idem valent ac Plautinum illud, *Ita me in ipso articulo oppressit*. In illo versu, *Aggreditur*, tertia a principio produ-

dendis etiam nostro sæculo fuit, unde manticulari dicebantur, qui furandi gratia manticulas attrectabant. Unde poëtæ pro dolose quid agendo usi sunt eo verbo. Pacuvius: Ad manticulandum astu aggreditur: scit enim quid promeruerit.[7] . . . modici manticulatur. . . . ita me facti oppressi jugo. Item deinde: Aggreditur astu regem; manticulandum est hic mihi. Et: Machinam ordiris novam manticula[8] tactu, an sanctiora dicis jurejuranda. Plautus hoc significare videtur, quibus cotidie parvæ [PAUL. noxæ extergeantur.[9]

Mantisa[t] additamentum dicitur lingua Tusca,[10] quod pon-

7 Vide Notas inf.—8 Vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *manticulæ*.—9 Ex schedis addendum monet Dac. *Frequens enim antiquis ad manus tergendas usus fuit manticularum*.—10 Vet. lib. *Osca*.

NOTÆ

citur: unde indefinito modo, *Aggrediri*. Spero equidem hujus tam egregii loci a nobis restituti candidos lectores gratiam relaturos. Sed illud prætereundum non est, quare jurejurando dixit extergeri noxas quotidianas. Allusit ergo ad satisfactiones, quæ fiebant, cum in gratiam redibatur: ejus exemplum habes apud Plautum Amphitruone: 'Mane, arbitratu tuo jusjurandum dabo, Me meam pudicam esse uxorem arbitrarier. Id ego si fallo, tum te, summe Juppiter, Quæso, Amphitruoni ut semper iratus sies:' et mos exigendi id a læsis, seu injuria affectis, extat in eadem fabula: 'Aut satisfaciat mihi: atque adjuret insuper, Nolle esse dicta, quæ in me insontem protulit:' ex his luculenter illustratur insignis locus Pacuvii. Habes et in Adelphis Terentii. *Jos. Scal.*

Manticularum] *Manticæ*, et diminutive, *Manticulæ*, zonæ, quibus instar peræ Veteres utebantur, et inde *manticari* et *manticulari*, furari et dolose agere. Gloss. 'Manticularius, κλέπτης.' 'Manticulor τεχνάζομαι.' Item dolose tentare. Gloss. Græco-Lat. 'πειράζω, tento, manculor:' dicebatur etiam et *manticulare*. Gloss. Isidor. 'Manticulare, fraudare vel decipere.' Nisi ibi etiam *manticulari* sit rescribendum. Sed nihil necesse. Gloss. Arabico-Lat. 'Manticulatio, fallacia vel lenocinium.' Immo etiam videri potest *manticulari* dictum fuisse pro mantilia sive manticulas colligere: i. res furtivas convasare, quo sensu fere Galli dicunt, *plier la toilette*. Quod et *manuare* dixit Laberius, a *manuis*, id est, manipulis. Gloss. 'Manua, manipulus.' Item Gloss. Græco-Lat. 'δράγμα, manipulus, manua, dragma.' *Dac.*

[t] *Mantisa*] Non est Tuscum, sed purum putum Latinum: *Mantisa*, pro *manutensa*: ut 'manterium' Varroni pro 'manuterium:' 'Tesum' antiqui pro 'tensum' dicebant, et 'pesum,' seu 'pessum,' pro 'pensum:' et 'passum' pro 'pansum.' Igitur *Mantisa*, seu *Mantissa*, quod melius est, et extat in quibusdam veteribus editionibus, dictum pro *Manutensa*, pro eo quod manu porrigitur, præter id,

deri adjicitur, sed deterius, et quod sine ullo usu est. Lucilius: Mantisa obsonia vincit.

Manubiæ[u] Jovis tres dicuntur[11] esse: quarum unæ sunt minimæ, quæ moneant placidæque sint: alteræ, quæ majores sunt, ac veniant cum fragore, discutiantque aut divellant, quæ a Jove sint, et consilio Deorum mitti existimentur: tertiæ his ampliores, quæ cum igne veniant; et quanquam nullum sine igne fulgur est, hæ pro-

11 Quidam lib. *creduntur*: et mox *placatæque* pro *placidæque*.

NOTÆ

quod ad pondus exigitur: ut sit mantisa caro, vel mantisa merx, χειρότονον κρέας. Porrigitur enim manu, non datur pondere. Porro *Mantisam* pro *Mantesam* dictum non mirabitur, qui scit Veteres 'Pertisum,' pro 'pertesum,' et similia, dixisse. *Jos. Scal.*

[u] *Manubiæ*] Sic Jovis fulmina Etrusco vocabulo dicta sunt, vel Græco, ut quidam volunt, a verbo scilicet μανύω, ostendo, et βία, virtus, potentia, quia iis Jupiter potentiam suam ostendit. Fulminum autem multa fuisse genera finxerunt Veteres, et eorum tria tantum Jovem ejaculari, quæ vocarunt *manubias*. Candidas scilicet, rubras, et atras: candidas quidem, consilii, quæ monitoriæ, placidæque, seu lætæ, quare id solum fulmen placabile dixit Seneca alicubi: rubras vero, auctoritatis, quæ Diis inferioribus consciis cum fragore veniebant, vulneraque infligebant, tamen sine cujusquam cæde: tertias denique, id est, atras, status dicebant, quæ Deorum etiam superiorum consilio præter expectationem omnium superveniebant, ignitaque violenter discutiebant adurebantque, non sine significatione status publici privatique mutandi, sæpiusque cum hominum clade. Neque prorsus absque ratione dixisse Veteres videntur primas manubias solius Jovis consilio fieri, cum eæ innoxiæ, de natura scilicet planetæ Jovis, qui benignus est: ad secundas vero adhiberi Deos minores, quos ego interpretor planetas Jove inferiores, quare eæ etiam violentiores: ad tertias denique vocari Deos superiores, i. superiores stellas, quapropter eæ etiam violentissimæ, et non sine hominum clade. Et ad hanc manubiarum rationem respexisse videtur Tamerlanus, qui in obsidione urbium primo die candido tentorio utebatur, ut impunitatem sese dedentibus ostentaret; die sequenti, rubro, quo principum tantum cædem futuram significabat; tertio die tandem atro tentorio omnium internecionem pollicebatur, si urbs caperetur. Etsi illud alio possit referri, ut et illa de manubiis, quæ a me supra posita sunt. Verum super vario fulminum genere ita a Veteribus lascivitum est, ut quæcumque ab iis tradita sunt, pleraque somnia potius, ac deliramenta, quam physica axiomata sive metaphysica videantur, quæ ego ne chartis illinam. Vide, si lubet, Senec. lib. II. Natural. Quæst. Plin. lib. II. hist. nat. cap. 52. Et Servium ad illud I. Æneid. 'Disjecitque rates.' *Dac.*

priam differentiam habeant, quod aut adurant, aut fuligine deforment, aut accendant, quæ statum mutent Deorum consilio superiorum.[12]

Manum, et mentum,[x] proverbium est ex Græco dictum: quod est, *πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου*, Chalcantem vites ferentem quidam augur vicinus præteriens, dixit errare: non enim ei fas esse novum vinum....

Manumitti[y] servus dicebatur, cum dominus ejus, aut caput

12 Al. *superorum*.

NOTÆ

[x] *Manum, et mentum*] Vide Gell. lib. XIII. cap. 17. et interpr. Lycophr. in Iambicis, et Eustath. in I. Homeri Iliad. qui nihil de Chalcante, sed de aliis dictum referunt. Vide proverbiorum interpretes. *Ant. Aug.*

Manum, et mentum] Verba Græca sic Latine Erasmus: 'Multa cadunt inter calicem supremaque labra.' Qui et *πέτει* pro *πέλει* legisse videtur: quamvis et aliter fieri potuit: nam *πέλει* veteres omnes agnoscunt. Ceterum in verbis Festi non pauca desiderari fidem faciet hic locus Eustathii, qui de Ancæo narrat, quod ille de Calchante: ejus verba, I. Iliad. p. 77. Edit. Rom. Multos sus Calydonius interfecit: *ὧν εἷς καὶ ὁ παρὰ Λυκόφρονι Ἀγκαῖος, ὃς ἀμπελῶνα κατὰ πολλὴν σπουδὴν φυτεύσας, καὶ ἀκούσας ποθὲν ὡς οὐκ ἂν ἴσως τοῦ ἐκεῖθεν οἴνου πίοι, καὶ ψευδῆ τὸν λόγον εὐχόμενος ἐλεγχθῆναι, ἦλθεν εἰς τοῦτο καιροῦ, ὡς τελεσφορηθῆναι καπρὸν* (lego *καρπὸν*) *ἐκεῖθεν καὶ οἶνον ἐκθιβῆναι, οὗ ὡς ἔμελλεν ὁ Ἀγκαῖος πινεῖν, ἤλεγχε τὸν φοιβήσαντα· ὁ δὲ εἰπὼν τὸ παροιμιαζόμενον, ὡς πόλλα μεταξὺ χείλους καὶ ποτηρίου, τέως μὲν ἔδοξε γελοῖος, ἐν ἀκαρεῖ δὲ κατεφάνη σπουδαῖος· ἀκούσας γὰρ οἱ* (leg. *ὁ*) *Ἀγκαῖος εὐθὺς τὴν περὶ τοῦ συὸς βοὴν ῥίπτει μὲν τὴν τοῦ οἴνου κύλικα, ἐκδραμὼν δὲ σπᾷ τὴν τοῦ θανάτου, πεσὼν ὑπὸ τῷ συΐ.* Id est: 'Ex quorum numero secundum Lycophronem fuit Ancæus, qui cum studiose vitem sevisset, et alicunde audiret fore, ut ex ea nunquam vinum gustaret, comprecatus illud effatum esse irritum, ad illud jam prope venerat, ut maturis racemis et expresso vino, jam jam ex eo esset gustaturus, vatem arguens, qui illud proverbium jactans, multa pocula inter et labra, tunc quidem deridiculus apparuit, sed puncto temporis diligens et verax repertus est. Nam Ancæus statim clamorem circa suem sublatum audiens, vini poculum e manibus abjecit, et excurrens sibi mortem accivit, interfectus a sue.' Ex his igitur si non ipsamet Festi verba, at saltem eorum sententiam facile elicies. Ancæi historiam aliquantulum immutatam ex Aristotele narrat Didymus, aitque etiam Dionysium Thracem tradidisse illud proverbium ab Alcinoi morte vulgatum, quem, ut ait Homer. Odyss. XXII. pocula tenentem labrisque jam admoventem Ulysses interfecit. Neque prætereundum ad hujus proverbii similitudinem effatum istud, 'inter os et offam,' de quo Gellius lib. XIII. cap. 16. Huic simile etiam istud, etsi aliunde natum, 'inter cæsa et porrecta:' quo usus Cicero ad Atticum lib. V. Epist. 18. *Dac.*

[y] *Manumitti*] Pauli verba interpre-

ejusdem servi, aut alium membrum tenens dicebat: Hunc hominum liberum esse volo, et emittebat eum e manu. [PAUL.

Manumitti[1] *dicebatur servus sacrorum caussa, cum* [FEST. *Dominus tenens* modo caput, *modo membrum aliud ejusdem servi, ita* edicit, hunc *hominem liberum esse Volo : ac* pro eo x. x. *auri, probi, profani mei solvo, ut prius*quam digre*diar, efficiatur juris* sui. Tum his *servum verbis e manu hominem* liberum mit*tebat*.[13]

13 Ed. Scal. 'emittebat eum e manu *ejus tenens* modo caput, *modo membrum aliud ejusdem servi, ita* edicite hunc *hominem liberum esse volo: ac* pro eo auri x. x. *puri, probi, profani mei solvo ut prius*quam digre*diar, efficiatur juris* sui dum his *servum. Verbis e manu ho*minem liberum mit*tebat*.' Vide infra.—14 Vet. lib. *Punicæ*.

NOTÆ

tis vice fungentur verbis Festi, quæ reliqua sunt, quibus addi potest, quod ex Caio lib. I. Institut. refert Boëtius lib. III. Topic. Vide 'Ambactus,' et 'Am.' *Ant. Aug.*

[1] *Manumitti*] Ita, ni fallor, implendæ sunt labes illæ: *Manumittens, modo caput, modo membrum aliud servi tenet, et dicit: Hunc hominem liberum esse volo: ac pro eo auri x. . . . . solvit, ut, priusquam digreditur, afficiatur juris sui, dum his verbis hominem liberum mittit.* Non dubium, quin intelligat dominum solvere vicesimam pro liberato servo: de qua lata est lex Manlia, ut ait Livius libro septimo. Epictetus apud Arrianum libro II. ὅταν οὖν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν αὑτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὑτοῦ δοῦλον ἐπὶ στρατηγοῦ. ἄλλο οὐδέν; ναί. καὶ εἰκοστὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει. τί οὖν; ὁ ταῦτα παθὼν οὐ γέγονεν ἐλεύθερος; Item libro III. ὁ δοῦλος εὐθὺς εὔχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. διὰ τί; δοκεῖτε ὅτι τοῖς εἰκοστώναις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον. Quænam summa hic definienda sit, non video; neque quare auri potius, quam fortunarum vicesima. Sed et in manumissionibus, quæ fiebant sacrorum causa, pendebatur auri nescio quid. Vide in 'Puri:' adeo, ut nulla manumissio non esset vectigalis, quomodo loquitur Tertullianus. *Jos. Scal.*

Manumitti dicebatur] Hæc luxata fuerant; et prior pars hujus capitis adhæserat post *mutum* his vestigiis. . . . *Ser*. . . . . sacrorum. . . . . . . id autem inde factum est, quod post *mutum* continuo hunc manumittendi morem Festus explicarat. Notum est autem dominum solvisse vicesimam pro liberato servo, de qua lata est lex Manlia: lib. VII. cap. 16. Epictet. apud Arrian. lib. II. et lib. III. in manumissionibus etiam, quæ fiebant sacrorum causa eadem pecunia solvebatur, adeo ut nulla manumissio non esset vectigalis, quomodo loquitur Tertullianus, ut optime notavit Scaliger. Vide infra in 'Puri.' *Dac.*

Mapalia[a] casæ Pœnice[14] appellantur, in quibus [PAUL. quia nihil est secreti, solet id vocabulum solute viventibus objici, Cato libro quarto Originum: Mapalia vocantur ubi habitant, ea quasi cohortes[c] rotundæ sunt.
Marculus deminutivum a Marco.
Marspedis,[d] sive sine R litera Maspedis impreca- [FEST.

NOTÆ

[a] *Mapalia*] Ait hominib. solute viventibus exprobrari vocem *mapalia*: et verum est. Seneca, ἀποκολοκυντώσει, 'Ego,' inquit, 'P. C. interrogare vobis permiseram: vos mera mapalia fecistis. Volo servetis disciplinam curiæ.' 'Mera mapalia fecistis:' hoc est, susque deque habuistis, et dissolute potius egistis: vel potius: Vos, o inepti et dissoluti, id fecistis. Vide, quam bene locus ille ex Menippea Senecæ hujus loci collatione illustretur, et tamen mirum, quantum negotii facessit viris doctissimis, qui in loco Senecæ exponendo plurimum æstuarunt. *Jos. Scal.*

Mapalia] Eadem et *magalia*. Nisi quod in *mapalia*, *ma* est breve, quod in *magalia* producitur. Virg. IV. Æneid. 'Ut primum alatis tetigit magalia plantis.' Et lib. I. 'Miratur molem Æneas, magalia quondam.' Ubi Servius: 'Magalia Antistoichon est: nam debuit magaria dicere, quia magar, non magal, Pœnorum lingua villam significat. Cato originum primo: Magalia ædificia quasi cohortes rotundas dicunt; alii magalia casas Pœnorum pastorales dicunt.' Ut vides, locum Catonis, quem Noster e quarto, e primo Servius attulit, et non leviter immutatum. *Magar* autem ab Hebræo *magur*, habitatio. A *magur*, variante dialecto, Pœni fecere *magar*, et Pœni quidem *magar*, sive *magara*, sive *megara*, vocabant partem eam Carthaginis, quæ Byrsam cingebat, et habitationi civium relinquebatur. *Dac.*

[c] *Cohortes*] Vide 'Cortina.' *Idem.*

[d] *Marspedis*] Filium Martis significare putarem: nisi me auctoritas Messallæ moveret. *Ant. Aug.*

Marspedis] Corrige ex judicio Adriani Turnebi, quo doctiorem nostra non tulit ætas, *in precatione Solitaurilium*. Quicquid dubitet Messalla, constat in formula solitaurilium, ad lustrandum agrum ambarvali sacrificio, solum Martem nominari: MARSPITER TE PRECOR, &c. ut constat ex Catone Titulo CXLI. Pro quo suspicor *Marspedis* dictum a Veteribus. At, quod putant doctissimi viri *Marspedis* esse, Martis filium, hoc est, Martis παῖδα, plane est Horatianum, 'Humano capiti cervicem equinam.' Quare merito explodendum. Sed illud notandum, Martem in Solitaurilibus, aut aliis precationibus rusticorum, non esse alium, quam Silvanum: propterea conjunctim aliquando vocatur Mars Silvanus. Idem Cato: 'Votum pro bubus, ut valeant, sic facito: Marti Silvano in silva interdius,' &c. De quo sic in libris de limitibus agrorum: 'Omnis possessio tres Silvanos habet: unus dicitur domesticus, possessioni consecratus; alter dicitur agrestis, pastoribus consecratus; tertius dicitur orientalis: cui est in confinio lucus positus: a quo inter duo pluresve fines oriuntur. Ideo inter duo pluresve est lucus.' De tertio intelligi apud Catonem necesse est. Primus vocatur etiam Silvanus la-

tie, sesita[15] vallium,[e] quid significet, ne Messalla quidem augur in explanatione auguriorum reperire se [PAUL. potuisse ait.

Martialis[f] campus in Cœlio monte dicitur, quod in eo Equiria solebant fieri, siquando aquæ Tiberis campum Martium occupassent.

Martias Kalendas[g] matronæ celebrant,[16] quod eo die Junonis Lucinæ ædes coli cœpta sit.[17]

Martius mensis[h] initium anni fuit et in Latio, et post

15 Ed. Scal. *impudicitiæ, sesita.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *solita* pro *sesita.* Vide Notas.—16 Ed. Scal. *celebrabant.*—17 Pro *sit* quidam vet. lib. *erat* vel *est.*

NOTÆ

rum: ut in illa inscriptione, quæ extat Romæ:

SILVANO
SANCTO
LARVM
PHILEMON
P. SCANTI
ELEVTERI
D. D.

alterius, hoc est, Silvani agrestis, mentio est in altera inscriptione, quam ex fide doctissimi amici nostri Aldi Manutii huc exscripsimus:

SILVANO
AG. SACRVM
IN MEMORIAM
C. RVFI. ANTHI
IIIIII VIRI
TALLVS. LIB.
D. D.

et de eodem intellexit Ovidius: 'nec, dum degrandinat, obsit Agresti Fauno supposuisse pecus.' Tertii mentio est apud Horatium in Epodis: 'et te, pater Silvane, tutor finium.' *Mars pedis* igitur, et *Mars pater*, apud Catonem intelligendus est, Mars Silvanus orientalis agrestium, in interfinio duum aut plurium agrorum: est autem ex jure veterum Atheniensium. Nam in sacramento, cui dicebant ἔφηβοι, adjiciebatur ἴστορες θεοὶ ἀγραυλοι. Deinde ponit eos, Ἐνυάλιος, Ἄρης, Ζεύς. ubi Ζεὺς etiam est, quem dapalem Cato vocat. *Jos. Scal.*

[e] *In precatione solitaurilium*] Vide 'Solitaurilia.' *Dac.*

[f] *Martialis*] Ad verbum Ovidius in Fastis III. 'Altera gramineo spectabis Equiria campo, Quem Tiberis curvis in latus urget aquis. Qui tamen ejecta si forte tenebitur unda, Cælius accipiet pulverulentus equos.' *Jos. Scal.*

Martialis campus] Vide 'Equiria.' *Dac.*

[g] *Martias Kalendas*] Iis matronæ Junoni et Marti supplicabant, ideoque *matronalia* dictæ sunt; et 'matronales ferias' vocat Tertullian. Vide Ovid. Fast. lib. III. Et veteres Horatii interpretes ad Od. 7. lib. III. 'Martiis cælebs quid agam Kalendis.' *Idem.*

[h] *Martius mensis*] Annum in decem menses divisit Romulus, et primum genitori dicavit, qui ab eo Martius. Tamen ante Romam conditam non

Romam conditam, eo quod gens erat bellicosissima, cujus rei testimonium est, quod posteriores menses, qui annum finiunt, a numero appellati, ultimum habent Decembrem.

Mas deminutive facit masculus. [FEST.

Masculina,[i] et fœminina vocabula dici melius est secundum Græcorum quoque consuetudinem, qui non ἀνδρικὰ et γυναικεῖα, sed ἀρσενικὰ, dicunt, et θηλυκά.[18]

Masculino genere[k] parentem appellabant antiqui etiam

18 '*Masculina*] Videtur deesse: *ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ dicunt*.' Ant. Aug.

NOTÆ

omnibus Italiæ populis primus fuit. Nam Albanis erat tertius, Phaliscis quintus, sextus Hernicis. Vide Ovid. Fast. III. *Idem.*

[i] *Masculina*] Constat enim et Veteres dixisse nomina virilia, et muliebria, ut Varro. Item nomina virilis, et muliebris sexus. Deesse in fine hæc non dubium: *qui non ἀνδρικὰ, καὶ γυναικεῖα ea, sed ἀῤῥενικὰ, καὶ θηλυκὰ vocant*. Jos. Scal.

Masculina et fœminina] Ex Varrone constat Veteres dixisse nomina 'virilia' et 'muliebria,' item nomina 'virilis' et 'muliebris sexus.' Sed ex Festi judicio melius *masculina* et *fœminina* dicuntur, secundum Græcorum consuetudinem, qui ea non ἀνδρικὰ, id est, virilia, et γυναικεῖα, id est, muliebria, sed ἀῤῥενικὰ καὶ θηλυκὰ vocant, hoc est, masculina et fœminina. *Dac.*

[k] *Masculino genere*] Masculino genere ait dixisse *malo cruce* C. Gracchum in ea, 'in Popilium posteriore,' et non adducit exemplum. Item in ea, 'in Popilium et matronas.' Citatque exemplum, ubi *malo cruce* masculino genere usurpavit Gracchus. Quid est, citare bis eandem orationem non tanquam eandem, sed tanquam alteram? Deinde, quid istud rei est, *in Popilium, et matronas?* nota est causa inimicitiarum inter Popilium, et Gracchum, de matronis ne verbum quidem. Quare hoc ἀπόρημα docti viri cum viderent, conati sunt emendare ita: *Item cum idem in Popilium et Mathonem ait.* Ut illud *in Mathonem* successerit in locum τοῦ *in matronas.* Laudo conatum, mallem tamen non conjecturas suas, sed rem ipsam margini chartæ commendassent. Nam sane ita scribendum erat: *Item cum idem in populum, et matronas ait: eo exemplo instituto dignus fuit, qui malo cruce periret.* Vide quam dissimilia hæc sint pristinæ lectioni: partim enim verba Festi putabantur esse, quæ nunc omnia sunt Gracchi: exprobrat adversario duo Gracchus, et quod in populum debacchatus sit, quem qui offendunt, majestatis postulantur, et in matronas, qui sexus, omnium consensu, multis privilegiorum præsidiis munitur: propterea vocat malum exemplum, est enim et contra leges, et contra bonos mores. Hujus orationis Gracchi in Popilium mentio extat etiam apud Gellium. *Jos. Scal.*

Masculino genere] *Parentem* pro ma-

matrem; malo cruce masculino genere cum dixit Gracchus in oratione, quæ est in P. Popilium posteriore,[19] tam repræsentavit antiquam consuetudinem, quam hunc frontem, atque hunc stirpem iidem antiqui dixerunt: et rursus hanc lupum, et hanc metum. Item cum idem in Popilium et matronas ait, eo exemplo instituto. Dignus fuit qui malo cruce periret.

Matellio,[l] deminutivum a matula. [PAUL.

Materfamiliæ [m] non ante dicebatur, quam vir ejus pater-

19 Ed. Scal. *posteriorem.* Vide Notas.

NOTÆ

tre, 'crucem,' 'stirpem,' 'frontem' masculino genere dixisse Veteres constat, ut 'lupum,' 'metum' fœminino. Exempla pete a Nonio. Sed male hic duas C. Gracchi orationes a Festo laudari putarunt viri docti, cum de una tantum mentio facta sit, ut optime monuit Scaliger. Nam quæ in fine leguntur, *Item, &c.* non Festi sed Gracchi verba sunt ex ejus oratione, 'in P. Popilium posteriore.' *Item,* inquit Gracchus, *cum idem* (nempe Popilius) *in populum, et matronas ait* (sic optime correxit Scaliger, cum male alii *in Popilium et Mathonem*) *eo exemplo instituto, dignus fuit, qui malo cruce periret.* Adversario suo Popilio Gracchus duo exprobrat. Et quod in populum debacchatus sit, quem qui offendunt majestatis postulantur, et in matronas, qui sexus, omnium consensu, multis præsidiis munitur, atque adeo quod tale exemplum dederit, (est enim contra leges et contra bonos mores,) dignum fuisse eum 'qui malo cruce periret.' Hujus orationis Gracchi in Popilium mentio extat etiam apud Gellium. *Dac.*

[l] *Matellio*] 'Matellio a matula dictus, et dictus posteaquam longius a figura matulæ discessit.' Varro. Matula, matella, matellio, vas aquarium, *ἀρυταίνα,* item vas ad urinam recipiendam. Gloss. 'Matella, *οὐρητρὶς,* ἀμίς.' *Idem.*

[m] *Materfamiliæ*] Quæ hic habet Festus, ea, partim vera, partim falsa sunt. Verum est matremfamilias non antea dictam, quam vir ejus paterfamilias. Nam materfamilias proprie, ut ait Servius IX. Æneid. illa dicitur, quæ in matrimonium convenit per conventionem. Nam per quandam juris solennitatem in familiam migrat mariti. Verum est etiam non plures una, hoc nomine, in una familia. Neque enim in una familia plures uxores. Hunc locum pessime accepit doctissimus Hotomanus, qui ait, non consentaneum esse, ut si socrus vivat, quæ materfamilias appelletur, nurus eandem dignitatem obtineat. Immo maxime consentaneum et verum est, tam nurum, quam socrum matremfamilias dictam. Quod addit Festus, 'sed nec vidua hoc nomine,' verum est, antiquæ illius consuetudinis habita ratione; neque enim materfamilias dici poterat, quæ desierat esse in viri familia. Postea tamen, tam vidua, quam nupta, ut *matrona,* sic et *materfamilias* diceba-

familiæ dictus esset: nec possunt hoc nomine plures in una familia præter unam appellari: sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filiis est, appellari[20] potest.

Mater matuta,[n] manes, mane, matrimonium, materfamiliæ, matertera, matrices, materiæ[1] dictæ videntur, ut ait Verrius, quia sint bona: qualia scilicet sint, quæ sunt matura: vel potius a matre, quæ est originis Græcæ.

Mater matura manis, *mane, matrimonium, mater familiæ*, matertera, *matrices, materiæ dictæ Videntur*, ut ait Verrius, *quia sint bona: qualia scilicet* sint, quæ *sunt matura. Vel potius a matre*, quæ est orig*inis Græce* μήτηρ. [FEST.

Matrem matutam[o] antiqui ob bonitatem appellabant, et maturum idoneum usui,[2] et mane principium diei, et inferi dii manes, ut suppliciter appellati bono essent, et in carmine Saliari, Cerusmanus, intelligitur creator bonus. [PAUL.

Matertera,[p] matris soror, quasi mater altera, Matertera patris et matris, mihi magna mater est.[3]

20 Quidam lib. *vocari*.—1 Vet. lib. *materies*.—2 Legendum monet Dac. *esui*.—3 Idem legit *matertera est*.

NOTÆ

tur; pro eadem enim *matrona* et *materfamilias*. Quod in fine legitur, *nec quæ sine filiis est*, id omnino falsum, ut ex superioribus patet. Nisi dicas cum Hotomano, nomen illud in conventione nuptis datum propter omen, a matris nomine non adepto, sed cum spe, et omine mox adipiscendi. Ut de matronis tradit Gellius lib. XVIII. cap. 6. *Idem*.

[n] *Mater matuta*] Ex his Pauli verbis sarcienda sunt, quæ sequuntur, Festi verba: una tamen litera diversa est; *manis* enim pro *manes* est scriptum, librarii, ut opinor, errore. *Ant. Aug.*

Mater matuta] *Matuta, manes, mane* a *mano*: id est, bono: non a *matre*. At *matrimonium, materfamiliæ, Matertera, matrices, materies*, non a *mano*, sed a *matre*, quæ Græce μήτηρ, Dorice μάτηρ. *Dac.*

[o] *Matrem matutam*] Vide 'mane a Diis manibus.' Infra pro *usui* legendum *esui*. 'Et in carmine Saliari cerus manus.' *Cerus manus* optime interpretatur Festus 'creator bonus.' Neque tamen *cerus* a *cereo* antiquo verbo, ut ipse putavit, sed *cerus* est, *genius*; ut a 'carnimen,' 'carmen;' 'genimen,' 'germen;' ita 'genius,' 'gerus,' et C pro G, 'cerus.' Et *cerus manus* vetustissima lingua, 'genius bonus.' Et ita in Janualio carmine dictus Janus, qui in Pontificum indigitamentis, 'Janus pater.' Et apud Catonem in originibus, 'Janus genius.' Vide Meurs. Exerc. Crit. part. 3. lib. III. cap. 1. *Idem*.

[p] *Matertera*] Matris soror, non qua-

Matralia,[q] Matris Matutæ festa.

Matrici[4] [r] cognominantur homines malarum magnarum atque oribus late patentibus.

Matrimes, ac patrimes[s] dicuntur, quibus matres et patres adhuc vivunt.

Matronæ[t] a magistratibus non submovebantur, ne pulsari,

4 Vett. edd. *Mattici* vel *Martici*. Vide inf.

NOTÆ

si 'mater altera,' ut putat Paulus; est enim a *matre* tantum, ita ut *tera* sit vocis productio. *Idem.*

q *Matralia*] Tertio Id. Junii: 'Ite, bonæ matres, (vestrum matralia Festum,) Flavaque Thebanæ reddite liba Deæ.' Ovid. VI. Fast. Matutæ libum proprie *Testuatium* dicebatur. Varr. lib. IV. 'Testuatium, quod in testa calda coquebatur, ut etiam nunc matralibus id faciunt matronæ.' *Idem.*

r *Matrici*] Explicatum a nobis in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Matrici] Lege *mattici*. *Mattici* autem homines magnarum malarum non quasi *malattici*, sed quia *ματτύας* Veteres maxillas vocabant; unde etiam *γνάθωνες* in comœdia, gulosi. *Dac.*

s *Matrimes ac patrimes*] *Matrimes* ac *patrimes* sacrorum lingua, pro *patrimi* ac *matrimi*. Sic apud Plautum 'porci sacres,' pro 'sacri:' sic 'manes' pro 'mani,' &c. Matrimi patrimi autem, vel matrimi et patrimi dicebantur, quibus uterque parens superstes erat, Græcis ἀμφιθαλεῖς. Contra quibus alter tantum parens erat, *matrimi*, si mater, *patrimi*, si pater. Ut apud Catull. 'patrima virgo,' Minerva, quæ Jovem tantum, patrem et matrem ciet. Græcis ἑτεροθαλεῖς. Sic pater patrimus dicebatur, qui pater erat et patrem habebat. Infra Festus. *Idem.*

t *Matronæ*] Ex his verbis, quæ sequuntur Festi verba poterunt recte conscribi. Et videndum est, an ad hæc pertineant, quæ de Vestali Claudia produntur, quæ patrem complexa de curru se detrahi passa non est. Cicero pro Cœlio. Valer. Max. lib. V. cap. 4. Suet. in Tiberio cap. 11. *Ant. Aug.*

Matronæ] *Matronæ a magistratibus non summovebantur, ne pulsari, contrectarive viderentur, neve gravidæ concuterentur:* quam enim primam hoc jure usam ait Verrius, eam ceteris exemplum dedisse: adeo, ut nec cum uxoribus adessent, quo descenderent, cogi viros a magistratibus: quod communi vehiculo vehitur vir et uxor. Media si non penitus ipsis verbis Festi concepta sunt, at saltem a sententia ac mente Festi propius absunt. De Vestali, quod monent docti viri, id vero exemplum locum hic non habet. Nam et Vestales matronæ non erant: et quod essent ἀνέπαφοι, id non privilegio fœminarum ac sexus, sed jure sacerdotii ac dignitatis, consequebantur. *Jos. Scal.*

Matronæ] Hoc pendet e veteri Romanorum more, quo magistratibus, puta Consulibus, Prætoribus, Interregibus, &c. Dictatoribus, per vias ambulantibus, lictores apparebant, qui populum summoverent, et e via juberent decedere. Ab iis autem solæ matronæ non summovebantur; ut nec Vestales. Sed hoc illæ matronarum ac

contrectarive viderentur, neve gravidæ concuterentur. Sed nec viri earum sedentes cum uxoribus in vehiculo descendere cogebantur.

*Matronæ magistr*atibus[u] non summove*bantur, ne* [FEST. *pulsari*, contrectari*ve viderentur, neve gravidæ concuteren*tur, *ob* quam *etiam ca*usam ait Verrius: *neque earum viros sedentes cum* uxoribus de essequo descen*dere coact*os a magistratibus: quod commu*ni vehiculo* vehitur vir, et uxor.

Matronas[x] appellabant eas fere,[5] quibus stolas [PAUL. habendi jus erat.

Matronis[y] aurum redditum cum legitur, hoc significare videtur, quia matronæ contulerunt ornatus sui aurum ad Capitolium a Gallis Senonibus liberandum, quibus postea est redditum a populo Romano.

Matronis ... to ait,[z] quod *videtur hoc significare:* [FEST.

5 Vet. lib. *fore.*

NOTÆ

sexus prærogativa, hæ sacerdotii et dignitatis jure, consequebantur. *Dac.*

[u] *Matronæ magistratibus*] Infra *de essequo* antique pro *de essedo.* Idem.

[x] *Matronas*] Stolæ usus matronis tantum, id est, pudicis et honestis mulieribus concessus. Quia ea honestioris erat cultus. Famosæ vero mulieres, non stolatæ, sed togatæ procedere cogebantur. Unde Martial. 'Vis dare, quæ meruit munera, mitte togam.' *Idem.*

[y] *Matronis*] Verba Festi ex Pauli epitome cognovimus. Item ex Livio lib. v. apparet bis matronas aurum contulisse, Veiis a Camillo captis, et urbe a Senonib. capta præter Capitolium. Apollini autem donum Delphos cratera aurea portata est ob decumam voti, quo se damnaverant Veiis captis. Matronis aurum restitutum dicit lib. VI. Plutarch. in Camillo doni Apollini dicati meminit. Plin. l. XXXIII. c. 1. id aurum in Jovis cælla collatum mansisse scripsit ad Pompeium Magnum. Vide 'Pilentis.' *Ant. Aug.*

Matronis] Magis odoramur, quid voluit Festus, quam, ut verba in numerato edere possimus. *Jos. Scal.*

Matronis aurum redditum] Bis aurum matronas contulisse docet Livius, semel captis Veiis, ut inde votum Apollini solverent: Livius lib. v. cap. 25. et 28. et iterum ut summa pactæ mercedis Gallis confieret, qua adduci se posse dicebant, ut Capitolii obsidionem relinquerent: idem cap. 50. *Dac.*

[z] *Matronis .... to ait*] Quod initio deest ita supplendum: *Matronis aurum redditum Ateius Capito ait.* Vide 'Pilentis' et Liv. lib. v. cap. 25. 28. et 50. *Apolloni* autem pro *Apollini* antiqua scribendi consuetudine. Sic in æreo numismate: 'Apolloni Sancto.' *Idem.*

matronis fuisse re*stitutum aurum ex quo P. R. crateram fecerat* et eam *Apolloni Delphos miserat, ut est testi*monio in*dex tabella: quod quidem aurum dederant ma*tronæ orna*tui demptum suo, ut votum solveretur* Apolloni: quid*am dicunt de eo potius esse intelligendum* quod contul*erunt olim matronæ ad Capitolium* a Gallis Sonon*ib. liberandum. id postea* [6] *reddi*tum est a pop*ulo Romano.*

Matula,[a] vas urinæ. [PAUL.

Mavortem [b] poëtæ dicunt Martem.

Maximæ [c] dignationis Flamen Dialis est inter [FEST. quindecim Flamines, et cum ceteri discrimina majestatis suæ habeant, minimi habetur [7] Pomonalis, quod Pomona levissimo fructui agrorum præsidet pomis.

Maximam hostiam [d] ovili pecoris appellabant, non [PAUL. ab amplitudine corporis; sed ab animo placidiore.

Maximi annales [e] appellabantur, non magnitudine; sed

6 Ed. Scal. *liberandum, id est postea, &c.*—7 'Lege *minimæ habetur, &c.* nempe, minimæ dignationis. In vett. libb. *minime.*' Dac. Ed. Scal. *minimi habeatur.*

NOTÆ

[a] *Matula*] Vide 'Matellio.' *Idem.*

[b] *Mavortem*] Vide 'Mamers.' *Id.*

[c] *Maximæ*] Vide 'Ordo sacerdotum:' et decem Flaminum nomina ponit Varro lib. IV. et VI. de Lingua Lat. Dialis, Martialis, Quirinalis, Volcanalis, Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis. Adde Carmentalem ex Cicerone in Bruto, Portumnalem ex Festo, Persillum Virbialem ex marmoreis monumentis: item Divi Julii, et Divi Augusti ex eisdem, et eorum temporum historia. *Ant. Aug.*

Maximæ dignationis] Vide 'majores Flamines.' *Dac.*

[d] *Maximam hostiam*] Victimæ de majoribus animalibus dicebantur, hoc est, armentis, etiam si lactentes essent: hostiæ de minoribus, etiam si opimæ καὶ τέλειαι. Inter victimas taurus præstabat. Virgilius, 'et maxima taurus Victima,' inter hostias ovis, ut hic vides, et ratio postulat: in gregibus enim, quis sues et capras præferat ovibus? ergo maxima victima, taurus: maxima hostia, ovis. Hæc est ratio, non quam affert Verrius, aut Festus. *Jos. Scal.*

[e] *Maximi annales*] Cicer. II. de Oratore: 'Erat enim historia nihil aliud, nisi annalium confectio: cujus rei, memoriæque publice retinendæ causa, ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mucium, Pontificem maximum, res omnes singulorum annorum mandabat literis Pontifex maximus, referebatque in album, et proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi: ii qui etiam nunc an-

quod eos Pontifex maximus consecrasset.[8]

Maximum Prætorem [f] dici putant alii eum, qui [FEST. maximi imperii sit: alii, qui [9] ætatis maximæ: pro collegio quidem augurum [g] decretum est; quod in salutis augurio [h] Prætores majores, et minores appellentur, non ad ætatem, sed ad vim imperii pertinere.

Maximus Curio,[i] cujus auctoritate curiæ, omnesque curiones reguntur. [PAUL.

Maximus Pontifex [k] dicitur, quod maximus rerum, quæ ad

8 Quidam liber vetus *confecisset* pro *consecrasset*.—9 Ed. Scal. *quia*.

NOTÆ

nales maximi nominantur.' Et Servius lib. I. Æneid. 'Ita autem,' inquit, 'Annales conficiebantur: tabulam dealbatam quotannis Pontifex maximus habuit, in qua, præscriptis consulum nominibus et aliorum magistratuum, digna memoratu notare consueverat domi militiæque, terra marique gesta per singulos dies, cujus diligentiæ annuos commentarios in octoginta libros veteres retulerunt: eosque a Pontificibus maximis a quibus fiebant annales maximos appellarunt.' In verbis Festi pro *consecrasset* liber quidam melius *confecisset*. Idem.

[f] *Maximum prætorem*] Sic in carmine Marcii vatis: 'His ludis faciundis præsit is prætor, qui jus populo, plebique dabit summum.' Livius lib. XXV. Macrob. lib. I. Saturn. De Salutis augurio Cicero lib. I. de Divin. Tacitus lib. XII. Dion. lib. XXXVII. *Ant. Aug.*

Maximum Prætorem] Hoc est, urbanum, qui *major* etiam et *honoratus* dicebatur. Quia jus populo plebique dabat summum, ut est in carmine Marcii vatis apud Livium lib. XXV. cap. 12. non autem quod ceteris erat ætate provectior. Vide 'major Consul.' *Dac.*

[g] *Pro collegio augurum*] Collegium, societas eorum, qui eandem artem tractant. Sic collegium fabrorum, collegium Pontificum, &c. *Idem.*

[h] *In salutis augurio*] Salutis augurium per 44. annos intermissum Augustus restituit. Erat modus augurii, ut, si Deus permitteret, salutem populo poscerent, quasi ne salutem quidem a Diis petere fas esset, ni prius hoc ipsum Dii concessissent. Observabant autem diem unum quotannis, quo nullus ad bellum proficisceretur exercitus, nemo se ad bellum accingeret, nemo pugnaret, quare in periculis maximeque civilibus neutiquam fiebat. Vide Dionem lib. XXXVII. *Idem.*

[i] *Maximus Curio*] Qui reliquis curionibus, sexaginta enim et duo erant in qualibet curia, præerat. *Le grand Curé, Le general des Curés.* Idem.

[k] *Maximus Pontifex*] Cuperem Festi verba videre: neque enim facile Paulo credo asserenti Pontificem fuisse vindicem contumaciæ magistratuum, et privatorum. Vide Dionys. lib. IV. *Ant. Aug.*

sacra, et religiones [10] pertinent, judex sit, vindexque contumaciæ privatorum, magistratuumque.

ME pro mihi [l] dicebant antiqui.

Me pro mihi dicebant [m] antiqui, ut Ennius, cum ait [FEST. libro secundo: Si quid me fuerit humanitus, ut teneatis: et Lucilius: Nunc ad te redeo, ut quæ res me impendet agatur.

Meatus a meando dictus.

Mecastor, [n] et mehercules jusjurandum erat: quasi [PAUL.

10 Vet. lib. *religionem*.

NOTÆ

Maximus Pontifex] Postrema verba negotium facessunt doctis viris, quæ sunt hæc, *vindexque contumaciæ privatorum, magistratuumque.* Quid? non licebat illi animadvertere in contumaciam privatorum? Audite Macrobium: 'Regem sacrorum Flaminesque non licebat videre feriis opus fieri: et ideo per præconem denunciabant, nequid tale ageretur: et præcepti negligens multabatur.' Quod licuit Flaminibus, hoc non licuisset Pontifici Maximo? At magistratus contumaciam non coërcebat, inquitis. Audite Val. Maximum: 'Metellus Pontifex Max. Posthumium Cos. eundemque Flaminem Martialem ad bellum gerendum Africam petentem, ne a sacris discederet, multa indicta, Urbem egredi passus non est.' Sed his exemplis pleni sunt Romanorum Annales: quæ studiosus lector passim adnotare potest. *Jos. Scal.*

[l] *Me pro mihi*] E et I promiscue ab antiquis usurpata fuisse præter Festum monuit Quintilian. lib. I. instit. itaque in dandi casu *me* et *te* dicebant pro *mi* et *ti*, hoc est, *mihi* et *tibi*. Hujus rei luculentum exemplum est apud Plaut. Asin. III. 2. 'Ut meque teque maxime atque ingenio nostro decuit.' *Idem.*

[m] *Me pro mihi dicebant*] Vide notam sup. sed male hic Festus: nam prius exemplum nil probat, cum Latini omnes, non minus recentiores quam vetustiores, dicant, 'si quid illo homine fuerit:' 'quid me fiat?' &c. quod interpres Terentii explicabit. Posterius autem nihilo etiam amplius, cum apud Lucretium legatur, 'saxa impendent mare,' lib. I. 'Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa.' Præterea, quod plane ejusmodi est, dicebant 'exitium instat illos.' En tibi auctorem locupletem in Plaut. Pœnulo: 'Di immortales meum herum servatum volunt, Et hunc lenonem disperditum, tantum eum instat exitii.' An ibi dixerit Festus *eum* esse in dandi casu? Sic et apud Lucilium invenias 'incumbere gladium.' Sat. lib. XXVI. 'Suspendat ne se, an gladium incumbat ne cœlum videat.' *Idem.*

[n] *Mecastor*] Quod Græci jurantes μὰ, νὴ præponunt, id Romanis erat *me* et *e*, hoc est, *per*: ut 'mecastor,' per Castorem, 'mediusfidius,' per Jovis filium, i. Herculem, 'mehercule,' per Herculem: 'Ejuno,' per Junonem, 'Equirine,' per Quirinum,

diceretur,[11] ita me Castor, ita me Hercules, ut subaudiatur juvet.

Meddix[o] apud Oscos nomen magistratus est. Ennius: Summus ibi capitur meddix, occiditur alter.[12]

Medialem[p] appellabant hostiam atram, quam meridie immolabant.

Medibile,[q] medicabile.

Mediocriculo[r] usus est in ea, quam dixit, Cato in [Fest. Consulatu: Ridibundum magistratum gerere[13] pauculos homines, mediocriculum exercitum obviam duci.

Mediocriculus idem Cato ponit, cum ait: Ri- [Paul. dibundum magistratum paucos homines, mediocriculum exercitum obviam duci.

Medioxumum,[s] mediocre.

11 Al. *dicerent.*—12 Vide Notas.—13 Alii *genere.* Vide infra.

NOTÆ

'Ecere,' per Cererem, 'Epol,' per Pollucem. *Idem.*

[o] *Meddix*] Livius lib. xxvi. Mediastutius, qui summus magistratus apud Campanos est. *Ful. Ursin.*

Meddix] Melius *medix*, ut in al. quod propius accedit ad Græcum *μέδων*, regnator. In versu Ennii lego *unus* pro *summus*: *Unus ibi capitur medix, occiditur alter.* Postrema litera vocis *Ennius* adhæsit voci *unus*, *sunus*, unde postea factum *summus*. Et ita rescribendum probat vox *alter*. Dac.

[p] *Medialem*] Pro *meridialem*, nisi malis a *medius* factum *medialis*. Idem.

[q] *Medibile*] A *medeor*, *medibile*, ut a *medicor*, *medicabile*. Idem.

[r] *Mediocriculo*] Obscurus locus, et, ni fallor, mendosus. *Ant. Aug.*

Mediocriculo] Τὸ *genere* abundat in verbis Catonis. Itaque dele. Quin neque Paulus habet, quod non leviter fulcit conjecturam nostram. *Jos. Scal.*

Mediocriculo] A *mediocris* est *mediocriculus*. In verbis Catonis τὸ *genere*, vel, ut alii, *gerere* abundat, ut optime monuit Scaliger. Neque illud infra Paulus agnoscit. *Dac.*

[s] *Medioxumum*] Antiquitus prius dicebant *mediotumum*, ut Plautus. Dictum a *medio*, *Mediotumum*, ut a 'quoto,' 'quotumum:' apud Plautum: 'quotumæ sunt ædes?' πόσται. *Jos. Scal.*

Medioxumum] *Medium* antiquitus dicebant *mediotumum*, ut a 'quoto,' 'quotumum.' 'Quotumæ sunt ædes?' Plaut. postea *medioxumum*. Plaut. Cistell. ii. 1. 'Ita me Di Deæque, superi atque inferi et medioxumi.' De Diis Medioximis Servius xii. Æn. 'Sunt enim,' inquit, 'numina aliqua tantum cœlestia, aliqua tantum terrestria, alia media, quos Apuleius medioxumos vocat.' *Dac.*

Mediterreum[t] melius, quam mediterraneum Sisenna dici putat.

Meditrinalia[u] dicta hac de causa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primum gustaret mustum, dicere[14] ominis gratia: Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. A quibus verbis, etiam Meditrinæ Deæ nomen ceptum,[15] ejusque sacra Meditrinalia dicta sunt.

Meditullium[x] dicitur, non medium terræ, sed procul a mari, quasi meditellium; ab eo quod est tellus.

Mediusfidius[y] compositum videtur, et significare Jovis filium, id est, Herculem;[16] quod Jovem Græci Δία, et[17] nos Jovem: ac fidium pro filio, quod sæpe antea[18]

14 Ed. Scal. *diceret.*—15 Vetus lib. *conceptum.*—16 'L. m. *filius* i. *Hercules.*' Ful. Ursin.—17 Al. *ut.*—18 Aliquis vet. lib. *antiqui.*

NOTÆ

[t] *Mediterreum*] Ut Græcis μεσογεῖον. *Mediterraneum* tamen usus obtinuit. *Idem.*

[u] *Meditrinalia*] *Meditrina* est nomen ἐπιτηδεύματος, ut 'cociatrina,' 'lavatrina,' et similia. *Jos. Scal.*

Meditrinalia] Varr. lib. v. 'Meditrinalia dies dictus a medendo, quod, ut Flaccus, flamen Martialis dicebat hoc die solitum vinum novum et vetus libari et degustari medicamenti causa: quod facere solent etiam nunc multi, cum dicant novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor.' Idem etiam factitatum fuisse ad pomorum primitias docet Plin. alicubi, 'Cur ad primitias,' inquit, 'pomorum hæc vetera esse dicimus, alia nova optamus?' quo Festi et Varronis verba alludit, 'Novum vetus vinum bibo.' Erant autem *meditrinalia* 5. Id. Octobr. Similiter Græci Neoinian celebrabant, de qua Longus lib. II. *Meditrina* autem est nomen ἐπιτηδεύματος, ut 'cociatrina,' 'lavatrina,' et similia. *Dac.*

[x] *Meditullium*] Quasi *media tellus*, inquit Fest. sed aliter Cicero, qui testatur in topicis non plus esse *Tullium* in *meditullium*, quam 'timus,' in 'finitimus' 'legitimus,' &c. *Tullium* ergo est vocis productio, ut 'tolium' in 'Capitolium.' *Idem.*

[y] *Mediusfidius*] Quod Græci jurantes, μὰ, νὴ præponunt, id Romanis erat Me, et E. Mecastor, Mediusfidius, Mehercule. Ejuno, Equirine, Ecere, Epol, Ecastor. *Jos. Scal.*

Mediusfidius] Vide 'Mecastor.' Mediusfidius, per Jovis filium. A Græco Διὸς factum *dius*. Festi sententiam probat Varro lib. IV. 'Ælius Gallus Dius fidius dicebat Dijovis filius, ut Græci Διόσκουρον Castorem: et putabant hunc Sancum ab Sabina lingua, et Herculem ab Græca.' *Dac.*

pro L litera D utebantur: quidam existimant jusjurandum esse per Divi fidem; quidam, per diurni temporis, id est, diei, fidem.

Medullitus,[z] ex intimis medullis.

Mefancilum[19] [a] teli missilis genus.

Megalesia[b] ludos Matris Magnæ appellabant.

Melancoryphi,[c] genus avium, quæ Latine vocantur atricapillæ, eo quod summa eorum capita nigra sint.

Melibœa[d] purpura a nomine insulæ, in qua tingitur, est dicta.[20]

Melicæ gallinæ,[e] quod in Media id genus avium corporis amplissimi fiat: L litera pro D substituta.

19 Legendum monent Scal. Dac. *Mesancylum*.—20 Al. *vocata*.

NOTÆ

[z] *Medullitus*] A *medullis*, ut ab 'oculis,' 'oculitus.' Plaut. 'Ut videas illam medullitus m' amare.' *Idem.*

[a] *Mefancilum*] Lege, *Mesancylum*. Μεσάγκυλον est amentatum jaculum. Ennius *Ansatas* vocat: 'Mittunt ansatas de turribus.' Menander: πῶς τὸ τραῦμα τοῦτ' ἔχεις; μεσαγκύλῳ. *Jos. Scal.*

Mefancilum] Scribendum *Mesancylum*. Hoc est, amentatum jaculum, a μέσῃ ἀγκύλῃ medio amento. *Dac.*

[b] *Megalesia*] Ludi μεγάλης θεᾶς, magnæ Deæ, Cybeles scilicet, quæ Deorum omnium mater. Vide Ovid. IV. Fast. pridie Non. April. celebrabantur. Megalesia autem et Megalenses ludi dicti sunt, contra quod quibusdam visum est, qui diversos fecere. Vide 'Romani.' *Idem.*

[c] *Melancoryphi*] Μελαγκόρυφοι. 'Atricapillæ' vertit Gaza: sunt ficedulæ: sed diverso tempore nomen alterum sortiuntur. Plin. lib. x. cap. 29. 'Alia ratio ficedulis, nam formam simul coloremque mutant. Hoc nomen' (ficedularum) 'non nisi autumno habent. Postea melancoryphi nominantur.' Vide Aristot. lib. VIII. hist. animal. cap. 3. *Idem.*

[d] *Melibœa*] Virg. v. Æneid. 'Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.' A Melibœa Thessaliæ urbe. Lucret. lib. II. 'Jam tibi barbaricæ vestes Melibœaque fulgens Purpura Thessalico concharum tincta colore.' *Idem.*

[e] *Melicæ Gallinæ*] De mutatione D in L vide 'delicare.' Medicæ Gallinæ ceteris proceriores, ut Medici Galli. Varr. de Re Rust. lib. III. cap. 9. 'Ad hanc rem electis maximis Gallinis, nec continuo his, quas Melicas appellant falso, quod antiqui, ut Thetin, Thelin, sic Medicam Melicam vocabant. Hæ primo dicebantur, quia ex Media propter magnitudinem erant allatæ, quæque ex iis generatæ postea propter similitudinem.' *Idem.*

Melis [1] [f] hasta a ligno mali dicta.

Melo [g] nomine alio Nilus vocatur.

Melos [h] insula dicta est a Melo, qui ex Phœnice ad eandem fuerat profectus.

Meltom [2] [i] meliorem dicebant.

1 Quidam vet. lib. *Meloas* vel *Melias*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Melia:* et ita legendum monent Scal. Dac.—2 Iidem scribunt *Meliom.*

NOTÆ

[f] *Melis*] Si a ligno mali dicta est, non video, quam utilis bello fuerit: cum malus arbor inepta prorsus ad hastas sit. Sed restituendum *Melia:* ut sit μελίη. Et Paulum cum suis etymologiis missum faciamus. *Jos. Scal.*

Melis] Lege: *Melia.* μελίη, hasta fraxinea: μελία enim fraxinus. Et ridicule Paulus a ligno mali dictam vult, cum malus arbor inepta prorsus ad hastas sit. *Dac.*

[g] *Melo*] A Græco μέλας. Ita enim Græci Nilum vocavere, ut tradit Eustath. et ita intelligendus Hesych. μέλας, μελανὸς, βαθὺς, ὁ ποταμός. Melas, niger, profundus, vel fluvius. *Idem.*

[h] *Melos*] Insula in mari Cretico inter Cretam et Sunium, Achaiæ promontorium, a Phœnicio quodam Melo dicta, ut sentit Festus, consentiente Eustathio in Dionys. Perieg. ἡ Μῆλος περὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος ἀπό τινος Μήλου κληθεῖσα κατὰ τὴν Ἀῤῥιανοῦ. I. e. 'Melos insula circa mare Creticum a Melo quodam dicta secundum Arriani Historiam.' Sed hoc falsum esse docuit doctiss. Bochartus in suo Chanaan, lib. I. cap. 14. ubi planissime demonstravit insulam *Melo* Hebræis dictam Melo, i. insulam repletionis, insulam plenitudinis, propter fertilitatem scilicet, nam Hebræis *melo,* plenitudo, maturitatem sonat, cum de frugibus agitur, et huic insulæ hæc appellatio mire congruit, quæ et fructus tulit uberrimos, et tam mira ratione maturescentes, ut fruges intra tricesimum diem perfecte maturescerent, et sementis a multis fieret propemodum ipsa messe, nec agricolæ tam tardo quicquam inde decideret. Theophrast. plantar. lib. IV. cap. 12. et lib. VIII. c. 3. ab eadem ratione eadem dicta *mimallis, memblis,* et *biblis.* Ab Hebræo scilicet *memalle* vel *mamli,* quasi dicas 'terram complentem,' id est, ad plenam maturitatem brevi spatio perducentem; et ex *Mamli* deflexa *Memblis* et *Byblis,* M et B permutatis, ut sæpe fit. Solin. 'Melos quam Callimachus Mimallida dixit.' Plinius: 'Melos cum oppido, quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides, Syphnon, et Acyton.' *Idem.*

[i] *Meltom*] Scribo *meliom.* Tarentinum est *Melior,* ἀμέινων pro ἀμείνων. Cum duæ in Græca voce liquidæ interveniunt, altera semper mutatur in λῶτα in Latina Lingua: φύλλος, folium: ἅλλομαι, salio: ἄλλος, alius: ἀμένων, menior: quod postea melior. *Jos. Scal.*

Membrum[k] abscindi mortuo dicebatur, cum digitus ejus decidebatur, ad quod servatum justa fierent reliquo corpore combusto.

Memorare significat, nunc dicere, nunc memoriæ mandare.

Memoriosus,[l] memoriosior, et memoriosius, (et) memoriosissime facit.

Mendicum dici putant velum, quod in prora ponitur.

Mendicum dici Verrius putat a mente ejus, quem fefellerit fortuna: vel quod precetur quemque, ut vitæ suæ medeatur cibo.

Mend*icum*[m] *dici Verrius putat a mente* ejus, quem[3] [FEST. fe*fellit fortuna, vel quod precetur quemque,* ut vitæ su*æ medeatur cibo.*

Mensa, frugibusque jurato, significat per mensam [PAUL. et fruges.[4]

3 Ed. Scal. *quam.* Vide inf.—4 Alii, *Messe frugibus j. s. per messem e. f.* In schedis *mensa.*

NOTÆ

k *Membrum*] At in tab. 12. est: 'Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus faciat.' *Ful. Ursin.*

Membrum] Huc pertinent quæ de præcidanea porca. *Jos. Scal.*

Membrum abscindi] Etiam os quoddam ad eandem rem adimi testatur Varro lib. IV. 'Aut si os exceptum est mortui ad familiam expurgandam.' Id enim ad purgandam familiam certo genere februi, quod vocabant *exverrias.* Sed illud postea Decemviri prohibuere, nisi quis aut peregre aut in hostico esset mortuus. Hinc intelligenda lex 12. tabularum: HOMINI MORTUO NE OSSA LEGITO, QUO POST FUNUS FIAT: EXTRA QUAM SI MILITIA AUT PEREGRE MORTUUS SIT. Crinis etiam secabatur, ad quem pro toto corpore justa fierent. Vid. Stat. IX. Thebaid. Vide infra 'præcidanea agna.' *Dac.*

l *Memoriosus*] Glossarium: 'Memoriosus, μνήμων.' *Jos. Scal.*

m *Mend....*] Ex iis, quæ Paulus scribit, *Mendicum dici Verrius, &c.* hæc supplenda sunt. Scriptum autem fuisse videtur: *mente ejus, quam fefellerit fortuna:* non *quem.* Ant. Aug.

Mendicum] Immo potius *Mendicus* a *menda* immediate, ut optime Scaliger in conjectaneis: est autem *menda* cum aliquid deest: a *minus.* Isidor. lib. X. 'Mendicus, quia minus habet unde vitam degat.' Ejusdem originis est *mendicum,* vel, ut alii, *mendicium,* velum in prora, puta quia id minus velum esset. *Dac.*

Mensæ [n] **in ædibus sacris ararum vicem obtinebant.**

Mensæ [o] **in ædibus sacris ara*rum vicem obtinent*, [Fest. *quia* legibus earum omnium *sacræ quoque mensæ sunt ut velut in ararum vel in pulvinaris loco sint*. *P*rivati quoque in privis *ipsis locis habere solent*, ubi sacra habituri *sint*, *cujus modi est* parentatio non sacrifici*um*.**[5]

5 Ed. Scal. *M. i. æd. s. ara rarum v. o. q. l. e. o. s. q. m. s. ut v. inarem v. i. p. l. s. P. q. inprimis i. l. h. s. ubi sacras h. s. c. modo est p. n. s.* Vide Notas.

NOTÆ

[n] *Mensæ*] Ut Festi verba intelligas, præter Pauli epitomen lege Macrob. lib. III. Saturn. dum Virgil. VIII. Æn. versum interpretatur: 'In mensam læti libant, Divosque precantur.' *Ant. Aug.*

[o] *Mensæ*] *Mensæ in ædibus sacris ararum vicem obtinent, quia legibus earum omnium sacræ mensæ sunt, ut velut in ararum, vel pulvinaris loco sint. Privati quoque in privis ipsis locis habent, ubi sacra habituri sint, qualis est parentatio, non sacrificium.* Parum abest, quin ita Festus scripserit. Quod ait legibus ædium sacrarum mensas quoque sacras esse, id Papyriano jure continebatur: Mensas scilicet arulasque eodem die, quo ædes dedicari solent, sacras esse. Ut non dubium sit, quæ lex dedicandæ ædis fuerit, eandem ad vasa et mensas ipsas extendi. Cum enim ædis dedicaretur, et omnia quæ ea continerentur, dedicari. Addit, *in ararum vel pulvinaris loco haberi*. Id quoque in eodem jure Papyriano relatum fuit: uti mensa hoc ritu dedicata in templo, aræ usum, et religionem pulvinaris obtineret. Postremo privatis licuisse in mensis suis sacra facere, qualis est parentatio, non sacrificium. Primum mensæ sacræ erant impositione salinorum, et sigillorum, quæ ἐπιτραπέζια vocabant. Arnobius lib. II. 'Sacras facitis mensas salinorum appositu, et simulacris Deorum:' hoc est, θεῶν ἐπιτραπεζίων, cujusmodi est Hercules ἐπιτράπεζος, Silva Statii, et epigrammate Martialis celebratus. Inde sacra mensæ frequenter apud Veteres. Inde et in ὁμοτραπέζοις religio. Inde et Didoni apud Virgilium libatio in mensa: 'Dixit, et in mensa laticum libavit honorem.' Deinde non omnia sacra continuo et sacrificia sunt. Nam res divina cum Deo fit, sacrum quidem est, non autem sacrificium. Res divina, aut sacrum, non nisi in loco sacro fiebat: sacrificium etiam in loco non sacro. Ælius Jurisconsultus: 'Si qua sacra privata suscepta sunt, quæ ex instituto Pontificum stato die, aut certo loco facienda sint, ea sacra appellari, tanquam sacrificium: ille locus, ubi ea sacra facienda sunt, vix videtur sacer esse.' Hæc ille. Igitur res divina, ut parentatio, et similia, rite in loco sacro, puta in mensa, fit: sacrificium si fiat in loco quodam, non propterea sequitur locum sacrum esse, sed religiosum. Sic ad sepulcra res divina fiebat sa-

Mensarii,[p] nummularii.

Mentecaptus[q] dicitur, cum mens ex hominis po- [PAUL. testate abiit; et idem demens, qui[6] de sua mente decesserit; et amens, qui a mente abierit.

Mentecaptus dicitur, cum mens ex hominis potestate [FEST. *abiit: et idem appellatur* demens, (*quod*) *de sua mente decessit, et* a (mente) abierit.[7]

Mentum[r] dicebant, quod nos commentum. [PAUL.

Mercedicius[8][s] mercenarius, quod mercede se tueatur.

Mercedonias[t] dixerunt a mercede solvenda. [FEST.

Mercurius[u] a mercibus est dictus. Hunc etenim [PAUL. negotiorum omnium existimabant[9] esse Deum.

Merendam[x] antiqui dicebant pro prandio: quod scilicet medio die caperetur.

6 Vet. lib. *quod*.—7 Ed. Scal. 'demens, *quam* (*quod*) *de sua mente decessit, et* a mente (mente) abierit.' Vide infra.—8 Al. *Mercedinus, Mercedivus*, et *Mercedituus*.—9 Vet. lib. apud Ursin. *festinabant*.

NOTÆ

cro parentali: quo nomine mensæ in sepulcris ponebantur, et Græcanico et Romano ritu. Cicero de legibus, et scriptores Græci auctores. *Jos. Scal.*

[p] *Mensarii*] Trapezitæ. *Dac.*

[q] *Mentecaptus*] Huc pertinent verba Festi, quæ sequuntur. *Ant. Aug.*

Mentecaptus dicitur] Gloss. 'mente captus. ἄνους. Amens.' Cui scilicet mens quasi vincta est, &c. Infra in verbis Festi deest vox *amens*. Ita, *et amens quod a mente abierit*. Dac.

[r] *Mentum*] A *meniscor*, unde postea factum *commeniscor*, *commentum*. Id.

[s] *Mercedicius*] Quidam *mercedinus*. Ms. liber, ut testatur Vossius, *Mercedituus*, quæ videtur vera lectio, et probant sequentia, 'quod mercede se tueatur.' *Idem.*

[t] *Mercedonias*] Mercedonias, subintellige dies. Ita enim omnes dies intercalaris mensis vocabantur. Nam mensis intercalaris Mercidinus vocabatur, ut ait Plutarchus in Numa; vel Mercedonius, ut ait idem in Cæsare. Isidorus in Glossis: 'Mercedonius, qui dat mercedem:' nihil præterea reperio. *Jos. Scal.*

[u] *Mercurius*] A Mercibus, quia iis emundis et vendundis præerat. Plaut. Prol. Amph. 'Ut vos in vostris voltis mercimoniis Emundis vendundisque me lætum lucris Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus.' Quare et idem putatur esse qui *Chanaan*, filius Hami sive Chami. Nam *Chanaan* Hebræis mercatorem significat. *Dac.*

[x] *Merendam*] In Glossis, ἄριστον δειλινὸν, *Merénda*, exponitur: et ita Calpurnius: 'seræ cum venerit hora merendæ.' Sed vide quid ad Varronem de Re Rustica super hoc no-

Mergæ[y] furculæ, quibus acervi frugum fiunt; dictæ a volucribus mergis: quia ut illi se in aquam mergunt, dum pisces persequuntur, sic messores eas in fruges demergunt, ut elevare possint manipulos.

Meritavere (idem)[10] Cato ait, pro meruere.

*Merita*vere,[z] sæpe meruer*e dicit Cato in Po*enorum [Fest. iv. Su*ffetes evocaverunt*[11] *statim om*nis cohortes, [Paul. omnis *etiam, qui stipendia merit*averunt.

Mertat[a] pro mersat dicebant.

Merum[b] antiqui dicebant solum: unde et avis merula nomen accepit: quod solivaga est, et solitaria pascitur: at nunc merum, purum appellamus.

Meson[12 c] persona comica appellatur, aut coci, aut [Fest.

10 Rejiciendum est *idem*, monet. Scal. licet in omnibus libris repertum. —11 Ed. Scal. *evocaverint*. Vide Notas.—12 Scribendum monent Scal. Dac. per diphthongum *Mæson*.

NOTÆ

tavimus. *Jos. Scal.*

Merendam] *Merenda*, ut notavit Scaliger in conjectaneis, cibus iis, qui merebant ære, id est, Mercenariis datus a Domino seu conductore, antequam labore mitterentur. Calpurn. 'seræ cum venerit hora merendæ.' Merendam tamen idem, quod prandium fuisse, monet hic Festus. Quare dicendum est priscis temporibus, nondum inducto *prandii* nomine, *merendam* pro prandio fuisse, postea vero pro cibo, qui post meridiem dabatur, ut apud nos hodieque fit. *Dac.*

[y] *Mergæ*] Plaut. Pœnul. v. 2. 'Palas vendundas sibi ait et mergas datas, Ut hortum fodiat atque ut frumentum metat.' *Idem.*

[z] *Meritavere*] Catonis verba relata a Festo non assequimur. *Ant. Aug.*

Meritavere] 'Meritavere, sæpe meruerunt' Cato dixit, Pœnorum iv. 'Suffetes evocant omnis cohortes, omnis, qui stipendia meritaverunt.' Ita mihi videor scripturæ Festi vestigia odorari. *Jos. Scal.*

Meritavere, sæpe] Rescribendum est *meritaverunt, sæpe meruerunt.* Ut ex verbis Catonis manifestum est. In iis *omnis* pro *omnes* vel *omneis*, antique. Vide 'suffes.' *Dac.*

[a] *Mertat*] Pro *mersat*, *s* mutato in *t*, Græcorum more. Legitur et apud Nonium *mertaret*, sed pro *meritaret*: de hoc olim apud illum, Deo favente. *Idem.*

[b] *Merum*] Id est, solum. Terent. 'Spem meram.' Et Varro in Sesqui Ulysse 'meram tunicam.' Immo et quod nunc dicimus *purum*, id nihil aliud est, quam *solum*, ut 'vinum purum,' quod solum est, nec aquam habet admixtam. A *mero* est *merula*, *merle*, quod sola vagatur. Varro lib. iv. 'Merula, quod mera, id est, sola, volitat.' *Idem.*

[c] *Meson*] Scribendum per diphthongum *Mæson*. Quæ huc perti-

nautæ, aut ejus generis: dici ab inventore ejus Mesone comœdo ait Aristophanes Grammaticus.

Messapia[d] Appulia a Messapo rege appellata. [PAUL.

Metaphoram[e] quam Græci vocant, nos tralationem, [FEST. id est, domo mutuatum verbum, quo utimur, inquit Verrius in or. ne sæpius quidem honesti ac *significantis verbis defectu*, ut speciosiore at*que eodem etiam significanti*ore, quam proprio vo*cabulo* rem indicemus. . . . redit sua tralatum manebit. . . . quo perveni.[13] . . . as alieno perinde ac suo ab. . . .

13 Ed Scal. *pervenit.*

NOTÆ

nent, tam quæ de notione hujus vocis, quam de Aristophane Grammatico, hac ex Athenæo conjicere libuit: *ἐκάλουν δὲ οἱ παλαιοὶ τὸν μὲν πολιτικὸν μάγειρον Μαίσωνα, τὸν δὲ ἐκτόπιον Τέττιγα. Χρύσιππος δ' ὁ φιλόσοφος τὸν Μαίσωνα ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι οἴεται κεκλῆσθαι, οἷον τὸν ἀμαθῆ, καὶ πρὸς γαστέρα νενευκότα· ἀγνοῶν ὅτι Μαίσων γέγονε κωμῳδίας ὑποκριτὴς, Μεγαρεὺς τὸ γένος, ὃς καὶ τὸ προσωπεῖον εὗρε τὸ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενον Μαίσωνα, ὡς Ἀριστοφάνης φησὶν ὁ Βυζάντιος, ἐν τῷ περὶ προσώπων, εὑρεῖν αὐτὸν φάσκων καὶ τὸ τοῦ θεράποντος πρόσωπον, καὶ τὸ τοῦ μαγείρου*, &c. *Jos. Scal.*

Meson] Scribendum per diphthongum *Mæson*. De hac voce ex Aristophane Grammatico sic Athenæus lib. XIV. &c. 'Coquum indigenam et civem Mæsona prisci vocaverunt, externum ac peregrinum, Tettigen. Chrysippus Philosophus Mæsona dictum putat ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι, a mandendo, velut inscium ac rudem, ventrique deditum, ignarus Mæsona fuisse Comœdiarum histrionem, natione Megarensem, inventorem personæ, quam ab eo vocant Mæsona, ut scribit Aristophanes Byzantius, libro de personis, qui et eum tradit cum famuli personam excogitasse, tum coqui,' &c. Vide Hesych. in *μαίσων* et *τέττιξ*. *Dac.*

[d] *Messapia*] Apulia a Messapo Neptuni filio. Virg. Æn. VII. 'At Messapus equum domitor, Neptunia proles.' *Idem.*

[e] *Metaphoram*] Si quis Quintiliani cap. 6. de tropis libri octavi legerit attentius, verba Festi facile intelliget, et manca restituet. *Ant. Aug.*

Metaphoram] Lege infra: *Qua utimur, inquit Verrius in oratione, &c.* Reliqua sunt obscuriora, eorum tamen si non verba, at sensum odorari mihi videor. Ita enim fere scripsisse Festum puto: *rem indicemus. Quod si proprium quam tralatum magis valeret, redit ad sua verbum tralatum, manebitque tunc tantum cum quo pervenit eo proprium pervenire non possit. Præsertim apud poëtas qui alieno perinde ac suo abutuntur.* Et ita fere Quintilian. lib. VIII. cap. 6. 'Transfertur ergo,' inquit, 'nomen aut verbum ex eo loco, in quo proprium est, in eum in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est. Id facimus aut quia necesse est, aut quia significantius est; aut, ut dixi, quia decentius. Ubi nihil horum præstabit, quod

Meta*pla*sticos[14] [f] dicitur apud *poëtas usurpari id* quod propter necessitatem metri *mutare consueverunt:* quod idem barbaris*mus dicitur in solu*ta oratione *con*scrib*enda*....

Meta. ... ca. ... a.[g] ... cariore. ... perventura. ... *quod*. . . . dicare ait Ennius, ... id est. . . . . abus ut. . . . . . . accip. . . *gratia*. . .

Metari castra[h] dicuntur, quod metis diriguntur. [PAUL.

Metelli[i] dicuntur in re militari[15] quasi mercenarii. Attius annalium vigesimo septimo,[16] calones, famulique, metellique, caculæque, a quo genere hominum Cæciliæ familiæ cognomen putatur ductum:[17] *quod est*....

14 Vide Notas.—15 Quidam vet. lib. *in lege militari.*—16 Quidam libri *Attius in annal.*—17 Al. *dictum*. Vide inf.

NOTÆ

transferetur improprium erit.' Item: 'Metaphora enim aut vacantem occupare locum debet, aut si in alienum venit, plus valere eo quod expellit.' *Dac.*

[f] *Meta .... stices*] *Metaphrastices* scriptum fuisse videtur, sed mendose, pro *Metaphrastice*, vel *Metaphrasi*, vel pro *Metastasi*, vel *Metabasi:* interpretari autem existimamus, cum poëtæ propter necessitatem metri aliud pro alio ponunt. *Ant. Aug.*

Meta .... stices] Scribe: *Metaplasticos dicitur apud poëtas usurpari id quod propter necessitatem metri mutant: quod idem barbarismus dicitur in soluta oratione conscribenda.* Jos. Scal.

Metaplasticos] Metaplasmus a μεταπλάττω, transformo, transmuto. Quintil. lib. I. cap. 8. 'Deprehendatque quæ barbara, quæ impropria, quæ contra legem loquendi sunt posita, non ut ex his utique improbentur poëtæ, quibus, quia plerumque metro servire coguntur, adeo ignoscitur, ut vitia ipsa aliis in carmine appellationibus nominentur. Metaplasmos enim et schematismos, et schemata, ut dixi, vocamus, et laudem virtutis necessitati damus,' &c. *Dac.*

[g] *Meta ... ca .... a*] *Metari castra vocari a metis.* Nihil aliud video. Neque enim Doctiss. Merulæ assentiri possum, qui in hisce ruderibus latere putavit fragmentum Ennii, *Dico queis hunc dicare cupit.* Idem.

[h] *Metari castra*] *Metari* nihil aliud est, quam dividere, secare suis finibus et metis. Inde 'metator agrorum' Ciceroni est *finitor*, cui rei gruma et decempeda serviebat. Hinc 'degrumare viam,' et 'decempedator' pro metatore. *Idem.*

[i] *Metelli*] Glossarium: 'Metellus, μίσθιος.' *Jos. Scal.*

Metelli] Glossarium: 'Metellus μίσθιος,' mercenarius. In fine: *Cæciliæ familiæ cognomen putatur ductum.* Aliter schedæ, ubi: *Cæciliæ familiæ cognomen putat ductum quod est....* Desideratur tantum vox *Metellus.*

Metonymia[k] est tropos, cum ab eo, quod continet, [Fest. significatur id, quod continetur; aut superior inferiore, et inferior superiore. Quæ continet, quod continetur: ut Ennius, cum ait: Africa terribili tremit[18] horrida terra tumultu. Ab eo, quod continetur, id, quod continet: ut cum dicitur epota amphora vini. A superiore inferior: ut Ennius: cum magno strepitu Volcanum ventus vegerat. Ab inferiore superior: ut, persuasit animo vinum Deus, qui multo est maximus.

Metus[l] fœminino genere dicebant. Ennius: Vi- [Paul. vam, an moriar, nulla in me est metus.

Migrare mensa[m] *quod legibus ejus sacra esset Deisque* [Fest.

18 Vett. libb. *tremis.*

NOTÆ

Cæciliam familiam pro Cæcilia gente dixit Festus, quæ Metellorum cognomento potissimum clara. *Dac.*

[k] *Metonymia*] Lege ita versum Ennii, *Cum magno strepitu Volcanum ventu' vegebat.* Et illum: *Persuasit nox, vinum, Deus, qui multo est maximus.* Cui simile Terentianum ex Adelphis: 'Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia: Humanum est.' Et Propertii: 'Hac Amor, hac Liber, durus uterque Deus.' Vegere, pro vegetare. Vide Nonium. *Jos. Scal.*

Metonymia] Μετωνυμία a μετὰ et ὄνομα. Ad verbum sonat 'transnomen,' 'transnominatio.' Figura, qua continens ponitur pro contento, et contentum pro continente. Continens pro contento Ennius: 'Africa terribili tremit horrida terra tumultu.' *Africa* pro *Afris.* Cicero in Oratore: 'Horridam Africam terribili tremere tumultu cum dicit' (Ennius) 'pro Afris immutat Africam.' In reliquis nisi locus depravatus sit, merito Festi judicium desiderabis. Neque enim cum dicitur *epota vini amphora,* ab eo quod continetur, intelligitur id, quod continet, ut tradit Festus: sed contra ab eo quod continet, id quod continetur. Nam per amphoram, vinum, quod in amphora, ut per Africam intelliguntur homines, qui in Africa. Audi Quintilian. lib. VIII. cap. 6. 'Sicut ex eo quod continet, id quod continetur usus recipit: ut bene moratas urbes, et poculum epotum, et sæculum fœlix.' Contentum autem pro continente, ut apud Virg. 'Vina coronant.' Vina pro pateris. 'A superiore inferior,' cum causa ponitur pro effectu, ut Vulcanus pro igne. Enn. 'Cum magno strepitu Volcanum ventus vegerat.' Lego *vehebat,* vel, ut Scaliger, *vegebat,* i. erigebat: et 'ab inferiore superior,' cum effectus pro causa, ut amor et vinum pro Cupidine et Baccho. *Dac.*

[l] *Metus*] Ennius: 'Ni metus ulla tenet rite virtute quiescunt.' *Idem.*

[m] *Migrare mensa*] Locus obscurus interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Migrare] *Migrare mensa,* quod sa-

templi posita *inauspicatum apud antiquos habetur*, cum sequitur sua *migrantem pœna*. *Mensas aiunt* quidam fuisse in tri*viis poni solitas, quæ sint trivia*les appellatæ.

Mihipte,[n] pro mihi *ipsi, Cato posuit cum dixit* decuit talenta. . . . .
. . . .
. . . . . versia, atque . . . . .
. . . . . entia item a. . . . . .

Mihipte Cato pro mihi ipsi posuit.

Militem[o] Ælius a mollitia κατ' ἀντίφρασιν[19] dictum [Paul. putat: eo quod nihil molle, sed potius asperum quid gerat: sic ludum dicimus, in quo minime luditur.

19 Al. *per antiphrasim.*

NOTÆ

cra sit, Diisque templi posita, inauspicatum habebatur, cum sequior suaderet causa: unde quidam fuisse.... Reliqua assequi non possum. Recte ait inauspicatum fuisse, mensa migrare, quia sacra esset, ut jam supra diximus, et quia vel eo nomine mensæ omnes sacræ esse debent, quod in quo templo mensa est, ejus Dei, cujus templum est, ea sacra sit. Hujus superstitionis Plinius meminit libro XXVIII. cap. 2. 'Servii,' inquit, 'principis viri commentatio est, quamobrem mensa linquenda non sit:' vide locum: ego sane, quæ hic Festus refert, ex ea Commentatione Serviana desumpta puto. Fortasse quæ sequuntur, ita sarcienda sunt: *unde quidam fuisse in tristibus dicunt ex libris, qui sunt Rituales appellati.* Nam in eo loco, in quo Rituales libri mensarum consecrandarum in templis ritum edocebant, verisimile est et de illis auguriis mensalibus, quæ Vernisera appellabant, et de diris, ac tristibus, quæ contra accidebant, tractasse. Sed hæc incerta sunt, ac fortasse melius erat tacere. *Jos. Scal.*

Migrare mensa] Recte quidem ait inauspicatum fuisse mensa migrare, quia sacra esset, ut jam supra dictum est, et quia vel eo nomine mensæ omnes sacræ esse debent, quod in quo templo mensa est, ejus Dei, cujus templum est, ea sacra sit. Hujus superstitionis Plinius meminit lib. XXVI. cap. 2. 'Servii,' inquit, 'principis viri commentatio est quamobrem mensa linquenda non sit.' Et ex hac commentatione Serviana, quæ hic leguntur, desumpta putat Scaliger: quod addit Festus mensas in triviis poni solitas, de mensis Dianæ sive Hecate intelligendum est. *Dac.*

[n] *Mihipte*] Verba Festi, exceptis his, quæ Paulus notat, non intelligimus. Sed exempli sumpti ex libris Catonis ea esse arbitramur. *Ant. Aug.*

Mihipte] Quæ sequuntur Catonis verba sunt, sed quæ frustra quæras. Et hic etiam mutilæ sunt schedæ. *Dac.*

[o] *Militem*] A mollitie dictum vult Ælius Stilo, sed perperam: alii *miles* a *mille*, quasi *millesimus*. Eutrop. lib.

Milium [p] quidam putant cepisse nomen a maxima nummorum summa, quæ est mille. quod alii Græcæ stirpis judicant esse, cum id illi κέγχρον vocent, tam Hercules, quam panicum μελίνην. [FEST.

Millus [q] collare canum venaticorum, factum ex corio, confixumque clavis ferreis eminentibus adversus impetum luporum. Scipio Æmilianus ad populum: Vobis, inquit, reique publicæ præsidio eritis [20] quasi millus cani. [PAUL.

Miluina [r] genus tibiæ acutissimi soni.

20 Fulv. Ursin. Dac. ex vet. lib. legunt, *Nobis, inquit, reique præsidio erit is.*

NOTÆ

1. de Romulo: 'mille pugnatores delegit, quos a numero milites appellavit.' Sed *milites* prius *merites* dicti, postea *melites*, *milites*, unde et contracto nomine iidem dicti *metelli*, quasi *meritelli*. Eruditiss. Ægid. Menagius *miles* ait esse a Græco μίλαξ, id est, popularis. Quæ vox et militem significat et eum qui est ejusdem populi, ut Græcis φυλεῖς. Unde in veteribus Glossis: 'populares, στρατιῶται.' Ex μίλαξ factum *milex*, ut *sorex* ex ὕραξ, ut *pellex* ex πάλλαξ, et deinde ex *milex* factum *miles*, ξ mutato in S, ut *trabes* ex τράφαξ, *dies* ex δίαξ, &c. *Idem.*

[p] *Milium*] Varro. lib. IV. 'milium a Græco: nam id prius μίλιν pro μέδιν.' Ubi Turnebus rescribit, μελίνη *post* μεδίνη. Verum μελίνη proprie panicum, quod a milio diversum: quare neutiquam ab eo potest originem capere milium, nisi id factum dicas propter quandam similitudinem utriusque leguminis. Nam μελίνην, i. panicum, similem κέγχρῳ, i. milio, tradunt Hesych. Dioscorid. Galen. et alii. Alterum etymon a millenario numero, prorsus ridiculum. *Idem.*

[q] *Millus*] In oratione Æmiliani ita legendum ex L. m. *Nobis inquit reique præsidio.* Ennius apud Nonium: 'Ea mi, reip. fidei regno,' &c. Vide in dictione 'Fortunatim.' *Ful. Ursin.*

Millus] Varro vocat *melium* lib. II. de Re Rust. 'Ne vulnerentur a bestiis imponuntur his collaria, quæ vocantur melium, id est, cingulum, circum collum, ex corio firmo cum clavulis capitatis, quæ intra capita' (lege *queis intra capita*) 'insuitur pellis mollis duritia ferri.' Et ita melius dici putat Scaliger: nam μηλωτὴ, pellis ovilla, unde et omne scorteum vocabant *melinum*, ut apud Plautum *melina* est, scortea mantica, Epidic. I. 1. 'Aut si in melina attulisti.' Sed idem est *millus* et *melium*, dictum enim *melium*, *mellum*, *millum* et *millus*, ut *collum* et *collus*. Supra in verbis Scipionis quæ laudat Festus legendum ex lib. Fulvii Ursini; *Nobis, inquit, reique præsidio erit is.* Dac.

[r] *Miluina*] Meminit Solinus, cap. 10. *Jos. Scal.*

Miluina] 'Tibiæ, quæ lugerent, a miluis dictæ miluinæ, quæ in accentus exeunt acutissimos.' Solin. cap. II. Vide 'lugere.' *Dac.*

Mina[s] singulariter *dici pro eo quod minæ* pluraliter dicimus *Curiatius autor est:* item M. Cato *in suasione*... [FEST. mina cogi[1] *nulla potuit*...

Minam Ælius vocitatam ait mammam[t] alteram [PAUL. lacte deficientem, quasi minorem factam.

Minerrimus[u] pro minimo dixerunt.

Minerva[x] dicta, quod bene moneat: hanc enim pagani pro sapientia ponebant. Cornificius vero, quod fingatur pingaturque minitans armis, eandem dictam putat.

Minime gentium dicebant, pro eo quod est omnium [FEST. gentium judicio minime esse faciendum.

Miniscitur[y] pro reminiscitur antiquitus dicebatur. [PAUL.

1 In ed. Scal. extat *Mina singulariter d. .... pluraliter dicimus cu ..... item M. Cato in s....... mina cog........*

NOTÆ

[s] *Mina*] Distingui videtur inter *minam* singulariter, quam Græci *mnam* dicunt, et *minas*. Vel usos Veteres nonnunquam asserit *mina* pro *minis*, et Catonis exemplum affert. *Ant. Aug.*

Mina] *Mina singulariter dici pro eo, quod Minæ pluraliter dicimus, Curiatius auctor est. item M. Cato in suasione ... mina cogi nulla potuit.* Jos. Scal.

Mina] *Minam* pro *minis* dixisse Veteres exemplo Catonis probat Festus, quod notandum; distingui enim inter *minam* singulariter, quam Græci *μνᾶν* dicunt, et *minas* notum est. Cicero II. de finibus: 'A quo iterum funerum sumtus præfinitur ex censibus a minis quinque usque ad minam.' Verba Catonis forte e suasione legis Voconiæ. *Dac.*

[t] *Minam mammam*] A *minus*, quia minus habet lactis: sic apud Varronem de Re Rust. 'minam ovem, hoc est, ventre glabro:' id est, quæ minus habet lanæ. *Idem.*

[u] *Minerrimus*] *Minus*, parvus, pro quo dicebant etiam *miner*, ut 'vetus,' 'veter;' 'viduus,' 'viduer,' unde 'viduertas.' *Idem.*

[x] *Minerva*] Prius dicebant *Menerva*, a qua menervare erat monere, ut in saliari carmine *promenervat*, monet; *menere* est *monere*, a quo *meniscor*, ut *apo apiscor;* composita *comminisci, reminisci.* Neque tamen *Menerva* a *menere:* nam Minervæ nomen Ægyptium, ut optime docuit Stephanus Guichartus in Harmonia etymologica linguarum. Nempe a voce *manor*, quod est instrumentum textorium, factum *minoru.* Unde Latinis *Minerva*, texendi inventrix; apud Ægyptios enim ars texendi primum inventa. Ea manu liciatorium tenens pingebatur. Quod liciatorium quia hastæ sive lanceæ simile erat, ut in lib. Reg. I. cap. 17. vs. 7. et lib. II. cap. 21. vs. 19. inde Græcis et Latinis Minerva hastam tenere credita est. *Idem.*

[y] *Miniscitur*] Pro comminiscitur, reminiscitur. Vide 'mentum.' *Idem.*

Minora templa [1] fiunt ab auguribus, cum loca aliqua [FEST. tabulis aut linteis sepiuntur, ne uno amplius ostio pateant, certis verbis definita. Itaque templum est locus ita effatus, aut ita septus, ut ex una parte pateat, angulusque adfixus [2] habeat ad terram.

Minorem Delum [a] Puteolos esse dixerunt, quod Delos [3] aliquando maximum emporium fuerit totius orbis terrarum, cui successit postea Puteolanum, quod municipium Græcum antea Dicæarchia vocatum est: unde Lucilius:

Inde Dicœarchum populos, Delumque minorem.

Minores [b] et majores inter cognomina fœminarum poni solebant.

2 Quidam vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *anguloque adfixos*.—3 Id. ibid. conj. *Delus*.

NOTÆ

[1] *Minora templa*] Videndus Varro lib. VI. de Lingua Lat. *Ant. Aug.*

Minora templa] Qui nos rejiciunt ad Varronem in libris de Lingua Latina, ut quæ sint *minora templa* ex eo petamus, non magis nos juvant, quam si nullum de hac re verbum fecissent. Ne verbum quidem apud Varronem: ubi ille loquitur quidem de templis: ita tamen, ut quæ sunt *minora templa* nihilo magis scias. Sed diserte Servianæ schedæ id nos docent his verbis: 'Alii templum dicunt, non solum quod potest claudi, verum etiam quod palis aut hastis sustentatum, aut aliqua tali re, et lineis, aut loris, et simili re septum est: quod ecfatum est: amplius uno exitu in eo esse non oportet, cum ibi sit cubiturus auspicans.' In quibus verbis fere omnia, quæ Festus scribit de minoribus templis, proponuntur. Tantum apud Servium legebatur, *quod et factum est*, pro, *ecfatum est*. Jos. Scal.

Minora templa] Optime Servius: 'Alii templum dicunt, non solum, quod potest claudi, verum etiam, quod palis, aut hastis sustentatum, aut aliqua tali re, et lineis, aut loris, et simili re septum est: quod ecfatum est. Amplius uno exitu in eo esse non oportet, cum ibi sit cubiturus auspicans.' Ubi fere omnia quæ Festus scribit de minoribus templis. *Effari* autem et *effata* auguralia verba sunt. Vide 'sistere fana.' *Dac.*

Minora templa] Videndus Varro lib. VI. de Lingua Lat. *Ant. Aug.*

[a] *Minorem Delum*] Vide 'Dicæarchia.' *Dac.*

[b] *Minores*] Si tres sorores eodem nomine erant, cognominibus a numero distinguebantur: Servilia Prima, Servilia Secunda, Servilia Tertia: si duæ, ab ætate: Servilia major, Servilia minor. Livius: 'Aruns Tarquinius, et Tullia minor.' Horatius: 'Cum Sagana majore ululantem.' *Jos. Scal.*

Minores] Festus *minor* et *major* cognomina esse dicit: ex Varrone tamen conjicere est, olim prænomina fuisse, ut de prima, secunda, tertia, quarta idem scribit; quare cum Sigonio di-

Minorum Pontificum maximus dicitur, qui primus in id collegium venit. Item minimus, qui novissimus.

Minotauri, effigies [c] inter signa militaria est: quod non minus occulta esse debent consilia ducum, quam fuit domicilium ejus Labyrinthus. Minotaurus putatur esse genitus, cum Pasiphaæ Minois regis uxor dicitur concubuisse cum tauro: sed affirmant alii Taurum fuisse nomen adulteri.

Minucia [d] porta appellata est, eo quod proxima [PAUL. esset [4] sacello Minuci. Minucia porta Romæ est dicta, ab ara Minuci, quem Deum putabant.

Minuebatur populo luctus [e] ædis dedicatione, cum a Censoribus lustrum condebatur; cum votum publice susceptum solvebatur: privatis autem, cum liberi nascerentur; cum honos [f] in familiam [5] veniret; cum pater

4 Ed. Scal. *est*.—5 Vet. lib. *familia*.

NOTÆ

cendum est cognomen dici vocem quamlibet qua gentilitia nomina distinguamus, qua voce tam prima quam tertia nomina comprehenduntur. Hinc fit, ut ratio nascendi prænominibus pariter et cognominibus, causam dederit. Atque, ut prænomina aliquando pro cognominibus, sic cognomina pro prænominibus usurpata sunt, ut prima, secunda, tertia, quarta, major, minor, quæ olim erant prænomina, et nomen gentilitium præcedebant, ut 'Prima Valeria,' &c. postea cognomina facta et post nomen gentilitium posita, ut apud Livium: 'Aruns Tarquinius et Tullia minor.' Et Horat. 'Cum Sagana majore ululantem.' *Dac.*

[c] *Minotauri, effigies*] Vide 'lupi.' Et non aquilam tantum vel minotaurum prisci illi Romani, sed plura ejusmodi animalia in pugnas aut raptus nata, bello præferebant, ut lupos, equos, apros, porcos, &c. *Idem.*

[d] *Minucia*] Sunt Festi. Alterum τὸ *Minucia* est Pauli. *Jos. Scal.*

Minucia] Ubi fuerit ignotum est, ut et quis fuerit iste Minucius. Putabam olim Minuciam portam eandem esse, et trigeminam ab eo Minucio sic dictam, qui extra eam aurato bove donatus est: ut narrat Livius IV. 16. Sed nihil ibi de sacello: quare amplius quærendum. *Dac.*

[e] *Minuebatur populo luctus*] Cum a Censoribus lustrum condebatur, hoc est, cum censores censu peracto Suovetaurilibus urbem vel exercitum expiabant: id enim est 'lustrum condere.' Livius lib. I. 'Ibi instructum exercitum omnem suovetaurilibus lustravit, idque conditum lustrum appellatum, quia in censendo finis factus est.' *Idem.*

[f] *Cum honos*] Puta consularis, Prætoria, Censoria dignitas, &c. *Idem.*

aut liberi, aut vir, aut frater ab hoste captus domum rediret; cum puella desponsaretur, cum propiore quis cognatione, quam is, qui lugeretur, natus esset; cum in casto[6] Cereris[g] constitissent.[7]

Minuitur[h] populo luctus ædis dedicatione; cum [FEST. Censores lustrum condiderunt; cum votum publice susceptum solvitur: privatis autem, cum liberi nati sunt; cum honos in familia venit; cum parens, aut liberi, aut vir, aut frater ab hoste captus domum redit; cum desponsa est;[8] cum propiore quis cognatione, quam is, qui lugetur, natus est; cum in casto Cereris est, omnique gratulatione.[9] [i]

Minurritiones[k] [10] appellantur avium minorum cantus.

Minusculæ Quinquatrus[l] appellabantur Idus Juniæ, quod

6 Quidam libri *castro*.—7 Al. *constituissent*.—8 'Fortasse melius, *cum desponsatio est*: idque Fulv. Ursino etiam placuit.' *Dac*.—9 Ed. Scal. *gratulationi*. —10. Quidam *Mimurrationes*.

NOTÆ

[g] *Cum in casto Cereris*] Vide 'Græca festa.' In casto Cereris esse dicebantur mystæ, qui, ut Cereri operarentur et puriter facerent, rebus Venereis abstinebant, ἥγνευον, id enim est, ἁγνεύειν, et castus ἁγνεία. Unde pro ritu et instituto, quia sic rite facerent. Varro rerum Roman. lib. I. 'Nostro ritu sunt facienda civilius quam Græco castu:' rite et caste ἁγνῶς. *Idem*.

[h] *Minuitur*] De Casto Cereris, mihi non liquet: tamen non licere a lugentibus Cerealia celebrari docet Liv. lib. XXII. *Ant. Aug.*

Minuitur] Facessit negotium doctis viris, quod in fine positum est: IN CASTO CERERIS. Quod Græci dicunt ἁγνεύειν τινὶ θεῷ, hoc Latini, in Casto alicujus Dei esse. Tertullianus libro de jejunio: 'Sed bene, quod in nostris Xerophagiis blasphemias ingerens, casto Isidis, et Cybeles eas adæquas.' Sed vide quæ olim diligenter de hoc in Conjectaneis notavimus. Castimoniis Cereris qui operabantur, luctu carere solitos fuisse, tam ex Græcis quam ex Latinis scriptoribus notum est. *Jos. Scal.*

[i] *Omnique gratulatione*] Hoc est, cum ob quemcumque felicem eventum in templis Deis gratias agerent, puta ob liberatam urbem; ob servatum exercitum, ob victoriam ab hostibus reportatam. *Dac.*

[k] *Minurritiones*] Glossæ: 'Minurrit, μινυρίζει.' *Jos. Scal.*

Minurritiones] Male quidam *minurrationes*. *Minuritiones* a *minurire*: quod a Græco μινυρίζειν, querula ac gracili voce cantillare: de hirundinibus usurpavit Sidonius. Et μινυρίζειν est a μινυρὸν, quod μικρὸν, ὀλίγον, i. parvum, interpretatur Hesych. *Dac.*

[l] *Minusculæ Quinquatrus*] Varr. lib. v. 'Quinquatrus minusculæ dictæ

is dies festus erat tibicinum, qui Minervam colebant. Quinquatrus proprie dies festus erat Minervæ, Martio mense.

Minutum,[m] et minuere, ex Græco *μειοῦν*[11] dictum [PAUL. videri potest.

Minyæ[12][n] dicti Argonautæ, quod plerique eorum ex filiis Minyæ fuerant orti.

Mirachidion[13][o] primæ adolescentiæ.

Miracula,[p] quæ sunt[14] digna admiratione dicimus, [FEST. antiqui in rebus turpibus utebantur.

Mirior[q] decebant comparativum a miro. Titinius; [PAUL. Mirior inquam tibi[15] videor.

11 Scribit Scal. *μινύειν*, quod probat Dac.—12 Vet. lib. *Minydæ*.—13 Legendum monet Dac. *Miracidion*, ut vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit.—14 Ed. Scal. *nunc*.—15 Quidam lib. *tibi inquit*.

NOTÆ

Juniæ idus ab similitudine majorum, quod tibicines tum feriati per urbem vagantur et conveniunt ad ædem Minervæ.' *Minores* vocat Ovid. VI. Fast. 'Et jam quinquatrus jubeor narrare minores. Nunc ades o cœptis, flava Minerva, meis. Cur vagus incedit tota tibicen in urbe? Quid sibi personæ, quid toga longa volunt?' Vide et Livium lib. IX. *Idem*.

[m] *Minutum*] *Minutum* est a *minuo*, quod a *μινύθω* vel *μινύω*, quod a *μινὺς*, Attice pro *μικρὸς*, parvus. Eustath. Bene itaque Scaliger, qui pro *μειοῦν* legendum monet *μινύειν*. *Idem*.

[n] *Minyæ*] Argonautæ. Pindar. Od. IV. Pyth. *μετὰ γὰρ Κεῖνο πλευσάντων Μινυᾶν θεόπομποι σφίσιν τιμαὶ φυτευθέν*. id est: 'Ad illud enim' (vellus aureum) 'cum navigassent Minyæ, divini illis honores plantati sunt.' Dicti autem *Minyæ* a *Minya*, Neptuni filio, ad quem et Tritogeneiam Æoli filiam maxima eorum pars genus referebat. Apol. I. Argonaut. *ἐπεὶ Μινύαο θυγάτρων Οἱ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι ἀφ' αἵματος εὐχετόωντο*. Id est: 'Quoniam Minyæ filiarum Plerique eorum et optimi a sanguine esse gloriabantur.' Verum Strabo et Eustathius *Minyas* a *Minyo* Orchomeno genus habere tradunt, quorum alii in Iolcum migrarint, a quibus Argonautas Minyas dici. Vide Theocritum Idyl. XVI. vs. 104. *Idem*.

[o] *Mirachidion*] Lege: *Miracidion*, *μειράκιον*, *μειρακίδιον*, *μειρακύλλιον*. Aristoph. *Idem*.

[p] *Miracula*] Pro rebus turpibus. Arnob. 'Vertit Baulo artes, et quam serio non quibat allicere, ludibriorum statuit exhilarare miraculis.' Inde miraculæ meretrices dictæ. Plaut. 'Diobolares, schœniculæ, miraculæ.' Quem locum adducens Varro lib. VI. 'Miraculæ,' inquit, 'a miris, id est, monstris, a quo Attius ait personas distortas, oribus deformes, miriones.' Monstra etiam dixit Catull. quæ Arnob. et Festus miracula. 'Sed tu cum Cappone omnia monstra facis.' *Idem*.

[q] *Mirior*] Varro, *γνῶθι σεαυτόν*: 'Quid hoc mirius?' *Idem*.

Miscelliones appellantur, qui non certæ sunt sententiæ, sed variorum, mixtorumque judiciorum (sunt.)

Misenum, promontorium,[r] a Miseno, tubicine Æneæ ibi sepulto, est appellatum. [FEST.

Miseratur[s] is, qui conqueritur aliena incommoda: miseretur is, qui miserum sublevat.

Miseret me eadem forma dicitur, qua piget, pœnitet, tædet.

Modo, cum per correptum O[t] dicitur, significat tempus, ut modo veni: et ponitur pro tantum, ut tace modo: quod si producta posteriore syllaba enuntietur, dativus vel ablativus est casus, ab eo, quod est modus.

Modo quodam,[u] id est, ratione, dicuntur omnia ista a modo: commoditas,[16] commodus, commodat, accommodat, modice, modestia, moderatio, modificatio. [PAUL.

Modo quodam, id *est, ratione, dicuntur ista omnia a modo* fit commodi*tas, commodus, commodat, accommo*dat, modi*ce, modestia, moderatio, modi*ficatio. [FEST.

Mœne[x] singulariter dixit Ennius: Apud emporium in campo hostium per[17] mœne. [PAUL.

Mœnia[y] et muri, et alia[18] muniendæ urbis gratia [FEST.

16 Legit Dac. *Modo quodam, id est, ratione, a modo dicuntur ista omnia: commoditas, &c.*—17 Vet. lib. *pro.*—18 Al. *cetera.*

NOTÆ

[r] *Misenum, promontorium*] Montem vocat Virgil. VI. 'Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo Dicitur, æternumque tenet per sæcula nomen.' *Idem.*

[s] *Miseratur*] *Miserari* est, lamentari et deplorare: *misereri*, alterius infelicitate moveri. Ita miseramur casum nostrum, aliorum infortunium. Virg. V. 'Me liceat casum miserari insontis amici.' Sueton. in Claud. 'Miseratus est conditionem suam.' Plaut. 'Se ipsam miseratur.' At miseremur semper aliorum, ut eis opem feramus. Virg. 'Miserere animi non digna ferentis.' Neque tamen illud discrimen ubique a Veteribus observatum. *Idem.*

[t] *Modo, cum per correptum O*] Adverbia in *o* semper debent corripi, 'imo,' 'merito,' 'crebro,' 'cito,' 'sero,' ut distinguantur ab adjectivis nominibus sexti casus, ab 'imus,' 'meritus,' 'creber,' 'citus,' 'serus.' Vide in 'ergo,' 'modo,' 'quando.' *Idem.*

[u] *Modo quodam*] Paulus Festi verba refert; quæ nos dimidiata invenimus. *Ant. Aug.*

[x] *Mœne*] Singulariter pro *mœnia.* Dac.

[y] *Mœnia*] Pro *munia* a *muniendo*, ut pro *murus*, *mœrus.* Verba Attii sic legit Merula: *Signa extempulo Cane-*

facta, ut (Attius in Helenibus: Signo extemplo canere, ac tela ob mœnia offerre imperat.) Significat etiam officia. Plautus (in Nervolaria:) prohibentque mœnia alia: unde ego fungar[19] mea.

Mola[z] vocatur etiam far tostum, et sale sparsum, quod eo molito hostiæ aspergantur: *molas avias*[20] *inepte quidam dictas putant.*

Moles[a] pro magnitudine fere poni solet: moliri, et [PAUL. molitiones a movendo certum est dici.[1]

Mollestras[b] dicebant pelles oviles,[2] quibus galeas extergebant.

Molucrum[c] non solum quo molæ vertuntur[3] dicitur, [FEST.

19 Vet. lib. *fungor.*—20 Rescribendum monet Dac. *molas alias.*—1 Idem legit *moliri et molitiones a molendum certum est dici.* Pro *molitiones* quidam lib. *molitores:* et pro *movendo* vir doct. in marg. ed Scal. conjicit *molendo.*—2 Vet. libb. *ovillas* vel *ovinas.*—3 Quidam libb. *rotæ verruntur.* Vide Notas.

NOTÆ

re ac tela ob mœnia adferre imperat. Ob mœnia, id est, *ad mœnia.* Vide 'Ob.' *Mœnia* pro officia Plaut. 'Prohibent quin mœnia aliunde fungar mea.' Ita enim legendus hic versus ut et in Al. *Idem.*

[z] *Mola*] Vide 'immolare' et 'muries.' In fine *Molas avias inepte quidam dictas putant:* certe non capio. Puto rescribendum *molas alias.* Ut dicat Festus, inepte facere eos, qui molam aliam dictam putant, quam far cum sale. Nihil aliud video. *Idem.*

[a] *Moles*] Lege, *moliri et molitiones a molendum certum est dici.* Immo potius a *molibus* est *moliri*, a quo et *molitiones.* Idem.

[b] *Mollestras*] Sic Latini vocabulum Græcum depravarunt, et e μηλωτὴ, quod pellem ovilem significat, *mollestram* interpolarunt. Turneb. lib. III. cap. 11. et lib. XIX. cap. 24. *Melota;* postea *melotra*, *s* inserto, *melostra*, *molestra*, geminatis literis *mollestra.* Idem.

[c] *Molucrum*] Afranii verba sunt qui ita scribant: *Virgini tam crescit uterus, quam gravidæ mulieri, vocatur molucrum, transit etiam sine dolore.* Gabriel Faërnus ita: *Virgini Tam crescit uterus, quam gravidæ mulieri: Molucrum vocatur, transit sine doloribus.* Sunt autem senarii duo post verbum 'virgini.' *Ant. Aug.*

Molucrum] Scribe μύλακρον. Versus Afranii ita legito: *ferme virgini Excrescit uterus, tanquam gravidæ mulieri. Molucrum vocatur: transit sine doloribus:* et *ubi molatur*, non, *ubi immolatur.* Jos. Scal.

Molucrum] Lege, *Non solum quo molæ verruntur, &c.* scopam enim molarem significat. Pro μύλικρον lege μύλακρον, μυλήκορον a μύλη, mola, et κορεῖν, verrere. At molucrum, tumor ventris est a μυλόκρεος, mola carnis, quæ proprie ex semine virili, quare improprie de virginis tumore molucrum dixit Afranius, cujus versus sic legit Scaliger: *ferme virgini Excrescit uterus tanquam gravidæ mulieri. Molu-*

id quod Græci μύλικρον appellant, sed etiam tumor ventris, qui etiam virginibus solet evenire, cujus meminit Afranius in virgine: Ferme virgini, tanquam gravidæ mulieri, crescit uterus, molucrum vocatur, transit sine doloribus. Cloatius etiam in libris sacrorum. Molucrum aiunt esse lignum quoddam quadratum, ubi im- [PAUL. molatur. Idem Ælius in explanatione carminum Saliarium eodem nomine appellari ait, quod sub mola [FEST. supponatur. Aurelius Opilius appellat, ubi molatur.

Momar,[d] Siculi stultum vocant.[4]

Momen,[e] momentum. Lucretius: Momine si par- [PAUL. vo possent[5] impulsa moveri.

Monile[f] dictum est ornatus muliebris, qualem habuisse Eriphylem fabulæ ferunt: ex eo etiam equis præpendens a collo ornamentum monile appellatur.

Monimentum[6] [g] est, quod mortui causa ædificatum: et

4 Al. *appellant*.—5 Quidam libb. *si a parvo possunt*.—6 Al. *Monumentum*.

NOTÆ

crum vocatur, transit sine doloribus. Dac.

[d] *Momar*] Sicula vox, ut etiam ipse notat. Μῶμαρ significat, μέμψιν, αἶσχος. Isidorus in Glossis: 'Momar, Siculus, stultus, qui cito movetur ad rem.' Plautus: 'Quid tu, o momar, Sicule homo, præsumis?' Ubi non tantum momar, sed et Siculus, pro Stulto. *Jos. Scal.*

Momar] Hesych. μῶμαρ, μέμψις, αἶσχος, ὄνειδος, 'Momar, opprobrium, dedecus, crimen.' Isidor. in Gloss. 'momar, Siculus, stultus, qui cito movetur ad iram. Plaut. Quid tu, o Momar, Sicule homo, præsumis?' Idem ibid. 'Marsiculus, qui cito movetur ad iram. Plaut. Quid ais, homo marsicule?' Quæ procul dubio ita emendanda: *momar, Siculus, qui cito movetur ad iram. Plaut. Quid tu, o momar, homo Sicule?* Hæc inde corruptelam traxere, quod in 'homo momar sicule' *mo* prior syllaba vocis *momar* cum *mo* posteriori vocis *homo* coaluit, et unam tantum effecit. In versu Plauti non tantum *momar*, sed et *siculus* pro *stulto*. Dac.

[e] *Momen*] A supino motum, momen, momentum. Moveo, movimen, momen. Ut a 'luceo,' 'lucimen,' 'lumen;' a 'pono,' 'ponimen,' 'pomen,' unde 'pomentum,' &c. *Idem.*

[f] *Monile*] Ornamentum ex auro et gemmis, quod ex mulierum collo pendet, quale Polynices Eriphylæ Amphiarai uxori dedit, ut Amphiaraum ad bellum capessendum cogeret. Apollod. lib. III. *Idem.*

[g] *Monimentum*] Vel *monumentum*, ut Veteres scribebant, quicquid scriptum vel factum memoriæ causa, et proprie in defunctorum memoriam, sive cadaver contineat, sive sit inane, quod Græci vocant κενοτάφιον. Varr. lib. V. 'Sic monimenta, quæ in sepulcris, et ideo secundum viam,

quicquid ob memoriam alicujus factum est, ut fana, porticus, scripta et carmina. Sed monimentum quamvis mortui causa sit factum, non tamen significat ibi sepultum.

Monitores[h] dicuntur et qui in scena monent histriones, et libri commentarii.

Monodos[i] appellatus est Prusiæ filius, qui unum os habuit dentium loco: similiter habuit et Pyrrhus rex Epirotarum.

Monstrum,[k] ut Ælius Stilo interpretatur, a monendo dictum est, velut monestrum. Item Sinnius Capito, quod monstret futurum, et moneat voluntatem Deorum: quod etiam prodigium, velut[7] prædictum, et quasi prædictum, quod prædicat eadem, et portentum, quod portendat, et significet: inde dici apparet id quartum, quod mihi visum est adjiciendum, præsertim cum ex eadem significatione pendeat, et in promptu sit omnibus, id est, ostentum, quod item ab ostendendo dictum est.[l] Mon-

7 Legit Dac. *Prodigium velut prodicium et quasi prædicium.* Quidam lib. apud Scal. *prodictum* vel *prædicium.*

NOTÆ

quo prætereuntes admoneant, et se fuisse et illos esse mortales: ab eo cetera, quæ scripta ac facta memoriæ causa, monimenta dicta.' *Idem.*

h *Monitores*] Qui in scena monent histriones, dicuntur *ὑποβολεῖς.* Et recte Glossarium: 'Monitor, *ὑποβολεύς.*' In Phormione 'Geta monitor' dicitur, hoc est, qui consilium dederat: quem et Græci dicunt *ὑποβολέα.* *Jos. Scal.*

Monitores] Græcis *ὑποβολεῖς,* quasi dicas subjectores. Gloss. 'monitor, *ὑποβολεύς.*' In Phormione 'Geta monitor' dicitur, qui consilium dederat, Act. II. Sc. 1. 'O facinus audax! O Geta monitor.' *Dac.*

i *Monodos*] Plin. lib. VII. cap. 16. videndus. *Ant. Aug.*

Monodos] *Μονόδους,* qui dentium loco unum os æqualiter extensum habet, ut Prusiæ filius et Epirotarum rex Pyrrhus. Valer. Max. Plin. *Dac.*

k *Monstrum*] Verba Festi dimidiata intelliges ex illis Pauli, 'Monstra dicuntur,' &c. *Ant. Aug.*

Monstrum] A *monendo, monestrum, monstrum,* passim apud bonos auctores. Cicero tamen a *monstrando* lib. I. de divinat. 'Quia enim ostendunt, portendunt, monstrant, prædicunt, ostenta, portenta, monstra, prodigia dicuntur.' Idem et lib. II. de nat. Deor. Sed minus bene. De ostentis, portentis, et prodigiis. Vide suo loco. *Dac.*

l *Quod item ab ostendendo dictum est*] Schedæ: 'Quod item ab ostendendo dictum est, ut apud auctores, qui mo-

stra dicuntur naturæ modo egredientia, ut serpens cum pedibus, avis cum quatuor alis, homo cum duobus capitibus, jecur cum distabuit in coquendo.

Monstra dicuntur naturæ modum *egredientia: ut* [FEST. *serpens cum pedibus,* avis cum quat*uor alis, homo cum duobus capitibus,* jecur cum dist*abuit in coquendo.*

Moracias [m] nuces. Titinius duras esse ait: unde fit [PAUL. diminutivum moracillum.

Morbosum hominem, morbo aliquo affectum.

Mortem obiisse,[n] ea consuetudine dicitur, qua dixerunt antiqui, ob Romam legiones ductas, et, ob Trojam duxit exercitum, pro ad: similiterque vadiminium obiisse, id est, vadimonium iisse, et obviam, ad viam.

Mortis causa [o] stipulatio existimatur fieri, ut ait [FEST. Antistius Labeo, quæ ita fit, ut morte promissoris confirmetur, aut, ut quidam dixerunt, cujus stipulationis non fuit causa.[8]

Mortuæ [p] pecudis corio calceos aut soleas fieri Flaminicis[9]

8 Scal. et Dac. scribendum monent, *cujus stipulationis mors fuit causa.*—9 Scribit Scal. *Flaminibus:* quod improbat Dac.

NOTÆ

nent histriones in scena, sed etiam ubi adjiciuntur commentarii.' Quæ diversa sunt. Nam post *dictum est,* sequuntur verba Festi de monitoribus, quæ retractis fugitivis vocibus ita sunt rescribenda: *Monitores dicti sunt, qui monent, ut apud auctores, qui monent histriones in scena, sed etiam ubi adjiciuntur commentarii.* Nihil certius, quæ sequuntur: *monstra dicuntur, &c.* novum caput inchoant et, Paulo sunt adscribenda. *Idem.*

[m] *Moracias*] A *mora,* scilicet voce efficta. *Idem.*

[n] *Mortem obiisse*] Mortem adiisse. Vide 'ob.' *Idem.*

[o] *Mortis causa*] Scribe, *Cujus stipulationis mors fuit causa.* Levis error, *Jos. Scal.*

Mortis causa stipulatio] Lege in fine, *Cujus stipulationis mors fuit causa.* Et hæc vera est hujus stipulationis ratio, non vero quam putavit Labeo. *Dac.*

[p] *Mortuæ*] Scribe *Flaminibus,* ut etiam extat in veteribus editionibus. *Jos. Scal.*

Mortuæ pecudis corio] Servius IV. Æneid. 'Sane Flaminicæ non licebat neque calceos neque soleas morticinas habere. Morticinæ autem dicuntur, quæ de pecudibus sua sponte mortuis fiebant. Neque supra genu succinctam esse.' Unde patet male apud Festum quosdam pro *Flaminicis* rescribere *Flaminibus.* Dac.

nefas habetur: sed aut occisæ alioqui, aut immolatæ: quoniam sua morte extincta omnia funesta sunt.

Mortuæ pecudis corio calceos fieri Flaminicis [PAUL. nefas habebatur, quoniam sua morte extincta omnia funesta æstimabantur.

Mortuus[q] ab emerita vita dictus.

Mos est[r] institutum patrium pertinens maxime ad religiones, cærimoniasque Deorum antiquorum.

Mos est[s] *institutum pa*trium, *id est, memoria* de- [FEST. functorum veterum pertinens maxime ad religiones *cerim*oniasque antiquorum.[10]

Mosculis[11] [t] Cato pro parvis moribus dixit *in ea* [PAUL. *quam scripsit* . . . vis qui moribus[u] dixit . . .

10 Ed. Scal. '*memoria* veterum p. m. a. r. *cerem* . . . oniasque a.' Vide Notas.—11 Alii legunt *Moscillis*, vel *Mosillis*.

NOTÆ

[q] *Mortuus*] Quomodo ab emerita vita? an *emeritus, emertus, emertuus*, e in *o emortuus, mortuus*? Nugæ: a *morior, moritus*, addito u *morituus, mortuus*. Idem.

[r] *Mos est*] Macrob. lib. III. Saturn. refert Julium Festum lib. XIII. de verborum significationibus scripsisse: *Mos est institutum patrium, pertinens ad religiones, cærimoniasque majorum.* Non dubito *Pompeium* pro *Julio* scribendum apud Macrobium. Hic enim est locus, quem adfert, ex quo verba Festi sarciri possunt, paucis syllabis exceptis. *Ant. Aug.*

Mos est] *Mos* est institutum quodlibet consuetudine firmatum: *ritus* vero est ordo et modus in administrandis maxime sacrificiis, unde Virg. 'Morem ritumque sacrorum Adjiciam.' Interdum tamen et *ritus* pro *more* usurpatus, et *mos* pro *ritu*: ut hic. *Dac.*

[s] *Mos*] *Mos est institutum patrium* [*defunctorum*] *veterum, pertinens maxime ad religiones cerimoniasque antiquorum*: vocem *defunctorum* inclusimus circulis: quia glossema est. *Jos. Scal.*

Mos est] Hæc ex superioribus facile intelliguntur: *Mos est institutum patrium, id est, memoria veterum pertinens maxime ad religiones cæremoniasque Deorum antiquorum.* Vox *defunctorum*, quæ in codice apparet, explicatio est vocis *veterum*. Neque apparet in schedis. *Dac.*

[t] *Mosculis*] A *mos, mosculus*. Alii legunt *moscillis*, vel *mosillis*, ut in Gloss. Isidori, 'mosillus, parvus mos.' Cui posteriori non adversatur analogia; nam ut a 'pusus,' 'pusillus,' sic a 'mos,' 'mosillus.' Nihil tamen hic mutandum est. Optime enim a 'mos,' 'mosculus,' ut a 'flos,' 'flosculus,' &c. *Idem.*

[u] *In ea quam scripsit. . . . . vis qui moribus*] Schedæ: *Mosculis Cato pro parvis moribus dixit in ea quam scripsit*. . . . Supra Festi et Pauli verba male cohæsere. Legebat Salmasius *muscillis Cato pro parvis muribus, &c. mus-*

Mox, paulo post.

Mucia prata [x] trans Tiberim dicta a Mucio, cui [Fest. a populo data fuerant, pro eo quod Porsenam Etruscorum regem sua constantia ab urbe dimovit. [Paul.

Muger,[y] muccosus.

Muger dici solet a castrensium [12] hominibus quasi [Fest. muccosus is, qui talis male ludit.

Muginari [z] est nugari, et quasi tarde conari.

Mugionia [a] porta Romæ dicta est a Mugio quo- [Paul. dam, qui eidem tuendæ præfuit.

Mulciber [b] Vulcanus a molliendo [13] scilicet ferro dictus (est); mulcere enim mollire, sive lenire est. Pacuvius: Quid me obtutu [14] terres, mulces laudibus?

12 Quidam vir doctus in marg. ed. Scal. conjicit *castrensibus*.—13 Id. ibid. conj. *mulcendo*.—14 *Obtuitu* melius esse censet Scal.

NOTÆ

cilli τὰ μύξια. Idem.

x *Mucia prata*] Livius II. 13. 'Patres C. Mucio virtutis causa trans Tiberim agrum dono dedere, quæ postea sunt Mucia prata appellata.' *Idem.*

y *Muger*] A veteri *mugo* pro *mungo*, ut 'frago' pro 'frango,' *muger*, *muccosus*, *morveux*. Idem.

z *Muginari*] Plinius in Præfatione: 'Dum ista, ut ait Varro, muginamur, pluribus horis vivimus.' Isidorus: 'muginatur, causatur.' *Jos. Scal.*

Muginari] Causari, tergiversari, moras nectere. Gloss. Isidori: 'Muginatur, causatur.' Usus est Cicero ad Atticum lib. XVI. ep. 12. 'De ocella, dum tu muginaris, nec mihi quicquam rescribis, cepi consilium domesticum.' Nonius interpretatur *murmurare*. Ut et in Glossario, 'muginor, γογγύζω,' id est, murmuro. Erit igitur *muginor*, vel a *mugio*, vel, ut Doctissimo Vossio placebat, a *nugor*, *nuginor*, *n* in *m*, *muginor*. Dac.

a *Mugionià*] Varro lib. V. 'Mugionis a mugitu.' Solin. cap. 2. 'Mugioniam supra summam Novam viam.' Vide Nonium. *Ful. Ursin.*

Mugionia porta] Melius Varro qui lib. IV. Mugionis portam dictam docet a mugiente pecore, id est, bubulo. Quod per eam ad pascua sua exigeretur ab antiquo oppido, Palatino scilicet, ubi primum Roma condita. Ejus verba: 'Præterea intra muros video portas dici: in palatio Mugionis a mugitu, quo ea pecus in Bucitatum antiquum oppidum exigebat.' Eadem et 'Trigonia' et 'porta palatii' dicta. *Dac.*

b *Mulciber*] A *mulcendo* ferro, immo potius a *mulcendo* tantum, ut a 'craceo,' 'craber.' A 'tumeo,' 'tuber.' Sic a 'mulceo,' 'mulciber.' Gloss. 'Mulciber, Ἥφαιστος, Ἀμφιγυήεις.' *Id.*

Muli Mariani[c] dici solebant a C. Mario instituti,[15] cujus milites in furca interposita tabella varicosius onera sua portare adsueverant.

Mulis celebrantur ludi[d] in Circo maximo Consualibus: quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum currui vehiculoque adjungi.

Mulus vehiculo Lunæ adhibetur, quod tam sterilis ea sit, quam mulus, vel quod ut mulus non suo genere, sed equi creetur,[16] sic ea solis, non suo fulgore luceat.

Mulleos[e] genus calceorum aiunt esse, quibus reges [FEST.

15 Aliquis lib. *Marii instituto.*—16 Vet. lib. *equis oriatur.*

NOTÆ

[c] *Muli Mariani*] Sic per jocum Romani milites vocabantur, nam C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maxime agmen oneratur, vasa et cibaria militum in fasciculos aptata furcis, quas appellarunt ærumnulas, imposuit, quibus onusti milites iter conficiebant. *Idem.*

[d] *Mulis celebrantur ludi*] De Consualibus suo loco dictum est. Mulis autem tunc ludos celebratos fuisse præter Festum nemo quod sciam docuit. *Idem.*

[e] *Mulleos*] Verbum *allucinatos* mendosum est: *lunatos* placet, sive *alutatos* ab *aluta;* de utroque est carmen Juven. Sat. VII. 'Appositam nigræ lunam subtexit alutæ:' quod aliter dixit Horat. lib. I. Sat. 6. 'Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus Pellibus, et latum demisit pectore clavum, Audit continuo, Quis homo hic?' Vidend. Plutarch. in Probl. Titinii carmen mendosum est. *Ant. Aug.*

Mulleos] Catonis verba ita legenda: *Qui magistratum Curulem cepisset, calceos mulleos, alii uncinatos, ceteri perones.* Hæc erat antiquorum *εὐτέλεια.* Magistratu functi mulleos, milites fulmentatos, ceteri Romani perones, *καὶ ὠμοβυρσίνους,* sumebant. De uncinis, et clavis militaribus satis in Conjectaneis. Versus Titinii ita lego, *jam cum mulleis Te ostendisti, quos tibiatim calceas.* Tibiatim, hoc est, ad mediam usque tibiam. Ita erant omnia ea genera calceamentorum, qualia Turcarum hodie, medio crure tenus. Quod et Tertullianus manifesto ostendit, libro de Pallio: 'Impuro cruri purum, aut mulleolum inducit calceum.' *Jos. Scal.* Adde illud Horat. 'nigris medium impediit crus Pellibus.' *Idem.*

Mulleos] Mullei vel mullei calcei dicuntur, non ab antiquo verbo *mullare*, suere, ut putavit Scaliger, sed a colore mulli piscis, nam puniceos fuisse vel ex Dione certum est, qui ait Cæsarem usum *ὑποδέσει ἐνίοτε ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ κατὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν τῇ Ἄλβῃ ποτὲ γενομένους*, id est, 'calceo alto, colore purpureo quo olim Albanorum reges utebantur.' Aperte Mulleos describit, quos ab Albanis regibus ad patricios transiisse idem docet. Nam stante libera

Albanorum primi, deinde patricii usi sunt. M. Cato Originum libro septimo: Qui magistratum curulem cepisset, calceos mulleos allucinatos:[17] ceteri perones. Item Titinius in Setina: Jam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatis in calceos: quos putant a mullando, id est, suendo dictos.

Multam[s] Osce dici putant pœnam quandam.[18] M. Varro ait pœnam esse, sed pecuniariam, de qua subtiliter in

17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *alutacinatos* vel *lutos*. Vide Notas.—18 Legendum monet Scal. *pœnam quidam*.

NOTÆ

republica Patricii et Senatores calceos nigros gestabant; ex patriciis autem, qui Magistratum curulem cepissent, mulleos, hoc est, rubros; at postquam Imperatores sibi solis puniceos illos sive mulleos calceos voluere, quasi proprios, relinqui, consulibus non purpurei aut punicei, ut antea, sed aurati sunt attributi, ut constat ex Cassiodoro. Ita igitur, ut optime ad Vopiscum Salmasius, conciliandi sunt auctores, qui patriciorum nigros faciunt calceos, et qui mulleos; nam patriciorum eorum, qui magistratum curulem cepissent, proprium gestamen erant mullei calcei, reliquorum, qui nondum in sella curuli sedissent, vulgariter nigri. Id omnino evincit locus Catonis, cujus verba sic legit Scaliger: *Qui magistratum curulem cepissent calceos mulleos, alii uncinatos, ceteri perones*. Porro, docet idem Salmasius Puniceos illos sive mulleos calceos Tyrrhenicos etiam dictos, quod eorum factura Tuscanica esset, ut Virgilius Tyrrhenos calceos Evandro regi tribuit lib. VIII. 'Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.' Ubi Servius: 'Tyrrhena vincula Tusca calceamenta, et dicit crepidas, quas primo habuere Senatores, post Equites Romani, nunc milites. Alii Senatorios calceos volunt, quia hoc genus calceamenti a Tuscis sumtum est.' Sed adi ipsum Salmasium ad Vopiscum. In verbis Catonis pro *allucinatos* Turneb. *alutacinatos:* nempe ab *aluta*. Alii *alutatos*, vel *lunulatos*. Perones, calcei toti ex pellibus, ex corio crudo. Isidor. in Gloss. 'Pero calciamenta pilosa.' *Dac.*

s *Multam*] Oscum vocabulum, à quo *multus*, quod numerando *multa* æstimaretur, et *multare*, numerare. Plaut. Stich. III. 1. 'Quam multas tecum miserias multaverim.' *Multa* autem primis temporibus in ovibus et bubus æstimatis constitit, quibus abundabat Italia. Gell. lib. XI. Suprema multa 'erat duarum ovium, boum triginta, pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. Sed cum ejusmodi multa pecoris armentique a magistratibus dicta erat, adigebantur boves ovesque, alias pretii parvi, alias majoris, eaque res faciebat inæqualem multæ punitionem: idcirco postea le-

libro primo quæstionum epistolicarum refert. Maximam multam dixerunt trium millium et viginti assium: quia non licebat quondam pluribus triginta bobus, et duabus ovibus quenquam multari: æstimabaturque bos centussibus, ovis decussibus.

Multifacere[h] dicitur, sicut magnifacere, et Parvifacere. Cato: Neque fidem, neque jusjurandum, neque pudicitiam multifacit. Quod merito ab usu recessit, quia quantitas[19] numero non æstimatur, nec desiderat multitudinem. [PAUL.

Multifa*cere*[i] *antiqui dicebant sicut* magnifacere, et par. . . . . . . tiam de pudicitia. [FEST.

M. . . . .

. . . . . . ntitas. . . . . . .

. . . . . netumu. . . . . . .

Multifariam[k] dixerunt antiqui, quod videlicet in multis locis fari poterat: id est, dici. [PAUL.

Mummiana ædificia[l] a Mummio dicta.

19 Pro *quantitas* conjicit Dac. *qualitas*.

NOTÆ

ge Ateria' (quam Tarpeiam alicubi vocat Festus) 'constituti sunt in oves singulas æris deni, in boves æris centeni. Minima multa est ovis unius.' *Id.*

[h] *Multifacere*] Ut parvi facere, flocci facere, &c. Sed non video cur illud merito ab usu recessisse dicat Festus, quod quantitas non æstimetur numero, quasi vero quantitas non alia sit continua ab discreta. Sed forte pro *quantitas* rescribendum *qualitas*. Idem.

[i] *Multifa....*] Ex epitome Pauli, verbo *multifacere*, hæc omnia facile intelliguntur. *Ant. Aug.*

Multiface....] Ex scripturæ vestigiis videri possit hæc in duo capita fuisse divisa. Et forsan confusa sunt, quæ de 'multifariam' scripta fuerant. Prius caput ita ex schedis: *Multifacere antiqui dicebant sicut magnifacere, item et parvifacere, testis est M. Cato in ea quam scripsit contra Q. Minucium Thermum de x. hominibus: Neque fidem, neque jusjurandum, neque pudicitiam multifacitis: quod quidem merito ab usu recessit, quia non æstimatur numero quantitas, nec desiderat multitudinem, nec continetur numero.* Sequebatur, opinor, *multifariam*, ut in Pauli epitome. *Dac.*

[k] *Multifariam*] Græcorum imitatione πολυφάτως, διφάτως, τριφάτως, multifariam, difariam, trifariam. Varro 'totfariam:' 'In totfariam locis.' *Jos. Scal.*

[l] *Mummiana ædificia*] A Mummio, qui Corinthum diruit. *Idem.*

Mundus[m] appellatur cœlum, terra, mare, et aër: mundus etiam dicitur ornatus muliebris: quia non alius est, quam quod moveri potest: mundus quoque appellatur lautus, et purus. Ateius:[20] Cum virginali mundo clam pater.[1] . . . Ennius: idem loco[2] navibus celsis, munda facie, atque etiam ære.

Mundus, ut ait[n] Capito Ateius in libro sexto pontificali, ter in anno patere solet, diebus his: postridie Volcanalia,[3] et ante diem sextum Id. Novemb. Qui quid ita dicatur, sic refert Cato in Commentariis juris civilis: [FEST.

....

20 Legit Scal. *Attius.* Vide infra.—1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *patre.*—2 Id. ibid. *in Deilocho.*—3 Vet. cod. *Volcanali.*

NOTÆ

[m] *Mundus*] Hæc corrupta, transposita, et male etiam distincta sunt. Lege igitur ex judicio Merulæ apud Ennium. *Mundus appellatur cœlum, terra, mare, et aër, quia non alius est, quam quod moveri potest. Mundus etiam dicitur ornatus muliebris; Attius, cum virginali mundo clam patre. Mundus quoque appellatur lautus et purus. Ennius, idem loca navibus celsis munda facit nautisque mari quasentibus vitam.* Nam integrum versum Ennii descripserat Festus, ut odoratus sum ex schedis, ubi *munda facie atque etiam aëre Cereris quin. Mundus* igitur ex Festo, Isidoro, et aliis, quasi *movendus:* a motu perpetuo. Sed omnino *mundus* a *munditie,* ut Græcis etiam κόσμος ἀπὸ τῆς κοσμιότητος. Inde etiam et ornatus mulieris *mundus,* nempe speculum, unguenta, catenæ, annuli, &c. *Idem.*

[n] *Mundus, ut ait*] Verba illa mendosa sunt: *ex iis qui intravere cognoscere potuit*: forsitan scribendum: *ut ex iis, qui intravere cognosci potuit.* Item ex Pauli verbis addenda sunt nonnulla; ut puta, *tertius dies quo mundus patet.* Vide Varronem apud Macrobium lib. I. Saturn. *Ant. Aug.*

Mundus] Verba Catonis corrupta ita legimus: *Mundo nomen impositum est ab eo mundo, qui supra nos est. Forma enim ejus est, ut ex iis, qui intravere, cognoscere potui, adsimilis illi. Ejus inferiorem, &c.* Nam inde incipiunt verba Festi. Supple etiam, *majores censuerunt.* Nihilo melius se habent sequentia; quæ ita emendamus: *ea de causa, quod quo tempore ea, quæ occultæ, et abditæ religionis, &c.* Varro apud Macrobium: 'Mundus cum patet, Deorum tristium atque inferum quasi janua patet. propterea non modo prælium committi, verum etiam dilectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci: navim solvere: uxorem liberum quærendorum causa ducere, religiosum est.' *Jos. Scal.*

Mundus, ut ait] Mundus hic est Platonis sedes, qua patente dies illos religiosos habebant Veteres. Macrob. Satur. I. cap. 19. 'Nec Latinarum tempore, quo publice quondam induciæ inter populum Rom. Latinosque firmatæ sunt, inchoari bellum decebat, nec Saturni festo, qui sine ullo tumultu bellico creditur imperasse. Nec patente mundo, quod sacrum

Mundo nomen impositum est ab eo mundo, qui supra nos est. Forma enim ejus est ex iis, qui intravere, cognoscere potuit, adsimilis ille[4] ejus inferiorem partem, veluti consecratam Diis manibus clausam omni tempore, nisi iis diebus, qui supra scripti sunt, majores *censuerunt*, quos dies etiam religiosos judicaverunt, ea de causa, quod quo tempore ea, quæ occulte, et abdita, ea religionis Deorum manium essent, veluti in lucem quandam adducerentur, et patefierent: nihil eo tempore in republica geri voluerunt. Itaque per eos dies non cum hoste manus conserebant: non exercitus scribebatur: non comitia habeba*nt*, *non* aliud quicquam in re *publica* nisi quod ultima nece*ssitas* admonebat, administrabatur.

Mundum gentiles ter in anno patere putabant diebus his postridie Volcanalia, et ante diem tertium Nonas Octobris, et ante diem sextum Idus Novembris: inferiorem enim ejus partem consecratam Diis manibus arbitrantes clausam omni tempore, præter hos dies, qui supra scripti sunt: quos dies etiam religiosos judicaverunt ea de causa, quod his diebus ea, quæ occulta, et abdita religionis Deorum manium essent, in lucem adducerentur, [PAUL.

4 Quidam lib. *illi*.

NOTÆ

Diti patri et Proserpinæ dicatum est, meliusque occlusa Plutonis fauce eundum ad prælium putaverunt: unde et Varro ita scribit. Mundus cum patet, Deorum tristium atque inferum quasi janua patet. Propterea non modo prælium committi, verum etiam delectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci, navem solvere, uxorem liberum quærendorum causa ducere religiosum est.' Unde verba Festi satis intelliguntur. Sed in iis quædam mutila, quædam etiam corrupta sunt. Atque statim initio supplendum est, *Postridie Volcanalia*, IV. *Non. Octob. et ante diem sextum Id. Novemb.* Et ita est: patebat enim mundus 3. Kal. Septemb. nam 4. erant Volcanalia. Item 4. Non. Octob. id est die 4. Octob. et ante diem sextum Id. Novemb. nempe 7. Id. qui dies septimus est ejusdem mensis. Verba Catonis sic legenda ex Scaligero: *Forma enim ejus est, ut ex iis, qui intravere cognoscere potui, adsimilis illi.* Deinde *ejus inferiorem.* Nam inde incipiunt verba Festi. Corrigenda etiam quæ sequuntur, ita. *Quod quo tempore ea quæ occultæ et abditæ religionis, &c.* Dac.

nihil eo tempore in rep. geri voluerunt. Itaque per hos dies non cum hoste manus conserebatur, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in rep. nisi quod ultima necessitas exegisset, administrabatur.

Munem [o] significare certum est officiosum, unde e contrario immunis dicitur, qui nullus [5] fungitur officio.

Muneralis [p] lex vocata est, qua Cincius cavit, ne cui [FEST. liceret munus accipere. Plautus: Neque [6] muneralem legem, neque lenoniam roga: [7] fuerit, necne, flocci æstimo.

Municas pro communicas dicebant. [PAUL.

Municas, &c. communicas [q] dicit *Verrius a Muniis,* [FEST. *id est, operibus,* aut ut potius co. . .

Municeps [r] est, ut ait Ælius Gallus, qui in municipio liber

5 Ed. Scal. *nullo.*—6 Quidam lib. *Neu.*—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *neve lenoniam rogato.* Vide Notas.

NOTÆ

[o] *Munem*] A *munus, munis, immunis.* Plaut. Mercat. I. 1. 'Dico ejus pro meritis gratum me et munem fore.' Ita enim legendum, non, ut quidam, *memorem.* Idem.

[p] *Muneralis*] Lex Cincia de donis et muneribus, non omnibus prohibuit munus accipere: sed ob causam orandam, patrociniumve præstandum. Vidend. Cicero lib. I. epist. ult. ad Atticum. Tacitus lib. II. 13. et 15. *Ant. Aug.*

Muneralis] Leviter immutati Plautini versus ita legendi: *Neque muneralem legem, neque lenoniam, Roga: nec fuerit, necne, flocci existuma.* Vetabat ob defensam causam donum accipere. Vide Epistolam Plinii Junioris ad Valerianum libro v. Etiam si legis mentio non fit. *Jos. Scal.*

Muneralis lex] Lex Cincia muneralis sive de donis et muneribus, qua cavebatur, ne quis ob causam orandam donum munusve acciperet. Eam tulit M. Cincius, Tribunus plebis, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. Vide epistolam Plinii Junioris ad Valerianum lib. v. Etiam si legis mentio non fit. Versus Plautini sic legendi ex Scalig. *Neque muneralem legem neque lenoniam, Rogatæ fuerint, necne, floccid æstimo.* Dac.

[q] *Municas, &c. communicas*] Quæ desunt divinare non possum. Placidus in Glossis: 'Municare, communicare dictum a mœniis, id est, operibus.' Non dubium est Veteres dixisse *mœnicare* et *commœnicare.* Ut 'mœrus,' 'murus,' et hoc forsan illud est quod Festus addebat. *Idem.*

[r] *Municeps*] Vereor, ne legendum sit: *item, quem municipium a servitute liberavit.* Varro de Latino sermone libro VII. 'In hoc ipso analogia non est: quod alii nomina habent ab oppidis, alii aut non habent, aut non,

natus est. Item, qui ex alio genere hominum[s] munus functus est. Item, qui in municipio[t] a servitute se liberavit[8] a municipe. Item municipes erant, qui ex aliis civitatibus[u] Romam venissent, quibus non licebat magistratum capere, sed tantum muneris partem. At Ser. filius[x] aiebat initio fuisse, qui ea conditione cives Rom. fuissent, ut semper remp. separatim a populo Rom. haberent, Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æque[9] cives Rom. erant, et in legione merebant, sed dignitates non capiebant.

Municipalia[y] sacra vocabantur, quæ ante urbem [Paul. conditam[10] colebantur.

8 Legebat Scal. *Item, quem municipium a servitute liberavit.*—9 Al. *qui et c.*—10 Ex Festo scribendum monet Ursin. *acceptam.*

NOTÆ

nti debent, habent: habent plerique libertini a municipio manumissi.' *Jos. Scal.*

Municeps] A munere capiendo *municeps*. Municipii liber civis, unde in Gloss. 'Municeps, πολίτης.' *Dac.*

[s] *Item, qui ex alio genere hominum*] Id est, quivis homo sive in municipiis, sive alibi natus, modo qui munus functus sit. *Idem.*

[t] *Item, qui in municipio*] Legebat Scaliger, *Item quem municipium a servitute liberavit.* Ex Varrone lib. VII. 'In hoc ipso analogia non est: quod alii nomen habent ab oppidis, alii aut non habent, aut non, uti debent, habent. Plerique libertini a municipio manumissi.' Vides libertinos a municipio manumissos, qui postea municipes dicti. Sed et altera Festi lectio defendi potest. *Id.*

[u] *Item municipes qui ex al. civit.*] Municipiorum duo fuere genera: primum, eorum, qui ex municipiis ad civitatem Rom. admissi, muneris tantum honorarii Romanis participes fiebant, sine suffragii jure; hoc est, qui tantum honoris causa in civitatem Rom. venientes gradum aliquem dignitatis consequebantur, ut cives Rom. non in auxiliis, ut socii, militarent. Iique suis legibus vivebant. Gell. lib. XVI. cap. 13. 'Municipes sunt cives Rom. ex municipiis suo jure et legibus suis utentes, muneris tantum cum pop. Rom. honorarii participes, a quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Rom. lege astricti, cum nunquam populus eorum fundus factus esset.' Alterum autem municipiorum genus eorum erat, quibus cum suffragii latione civitas est data, ita ut suis legibus spoliati Romanis astringerentur. Hi omnia jura habebant, quæ cives Rom. excepto jure domicilii. Hos intelligit infra Paulus cum scribit: 'Alio modo, cum id genus hominum definitur, quorum civitas universa in civitatem Rom. venit, ut Aricini, Cærites, Anagnini,' &c. *Idem.*

[x] *At Ser. filius*] Servium Sulpicium filium intelligunt viri docti. Sed in schedis scriptum est *Servilius.* Forte is P. Servilius augur, quem in

Municipalia sacra[z] vocantur, quæ ab initio habuerunt ante civitatem Romam[11] acceptam; quæ observare eos voluerunt Pontifices, et eo more facere, quo adsuessent antiquitus. [FEST.

Municipium id genus hominum dicitur, qui, cum Romam venissent, neque cives Rom. essent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum una cum Romanis civibus, præterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiendo; sicut fuerunt Fundani,[a] Formiani, Cumani, Acerrani,[12] Lanuvini, Tusculani, qui post aliquot annos cives Rom. effecti sunt. Alio modo, cum id genus hominum definitur, quorum civitas universa in civitatem Romanam venit; ut Aricini, Cœrites,[b] Anagnini. [PAUL.

11 Ed. Scal. *Romanam:* et mox *adfuissent* pro *adsuessent*.—12 Quidam lib. *Cotani*.

NOTÆ

'stellam' laudat Festus. *Idem.*

[y] *Municipalia*] Paulus non intellexit, quid esset 'ante civitatem Ro. acceptam;' et ante urbem conditam interpretatus est: neque etiam municipalia sacra sunt urbis Romæ sacra, sed municipiorum. *Ant. Aug.*

[z] *Municipalia sacra*] Quæ municipes ante civitatem Rom. acceptam habuere. Non autem ante Romam conditam, ut male Paulus interpretatur. *Dac.*

[a] *Sicut fuerunt Fundani*] De Fundanis, Formianis, Cumanis, Lanuvinis, Tusculanis, Liv. lib. VIII. sect. 14. 'Lanuvinis civitas data, &c. Aricini, Nomentani, et Pedani, eodem jure, quo Lanuvini in civitatem accepti. Tusculanis servata civitas quam habebant.' Deinde: 'Campanis equitibus honoris causa, quia cum Latinis rebellare noluissent, Fundanisque et Formianis, &c. Civitas sine suffragio data. Cumanos, Suessulanosque ejusdem juris conditionisque, cujus Capuam esse placuit.' Et de Acerranis sect. 17. 'Romani facti Acerrani lege ab L. Papirio Prætore lata, qua civitas sine suffragio data.' Addit Festus, eos, post aliquot annos, cives Romanos effectos, quod verum esse de Fundanis, Formianis, et Tusculanis discimus ex eodem Livio lib. XXXVIII. sect. 36. 'De Formianis, Fundanisque municipibus, et Arpinatibus, C. Valerius Tappus, Tribunus plebis, promulgavit, ut iis suffragii latio, (nam antea sine suffragio habuerant,) civitatem esset, &c. Rogatio perlata est, ut in Æmilia tribu Formiani et Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent: atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiscito sunt censi.' Idque iis contigisse constat anno U. C. 565. totis centum quadraginta sex annis postquam iis civitas sine suffragio data fuerat. *Idem.*

[b] *Cœrites*] Putavit vir doctiss. quem honoris gratia non appello, hic Cœritibus locum esse non posse, quippe qui priori modo municipes

Tertio, cum[c] id genus hominum definitur, qui ad civitatem Romanam ita venerunt, uti municipia essent sua cujusque civitatis, et coloniæ, ut Tiburtes, Prænestini, Pisani, Arpinates,[13] Nolani, Bononienses, Placentini, Nepesini, Sutrini, Lucenses.

Munificior[d] a munifico identidem Cato dixit: cum nunc munificentior dicamus; quamvis munificens non sit in usu.

Munificior[e] *quoque idem deduxisse videtur a* munifico, [FEST. cum dicamus *nunc munificentior, quam*vis munificens non sit *apud nos in usu: Cato, in ea qu*am scripsit in nemo, munifi*cior.*

Munitio[14][f] mortificatio[15] ciborum.

13 Vett. libb. *Urbinates*, *N. Bobutinienses.*—14 Quidam vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Molitio.*—15 Vet. cod. *motificatio.* Vir doct. conj. *mollificatio.* Legit Scal. *morsificatio:* frustra, censente Dac.

NOTÆ

facti fuerint. Sed eum meminisse oportuit bis Cœrites municipes factos, semel cum suffragii jure ob servata sacra Rom. cum Galli Romam occupassent, etsi contra Gellius, et iterum cum postquam rebellarunt: victis quidem civitas data, sed ignominiæ causa suffragii jus ademtum. De priori modo hic Festus. *Id.*

[c] *Tertio, cum*] Legendum infra, *uti municipia essent suæ cujusque civitatis.* Quanquam certe expedire hinc me satis non possum. Videtur tantum hic Festus tertium quoddam municipiorum genus facere, cum scilicet in jus coloniæ transibant. Quod aliquando factum fuisse notum est. Adde: vel potius de tertio quodam municipii genere loquitur, cum scilicet, qui civitate Romana donati fuerant, iidem legibus suis non spoliabantur, sed civitatis suæ jus retinebant, quasi ejus municipes facti essent. Qui sequuntur eos omnes colonos fuisse, in antiquorum monimentis reperi, præter *Tiburtes* et *Arpinates.* De quibus amplius quærendum. *Idem.*

[d] *Munificior*] Ex his Pauli verbis intelliges Festi verba. *Ant. Aug.*

[e] *Munificior*] Prior pars hujus capitis adhæserat post *magnificior*, ut ibi monuimus. In fine legendum: *In ea quam scripsit in ...... nemo munificior.* Desideratur tantum nomen orationis unde verba Catonis petita sunt. *Dac.*

[f] *Munitio*] Forte pro *molitio*, *o* in *u* et *l* in *n* mutatis. Molere enim est conterere: unde molæ dicti etiam dentes, qui et molares. Meursius tamen vult *munire* Veteres usurpasse pro *mandere cibum;* unde et in illo Plauti in Curcul. 'Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo Gutturi sit monumentum.' Antiquam lectionem *munimentum* restituendam censet, quasi dicat Phædromus statuam tibi vineam, quam gutture absorbeas, quam ingurgites. Sed manifeste con-

Munus [g] significat officium, cum dicitur quis mu- [Paul. nere fungi: Item donum, quod officii causa datur.

Murciæ[16 h] Deæ sacellum erat sub monte Aventino, qui antea Murcus vocabatur.

16 Vett. libb. *Murtiæ*, et infra *Murtus*.

NOTÆ

tra mentem Plauti; cujus verba sic mire sapiunt: *Au lieu d'une statue d'or, je vous éleverai une vigne pour servir de monument à vôtre gosier, c'est à dire, à vôtre ivrognerie. Munimentum* pro *monumentum*. Antique. Infra Scaliger legebat, *morsificatio*: frustra, ut optime Meursius; *mortificatio* enim a *mortare*, conterere. *Idem.*

g *Munus*] Vide infra in fine post 'myrtea.' Utramque muneris significationem amplexus Varro lib. IV. de L. L. 'Et munus, quod, mutuo animo qui sunt, dant officii causa. Alterum munus, quod muniendi causa imperatum, a quo etiam municipes, qui una munus fungi debent, dicti.' *Idem.*

h *Murciæ*] Vide Varron. lib. IV. de Ling. Lat. et Plutarch. in problem. *Ant. Aug.*

Murciæ] Per *c* scribitur, cum antea per *t* scriberetur, ut ait Plutarchus. Unde a *murteto*, quod ibi erat proximum, dictam volunt Varro, Plinius, et Plutarchus ipse. Tertullianus de spectaculis: 'Consus, ut diximus, apud metas sub terra delitescit. Murtiæ quoque idolum fecit. Murtiam enim Deam amoris volunt: cui in illa parte ædem vovere.' Lege: *apud metas sub terra delitescit Murtias. Has quoque idolum fecit.* Nam metæ Circi, Murtiæ metæ vocabantur. Apuleius: 'si quis a fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Psychen, conveniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem.' Varro: 'Intimus Circus ad Murtim vocatus.' Has metas, in eodem libro, paulo ante, 'primas metas' vocaverat Tertullianus. 'Et nunc,' inquit, 'ara Conso illi in Circo defossa est ad primas metas sub terra.' Quod hic scribitur de monte Aventino, de hac re ita in veteribus monumentis Danielis nostri scriptum reperi. 'Vallis ipsa, ubi Circenses editi sunt, ideo Murcia dicta est: quia quidam vicinum montem Murcum appellatum volunt: alii, quod fanum Veneris Verticordiæ ibi fuerit, circa quod nemus murtetis consitum fuisset, immutata litera Murciam appellatam,' &c. *Jos. Scal.*

Murciæ Deæ] Hoc est, Murciæ Veneris: et per *c* scribitur cum antea per *t* scriberetur, unde a *murteto*, quod ibi erat proximum, dictam volunt. Varr. lib. IV. 'Ad Murtium, &c. alii esse dicunt a murteto declinatum: quod ibi id fuerit cujus vestigium manet, quod ibi sacellum etiam nunc Murtiæ Veneris.' Plin. lib. XV. cap. 29. 'Ara fuit Romæ vetus Veneris Murteæ, quam nunc Murciam vocant.' Et ita Plinius et Plutarchus ipse. Tertullianus de spectaculis: 'Consus, ut diximus, apud metas sub terra delitescit. Murciæ quoque idolum fecit. Murtiam enim Deam amoris volunt, cui in illa parte ædem vovere.' Lege: *Apud metas sub terra delitescit Murtias. Has quoque idolum fecit.* Nam metæ Circi,

Murgisonem [i] dixerunt a mora, et decisione.

Muries [k] dicebatur sal in pila tunsum, et in ollam fictilem conjectum, et in furno percoctum, quo dehinc [17] in aquam misso Vestales virgines utebantur in sacrificio.

17 Al. *dein.*

NOTÆ

Murtiæ metæ vocabantur. Apuleius: 'Si quis a fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam, Veneris ancillam, nomine Psychen, conveniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem.' Varro: 'Intimus Circus ad Murtim vocatus.' Has metas, in eodem libro, paulo ante, 'primas metas' vocaverat Tertullianus. 'Et nunc,' inquit, 'ara Conso illi in circo defossa est, ad primas metas sub terra.' Porro, quod hic de monte Aventino tradit Festus, idem in veteribus monimentis Danielis: 'Vallis ipsa, ubi Circenses editi sunt, ideo Murcia dicta est, quia quidam vicinum montem Murcum appellatum volunt. Alii, quod fanum Veneris Verticordiæ ibi fuerit, circa quod nemus murtetis consitum fuisset, immutata litera Murciam appellatam,' &c. A myrto, quæ Veneri sacra, Myrtea, postea Murcia Venus dicta. Ejus ædem in XI. urbis regione ponit Victor. Fuit præterea alia Dea *Murcia*, sic dicta, quod Dea esset *Murcidorum*, id est, ignavorum, inertium. Quamvis istam cum altera Servius videtur confundere. Vide 'Murricidum.' *Dac.*

i *Murgisonem*] *Murgiso* tanquam dictus esset, *Moriciso.* Isidorus in Glossis: 'Murgiso, callidus, murmurator:' lego, *callidus, morator.* Idem.

k *Muries*] Vide, quæ super hoc in Conjectaneis notavimus. Addendum ex abstrusis, necdum publicatis Servii Schedis: 'Virgines Vestales tres maxime ex Nonis Maiis ad pridie Idus Maias alternis diebus spicas adoreas in corbibus messuariis ponunt: easque spicas ipsæ virgines torrent, pinsunt, molunt: atque ita molitum condunt: ex eo farre virgines ter in anno molam faciunt, Lupercalibus, Vestalibus, idibus Septembribus, adjecto sale cocto, et sale duro.' *Jos. Scal.*

Muries] Non intellexit Paulus quid esset apud Festum *olla fritilis*, ideoque *fictilis* reposuit pessime. *Olla fritilis* genus erat vasis, quo in sacris Vestales utebantur, a *frit*, quod spicæ summum est. Nisi malis ita dictam a veteri voce *fritinnus*, id est, motitatio et subsaltatio cum motu, unde *fritinnire* apud Nonium subsilire cum sono. A *fritinnus*, per diminutionem *fritillus*. Ut a 'cinnus,' 'cillus,' 'pusinnus,' 'pusillus.' A *fritillus*, *fritillire*, et *fritillare*, quod nos vulgo dicimus *fretiller*. Jam autem *fritilis*, ut 'sublimis,' 'sublimus,' &c. et sic dicta *olla fritilis*, quod in ea sal in furno coqueretur et fritilliret. Neque enim *fritilis* corruptum ex *frictilis*, quod viro doctiss. placuit. *Dac.*

Muries] Sal coctum, ex quo et farre adoreo ter in anno Vestales molam faciebant. Serv. in eclog. VIII. 'Virgines Vestales tres maximæ ex Nonis Maiis ad pridie idus Maias alternis diebus spicas adoreas in corbibus messuariis ponunt; easque spicas ipsæ Virgines torrent, pinsunt, molunt, atque ita molitum condunt. Ex eo farre Virgines ter in anno molam faciunt, Lupercalibus, Vestali-

Muries est, quemadmodum Veranius docet, ea quæ [FEST. fit ex sale sordido in pila pinsato, et in ollam fritilem conjecto, ibique operto, gypsatoque, et in furno percocto, cui Virgines Vestales serra ferrea secto, et in seriam conjecto, quæ est intus in æde Vestæ, in penu exteriore, aquam jugem, vel quamlibet, præterquam quæ per fistulas venit, addunt,[18] atque ea demum in sacrificiis utuntur.

Murrata potione[l] usos antiquos indicio est, quod etiam nunc Ædiles per supplicationes Diis addunt ad pulvinaria, et quod duodecim tabulis cavetur, ne mortuo indatur,[m] ut ait Varro in antiquitatum libro primo.

Murrata potione usi sunt antiqui: sed postea [PAUL. adsuerunt murram Diis suis libare: ideoque duodecim tabulis est cautum, ne mortuo inderetur.

Murricidum,[19] [n] ignavum, stultum. Plautus: Murricide homo, ignave, iners.

18 Ed. Scal. *addent.*—19 Unica *r* scribendum monet Scal. *Muricidum.* *Murcidum* mavult Dac. Vide Notas.

NOTÆ

bus, idibus septembribus, adjecto sale cocto, et sale duro.' Hoc sal sordidum et coctum alio nomine *exfit* dictum fuisse cognoscimus ex Fabio Pictore. Vide 'exfit.' *Idem.*

[l] *Murrata potione*] *Murrata potio* idem quod *Murrina*, et murratum vinum unguentis temperata, μύρῳ κεκραμένη, non *myrrha*, ut male quidam putant. Neque etiam ex una murrina, ut infra Paulus. A μύρον, ὁ μυρίνης οἶνος, ut a φύλλον, φυλλίνης. Græcis dicitur *nectar.* Ideoque et in supplicationibus ad pulvinaria Deorum apponebatur. *Idem.*

[m] *Ne mortuo indatur*] Legis verba, 'murratam potionem mortuo ne indito.' *Idem.*

[n] *Murricidum*] Plauti locus est in Epidico: 'væ tibi muricide homo.' Nam duo illa, *ignave, iners*, sunt glossemata Festi. Melius autem scriberetur unico *r*, *muricidus.* Quod videtur tanquam localiter ignavo exprobratum, ut qui hostem non potuisset, mures cæderet: quasi μυοκτόνος. *Muricidum* tamen etiam dixerunt Veteres, ut Pomponius Atellanarius. Augustinus de Civitat. lib. III. cap. 16. 'Deam Murciam, quæ præter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum, id est, nimis desidiosum, et inactuosum.' *Jos. Scal.*

Murricidum] Melius scriberetur unico *r*, *muricidus*, quod videtur, inquit Scaliger, jculariter ignavo exprobratum, ut qui hostes non potuisset, mures cæderet; quasi μυοκτόνος. Sed *murcidum* melius: a μυλκὸς, mul-

Murrina[o] genus potionis, quæ Græce dicitur nectar: hanc mulieres vocabant murriolam, quidam murratum vinum: quidam id dici putant ex uvæ genere murrinæ nomine.

Muscerdas[p] prima syllaba producta stercus murum appellant.

Mussare,[q] murmurare. Ennius: In occulto mussabant.[20] Vulgo vero pro tacere[r] dicitur, ut idem Ennius: Non decet mussare bonos.

20 Quidam libb. *mussabat.*

NOTÆ

cus, murcus, murcidus, ignavus, iners, mutilus, quippe qui causa detrectandi Sacramenti sibi pollices amputavit. Μυλκὸς autem Æolice pro μαλκὸς, imbellis, ignavus. Et Dea *Murcia* ignavorum Dea, quæ ignavos faceret, ut *Strenua*, quæ strenuos, *Ageronia*, quæ ad agendum excitaret: *Stimula*, quæ stimularet, de quibus vide Augustin. de Civitate Dei lib. IV. cap. 16. 'Deam Murciam, quæ præter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pompilius, murcidum, id est, nimis desidiosum et inactuosum,' quare *Murcia* Venus dicta, ut et *Verticordia*. Vide 'Murciæ.' Locus Plauti Epidic. III. 1. 'Væ tibi, murcide homo.' Nam duo illa, *ignave, iners*, sunt interpretationes Festi. Murcidos Isidorus vocare videtur murcinarios. Sic enim in glossis, 'murcinarius, mutilus:' forte legendum *murcidarius*. Dac.

[o] *Murrina*] Vide 'murrata potione.' Hanc antiquæ mulieres Romanæ muliebri ὑποκορισμῷ *muriolam* indigitarunt. *Idem.*

[p] *Muscerdas*] Hæc sunt Pauli. Festi verba sic schedæ: 'Muscerdas prima syllaba producta dicebant antiqui stercus murum.' Scribendum *mucerda*; sic 'bucerda,' boum stercus, 'opicerda,' ovium. Glossæ, 'mucerda, μυόχοδον.' Sic enim legendum, non μυιόχαδον. Quod ait primam syllabam produci, *u* densum innuit. Vide notata in 'lustrum.' Sic in *essemus* primam syllabam produci notat Donat. Sic in *insanus* Cicero. Sic *inclytus* prima brevi. *Idem.*

[q] *Mussare*] A Græco μύζω, clausis labris, e naribus sonum mitto, quod murmurantium proprium. Μύζω autem a μῦ. Quod *muti* non amplius quam μῦ dicunt. Varro lib. VI. inde mussare, tacite murmurare. Ennius lib. VI. Annal. 'Intus in occulto mussabant:' al. *mussabat*. Lege, *Quintus in occulto mussabat.* Citatur hoc fragmentum in voce 'summissi,' et de Quinto Fab. Max. loquitur Ennius, qui ideo mussabat, quod de se ab exercitu removendo senatus cogitabat. *Idem.*

[r] *Vulgo vero pro tacere*] Philargyrius IV. Georg. Mussant, hic, inquit, murmurant, quæ vox ponitur et in tacendi significatione, ut apud Ennium: in XVII. 'Non possunt mussare boni, qui facta labore Nixi militiæ peperere.' Vide Serv. ad illud XII. Æneid. 'Mussat rex ipse Latinus.' In illo Ennii, quem laudat Festus, nemo est, qui dubitet legendum: *Non decet hic mussare bonos.* Idem.

Mustricola[1 s] est machinula ex regulis, in qua calceus novus suitur. Afranius, Mustricolam in dentes impinguam tibi.

Muta.[t] . . . . [Fest.
. . isi vocem. . . . .
. . multo . . . .
. . intelle. . . . .
cem. . as dici . . . .
ut cui potius con . . . .

Muta exta[u] appellabant, ex quibus nihil divinationis animadvertebant. [Paul.

Muta exta dicuntur, quibus ni*hil divinationis aut* responsi *elicitur, ut contra dicuntur a*djutoria, quæ *certum aliquid eventurum indi*cant, aut ab in*cendio ut caveamus, aut* a veneno, taleq*ue*[2] *certum aliquid manifestumquè* instare periculum *portendunt, aut indicant* finium deminution*em*. [Fest.

1 Al. *Mustricula.*—2 Ed. Scal. *talique.*

NOTÆ

[s] *Mustricola*] Invenio in Glossis Latinis, 'Mustricula, machina ad stringendos mures:' et puto verum esse. Nam lignum illud, ad calceos suendos, a similitudine illius machinæ dictum videtur. *Jos. Scal.*

Mustricola] Gloss. Isidori: 'mustricola, machina ad stringendos mures.' A cujus machinæ similitudine, mustricola etiam dicta est forma lignea, cui induto corio novus fit calceus. *Dac.*

[t] *Muta...*] Interpretationem desiderat. *Ant. Aug.*

Muta] Muta, exta dicuntur, quibus nihil divinationis, aut responsi elicitur. Ut contra Adjutoria, quæ certum aliquid indicant, aut ab incendio, aut a veneno, talique re, certum instare periculum, portendunt, aut finium deminutionem. *Jos. Scal.*

Muta] Ex ruderibus istis aliquid excitare difficile. Nihil enim schedæ præter lacunas. Sic tamen recte vestigia sequi videor: *Muta dicuntur omnia, quæ nihil habent, nisi vocem sive mugitum absque intellectu; inde etiam mutas dicimus literas, quæ ita pronuntiantur, ut cui potius conveniant sono cognosci non possit.* Dac.

[u] *Muta exta*] Ex verbis Festi cognoscere poteris, qualia exta non muta dixisset; ut si ab incendio, veneno, aut alio tali periculo, a ruspex cavendum esse respondisset; aut si finium deminutionem portendi dixisset. Hæc Paulus omisit uti inania, et jure religionis veræ contemnenda. *Ant. Aug.*

Muta exta] Ut contra, quæ aliquid portendebant, dicebantur *arguta*. Cicer. II. de divinat. 'Sunt enim, qui vel argutissima hæc exta esse dicant.' *Dac.*

Mutæ[x] dicuntur literæ; quod positæ in ultimis [PAUL. partibus orationis obmutescere cogant loquentes: vel quod parvæ exiguæque sint vocis; ut cum mutum oratorem, aut tragœdum dicimus.

. . . mutum[y] dicimus: aut quod nullius fiant [FEST. vocis, cum in eas literas incidant.

*Mutas literas et semi*vocales,[z] *solebant antiqui duplicare scri*bendo, aut *legendo, et ita ait Ennium scri*psisse, in eo *quem de* . . . r *muta d*uplicata sit *primum* . . . *manu mitti dicebatur* ser. sacrorum *causa cum dominus ejus*.[3] . . .

Mutini[a] Titini sacellum fuit in Veliis,[4][b] adversum Murum

3 Eadem ed. *cum dominus ejus, ut supra* . . . .—4 Ead. ed. *Velis:* et mox '*Domiti.* calvini:' et '*ex Pontif.* extum et vicensimum dextra *via.* &c. . . . ulatæ.'

NOTÆ

[x] *Mutæ*] Festi verba ex iis, quæ Paulus conscripsit, intelligimus: ordinem tamen videtur mutasse, namque illa duo verba Festi, *mutum dicimus*, referenda sunt ad oratorem, aut tragœdum. Si quis tamen velit nihil mutare, addere poterit ea, quæ Festus scribit, iis, quæ Paulus retulerat. Mihi prior opinio placet. *Ant. Aug.*

Mutæ] Infra: verba Festi sunt ultima in epitome: præcedentia supplebis ex ipsa epitome. Nam falso putant docti homines, qua Paulus finit, ea incipere Festum. Antecedentia enim, ut dixi, desiderantur. Quæ sequuntur, alio spectant. *Jos. Scal.*

[y] *Mutum*] Multa hic desunt, quæ ex Pauli epitome sic collocanda sunt: *Mutæ dicuntur literæ, quod positæ in ultimis partibus orationis obmutescere cogant loquentes, vel quod parvæ exiguæque sint vocis, ut cum oratorem et tragœdum mutum dicimus, aut quod nullius fiant vocis cum in eas literas incidunt.* Dac.

[z] *Mutas literas et semivocales*....] Deest tantum, *In eo quem de tempore quo muta, &c.* Vide in 'solitaurilia.' Quæ sequuntur pertinent ad *manumitti.* Sic 'manumitti dicebatur servus sacrorum causa.' Locum adi. *Idem.*

[a] *Mutini*] Vide an ita scribi debeat, *in angiportu; de quo aris sublatis balnearia sunt postea facta domus CN. Calvini: cum mansisset ab urbe condita ad principatum Augusti.* Cetera non assequimur: sed addi possunt, quæ Paulus refert de mulierum sacrificio. Videndus etiam Tertullianus in Apolog. cap. 24. Arnob. lib. IV. contra gentes. Firmian. lib. I. cap. 20. Aug. lib. IV. cap. 11. de Civit. Dei. *Ant. Aug.*

Mutini] Ita explemus, *Mutini Titini sacellum fuit in Veliis, adversum murum Mustellinum in angiportu: de quo aris sublatis balnearia sunt facta Domitii Calvini: cum mansisset ab urbe condita ad principatum Augusti. Religiose et sancte cultum fuisse, manifestum est. Nam nunc ad sextum, et vicensimum extra urbem, ædiculam habet, ubi et colitur, et mulieres togis prætextis velatæ ei sacrificant.* Ultima sup-

Mustellinum [c] in angi *portu* de quo aris sublatis balnearia sunt *f*acta dom*us CN. Domitii* Calvini, cum mansisset ab urbe condita *ad pri*ncipatum Augusti *Cæsaris inviolatum* et sancte cultum *fuisset,* ut manifestum est *ex Pontificum libris.* Nunc ædiculam habet ad *sex*tum et vicensimum dextra v*ia juxta diverti*culum *viæ ubi et* colitur et *mulieres sacrificant* in e*a togis prætextis* vela*tæ*.

Mutini Titini sacellum fuit Romæ, cui mulieres [PAUL. velatæ togis prætextis [5] solebant sacrificare.

Mutire,[d] loqui. Ennius in Telepho: Palam mutire plebeio piaculum est.

MYOPARO [6] [e] genus navigii ex duobus dissimilibus formatum. Nam et midion, et paron per se sunt.[7]

5 Eadem ed. *prætextatis.*—6 Al. *Mioparo.*—7 Legunt Scal. Dac. *nam et Myon, et Paron per se sunt.*

NOTÆ

plevimus ex Paulo, ita ut negari non possit, quin vera verba reddiderimus. Nam ex....*iculum*, fecimus *ædiculam*. ex....*ine*, *mulieres*. Nam....*ine*, sunt apices literarum syllabæ, quæ est penultima in voce, *Mulieres*. Illud autem ...*vla*, quis dubitat esse reliquias vocis *Velatæ?* Jos. Scal.

Mutini Titini] Mutinum Titinum Priapum vocabant, quem nunc simpliciter vel Mutinum, vel Tutinum. Nam *Mutinum* vel *mutunum* membrum virile significat, ut et *Tutinum* sive *Tutunum*, nempe ex *tuta*, pro *puta*, *&c.* Nempe a *μυττὸς*, pudendum, *μυττὼν μυττῶνος*, muttonus. Et a *πόσθη*, *πόσθων πόσθωνος*, *pottunus* et *p* mutato in *t tuttunus*. Dac.

[b] *In Veliis*] Male al. *in velis*. Palatini montis pars versus Cœlium *Veliæ* dicebatur. *Idem.*

[c] *Murum Mustellinum*] Ubi murus iste fuerit nescio: forsan juxta collem Latiarem in Quirinali, ubi vicus fuit, qui *mustellarius* Varroni dicitur. *Idem.*

[d] *Mutire*] Vide in Conjectaneo tertio. *Mutire*, est ne *mu* quidem audere facere, quod Græci *γρύζειν*. Glossarium: 'Muttum, *γρύ*.' Etiam in idiotismo dicimus, 'ne muttum quidem audet dicere.' *Jos. Scal.*

Mutire] Idem quod 'mussare.' Lucil. 'Nec laudare hominem neque mu facere umquam.' *Mu* autem proprie canum est, unde *mutire* dicuntur, ut *gru* porcorum, qui *grunnire*. Dac.

[e] *Myoparo*] Lege, *nam et Myon, et Paron per se sunt.* Ab insulis Paro, Corcyra, dicta navigia, Parones, Cercuri. Quin et Syriaca lingua retinuit *Carcura*. Hoc enim est *Cercurus*: nisi mavis *κέρκον καὶ οὐρὰν* nomen dedisse a forma, propter longitudinem videlicet: a forma autem *μυῶνες*, hoc est, angusta, et oblonga: ut *myobarbum*, angustus et oblongus Liberi patris cantharus. Ut annotamus apud Ausonium. Mures enim et Mustellæ oblongo corpore. *Jos. Scal.*

Myoparo] Navicula piratarum. *Dac.*

Myrmillonica [8] [f] scuta dicebant, cum quibus de muro pugnabant: erant siquidem ad hoc ipsum [9] apta.

Myrtea [g] corona Papirius usus est, quod Sardos in campis myrteis superasset.

Mancipatus ita adoptantis [h] ut patris sui [10] heres [FEST. *erat, adoptivus enim ejus, qui* [11] *adop*tat, tam heres est,

8 Al. *Murmilonica.*—9 Quidam lib. *usum.*—10 Ed. Scal. *patri sui.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *suo.*—11 Eadem ed. *quo.*

NOTÆ

[f] *Myrmillonica*] Potius scuta, quibus gladiatores, Myrmillones scilicet, utebantur. *Idem.*

[g] *Myrtea*] Infra: Est fragmentum, quod pertinet ad literam S, de suis et necessariis heredibus. Cujus hæ extant reliquiæ. . . . *ut patri suo heres existeret. Et tam heres est, quam, si idem in potestate aliena non fuisset, suus heres: ut patet ex eo, quod ait Sulpitius, in ea oratione, quam dixit pro Aufidia.* Perspicuum est, quod ait, de eo, qui in adoptionem datus, a patre adoptivo emancipatus est. Tam enim is heres est beneficio Prætoris, quam si in aliena potestate non fuisset, suus heres futurus erat, jure civili: quanquam non ignoro in bonorum possessionibus nomen heredis καταχρηστικῶς poni. Prætor enim heredem facere non potest. *Jos. Scal.*

Myrtea] Mihi quidem ignoti sunt campi illi myrtei, ubi Sardos superavit Papirius. *Dac.*

[h] *Mancipatus ita adoptantis*] Ad literam *s* hoc fragmentum pertinere judicavit Scaliger, quia ibi de *suis* et necessariis heredibus agitur. Sed sic etiam illud non minus ad *m* literam pertineret, cum agat de eo, qui a patre mancipatus, et postea in adoptionem datus, ita adoptantis patris heres fit, ut patris sui naturalis suus heres erat. Animadverteram antequam in schedas incidissem. Hic autem aliud intendit Sulpicius, quam quod primo aspectu videri potest. Neque enim dicit mancipatum et adoptantis patris et patris naturalis suum heredem esse eodem tempore. Si ita diceret, peccaret certe. Nam mancipatus patris adoptivi tantum suus heres erat cum esset in ejus potestate. Equidem jure prætorio vocabatur in tertios heredes, rescisa scilicet emancipatione, hoc colore, quod licet desierit esse suus heres patris naturalis, non tamen desiit esse filius. At postquam placuit Justiniano emendare jus illud antiquum, filius, quem pater extraneo adoptandum dederat, in patris naturalis potestate remanet, ita ut patri adoptivo succedat tantum ab intestato. Necesse est igitur aliud voluisse Sulpicium. En tibi: Sui heredes dicuntur, qui sunt in potestate patris morientis, ut filius, filia, nepos, neptis, sive naturales, sive legitimi: leg. 1. ff. de suis et legitim. hered. § 2. Mancipatus autem in patris adoptivi familiam transibat, adeoque cum esset in ejus potestate recte ejus suus heres erat. Desinebatque patris sui naturalis suus heres esse, quia in ejus potestate esse desierat; sed si idem pater naturalis filium datum in adoptionem denuo readoptaverit, tum ille revertitur in potestatem patris, atque adeo suus heres est, leg. 12. 41. et

quam *si ex eo natus esset: sui patris quasi* in potestate alie*na non esset, ita est legitimus* et suus heres, ut p*atet manifeste ex eo quod ait Ser.* Sulpicius in ea oratio*ne, quam scripsit et habuit* pro Aufidia.

Munus[i] *ait Verrius dicitur administratio* reipublic*æ:*[12] *item magistratus aut præfectur*æ, imperii, *provinciæ, cum multitudinis univers*æ consensu, *atque legitimis in unum convenientis* populi comiti*is alicui mandatur per suffragia* ut capere eam *possit, Jussu populi demandatam,* certove ex *tempore ex fide sua et certum usque* ad tempus admi*nistrare.*

M. . . lebatarum.[k] . . . . .

12 Ead. ed. reip. public*æ*.

NOTÆ

ult. ff. de adopt. Itaque in verbis Festi, *Et sui patris quasi in potestate, &c.* subintelligitur sui patris *adoptantis*, et *τὸ esset*, id est, *fuisset*. Quod et amico meo Vincentio Collessoni J. C. doctissimo in mentem video venisse. Porro hic *mancipatus* est *datus* in adoptionem, nam emancipationis verbo, quod latissime manat, continetur etiam datio in adoptionem. Qui enim a patre naturali dabatur in adoptionem alteri, adoptaturo eo mancipabatur per æs et libram: leg. ult. cod. de adopt. *Idem.*

[i] *M. . . .*] Certum est, hic de Munere Festum scripsisse: nempe Munus esse administrationem rei publicæ: et curam imperii, quod plebis universæ totiusque populi Comitiis delatum, ac mandatum est: ut fere in hanc sententiam scripsisse videatur: Munus, dicitur administratio reipublicæ, magistratus, præfecturæ, imperii, provinciæ. Cum multitudinis universæ consensu atque legitimis populi Comitiis mandatur, ut capere eam jussu populi, certove ex tempore, et certum ad tempus administrare possit. *Jos. Scal.*

Munus] Vide supra post 'Munitio.' *Munera* sunt officia. 'Honores' vocat Horatius. Et inde munera dicti sunt ludi, qui populo dabantur ab iis qui munere instructi, &c. *Dac.*

[k] *M. . . . lebatarum*] 'Mille beatarum urbium. . . s stetit pro regno. . . . . dixisse ait Veranius in libro priscarum vocum: quod ei summæ originem ac caussam Græcus sermo dederit: eo autem non omnes uti.' His proximum nescio quid dixisse videtur Festus, et recte ei summæ causam dedisse Græcorum sermonem. Gellius libro I. cap. 16. 'Mille,' inquit, 'non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, sed quod χιλιάς. et sicuti una χιλιὰς, et duæ χιλιάδες, unum mille, et duo millia, certa atque directa ratione dicitur.' Puto autem testimonium illud, quod producit Veranius, esse ex scriptis Catonis. *Jos. Scal.*

M. . . . . lebatarum . . . .] Hæc viris doctis negotium facessunt. Ego a sequentibus puto disjungenda et componenda cum istis *mensæ in ædi-*

Mille urbium populus stetit[1] pro regno *dixisse ait*. . . . . Veranius in libro: *quem inscripsit Priscarum* vocum, quod ei summæ *videatur originem dedisse ac* causam Græcus *Sermo* χιλιὰς *et* χιλιάδες, eo autem *non omnes uti*.

NOTÆ

bus: nam in schedis ita scriptum, 'cujusmodi est parentatio non sacrificium........magno cr.... tenebat aram............' postea sequebatur 'mille urbium populus stetit,' ut supra. Non dubium est igitur quin illud *lebatarum* sit pro illo, *tenebat aram*. Et in iis Festus nobis ritum aliquem explicabat, quem divinare nequeo. Putabat doctiss. Fulv. Ursinus huc pertinere, quod ait Varro lib. v. rerum divinarum apud Macrob. lib. III. cap. 2. aras primum ansas dictas, quod esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. Virgil. 'Talibus orabat dictis arasque tenebat.' *Dac.*

[1] *Mille urbium populus stetit*] Lege, *Mille urbium populis stetit pro regno.* Aiebat, quisquis ille sit, unde hoc Verrius desumpsit, pro regno obtinendo populos mille urbium perdidisse, &c. Hoc autem *mille urbium*, Verrius adduxit, ut probaret τὸ *mille* a Veteribus usurpatum eo consensu, quo Græci dicunt χιλιὰς *mille urbium*, non *mille urbes*: sic Gellius lib. I. c. 16. 'Mille non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, sed quod χιλιὰς, et sicuti una χιλιὰς, et duæ χιλιάδες, unum mille, et duo millia, certa atque directa ratione dicitur.' *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XII.

[Fest.

Naccæ[a] appellantur vulgo fullones, ut ait Curiatius, quod nauci non sint, id est,[1] nullius pretii. Idem sentit etCincius : quidam aiunt, quod omnia fere opera ex lana nacæ dicantur a Græcis.[2]

[Paul.

Naccæ appellantur fullones, quod nauci non sint, id est, nullius pretii : omnia fere opera ex lana nacæ dicuntur a Græcis.

Nænia[3] [b] est carmen, quod in funere laudandi gratia canta-

1 Vet. Cod. *id quod est.*—2 Scribendum monet Scal. *Nace, dicantur a Græcis νάκη.*—3 Al. *Nenia.*

NOTÆ

[a] *Naccæ*] Scribe, *Nace, dicantur a Græcis νάκη.* Apuleius lib. IX. 'Nam et opportune maritus foris apud Naccam proximum cœnitabat.' *Jos. Scal.*

[b] *Nænia*] Scribe, *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat, a jejunitate dictum? Deinde scribe, *chordarum ultima νήτη dicitur.* Glossarius : 'Nænia, ἀτονία.' ignavia scilicet. Nam et Nænia pro ineptiis. *Idem.*

Nænia carmen] Multum abest quin Festus ad verum *neniæ* etymon accesserit. *Neniæ* Hebraicum et Syriacum vocabulum, non Phrygium, quod putant Grammatici. Et planctum sonat; *nini* enim est *plange* apud Prophetam: unde et Phryges, et post illos Græci veteres νηνίατον vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infrequens est. Immo Hebræi miri θρηνῳδοὶ fuerunt. Quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim su-

tur ad tibiam. Sunt, qui eo verbo finem significari putant. Quidam volunt næniam ideo dici, quod voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt næniæ [4] ductum [5] nomen ab extremi intestini vocabulo; Græci enim *νέτον* [c] extremum dicunt.[6] Sive quod chordarum ultima *νέτη* dicitur, extremam cantionis vocem næniam appellarunt.

Nænia est [d] *carmen, quod in funere laudandi* gratia [FEST.

4 Quidam lib. *Quidam autem næniæ.*—5 Alii libri *dictum.*—6 Scribendum monent Scal. Dac. *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt:* et mox *chordarum ultima νήτη dicitur.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *νέατον* et *νεάτη*.

NOTÆ

per his notavimus in conjectaneis nostris. *Scal.* Alii ab Hebræo *nin* puer *neniam* deducunt, ut sit proprie *nenia*, quidvis puerile, aut ad pueros spectans, ut cantilena, quæ pueris a nutricibus canitur, ut somno occupentur. Arnob. lib. VII. 'Somni enim quiete solvuntur, occuparique ut hoc possint, lenes audiendæ sunt neniæ.' Inde, quod in funere infantium canebatur, *nenia* dictum, &c. Sed verisimilius est *neniam* prius de cantu funebri dictam fuisse, et deinde ad alia tralatam, et ita dici cœptas res frivolas et nugas, præsertim cum 'nugæ' et 'mortuaria' sic proprie dicebantur, quæ canebantur in mortuorum laudem. Plaut. Asinaria: 'Hæc sunt non nugæ, non enim mortualia.' Quod etiam origo declarat, nam *nugæ*, Hebraicum et Syriacum vocabulum, (id sonat mœrorem, sicut *nenia* planctum,) de aliis quibusvis tetris rebus et frivolis dictæ sint. *Dac.*

Nænia] Magna pars verborum Festi intelligitur ex Pauli epitome. Cetera sunt exempla, quibus ostendebatur verum esse, quod dicebat. Plauti est fortasse in Truculento: 'hera apud nos dixit Næniam de bonis.' *Ant. Aug.*

[c] *Græci enim νέτον*] Lege cum Scaligero, *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat a jejunitate sic dictum? a *νηστεύω*, scilicet, jejuno, unde et Latinis *jejunum* dicitur. Scribe infra, *quod chordarum ultima νήτη dicitur.* Vel etiam *νεάτη*, ut est apud Platonem. *Dac.*

[d] *Nænia est* . . .] *Nænia est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam: quod vocabulum Afranius in Materteris posuit: næniam inter exequias cantitabant. Sunt qui eo verbo finem significari crediderunt. Plautus* . . . . *abi ergo* . . . . . *Idem: huic homini amanti mea hera dixit domi et apud nos næniam de bonis mesto. Quibusdam dictam placet, quod ei voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt næniæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo: quo vocabulo utitur Plautus in Bacchidibus: Si tibi est machæra, at nobis vervina est domi. Qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris, Confossiorem soricina nænia. Sive quod eam vocem flendo efferimus: sive, quod chordarum ultimas Græci νήτας dicunt, extremam cantionis vocem ab eo næniam appellarunt.* In his videmus Verrio seu Festo placuisse ex quorundam

can*tatur ad tibiam: Quod* voca*bulum Afra*nius in ma*ter-teris posuit: Næniam antem inter exse*quia canti*tabant. Sunt, qui eo verbo finem sig*nificari[e] credi*derunt. Plautus in* . . . . abi ergo . . . . idem huic homi*ni amanti*[f] *mea hera* dixit domi,

NOTÆ

sententia *næniam* significare finem: ideo in Truculento Plautina *næniam* dixit, idem esse, quasi supremam dixit, vale dixit: in superiore enim testimonio mutilo, illa verba ABI ERGO facile declarant, *næniam* dicere, idem esse, ac abire jubere. Manifestum autem verba Plautina ex Truculento producta esse: quæ tamen hodie sequius habent ita: *huic homini amanti mea hera apud nos næniam dixit de bonis.* Nam glossemata sunt illa DOMI et MESTO ad explicandam sententiam. Nemo tamen negaverit plane ita olim Festum scriptum reliquisse: sicuti et illa ex Bacchidibus, quæ proxime sequuntur: quæ et ipsa aliter in nostris exemplaribus concepta sunt illo versu: 'Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris:' ubi notandum in Epitome ex officina mutilatoris illa verba deprompta esse: 'Græci enim νέτον extremum dicunt.' Non enim assecutus est Festi interpretationem, qui censet *næniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter hillam dicunt: ab eo Plautum dixisse 'confossiorem soricina nænia:' hoc est, tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod hilla soricina non minutius esset. Sed profecto in eo longe errare Festum alibi docebimus. Quod infra legitur, *Sive quod eam vocem flendo efferimus*, idem prope est cum illo, quod superius dixerat: *quod ei voci similior flentium querimonia sit*: vult enim *næniam* ὀνοματοπεποιῆσθαι. quod scilicet flentes videntur eam vocem efferre: et sane olim adolescentes docuimus eam vocem ab Hebræa lingua manasse sine ullo prorsus dubio, in qua *Nini* est *Plange plange.* נהי נהי apud Prophetam: unde et Phryges, et post illos Græci veteres νηνίατον vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infrequens est. Immo Hebræi miri θρηνῳδοὶ fuerunt: quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim super his notavimus in Conjectaneis nostris. Porro perperam νεάτας pro νήτας, tam in Epitome, quam in ipsius Festi reliquiis excusum fuit. *Jos. Scal.*

[e] *Finem significari*] Nescio an hic Plauti verba laudarit Festus ex Pseudol. v. 1. 'id fuit nænia ludo.' Ibi enim nænia, finis. Inde autem tracta est hæc loquendi ratio, quod iis, qui vitam finierant, nænia cantabatur, &c. Hæc verba *abi ergo*, quo pertineant nescio. Immo ejusdem Plauti sunt, sed leviter corrupta. Lego, *ubi ego circumvertor, cado, id fuit nænia ludo.* Et ita Festum legisse nemo dubitabit, quem nunc ita facile supplebis. *Plautus in Pseudolo, ubi ego circumvertor, cado, id fuit nænia ludo. Idem, &c.* Hodie in impressis Plauti libb. abest vox *ego*. Dac.

[f] *Huic homini amanti*] Ex Plauti Truculento: 'Huic homini amanti

tur ad tibiam. Sunt, qui eo verbo finem significari putant. Quidam volunt næniam ideo dici, quod voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt næniæ [4] ductum [5] nomen ab extremi intestini vocabulo; Græci enim *νέτον* [c] extremum dicunt.[6] Sive quod chordarum ultima *νέτη* dicitur, extremam cantionis vocem næniam appellarunt.

Nænia est [d] *carmen, quod in funere laudandi* gratia [FEST.

4 Quidam lib. *Quidam autem næniæ.*—5 Alii libri *dictum.*—6 Scribendum monent Scal. Dac. *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt:* et mox *chordarum ultima νήτη dicitur.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *νέατον* et *νεάτη.*

NOTÆ

per his notavimus in conjectaneis nostris. *Scal.* Alii ab Hebræo *nin* puer *neniam* deducunt, ut sit proprie *nenia*, quidvis puerile, aut ad pueros spectans, ut cantilena, quæ pueris a nutricibus canitur, ut somno occupentur. Arnob. lib. VII. 'Somni enim quiete solvuntur, occuparique ut hoc possint, lenes audiendæ sunt neniæ.' Inde, quod in funere infantium canebatur, *nenia* dictum, &c. Sed verisimilius est *neniam* prius de cantu funebri dictam fuisse, et deinde ad alia tralatam, et ita dici cœptas res frivolas et nugas, præsertim cum 'nugæ' et 'mortuaria' sic proprie dicebantur, quæ canebantur in mortuorum laudem. Plaut. Asinaria: 'Hæc sunt non nugæ, non enim mortualia.' Quod etiam origo declarat, nam *nugæ*, Hebraicum et Syriacum vocabulum, (id sonat mœrorem, sicut *nenia* planctum,) de aliis quibusvis tetris rebus et frivolis dictæ sint. *Dac.*

Nænia] Magna pars verborum Festi intelligitur ex Pauli epitome. Cetera sunt exempla, quibus ostendebatur verum esse, quod dicebat. Plauti est fortasse in Truculento: 'hera apud nos dixit Næniam de bonis.' *Ant. Aug.*

[c] *Græci enim νέτον*] Lege cum Scaligero, *Græci enim νῆστιν extremum intestinum dicunt.* At quis ignorat a jejunitate sic dictum? a *νηστεύω*, scilicet, jejuno, unde et Latinis *jejunum* dicitur. Scribe infra, *quod chordarum ultima νήτη dicitur.* Vel etiam *νεάτη*, ut est apud Platonem. *Dac.*

[d] *Nænia est ...*] *Nænia est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam: quod vocabulum Afranius in Materteris posuit: næniam inter exequias cantitabant. Sunt qui eo verbo finem significari crediderunt. Plautus .... abi ergo ..... Idem: huic homini amanti mea hera dixit domi et apud nos næniam de bonis mesto. Quibusdam dictam placet, quod ei voci similior querimonia flentium sit. Quidam aiunt næniæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo: quo vocabulo utitur Plautus in Bacchidibus: Si tibi est machæra, at nobis vervina est domi. Qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris, Confossiorem soricina nænia. Sive quod eam vocem flendo efferimus: sive, quod chordarum ultimas Græci νήτας dicunt, extremam cantionis vocem ab eo næniam appellarunt.* In his videmus Verrio seu Festo placuisse ex quorundam

can*tatur ad tibiam: Quod voca*bu*lum Afra*nius in ma*ter-teris posuit: Næniam antem inter exse*quia canti*tabant. Sunt, qui eo verbo finem si*gnificari[e] credi*derunt. Plautus in* . . . .
. . . .
. . . abi ergo . . . .
. . idem huic homi*ni amanti*[f] *mea hera* dixit domi,

NOTÆ

sententia *næniam* significare finem: ideo in Truculento Plautina *næniam* dixit, idem esse, quasi supremam dixit, vale dixit: in superiore enim testimonio mutilo, illa verba ABI ERGO facile declarant, *næniam* dicere, idem esse, ac abire jubere. Manifestum antem verba Plautina ex Truculento producta esse: quæ tamen hodie sequius habent ita: *huic homini amanti mea hera apud nos næniam dixit de bonis.* Nam glossemata sunt illa DOMI et MESTO ad explicandam sententiam. Nemo tamen negaverit plane ita olim Festum scriptum reliquisse: sicuti et illa ex Bacchidibus, quæ proxime seqnuntur: quæ et ipsa aliter in nostris exemplaribus concepta sunt illo versu: 'Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris:' ubi notandum in Epitome ex officina mutilatoris illa verba deprompta esse: 'Græci enim νέτον extremum dicunt.' Non enim assecutus est Festi interpretationem, qui censet *næniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter hillam dicunt: ab eo Plautum dixisse 'confossiorem soricina nænia:' hoc est, tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod hilla soricina non minutius esset. Sed profecto in eo longe errare Festum alibi docebimus. Quod infra legitur, *Sive quod eam vocem flendo efferimus*, idem prope est cum illo, quod superius dixerat: *quod ei voci similior flentium querimonia sit:* vult enim *næniam* ὀνοματοπεποιῆσθαι. quod scilicet flentes videntur eam vocem efferre: et sane olim adolescentes docuimus eam vocem ab Hebræa lingua manasse sine ullo prorsus dubio, in qua *Nini* est *Plange plange.* נהי נהי apud Prophetam: unde et Phryges, et post illos Græci veteres νηνίατον vocarunt. Ab illis autem nationibus Syriæ morem illum præficarum deductum esse nemo ignorat, nisi qui in Veterum historiis infreqnens est. Immo Hebræi miri θρηνῳδοὶ fuerunt: quod crebro in Prophetarum libris occurrit. Vide quæ utiliter olim super his notavimus in Conjectaneis nostris. Porro perperam νεάτας pro νήτας, tam in Epitome, quam in ipsius Festi reliquiis excusum fuit. *Jos. Scal.*

[e] *Finem significari*] Nescio an hic Plauti verba laudarit Festus ex Pseudol. v. 1. 'id fuit nænia ludo.' Ibi enim nænia, finis. Inde autem tracta est hæc loquendi ratio, quod iis, qui vitam finierant, nænia cantabatur, &c. Hæc verba *abi ergo*, quo pertineant nescio. Immo ejusdem Plauti sunt, sed leviter corrupta. Lego, *ubi ego circumvertor, cado, id fuit nænia ludo.* Et ita Festum legisse nemo dubitabit, quem nunc ita facile supplebis. *Plautus in Pseudolo, ubi ego circumvertor, cado, id fuit nænia ludo. Idem, &c.* Hodie in impressis Plauti libb. abest vox *ego*. Dac.

[f] *Huic homini amanti*] Ex Plauti Truculento: 'Huic homini amanti

et apud *nos de bonis.* *Næ*niam esto quosda *dicunt velle ideo dici.*

Næniam quod ei voci sim*ilior querimonia flentium* sit: quidam aiunt neniæ *ductum nomen ab extre*mi intestini vocabulo, *ad quod probandum testimo*nio utitur Plautus, *Bacchidibus:*[g] *Si tibi est Ma*chæodem ad *nobis vervinæ est domi qua quidem ego* te reddam *ubi me irritaveris Confossio*rem so*rricina Nænia: sive quod extremam flen*do efferimus *eam vocem, quærendoque, nam* Græci *νεάτας extremum* dicunt. *Sive quod chordarum* ultima *νεάτα dicitur, appellarunt extremam cantionis vocem Næniam.*

Næniæ Deæ[h] sacellum extra portam Viminalem [Paul. fuerat dedicatum.

NOTÆ

mea hera apud nos dixit næniam de bonis.' Ista enim *domi* et *mesto*, a Festo posita supra hæc verba *apud nos* et *huic homini*, ad sententiam explicandam, ut optime animadvertit Scaliger. Ibi autem *neniam dixit* idem est, quod, supremam dixit, vale dixit, abire jussit, eadem ratione, qua supra diximus. Non vero, ut Lambinus interpretatur, 'cantavit carmen leve, atque inane,' &c. quod ridiculum est. *Idem.*

g *Plaut. Bacchidibus*] IV. 8. Sed aliter in nostris exemplaribus: *Si tibi est machæra at nobis vervina est domi, Qua quidem ego te faciam, si me irritaveris, Confossiorem soricina nænia.* Hic autem censet Festus *Neniam* esse minutissimum intestinum, quod aliter *hillam* dicunt. Et inde Plautum dixisse confossiorem 'soricina nenia,' hoc est tam confectum vulneribus, ut ex eo nihil relinqueretur, quod hilla soricina non esset minutius. Sed longe hic errare Festum dicit Scaliger, neque tamen ipse suam nobis sententiam aperit. Mihi vero non Festus tantum, sed ii omnes, quos hic aliquid tentasse video, longe a scopo videntur aberrasse, quorum alii ex Arnobio *neniam*, *intestinum* etiam interpretantur. Alii *soricinam neniam* vocem esse dicunt, quam emittit sorex, quæ sæpe ad illam vocem deprehenditur et confoditur. Quod cui unquam probari possit? Sed ne aliis arguendis immoremur diutius, tandem videamus, an nobis aliquid, si non verius, verisimilius saltem repertum sit. Rem tribus verbis confectam dabo. Per *soricinam neniam* machinulam intelligo, capiendis soricibus denticulatim aculeis confixam, quæ inde *nenia* dicta est, quod ibi *neniam*, funebrem cantum, sorices captæ canunt. Quare eleganter et venuste dixit Plautus *confossiorem soricina nenia.* Idem.

h *Næniæ Deæ*] Nenia, Dea funerum, ubi *nenia* canebatur. Augustin. de Civit. Dei lib. v. cap. 9. 'Et Deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad Neniam Deam, quæ in funeribus senum cantatur.' Arnob. lib. I. 'In tutela sunt Orbonæ Orbati liberis parentes: In Neniæ quibus extrema sunt tempora.' Sic Tibicen, qui *Neniam* canebat, dictus etiam *Nenia.* Idem.

Næniæ Deæ sacellum ultra portam *Viminalem.* [FEST. *Nunc tantum habet ædiculam.*[7]

Nævia silva[i] dicta juxta urbem, quod Nævii cujusdam fuerit.[8] [PAUL.

Næviam silvam vocitatam extra[k] *urbem ad milliare quar*tum, quod Nævii cuj*usdam ibi domus fuerit, a quo* nemora Nævia ap*pellata etiam fuisse, Verrius* ait, quam obprobrii loco *objici ab antiquis solere,* quod in ea morari ads*uessent perditi ac nequam h*omines, testis est M. *Cato in ea, quam scripsit in M.* Cœlium si se appella*visset, orsus iterum* a porta Nævia atque *exinde in nemora Nævia a domo procul Nævia: inde di*cunt proverbi*um natum esse a domo Nævia quod* refertur a V*errio.*[9] [FEST.

---

7 In ed. Scal. hæc ita extant:
PAULUS. Næniæ Deæ sacellum extra portam Viminalem fuerat dedicatum. *Nunc tantum habet ediculum.*
FESTUS. . . . sacellum ultra portam . . .
. . . ædiculam.
8 Quidam lib. *fuerat.*—9 In ed. Scal. ita:
Næviam silvam vocitatam extra *urbem ad milliare quan*tum, quod nævii cu*jusdam ibi domus fuerit a quo* nemora Nævius ap*pellata etiam fuisse, Verrius* ait quam ob probri loca *abjici ab antiquis solere,* quod in ea morari ad*suessent perditi ac nequam h*omines. testis est M. *Cato in ea quam scripsit* in M. Cœlium si se appella*visset orsus, iter eram* a porta Nævia atque *ex inde in nemora.*
Nævia a domo procul Nævia unde dicunt proverbi*um natum esse a domo Nævia quod* refertur a V*errio.*
Vide infra.

NOTÆ

[i] *Nævia silva*] Varro lib. IV. de Lingua Lat. 'Sequitur porta Nævia, quod in nemoribus Næviis. Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.' Ex his Festi verba intelliges: referebatur M. Catonis locus, ex Oratione in Cœlium si se appellaverit. Proverbium autem, quod Verrius referebat, ignoro. *Ant. Aug.*

Nævia] Infra omnino succenturiandum ita: *Næviam silvam vocitatam extra urbem ad. . . . . . milliarium: quod Nævii cujusdam ibi domus fuerit: a quo nemora Nævia appellata fuisse ait: quam obprobrii loco objici solere, quod in ea morari adsuessent perditi homines, testis est M. Cato in ea in Cælium si se appellasset: a qua silva porta Nævia: atque ea. . . . . .* Quæ sequebantur tantum indicabant Silvam Næviam, quæ opprobrii loco objiciebatur, venisse in proverbium, idque proverbium etiam ab ipso Verrio referri. *Jos. Scal.*

[k] *Næviam silvam vocitatam extra*] Næviæ portæ et Næviæ sylvæ meminit Varro lib. IV. de L. L. 'Sequitur porta Nævia, quod in nemoribus Næviis. Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit.' Livius etiam lib.

Nancitor[1] in duodecim, nactus erit, prædatus erit.[10] Item in fœdere Latino PECUNIAM QUIS[11] NANCITOR, HABETO: ET SIQUID PIGNORIS NANCISCITOR,[12] SIBI HABETO.

Nanum[m] Græci[13] vas aquarium dicunt humile, [PAUL. et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum; unde nani pumiliones[14] appellantur.

10 Vet. lib. *prænovatus erit.*—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *qui.*—12 Ed. Scal. *nanciscitur.* Vir doct. in marg. conj. *nancitor.*—13 Ante verba *Nanum Græci, &c.* in ed. Scal. inseruntur verba Pauli: *Nancitor, nactus erit:* ita:

PAULUS. Nancitor nactus erit.
Nanum Græci, &c.

14 Ed. Scal. *pomiliones.*

NOTÆ

II. Hæc porta Plinio 'Lavicana.' Hodie 'porta major,' ab ædificii magnificentia, propter ductum aquæ Claudiæ, cujus ibi vestigia cernuntur. Eandem etiam a vetustioribus 'roduscalanam' dictam volunt, quod falsum est. Vide 'Rodusculana.' Illa *orsus iterum*, usque ad *unde*, verba sunt Catonis, ex oratione, quam habuit in Cœlium si se appellasset. Eam iterum laudat Festus in voce 'spatiatorem.' *Dac.*

[1] *Nancitor*] PEQUNIAM. QUIS. NANCITOR. HABETO. ET. SI. QUID. PIGNERIS. NANCITOR. SIBEI. HABETO. *Nancitor* pro *nancitur*, et *nancitur* pro *nanciscitur:* ut, apiscitur. QUIS pro QUI, ἀρχαϊκῶς. Erat caput in fœdere Latino, ut, intra decem dies post contestatam litem creditori satisfieret. Hic vero vult ipsum pignus sibi habere, si post illud tempus ipsi satisfactum non sit. Vel potius intelligit, quod ante bellum contraxerit Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, uti id valeat. *Jos. Scal.*

[m] *Nanum*] De hoc quid judicii nostri sit, vide in Conjectaneis. In Glossario: 'Bardatus, νάννος, τὸ σκεῦος.' Scribe *barbatus.* Pumilio Græcum quoque est, πυγμαλίων. Idem enim ac πυγμαῖος, ut a simo, σιμαλίων, et similia. Porro superest tantum de verbis Festi: ad imitationem ejusmodi hominum, aqualem humilem et concavum, quem vulgo situlum barbatum vocant, dictum fuisse. Reliqua supplebis ex Gellio, libro XIX. cap. 13. Quasi quod hic in Festo desideratur, ita explendum sit: *Nani, humili et brevi statura homines: unde ad imitationem, &c.* Jos. Scal.

Nanum] A Græco νάνος. Meminit Varro lib. VI. de L. L. 'Vas aquarium vocant futum, quo in triclinio allatam aquam infundebant, quo postea accessit nanus cum Græco nomine, et cum Latino nomine Græca figura barbatus.' Ab eo pumiliones *nani* dicti, ut ait Paulus. Sed contra est; nam a nanis, id est, pumilionibus, vas aquarium nani nomen accepit. Id indicat infra Festus. Pumilio Græcum quoque est πυγμαλίων, idem enim ac πυγμαῖος. Ut a simo σιμαλίων, et similia. *Dac.*

. . . tionem[n] ejus. . . . . .

Nanum Græci vas aquarium dicunt, humilem et *con-* [FEST. *cavum, quod vulgo vocant situlum* barbatum, *unde nani pumiliones appellantur.*

Napuras[o] nectito cum dixit Pontifex, funiculi ex stramentis fiunt.

Napuræ funiculi.[15]

Nare a nave dictum: quod aqua feratur natans, ut [PAUL. navis. Natare est sæpius nare, ut dictitare, factitare.

Nare[p] a nave ductum[16] Cornificius ait, quod aqua [FEST. feratur natans, ut navis.[17] Ennius libro septimo: Alter nare cupit, alter pugnare paratust. Plautus in Aulularia: Quasi pueri, qui nare discunt, scirpea induitur ratis. Natare igitur est sæpius nare, ut dictitare, factitare.

Nares[q] appellari putant, quod per ea nasi foramina odoris cujusque nari fiamus.[18]

Narita[19][r] est genus piscis minuti. Plautus: Muriaticam au-

15 Ead. ed. *feniculi.*—16 Al. *dictum.*—17 Vet. cod. *avis.*—18 Vett. edd. *flamus.*—19 Ed. Scal. *Narica.*

NOTÆ

n . . . . *tionem*] Deest spatium ad integra Festi verba capienda, quæ etiam in schedis confusa. Lege: *Nani pumiliones appellantur. Ad imitationem ejusmodi hominum, Nanum Græci vas aquarium dicunt, humile et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum.* Vide Gell. lib. XIX. cap. 13. Gloss. 'barbatus, νάννος, τὸ σκεῦος.' *Idem.*

o *Napuras*] Vide 'Nectere.' *Ant. Aug.*

Napuras nectito] Verba sunt ex commentario sacrorum: 'Pontifex minor ex stramentis napuras nectito,' hoc est, funiculos facito quibus sues adnectantur. *Dac.*

p *Nare*] Non a *nave*, ut putat Festus, sed a *νέω, νῶ*, vel a *νάω*, fluo. A supino *natum, natare*, ut a 'dico,' 'dictum,' 'dictare.' Infra versus Plauti sic legendus: *Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Etsi aliter hunc versum alibi legit Festus in voce 'Scirpus.' *Idem.*

q *Nares*] Idem Donat. in Adelph. 'Nares a naritate dictæ sunt, quod nos odoratu doceant præsto et prope esse, quod adhuc oculi non vident.' Sed frustra; *nares* enim a Græco *ῥῖνας* per transpositionem. *Idem.*

r *Narita* [*Narica*] Scribe, *narita.* *νηρίτης*. Versus autem Plauti ita legendi: *Muriatica autem video in vasis stagneis: Bonam naritam, et camarum, et tagenia: Equinos fartos, conchas piscinarias.* *Equinos* scriptum ἀρχαϊκῶς, pro *Echinos.* Stagneum vas intelligit, ni fallor, incrustatum. Nam stagnare erat περιπεταλοῦν τὰ ἄγγη. Vulgo in idiotismo dicimus *incitriare.* Eo no-

tem video in vasis stagneis[s] naritam bonam, et canutam, taguma quinas fartas conchas piscinarias.

Narita genus piscis minuti. [PAUL.

Nassa[t] est piscatorii[20] vasis genus, quo cum in- [FEST. travit piscis, exire non potest. Plautus: nunquam hercule ex ista nassa hodie ego escam petam.

Nassiterna[1 u] est genus vasis aquarii ansati, et patentis,

20 Quidam lib. *piscatoria.*—1 Scal. et Dac. scribunt *Nasiterna.*

NOTÆ

mine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Hesych. *Νέβεστα, πετάλματα τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν σικελῶν.* lego: *πεταλώματα τῶν ἱερῶν καινῶν σκευῶν.* Stagnare ergo, *περιπεταλοῦν, γανῶσαι, γναθοῦν, στομοῦν.* Sic enim malumus, quam stagnea vasa interpretari *κασσιτερινὰ,* quanquam non displicet. Quam alieno a Plauti mente sensu Turnebus hos versus restituere conatus sit, facile, qui hominis emendationem cum hac nostra contulerit, deprehendere poterit. *Jos. Scal.*

Narita] Ostrei genus, *νηρῖται* Græcis. Plauti versus sic legendi: *Muriatica autem video in vasis stagneis, Bonam Naritam, et Camarum et tagenia, Equinos fartos, conchas piscinarias.* Per muriatica, salsamenta intellige, quæ in muria servabantur. *Camarum* scriptum unico *m*, veteri consuetudine pro *Cammarum*, et apud Hesych. *Κάμαρον.* *Tagenia* sunt pisces, *Ταγηνισταὶ*, qui et ipsi in muria. Vide Athenæum. *Equinos* antique pro *echinos.* Echinos fartos vocat, qui farciebantur, id est, saginabantur in vivariis, sicut 'conchas piscinarias,' quæ in piscinis: (sic fartores apud Terent. qui aves altiles farciunt, saginant:) atque adeo Muriaticorum nomine Plautus pisces omnes, qui ab eo enumerati sunt comprehendit. Et ne dubites de hac correctione audi Plin. lib. I. cap. 8. 'Sic halex pervenit ad Ostreas, Echinos, Urticas, Cammaros, Mullorum jecinora, innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere.' Satin aperte eosdem pisces inter muriatica, id enim est *halex*, *τὸ τάριχος*, recensuit, quos Plautus? Quare tam boni versus in situ et squalore relinquendi non erant. Scalig. in conjectan. ad Varron. *Dac.*

[s] *In vasis stagneis*] Vasa intelligit, ni fallor, incrustata, nam stagnare erat *περιπεταλοῦν τὰ ἄγγη.* Vulgo in idiotismo dicimus *invitriare.* Eo nomine crustariæ tabernæ Romæ institutæ. Sic enim malumus, quam stagnea vasa interpretari *κασσιτερινὰ*, quanquam non displicet. Scal. *Idem.*

[t] *Nassa*] Plaut. in Milite: 'Nunquam Hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Ant. Aug.*

Nassa] Gloss. 'Nassa, *κύρτος ἁλιευτικός.*' Versus Plauti: 'Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.' *Dac.*

[u] *Nassiterna*] Vid. Fulgent. Placiad. de antiquis vocibus. *Ant. Aug.*

Nassiterna] Scribo, *Nasiterna*: quod tres nasos, hoc est, ansas haberet: ita Vatinianis calicibus assignat nasos Martialis: et Juvenalis: 'Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quatuor.' E.

quale est quo equi perfundi solent. Plautus in Bacchidibus: Ecquis evocat cum nassiterna, et cum aqua istum impurissimum? et in Nervolaria: [x] Ecquis effert [2] nassiternam cum aqua sine suffragio? et Cato in ea oratione quam composuit in Q. Sulpicium. Quotiens vidi trullos, nassiternas, pertusos [3] aqualis, matellas sine ansis.

Nassiterna genus vasis aquarii ansati, et patentis.

Natinatio dicebatur negotiatio; et natinatores ex eo seditiosi. [PAUL.

Natinatio[y] *dicebatur negotiatio*, et Natinatores *ex eo, seditiosi, negotia* gerentes M. Cato in . . . . . *tum*ultu Macedoniæ, Etruriam Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse. [FEST.

Natio[z] genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt. In pecoribus quoque bonus proventus feturæ, bona natio dicitur. [PAUL.

2 Ed. Scal. *Ecquis huc effert.*—3 Ead. ed. *perfusos.*

NOTÆ

quos post confecta spatia solere perfusione aquæ recreari in Circensibus intellige, cum ait, 'quale est, quo equi perfundi solent.' Ulpianus lib. IV. de his qui notantur infamia: 'Neque thumelici, neque xustici, neque agitatores, neque qui aquam equis spargunt.' Versum autem Plauti iisdem fere verbis ex eadem fabula producit Fulgentius Placiades. Catonis verba emendamus: *Quotiens vidi trulleos, nasiternas, pertusos aquales, matellas sine ansis.* Jos. Scal.

[x] *In Nervolaria*] Versus Plauti, quem ex Nervolaria laudat Festus, is hodie legitur in Sticho II. 2. 'DI. Ecquis huc affert nasiternam cum aqua? GE. Sine suffragio Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit.' Verba Catonis sic legit Scalig. *Quotiens vidi trulleos, nasiternas, pertusos aquales, matellas sine ansis.* Dac.

[y] *Natinatio*] Festus refert verba Catonis ex Originibus, ut arbitror, qui scripserat, 'audito tumultu Macedoniæ, Etruriam, et ceteros natinari,' id est, tumultuari. *Ant. Aug.*

Natinatio] *Natinatio, negotiatio: et natinatores, negotia gerentes. M. Cato in. . . . audito tumultu Macedoniæ, Etruriam, Samnites, Lucanos inter se natinari, atque factiones esse.* Isidorus: 'Natinare, negotiari.' Est autem non tam priscum verbum, quam prisca verbi forma: 'natare,' 'natinare,' ut, 'iter,' 'itiner:' 'jecur,' 'jecinur:' 'prodeunt,' 'prodinunt,' et similia. Est ergo *natinare*, more natantium, semper in negotiis fluctuare. *Jos. Scal.* Isidor. 'nagare, vacillare, huc et illuc fluctuare.' Lege, *natare.* Dac.

[z] *Natio*] Præter ea, quæ Paulus scribit, ex verbis Festi tantum elici-

Nationem,[a] *item apud antiquos* natum. Ci*ncius, ge- nus hominum, qui non aliunde venerun*t, sed ibi *nati sunt, significare ait, qui et na*tionem ait *non tantum universim de om*nibus, sed *etiam de singularibus quoque hominib*us sejunctim *dici solere, Sinnius autem Capi*to omnia fere *genera hominum per nationes dividi, ut Cures* Sabinos, *Hernicos, Æquos, item Volscos. In pecori*bus quoque bonus *proventus feturæ, bona natio dicitur.* [FEST.

Navali corona solet donari, qui primus in hostium navem armatus transilierit. [PAUL.

Navali corona[b] *donatur, qui prim*us in hostium *na- vem armatus transilierit cujusve* opera ma*nuve navis hostium capta fuerit: adeptus* est eam M. *Terentius Varro bello piratico, donante* CN. Pom*peio magno, item alii, inter quos A.* Atilius bel*lo, quod gestum*[4] *contra Nabin, ut script*um est [FEST.

4 Ead. ed. *gestum est.*

NOTÆ

tur Cincium esse hujus sententiæ auctorem. *Ant. Aug.*

[a] *Nationem*] *Nationem, et natum Cincius genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, dici auctor est. Sed et nationem ait non tantum universim de omnibus, set et de singularibus hominibus sejunctim dici.* Hæc Festus. Sequebatur deinde testimonium veteris scriptoris, quod assequi non potuimus. Post *Sabinos* sequitur: *bona natio in pecoribus quoque bonus proventus dicitur.* Hoc igitur vult Festus, *Nationem* et *natum* de hominibus dici: *nationem* quidem de universis, ut, 'natio Græcorum:' *natum* de singulis, ut, homo maximo natu. Sed et *nationem* de singulis: ad cujus rei fidem adducebat exemplum auctoris veteris. Præterea neque *nationem* tantum de hominibus, sed et de pecoribus dici, quod non sine Græcorum imitatione dictum est: ut Homerus Ὀδυσ. Ξ. βῆ δ' ἴμεν εἰς συφεοὺς, ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων. Nos *set* scripsimus ἀρχαϊκῶς, quia ita est in illis reliquiis, *sete*, pro *set et*. *Jos. Scal.*

Nationem] Ait Cincius *nationem* et *natum* dici de hominibus universis, ut 'natio Græcorum:' et de singularibus etiam, ut apud Ciceron. 'natio candidatorum,' 'natio optimatum.' Præterea non tantum de hominibus, sed etiam de pecoribus: 'natio equorum,' 'natio suum.' Non sine Græcorum imitatione, qui ἔθνεα etiam de pecoribus dicunt Homer. ἔθνεα χοίρων. Glossæ: 'navitio, γενεά.' Leg. *natio*. *Dac.*

[b] *Navali corona*] Plin. lib. XVI. cap. 4. 'Cedunt et rostratæ civicis, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres; M. Varrone e piraticis bellis, dante Magno Pompeio; itemque M. Agrippa, tribuente Cæsare, e Siculis, quæ et ipsa piratica:' et postea, 'dedit hanc Augustus coronam Agrippæ,

in carmine Saturnio, *quod quidem duces ipsi* consueti *sunt in tabellis publice ponere, in quo* nominabantur *qui navali corona donati erant.*

Nunquam[5] *ponitur* pro nulla *tenus, pro non ita: et non etiam significat* ut nec. . . . .

Navalis[c] porta a vicinia navalium dicta. [PAUL.

Navalis porta, item navalis regio, vide*tur utraque ab* [FEST. *navalium vicinia ita* appella*ta fuisse.*

Navalis scriba,[d] qui in nave apparebat, inter aliud genus scribarum minimæ dignitatis habebatur: quod periculis

5 Ead. ed. *Neumquam.*

NOTÆ

sed civicam a genere humano accepit ipse.' Idem lib. VII. cap. 30. 'M. Varroni Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit.' Ex his intelliges Festi verba, paucis exceptis, quæ plane ignoro. Adde Gell. lib. v. cap. 5. *Ant. Aug.*

Navali] Prima Festi verba incipiunt, *qui primus in hostium.* Desiderantur ergo præcedentia, quæ ex epitome ita supplebimus: *Navali corona solet donari, qui primus in hostium navem armatus transilierit, cujusve opera, manuve navis hostium capta fuerit. Itaque adeptus est eam M. Varro, donante Cn. Pomp. Magno, bello piratico. Item A. Atilius, bello contra Nabim.* Quæ sequuntur alio pertinent. M. Varroni coronam navalem datam, auctor Plinius. Et Varro ipse in II. de Re Rustic. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græciæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios. Livius libro XXXV. Quæ sequuntur, ut dixi, manifesto ad alia pertinent. Et Carmen, puto Saliare, in testimonium producebatur. *Jos. Scal.*

Navali corona] Corona navalis tota ex auro, rostris navium insignita. Ea donatum M. Varronem testatur Plin. et ipse Varro lib. II. de R. R. scribit bello piratico inter Delum et Ciliciam Græciæ classibus se præfuisse. A. Attilius prætor cum classe missus est in Græciam ad tuendos socios, Liv. lib. XXXV. de Saturnio carmine, quod in tabulis duces publice ponere solebant, Attilius Fortunatianus de Saturnio metro: 'Apud nostros autem,' inquit, 'in tabulis antiquis, quas triumphaturi duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequebantur, talia reperi exempla, ex Regilli tabula: Duello magno dirimendo, regibus subigendis.' *Dac.*

c *Navalis*] Navalis porta regionis decimæ quartæ, a Navalium vicinia appellata. *Jos. Scal.*

Navalis porta] In regione 14. trans Tiberim, eadem 'portuensis.' Nunc 'porta ripæ,' vel 'vinaria,' quod extra eam vina externa, maxime tamen Campana et Tusca, vendantur. *Dac.*

d *Navalis scriba*] Navalis scriba dictum, tam propter scribam, quam propter Navalis: quia et nautæ, et id genus hominum male audit: etiam

quoque ejus ministerium esset[6] objectum. Plautus, non ego te novi navalis scriba columbari impudens; sive quod columbaria in nave appellantur in quibus remigent,[7] sive quod columbariorum quæstus temerarius incertusque.

Naucum[8] [e] ait Ateius Philologus poni pro nugis. Cincius, quod in oleæ nucis, quid intus sit.[9] Ælius Stilo omnium rerum putamen. Glossematorum autem scriptores fabæ grani, quod hæreat in fabulo.[10] Quidam ex Græco, καὶ καὶ οὐχὶ, levem hominem significari. Quidam nucis juglandis, quam Verrius juglandam[11] vocat, medium velut dissipimentum. Plautus in Parasito pigro: Ambo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci. Item in Mostellaria; id esse[12] dicam nauci: nescio; et in Truculento: Amas hominem non nauci; et Nævius in Tuni-

6 Vet. cod. *esse*.—7 Ed. Scal. *appellantur ea quibus remigent*. Vet. cod. *rem geminent*. Legendum monet Dac. *appellantur ea e quibus remigant:* sive ut Turnebus et Scal. *quibus remi eminent*.—8 Alii *Nauci*, indeclinabile.—9 Vide Notas.—10 Quidam libb. *sabæchilo*.—11 Vet. cod. *jugulandum*.—12 Ed. Scal. *quod id esse dicam*.

NOTÆ

apud Homerum Navalis scriba est convicium, 'Οδυσ. Θ. *φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίστροφος ᾗσιν ὁδαίων*, hoc est, *γραμματεὺς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταμίας*. Et legendum, *columbar impudens:* dictum eadem forma, qua Catullus mulierem prostituti pudoris vocat 'lupanar:' Lucilius 'carcer' vocat eum, qui meruit in vincula conjici. *Columbaria in nave sunt ea, quibus remi eminent:* ita enim legendum: dicta a similitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. Ab eadem similitudine et in re architectonica quid significet, habes apud Vitruvium. *Jos. Scal.* Lege in fine *appellantur ea e quibus remigant*. Sive ut Turneb. et Scal. *quibus remi eminent*. Dac.

[e] *Naucum*] Mendosum esse videtur; *quod in oleæ nucis, quod intus sit*. Paulus: *oleæ, aut nucis nucleo*, forte quod in olea, nucique intus sit. De nuce juglande vide Macrob. lib. III. Satur. *Ant. Aug.*

Naucum] Alii *Nauci*, indeclinabile. Proprie membrana tenuis, quæ medias nuces disjungit, unde pro nihilo, &c. Lege infra, *Cincius quod in oleæ nuce intus sit*, vel, *Cincius, in olea et nuce quod intus sit*. Item, *in fabæ hilo* pro *in fabulo*. *Fabæ hilum*, Gallice *le noir de la fève: naucus a nucus*, unde *nuculus, nuculeus, nucleus*. Idque doctius. Guietus adscripserat oræ Festi sui, quem mihi communicavit V. Cl. et magni nominis, Ægidius Menagius. *Dac.*

cularia:[13] ejus noctem nauco ducere: sed[14] Ennius: Illic[15] est nugator nihili, non nauci homo.

Naucus[16] pro nugis ponitur: alias pro oleæ, aut [Paul. nucis nucleo: alii omnium rerum putamen ita appellari volunt. Quidam ex Græco, quod sit ναὶ καὶ οὐχὶ, levem hominem significari volentes. Quidam volunt sic appellari membranulam, quæ in nucis juglandis est medio.

Navia lignum cavatum, ut navis, quo in vindemiis uti solent.

Navia[f] est uno ligno exsculpto, ut navis, quo [Fest.

13 Al. *Cunicularia.*—14 Quidam vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et* pro *sed.*—15 Vet. cod. *illuc.*—16 Vett. libb. *Naucis.* Legendum monet Dac. *Naucum* vel *Nauci*, ut supra.

NOTÆ

[f] *Navia*] Hæc Historia de cote novacula præcisa ab Attio Navio a multis refertur. Sed de ficu Navia nihil aliud accepi. Cicero lib. I. de Divinat. 'cotem,' ait, 'et novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal.' Idem ait Dionys. lib. III. addens statuam æneam eidem illic statutam, quod etiam Livius scribit, et Plin. lib. XXXIV. cap. 5. Val. Max. lib. I. cap. 4. D. Attium Navium augurem appellat. De ficu ruminali Plin. lib. XV. cap. 18. Quærendum igitur est, qua ratione ea, quæ desunt, sarciri possint. *Ant. Aug.*

Navia] Aliter linter: et eo quoque utuntur in vindemiis. Servius in illud: 'cavat arbore lintres:' 'Alii,' inquit, 'lintres, in quibus uva portatur, accipiunt.' Hæc Servius Danielis. Tibullus lib. I. 'Hæc mihi servabit plenis in lintribus uvas.' Nam et *navia*, et *linter*, utrumque est lignum cavatum. In verbis Festi lege, *Navia est unum lignum exsculptum. Unum* dixit: unde μονόξυλα σκάφη Græci. Denique *Linter* et *Navia* est σκάφος, σκάπτειν, exsculpere. Melius tamen legeris, *Navia ex uno ligno exsculpto*, quod retinendum censeo. Cicero II. de legib. 'Ligneum autem quodque voluerit, uno e ligno dedicato.' *Jos. Scal.*

Navia] Suidas *nabiam* πορθμεῖον interpretatur male. Nam vel hinc satis liquet eo nomine potius navem ipsam intelligi: ut et ex lusu illo Veterum, quo pueri denarios in sublime jactantes *capita aut navia* clamabant, de quo Macrob. Saturn. lib. I. cap. 7. *Dac.*

Navia] Tanti momenti hic locus est, ut de eo totius hujus libri utilitas æstimari possit: inauditæ præterea, ac reconditæ eruditionis illis præsertim, qui nesciunt ficum Naviam eandem cum ficu Rumina seu Ruminali fuisse. Ponemus prius locum, si non ipsis verbis Festi, at certe sententia ipsa incolumi, atque integra. Sic igitur hos hiatus explemus: *jussit rex cotem ac novaculam proferri: qua prolata interrogatus Augur, an cos illa posset præcidi novacula, subito eam præcidit. Ex eo, Tarquinio, nihil auso contra facere, novaculam ac cotem sub lo-*

utuntur alveo in vindemia. ficus quoque in comitio[8] appellatur Navia ab Attio Navio, augure. Nam, cum Tar-

NOTÆ

cum consecratum defodi jussisse: et ficum ab eo satam esse intra id, quod contentum fine sacro sit: eamque, si quando aruisset, subseri jussisse. Deinde, cum post tot annos aliæ in eo loco complures ficus essent, et evulsæ, de loco sacro removerentur, omnes, quæ inibi erant ficus, præter eam, ejectas fuisse admonitu ac jussu aruspicum, et divinis responsis, quandiu ea viveret, libertatem populi mansuram: ideo quod.... Postrema non possumus explere, quia non satis spatii relictum sit ad explendum quantum postulat sententia. Tantum enim loci desideratur, quantum satis esset his, aut similibus verbis: *ideo quod in ea fatum populi Ro. esset:* aut tale nescio quid. Multi hujus fabulæ meminere, qui omnes adjuvant conjecturas nostras. Sed ante omnes Plinius. Cujus verba apponam ex libro XV. cap. 18. 'Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis. Magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære juxta dicato, tanquam in Comitium sponte transisset. Adacto navigio ilico arescit, rursusque cura sacerdotum seritur.' Hæc ille. In quibus miror cur dixerit *Romæ nata;* quasi de alio Comitio, quam de Romano intelligi possit. Deinde, quid est, *adacto navigio ilico arescere?* Scio Tiberim ad illum usque tractum Urbis tunc ripis suis ejectum fuisse; idque solitum alias vulgo accidere. At si navigiis tunc ea aqua transmittebatur, quis tam religionis contemptor, qui ad ficum navigium adigeret, ut illa exaresceret, cum sciret, hoc non posse evitari, si illuc navem impingeret? Suspicatus igitur sum id, quod verum esse postea apparuit, locum depravatum esse. Idque fortasse doctis viris probabimus, si nostram sententiam de ejus loci emendatione proponamus. Ita igitur legendum putamus: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, jam sacra fulguribus ibi conditis: magisque ob memoriam ejus, quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inventa est lupa infantibus præbens rumen* (*ita vocabant mammam*) *miraculo ex ære juxta dicato: quam tanquam in Comitium sponte transivisset, ab Actio Navio. Ilico arescit, rursus cura sacerdotum seritur.* Primum quod ait Sacram fuisse, idem et Dionysius testatur his verbis: *ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν Νάβιον θεραπεῦσαι διαγνοὺς* (Tarquinius) *ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον ἄλλαις τε φιλανθρωπίαις ὑπηγάγετο, καὶ, ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνοι παρὰ τῶν ἐπιγινομένων, εἰκόνα κατασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν διέστησεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἣ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου κειμένη πλησίον τῆς ἱερᾶς συκῆς.* Deinde subjicit de fulguribus ibi conditis: quia scilicet ibi puteus fuisset, qui cum de cœlo tactus esset, procuratum eum locum postea, operculo imposito, Puteal vocatum fuisse: nam Puteal est, operculum putei, etiam teste Jurisconsulto. Quare a loco sacro ficum Sacram nominat: quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est, quam operculum ipsum ostii Deorum Manium: sed fallitur, ut homo Græcus, qui idem putet esse Puteal, ac *φρέαρ*, cum, ut dixi, Puteal non *φρέαρ*, sed *πῶμα τοῦ φρέατος* sit. At locis fulguritis aram superimponi solere, auctor, præter Diony-

quinius Priscus institutas tribus a Romulo mutare vellet, deterreretarque ab Attio per augurium, ut eluderet ejus

NOTÆ

sium, et Artemidorus, *ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας.* In sequentibus de utraque appellatione ficus illius innuit Plinius. Nam, cum eam alii Ruminalem, alii Naviam vocarent, 'frequentius,' inquit, 'a nutrice Gemellorum Urbis conditorum, præsertim cum ibi simulacrum æneum sit lupæ, Ruminalis appellata est, quam Navia ab Actio Navio, qui sponte sua illam transseverit in Comitium:' utrumque enim verum esse, et Naviam, et Ruminalem vocari: sed magis utique Ruminalem, quam Naviam: propius enim vero esse, et magis consentaneum, eam ante Naviam fuisse, et sub ea lupam Gemellis ubera præbuisse, quam postea ab Actio Navio ibi transseminatam. Vide quam pulchrum vetustatis monumentum sub illo situ mendorum latebat. At enimvero jam Festi verba luce ipsa clariora sunt, neque egent interpretatione: tametsi ab illo dicatur augur cotem præcidisse, non rex, ut ab aliis proditur. Sed a fabulis non est exigenda fides; præsertim, cum Lactantius idem dicat, quod Festus. In postremis verbis Plinianis elegantia latuerat eos, qui locum corruperunt. *Nam, ilico arescit, rursus seritur*, est, 'simul ac arescit, statim seritur.' Notabis et elegans verbum in Festo, *Subserere:* quod est, priore sata arbore intermortua, aliam in ejus locum serere. Præterea, cum dicit locum consecratum, eum esse, quem et *βωμὸν* Dionysius, et alii Puteal vocabant. Neque prætermittendum quod ait, multas ibi ficus natas fuisse: Dionysium non ficetum, sed simpliciter *ὕλην βαθεῖαν* vocasse: cujus verba hæc sunt ex lib. I. *ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἂν χειροήθης, ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν ἠρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου, ἀπῄει. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφὴς*, &c. Lege reliqua. Ennius quoque, cum de eadem re loqueretur, ex quo illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter, quam silvam vocat Annali primo: 'Indnetur ibi lupu' fœmina conspicio amens. Hinc campom celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese' quæ pæne, ut dixi, interpretatus est lingua sua Dionysius. Ultimum est, quod ponit Festus, fatum libertatis Po. Ro. in ea ficu situm fuisse. Idque aruspices, et sacras sortes admonuisse: propterea diligenter subserebatur, adeo, ut cum Neronianis temporibus, exarescente trunco, et mortuis ramalibus deminuta esset, loco portenti habitum sit a Pop. Ro. auctor Cornelius Tacitus. Idem fatum, aut ei proximum casa Romuli contineri putabant, quam diligentissima observatione, et anxia superstitione reficiebant, neque sinebant vetustate collabi. Cujus etiam simile nugantur Græci de nave Thesei. *Jos. Scal.*

s *Ficus quoque in comitio*] Tanti momenti hic locus est, &c. . . . . . Ita Scaliger: sed male ficum Naviam, quæ in comitio non distinguit a ficu Ruminali, sub qua infantibus lupa præbuit Rumam. Certum est enim ficum Naviam in comitio non fuisse, antequam Attio Navio, augure, ibi

prudentiam, interrogavit eum, an fieri posset id quod animo proposuisset suo; cui ille, permittente augurio, cum respondisset effici posse; jussit rex cotem, ac novaculam pro*ferri, qua prolata interrogatus augur* an cos illa *posset præcidi, respondissetque posse: nova*culam subito *præcidit: quo facto, statim Navium,* ex eo Tarq*uinio nihil auso contra amplius fa*cere, nova*culam illam ac cotem sub locum con*se*c*ratum [h] de*fodi* j*ussisse: et ficum ab eo satam ibi* esse intra *id spatium loci, qui contentus fine* sacro sit: *eam-*

NOTÆ

transseminata esset. Necesse est igitur diversam fuisse ab altera Ruminali, unde in comitium translata. Et ita est: fuerat enim ficus Ruminalis in Germalo. Varr. lib. IV. de L. L. 'Germalum a Germanis Romulo ac Remo, quod ad ficum Ruminalem, et hi inventi, quo aqua hiberna Tiberis eos detulerat expositos.' Germalum autem prope palatium fuisse notum est, in ripa Tiberis, ubi etiam sua ætate ficum Ruminalem extitisse narrat lib. I. 'In proxima,' inquit, 'alluvie, ubi nunc ficus Ruminalis est.' Fuit igitur longe a Comitio ficus Ruminalis. Sed ficus illa Navia, quæ in Comitio, Ruminalis etiam dicta ab illa altera Ruminali, quæ in Germalo. Scaligerum fefellit hic locus Festi et alter Plinii, uterque male intellectus. Vide 'Ruminalis.' De ficu Navia et de loco Plinii adeundus Salmasius in Solin. Ejus verba olim huc referre cogitaveram, quia multa hic vidi, quæ et ipse viderat prior, sed ejus dissertatio paulo longior; quare satius est te ad integrum fontem remittere. Adi illum p. 1137. &c. *Dac.*

[h] *Sub locum consecratum*] Ideo ficum *sacram* supra vocavit, a loco sacro, fulguribus ibi conditis, quia scilicet ibi puteus erat, qui cum de cœlo tactus fuerit, procuratus is locus postea, operculo imposito, puteal dictus, nam puteal est operculum putei, teste Jurisconsulto. Quin et Dionysius ait aram superimpositam, quod nihil aliud est quam operculum ostii Deorum Manium. At locis fulguritis aram superimponi solere, auctor, præter Dionysium, et Artemidorus. Ὁ κεραυνὸς τὰ ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γενομένας θυσίας. I. e. 'Fulgura,' inquit, 'ignota loca insignia faciunt propter aras impositas et sacrificia peracta.' Scal. Hic etiam falsus est Scaliger, qui scribit puteal additum, quia ibi puteus erat, qui de cœlo tactus. Puteal hic nihil aliud est, quam ara ipsa. Dionysius ὑπὸ βωμῷ τινι sub ara quadam defossam novaculam testatur. Unde Festus optime, *sub locum consecratum.* Solus, quod sciam, Plinius sacram ficum facit, fulguribus ibi conditis, sed vel mire fallor, vel alia mens Plinio fuit, cujus verba sic insolubilia, ita forte corrigenda: *Colitur ficus arbor in foro ipso Romina, tam sacra quam fulguribus ibi conditis.* Non dicit Plinius ficum sacram fuisse, fulguribus ibi conditis, sed tanquam ibi fulgura fuissent condita. Quibus verbis innuit puteal sive aram impositam, ut locis fulguritis solebat. *Idem.*

que si quando arescere contigisset subseri *sumique ex ea surculos* jussisse, *quo fa*cto tantos *intra temporis tractus cum aliæ in eo* loco complu*res ficus enatæ essent*,[i] *atque eæ* evul*sæ* d*e*inde *de sacro illo loco radicitus re*moveren*tur: omnes quæ inibi tunc temporis* erant, ficu*m præter unam illam, ejectas fu*isse, adm*onitu fatali ac* jus*su in primis aruspi*cum et divi*nis etiam responsis promittentibus quandiu ea* viveret lib*ertatem populi Romani incolumem man*suram ideoq*ue coli et subseri ex illo tempore cœptam.*

*Navi*tas secundum[k] incor*ruptam consuetudinem dict*os, quos nunc no*s nautas dicimus, testis est* Cato in ea quam scri*p*-

NOTÆ

[i] *Aliæ in eo loco complures ficus enatæ essent*] Ideo altam sylvam vocat Dionys. lib. I. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφὴς, 'Erat enim quidam, non longe distans, sacer locus, sylva alta tectus.' Ennius quoque cum de ea re loqueretur, unde illa sua transcripsit Dionysius pæne ad verbum, non aliter quam sylvam vocat, Annal. I. 'Endotuetur ibi lupu' femina, conspicio amnem. Hinc campum celeri passu permensa parumper Conjicit in silvam sese.' *Scal.* Hic iterum errat Scaliger, qui complures illas ficus, ex ficu Navia propagatas, confundit cum sylva illa, quæ prope ficum Ruminalem in Germalo juxta Tiberim. De ista enim intelligendus locus Dionysii, qui eam Pani sacram dicit. Ut et ille alter Ennii. *Dac.*

[k] *Post Navia...tas secundum*] *Navitas* pro *nautas* dixisse Catonem refert, et, ut arbitror, ille locus est, quem Plinius laudat lib. XIV. cap. 13. 'Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit; non aliud, inquit, vinum bibi, quam remiges.' Vide 'Penatores.' *Ant. Aug.*

Navitas] Infra: *Navitas secundum incorruptum morem dictos, quos nunc nautas dicimus, testis est M. Cato in ea, quam scripsit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait: navitæ quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum.* Quod hæc sint ex illa oratione Catonis, confirmari certo potest ex Apuleio, qui in Apologia sua fragmentum citat ex eadem oratione, quod non longe ab hoc abfuisse videtur: verba ejus hæc sunt: 'M. autem Cato nihil opertus, ut alii de se prædicarent, ipse in oratione scriptum reliquit cum in Hispaniam consul proficisceretur: tres servos solos ex urbe duxisse, quoniam ad villam publicam venerat: parum visum qui uteretur: jussisse duos pueros in foro de mensa emi: eos quinque in Hispaniam duxisse.' *Jos. Scal.*

Navitas] Quod putat Festus *navita* esse a *nare*, et per syncopen dici *nauta*, ibi quidem frustra est, *nauta* enim est a ναύτης, unde per Epenthesin *navita*. Porro eadem Catonis verba pæne ad verbum habet Plin. XIV. 13. 'Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud, inquit, vinum bibi quam remiges.' *Dac.*

*sit, cum in Hispaniam proficisce*retur, cum ait, navitæ *quod secum portaverant* vinum atque oleum, u*sus tantum eo sum*.

Nauscit cum gran*um*[1] *fabæ se aperit nascendi* gratia, quod sit [17] non dissi*mile navis formæ*.

Nauscit cum granum fabæ se nascendi gratia aperit, quod sit non dissimile navis formæ. [PAUL.

Naustibulum,[m] alveum ad navis similitudinem factum.

Naustibulum † vocabant antiqui vas alvei simile, videtur [18] a navis similitudine. [FEST.

Nautea [n] herba granis nigris, qua coriarii utuntur, a nave [19] ductum nomen, quia nauseam facit permutatione T in S.[20] [PAUL.

Nauteam [o] *ait Opi*lius Aurelius herb*æ genus esse granis nigris*, qua coriarii utuntur, *cujus videri a nausea du*ctum nomen, quia nauseam fa*cit permutatione T et* S literarum, inter me*dicamina antiquis consueta refert*. Pau- [FEST.

17 Ed. Scal. *fit*.—† Hæc verba quidem sunt Festi, sed non ex antiquo lib.—18 Vet. lib. pro *videtur* habet *vid.* pro *videlicet:* bene, censente Dac.—19 Vet. lib. *nausea*.—20 Vet. lib. *t. et s.*

NOTÆ

[1] *Nauscit cum granum*] *Nauscit*, quasi *navescit*, sive *naviscit*, in navis formam sese aperit. Nisi potius legendum *naucit*, a *nauci*, quod est fabæ hilum, sive fabæ granum, cum se aperit. *Idem.*

[m] *Naustibulum*] Videtur potius navium stationem significasse, quasi navium stabulum: ut Græce *ναύσταθμος*, quasi *ναῶν σταθμός*. *Idem.*

Naustibulum] Puto potius eo *ναύσταθμον* significari. *Jos. Scal.*

[n] *Nautea*] Citatur Plautus in Artemone, quæ comœdia non extat. Credo etiam ex Curculione illum afferri versum: 'Nam omnium odor unguentum præ tuo nautea est:' et ex Casina: 'Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea.' *Ant. Aug.*

Nautea] Proprie aqua e sentina. Est et herba, qua coriarii utuntur ad depsenda et depilanda coria. A Græco *ναυτέα*. Gloss. 'Nautea, ὀσμὴ βύρσης,' 'odor corii.' *Dac.*

[o] *Nauteam*] Cum ait Plautum nauteam inter medicamina retulisse, vereor ne frustra sit, nam, ex allatis Plauti locis, nihil aliud colliges, nisi nauteam esse odorem teterrimum sive ex aqua sentinæ, sive ex corio, &c. *Idem.*

lus[1] in Artemone *unguentum, quod naribus mu*lionum nauteam fecisset. . . . .

. . . .

. . lem atque aro*matum idem curculione.*

Nam odor unguentum o*mnium præ tuo nautea est in casina.*

Ei pro scorto sup*ponetur hircus unctus nautea. Labeo* in commen*tario juris pontificii ait nauteam rubi*dum quiddam *esse, quo pontificum vestimenta quædam* colorant.

Nautiorum familia [p] a Trojanis dicitur oriunda. [PAUL.

Nautiorum[q] fa*milia a Trojanis oriunda est: Nam fuit* [FEST.

1 Ed. Scal. ' inter me*dia antiquis consueta.* Paulus.'

NOTÆ

[p] *Nautiorum familia*] A Naute Trojano, qui Æneam secutus est. Virgil. ' At senior Nautes.' *Idem.*

Nautiorum] Multo plura Festus scripserat, quam Paulus referat. Initio de Palladio a Naute Æneæ socio conservato, a quo Nautii dicti sunt. Idem Dionys. scribit lib. VI. et Servius lib. III. et V. Æn. Historia postea narratur mihi incognita de bello adversus Bruttios gesto post cædem L. Cæcilii: de quibus fortasse Florus lib. XII. Fuit eisdem temporibus Cons. Sp. Nautius. De quo nihil accepimus, quod ad hujus loci interpretationem pertineat. *Ant. Aug.*

[q] *Nautiorum*] Primores quinque versiculi cum duobus extremis certissimum est ad Nautiorum gentem pertinere. Media interjecta ut constat aliena hoc loco esse, ita quo pertineant, affirmare non possum. Scripsisse videtur Festus: *Nautiorum familia a Trojanis oriunda est: quia Nautes eorum princeps, qui secum simulacrum æneum Minervæ abstulit: unde ei sacra procurare soliti erant Nautii: quare Dea hac vocabatur de causa Nautia. Aut igitur a Dea, aut inde a principe suo familia appellata est.* Sacra Minervæ non ad gentem Juliam pertinuisse, quæ ab Ænea deducitur, sed ad Nautiam, quæ a Naute, qui fuit socius Æneæ, testis Servius. Inde suspicor a Festo relatum, Deam dictam esse Nautiam. Quanquam non video quare Festus familiam potius dixerit, quam gentem: est enim manifesta κατάχρησις. *Jos. Scal.*

Nautiorum] De Naute, qui Palladium Romam detulit, Servius ad illud V. Æneid. ' Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas Quem docuit.' ' Quod autem dicit, ' Pallas quem docuit,' propter illud quod supra diximus fingitur, quia ipse Romam Palladium detulit, unde Nautiorum familia Minervæ sacra retinebat, quod etiam Varro docet in libris quos de familiis Trojanis scripsit.' Historia de Naute, Bruttiis, Messana et Q. Cæcilio Metello, mihi quidem inaudita est. Scio tantum unum Q. Cæcilium Metellum occisum, cum contra Bruttios, Lucanos, et alios, qui Aretium obsidebant, missus esset. *Dac.*

Nautiorum] Hæc quæ sequuntur, quo pertineant, ut jam dixi, nescio. Sunt autem ferme ad hunc

eorum princeps *Nautes, qui Romam detulit simulacrum* æneum Mi*nervæ, cui postea Nautii sacrifi*care soliti *sunt, unde ipsa quoque Dea Nautia vo*cabatur hac de cau*sa: alii, quod duce Naute acciti* conductique ab *Brutiis milites fuerint ad Mes*sanam oppugna*ndam, contra quos a Senatu sit* missus L. Cæcilius *Metellus: qui cum ab illis interf*ectus esset, missi *ad eos fuerunt expostulat*um de fœdere viola*to legati*. . . . .

. . . us P. Veturius, qui *cum aliquantisper ob* refectionem corpo*ris in oppido quodam i*nsedissent, Brut*ii, quibus fœdus tunc cum* Romanis erat, bello *statim eo destiterunt*. Inde a principe *Naute, familia Nautia* appellata est.

Navus,[r] celer, ac strenuus: a navium velocitate videtur

NOTÆ

modum: *Cum arcessiti, conductique ab illis essent ad Messanam oppugnandam, et a Senatu missus L. Cæcilius ab illis interfectus esset: missi porro sunt expostulatum de fœdere violato. . . .us, P. Veturius, qui cum ob refectionem corporis oppidum insedissent, Brutii eo quod illis pax cum Romanis erat, bello destiterunt*: aut tale quid. *Jos. Scal.*

[r] *Navus*] Ennius Annali sexto: 'Navu' repertus homo Graio patre, Graius homo, Rex Æmoni', Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo.' Alter versus citatur a Nonio, sed perperam ex Annali v. pro VI. In sequenti versu legendum, *induperantum*: *Navorum imperium servare, est induperantum.* Sententia a Veteribus celebrata: Bene parere, est imperare. In versu Plauti lege *ductarie*, non *ductarier*: *Nave agere oportet quod agas, non ductarie* Nave agi, est cum navis remigio aut ventis agitur: ductarie, cum funibus adverso amne trahitur. Ausonius in politissimo Panegyrico Mosellæ: 'Tu duplices sortite vias, et cum amne secundo Defluis, ut celeres feriant vada concita remi: Et cum per ripas nusquam cessante remulco Intendunt collo malorum vincula nautæ.' Valgius in Elegis: 'Hinc mea me longo succedens prora remulco Lætantem gratis sistit in hospitiis. Et placidam fossæ qua jungunt ora Padusam Navigat Alpini flumina magna Padi.' *Ductarie* ergo *agere* est ῥυμουλκεῖν. Non omittendum, quod est in Glossis: 'Navities, ἀρετή.' *Idem.*

Navus] Ergo, si Scaligerum sequaris in illo Plauti *nave agere oportet, &c.* *Nave* non erit a *navus*, sed a *navis*, manifeste contra Festi sententiam, quam hic prægravare decere arbitror, ita ut Plauti versus legatur, ut ab eo positus est, et sic simpliciter exponatur: Te id naviter agere oportet quod agas, non vero remisse quasi invitus, quasique in eo non sponte tua ferri, sed per vim duci videaris, sive potius trahi. *Nave*, i. naviter, σπουδαίως, 'strenue,' ut exponunt Glossæ. Item 'navus, ἔμπρακτος, εὐστραφής, εὐκίνητος,' 'actuosus, agilis, strenuus.' *Dac.*

dictus. Ennius libro sexto: Navus repertus homo Graio patre Graius homo rex, et libro sextodecimo: Navorum imperium servare est insuperantum.[2] Plautus in Frivolaria: Nave agere oportet, quod agas, non ductarier.

Navus, celer, ac strenuus: a navium velocitate dictus. [PAUL.

NEBULO[s] dictus est, ut ait Ælius Stilo, qui non pluris est quam nebula, aut qui non facile perspici possit, qualis sit nequam, nugator. [FEST.

Nec conjunctionem[t] grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec scribit; cum si diligentius inspiciatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam positam esse ab antiquis pro non: ut et in duodecim est, AST EI CUSTOS NEC ESIT.[3] Item: SI ADORAT FURTO,[u] QUOD NEC MANIFESTUM ESIT: et apud Plautum in Phasmate:[x] Nec recte si illi dixeris: et Turpilium in Demetrio: Nec recte dici mihi quod jamdudum audio.

2 Vide Notas.—3 Vet. cod. *nescit.* Vide infra.

NOTÆ

[s] *Nebulo*] 'Nebulo, *μάλθων, ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγὼν, εἰκαῖος, λάθρα ἄσωτος.*' Glossarium. *Jos. Scal.*

Nebulo] 'Nebulo, vel inanis, vel vanus aut mollis, ut est nebula.' Donat. Et Horatii interpres: 'Nebulones, vani et leves ut nebula.' Gloss. 'Nebulo, *ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγὼν, εἰκαῖος, λάθρα ἄσωτος,*' id est, 'mollis, bona sua clam dilapidans, vanus, nequam.' *Dac.*

[t] *Nec conjunctionem*] In verbis duodecim tabularum relatis: *Ast ei custos necescit: item, si adorat furto, &c.* crederem scribi oportere, *nec esit;* et verbum *adorat* significare *agat;* ut idem Festus scribit verbo 'Adorare.' Varro lib. VIII. de Ling. Lat. 'Sum quod nunc dicitur, dicebatur esum, et in omnibus personis constabat, quod dicebatur esum, es, est: eram, eras, erat: ero, eris, erit.' Vel *esit* significat *erit,* vel *sit:* et utroque casu videtur deesse *si.* *Ast si ei custos nec esit.* Sed *Escit* quoque significat *erit:* ut in litera E, et *Superescit.* Ant. Aug.

Nec] In verbis legis 12. Turnebus legendum censet: *carcer custos nec esit,* pro, *Ast ei custos nec esit.* Quod quid sit, ego plane non assequor. *Jos. Scal.*

Nec] Pro *non:* in leg. 12. tab. 'Sei furiosus existit, ast ei custos nec esit.' *Esit* pro *erit.* Dac.

[u] *Si adorat furto*] Vide 'adorare.' *Idem.*

[x] *Apud Plautum in Phasmate*] Phas-

Nec conjunctio disjunctiva est, ut Nec legit, nec scribit: ponitur etiam pro non. Turpilius: Nec recte dici mihi jamdudum audio. [PAUL.

Nec mulieri [y] nec gremio credi oportere, proverbium est, quod et illa incerti, et levis animi est; et plerumque in gremio posita, cum in oblivionem venerunt exsurgentium, procidunt. [FEST.

Necem suspic*atur* [z] *Verrius a Græco duci: nam illi* νέκυν mor*tuum dicunt, inde nos dicimus neci* da. . . . .

Necem a Græco dici certum est: νέκυν enim mortuum dicunt Græci. [PAUL.

Neci datus [a] proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est: ut veneno, aut fame. [FEST.

Necerim, [b] nec eum [PAUL.

*Nec*erim; nec eum. [FEST.

Necessarium [c] ait esse Opilius [4] Aurelius, in quo non sit

4 Ed. Scal. *Opillus.*

NOTÆ

ma dicebatur olim Planti fabula, quæ nunc Mostellaria. Locus est act. I. sc. 3. Sed et apud Plautum et apud Turpilium legendum est *necrecte* unica voce, vel *nerecte*. Et in verbis Turpilii delendum *quod*. Idem.

[y] *Nec mulieri*] Mulier in veteri proverbio Græco est inter ea, quæ facile beneficii accepti obliviscuntur. Proverbium id est: *Μή ποτ' εὖ ἔρδειν γέροντα, μή ποτ' αὖ τινος κύνα,* Μὴ *γέροντα, μὴ γυναῖκα, μὴ λάλον κωπηλάτην. Jos. Scal.*

Nec mulieri] De Gremio autem belle admodum Catullus: 'Ut missum sponsi furtivo munere malum Procurrit casto virginis e gremio, Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum, Dum adventu matris prosilit, excutitur, Atque illud prono præceps agitur decursu, Huic manat tristi conscius ore rubor.' *Dac.*

[z] *Necem suspicatur*] *Necem suspicatur Verrius a Græco ductum, nam illi νέκυν mortuum dicunt, unde nos neci datum, id est, morti:* Nihil amplius deest. *Idem.*

[a] *Neci datus*] Non tantum de eo, qui veneno vel fame necatus est, sed et manu: ut *necare*. Sic 'ferro et fuste necare' dixit Sallust. 'Securi necare' Livius; 'Verberibus et telo necare' Ulpianus. Vide 'occisum.' *Idem.*

[b] *Necerim*] *Necerim*, pro *Nec im*: *Suerem*, pro *suem*: *Nucerem*, pro *nucem*: et similia. *Jos. Scal.*

Necerim] Antiquo declinandi modo, pro *nec im*, nec eum. *Dac.*

[c] *Necessarium*] A *ne* et *cesso*, vel a *nec* et *esse*. Quia sine eo nec esse possumus, nec bene esse. Inde *necessarii*, cognati et affines, et *necessitudo*, vinculum affinitatis et cogna-

cessandum; aut sine quo vivi non possit; aut sine quo non bene vivatur; aut quod non possit prohiberi,[5] quin fiat.

Necessarium, in quo non sit cessandum. [PAUL.

Necessarii dicuntur cognati, aut affines, in quos necessaria officia conferuntur. [FEST.

Necessarii sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur præter ceteros.

Nectar[d] Græce significat Deorum potionem: unde Vergilius ait: Stipant, et dulci distendunt nectare cellas. Item Lucretius libro secundo: Et nardi[6] florem, nectar qui floribus habet.

Nectar Græce significat Deorum potionem. [PAUL.

Nectere,[e] ligare.

Nectere, ligare significat, et est apud plurimos auctores frequens: quin etiam in commentario sacrorum usurpatur hoc modo: Pontifex minor ex stramentis napuras[7] nectito, id est, funiculos facito, quibus sues adnectantur. [FEST.

Necumquem,[f] nec unquam quemquam.

Nefasti dies N litera notantur. [PAUL.

Nefasti[g] *dies notantur*[8] *N litera, quod iis nefas est* [FEST.

5 Vet. cod. *prohibere*.—6 Vet. cod. *narde*.—7 Ed. Scal. *naturas*.—8 Ed. Scal. *notabantur*.

NOTÆ

tionis. Gloss. 'Necessitudo, ἀνάγκη κατὰ φιλίαν, καθῆκον,' 'Amicitiæ vinculum, adfinitas.' Item 'Necessarii, οἰκεῖοι, ἀναγκαῖοι.' *Idem.*

d *Nectar*] Virg. lib. I. *Æn.* *Ant. Aug.*

Nectar] Murinam exponit Festus alibi: locum adi. Versus Lucretii sic ab aliis legitur: *Et nardi florem nectar qui naribus halet.* Idem.

e *Nectere*] Vide 'Napuras.' *Idem.*

f *Necumquem*] Forte e libris Pontificum. *Idem.*

g *Nefasti*] Quantam jacturam fecerimus, tum ex Pauli epitome nimis concisa, et brevi, tum ex hujus libri, qui extat, pæne dicam, clade: ex his, quæ scribam manifestum est. Ego enim ex dimidiatis versiculis Festi conjicio, eum principio nominis interpretationem afferre quam Varro, Ovidius, et Macrobius dilucide ostendunt: ut nefasti dies sint, per quos dies nefas sit fari prætorem Do,

Prætori, apud quem *lege agitur, fari tria verba, Do, Dico,* addico. nep. *nota designari solent, qui nefasti* priores sunt, *quorum pars anterior fas: his servi* liberati sunt, *delectus habentur, exercitus scribuntur*, et in provincias *ire licet, sacra quoque* instituta fiunt, *et vota nuncupata solvi*, et ædes sacrari *solent*.

Nefrendes [h] arietes dixerunt, quod dentibus frendere non possint. Alii dicunt nefrendes infantes esse [PAUL.

NOTÆ

Dico, Addico. Addidit postea, ut Paulus notat, quibus literis hi dies notentur in Fastis: ut cum totus dies nefastus est N notetur; cum vero priore parte diei, tum N et P; ita enim interpretor illud (*nep.*) et illud (*riores sunt*) quod ipsum in fastis Achillis Mafei editis a Paulo Manutio, idem Paulus, et ante eum Octavius Pantagathus acutissime animadverterunt. Ad extremum dicebatur, quid nefastis diebus fieri posset. *Ant. Aug.*

Nefasti] *Nefasti dies N. omni ex parte nefasti sunt, ut dies, apud quem nunquam licet fari Do, Dico, Addico. N E. P. nefasti parte priore sunt: quibus postea et servi liberati sunt sæpe, et ... unt. et in provincias itur, et sacra instituta fiunt, et ædes sacrari, et vota solvi possunt.* Hic vides, N E. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Kalendario Romano: hoc est, nefas priore parte. Sic F. P. fas priore, aut partim: alii dicunt NE. PR. nefas prætori: quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. et EN. partim nefasti, partim fasti sunt. Hæc tamen differentia, quod NP. semel nefastus, et semel fastus est, EN. mane et vesperi nefastus, medio tempore fastus: vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto, EN. in quo nefastum insititio fasto diffinditur. *Jos. Scal.*

Nefasti dies] Festi sententiam, partim etiam ejus verba divinarat olim sagacissimus Scaliger. Addideratque: Vides NE. P. significare idem quod NP. hoc est, nefas partim: ut NE. PR. in Kalendario Romano, hoc est, nefas priori parte. Cui contrarius erat F. P. fas priore aut partim. Alii dicunt NE. PR. nefas prætori. Quod non ita placet. Nam NE. PR. et NE. P. et NP. idem est, neque ulla differentia est. NP. qui nefasti priori parte, postea fasti sunt, EN. vero, hoc est, endotercisi, intercisi, qui mane et vesperi nefasti, medio tempore fasti sunt, vel, ut Varroniane loquar, NP. in quo nefastum cedit locum fasto. EN. in quo nefastum insititio fasto diffinditur. Hoc est, in quo nefastum in duas partes, interposito fasto, scinditur. *Dac.*

[h] *Nefrendes*] Ex Festi verbis intelliges primam opinionem Mucii fuisse, alteram Aterii, qui Livii carmine se tuebatur. Cetera ex Paulo nota sunt. Viden. Fulgen. Placiades de antiquis vocibus: et Festus, 'Rienes.' *Ant. Aug.*

Nefrendes] Qui dentibus frendere non possunt, hoc est, frangere, ut apud Serenum: 'fruges frendeo solas, ac sicco robore.' Inde 'nefrendis puer,' 'nefrendis porcus.' Varro lib. II. de R. R. cap. 4. de porcis:

nondum frendentes, id est, frangentes. Livius: Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem. Sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuvini appellant nebrundines,[9] Græci νεφρούς, Prænestini nefrones.

Nefrendes dictos asserit Quintus Mucius Scævola [FEST. *arietes, quod dentibus frendere non* possint. Ateius Capito *infantes esse nondum fre*ndentes, id est, *frangentes. Livius in Odyssea veteri: quem ego* n*efrendem alui lacteam immulgens* opem et . . . .

. . . . pro nefrendibus *autem, ut antiqui dicebant, rienes nunc dicit* usus recens: *sunt qui nefrendes dici putant testiculos,* quos Lanu*vini appellant nebrundines,* Græci νεφρούς, *Prænestini nefrones.*

Negibundum [i] a*ntiqui pro negantem dixerunt. Cato in* ea, quam scrip*sit.* . . . .

. . . . negibundus.

Negibundum pro negante dixerunt. [PAUL.

Neglegens,[10] [k] non legens, neque electum [11] habens, quid debeat facere.

9 Al. *nefrundines.*—10 Vet. lib. *Nec legens.*—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *dilectum.*

NOTÆ

'Amisso,' inquit, 'nomine lactentis, dicuntur nefrendes ab eo, quod nondum fabam frendere possunt, id est, frangere.' Vide 'frendere.' At *nebrundines*, sive *nefrundines*, et *nefrendes*, antiquis dicti, qui postea *rienes*, a Græco νεφροί, id est, *rienes*. Et inde postea *nefrendes* et *nefrundines* ad testiculos translatum, quod testiculi rotundi sunt, ut rienes. Fulgentius *nefrendes* porcos dici putavit porcos castratos, quasi sine renibus, sed frustra. Terent. Scaurus de Orthographia: 'Ne pro Non antiqui posuere, ut nefrendes porcos, qui sunt sine dentibus, id est, qui fabam frendere non possunt.' *Dac.*

Nefrendes] Verba Livii sunt ex veteri Odyssea. *Quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem.* Ex illo, Παῖδα γὰρ ἀνδρὸς ἐῆος ἐνὶ μεγάροις ἀτιτάλλω. 'Οδυσσείας O. ἀτιτάλλειν circumloquitur alere nefrendem lacteam immulgentem opem: ut possis advertere περιεργίαν veterum Latinorum in reddendis et exprimendis Græcorum verbis. Cum tamen in sententiis sæpe eorum diligentiam requiram, ut ostendi olim in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

[i] *Negibundum*] *Negibundus* pro *Negabundus*: ut *artire*, pro *artare*: *impetrire*, pro *impetrare*. Idem.

[k] *Neglegens*] *Nec legens*: *c* in *g*, ut 'nec otium,' 'negotium.' *Negligens*, qui non legit, id est, deligit. Varro

Nec legens,[12] dictus est non legens, neque dilectum habens quid facere debeat omissa ratione officii sui. [FEST.

Negotium quod *non sit otium.*

Navos, a navis celeritate, quæ *velocissima est, dicimus.*

Negotium, quod non sit otium. [PAUL.

Negritu [l] in auguriis significat ægritudo. [FEST.

Negumate [13] [m] in carmine CN. Marcii vatis significat negate, cum ait: Quamvis moventium duonum negumate.

Negumate, negate. [PAUL.

Neminis [n] genitivo casu Cato usus est, cum dixit: Sunt multi corde, quos non miseret neminis.

Neminis [o] *genitivo casu usus est Cato cum dixit* et quis [FEST.

12 Vet. lib. *Neglegens.*—13 Legendum monet Scal. *Neginate* vel *Negunate.* Vide infra.

NOTÆ

lib. v. de L. L. 'Negligentia igitur ex eo, quod quis non utatur dilectu: diligentia contra, quia diligat, hoc est, deligat.' *Dac.*

[l] *Negritu*] Dubito quid hoc verbi sit: puto tamen *ritu* esse pro *rite: nec ritu, negritu:* ut 'nec otium,' 'negotium.' Ergo *nec rite,* cum non recte est: *rite* autem et *ritu* ad sacrificia et auguria pertinere notum est. *Idem.*

[m] *Negumate*] Verba *Cn. Marcii* interprete egent. *Ant. Aug.*

Negumate] Lego, *Neginate,* vel *Negunate. Neginare* pro *negare:* ut *Natinare* pro *natare.* Carminis Martiani verba ita videntur legenda: *Quamvis induitium duonum, negunate.* Quamvis, inquit, bonum fuerit initium, tamen negate semper futurum. *Jos. Scal.*

Negumate] Lege, *negunate,* a *nego, negino,* sive *neguno,* ut a 'nato,' 'natino:' 'fuco,' 'fucino:' 'coquo,' 'coquino:' 'trico,' 'tricino.' Carmen Marcii vatis sic lege: *Quamvis induitium duonum, negunate.* Quamvis, inquit, bonum fuerit initium, tamen negatè semper futurum. *Scal.* Retinendum *negumate:* ita enim pro *negunate,* *n* converso in *m,* ut in 'muginari' pro 'nuginari,' &c. *Dac.*

[n] *Neminis*] In verbis Catonis, quæ Paulus refert, verbum *corde* nihil significat, at si addas, *lapideo,* sensus elicitur. Sed videntur esse poëtæ alicujus; ut illa, *et quis dicere cum sit:* fortasse Ennii in Erechtheo: de qua tragœdia Gell. lib. VI. cap. 16. et Macrob. lib. VI. Satur. *Ant. Aug.*

Neminis] Mira hic est Pauli supinitas, qui Catoni tribuit quæ sunt Ennii, ut infra ex Festo. *Dac.*

[o] *Neminis*] *Neminis genitivo casu usus est Cato, cum dixit: et quis diceret, cum sit neminis? Idem de magistratibus vitio creatis: neminisque .... Ennius in Erectheo, &c.* Jos. Scal.

Neminis genitivo] *Neminis* etiam legitur apud Plautum Captiv. III. 5.

dicere cum sit *neminis idem de magistratibus* vitio creatis, neminisque . . . .

Ennius in Erectheo : lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis.

Nemo [p] compositum videtur ex ne, et homo, quod confirmatur magis quia in persona semper ponitur, nec pluraliter formari solet, quia intelligitur pro nullo.

Nemo, nec homo. [PAUL.

Nemora [q] significant sylvas amœnas.

Nemora significat sylvas amœnas ; v*alet enim idem :* [FEST. *ejus autem voca*buli auctor Ho*merus, qui dixit in Iliade A.* Ἐν νέμεϊ σκιερῷ· ἐπί τε λῖν ἔμβαλε δαίμων, dubium non *est, quin eum designet locum,* qui campos et pascua *habeat. νέμος a Græcis* διὰ τὸ νομὰ εἶναι ἐν αὐτῷ *appellatum.*

Nemut, [r] nisi etiam, vel nempe. [PAUL.

*N*emut, nisi etiam, vel *nempe, usus est Cato de po-* [FEST. *testate tri*buniciacum ait : [14] nemut . . . .
. . . . . . ærumnas. . . .

Nepa Afrorum lingua sidus, quod cancer appella- [PAUL. tur : vel, ut quidam volunt, scorpius. Plautus : Dabo me ad parietem, imitabor nepam.

14 Ed. Scal. *de potestate tribunici, cum ait : nemut.*

NOTÆ

'neminis Misereri certum est, quia mei miseret neminem.' *Dac.*

p *Nemo*] A *ne* pro *non*, et *homo* vel *hemo*, ut antiqui dicebant. *Nemo* autem et *nullus* eo differunt, quod *nemo* de persona tantum, *nullus* tam de re, quam de persona ; etsi 'nemo dies' alicubi me legisse memini. *Idem.*

q *Nemora*] Reliquiæ Festi ostendunt illum originem Græcam deduxisse παρὰ τὸ νομὰ εἶναι ἐν αὐτοῖς, exemploque suum Græci poëtæ Ἐν νέμεϊ σκιερῷ. *Ant. Aug.*

Nemora] Prima linea deest. Supplendum autem totum ita : *Nemora videtur idem quod sylvas amœnas valere. Cujus vocabuli auctor Homerus, cum ait :* Ἐν νέμεϊ σκιερῷ· ἐπί τε λῖν ἔμβαλε δαίμων. *Dubium non est designare locum, qui campos et pascua habet,* διὰ τὸ νομὰς εἶναι ἐν αὐτῷ. Locus, quem citat, est Ἰλιάδος A. *Jos. Scal.*

Nemora] Recte quidem Festus *nemus* a *νέμος*, quod Hesych. interpretatur σύνδενδρον τόπον καὶ νομὴν ἔχοντα, 'Locum arboribus consitum et pascua habentem.' Locus Homer. est Iliad. Λ. 'In nemore umbroso, leonem autem immisit Deus.' *Dac.*

r *Nemut*] Exemplum omisit Paulus ; Catonis fortasse, qui hoc verbo usus est. *Ant. Aug.*

Nepa[s] *Afrorum lingua* sidus, quod dicitur nostr*is* [FEST. *cancer, vel, ut quidam volunt,* scorpios. Plautus in *Casina : recessim dabo me* ad parietem, imita*bor nepam.*

Nepotes[t] luxuriosæ vitæ homines appellati, quod [PAUL. non magis his rei suæ familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt. Nepos compositum ab eo, quod natus post sit patri, quam filius.

Nepos[u] *luxuriosus a* Tuscis dicitur, *nam nepotes* [FEST. *sunt luxuriosi* homines *appellati, quod non magis his res* sua familia*ris curæ est, quam iis, quibus pater avusque* vivunt: qu*od nomen ductum ab eo, quod natus post patri* sit, quam fil*ius. Quidam, inter quos Aristar*chus inter*pres Homeri, Græcum esse volunt, ad quod τεοῖς νεπόδεσσιν* ἑτοιμὴ *afferunt ex Apollonio.*

NOTÆ

[s] *Nepa*] Plautus in Casina: 'Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.' *Idem.*

Nepa Afrorum] Recte dubitat Festus nepane cancer sit, an scorpius: nam utroque modo Veteres usurparunt; pro *cancro* supra, Plaut. pro *Scorpio* Cicero et al. sic gloss. 'Nepa, σκορπίος.' *Dac.*

[t] *Nepotes*] Nepotes sunt ἀπόγονοι Græcis etiam νέποδες dicti a νε privativa particula et πούς, pes, fundamentum, quia fundamentum non essent generis: ποὺς enim, ut Latinis *pes*, pro fundamento. Plaut. Asinar. 'Ego caput huic argento fui hodie reperiundo. Ego pes fui.' Inde nepotes dicti perditi ac luxuriosæ vitæ homines, cujus rei rationem infra Festus dabit, cui et hanc potes addere, quod nepotibus semper indulgent avi, connivent eorum delictis, ac impediunt, quin ea in parentum conscientiam veniant, unde ii postea nequam evadunt et dissoluti. Hinc 'nepotatus' in Gloss. ἀσωτία. *Idem.*

[u] *Nepos*] Maximam partem horum verborum Festi ex verbis Pauli interpretaberis, præter id, quod de Tuscis initio dicitur: quodque in fine πόδεσσιν scriptum est. De Tuscis nihil aliud habeo, quam me opinari Tuscos eo nomine usos. Græcum autem esse cognovi, cum mihi Fulvius Ursinus, ejus linguæ peritissimus, a quo multa in hoc libro emendata sunt, ostendit Apollonium lib. IV. et Theocr. Idyl. XVII. in hac significatione hoc verbo uti. Eustathius quoque idem affirmat, in Δ. Odyss. Fieri etiam potest, ut Apollonii carmen retulerit Festus, cujus finis est: τεοῖς νεπόδεσσιν ἑτοιμή. Quem vero significet illis syllabis (*chus inter*) an Aristarchum, vel Callimachum, aliumve, nobis incertum est. *Ant. Aug.*

Nepos] Vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nepos] Ita ego hunc locum olim expleveram, præterquam quod in illis.... *chus*.... Callimachi locum latere putaverim: οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω Τὴν μοῦσαν, ὡς ὁ Κεῖος Ὑλλίχου νέπους, 'neque enim mercenariam nutrio Musam ut Ceus Hyllichi nepos.' Si-

Nepus,[15] [x] non purus. [PAUL.

Nequalia,[y] detrimenta.

Nequam[z] aurum est, auris quod[16] vehementius ambit: hoc versu Lucilii significare ait Sinnius Capito nequam esse aurum, quod auris lædat; vel pondere inaurium cum mollissima pars auris inciditur, vel ex auro intelligi pecuniam, cujus respectu et nimia cupiditate homines ad peccandum adduci.

Nequam aurum est, auris quodvis vehementius [FEST. ambit. Hoc versu Lucilius significare videtur, nequam, esse aurum, quod aures lædat, *vel* pondere inaurium cum *mollissima pars* auris inciditur, vel etiam cupiditatem pecuniæ voluit significare.

Nequam,[a] qui ne tanti quidem est, quam quod habetur minimi.

Nequeunt[17] non eunt.

Nequinates, Narnienses. [PAUL

Nequinates [b] Narniensis *dicti sunt, qui e Nequino op-* [FEST.

15 Legit Scal. *Nepurus.*—16 Ed. Scal. *quodvis.* Vide Notas.—17 Vet. lib. *Nequiunt* vel *Nequunt.*

NOTÆ

monidem intelligit. Voce *νέποδες* usus etiam Theocrit. Idyl. XVII. *Dac.*

[x] *Nepus*] *Nepurus* pro *non purus*, ut 'nefunera' apud Catul. pro 'non funera:' 'nejure' Sallust. pro 'non jure:' 'neceunt' infra pro 'non eunt.' *Idem.*

[y] *Nequalia*] An a *ne* et *qualia*, vel a *ne* et *æqualia*, ut legendum sit, *nequalia, detrita.* Idem.

[z] *Nequam*] Suspicor Lucilianum versum hac emendatione egere: *Nequam est, aurum auris quoius vehementius ambit.* Cujus aures aurum ambit, nequam est homo. Male audiebant apud Romanos barbari, præsertim Pœni, qui aures perforatas habebant, neque mediocriter eos aversabantur. Plautus Pœnulo: 'Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent. AG. Quid jam? MI. Quia incedunt cum anulatis auribus.' Unde jocus Ciceronis in Afrum: 'Atqui aurem foratam habes.' Aliter non video quæ argutia sit, si Sinnii Capitonis sententiam sequamur. *Jos. Scal.*

[a] *Nequam*] Ex *ne* et *quidquam*. Varr. lib. IX. de L. L. 'ut ex non et volo, nolo: sic ex ne et quidquam item media extrita syllaba, coactum est nequam,' &c. *Dac.*

[b] *Nequinates*] Ait *Nequinates* prius vocatos, qui postea *Narnienses* dicti sunt, expulsis colonis veteribus. Plinius: 'Narnienses: quod oppidum antea Nequinum vocatum est.' *Jos. Scal.*

Nequinates] *Nequini*, quod postea *Narnia*, meminit Plin. 'Narnienses: oppidum antea Nequinum vocatum

pido ejectis colonis veteribus, ibi habitarunt. Cato in ea adversus x. homin.[18]

Nequinont [c] pro nequeunt;[19] [d] ut solinunt, ferinunt, pro solent, et feriunt dicebant antiqui. Livius in Odyssea: Partim errant, neque nunc Græciam redire (nequinont.)

Nequinont, nequeunt. [PAUL.

Nequiquam, frustra.

Nequiquam significari idem, quod frustra, plurimis [FEST. auctorum exemplis manifestum est.

Nequitum, et nequitur pro non posse dixerunt. [PAUL.

Nequitum,[e] et nequitur, pro non posse dicebant, ut [FEST. Pacuvius, cum ait: Sed cum contendi nequitum, ut clam tendenda est plaga. Plautus in Satyrione: Retrahi nequitur, quoquo progressa est semel: et Cato Originum libro primo: Fana in eo loco [f] compluria fuere: ea exauguravit; præterquam [20] quod termino fanum fuit, id nequitum exaugurari.

18 Ed. Scal. 'veteri, *b. ibi habitarunt Cato in ea adversus* x. *hominibus*.'—19 'Melius *neceunt*: verba Livii ita legenda: *Partim errant: nequinunt Græciam redire*.' Scal. Ita et Dac.—20 Vet. cod. *præquam*.

NOTÆ

est.' Et Liv. lib. x. cap. 9. 'Alter Consul Apuleius in Umbria Nequinum oppidum circumsedit. Locus erat arduus, atque in parte una præceps, ubi nunc Narnia sita est.' Et paulo post: 'Ita Nequinum in ditionem populi Rom. venit. Colonia eo adversus Umbros missa a flumine Narnia appellata.' *Dac.*

[c] *Nequinont*] In carmine Livii non est verbum *nequinont*: et vereor, ne pro *neque nunc*, *nequinont* sit scribendum. Ratio autem carminis valde incerta est: quacumque ratione scribatur. Homeri versus ex Odyssea, quam Livius vertit. *Ant. Aug.*

[d] *Nequeunt*] Lege *neceunt*, a *nec*, non, et *eunt*. Vide 'nec' et 'nepurus.' *Dac.*

[e] *Nequitum*] Pacuvii Trochaicum emendamus: *Sed cum contendi nequitum vi, clam tendenda est plaga.* Ubi notabis, simpliciter plagam etiam pro rete. Glossarium: 'Plagæ, κυνηγετικὰ λίνα.' *Jos. Scal.*

[f] *Fana in eo loco*] Catonis verba de Tarquinio, qui, 'ut libera a ceteris religionibus area esset, tota Jovis templique ejus, quod inædificaretur, exaugurare fana sacellaque statuit; quæ aliquot ibi a Tatio rege, primum in ipso discrimine adversus Romulum pugnæ vota, consecrata inaugurataque postea fuerant. Inter principia condendi hujus operis, movisse numen ad indicandam tanti imperii molem traditur Deos: nam cum omnium sacellorum exaugurationes ad-

Nervum[g] appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam cervices vinciri ait: Perfidiose captus, eo ædepol nervo cervices probat.[1]

Nervum appellamus etiam ferreum vinculum, quo [PAUL. pedes, vel etiam cervices, impediuntur.

Nesi,[h] pro sine positum *est in lege dedicationis aræ* [FEST. Dianæ Aventinen*sis*.

1 Scal. et Dac. emendant, *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Vet. cod. *eo epol.*—2 Legit Scal. *Nesi pro sine positum est in lege ædis Dianæ Aventinensis.*

NOTÆ

mitterent aves, in Termini fano non addixere.' Liv. lib. I. Vide et Flor. lib. I. cap. 7. *Dac.*

g *Nervum*] Glossarium: 'Nervus, ξυλοπέδη.' Simpliciter veteres Attici *nervum* vocabant κᾶλον, hoc est, 'lignum.' In duodecim: AERIS. CONFESSEI. REBVSQ. JVRE. JOVDICATEIS. TRIGINTA. DIES. JVSTEI. SVNTO. POSTIDEA. INDV. MANVS. JACTIO. ESTO. IN JOVS. DVCITO. NEI. JOVDICATVM. FACIT. AVT. QVIPSENDO. JOVRE. VINDICIT. SECVM. DVCITO. VINCITO. AVT NERVO. AVT. COMPEDIBVS. QVINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AVT. SEI VOLET. MAIORE. VINCITO. SEI. VOLET SVO. VIVITO. NEI. SVO. VIVIT. QVI EVM. VINCTVM. HABEBIT. LIBRAS FARRIS. IN. DIES. DATO. SEI. VOLET PLUS. DATO. Nam, uti dixi, κᾶλον vocabant hunc *nervum*: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Glossæ Hesychii: ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας. Unde Terentianum: 'In nervum potius ibit.' Tertullianus: 'Nescio an crus de periscelio in nervum se patiatur artari.' Versus Plauti mendosus ita legendus: *Perfidiose captus: edepol nervo cervices probas.* Jos. Scal.

Nervum] Nervus, vinculum ferreum, quo pedes vel cervices impediuntur. De Cervicibus Plaut. ut emendat Scal. *Perfidiose captus. Edepol nervo cervices probas:* hoc est, convenientes: et in Aulular. IV. 10. Neque ferreum tantum vinculum, sed et ligneum: unde veteres glossæ ξυλοπέδην interpretantur ritu Attico; Attici enim simpliciter *nervum* vocabant κᾶλον, lignum: unde, qui ex lege nexi erant, dicebantur ἐγκαλοσκελεῖς in legibus Atheniensium. Hesych. ἐγκαλοσκελεῖς, οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας, 'Qui debita non solvebant, in ligno pedes vinciebantur.' *Dac.*

h *Nesi*] *Nesi pro sine positum est in lege ædis Dianæ Aventinensis*] De legibus ædium sacrarum, vide quid notamus ad vocem 'Opima.' *Jos. Scal.*

Nesi] Per *legem* intelligit postico ædis Dianæ, quæ in Aventino erat, de more positam: quæ continebat inter alia utrum ædis illa esset templum necne: nam non omnes ædes erant templa. Vide notata in voce 'Opima.' Legis Dianæ Aventinensis mentio extat in vett. inscriptionibus: CETERVM. LEGES. HVIC. ARÆ EÆDEM. SVNTO. QVÆ. ARÆ. DIANÆ

Neutiquam,[i] *pro nullo modo dici testis est,* cum ait, sed *mihi neutiquam cor consentit, cum oculorum aspectu, Cicer. Indissolubiles quidem esse non potestis,* neutiquam *tamen dissolvemini.*

Neutiquam, pro nullo modo. [PAUL.

Nexum[k] est, ait Gallus Ælius, quodcumque per [FEST. æs et libram geritur, idque necti dicitur: quo in genere sunt hæc: testamenti factio,[l] nexi datio,[m] nexi liberatio.[3] Nexum æs apud antiquos dicebatur pecunia, quæ per nexum obligatur.

NICTARE[n] et oculorum, et aliorum membrorum nisu sæpe aliquid conari, dictum est ab antiquis, ut Lucretius in

3 Ed. Scal. *nexi danto, nexi liberanto.*

NOTÆ

SVNT. IN. AVENTINO. MONTE. DICTÆ. *Dac.*

[i] *Neutiquam*] Hic versus, 'neutiquam cor,' &c. citatur a Cicerone in Acad. sine poëtæ tamen nomine. Ciceronis autem locus extat in libro de universitate. *Idem.*

[k] *Nexum*] Solennis ritus et formula abalienationis ejus rei, quæ mancipio dabatur vel pignori. Cicer. III. de Oratore: 'Nexum est quod per libram agitur.' *Idem.*

[l] *Testamenti factio*] Testamentum per æs et libram intellige, quo paterfamilias ei, quem successorem elegerat, familiam suam ac universum jus patrisfam. mancipio vendebat, ab illo nummum æneum, qui libra pendebatur, imaginarii pretii nomine, accipiens. *Idem.*

[m] *Nexi datio*] Nexum dare, *donner quelque chose en hypotheque, en gage jusques à l'entier payement, par l'entremise de la balance et de la monnoye.* Et differunt, 'nexum dare aliquid' et 'nexu tradere aliquid.' 'Nexum dare,' est rem tradere, ita ut non plane ac solide transeat ad emtorem, sed nexa et obnoxia maneat venditori. 'Nexu tradere,' ita rem abalienare, ut ea accipientis fiat in solidum. *Idem.*

[n] *Nictare*] Proprie, quod Græci πτερυγίζειν. Versus Cæcilii et reliqua ita bene habebunt: *Garruli sine dentes jactent: sine nictentur perticis. Novius in Muccho copone: Actutum scibis, cum in nervo nictabere.* De versibus Ennii vide in Conjectaneis. *Jos. Scal.*

Nictare] A *nitor,* nempe a supino *nictum* pro *nixum.* Est autem *nictare* et *nictari* proprie quod Græci πτερυγίζειν, cum aves volaturientes alis latera verberant. Et eo sensu usus Lucret. cujus integrum locum vide lib. VI. Verba Cæcilii sic Scaliger: *Garruli sine dentes jactent, sine nictentur perticis.* Sed non placet. Tentabam olim: *Grallis sedentes jactent, sine nictentur perticis.* Locus Novii in Maccho Copone: *Actutum scibis, cum in nervo nictabere.* Id est, mox scies cum vinculo cervicem impeditus, omnium membrorum nisu frustra te expedire conaberis. *Dac.*

libro quarto: Hic ubi nictari nequeunt insistereque alis. Cæcilius in Hymnide: Garrulis medentes jactent sine nictentur perticis. Novius in Macchoco, Pone actutum, scribit, cum in nervo nictabere:[4] unde quidam nictationem, quidam nictum, ut Cæcilius in pugile:[5] [o] Tum inter laudandum hunc timidum tremulis palpebris Percutere nictu; hic gaudere et mirarier. Nictit canis in odorandis ferarum vestigiis leviter ganniens, ut Ennius in libro x. veluti siquando vinculis venatica venenox[6] apta solet, si forte ex nare sagaci sensit, voce sua nictit,[7] ululatque, ibi acuta est. Unde[8] ipsa gannitio.[p]

Nictare[q] est oculorum et aliorum membrorum nisu [PAUL. sæpe aliquid conari: dicimus enim nictationem et nictum, Cæcilius: Hunc tremulis palpebris Percutere nictu. Nictit canis[r] in odorandis ferarum vestigiis leniter ganniens. Ennius: Nare sagaci sensit, voce sua nictit, ululatque. Unde et gannitio.

Niger[s] lapis in comitio locum funestum significat, [FEST.

4 Vide Notas. Vet. lib. *scrib.* Vet. cod. *scribes*, et mox *nectahere.*—5 Ed. Scal. *pugilem.*—6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *venox.*—7 Vet. cod. *nictu.*—8 Quidam lib. *et unde.* Vet. cod. *et inde.*

NOTÆ

[o] *Cæcilius in pugile*] Ejus verba corrupta suspicor, et forsan ita legenda: *Tum inter laudandum hic timidus tremulas palpebras percutere nictu, hic gaudere:* supple, *cœpit*, vel *hunc timidum tremulas, &c. hunc gaudere:* supple *videas*. Idem.

[p] *Unde ipsa gannitio*] In schedis ... *Unde* .... *ipsa gannitio.* Lege: *unde nictatio ipsa gannitio.* Idem.

[q] *Nictare*] Ennii carmen lib. x. mendosum est. *Ant. Aug.*

[r] *Nictit canis*] Ob odorem ferarum naribus objectum oculorum et membrorum nisu gestit. Versus Ennii sic legit Scalig. in conjectaneis ad Varron. *Animusque in pectore latrat, Veluti, siquando vinclo venatica aëno Apta solet cani, forte feram si ex nare sagaci Sensit, voce sua nictat, ululatque ibi acute.* 'Apta vinclo aëno,' est juncta, connexa vinclo. *Cani* pro *canis*. At Gifanius legebat: *Veluti, si quando vinclis venatica venox Apta solet, si forte feram ex nare sagaci.* Quem non sequor, neque enim illa *venatica venox* probari posse arbitror. *Dac.*

[s] *Niger*] Historia nobis ignota. *Ant. Aug.*

Niger] Nigrum lapidem morti Romuli destinatum primo ait: deinde Faustulum nutricium Romuli ibidem sepultum. Reliqua non assequimur. Lapidem hunc λίθινον λέοντα vocat Dionysius Halicarnasseus; cujus verba, quia mentem Festi nobis ape-

ut alii, Romuli morti destinatum, sed non usu ob*venit, ut ibi sepeliretur, sed Fau*stulum nutr*itium ejus ibi sepultum fuisse, et Quin*tilium avum Ti. . . . . . *qui* partes Romuli sequebatur, cujus famili*a dicta Quintilia juxta appellationem ejus.*9

Nihili, qui nec hili quidem est.

Ningulus,[t] nullus. Marcius vates: Ne ningulus [PAUL. mederi queat.

Ningulus, nullus, ut Ennius libro secundo: Qui [FEST. ferro minitere: atque in te ningulus mederi queat.

Niquis scivit[u] centuria est, quæ dicitur a Servio Tullio

9 Ed. Scal. 'Ti . . . . . *qui* cujus familia *dicta Quintilia juxta appellationem ejus partes Romuli sequebatur.*'

NOTÆ

riunt, et lacunas explere possunt, adducam. Loquitur autem de pugna, quæ inter Romulum et Remum fuit, in qua etiam Remus interiit: *ἐν ταύτῃ φασί τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαυστύλον, ὃς ἐξεθρέψατο τοὺς νεανίσκους, διαλῦσαι τὴν ἔριν τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὡς οὐδὲν οἷός τ' ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ὤσασθαι τοὺς μαχομένους ἄνοπλον, θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμούμενον, ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς ἔκειτο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαυστύλου τεθῆναί φασιν, ἔνθα ἔπεσεν ὑπὸ τῶν εὑρόντων ταφέντος.* Acro interpres vetus Horatii, in Epodos Horatii: 'Varro pro rostris sepulcrum Romuli dixit: ubi etiam in hujus rei memoriam duos leones erectos fuisse constat: unde factum est, ut pro rostris mortui laudarentur.' *Jos. Scal.*

Niger lapis] De Quintilio, qui Romuli partes sequebatur, et a quo dicti Quintilii, vide 'Fabiam' et 'Quintia.' Aiebat forsan Festus Faustulum a Quintilio sepultum. *Dac.*

[t] *Ningulus*] Ennii versus mendosus est; et quia video Paulum referre verba Marcii vatis, quod a Festo prætermittitur, arbitror deesse aliquot verba, in quibus Ennii versus finis, et Marcii orationis initium sit. *Ant. Aug.*

Ningulus] Dictum pro *necullus*: nam non geminabant literas, et N interpositum. Confusa sunt testimonia Ennii et Martii. *Jos. Scal.*

Ningulus] Male Paulus Marcio vati tribuit, quæ sunt Ennii, cujus verba sic olim restituit Merula: *Qui ferro minitaris, ut in te ningulu' modo Ire queat.* Vel propius ad scripturam Marsillus: *Qui ferro minitere, atque in te ningulus met Ire queat.* De Horatio, qui solus adversus tres Albanos dimicans, singulos prout sequi poterant adortus, superavit. *Ningulus* autem pro *nec ullus; neculus, nigulus, ningulus.* Dac.

[u] *Niquis scivit*] Hanc centuriam a Servio Tullio institutam dicit Festus, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua, ne quis civis suffragii jure privaretur. *Idem.*

rege constituta, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua: nequis civis suffragii jure privaretur: nam sciscito significat sententiam dicito, ac suffragium ferto: unde scita plebis. Sed in ea centuria neque censetur quisquam,[10] neque centurio præficitur, neque centurialis potest esse, quia nemo certus est ejus centuriæ: est autem Niquiscivit, nisi quis scivit.

Nivem [x] *Verrius interpretatur novum ex* Græco, qui id ne*on dicunt N. sig*nificat da.

Nivem interpretatur novum ex Græco, quod illi [PAUL. dicunt *νέον*.

Nixi Dii appellabantur, quos putabant præsidere parientium nixibus.

Nixi Dii [y] appellantur tria signa in Capitolio ante [FEST. cællam Minervæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus: quæ signa,[11] sunt qui [z] memoriæ prodi-

10 Ead. ed. *quicquam.*—11 Vet. cod. *sua.*

NOTÆ

[x] *Nivem*] *Nivem Verrius interpretatur novum ex Græco qui id νέον dicunt N. . . . . significat da . . . .* Ita schedæ. Sed ista *N. . . . . . significat da. . . . .* tam huc non pertinere certum est, quam quo pertineant incertum. Puto tamen divulsa ab eo capite, ubi de *noctiluca*. Sed cur a *νέον*, nivis, nix? An quia tum tantum nix est dum nova est, neque in liquorem resoluta? Nugæ. Nix est ab obsoleto *νὶψ*, *νιφός*. Vel a *ninxi*, ut a 'duxi,' 'dux.' Jul. Scaliger volebat esse per syncopen ex *nivis*. *Nivis* autem a *ninguis*, quo utitur Lucret. *Idem.*

[y] *Nixi Dii* [*Nixii*] Glossarium: 'Nixæ, ὠδῖνες.' In fine, *quæ ibi subjecta fuerint mensæ:* hoc est, oppignerata argentariis Corinthiensibus. Deinde ex vetusto libro: *Etiam qui capta Corintho:* hoc est, Sunt etiam qui dicant capta Corintho, &c. *Jos. Scal.*

Nixi Dii] Vel *nixii* a nitendo, quod nixibus parientium præsideant. *Niti* enim proprie de parientibus, et *nixus*, partus. Virg. IV. Georg. 'aut fœtus nixibus edunt.' Ubi Servius: 'Nixibus, partubus a nitendo: unde et enixa dicimus.' Nixos autem Deos legas apud Ovid. IX. Metam. 'Fessa malis, tendensque ad cœlum brachia, magno Lucinam, nixosque pares, clamore vocaram.' *Dac.*

[z] *Quæ signa sunt qui*] Lego: *quæ signa, sunt qui memoriæ prodiderint, Antiocho rege Syriæ superato, M. Attilium subtracta populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse. Etiam qui dicant capta Corintho advecta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.* Hoc est, *sunt etiam qui, &c. Subjecta mensæ,* hoc est, quæ ibi oppignerata argentariis Corinthiensibus. *Idem.*

derint, Antiocho rege Syriæ superato, M.[12] Acilium subtracta a populo Rom. adportasse, atque ubi sunt posuisse: etiam quæ[13] capta Corintho avecta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.

NOBILEM[a] antiqui pro noto ponebant, et quidem per G literam,[14] ut Plautus in Pseudolo: Peregrina facies videtur hominis, atque gnobilis.[15] et oculis meis obviam gnobilis objicitur. Attius in Diomede:[b] Ergo me Argos referam: nam hic sum[16] gnobilis. Livius in Virgo: Ornamenta incedunt gnobili[17] ignobiles.

Nobilem antiqui pro noto ponebant. Plautus: [PAUL. Peregrina facies, atque ignobilis.

Noctilucam Lucilius cum dixit, obscœnum significat.[18]

Noctilucam[c] Lucilius cum dixit, lib. ij. obscœ*num* [FEST. *significat nocticula.* . . . . medica. . . . .

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Manium.*—13 Vet. lib. *qui.* Vir doct. conj. *que.* Vide Notas.—14 Vet. cod. *pro c litera.*—15 Vet. cod. *ignobilis.*—16 Pro *sum* vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *suam.*—17 Legendum monet Scal. qui cum Dac. *τὸ ignobiles* abundare censet, *Livius in Virgine: Ornamento incedunt gnobili.* Vet. cod. *nobili.* In textu ed. Scal. extat *incendunt* pro *incedunt.*—18 In ead. ed. hæc linea Pauli deest.

NOTÆ

[a] *Nobilem*] A *nosco, novi, notum, nobilis,* ut a *motum, mobilis.* Antique *gnobilis* addito *g*, ut 'gnarus,' 'gnatus,' 'gnavus.' Locus Plauti e Pseudol. act. IV. sc. 11. Sed ibi *ignobilis* hodie recte legitur. Id est, ignorabilis, ignotus. Ista, *et oculis meis:* id est, et idem Plautus, *oculis meis, &c.* e Pseudol. II. 1. 'Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur?' *Dac.*

[b] *Attius in Diomede*] Attii verba sic alibi: *Ego me Argos conferam, nam hic fuam gnobilis, Ne cui cognoscar noto.* Idem.

[c] *Noctilucam*] Deerat prima linea, quæ forsan adhæserat post *nivem.* Postrema sunt Lucilii verba. Sed pro *noctilucam, noctilucum,* hoc est, *noctilugum,* vel potius *noctulugum,* emendat Scaliger in conjectaneis, additque eam vocem usurpasse Lucilium pro obscœno, hoc est, mali ominis, quales sunt bubones, aut similes aves noctu lugentes. Sed sic etiam recte *noctilucam* scripserit Lucilius, pro *noctilugam.* Quidam legunt *noctipugam,* veretrum intelligentes, quod nocte pungat. Et hæc est vera lectio, ut optime magnus Salmasius in Solinum. Ita enim, inquit, Lucilius contraria compositione finxit *noctipugam,* alludens ad *solipugam,* quam ἡλιοκεντρίδα exponit Gloss. in vet. cod. V. Cl. Merserii diserte scriptum *noctipuga,* ex quo factu, fuit facile divinare *noctipuga,* sed veteres Glossæ

Noctua a tempore noctis dicta, quo canit vel volat. [PAUL.

Noctua[d] *videtur dicta a Noctis tempore*, eo quo *canere solet, aut volare : ab ea* γλαυκῶπις appellatur *Minerva a Græcis, quia noctua oculis est cæsiis.* [FEST.

Nœgeum[e] quidam amiculi genus prætextum purpura, quidam candidum ac perlucidum, quasi a nauco, quod putamen quorundam pomorum est tenuissimum, non sine candore, ut Livius ait in Odyssea: Simul ac lacrimas de ore nœgeo detersit: id est, candido.

Nœgeum amiculi genus. Nœgeum candidum. Livius: Lacrimas de ore nœgeo detersit: id est, candido. [PAUL.

Nomen dictum quasi novimen, quod notitiam facit.

Nomen[f] sive ex Græco ὄνομα *dictum est quasi* [FEST.

NOTÆ

Palatinæ, quas penes me habeo, hoc confirmant, in quibus legitur, *noctipugam obscœnum quod quasi noctibus compungat.* 'Noctipuga, νυκτίκεντρον.' Sic eam partem vocaverat hoc versu Sotades, εἰς οὐκ ὁσίην τρυμαλιὴν τὸ κέντρον ὠθεῖν. Apuleius de Psyche gravida, 'crescentes dies et menses exeuntes anxia numerat, et sarcinæ nescia rudimenta miratur, de brevi punctulo tantum incrementulum locupletis uteri.' *Idem.*

[d] *Noctua*] Verba ultima, *noctua oculis est cæsiis*, adhæsere post *nonæolæ*. De noctua autem idem Varro lib. IV. de L. L. 'Noctua, quod noctu canit et vigilat.' Similiter Græcis νυκτερὶς dicitur a νὺξ, nox. Minerva vero dicta γλαυκῶπις non a *noctua*, ut putat Festus, sed, quia ipsa erat λαμπρόφθαλμος, vel φοβερὰ τῷ ὁρᾶσθαι, visu horrenda. Sed de hoc alibi. *Idem.*

[e] *Nœgeum*] *Nœgeum* recte exponit amiculi genus prætextum purpura. Est enim versum ex Homerico, φᾶρος πορφύρεον. 'Simulac lacrimas de ore nœgeo detersit.' Δάκρυ ὀμορξάμενος, κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἕλεσκε. 'Οδυσ. Θ. Nam paulo ante πορφύρεον vocavit. Quare vero putet hic esse adjectivum Festus, interpreteturque *candido*, causam comminisci non queo. *Jos. Scal.*

Nœgeum] Mirum, quam graviter hic errarunt et Festus et alii, qui cum eo *nœgeum* candidum interpretantur. Nam in versu Livii vox *nœgeo* non refertur ad *ore* sed ad *detersit*. 'Simulac de ore suo lacrymas detersit nœgeo.' Neque aliud est nœgeum, quam amiculum prætextum purpura. Versum enim est, ut optime Scaliger, ex Homerico φᾶρος πορφύρεον. In Odyssea quam Livius convertit: 'Simulac lacrymas de ore nœgeo detersit.' Δάκρυ ὀμορξάμενος, κεφαλῆς ἀπὸ φᾶρος ἕλεσκε. Ad verbum: 'Lacrymas detergens, e capite nœgeum demebat.' Odyss. Θ. vs. 84. vocavit πορφύρεον μέγα φᾶρος. *Dac.*

[f] *Nomen*] Deest prima linea: *Nomen dictum est, quasi Novimen: sive ex Græco ὄνομα. idque familiæ est: item pro debito, ut exactum dicimus nomen,*

novimen, quod notitiam faciat, sive familiæ est, *ut Terentius: ponitur etiam pro debito ut exactum* dicimus *fuisse nomen cum a debitore exacta* pecunia sit.

Nonarum,[g] Iduum, Kalendarum posteri dies nuptiis[19] alieni habentur; quoniam hi dies decreto Pontificum atri judicati sunt: quod quotiescumque Romani duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male rempublicam gessere. [PAUL.

Nonarum postridie[h] *iduum* Kalen*darum dies alieni* [FEST.

19 Lib. vet. apud Ursin. pro *nuptiis* habet *nuptis*.

NOTÆ

cum pecunia sit exacta a debitore. Festus καταχρηστικῶς ponit familiam pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut Agnomen familiæ. *Jos. Scal.*

Nomen sive ex Græco] Hæc trajectione unius vocis non leviter corrupta sunt. Lege: *Sive ex Græco ὄνομα, sive dictum est quasi novimen quod notum faciat. Familiæ est, &c.* Si malis esse a Græco ὄνομα, *o* præciditur, ut ὄδοντες, dentes. Sed melius a *novimen, nomen*. Vel, ut alii, a supino *notum, nomen*, ut a 'motum,' 'momen.' Cum Festus ait nomen esse familiæ, familiam ponit pro gente. Nam potius nomen gentis est, ut agnomen familiæ. *Dac.*

g *Nonarum*] Hæc erant ex libro quarto Verrii de verborum significatione, ut Gellius scribit lib. v. cap. 18. Videndus etiam Livius lib. VI. Ovid. I. Fastor. Plutarch. in Problem. Macrob. lib. I. Saturn. *Ant. Aug.*

Nonarum] L. m. habet *nuptis* pro *nuptiis*. Vide Macrob. lib. I. c. 16. *Ful. Ursin.*

Nonarum] Deest prima linea: et spatia angustiora relicta sunt, quam quantum satis sit ad ea capienda, quæ desiderantur. Ita igitur suppleto: *Nonarum, Iduum, Kalendarum postridie, item ante* IIII. *Kalendas, Nonas, Idus novæ nuptæ tempus atrum inlusciscere observatum est: quoniam atri hi dies esse judicati sunt decreto Pontificum: quod quotiescumque Ro. duces belli gerendi gratia his diebus supplicaverunt, male Remp. gessere.* Vide Gellium lib. v. cap. 18. et Macrob. lib. I. Saturnal. *Jos. Scal.*

Nonarum, Iduum] Macrob. lib. I. Saturnal. 'Ne hoc prætermiserim quod nuptiis copulandis Kalendas, Nonas, et Idus, religiosas, id est, evitandas censuerunt. Hi enim dies præter Nonas feriati sunt. Feriis autem vim cuiquam fieri piaculare est: ideo tunc vitantur nuptiæ, in quibus vis fieri virginibus videtur, &c. Nonis prohibetur celebritas nuptiarum, quia primus dies verecundiæ datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipisci, et rem divinam facere. Omnes autem postridiani dies, seu post Kalendas, seu post Nonas, Idusve, ex æquo atri sunt. Ideo et nonas inhabiles nuptiis esse dixerunt, ne nupta aut postero die auspicaretur libertatem uxoriam, aut atro immolaret, quo nefas est sacra celebrari.' Vide præterea Liv. lib. VI. Ovid. Fast. et Plutarch. in Problem. *Dac.*

h *Nonarum postridie*] Vide Gellium

habentur:[20] *item, novæ* nuptæ *a D.* IIII. *Kalend. nonas idus diem* atrum inlu*cessere observatum est, quoniam, decreto Pontificum atri hi* dies esse judicat*i sunt, quod quotiescumque Romani* duces belli *gerendi gratia his diebus supplicavere, male* rempub. ges*sere.*

Nonas [i] quidem a nova luna, quod in eas concurreret principium lunæ: alii quod semper ante diem Iduum nonum essent, scribique ideo debere primam appellationis ejus syllabam adjecta V litera.

Nonœolæ [1] [k] vocantur papillæ, quæ ex faucibus [PAUL. caprarum dependent. . . . .

. . . as est cæsis.[l] . . . . . [FEST. *ca*prarum sup*pendent*. . . . .

Non omnibus [m] dormio: proverbium videtur natum a Cipio quodam, qui Pararenchon dictus est, quod simularet dormientem, quo impunitius uxor ejus mœcharetur: ejus meminit Lucilius.

20 Ed. Scal. *Nonarum postridie id* III. Kalend*arum dies. alieni h.*—1 Vet. lib. *Noncolæ.* Ed. Scal. *Noncolæ.* Vide Notas.

NOTÆ

lib. V. cap. 13. qui ipsamet Verrii Flacci verba unde hæc Festi petita sunt. *Idem.*

[i] *Nonas*] Vel a *nova luna*, vel a *novem*. Quod a Nonis ad Idus sint novem dies, unde addit per *u* scribi debere *nounas*, a novem, *novenus*, *nounus*, *nonus*. Utrumque etymon refert Varro lib. V. Vide Macrob. lib. I. Saturnal. cap. 15. et Scaligerum de emendatione temporum lib. II. *Idem.*

[k] *Nonæolæ*] Mammulas pensiles vocat Varro de Re Rust. lib. II. cap. 3. ubi in notis suis dubitat Scaliger, num apud Festum legendum sit *nævolæ*. Quod sint ut nævuli, quomodo et, cum de mamillis sermonem haberet, loquitur Gellius. In Glossario Isidori legitur, *nomicolæ, tubercula, quæ sub mento capræ sunt.* Lege, *nonæolæ*. Idem.

[l] *. . . as est cæsis*] Hæc suo loco mota sunt: vide 'noctua.' Reliqua, *nonæolæ vocantur papillæ, quæ ex faucibus caprarum suppendent.* Idem.

[m] *Non omnibus*] Ne quis dubitet *Cipium* scribere, ut in vetustissimo libro Festi est, et ita scribendum esse lib. VII. Epist. Ciceronis, non *Capius*, sciat hanc familiam fuisse Romæ, et extare denarios in quibus legimus M. CIPI. M. F. Hi a Cipo fortasse orti, cui cornua esse nata finxerunt. Ovid. XV. Metam. Val. Max. lib. V. cap. 6. Plin. lib. XI. cap. 37. Sed hunc Valerius ex Genucia familia videtur nominare, et prætorem fuisse: quod ne Plinius quidem credidit. *Ant. Aug.*

Non omnibus dormio] Meminit Cicero lib. VII. ep. 24. 'Capius, opinor,

Non pridem, æque, et recte, et frequenter dicitur, ac jampridem, quam pridem.

Nonuncium,[n] *quod vulgo magistri* ludi appellant, significat *novem uncias: at te*runcium, quod singula sex *uncia dimidium unciar*um *trium sit*.

Nonuncium, et teruncium dicitur, quod novem unciarum sit, sive trium. [Paul.

Nota nunc significat signum, ut in pecoribus; nunc literas singulas, aut binas; nunc ignominiam.

Nota alias significat signum; ut in pecoribus, tabulis, libris, literæ singulæ, aut binæ; alias ignominiam. [Fest.

Nothum[o] Græci natum ex uxore non legitima vocant, qui

NOTÆ

olim, Non omnibus dormio. Sic ego non omnibus, mi Galle, servio.' Ubi *Capium* vocat quem Festus *Cipium*. Nisi et apud eum rescribendum *Cipius*. Sane Mss. habent *Citius*, ut semper proclivis fuit corruptio *p* in *t*. *Cipius* enim legendum est. Fuit Romæ hæc familia, ut ex Denariis, ubi M. CIPI. M. F. Pararenchon autem dictus est Græce, *παραρέγχων*. Diceres Gallice, *le ronflard*. Locus Lucil. 'non omnibus dormio,' est ex incerto Sat. libro. *Dac.*

[n] *Nonuncium*] Videtur Festus dicere teruncium et nonuncium idem esse, et significare novem uncias, ita ut teruncium componatur e sex sexunciis sive sexcunciis. Quod certe ridiculum. *Teruncium* enim a tribus unciis, ut *nonuncium*, a novem. Sed mutilum ego esse hunc locum contendo, adeoque supplendum, *ut teruncium duas sexuncias, quod singula, &c.* *Uncia* autem non ab *uno*, ut putavit Varro, sed a Siculo *οὐγκία*, et *οὐγκία* ab *ἑνὸς*, mutato *e* in *u*, unde *unus*. Ut optime ex Polluce Scaliger apud Varronem. *Idem.*

[o] *Nothum*] Illud, *Spurio patre natus*, falsum est: malim, *Spurius incerto patre natus*, ut Julius Paris notat in epitome. Sed videtur Spurium pro incerto accipere: et Servium facit Spurii filium. Vide Quintil. lib. III. Plutarch. in Problem. Justinian. lib. I. Instit. tit. de nuptiis. De matre Ser. Tullii in Lugdunensi Ti. Claudii imp. oratione dicitur: 'Servius Tullius, si nostros sequimur, captiva natus Ocresia; si Tuscos, Cœli quondam Vivennæ sodalis.' Livius serva natum non credidit, sed Servio Tullio, qui princeps Corniculanorum fuit. Dionys. lib. IV. Tullio Corniculano et Ocresia natum: Servii prænomen nato filio matrem imposuisse, quod in servitute natus esset. Plinius, sive quis alius, in libro de viris illustr. 'Servius Tullius P. Corniculani et Ocresiæ captivæ filius:' cujus verba facile mutari possunt in Sp. et Oclesiam. *Ant. Aug.*

Nothum] Spurius est, cujus pater ignoratur, atque, ut Lucretius loquitur, 'volgivaga Venere conceptus.' Cujus vocabulum Græci non habent. Nam *νόθους* quos vocant, ii naturales apud Romanos et patrem certum habent: *σκότιοι* autem furto concepti sunt. Spurio patre natos joculari dicto vocant Romani, quia, cum pater eorum ignoretur, matris esse di-

apud nos spurio patre natus dicitur, quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus est ex concubina Spurius Tulli tributis:[2] nisi forte malumus[3] credere Oclisia Corniculana[4] captiva, cum susceptum matre serviente.

Nothum Græci natum ex uxore non legitima dicunt, qui apud nos spurio patre natus *dicitur*. [PAUL.

Novæ curiæ[p] proxime[5] compitum Fabricium [FEST.

2 Vet. lib. *Sp. Tulli Tr.* vel *Tiburtis.*—3 Ed. Scal. *maluimus.*—4 Vet. cod. *Oclisiam Corniculam.*—5 Ed. Scal. *proximæ.*

NOTÆ

cuntur. Sed quia nunquam matris dicebantur liberi jure Ro. neque enim dicebatur, L. Titius Gaiæ filius, sed L. Titius Marci filius, propterea eos vocabant Spurii filios, ut, Titius Spurii filius, a parte scilicet matris, unde procreati in lucem prodierunt, quæ honeste nominari non potest. Nam *Spurium* eam partem vocabant Veteres. Auctores Plutarchus, Apuleius, Isidorus. Omnes enim *Spurium* ἀπὸ τῆς σπορᾶς vocatam dicunt eam partem. Hoc ita esse, præter ea, quæ superius a nobis dicta sunt, fidem fecerit, quod eos etiam *Favonios* vocabant. Nam *Favonia* ova, quæ Græce ὑπηνέμια dicuntur, ea sunt, quæ sine initu maris concepta sunt. *Favonii* igitur quasi sine patre. Quin et Plutarchus cum SP. quo Spurius notabatur, interpretetur sine patre, significat eos filios sine patre vocatos. Recte igitur hic apud Festum nostrum Nothum dici illum, quem vulgo spurio patre natum vocabant. Quod quam imprudenter doctissimi viri mutare conati sint, nemo non videt: tum quia iisdem verbis legitur apud abbreviatorem, tum etiam propter eam causam, quæ a nobis in medium producta est. Sed et Plutarchus aperte: διὰ τί τοὺς ἀπάτορας Σπουρίου υἱοὺς καλοῦσι; Nam falsa est lectio vulgata, σποριοὺς υἱούς. Nunquam enim hominem vulgo conceptum *Spurium filium*, sed *Spurium* simpliciter, et *Spurii filium*, vocabant. Delenda ergo menda de codice Plutarchi. *Jos. Scal.*

Nothum] Et illud de spuriis quidem verum est. De nothis probari non potest, neque enim ignoratur eorum pater. Nunc aliud quærendum est, et hoc ipsum continue Festus subjunxerat, sed quia librariorum incuria corruptum fuit, interpretes adhuc latuit. Lege modo: *Quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus ex concubina Spurii Tulli Tiburtis.* Hanc enim ille rationem reddit cur nothi spurio patre nati dicerentur. Sensus est, 'quem Græci nothum dicunt, hoc est, ex matre non legitima natum, is apud Romanos spurio patre natus dicitur, quia Servius Tullius ex concubina et spurio Tullo Tiburte natus est.' Nil verius. Quæ sequuntur sic legito: *Nisi forte malumus credere Ocrisia Corniculana captiva cum susceptum matre serviente.* De Servio Tullio alii alia afferunt. Vide Liv. lib. I. et Dionys. lib. IV. *Dac.*

p *Novæ curiæ*] Triginta curiarum nomina non extant: sed et hoc loco septem nominantur, et quatuor tantum nomina redduntur. Sunt etiam duarum curiarum nomina sub litera

ædificatæ sunt: quod parum amplæ erant veteres a Romulo factæ, ubi is populum et sacra in partis triginta distribuerat, ut in iis ea sacra curarent, quæ, cum ex veteribus in novas evocarentur, septem[6] curiarum per religiones evocari non potuerunt: itaque Forensis,[7] Raptæ, Vellensis,[8] Velitiæ res divinæ fiunt in veteribus curiis.

Novalis[q] ager novæ relictus sementi. [PAUL.

6 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quatuor*.—7 Ed. Scal. *Foriensis*.—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Veliensis*.

NOTÆ

T. Curia enim Titia atque Tifata explicantur, et apud Livium Faucia Curia lib. IX. Ceterarum nomina non accepi. *Ant. Aug.*

Novæ curiæ] Mirum, cum septem curiarum mentionem fecerit, quatuor tantum nomina apposuisse: et cum dubium non sit perperam *septem* pro *quatuor* legi, proxime verum est, ut ex notis numerorum error ille manaverit, ut *VII.* pro *IIII.* legerit librarius: quod facile fuit, ut duæ primæ notæ inferiori parte inter se cohæserint. Porro *Forensis*, non *Foriensis*, scribendum esse, vel unus Ovidius convicerit Fastorum libro III. 'Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus acer. A tribus hunc primum turba Forensis habet.' *Forenses* sunt, quos Strabo *Forulos*, Plinius *Foretios* vocat. Nam a populis finitimis Curias vocavit Romulus. Sic Tifatam, Veliensem, &c. Velitia, cujus hic mentio, dicta a Velitiensibus: quorum meminit idem Plinius: licet perperam in vulgatis libris *Vellicenses* pro *Velitienses* hodie legatur. Cum ex his Festi verbis pateat veteres curias, præter quatuor, exauguratas fuisse, et in locum earum novas consecratas, jure quis dubitaverit, quare M. Varro suo tempore veteres vocet, non novas, cum ait: 'Curiæ duorum generum: nam et ubi curarent Sacerdotes res divinas, et curiæ veteres, et ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia.' Frustra enim vocasset veteres, nisi et novæ quoque jam tum essent. Sed non dubium potius veteres dixisse, quia illæ vocatæ primum curiæ; nam novæ adhuc non erant. *Jos. Scal.*

Novæ curiæ] Sacra autem evocare solebant e locis, quos religione solverent. Ulpian. Dig. leg. I. Tit. 8. 'Sacrarium etiam in ædificio privato esse potest, et solent, qui eum locum liberare religione volunt, sacra inde evocare.' *Dac.*

q *Novalis*] Duo versiculi dimidiati pertinent ad ea quæ Paulus refert. Cetera aliena esse videntur; neque adhuc reperi, quid significent: apud Dionys. lib. VIII. T. Sicinius Cos. de Volscis triumphavit. Referuntur autem in fine nomina quorundam illustrium virorum, qui intra superiores 15. annos Consules fuerunt: Opiter Verginius Tricostus, Postumus Cominius Aruncus, P. Veturius Geminus, A. Sempronius Atratinus, Sex. Fusius Fusus: inter hos Lævinus nominatur, quod cognomen est Valeriorum: item, ...*llius Tolerinus*, quem arbitror fuisse Manium Tullium, qui tunc etiam Cos. fuit. At *Scævolam, et Ver.*

Novalem agrum[r] *Ælius Gallus, et Opilius, item* [FEST. *Aurelius, eum aiunt esse quem Græci* νειὸν *dicunt, ad quod Homero quoque teste utuntur, qui dixit* νειοῖο βαθείης τέλσον ἱκέσθαι. *Sed Cincius,* eum esse ubi *gleba procissa ad novam* sementem sit relic*ta*.

Nauti consulatu,[s] *et* T. Sicini Volsci *populi, cum atrox prælium* inissent adversus *Romanos, Tribuni Mil. in Circo* combusti feruntur, *et sepulti in crepidine* quæ est proxime Cir*cum, qui locus postea fuit la*pide albo constratus, *qui pro rep. in eo prælio occubuere* Opiter Verginius *Tricostus:*

NOTÆ

. . . non agnosco. Credidi aliquando fuisse hæc nomina eorum virorum, qui intra urbem sepulti, vel combusti sunt, quod in 12. tab. id reperitur prohibitum: et hi ante 12. fuere. Cicero lib. II. de Legibus, cum recitasset legis verba: 'Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito:' 'Quid,' inquit, 'qui post duodecim in urbe sepulti sunt? Claros viros credo T. fuisse; aut eos, quibus hoc ante hanc legem virtutis causa tributum est, ut Publicolæ, ut Tuberto; quod eorum posteri jure tenuerunt; aut eos, si qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis causa consecuti sunt.' Plutar. in Problem. Publicolæ, et Fabricii meminit; sed affirmat triumphalibus concessum, ut ossa eorum intra urbem deferri possent. Sed quid certi sit, judicent doctiores: illumque locum quærant, proxime circum, qui sit lapide albo constratus. *Ant. Aug.*

Novalis] Deest prima linea. *Novalem agrum Quintus Mucius eum esse volt, qui ad novam sementem sit relictus.* Quæ sequuntur, fragmenta sunt, quale quod supra positum est post 'Nautiorum.' Est autem ferme ita: *Consulatu T. Sicini, Volsci cum prælium inissent adversum, victique essent, combusti feruntur in crepidine, quæ est proxime circum, qui locus lapide albo constratus est, &c.* Quod fragmentum forsitan distractum est a Novendialibus feriis. *Jos. Scal.*

[r] *Novalem agrum*] Prior pars hujus lacunæ adhæserat post *novercæ* in edit. Scaligeri et aliis. Novalis ager, qui et *novale*, Græcis νέωμα, νεατὸς, νεὸς, νειὸς, et dicitur ager, qui aratione novatus, nec dum satus est, sed per annum cessat: locus Homeri quem laudat Festus, est ex Iliad. Σ. 'Novalis profundi ad terminum pervenire.' *Dac.*

[s] *Nauti consulatu*] Quod ait Festus *Nauti consulatu et T. Sicini;* cave credas Nautium et Sicinum eodem anno Coss. fuisse: nam falsum est. Annos duos hic Festus amplectitur. Priori, hoc est, anno ab Urbe condita 266. Spurius Nautius Rutilus consul fuit, cum Sexto Furio Medullino. Et eo anno adversus Volscos pugnatum est. Verum anno sequenti T. Sicinius Sabinus cum C. Aquilio Tusco consulatum obtinuit, et Sicinius Volscos devicit, deque iis triumphavit. Vide Liv. lib. II. et Dionys. lib. VIII. In sequentibus notandum est eos, qui pro repub. occubuerant, intra urbem sepultos, quod et alibi notavimus. Et sepultos etiam alibi, quam ubi combusti. *Idem.*

Valerius Lævinus: Posthumus Co*mitnus Aruncus*,[9] *Mal*lius Tolerinus, P. *Veturius Geminus, A Sempronius* Atratinus, Ver*ginius* T*ricostus, Mu*tius Scævola. Sex. Fusi*us Medulinus.*

Novendiales[t] Feriæ, *dicuntur institutæ a Tullo* Hostilio rege ex *monitu, procurandis prodig*iis nono die in feriis *Latinis: sive quod in* monte Albano lapi*dibus pluisset*,[10] *sive quod vox esset* exaudita: ut Alba*ni suo ritu facerent, quæ omis*erant sacra: nam ab his *illa sunt tunc revocata*, quæ missa cratea pæ*ne funditus deletu, negligere tempo*ribus *sequentibus cepisset.*

N. dicuntur[u] *inventæ a Marcel*lo Cos. operæ *quibus admotis Syracusæ facilius ex*pugnari pos*sent.*

Novendiales feriæ a numero dierum sunt dictæ. [PAUL.

9 Ead. ed. '*Cominius, Orancus.*'—10 Ead. ed. ' nono die inferis. *Latinis*: *sive quod in* more Albano lapi*dibus pluisset.*'

NOTÆ

[t] *Novendiales*] Livius scribit, devictis Sabinis a Tullo Hostilio Rege, 'nuntiatum esse, in monte Albano lapidibus pluisse; missis, qui id viderent, renuntiarunt, audisse vocem ex luco, ut patrio ritu sacra Albani facerent. Romanis novendiale sacrum publice susceptum, seu voce cœlesti ex Albano monte missa, seu aruspicum monitu: mansisse solenne, ut, quandocumque idem prodigium nuntiaretur, feriæ per novem dies agerentur.' Ex his verbis maxima pars verborum Festi intelligi potest: postremi versiculi interpretem desiderant. Adde Liv. lib. XXXVIII. *Ant. Aug.*

Novendiales] Glossarium: 'Novendialia, ἔννατα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα.' *Jos. Scal.*

Novendiales Feriæ] Novendiales feriæ et novendialia sacra dupliciter a Romanis acta fuere. Uno modo, cum defunctis nono die quam mortui fuerant parentabant: altero, cum prodigium aliquod accidisset, quod per novem continuos dies sacro, quod inde novendiale dicebatur, solebant expiare. De quo hic Festi locus accipiendus: cujus verba lucem accipient ex verbis Livii, qui fuse historiam narrat. Illud vide lib. I. sect. 31. in illis, *missa cratea pæne funditus.* Rescribe, *amissa civitate ac pæne funditus deleta.* Dac.

Novendiales] Quid velit, non obscurum est, usque ad illa verba, *quæ missa crate.* Videtur illis novendiale sacrum factum, quos Tarquinius sub crate necavisset. De quo vide Livium. *Jos. Scal.*

[u] *N. . . . dicuntur*] Supplendum existimo: *Novæ dicuntur, &c.* Dicit quasdam machinas inventas a Marcello, ut Syracusæ facilius expugnarentur. *Dac.*

Noverca [x] dicitur, quam quis sublatis liberis novam uxorem duxit augendæ [11] familiæ gratia.

Noverca [y] *dicitur quam quis liberis sublatis* novam *ux-* [FEST. *orem ducit arcendæ familiæ* gratia, id est, coërc*endæ: prima autem memoratur apud V*ecterrania,[12] *quæ nupsit*. . . . .

Navibus regnante [z] Ser. Tullio *quod in Aventinum montem paludib. disclusum a*scenderetur, *ab advectu sic dictum aiunt, vel quod Aven*tinus in Aventi*no rex Albanus sit sepultus*.[13]

Noxa ponitur pro peccato aut pro peccati pœna, [PAUL. cum lex jubet noxæ dedere pro peccato.

Noxia[a] apud antiquos damnum significat, sed a poëtis ponitur pro culpa.

11 Ead. ed. *ducit*. Vet. lib. *arcendæ* vel *accersendæ*.—12 Ed. Scal. *Vecterrannia*. Dac. reponit *apud Verrium Annia*, vel *apud veteres Annia*.—13 In ead. ed. hic inseruntur τὰ '*Navalem* agrum, &c. . . . . . ἱκέσθαι.'

NOTÆ

[x] *Noverca*] Repone ex veteribus editionibus, *arcendæ familiæ*. Arcendi verbo primigenio utitur Festus pro derivato, *arcesso*, alibi, cum ait: 'Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ: quia ex loco sancto arcebantur a Consule.' Quod consensu receptum videtur, cum lex et proportio sermonis Latini posceret, ut diceretur *arcire*, non *arcere*, quod postea dictum *accire*; ut 'Arcedo,' 'accedo;' 'Arvenio,' 'advenio.' *Arcio* ergo, *arcesso*: ut 'capio,' 'capesso.' Hic vero *arcere* ipse Festus usurpat pro coërcere, ut ipse interpretatur: quod olim non animadvertit Turnebus. *Jos. Scal.*

[y] *Noverca*] Infra: deest prima linea. *Noverca dicitur, quam quis liberis sublatis novam uxorem ducit arcendæ familiæ gratia*, id est, coërcendæ. Reliqua sunt fragmentum Novendialium feriarum. Et in illo, *ecterrannia*, agnosco vestigia nominis *lectisternia*, quod verbum accommodum est novendialibus feriis. In fine hæc desiderantur: *Novalem agrum Ælius a nova semente:* alii aiunt esse Græcum, νειὸν, ad quod teste Homero quoque utuntur: *ἱέμενοι νειοῖο βαθείης τέλσον ἱκέσθαι*. Locus est Ἰλιάδ. Σ. Superius quoque de novali agro disseruit: nisi mavis conjungere cum his. Tamen non est novum Festo iterum, aut ter, de eadem re loqui: ut de Supparo ter, de Sucula bis. *Idem.*

Noverca] Pro illo *Vecterannia*, quod corruptum est, repono *apud Verrium Annia*, vel *apud veteres Annia*: nam Annia est nomen illius quæ prima noverca memoratur. Immane quantum hic erravit Scaliger. *Dac.*

[z] *Navibus regnante*] Vide 'Aventinus.' *Idem.*

[a] *Noxia*] Glossarium: 'Noxatio, εὐθύνα.' 'Noxam dedit, εἰς κόλασιν δέ-

Noxia, ut Ser. Sulpicius *Rufus ait, damnum sig-* [FEST. *nificat :* apud poëtas autem, et oratores, ponitur pro culpa : at noxa peccatum, aut pro peccato pœnam,[14] ut Attius in Melappino :[15 b] Te esse huic noxæ obnoxium. Item cum lex jubet noxæ dedere, pro peccato dedi jubet. Cæcilius in Hypobolimæo Cherestrato.[16] Nam ista quidem noxa mulieris est[17] magis, quam viri.

NUCES [c] *flagitantur nuptis, et jaciuntur pueris, ut novæ nuptæ intranti domum* novi mariti auspicium *fiat secundum et So*listimum.

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pœna.*—15 Ead. ed. *Melanippo.* Vir doct. ibid. conj. *Menalippo.*—16 Ead. ed. *cherestato.* alii legunt *Chærestrato.* —17 Vet. cod. *muliebrem et.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *muliebris est.*

NOTÆ

δωκεν, εἰς εὐθύνας.' Porro Cæcilius citatur in *Hypobolimæo Chærestrato :* ut distinguatur ab altera fabula quam idem poëta docuit, *Hypobolimæo Æschino.* Gellius libro xv. cap. 4. Cave confundas cum alia fabula ejusdem, cui titulus erat, *Hypobolimæa Rastraria.* Nonius ejus sæpe meminit. Sed in omnibus illius Grammatici etiam in recentioribus codicibus corrupte citatur. Igitur ita emendabis quotiescumque citatam reperies hanc fabulam in his vocibus aut verbis quæ subjungam : 'Lactare,' 'Obsordere,' 'Singulatim,' 'Mantare,' 'Cœpiam.' In omnibus enim his verbis, ubi Nonius producit testimonia ex Cæcilio, semper corrigendum : *Cæcilius Hypobolimæa Rastraria.* Jos. Scal.

Noxia ut Ser. Sulpicius] Bene inter *noxam* et *noxiam* discrimen statuit hic Servius ad illud Virgil. 'unius ob noxam.' 'Noxam,' inquit, 'pro noxiam, quod noxia culpa est, id est, peccatum. Noxa autem pœna.' Sed quod non vidit Servius, vera et propria horum vocabulorum differentia est, quod *noxa* generale est, quo omne id quod nocet intelligitur, tam culpa quam læsio, vel pœna, et homo qui nocet. *Noxia* vero adjectivum, subintelligitur *culpa,* et simpliciter maleficium, culpam, vel peccatum significat. Terent. Plaut. Inde illæ formulæ loquendi, 'noxam sarcire,' pro 'damnum sarcire :' 'noxæ' vel 'in noxam dedere,' id est, animal, mancipiumve vivum tradere pœnæ pro damno dato. In 12. tab. 'Sei servus sciente domino furtum faxit, aliamve noxam nocuverit, dominus noxæ dedito.' Item : 'Si quadrupes pauperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito.' Sic noxis solvi et solutum esse, pro carere delicto ob quod possit noxali judicio agi. *Dac.*

b *Attius in Melappino*] Attii Menalippum vocat Cicer. Nonius etiam aliquando, sed sæpius *Menalippam,* et ita malim. *Idem.*

c *Nuces*] Ex his verbis Festi elicitur, auspicium solistimum ex nucibus cadentibus in nuptiis fieri. Id displicet Plinio lib. xv. cap. 22. et Varroni apud Servium VIII. Eclog. Ambo hæc de nucibus juglandibus intelligunt. Huc pertinent illa Catulliana : 'Concubine, nuces da :' et Virgilii :

Nuces flagitantur [d] nuptis,[18] jaciuntur pueris, ut [PAUL. novæ nuptæ intranti domum novi mariti secundum fiat auspicium.

Nuculas [e] Prænestinos [19] appellabant; quod inclusi a Pœnis Casilini famem nucibus sustentarunt; vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur.

Nuc*ulas Prænestinos antiqui appellabant,* quod in- [FEST.

18 Vet. lib. *nuptiis* vel *a nuptis.*—19 Vet. lib. *Prænestini* vel *Prænestinas.*

NOTÆ

'Sparge, marite, nuces.' *Ant. Aug.*

Nuces] Nuces cadentes 'auspicium sonivium' facere ait Plinius lib. XV. cap. 22. quod hic vocatur 'solistimum auspicium.' *Jos. Scal.*

[d] *Nuces flagitantur*] Auspicium Solistimum est, quod nuces in terram cadentes faciunt. 'Sonivium' vocat Plin. lib. XV. cap. 22. Cur nuces autem spargerentur in nuptiis variæ causæ afferuntur. Vide Servium ad illud Eclog. VIII. 'Sparge, marite, nuces.' Vide Catull. carm. 57. de nuptiis Juliæ et Manlii. Hoc institutum e Græcis fontibus manasse certum est, nam in ea gente novus sponsus juglandas, amygdalas, et id genus alia spargebat, quæ ipsi vocabant καταχύσματα. locuples testis Aristophanes. *Dac.*

[e] *Nuculas*] Liv. lib. XXIII. scribit, 'Prænestinos quosdam fuisse Casilini in præsidio; famemque tolerasse. in qua Romanos milites nuces in flumen, qui medius erat inter Romana castra et oppidum, profudisse, easque fuisse cratibus exceptas.' Macrobius lib. III. Saturn. refert Varronem existimasse, Prænestinas nuces esse dictas, quod juxta agrum Prænestinum essent, Carsitanas ἀπὸ τῶν καρυῶν dictas. *Ant. Aug.*

Nuculas] Nævius in Ariolo: 'Heri Quis apud te? Prænestini, et Lanuvii hospites. Suopte utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nuces in proclivi profundere.' Nuculas manifesto dictos confirmant hi versus. Itaque jubet illis in proclivi nuces profundere, ut solebat pueris. Quin in veteribus saxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Jos. Scal.*

Nuculas] De Prænestinis cum paucis Romanis Casilini in Campania ab Annibale obsessis, famemque nucibus, quæ ad se medio amne Vulturno defluebant, sustinentibus, vide Livium lib. XXIII. sect. 19. Nuculas autem manifesto dictos confirmant versus Nævii in Ariolo: 'Heri Quis apud te? Prænestini et Lanuvini hospites. Suoque utrosque decuit acceptos cibo. Alteris inanem bulbam madidantem dare, Alteris nuces in proclivi profundere.' Lego, *Alteris inanem bulgam madidam te dare.* Ideo ait *in proclivi,* quia proclivi fluvio ad Prænestinos nuces defluebant. In veteribus saxis, ut monuit Scal. mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. *Dac.*

clusi *a Pœnis Casilini famem nucibus*[20] *sustenta*verunt, vel quod in *eorum regione plurima nux minuta*[f] nascitur.[1]

Nudius tertius[g] compositum ex nunc et die tertio. [PAUL. *Nudius tertius compo*situm ex nunc *et* die tertio. [FEST.

N. . . di*cuntur*[h] in agro *quos*. . . . .
alio nomine appellant a par*te totum significantes, quasi inde appella*ti sint. . . . .
. . . .
dicantur pa. . . . .
*dici*tur cœlum cav*um*. . . . .
*di*catur dam. . . . .

Numam[i] Pompilium Janicul*um montem habitavisse* ferunt in quo arcam ejus in*ventam cum libris Numæ* nominis a Terentio *quodam scriba repastinant*e agrum.

20 Ed. Scal. *nuncio*.—1 Ead. ed. *pascitur*.

NOTÆ

[f] *Plurima nux minuta*] Quam Prænestinam ideo vocavit Varro. Macrob. III. Saturnal. *Idem*.

[g] *Nudius tertius*] Ex verbis Festi quædam videntur esse referenda ad aliud verbum mihi ignotum. *Ant. Aug.*

Nudius tertius] Nudius tertius, quasi *nunc dies tertius*. Dac.

[h] *N . . . . dicuntur*] Duo capita hic videntur cohæsisse, sed quid contineant et quo pertineant, divinare non possum. *Idem.*

[i] *Numam*] Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. ex cujus verbis hæc sarcientur melius, quam ex iis, quæ eadem de re Livius scribit lib. XL. et Plutar. in Numa. *Ant. Aug.*

Numam] Numam Pompilium Janiculum habitasse ferunt, in quo arcam ejus inventam in ruinis a Terentio quodam repastinante agrum. *Jos. Scal.*

Numam] Hanc historiam sic Liv. lib. XL. sect. 29. 'Eodem anno' (anno 572.) 'in agro L. Petilii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Literis Latinis Græcisque utraque arca inscripta erat. In altera Numam Pompilium, Pomponis filium, Regem Romanorum, sepultum esse, in altera libros Pompilii inesse. Eas arcas cum ex amicorum sententia dominus aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumtis. In altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem Latini de jure Pontificio erant, septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit.' Vide Plin. lib. XIII. cap. 13. *Dac.*

Numæ Pompilii in Janiculo est sepulchrum. [PAUL.

Numella,[k] genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.

Numella genus vinculi, quo quadruped*es alligantur,* [FEST. *solent autem ea fi*eri nervo, aut *corio crudo bovis ut plurimum.*

Numen,[l] quasi nutus dei, ac potestas, dicitur. [PAUL.

Numen quasi nutus Dei, ac pote*stas dicitur.* [FEST.

Numera senatum [m] ait quivis senator consuli, cum impedimento vult esse, quo minus faciat senatusconsultum: postulatque, ut aut res, quæ referuntur,[2] dividantur;[n] aut singuli consulantur; aut si tot non sint senatores, quo numero liceat præscribi senatusconsultum.

Numerius[o] prænomen nunquam ante fuisse in patricia familia dicitur, quamvis [3] Fabius, qui unus, post sex et tre-

2 Ead. ed. *adferuntur.*—3 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *quam is.*

NOTÆ

[k] *Numella*] Nonius Numellam machinam ligneam dicit, in quam et pedes et collum immittebant. *Idem.*

[l] *Numen*] A *nuo, nutum, numen.* Unde proprie *nutum* significat, et quoniam Dei nutum statim sequitur eventus, inde factum est, ut *numen* pro voluntate divina et imperio sumatur, atque etiam pro ipso Deo. Varr. vi. de L. L. 'numen dicunt esse imperium ab nutu.' *Idem.*

[m] *Numera senatum*] Si quis ex senatoribus impedire volebat quominus senatus consultum fieret, postulare poterat, ut 'singuli consulerentur,' vel, 'ut res, quæ referrentur, dividerentur.' Aut, si tot non essent senatores, quot numero licebat præscribi Senatus consultum, dicere licebat Consuli, 'numera senatum.' Cœlius in epistol. ad Cicer. lib. viii. 'Renunciatum nobis erat Hirtium diutius dicturum. Præcedimus eum. Non modo non fecit, sed cum de hostibus ageretur et posset rem impedire si ut numeraretur postularet, tacuit.' In fine pro *præscribi* nemo non videt legendum *perscribi:* quod et olim Brissonius in libro de formulis. Sed non vidit vir doctiss. addendum in fine, *ut legeretur.* Lege modo. *Idem.*

[n] *Ut aut res, quæ referuntur, div.*] quoties sententia sua duas pluresve res quis complectebatur, eæ si non omnes probarentur, postulabatur, *ut divideretur,* hoc est, *ut de singulis referretur.* Seneca epist. 21. lib. iii. 'Quod in senatu fieri solet, faciendum esse in Philosophia quoque existimo, cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, jubeo illum dividere sententiam et sequor.' *Idem.*

[o] *Numerius*] Idem ait Julius Paris in epitome Valerii Maximi de prænominibus. Cur autem dicatur Numerius, M. Varro in Catone, sive de liberis educandis, ita scribit: 'Ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabat: quod qui

centos ab Etruscis interfectos superfuit, inductus [4] magnitudine divitiarum uxorem duxit Otacilii Malevantani, ut tum dicebantur,[5] filiam ea condicione, ut qui primus natus esset, prænomine avi materni Numerius appellaretur.

Numerius prænomen est tractum ab avo. [PAUL.

Numero dicebant pro nimium.

Numere et numero [P] *dicitur. Sed numere sunt* videtur [FEST.

4 Vet. cod. *inductis.*—5 Ed. Scal. *Maleventani.* Pro *dicebantur* legendum monet Dac. *dicebatur.*

NOTÆ

cito facturum quid ostendere volebat, dicebat numero id fore, quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigetare etiam Pontifices.' Hæc mendose Nonius, sed nos emendate, ut opinamur, conscripsimus. *Ant. Aug.*

P *Numero*] Multa hic obscura, et mendosa in verbis Festi. Vidend. Nonius de varia signif. sermonum. *Idem.*

Numero] Varro Cato de liberis educandis : ' ut qui contra celeriter erant nati, fere Numerios prænominabant : quod qui cito facturum quid se ostendere volebat, dicebat numero id fore: quod etiam in partu precabantur Numeriæ, quam Deam solent indigetare etiam Pontifices.' Nelei Carmen et reliqua ita legendum, *Nunquam numero matri faciemus volup.* Id est, nunquam nimium faciemus. Apud Nævium: *Neminem vidi, qui numero sciret, quod scito est opus.* id est, nimium sciret. Et tamen hic versus attribuitur Turpilio: paulo levius immutatus apud Nonium. Turpilius Demetrio: *Nunquam quenquam numero vidi facere, quod facto est opus.* Porro totus locus ita supplendus: *Numere sunt videtur esse alienum Numero fuerunt : sive eo ordine usurparunt veteres, consuetudine loquendi quadam ejusmodi : sive ob morem alium, quemadmodum videtur usus Pompeius Sextus, extrema syllaba vocativi casus, eadem correpta, in e, temporis præsentis. Numero antiquos nimium dixisse apparet. Sinnius Capito esse nimium. Vos estis minimæ, nisi numero perbiterint, nisi cito, nisi nimium. Si isso qui exeam, numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis .... id est, cito mortui estis.* Hæc Festus. In quibus notandum *Numere* per *e*, præsenti tempore usurpari solitum: *numero* per *o*, præterito: sic 'diequarte' in futuro et præsenti, 'diequarto' in præterito usurpabant: sic 'præfiscino,' 'præfiscine,' et similia. In secundo exemplo dictum *isso*, pro *ivero*: ut 'jusso' pro 'jussero;' 'capso,' 'cepero.' Sed melius legetur, *istoqui exeam. Istoqui*, ut *alioqui*: et verum est. *Jos. Scal.*

Numere] Vide Gell. lib. x. cap. 24. Ista, *Esse enim ita locutum nimium vos estis, &c.* sine dubio corrupta sunt. Forte: *Esse enim ita locutum Ennium: vos estis, &c.* Nam quoquo modo illud *nimium* in poëtæ nomen convertendum. Ista, *si isso qui exeam, &c.* legebat Scaliger, *si istoqui exeam. Istoqui*, ut *alioqui.* Sed sic etiam ea non mihi minus suspecta sunt. Nam quæ sequuntur Plauti sunt e Pœnulo v. 4. ' o Apollo, o Zeuxis pictor, Cur numero estis

esse *præsentis temporis, et prorsus alie*num numero fu*erunt, quod de præterito usurpatur, sive* eo ordine usur*parunt antiqui quadam consue*tudine loquendi, *qua solebant proferre verba* ejusmodi ; sive *certa fine extremarum vocal*ium, quemadmodum *videtur in suis scriptis* usus Pompeius Sex*tus, apud quem reperitur extre*ma syllaba voca*tivi casus producta, et ejusdem* casus eadem co*rrepta, terminataque in* e temporis præsentis. *Numero autem dixisse* antiquos nimium *quod significare, ait* Sinnius Capito: esse enim ita locutum. . . . .

. . . . . um vos estis minime. . . .

*Nisi nume*ro perbiterint, nisi cito. . . . . . .

. . . *id est ni*mium si isso, qui exeam, numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis, id est, cur cito mortui estis? Item in Nelei: Nunquam numero matri faciemus volui. Idem[6] est, Nunquam nimium faciemus. Apud Nævium: Neminem vidi, qui numero sciret, quique scit, id est, opus, id est, nimium sciret. An panurgus Antonius hæc ait numero nimium cito? celeriter nimium: ut Plautus in Casina:[q] Ere mi: quid vis mea ancilla? nimium sæpius numero dicis nimium cito. Attius in Œnomao: Ego ut essem adfinis tibi, non ut te extinguerem, Tuam peti gnatam, numero te expurgat timor. Afranius in Suspecta: Per falsum, et abs te creditum numero nimis. Celeriter. Cæcilius in Æthrione:[r] Ei perii: quid ita? numero venit, fuce domum.

6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *id est.* Vide Notas.

NOTÆ

mortui, hoc exemplo ut pingeretis.' In impressis, *Hinc exemplum ut pingeretis.* Quærendum igitur quo modo illa *si istoqui exeam* sint convertenda. *Dac.*

[q] *Plautus in Casina*] Locus est act. III. sc. 5. 'Ere mi: quid vis, mea ancilla? Nimium sævis. Numero dicis.' *Ere* pro *here.* Sic infra ex Cæcilio *ei* pro *hei.* Postrema verba Attii in Œnomao apud Nonium leguntur. Lege, *tuam petii gnatam, &c.* Idem.

[r] *Cæcilius in Æthrione*] Æthrionem Cæcilii laudat etiam infra in voce 'sentinat.' Sed in voce 'ora,' Æschrionem. Eadem tamen videtur fabula, quare ubique vel *Æschrione* le-

Afranius in Simulante: Ei [7] misera numero, ac nequicquam egi gratias.

Numidas [s] dicimus, quos Græci Nomadas; sive [PAUL. quod id genus hominum pecoribus negotiatur; sive quod herbis ut pecora aluntur.

*Numi*das dicimus, quos Gr*æci Νομάδας, sive quod id* [FEST. *genus* hominum pecoribus *negotiatur, sive quod herbis ut pe*cora aluntur.

Nummus [t] ex Græco nomismate nascitur. [PAUL.

Nummi a Græco numismate *ex*istimantur *dici, et* [FEST. *tantundem apud eos, et apud illos* valere, quia *pleraque nomina a Græcis accepimus, quorum* hoc proprium est.

Nuncupata pecunia [u] est, ut ait Cincius in libro secundo de officio jurisconsulti, nomina certa nominibus propriis pronunciata. CUM NEXUM FACIET, MANCIPIUMQUE UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA UTI NOMINARIT, LOCUTUSVE ERIT, ITA JUS ESTO. [8] Vota nuncupata [x] dicun-

7 Vet. cod. *e* pro *ei*. Vide infra.—8 Ed. Scal. *nuncupasset, ita jus esto; ita uti nominarit, locutusve erit, ita jus esto.*

NOTÆ

gendum, vel *Æthrione:* ut est etiam apud Nonium. Verba Afranii sic legenda, *Enim sera numero ac nequicquam egi gratias.* In verbis Cæcilii *fuce* pro *fuge.* Idem.

[s] *Numidas*] Potius quia sæpe loca alia atque alia petentes permutant pabulum, quod Græcis νομή. unde *Nomades*, Sall. Jugurth. *Idem.*

[t] *Nummus*] Pura puta Græcorum vox est. Illam Romani a Doriensibus Siciliæ et magnæ Græciæ incolis accepere. Varr. lib. v. 'In argento nummi. Id a Siculis.' Ipicharmus poëta Siculus apud Pollucem lib. IX. Ἀλλ' ὅμως καλαὶ καὶ πῖοι ἄρνες, εὑρήσοντι δέ μοι καὶ νούμμους, 'Sed tamen pulcræ et pingues agnæ: invenient autem Mihi et nummos.' A νόμος igitur, νόμισμα, νοῦμμος. Quare inepte Sueton. qui a Numa nummos scribit appellari. *Idem.*

[u] *Nuncupata pecunia*] Palam nominata. Ista, *cum nexum faciet* e duodecim tab. id est, cum paterfamilias per æs et libram familiam vendet, &c. Vide 'nexum.' Quæ sequuntur *ita uti nominarit* verba sunt Festi illa *uti lingua nuncupassit* interpretantis. *Idem.*

[x] *Vota nuncupata*] Nominata, promissa. Nuncupandi autem verbum in votis solenne est, ut in deditionis devotionibus et aliis id genus, quæ certa formula et conceptis verbis publice privatimque peraguntur. Lege in fine ex vett. libb. *Quod etiam in votis nuncupandis esse convenientius.* Idem.

tur, quæ Consules, Prætores, cum in provinciam proficiscuntur, faciunt; ea in tabulas præsentibus multis referuntur. At Santra libro secundo de verborum antiquitate satis multis nuncupata conligit non derecto nominata significare, sed promissa, et quasi testificata, circunscripta, receptaque etiam [9] in votis nuncupandis esse convenientius.

Nundinalem [y] cocum Pla*utus dixit in* Aulularia, *Cocus nundinalis* ille est, in *nonum diem* [10] *solet ire coctum*, Cocum *qui* novendiali*s alias appellatur, manifesto si*gnificat qu*em dixit nundinalem, quod in nonum diem coque*ret.

Nundinas [z] feriarum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici convenirent mercandi vendendique causa, eumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores.

Nundinas feriarum diem esse voluerunt antiqui: [PAUL. quo mercandi gratia urbem rustici convenirent.

Nuncius [a] et res ipsa, et persona dicitur.

Nuncius [b] *et* persona dicitur; *et res ipsa. In persona* [FEST.

9 Alii legunt *quod etiam.*—10 Ed. Scal. '*Cocus nun*dinale est in *novum diem.*'

NOTÆ

[y] *Nundinalem*] Plaut. in Aulul. 'Coquus ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum.' *Ant. Aug.*

Nundinalem] *Nundinalem coquum* Plautus dixit, pro novendiali. 'Coquos ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum:' novendialem manifesto significat, quia in nonum diem coqueret. Fuit cum putarem *nundinalem coquum* dictum Plauto, quod tantum Nundinis conduceretur. Tamen melior Festi sententia. *Jos. Scal.*

Nundinalem cocum] Locus Plauti est Aulular. II. 4. Cocum autem intelligit bustuarii ordinis, qui magis nosset coquere cœnam feralem, quæ nono die fiebat, quam ad ingeniosæ gulæ genium escas parare. Male qui aliter. *Dac.*

[z] *Nundinas*] Lego, *Nundinas feriatum diem.* A nono die dictæ, quia nono quoque die fiebant, ut cum rustici octo diebus in agris opere faciendo versati essent, nono die intermisso rure ad mercatum et leges accipiendas Romam venirent; et inde translata vox ad celebres mercatorum conventus immunes liberosque, quos vulgo vocamus *foires.* Idem.

[a] *Nuncius*] Syracusana vox est quam a *νέος* Siculi declinarunt: *νέος, νουγκίος·* itaque scribi malim per *c.* Idem.

[b] *Nuncius*] Non satis video quam differentiam fecisse dicatur Cæsar si

dicitur, ut Nuncius advenit: in re, ut, Est nuncius allatus: quam *differentiam C. Cæsar in com*mentariis *fecisse videtur.*

Nuper, quasi noviter,[11] tanquam dicamus novissime. [PAUL.

Nuper[c] *quasi noviper* tanquam dic*amus novissime, estque præteriti tempo*ris id autem: *si.* . . . . . sa erant, qui ni.[12] . . . . [FEST.

Nupta verba[d] dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat, ut Plautus in Dyscolo:[13] Virgo sum, nondum didici nupta verba dicere.

Nuptam[e] a Græco dictum, illi enim nuptam appellant νύμφην. [PAUL.

Nuptam, novam[f] *sponsam, ut etiam mu*lieres quibus *in nuptiis utuntur, pronubæ,*[14] *ab* eadem causa, *hoc est, a nubendo dicuntur, ali*qui appellatam *esse volunt: nec defuerunt* tamen qui dic*erent sic appellatam*[15] *ab eo quod νέαν νύμφην Græci novam nuptam vocant: alii, quod* appellat uxo*rem νυὸν Homerus loquendi quadam* consuetudi*ne, quæ est* [FEST.

11 Vet. lib. *noviper.*—12 Ed. Scal. *nu.*—13 Ead. ed. *Discolo.*—14 Ead. ed. *pro nube: ab.*—15 Ead. ed. *appellatam esse.*

NOTÆ

nuncius dixerit et de re et de persona. *Idem.*

[c] *Nuper*] Quæ desunt, plane deposita. *Nuper* autem est novo opere, ut *toper* toto opere. Vide 'toper.' *Idem.*

[d] *Nupta verba*] Id est, obscœna. Nubere enim de muliere dicitur, quæ cum viris solet. Plaut. Cistel. I. 1. 'Hæc quidem ecastor quotidie viro nubit, nupsitque hodie.' Nuptias facere dixit Petron. Plautus etiam Casina II. 8. 'Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.' *Idem.*

[e] *Nuptam*] Infra: *Nuptam, novam sponsam, item uti pronubas mulieres, quibus in nuptiis utuntur, ab eadem causa, hoc est, a nubendo, aliqui appellatam esse volunt.* Sunt tamen, qui dicerent appellatam ab eo, quod νύμφην Græci vocant: alii, quod appellat uxorem νυὸν Homerus consuetudine Græcorum antiqua, cum ait, Ἐξ ἀπίης γαίης νυὸν ἀνδρῶν αἰχμητάων. Deerat prima linea, ut apparet, in reliquiis Festi: versus, quem in testimonium producit, est Ἰλιάδος Γ. *Jos. Scal.*

[f] *Nuptam, novam*] Non dubium quin *nupta* sit a *nubo*, velo, quod sponsa, cum ad maritum duceretur, flameo faciem nuberet. A *nubo, nupta,* et a *nupta, nuptiæ.* Id infra probant Ælius et Cincius. Probavit et Varro lib. IV. Vide 'obnubit.' Locus Homeri est ex Iliad. Γ. 'Ex longinqua terra nuptam virorum bellatorum.' *Dac.*

antiqua Græcorum, cum ait, Ἐξ ἀπίης γαίης νυὸν ἀνδρῶν αἰχμητάων.

Nuptias[g] dictas esse ait Santra ab eo, quod nymphea dixerunt Græci antiqui γάμον. inde novam nuptam νέαν νύμφην. Cornificius, quod nova petantur conjugia. Curiatius, quod nova pacio[16] fiat. Ælius, et Cincius, quia flameo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarunt[17] ob quam causam legem quoque parenstam[18] jubere caput ejus obnubere, qui parentem necavisset, quod est obvolvere.

Nusciciosum[h] Ateius Philologus ait appellari solitum, qui propter oculorum vitium parum videret: at P. Opilius Aurelius,[19] nusciciones esse cæcitudines nocturnas. Ælius Stilo, qui plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset.

16 Ead. ed. *ratio.*—17 Vet. cod. *vocarint.*—18 Scal. legendum putat *legem, quoque Parens ta. III.* Vir doct. in marg. conj. *Paricam.* Fulv. Ursin. legit *funestam.*—19 Ed. Scal. *ac Popilius Aurelius.*

NOTÆ

g *Nuptias*] Quod Græci dixerunt *nymphea:* intellige νυμφεῖα. Et tamen νύμφη non παρὰ τὸ νυμφεῖον, sed contra. Obscurum vero, quid sit lex Parensta. Puto legendum, *legem, quoque Parens ta.* III. hoc est, legem, cujus principium Parens, in Tabula tertia: sic in voce 'Reus:' 'Numa in secunda Tabula, secunda lege.' Non solum tabula citatur, sed et lex. Novum vero non est, edicta, et actiones legitimas, et capita legum, iis verbis nominare, a quibus incipiunt: cum talia passim apud Veteres occurrant, præsertim apud Ciceronem. Ex his non dubium est, leges regias in duodecim tabulas a Decemviris conjectas fuisse: et prima, secunda, tertia Tabula leges Regias contineri: quin leges Regias de patria potestate in 4. Tabulam relatas auctor Dionysius. De iis autem, qui parentes interfecissent aut verberassent, Romulum, Tatium, Servium, Reges legibus capitalem pœnam sanxisse, constat vel ex eo, quod extat in voce 'Plorare,' legis regiæ fragmento. Nam necesse est eam regiam legem fuisse, cum Solon nihil de ea re statuisset. Sed rogatus, quare prætermisisset, 'Quia,' inquit, 'nunquam putavi fore, qui tantum nefas auderet.' Nescio an veram lectionem assecutus sim. Saltem spero me propius a vero abesse, quam qui *Paricam* legunt, decepti corrupto loco Festi ex sequenti libro, ut suo loco dicemus; sed et meliorem lectionem nostram, quam Turnebi, qui inusitate ponit *legi parens.* Jos. Scal.

h *Nusciciosum*] Vide 'Luscitio.' Varro et Nonius Opilium secuti sunt. Festus Ælium Stilonem. *Dac.*

Nusciciosus,[1] qui parum videt propter vitium oculorum, quique plus videt vesperi, quam meridie. [PAUL.

*Numidæ di*cuntur Noma*des, qui diutius vivere dicuntur :* unde Cato in. . . . . [FEST.

Numidæ vivaces quod multam vivunt *ætatem dixit.*

Nuces mitti cerialibus Capito Si*nnius solitum esse dici* ait: cum velimus sig*nificare missilia Ceria*libus in Circo mitti, *quod cum mitti nuces mos e*sset, plane volumus *a parte totum designare,* quia adeo diligantur *supra omnia alia missilia,* præ flamma cum sunt u*stæ quæ sparguntur nuces.*

NOTÆ

[1] Post *Nusciciosus*] Numidæ dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur. Unde Cato vivaces esse Numidas, quod ætatem multam vivunt, dixit. Quæ sequuntur alio pertinere scio, et ni fallor, ita concipienda sunt: *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinnius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti:* reliqua non tam verbis reddere possum, quam sententiam aperire: eas nuces flamma ustas, aut tostas fuisse; eoque nomine a populo diligi. Nam certum est inter missilia, et nuces, et cicer sparsum fuisse: ut in Satira: 'cicer ingere late Rixanti populo.' Ubi Cicer pro omni missili accipiendum, ut hic nucem: et torreri solere Plinius, et frigi Plautus, aiunt: unde inter delicata edulia 'frictas nuces' ponit. Non solum autem in Circensibus 'frictum cicer' cum nucibus spargebatur: sed et per spectacula circumferebatur, et vendebatur. Horatius: 'Nec si quid fricti ciceris probat aut nucis emtor.' Et: 'In cicere atque faba bona tu, perdasve lupinis Latus ut in Circo spatiere, aut æneus ut stes.' Acro: 'Antiquis temporibus, ubi pauperiores erant Romani, hæc dabantur, et spargebantur in vulgus ab his, qui ludos Florales exhibebant, ad plausum, et populi favorem captandum.' Hoc vult igitur Sinnius Capito, nuces pro omnibus missilibus dici, quia inter omnia missilia hæ a populo diligantur, præsertim flamma cum sunt ustæ. Hæc omnino est sententia. Videamus num ita verba expleri possint: *Nuces mitti Cerialibus Capito Sinnius solere dici ait, cum velimus significare missilia Cerialibus in Circo mitti: quod, cum mitti nuces mos esset, plane volumus a parte totum designare: quia adeo diligantur supra alia missilia, præsertim flamma cum sunt ustæ.* Vel *præ flamma*, hoc est, præ tostura, aut frictura: quod valde placet. Fuit, cum putavi hæc pertinere ad literam V, et de vulpibus agi, quæ stipulis involutæ subjecto igne ardentes Circensi ludicro Cerealibus mittebantur. Ovid. lib. IV. Fast. *Jos. Scal.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIII.

Ob[a] præpositio alias ponitur pro circum, ut cum [Paul. dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari: alias ponitur in vicem præpositionis, quæ est propter, ut Ob merita, ob superatos hostes: unde obsides, pro obfides, qui ob fidem patriæ præstandam dantur: alias pro ad ponitur, ut Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit: et alibi[1] ob Trojam duxit exercitum.

Ob præpositio alias ponitur pro circum, ut cum [Fest. dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari. Alias ponitur in vicem præpositionis quæ est propter, ut ob me-

1 In ed. Scal. sequentia ita habentur:

'et alibi . . . . onitur
ob Trojam duxit . . . . .
. . obsideri ob . . . . . [Festus.
. . in vicem præpo . . . . .
. . superatos . . . . .
. . riæ præstandam . . .
. . ob Romam noc . . .
. . ob Trojam duxit . . .'

NOTÆ

[a] *Ob*] A Græco ἐπὶ, cujus ea vis est, circum, propter, ad, &c. *Obsides* autem non quasi *obfides:* sed quia ipsi obsidentur et custodiuntur, vel quia obsidionis solvendæ gratia dati sunt. Versus Ennii est ex VIII. Annal. de Annibale, qui a Tarentino agro noctu urbem petiit. *Dac.*

rita, ob superatos hostes: unde obsides obfides qui ob fidem patriæ præstandam dantur: alias pro ad ponitur, ut Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit. et alibi . . ob Trojam ducit exercitum.

Ob præpositione antiquos usos esse pro ad, testis est Ennius, cum ait libro quarto decimo: Omnes occisi,[b] obcensique in nocte serena, id est, accensi:[2] et in Iphigenia: Acheruntem obibo, ubi mortis thesauri[c] objacent: ejusdem autem generis esse ait[3][d] obferre, obtulit,[4] obcurrit, oblatus, objectus; mihi non satis persuadet.[e]

Ob os significat ad os. [PAUL.

Ob os[f] ad os significat. . . . . . . [FEST. item ut superioribus quoque exemplis testatus est.[5]

Obacerare,[6][g] obloqui, atque alterius sermonem mo- [PAUL. leste impedire, quod sumptum videtur a paleis, quas Græci ἄχυρα vocant. Itaque et frumentum, et panis non sine paleis, acerosus dicitur: item lutum aceratum paleis mixtum.

Obacerbat, exacerbat.

Obambulare, adversum alios ambulare, et quasi ambulanti sese opponere.

2 Vet. lib. *lucenti*.—3 Quidam lib. *vult*.—4 Ed. Scal. *obculit*.—5 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *testatum est*.—6 Vett. libb. *obacorare*. Vide Notas.

NOTÆ

[b] *Omnes occisi*] De militibus et præfectis regis Antiochi loquitur Ennius, qui a L. Æmilio Regillo prætore inter Ephesum, Samum et Chium superati fuere. *Idem*.

[c] *Ubi mortis thesauri*] Vide in voce 'favissæ.' *Idem*.

[d] *Ait*] Nempe Verrius. Et sic sæpe. *Idem*.

[e] *Mihi non satis persuadet*] Nam revera *obferre* potius anteferre, *obcurrit*, ante, vel advorsum currit: *Objectus*, ante jactus. Tamen *obferre* pro adferre a Veteribus usurpatum, ut 'obferre vitium virgini:' 'obferre injuriam alicui.' Terent. *Idem*.

[f] *Ob os*] Supple: *Ob os ad os significare ait Verrius, item ut, &c.* Idem.

[g] *Obacerare*] Vide 'Acus' et 'Aceratum.' *Ant. Aug.*

Obacerare] Mira vocis hujus significatio. Vide 'aceratum' et 'acus.' Mirum tamen nisi hic pro *obacerare*, *obacerbare* scriptum fuerit, quod postea Paulus in *obacerare* commutavit, et super eo inepte ariolatus est. Vett. libb. habent *obacorare*, recte forsan, ab *acore* scilicet factum *obacorare*, ut nos vulgo dicimus *aigrir*, *fâcher*. Erit igitur *obacorare*, quod similiter Græci

Obdere,[h] opponere vel opperire.[7]
Obedire,[i] obaudire.
Obescet,[k] oberit, vel aderit.[8]
Obesus,[l] pinguis: quasi ob edendum factus.
Obberbescere,[9][m] herbam increscere.[10]
Objacuisse, antea jacuisse.[11]
Obices,[n] pessuli, seræ.
Obigitat, anteagitat, ut obambulat. [FEST.
Obigitat[o] antiqui dicebant, pro ante agitat, ut obambulare. [PAUL.
Obinunt,[p] obeunt.
Obitu[q] dicebant pro aditu.
Objurare,[†][r] jurejurando obstringere:[12] ut et in Pentesilea: formidabant objurare.

7 Ed. Scal. *opponere, vel operire.*—8 Vet. lib. *aberit.*—9 Vet. lib. *Obhebescere* vel *Obescere.*—10 Legit Dac. *in herbam* vel *ad herbam increscere.*—11 Idem legit *ante jacuisse.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non ex vet. lib.—12 Vet. lib. *astringere.*

NOTÆ

dicunt *ὀξύνειν*, incitare, acuere et in acrimoniam sive acorem vertere. *Dac.*

[h] *Obdere*] Leg. *Opponere, vel operire.* Terent. 'Anus obdit foribus pessulum.' Horat. 'malo latus obdit apertum.' Glossæ: 'Obde, *βύσον.*' Aliæ Gloss. 'Obdo, *ἐπιτίθημι.*' *Idem.*

[i] *Obedire*] Ut Græcis *ἐπακούειν*. Gloss. '*ἐπακούω*, obaudio, exaudio.' *Idem.*

[k] *Obescet*] Escit, erit: quod et esit, dicebant. *Jos. Scal.*

Obescet] *Escet* pro *escit*, id est, erit. Quod etiam *esit* dicebant. Vide 'escit' et 'superescit.' *Dac.*

[l] *Obesus*] Quasi *ob esum* factus. Nisi malis cum Guicharto esse ab Hebræo *abas*, saginare, pinguescere. Unde *obesare*, Columel. l. VIII. c. 7. *Idem.*

[m] *Obherbescere*] Simile in Glossis Isidori: 'Ingraminat ager, in gramen irrumpit.' *Jos. Scal.*

Obherbescere] Lego *in herbam*, vel *ad herbam increscere.* Sic in Glossis Isidori: 'Ingraminat ager, in gramen irrumpit.' *Dac.*

[n] *Obices*] Ἀντηρίδες, ἀντιθέσεις. *Jos. Scal.*

Obices] Nam seræ sunt *μοχλοὶ*, vectes quibus in transversum obductis fores claudebantur et firmabantur. *Dac.*

[o] *Obigitat*] Ut 'subigitat.' Gloss. 'Adegitat, *συνάγει, συνελαύνει.*' Leg. *adigitat*. Idem.

[p] *Obinunt*] Ut *nequinunt*, nequeunt. *Idem.*

[q] *Obitu*] Vide 'abiisse.' *Idem.*

[r] *Objurare*] In Pentesilea. *Jos. Scal.*

Objurare] Hæc sunt Pauli. Festi vero sched. *Objurare antiqui pro aditu .... ponebant ut est in .... Pentesilea. Formidabant objurare.* Lege, *Objurare antiqui pro adjurare, &c.* Deest

Objurgatio, post turpe factum castigatio. Monitio vero est ante commissum.

Obliteratum,[13 s] alii ab oblivione, alii a littore, quod ibi notata fluctibus æquari, et tolli solent. [Fest.

Oblucinasse[14 t] dicebant antiqui mente errasse, quasi in luco Deorum alicui occurrisse. [Fest.

Obmanens†[u] pro diu manens, ut permanens.

Obmoveto pro admoveto dicebatur apud antiquos, ut alia quæ supra relata sunt. [Paul.

Obnectere,† obligare, maxime in nuptiis frequens est.[15] [Fest.

Obnectere, obligare. [Paul.

Obnoxius,[x] pœnæ obligatus ob delictum.

Obnubit,[y] caput operit: unde et nuptiæ dictæ a capitis operitione.[16]

Oboritur, adnascitur.

Oboritur,[z] adnascitur: nam præpositionem ob, pro [Fest.

---

13 Vet. lib. *Obliteratur.*—14 Vet. lib. *Oblucuviasse.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba, ut ex mox *Obnectere, &c.* esse Festi, sed non ex vet. lib.—15 Legendum monet Scal. *Obnectere, obligare, nexis, mancupiis frequens est:* vel *nexi, mancupii.* Dac. existimat, *maxime in nexis frequens est* veram esse lectionem.—16 Vett. edd. *opertione.*

NOTÆ

tantum nomen poëtæ cujus citatur Pentesilea, sive Ennius, sive Accius, sive Pacuvius. *Dac.*

[s] *Obliteratum*] A supino *oblitum*, quod oblinendo deletum est. Gloss. 'Obliterata, ἐξηλιμμένα,' 'Deleta.' Accius in Agamemnonidis: 'Inimicitias Pelopidarum extinctas jam atque obliteratas memoria renovare.' *Idem.*

[t] *Oblucinasse*] Manifesto ostendit et *Allucinasse* compositum esse. Et ita est. Nam Lucini inter eos numerati, qui aliquo oculorum vitio laborant. Plinius; 'Ocellæ et Lucini cognomen injuriæ habuere.' Fuerunt tamen, qui cum S scriberent, *Luscini.* Jos. Scal.

Oblucinasse] A *luce*, non a *luco*: vide 'alucinatio.' Alii a *Lucinis* dictum volunt, nam Lucini inter eos numerati, qui aliquo oculorum vitio laborant. Plin. 'Ocellæ et Lucini cognomen injuriæ habuere.' *Dac.*

[u] *Obmanens*] Sic *obtineo*, diu et fortiter teneo. Vide 'ommentans.' *Id.*

[x] *Obnoxius*] In jure proprie qui ob noxiam alicui subditus est. Inde ad alia transfertur, et *obnoxius* dicitur, qui Obligatus, subjectus, expositus est. Vide Gell. lib. VII. cap. 17. *Id.*

[y] *Obnubit*] Gloss. 'Obnubit, σκεπάζει.' Liv. lib. I. Id est: 'Lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito.' Virg. XI. Æneid. 'arsurasque comas obnubit amictu.' Ubi vide Servium. *Idem.*

[z] *Oboritur*] Adoritur. Plaut. in

ad, solitam poni, testis hic versus: Tantum gaudium oboriri ex tumultu maximo; et Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cœpit.

Obprobrare, probrum objicere, [PAUL.

Obpuviat,[a] verberat, a paviendo, id est, feriendo: unde pueri, quod puniendo coërcentur, id est, plagis; unde et pavimenta.[b]

Obrogare[c] est legis prioris infirmandæ causa legem aliam ferre.

Obrutuit,[17] [d] obstupuit, a bruto, quod antiqui pro gravi, interdum pro stupido dixerunt. Afranius: Non possum verbum facere; obrutui.

Obsalutare,[e] salutandi gratia offerre. [FEST.

Obsalutare, offerre salutandi gratia dicebant antiqui, ut consalutare, persalutare. [PAUL.

Obsecrare[f] est opem a sacris petere.

17 Vet. lib. *Obbrutuit.*

NOTÆ

Curcul. 'Tenebræ oboriuntur.' *Idem.*

[a] *Obpuviat*] Lege, *Obpuvit, verberat, &c.* Et, *unde pueri quod puviendo coërcentur.* *Puviendo* autem passive, ut *videndo* apud Virgil. Sed melius Duza apud Lucilium, qui emendat, *unde pueri quod obpuviis coërcentur, id est, plagis.* Nam locum illum Afranii: 'Opuviis pueri coërcentur,' aut in mentem habuit, aut etiam in testimonium adduxit, qui postea a Longobardo mutilatore pessime depravatus. Neque tamen *puer* est a *puviis*, sed a Dorico πὸρ, ut dicebant pro παῖς. De *puvere* et *obpuvere* vide 'Depuvere.' *Idem.*

[b] *Unde et pavimenta*] Isidor. lib. x. Origin. 'Vocata autem pavimenta eo quod paviantur, id est, cædantur.' Inde Cato de Re Rust. cap. 18. 'Ibi de testa arida pavimentum struito, ubi structum erit pavito fricatoque uti pavimentum bonum fiat.' *Idem.*

[c] *Obrogare*] Obrogatur legi, cum caput aliquod prioris legis irritum fit. Ulpian. institut. cap. 1. 'Lex obrogatur,' inquit, 'id est, mutatur aliquid ex prima lege.' *Idem.*

[d] *Obrutuit*] L. m. *Obbrutui:* et ita Nonius. *Ful. Ursin.*

Obrutuit] Sic Lucret. III. 'An contraria suis e partibus obbrutescat.' Obbrutesco, bruti instar sum, Brutus autem proprie gravis, ut 'bruta tellus.' Horat. Unde stupidis et sensu carentibus accommodatur. Sic *obstipui* vel *obstupui*, stipitis vel trunci instar factus sum, a stipite. Stipes enim de stupidis etiam dici consuevit. *Dac.*

[e] *Obsalutare*] Potius, ut videtur, *coram salutare.* Sed legendum *Obsalutare, salutandi gratia se offerre.* Idem.

[f] *Obsecrare*] *Obsecro* plus est quam *oro*, nempe quasi ob sacra postulo. Terent. Adelph. III. 4. 'Venit ipsus

Obsequela,[g] obsequium.

Observasse[h] dicitur, qui observat, quid, cujusque [FEST. causa facere debeat: itaque is observat, qui coluisse aliquem dicitur.[18]

Obsidionalis[i] corona est, quæ datur imperatori ei, qui obsidione liberavit ab hostibus obsessos: ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: herbam autem victoriæ signum fuisse apud antiquos aliisque[19] exemplis docuimus, quæ corona magnæ auctoritatis fuit. Nam et P. Decio datæ duæ sunt: una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in præsidio obsessi: et L. Sicinio Dentato,[k] qui Achilles Romæ[20] existimatus est, ac fertur centies et vicies[1] pro Rep. depugnasse Coronis donatus viginti sex. In iis aureis octo, civicis quatuordecim, muralibus tribus, obsidionali una. Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis[2] signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.

18 Vet. lib. *is qui observasse, id est coluisse a. d.*—19 Vet. lib. *aliquot.*—20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Romanus.*—1 Vet. lib. *vicesies.*—2 Quidam libri *singulis.*

NOTÆ

ultro, lacrymans, orans, obsecrans.' *Idem.*

[g] *Obsequela*] Plaut. Asin. 'Omnes parentes, Libane, liberis suis Qui mihi auscultabunt, facient obsequelam jam.' *Obsequela* vel *obsequium* alicujus alicui vel in aliquem apud idoneos auctores invenias pro eo quod nos dicimus, *complaisance, condescendance de quelqu'un envers un autre.* Contra quod quibusdam visum est. *Idem.*

[h] *Observasse*] Αἰδεῖσθαι, 'Observabilis, αἰδέσιμος· Observantia, αἰδώς.' Gloss. Inde Homero Iliad. A. Αἰδεῖσθαι ἱερῆα, 'Sacerdotem observare.' Eum verecunde habere, ejus precibus cedere. *Idem.*

[i] *Obsidionalis*] Vidend. Plin. lib. XXII. cap. 3. 4. 5. et 6. item lib. VII. cap. 28. Dionys. lib. X. et XI. Val. Max. lib. III. cap. 2. Gell. lib. II. cap. 11. et lib. V. cap. 6. Fulgen. Placiad. de antiquis verbis. Hic est L. Sicinius Dentatus, quem aliqui ex suprascriptis L. Siccium appellant, de cujus tantum cæde Livius scribit lib. III. *Ant. Aug.*

Obsidionalis] Fuse Plin. lib. XXII. cap. 3. et 4. De herba victoriæ signo vide 'herbam do.' *Dac.*

[k] *Et L. Sicinio Dentato*] Leg. infra: *coronæ donatæ viginti sex*; vel: *Et L. Sicinius Dentatus, &c. coronis donatus, &c.* Hunc Dentatum cum Festo *Sicinium* appellant Val. Max. Gell.

Obsidionalis corona dicebatur, quæ ei, qui obsessos [PAUL. liberasset ab hostibus, dabatur: ea fiebat ex gramine viridi ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: quæ corona magnæ auctoritatis erat. Civica corona singularis salutis signum erat; obsidionalis universorum civium servatorum.

Obsidionem potius[1] dicendum esse, quam obsi- [FEST. dium, adjuvat nos testimonio suo Ennius in Telamone, cum ait: Scibas natum ingenuum Ajacem, cui tu obsidionem paras. Item alio loco: Hector quidem[3] haud cessat obsidionem obducere?

Obsidium tanquam præsidium, subsidium, recte dicitur. Cujus etiam auctor C. Lælius pro se apud[4] populum: ut in[5] Nobis terra, marique simul obsidium facerent: et Sallustius historiarum primo: magnis opibus profectis[6] obsidium cepit per L. Catilinam legatum.

Obsonitavere[m] sæpe obsonavere. Cato in suasione, ne legi

3 Ed. Scal. *Hector quid haud.* Vir doct. in marg. conj. *quidam.*—4 Vet. lib. *ad.*—5 Pro *ut in* vet. lib. *uti.*—6 Scal. et Dac. legunt *magnis operibus perfectis.*

NOTÆ

Ammianus Marcellinus. Sed *Siccium* vocant Dionysius, Plin. Fulgentius ex Varrone *Sitium* pro *Sicium.* Sane gens Romæ fuit et Sicia et Sicinia: sed ex Sicinia fuisse Dentatum, ex veterum monimentis demonstrari posse arbitror. *Idem.*

[1] *Obsidionem potius*] Tamen obsidium usurpavit idem Ennius: 'Quum salvo obsidio magnum Titana premebat.' Vide infra, ubi in verbis Sallustii legendum *magnis operibus perfectis.* Idem.

[m] *Obsonitavere*] In verbis Catonis mendum esse opinor: et post verbum *antea*, scriberem *denis*, vel aliquid hujusmodi. *Ant. Aug.*

Obsonitavere] Puto Catonem scripsisse: *Qui antea per se cœnitavere, postea centeni obsonitavere:* unde *obsonitare* Festus recte exponit convivari. Vide Macrob. de legib. sumtuariis. Ita enim omnino legendum, *quia lex cavebat de numero convivarum.* Oratorie igitur Cato opponit *per se τῷ centeni:* item *cœnare τῷ obsonitare.* Jos. Scal.

Obsonitavere] Vix puto Latine opponi posse *per se τῷ centeni.* Quare conjiciebam legi posse, *qui antea singuli cœnitavere postea, &c.* vel etiam, *qui antea pro se cœnitavere, postea centenis obsonitavere:* vel, quod unice placet, puto deesse numerum impensæ, quæ *centenis* respondeat, quasi, *qui antea denis cœnitavere, postea centenis obsonitavere.* Dac.

Orchiæ[7] derogaretur: qui antea obsonitavere,[8] postea centenis obsonitavere: significat autem convivari.

Obsonitavere, sæpe obsonavere: significat autem convivari. [PAUL.

Obstinat, obfirmat.

Obstinato,[n] obfirmato, perseveranti,[9] ut tenere possit. Pacuvius: obstinari exorsus, ut Attius in Amphitryone: aut tam obstinato animo confisus tuo. Cato in Q. Thermum de decem hominibus: rumorem, famam flocci fecit captus[10] stupris, obstinatus insignibus flagitiis. Nævius in Lycurgo: vos, qui astatis obstinati. [FEST.

Obstinet[o] dicebant antiqui, quod nunc ostendit, ut in veteribus carminibus: Sed jam se cœlo[11] candens aurora obstinet suum patrem.

Obstinet, pro ostendit. [PAUL.

Obstitum[12][p] violatum.

Obstitum[†][13] Cloatius, et Ælius Stilo esse aiunt violatum, attactumque de cœlo. Cincius eum, qui[14] Deo, Deæque obstiterit, id est, qui viderit quod videri[15] nefas esset. [FEST.

7 Ed. Scal. *de lege Orchia.*—8 Vide Notas.—9 Vet. lib. *per jusjurandum.*—10 Vet. lib. *cupitus.*—11 Legendum monet Scal. *de coelo.* Vide infra.—12 Vet. lib. *Obscitum.*—13 Hic quoque *Obscitum* vet. lib.—† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non ex vet. lib.—14 Quidam lib. *cum quid.*—15 Al. *videre.*

NOTÆ

[n] *Obstinato*] Verba Catonis non mediocriter depravata sunt: quæ ita emendato: *Rumorem, famam, flocci facit, intercutibus stupris obstinatus, insignibus probris flagitatus.* De quo alibi. *Jos. Scal.*

Obstinato] A præpositione *ob* et *stino:* quod a *sto*, ut a 'nego,' 'negino.' *Obstinat* igitur, fortiter stat. Quamvis infra Festus deducit ab *obs* et *teneo*. Verba Catonis infra, non mediocriter depravata sic emendavit Scaliger: *Rumorem, famam, flocci facit, intercutibus stupris obstinatus, insignibus probris flagitatus.* Vide 'intercutitus.' *Dac.*

[o] *Obstinet*] Puto legendum *obstenit:* nam ita recte pro *ostendit* deperdita litera D. Ita *dispenere* dicebant pro *dispendere*. In vet. carmine legendum, *Sed jam se cœlo cedens aurora, &c. Se cœlo cedens*, pro *secedens cœlo*, ut sæpe Veteres. *Idem.*

[p] *Obstitum*] Ab *obsistendo*, *obstita* dicuntur loca fulgurita, de cœlo tacta, quasi Diis obstiterint, ut illo Virg. 'Dique Deæque omnes quibus obstitit Ilium.' Inde *obstitus* homo quasi de Cœlo tactus, lymphatus, Cerritus. *Idem.*

Obstitum, obliquum. [PAUL.

Obstitum, obliquum.[q] Ennius lib. XVIII.[16] Montibus obstitis, obstantibus, unde oritur nox: et libro octavo: amplius ex augere[17] obstipolumve[18] solis C. Licinius Imbrex:[19 r] resupina obstito capitulo sibi ventum facere cunicula. Lucretius: Omnia mendose fieri, atque obstita necesse est. [FEST.

Obstrudant,[s] obsatulient,[20] ab avide trudendo gulam, non sumendo cibum, unde et obstrudulentum[t] dixit Titinius:

16 Vet. lib. habet *XVI.*—17 Ed. Scal. *ex augure.*—18 Vir. doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *obstitumve obstipolumine.*—19 Vet. lib. *Cæcilius in Imbres.*—20 Ed. Scal. *obsatulent.*

NOTÆ

[q] *Obstitum, obliquum*] Paulus Merula in notis suis ad Ennium legendum contendit *obstipum*. Frustra: nam aliud *obstitum*, aliud *obstipum*. *Obstitum*, obliquum ab obsistendo, unde *obstitus* lunæ cursus dicitur. *Obstipum* vero σκληρὸν, durum, immotum, et rigidum. A Græco στυφός. Hesych. στυφὸν, στερέμνιον, βαρύ. 'firmum, sive durum, grave.' Inde στυφελὸς, et Latinum *stipus*, obstipa cervix, rigida, et obstipo capite σκληραύχην. Infra citatur Ennii liber octavus qui tamen est septimus. Nempe pro *VII.* positum *VIII.* Ipsa verba Ennii sic legenda: *Amplius exangere obstito lumine solis.* De Attilio Regulo quem Pœni resectis palpebris ita soli expositum locavere, ut lumen solis haberet obstitum, id est, obliquum, quo valde fuerunt ejus oculi exancti et discruciati. *Idem.*

[r] *C. Licinius Imbrex*] Ejus verba sic emendabat idem Merula: *Resupina obstitum caput, culo si vis ventum facere, genicula.* Alii, *Resupinæ obstito capitulo sibi ventum fecere canicula.* Sed omnino melius: *Resupinæ obstito capitulo sibi ventum facere tunicula.* 'Ventum facere,' ῥιπίζειν. Plaut. 'Facite ventum, ut gaudeam.' Quod sæpius dicebant, 'ventulum facere.' Terent. Eunuch. 'Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito.' *Idem.*

[s] *Obstrudant*] Lege in Titinio: *Obstrude lentis aliquid, quoad pectam sedens, Aut hic lætaster, aut formaster frigidus.* 'Lætaster,' χαριεντιζόμενος. 'formaster,' ὡραϊζόμενος. *Lenti*, masculino, ἀρχαϊκῶς. Titinius: 'Lenti calido, cluella, rapula, rumices.' *Jos. Scal.*

Obstrudant] *Obsatulient, obsatullent, obtrudant.* Inserto *s obstrudant.* Plaut. Curcul. II. 3. 'Atque aliquid prius obtrudamus, pernam, sumen, glandium.' *Dac.*

[t] *Unde obstrudulentum*] Titinii verba sic legebat Scaliger: *Obstrude lentis aliquid, quoad pectam sedens, Aut hic lætaster, aut formaster frigidus.* *Obstrudulenti* tamen in omnibus codd. et ita omnino legendum, *Obstrudulenti aliquid quod adpectam sedens.* *Adpectere* dixit Titinius quod Plautus *oppectere:* 'Nam nimio melius oppectuntur frigida.' 'Lætaster' est χαριεντιζόμενος: 'formaster,' ὡραϊζόμενος. *Idem.*

obstrudulenti aliquid, quod pectam sedens, Aut hic læ-taster, aut formaster frigidus.

Obstrundant,[1] avide trudant. [PAUL.

Obtestatio est, cum Deus testis in meliorem partem vocatur: detestatio, cum in deteriorem.

Obtrectat,[u] contra sententiam tractat.

Obtrectator est, qui facit quid contra recte tractantem.

Obturare[x] ex Græco trahitur: ab eo, quod illi ostia dicunt θύρας.

Obtutu, quasi obtuitu, a verbo tueor,[2] quod significat video.

Obvaricator[y] dicebatur, qui cuipiam occurrebat, quo minus is[3] rectum iter conficeret.

Ob vos sacro, pro vobis obsecro: ut sub vos placo, pro supplico.

Ob vos sacro, in quibusdam precationibus est, pro [FEST. vos obsecro; ut sub vos placo,[z] pro supplico.

OCCARE,[a] et occatorem Verrius putat dictum ab occæ-

1 'Repone *obstrudant*, ut supra, etsi aliter visum Lambino.' *Dac.*—2 Alii libri *tuor.*—3 Ed. Scal. *id.*

NOTÆ

[u] *Obtrectat*] Gloss. 'obtrectat, ἀντιπράττει.' *Idem.*

[x] *Obturare*] Alii a *ture*: ut sit vox profecta a more sacerdotum, qui aures ture opplebant, ne audientes alia turbarentur, ac rursum profecto sacro negotio, tus eximebant, ut aures paterent illis, quæ dicerentur. *Idem.*

[y] *Obvaricator*] *Obvaricant* et *obvarant* quoque dicebant. Ennius Achille: 'Nam consiliis obvarant, quibus tamen concedit hic ordo.' Obvarare dicitur περὶ ἐνοδίου οἰωνισμοῦ. Horatius: 'Rumpat aut serpens iter institutum.' *Jos. Scal.*

Obvaricator] A *varus*, *varare*, et *varicare*; *obvaricare*, et *obvarare*, impedire. Ennius Achille, 'Nam consiliis obvarant, quibus tamen concedit hic ordo.' *Obvaricare* de itinerario auspicio dicitur. Horat. 'Rumpat aut serpens iter institutum.' *Dac.*

[z] *Sub vos placo*] Pro *supplico vos*. Ex antiquis precationum formulis; in iis enim de industria verba Veteres trajiciebant. *Idem.*

[a] *Occare*] Locus Ciceronis relatus a Festo, est in libro de senectute juxta editionem Petri Victorii, et ut citatur a Nonio Marcello, non ut vulgo circumfertur. *Ant. Aug.*

Occare] Isidorus in Glossis: 'Occa, rastrum.' M. Tullii etymon transtulit in dimetrum iambicum Serenus in opusculis: 'Occatio, occæcatio est.' Est dimeter Iambicus. Sed nos derivamus ab occa. *Jos. Scal.*

Occare] Crate vel rastro glebas

dendo, quod cædat grandis globos terræ, cum Cicero venustissime dicat ab occæcando fruges satas.

Occare, et occator ab occidendo dictum, quod [PAUL. grandes terræ cædat globos.

Occasio opportunitas temporis casu quodam pro- [FEST. venientis est.

Occasio, opportunitas temporis casu proveniens. [PAUL.

Occasus,[b] interitus vel Solis, cum decidit a superis [FEST. infra terras: quo vocabulo Ennius pro occasione est usus in libro secundo: Hic occasus datus est, ac Horatius inclutus saltu.[4] Item in libro quinto: Injicit irritatus, tenet, occasus juvat res. Item in libro octavo: Aut occasus ubi tempusve audere repressit.

Occasus, interitus vel Solis in Oceano mersio. [PAUL.

Occentare dicebant pro convicium facere, cum id clare, et cum quodam canore fieret; ut procul exaudiri potuisset: quod turpe habebatur; quia non sine causa fieri putatur[5] inde cantilenam dici, quia illam[6] non cantus jucunditatem puto.

Occentassint[c] antiqui dicebant, quod nunc convi- [FEST.

4 Vide Notas.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *putabatur*.—6 'Verba, *qui illum* videntur mutanda in *querellam* ut antiqui scribebant.' *Fulv. Ursin.* Vide infra.

NOTÆ

cædere, *βωλοκοπεῖν* Græci exponunt. Locus Ciceronis est in libro de Senectute. Et ibi fallitur Cicero; neque enim *occare* est ab *occando*, sed ab *occædendo*, vel, ut quidam volunt, ab Hebræo *dakak*, comminuere. Vide omnino Salmas. in Solin. *Dac.*

[b] *Occasus*] Glossarium: 'Occasus, *σύμπτωσις*.' Putarem Ennium scripsisse: *Ut datus est occasus, Horatius inclutu' saltu.* Describebat Ennius Horatiorum, et Curiatiorum certamen. *Jos. Scal.*

Occasus] Supple ex Epitome: *Occasus interitus, vel solis mersio cum, &c.* Verba Ennii: *Hic occasu' datu' est, at Horatius inclutu' saltu.* Vel forte: *Hic occasu' datu' est, at Horatius inclutus astu.* De Horatio qui astu Curiatios superavit. *Dac.*

[c] *Occentassint*] Reperitur hoc verbum in duodecim tabulis, ut referebat Cicero lib. IV. de Repub. teste Aug. lib. II. cap. 9. de Civit. Dei. Ultima verba mendosa sunt; in veteri libro, una litera tantum diversa. *Candus* enim illic pro *cantus* scriptum est. Gabrieli Faërno, optimo emendatori omnium librorum, videtur esse scribendum, *inde cantilenam dici querellam non cantus jucunditatem puto.* Aut. Aug.

cium fecerint, dicimus; quod id clare, et cum quodam canore fit, ut procul exaudiri possit: quod turpe habetur, quia non sine causa fieri putatur: inde cantilenam dici,[d] quia illam non cantus jucunditatem puto.

Occidamus Plautus ponit pro contra cedamus, cum plurimæ aliæ præpositiones familiariores huic verbo sint.

Occidamus Plautus posuit[e] pro contra cedamus. [PAUL.

Occisitantur,[f] sæpe occiduntur. [FEST.

Occisitantur, sæpe occiduntur: sic C. Gracchus [PAUL. pro rostris in P. Popilium: Homines liberi nunc in oppido occisitantur.

NOTÆ

Occentassint] SIQUIS. CARMEN. OCCENTASSIT. QUOD. ALTEREI. FLAGITIUM. FACIT. CAPITAL. ESTO. *Flagitium* apud Veteres significabat infamiam. Itaque Plautus: 'majore cum flagitio reddes postea:' hoc est, cum infamia: et Cato: 'intercutibus stupris flagitatus:' hoc est, intestinis probris infamatus, unde *Flagitatores* dicti postea *Fœneratores*, quod convicio repetant fœnus. Nam odio fœneratorum hæc in illos appellatio obtinuit, cum alioquin lege 12. flagitare, hoc est, conviciis alicujus existimationem lædere, capital esset. Itaque recte Festus ait, id turpe haberi, quia non sine causa fieri putetur: vix enim quisquam eo audaciæ proveheretur, ut alicujus famam peteret, nisi justissima causa subesset. Quare *occentare* non licebat, cum aliquis rem suam repetebat. Hoc enim proprie dicebatur *Flagitare:* quod idem, ut puto, lex vocabat, 'pipulo poscere.' Plautus Aulularia: 'Ita me bene amet Laverna, jam nisi reddi Mihi vasa jubes, pipulo hic differam te ante ædis.' Cn. Mattius in Mimiambis: 'Dein cocenti vasa cuncta dejectat. Nequamve scitamenta pipulo poscit.' Quod Plautus dicit 'pipulo differre ante ædes,' idem in Persa dixit 'occentare ostium.' Isidorus in Glossis: 'Pipulo, convicio, ploratu.' Postrema quæ hic leguntur, sunt addita ex corollariis Abbreviatoris: neque est, quod docti viri in illis emendandis æstuent: nisi Paulum Latine loqui putant. Non est autem omittendum illud apud Plinium, ex 12. SIQUIS. MALUM. CARMEN. INCANTASSIT, non esse idem cum hoc capite, quod tractamus: sed longe aliud: loquitur enim de incantatoribus, de quibus suspicor Festum tractasse in reliquiis illis, quæ ultimæ sunt in litera P. *Jos. Scal.*

[d] *Inde cantilenam dici*] Ista rejicit Scaliger quasi ab abbreviatore addita. Non male tamen Antonius Augustinus, qui legebat: *Inde Cantilenam dici querelam, non cantus jucunditatem puto.* Dac.

[e] *Occidamus Plautus posuit*] Plauti locum, opinor, intelligit Pseudol. I. 3. ubi male hodie: 'I, puere, accedamus hac obviam.' Rescribendum, *occidamus, hac obviam,* non vero apud Festum *occedamus,* ut Guillelmo visum est. *Idem.*

[f] *Occisitantur*] Ut a 'trudo,' 'trusito,' sic ab 'occido,' 'occisito.' *Id.*

Occisus a necato distinguitur: nam occisus a cædendo dictus,[7] necatus sine ictu.

Occisum[g] a necato distingui quidam, quod alterum [FEST. a cædendo, atque ictu fieri dicunt, alterum sine ictu. Itaque in Numæ Pompilii Regis legibus scriptum esse: SI HOMINEM FULMINIBUS OCCISIT, NE SUPRA GENUA TOLLITO. et alibi: HOMO SI FULMINE OCCISUS EST, EI JUSTA NULLA FIERI OPORTET.

Occultum offerre significat sub terram fere ponere.

Occupaticius ager dicitur, qui desertus a cultoribus [PAUL propriis, ab aliis occupatur.

Occupaticius[h] *ager dicebatur ab antiquis, qui desi-* [FEST. *tus* a cultoribus fr*equentari propriis, ab aliis est occupa*ri cœptus, quod in *agro Campano factum est;* nam cum Hann*ibal, Capuanos qui de Punica rep.* bene meri*ti fuerant, remunerare vellet* atque eorum ag*ros, qui essent occupati devastatique,* tanquam ex h*oste receptos, restituere, nomi*nandos pu*blice edixit, sed cum quærelam au*diret commu*nem eorum, quorum ager occupatus* est a privatis, *jussit dari agros, non quos illi* accepissent, *sed occupaticios.*

7 Ex Festo scribendum monet Ursin. *a cædendo et ictu.*—8 Legendum monet Dac. *Occultum efferre significat sub terram ferre, ponere.*

NOTÆ

g *Occisum*] SEI. HOMINEM. FULMIN. IOBIS. OCCISIT. EM? SUPRA. GENUA TOLLITO. HOMO. SEI. FULMINE. OCCISUS. ESIT. EI. IUSTA. NULLA. FIERI OPORTETO. scriptum ἀρχαϊκῶς IOBIS, pro JOVIS: quod potius Librariorum supinitati, et depravatæ pronunciationi adscribendum. Ubicumque fulgur hominem occiderat, ibi sepeliebatur. Artemidorus: οὐ γὰρ οἱ κεραυνωθέντες μετατίθενται, ἀλλ' ὅπου ἂν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταληφθῶσιν, ἐνταῦθα θάπτονται. Plinius in Catholicis fulgurum: 'Hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradit:' sepeliebantur autem ab Aruspicibus. Seneca de Clementia lib. I. 'Ecquis regum erit tutus, cujus non membra aruspices colligant? Quod si Dii placabiles, et æqui delicta potentium non statim fulminibus persequuntur,' &c. *Jos. Scal.*

h *Occupaticius*] Verba Festi ex historia mihi ignota essent sarcienda. Videtur autem post devastatos agros ab Hannibale benemeritis non fuisse restitutos suos, si erant ab aliis occupati; sed alios occupaticios traditos. Vide 'Possessiones.' *Ant. Aug.*

Occupaticius] Ait Festus post devastatos Campanos agros, benemeritis suos non fuisse ab Annibale restitutos, sed occupatitios. Vide scriptores de limitibus agrorum. *Dac.*

Ocimum[9] [i] Græcum.

Ocimum Græcum: et a celeritate nascendi est dictum. [PAUL.

Ocius et ocissime positivum Latinum non habent, sed ab eo veniunt, quod est in Græco ὠκύς.[10]

Ocius[k] secundæ collationis, et deinde tertiæ ocissime frequentata sunt, alii dicta a nostris, et tracta ex Græco,[11] id est, ὠκέως, cujus prima significatio, ex qua procedere in comparationem debet, apud nos non est; tertiæ vero collationis,[12] cujus majora[13] exempla sunt, auctor est Plautus in Nervolaria: Ocissime nos liberi possimus fieri. [FEST.

. . . .
. . quicquam occisa. . . . .
. . lius historiarum. . . . .
. . tantur ocissim. . . . .
. . lamia apud. . . . .
. . lamiam opor. . . . .

Ocrem[l] antiqui, ut Atheius Philologus in libro Glossema-

9 Al. *Ocymum.*—10 Vet. lib. ὠκέως.—11 Scal. et Dac. legendum monent: *alii dictitant nostras, alii tractum ex Græco.*—12 Vet. cod. *consolationis.* —13 Legit Dac. *rariora.*

NOTÆ

[i] *Ocimum*] Herba, quæ vulgo dicitur *basilic.* Hesych. ὤκιμον, βοτάνη εὐώδης τὸ λεγόμενον βασιλικόν. 'Ocimum, herba odorata, dictum basilicum.' Est autem a Græco ὠκὺς, celer. *Idem.*

[k] *Ocius*] Lego: *Alii dictitant nostras, alii tractum ex Græco:* ex vetere scriptura, *dictas nostras.* In fine citabatur Cœlius in historiarum libris, qui dixerit, 'concitantur Ocissime,' et 'Ælium Lamiam opportune venisse,' aut tale quid. *Jos. Scal.*

Ocius] Lege infra: *Alii dicta a nostris, alii tracta a Græcis:* vel, ut Scaliger: *alii dictitant nostras, alii tractum ex Græco.* Item infra, *cujus majora exempla*, legendum *rariora:* in fine citabatur Cœlius in historiarum libris, qui dixit, 'concitantur ocissime.' Et Ælius Lamia apud.... 'Ocissime atque Ælium Lamiam opportune venisse.' *Dac.*

[l] *Ocrem*] Græcum, ὄκρυν. unde oppida, *Interocrea,* et *Ocriculum:* ut Græcis τράχων, τραχίνιοι. *Jos. Scal.*

Ocrem] Non solum montem, sed omnia eminentia et aspera *ocrim* dicebant, a Græco ὀκρὶς, unde ὀκρίδα φάραγγα, apud Æschylum in Prometh. Non longe a fine versum Livii, *Celsosque ocris, &c.* sic legebat Scal. in conjectan. *Celsosque ocris arvaque petrita et mare magnum.* Ex

torum refert, montem confragosum vocabant, ut apud Livium: Sed qui sunt hi, qui ascendunt altum ocrim? Et: Celsosque ocris, arvaque patria, et mare magnum. Namque Tænari celsos ocris. Et: Haud ut quem Chiro in Pelio docuit ocri. Unde fortasse etiam ocreæ[m] sint dictæ inæqualiter tuberatæ.

Ocrem montem confragosum dicebant antiqui: [PAUL. hinc ocreæ dictæ inæqualiter tuberatæ.

Octaviæ porticus duæ[n] appellantur, quarum alte- [FEST. ram theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecit, alteram theatro Pompeii proximam CN. Octavius CN. filius, qui fuit Ædilis Curulis, Prætor, Consul, Decemvir[14] sacris faciendis, triumphavitque de rege Perse navali triumpho: quam combustam reficiendam curavit Cæsar Augustus.

October[o] equus appellatur, qui in campo Martio mense

14 Vet. cod. *Decemvirum.*

NOTÆ

Homer. in Odyss. E. Ἔκτοσθεν μὲν γὰρ πάγοι ὀξέες, ἀμφὶ δὲ κῦμα Βέβρυχεν ῥόθιον, λίσση δ' ἀναδέδρομε πέτρη. 'Extra enim saxa acuta, undique autem fluctus Fremuit sonorus, levis vero eminet petra.' *Dac.*

[m] *Unde fortasse ocreæ*] A crure tamen Varro lib. IV. 'Ocrea quod opponebatur ob crus.' Sed verius Festi etymon. Ab ocri dictæ sunt Italiæ civitates, *Ocriculum*, et *Interocrea*. Ut Græcis τράχων, τραχίνιοι, a τραχὺς, petricosus, asper. *Idem.*

[n] *Octaviæ porticus duæ*] Altera Octaviæ sororis Augusti, de qua Ovid. de Arte: 'Aut ubi muneribus nati sua munera mater Addidit, externo marmore dives opus.' 'Muneribus nati,' id est, theatro Marcelli, cui fuit Octaviæ porticus contigua, unde eam 'porticum Marcelli' nominat Festus. Vestigia ejus inter S. Nicolaum in carcere et S. Mariam in porticu, ubi locus ex ruinis eminentior. Altera autem Cn. Octavii, duobus nominibus aliis appellata, a structura, *Corinthia*, a pictura, *Persei*. Nam Cn. Octavius de Perse Macedoniæ rege triumphum agens, ex manubiis eam condidit: et res suas gestas in ea depingendas curavit, unde merito *amœnissima* a Velleio habetur, qui addit eam in Circo fuisse: Circum Flaminium intellige ex Plinio, et ex Victore in regione 9. Extant vestigia intra ædem S. Nicolai de Calcaria, et turrim Argentinam: columnæ semiobrutæ cum capitellis Corinthiis. Duplex Columnarum ordo fuit auctoribus et Plinio et Victore: quare *Duplex* etiam dicta. Cum esset incendio deformata, in meliorem formam ab Augusto reducta est. *Idem.*

[o] *October*] Suspicor legendum *Me-*

Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricum dexterior; de cujus capite non levis contentio solebat esse inter Suburanenses et Sacravienses,[p] ut hi in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent; ejusdemque cauda[15][q] tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis destillet in focum, participandæ rei divinæ gratia: quem hostiæ loco quidam Marti bellico Deo sacrari dicunt, non, ut vulgus putat, quia velut supplicium de eo sumatur, quod Romani Ilio sunt oriundi, et Trojani ita effigie in equi[r] sint capti. Multis autem gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonii, qui in monte Taygeto equum ventis immolant, ibidemque adolent, ut eorum flatu cinis ejus per finis quam latissime deferatur,[16] et Sallentini, apud quos menzanæ[17][s] Jovi dicatus vivus conjicitur in ignem, et Rhodii, qui quotannis quadrigas[t] soli consecratas in mare jaciunt, quod is tali curriculo fertur circumvehi mundum.

15 Vet. cod. *quoda*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *coda*.—16 Vet. cod. *differatur*.—17 Scaliger suspicatur legendum *Meni Zana*.

NOTÆ

ni *Zana*, pro *Menzanæ:* hoc est, μηνὶ Ζανᾶ. ἀπὸ τοῦ Ζηνός. ut mense Jovis cognomine Jovi hostia immolaretur: vel potius Ζανᾶς apud illos, quem alii Dores Ζᾶνα. Mirum autem Plutarchum, in Romanicis Quæstionibus, Idibus Decembrib. non Octobrib. immolari solitum illum equum dixisse. *Jos. Scal.*

October equus] Quia mense Octobri per equum Troja capta. Alii non quotannis, sed quinto quoque anno immolari solitum dicunt. Propert. lib. IV. 'Qualia nunc curto lustra novantur equo.' Neque Idibus Octobribus, sed Idibus Decembribus auctore Plutarcho. *Dac.*

[p] *Suburanenses et Sacravienses*] Qui Suburanam et Sacram viam incolunt. *Idem.*

[q] *Ejusdemque cauda*] Quæ *Caviar* proprie dicebatur. Vide 'Caviares hostiæ.' Ubi quinto quoque anno in sacrificio positam dicit Festus. *Idem.*

[r] *Ita effigie in equi*] Pro, *ita in effigie equi.* Nam Veteres sæpe transponebant voces. *Idem.*

[s] *Menzanæ*] Menzana quæ sit apud Sallentinos quærendum est. *Ant. Aug.*

Apud quos Menzanæ Jovi] Quid sit *Menzana* apud Sallentinos, ignotum est. Scaliger legit *Meni Zana.* Hoc est μηνὶ Ζανᾶ, pro Ζηνὸς, ut mense Jovis cognomine Jovi hostia immolaretur: vel potius Ζανᾶς apud illos, quem alii Dores Ζᾶνα. *Dac.*

[t] *Qui quotannis quadrigas*] Sic in Illyrico quaternos equos Neptuno consecratos in mare nono quoque anno jaciebant. Vide 'Hippius.' *Idem.*

October equus appellabatur, qui in campo Martio mense Octobri Marti immolabatur: de cujus capite maxima erat contentio inter Suburanos, et Sacravienses, ut hi in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent. Cujus cauda, ut ex ea sanguis in focum distillaret, magna celeritate perferebatur in regiam. [PAUL.

Oculatum[u] pro præsenti posuit Plautus cum dixit: oculata die. Item ipse: Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem, id est, qui se vidisse dicat.

*Idem in Pseu*dolo oculatum[18] [x] pro præ*senti posuit cum dixit emit* hodie cæca hercule *olivum, id vendito oculata die. Idem* alibi oculatum Ar*gum dixit quod per totum corpus oculos habet:*[19] idem: Pluris est ocul*atus testis unus, quam auriti decem,* id est, qui se vidisse di*cat: ductam autem ait Verrius hanc* formam ab oculi app*ellatione.* [FEST.

Oculissimum,[y] carissimum. Plautus: Oculissimum ostium amicæ. [PAUL.

*Oculissimum, carissimum. Plautus: Oculis*simum ostium amicæ. *Idem in Curculione oculissi*me dixit, signifi*catque quod clare aspicit.*[20] [FEST.

Oculitus[z] quoque dicitur, ut funditus, penitus: quo significatur tam carum esse, quam oculum. [PAUL.

18 Ed. Scal. *osculatum.* Vide Notas.—19 Ead. ed. *habetur.*—20 In ead. ed. hic adjunguntur τά: *Idem in Pseudolo, &c.* ut supra.

NOTÆ

[u] *Oculatum*] Plaut. in Pseud. 'Eme die cæca Hercle olivum, id vendito oculata die.' Idem in Truculen. 'Pluris est oculatus testis unus,' &c. *Ant. Aug.*

[x] *Idem in Pseudolo oculatum*] Prima linea suo loco mota fuit, lege modo, *Oculatum pro præsenti dixit Plautus in Pseudolo. Emito die cæca hercle olivum, id vendito oculata die, &c.* Sic omnia constant. 'Emere die cæca,' est, in incertum diem prolata solutione, contra 'oculata die,' id est, præsenti pecunia. Cum ait Plautum oculatum Argum dixisse, locum respicit Aulul. III. 6. 'Quos si Argus servet, qui oculeus totus fuit.' Ubi ex Festo rescribendum, *oculatus totus fuit.* Illa, *pluris est oculatus, &c.* sunt e Trucul. II. 6. *Dac.*

[y] *Oculissimum*] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Oculissimum] Uterque locus Plauti est ex Curcul. Prior. I. 1. 'Huic proximum illud ostium oculissimum. Salve, valuistin' usque ostium oculissimum?' Ubi male hodie *occlusissimum.* Posterior act. I. sc. 2. 'Salve oculissime

*Oculitus dicitur ut f*unditus,[1] signifi*catque tum carum esse, quam ocu*lum, vel instar *oculi esse*. [FEST.

Odefacit[a] dicebant, pro olfacit; quæ vox a Græco ὀσμὴ tracta est. [PAUL.

Odefacit dicebant antiqui ab odore *pro olefacit, vetere quadam* consuetudine im*mutandi literas quæ sunt*, ut sæpe alias, tum in hoc quoque libro contentæ: quæ vox, ut quibusdam videtur, ex Græca ὀσμὴ tracta est. [FEST.

Œnigenas,[b 2] vino genitos.

Œstrum,[c] furor Græco vocabulo.

Offectores, colorum infectores.

Offendices[d] dicebant ligaturæ nodos, quibus apex retinebatur: id cum pervenisset ad mentum, dicebant offendimentum. [PAUL.

1 Ead. ed. '*Oculitus dicitur ut* funditus, penitus.'—2 Lib. vet. *Unigenitos*.

NOTÆ

homo.' Ubi *oculissime* Festus interpretatur, 'qui clare aspicit.' Pessime; nam hic etiam *oculissime* est *carissime*. Quod et Muretus vidit. *Dac.*

[1] *Oculitus*] Ideo oculorum in exprimenda vi amoris crebra fit mentio, quod oculorum sensus nobis omnium carissimus. Sic Catul. 'Ni te plus oculis meis amarem.' Item: 'Ambobus mihi quæ carior est oculis.' *Idem.*

[a] *Odefacit*] Falsum est *odefacit* esse pro *olefacit*. Cum contra hoc pro illo dicatur, nempe a Dorice ὀσδω, abjecto σ ὀδω, odeo, odor, odefacit, D in L mutato olefacit, olfacit. *Idem.*

[b] *Œnigenas*] L. m. *Unigenitos*: nam *œ* pro *u* antiqui utebantur. *Ful. Ursin.*

Œnigenas] Quid Festus intelligat per *vino genitos* ignorare me fateor. Puto legendum *unigenitos*. Ita ut *œnigena* sit pro *unigena*, nam *œ* Veteres ponebant pro *u*: et ita forte scripserat Catul. de Coma Beren. 'cum se Memnonis Æthiopis, Œnigena impellens nutantibus aëra pennis.' Et hanc meam emendationem mihi postea confirmavit liber Ursini, ubi *unigenitos*. Dac.

[c] *Œstrum*] Οἶστρον et οἶστρος proprie vesparum genus, ita armentis infestum, ut aculeis suis ea ad insaniam adigat, unde œstrum pro furore. Et œstro perciti, οἰστροπλῆγοι, furore correpti, concitati. Est autem œstrum vox Ægyptiaca teste Æschylo in Supplicibus: Οἶστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας. 'Œstrum vocant eum Nili accolæ.' *Dac.*

[d] *Offendices*] Addo ex Latinis Glossis: 'offendices, nodi, quibus libri signantur.' *Jos. Scal.*

Offendices] Amenta infra mentum pertinentia, quibus apex, sacerdotum pileus, retinebatur. Item alia quævis. Gloss. Isidor. 'Offendices, nodi quibus libri signantur.' Lege infra, *Veranius Coriola existimat, &c.* *Coriola*, diminutivum a *corium*. Dac.

Offendices ait esse Titius nodos, quibus apex [FEST. retineatur, et remittatur: at Veranius Choriola[3] existimat quæ sint in loris apicis, quibus apex retineatur, et remittatur, quæ ab offendendo dicuntur: nam, cum ad mentum perventum est, offendit mentum.

Offerumenta[e] dicebant, quæ offerebant. [PAUL.

Officiosus[f] ab efficiendo dictus.

Offringi[g] terra dicitur, cum iterum transverso sulco aratur.

Offucare,[h] aquam in fauces ad sorbendum dare.

Offudas,[4] [i] fallacias.

Ogygia mœnia[k] Thebana ab Ogygo conditore dicta.

Ogygia mœnia Attius in Diomede appellans, igni- [FEST. ficat Thebas, quia eam urbem Ogygus condidisse traditur.

Oleagineis coronis[l] ministri triumphantium ute- [PAUL. bantur, quod Minerva Dea belli esse putabatur.

3 Vet. lib. *Coriola.*—4 Al. *Offucias, Offritias, Officias,* vel *Offuselas.*

NOTÆ

[e] *Offerumenta*] *Offrandes.* Donaria quæ Diis offeruntur. Olim a *fero* dicebant feritum, offero, offeritum: unde offerumentum, offerimentum, u pro i; ut optumus, optimus, &c. Hinc facete Plautus *offerumentas* vocat plagas quæ tergo offerrentur. Rudent. III. 4. 'Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo.' *Idem.*

[f] *Officiosus*] Ab *officiendo* potius; nam Veteres *officere* dicebant pro *efficere.* Idem.

[g] *Offringi*] Varr. I. de R. R. cap. 29. 'Quod prima aratione glebæ grandes solent excitari, cum iteratur offringere vocant.' Virgilius vocat *prorumpere.* 'Et qui, proscisso quæ suscitat æquore terga, Rursus in obliquum verso prorumpit aratro.' *Idem.*

[h] *Offucare*] Quasi ob fauces dare aquam. Olim putabam legendum *offutare,* a *futo,* vase aquario. Sed nil temere mutandum. Ab *offucare* quidam apud Plaut. Cistel. I. 1. 'Atque id merum infucabat.' Frustra; nam *infuscabat* vera est lectio. *Idem.*

[i] *Offudas*] Placidus in glossis, 'Offucias.' *Ful. Ursin.*

Offudas] Offucias. *Jos. Scal.*

Offudas] Lege *offucias.* Plaut. Captiv. 'Ita mihi stolido sursum versum os sublevero offuciis.' *Dac.*

[k] *Ogygia mœnia*] Thebæ, ab Ogyge antiquissimo rege ante Cadmum, unde Ogygii dicti antiqui. Hesych. Ὠγύγιον, παλαιὸν, &c. Item Ὠγύγια ἀρχαῖα τείχη. 'Ogygia antiqua mœnia.' Inde 'Ogygia mula,' 'Ogygia Tyrus,' Dionysio. 'Ogygii montes,' Pindaro. Vide Erasmi adagia. *Idem.*

[l] *Oleagineis coronis*] Hinc intelligendum illud Virgil. Georg. lib. III. 'Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ Dona feram.' Ibi enim triumphorum

Olentica[5] mali odoris loca.

Oletum,[m] stercus humanum. Veranius: Sacerdotula in sacrario Martiali fecit oletum.

Olivetam dicebant ab oleis, ut a vino vindemiam.

Olivetam[n] antiqui dicebant, cum olea colligebatur; ut messem, cum frumenta; vindemiam, cum uvas: quod vocabulum potius frequentari debebat, quam nullam ejus significationis causam haberemus:[6] quamvis quidam olivitatem eam dicant. [Fest.

Ollic, illic: ut olli, illi.

Olvatium[7][o] Antistius Labeo ait esse mensuræ genus. [Paul.

Omen[p] velut oremen,[8] quod fit ore augurium, (quod avibus)[9] aliove modo fit. [Fest.

5 'Mss. *Oblentica*: bene Voss. *Olentia*.' Dac.—6 'Illa verba mendosa sunt, *quum nullam ejus significationis causam haberemus*. In alio libro est, *quam nullam ejus significationis*: cetera duo verba desunt, pro quibus fortasse substitui posset *cum haberemus*.' Ant. Aug. Vid. Not.—7 Conjicit Scal. *Olus atrum*.—8 Vet. lib. *ormen*.—9 Vett. edd. *quod non avib*.

NOTÆ

Cæsaris quasi minister prodit Virgilius. Quod non viderunt interpretes. *Idem*.

[m] *Oletum*] Male hic Festus *oletum* stercus humanum interpretatur; nam locum olentem significat. Sic post Veranium dixit Persius Sat. I. 'Hic, inquis, veto quisquam faxit oletum.' Hic Veranius scripserat de rebus pontificalibus. *Idem*.

[n] *Olivetam*] Legendum infra: *Cum uvæ: quod vocabulum potius frequentari debebat quam nullum. Quum ejus significationis causam haberemus.* Inter *olivetam* et *olivitatem* hoc interest, quod *oliveta* sit olivarum collectio, *olivitas* vero fructus oleæ. Varro Inglorio: 'Denique omnis cum lucerna consumta est in lucubrando, olivitasque consumta est.' Alii tamen *olivitatem* æque sumunt pro tempestivitate legendæ oleæ. Columel. *olivationem* dixit olivarum collectionem, ἐλαίωσιν, olivare, ἐλαιοῦν, olivas colligere. Sic 'vindemiare.' 'Frondare,' unde 'frondator,' qui frondes putat. *Idem*.

[o] *Olvatium*] Fortasse corrupte legerunt, pro *Olus atrum*: unde conjectura coacti sint interpretari id, quod in rerum natura non est. *Jos. Scal.*

Olvatium] Negat Scaliger id unquam fuisse in rerum natura, atque adeo suspicatur corruptum esse pro *olusatrum*, herbæ genus, quæ 'serpentaria minor,' 'officinis' et 'pes vituli' dicitur. Sed optime Meursius *olvatium* asserit, et Festi interpretationem tantum reprehendit. *Olvatium* enim nihil aliud esse, quam quod in ollis coctum est, ut *testuatium* quod in testa. Varro lib. IV. de L. L. 'Tes-

Ommentans[q] *Livius* in Odyssea cum ait, In Pylum advenies,[10] aut ibi ommentans, significat obmanens. Sed ea significatione qua sæpe fieri dicitur: id enim est mantare.

OPACA[r] vocantur umbrosa. [PAUL.

Opaca, umbrosa. [FEST.

Opalia[s] dicebantur dies festi, quibus Opi supplicabant. [PAUL.

Opalia dies festi, quibus supplicatur[11] Opi, appellantur; quorum alter. . . . .

. . . .

Opertat, sæpe operit. [PAUL.

10 Quidam lib. *devenies*. Vide infra.—11 Alii libri *supplicant*.

NOTÆ

tuatium quod in testu caldo coquebatur, ut etiam nunc matralibus id faciunt.' Ab *ola* igitur pro *olla*, *olvatium*, ut a 'testa,' 'testuatium.' *Dac.*

p *Omen*] Vox est fortuita, ab alio profecta, quam ipse ad rem tuam detorques, quasi crimen, id est, effatum. Vide Cicer. de Divinat. lib. I. *Idem.*

q *Ommentans*] Deest Livii nomen, qui Odysseam Latinam fecit, de qua Cicero in Bruto: 'Odyssea Latina est, tanquam opus aliquod Dædali; et Livianæ fabulæ non satis dignæ, quæ iterum legantur.' Reperitur autem hic versus lib. I. Homeri Odyss. *Ant. Aug.*

Ommentans] Verba ex Odyssea vetere Lucii Livii Andronici ita legenda: *in Pylum adveniens, aut ibi ommentans.* ex illo: Πειρήσω ὥς κ' ὕμμι κακὰς ἐπὶ κῆρας ἰήλω, Ἠὲ Πύλονδ' ἐλθὼν, ἢ αὐτοῦ τῷδ' ἐνὶ δήμῳ. Ὀδυσ. B. Potuerunt et dicere Veteres *advenies*, pro *adveniens*, ut 'prægnas,' 'infas,' 'animas.' Ennius: 'Qua parire solet genu' pennis condecoratum, Non animas,' hoc est, animans. *Jos. Scal.*

Ommentans] Verba Livii sic Scaliger: *In Pylum adveniens aut ibi ommentans.* Glossæ: 'Ommentat, expectat, dictum a mantando, id est, diu manendo.' *Dac.*

r *Opaca*] Opacum opponitur aprico, et est dictum ab *ope*, id est, terra, quod umbræ et frigoris captandi causa se in subterraneos specus abdebant. *Idem.*

s *Opalia*] Varro lib. I. de Ling. Lat. et Macrob. lib. I. Saturn. 'unum tantum diem tribunt Opalib.' is erat 14. Kal. Jan. quod etiam in fastis notatum est. *Ant. Aug.*

Opalia] Feriæ Opis, quæ XIV. Kalendas Januarii celebrabantur die tertio post Saturnalia. Varr. lib. V. 'Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feriæ ejus, ut post diem tertium Opalia, Opis.' Quæ apud Festum desunt sic forte supplenda sunt, *quorum altera pars nefasta, altera fasta est.* Et revera in Kalendario legitur. *Opal. N. P.* hoc est, Opalia nefasta prima vel priori parte. *Dac.*

Opigenam[t] Junonem matronæ colebant, quod ferre eam opem in partu laborantibus credebant.

Opilio, genus avis.

Opima[u] spolia dicuntur originem quidem trahentia ab [FEST.

NOTÆ

[t] *Opigenam*] Junonem enim utero laborantes invocabant. Apud Terent. 'Juno Lucina fer opem.' *Idem.*

[u] *Opima*] Carolus Sigonius, a quo multa in hoc libro emendata sunt, quod deest post illa verba, *intra annos*, ita posse sarciri existimat, *ut intra annos paulo minus. D. XXX. tantum trina contigerint, &c.* Sumitur autem id ex Fastis Capitolinis, in quibus anno D. XXXI. Kal. Mart. M. Claudius Marcellus Cos. de Gallis Insubribus triumphavit, et idem spolia opima retulit, duce hostium Virdumaro ad Clastidium interfecto. Quod vero post illa verba *duci hostium* desideratur, ita idem doctissimus vir scribendum esse arbitratur: *duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Jovis, &c.* Hanc emendationem juvat, quod postea dicitur secunda spolia in Martis aram, tertia Jano Quirino ferenda. Sed mihi hoc non satis probatur: cum non in libris Pontificum, sed in lege Numæ de secundis, et tertiis spoliis, quod retulimus, sit. Eidem placet quod ad extremum de *opima*, vel *optima lege* dicitur, conjungendum esse cum iis, quæ ab illis verbis, *Optima lex*, inchoantur. Mihi vero id quidem ita probatur, si ex hoc uterque locus restitui posset. Quod vero ad interpretationis rationem attinet, vehementer probo ejus opinionem. Sunt tamen satis mendosa, et mutila, et hæc, et illa. *Ant. Aug.*

Opima spolia] Pompelli vel Pompilii Numæ regis legem opimorum spoliorum corruptissimam nobis relictam esse nemo non videt. Nam non solum verba depravata, sed et trajectione loco mota sunt, ac luxata. Nos ea, ut olim reliquerat Festus, infra ponemus:

QVOIVS. AVSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIVNTVR IOVEI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO QVEI. CEPIT. ÆRIS. DVCENTA. DARIER OPORTETO.

SECVNDA. SPOLIA. IN. MARTIS ASAM. IN. CAMPO. SOLITAVRILIA VTRA. VOLVERIT. CÆDITO.

TERTIA. SPOLIA. IANO. QVIRINO AGNVM. MAREM. CÆDITO. CENTVM QVEI. CEPERIT. EX. ÆRE. DATO.

Janum Quirinum etiam Janum Quirini vocasse Veteres, antiquitatis Romanæ mediocriter docto non difficile erit persuadere. In secundo capite *Utra solitaurilia* dixit, pro vel majora, vel lactentia. Cato, Livius. Sed ad ultima capita hujus hydræ, quæ nondum plane confecta est, pergendum erit. Lego igitur sequentia: *Hujus ædis lex nulla extat: neque templum habeat, necne, scitur.* Olim leges ædium in ædibus ipsis, in postico earum ponebantur. Varro: 'Ejus vestigia etiam nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus: quod Saturnia porta, quam Junius scribit, quam nunc vocant Pandanam: quod post ædem Saturni in ædificiorum legibus parietes postici muri sunt scripti.' Continebant autem leges ædium inter alia, utrum ædes illa esset templum, necne: et hoc est quod ait Festus. Nam non omnes ædes erant templa: auctor Varro de Latino sermone lib. VI. et Gellius libro XIV. 7. Apponebantur et leges dedicationis,

Ope Saturni uxore, quod ipse agrorum cultor habetur, nominatus a satu, tenensque falcem effingitur, quæ[12] est insigne agricolæ. Itaque illa quoque cognominatur Consiva, et esse existimatur terra. Ideoque in regia colitur a populo Romano, quia omnes opes humano generi terra[13] tribuat. Ergo et opulenti dicuntur, terrestribus rebus copiosi: et hostiæ opimæ præcipue pingues; et opima magnifica, et ampla: unde spolia quoque, quæ dux populi Romani duci hostium detraxit, opima dicuntur: quorum tanta raritas est, ut intra annos paulo. . . . . . . trina contigerint nomini Romano; una, quæ Romulus de Acrone: altera, quæ *Consul* Cossus Cornelius de Tolumnio: tertia, quæ M. Marcellus Jovi Feretrio de Viridomaro[14] fixerunt. M. Varro ait opima spolia esse *etiam* si manipularis miles detraxerit, dummodo duci hostium. . . . . non sit. Ad ædem Jovis Feretrii poni, testimonio esse libros pontificum, in quibus sit pro primis spoliis bove,[15] pro secundis solitaurilibus, pro tertiis agno publice sacra fieri debere: esse etiam Pompelli[16] regis legem opimorum spoliorum talem: Cujus AUSPICIO[x] CLASSE PROCINCTA OPIMA SPO-

12 Vet. lib. *quod*.—13 Quidam lib. *natura*.—14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Virdumaro*.—15 Ed. Scal. *bovem*.—16 Al. *Pompilii*.

NOTÆ

quibus ædes ipsæ sacræ fiebant, neque sine exauguratione transferri poterant. Plinius ad Trajanum: 'Dispice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri.' Postrema mirum quid hic posuerit Festus: VT. QVEI. OPEIMA. LEGE. FVERINT. Nam non memini *opima lege*, sed *optima* scribi. In lege Vestalis capiundæ: SACERDOTEM. VESTALEM QVÆ. SACRA. FACIAT. QVAE. IOVS SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPULO. ROMANO. QVIRITIVM. VTI. QVÆ. OPTVMA. LEGE FVAT. ITA. TE. AMATA. CAPIO. Male apud Gellium: 'uti quod optima lege fiat.' Dicebatur et OPTIMA. MAXIMA LEGE. ut, FVNDVS. VTI. QVEI. OPTIMA. MAXIMA. LEGE. SIT. *Jos. Scal.*

Opima spolia] Quæ infra desunt sic supplevit Brissonius: *Ut intra annos paulo minus IↃXXX. tantum trina contigerint*. Item: *dummodo duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Jovis Feretrii poni, testimonio esse, &c.* Idem Carolus Sigonius. *Dac.*

[x] *Cujus auspicio*] Hanc *Pompelli*, sic enim Veteres scribebant pro *Pompilii*, ut 'Duelli' pro 'Duilii,' legem corruptissimam, omnium optime sic

LIA CAPIUNTUR, JOVI FERETRIO DARIER OPORTEAT, ET BOVEM CÆDITO, QUI CEPIT ÆRIS DUCENTA. SECUNDA SPOLIA IN MARTIS ARAM IN CAMPO, SOLITAURILIA UTRA VOLUERIT CÆDITO. TERTIA SPOLIA JANO QUIRINO AGNUM MAREM CÆDITO CENTUM QUI CEPERIT EX ÆRE DATO: huic ædis[17] lex nulla extat, neque[18] templum habeat,[19] neque scitur. Ut qui opima[20] lege[y] fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus creatur. . . . .

Opiparum, magnarum opum apparatum. [PAUL. Opis[z] dicta est conjux Saturni, per quam voluerunt terram

17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *æris*.—18 Pro *neque* id. ibid. *neq. qt.*—19 Vet. lib. *habent*.—20 Al. *optima*. Vide Notas.

NOTÆ

emendavit Ursinus:

QUOJUS. AUSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIUNTUR JOVEI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO QUEI. CEPIT. ÆRIS. CCC. DARIER. OPORTETO.

SECUNDA. SPOLIA. IN. MARTIS ASAM. IN. CAMPO. SOLITAURILIA. UTRA. VOLET. CÆDITO. QUEI. CEPIT. ÆRIS. CC. DARIER. OPORTETO:

TERTIA. SPOLIA. JANO. QUIRINO AGNUM. MAREM. CÆDITO. QUEI. CEPIT. ÆRIS. CENTUM. DARIER. OPORTETO.

QUOJUS. AUSPICIO. CAPTA. DIS. PIACULUM. DATO.

ex Plutarcho, qui ait Numam præscripsisse in hac lege, ut prima spolia capta Jovi Feretrio consecrentur, secunda Marti, tertia Quirino. Præmiumque sit primis asses CCC. secundis CC. tertiis C. 'Solitaurilia utra volet,' id est, vel majora vel lactentia. *Idem.*

[y] *Ut qui opima lege*] Mirum ista quid hic posuerit Festus. Suspicor verba esse ex epitome Pauli, quæ ipse post *optima lex* infra posuerat, nam ibi etiam non *opima*, sed *optima* legendum. Erant autem in magistratibus creandis verba solennia, 'ut qui optima lege fuerint.' Quibus eorum, qui ita creati fuerant, quam plenissimum jus esse significabatur. Cicero Orat. de lege Agraria ad populum ex lege Rulli hoc caput citat: 'Tum ii Decemviri eodem jure sint, quo qui optima lege.' Item: 'Ut sine lege Curiata idem juris habeant, quod haberent si optima lege a populo essent creati.' Sic virginis Vestalis capiendæ formula apud Gell. 'uti quæ optuma lege fuat, ita te amata capio.' Dicebatur etiam 'optima, maxima lege;' ut, 'Fundus uti quei optima maxima lege sit.' *Id.*

[z] *Opis*] Ab *opere* dictam vult Varro lib. IV. 'Terra Ops, quod hic omne opus, et hac opus ad vivendum. Et ideo dicitur Ops mater, quod terra nutriat.' Sed magis placet ut terra *Ops* dicta, quasi opulenta ac dives, nam *ops* antiqui dicebant, quem nunc *opulentum* dicimus. Vide 'ops.' *Idem.*

significare, quia omnes opes humano generi terra tribuit: unde et opulenti, terrestribus rebus copiosi, et hostiæ opimæ præcipue pingues; et opima, magnifica et ampla spolia.

Opiter[a] est, cujus pater avo vivo mortuus est, ducto vocabulo, aut quod obitu patris[1] genitus sit, aut quod avum ob patrem habeat, id est, pro patre.

Opitulus Juppiter, et opitulator dictus est, quasi opis lator.

Opportune dicitur ab eo, quod navigantibus maxime utiles optatique sunt portus.

Opperiri, expectare.

Oppido,[b] valde multum: ortum est autem hoc verbum ex sermone inter se confabulantium, quantum quisque frugum faceret; utque multitudo significaretur, sæpe respondebatur, quantum vel oppido satis esset: hinc in consuetudinem venit, ut diceretur oppido, pro valde multum. Itaque, si qui in aliis rebus eo utuntur, ut puta si qui dicant Oppido didici, spectavi, ambulavi, errant; quia nulli eorum subjici potest, vel quod[2] satis est.

Oppidorum[c] originem optime refert Cicero libro primo de gloria, eamque appellationem usurpatione appellatam esse existimat, quod opem darent, adjiciens, ut imitetur ineptias Stoicorum.

Oppidum[d] dictum est, quod opem præbet. Oppidum

1 Al. *obito patre*.—2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *quod oppido satis est*.

NOTÆ

[a] *Opiter*] Placidus in glossis: 'Opiter est, qui obito patre, et avo vivente natus est.' *Ful. Ursin.*

[b] *Oppido*] Ait infra Festus eos errare qui dicant Oppido didici, spectavi, ambulavi. Ita tamen Plaut. Terent. Cicero, Catullus. *Dac.*

[c] *Oppidorum*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Oppidorum originem] Schedæ: *Oppidorum originem optime refert Cato. Cicer. lib.* I. *&c.* Catonis nomen adjectum opinatur Fulv. Ursinus ab eo qui putarit indicari lib. Originum M. Catonis, cum tamen agatur de etymo Oppidorum. Ciceronis libri de gloria periere. Secundum laudat Gell. lib. XIII. cap. 6. Carisius etiam. Infra: *eamque appellationem usurpatione appellatam esse:* ita schedæ. Lego, *eamque appellationem usurpatam esse.* Dac.

[d] *Oppidum*] 'Maximum ædificium est oppidum ob ope dictum quod munitur opis causa, ubi sint.' Varr. lib.

dictum, quod ibi homines opes suas conferunt: oppidum dicitur et locus in circo,[e] unde quadrigæ emittuntur.

Ops antiqui dicebant opulentum: unde e contrario inops.

Ops[f] antiqui dicebant quem nunc opulentum dicimus, ut testimonio est, non solum ei contrarius inops. . . . concedit, ego egens exortus sum. [Fest.

Optatam hostiam, alii optimam appellant eam, quam Ædilis trib. constitutis hostiis optat, quam immolari velit.

Optima lex.[g] . . in Magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esse,[3] significabatur: ut fuit Manii Valerii, M. Fabii,

3 Vet. lib. *ejus*.

NOTÆ

iv. Sed oppidum minus est quam urbs, etsi sæpissime confunduntur. Cicer. lib. i. de divin. 'Pheras venisse, quæ erat urbs in Thessalia admodum nobilis, in eo igitur oppido.' *Idem.*

e *Oppidum dicitur et locus in circo*] Varr. lib. iv. 'In Circo primo unde mittuntur equi nunc dicuntur carceres: Nevius oppidum appellat. Carceres dicti, quod coërcentur equi ne inde exeant antequam Magistratus misit. Oppidum, quod a muri parte pinnis turribusque carceres olim fuerunt. Scripsit poëta: dictator ubi currum insidit, pervehitur usque ad oppidum.' *Idem.*

f *Ops*] Fortasse: *Ops antiqui dicebant, quem nunc opulentum dicimus: ut testimonio est non solum ei contrarius inops, sed etiam cops: ut, is cops edit, ego egens exortus sum.* Nam re vera *cops* est compositum ab *ops*: *coops.* Jos. Scal.

Ops antiqui dicebant] Supple infra: *ei contrarius inops, sed etiam cops, ut is cops edit, &c.* Scal. et ita schedæ. Et revera *cops* est compositum ab *ops*, *coops*. *Ops* etiam opem ferens quidam interpretantur ex illo Accii: 'quorum genitor fertur esse ops gentibus.' *Dac.*

g *Optima lex*] De primo dictatore omnes historici varia scribunt. Fuisse, qui M. Valerium M. F. Volusi N. prodiderint, affirmat Livius lib. ii. Hujus opinionis fuisse Festum vel Verrium apparet, nisi quod Manium eum appellat, non Marcum. Hunc magistratum solum sine provocatione fuisse omnes affirmant: datam postea esse provocationem solus Festus, ut arbitror, auctor est: quanquam id elici possit ex verbis legis Horatiæ, et Duiliæ apud Liv. lib. iii. et Dionys. lib. xiii. *Ant. Aug.*

Optima lex] Supplendum et corrigendum puto, *Optima lege cum dicebatur, in magistro, &c.* nihil tamen affirmo. Vide supra, post *opima*. Nunc video ita sensisse Fulv. Ursin. qui margini ascripsit 'Fortasse *cum dicebatur*.' Infra pro *magister a populo*, legendum *magister populi* et pro *magistratuum* legendum *magistrorum*: ut in sched. *Dac.*

Volusinæ[h] gentis, qui primus Magister a populo creatus est: postquam[4] vero provocatio[i] ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat: desitum est dici,[5] ut optima lege, utpote imminuto jure priorum magistratuum.

Optio[k] qui nunc dicitur, antea appellabatur accensus. Is adjutor dabatur centurioni a tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, et nomen ex facto sortitus est. Plautus in Asinaria:[l] qua me, qua uxorem, qua tu Sauream servum potes, circumduce, aufer, promitto tibi, non obfuturum, si id effeceris, tibi optionem sumito Leonidam.

4 Ed. Scal. *propter quam.*—5 Vet. lib. *adjici.*

NOTÆ

[h] *Ut fuit Manii Valerii, M. Fabii, Volusi.*] Legendum ex Livio: *Marci Valerii M. filii, Volusi nepotis.* Adi illum lib. II. sect. 18. Ibi enim hunc primum dictatorem creatum fuisse negat, sed T. Lartium. *Idem.*

[i] *Postquam vero provocatio*] Ab eo magistratu ad populum dari cœpit provocatio Coss. L. Valerio et M. Horatio, qui lege nova sanxere: 'Nequis ullum magistratum sine provocatione crearet, qui creasset eum jus fasque esset occidi, neve ea cædes capitalis noxæ haberetur.' Liv. lib. III. sect. 55. *Idem.*

[k] *Optio*] Ultimus versus Plauti non eo ordine, quo hic, habetur in vulgatis Plauti codicibus. *Jos. Scal.*

Optio] Uragus, tergiductor, ab optando, hoc est, eligendo, quia illum sibi assumebat Centurio. Et videtur hic dicere Festus optionem antea dictum accensum, cum scilicet a Tribuno daretur Centurioni, sed postquam Centurio optare cum cœpit et eligere, tunc optionem etiam dici cœptum esse. Et ita hunc locum interpretatus est Lipsius, qui optime monuit pro *ex eo tempore* legi debere *ex quo tempore.* Sed mihi scrupulum movet, quod ex Varrone didici optiones a Centurionibus ab initio fuisse electos, sed postea Tribunos munus illud invasisse, ut ipsi optiones eligerent. Mihi nodus insolubilis. Sed illum solvisse video doctiss. Cupertum observat. lib. IV. cap. 9. qui postquam ex Varrone et Polybio asseruit optiones primitus a Centurionibus electos fuisse, ita Festum ingeniose interpretatur. *Optio qui nunc dicitur, antea vocatus accensus, datus Centurioni a Tribuno, et illud nomen optionis sortitus est ex eo tempore, quo Centuriones ipsi eos eligebant, sive optabant.* Sed in verbis Festi pro *dabatur* rescribendum *datur.* Nisi dicas hic a Paulo omnia turbata et corrupta, quod et sentit Cupertus. *Dac.*

[l] *Plaut. in Asinar.*] Act. I. sc. 1. sed locus aliter hodie distinctus est, eum adi. *Idem.*

Optio est optatio,[m] sed in re militari optio appellatur is, quem decurio, aut centurio optat sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius obeat publica officia. [PAUL.

Optionatus ut Decurionatus, sive Pontificatus dicitur.

Optionatus, ut Pontificatus, Decurionatus dicitur, ut Cato in ea, quam habuit apud equites: Majores seorsum, atque diversum pretium paravere bonis atque strenuis, decurionatus, optionatus, hastas donaticas, aliosque honores. [FEST.

Opunculo,[6][n] quod opilionis genus cantus imitatur. [PAUL.

Oræ,[o] extremæ partes terrarum, id est, maritimæ dicuntur: unde et vestimentorum extremæ partes, quæ quidem et primæ dici possunt. Cæcilius in Æschrione usus est pro initio rei, cum ait: Oram reperire nullam, quam expediam, queo. [FEST.

Orare antiqui dixerunt pro agere: unde et oratores, causarum actores, et oratores, qui nunc legati, quod reip. mandata peragerent. [PAUL.

Orare [p] antiquos dixisse pro agere testimonio sunt, [FEST.

6 Mss. *Opuncula*, vel *Opiniculo*. Vid. Not.

NOTÆ

[m] *Optio est optatio*] Id est, electio, Casin. II. 4. 'Optio hoc tua est.' *Idem*.

[n] *Opunculo*] Mss. *Opuncula*, vel *Opiniculo*; sed rectum est *opunculo*. Nam ab *opilio*, *opiliunculo*, *opunculo*. Sed aliquid in verbis Festi desiderari suspicor, et legendum: *Opunculo genus avis quod opilionis cantus imitatur*. Vide 'Opilio.' *Idem*.

[o] *Oræ*] Proprie partes terrarum littorales a Græco ὅρος, ora, terminus, unde pro cujuslibet rei extremitate, ut aulæorum, vestium, &c. Virg. IX. Æneid. 'Et mecum ingentes oras evolvite belli.' In verbis Cæcilii legendum, *qua me expediam*. Et ibi etiam *oram* potius pro extremitate accipio, quam pro initio, ut sentit Festus. Etsi *initium* idem aliquando extremitas, ut Græcis ἀρχή. *Idem*.

[p] *Orare*] In versu Ennii deest initio syllaba, puta: *Tu face vero, &c.* Ant. Aug.

Orare] Dicere, causas agere. Varr. lib. IV. 'Oro ab ore, et perorat, et exorat, et oratio, et orator.' Inde *oratores* legati, quod reip. causam agerent. Ennius: 'Orator sine pace redit, regique refert rem.' Alii ab ἀρῶ sive ἀρῶμαι, precor. Vide 'Oratores.' *Dac.*

quod et oratores, et ii, qui nunc quidem legati, tunc vero oratores, quod reip. mandatas partes agebant. Ennius quoque cum dixit libro primo annalium: face vero,[7] [q] quod te cum precibus pater orat.

Orata,[r] genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant, ut auriculas, oricolas: itaque Sergium quoque quendam prædivitem, quod et duobus anulis aureis et grandibus uteretur, Oratam dicunt esse appellatum.

Orata, genus piscis a colore auri dicta, quod rustici orum dicebant, ut auriculas, oriculas. [PAUL.

Oratores ex Græco ἀρατῆρες dicti, quod missi ad reges, nationesque deos solerent ἀρᾶσθαι, id est, testari: hi modo appellantur legati.

Oratores[s] *ex Græco* ἀρητῆρες dictos ex*istimant, quod ad* [FEST.

7 Ant. Aug. Scal. et Columna legunt *Tu face vero.*

NOTÆ

[q] *Face vero*] Præmissa vocula sic versum integrum faciunt Scaliger et Columna: *Tu face vero quod te cum precibus pater oro.* Verba sunt Romuli, Jovem precantis, ut fœdam suorum fugam sisteret, unde frustra est Festus, qui hic *oro*, dico interpretatur. In Schedis legitur *tecum* unica voce. Eleganter 'precibus cum aliquo orare,' sic sæpe Veteres. *Idem.*

[r] *Orata*] M. Varro lib. III. de Re Rust. propter pisces ait esse appellatos Sergium Oratam, et Licinium Murænam. Idem ait Macrob. lib. III. Saturn. Hic C. Sergius Orata fuit, de quo Cicero lib. II. de Fin. et lib. I. de Oratore, et lib. III. de Offic. Val. Max. lib. IX. c. 1. Plin. lib. IX. cap. 54. *Ant. Aug.*

Orata] Oriculam, quod ait pro auricula dictum, et Catullus usurpavit: 'Vel anseris medullula, vel imula oricilla.' Alibi explicabimus. *Jos. Scal.*

Orata] Pro *aurata*, ut 'olla' pro 'aula.' Græcis Chrysophrys dicitur a χρυσὸς, aurum, et ὀφρὺς, supercilium: Græca voce usus Ovid. in Halieut. 'et auri Chrysophrys imitata decus.' *Dac.*

[s] *Oratores*] Multa deplorata sunt. Terent. in prologo Hecyræ: 'Orator ad vos venio ornatu prologi, Sinite exorator sim.' *Ant. Aug.*

Oratores] *Eos nostri alii pro legatis appellant.* Legendum: *Eos nostri alias P. Ro. legatos appellant.* Verba Catonis: *M. Fulvio consuli legatus missus sum in Ætoliam, propterea quod ex Ætolia complures venerant: Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos:* et: *Propter id, bellum cœpit Cælius PR. Albanus. Oratores missi Romam.* Et, *pro deprecatoribus.* Nam ex primo errore labem contraxit, *deprecatoribus.* Et Afranii: *si quid ora-*

reges et gentes qui missi *erant pro republica nostra* a populo Ro*mano, ii conceptis verbis solerent deos* ἀρᾶσθαι, *id est, testari: qui cit* acte: eos nostri alii pro legatis[8] appellant, ut Cato in ea, quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: M. Fulvio Consuli[t] legatus sum in Ætoliam, propterea quod ex Ætolia complures venerant Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos: et in Originum libro primo: Propter id[u] bellum cœpit Cœlius PR. Albanus, oratores misit Romam, eum. . . . *alias* pro decretoribus,[x] ut Terentius: orator venio facite exorator sim. Item et Afranius in Emancipato: si. . . . tum si quod oritur. . . . *alias pro di*sertis et loci veteribus: ab eo quod antiqui orare dicebant pro agere: ob quam caussam *orationes* quoque eorum vocantur.

Orba[y] significat apud poëtas privatam aliqua per- [PAUL.

8 Vide Notas.

NOTÆ

tor. . . . . Item . . . et pro disertis elocutoribus: ab eo quod antiqui orare dicebant pro agere: ob quam caussam orationes edisserlationes quoque eorum vocantur. Jos. Scal.

Oratores] In postremis illis *qui sit acte* enodandis frustra me torqueo. Quæ sequuntur *eos nostri* sic optime Scal. *Eos nostri alias Po. Rom. legatos appellant.* Dac.

[t] *Fulvio Consuli*] Hæc Catonis verba non egent emendatione. Legebat tamen Scaliger: *M. Fulvio Consuli legatus missus sum in Ætoliam, &c.* M. Porcius Cato Censorius, postquam optime Acilio Glabrioni ad Thermopylas navasset operam, M. Fulvio Nobiliori, cui Ætolicum bellum, quod Syriacum excepit, demandatum fuerat, legatus est missus. *Idem.*

[u] *Propter id*] Scal. *Propter id bellum cœpit Cœlius PR. Albanus. Oratores missi Romam.* Sed non intelligo illud PR. nisi sic in sedem suam retrahatur: *Bellum cœpit Cœlius Albanus, PR. oratores missi Romam.* Id est, populo Romano oratores missi. Vel sic: *Bellum cœpit Cœlius. P. R. Albani oratores misit Romam.* Pro, Albani Oratores miserunt populo Romano. *Idem.*

[x] *Eum . . . pro decretoribus*] Leg. *Item oratores pro deprecatoribus.* Nam ex primo errore labem contraxit. Sed locus Terent. est ex Prol. Hecyr. 'Orator ad vos venio ornatu prologi Sinite exorator ut sim.' *Idem.*

[y] *Orba*] *Orbam* Glossarium exponit ἐπίκληρον. Eleganter est enim ἐπίκληρος, quæ patrem et matrem amisit, nullosque fratres habet superstites et sic in totam hereditatem vocatur. *Orbi* autem tam parentes qui filios, quam filii qui parentes amiserunt, dicti

sona cara. Orba est, quæ patrem, aut matrem, aut filios, quasi lumen amisit.

Orba apud poë*tas significat privatam aliqua* per- [FEST. sona cara: apud *oratores, quæ patrem amisit aut* matrem, ut Se*rvius Sulpitius ait, quæ liberos quasi ocul*os orba est.

. . tris est ante.[1] . . . .
. . . *G*alus Ælius. . . *stantior*. .
. . . in eo libro. . . . .
. . . pontificatu. . . . .
. . . *pu*ella sine. . . . .
. . . sacræ. . . . .
. . . nupta. . . . .
. . *aliqui* fuisset. . . . .
. . . *Cor*nificius in. . . . .
. . . onygiarum. . . . .
. . . inter se *ruunt*. . . . . . .
. . . runt. . . . .
. *actos* eos.[9] . . . .
. . . sse. . . . .

ORCA,[a] genus marinæ belluæ maximum, ad cujus [PAUL.

9 Ed. Scal. '*nactos* ros.'

NOTÆ

sunt. *Orbus* a Græco, ὀρφὸς, vel ὀρφνὸς, tenebrosus. Quare cæci proprie *orbi* dicti sunt. *Idem.*

[1] ...... *tris est ante*] Hæc omnia plane deposita sunt. Neque ad idem caput attinent. In fine pro illis *Onygiarum* schedæ habent *Onyginus*: ut videatur hic laudari Hyginus in libris Astronomicon. *Idem.*

[a] *Orca*] Ego pro *ficaria* non dubito legere *fæcaria*. Sunt autem vasa ad defæcandum mustum: cum scilicet mustum fervendo defæcatur. Neque temere. Sunt enim *Orcæ* vasa teretia, ventrosa, cum angusto ore: ut mustum possit magis fervere. Cujusmodi erant, quas Vitruvius vocatas αἰόλου πύλας ait. Varro: 'sæpe ubi conditum vinum novum, orcæ in Hispania fervore musti ruptæ.' *Jos. Scal.*

Orca] A Græco ὄρυξ, nempe ab obliquo ὄρυγα, ab ejus belluæ similitudine dictæ *orcæ* vasa ficaria, si fides Festo. Sed magis placet esse a Græco ὄρχη, quod est vasis fictilis genus. Non solum autem *orcæ* vasa ficaria, sed et vinaria, salsamentaria etiam. De vinariis Varro lib. I. de R. R. 'Ubi conditum novum vinum, orcæ in Hispania fervore musti ruptæ.' De Salsamentariis Pers. Sat. III. 'Mænaque quod prima nondum defecerit orca.' De vasis ficariis, ubi ficus reponeban-

similitudinem vasa ficaria[10] orcæ dicuntur, sunt enim teretes, atque uniformi specie.

. . . nomen ducerent.[11 b] . . . .

Orca genus marinæ belluæ maximum *dicitur: ad cujus similitudinem* vasa quoque *ficaria*[12] *orcæ dicuntur: sunt* teretes, atque *uniformi specie.*[13] . . . . . . [Fest.

. . . . malæ et antæ . . *quantæ.*[14]

Orchestra locus in scæna. [Paul.

Orchestra[c] *locus in scæna quo* antea, qui nunc planipedes *appellantur,* non admittebantur *histriones, nisi tantum inte*rim dum fabulæ ex*plicarentur, quæ sine ipsis* explicari non potera*nt, ricinia*[15] *autem por*tabant quo nequiori *habitu prodirent, atque, ut inde nomen ducerent.* [Fest.

10 Vet. lib. *vinaria*, vel *fictilia*. Scal. legit *fæcaria*.—11 Ed. Scal. *duceret*.—12 Ead. ed. *in ficario*.—13 Ead. ed. *in formi specie*.—14 In ead. ed. hæc vox non apparet.—15 Ead. ed. *viciniæ*.

NOTÆ

tur, vide locum Columel. lib. XII. cap. 15. et Plin. lib. XV. cap. 19. 'At ubi (ficorum) copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina Africa urbe.' Unde apertum est quam frustra sint et Scaliger, qui pro *ficaria* legebat *fæcaria*, et alii, qui *vinaria* vel *fictilia* reponebant. *Dac.*

[b] *......nomen ducerent...*] Hæc non sunt hujus loci, et male huc irrepserunt quæ ad caput 'Orchestra' pertinent. *Idem.*

[c] *Orchestra*] Explicatur a Vitruvio melius lib. V. cap. 6. et 7. *Ant. Aug.*

Orchestra] Scripserat Festus histriones eos, qui suo tempore planipedes vocabantur, non solere in Orchestram admitti. Quod cognoscimus ex Seneca, et aliis: propterea enim planipedes dicebantur, quod non in podio, sed de plano agerent. Stulte enim optimæ notæ Grammatici ab eo, quod planis pedibus, id est, excalciatis agebant: quamvis enim verum est pedibus nudis fuisse: tamen falsum, pedem planum, pedem nudum esse. Sed quemadmodum pedaneus opponitur Curuli, ita planipes mimo. Ausonius: 'nec de mimo planipedem, nec de Comœdis histrionem.' Ut planipes nihil aliud sit, quam mimus pedaneus. Prodibant autem planipedes riciniati ad agendum. Quid sit *ricinium* habes et his apud Festum, et apud Varronem. *Jos. Scal.*

Orchestra] Postrema illa, *atque ut inde nomen ducerent*, hinc avulsa post *orcæ* adhæserunt, ut ibi notamus. Si quid autem amplius desit, ita supplendum post *ducerent: et riciniati dicerentur.* Orchestra locus in medio theatro, ubi chorus saltaret, nempe ab ὀρχεῖσθαι sic dicta. In eam histriones planipedes non solere admitti ait Festus, et cognoscimus ex Seneca et aliis, ut optime Scaliger; 'propterea enim, &c. ad agendum,' et ab eo ha-

Orchitis,[d] genus oleæ ex Græco dictum, quod [PAUL. magnitudine sit instar testiculorum.

Orchitin[e] *Actius* Philologus in *collectaneis ait esse genus Oleæ:* ductum ex Græco ὄρχεις, *quod testiculorum magnitudinis*: itaque *vocari ex eo Orchitim*. . . . . [FEST.

. . . .

to grandiore. . . . .

Orchus ab urgendo mortem dictus. C enim pro [PAUL. G frequenter ponebant antiqui.

Orcum†[f] quem dicimus, ait Verrius ab antiquis [FEST. dictum Uragum, quod et U literæ sonum pro O efferebant, et per c literæ formam, nihilominus g usurpabant. sed nihil affert exemplorum,[16] ut ita esse credamus; nisi quod is Deus nos maxime urgeat.

Ordinarium[g] hominem Oppius ait dici solitum scurram, et

† Scal. in marg. notavit hæc verba esse Festi, sed non in vet. lib.—16 Vet. lib. *exempli*.

NOTÆ

bitu riciniati dicti, ut hic Festus, et infra in 'recinium:' 'unde reciniati mimi planipedes.' *Dac.*

[d] *Orchitis*] Ateius Philologus hujus opinionis auctor citatur. Cetera Festi verba ex epitome intelliges. De orchite Virg. lib. II. Georg. Plin. lib. XV. cap. 1. et 3. *Ant. Aug.*

[e] *Orchitin*] Deest tantum in fine: *Itaque vocari ex eo Orchitim oleam solito grandiorem.*' De orchite Virgil. II. Georg. 'Orchites et radii et amara pausia bacca.' Unde Plin. lib. XV. cap. 1. 'Genera olearum tria dixit Virgilius, orchites, radios, et pausias.' Notandum autem et apud Festum et apud Plinium pro oliva oleam poni, cujus rei exempla se desiderare fassus est doctiss. Vossius. *Dac.*

[f] *Orcum*] Lege cum Lipsio, *ab antiquis dictum urgum:* ait enim Verrius ab urgendo *urgum* dictum, postea *g* mutato in *c*, *urcum;* et *u* in *o*, *orcum*, quod ad mortem urgeat. Sed hic merito Veterum testimonia Festus desiderat, verisimilius igitur *orcum* esse a Græco ὅρκος, juramentum, quod juramenti Deus sit Orcus, Pluto. *Idem.*

[g] *Ordinarium*] Infra deest tantum nomen Catonis. *Cato in ea oratione, &c.* Sed verba Catonis male accepit Festus, facile enim ex iis colligi posse videtur *ordinarium* hominem dici, qui per omnes ordines stipendia meruit. Gall. *Qui est allé de degré en degré, qui a été simple soldat, et a passé par degrés dans toutes les charges:* vel potius, *in ordine meruissem*, pro miles in legione tantum fuissem: id enim est *in ordine merere* Frontin. lib. IV. Strateg. cap. 1. 'Q. Metellus Cos. quamvis nulla lege impediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen eum in ordine merere.' Nam idem paulo post, eum qui in ordine merebat, vocat 'militem in legione:' 'L. Rutilius Cos.

improbum, qui assidue in litibus moraretur, ob eamque causam in ordine staret adeuntium prætorem: at Ælius Stilo, qui minime *ordine viveret*. . . *in ea* oratione, quam scribit de suis virtutibus contra Thermum: Quid mihi fieret, si non ego stipendia in ordine omnia ordinarius meruissem semper? Sunt quidam etiam, qui manipularem[h] eum, qui infimi ordinis sit, appellatum credant[17] ordinarium.

Ordinarius homo, scurra, et improbus, qui assidue in litibus moratur, ob eamque causam in ordine stat Prætorem adeuntium: sive dictus per contrarietatem, quia minime ordine vivit. [PAUL.

Ordiri † [i] est rei principium facere.

Ordiri est rei principium facere: unde et togæ vocantur exorditæ. [FEST.

Ordo † sacerdotum [k] æstimatur Deorum. . . . . .

17 Vet. lib. *tradant*.—† Scal. in marg. notavit hæc verba et seqq. *Ordo, &c.* esse Festi, sed non in vet. lib.

NOTÆ

cum secundum leges in contubernio filium posset habere, in legione militem fecit.' Vulgo dicimus *il le fit simple soldat*. Etsi non negem alias ordinarium dici potuisse hominem scurram et improbum, qui sæpe in ordinem redactus sit: nam in ordinem redigere, idem est aliquando ac notare, vilipendere, contemtui habere. *Idem.*

[h] *Sunt quidam, qui manipularem*] Si pro gregali milite hic *manipularem* Festus accepit, non video quid esse possit discriminis inter ordinarium istum et eum, qui in ordine meret, de quo supra in verbis Catonis. Quare cum doctiss. Salmasio *manipularem* hic interpretor manipuli ductorem, qui proprie dicebatur ordinarius, manipularius: Gloss. vett. 'ταξίαρχος, manipularius, ordinarius,' est enim ταξίαρχος, 'ordinis ductor.' Et *ordo* nihil aliud quam *manipulus*. Igitur apud Festum 'manipularis infimi ordinis' eodem modo dictum, quo apud Tacit. 'Justus Catonius primi ordinis centurio.' *Idem.*

[i] *Ordiri*] 'Ορδημα, ἡ τολύπη τῶν ἐρίων et ὀρδικὸν, χιτωνίσκος. Inde *ordiri* propria vox textorum, cum texere incipiunt: unde in gloss. 'ordior, ἄρχομαι:' sed ad alia transfertur, unde: 'Ordimur telas, ordimur verba loquendo.' Sic Virg. in Cul. 'Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum.' *Idem.*

[k] *Ordo Sacerdotum*] Supplendum forte: *Ordo Sacerdotum æstimatur Deorum ordinem referre, ut maximus quisque, &c.* At Fulv. Ursin. putabat: *Æstimatur Deorum majestate, ut maximus quisque.* Per regem, sacrificulum intellige, qui sacrificia faciebat, quæ reges facere solebant. *Idem.*

maximus quisque. Maximus videtur Rex, deinde Dialis, post hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto Pontifex Maximus: itaque in conviviis solus Rex supra omnes accubat: sed Dialis supra[18] Martialem, et Quirinalem; Martialis supra proximum, omnes[19] dein supra Pontificem: Rex, quia potentissimus: Dialis, quia[l] universi mundi sacerdos, qui appellatur Dius:[20] Martialis, quod Mars conditoris urbis parens: Quirinalis, socio imperii[m] Romani Curibus ascito Quirino: Pontifex Maximus, quod judex atque arbiter habetur rerum divinarum humanarumque.

Oreæ,[n] freni, quod ori inseruntur. Titinius in Setina: et si tacebit, tamen gaudebit sibi permitti oreas. Nævius[1] in Hariolo: Deprandi autem leonis[o] obdas oreas. Cato

18 Quidam lib. *super*.—19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ii*.—20 Ed. Scal. *Dium*.—1 Ead. ed. *permitti oreæ: et Nævius*.

NOTÆ

[l] *Dialis quia*] Inepte Festus: Dialis quia Jovis sacerdos ἀπὸ τοῦ Διός. *Idem*.

[m] *Quirinalis socio imperii*] A Quirino, id est, Romulo, qui Quirinus vocatus fuit post socium imperii Romani Tatium a Curibus oppido Sabinorum ubi ipse regnabat ascitum, et sic Festi verba intelligenda. *Idem*.

[n] *Oreæ*] Ausonius: 'Inde floridum reflexis ver revisit oreis.' Versus est Nævii: 'Deprandi autem leonis obdas oras.' Proverbialiter id dictum de re valde periculosa. Nam esurientis leonis et famelicosi labias velle comprimere, periculosum. *Deprandius*, est impransus. *Oreæ*, labiæ, Græcanice. Nam et ipsi poëtæ Græci frequentissime labra χαλινοὺς vocant. Eandem sententiam promittit illud Lucilianum: 'Esuriente leoni ex ore exculpere prædam:' item Græcorum, λέοντα ξυρεῖν. At illud Catonis omnino prætereundum non censeo: 'Equos respondit: Oreas mihi inde: tibi cape flagellum:' est enim notissimus Apologus, qui est apud Horatium: 'Cervus equum pugna melior,' &c. In testimonio Cœlii: *Equus, qui*. Jos. Scal.

Oreæ] Ab *ore*, *oreæ*. Nisi forte *oreæ* pro *aureæ*, quæ etiam frenum significat. *Dac.*

Óreæ] Titinii et Nævii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

[o] *Deprandi autem Leonis*] Male Scaliger quidem *oreas* labias interpretatur contra Festi sententiam: neque *deprandi* est a *deprandius*, ut ipse putat, sed a *deprandis*, et est in dandi casu, itaque versus Nævii sic legendus, *Deprandi autem leoni subdas oreas*. Plano et optimo sensu; prima litera vocis *subdas* adhæserat voci *leoni*, et ex *ubdas* postea factum *obdas*. Prætereundum non est illud Catonis:

Originum libro tertio: equos[2] respondit: oreas mihi inde, tibi cape flagellum. Cœlius pro se apud populum: equusque mihi sub fœminibus occisus erat, oreas detraho inspectante Lucio Stertinio.

Oreæ freni, quod ori inserantur, dicti. [PAUL.

Oreus Liber pater, et Oreades[p] nymphæ a montibus appellantur.

Oreos Liber pater, et Oreades nymphæ appellantur, [FEST. quod in montibus frequenter apparent.

Oriri, nasci, vel surgere. [PAUL.

Originum libros quod inscripsit Cato; non satis plenum titulum propositi sui videtur amplexus: quando prægravant ea, quæ sunt rerum gestarum populi Romani. [FEST.

O[q]. . . . . . quantæ. . . . . .

. . . .

Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et honores adeptus a populo, et bene aptus, ut miles, aut gladiator, et acturus fabulas: atque etiam ornatus dicitur cultus ipse quo quis ornatur, ut cum dicimus aliquem tragico, vel comico ornatu prodire.

Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et honores adeptus. Appellaturque ornatus, cultus ipse, quo quis ornatur. [PAUL.

Ortygia, Delos insula.

2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *equus*.

NOTÆ

Equos respondit, &c. est enim notissimus apologus, qui est apud Horatium: 'Cervus equum pugna melior.' In testimonio Cœlii lege *equus, qui.* Dac.

p *Oreus et Oreades*] Ὄρειος, Ὀρειάδες, ἀπὸ τοῦ ὄρεος, 'a monte.' Inde Horat. Od. 19. lib. II. 'Bacchum in remotis carmina rupibus Vidi docentem.' Ubi plura notabimus. In schedis legitur etiam, 'Orestiades nymphæ montium cultrices.' Vide Hesych. Ὀρεστιάδες. *Idem.*

q *O* . . . . .] Hæc mihi ignota sunt: non esse tamen hujus loci tuto affirmare posse videor, et ad fragmentum illud pertinere, quod post *Orca* positum est, ... *malæ antæ.* Idem.

Orty. . . . ita non Delos.[3 r] . . [Fest.

Orbius clivus[s] *videtur appell*atus esse ab orbibus *per cujus flexuosos orbes Tullia* filia Ser. *Tullii regis, et* L. *Tarquin*ius Superbus *gener, interfecto rege, properaverant, tendentes*[4] *una in regiæ domus* possessionem: *cœptus est autem is Clivus appellari orbius,* quod pr*onus cum esset per orbes in Exquiliarum collem* duceret,[5] unde *orbius ab ipsis orbibus sic appell*atus est.

Oscilla, festa in honorem Bacchi; in quibus homines se per funes jactant: alii putant Erigones, et Icari festa. [Paul.

Oscillum[t] Santra dici ait,[6] quod oscillent, id est, [Fest.

3 Supplendum monet Scal. *Ortygia antiquitus ita, non Delos dicebatur.* Vide Notas.—4 Ed. Scal. '*properaverat* tendent*e una.*'—5 Ead. ed. 'ducere.' —6 Pro *dici ait* vet. lib. *dicit.*

NOTÆ

[r] *Ortygia*] *Ortygia, antiquitus ita, non Delos, dicebatur.* Sequentia alio pertinent. Historia de Tullia, Ser. Tullii regis filia, mihi ignota est: neque quis sit vicus, aut nescio quid, quod ab orbibus dictum sit, comminisci potui. *Jos. Scal.*

Ortygia Delos] Varia ejus nomina tradit Plin. 'Pyrpile,' 'Asteria,' 'Pelasgia,' 'Lagia,' 'Ortygia.' Sed prima ejus appellatio 'Asteria,' si Callimacho fides, hymno in Delum. Monuit Fulvius Ursinus in exemplari pro *non* legi *nunc.* Sed cum a librario duabus literis superimposita linea sic *nū* scriptum fuisset, error inde fluxit, ut pro *nunc, non* editum sit, atque unius literulæ lapsu tota sententia immutata. Scripserat igitur Festus, *Ortygia, antiquitus ita, nunc Delos dicitur.* Antiquum tamen nomen ipsum *Delos:* quippe a Phœnicibus ortum: Phœnices enim insulam *Dual* vel ἀρχαϊκῶς *Deel* dixerunt, id est, insulam Dei, nempe Apollinis: vel plurali numero insulam *Daalan* aut *Deelan*, insulam Deorum, nempe Apollinis et Dianæ. Vide Bochart. Chan. lib. I. cap. 14. *Dac.*

[s] *Orbius clivus*] Hunc *Urbium* vocat Livius lib. I. mutato *o* in *u.* 'Tullia cum se domum reciperet, pervenissetque ad summum Cyprium vicum, ubi Dianium nuper fuit, flectente carpentum dextra in clivum Urbium, ut in collem Exquiliarum veheretur.' Solin. cap. 1. 'Ser. Tullius Exquiliis supra clivum Urbium:' ubi Ms. Fulvii Ursini habet *Orbium.* Idem.

[t] *Oscillum*] Quod in fine deest, poterit addi ex iis, quæ scribit Hyginus fabula CXXX. et lib. XI. de signor. cœlest. historia, verbo 'Arctophylax:' et interpres Arati Latinus, verbo 'Canis.' Hi oscillum ita fieri ab Atheniensibus scribunt, ut tabula interposita pendentes funibus se jactarent, et vento moverentur. Nonnihil hac de re Macrob. lib. I. Saturn. et Serv. II. Georg. *Ant. Aug.*

Oscillum] Lege, *ab eo quod os cillere.* Notum *cillere* esse movere: de

inclinent, præcipitesque in os ferantur. Oscillantes, ait Cornificius, ab eo quod os celare soliti personis[7] propter verecundiam, qui eo genere lusus utebantur. Causa autem ejus jactationis proditur Latinus rex, quod prælio, quod ei fuit adversus Mezentium Cæritum regem, nusquam apparuerit, judicatusque sit Juppiter factus Latiaris. Itaque per sex eos dies, feriatos liberos, servosque requirere eum, non solum in terris, sed etiam, quia videretur cœlum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altissima ad infimum interdum, infima ad summum efferuntur: atque ideo memoriam quoque redintegrari initio acceptæ vitæ per motus cunarum,[8] lactisque alimentum, quia per eos dies feriarum, et oscillis moveantur, et lactata potione utantur. Nec desunt, qui exemplum Græcorum[u] secutos putent Italicos, quod illi quoque injuria interfecto Icaro, Erigone filia ejus dolore impulsa suspendio perisset, per simulationem. . . . .

. . . .

Oscines[x] aves[9] Appius Claudius esse ait, quæ ore canen-

7 Ed. Scal. *quod os cælare sint soliti personis.* Vet. lib. *celeres sint soliti personis uti propter v.* Legendum monet Scal. *ab eo quod os cillere.*—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *funium.*—9 Id. ibid. conj. *alites.*

NOTÆ

personis Virgilius: 'Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.' 'Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu. [pinu.]' Meminit et Maurus Terentianus. De *oscillis* satis in Ausonium anno superiore. Quare τὸ *cunarum* in *funium* docti viri mutare voluerint, non video. *Jos. Scal.*

Oscillum] *Oscilla*, festa in honorem Icari et Erigones ab Atheniensibus instituta: aliis in honorem Bacchi. Virg. II. Georg. 'Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis, Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu. [pinu.]' Græcis *αἰῶραι* dicta. Vide Hesych. in *αἰώρα*. In iis, fune de tigno vel arbore religato, vel etiam transverso tigno de arbore suspenso, in aëre librati sursum et deorsum ferebantur. Dicta *oscilla* ab *ore* et *cilleo*, moveo. *Dac.*

[u] *Nec desunt, qui exemplum Græcorum*] Nempe Atheniensium: quæ infra desunt sic supplenda arbitror: *per simulationem suspendii diem festum oscillationis instituerunt:* totam hanc historiam fuse Hyginus fabula CXXX. Vide et Servium II. Georg. loco supra laudato. *Idem.*

[x] *Oscines*] Picus Feronius dictus a Feronia, ut Martius a Marte. Fero-

tes faciant auspicium, ut corvus, cornix, noctua: aut quæ alis aut[10] volatu, ut buteo, sanqualis, aquila, imissulus,[11] vulturius, picus Martius, Feroniusque,[12] [y] et parra, et in oscinibus, et in alitibus habentur.

Oscines, aves auspicium ore facientes. [PAUL.

Oscinum, augurium a cantu avium.

Oscinum † tripudium est, quod oris cantu significat [FEST. quid portendi, cum cecinit corvus, cornix,[13] noctua, parra, picus.

Oscum dicitur significare sacrum: unde leges [PAUL. oscitæ, id est, sacratæ: Opicum quoque invenimus pro Osco: Oscis enim frequentissimus fuit usus libidinum spurcarum: unde et verba impudentia appellantur obscœna. Titinius: Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt.

Oscum † [z] duas diversas et contrarias significa- [FEST.

10 Ed. Scal. *ac.*—11 Vet. lib. *milvus.*—12 Ed. Scal. *pica aut Martius.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Picus autem Martius.*—† Scal. in marg. notavit hæc verba et seqq. *Oscum, &c.* esse Festi, sed non ex vet. lib.—13 Vett. edd. *crocivit.*

NOTÆ

nia, Dea libertorum, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. In eodemque templo Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat: 'Bene meriti servi sedeant, surgant liberi.' Quam Varro libertatum Deam dicit, quasi Fidoniam. Hæc primi ex schedis veteribus in Virgilium vulgamus. *Jos. Scal.*

Oscines] Varr. lib. v. 'Oscines dicuntur apud augures, quod ore faciunt auspicium.' Alitum autem aliæ *oscines*, aliæ *alites.* Plin. lib. x. cap. 19. 'Nunc de secundo ordine dicamus, qui in duas dividitur species, oscines et alites. Illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit.' *Dac.*

[y] *Picus Martius, Feroniusque*] *Feronius* a *Feronia*, ut *Martius* a *Marte.* Servius ad illud, VIII. Æneid. 'Nascenti cui tres animas Feronia mater.' 'Feronia mater, nympha Campaniæ. Hæc etiam libertorum Dea est, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. Cujus rei etiam Plautus fecit mentionem in Amphitruone: 'Quod utinam ille faxit Jupiter, ut raso capite portem pileum.' *Idem.*

[z] *Oscum*] Supinitas Veterum. Leges *oscitæ* manifesto dictæ pro *adscitæ*, veteri idiomate: ut, 'obesse' pro 'adesse:' 'obstare,' 'adstare,' unde 'obstetrix.' Vide supra exempla de præpositione OB. *Oscitæ* ergo, *obscitæ*, B interlisa est, ut 'ostendit' pro 'obstendit,' ut dicebant Veteres. *Oscus* prius erat *Obscus.* *Obscitæ* leges *adscitæ:* sciscere legem quid sit, et pueri norunt. Deinde de *oscis* et *opicis:* *Opicus*, ἀῤῥητοποιός.

tiones habet. Nam Cloatius putat eo vocabulo significari sacrum, quo etiam leges sacratæ Oscæ[14] dicuntur: et in omnibus fere antiquis commentariis scribitur Opicum pro osco,[a] ut in Titinii fabula quinta: Qui Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt: a quo etiam verba impudentia et elata appellantur obscœna,[b] quia frequentissimus fuit usus Oscis libidinum spurcarum. Sed eodem etiam nomine appellatur locus in agro Veien-

14 Vet. lib. *Oscilæ*. Vide Notas.

NOTÆ

Ausonius, 'Opicus magister:' id est, *ἀῤῥητοποιός*. Inde convicium, 'spurco ore,' de quovis impuro. Lucilius: 'Prætor noster adhuc, quam spurco est ore, quod omnis Extra castra, ut stercu' foras ejecit ad unum.' 'Spurco ore' est, *μισητὸς*, odio dignus: sic *opicus* accipiendum apud Juvenalem: 'Et divina opici rodebant carmina mures.' Quanquam Glossarium legit *Apici*. 'Apicus, ὀπτικιστής, ὡς Ἰουβενάλιος.' Sed videndum, num hic apud Festum legendum *Opscum*, non *Opicum*: et verum est. Ita igitur leges, *scribitur Opscum, pro osco*: et in versu Titinii: *Qui Opsce et Volsce*: *Opscos* vero pro *Oscos* dicere solitos Veteres supra docui. Lege præterea: *in fabula Quinto*, non *Quinta*. Ita apud Nonium. *Jos. Scal.*

[a] *Scribitur Opicum pro osco*] Legit Scaliger *Opscum, pro osco*: et in versu Titinii, *qui Opsce et Volsce*. Opsce fabulari, sordidius, Latine vero, castius. Sed frustra est vir doctiss. Nam verum est, quod ait Festus, *Opicum* in antiquis commentariis pro *oscum* inveniri, et *Opice* pro *osce* Titinium dixisse. Certum est enim ex verbis Festi in versu Titinii legi debere, *qui Opice et Volsce, &c.* *Opici* et *Osci* iidem sunt, ut jam supra probavimus in voce 'Mæsius,' et hic etiam novo argumento probamus ex Fulv. Ursino: Livius dicit Fregellas Sidicinorum agrum, deinde Volscorum fuisse. Hoc idem est, ac si pro *Sidicinorum* dixisset *Oscorum*: nam Sidicini Osci: sed Strab. Σιδικινῶν, *οὗτοι δ' Ὄσκοι*, 'Sidicinorum, qui et ipsi Osci.' Cum itaque Livii locus imitatus Stephanus pro *Sidicinorum*, id est, *Oscorum*, posuerit Ὀπικῶν, manifestum est, *Opicos* et *Oscos* eosdem esse, *Φρέγελλα*, inquit, *πόλις Ἰταλίας*; *ἣ τὸ μὲν ἀρχαῖον Ὀπικῶν ἦν, ἔπειτα δὲ Οὐαλούσκων ἐγίνετο*, 'Fregella urbs Italiæ, prius quidem Opicorum fuit, postea vero Volscorum dicta est.' Supra *in Titinii fabula Quinta* legendum *Quinto*, ut apud Nonium; *Quintus* nomen erat fabulæ. *Dac.*

[b] *Appellantur obscœna*] Nempe ab *opicus, opicenus, obscenus* sive *obscœnus* et ita Guyetus ad oram Festi sui. Sed infra negat Festus: *obscœnum* enim proprie dicitur, quod est mali ominis, unde recte cum Varrone ab *ob* et *scæva*. Ut *obscœnum* sit quod bonæ scævæ, hoc est, bono augurio contrarium est: alii dicunt esse a *scænum*, ut antiqui dicebant pro *cænum*, ut *scæna* pro *cæna*. Idem.

ti,[c] quo frui soliti produntur augures Romani. Oscos, quos dicimus, ait Verrius, Opscos antea dictos, teste Ennio, cum dicat: De muris res gerit Opscus. Adjicit etiam, quod stupra inconcessæ libidinis obscœna dicantur ab ejus gentis consuetudine inducta. Quod verum esse non satis adducor, cum apud antiquos omnes fere obscœna dicta sint, quæ mali ominis habebantur: ut illa Virgilii testimonio sint, ut superiorum auctorum exempla referre non sit necesse, cum ait Harpyias, obscœnas volucres, et, Obscœnamque famem.

Osculana [d] pugna in proverbio, quo significabatur, victos vincere: quia in eadem et Valerius Lævinus imperator Romanus a Pyrrho erat victus, et brevi eundem regem devicerat. Sulpicius. . . . .
Item imperator noster: ejus rei meminit Titinius hoc modo: hæc quidem quasi osculana pugna est . .
r . . secus quia hinc fugere [e] impulsi spolia colligunt: significat etiam osculum, suavium: ut Plautus in

NOTÆ

[c] *Locus in agro Veienti*] Nomine *oscum* vel *escus*. A Geographis ponitur in agro Aurelio, qui Veientium fuit, non longe a Mæsia Sylva. Infra legendum cum Ful. Ursin. *quo frui soliti produntur augures publici populi Romani*. Vide 'Publicus ager.' *Idem.*

[d] *Osculana*] Pro *Ausculana*. Quæ desunt, ita plus minus expleri posse videntur. *Sulpitius: Pyrrhum victorem vicit item Imperator noster.* Titinii versus non tam divulsi sunt, quam lacunæ præferunt:

Hæc quidem quasi Osculana pugna est, non secus.
Quia, hinc qui fugere impulsi, spolia colligunt.

Planti versus haud scio an recte ex Nervolaria producantur. Constat enim eosdem legi in Sticho:

Pi. *Osculum.* An. *Sat est mihi osculi vestri.* Pi. *Qui, amabo, mi pater?*
An. *Quia ita meæ animæ salsura evenit.* Jos. Scal.

Osculana pugna] Pro *Ausculana*. Quæ infra desunt sic expleo: *Brevi eundem regem devicerat Sulpicius Saverio item Imperator noster*: et verum est; nam an. U. C. 473. Valerius Lævinus a Pyrrho victus, qui Pyrrhus anno sequenti a P. Sulpicio Saverione superatus, ut narrat Livius: quanquam Plutarch. hanc secundam pugnam in consulatum Fabricii Luscini et Æmilii Papi rejicit, qui post Sulpicium Consules fuere. *Dac.*

[e] *Quia hinc fugere, &c.*] In schedis: 'Quia in fugere pulsi hinc spolia colligunt.' Forte,

Quia hinc fugere impulsi, hinc spolia colligunt. Idem.

Nervolaria[f] osculum: sat est osculi mihi, qui, amabo,[15] mi pater? quod inter cognatos[g] propinquosque institutum ab antiquis est, maximeque fœminas. . . .

Osi sunt,[h] ab odio[16] declinasse antiquos testis est C. Gracchus in ea, quæ est de lege Minucia, cum ait: Mirum si quid iis injuriæ fit, semper eos osi sunt, quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, cum dicimus, perosi.

Osi sunt, ut perosi sunt, dicebatur. [Paul.

Osorem[i] dixerunt, qui aliquem odisset.

Ostentas,[k] sæpe ostendis gloriandi causa.

Ostentas, sæpe ostendis gloriandi causa: sed et [Fest. participialiter id etiam dici debet, et dictum est fœminino genere.

Ostentum, ostentatum. [Paul.

Ostentum[l] non solum pro portento poni solere, sed [Fest.

15 Ed. Scal. *ambo.*—16 Ead. ed. *audio.*

NOTÆ

[f] *Plautus in Nervol.*] Schedæ: 'Plautus in Nervolaria osculum sat est mihi. ... qui amabo, mi pater,' &c. Deest tantum *osculi vestri*, ex istis in Sticho.

> Pi. *Osculum.* An. *Sat est mihi osculi vestri.* Pi. *Qui, amabo, mi pater?*

Qui versus non video cur e Nervolaria a Festo producantur. *Idem.*

[g] *Quod inter cognatos*] Ait antiquis institutum, ut cognati et propinqui, maxime fœminæ, se basio salutarent, de quo more apud Plautum, et alios, et in sacris literis abunde. *Idem.*

[h] *Osi sunt*] Ab obsoleto *odio*, quod ab antiquo *ὀδύω*, unde *ὀδύσσω*, unde *ὀδύσσομαι*. Oræ codicis sui ascripserat doctiss. Guyetus: 'odio, *ἔχθω*, *ἔχθος*, *ὄνθω*, *ὄθω*, odo, odi, osus, exosus, perosus, &c. *ἔχθω*, *ἔχθρω*, *ἔχθρος*,' &c. *Idem.*

[i] *Osorem*] Plaut. in Prolog. Pœnul. 'Cupienti liberorum, osori mulierum.' Gloss. 'osor, *μισητὴς*, *ἀρχαϊ.*' Lege *ἀρχαϊκῶς*. *Idem.*

[k] *Ostentas*] Ait etiam dici fœminino genere. Ut 'salute ostenta' Varro lib. III. Rerum divinarum. Et infra 'ostentum senem.' *Idem.*

[l] *Ostentum*] Attii versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Ostentum] De versu Attii vide secundum Conjectaneum. C. Gracchi verba: *quod unum nobis inostentum, ipsis inusum asportatur*. *Inusum*, eleganter, inusitatum. *Jos. Scal.*

Ostentum] Ait *ostentum* pro prodigio substantive dici, item adjective pro ostentato. Supple igitur infra *sed etiam participialiter pro ostentato testimonio est, &c.* Servius I. Georg. 'Obtenta sicut ostenta, ab eo enim quod est ostendor, Veteres partici-

etiam participialiter . . testimonio est Pacuvius in Medo . . atque eccum in ipso tempore ostentum senem: et Attius in Bacchis:[m] præsens præsto irridetis[17] nobis. . . stipe ultro ostentum obtulit.

Ostentum, quo nunc utimur interdum prodigii vice, quin participialiter quoque dici solitum sit, non dubium facit etiam C. Gracchus de legibus a se promulgatis, cum ait, quod unum nobis in ostentum, ipsis in usum asportatur.[18]

Ostiam[n] urbem ad exitum Tiberis in mare fluentis Ancus Martius rex condidisse, et fœminino appellasse vocabulo fertur, quod sive ad urbem, sive ad coloniam, quæ postea condita est, refertur.

Ostia urbs ad exitum[19] Tiberis appellata. [PAUL.

Ovalis[o] corona est myrtea, quam habebant, qui ovantes

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *irrides*.—18 Vet. lib. *adoptatur*.—19 'Scribe ex Festo, ad exitum Tiberis, pro, *ab exitu Tiberis*.' Fulv. Ursin.

NOTÆ

pium ostentus non ostensus dicebant: ipse alibi, Prætentaque Syrtibus arva: Terent. in Eunucho: An ego occasionem mihi ostentatam tam brevem. Similiter et illud in Phormione: Neque me nunc domum reciperem, ni mihi esset spes ostentata hujusce habendæ.' Non dubium est quin Servius in utroque loco Terent. legerit *ostentam*. Dac.

[m] *Attius in Bacchis*] Ejus propemodum deplorata sunt verba. Lege, ut optime Scaliger in conjectaneis, *Pentheus Præsto cerritus nobis se stupens ultro ostentum obtulit.* Quod ex Bacchis Euripidis vertit Attius: Πενθεὺς πρὸς οἴκους ὅδε διὰ σπουδῆς περᾷ. *Idem.*

[n] *Ostiam*] Flor. lib. I. cap. 4. de Anco Martio; 'Ostiamque in ipso maris fluminisque confinio coloniam posuit.' Ait Festus *ostiam* adjective dici, subintellecta urbe sive colonia. *Idem.*

[o] *Ovalis*] Vidend. Plin. lib. xv. cap. 29. Gell. lib. v. cap. 6. Vide etiam Myrtea. *Ant. Aug.*

Ovalis corona] Ex myrto Veneris fronde, quod non Martius, sed quasi Venerius quidam Triumphus esset ovatio, quæ decernebatur, cum aut bella non recte indicta, neque cum justo hoste gesta fuerant, aut cum hostium nomen humile aut non idoneum, ut servorum piratarumque, aut deditione repente facta sine pulvere, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. *Dac.*

introibant, cum bella non erant indicta, aut sine sanguine confecta.

Ovantes,[p] lætantes, ab eo clamore, quem faciunt redeuntes ex pugna victores milites geminata O litera.

Ovem [q] masculino genere dixerunt, ut ovibus duobus, non duabus.

Oufentina tribus ab Oufente fluvio dicta.

Oufentinæ [r] tribus initio causa fuit nomen fluminis [FEST. Oufens, quod est in agro Privernate inter mare et Terracinam. Lucretius: Priverno Oufentina venit, fluvioque Oufente, postea deinde a Censoribus alii quoque diversarum civitatum eidem tribui sunt ascripti.

Ovibus [s] duabus [20] multabantur apud antiquos in minoribus

20 Legendum monet Scal. *duobus*.

NOTÆ

[p] *Ovantes*] Plutar. in Marcello ab *ove* ducit nomen. Dionys. lib. v. ἀπὸ τῆς εὐάστης. *Ant. Aug.*

Ovantes ab eo clamore] Hanc opinionem refellit Plutarch. in Marcello, aitque *ovationem* dici ab *ove*, quam ovantes immolabant. Cui potius assentior quam Becmano, qui *ovo* dictum putat quasi *evo*, ab εὐάζω, evan clamo. A festivitate Bacchi. *Dac.*

[q] *Ovem*] Vide Gell. lib. XI. cap. 1. et Festum verbo 'Ovib.' *Ant. Aug.*

Ovem masculino genere] Varro rerum humanarum lib. XXIII. 'Terentio, quando citatus neque respondit, neque excitatus est, ei ego unum ovem multam dico.' *Dac.*

[r] *Oufentinæ*] Perperam *Lucretius* pro *Lucillius*, ut apud Varronem. *Jos. Scal.*

Oufentinæ tribus] Perperam infra *Lucretius* pro *Lucilius*. Verum est, quod ait, alios eidem tribui ascriptos fuisse, nam crescente ob novos cives frequentia tribus Oufentina cum Falerina fuit addita a Censoribus L. Papirio Crasso et C. Mœnio. Liv. *Dac.*

[s] *Ovibus*] Vide 'Multam' et 'Æstimata.' *Ant. Aug.*

Ovibus] Lege *duobus*, non *duabus*. Sed profecto in his requiro Festi diligentiam, qui in minoribus criminibus ovium duorum, in majoribus triginta boum multam fuisse dixit: cum duæ oves nunquam separarentur a triginta bubus, neque contra boves ab ovibus. Tantum abest, ut in multa dicenda boves ante oves nominare religio esset. Quare in majoribus delictis multa erat ovium duorum, boum triginta; et dicebatur maxima, vel suprema: in minoribus delictis ovis unius; et eam minimam vocabant. Vel postquam æstimari cœpit, maxima ac suprema multa trium millium, ac vicessis; minima, æris deni. Quomodo igitur Festus hic oblitus sui contra sententiam suam, hoc scripserit, qui aliter in verbo 'Multa' pronuntiasset, mirari potius, quam rationem reddere possum. Deest autem numerus in bubus: in majoribus autem XXX. boum. *Jos. Scal.*

criminibus, in majoribus autem[1] bubus, nec ultra hunc numerum excedebat multatio, quæ, posteaquam ære signato uti civitas cœpit, pecoraque multatitia incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est; facta est æstimatio pecoralis multæ, et boves centenis assibus, oves denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est, maxima, appellatur tria millia æris: item vicesis, minoribus delictis.

Oxime, ocissime. [PAUL.

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *triginta*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIV.

PA, pro parte,[a] et po, pro populo positum est in Saliari carmine. [FEST.

Pacem a pactione conditionum putat dictam Sinnius Capito, quæ utrique inter se populo sit observanda.

Pax dicta est a pactione. [PAUL.

Pacionem[b] antiqui dicebant, quam nunc pactionem [FEST.

NOTÆ

[a] *Pa, pro parte*] Lege *par:* quia semper integram priorem syllabam usurparunt. Hoc autem a Doriensibus translatum, qui extremas vocum partes abscindebant, vel dimidiatas tantum voces pro totis usurpabant. Sic δῶ pro δῶμα: κρῖ pro κριθή: ἔρι pro ἔριον, et similia. Sic Osci *coil* dicebant pro *coilum*, id est, *cælum*. Ennius: 'Divum domus attisonum coil.' Nisi potius dicamus ista, *par*, κρῖ, δῶ, ἔρι, &c. primogenias esse voces, utpote simpliciores, quibus postea sequens ætas literas addidit. Sic Salmas. in Hellen. χρῖ et δῶ, antiquiora putat quam χρῖμνον et δῶμα, idque mihi eo probabilius videtur, quod Osci, quorum lingua antiquior Latina, *coil* dixerunt, quod postea Latini *coilum*. In schedis scriptum *po pro potissimum*. Dac.

[b] *Pacionem*] Vide supra in 'nuptiæ:' 'quod nova pacio fiat.' A Græco πήγω, Doricum *pago:* unde antiquum *paco;* ita enim infra legendum pro *paceo*, 'paco,' 'pacio,' 'pactum,' 'pacisci.' *Idem*.

dicimus: unde et pacisci adhuc, et paceo [1] in usu remanet.

Pæana [c] Apollinem vocaverunt, quod sagittarum [PAUL. ictu eum nocere putabant: est enim παίειν ferire. Alii quod remedians morbis finem faceret talis gravitatis.

Pædidos [d] sordidos significant atque obsoletos, tractum vocabulum a Græco: quia παῖδες, id est, pueri, talis sint ætatis, ut a sordibus nesciant abstinere.

Pagani a pagis dicti.

Pagi [e] dicti a fontibus, quod eadem aqua uterentur: aquæ [2] enim lingua Dorica [3] παγαὶ appellantur.

Paginæ [f] dictæ, quod in libris suam quæque obtineat re-

1 Vett. libb. *pacto, paco.*—2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fontes.*—3 Ead. ed. *Dorica lingua.*

NOTÆ

[c] *Pæana*] *Quod remedians morbis, &c.* mendosa verba, vel maxime inepta. *Ant. Aug.*

Pæana] Vide Serv. ad illud x. Æneid. 'Lætum Pæana secuti.' Mihi maxime placet *Pæan* dici a παίω, medeor, quia malorum avertendorum potens est Apollo, quare et ei in carminibus sæcularibus supplicabatur: unde et preces illæ *Pæanes* dictæ. Postea tamen *Pæanes* dicta quævis alia carmina, quæ Diis canebantur. Immo et ipse Jupiter apud insulam Rhodon cultus sub Pæanis nomine. Notandum præterea Pæanem etiam dici de funebri carmine, ut alibi monuimus. Hesych. Æschyl. in Choëphor. *Dac.*

[d] *Pædidos*] A *pædore*, quod ἀπὸ τοῦ παιδὸς, alii *pedor* a *pede*, ut sit pedum illuvies. Gloss. 'pædor, ῥύπος, αὐχμός.' *Idem.*

[e] *Pagi*] A Dorico πάγα pro πήγη, fons. Serv. II. Georg. 'Villas, quæ pagi, ἀπὸ τῶν παγῶν, appellantur, hoc est, a fontibus, circa quos villæ consueverunt condi: unde et pagani dicti sunt, quasi ex uno fonte potantes.' Pagus constat e pluribus vicis, ut vicus e pluribus casis, nullo mœnium ambitu, accolis dispersis in plano circa flumina vel fontes, qui ad unum locum consilii causa coëunt. Itaque distinguuntur pagani a montanis. Cicero pro Domo: 'nulli pagani aut montani, qui non amplissime de meo reditu decreverunt.' Vide 'publica sacra;' adi et Manut. de quæsitis per epistolam lib. III. quæst. 7. Pagus etiam Latinis idem quod ἔθνος, vel *gens*, et quemvis amplum regionis tractum, totamque aliquam præfecturam, gentemque quamlibet populosam significat. Glossæ: 'Pagus, τοπαρχία, χώρα τις, νομός.' Hinc Helvetiorum tota gens in quatuor pagos divisa apud Cæsarem. Hinc vox nostra Gallica *pays*. Idem.

[f] *Paginæ*] A *pagendo*, id est, *pangendo*, Græcis σελίδεις. *Paginæ* antiquis de libris chartarum proprie dicebantur, et ex una tantum parte scriptæ erant. Tabellæ vero de membranis, et ex utraque parte scribi so-

gionem, ut pagi: vel a pangendo, quod in illis versus pangantur, id est, figuntur.[4]

Palatium[g] mons Romæ appellatus est, quod ibi pascens pecus balare consueverit: vel quod palare, id est, errare,[h] ibi pecudes solerent: alii,[5] quod ibi Hyperborei

4 Ead. ed. *finguntur*. Vir doct. in marg. conj. *figantur*.—5 Vet. lib. *vel*.

NOTÆ

litæ. *Idem*.

g *Palatium*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Palatium] *Palanto* est Græce Παλλαντώ. sed eam Palatiam, et non Latini matrem, sed uxorem, dicit Varro IV. de Latino sermone: 'Sed hoc,' inquit, 'alii a Palatia uxore Latini putarunt.' Loquitur de Palatio. *Jos. Scal.*

Palatium] Solinus: 'A Palantho Hyperborei filia.' *Palanto* Græce Παλλαντὼ, ait Scal. Sed contra Salmas. *Palantho* Græcum est, ἡ Παλανθὼ, non ἡ Παλλαντώ. Φαλάνθη est ἐριουργός. φάλανθος, canus, vel calvus: unde στιλπνὸν et φάλανθον κάρα Silenorum in Græco scriptore, ubi perperam legitur φίλανθον. Et inde vir doctus, in libro de Satyra, florum amantes Silenos sibi fingit, quasi φίλανθον: Græcum esse possit, pro φίλανθος, φάλανθος, calvus: unde ἀναφαλαντίας, recalvus. Φάλανθος nomen urbis et montis Arcadiæ, a Phalanto quodam. Phalanthus, ab Hercule octavus, cum Partheniis Laconibus Tarentum auxit et habitavit. Vide Servium IV. Georg. Φαλανθὼ igitur nomen proprium mulieris, ut Φάλανθος viri. Notat hic Anton. Augustinus, in veteribus libris legi *Palante*. Nos *Palanta* in veterrimo codice scriptum reperimus, quod esset ἡ Φαλάνθη. Sed quis ille Hyperboreus, cujus filia *Palantho*, vel *Palanthe?* An nomen proprium? an gentile? Dionysius Ὑπερβορίδα κόρην appellat, hoc est, ex Hyperboreorum regione: Λατῖνον δὲ ἔκ τινος Ὑπερβορίδος κόρης, ἣν, πατρὸς εἰς ὁμήρειαν δόντος, ἐπήγετο. Hyperboreus igitur ille homo fuit ex Hyperboreorum regione. Ita tamen loquuntur Festus et Solinus, quasi nomen esset proprium, cum scribere debuissent, *cujusdam Hyperborei filia*. Apollo Hyperboreus colebatur a Scythis. Servius: 'secundum Varronem et alios a filia Evandri Palantia, ab Hercule vitiata, et postea illic sepulta.' Alia causa et aliud nomen. *Pallantia*, ἀπὸ τοῦ Πάλλας. Varro Pallantiam hanc uxorem Latini facit, nisi quis dicat *Palantham* tam apud Varronem, quam apud Servium esse legendum τὴν Φαλάνθην. Nam Varro uxorem Latini esse vult, et filiam Evandri, quam Festus Latini matrem et Hyperborei filiam. *Palanthia*, pro *Palantha* vitiose scriptum. Hæc Salm. in exercit. Plin. Sed apud Festum, et apud Solinum, *Hyperboreus*, absolute nomen proprium non est, sed gentile, *Hyperborei filia*, subintelligitur *hominis*. Dac.

h *Vel quod palare, id est, errare*] Secundum etymon *a palare*, Propertius et Ovidius amplexi sunt. Ultimum Virgil. VII. Æneid. Sed eorum nullum verum est. Nam *palatium*, prius dictum *palantium*, a φαλάντιον, ut Græci vocant summa montium juga;

filia Palanto[6] habitaverit, quæ ex Hercule Latinum peperit: alii eundem, quod Pallas ibi sepultus sit, existimant appellari.

Palatualis[i] Flamen ad sacrificandum ei Deæ constitutus erat, in cujus tutela Palatium esse putabant.

Palatualis Flamen constitutus est, quod in tutela [FEST. ejus Deæ Palatium est.

Pales[k] dicebatur Dea pastorum, cujus festa palilia [PAUL. dicebantur, vel, ut alii volunt, dicta parilia, quoniam pro partu pecoris eidem sacra fiebant.

Pallas[l] Minerva est dicta, quod Pallantem gigantem interfecerit; vel, sicut putabant, quod in Pallante palude nata est.

Palmites[m] vitium sarmenta appellantur, quod in modum palmarum humanarum virgulas, quasi digitos, edunt.

Palmulæ appellantur remi a similitudine manus humanæ.

Palpari,[n] blandiri.

6 Vet. lib. *Palante*, et mox *et Herculem*. Vide Notas.

NOTÆ

nam φάλαι, falæ, arces, altitudines: unde et *falantum* Hetruscis cœlum. Vide 'falæ.' *Idem.*

[i] *Palatualis*] Palatea Dea apud Varronem lib. VI. de Ling. Lat. eadem fortasse Palatia Latini uxor, de qua idem lib. IV. *Ant. Aug.*

Palatualis Flamen] Flamen Palatuæ Deæ. Varro lib. VI. 'Sunt in quibus Flaminum cognominibus latent origines, ut qui sunt in versibus plerique Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis. Obscura est eorum origo, Volturnus, Palatua, Fucina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona.' *Dac.*

[k] *Pales*] Vide 'Parilibus.' *Ant. Aug.*

Pales] Eadem quæ Vesta. Ejus festa Palilia et Parilia, quamvis Mario Victorino *Palilia* displiceant, et placeat *Parilia* tantum dici, celebrabantur 11. Kalendas Maii, sive 12. ut Ovidio placet lib. IV. Fast. *Dac.*

[l] *Pallas*] Sive a πάλλειν, ab agitatione, ut ait Plato in Cratylo, sive a Pallante, Gigante, quem interfecit, sive a Pallante palude, ut Tritonia a Tritone, nam Triton et Pallas paludes ad Syrtim minorem. Sed vide 'Minerva' et 'Tritonia.' *Idem.*

[m] *Palmites*] *Palmes* non immediate a *palma*, sed a *palmavitis*, *palmitis*, *palmetis*, *palmes*. Et male Varro lib. I. de R. R. *palmam*, sic enim dicitur et *palmes*, quasi *parilemam* dictam vult, quod uvas pariat, palma enim a similitudine palmæ hominis dicta est, quod, ut ex ista digiti, sic ex illa uvæ, nascuntur. *Idem.*

[n] *Palpari*] Pro *palpare*, molliter

Paludati,[o] armati, ornati: omnia enim militaria ornamenta paludamenta dicebant.

Paludati in libris auguralibus significat, ut ait Veranius, armati, ornati: omnia enim militaria ornamenta paludamenta dici. [FEST.

Pancarpiæ dicuntur coronæ [p] ex vario genere florum factæ.

Pandana [q] porta dicta est Romæ, quod semper pateret. [PAUL.

Pandiculari dicuntur, qui toto corpore oscitantes extenduntur: eo quod pandi fiunt.

Pandicularis dicebatur dies,[r] idem et communicarius, in quo omnibus Diis communiter sacrificabatur.

Pangere, figere: unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur: inde etiam versus pangi, vel 7 figi in cera dicuntur.

Pangere[s] significat figere: unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur . . . . [FEST.

7 Vet. lib. *id est*.

NOTÆ

tractare, palpo percutere. Lucil. Sat. lib. XXIX. 'Hic, ubi me videt, subblanditur, palpatur, caput scabit, pedes legit.' *Idem*.

[o] *Paludati*] Inde *paludatum* pro quovis milite invenias, ut apud Lucil. 'Paludatus rorarius.' Satir. lib. x. Proprie autem 'paludæ' et 'paludamenta,' Imperatorum erant insignia, quæ thoraci superimponebantur. *Id.*

[p] *Pancarpiæ coronæ*] Quicquid miscellum esset et ex variis rebus contextum consarcinatumque, *pancarpum* Græci dixere. Sic *pancarpum* apud Justinianum novella CV. Spectaculum ab omnigenis bestiis, quæ depugnabantur et occidebantur ab hominibus, qui operam suam ad eas conficiendas locabant. Vide Cassianum Collat. cap. 14. Cassiodor. lib. V. Epist. 42. D. Augustinum adversus Secundinum. Sic παγκάρπους στεφάνους Græci dixere non solum ex omni florum, sed etiam ex omni genere fructuum compositas corollas, quales eæ sunt, quibus columnarum frontes ornabantur, quas ἐγκάρπους vocat Vitruvius lib. IV. cap. 1. Vide Salmasium in Julio Capitolino. *Idem*.

[q] *Pandana*] Varro lib. IV. 'Quod Saturnia porta, quam Junius scribit, quam nunc vocant Pandanam.' Dicebatur etiam 'Romanula' et 'Libera.' *Idem*.

[r] *Pandicularis dies*] An, quod is dies in Deos omnes pariter extendi videretur, cum in eo iis omnibus communiter sacra fierent? *Idem*.

[s] *Pangere*] Vide 'impages.' Quæ desunt, supplebis ex epitome. *Idem*.

. . . .

. . . . . .

Panibus[t] redimibant caput equi immolati Idibus Octobribus in campo Martio, quia sacrificium fiebat ob frugum eventum: et equus potius, quam bos immolabatur; quod hic bos frugibus pariendis aptus.

Pantices[u] frus[8] ventris. [PAUL.

Pantices dicebant frus ventris. . . . . [FEST.
appellat a quo . . . mi ag. . . .

Panus[x] facit diminutivum panicula.[9]

Papillæ[y] capitula mammarum dictæ, quod papularum sunt similes.

Papiria tribus a Papirio vocata. [PAUL.

Papiria[z] *tribus a Papirio appellata est, vel a nomine* [FEST. *agri : qui circa Tusculum est : huic Papinia tribus ita conjuncta fuit, ut de finib. aliquando susceperit bellum,* quod

8 Legunt quidam *fluxus*.—9 Al. *panucula*.

NOTÆ

[t] *Panibus*] Equus October dicebatur. Vide 'October.' *Idem*.

[u] *Pantices*] Plautus in Pseud. 'Vino modo cupidæ estis; Eo vos vostros panticesque adeo madefacitis, quom sim ego hic siccus.' Martial. lib. VI. 'Quid cum panticibus laxis, et compede grandi.' *Ant. Aug.*

Pantices] Quid sit *frus*, nescio. *Jos. Scal.*

Pantices] Quid sit *frus* ignotum est. Legunt quidam *fluxus*, quod probari non potest. Melius qui *viscus ventris*. Quid si *frus* sit pro *frux*, quomodo antiqui dicebant pro *fructu?* Ut *fructum ventris* Festus vocet *Pantices*, intestina. *Pantex* vulgo *panse*. In Phallicis, 'et æstuantes solvi pantices Obesam ad uxorem redis.' *Dac.*

[x] *Panus*] Nonius 'Panullam.' *Ant. Aug.*

Panus] De 'Panicula' et 'Panuellium' nos satis multa olim in Varronem. Glossarium: 'Pannucellium, πήνειον.' *Jos. Scal.*

Panus] Glomus lanæ carptæ et ad nendum paratæ; unde *panicula*, lanosa coma milii arundinis. Plaut. Mil. Glor. I. 1. 'Quojus tu legiones difflavisti spiritu Quasi ventus folia aut paniculam tectoriam.' *Dac.*

[y] *Papillæ*] Melius alii a *papa*, puerorum cibo, quod a *papare*, comedere. Isidor. lib. XI. cap. 11. 'Papillæ capita mammarum sunt, quas infantes sugentes comprehendunt: et dictæ papillæ, quod eas infantes quasi pappant dum lac sugunt.' *Idem.*

[z] *Papiria*] Interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Papiria tribus] Papiriæ tribus meminit Liv. et Dionysius, ab agro Papirio circa Tusculum sic dicta. De *Papinia* vide suo loco. *Dac.*

ind*ictum per fetiales cum esset duce*. . . . *in*-*fer*tur. bellum *itaque initur*æ, *cum utraque tribus instructos* exer*citus haberent ad dimicandum, quia alterius dux* disces-serat *jam ab armis, caduceatoribus antequam* signum con-*ferrent, utrinque ad exercitus missis*, rem in ipsorum ar*bi-trio futuram denuntiarunt ac potestate: ita sine ulla dimi-catione utriusque* exercitus suffragi*o pax facta*.

Pappi [a] carduorum flores. Lucretius: Vestem, nec [PAUL. plumas avium, papposque volantis.

Et in comitio quoque [10 b] *sortiri aut inter se parare* [FEST.

10 In ed. Scal. ita extat fragmentum:

'. . . . . . o quoque . . . . FEST.
. . . . . . rumex . . . .
. . . . . . sulibus æ . . . .
. . . . . . tq. ex ea . . . .
. . . . . . s magistra . . . .
. . . . . . intra dies . . . .
. . . . . . ncias inter se pa . . . . .
. . . . . . vit civis aliter inter . . . .
. . . . . . lege primum factus . . . .
. . . . . . circo sunt creati . . . . .'

NOTÆ

[a] *Pappi*] Infra. Loquebatur de eo, quod dicitur, consules inter se parare provincias: quod aliter comparare provincias dictum fuit: definiebanturque dies, intra quos dies comparare deberent. Aut cum comparatio non interveniebat, ut is præferretur, qui lege, vel suffragio primum factus esset: aut talia: nequid nugarum harioler. Reliqua assequi non potui. *Jos. Scal.*

Pappi] Pappus antiqua lingua senex est. Attellanorum propria vox. Pomponius in pictoribus, 'pappus hac in ædi habitat scenica non sesquiscenica.' Ad cujus canitiei similitudinem lanugo carduorum *pappus* dicitur, Græcis πάππος. Sophocl. *Dac.*

Post *Pappi*, Fragmentum Festi pertinere arbitror ad verbum 'parare,' pro quo sæpius Livius 'comparare' scribit. 'Consules aut sortiantur, aut inter se comparent:' quibus significatur, ut conveniat inter eos de provinciis, quam quisque habiturus sit, aut sortito eas assequantur. Liv. initio lib. XXX. 'Consules cum de rep. belloque ad senatum retulissent, censuerunt patres, ut Consules inter se compararent, sortirenturve, uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' Et lib. XXXII. 'Decreverunt patres, ut provincias Macedoniam atque Italiam Consules compararent inter se, sortirenturve.' Et lib. XXXVII. 'Cum Senatus aut sortiri, aut comparare inter se provincias Consules jussisset.' *Ant. Aug.*

[b] . . . *Et in comitio quoque*] Hic agebat Festus de eo, quod dicitur, consules inter se parare provincias, quod aliter comparare provincias dictum fuit: 'Consules aut sortiantur, aut

solebant utrum exire, utrum domi manere oporteret: nam consulibus æque ac prætoribus novis in provinciam ire atque ex ea *rem gerere, contra abire anni prioris* magistr*atibus opus erat. Lege etiam cavebant ut certos* intra dies *designati pro*vincias inter se pa*rarent.*

Peregrinos inter [c] Pr. dr. quod aliter inter civis, aliter inter peregrinos jus dicebatur a prætore, ideoque lege primum factus [11] cum unus tantum fuisset, postea duo idcirco sunt creati prætores.

Pararium [d] æs appellabatur id, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. [PAUL.

Parasangæ [e] apud Persas viarum mensuræ.

Parens [f] vulgo pater, aut mater appellatur: sed juris prudentes avos, et proavos, avias, et proavias, parentum nomine appellari dicunt.

11 Vet. cod. *fratres.*

NOTÆ

inter se comparent.' Quibus significatur, ut conveniat inter eos de provinciis, quam quisque habiturus sit, aut sortito eas assequantur. Liv. lib. xxx. 'Censuerunt patres, ut consules inter se compararent, sortirenturve, uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' Sed verba Festi male divulsa sunt: nam prior pars capitis adhæsit post *præbia.* Hoc igitur retrahenda, et sic concipiendus locus integer ex sched. 'Parare inter se munus dicebatur cum sortitio fiebat a Magistratibus P. R. uter Magistratus utramque rem acere deberet, aut inter se compararent de rebus lege mandatis, itaque in senatu et in comitio quoque,' &c. *Acere* pro *agere*, ut supra 'acitare' pro 'agitare.' Non solum autem Magistratus sortiebantur utrum exire, utrum domi manere oporteret, sed etiam prætores, qui in urbe jus dicturi erant, sortiebantur antequam magistratum inirent, quis de ambitu, quis de veneficiis, &c. jus dicturus esset. *Dac.*

c *Peregrinos inter*] Ista *Pr. dr.* interpretor, 'prætor datur.' Verum est, quod ait, primum creatum fuisse unum prætorem, urbanum nempe, ann. 388. et deinde, propter magnam peregrinorum turbam, alterum prætorem, nempe peregrinum, adjectum, an. 501. illum inter cives, hunc inter cives et peregrinos, jus dicentem, sed crevit postea prætorum numerus. Creati enim usque ad 18. Vide Lips. Antiquit. Rom. lib. I. cap. 10. *Idem.*

d *Pararium*] Quod pro paribus, hoc est, binis equis. *Equitibus dabatur*, vide 'paribus equis.' *Idem.*

e *Parasangæ*] Ex Herodoto et Hesychio 30. stadia continent. Sunt tamen, qui usque ad 60. tribuant. *Idem.*

f *Parens*] Parentum et patrum nomine avi et proavi continentur, ut filiorum voce nepotes; nepotum vero, omnes posteri. *Idem.*

Parere, obedire.

Paribus equis,[g] id est, duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum.

Parici[h] quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam paricida non utique is, qui parentem occidisset, dicebatur, sed qualemcumque hominem. Id autem[12] fuisse indicat lex Numæ Pompilii Regis his composita verbis: SI QUIS HOMINEM LIBERUM DOLO SCIENS MORTI DUIT PARICIDA ESTO.[13]

Parilibus[i] Romulus urbem condidit, quem diem [PAUL. festum[14] præcipue habebant juniores.

Parilibus urbem condidit Rom*ulus quem diem festum* [FEST. *præcipue* habebant juni*ores*.

Parmulis[k] pugnare milites soliti sunt: quarum usum sustulit C. Marius, datis in vicem earum Bruttianis.

12 Vet. lib. *indemnatum*.—13 Vide Notas.—14 Ed. Scal. *dum festum*.

NOTÆ

g *Paribus equis*] Pares dicebant binos et fratres: Propert. lib. III. El. 7. 'Electosque pares sylvestri ex ubere reges.' Sic contra *fratres* dicebant pro binis et paribus, inde *fratrare* puerorum mammæ dicuntur, quod velut fratres pares oriuntur. *Idem.*

h *Parici*] Persuaserunt sibi docti viri *Paricos* quæstores dictos, qui rerum capitalium causa creati essent. Nos contra omni opere contendimus, non *Parici quæstores*, sed *Paricidi quæstores* legendum esse. Vide vocem 'Quæstores.' Ita igitur vocabantur Quæstores rerum capitalium. Clausula vero, PARICIDA ESTO, in omni re capitali ponebatur. Cicero II. de legib. 'Sacrum, sacrove commendatum, qui clepserit, rapsitve, Paricida esto:' id est, capital esto. *Jos. Scal.*

Parici quæstores] Mirum, cur hic locus viros eruditos tot modis torserit, cum ex alio ejusdem Festi loco ei medicinam parare in promptu fuerit: 'Quæstores,' inquit, 'dicebantur, quod quærerent de rebus capitalibus, unde, qui talia quærunt quæstores paricidi appellantur.' Quare vides hic etiam legendum, ut optime Scaliger, *Paricidi quæstores*. Dac.

i *Parilibus*] Ita scriptum in fastis II. Kal. Maias. Alii *Palilia* appellant a *Pale*. Vidend. Varro lib. v. Ovid. lib. IV. Fastor. Vide 'Pales.' *Ant. Aug.*

Parilibus] Propert. Eleg. 1. lib. IV. 'Urbi Festus erat, dixere Palilia patres. Hic cœpit primus mœnibus esse dies.' Idem Plin. lib. XVIII. cap. 26. Varro de R. R. lib. II. cap. 1. et alii multi. *Dac.*

k *Parmulis*] Vide 'Bruttianæ.'

Parones[l] navium genus, ad cujus similitudinem [PAUL. myoparo vocatur.

Parret significat apparebit.

Parret,[15 m] quod est in formulis, debuit et producta [FEST. priore syllaba pronuntiari, et non gemino R scribi, ut fieret paret, quod est, inveniatur; ut comparet, apparet.[16]

Parsi,[n] non peperci, ait Cato in eadem oratione.[17] Scio fortunas secundas negligentiam prendere solere: quod uti prohibitum irem, quod in me esset, meo labori non parsi.

Parsi (idem) Cato dixit, pro peperci. [PAUL.

Partus et pro nascendo ponitur, et pro parato. [FEST. Nævius:[18] Male parta male dilabuntur.

15 Vet. lib. *Paret.*—16 Legendum monent Scal. Dac. *quod et inveniatur in comparet, apparet.*—17 Vet. lib. *ait Cato in Orat. ad lites Censorias.* Vide infra.—18 Vet. lib. *Ennius.*

NOTÆ

Ant. Aug.

Parmulis] Parmæ equitum et militum fuere, sed magnitudine differebant; velitares enim breviores erant, quam equestres. Neque, cum ait Festus pro parmis datas esse Bruttianas a Mario, sublatum esse parmarum usum intelligit, sed pro Romanis Bruttianas esse inductas, non mutata forma, rotundas enim ætate sua Varro, Mario junior, ostendit, sed magnitudine vel aucta vel imminuta. Auctam tamen verisimilius est, quia Romanas Festus vocat 'Parmulas,' Bruttianas vero 'parmas.' Vide 'Bruttianæ.' Vide et Manut. de quæsitis per epistol. lib. III. quæst. 6. ubi Carthaginienses parma usos, ex Suida observat. *Dac.*

[l] *Parones*] Vide 'Myoparo.' *Idem.*

[m] *Parret*] Cicero in Verrin. Divin. 'Si paret eam se, et sua Veneris esse dixisse:' et lib. IV. 'Si paret fundum Capenatem, quo de agitur, ex jure eum P. Servilii esse:' et lib. V. 'si paret jugera fundi esse plura, et si paret adversus edictum fecisse:' et pro Q. Roscio, 'si paret HS. IↃↃↃ. dari.' Justin. lib. v. Institut. 'Si apparet eum dare oportere:' cui formulæ addit Theophilus, 'condemna eum judex.' *Ant. Aug.*

Parret] In formulis judiciorum dandorum primas tenebat *paret.* Petron. 'Jurisconsultus paret, non paret, habeto Atque esto quicquid Servius et Labeo.' Apud Veteres enim multa verba duplici conjugatione inflexa leguntur: 'caveo,' 'cavo,' Horat. 'Ferveo,' 'fervo,' Virgil. 'fulgeo,' 'fulgo,' Lucret. 'indulgeo,' 'indulgo,' Terent. 'Oleo,' 'olo,' Plaut. &c. Lege in fine, *quod et inveniatur in comparet, apparet.* Ait *paret* unico *r* scribi debere, ut 'apparet,' 'comparet.' *Dac.*

[n] *Parsi*] *In eadem oratione,* nempe, *in oratione ad lites Censorias.* Neque tamen illa in textum recipienda, nam *in eadem oratione* Festus scripsit, quia scilicet hæc continuo sequebantur post 'periculatus sum,' ubi orationem ad lites Censorias laudavit. *Idem.*

Parum cavisse[19] [o] videri pronuntiat magistratus, cum de consilii sententia capitis quem condemnaturus est.

Parumper [p] significat paulisper, quasi perparum, [PAUL. hoc est, valde parum: refertur autem ad tempus.

Pascales oves Cato posuit pro pascuales.

Pascales [q] *oves, pro pascuales, ins*cienter Cato dixit in [FEST. ea *quam scripsit.* . . . . *pas*calis ovis vetuit. *Item, pellitam ovem Tarentinam*[20] appellat in ea ora*tione quam scripsit.* . . . . . . *pre*tio Tarenti plus c. . . *sestereiis pellitam ovem, q*uam in agro Tarentino[1] *quod pasceret.*

19 Viri docti substituunt *Patravisse.*—20 Ed. Scal. *ovem laxentinam.*—1 Ead. ed. *ignaro Terentino.* Vid. Not.

NOTÆ

[o] *Parum cavisse*] Non placet, quod substituunt docti, *Patravisse.* Ea modestia fuit Veterum, ut non fecisse, sed fecisse videri, et ne fecisse quidem, sed parum cautum fuisse, dicerent. *Jos. Scal.*

[p] *Parumper*] A Græco potius παῦρόν περ. *Dac.*

[q] *Pascales*] Postrema verba Festi videntur pertinere ad ludos sæculares, qui in Terentino agro centesimo quoque anno fiebant. Vide 'Terentum.' *Ant. Aug.*

Pascales] *Pascales oves, νομαίους, καὶ ἀγελαίους,* alibi interpretati sumus. Propterea eædem *Passales* quoque dicebantur, quod passim pascerentur: et nos ibidem *εἰκαίους* interpretabamur. Opponi pellitis, quæ in agro Tarentino pascebantur, admonuimus: de quibus pellitis hic in fine scribebatur. Propterea pro illis verbis, *ignaro Terentino,* scribo, *in agro Tarentino.* Non igitur de ludis Terenti in campo Martio hic agebatur, ut volunt docti viri. Vide Conjectaneum tertium. *Jos. Scal*

Pascales oves] Ait Catonem inscienter dixisse *pascales,* cum *pascuales* dicendum esset a *pascuis.* In verbis Catonis infra aliquid turbatum fuisse suspicor: forsan supplendum *plus C. sestertiis pellitam ovem, quam pascalem, in agro Tar. &c.* De Tarentinis ovibus, quæ pellitæ, Varro de R. R. cap. 2. 'Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinæ et Atticæ, pellibus integuntur ne lana inquinetur quominus vel infici recte possit, vel lavari ac parari.' Inde Horat. 'Pellitis ovibus Galesi.' διφθέρας πείμνας eleganter vocat Strab. lib. IV. Porro *pascales* oves hirtæ erant et Soloces. Lucil. 'Pascali pecore ac montano, hirto atque soloce.' Unde Columel. 'dissimilem,' inquit, 'rationem postulat hirtum atque Tarentinum.' 'Pascales oves' et 'pascales gallinas' νομαίους καὶ ἀγελαίους Græci dicunt, proptereaque eædem *passales* etiam dicebantur, quod passim, id est, εἰκῆ pascerent. *Dac.*

Pascito linguam [r] in sacrificiis dicebatur, id est, coërceto,[2] contineto, taceto. [PAUL.

Passales,[s] et oves, et gallinæ appellantur; quod passim pascuntur.

Passer [t] marinus, quem vocat vulgus stutomellum.[3] [FEST.

Pastillum [u] est in sacris libi genus rotundi. [PAUL.

Pastillus forma panis parvi, utique diminutivum est a pane. [FEST.

Patagium [x] est quod ad summam tunicam assui solet, quæ

2 Vet. lib. *coërcito*.—3 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *struthocamelum*. Dac. legendum monet *struthiocamelum*.

NOTÆ

[r] *Pascito linguam*] Vide 'comperce,' *pascito* pro *parcito*. Salmasius tamen legebat *parcito*. 'Perperam legitur,' inquit, 'pascito linguam, quod ineptum est.' 'Compescere' quidem dicitur coërcere: quod proprie sit in idem pascuum cogere animalia, et compellere, cui contrarium 'dispescere:' sed 'pascere' simpliciter pro coërcere inauditum est. 'Parcere linguam:' φείδεσθαι τῆς γλώσσης, tacere, abstinere linguam. *Idem.*

[s] *Passales*] Vide supra 'Pascales.' *Idem.*

[t] *Passer*] Plautus Persa: 'Vola curriculo. P. Isthuc marinus passer per circum solet.' Notavimus ad Ausonium in illud ad Accium Paulum Rhetorem Begerritanum: 'Ovum tu coque passeris marini.' *Jos. Scal.*

Passer] Plautus Persa: 'Vola curriculo. PÆ. Istuc marinus passer per circum solet.' In fine lege *struthiocamelum*. Passerem autem vocarunt Veteres quod avis esset, imitatione Græcorum, qui στρουθίον vocant; et marinum, διαπόνθιον, quod peregrinus et ultra marinus. Et struthiocamelum, quod colli et crurum longitudine camelo similis esset. *Dac.*

[u] *Pastillum*] *Pastillum* et *pastillus* a *pane*, *paniculus*, *panicillus*, *pastillus*, genus libi rotundi; quare in glossis: 'pastillus, τροχισκός. τροχοειδὴς ἄρτος.' *Idem.*

[x] *Patagium*] *Patagium* assuebatur vestimentis mulierum, ut clavus virorum. Livius libro IV. 'Placet tollendæ ambitionis causa Tribunos legem promulgare, ne cui album investimentum addere petitionis causa liceret.' Lege, *ne cui clavum in vestimentum.* Nam ex corrupta scriptura *clabum* manavit error. *Jos. Scal.*

Patagium] Assuebatur vestimentis mulierum, ut clavus virorum, unde 'patagiatæ vestes:' Plaut. Epidic. II. 2. et 'patagiarii' in Aulul. *Patagium* autem sic dictum vult Scal. quod quibusdam maculis et nævis inspersum erat, a *patago*, morbo pestilenti, quo qui moriuntur nullum indicium morbi relinquunt aliud quam nævulos in parte corporis. Patagi meminit Plaut. 'Mecum habet patagus morbus. Ais.' *Patagus* a πατάσσω, ferio. Turnebus putavit *patagum* esse morbum vitis, cum sauciatur ligone in ablaqueatione; legitur enim apud Theophrast. πάταγον εὐλα-

et patagiata dicitur: et patagiarii ejusmodi opera faciunt.

Patagus morbi genus.

Patalem [4] [y] bovem Plautus appellat, cujus cornua diversa sunt, ac late pateant.

Patellæ, vasa picata parva sacrificiis faciendis apta. [PAUL.

Patellæ,[z] *vascula parva picata* item sacris *faciendis apta : quæ erant* velut capidu*la quædam*. [FEST.

Pateram perplovere in sacris cum dicitur, significat pertusam esse. [PAUL.

Pateram perplovere[5] [a] cum dicerent, significabant pertusam esse. [FEST.

4 Vet. lib. *Patulum*.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *perpluere*.

NOTÆ

βούμενοι, ubi Theodorus legisse videtur *πάσσαλον*. *Dac.*

[y] *Patalem*] Locus Planti est in Truculento: quam Comœdiam nos majore ex parte a mendis vindicavimus: 'Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem, Cumque eo ita noctem in stramentis pernoctare perpetem, Quam tuas centum cænatas noctes mihi dono dari.' *Jos. Scal.*

Patalem bovem] Verba Plaut. e Trucul. II. 2. 'Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem.' Ab eadem mente Græci *πεταλεῖς* sive *πετάλους* vocant patales boves. Athen. lib. IX. *Πετηνοὺς* vocat Hesych. sed vett. Plauti codd. ut et Festi, non *patalem* habent, sed *patulum*: quæ vera lectio videri possit, sive potius *patulem*, ut *patulus* et *patulis* promiscue dictum sit. Non pugnabo tamen, si quis *patalem* retineat. *Patalis* enim recte dici potuit a *patere*, unde compositum *expatare*. Dac.

[z] *Patellæ*] 'Velut capidulæ,' inquit Festus. Vide 'Capis.' Cicero parad. 1. 'Quid Numa Pompilius? minusne gratas Diis immortalibus capides, ac fictiles urnas fuisse, quam felicatas aliorum pateras arbitramur?' et lib. III. de Nat. Deor. 'Capidunculis his, quas Numa nobis reliquit.' Varro lib. IV. et VIII. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Patellæ] Diminut. a *patina*, quod a Græco *πατάνη*, *a* mutato in *i*. Sacrificiis aptas innuit Varro Manio apud Nonium: 'Quocirca oportet bonum civem legibus parere, et Deos colere, in patellam dare *μικρὸν κρέας*.' Nam de cibis etiam in patella in focum Laribus deferebant, qui et inde *patellarii* dicti. In patellis etiam sive pateris Deo vinum libabant. Varro lib. IV. 'Patinas a patulo dixerunt, ut pusillus, quod his libarent cœnis patellas.' Ita enim distinguendus hic locus. De *capidulis* vide in voce 'capis.' *Dac.*

[a] *Pateram perplovere*] Diis vinum offerebatur in pateris, unde usitata in sacrificiis formula, 'patera perplovit,' id est, hac et illac perfluit. *Idem.*

Pater patrimus [b] dicebatur apud antiquos, qui cum jam ipse pater esset, habebat etiam tum patrem.

Patro*nus ab* [c] *antiquis cur dictus* sit manifestum; quia *ut patres filiorum, sic hi* [6] numerari inter do*minos clientum consueverunt.*

Patres [d] senatores ideo appellati sunt, quia agrorum [PAUL. partes attribuebant tenuioribus, ac liberis propriis.

*Patres appe*llantur ex quibus Senatus *constat,*[7] *quos* [FEST. *initio urbis* conditæ Romulus C. *delegit, et sic appellavit,* quorum consilio atque *prudentia respublica ad*ministraretur atque *gubernaretur, quique* agrorum [8] partes ad*tribuerent tenuioribus* perinde ac liberis, *ac pecunias dividerent, etenim* solebant jam inde a Ro*mulo nummis auri atque* argenti signati ul*tramarinis uti, id quod* publicæ et privatæ *rationes commentariorum doce*nt.

Patrum commu*ne* [e] *cum populo suffragium, quibus suffragantibus fit populi scitum.*

6 Ed. Scal. *si hic.*—7 Ead. ed. *ex quibus Senatus. Constat.*—8 Ead. ed. *quin agrorum partes adtribuerant.* Vide Notas.

NOTÆ

[b] *Pater patrimus*] Vide 'Matrimi ac patrimi.' *Idem.*

[c] *Patronus ab, &c.*] Ait a *patre* patronos dici, quia clientium veluti patres sunt. Hinc Varro in ea oratione, quam dixit apud Consules in Lentulum: 'Patrem primum: postea patronum primum nomen habere.' *Idem.*

[d] *Patres*] Infra: *Patres appellantur ex quibus Senatus est: quos initio Urbis conditæ Romulus C. delegit, quorum consilio atque prudentia Resp. administraretur, atque tenuioribus agrorum partes attribuerentur perinde ac liberis propriis, ac nummi distribuerentur: quia solebant jam inde a Romulo nummis argenti signati ultramarinis uti, quod publicæ et privatæ rationes docent.* Ex his cognoscimus, quare Festus velit Patres dictos, quod, tanquam filiis, plebi et agros attribuerent et nummos largirentur. Nam de ultramarinis nummis argenteis certum est. Plinius lib. XXXIII. cap. 3. 'Qui nunc victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur.' *Jos. Scal.*

Patres] Ex his cognoscimus, Festum patres dictos voluisse a paterno affectu, quod tenuioribus, tanquam liberis, et agros attribuerent et pecunias largirentur. Idem Sallust. in Catil. 'Hi vel ætate vel curæ similitudine patres appellabantur.' Verum est, quod ait de nummis ultramarinis argenteis. Plin. l. XXXIII. c. 3. *Dac.*

[e] *Patrum commune*] Vide 'populi

Patricios,[f] Cincius ait in libro de Comitiis, eos appellari solitos, qui nunc ingenui vocentur.

Patricius vicus[g] Romæ dictus, eo quod ibi patricii habitaverunt jubente Servio Tullio, ut si quid molirentur adversus ipsum, ex locis superioribus opprimerentur.

Patrimi et matrimi[h] pueri tres adhibebantur in nuptiis: unus, qui facem præferret ex spina alba,[i] qui noctu nubebant; duo, qui nubentem tenebant. [PAUL.

Patrimi et matrimi pueri prætextati tres nubentem deducunt: unus, qui facem præfert ex spina alba, quia noctu nubebant; duo, qui tenent nubentem. [FEST.

9 Ead. ed. *quia.*

NOTÆ

commune.' *Idem.*

[f] *Patricios*] Cincii opinio vera fortasse fuit tum, cum primum patricii a plebeiis in ipso initio urbis Romæ fuere distincti. *Ant. Aug.*

Patricios] Hanc Cincii opinionem non cuivis passim notam confirmant verba P. Decii Muris apud Livium lib. x. 'An unquam fando audiistis Patricios primo esse factos, non de cœlo demissos, sed qui patrem ciere possent, id est, ingenuos?' *Jos. Scal.*

[g] *Patricius vicus*] In Exquiliarum parte fuisse certum est. Vide 'Septimontio.' *Dac.*

[h] *Patrimi et matrimi*] Catull. in Epithal. 'Mitte brachiolum teres, Prætextate, puellulæ.' Idem in Græcia fiebat. Callimach. αὐτίκα τὰν τᾶλιν παιδὶ σὺν ἀμφιθαλεῖ. Nam τᾶλις est, 'nova nupta:' παῖς ἀμφιθαλὴς, puer patrimus matrimus. *Idem.*

[i] *Facem præfert ex spina alba*] Male quidam, *ex pinu alba.* Ex spina alba etiam faces novis nuptis præferebantur. Varro de vita pop. Rom. lib. xi. 'Cum a nova nupta ignis in face afferretur foco ejus sumtus, cum fax ex spina alba esset, ut eam puer ingenuus afferret.' Causam affert Plinius, cur spina alba uterentur: sic enim lib. xvi. cap. 18. 'Et spina nuptiarum facibus auspicatissima, quoniam inde fecerunt pastores, qui rapuerunt Sabinas, ut auctor est Masurius.' Sed illud verius, adhibitam albam spinam, quia esset auspicatissima, et malas noxas averruncare crederetur. Ovid. 'Sic fatus virgam qua tristes pellere posset A foribus noxas, (hæc erat alba,) dedit.' Quare et ex ea virga lanalis fiebat. Ovid. 'Virgaque lanalis de spina sumitur alba.' Fruticem etiam illum, quem vulgo vocamus *aubépine*, felicissimum putant aniculæ nostræ rusticæ. Sed redeamus ad faces. Præferebantur quoque ex pinu: quare Catulli optimi codd. *pineam quate tædam*, ubi alii *spineam.* Sic 'pinum pronubam' vocat Virgil. in Ciri: 'Pronuba nec custos accendet pinus honores.' Neque *pinea* tantum fuit, sed et *Cornea.* Idem.

Patrocinia[k] appellari cœpta sunt, cum plebs distributa est inter patres, ut eorum opibus tuta esset.

Pauciens[l] dicebant pro raro. Titinius: uxorem pauciens videbo.

Paveri[10] [m] frumenta dicebant antiqui, quæ de vagina non bene exibant. [PAUL.

Pavimenta Pœnica[n] marmore Numidico constrata significat Cato, cum ait in ea, quam habuit, ne quis consul bis fieret: dicere possum quibus villæ, atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis Pœnicis stent. [FEST.

Pavimenta Pœnica, hoc est, marmore Numidico. [PAUL.

Pauperies damnum[o] dicitur, quod quadrupes facit.

PECTINATUM[11] [p] tectum dicitur a similitudine pectinis in duas partes devexum, ut testudinatum in quatuor.

Pectuscum[q] palati[12] dicta est ea regio urbis, quam Romulus obversam posuit, ea parte, in qua plurimum erat agri Romani ad mare versus, et qua[13] mollissime adibatur urbs: cum Etruscorum agrum a Romano Tiberis discluderet, ceteræ vicinæ civitates colles aliquos[14] haberent oppositos. [FEST.

10 Scal. legit *Pavera*.—11 Ed. Scal. *Pectenatum*.—12 Ead. ed. *Petuscum*. Legendum monet Dac. *Pecuscum palatii.* Hoc et seq. cap. in vett. libb. non extant.—13 Ed. Scal. *quia*.—14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliquot*.

NOTÆ

k *Patrocinia*] De his Dionys. lib. XI. Vide 'Patres.' *Ant. Aug.*

Patrocinia] A *patrono* potius per syncopen *patrocinium*. Dac.

l *Pauciens*] Titinius in Gemina apud Nonium: 'Postquam factus maritus hanc domum abhorres; Tuam etiam uxorem pauciens videbo.' *Ant. Aug.*

m *Paveri*] *Pavera*. Alibi olim explicavimus. *Jos. Scal.*

Paveri frumenta] Legit Scal. *pavera frumenta*: id est, paviendo multum trita, ut granum deglubatur. Sed et stare potest altera lectio. *Dac.*

n *Pavimenta Pœnica*] Quia Numidia generosi marmoris ferax. *Idem.*

o *Pauperies damnum*] E leg. XII. tab. 'Si quadrupes pauperiem faxit, domino noxæve dedito.' *Idem.*

p *Pectinatum*] Quod in duas partes devexum est, et ad similitudinem pectinis tectum, ut 'testudinatum' Vitruvio, quod ex quatuor, ad similitudinem testudinis. *Idem.*

q *Pectuscum*] Legendum, *Pecuscum palatii*. *Pecuscum* a *pecore*, quod ea parte pecora pascerentur. *Idem.*

Peculatus [r] est nunc quidem, qualecumque publicum furtum, sed inductum est a pecore, ut pecunia quoque ipsa. Jam etiam noxii [15] pecore multabantur, quod neque æris adhuc, neque argenti erat copia: itaque suprema multa etiam nunc appellatur.

Peculatus furtum [s] publicum a pecore dictum, sicut et pecunia: eo quod antiqui Romani nihil præter pecora habebant. [PAUL

Peculatus, id est, furtum publicum, dici cœpit a pecore tunc, cum Romani præter pecudes nihil haberent.

Peculatus furtum publicum dici [t] cœptus est a pe- [FEST.

15 Id. ibid. *noxiæ*.

NOTÆ

[r] *Peculatus*] Quod Paulus ait aliquando Romanos præter pecudes nihil habuisse, falsum est. Verum tamen est a pecoribus pecuniam appellatam: et eisdem esse primum æs a Servio Tullio signatum ovium boumque effigie: ut Varro ait lib. XI. de Re Rust. et lib. IV. de Ling. Lat. Plin. lib. XVIII. cap. 3. Festus verbo 'Pecuniam.' Neque etiam verum est, Menenio et Sestio consulibus, aut etiam ante legem Tarpeiam, æs non fuisse signatum. Argentum tamen signatum plures ferunt paucis annis ante bellum Punicum primum. Nonnulli ad Servium referunt, tam argentum, quam æs signatum. Lege autem Tarpeia constitutum est, ut duas oves, 30. boves multa non excederet. Lege Menenia oves decussi, boves centussi æstimatæ sunt. Festi autem verba ostendere videntur, Menenium consulem ante Tarpeiam legem fuisse: medioque tempore æs argentumque fuisse signatum. Vide 'Multam,' et 'Ovibus,' et 'Æstimata.' Quæ omnia inter se, et cum his minime conveniunt. Vide etiam Gell. lib. XI. cap. 1. Peculatus autem nihil habet cum multa commune. Ideo totum hoc caput et Verrio et Festo indignum est. *Ant. Aug.*

Peculatus] Veteribus proprie dicebatur, cum multa, quæ pecore dicta erat, per fraudem avertebatur, sed postea de quolibet furto dici cœpit. Vide 'Depeculatus.' *Dac.*

[s] *Peculatus furtum*] Quod ait Paulus antiquos Rom. nil præter pecora habuisse, id manifesto falsum est, vel ex superioribus Festi verbis, quæ in fine τοῦ *patres* leguntur, 'Quin solebant jam inde a Romulo nummis argenti signati ultramarinis uti.' *Idem.*

[t] *Peculatus furtum publicum dici*] Hic certe Festus sui oblitus est: nam falsum Menenio et Sestio Coss. aut ante legem Tarpeiam æs non fuisse signatum. Falsum est etiam Menenium et Sestium ante Tarpeiam legem consules fuisse. Nam Tarpeius Montanus Capitolinus et A. Aterius Fontinalis Coss. fuerunt anno urbis 300. Hi legem sanxerunt, ut duas oves et 30. boves multa ne excederet, quæ lex et Tarpeia et Ateria dicta est. At P. Sestius Capitolinus et L. Menenius Lanatus consu-

core, quia ab eo initium ejus fraudis esse cœpit: siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna gravissima erat duarum ovium, et triginta boum: eam legem [16] sanxerunt T. Menenius Lanatus et Sestius Capitolinus Consules: quæ pecudes, postquam ære signato uti cœpit populus Ro. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus æstimaretur.

Peculium [u] servorum a pecore item dictum est, ut pecunia patrum familiæ.

Peculium servorum a pecore dictum, sicut et pecunia nobilium. [PAUL.

Pecunia [17] [x] sacrificium fieri dicebatur, cum fruges fructusque offerebantur, quia ex his rebus constat, quam nunc pecuniam dicimus.

16 Ed. Scal. *ea lege.*—17 Vet. lib. *Pecuniæ.*

NOTÆ

latum gessere anno 302. his lata lex Menenia qua oves singulæ decussi, boves centussi æstimati. Tamen ex Dionysio et Gellio illud etiam in lege Tarpeia videtur expressum fuisse, ut ne multa duas oves et triginta boves excederet, et cum ea multa diceretur, bos centussi, ovis decussi æstimaretur, quam legem postea sanxerunt Sestius et Menenius. Ita cum Hotomano Festi verba sic invertenda: *Pœna gravissima erat duarum ovium, et triginta boum, quæ pecudes, postquam ære signato uti cœpit populus R. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus ætimaretur. Eam legem sanxerunt T. Menenius Lanatus et Sestius Capitolinus Consules.* Idem.

[u] *Peculium*] Non servorum tantum, sed etiam filiorum fam. Plaut. in Prol. Mercat. ‘Lucrum ingens faciō, præterquam mihi meus pater Dedit æstimatas merces, ita peculium Conficio grande.’ Inde optimæ glossæ: ‘Peculium, κτῆσις τοῦ ἐν ἀλλοτρίᾳ ἐξουσίᾳ ὄντος, τοῦτ’ ἔστιν υἱοῦ ἢ δούλου.’ i. ‘Peculium: possessio ejus, qui in aliena est potestate, filii familiæ vel servi.’ *Idem.*

[x] *Pecunia*] Pecunia sacrificium fieri dicebatur, cum frugum, fructuumque causa mola pura offerebatur in sacrificio, quia omnis res familiaris, quam pecuniam dicimus, ex his rebus constaret. Reliqua huc non pertinent, sed de alia re longe diversa intelligenda sunt, nempe nescio quæ ad depellenda mala fulgurante cœlo, et bonorum causa parata. A *pecu* adjectivum *pecuinus*, et *pecunius*. A quo, cum dicimus *pecuniam*, subintelligendum *rem*. Pecunia res ergo pro patrisfamilias bonis, quia præcipua in fœtu pecoris consisterent, accepta fuit. Glossarium: ‘Pecunia, χρήματα, ἀπὸ τιμῆς κτηνῶν.’ *Jos. Scal.*

Pecunia sacrificium[18] *fieri dicebant cum frugum* [FEST. *fruc*tuumque causa mola pu*ra offerebatur in sacrificio*, quia omnis res famili*aris, quam nunc pecuniam* dicimus, ex his rebus const*aret*.

Pecunia quæ erogatur[y] in ludos, et spectacula, appellatur lucarie, dicta quod e Lucis captetur. . . . . in eodem libro. . . . . . . dixi existimat, cujus opinionis est et Valerius Messala in explanatione XII.[19]

Projecta sacra appellantur quæ fulg*urante*[z] *cœlo fiunt. Tum enim pro*jecta depellendorum m*alorum fulgurum vel procurandorum* bonorum causa fiunt.

Pecuum[a] cum dixit Marcus Cato per casum genitivum, a singulari casus recti formavit, quo utebantur antiqui, id est, pecu, ac testu, tonitru, genu, veru: quorum omnium genitivus pluraliter geminat U literam: nunc quia dici-

18 In ed. Scal. hoc Caput omittitur.—19 In ead. ed. legitur, 'in explanatione XII. *tum enim pro*jecta,' &c. verbis, '*Projecta sacra* appellantur quæ fulg*urante cœlo fiunt*,' omissis.

NOTÆ

[y] *Pecunia quæ erogatur*] Repetitum est hoc fragmentum in fine hujusce libri; legendum autem, *Pecunia quæ erogatur in ludos et spectacula appellatur lucar, inde dicta quod e lucis captetur*. Compendiose scilicet scriptum fuit *lucar ie*, pro *lucar inde*. Potest etiam et scriptum fuisse, *appellatur lucaris*. Infra laudabatur Cato, sive alius, qui aliud etymon τοῦ *lucar* adduxit, quare fortasse supplendum: . . . . *Idem in eodem libro lucar a luce dici existimat, cujus opinionis, &c.* Vide 'lucar.' *Dac.*

[z] *Projecta sacra appellantur quæ fulgurante*] De projectis sacrificiis, quæ fulgurante cœlo depellendorum malorum fulminum et procurandorum bonorum causa fiebant, nihil usquam legi; suspicor projecta inde dicta fuisse, quod in scrobe ea sacra fierent, ubi postea fulmen conderetur. *Idem.*

[a] *Pecuum*] *Pecuda* et *pecua* Veteres dixere. Attius in Diomed. 'Passim quæ præda, pecua balabant agris.' Idem in Medea: 'Vagant, pavore pecuda in tumulis deserunt; quis nos pascet postea?' Et Plaut. Mercat. III. 1. 'Nec pecua ruri pascere.' *Dac.* Locus autem Catonis, quem Festus intelligit, ex oratione pro Rhodiensibus extat apud Gell. lib. VII. cap. 3. 'Si quis majorem pecuum numerum habere voluerit, tantum damnas esto.' Sic enim legitur in vetustissimo libro, pro eo quod est in vulgatis, *pecudum* et *damni*. Fulv. Ursin.

mus[20][b] ut pectus, eam, quæ in usu est, formam in declinationibus sequimur.

Pecuum Cato dixit genitivum pluralem ab eo, quod est pecu.[1] [PAUL.

Pedam vestigium humani præcipue pedis appellasse antiquos in commentariis quibusdam inveniri solet. [FEST.

Pedarium[c] senatorem significat Lucilius, cum ait: agipes vocem mittere cœpit; qui ita appellatur, quia tacitus transeundo ad eum, cujus sententiam probat, quid sentiat, indicat.

Pedem struit[d] in duodecim significat, fugit, ut ait Ser. Sulpicius. [PAUL.

Pedem struit, dicebant pro eo, quod est, fugit. [FEST.

Pedestria auspicia[e] nominabantur,[2] quæ dabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus. [PAUL.

*Pedestria au*spicia *arbitrabantur, a vulpe, lupo, serpente, equo, ce*terisque *animalibus quadrupedibus.* [FEST.

Pedibus[f] obsitum, id est, pediculis. Titinius pedicosum

20 Legendum monet Dac. *nunc quia dicimus pecus, ut pectus, &c.*—1 In ed. Scal. ante *Pedam v. humani* τὰ Pauli inseruntur, *Pedam vestigium humanum appellabant.*—2 Vett. libb. *appellabantur, arbitrabantur, nominabant.*

NOTÆ

[b] *Nunc quia dicimus*] Lege: *Nunc quia dicimus pecus, ut pectus, &c.* Male sched. *Non quia, &c.* Dac.

[c] *Pedarium*] Vide Gell. lib. III. cap. 18. *Ant. Aug.*

Pedarium] Χαμαιδικαστής. Constitutiones Græcæ, Theophilus, Glossæ. *Jos. Scal.*

Pedarium senatorem] Qui sententiam in senatu non verbis diceret, sed in aliorum sententiam pedibus iret. Vide 'acupedius.' *Dac.*

[d] *Pedem struit*] Glossarium recte φεύγει interpretatur. *Jos. Scal.*

Pedem struit] In lege 12. tab. 'Si in jus vocat, nei it antistator, igitur im capito: si calvitur, pedemve struit, manum endojacito.' Gloss. 'pedem struit, φεύγει.' Vide 'struere.' *Dac.*

[e] *Pedestria auspicia*] Varia fuere auspiciorum genera. Auspicia ex cantu et volatu: ex tripudio: ex extis: ex anguibus et piscibus: ex fulgure: ex fulmine, tonitru: ex acuminibus: ex telorum superis ac inferis cuspidibus: auspicia ex perennibus: ex quadrupedibus: auspicium juge. Vide 'quinque genera signorum.' *Idem.*

[f] *Pedibus*] Plaut. in Curcul. 'Item genus est lenonum inter homines meo quidem animo; ut muscæ, culices,

appellat hoc modo: Rus detrudetur pedicosus, squalidus. Pedes autem pro pediculis: sic Plautus in Curculione: Item genus inter homines meo quidem animo, ut muscæ, culices, cimices, pedesque, pulicesque: et Livius[3] in gladiolo: Pulicesne, ac[4] cimices, An pedes, responde mihi: et Lucilius: Ubi me videt, caput scabit, pedes legit.

Pedes dicuntur, quos diminutive dicimus pediculos: [PAUL. ab his pedicosi appellantur, ut est illud: pedicosus, squalidus, ubi me videt, caput scabit, pedes legit.

Pedulla,[g] quæ dicimus, ΠΕΔ.[5] . . . . [FEST. Græcos appellare manifestum est.

Pedum[h] est quidem baculum incurvum, quo pastores utun-

3 Vet. lib. *Nævius*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Novius*.—4 Ed. Scal. *an*.—5 Vet. lib. πεδίλα. Vide Not.

NOTÆ

pedesque, pulicesque, cimices.' *Ant. Aug.*

Pedibus] Alibi ostendo Festum in vitiatos codices Titinii incidisse, ut legerit *pedicosus* pro *pedidosus*. Cujus sententiæ adhuc me non pœnitet. Nam, si nihil aliud, certe lex versus aperte docet. *Pedes* fœminino genere extulit Plautus Vidularia: 'Ubi quamque pedem videbat, subfurabatur omnis.' *Pedidosus* autem a *Pedido*. Lucilius: 'Quod deformi senex, quod pedibus ac podagrosus:' ita enim legendum. *Jos. Scal.*

Pedibus obsitum] Quod ait, Titinium *pedicosum* pedibus obsitum dixisse, id aperte falsum docet Scaliger. Nam Titinius, pro *pedicosus*, quod lex versus non recipit, scripserat *pedidosus*, a pedido, squalido. In aliis quidem scriptoribus fieri potuit, ut Festi tempore *pedicosus*, pro pedibus obsito legeretur, recte enim a *pede*, *pedicosus*, ut a 'tenebræ,' 'tenebricosus.' De loco Lucilii vide in 'palpatur.' *Dac.*

[g] *Pedulla*] Neque Græcum verbum extat, neque Latinum quid significet constat. *Ant. Aug.*

Pedulla] Eadem et 'Pedalia.' Glossarium: 'Pedale, ποδεῖον.' *Jos. Scal.*

Pedulla] Optime Voss. *Pedulia quæ dicimus, πεδίλα Græcos, &c.* Non enim *pedullum*, sed *pedule* dicitur. *Pedule* socculus pedum. *Dac.*

[h] *Pedum*] Vide Conjectanea. *Jos. Scal.*

Pedum] Idem Servius: 'Pedum virga incurva, unde retinentur pecudum pedes.' Sed potius *pedum*, a fulciendis pedibus. In verbis Ennii optime Verrium arguit Festus; nam quis non videt *pedum* hic esse secundi casus a *pes, pedis?* Neque tamen ipse recte verborum ordinem tradit, neque enim τὸ *cessas* cum *proferre gradum* conjungendum est: sic igitur distingue: *Procede: gradum proferre pedum ni-*

tur ad comprehendendas oves, aut capras, a pedibus: cujus meminit etiam Virgilius in Bucolicis, cum ait: At tu sume pedum. Sed in eo versu, qui est in Iphigenia Ennii: Procede gradum proferre pedum, nitere, cessas? id ipsum jaculum significari, cum ait Verrius, mirari satis non possum: cum sit ordo talis, et per eum significatio aperta, gradum proferre pedum cessas? nitere.

Pedum baculi genus incurvum. Virgilius: At tu [PAUL. sume pedum. Pedum pastorale baculum incurvum dictum, quia illo oves a pedibus comprehenduntur.

Pegasides[6][i] musæ dictæ sunt a fonte, quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse: ob quam causam a Græcis appellatæ sunt hippocrenæ.[7]

Pelamys[k] genus piscis dictum, quod in luto moretur, quod Græce dicitur πηλός.

Peligni[l] ex Illyrico orti: inde enim profecti ductu Vol-

6 Vet. lib. *Pediges.*—7 Legendum monet Dac. *quam causam et Græce appellatus est Hippocrene.* Ant. Aug. et Ursin. quoque legunt *appellatus est Hippocrene.*

NOTÆ

tere: cessas? Id est, cessas procedere et niti gradum proferre? cessas imperata facere? quæ sunt ex Iphigenia Euripidis ab Ennio translata: 'Αλλ' ἴθ' ἐρέσσων σὸν πόδα, γήρᾳ Μηδὲν ὑπείκων. 'Sed procede, proferens tuum pedem, senio Nihil cedens.' Infra pro *idipsum jaculum*, lege *idipsum baculum*. *Pedum* enim *baculum*, non *jaculum*, interpretatus est Verrius. *Dac.*

[i] *Pegasides*] Fulvio Ursino nostro magis placet *appellatus est Hippocrene*, ut ad 'fontem' referatur. *Ant. Aug.*

Pegasides] A fonte Pegasi. Lege in fine, *ob quam causam et Græce appellatus est Hippocrene.* Pegasus dicitur ungula fontem aperuisse, qui ideo Græcis dicitur *Hippocrene.* Neque enim unquam invenias a Veteribus musas dictas fuisse *Hippocrenas.* Dac.

[k] *Pelamys*] Plin. lib. IX. cap. 15. 'Limosæ vero a luto pelamydes incipiunt vocari, et cum annuum excessere tempus, Thynni.' Vide 'Cybium.' *Idem.*

[l] *Peligni*] *Pacinus, a quo Pacinates:* alii *Pecinus, a quo Pecinates:* nos *Picinus, a quo Picentes:* sed vide 'Picena.' Dionys. lib. I. 'Peucetius Œnotrii frater Peucetiam condidit.' *Ant. Aug.*

Peligni] E Sabinis tamen ortos dicit Ovid. III. Fast. 'Et tibi cum proa-

sini[8] [m] regis, cui cognomen fuit Lucullo, partem Italiæ occuparunt. Hujus fuerunt nepotes Pacinus, a quo Pacinates,[9] [n] et Pelicus, a quo Peligni.

Pellem habere [o] Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur: lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt.

Pellexit,[p] in fraudem induxit.

Pellicator, qui pellicit ad fraudem.

Pellices [q] nunc quidem appellantur alienis succumbentes, non solum fœminæ, sed etiam mares.[r] Antiqui eam proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat: cui generi mulierum etiam pœna constituta est a Numa Pompilio hac lege: PELLEX ARAM JUNONIS NE TAN-

8 Al. *Volsimi, Volsuri,* et *Volsci.*—9 Alii *Pecinus, a quo Pecinates.* Ant. Aug. *Picinus, a quo Picentes.*

NOTÆ

vis, miles Peligne, Sabinis Convenit.' *Dac.*

[m] *Ductu Volsini*] Scribitur *Volsimi, Volsuri,* et *Volsci.* Sed in re adeo obscura judicare difficile. *Idem.*

[n] *Pacinus, a quo Pacinates*] Al. *Pecinus a quo Pecinates.* Vel *Picinus a quo Picentes.* Infra tamen in voce 'picena,' *Picentes* non a *piceno,* sed ab ave *pico* dictos docet, cui consentit Strabo. *Idem.*

[o] *Pellem habere*] Pellibus ferarum, præcipue leonum, tegi solebant primis temporibus. Virg. II. Æn. 'fulvique insternor pelle leonis.' *Idem.*

[p] *Pellexit*] Vide 'adlicit' et 'lacit.' *Pellicere* etiam in 12. tab. pro carminibus elicere. 'Neu alienam segetem pellexeris,' hoc est, ut Virgil. et Tibul. dicerent, traduxeris. *Idem.*

[q] *Pellices*] A Græco πάλλακες, Gell. lib. IV. cap. 3. Sed cum *pellex* sit ejus, qui habeat uxorem, παλλακὴ vero cœlibis, magis placet Jano Guilielmo, ut *pellex* sit a *pelliciendo,* ut ab 'illiciendo,' 'illex.' Contra tamen Voss. in Etymol. 'Quis nescit,' inquit, 'cum voces ex una lingua in aliam transfunduntur, quemadmodum in vinis fit, ita et hæc quoque nonnihil abire a priori natura? Quare mihi quidem dubium non fit, quin *pellex* sit a παλλακὶς, extrito *ι*, et converso *α* in *e*.' Hoc Vossius. Sed cum Græci πάλλαξ, et πάλληξ dixerint, inde facilius *pellex.* Idem.

[r] *Sed etiam mares*] Ait *mares* etiam *pellices* dici, quod verum est. Hesych. παλλάκιον, μειράκιον, pellex, puer. Gloss. vett. 'παλλακὴ, concubina, succuba, pellex.' Item, 'πάλληξ, pupa, pupula, catulaster.' Item, 'παλλάκιον, concubinatus.' Ubi manifeste legendum *concubinus.* Neque enim unquam *pallacion* de scortatione dici potest, sed de scortillo. *Idem.*

GITO.[s] SI TANGET, JUNONI CRINIBUS DEMISSIS AGNUM FŒMINAM CÆDITO.

Pelliculationem[t] Cato a pelliciendo dixit.

Pelliculatio*nem pro inductionem a pellicie*ndo, quod induce*ndo est, dixit Cato in ea oratione* quam scripsit de. [FEST.

. . . .

Pellicum[10] galerum,[u] quia fiebat ex pelle. . [PAUL.

Pelluviæ,[x] quibus pedes lavantur, ut malluviæ, quibus manus.

Pelta,[y] genus scuti.

Penates[z] alii volunt, ut habeat nominativum singularem penas: alii penatis.

Penatis singulariter Labeo Antistius posse dici putat, quia pluraliter penates dicantur, cum patiatur proportio[11] etiam penas dici, ut optimas, primas, Antias. [FEST.

Penatores, qui penus gestant.[a] Cato adversus M. Acilium

10 Alii legunt *Pellitum*.—11 Vet. cod. *portio*.

NOTÆ

[s] *Pellex aram Junonis ne tangito*] Hoc est, ut interpretatur Granius Flaccus in libro de jure Papiriano, Pellex nulli viro uxorem habenti ne nubito, si nupserit, crinibus demissis, &c. Demissis crinibus in tristitiæ signum. Ovid. 'Aspice demissos, lugentis more, capillos.'

[t] *Pelliculationem*] Velius Longus de orthographia. Nec aliter apud Lucilium legitur in præpositione, *perliciendo*, quod est, inducendo, geminata *l*, *pellicere* malunt quam *perlicere*. Et apud Virgilium non aliter legimus, 'pellacis Ulyssis.' *Fulv. Ursin.*

[u] *Pellicum galerum*] Lege *pellitum*. Galeri enim ex pellibus fiebant. Sueton. 'Galerus pileus ex pelle hostiæ cæsæ.' *Dac.*

[x] *Pelluviæ*] Vide 'malluviæ.' *Idem.*

[y] *Pelta*] Scutum breve loreum, formam lunæ semiplenæ referens, unde 'lunatam' dixit Virgil. I. Æneid. 'Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.' Suidas, πέλτον, ἀσπὶς οἴτην μὴ ἔχουσα, 'Clypeus rotunditatem non habens:' passim etiam *pelta* pro *cetra*. Unde Liv. lib. XXVIII. 'Pelta cetræ haud dissimilis est.' Et lib. XXXI. 'Cetratos, quos peltastas vocant,' &c. *Peltis* utebantur Macedones, Cretenses, Afri, Hispani. *Idem.*

[z] *Penates*] Livius libro XXVIII. 'Quoniam fors eos sub eodem tecto esse, atque in eodem penate voluisset.' *Jos. Scal.*

[a] *Penatores, qui penus gestant*] Mendosum esse opinor. *Ant. Aug.*

Penatores] Suspicor Festum in corruptos Catonis codices incidisse, ubi

quarta: postquam nautas[12] ex navibus eduxi: non ex militibus, atque nautis piscatores penatores ficisedarum[13] dedi.

Pendere[b] pœnas, solvere significat, ab eo quod ære [PAUL. gravi cum uterentur Romani, penso eo, non numerato, debitum solvebant. Unde etiam pensiones dictæ. Pœnas pendere proprie dicitur, qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære utebantur.

. . . . oe.[c] . . . . . . [FEST.
. . . . . . ob. . . . . . .
. . . . . . ntur. . . . .

Penem[d] antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiam

12 Vet. cod. *nativitas.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *navitas.* Vide Notas.—13 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ficedula.*

NOTÆ

male *penatores* pro *venatores* legebatur. Id innuit vox *piscatores:* lege modo. Pro *ficisedarum*, quod monstrum est, legebat Ful, Urs. *Feci sed cibum dedi.* Ego propius ad scripturam, *sed aurum dedi.* Ait Cato, *postquam nautas ex navibus eduxi, non ex militibus atque nautis feci piscatores et venatores*, hoc est, non eis dixi, ut si edere vellent, vel piscarentur, vel venarentur, sed eis cibum dedi, vel aurum quo cibum pararent: quare certa est conjectura mea. *Dac.*

[b] *Pendere*] Vide 'Dispensatores.' *Ant. Aug.*

[c] ......*oe*] *Pendere pœnas de eo proprie dicebant qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære olim utebantur.* Et ita postea Sched. Glossar. 'pendo pœnas, δίκας τιννύω.' *Dac.*

[d] *Penem*] *Codam* pro *Cauda* usos Veteres notat Marcellus Nonius. Vide 'October.' Et de hoc verbo Cicero epist. 22. lib. IX. Vide 'Peniculi' et 'Penitam.' *Ant. Aug.*

Penem] Versus Nævii, leviuscule contaminati, ita legi debent: *Theodotum compella, qui aris compitalibus Sedens in cœlla circumtecta tegetibus Lares ludentes peni pinxit bibulo.* Quid sit penis bubulus, vide in Conjectaneis; nam male interpretatur Festus. 'Cœna pura,' quam vocat, est, qua fungebantur, cum in casto essent. Glossarium: 'Cœna pura, προσάββατον,' imitatione Gentilium, παρασκευὴν Judæorum ita vocat. *Jos. Scal.*

Penem antiqui] *Penis*, cauda, quod ab animali dependet; inde propter similitudinem *peniculus*, nam caudis ad extergendas mensas, et excutiendum pulverem Veteres utebantur, ut nos hodieque utimur. In Moreto Virgilii: 'Perverrit cauda silices, gremiumque molarum.' Infra 'cœna pura,' quam Festus vocat, est, cum in casto essent, et puriter faciebant. Versus Nævii leviter deformati; sic optime Scal. *Theodotum compella, qui aris compitalibus Sedens in cœlla cir-*

num offa porcina cum cauda in cenis puris offa penita vocatur: et peniculi, queis calciamenta tergentur, quod e codis extremis faciebant antiqui, qui tergerent ea: dictum est forsitan a pendendo. Nævius in Tunicularia:[14] Theodotum compellas, qui aras compitalibus Sedens in cælla circumtectuas tegetibus Lares ludentes peni pinxit bubulo: significat peniculo grandi, id est, coda.

Penem caudam vocabant, unde et offam porcinam [PAUL. cum cauda, offam penitam dicebant: hinc et peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. Penis denique a pendendo vocata est.

Penetrale sacrificium[e] dicitur, quod interiore parte [FEST. sacrarii conficitur: unde et penetralia cujusque dicuntur, et penes nos, quod in potestate nostra est.

Penetralia sunt penatium Deorum sacraria. [PAUL.

Penetrare, penitus intrare.

Peniculi[f] spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ. Penes enim vocabantur caudæ.

Penitam[15] [g] offam Nævius appellat obsegmen[16] [FEST.

14 Id. ibid. *Cunicularia.*—15 Vet. cod. *Poenitam.*—16 Ed. Scal. *absegmen.*

NOTÆ

cumtecta tegetibus Lares ludentes peni pinxit bubulo. Et pessime Festus penem bubulum, grandem peniculum interpretatur, penis bubulus est cauda bubula, qua et ad peniculorum, et ad Muscariorum usum Veteres utebantur. Ad peniculorum usum supra Nævius: ad Muscariorum, Ælian. *ἐκ τούτων δὲ τῶν βοῶν, καὶ τὰς μυιοσόβας ποιοῦνται.* 'Ex illis bobus muscaria faciunt.' *Dac.*

Penem] Glossar. 'Cœna pura, *παρασκευὴ, προσάββατον.*' Augustin. in Joann. 'Acceleratam,' inquit, 'vult intelligi sepulturam ne advesperasceret, quando jam propter parasceuen, quam cœnam puram Judæi Latine usitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.' *Ful. Ursin.*

[e] *Penetrale sacrificium*] Larium Deorum sacrificium, ut opinor, nam et ipsi *penetrales* dicti. *Dac.*

[f] *Peniculi*] Gloss. 'Peniculus, penicillus, *σπόγγος.*' Aliæ Gloss. 'peniculum *σπογγεῖον, σπογγάριον.*' *Idem.*

[g] *Penitam*] Vide 'Penem.' *Ant. Aug.*

Penitam] Arnobius libro VI. 'nænias, offasque penitas:' ubi lego, *tænias.* Sicut in eodem: 'quid tuceta? quid næniæ? quid offæ?' Idem mendum: legendum enim *tæniæ.* Quid essent *tæniæ*, vel *tæniacæ*, vide quæ

carnis cum cauda: antiqui autem offam vocabant abscissum globi forma, ut manu glomeratam pultem.

Pennas [h] antiquos ferunt ex Græco, quod illi πετηνὰ ea, quæ sunt volucria dicant. Item easdem pesnas, et cœsnas.[17]

Pennatas [i] impennatasque agnas, in saliari carmine [PAUL. spicas significat cum aristis, et alias sine aristis agnas novas volunt intelligi.

Penora [k] dicuntur res necessariæ ad victum cotidianum: et locus eorum [18] penarius.[19]

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. *cæsnas*.—18 Vet. lib. *earum*.—19 Scal. et Dac. legendum monent *penarium*.

NOTÆ

superiori anno in Varronem de Re Rustica notavimus. *Jos. Scal.*

Penitam offam] Mire fallitur Scaliger. *Tæniacæ* Varronis non sunt *næniæ* Arnobii. Audi modo ut nænias suas interpretetur Arnobius: 'Quod in secundo situm est,' inquit, respicit enim ad illa, *quid tæniæ*, 'Intestini est porrectio, per quam proluvies editur succis per exsiccata vitalibus: offa autem penita est, cum particula visceris cauda pecoris amputata.' Neque illud de tæniacis unquam Arnobius dicere potuisset, quod de næniis jure dixit, quas etiam intestina jam interpretatus est Festus. De 'penita offa' Plaut. Mil. Glor. III. 1. 'Aufer illam offam penitam.' *Penita* penultima producta, ut differat a *penita*, id est, intima, penultima correpta. *Dac.*

[h] *Pennas*] Vide 'Pœsnis.' *Ant. Aug.*

Pennas] Verba Festi paulo aliter schedæ: 'Pennas antiquos fertur appellasse pecnas ex Græco, quod illi πετηνὰ ea, quæ sunt volucria, dicant. Item easdem pesnas, ut cœsnas.' Optime, πτηνὰ, πετηνὰ, Æolice πτέννα, eliso τ, *penna*. Sed unde *pecnas* ex Græco πετηνά? an πετηνὰ, eliso η, πετνὰ, τ mutato in κ, πεκνὰ, *pecna*, *pedna*, *penna*? Idem.

[i] *Pennatas*] Theophrastus alicubi, in περὶ ἱστορίας φυτῶν, ait a rusticis teneriores spicas ἄθρας vocari. *Jos. Scal.*

Pennatas impennatasque] Spicis pennæ tribuuntur. Agnæ autem minores spicæ in saliari carmine vocabantur, imitatione Græcorum, qui ἄθρας dicunt. Theophrast. lib. VIII. cap. 7. καὶ οἱ στάχυες μικροὶ καὶ τούτους οὓς καλοῦσιν ἄθρας. 'Et parvæ spicæ, etiam illas, quas vocant agnas.' At Joannes Auratus, referente Fruterio lib. II. cap. 8. *Agnas* dictas putavit a Græco ἄχνη, acus, et paleæ minutissimum illud, quod excutitur in tritura. ἄχνη, χ mutata in γ, ἄγνη, *agna*. Pennatæ autem agnæ, quod pennum acutum Veteres dicebant, Isidor. in gloss. 'pennum bis acutum.' *Dac.*

[k] *Penora*] Τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα. Gloss. 'res ad vitam necessariæ:' et Scævola Jurisconsultus: 'Penus quod poculentum et esculentum penarium:' ita enim legendum, non *penarius*. Cella penaria promtuaria.

Pentathlum [l] antiqui quinquartium [20] dixerunt: id autem genus exercitationis ex his quinque artibus constat, jactu disci, cursu, saltu, jaculatione, luctatione.

Penuria [m] est id, quod pæne minus sit [1] quam necesse est.

Penus vocabatur locus in æde Vestæ intimus.

Penus [n] vocatur locus intimus in æde Vestæ tegetibus septus,[2] qui certis diebus circa Vestalia aperitur: ii dies religiosi habentur. [FEST.

Perbitere [o] Plautus pro perire [3] posuit. [PAUL.

Percunctatio [p] pro interrogatione dicta videtur ex [FEST.

20 Vet. lib. *quinquertium*.—1 Vossius, probante Dac. *quod penui minus sit*. —2 In textu Scaligeri extat *segetibus*. *Sæpius qui*, &c. sed legendum monet, ut nos damus, *tegetibus septus*.—3 Quidam legunt *Præbitere: Plautus pro praire*.

NOTÆ

Varr. 'Penarium, ubi penora custodiuntur.' *Penarium* idem quod *cellarium*. Idem.

[l] *Pentathlum*] Græce πένταθλος, et ipsi ludiones pentathli: nam quamvis essent Veteribus octo genera certaminum, nempe 'Stadium,' 125. pass. 'Diaulus,' duplex stadium: 'Dolichus,' 12. stad. vel, ut alii, 24. 'Oplites,' sive 'Oplitodromus' cursus cum armis: 'Cestus,' 'Pancratium,' quod reliqua complectebatur, 'Lucta,' et 'Saltus,' ea vulgo ad quinque referebantur, nempe ad *Pentathlum* sive *Quinquertium*, quæ in unum versum conjecit Simonides: Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην, 'Saltum, cursum, discum, jaculum, luctam.' Vide 'quinquertium.' *Idem*.

[m] *Penuria*] Optime Voss. *quod penui minus sit*. Nam a *penu* deducit *penuria*. Idem.

[n] *Penus*] Festus ait, *Penus vocatur locus intimus*, &c. Vestalia sunt 5. Id. Jun. ex Fastis, et Ovidio, ac Varrone. *Ant. Aug*.

Penus] Proprie *penus*, penarium, et per similitudinem, locus intimus in æde Vestæ; quem tegetibus septum fuisse innuit Ovid. lib. IV. Fast. 'Et paries lento vimine textus erat.' *Dac*.

[o] *Perbitere*] Plaut. in Pseud. 'Eum cras cruciatu maximo se perbitere.' Et in Pœnulo: 'At, ne inter vias Perbiteramus eas mutuo.' Illic 'perire,' hic 'præterire' significat. *Ant. Aug*.

Perbitere] Locus Plaut. est e Pseudol. III. 1. 'Eum cras cruciatu maximo perbitere.' Vide Nonium: in quibusdam legitur *Præbitere: Plautus pro praire*: sed eo usum fuisse Plautum nusquam invenies, sed τῷ *præterbitere*, præterire. Vulgatam igitur lectionem retineo. *Dac*.

[p] *Percunctatio*] Scribitur *percontatio*, a *conto*: et *percunctatio* a *cunctis*, Donat. apud Terent. mihi prior scriptura magis placet, etsi aliter Festus, neque enim per cuncta interrogat, qui vel unicam rem percontatur. *Idem*.

nautico usu, qui conto pertentant, cognoscuntque navigantes aquæ altitudinem. Ob quam causam ait Verrius etiam secundam syllabam per O solere scribi: mihi id falsum videtur: nam est illa percunctatio, quod is, qui curiose quid interrogat, per cuncta visit,[4] ut recte per U literam scribatur.

Percontatio videtur dicta ex usu nautico, quia [PAUL. aquæ altitudinem conto pertentant. Alii volunt percunctationem dici, quod scilicet is, qui curiosus est, per cuncta interrogat.

Percunctatum patrisfamiliæ nomen [q] ne quis servum [FEST. mitteret, lege sanctum fuisse ait Cato in ea, qua legem Orchiam dissuadet.

Perditum est, quod interit,[5] ac recuperari non po- [PAUL. test.

Perediam,[r] et bibesiam Plautus cum dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi, et bibendi.

Perediam, et bibesiam Plautus finxit sua consue- [FEST. tudine, cum intelligi voluit cupiditatem edendi, et bibendi.[6]

Peregere [7] [s] dicebatur expergefacere.

4 'Pro *per cuncta visit* vett. libb. *percunctari sit:* unde optime viri docti *per cunctas res it.*' Dac.—5 Vet. lib. *interiit.*—6 Hæc sunt verba Festi, inquit Scal. licet in vett. libb. non sunt reperta.—7 Legit Scal. *Pergere.* Vet. lib. habet *Peregre.*

NOTÆ

[q] *Percunctatum patrisfamiliæ nomen*] Hujus legis nullum alibi vestigium: notandum tamen illud antiquitatis monumentum, inhonestum et indecorum fuisse apud priscos illos Romanos servum mittere percunctatum patrisfamiliæ nomen, quem morem ex heroicis temporibus manasse verisimile est. *Idem.*

[r] *Perediam*] Plaut. in Curcul. *Ant. Aug.*

Perediam et bibesiam] Eas venuste parasitus quasi provinciarum nomina commentus est. Curcul. act. III. 'Rhodiam atque Lyciam, Perediam et Perbibesiam, &c. Subegit solus intra viginti dies.' *Dac.*

[s] *Peregere*] Lego *Pergere:* unde 'pergiscor:' et compositum 'expergiscor.' *Jos. Scal.*

Peregere] Lego *Pergere:* unde 'pergiscor,' ait Scal. Sed nihil mutandum: *peregere* enim dicebant, a quo 'pergere,' 'pergisci,' 'expergisci.' *Dac.*

Peregrina[t] sacra sunt dicta, quæ ab aliis urbibus [PAUL. religionis gratia sunt advecta.

Peregrina sacra appellantur, quæ aut evocatis diis [FEST. in oppugnandis urbibus Romam sunt conlata,[8] aut quæ ob quasdam religiones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcia Cereris, Epidauro Æsculapii, quæ coluntur eorum more, a quibus sunt accepta.

Peregrinus ager[u] est, qui neque Romanus, neque hostilis habetur.

Peremere alii posuere pro prohibere, alii pro vitiare. [PAUL.

Peremere † [x] Cincius in libro de verbis priscis ait [FEST. significare idem, quod prohibere: at Cato in libro, qui est de re militari, pro vitiare usus est, cum ait: Cum magistratus nihil aliud audet imperare, nequid Consul auspicii peremat.

Peremne[y] dicitur auspicari, qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicato transit.

8 Vet. cod. *conata.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *coacta.*—† *Peremere, &c.* Jos. Scal. in marg. ed. suæ notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex antiquo libro sumta.

NOTÆ

[t] *Peregrina*] Vide Verrium ex Plinio lib. XXVIII. cap. 2. de diis evocatis, de quibus plura Macrob. lib. III. Satur. *Ant. Aug.*

Peregrina sacra] In oppugnationibus, ante omnia Sacerdotes Romani Deum, cujus in tutela esset oppidum, quod obsidebatur, verbis conceptis evocabant, promittebantque illi eundem aut ampliorem locum cultumque. Ex Verrio Flacco docet Plin. lib. XXVIII. cap. 15. Vide Macrob. lib. III. Saturnal. cap. 15. *Dac.*

[u] *Peregrinus ager*] Nam agrorum quinque genera: 'Romanus,' 'Gabinus,' 'Peregrinus,' 'Hosticus,' et 'incertus.' Varr. lib. IV. de L. L. *Idem.*

[x] *Peremere*] Vel *perimere*, non tam *prohibere* vel *vitiare*, quam omnino *tollere*, ab *emo*, tollo. Vide 'surremsit.' *Per* autem intensivum est, et infra in verbis Catonis *perimat* est 'tollat.' A verbo *peremere* sunt, 'perempta,' interfecta, quæ omnino sublata sunt, item 'peremptalia fulgura,' quæ priora vi sua perimunt, i. tollunt: et 'peremtorium edictum,' quod litem perimat, tollat. *Idem.*

[y] *Peremne*] Vide 'Petronia.' *Ant. Aug.*

Peremne] Peremne auspicium duplex: universum populi, cum Idibus Martiis amnem auspicato transiret, et Annæ Perannæ rem divinam faceret, ut annare perannareque commode

Perempta,[z] et interempta pro interfectis[9] poni solet a poëtis. Lucretius: Cum corpus simul, atque animi natura perempta.

Peremptalia[a] fulgura Gracchus[10] ait vocari, quæ superiora fulgura, ut[11] portenta, vi sua perimant duobus modis, prioribus tollendis, aut majore manubia: ut tertia secundæ, secunda primæ cedat. Nam ut omnia[12] superantur fulgure, sic ictum fulgur manubiis vinci.

Perfacul,[b] et persefacul[13] antiqui dicebant, quod [PAUL. nunc facile, et perfacile dicimus: inde permansit in consuetudine facultas.

Perfines,[c] perstringas.[14]

Perfugam,[d] Gallus Ælius ait, qui liber, aut servus, [FEST.

---

9 Ed. Scal. *imperfectis.*—10 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Grenius.*—11 Id. ibid. *aut.*—12 Legendum monet Dac. ut viri docti, *omina.*—13 Legit Scal. *Perfacul, et per se, Facul.* Unica voce legendum monet Dac. *persefacul.*—14 Al. *perfringas.*

NOTÆ

liceret: alterum magistratus: cum scilicet magistratus amnem auspicato transirent, quotiescumque quid in campo agere vellent. Cicero libro II. de divinatione: 'Bellicam rem administrare majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi anni sunt, cum bella a proprætoribus et proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? Itaque nec amnes transeunt auspicato, nec tripudio auspicantur.' *Jos. Scal.*

Peremne] Vide 'Petronia' et 'manalis fons.' Ab hoc autem peremni urbano [vid. Not. Scal.] mos invaluit, uti exercituum duces quovis deinde loco amnes auspicato cum exercitu trajicerent. *Dac.*

[z] *Perempta*] Vide 'peremere.' *Idem.*

[a] *Peremptalia*] Vide 'Postularia' et 'Manubiæ.' *Ant. Aug.*

Peremptalia] Vide 'peremere.' De 'manubiis' suo loco dictum est. *Dac.*

[b] *Perfacul*] Lege, *Perfacul, et per se, Facul*: hoc est, tam compositum *Perfacul,* quam simplex, *Facul.* Levis menda, sed quæ errandi ansam doctis præbuit. *Jos. Scal.*

Perfacul] Sed errat ipse Scaliger: Legendum enim unica voce *persefacul.* Antiqui enim *perse* dicebant pro *per*, sicut et *prose* ἀντὶ τοῦ *pro.* Inde 'prosemurium,' quod postea 'prosimurium.' *Dac.*

[c] *Perfines*] Sched. *Perfines, perfringas*: sed malo *perstringas*: nam proprie de aratoribus, qui aratro finitima arva perstringunt. *Perfines*, pro *perfinias*, duplici conjugatione, ut multa. *Idem.*

[d] *Perfugam*] Glossæ *perfugam* et *transfugam*, αὐτόμολον interpretantur ex mente Ælii. At aliæ glossæ: *transfuga*, ἀποστάτης. Nam proprie *perfuga* dicitur, qui ab hostibus ad nos, *transfuga*, qui a nobis ad hostes discessit, etsi non observatur illud dis-

aut hostis sui [15] voluntate ad hostes transierit, qui idem dicitur transfuga: quanquam sint, qui credant perfugam esse, non tam qui alios fugiat, quam qui ob spem commodorum ad quempiam perfugiat.

Perfuga, et transfuga dicitur, quod ad hostes perfugiat, transfugiat. [PAUL.

Pergite,[e] agite. Virgilius: Pergite, Pierides.

Pergræcari [f] est, epulis et potationibus inservire. Titinius: Hominem improbum, Nunc ruri pergræcatur.

Periculatus sum Cato est usus in dicendo.

*Peric*ulatus sum Cato ait in ea oratione, quam scripsit ad litis Censorias. [FEST.

Perihodos [g] dicitur et in carmine lyrico pars quædam, et in soluta oratione verbis circumscripta sententia, et in gymnicis [h] certaminibus perihodon vicisse dicitur qui Pythia, Isthmia, Nemea, Olympia vicit: a circumitu eorum spectaculorum.

Perimit,[16] adimit, tollit: unde et peremptus, interfectus. [PAUL.

P . . . . . . pellat:[i] a quo etiam . . . . . sus. [FEST.

15 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *sua*.—16 Vet. lib. *Peremit*.

NOTÆ

crimen. *Idem*.

[e] *Pergite*] Virg. Eclog. VI. *Ant. Aug.*

[f] *Pergræcari*] Intemperantius bibere Græcorum more, qui, remotis epulis, majoribus poculis poscebant. Cicer. in III. Verr. 'Fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt majoribus poculis.' Glossæ *pergræcari* exponunt ἑλληνίζειν, alio sensu. *Dac.*

[g] *Perihodos*] Περίοδος, circuitus. Unde in soluta oratione *periodus* dicitur longiori verborum circuitu circumscripta et circumducta sententia, quæ constat membris et incisis; unde a Cicerone, 'ambitus,' 'circuitus,' 'comprehensio,' 'continuatio,' 'circumscriptio' dicitur. Vide Quintilian. lib. IX. cap. 4. In carminibus, non tantum Lyricis, periodus cum sententia et spiritu certo versuum numero terminatur. *Idem*.

[h] *In gymnicis*] Qui Nemea, Pythia, Isthmia et Olympia vicerant, periodo victores dicebantur, et periodum vicisse: νικᾷν τὴν περίοδον Græci dixerunt. Athen. de Herodoto Megarensi: ἐνίκησε τὴν περίοδον δεκάκις, 'periodum decies vicit.' *Idem*.

[i] . . . . *pellat*] Suspicor, *Permissus idem quod promissus appellant, a quo*

Permissus[k] appellatur aries,[17] qui annis compluribus tonsus non est. [PAUL.

Permutatur, id proprie dici videtur, quod ex alio loco in alium transfertur: at commutatur, cum aliud pro alio substituitur: sed ea jam confuse in usu sunt.[18] [FEST.

Perpetem[l] pro perpetuo dixerunt poëtæ. Pacuvius in Iliona: fac, ut cœpisti, hanc operam mihi des perpetem. Oculis traxerim.

Perpetem pro perpetuo dixerunt poëtæ. [PAUL.

Perpetrat,[19] peragit, perficit.

Perpetrat,[m] peragit, perficit. Pacuvius in Teucro: [FEST.

17 Vet. lib. *agnus.*—18 Notavit Scal. hæc quidem esse Festi, licet in vet. lib. non sunt reperta.—19 Vet. lib. *Perpetat.*

NOTÆ

etiam permissus agnus dicitur, qui annis compluribus non est tonsus. Nihil aliud video. Ait Festus *permissum* agnum dici pro *promissum*, id est, cui lana promissa sit, sed mihi non persuadet, cum vix ita dici putem *promissum* agnum. Certe scio, *permissum* agnum eum esse, quem Græci ἀνειμένον dicunt, i. relaxatum, solutum, dimissum, adeoque Deo consecratum et intonsum. *Idem.*

[k] *Permissus*] Vide 'Promissus' et 'Pro.' *Ant. Aug.*

[l] *Perpetem*] *Perpes*, proprie vox auguralis, a *per* et *petere*, sive πέτεσθαι, de ave, quæ volatum non intermittit, unde metaphorice ad alia extenditur, ut Plaut. Amphit. II. 2. 'Ibi cœnavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem.' Inde *perpetim* accusativus, quasi adverbialiter in Gloss. ἑσαεί. Voss. *Dac.*

[m] *Perpetrat*] Mendosus locus, et in ipso veteri libro R. litera notatus, ut error scriptoris significaretur. Pacuvii verba sunt valde mendosa. *Ant. Aug.*

Perpetrat] Non leviter hæc contaminata sunt: quæ, si veterem lectionem proponamus, nullo negotio in integrum restituerimus: vetus lectio, ut admonemur ex notis marginis: *Neque perpetrare precibus imperia, qui detinni patris spartam reponare instat.* Quæ non parum adjumenti nobis ad veritatem indagandam contulerunt. Legimus ergo: *Pacuvius in Teucro: Neque perpetrare precibus, imperio, quiti. et in Niptris: Spartam repedare instat, id si perpetrat. Neque quiti*, hoc est, neque potuerunt. Neque prece, inquit, neque imperio, hoc peragere potuerunt. *Repedandi* verbo alibi utitur. Vide 'Repedare:' videtur tamen Pacuvius *reponere* scripsisse, propter versum. Quæ dicta sunt de Menelao. Sed finem horum explere quidem verbis Festi non pollicemur. Sententiam autem Festi hanc esse putamus: 'Quomodo etiam sine præpositione usi sunt, quod conversum jam in turpem significatum.' Nam *Patrare* turpe verbum est. Catullus, Persius, Glossarium: 'Patrat, μασᾶται, κακεμφάτως, ὡς εἶτ αἰσχρῶς.' Lege, ὡς ἐπ' αἰσχρῶν. *Jos. Scal.*

neque perpetrare precibus imperia[20] qui decimus[1] patris spartam deponere:[2] instat, id si perpetrat: quomodo etiam sine præpositione usi sunt, quod conversum jam *in consuetudinem*[n] *est.*

Perpulit, persuasit, impulit.[o] [PAUL.

. . . . . . *dicendo me. perpulit.* [FEST.

. . . . . . *scilicet compulit.*

Persicum portum[p] Plautus cum ait, mare Euboicum videtur significare, quod in eo classis Persarum dicitur stetisse non procul a Thebis.

Persicum portum, mare Euboicum, quod in eo [PAUL. steterit classis Persarum.

Persicum Plautus dixit peracutum.

Persicus[3][q] peracutum significare videtur, ut Plau- [FEST.

20 Vet. cod. *impetria.*—1 Id. *qui detinni.*—2 Id. *reponare.* Vid. Not.—3 Legendum monent Scal. Dac. ut in vet. cod. *Persibus.*

NOTÆ

[n] *Quod conversum jam in consuetudinem*] Verbo *patrare*, inquit, sine præpositione pro *perficere* Veteres usi sunt, quod nunc in consuetudinem abiit, eo enim frequenter nostri utuntur. Sic 'patrare incepta:' 'patratis consiliis' Sallust. Sic Lucret. Cicer. Tacit. Liv. Sed postea verbum illud inter obscœna: quare Quintil. lib. VIII. cap. 3. 'Sive mala consuetudine in obscœnum intellectum sermo detortus est, ut 'ductare exercitus' et 'patrare bellum' apud Sallust. dicta sancte et antique, ridentur a nobis si Diis placet,' &c. Inde Glossæ: 'Patrat, μασᾶται, κακεμφάτως, ὡς εἶτ' αἰσχρῶς,' lege ex Scalig. ὡς ἐπ' αἰσχρῶν. *Dac.*

[o] . . . . *impulit*] . . . 'Perpulit, persuasit, impulit . . . . dicendo me perpulit . . . . scilicet compulit.' Sched. *Idem.*

[p] *Persicum portum*] Plaut. in Amph. 'Cœnavin' ego in navi in portu Persico?' et alibi. *Ant. Aug.*

Persicum portum] In Amphitruone, I. 1. *Dac.*

[q] *Persicus*] Omnino legendum *Persibus.* Vide tertium Conjectaneum, atque adeo Varronem ipsum in fine libri VI. Versum Plauti ita lege: *Nihil deconciliares illi, nisi quid persibus sapis.* Jos. Scal.

Persicus] Lege ut in vet. cod. *Persibus. Sibus* enim est callidus, et dicitur pro *sopus* vel *sophus*, ut *sispes* pro *sospes.* Vide 'sibus.' Sic apud Varronem 'persibe' lib. VI. 'Persibe, perite, itaque sub hoc glossema Callide subscribunt.' Versus Plauti: *Nihil deconciliares illi, nisi quid persibus sapis.* Versus Nævii corruptissimus est, sed ita proxime ad scripturam recte restitui possit: *Et qui fuerit, persibus captanda est ratio.* Callide, inquit, ineunda est ratio, quis iste fuerit. *Dac.*

tus: Nihil deconciliare sibi, nisi qui persicus sapis. Nævius: Et qui fuerit persicus carpenti est[4] ratio.

Persillum[r] vocant sacerdotes rudiculum picatum, quo unguine flamen Portunalis[5] arma Quirini unguet.[6]

Persillum dicebant vas quoddam picatum, in quo [PAUL. erat unguentum, unde arma Quirini ungebantur.

Personata[s] fabula quædam Nævii inscribitur, quam [FEST. putant quidam primum a (actam)[7] personatis histrionibus: sed, cum post multos annos comœdi et tragœdi personis uti cœperunt, verisimilius est eam fabulam propter inopiam comœdorum actam novam per atellanos, qui proprie vocantur personati, quia jus est iis non

4 Vet. cod. *adst.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *adest.*—5 Vet. lib. *Quirinalis.*—6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *unguit.* Vide inf.—7 In ead. ed. τὸ *actam* abest: in marg. tamen vir doct. conjicit *actam a personatis.*

NOTÆ

[r] *Persillum*] Quod Paulus ait, apertum est, sed an idem Festum sensisse credendum sit, vehementer dubito. *Rudiculum picatum* esse vas, in quo sit unguentum, quærendum arbitror: *flaminis* quoque nomen suspectum est. *Rudiculum* a *rudere* fortasse dictum, et globum piceum, vel picatum significat. *Ant. Aug.*

Persillum] Legendum puto, *Ruduseulum picatum*, hoc est, vas ex cavo informi saxo, quod rudus saxum impolitum sit. Legendum vero, *ex quo, unguine, &c.* Quidam, qui nobis veterum numismatum et aliorum monumentorum libros ediderunt, in iis libris Cantharum Persilli titulo proscripserunt: et Persillum pro Perirrhanterio accipiunt. Risi, cum illa legi, non tantum quod Cantharum nulla ratione moti Persillum vocant: sed etiam quod, cum sententiam suam confirmare vellent, testimonio Festi id facere conati sunt. Lector vero eruditus judicet, quid intersit inter Persillum, et περιῤῥαντήριον: tam profecto, quam inter unguen vel axungiam, et aquam lustralem. *Jos. Scal.*

[s] *Personata*] Videndus Livius initio lib. VII. *Ant. Aug.*

Personata] Quod ait, histriones cogi solitos deponere personam: hoc fiebat, quando exsibilabantur, neque placebant. Macrobius loquens de Pylade histrione: 'Cum in Herculem furentem prodiisset, et nonnullis incessum histrioni convenientem non servare videretur, deposita persona ridentes increpuit: μωροὶ, μαινόμενον ὀρχούμεθα.' *Jos. Scal.*

Personata fabula] Quod ait, &c. ὀρχούμεθα. *Scal.* Atellani vero id jus habebant, ut nunquam personam ponerent. Neque etiam histrionum numero ascribebantur, neque tribu movebantur, stipendiaque, tanquam expertes artis ludicræ, faciebant. Vide Liv. lib. VII. cap. 2. *Dac.*

cogi in scena ponere personam, quod ceteris histrionibus pati necesse est.

Pertisum [t] pro pertesum dixerunt antiqui. [PAUL.

qui paulo. . . . do me. . . . [FEST.

. . . . licet. . . . . .

. . . . sum di. . . . . .

. . . . qui paul. . . . . .

Pertusum [u] dolium dicitur, cum ventrem significat.[8] [PAUL.

Pert*usum* [x] *dolium cum* dic*imus ventrem significamus* [FEST.

. . . .

Perdicitur.[z] . . . .

. . . . *Ennius* L. I. An*nalium*. . .

8 In ed. Rom. pro *ventrem* legitur *venenum*, male, censente Dac. qui ipse legendum suspicatur: *Pertusum dolium cum dicitur, ventrem lenonis significat*, vel *lenonem significat*.

NOTÆ

[t] *Pertisum*] Vide 'Redarguisse.' *Ant. Aug.*

Pertisum] Infra: *Pertisum aliquando media i non e dixerunt: licet irrideatur a Lucilio, quod pertisum diceret, Scipio Africanus, qui Pauli filius fuit*. Vide 'Redarguesse.' Idem Lucilius libro IX. contra hanc Cacozeliam ita legem orthographiæ præscribit: 'Jam puerei venere: e postremum facito, atque i, Ut plureis puerei fiant: i si faci' solum Pupilli, pueri, Lucili: hoc uniu' fiet. Hoc illi factum est uni: tenue hoc facies i. Hæc illei fecere: addes e ut pinguiu' fiat.' Et ita semper in eodem nono libro Lucilii de Orthographia tractatum fuisse notavimus. Adde quod Isidorus scribit: 'Orthographiam, id est, scripturam contra imperitiam librariorum Lucilius poëta primum scripsit.' Hæc ille. *Jos. Scal.*

. . . . *do me*. . . .] Lege ex Scaligero: *Pertisum aliquando media* i *non* e *dixerunt: licet irrideatur a Lucilio, quod pertisum diceret, Scipio Africanus, qui Pauli filius fuit*. Lucilii verba Scipionem irridentis: 'Quo facetior videare et scire plus quam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt.' Vide 'redarguesse.' *Dac.*

[u] *Pertusum*] In edit. Rom. pro *ventrem*, legitur *venenum*. Male. Suspicabar legendum: *Pertusum dolium cum dicitur, ventrem lenonis significat*, vel *lenonem significat*: nam dubio procul alludit locum Plauti Pseudol. I. 3. ubi cum Pseudolus et Callidorus lenonem probris onerassent, neque iis ipse commoveretur, sed ea etiam læte ferret, Pseudolus ait: 'In pertusum ingerimus dicta dolium; operam ludimus.' *Idem.*

[x] *Pertu* . . .] Notas L. I. habes in 'Manes.' Quid sit, quæratur. *Jos. Scal.*

[z] . . . *pes dicitur* . . .] Sched. 'Pes dicitur . . . pede ruit . . . Ennius lib. I. Annalium . . .' forsan notabat hic

Pescia[a] in Saliari carmine, Ælius Stilo dici ait, capitia ex pellibus agninis facta, quod Græci vocent pelles πέσκη neutro genere pluraliter.

Pesestas[b] inter alia, quæ interpretatores[9] dicunt, cum fundus lustratur, significare videtur pestilentiam, ut intelligi ex ceteris[10] possit,[11] cum dicitur: Avertas morbum, mortem, labem, nebulam, impetiginem.

Pesestas dicebatur pestilentia. [PAUL.

Pestifera auspicia[c] esse dicebant, cum cor in extis, aut caput in jecinore non fuisset.

Pestifera auspicia sunt, cum cor in *extis, aut caput* {FEST. *non fuisset* in jocinore.

Pestiferum[d] fulgur dicitur, quo mors exiliumve significari solent.

Petauristas[e] Lucilius a Petauro appellatos existimare vide-

9 Vet. lib. *imprecatores.* Legendum monet Scal. *inter precationes.* Dac. *inter precationem.*—10 Vet. lib. *aliis.*—11 Ed. Scal. *possint.*

NOTÆ

Festus pedem de fluvio dici, ut apud Horat. 'Mollis crepante lympha desilit pede.' Et Lucret. lib. v. 'Qua via secta semel, liquido pede detulit undas.' *Dac.*

[a] *Pescia*] Pellis agnina a Græco πέσκος, quod a πέκος. Hesych. πεσκέων, δερμάτων. Item: πέσκον, ἢ κώδιον ἢ δέρμα. dicitur etiam et πέσκα. *Idem.*

[b] *Pesestas*] *Pestis* pro *perestas*, quasi *perestis* a *peredendo.* Nisi cum Meursio legas *Pestestas*, quomodo 'tempestas,' 'tempus,' &c. Pro *interpretatores*, lege *inter precationem*, ut in edit. Rom. *Precationem* intelligit quæ fiebat dum agri lustrarentur, cujus formula apud Caton. de R. R. cap. 141. et apud Tibull. Eleg. 1. lib. II. *Idem.*

[c] *Pestifera auspicia*] Sic passim de tristibus auspiciis exta sine corde, et jecur sine capite. *Idem.*

[d] *Pestiferum*] Vide 'Postularia.' *Ant. Aug.*

[e] *Petauristas*] Mechanici dicti sunt *Petauristæ*, quia in machina vel rota trajiciebant sese desperata audacia. Martialis: 'Quam rota transmisse toties impacta petauro.' Aristophanes ἐν δαιδάλῳ apud Grammaticos: Ὁ μηχανοποιὸς, ὁπότε βούλῃ τὸν τροχὸν Ἑᾷν ἀνεκὰς, λέγε, χαῖρε φέγγος ἡλίου. Tanquam periculosissimum esse trajicere se per rotam, propterea dixit, o Petaurista, quotiescumque vertes rotam mechanicam, potes supremam dicere vitæ tuæ. Nam et hic quoque μηχανοποιὸς, qui Lucilio Mechanicus. Dictus Petaurista ἀπὸ τοῦ πεταύρου. Est autem πέτευρον seu πέταυρον tabella parieti affixa, ad quam vespere gallinæ se volatu recipiunt, ut pernoctent: quia mechanici isti ad rotam illam se saltu subjiciunt,

tur, cum ait: Sicuti mechanici, cum alto exiluere petauro: at Ælius Stilo, quod in aëre volent, cum ait: Petaurista proprie Græce, quod ii πρὸς ἀέρα [12] πετῶνται.

Petilam suram [f] significat ungulam equi albam. [PAUL.

Petilam suram, siccam, et substrictam vulgo interpretantur.[13] Scævola ait ungulam equi albam ita dici. [FEST.

Petimina,[g] in humeris jumentorum ulcera, et vulgus appellat, et Lucilius meminit, cum ait: Ut petimen naso, aut lumbos cervicibus tangat: eo nomine autem et inter duos armos suis quod est, aut pectus, appellari solitum testatur Nævius in descriptione suillæ, cum ait: petimine piscino qui meruerat.

Petimina, in humeris jumentorum ulcera. [PAUL.

Petissere,[h] petere.

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit πρὸς αὔρας.—13 Ed. Scal. *interpretatur.*

NOTÆ

propterea πεταυρισταὶ dicti. De quo multa aliquando dicemus in Manilium, poëtam eruditissimum. Sumitur et pro saltatore tantum, et eo, qui flexu corporis multa schemata edit. Varro epistola ad Cæsarem: 'Cum vocat Ptolemæum κίναιδον, ἰαονικὸν, πεταυριστὴν, διονῦν, αὐλοποιόν.' Quæ manifesto dicta sunt de Ptolemæo Aulete Rege Ægypti. Locus Varronis in Nonii codicibus depravatus est. Nos, ut legendum putamus, posuimus. *Jos. Scal.*

[f] *Petilam suram*] Non video cur *petilam suram* Scævola 'albam equi ungulam' interpretetur, nam *petilus* est siccus, tenuis, exilis, strigosus, macer, a Græco πέταλον, folium, et quia folia exilia sunt, inde omnia tenuia et strigosa *petala*, *petila* dicta. Lucilius: 'Insignis varis et cruribus atque petilis.' Est igitur apud Nævium *petila sura*, sicca sura et substricta, cujusmodi qui habent equos κακοσκελεῖς, vocat Xenoph. *Dac.*

[g] *Petimina*] Glossarium: 'Petumen, κτήνους ἕλκος.' Servius Danielis paulo aliter: 'Pleiades, signum est ante genua Tauri, quod Græci ὕβον dicunt, id est, petimen.' Mirum autem Festum, ut probaret in suilla esse nescio quid, niti testimonio Nævii, qui dixerit, *petimine piscino*; cum manifesto intelligere videatur, quod κλειδίον in thunno vocabatur. *Jos. Scal.*

Petimina] Dalecampius apud Plin. lib. II. cap. 37. non *petimine piscino*, sed *petimine porcino* legit, hunc Festi locum laudans. *Dac.*

[h] *Petissere*] Pro *petessere*, sæpius petere. Quo usus est Cicer. II. Tuscul. 'Apud quos autem venandi et equitandi laus viget, qui hanc petessunt, nullum fugiunt dolorem.' *Idem.*

Petissere antiqui pro petere dicebant, ea[14] quidem [FEST. forma verbi, qua sunt lacessere et incessere: sed, ut mihi videtur, tum significabant sæpius petere, ut Petissant, sæpius petant.[15] [i]

Petoritum [k] et Gallicum vehiculum esse, et nomen ejus dictum existimant a numero quatuor rotarum: alii Osce, quod ii quoque petora quatuor vocent: alii Græce, sed *Αἰολικῶς* dictum.

Petoritum, vehiculum Gallicum: alii Osce putant [PAUL. dictum, quod hi petora quatuor appellant: quatuor enim habet rotas.

Petrarum[16] genera sunt duo, quorum alterum natu- [FEST. rale saxum prominens in mare, cujus Ennius meminit lib. XI. Alte delata, ceterisque ingentibus tecta: et Livius in centauris: Ubi ego sæpe petris: alterum manufactum, ut docet Ælius Gallus: Petra est, quæ Jovis dextra ac sinistra fornicem expletura est ad libramentum summi fornicis.

Petreia[l] vocabatur quæ pompam præcedens in [PAUL.

14 Vet. lib. *ea*.—15 Vide Notas.—16 *Petrarum, &c.* Jos. Scal. in margine suæ ed. notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta. Idem Ennii versum ita legit: *Alte elata specus, petrisque ingentibu' tecta.* Item Livii, ita: *ubi echo sæpta petris.* Deinde: *Petra est, quæ domus dextra, &c.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *qui locus* pro *quæ Jovis.*

NOTÆ

[i] *Ut Petissant, sæpius petant*] Hæc viris doctis suspecta sunt, qui legunt, *Ut Pitissant, sæpius potant.* Frustra. Neque enim *pitissare* est sæpius *potare*, sed sæpius expuere. Terent. de fastidiosa meretrice: 'pitissando modo vini Quid, quid vini absumsit! sic dicens, asperum, Pater, hoc est, aliud lenius sodes vide.' Non dubito quin hic *petissant* alicunde adducat Festus, ubi *sæpius petant* interpretatur. In Sched. 'Ut retissant sæpius petant,' corrupte *re* pro *pe*. Nisi malis *retissant sæpius retant.* Idem.

[k] *Petoritum*] Recte Æolice dictum ait: *πέτορες*, quatuor. *Jos. Scal.*

Petoritum] Gallicum vocabulum faciunt Varro, Quintilianus, Gellius perperam. Est enim Æolice dictum, nam Æolicum *πέτορες* quatuor, et ab Æolis Osci *petora* accepere. Et Massiliensium, a quibus Galli didicere, dialectus erat Æolica, quippe qui venerant ex Phocea Æolidis urbe; etsi nonnulli eam Ioniæ vindicent. Cambri hodie dicunt *pedwar*, et Britanni Galliæ *penar*. Dac.

[l] *Petreia*] Vide 'Manducus' et 'Citeria.' *Idem.*

coloniis aut municipiis imitabatur anum ebriam, ab agri vitio, scilicet petris, appellata.

Petre*ia vocabatur, quæ pompam præcedens,* aut *in co-* [FEST. *loniis, aut municipiis, imitabatur anum ebriam, ab* agri vitio, *scilicet petris, appellata.*

*Procilli si*ve præcilli[m] *Cato dixit in.* . . . *con-* vertar ad illam. . . . . impudentior. . . . . ntur legationes. . . . . test.

Petronia amnis[n] est in Tiberim profluens[17] quam magistratus auspicato transeunt, cum in campo quid agere volunt, quod genus auspicii peremne vocatur: amnem autem fœminine antiqui enuntiabant.

Petronia, nomen amnis in Tiberim defluentis. [PAUL.

Petrones,[18] a petrarum asperitate et duritia dicti.

Petrones[19][o] rustici fere dicuntur propter vetusta- [FEST. tem, et quod deterrima quæque ac præruptu*s.* . . jam agri petræ vocantur, ut rupices iidem *a rupicis.*

Petulantes,[p] et petulci etiam appellantur, qui protervo

17 Vet. cod. *perfluens.*—18 Vet. lib. *Petronesi.* Ed. Scal. *Petrones rustici.* —19 *Petrones, &c.* Hæc quidem esse Festi inquit Scal. sed non ex vet. lib. sumta. Vide Notas.

NOTÆ

[m] *Procilli sive præcilli*] Hæc sagaciores excitabunt: *procilli* sive *præcilli* forsan utebatur Cato pro præmoveri, sive promoveri. *Idem.*

[n] *Petronia amnis*] Vide 'Catifons,' 'Manalis fons,' et 'peremne.' *Idem.*

[o] *Petrones*] Supple infra: *Deterrima quæque ac prærupta etiam agri petræ vocantur, ut rupices iidem a rupis duritie dicti sunt. Rustici,* inquit, et *petrones* ab asperitate petrarum, et *rupices* a rupe. Tertull. 'Apud rupicem et silvicolam, et monstrorum eruditorem scrupea schola eruditus.' Et non solum *petrones* et *rupices,* sed et *varrones* a varris, qui stipites sunt, non dolati, præduri ac enodes. *Idem.*

[p] *Petulantes*] Illa verba, *et Cornigeras norunt matres agnique petulci,* ita scribenda sunt, ut post *Et,* relinquatur spatium aptum huic nomini *Lucretius:* deinde carmen scribatur, quod etiam refertur a Macrob. lib. VI. Saturn. ex Lucret. lib. II. Afranii quoque videtur esse in fine mendosum. *Ant. Aug.*

Petulantes] Lego in fine, *pedibus convibravit.* Nam *vibrare* neutra significatione, novum non est, sed Veteribus usitatissimum. *Jos. Scal.*

impetu et crebro petunt lædendi alterius gratia. Virgilius quarto Georgicorum: neque oves hedique petulci Floribus insultent: et, Cornigeras norunt matres. . . agnique petulci:[20] et Afranius in Ida: nostrum in conventum, aut consessum ludum, lapsumque petulcum: interdum pro veloci usi videntur antiqui, ut hoc versu intelligi potest: exilivit,[1] quasi petulcus[q] quidam, pedicus convibravit.[2]

PHASCOLA[3 r] appellant Græci, quas vulgus pernas[4] vocat. [PAUL.

PIACULARIA[s] auspicia appellabant, quæ sacrificantibus[5] tristia portendebant; cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, decidisset.[6]

20 Vide infra.—1 Vet. lib. *exiluit.*—2 Scal. et Dac. legunt *pedibus convibravit.*—3 Vett. libb. *Paschola, Phastola, Pharcela.*—4 Vet. cod. *penas.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *peras,* quod probat Dac.—5 Vet. lib. *cum sacrificabant.*—6 Vet. lib. *cecidisset.* Vide Notas.

NOTÆ

Petulantes] *Petulans* et *Petulcus* a *petendo,* ut ab 'hiando,' 'hiulcus.' Cicer. de Repub. lib. IV. 'Itaque a petendo petulantia, a procando, id est, poscendo, procacitas nominata est.' Infra spatium, quod post *matres* relinquitur, post τὸ *et* repræsentandum est. Deest autem nomen *Lucretius.* Sic: *Et Lucretius: Cornigeras norunt matres agnique petulci.* Quem versum refert Macrob. lib. VI. Satur. ex II. Lucretii. *Dac.*

[q] *Exilivit, quasi petulcus*] Lege: *Exilivit quasi petulcus quidam, pedibus convibravit.* Nugatur Scaliger, cum ait *vibrare* et *convibrare* neutra significatione Veteribus usurpari: nam semper activum est, et subintelligitur *se,* ut hic. Porro fallitur etiam Festus cum *petulcus* interpretatur 'velocem.' Nam *pedibus convibravit* quasi *petulcus:* hoc est, sese foras proripuit, pedibus in altum elatis, quasi solent *petulci,* qui pedibus petunt. Tamen ex hac Festi interpretatione Isidorus 'petulcum equum' appellasse videtur velocem, cum scribit, 'petulus equus, qui habet albos pedes.' Scribo *petulcus.* 'Qui habet albos,' id est, velox, ἀργός. Nisi potius scribendum sit: *Petulcus equus, qui habet elatos pedes.* Idem.

[r] *Phascola*] *Quas vulgus peras vocat.* Optime: nam Græcum est φάσκωλον, quod Suidas interpretatur 'Marsupium.' *Idem.*

[s] *Piacularia*] Infra: *Piacularia appellantur veteri loquendi consuetudine, cum hostia fugit: aut in aliam corporis, quam oportuit, partem cecidit.* Manifesto ita scripsit Festus. Pauli tamen Epitome uberius hæc tractat, ut integriore codice usus videatur. *Piaculare* plane est illud Virgilianum: 'qualis fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervice se-

*Piacul*aria app*ellabant auspicia, id est, sacrificia an-* [FEST. *tiqua lo*quendi co*nsuetudine, cum aut hostia ab ara ef*fugit, aut *percussa mugitum dedit, aut in aliam quam* oportuit pa*rtem corporis decidit.*

Piacularis Romæ porta[t] appellatur propter aliqua piacula, quæ ibidem fiebant: vel, ut ait Cloatius,[7] cum ex sacro[8] per aliquem piaculo solvitur, ut aliqua[9] piandi propitiandique causa immolatur.

Piacularis porta Romæ dicta propter aliqua pia- [PAUL. cula, quæ ibidem fiebant.

Piari[u] eos, veluti proprio verbo, ait Verrius, qui [FEST. parum sint animati, cum mentis suæ non sint, et per quædam verba liberantur incommodo.

Piatrix[x] dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam quidam simulatricem, alii sagam, alii expiatricem vocant: et piamenta etiam dicebantur, quibus in expiando utitur.

Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, [PAUL. quam alii sagam vocabant. Piamenta quoque dicebantur, quibus utebantur in expiando.

7 Vet. lib. *Cluentius.*—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *cum facto.*—9 Vet. lib. *alicujus.* Vide Not.

NOTÆ

curim.' *Jos. Scal.*

Piacularia] 'Fugit cum saucius aram Taurus, et incertam excussit cervice securim:' Virg. Hostia vero quæ effugerat, *effugia* dicta. Servius ad illud II. Æneid. 'ad pœnas ob nostra reposcunt Effugia.' 'Verbo sacrorum,' inquit, 'et ad causam apto usus est, nam hostia, quæ ad aras adducta est immolanda, si casu effugeret, effugia vocari veteri more solet.' *Dac.*

[t] *Piacularis Romæ porta*] Quod ad eam purgationes et sacrificia fierent, quæ *piacula* dicebantur. Cloatii, sive Cluentii, verba corrupta sunt. Tentabam: *cum ea facto per aliquem piaculo solvitur, vel ad eam piandi propitiandique causa immolatur.* Idem.

[u] *Piari*] Gloss. 'Piare, ἁγνίζειν, καθαίρειν, ἐξιλάσκεσθαι.' *Idem.*

[x] *Piatrix*] Quam infra 'simulatricem' vocat, eam eodem sensu 'fictricem' vocavit Tertullianus de carn. resurrect. Sic autem dicebatur, quod ea, quæ in sacris suis vera repræsentari non poterant, ficta et simulata adhiberet. Virg. 'Sparserat et latices simulatos fontis Averni.' De quo plura apud Theocritum nos-

Picati [y] appellantur quidam, quorum pedes formati [FEST. sunt in speciem sphingum, quod eas Dorii phicas [10] vocant.

Picena regio,[z] in qua est Asculum, dicta, quod Sabini cum Asculum proficiscerentur, in vexillo eorum picus consederit.

Picta quæ nunc toga dicitur, antea vocabatur pur- [PAUL. purea, eaque erat sine pictura.

Picta [a] quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vo- [FEST.

10 Vir doct. conj. *picas.*

NOTÆ

trum. *Idem.*

[y] *Picati*] Apud Hesychium: φίκα, φίγα, et σφίγγα. Hesiodus in Theogonia φῖκ' ὀλοήν. Lycophron in fine Alexandræ: φίκειον τέρας. *Picas* vero pro *phicas* dici, ut 'Pœnos,' et 'Alpes,' et 'Pilippum,' et 'triumpum,' manifestum est. Hæc etiam Fulvius noster. *Ant. Aug.*

Picati] Sphingem a Doribus *phicam* vocari certum est. Hesych. φίγα, φίκα, σφίγγα. Et etiam mons quem illa insedebat, *Phicius* dictus. Hesiodi Schol. in Aspidi et in Theogon. et Schol. Euripid. in Phœnissis, qui addit, Sphingem habere faciem puellæ, pectus et pedes leonis. Cui consentit Schol. Aristoph. in Ranis. Porro hanc vocem *phica* Bœoti a Phœnicibus accepere, quibus *Picceha*, vel *phiceua*, sapiens, oculatus, auritus. Et ita Sphingem dixere propter sagacitatem, quia mulier fuit acutissima, quæ per gryphos et ænigmata solertissimorum sui ævi ingenia exercebat. Plura vide apud Bochartum in Chanaan. lib. I. cap. 16. *Dac.*

[z] *Picena regio*] A Sabinis ortos Picenos, et a Pico, duce itineris, dictos refert Strab. lib. v. *Picena regio* hodie *Marche d'Ancone.* A Picenis sive Picentibus orti Picentini ad mare Tyrrhenum. *Idem.*

[a] *Picta*] Livius lib. XXX. 'Masinissa toga picta, et palmata tunica donatus,' at lib. XXXI. 'Masinissæ dona missa, vasa aurea, toga purpurea, et palmata tunica.' Ergo 'picta' et 'purpurea' idem. Addit Livius et 'togam prætextam datam.' Sic 'purpurea' est ὁλοπόρφυρος, 'prætexta,' περιπόρφυρος. 'Palmata' erat tantum triumphalis. *Jos. Scal.*

Picta quæ nunc toga] Lege infra, *ejus rei argumentum est duplex picturæ.* Putat hic Festus, togas pictas olim ex pura, et ab omni Phrygionio pigmento nuda purpura constitisse, illiusque purpuræ nitorem et splendorem picturæ locum obtinuisse, eo fretus argumento, quod in æde Vertumni et Consi purpureas duas togas spectarit nullo alterius materiæ pigmento affectas. Sed hoc exemplo nihil probat Festus, nam picta purpura erat triumphalis illa quidem, sed quam tamen omitterent quicumque vellent, uti omiserunt plerique, Fulvius Flaccus, Papirius Cursor, et alii, purpurea tantum toga contenti: cui aliunde, quam ex Phrygionis acus pictura, facile splendor accerrebatur, laticlavio scilicet limbo, et textilis auri plagulis ei circumjecto: aliquoties tamen et picta toga, et purpurea pro eadem sumebantur.

citata est, eaque erat sine pictura, ejus rei argumentum est. . . pictura in æde Vertumni, et Consi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera T. Papirius[11] Cursor triumphantes ita picti sunt. Tunica autem palmata[b] a latitudine clavorum dicebatur, quæ nunc a genere picturæ appellatur.

Pictor[c] Zeusis risu mortuus, dum ridet effuse pictam a se anum γραῦν,[12] cur hoc loco relatum sit a Verrio, cum de significatu verborum scribere propositum habuerit, equidem non video, cum versiculos quoque addere. . . tulerit et ineptos pati, sed nullius Prætoris prætexto nomine, qui tamen sunt ii. Nam quid modi facturus risu denique? Nisi pictor fieri vult, qui risu mortuus est. Λ . . . .

11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *L. Papirius*.—12 Vet. lib. γράνην. mox pro *Prætoris* vir doct. conjicit *auctoris* vel *poëtæ*. Vide Notas.

NOTÆ

Sic Livius togam Masinissæ datam nunc lib. XXX. c. 15. 'Pictam togam,' nunc lib. XXXI. c. 11. 'togam purpuream vocat,' hic splendidioris tantum purpuræ, illic Phrygionis pigmenti habita ratione. Vide Manut. de rebus per epistolam quæsitis lib. II. Ep. 1. *Dac.*

[b] *Tunica autem palmata*] Quomodo *palmata* a latitudine clavorum? An putat Festus palmatam tunicam a laticlavia tunica non differre? Ridiculum: quasi vero triumphantes magnificentiori veste usi non fuissent, quam vulgari, lato clavo. Scilicet non meminerat Festus palmea folia et palmeas coronas Germana fuisse Victoriæ symbola, triumphum exornantia, iisque ex auro tunicas elegantissime descriptas palmatas semper fuisse vocatas. Tamen Manut. lib. II. de reb. per epist. quæs. epist. 4. conatur ostendere latum clavum a palmata tunica non differre; sed frustra. *Id.*

[c] *Pictor*] Sunt hic nonnulla mendosa, quæ non facile emendari possunt. *Ant. Aug.*

Pictor] Legendum, *pictam a se γραῦν*. Et, *cum versiculos ad id retulit, et ineptia pari, et nullius prætexto nomine*. Nam τὸ *Prætoris* frustra emendare conantur, cum conflatum sit ex sequenti voce. Itaque delendum. *Jos. Scal.*

Pictor Zeusis] Delenda est vox *anum*, quasi interpretatio vocis γραῦν. Et deinceps legendum, *cum versiculos quoque de ea re retulerit, et ineptos satis, et nullius prætexto nomine*. Nam illud *Prætoris* sine dubio conflatum ex sequenti voce *prætexto*, ut illud *pretii*, quod in schedis, 'nullius pretii prætexto nomine.' Versiculi a Verrio adducti ita legendi et distinguendi: sunt enim Senarii: *Nam quid modi facturus risu denique Ni pictor fieri volt, qui risu mortuu' 'st.* Dac.

Picum[d] avem[13] quidam dictum putant a Pico rege Aboriginum, quod is solitus sit.[14] . . . . .

Pierides[e] musæ propter amœnitatem, ac solitudinem Pierii montis dictæ videntur, quod[15] eæ secretis locis propter studia liberalia delectentur.

Pierides musæ a Pierio monte dictæ sunt. [PAUL.

Pietatem ut Deos ceteros colebant Romani.

Pietati[f] ædem ab Acilio consecratam aiunt, eo [FEST. loco, quo quondam[16] mulier habitaverit quæ patrem suum inclusum carcere mammis suis clam aluerit, ob hoc factum impunitas ei concessa sit.[17]

Pigere, interdum pro tardari, interdum pro pœnitere poni solet. [PAUL.

13 Jos. Scal. notavit hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta. —14 Ed. Scal. *quo dissolutus sit.*—15 Ead. ed. *quo.*—16 Vet. lib. *quodam.*—17 Vet. lib. *impunitus ei concessus sit.*

NOTÆ

[d] *Picum*] De Pico rege in avem a Circe converso Virg. lib. VII. Æneid. Ovid. lib. XIV. Metam. Hunc optimum augurem fuisse, et picum avem diligentius ceteris observasse, ait Servius ex libris Pontificalib. Vidend. Plin. lib. x. cap. 18. Ex his Festi verba, quæ desiderantur, suspicaberis. *Ant. Aug.*

Picum avem] Quæ hic desunt sic forte supplenda sunt: *A rege Aboriginum, quod is solitus sit eo in auspiciis uti.* Nam Picum Saturni filium optimum augurem fuisse, et picum avem ceteris diligentius observasse tradit Servius ex libris Pontificalibus. 'Hoc fingitur,' inquit, 'quod Picus augur fuit, et domi habuit picum, per quem futura noscebat, quod Pontificales indicant libri.' Idem Isidor. lib. XII. origin. Sed vide infra in fine 'Picus rex.' *Picus* autem ab eodem fonte quo 'phica,' 'pica,' supra in 'Picati:' nempe a *piceha*, videns, id est, Hebraica phrasi, vates. Et ita dictus *Picus*, quod per vaticinia celebris esset, &c. *Dac.*

[e] *Pierides*] Cur musæ dictæ *Pierides*, mire Veteres dissentiunt, aliis a Pierio monte, aliis a Pierio quodam, et aliis aliunde nomen ducentibus. Ego quæ ex assidua lectione discere potui, vel conjectura etiam assequi, breviter exponam. Pieres Thraciæ olim populi fuere, qui, propriis sedibus relictis, Macedoniæ partem aliquam, deinde etiam Bœotiam occupavere, et in Bœotia Heliconem, et antrum Libethridum Nympharum, et in Macedonia Pieriam, et Pimpleam fontes dedicaverunt. Unde Musæ 'Heliconiades,' 'Libethrides,' 'Pierides,' et 'Pimpleides.' Vide infra 'Pimpleides.' *Idem.*

[f] *Pietati*] Eam ædem vovit Manius Acilius Glabrio, qui Proconsule de rege Antiocho triumphavit, dedicavit filius in foro olitorio, et illic sta-

Pignosa,[g] pignora, eo modo, quo Valesii, et Auselii, [FEST. Pinosi, Pilesi [18] dicebantur.

Pila,[h] quæ parietem sustentat, ab opponendo [19] [PAUL. dicta est.

Pilæ,[i] et effigies viriles, et muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis, quod (hunc diem festum) esse Deorum inferorum,[20] quos vocant lares, putarent, quibus tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, et essent his pilis et simulacris contenti.

Pilæ, *et viriles et muliebres effigies in* Compitis *sus-* [FEST. *pendebantur Compitalib. ex lana, quod esse* Deorum *infero-*

18 Vet. cod. *Pinosi*, *Pulisi*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Pinosii, Papisii*. Vide inf.—19 Conjicit Vossius *ab oppilando*.—20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *inferiorum*.

NOTÆ

tuam auratam patris, quæ prima omnium in Italia statua aurata fuit, posuit. Liv. lib. XL. de filia quæ matrem, et de altera quæ patrem, in carcere aluit. Val. Max. lib. v. cap. 4. Hyg. fabula 254. *Ant. Aug.*

Pietati ædem] In foro olitorio. Livius lib. XL. cap. 34. Pub. Victor in 11. regione. Mulierem Xantippen vocat Hyginus, et patrem Myconem: alii Cimonem patrem dicunt. Solinus de matre et filia hanc historiam narrat cap. 7. *Dac.*

g *Pignosa*] Optime viri docti pro *Pinosi, Pilesi*, restituunt *Pinasi, Papisi*. Pinariorum et Papiriorum familia satis nota. *Idem.*

h *Pila*] Structura ex lapidibus, cæmentis aut lateribus ad aliquid sustinendum. Sed quomodo *ab opponendo pila?* Unice placet doctiss. Vossii conjectura *ab oppilando*. *Pilare* enim est stipare, densare, firmare. *Idem.*

i *Pilæ*] Illa verba (*hunc diem festum*) in plerisque libris non sunt. De 'Compitalibus,' et his 'pilis,' vide Macrob. lib. I. Satur. *Ant. Aug.*

Pilæ] 'Manias' vocatas ait Macrobius. Ad earum instar stramentitiæ effigies, quibus objectis tauri irritarentur, vocatæ sunt pilæ. Martialis: 'Jactat ut impositas taurus in astra pilas.' Glossarium: 'Pilæ, ταυριάριοι, ταυροκαθάπται.' Unde proverbialiter 'fœneos' homines dixerat Cicero in principio Cornelianæ, alludens ad has effigies fœneas. 'Postulatur,' inquit, 'apud me prætorem primum de pecuniis repetundis. Prospectat videlicet Cominius, quid agatur, videlicet homines fœneos in medium ad tentandum periculum projectos.' Huc etiam alludebat Varro, cum unam de Menippeis suis proscripsit titulo, 'Ajacis Stramentitii.' Quæ sequuntur, videntur de alia re, quam de *pilis* tractasse. *Jos. Scal.*

Pilæ] Vide in 'Laneæ effigies.' *Pilæ* autem capita tantum dicebantur a Græco πόλος, quomodo omne rotundum πόλον, Græci dicunt, caput etiam humanum, ut ex Polluce certum est. *Dac.*

rum hunc diem festum, quos vocant Lares, *putarent, quib. eo die tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent* liberi, *ponebantur: ut vivis, sic enim invocantur parcerent, et essent his pilis et simulacris con*tenti. . . . .
. . . ipio. . . . . fortu.[k] . .
. . . eris. . . . . nit. . . .
. . . emu. . . . . urbem. . .
. . . annis. . . . . quum pn. . .
. . . n debebat. . . . .

Pilani,[l] pilis pugnantes. [PAUL.

Pilare, et compilare a Græco trahitur. Græci enim fures[1] piletas[2] dicunt.

Pilare[m] et compilare sunt qui Græce originis. [FEST. Græci enim fures piletas.

Pilat,[n] pilos habere incipit: alias pro detrahit pilos, a quo depilati. [PAUL.

Pilates genus lapidis. Cato: Lapis candidior, quam pilates.

1 Ed. Scal. *plures.*—2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. πειράτας.

NOTÆ

[k] .... *ipio.... fortu....*] Nescio cur in editione illa, quæ suppletas lacunas promittit, rudera ista relicta sunt. Nam sic totum ædificium ex Schedis sartum tectum præstari posse arbitror: *Punicæ fortunæ ædem vovisse dicitur Cornelius Scipio, cum Carthaginem obsideret: idem quoque vovit ædem Veneris, quæ cognomentum habuisse dicitur Genitricis, quam dedicavit ubi primum æmulam Romanæ civitatis Carthaginem urbem expugnavit. Quamvis alii dicant aliquot post annis dedicavisse.... Cos. quum Punicæ fortunæ ædem, quam ex voto debebat primam dedicare, locandam non curasset.* Idem.

[l] *Pilani*] Proprie Triarii, totusque eorum ordo pilus dictus. *Idem.*

[m] *Pilare*] Φιλήτης, Hesiodo, et πιλήτης Æolice. *Jos. Scal.*

Pilare, et compilare] *Sunt, qui Græce originis putant. Pilare* prima syllaba producta, furari; Græcis enim φιλήτης, fur dicitur, Hesiod. Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φιλήτῃσι. 'Quicumque mulieri credidit, credidit ille quidem furibus.' Φιλήτης, Æolice, πιλήτης, ab obsoleto, φιλέω, φιλῶ. Unde *pilo, compilo.* Nisi potius *pilare* sit a πιλεῖν, stipare, densare, et postea *pilare,* furari, quia fures stipant ea, quæ furantur. *Dac.*

[n] *Pilat*] Prima correpta. Accius: 'Tunc primum pilabant genæ:' id est, pilis vestiri incipiebant. Inde Gloss. 'pilo, as, τριχόω.' *Idem.*

Pilates[o] lapidis genus, cujus meminit Cato origi- [FEST num libro quinto: Lapis candidior, quam pilates.[3]

Pilea[p] Castori et Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare[4] mos est.

Pilentum, vehiculi genus, quo matronæ ferebantur. [PAUL.

Pilentis[q] et carpentis per urbem vehi matronis [FEST. concessum est, quod cum aurum non reperiretur, ex voto, quod Camillus voverat Apollini Delphico, contulerunt.

Pilumnoe poploe[r] in carmine Saliari, Romani, velut pilis uti assueti: vel quia præcipue pellant hostes.[5]

Pimpleides[6] [s] Musæ, a fonte Macedoniæ dictæ; propter liquoris ejus unicam subtilitatem.[7]

3 Vet. cod. *pelastes*.—4 Vet. lib. *militare*.—5 Vet. lib. *hosteis*.—6 Vett. libb. *Pipleides* vel *Pepteides* vel *Pecteides*.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *felicitatem* vel *facilitatem*.

NOTÆ

[o] *Pilates*] De pilate lapide nihil habeo quod dicam, ita super eo alii omnes scriptores tacent. *Idem.*

[p] *Pilea*] Ideo pileatos eos vocat Catull. 'A pileatis nona fratribus pila.' Et Philo περὶ ἀρετῶν· ποτὲ δὲ πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁπότε ἀσκοῖτο εἰς Διοσκούρους. 'Modo pilea capiti imponebat; cum Dioscurorum personam induebat.' Celebres autem pili Laconici. Pollux lib. I. cap. 10. *Idem.*

[q] *Pilentis*] Vide 'Matronis.' *Ant. Aug.*

Pilentis, et carpentis] Vide Liv. lib. v. cap. 25. *Dac.*

[r] *Pilumnoe poploe*] Hoc est, Pilumni populi. *Jos. Scal.*

Pilumnoe poploe] Pilumni populi, id est, Romani pilumni, id est, Romuli nepotes, qui Romulus a Pilo Pilumnus dictus est a Saliis, ut Mars a Pico Picumnus, et ita intelligendus hic locus, qui Festum fefellit; neque enim *Pilumnoe* est rectus pluralis, ut ille existimavit, sed secundus casus numeri singularis, populus Pilumni, quod Meursio animadversum. *Dac.*

[s] *Pimpleides*] A fonte Pimpleo, qui a Pimplia, quæ civitas et mons est circa Heliconem. Alii in Macedonia ponunt. Thraciæ ascribunt Schol. Callimachi, et Apollonii: idque etiam verum est, si primam eorum locorum originem, non vero situm, respicias. Pieres enim Thracica gens, occupata Macedoniæ quadam parte, inde in Bœotiam irrupere. Ibique Heliconem Musis et antrum Libethridum nympharum dedicarunt. Id obiter innuit Strabo lib. IX. cujus locum describam, quia et insignis est, et omnino ab interpretibus male acceptus. Ἐνταῦθα δ' ἐστὶ τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν, καὶ ἡ Ἵππου κρήνη, καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον, ἐξ οὗ τεκμαίροιτο ἄν τις Θρᾷκας εἶναι τοὺς τὸν Ἑλικῶνα ταῖς Μουσαῖς καθιερώσαντας, οἳ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λείβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν· ἐκαλοῦντο δὲ Πιέρες· ἐκλιπόντων δὲ ἐκείνων, Μακέδονες

Pipatio,[t] clamor plorantis lingua Oscorum.

Pirpit[u] Osce quicquid. [PAUL.

Pisatilem Nævius dixit e Pisis oriundum.

Pisatilem[x] appellat Nævius Pantaleontem e Pisis [FEST. oriundum tyrannum: cum alioqui inde profecti nunc Pisani dicantur.

NOTÆ

νῦν ἔχουσι τὰ χωρία ταῦτα. Εἴρηται δ' ὅτι τὴν Βοιωτίαν ταύτην ἐπῴκησάν ποτε Θρᾷκες, βιασάμενοι τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ Πελασγοὶ, καὶ ἄλλοι βάρβαροι. id est, 'Ibi sunt, in Helicone, fanum Musarum, et Hippocrene, et antrum Libethridum Nympharum, unde conjicere quis possit Thracas fuisse, qui Heliconem Musis consecrarunt, qui et Pieriam quoque, Libethrum, et Pimpleam iis dedicaverunt. Vocabantur autem Pieres, qui cum defecissent, Macedones loca illa obtinuerunt. Id quoque traditum est, Thracas quondam, et Pelasgos aliosque barbaros, vi Bœotis facta Bœotiam istam inhabitasse.' Sed dicet aliquis quomodo ex eo, quod in Helicone sint fanum Musarum et Libethrum, conjicere quis possit Thracas Heliconem Musis consecrasse? Respondeo solos Thracas Musicas artes olim tractavisse, iisque inclaruisse, ut Orpheum, Museum, Thamyrin, eosque primos Musas coluisse, adeoque, cum ex historiis certum esset Thracas loca illa insedisse, prona erat conjectura, eos etiam, non alios, Heliconem consecrasse. Sed et ex sola locorum appellatione ita ratiocinatus est Strabo; nam cum in Helicone esset Libethrum, ex eo collegit Thraças illud consecrasse. Nam Libethrum, Pimpla, ut Olympus et Pieria, Thraciæ fuere loca et montes, ut et ipse Strabo docet alibi. A Pimpleo igitur *Pimpleides*, *Pimpliades*, et *Pipleides*. Varro lib. VI. 'Ita enim ab terrestribus locis cognominatæ, Libethrides, Pipleides, Pimpliades, Thespiades, Heliconiades.' Hinc et Musa *Pimplea*, apud Horat. Od. 26. lib. I. 'Pimplea dulcis.' *Idem.*

[t] *Pipatio*] Pipare Osci dicebant ejulabunde conqueri, voce a cantu Gallorum efficta, quomodo et Græci περικωκύειν. Aristoph. Inde 'pipulus,' et 'pipulum' ploratus. *Idem.*

[u] *Pirpit*] Osci pro *quid*, dicebant *pir* sive *pit*, unde *pirpit*, *quicquid*. Sic iidem 'piam' dicebant pro 'quam,' unde 'quispiam,' 'nuspiam.' Vide 'quispiam.' *Idem.*

[x] *Pisatilem*] *Pisatiles* sunt οἱ Πισᾶται. Memoria lapsus sum olim, qui destitutus codice Festi annotavi *Picenos* olim a Nævio *Pisatiles* dictos, unde etiam hodie fluvium *Pisatellum* dici. Ego plane hallucinatus sum, cum hæc memoriter scribebam: petoque a candidis Lectoribus, ut et hoc, et si quæ similia dicta sunt, quæ mihi cum omnibus communia sunt, qui meminerunt et se homines, et a se nihil humani alienum putant, omnium mihi veniam facere. Porro Pantaleon iste Omphalionis filius fuit, ut ait Strabo, καὶ Πισατῶν ἡγεμών. *Jos. Scal.*

Pisatilem] *Pisatiles* sunt οἱ Πισᾶται, Pisani. Pantaleon iste Omphalionis filius fuit, ut ait Strab. lib. VIII. et Pisanorum dux. Pisa autem Peloponnesi urbs; et regio *Pisates*, de quibus vide Strab. Pausan. Pindari Schol. et Servium ad illud Æneid. 'Alpheæ ab origine Pisæ.' Schedæ habent *pisalitem*, pro *pisatilem*, et ita

Piscatorii ludi vocantur, qui mense Junio fieri solent pro quæstu piscantium trans Tiberim. [PAUL.

Piscatorii [y] ludi vocantur, qui quotannis mense Junio trans Tiberim fieri solent a Prætore Urbano pro piscatoribus Tiberinis, quorum quæstus non in macellum pervenit, sed fere in aream Volcani, quod id genus pisciculorum vivorum datur ei Deo pro animis humanis. [FEST.

Piscatorii ludi dicebantur, qui fiebant pro quæstu piscantium. [PAUL.

Piscatorium æs vetusto more appellatur, quod in monte Albano datur pro piscibus. [FEST.

Piscinæ [z] publicæ hodieque nomen manet, ipsa non extat, ad quam et natatum, et exercitationis alioqui causa veniebat populus, unde Lucilius ait: Pro obtuso ore pugil, piscinensis res est.[8]

8 Vide Notas.

NOTÆ

legendum videtur. *Ful. Ursin.*

[y] *Piscatorii*] Varro lib. v. de Ling. Lat. scribit Volcanalibus popùlum animalia pro se in ignem mittere solitum. Ea autem non mense Junio sed x. Kal. Sept. fiebant. Ovid. tamen lib. VI. Fastor. ludos Tiberinos, et piscatorum refert hoc mense fieri. Sunt, qui scribant non *a PR. urbano*, sed *a populo Ro. urbano* ludos fieri: quod mendum ab indocto librario ad doctos quosdam viros penetravit. In veteri quidem libro, unde ceteri orti sunt, ita est, ut hic scripsimus. Piscem vivum pro anima hominis in sacrificio oblatum, testis est Ovid. lib. III. Fastor. *Ant. Aug.*

Piscatorii ludi] 8. Idus Junii. Ovid. Fast. VI. 'Tertia post nonas removere Lycaona Phœbe Fertur, et a tergo non habet ursa metum. Tunc ego me memini ludos in gramine campi Aspicere, et didici, lubrice Tibri, tuos. Festa dies illis, qui lina madentia ducunt, Quique tegunt parvis æra recurva cibis.' Volcanalibus populum pro se in ignem animalia misisse scribit Varro lib. v. 'Volcanalia a Volcano, quod ei tum feriæ, et quod eo die populus pro se in ignem animalia mittit.' *Dac.*

[z] *Piscinæ*] Lege: *unde Lucilius ait: Obtuso ore, pugil, piscinensis, reses.* Pugiles sunt obtuso ore, propter pugnos, quos in os recipiunt: unde illud: 'os nullum, vel potius pugilis.' Proverbium est apud Plautum in Casina, 'obtuso ore,' vel *obtunso:* cum quis spe vel instituto dejectus, pudore suffunditur ab iis, qui nihil prætERquam in os messem pugnorum, ut loquitur Plautus, reportarunt. *Jos. Scal.*

Piscinæ publicæ] Martial. 'Piscinam peto, non licet natare.' Verba Lucilii sic legebat Scaliger. *Obtuso ore, pugil, piscinensis, reses.* Et ita Schedæ. Turnebus vero lib. XVI. cap. 22. *Obtuso ore pugil piscinensisque resesque.* Dac.

Pistum[a] a pinsendo pro politum[9] antiqui frequentius usurpabant, quam nunc nos dicimus.

Plancæ[b] *dicebantur* tabulæ planæ, ob quam causam [PAUL. *et* Planci appellantur, qui supra modum pedibus plani sunt.

Plaustrum[c] *perculi* dicebant *antiqui ab eo, qui pede* [FEST.

9 Scal. et Dac. legendum monent *pro molitum*.

NOTÆ

[a] *Pistum*] Locus mendosus, et mancus. *Ant. Aug.*

Pistum] Scribe, *pro molitum*. Varro de vita populi Romani libro primo: 'Nec pistoris nomen erat, nisi ejus, qui ruri far pinsebat; nominati ab eo, quod pinseret.' Idem ταφῇ Μενίππου: 'Nec pistorem ullum nossent, nisi eum, qui in pistrino pinseret farinam.' At temporibus ultimis Reip. et deinceps Pistores, ut notum vulgo, οἱ ἀρτοποιοὶ vocabantur. Et Plautus fuit pistor, cum trusatiles molas versando operam locasset. Minutius Felix: 'Octavius homo Plautinæ prosapiæ, ut pistorum præcipuus, ita postremus philosophorum.' Frustra hunc locum Festi suspectum habent docti viri, tanquam integer parum sit, ac mancus. Porro Veteres dicebant *piso*, non *pinso*: quia a Græco πτίσσω, ut alibi notavimus: unde *pisare*, calcare. Seneca Epistola 87. 'in terram non aggessit tantum, sed et calcavit, et pressit: negat quicquam esse hac, ut ait, pisatione melius.' Ita liber doctissimi N. Fabri, quem cum veteribus diligentissime contulit. *Jos. Scal.*

[b] *Plancæ*] *Palancæ* prius dictæ, a Græco φάλαγγες. Vel potius *plancas* a Græco πλάκας, inserto *n*. Gloss. 'plancus, πλατόπους.' *Dac.*

[c] *Plaustrum*] Infra, agebatur manifesto de proverbio, 'Plaustrum perculi.' Ad idque citabatur versus ex Epidico Plauti: 'Epidicus mihi magister fuit. PE. perii, plaustrum perculi:' ut male hodie legatur, *austrum perculi*: quod maximus vir Adrianus Turnebus *haustrum* interpretabatur, idque optime, si ita proverbium efferebant Veteres. Sed cum agnoscatur hic a Festo, item a Donato, ita retinebimus. Male vero proverbium illud interpretatur Erasmus, ut cuivis facile, qui ejus interpretationem legerit, patere potest. Sed illi condonandum, quia ad eam opinionem Donatus male intellectus eum impulit, ac ipsum Erasmum potius, quam plaustrum perculit. Cum alia mente apud Plautum accipiendum sit. Porro non longe ab his verbis scripsisse videtur Festus: *Plaustrum perculi antiqui dicebant, ab iis, qui pedibus onusta plaustra percellebant, hoc est, evertebant .... id quod apud Plautum dicitur. Epidicus mihi magister fuit. Perii: Plaustrum perculi.* Videtur Erasmus sentire, ut non dicatur de eo, qui imprudens negotium evertit: sed de eo, qui prius rem præparat, quam eam alioqui aggrediatur: ut de rusticis, qui priusquam plaustrum exonerent, plaustrum ipsum percellunt: propterea proverbium efferebatur, 'Bene plaustrum perculi:' Bene rem conficiam, cum eam prius mihi subegerim. At quomodo apud Plautum legitur,

onusta plaustra perculit, id est, evertit, quod postea abiit in proverbium, id quod a Plauto in Epidico commode relatum est; Epidicus *mihi magister fuit perii pæne plaustr*um perculi.

Planta oleaginea est virga foliata ex olea deplantata.

Plantæ [d] semina olerum,[10] quod plana sunt: et appellantur etiam ex simili plantæ nostrorum pedum. [PAUL.

Plantæ appellantur semina olerum quod planæ sunt, ut appellantur plantæ nostrorum pedum ex causa simili. [FEST.

Plauti [11] [e] appellantur canes, quorum aures languidæ sunt ac flaccidæ, et latius videntur patere. [PAUL.

*Plauti appell*antur *canes quorum aures languidæ sunt ac flaccidæ, ut latius videa*ntur *patere q*uæ. . . . e. . . *uni*. . . . . . *cis*. [FEST.

Plebeiæ [f] Pudicitiæ sacellum in vico Longo est, quod cum

10 Vet. lib. *olearum*.—11 Ed. Scal. *Plaudi*.

NOTÆ

non potes ita accipere. Ridiculum enim si dicas: *Perii: bene plaustrum perculi.* Neque sane quomodo servus apud Terentium loquitur: accipiendum enim semper de eo, qui evertit, et perturbat rem. Quare non *Bene perculi*, sed, *Pene perculi* legendum: quod indicatur verbo 'perculeris:' est enim, ut Grammatici loquuntur, potentiale: hoc est, *Pene perculisti.* ἤδη τραχηλίσειας, ἤδη πρηνίξειας ἄν με. Vide unius voculæ ignoratio, vel potius unius literulæ menda, magnum Virum quam absurde pronuntiare coëgit! Nam quis putaret plaustra prius everti, ut facilius exonerentur? Sed homines sumus: neque propterea magni Viri manibus juveniliter insultandum. *Jos. Scal.*

Plaustrum perculi] Hodie apud Plautum vox *pæne* non apparet, quæ tamen hinc supplenda. *Dac.*

[d] *Plantæ*] *Planta* pedis a *plano*, nempe a Dorico πλάτα, pro πλάτη, inserto *n*, *planta*. At *planta* pro stirpe, a *palanta*, quod a *palus*, ut olim *planta* fuerit stirps, quæ pangeretur, vel potius *planta* ab Æolico βλάττη, inserto *n*. Voss. Sed verum esse possit, quod ait Festus, stirpes plantas vocatas a similitudine plantarum nostrarum, cum et ipsæ *pedes* etiam dicantur. Nam 'betæ pedes' dicit Varro de R. R. 'betacei pedes' Apicius. Et in Glossis legitur 'pastinaceus, betaceus,' nempe subintelligitur pes. *Idem.*

[e] *Plauti*] A Græco πλατὺς, et prius dictum fuit *plotus*, postea *plautus*. Plauti autem dicebantur homines pedibus planis. Vide 'Ploti.' *Idem.*

[f] *Plebeiæ*] Pompeii verbis addi potest, quod Livius scribit lib. x. 'Insignem supplicationem fecit certamen in sacello pudicitiæ patriciæ, quæ in foro Boario est ad ædem ro-

Virginia patricii generis fœmina convivio [12] facto inter et plebem. . . . .
. . . . . sul. . . . .
. . . . . qu. . . . bit. . . .
. . . . . sere. . . . eo ju. . .

Plebeiæ pudicitiæ sacellum Romæ, ut sacra cetera, colebatur. [PAUL.

Plebeii Ædiles dissidente plebe a patribus sunt creati.

Plebei Ædiles [g] *non minus populi*que plebei scito, *quæ* [FEST.

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *connubio*. Dac. conj. *convicio*.

NOTÆ

tundam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam A. F. patriciam plebeio nuptam L. Volumnio Cos. matronæ, quod e patribus enupsisset, sacris arcuerant.' Et postea: 'In vico Longo, ubi habitabat, ex parte ædium, quod satis esset loci modico sacello, exclusit, aramque ibi posuit; et convocatis plebeis matronis, conquesta injuriam patriciarum: 'Hanc ego aram,' inquit, 'Pudicitiæ Plebeiæ dedico,' &c. Eodem ferme ritu et hæc ara, quo illa antiquior, culta est, ut nulla, nisi spectatæ pudicitiæ matrona, et quæ uni viro nupta fuisset, jus sacrificandi haberet. Vulgata dein religio a pollutis, nec matronis solum, sed omnis ordinis fœminis, postremo in oblivionem venit.' A Festo historia aliter paulo narrari videtur. *Ant. Aug.*

Plebeiæ Pudicitiæ sacellum] Quæ infra desunt, integra præstari difficile. Videtur tamen Festus hæc, vel his similia, scripsisse: *Plebeiæ pudicitiæ sacellum in vico Longo est, quod, cum Virginia, Patricii generis fœmina, connubio facto inter patres et plebem, nam patricia plebeio homini Lucio Volumnio consuli nupserat, dedicasset, eodem ritu quo sacellum patriciæ pudicitiæ cultum est, ut matrona, quæ uni viro tantum nupserat, sacrificandi in* eo *jus haberet*. Hæc ita odoratus sum ex Livio lib. x. cap. 23. 'Insignem,' inquit, 'supplicationem,' &c. [Vid. Not. Ant. Aug.] Unde et pro *convivio* quod supra legitur, et in Sched. non male restituas *convicio*. Dac.

g *Plebei Ædiles*] Quod Paulus in epitome scribit, verum esse constat ex Dionys. lib. VI. nam, cum primum seditio inter plebem et patres sedata est, et Tribunos plebis, et Ædiles tum primum a plebe creatos confirmarunt. Nomina tum Ædilium non accepi; neque arbitror ea esse, quæ Festus refert: hæc enim scribit eorum fuisse, qui septem quasdam res faciendas curaverunt. Quænam vero hæ septem res fuerint, nondum divinare potuimus; arbitramur autem septem tabernas fuisse, quæ in foro fuerunt, postea quinque appellatæ. De quibus Liv. lib. XXVI. 'Interrupit hos sermones nocte, quæ pridie quinquatrus fuit, pluribus simul locis circa forum incendium ortum: eodem tempore septem tabernæ, quæ postea quinque, et argentariæ, quæ nunc novæ appellantur, arsere.' De eisdem in lib. de Regionibus Urbis

de eo magistratu creando suffragium tu*lit*, *ut sacris ædibus præessent* sunt constitu*ti*, *quos Trib. plebis ministros fuisse dic*unt, qui una cum *plebeis Ædilibus sunt creati*, *dissid*ente plebe a pa*tribus: ii tabernas fecerunt q*uas vocant no*vas*, *nos autem quinque dicimus e*as esse et septem ferun*tur*, *et plebeios quidem appella*mus a genere magistratus: eas enim faciendas curaverunt M. Junius Brutus, Q. Oppius Ædiles plebis.

Plebeium [h] magistratum neminem capere licet, nisi qui ex plebe est: *cujus generis est omnis magistratus qui appellatur i*sto nomine.

Plena sue [i] Tellu*ri matri sacrificabatur*, *quod pecudis* id genus cum seritu*r* [13] *satis inimicum*, *quia rostro semen* fodiendo corrum*peret*.

13 Ed. Scal. *seretur.*

NOTÆ

Sexti Rufi mentio fit. *Ant. Aug.*

Plebei] Infra: *Plebei ædiles, qui plebei scito, quæ de eo magistratu suffragium tulit, ab illa sunt constituti..... unt, qui una cum Tribunis plebei creati sunt, dissidente plebe a patrib. Ii fecerunt tabernas, quas novas vocant, nos autem quinque dicimus eas, et septem feruntur. Et plebeias vocamus a genere magistratus.* Jos. Scal.

Plebei Ædiles] Constat Ædiles plebis una cum ipsis Tribunis plebis institutos fuisse, anno Urbis conditæ CCLXXI. plebs enim Tribunos suos nacta, hoc amplius petiit (inquit Dionysius lib. VI.) ut duos e plebe creare sibi liceret, qui Tribunis velut administri et adjutores essent, quique eas causas cognoscerent, quas illi commisissent. Itaque hi primi Ædiles plebis appellati. De septem tabernis, quæ postea *quinque* et *novæ* vocatæ sunt, Livius XXVI. cap. 27. *Dac.*

[h] *Plebeium*] Infra: *Plebeium magistratum neminem licet capere, nisi qui ex plebe est: cujus generis est omnis magistratus, qui isto nomine appellatur.* Intelligit tribunatum plebis, et ædilitatem plebis. *Jos. Scal.*

[i] *Plena sue*] Telluri gravida sue sacrificari docet Ovid. lib. I. Fastor. 'Placentur frugum matres, Tellusque, Ceresque, Farre suo gravidæ, visceribusque suis.' Item forda bove, Fordicidiis. Idem lib. IV. 'Nunc gravidum pecus est, gravidæ quoque semine terræ, Telluri plenæ victima plena datur.' Arnob. lib. VII. ita emendandus: *Telluri matri scropha ingens immolatur forda*, non *feta*. Cur sus immolaretur, videtur Festus reddere rationem; quia cum sereretur, rostro suo sata corrumperet: quod Ovid. etiam explicat lib. XV. Metam. et lib. I. Fastor. *Ant. Aug.*

Plena sue] Plena sue Telluri sacrificabatur, quia pecudis id genus, cum seritur, rostro semen fodiendo corrumpere solet. *Jos. Scal.*

Plena sue] Hunc morem fuse Ovid.

Plentur[k] antiqui etiam sine præpositionibus dicebant. [PAUL.

Plera[l] dixisse antiquos, testis est Pacuvius, cum ait: Plera pars pessumdatur. [FEST.

Plexa,[m] colligata significat ex Græco, cui nos etiam præpositionem adjicimus, cum dicimus perplexa.

Plexa colligata, inde et perplexa. [PAUL.

Plisima[14] [n] plurima.

Plorare,[o] flere, inclamare, nunc significat, et cum [FEST.

14 Vet. lib. *Plusima.*

NOTÆ

I. et IV. Fast. et lib. XV. Metamorph. Sic Libero caper immolabatur, quia vites ab eo comestæ sunt. Servius II. Georg. 'Per contrarietatem victimæ numinibus immolantur, ut porca, quæ obest frugibus, Cereri: et caper, qui obest vitibus, Libero.' *Dac.*

[k] *Plentur*] Ab obsoleto *pleo*, unde 'compleo,' 'depleo,' 'impleo.' *Idem.*

[l] *Plera*] Pacuvius in Teucro apud Priscian. lib. V. 'Periere Danai, plera pars pessundata est.' *Ant. Aug.*

Plera] Ab obsoleto *plerus.* Dac.

[m] *Plexa*] A *plecto*, quod a Græco πλέκω, connecto, colligo. *Idem.*

[n] *Plisima*] Vide supra in 'Pignosa.' *Idem.*

[o] *Plorare*] Verba legis Romuli mendosa sunt, *si nurus sacra Divis parentum esto*: et deesse arbitror aliquid hujusmodi: *Si nurus incestum passa, non plorassit, sacra Divis parentum esto.* Ant. Aug.

Plorare] Longum est toties indicare errores, cum id tempus, et chartam lucri facere possimus, et in continenti emendationem apponere. Trajectiones igitur, et alia errata ita restituimus: In Regis Romuli, et Tatii, et Servii Tullii legibus hæc est: SEI. PARENTEM. PVER. VERBERIT. AST. OLOE PLORASSINT. (parentes) PVER. DIVEIS PARENTVM. SACER. ESTO. SEI. MVRVS SACRA. DIVEIS. PARENTVM. ESTO. Ecce, quæ in citandis regum nominibus trajecta erant, ea suo loco reddimus. VERBERIT, pro 'verberet.' Ita semper in XII. Nam et eo modo VINDICIT, pro 'vindicet:' sed et *Edim*, pro 'Edam' dicebant. OLOE. pro OLI una L. qui non geminabant, ut postea, cum dixerunt OLLI. sed plurali OLOE dictum, ut 'Pilumnoe poploe:' hoc est, 'Pilumni populi.' Supra idem Festus monuit AB OLOES, pro, *illis* dictum. Altera luxatio in altero legis membro facta erat. Importune enim ultima clausula loco mota erat. Vocem *parentes* circulo inclusimus, neque majusculis literis perscripsimus. Est enim Glossema pertinens ad OLOE: ne forte scilicet perperam illud OLOE acciperetur: quod Veteres, cum citarent leges antiquiss. propter obscuritatem, aut verborum insolentiam factitabant: ut in illa lege: REM. VBEI. PAGVNT. ORANTO NEI. PAGVNT. ANTE. MERIDIEM. IN FORO. AVT. IN. COMITIO. CAVSSAM CONICIVNTO. (cum perorant ambo præsentes) POST. MERIDIEM. PRÆ-

præpositione implorare, id est, invocare: at apud antiquos plane inclamare: in Regis Romuli, et Tatii [15] legibus: SI NURUS SACRA DIVIS PARENTUM ESTO: et in Servii Tullii hæc est: SI PARENTEM PUER VERBERIT, AST OLLE PLORASSIT PARENTES, PUER DIVIS PARENTUM SACER ESTO, id est, clamarit, dixit.

Ploti [p] appellantur, qui sunt planis pedibus: unde [PAUL. et poëta Attius, quia Umber Sarsinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus est dictus: soleas quoque dimidiatas, quibus utebantur in venando, quo planius pedem ponerent, semiplotia appellabant.

Ploti appellati sunt Umbri pedibus planis *quod essent.* [FEST. *Unde soleas dimidiatas qui*bus utuntur in venando *quo planius pedem* [16] *ponerent, Voc*ant semiplotia, et *ab eadem causa M. Acti*us poëta, quia Umber Sarcinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus cœptus est dici.

Ploximum [17] [q] appellari ait Catullus, capsum [18] in cisio,

15 Ed. Scal. *Latii.*—16 Ead. ed. *pedes.*—17 Alii *Ploxinum;* alii *Ploxemum.* —18 Ed. Scal. *captum.*

NOTÆ

SENTE. AMBOBVS. LEITEM. ADDICITO. (si ambo præsentes) SOL. OCCASVS. SVPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Et in Actionib. apud Varronem: EXTRA. SVRDAM. LVSCAM. MINAM. (id est, ventre glabro.) Sed de his alias fusius. Nos hæc produxisse contenti sumus. *Jos. Scal.*

Plorare] Scaliger vix dimidium negotii confecit: verba enim Festi ita trajecta sunt, ut ex iis nullus, nisi perobscurus, sensus eliciatur. Lego itaque: *plorare, flere nunc significat, at apud antiquos plane inclamare, et cum præpositione implorare, inclamare, id est, invocare. In regis Romuli, &c.* Nunc omnia plana; sed non prætereundum in lege Numæ pro *esto*, schedas habere *estod.* Quomodo antiquos scripsisse tradit Quintilian. lib. I. cap. 7. 'Ut Latinis veteribus D plurimis in verbis ultimam adjectam, quod manifestum est etiam ex columna rostrata quæ est C. Duilio in foro posita:' in ea columna legitur, *altod, marid, pugnandod.* Dac.

[p] *Ploti*] Quantum ex his colligere possumus, *Plotum* esse Umbricam vocem apparet. *Jos. Scal.*

Ploti appellati] Sic supra *Plauti,* canes, quorum aures latius patent. Nam *Ploti* et *Plauti,* sunt ejusdem originis, quod autem infra putat Festus *semiplotia,* a *semi* et *ploto,* appellata fuisse, id vero falsum est; *plotia* enim et *semiplotia* calcei sunt, qui Græcis βλαύτια et ἡμιβλαύτια dicuntur. *Dac.*

[q] *Ploximum*] 'Catullus ploxenum circa Padum invenit,' inquit Quinti-

Plentur[k] antiqui etiam sine præpositionibus dicebant. [PAUL.

Plera[l] dixisse antiquos, testis est Pacuvius, cum ait: Plera pars pessumdatur. [FEST.

Plexa,[m] colligata significat ex Græco, cui nos etiam præpositionem adjicimus, cum dicimus perplexa.

Plexa colligata, inde et perplexa. [PAUL.

Plisima[14][n] plurima.

Plorare,[o] flere, inclamare, nunc significat, et cum [FEST.

14 Vet. lib. *Plusima.*

NOTÆ

I. et IV. Fast. et lib. XV. Metamorph. Sic Libero caper immolabatur, quia vites ab eo comestæ sunt. Servius II. Georg. 'Per contrarietatem victimæ numinibus immolantur, ut porca, quæ obest frugibus, Cereri: et caper, qui obest vitibus, Libero.' *Dac.*

[k] *Plentur*] Ab obsoleto *pleo*, unde 'compleo,' 'depleo,' 'impleo.' *Idem.*

[l] *Plera*] Pacuvius in Teucro apud Priscian. lib. V. 'Periere Danai, plera pars pessundata est.' *Ant. Aug.*

Plera] Ab obsoleto *plerus.* Dac.

[m] *Plexa*] A *plecto*, quod a Græco πλέκω, connecto, colligo. *Idem.*

[n] *Plisima*] Vide supra in 'Pignosa.' *Idem.*

[o] *Plorare*] Verba legis Romuli mendosa sunt, *si nurus sacra Divis parentum esto:* et deesse arbitror aliquid hujusmodi: *Si nurus incestum passa, non plorassit, sacra Divis parentum esto.* Ant. Aug.

Plorare] Longum est toties indicare errores, cum id tempus, et chartam lucri facere possimus, et in continenti emendationem apponere. Trajectiones igitur, et alia errata ita restituimus: In Regis Romuli, et Tatii, et Servii Tullii legibus hæc est: SEI. PARENTEM. PVER. VERBERIT. AST. OLOE PLORASSINT. (parentes) PVER. DIVEIS PARENTVM. SACER. ESTO. SEI. NVRVS SACRA. DIVEIS. PARENTVM. ESTO. Ecce, quæ in citandis regum nominibus trajecta erant, ea suo loco reddimus. VERBERIT, pro 'verberet.' Ita semper in XII. Nam et eo modo VINDICIT, pro 'vindicet:' sed et *Edim*, pro 'Edam' dicebant. OLOE, pro OLI una L. qui non geminabant, ut postea, cum dixerunt OLLI. sed plurali OLOE dictum, ut 'Pilumnoe poploe:' hoc est, 'Pilumni populi.' Supra idem Festus monuit AB OLOES, pro, *illis* dictum. Altera luxatio in altero legis membro facta erat. Importune enim ultima clausula loco mota erat. Vocem *parentes* circulo inclusimus, neque majusculis literis perscripsimus. Est enim Glossema pertinens ad OLOE: ne forte scilicet perperam illud OLOE acciperetur: quod Veteres, cum citarent leges antiquiss. propter obscuritatem, aut verborum insolentiam factitabant: ut in illa lege: REM. VBEI. PAGVNT. ORANTO NEI. PAGVNT. ANTE. MERIDIEM. IN FORO. AVT. IN. COMITIO. CAVSSAM CONICIVNTO. (cum perorant ambo præsentes) POST. MERIDIEM. PRÆ-

præpositione implorare, id est, invocare: at apud antiquos plane inclamare: in Regis Romuli, et Tatii [15] legibus: SI NURUS SACRA DIVIS PARENTUM ESTO: et in Servii Tullii hæc est: SI PARENTEM PUER VERBERIT, AST OLLE PLORASSIT PARENTES, PUER DIVIS PARENTUM SACER ESTO, id est, clamarit, dixit.

Ploti [p] appellantur, qui sunt planis pedibus: unde [PAUL. et poëta Attius, quia Umber Sarsinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus est dictus: soleas quoque dimidiatas, quibus utebantur in venando, quo planius pedem ponerent, semiplotia appellabant.

Ploti appellati sunt Umbri pedibus planis *quod essent.* [FEST. *Unde soleas dimidiatas qui*bus utuntur in venando *quo planius pedem* [16] *ponerent, Voc*ant semiplotia, et *ab eadem causa M. Acti*us poëta, quia Umber Sarcinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus cœptus est dici.

Ploximum [17] [q] appellari ait Catullus, capsum [18] in cisio,

15 Ed. Scal. *Latii.*—16 Ead. ed. *pedes.*—17 Alii *Ploxinum;* alii *Ploxemum.* —18 Ed. Scal. *captum.*

NOTÆ

SENTE. AMBOBVS. LEITEM. ADDICITO. (si ambo præsentes) SOL. OCCASVS. SVPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Et in Actionib. apud Varronem: EXTRA. SVRDAM. LVSCAM. MINAM. (id est, ventre glabro.) Sed de his alias fusius. Nos hæc produxisse contenti sumus. *Jos. Scal.*

Plorare] Scaliger vix dimidium negotii confecit: verba enim Festi ita trajecta sunt, ut ex iis nullus, nisi perobscurus, sensus eliciatur. Lego itaque: *plorare, flere nunc significat, at apud antiquos plane inclamare, et cum præpositione implorare, inclamare, id est, invocare. In regis Romuli, &c.* Nunc omnia plana; sed non prætereundum in lege Numæ pro *esto*, schedas habere *estod.* Quomodo antiquos scripsisse tradit Quintilian. lib. I. cap. 7. 'Ut Latinis veteribus D plurimis in verbis ultimam adjectam, quod manifestum est etiam ex columna rostrata quæ est C. Duilio in foro posita:' in ea columna legitur, *altod, marid, pugnandod.* Dac.

[p] *Ploti*] Quantum ex his colligere possumus, *Plotum* esse Umbricam vocem apparet. *Jos. Scal.*

Ploti appellati] Sic supra *Plauti,* canes, quorum aures latius patent. Nam *Ploti* et *Plauti,* sunt ejusdem originis, quod autem infra putat Festus *semiplotia*, a *semi* et *ploto*, appellata fuisse, id vero falsum est; *plotia* enim et *semiplotia* calcei sunt, qui Græcis βλαύτια et ἡμιβλαύτια dicuntur. *Dac.*

[q] *Ploximum*] 'Catullus ploxenum circa Padum invenit,' inquit Quinti-

capsave[19] cum ait: gingivas vero ploximi habet veteris.

Ploximum casam dixerunt.

Plutei[r] crates corio crudo intentæ, quæ solebant [PAUL. apponi militibus opus facientibus: et appellabantur militares: nunc etiam tabulæ, quibus quid præsepitur, eodem nomine dicuntur.[20]

Plutei dicuntur crates corio[1] *cru*do intentæ *quæ sole-* [FEST. *bant apponi militibus* opus facientibus *et appellabantur militares:* nunc etiam tabul*æ, quibus quid præsepitur, eodem* nomine dicun*tur*.

19 Vet. lib. *capsamve*.—20 Vet. lib. *significantur*.—1 Ed. Scal. *coreo*, et mox *opponi* pro *apponi*.

NOTÆ

lian. lib. I. cap. 10. *Capsum* autem *in cisio, capsave*, quid sit ignoro. Cisium vehiculi genus esse duarum rotarum scribit Nonius, quo verbo Cicero usus est in Orat. pro Sex. Roscio, et Philipp. II. Si quis *cantum* pro *capsum* scribat, existimans id esse ferrum, quo rotæ vinciuntur, ita enim Quintilianus verbum id a Persio usurpatum interpretatur, is quidem aliquid dixerit: me tamen subscriptorem non habebit: id enim si Quintilianus sensisset, non usus fuisset verbo inveniendi, sed appellandi; et addidisset, *pro eadem re*, aut aliquid hujusmodi. *Ant. Aug.*

Ploximum] De hoc satis alibi. *Capsum in cisio*, vulgo in Gallia *tumberellum* vocamus, quod capsæ specie sit. Utitur et Vitruvius. Πείρινθα καὶ ὑπερτερίην Homerus vocat. *Sirpiculum* etiam veteres Latini, si ex vitili materia. *Jos. Scal.*

Ploximum] *Capsum in Cisio*, vulgo *tumberellum* vocamus, estque transpadanum vocabulum. Innuit Quintilian. lib. I. cap. 5. 'Sicut Catullus ploxemum circa Padum invenit.' Vossius ait forsan esse a πλόξιμον, πλόκιμον, a πλέκω, necto, quod vimine plecti soleret. Cisium autem vehiculi biroti genus, proprium Gallæ Cisalpinæ. *Dac.*

[r] *Plutei*] Glossarium: 'Pluteus, παράθεμα, ἀνάκλιτον, θυμέλη πλοίου, ἐγγώνιον τρικλίνου.' Etiam Martialis τὸ ἀνάκλιτον τῆς κλίνης ita vocat: 'Namque puer pluteo vindice tutus erat.' Aliæ Glossæ, 'Pluteum, γυψοπλαστία.' *Jos. Scal.*

Plutei] Fuere olim e tabulis et asseribus, postea vero pluteos fecere e cratibus corio intentis. Formam describit Veget. lib. IV. cap. 15. 'Plutei dicuntur, qui ad similitudinem apsidis contexuntur e vimine, et ciliciis vel coriis proteguntur, ternisque rotulis, quarum una in medio, duæ in capitibus apponuntur, in quamcumque partem admoventur, more carpenti.' Plutei item tabulæ omnes, quibus aliquid præsepitur. Et hæc forsan prima notio. Nempe a πλάξ, tabula: utramque significationem glossæ amplecti videntur, cum *pluteum* exponunt παράθεμα. Inde etiam *pluteus* fulcrum tori, lecti latus interius. *Dac.*

Pœsnis,[2][s] pœnis, ut casmenas dicebant pro camenis, et cæsnas pro cænis.

Polet,[t] pollet: quia nondum geminabant antiqui consonanteis.

Polimenta testiculi porcorum dicuntur, cum castrantur: a politione vestimentorum, quod similiter, ut illa, curantur. [PAUL.

Polimenta[u] *ait Verrius antiqui* dicebant testiculos porcorum, cum eos castrabant: a politione segetum, aut vestimentorum: quod similiter, atque illa, curentur. [FEST.

Polit,[3] pila ludit. [PAUL.

†. . . . . . in V.[x] . . . . [FEST.

. . . . . . dixit. . . . . . .

Pollubrum,[y] peluvium vas, quod nos pelvim vocamus. [PAUL.

2 Jos. Scal. notavit hoc et sequens caput esse quidem Festi, sed non ex vet. lib. sumtum.—3 Ed. Scal. *Pollit.*

NOTÆ

[s] *Pœsnis*] Sched. *pesnis pro pennis, &c.* Sed priorem lectionem retineo. Vide 'Scensas.' *Idem.*

[t] *Polet*] Sic *oli* pro *olli*, ut jam alibi dictum est. *Idem.*

[u] *Polimenta*] In verbis Festi initio duo verba desiderantur: alterum est *Polimenta*, alterum esse poterit *veteres.* Ant. Aug.

Polimenta] Plaut. Menæch. act. I. sc. 3. 'aut polimenta porcina aut aliquid ad eum modum.' Arnob. lib. VII. 'polimenta sunt ea, quæ verecundius proles dicimus.' Idem de prolibus l. V. 'parte altera proles cum ipsis genitalibus occupat.' Item: 'circumjectas prolibus diripientem membranulas:' sed inepte Festus a *politione:* sunt enim a *polis* seu *polulis.* Erant autem *polæ* seu *polulæ* pilæ ex aluta, molli tomento farctæ, quibus datatim ludebant in foro: unde 'polire,' pila ludere dicebant Veteres, et id tractum a Græco. Nam φαλὸς Græce significat 'veretrum,' quod gestabatur in pompa Liberi: primum ita vocabatur quamdiu fieret ex ficu; postquam ex aluta rubra fieri cœptus, dictus πολίων, ab eo *polæ* Latinæ, quæ ex aluta fiebant. Et *polimenta* testiculi porcorum dicti, postquam ex illo folliculo evaginati erant in castratione. *Scalig. in conjectaneis ad Varronem.* Sed mere fallitur Scaliger: *Polla*, a Græco πάλλα, id est, *pila.* Hesych. πάλλα, σφαῖρα ἐκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη. 'Palla, pila ex variis tomentis facta.' Pro πάλλα, Æoles πόλλα, unde *polla*, et *pollire*, pila ludere, et *pollio*, ὁ παλλοράψος: *polimina* autem a *pola* pro *polla*, &c. Dac.

[x] † . . . *in V.*] Nihil hic video. *Id.*

[y] *Pollubrum*] In Odyssea veteri: 'Argenteo pollubro,' et 'aureo gutto.' Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα Καλῇ, χρυσείῃ, ὑπὲρ ἀργυ-

Pollucere[z] merces. . . . . liceat [Fest. sunt far, polenta, vinum, panis fermentatus, ficus passa, suilla, bubula, agnina, casei, ovilla, alica, sesama, et

NOTÆ

ρέοιο λέβητος, Νίψασθαι. προχόῳ χρυσείῃ, 'aureo gutto.' ἀργυρέοιο λέβητος, 'argenteo pollubro.' Aquam vero ipsam χέρνιβα vocabant. *Jos. Scal.*

Pollubrum] Hæc sunt e Pauli Epitome. Verba Festi rejecta fuere in finem hujus libri, post caput *promptum:* locum adi. *Pollubrum* autem vas excipiendæ aquæ dum manus abluuntur: *guttus* unde aqua effunditur. Fabius pictor lib. XVI. 'Aquam manibus pedibusque dato, pollubrum sinistra manu teneto, dextra vasum cum aqua.' Sic in Odyssea veteri: 'argenteo pollubro' et 'aureo gutto,' ut optime Scaliger. *Pollubrum* autem a *polluo*, ut a 'deluo,' 'delubrum.' *Dac.*

[z] *Pollucere*] Utitur hoc verbo Cato in libro de Re Rustica. Plautus in Sticho, Cassius Hemina apud Plin. lib. XXXII. cap. 11. Est autem Festi locus lacer ita sarciendus; ut dicatur, 'non licere omnia pollucere alicui Deo, Deæve, sed Herculi licere omnia esculenta et poculenta. Cato Jovi Dapali dapem polluceri scribit. Cassius Numam prohibuisse, ne non squamosi pisces pollucerentur.' Nos igitur ita scriberemus: *Pollucere Mercurio, quæ liceat, sunt, far, &c.* Ant. Aug.

Pollucere] Regis Numæ lex fuit de polluctu, quæ videlicet liceret polluceri, quæ non liceret. De piscibus, qui squamosi essent, omnes, præter scarum: idque propter raritatem. Rarissimus enim in Laurenti littore, atque adeo in ora Tyrrhenica erat piscis ipse, quique eum capiebant, in mare dimittebant. Non igitur per religionis causam hoc sancitum est, sed, ut parsimonia convivia epulæque publicæ facilius ad pulvinaria compararentur. Cujus rei auctor Cassius Hemina apud Plinium, his verbis: 'Numa constituit, ut piscis, qui squamosi non essent, ni pollucerent, parsimonia commentus, uti convivia publica, et privata, cœnæque ad polvinaria facilius compararentur: ni qui ad polluctum emerent, precio minus parcerent, eaque præmercarentur.' Neque in hoc pisce, sed in multis aliis modus est impositus etiam sacrificiis. Quare Servius ait in libris Veterum legi, a majoribus sacrificando parsimoniam observatam. Puto legem his verbis conceptam fuisse: PISCEIS. QVEI. SQVAMOSEI. NON. SVNT. NEI. POLLVCETO SQVAMOSOS. OMNEIS. PRÆTER. SCARVM. POLLVCETO. Sine dubio autem lacer iste locus ita sarciendus est: *Pollucere merces Diis quas liceat, sunt, far, &c.* At docti viri: *Pollucere Mercurio quæ liceat, sunt, &c.* Quid? an Mercurio tantum pollucebatur? non et Jovi Dapali apud Catonem? non aliis? Sed 'Pollucere merces,' hoc facessit illis negotium: frustra: præter alios audiant Varronem: 'Hinc profanatum, quod in sacrario polluctum: atque Herculi decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit, id dicitur. Polluctum, quod a porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, ut, cum profanum dicitur, id est, proinde, ut sit fani factum.' Hæc Varro. 'Pollucere merces' dicebantur mercatores, quando de mercibus ἀπαρχὰς et libamenta Diis offerebant. *Jos. Scal.*

oleum, pisces quibus est squamma præter scarum.[4] Herculi autem omnia esculenta, poculenta.

Polteio,[a] pro ulteriore.

Pomonal[b] est in agro Solonio via Ostiensi ad duodecimum lapidem diverticulo[5] a miliario octavo.

Pone[c] gravi sono antiqui utebantur pro loci[6] significatione: sed præjicientes vocabu. . . . .

. . . .

Pone gravi sono ponitur pro loci significatione. [PAUL.

Pontina[d] *tribus a Pon*tia *urbe dicta a qua et palus* [FEST. *quoque Pon*tina[7] *appellata est juxta Terracenam.*

Popillia tri*bus una quinque et triginta tri*buum, tot enim fuer*unt, a Popilliæ fœminæ f*elici nomine *appellata, quomodo tribus quoque* Pinaria a sorore *Pinarii dicta, sive ab* ej*us no*mine.

Popillia[e] tribus a progenitrice traxit vocabulum. [PAUL.

4 Ead. ed. *squarum.*—5 Vet. lib. *deverticulum.*—6 Vet. cod. *prologi.*—7 Vide Notas.

NOTÆ

[a] *Polteio*] Forsan e Saliorum carminibus. *Idem.*

[b] *Pomonal*] Inter ostiam et Romam Solonium prædium collocat Plutarch. in Mario. Livius etiam lib. VIII. *Id.*

[c] *Pone*] *Pone* cum gravi Virg. II. Æn. 'pars cetera pontum Pone legit.' 'Pone,' (inquit Servius) 'post semper in loco, nunquam in tempore.' Idem ad illud ejusdem lib. 'Pone subit conjux.' 'Pone,' inquit, 'post: sed loco tantum, non et tempori adjungitur, et est adverbium, atque adeo ultima syllaba habet accentum.' Quæ sequebantur apud Festum divinare non possum. Aiebat forsan, *pone*, cum vocabulo cuidam postponebatur, fuisse adverbium temporis. *Idem.*

[d] *Pontina*] Infra: *Pontina tribus a Pontia urbe dicta est. a qua et Pontina palus.* Jos. Scal.

Pontina tribus] Sigonius legendum putabat, *Pomptina tribus a Pometia urbe a qua et Pomptina palus:* sed frustra. *Pontina* enim a *Pontia* urbe Volscorum prope Terracinas. *Dac.*

[e] *Popillia*] Si extaret Varronis liber de tribubus, non desideraremus Festi interpretationem: nunc quid reliquum est? *a progenitrice,* inquit Paulus, *traxit vocabulum;* an tota tribus progenita est ab aliqua Popillia? hoc mihi non fit verisimile: libentius a familia dixerim appellatam tribum; vel familiam potius a tribu. Ex Festi vestigiis quid assequimur? Popilliam unam fuisse ex 35. tot enim fu-

Popularia [f] sacra sunt, ut ait Labeo, quæ omnes [FEST. cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt: fornacalia, parilia, laralia, porca præcidanea.[g]

Populi [h] com*mune est in legibus ferendis* cum plebe suffragium: *nam Comitia centuriata* ex patribus et plebe *constant in centurias divisis, at* cum plebes sine patri*bus tributis co-*

NOTÆ

ere, fœderis publici nomine, vel quid simile: de Pinaria sorore cur addatur, ignoro. Fuit quidem Pinaria familia antiquissima, quæ ab ipso Hercule dicitur sacerdotium accepisse, ut Cicero pro Domo, Dionys. lib. v. Virg. lib. VIII. Liv. lib. I. et alii referunt. Sed Pinariæ tribus nomen nusquam reperi: neque quid habeat cum Popillia commune. Popillii cognomento Lænates satis nobiles fuerunt Consulares, et triumphales viri, licet plebeii. Pinarii patricii majorum, ut eredendum est, gentium. Vide 'Potitium.' *Ant. Aug.*

Popillia] *Popillia tribus una trigintaquinque tribuum: tot enim fuerunt: dicta a Popilliæ felici nomine: a quo et tribus Pinaria a sororis ejus nomine.* Non dubium est ita scripsisse. Nam quid manifestius, quam a Popillia fœmina dictam tribum, cujus nomen auspicatissimum habebatur: ac bonæ scævæ, ut tunc loquebantur? *Jos. Scal.*

Popillia tribus] Ait a Popillia fœmina dictam tribum, cujus nomen auspicatissimum habebatur: ac bonæ scævæ, ut tunc loquebantur. Verum Sigonius dubitat a locone, an a viro dicatur, ut et Onuphrius, qui mavult a nescio quo loco dictam, qui in Volscis prope Pontinam fuerit: sed vide post 'pugio.' *Dac.*

[f] *Popularia*] Notabis *Laralia* pro compitalibus dicta: quod haud temere alibi reperias. *Popularia* opponuntur *privatis*: ut 'popularia judicia,' 'privatis judiciis.' Nam ita hic videntur *Popularia* opposita privatis, familiaritiis, et gentilitiis sacris. Alias *popularia sacra* opponuntur montanalibus, et paganalibus. Varro: 'Dies Septimontium nominatus ab his septem montibus, in queis sita urbs est: feriæ non populi, sed montanorum modo:' ut 'paganalia,' qui sunt alicujus pagi. *Jos. Scal.*

[g] *Porca præcidanea*] Quid hoc porca *præcidanea* inter popularia sacra? Nugæ. Hæc non sunt hujus loci, quare hinc ablegauda. Videntur autem huc adhæsisse e capite *Porca præcidanea*, quod male post *præcidaneam porcam* retractum est. *Dac.*

[h] *Populi*] *Populi commune est in legibus ferendis cum plebe suffragium: nam comitia centuriata ex patribus et plebe constant in centurias divisis. Sed cum plebes sine patribus tributis comitiis convenit, quod plebes scivit, plebeiscitum, vel plebiscitum, ea de causa appellatur.* Hæc Pompeius Festus fortasse scripsit: quod tamen affirmare non audeo. Vidend. Gell. lib. x. cap. 20. et lib. xv. cap. 27. Caius cap. 237. de verbor. sign. Justin. lib. I. Instit. titulo de jure nat. Boët. in topic. Isid. lib. v. etymol. *Ant. Aug.*

Populi commune] Hos hiatus olim felicissime expleverat Antonius Augustinus. Vide 'patrum commune.' Gell. lib. x. cap. 20. et lib. xv. cap. 17. *Dac.*

mitiis convenit quod plebes scivit, plebis *scitum id ea causa* appellatur.

Porcæ appellantur[i] rari sulci, qui ducuntur[9] aquæ derivandæ gratia: dicti quod porcant,[10] id est, prohibent aquam frumentis nocere: nam crebriores sulci, limi vocantur.

Porcæ in agris sunt dictæ, quod porcant,[11] id est, [PAUL. prohibeant aquam frumentis nocere; nam crebriores sulci lumi solent vocari.

Poream auream et argenteam[k] dici ait Capito [FEST. Ateius, quæ etsi numero hostiarum non sint, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Ceriali.

Porcas,[l] quæ inter duos[12] sulcos fiunt, ait Varro [PAUL.

9 Ead. ed. *dicuntur*.—10 Vet. lib. *porcent*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *porceant*.—12 Vet. cod. *duci*.

NOTÆ

[i] *Porcæ appellantur*] Sic *porcas* et *sulcos* pro eodem sumit Fest. contra quod in voce 'imporcitor,' ubi legitur, 'porca est inter duos sulcos terra eminens.' Ibi enim *porcam* aperte a *sulco* distinguit, et revera diversa res est: *porcæ* alio nomine *liræ* dicebantur. Columell. lib. I. cap. 4. 'Liras rustici vocant easdem porcas, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat.' Inde Glossar. 'porca, τὸ μεταξὺ τῶν αὐλάκων ὕψος,' 'inter duos sulcos elata terra.' Tamen, cum liras dixerint sulcos illos, qui in agris fiebant, ut inde in majores sulcos sive fossas aqua decurreret, fieri etiam potuit, ut sulci illi *porcæ* etiam dicerentur, quod aquam frumentis nocere prohiberent, sed hujus rei exempla desidero. *Idem.*

[k] *Porcam auream, et argenteam*] Nemo, quod sciam, hujusce moris præter Festum meminit. Sacrificium Cereris, de quo hic sermo est, fiebat die Aprilis 19. *Idem.*

[l] *Porcas*] Varro lib. I. cap. 29. de Re Rust. *Ant. Aug.*

Porcas] Græculus auctor Glossarii optimis quidem auctoribus in compilandis glossis suis usus est; sæpe tamen fallitur: ut cum *porta* pro *porca* ponit. 'Porta, τὸ μεταξὺ τῶν αὐλάκων ὕψος.' 'Porta, τὸ μεταξὺ τῶν κυμάτων.' *Jos. Scal.*

Porcas quæ inter duos sulcos] Locus Varronis est lib. I. de R. R. cap. 29. 'Qua aratrum vomere lacunam striam fecit, sulcus vocatur: quod est inter duos sulcos elata terra, dicitur porca, quod ea seges frumentum porricit: sic quoque exta Deis cum dabant, porricere dicebant.' Nonius vocat *porcas:* 'signa sulcorum, quæ ultra se jaci semina prohibeant; porcere enim est prohibere:' sed melius Festus, quod aquam porceant. *Dac.*

dici, quod porrigant frumentum.

Porcas, quæ in agris fiunt, ait Varro, quod porrigant frumentum. [FEST.

Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœdus firmari solebat. [PAUL.

*Porci effigies inter militari*a signa quintum locum *obtinebat, quia confecto bel*lo, inter quos populos *pax fiebat, ea cæsa porca fædere* firmari solet. [FEST.

Porigam [m] dixisse antiqui videntur, pro porrigam, propter morem non geminandarum literarum, ducto verbo a porro regam, aut, si id frivolum videtur, cum aperte e rivo regam tractum sit:[13] sed antiqui etiam porgam dixerunt pro porrigam.

Porriciam [n] pro porro jaciam. [PAUL.

Portenta [o] existimarunt quidam gravia esse, ostenta bona: alii portenta quædam bona, ostenta quædam tristia appellari: portenta quæ quid porro tendatur, indi- [FEST.

13 Legendum monent Scal. Dac. *cum aperte e pro regam tractum sit.* Vet. cod. pro *rivo regam* habet *civo regit.*

NOTÆ

[m] *Porigam*] Pro *porrigam* simplici *r*. Est autem *porrigere* non a *porro regere*, ut hic putat Fest. sed a *per* et *rego*: nam *e* vocis *per* mutatur in *o*: immo et ipse Festus id infra innuit. Nam pro his, *aperte e rivo regam*, legendum, ut docet Scal. *aperte e pro regam tractum sit*: *Pro porrigere*, *porgere* dicebant Veteres. Virgil. 'porgite pocula dextris.' *Idem.*

[n] *Porriciam*] Ex disciplina Haruspicum *porriciendi* verbum sacrificantibus solenne erat, qui proprie *porricere* dicebantur, cum cæsa ex victimis, et inspecta diligentius, num quid vitii haberent, exta, vel accensam in aram, vel in alteram rem ex proprio sacrificii ritu conjicerent. Plaut. Pseudol. act. I. sc. 3. 'nam si sacrificem summo Jovi Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.' Et Virgil. v. Æneid. 'extaque salsos Porricit in fluctus et vina liquentia fundit.' *Porricere* autem a *porrigere* est, *c* in *g* mutato, ut 'acitare' pro 'agitare,' 'leciones' pro 'legiones,' dicebant Veteres. Vide post 'profanum.' *Idem.*

[o] *Portenta*] Passim apud Classicos scriptores, 'portenta,' 'ostenta,' 'monstra,' pro eodem sumuntur, quod portendant, ostendant, moneant. Vide 'monstrum et ostentum.' Supple infra *monstra, quæ monstrent, et præcipiant, &c.* Idem.

cent, ostenta, quæ tantummodo ostendant monstra, præcipiant quoque remedia.

Portenta rerum[p] fieri dicuntur, cum solita[14] corpora raro se ostendunt, ut cometæ, turbines, barathra, sereno cœlo facta tonitrua. [PAUL.

Portisculus[15] est, qui in portu modum dat classi: est autem malleus.

Portisculus[q] est, ut scribit Ælius Stilo, qui in portu modum dat classi: id autem est malleus. Cujus meminit Cato in dissuasione de rege Attalo et vectigalibus Asiæ: C. Licinio Prætore, remiges scripti cives Romani sub portisculum sub flagrum conscripti veniere passim. [FEST.

Port*orium*[16] *dictum est vectigal id quod solvitur* porti*toribus qui conduxerint dimidiato* . . . .
. . .in vec*tigalibus autem portoria fruenda locan*tur dua*bus* . . . . . . ejusque. . . .
et Ti. Corun*canius Ti. F. Censores* . . . . .

14 Vet. lib. *solida.*—15 Vet. lib. *Porticulus.*—16 Portor*ium dictum, &c.* Hæc, in aliis edd. prætermissa, ex Schedis addita sunt a Dac.

NOTÆ

[p] *Portenta rerum*] Pro *solita*, diversa lectio apparet, *solida*, male: 'cum solita corpora raro se ostendunt,' hoc est, cum corpora se ostendunt, quæ raro se ostendere solita sunt. *Idem*.

[q] *Portisculus*] Utitur hoc verbo Plautus in Asinaria. *Ant. Aug.*

Portisculus] Glossæ: 'Porticulus, κελευστής.' Qui est præco alias, is in nave portisculus: præco audientiam faciebat in Comitiis, in sacris et spectaculis faventiam: portisculus modum remigibus dabat. in verbis Catonis dicitur Viros Romanos, qui remiges scripti erant, per portisculum sub flagro veniisse. In quo est duplex antiquitatis notio: una cives Romanos ob capital admissum prius verberibus cædi, deinde numo sestertio, si Romæ essent, trans Tiberim venire solitos: altera, qui flagris cædebantur, ii sub præcone, aut si remiges essent, sub portisculo cædebantur. Horatius: 'Sectus flagellis hic triumviralibus Præconis ad fastidium.' *Jos. Scal.*

Portisculus] Et hominem et perticam qua is utebatur significat. Nonius: 'Portisculus proprie est hortator remigum, hoc est, qui eandem perticam tenet, quæ portisculus dicitur, qua excursum, et exhortamenta moderatur.' De pertica Plaut. Asin. act. III. sc. 1. 'Ad loquendum atque ad tacendum tute habes portisculum.' De homine verba Catonis infra. *Dac.*

intra *temporis spacium certum*. . . . .
quid æ . . . . . . Consoria majestate
spreta. . . . . . . dam propib. (forte
prædibus) et. . . . . sint.

Portum[r] in duodecim pro domo positum omnes fere consentiunt: CUI TESTIMONIUM DEFUERIT, IIS TERTIIS DIEBUS OB PORTUM OBVAGULATUM ITO.

Portum frequenter majores pro domo posuerunt. [PAUL.

Portumnus,[s] qui et Palæmon, a Romanis inter Deos colebatur.

Por*tumnus qui et Palæmon alio nomine dicitur inter* [FEST.
Deos, qui præsunt mari a Romanis colebatur.

Possessio [17] [t] est, ut definit Gallus Ælius, usus quidam agri, aut ædificii, non ipse fundus, aut ager: non enim possessio est. . . . . rebus, quæ

17 Vide Notas.

NOTÆ

[r] *Portum*] Male alicubi hæc lex scripta est: *Qui Testimonium defugerit*. De voce 'obvagulatum,' vide in 'vagulatio.' Ibi etiam hanc legem reperies. *Idem.*

[s] *Portumnus*] Qui portibus præerat. Melicerta fuit Athamantii filius, qui ut patrem fugeret se præcipitavit in mare, et voluntate numinum in Deum conversus, Latinis *Portumnus*, Græcis *Palæmon*, dictus est. Fuse Ovid. IV. Metamorph. Vide 'claudere.' *Idem.*

[t] *Possessio*] Aliqua sunt mendosa, et manca: ea nos ita scriberemus: *Non enim possessio est, nisi in iis rebus, quæ tangi possunt. Auctore prætore, qui dicit se possidere, is vere potest dicere, &c.* Q. D. A. significat, 'quo de agitur.' Illud *nemo ex his, qui,* deesse videtur verbum *litigant*, aut pro *his qui*, scribe *reis*. Ant. Aug.

Possessio est, ut definit] Quæ infra desunt ita supplevit Ant. August. *Non enim possessio est, nisi in iis rebus, quæ tangi possunt. Auctore prætore, qui dicit se possidere, is vere potest dicere*. Et infra deest verbum *litigant*, sic: *itaque in legitimis actionibus nemo ex his qui litigant*. Vel si mavis, pro *ex his qui*, legendum *ex reis*. Ait in legitimis actionibus nullam fuisse his verbis conceptam: *Hanc possessionem meam esse aio*. *Possidere* autem, ut illud obiter addam, est a *pos*, pro *potis*, et *sedere*: hoc intellexit Paul. ib. I. de acquirenda, vel omittenda possessione: 'Possessio appellata est, ut et Labeo ait, a sedibus, quasi positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt.' Grot. 'Possidere est ita alicubi sedere, uti loci pos, id est, potens sis, itaque primum de rebus soli dici cœpit, deinde et ad res mobiles transferri.' *Dac.*

tangi possunt: qui dicit, se possidere, is vere potest dicere. Itaque in legitimis actionibus nemo ex his, qui possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit,[u] ut prætor his verbis utatur: Uti nunc possidetis,[x] eum fundum Q. D. A. quod nec vi, nec clam, nec precario [y] alter ab altero possidetis, ita possideatis: adversus ea vim fieri, veto.

Possessio est usus quidam agri, aut ædificii, non ipse fundus, aut ager. [PAUL.

Possessiones [z] appellantur agri late patentes publici, privatique; quia non mancipatione, sed usu tenebantur, et ut quisque occupaverat, collidebat.[18] [FEST.

Posticam lineam [a] in agris dividendis Servius Sulpicius appellavit ab exoriente *sole ad occidentem quæ spectabat*.

. . . .

. . . . . . quia . . . .

18 'Forsan, pro *collidebat*, legendum *possidebat*, ut et Fulv. Ursin. vidit: nisi cum Augustino malis *colebat*.' Dac.

NOTÆ

[u] *Sed ad interdictum venit*] Id est, ad jus, ad Prætorem. Petron. 'Ut si nollet aliam rem domino reddere, ad interdictum veniret.' *Idem.*

[x] *Uti nunc possidetis*] Solennis formula interdicti UTI POSSIDETIS. Aliter tamen paulo apud Ulpian. UT EAS ÆDES Q. D. A. NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO A. A. A. POSSIDETIS. QUO MINUS ITA POSSIDEATIS VIM FIERI VETO. Literæ Q. D. A. significant, Quo vel quibus de agitur, A. A. A. alter ab altero. *Idem.*

[y] *Nec vi, nec clam, nec precario*] His tribus mala fide aliquid possidetur. Sic Chærea apud Terent. Eunuch. act. II. sc. 3. tria hæc lepide conjunxit: 'Hanc, tu mihi vel vi, vel clam, vel precario Fac tradas.' *Idem.*

[z] *Possessiones*] Videtur contradicere suprascriptis, 'Possessio est usus agri, non ipse ager.' Sed illic jus significat, quod ex possidendo oritur, quod in usu consistit: hic usurpationem nominis refert, ut minus proprie ad agros extendatur. *Ant. Aug.*

Possessiones] Idem ad verbum Isidor. lib. XV. cap. 13. 'Possessiones sunt agri late patentes publici, privatique, quos initio non mancipatione, sed quisque, ut potuit, occupavit atque possedit.' *Dac.*

[a] *Posticam lineam*] Quæ ab oriente ad occidentem, ut *antica*, quæ a meridie ad Septemtrionem. Gloss. 'antica linea, διάμετρος.' Nempe quæ posticam lineam mediam secat. Quæ sequuntur divinare non possum: videntur tantum esse verba Servii Sulpicii. In fine, *Frumentum danto*. Idem.

. . . tur . . . .
. abd . tab. . frum. . . danto. .

Postica linea in agris dividendis ab oriente ad occasum spectat. [PAUL.

Posticum [b] ostium dicitur in posteriore parte ædium: ceterum antiqui etiam vicinum habitantem ad posteriorem partem ædium sic appellarunt: denique, et quæ ante nos sunt, antica; et quæ post nos sunt, postica dicuntur, et dextram anticam, sinistram posticam [c] dicimus: sic etiam ea cœli pars, [d] quæ sole illustratur ad meridiem, antica utique nominatur; quæ ad Septemtrionem est, postica: rursumque dividuntur in duas partes, orientem, atque occidentem. [FEST.

Postliminium [20] receptus dicitur is, [1] qui extra limina, hoc est, terminos provinciæ captus fuerat, rursus ad propria revertitur. [PAUL.

20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Postliminio*.—1 Vet. lib. *receptus est is*.

NOTÆ

[b] *Posticum*] Liv. lib. I. 'Regiones ab oriente ad occasum determinavit, dexteras ad meridiem partes, lævasque ad sinistram esse dixit.' At Varro lib. VI. 'Ejus templi partes quatuor, sinistra ab oriente, dextra ab occasu: antica ad meridiem: postica ad septemtrionem.' Plin. lib. II. cap. 54. *Ful. Ursin.*

Posticum] Grammatici Græci, *παράθυρα, καὶ παραθύριον· καὶ παράθυρα κατόπιν τοῦ οἴκου. Jos. Scal.*

Posticum ostium] Distinguo *posticum, ostium, &c.* dicitur *posticum*, et *postica*: illud, subintelligendo *ostium*, hoc, subintelligendo *janua*, sive *porta*. Quare falsus est Servius, qui putavit semper in neutro *anticum* et *posticum* dici, nisi cum sunt voces augurum, qui *posticum* Septemtrionalem mundi partem, *anticam* vero meridionalem dicunt. In Glossis enim 'postica, *παράθυρα κατόπιν τοῦ οἴκου*.' Vulgo, *porte de derriere*. Dac.

[c] *Et dextram anticam, sinistram posticam*] Dextra et sinistra mundi pars varie accipitur. Nam auguribus et astrologis sinistra est oriens, dextra occidens, unde factum est, ut iis sinistra auspicia dextris meliora semper habita sint. Geographis sinistra est occidens, dextra oriens. Poëtis ortum astrorum observantibus sinistra est Septemtrio, dextra meridies, eisdem occasus siderum spectantibus, sinistra est auster, dextra Boreas. *Idem.*

[d] *Sic etiam ea cœli pars*] Auguribus meridies antica, postica Septemtrio dicitur, quia ii meridiem spectant, ita ut ad sinistram orientem, ad dextram occidentem habeant. Vide 'sinistra.' *Idem.*

Postliminium[2] [e] receptum, Gallus Ælius, in libro [Fest. primo significationum, quæ ad jus pertinent, ait esse eum qui liber, ex qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminiis. Item qui servus[3] a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit, in ejus potestatem, cujus antea fuit, jure postliminii: equi, et mulli, et

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Postliminio.*—3 Vet. cod. *Itemque servos.*

NOTÆ

[e] *Postliminium*] Glossæ: 'Postlimen, ἐπάνοδος.' Falsum est, quod vetustissimi Jurisconsulti prodidere, in nomine 'Postliminium' spectari tantum præpositionem 'post,' reliquum productionis esse caudam, liminium. Nam postliminium recte ex Latini sermonis proportione dicitur ἡ ἐπάνοδος, ut contra Eliminium, ἡ ἔξοδος. Postliminii jus et religio ex Atheniensium fontibus derivatur, ut pleraque Romanorum alia. Eodem jure apud Romanos erant, qui postliminio ab hostibus revertebantur, quo apud Athenienses ii, qui δευτερόποτμοι, καὶ ὑστερόποτμοι, dicebantur. Romani nolebant eum, cui tanquam mortuo justa funerum facta erant, reducem limen insistere, quia funestari eo putabant, tam limen utrumque et superum, et inferum, si a mortuo calcaretur, quam et hominem ipsum. Nam et mortui in limine collocabantur, quod Græcis dicitur, πρόθεσις νεκροῦ. Iccirco tecto perforato in ædes admittebatur, ne ominosum esset, illi per januam ingredi, per quam tanquam elatus erat. Quod enim illi justa facta erant, ob id tanquam elatus fingebatur. Athenienses eos, quibus absentibus funus factum erat, non prius ædes ingredi patiebantur, quam per sinum laxæ stolæ mulier eum demitteret, tanquam denuo renasci videretur. Unde δευτερόποτμοι, hoc est, δευτερογενεῖς. πότμος enim, fatum nascentis. Qui enim semel ex ædibus elati sunt, nunquam postea eas ingrediuntur. Inde factum, ut quos mortuos putaverant, aut quos nunquam redituros sperabant, cum reverterentur, ex orco eos rediisse dicerent. Artemidorus: τὸν παρὰ προσδοκίαν σωθέντα φαμὲν ἐξ ᾅδου ἀναβεβηκέναι. Apuleius lib. xi. 'Confestim denique familiares ac vernulæ, quique mihi proximo nexu sanguinis cohærebant, luctu deposito, quem de meæ mortis falso nuncio susceperant, repentino lætati gaudio, varie quisque munerabundi, ad meum festinant illico diutinum, reducemque ab inferis conspectum,' qui locus plane ad hunc morem allusit. *Jos. Scal.*

Postliminium receptum] 'Postliminium est a limine et post; unde eum qui ab hostibus captus in fines nostros postea pervenit, postliminio reversum recte dicimus. Nam limina sicut in domibus finem quendam faciunt, sic et imperii finem limen esse Veteres voluerunt. Hinc et limen dictus est, quasi finis quidam et terminus. Ab eo postliminium dictum, quia eodem limine revertebatur, quo amissus fuerat.' Hæc Justinian. *Dac.*

navis eadem ratio est, postliminium receptum iis,[4] [f] quæ servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadem genera rerum a nobis ad hostes redire possunt: cum populis liberis, et cum fœderatis, et cum regibus postliminium nobis est ita, uti cum hostibus, quæ nationes in opinione [g] nostra sunt, cum his. . . .

Postularia [h] fulgura, quæ votorum, aut [5] sacrificiorum spretam religionem designant:[6] pestifera, quæ mortem, aut exilium ostendunt: peremptalia, quæ superiora fulgura, aut [7] portenta peremunt, id est, tollunt.[8]

Postumus [i] cognominatur post patris mortem natus. Plautus in Aulularia: Post mediam ætatem qui mediam ducit uxorem domum, Si eam senex anum prægnantem fortuito fecerit, Quid dubitas, quin sit paratum his nomen pueris Postumi? [PAUL.

Potestur.[k] Scipio Africanus in ea, quæ est de imperio D. Bruti: Et poteratur C. Gracchus in ea, qua usus est, cum circum conciliabula iret. [FEST.

4 Ed. Scal. *is.*—5 Vet. cod. *ut.*—6 Vet. cod. *desiderant.*—7 Idem *ut.*—8 Idem *olunt.*

NOTÆ

[f] *Postliminium receptum iis*] Facile crederem hæc verba male huc irrepsisse e glossemate scilicet. Sed occupavit doctiss. Cujacius, Observat. lib. II. cap. 23. *Idem.*

[g] *Quæ nationes in opinione*] Quæ desunt in fine non possumus assequi. Forsan dixerat Fest. ceteras nationes in hac opinione fuisse cum iis eadem utilitas perveniret. Putabat Fulvius Ursinus, pro *opinione*, scribi debere *ditione.* In fragmento Serviliæ legis sic est: QUIVE. IN. ARBITRATU. DITIONE. POTESTATE. AMICITIA. &c. Scripserit igitur Festus: *quæ nationes in ditione nostra sunt, cum his etiam postliminium constitutum.* Idem.

[h] *Postularia*] Eadem et *postulatoria,* votorum aut sacrificiorum spretam religionem designabant, eorum emendationem exigentia. *Idem.*

[i] *Postumus*] Sunt qui scribant *posthumus,* quasi post humatum patrem natus. Sed ubique scribendum *postumus.* Est autem *postumus,* seu *postimus,* a *posterus,* ut ab 'inferus,' 'infimus.' Et non tantum *postumus* dicitur, qui post mortem patris, sed etiam qui post factum testamentum vivo patre natus est, et qui post alios liberos ultimus gignitur. Versus Plauti sunt Aulul. act. II. sc. 1. *Idem.*

[k] *Potestur*] Lucret. lib. III. 'Quod tamen expleri nulla ratione potestur.' Et Virg. 'Quod fieri ferro liquidove potestur electro.' *Idem.*

Potitium[1] et Pinarium Hercules, cum ad aram, quæ hodieque maxima appellatur, decimam boum, quos a Geryone abductos abigebat Argos in patriam, profanasset,[m] genus sacrificii edocuit: quæ familia et posteri ejus non defuerunt decumantibus usque ad Appium Claudium[n] Censorem, qui quinquaginta millia æris gravis his dedit, ut servos publicos edocerent ritum sacrificandi, quo facto Potitii, cum essent ex familia numero duodecim,[9] omnes interierunt[10] intra diem trigesimum. Pinarius quod non adfuit[o] sacrificio, postea cautum est, nequis Pinariorum ex eo sacrificio vesceretur.

9 Ant. Aug. legit *cum essent familiæ numero duodecim.* Scal. *cum essent ex familiæ n. d.*—10 Vet. cod. *intererant.*

NOTÆ

[1] *Potitium*] Verbum *profanasset* est apud Catonem de Re Rustica: item quod ait, *ex familia numero duodecim*, suspectum est. Nam Livius lib. IX. scribit: 'ex duodecim familiis triginta puberes fuisse:' et Val. Max. lib. I. cap. 11. Ideo deleto *ex* scriberem: *cum essent familiæ numero duodecim.* Vide 'Putitum.' *Ant. Aug.*

Potitium, et Pinarium] Potitiorum et Pinariorum familiam Herculis ministram fuisse, vel pueris notum est. Vide Virg. lib. VIII. et ibid. Servium. Vide et Dionys. Halicarn. lib. I. de ara quæ proprie maxima dicebatur. Vide Serv. ad illud Virgil. 'Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper Dicetur nobis, et erit quæ maxima semper.' Et Ovid. 'Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram.' *Dac.*

[m] *Profanasset*] 'Profanatum est quod in sacrario polluctum.' Varr. lib. V. de L. L. *Idem.*

[n] *Usque ad Appium Claudium*] Idem Livius lib. IX. cap. 29. 'Eodem Appio auctore Potitia gens, cujus ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos, ministerii delegandi causa, solennia ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, et quod dimovendis statu suo sacris religionem facere possit, cum duodecim familiæ ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos: nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed Censorem etiam Appium, memori Deum ira, post aliquot annos luminibus captum.' Hæc Liv. Vide 'Putitium' infra: id autem accidit ann. ab U. C. CDLXI. *Idem.*

[o] *Pinarius quod non adfuit*] Pinariis et Potitiis ostenderat Hercules, ut sibi mane et vesperi sacra facerent. Perfecto itaque matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior advenit, Pinarius postea extis jam redditis. Unde iratus Hercules statuit, ut Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis et complentibus sacra. Unde etiam Pinarii dicti sunt ἀπὸ τῆς πείνης, 'a fame;' nam senem illum Pinarium constat alio nomine esse nuncupatum. *Idem.*

Potitus[p] servitu*te ab antiquis dicebatur* qui, ut *ait* [FEST. Labeo, ser*vitutem servit, tales consuetudi*nes proxime Græci *moris: eodem modo* dicebatur[11] ab antiquis *potitus hostium.*[q]

Præbia, remedia. [PAUL.

Præbia dicuntur[r] *curandi mali remedia, videlicet quæ* [FEST. *curationis* cau*sa præbeantur.*

Parare inter se munus[s] *dicebantur cum sortitio fiebat a magistrati*bus P. R. *uter*[12] *magistratus utramque rem acere deberet: aut inter se comparabant de re*bus lege *mandatis.*

Præceptat, sæpe præcipit. [PAUL.

Præceptat in Saliari carmine est, sæpe præcipit. [FEST.

Præciamitatores[13] [t] dicuntur qui Flaminibus Diali, Quiri-

11 Ed. Scal. *dicebantur.*—12 Ead. ed. *ut ei.*—13 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Præclamitatores.*

NOTÆ

[p] *Potitus*] Interpretatio esse videtur horum verborum, 'potitus servitute,' ut significet servire: item 'potitus hostium,' apud Plautum, et juris consultos, captivum significat. Plaut. in Capt. et in Epidico. Jurisc. sub titulo de captivis: et de testamento militis. *Ant. Aug.*

Potitus servitutis] Græcorum imitatione id dictum vult, qui dicunt, *ἐπαυρεῖν κακοῦ.* Hesiodus. *Jos. Scal.*

Potitus servitute] Recte ait id a veteribus Græco more usurpatum, nam Græci *ἐπαυρεῖν δούλειας,* vel *ἐπαυρεῖν κακοῦ.* Et sane *ἐπαυρεῖν κακοῦ,* 'potiri mali,' dixit Hesiod. 'Potire aliquem servitutis' Plaut. Amphitr. 'eum nunc potivit pater Servitutis.' *Dac.*

[q] *Potitus hostium*] Idem Capt. 'Nam postquam meus re est potitus hostium.' Item: 'Ergo postquam gnatus tuus potitus est hostium.' Sic 'potitus est hostium,' idem non semel. Neque id mirum; *potiri* enim media vox est, et tam de malis, quam de bonis usurpatur, ut 'sperare,' 'pati,' &c. *Idem.*

[r] *Præbia dicuntur*] *Præbia* a *præbendo*, inquit Festus: idem tamen infra a *prohibendo*, quod verum etymon. Sed legendum *præbia*, per *æ*, vel quod magis placet *præbra*, ut ab inhibendo, *inebra*, sic *præbra*, a prohibendo. Sunt autem *præbia*, seu *præbra*, *τὰ ἀλεξίφθονα*, amuleta. Varr. lib. VI. de L. L. 'Prœbia,' vel, ut Scal. *præbra*, 'a prohibendo usitatum, quod sint remedia in collo puereis.' Eandem vim habebant apud Græcos annuli, qui dicebantur, *φυσικοὶ*, vel *φαρμακῖται δακτύλιοι.* Meminit Aristoph. in Plut. *Οὐδὲν προτιμῶ σου· φορῶ γὰρ πριάμενος Τὸν δακτύλιον τονδὶ παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.* 'Nihili ego te facio; fero enim annulum Quem drachma emi ab Eudamo.' *Idem.*

[s] *Parare inter se munus*] Posterior pars hujus capitis adhæsit post 'pappi.' Locum adi. *Idem.*

[t] *Præciamitatores*] Macrob. lib. I. Saturn. 'Regem sacror. Flamines-

nali, Martiali antecedentes[14] exclamant feriis publicis, ut homines abstineant se opere, quia his opus facientem videre religiosum est.

Præclamitatores[15] dicebantur, qui Flamini Diali, [PAUL. id est, sacerdoti Jovis, antecedebant clamantes, ut [FEST. homines se ab opere abstinerent, quia hunc opus facientem videre inreligiosum erat.

Præcias dicebant[16u] qui a Flaminibus præmittebantur, ut denunciarent opificibus, manus abstinerent ab opere; ne si vidisset sacerdos facientem opus, sacra polluerentur.

14 Ed. Scal. *antecedent.* Vide Notas infra.—15 Vet. lib. *Præciannuntiatores* vel *Præciamitatores.*—16 Vet. lib. *Præcia dicebantur* vel *Præcia dicebat*

NOTÆ

que non licebat videre feriis opus fieri: et ideo per præconem denuntiabant, ne quid tale ageretur; et præcepti negligens multabatur.' *Ant. Aug.*

Præciamitatores] Servius in schedis: 'Pontifices sacrificaturi præmittere calatores suos solent, ut, sicubi viderint opifices adsidentes, opus suum prohibeant: ne pro negotio suo et ipsorum oculos, et cerimonias Deum attaminent.' Legendum autem hic, *antecedentes clamant.* Ceterum suspicor *præclamitatores*, quod viri docti substituunt, veram lectionem non esse. Hoc enim ut facerent, inducti sunt verbo 'clamandi,' quo Festus utitur in ipsa vocis expositione. At nos contra *Præciamitatores*, veræ lectionis vestigium, non veram lectionem esse putamus: et legendum, *Præciæ, metatores dicuntur, qui Flaminibus, Diali, Quirinali, Martiali antecedentes clamabant. Metatores*, sunt προπαρασκευασταί· de quibus abunde in Ausonium: præterea vox satis nota vel mediocriter docto. At *Præcias* ipsos vocatos esse infra post dicitur, ut dubium non sit, quin legendum sit ita, uti emendamus. *Præcire*, est præclamare, *cire*, clamare, unde id explicans, clamandi verbo utitur Festus. *Præciæ*, procalatores, qui præmittuntur a Flamine: propterea recte 'metatores' exponit Festus, quia et metatores præmittebantur ad locum castris capiendum, et ad hospitia militibus paranda. *Jos. Scal.*

Præciamitatores] Lege *præclamitatores*, ut infra, præciæ, vel præclamitatores præcones erant, per quos rex sacrorum flaminesque denunciabant ne quid opus feriis fieret. Frustra est Scaliger; quamvis enim verum sit, metatores ad locum castris capiendum præmitti solitos fuisse, non inde sequitur præcias illos, qui flamines præcedebant, ut opifices prohiberent, metatores dici; nihil enim præciis illis cum metatoribus commune. Quare præclamitatores iidem qui præciæ. *Dac.*

u *Præcias dicebant*] Ut a 'præclamitare,' 'præclamitatores,' sic 'præciæ,' a 'præcire,' illi præcones dicebantur; nam *præcire*, præclamare,

Præcidanea [x] agna vocabatur,[17] quæ ante alias cædebatur: item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo,[y] qui mortuo justa non fecisset, id est, glebam non objécisset:[z] quod mos erat eis facere prius, quam novas fruges gustarent.

Præcidaneam porcam[a] dicebant, quam immolare [PAUL. erant soliti ante, quam novam frugem præciderent.

17 Vet. lib. *dicebatur*.

NOTÆ

cire, clamare. *Idem*.

[x] *Præcidanea*] Barbarus mutilator putat a *præcidendis frugibus:* non advertit quid sit *præcidanea*, quid item *succidanea:* præcidanea hostia imitabatur Græcorum προτέλειαν. quæ sunt Atteio Capitoni 'feriæ præcidaneæ,' Græcis eæ προτέλειος ἡμέρα, 'succidanea,' τὰ δεύτερα ἀμείνω. Et non a *cædendo*, sed a *cedendo*, per *e*. Unde *succedaneum* etiam apud Jurisconsultos. Gellius aliter. *Jos. Scal.*

Præcidanea agna] *Præcidaneæ* et *succidaneæ* hostiæ non a *præcidendo*, et *succidendo* dictæ sunt, ut infra putat Festus, sed a *præcedendo* et *succedendo*. Unde et 'præcidaneæ feriæ:' 'præcidaneum sacrum,' &c. Præcidanea hostia imitabatur Græcorum προτέλειαν, et quæ sunt Atteio Capitoni 'præcidaneæ feriæ,' Græcis eæ προτέλειος ἡμέρα. Succidanea, quæ succedebat, cum priori hostia litari non poterat, adhibebatur. Vide 'succidanea.' Pro *præcidaneo* dicebant etiam *præcidarium*, ut 'pedaneum,' et 'pedarium,' et similia. *Dac*

[y] *Item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo*] Marius Victorin. lib. I. Artis Grammat. 'Qui justa defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccarunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oportet, antequam novam quasi dapem mereat de se capere.' Gellius paulo latius lib. IV. cap. 6. 'Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges novas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem quam oportuerat procuraverant.' *Idem*.

[z] *Id est, glebam non objecisset*] Gleba illa in os solebat injici. Cicero II. de legibus: 'Priusquam in os injecta gleba est, locus ille ubi crematum est corpus nihil habet religionis.' Val. Max. lib. V. cap. 3. 'Post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus ejus injiceretur, glebam invenit.' Inde Horat. Od. 28. lib. I. 'At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ Ossibus et capiti inhumato Particulam dare.' Et hunc morem in Græcia fuisse testatur Ælian. in varia historia cap. 4. Νόμος καὶ ἦν Ἀττικὸς, inquit, ὃς ἂν ἀτάφῳ περιτύχῃ σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν γῆν. i. 'Lex etiam apud Atticos fuit, Quicumque in insepultum cadaver hominis incidat, saltem ei terram injiciat.' Et hæc fuit veterum Romanorum superstitio, ut, si vel minimum os terra tegerent, cadaver integrum pro sepulto haberetur. Quare iis, qui peregre mortui erant, vel os, vel digitum, vel etiam crinem servabant, cui pro toto corpore justa fierent. Vide 'membrum abscindi.' *Idem*.

[a] *Præcidaneam porcam*] Hoc prin-

Porca Præcidanea dicitur[b] *quæ ante immolari solet,* [FEST.
quod genus hostiæ, quod *ante novam frugem præcideretur, præcid*arium appellaba*nt*.

Placentæ[c] *libi quoddam genus vo*catur ex tribus pu*ltib. factum: alii dicunt genus pult*is cum tribus liba*mentis*.

Præcidere, antecedere, id est, ante immolare. [PAUL.

Prædia[18] rursus Verrius vocari ait ea remedia, quæ [FEST.
data Cæcilia uxor Tarquinii Prisci invenisse existimatur, et immiscuisse onus suæ, qua præcincta statua ejus est, in æde sancti,[d] qui Deus Dius Fidius vocatur, ex qua Zona periclitantes ramenta sumunt: ea vocari ait prædia,[19] quod mala prohibeant.

Prædonulos[20][e] Cato ὑποχοϱιστικῶς, dixit in Epistularum. Quia sæpe utiles videntur prædonuli.

Prædonulos ὑποκοριστικῶς, id est, diminutive, idem [PAUL.
Cato posuit pro prædonibus.

18 'In tertio Conjectaneo monuimus dicendum *Præbra*, ut 'enebra.'' *Jos. Scal.* 'Lege *Præbia* vel *Præbra*, et vide supra 'Præbia.' Item infra, *qua Caia Cæcilia, &c.* Et *immiscuisse Zonæ suæ.*' Dac.—19 Vir doct. in marg. ed. Scal. *præbia* vel *præbia*.—20 Legendum monet Scal. *Prædonculos.*

NOTÆ

cipium male hæsit post 'popularia sacra.' Sacrificii hujus porcæ præcidaneæ formulam fuse tradit Cato de R. R. cap. 134. *Idem.*

[b] *Præcidanea dicitur*] *Præcidanea* dicitur, quod ante sacrum cæderetur id genus hostiæ, quod sacrum præcidarium appellabatur. *Præcidarium* et *Præcidaneum* idem est. Sic 'extrarium,' 'extraneum:' 'pedarium,' 'pedaneum.' Si Gellius considerasset præcidaneum sacrum dici, nunquam miratus esset præcidaneas etiam ferias dictas fuisse. *Jos. Scal.*

[c] *Placentæ*] Ex farina siliginea, caseo, et melle. *Placenta*, a Græco πλακόεις, πλακοῦς. Servius VII. Æneid. 'Liba sunt placentæ de farre, et melle, et oleo sacris aptæ.' *Dac.*

[d] *In æde sancti*] Hoc est, Herculis, qui proprie sanctus, et sancus, vel sangus, dicebatur. Vide in voce 'propter viam.' *Idem.*

[e] *Prædonulos*] Lege *Prædonculos.* Si quis Latine scit, is non ignorat, *Prædonulos* Latinum non esse. Hoc ἐκ τῶν ἀνὰ λόγον Latinæ linguæ satis patet. *Jos. Scal.*

Prædonulos] Ut a 'latro,' 'latrunculus,' sic a *prædo, prædunculus.* Sed Scaligerum falli puto. Recte enim a *prædo, prædonus, prædonulus. Prædonus* autem recte, ut 'centurio,' 'centurionus:' 'decurio,' 'decurionus;' 'epulo,' 'epulonus,' &c. *Dac.*

Prædotiunt,[1] [f] præoptant.

Præfecturæ [g] eæ appellabantur in Italia, in quibus [FEST. et jus dicebatur, et nundinæ agebantur, et erat quædam earum resp. neque tamen magistratus suos habebant: in quas[2] legibus præfecti mittebantur quotannis, qui jus dicerent: quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas solebant ire[h] præfecti quatuor sex virum pro populi suffragio[3] creati erant in hæc oppida Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatiam,[4] alterum in quas ibant quos Prætor urbanus quotannis in quæque loca miserat legibus, ut Fundos, Formias, Cære, Venafrum, Allifas,[5]

1 Vide Not.—2 Vet. cod. *qua his.*—3 Vet. cod. *viginti sex virum num.* Vide Notas.—4 Vet. cod. *Calateum.*—5 Vet. cod. *Allicas.*

NOTÆ

[f] *Prædotiunt*] Puto scriptum fuisse *Præoptinunt*, vel potius *Præoptinant*. 'Opto,' 'optino:' 'præopto,' 'præoptino.' Ut 'nego,' 'negino.' Doctiss. Meursius legebat *prædopiunt:* ab obsoleto 'opio' unde 'opto,' ut ab 'apio,' 'apto,' &c. *Præopiunt*, *d* inserto *prædopiunt*. Idem.

[g] *Præfecturæ*] Illa verba mendosa sunt, *præfecti quattuor viginti sexvirum num pro populi suffragio*. Fortasse scribendum est: *præfecti quattuor viri: et sexviri annui, qui populi suffragio, &c.* Ant. Aug.

Præfecturæ] In quas præfecti mittebantur, ut prætores in Provincias. Civitates autem quæ iniquæ ingratæve erga populum R. fuerant, ac fidem datam semel atque iterum fefellerant, ubi primum in potestatem ditionemque erant redactæ, in præfecturæ formulam referebantur. Unde liquet præfecturarum conditionem omnium fuisse durissimam, et a coloniarum et municipiorum fortuna diversam. Aliquando tamen idem oppidum et præfectura et municipium fuit, ut Fundi, Formiæ, Cumæ, Acerræ, Anagnia, &c. Quæ præfecturæ erant quatenus in eas præfectus jurisdictionis causa mittebatur, nec in iis Magistratus ad jus dicendum creabantur: Municipia vero, quatenus jure civitatis, vel cum suffragio, vel sine suffragio, utebantur. *Dac.*

[h] *In quas solebant ire*] Quæ egregiam antiquitatis cognitionem continent, ea non levibus mendis inquinata sunt. Sunt autem hæc ex prisca scriptura: *In quas solebant ire præfecti quatuor viginti sex virum num pro populi, &c.* Lego: *in quas solebant ire præfecti, qui, auctore viginti sex virum numero, populi suffragio creati.* Recte sane: neque enim quicquam populus sciscebat sine auctore. Itaque et leges auctore quodam semper sciscebat. Ex vocibus, *qui auctore*, factum erat *quatuor*, mendo satis proclivi ac propenso. *Jos. Scal.* At Cujacius lib. XII. observat. cap. 24. 'In quas solebant ire præfecti quatuor ex 16. viris qui populi suffragio creati erant.' *Dac.*

Privernum, Anagniam, Frusionem,[6] Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura.

Præfericulum vas æneum sine ansa patens summum, velut pelvis, quo ad sacrificia utebantur. [PAUL.

Præfericulum[i] *vas* æneum *sine ansa appellatur, patens summum ut* pelvis, *quo ad sacrificia utebantur in sacrario Opis* Cons*ivæ*. [FEST.

Præficæ[k] dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant ceteris modum plangendi, quasi

6 Ed. Scal. *Frusinonem.*

NOTÆ

[i] *Præfericulum*] *In sacrario Opis Consivæ*, ut opinor, scripsit Festus. De ea Varro et Macrobius videndi. Vide 'Opima.' *Ant. Aug.*

Præfericulum] Præfericulum vas æneum sine ansa patens summum, velut pelvis, quo utuntur in sacrario Opis Consivæ. *Jos. Scal.*

Præfericulum] In sacrificiis tantum Opis Consivæ eo utebantur. Non vero in quibusvis aliis sacrificiis, ut male Paulus. A *præferendo*, *præfericulum*, quod in eo res sacræ præferrentur: de Ope Consiva vide 'opima.' *Dac.*

[k] *Præficæ*] Varro lib. VI. de Ling. Lat. versum Nævii in Freto ita refert: *Hæc quidem Hercle opinor præfica est: nam mortuos conlaudat*: et id magis placet Gab. Faërno, optimo numerorum censori. *Ant. Aug.*

Præficæ] Glossar. 'præfica, ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφοράν.' quæ ante lectum plangit dum cadaver effertur: lamentatrix. In Barbaricis institutis et legibus præficarum Aristoteles meminerat, quia Phryges proprie dicuntur barbari; eorum autem inventum *præficæ* et *Næniæ*. Papin. in Epicedio patris: 'Ut Pharios aliæ ficta pietate dolores Mygdoniosque colunt, et non sua funera plorant.' *Præficæ* autem dictæ, quia præficerentur ancillis, quemadmodum lamentarentur. Varr. lib. VI. de L. L. ubi hunc Plauti locum laudat ex Trucul. act. II. sc. 6. 'Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se vero non potest.' Ubi apte quidem Plautus verbo *collaudat* usus est, et ut Nævius supra, quod viris doctis notatum oportuit, illud enim rem non minimi momenti nos docet, nempe præficas laudes mortuorum cecinisse, unde recte 'pæana canere' dictæ sunt, Æschyl. in Choëphoris: Παιᾶνα τοῦ θανόντος ἐξαυδωμένας. 'Pæana mortui cantitantes.' Quod male reprehendit Scholiastes, cum et alii quoque Pæana in re funerea usurparint, unde et doctissimus Hesychius, παιὰν· στυγνῷ, inquit, θρηνητικῷ ὕμνῳ. Et sane, ut *Pæan*, qui primo in rebus tantum lætis canebatur, rebus etiam tristibus accommodari passus est, sic *Nænia*, cujus prima origo in re funerea, rebus lætis venire etiam aliquando consuevit, ambo quasi mutatis partibus. Vide 'Nænia.' *Dac.*

in hoc ipsum præfectæ. Nævius: Hæc quidem mehercle opinor, præfica est, quæ sic mortuum collaudat.

Præjurationes[l] facere dicuntur ii, qui ante alios conceptis verbis jurant, post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicunt, Idem in me.

Præliares dies[m] appellantur, quibus fas est hostem bello[8] lacessere; erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas fuit id facere.

Præmetium,[n] quod prælibationis causa ante præmetitur. [PAUL.

Præmetium dicitur quod ante metitur; quasi *præmessum prælibationis causa.* [FEST.

Præmiosa, pecuniosa. [PAUL.

R loco s[o] *Cato sæpe dixit, ut contra s, arbosem, et arboses,* loco *s* dicebant *antiqui.* . . . . . . properie mari opus est.[9]

8 Ed. Scal. *bello hostem.*—9 Ead. ed. '*Pelliculationem pro inductionem a pelliciendo quod est in ducendo dixit Cato in ea oratione quam scripsit de* . . . . . . *r, loco, s. Cato sæpe dixit ut contra s. arborem, et arbores.* loco *s* dicebant *antiqui* . . . properie majori opus est.' Dac. legendum monet *propesi e masi opus est.*

NOTÆ

[l] *Præjurationes*] Livius lib. II. 'Centurio erat M. Flavoleius: . . . victor, inquit, M. Fab, revertar ex acie. Si fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos. Idem deinceps omnis exercitus in se quisque facit.' Vide Polyb. lib. VI. *Ful. Ursin.*

Præjurationes] Cum publice jusjurandum præstandum erat, adhibebantur qui præjurationes facerent, id est, conceptis verbis ante alios jurarent. Post quos jurantes dicebant tantum: 'Idem in me.' *Dac.*

[m] *Præliares dies*] Vide in voce 'justi dies.' *Idem.*

[n] *Præmetium*] Vide 'Sacrima.' *Ant. Aug.*

Præmetium] Προλόγιον. Vide Conjectanea. Glossarium: 'Præmetivum, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' *Jos. Scal.*

Præmetium] Præmetium, frugum primitiæ, quod sacrificii causa ante præmetebatur. Lacones vocant προλογίαν. Quod Cereri offerebant post messem factam: *floriferium*, vocabant, vide in voce 'sacrificium:' quod ante messem, *præmetium*. Gloss. 'Præmetivum, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' 'Quod ante messem factam Cereri sacrificium fit.' *Dac.*

[o] *R loco s*] Hæc suo loco avulsa, sed quo pertineant incertum est. In fine certum est legi debere *propesi e masi opus est.* Hic enim *s* loco *r*. Idem.

Præmiosam[p] *pecuniosam dixit Cato* in oratione, quam scripsit. . . . . impudentiam præmio*sam*.

Præneste[q] dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus præstet.

Prænominibus[r] feminas esse appellatas testimonio [PAUL. sunt Cæcilia, et Tarratia, quæ ambæ Caiæ solitæ sint[10] appellari: pari modo Lucia, et Titia.[11]

Præpetes[s] aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam præpetere dicebant pro anteire.[12]

10 Vet. lib. *sunt*.—11 Vet. lib. *Tertia*.—12 Hæc et sequentia usque ad *ante ire* in ed. Scal. ita leguntur: '*Præpetes aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro antire, pullarium a pullis appellatum* quidam putant quia *non aliud sed hoc ei peculiare* est avem auspicanda *observare, præpetes* aves dicuntur quæ *se ante auspicantem ferunt* nam antiqui præpetere *dicebant pro anteire*.' Notavit quoque Scal. hoc et duo capita proxime sequentia esse quidem Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

p *Præmiosam*] *Præmiosum* pro *pecunioso* Veteres dicebant, quia commoda omnia et utilitates omnes *præmia* nuncupabant. *Præmiosam* igitur *impudentiam* dixerit Cato, quasi nos diceremus, *une impudence lucrative, une impudence bien recompensée*. Sed puto Festum, quod pace ejus dictum sit, minus percepisse mentem Catonis, qui dixit præmiosam impudentiam, pro præmiatoria, id est, magna, et qualem præmiatores præferre solent. Sunt enim præmiatores, nocturni prædones. Nonius in Agrypnantibus: 'Nam in scæna nos nocturnos cepit præmiatores tollere.' Vide Nonium in 'præmiatores.' Et præmia e rebus furto ablatis confecta pecunia, lucrum. [Tibull.] Eleg. 2. lib. I. 'Nec sinit occurrat quisquam qui corpora ferro Vulneret, aut rapta præmia veste petat.' *Idem.*

q *Præneste*] Idem Cato apud Servium, 'Quia is locus,' inquit, 'montibus præstet, Præneste oppido nomen dedit.' In montibus autem locatum Præneste ex Strabone et aliis notum est. Unde Virgil. 'altum' vocat. 'Quique altum Præneste viri:' sed de etymo dissentit Servius: 'Præneste,' inquit, 'locus est haud longe ab urbe, dictus ἀπὸ τῶν πρίνων, id est, ab ilicibus, quæ illic abundant.' Alii a Præneste quodam Ulyssis nepote dictum volunt. *Idem.*

r *Prænominibus*] Vide A. Gellium lib. VI. cap. 7. Plutarch. probl. et supra in 'Præbia.' *Ful. Ursin.*

Prænominibus] Valerius: 'antiquarum mulierum frequenti in usu prænomina fuerunt, Rutilia, Cæselia, Rodocilla, Murcula, Burra a colore dicta; ista prænomina a virilibus tracta sunt, Caia, Lucia, Publia, Numeria.' Sed vide Sigonium lib. II. Emendat. cap. 35. *Dac.*

s *Præpetes*] Præpetes aves dictas quidam putant, quia volantes se offerunt: nam *præpetere* est, avem auspicanti se offerre: unde, *Præpetes*

Pullarium[l] *a pullis appellatum* quidam putant, quia [Fest. *non aliud, sed hoc ei peculiare* est avem auspican*do observare.*

Præpetes aves dicuntur quæ *se ante auspicantem ferunt:* nam antiqui præpetere *dicebant pro ante ire.*

Præpetes aves quidam[13] dici aiunt, quia secundum auspicium faciant prætervolantes, alii quod antea quam petamus,[14] indicent aut quod prætervolent, aut ex Græco tractum putant, quod ante conspectum volent nostrum, inepte scilicet ex præpositione Latina componentes, et Græco vocabulo: ceterum poëtæ promiscue omnes aves ita appellant.

13 Ed. Scal. *quandam.*—14 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *quæ præpetamus* vel *quæ petamus.*

NOTÆ

aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro anteire. Jos. Scal.

Præpetes] Servius in lib. III. Æneid. 'Præpetes sunt, quæ secundo auspicio ante eum volant, qui auspicatur: aves autem aut oscines sunt aut præpetes: oscines, quæ ore futura prædicunt: præpetes, quæ volatu augurium significant, cum sunt prosperæ. Sed præpetes aut superiora tenent, et præpetes vocantur; aut inferiora, et dicuntur inferæ: præpetes autem ideo, quia omnes aves priora petunt volantes.' Ubi, ut vides, ille *præpetes* a *præ* et *petere*, quod et Festus sensit. Sed en tibi ejusdem Servii locum alterum, non minus illustrem, ad illud VI. Æn. 'Præpetibus pennis.' 'Præpetes autem,' inquit, 'dictæ, vel quod priora petant, vel summi volatus, vel quæ præ petit volatum, vel quæ secundum auspicium facit. Et quidam præpetes tradunt, non tantum aves dici, quæ prosperius prævolant, sed etiam locos quos capiunt, quod idonei felicesque sunt. Unde bene Dædali pennas præpetes, quia de locis, in quibus periculum metuebat, in loca tutiora pervenit.' Quem Servii locum illustrat Gellius lib. VI. cap. 6. Ubi etiam docet præpetes aves L. Claro dictas videri, quas Homerus τανυπτέρυγας appellat Iliad T. quod porrectis et patulis alis prætervolarent. Inde Gloss. 'præpetes, τανυπτέρυγες.' 'alis patulæ.' Ceterum Etymon Festi et Servii a *præ* et *peto* mihi ceteris præstat. Neque minus sic locis quam avibus possit accommodari. At Turnebus ait a πρόπετες, quod est, pronum ad labendum: et *præpetere* a προπέτεσθαι. Quod censet etiam Scaliger in Ætnam. *Dac.*

[l] *Pullarium*] De Pullario Cicero II. Divinat. 'Attulit in cavea pullos is qui ex eo nominatur Pullarius.' Et ad Plancum: 'Recitatis literis oblata religio Cornuto est, pullariorum admonitu, non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse.' Pullarius in Gloss. exponitur πωλοκόμος, pullos curans. *Idem.*

Prærogativæ [u] centuriæ dicuntur, ut docet Varro rerum humanarum libro sexto, quæ rus.[15] . . . . Romani, qui ignorarent petitores, facilius eos animadvertere possent. Verrius probabilius judicat

15 Vid. Not.

NOTÆ

[u] *Prærogativæ*] Explicat Festus cur introductæ fuerint, non quæ fuerint, hæ centuriæ, neque cur ita appellatæ. Mendum autem est in illis verbis, *quæ rus*....nos *quod rustici* scriberemus: et utraque opinio, Varronis et Verrii, vera est. Fuere autem eæ centuriæ, quæ primæ suffragium ferebant centuriatis comitiis: ab eadem re ita appellatæ, quod prius rogarentur ab eo, qui comitia haberent, Velitis, jubeatis hoc, aut illud. Erat autem maximum prærogativarum beneficium, quod nunquam ab eis dicatur ceteros discrepasse. Ut vero essent prærogativæ sortito eveniebat. Ceteræ appellabantur *jure vocatæ*. Vidend. Ascon. lib. II. in Verrem. Cicero pro Muræ. et Philipp. II. et lib. I. et II. de Divin. Livius sæpius. *Ant. Aug.*

Prærogativæ] De iis, item illis quæ *jure vocatæ* dicebantur, Ausonius et Livius. Ausonius in panegyrico ad Gratianum Augustum: 'Valete modo classes populi, et urbanarum Tribuum prærogativæ, et centuriæ jure vocatæ.' Liv. lib. IX. de Flavio scriba: 'Fierique se pro tribu Ædilem videret.' Ego interpretor *pro tribu*, prærogativa tribu. Piso de eodem: 'Eundem primæ tribus ædilem curulem renunciaverunt.' Eædem ergo 'prærogativæ tribus' et 'primæ tribus.' Nam ita in legibus ferendis loquebantur. Sic initio legis cujusdam in tabula ænea: PRINCIPIUM FUIT. PRO. TRIBU. Item apud Frontinum: 'T. Quintius Crispinus Cos. populum jure rogavit, populusque jure scivit in foro pro Rostris a. d. IIIII. Eidus Julias. Tribus Sergia: principium fuit pro tribu Sex. L. F. Varro.' Qui locus mendosissimus editus est. *Jos. Scal.* Centuriarum ac tribuum comitialium aliæ sunt *jure vocatæ*, *Prærogativæ* aliæ. Prærogativa una erat singulis comitiis sortitione electa, quæ jure vocatis, id est, ceteris omnibus prærogabatur, princepsque omnium, tametsi loco postrema vel media, in suffragium mittebatur. *Jure vocatæ* sunt reliquæ omnes, quæ suo gradu vocantur et suffragium ferunt. Prærogativa tribus seu centuria omen aliquod in se continebat. Tullius I. de Divinat. 'Prærogativam majores nostri omen justorum comitiorum esse voluerunt.' Ideoque ejus in sequentibus suffragiis ratio habebatur, non quod esset prima, ut falso quidam existimarunt. Tullius II. de Divin. 'Haruspices cum Tiberius Gracchus in Senatum introduxisset, propter repentinam mortem ejus, qui in prærogativa deferenda subito concidisset, non justum rogatorem conciliorum fuisse dixerunt.' Quod Festus refert ex Varrone et Verrio, id quidem verum est, sed sic tantum explicat cur introductæ fuerint *prærogativæ*, non vero quæ fuerint, neque cur ita appellatæ. In verbis Varronis legendum ex doctiss. Antonii Augustini judicio: *Quod rustici Romani, &c.* Dac.

esse, ut cum essent designati a prærogativis, in sermonem res veniret populi de dignis, indignisve, et fierent ceteri diligentiores, ad suffragia de his ferenda.

Præs [x] est is, qui populo se obligat, interrogatusque a magistratu, si præs sit, ille respondet, Præs. [PAUL. [FEST.

Præsagire est prædivinare, præsipere: sagax enim est acutus, et solers.

Præsagitio [y] dicta, quod præsagire est acute sentire, unde sagæ dictæ anus, quæ multa sciunt, et sagaces canes, qui ferarum cubilia præsentiunt. [PAUL.

Præsagitio dicta, quod præsagire est acute sentire, unde et sagæ anus dictæ, *quæ multa sciant, et sagaces canes, quod ferarum cubilia præsentiant.* [FEST.

Præsiderare [z] dicitur, cum maturius hyberna tempestas movetur, quasi ante sideris tempus. [PAUL.

NOTÆ

[x] *Præs*] Festus ait prædem dictum esse, quod interrogatus a populo, si præsesset, respondebat, præs. Supple, sum. Præsesse antiquitus significat, præsentem esse, παρεῖναι. Unde superest participium præsens. Ausonius, auctor valde bonus, dignus qui meliore sæculo natus fuisset, ait in ludicro dramate septem sapientum: 'Thales autem, ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα, protulit: Spondere qui nos, noxa quia præsest, vetat.' Præsest, πάρεστι. Græcus interrogatus, εἰ πάρεστι, respondet potius πάρα, quam πάρειμι. Sic Romanus interrogatus, an præses? respondebat, præs, non præssum. Varro: 'Itaque Præs, qui a magistratu interrogatus in publicum, an præsest: a quo et cum respondet, dicit, præs.' Ita enim legendum apud Varronem. Alioqui scio antea non satis perspicuum neque Varronis, neque Festi locum fuisse. Multorum scriptorum Latini nominis codices calamo exarati habent *præsest:* pro quo vulgati, *præsto est.* Jos. Scal.

Præs] Sed verisimilius videtur ut *præs* dicatur a *præ*. Ut ita dicatur qui præsto est, ut fidejussor. Quomodo et idem dicitur ἔγγυος, ab ἔγγυς, prope, juxta. Inde 'compræs.' *Dac.*

[y] *Præsagitio*] Cicero I. de Divinat. 'Præsagibat animus frustra me ire, cum exirem domo. Sagire enim sentire acute est: ex quo Sagæ anus, quia multa scire volunt: et sagaces dicti canes. Is igitur, qui ante sagit quam oblata res est, dicitur præsagire, id est, futura ante sentire.' *Idem.*

[z] *Præsiderare*] Græci προχειμάζειν. προχείμασις, præsideratio: quidni et postsideratio ἡ ἐπιχείμασις dici poterit? Vide Vegetium. Hoc autem ita dicebant veteres Romani, quia anni tempestates sidera vocabant: et confectum sidus, vel peractum, hyemis, æstatis sidus dicebant. *Jos. Scal.*

Præsiderare] Sed frustra Scaliger. Notum est ortum et occasum siderum fœdas tempestates ciere. Cum

Præsidium [a] est, quod pro utilitate et salute alicujus auxilii gratia præponitur subsidium, quod postpositum est ad subveniendum laborantibus.

Præstinare [b] apud Plautum emere est, id est, emendo tenere.

Præstitem [c] in eadem significatione dicebant antiqui, qua[16] nunc dicimus antistitem.

16 Vet. lib. *quem*.

NOTÆ

antem sideris effectus, nempe tempestas, causam anteveniebat, præveniebat, id est, sideris ortum vel occasum anticipabat, hoc Græci προχειμάζειν dicebant, Latini 'præsiderare,' quod ante sidus veniret, id est, immaturius. Inde et 'desiderare' dictum, quod proprie finem tempestatis significat, quasi quod desinit siderare, id est, χειμάζειν. Ut 'defervere' dicitur, quod fervere desinit, et 'detonare,' quod desiit tonare, sic 'deludere,' ludi finem facere. Hinc desiderari res dicitur quæ abiit, nec amplius extat. Ita ergo et desiderare de sidere confecto, quod Græcis ἀποχειμάζειν, postea traductum ad alia. 'Sidus Vergiliarum et Arcturi confectum' legere est apud Hirtium; quod de anni tempestate non potest accipi; nempe 'confectum sidus' dicitur, quod prorsus est ἐν τῷ φανερῷ vel ἐν τῷ ἀφανεῖ, totum scilicet exortum vel absconsum, sedata jam tempestate, quam ortus vel occasus sideris excitaverat. Hinc illæ locutiones, 'Moto sidere,' 'nondum confecto.' Plin. lib. XVIII. cap. 26. 'Accedit confusa rerum obscuritas, nunc præcurrente, nec paucis diebus, tempestatum significatione, quod προχειμάζειν Græci vocant, nunc postveniente, quod ἐπιχειμάζειν. Et plerumque alias citius, alias tardius cœli effectu ad terram deciduo, vulgo serenitate reddita confectum sidus audimus.' Non aliter 'confectum sidus' dici solebat, quam ubi tempestas, quæ sideris erat effectus, deciderat, ac desævierat. Ita Magnus Salmasius in exercit. Plin. Sed notandum est, quod ἐπιχειμάζειν dixit Plin. illud μεταχειμάζειν Vegetium dixisse. ἐπιχειμάζειν autem cum die legitimo et solenni nascitur tempestas, ita enim lib. IV. cap. 40. 'Aut enim circa diem statutum, aut ante vel postea, tempestates fieri compertum est, unde præcedentes, προχειμάσιν, nascentes die solemni, ἐπιχειμάσιν, subsequentes, μεταχειμάσιν, Græco vocabulo nuncupaverunt.' *Dac.*

[a] *Præsidium*] Ut a 'sub' et 'sedendo,' 'subsidium,' ita a *præ* et *sedendo*, *præsidium*. Unde in Gloss. exponitur παραφυλακή, προστασία. Item, præsidia, φυλακαί, φρούρια. *Idem.*

[b] *Præstinare*] Ms. codex, *apud Plautum præemere est:* ut testatur Voss. Plaut. Capt. 'Alium pisces præstinatum abire:' et Epidic. 'Ut enim præstines argento, priusquam veniat filius.' Item Pseudol. 'Ut piscium quicquid est pretio præstinem.' *Præstinare* et *destinare*, a *præ* sive *de*, et obsoleto *stano*, vel *stino*. In Glossis *præstino* exponitur προορίζω, definio, constituo, prædestino. *Idem.*

[c] *Præstitem*] *Præstites*, προστατήριοι. 'Præstites Lares' iidem, qui προστατήριοι θεοὶ, apud Græcos. *Jos.*

Præstolari [d] dicitur is, qui [17] ante stando ibi, quo venturum excipere vult, moratur.

Præteriti [e] senatores quondam in opprobrio non [FEST.

17 Ed. Scal. *quia*.

NOTÆ

Scal.

Præstitem] A *præsto, præstes*, ut ab 'antisto,' 'antistes.' Hinc 'Præstites lares,' qui urbis sunt custodes, προστατήριοι θεοί. *Dac.*

[d] *Præstolari*] 'Præstum' a Veteribus erat in usu, a quo remansit 'præsto,' adverbiale. ὑποκοριστικὸν, 'præstulus,' vel, ut antiqui scribebant, *præstolus*. Inde 'præstolari.' 'Præstus,' seu 'præstulus,' ἐπίμονος, προσκαρτερῶν, προσλιπαρής. pro quo 'præsens,' usitatum: ut, 'præsens animus.' Glossarium: 'Præsens, ἐπιφανὴς, καὶ παρὼν, καὶ εὔχαλκος.' Lege, καὶ εὔαλκος. εὔαλκος est fortis: quod et εὐαλκὴς quoque dicebatur. *Jos. Scal.*

Præstolari] Alii tamen a *præsto*, immediate *præstolari*. Beda de Orthographia: 'Præsto per o scribendum, non per u: unde præstolari, non præstulari.' In Gloss. 'præstulari' et 'præstolari, προσκαρτερεῖν, παραμένειν, περισκοπεῖν, ἐπιτερεῖν.' *Dac.*

[e] *Præteriti*] Tribuni militum consulari potestate et Censores eodem anno creati sunt, ut Livius scribit lib. IV. Ita nunquam lustrum Tribuni fecerunt, neque quenquam senatorem potuerunt præterire: neque crediderim Festo dicenti Consules in consilio publico habuisse sibi tantum conjunctissimos, ut Reges. Illud crędam, cum lustrum facerent, supplere senatum potuisse ex iis, qui ipsis forent conjunctissimi: item illud, tunc præteritos nulla adjecta notæ causa, ignominia caruisse. Censores quoque idem initio fecisse, mihi fit verisimile. At postquam causas enumerare cœperunt, minus honesta causa notam attulit gravem. Vide Ascon. in Divin. et in Pison. Val. Max. lib. II. cap. 4. Gell. lib. IV. cap. 20. et lib. VII. cap. ult. et lib. XVI. cap. 13. *Ant. Aug.*

Præteriti] Unde unde hæc expiscatus sit Verrius, aut Festus, sane omnia contra rationem vetustissimorum Po. Ro. institutorum sunt: eaque plane toti antiquitati Reip. Ro. adversantur. Et miror, unde hæc exscripserit. *Jos. Scal.*

Præteriti] Unde unde hæc Verrius expiscatus sit, ea sane antiquitati reip. Romanæ adversantur. Tribuni enim militum consulari potestate et censores eodem anno creati sunt, ut tradit Liv. lib. IV. nunquam igitur lustrum Tribuni fecerunt, neque quenquam senatorem potuerunt præterire. Neque verosimile est consules in consilio publico eos tantum habuisse, qui sibi essent conjunctissimi, ut olim reges. 'Illud tantum credam,' inquit Antonius Augustinus, 'cum lustrum facerent,' &c. [vid. sup.] notam attulit gravem.' Hæc Antonius Augustinus. Sed fallitur vir doctissimus, cum putat præteritos senatores, ante subscriptas causas cur præterirentur, ignominia caruisse: nam ex animadversionibus Censoriis, quibus causæ semper subscriptæ, sola senatorum præteritio excipienda, cui rationem ascribi haud ita veteris instituti fuisse ex Livio notum est, et antea ignominia deformatos senatores, qui præteriti fuerant in

erant, quod ut Reges sibi legebant, sublegebantque, quos in consilio publico haberent, ita post exactos eos, Consules quoque, et Tribuni[18] Militum consulari potestate, conjunctissimos sibi quosque[19] patriciorum, et deinde plebeiorum, legebant; donec Ovinia Tribunitia intervenit, qua sanctum est, ut Censores ex omni ordine optimum quemque curiatim[20] senatu legerent: quo factum est, ut qui præteriti essent, et loco moti, haberentur ignominiosi.

Prætexta pulla nulli alii licebat uti, quam ei, qui [PAUL. funus faciebat.

Prætexta[f] *pulla nulli* alii licebat uti, qu*am ei, qui* [FEST.

18 Ead. ed. *Tribunos.*—19 Vet. cod. *quoque.*—20 Vet. cod. *curiati.*

NOTÆ

historiis, legas. Porro præteriti senatores dicebantur, quorum nomen Censores initio censuræ senatum legentes præteribant, in recitando non appellabant, subticebant, et eo velut tacito indicio censebantur loco moti, nec nomen eorum ultra in albo senatorum. *Dac.*

[f] *Prætexta*] Verba Festi interpretem desiderant. *Ant. Aug.*

Prætexta] Infra: *Prætexta nulli alii licebat uti, quam ei, qui jure alicujus magistratus haberet, et in loco publico ludos faceret. Is enim ea utitur, et scribam habet ob eos, quos facit, ludos.* Huc usque videor tuto vestigiis Festi insistere: in reliquis lubricum est iter. Ait nulli alii licuisse prætexta uti, præterquam ei, qui eam haberet jure magistratus, et in loco publico ludos faceret. Quod verum est. Nam magistri collegiorum, et magistri vicorum, qui magistratus non erant, ludos faciebant prætextati, ut notum est ex ea in Pisonem, et ex Asconio, item ex Livio libro XXXI. Tribuni plebis, auctore Plutarcho, prætexta non utebantur: puto, quia ludos non faciebant. Sequentia plus minus ita habuerunt: *Item prætexta Consulibus, et Prætoribus vota quædam ob ignorantiam sacrorum novorum nuncupantibus datum est uti: item votum solventibus aliquod. Item Valerius vicanus utens pura ex S. Senatus improbatus est.* Videtur velle Festus usum purpuræ sacrum fuisse: ideo magistratibus concessum, non tam jure magistratus, nam et Tribunis concessus fuisset, quam ludorum et votorum causa. Res enim sacræ ludi, et vota. Ideo ob ludos utebantur Ædiles, et magistri collegiorum, ob vota Consules, et Prætores. Vota illa, quæ nuncupabantur ob sacrorum novorum ignorantiam, videntur esse, quæ Consul aut Prætor vovebat, si quid minus rite et per ignorantiam committens novam religionem contraxisset. Vicanum videtur vocare vici magistrum: ex sententia senatus improbatum ait quod in pura toga, non in prætexta ludos Compitalitios faceret. Ita enim puto Festum scripsisse, *ex S. Senatus*, quod interpretor, ex Sententia Senatus. *Jos. Scal.*

funus faciebat. *Idem* jus magistratus h*abebat, qui in aliquo* loco publico lud*os faciebat, nam is prætexta* utitur: scribam habe*re solet, propter eos* quos facit ludos: *prætextæ jus datum est item Consu*libus et Prætoribus vota *nuncupantib. ob igno*rantiam sacrorum [1] *ascitorum.* *Isdem da*tum est uti emit votum *aliquod solventib.* quod autem Valerius Vica*nus cum uteretur pura* ex senatu improbari *cœptus est.*

Prætextæ [g] appellantur, quæ res gestas Romanorum continent scriptas.[2] [PAUL.

1 Ed. Scal. *sacra novorum.*—2 Vet. lib. *scriptæ.*

NOTÆ

Prætexta] Ait Festus nulli alii licuisse prætexta uti, quam ei qui funus faceret, magistratibus item et iis qui ludos faciebant. Et verum est. Liv. lib. XXXIV. sect. 7. 'Purpura viri utemur, prætextati in Magistratibus, in Sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur; magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo generi, magistris vicorum, togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id, ut vivi solum habeant tantum insigne, sed etiam, ut cum eo crementur mortui.' Vides prætextatos magistratus, tam Romæ, quam in municipiis et coloniis, sacerdotes etiam et magistros vicorum, qui ludos compitalitios faciebant: vide 'Sardi venales.' Magistros etiam collegiorum prætexta usos apud Pedianum ex Cicerone legere est, quia scilicet ii etiam ludos faciebant. Præterea senatores prætextati ludorum Romanorum diebus, apud Ciceronem II. Philipp. ut et prætextatæ mulieres nonis caprotinis apud Varronem lib. V. 'Nonæ Caprotinæ, quod eo die in Latio Junoni Caprotinæ mulieres sacrificant, et sub caprifico faciunt, et e caprifico adhibent virgam. Ob hoc toga prætexta data eis.' Infra, cum ait Festus Consulibus et Prætoribus vota nuncupantibus et solventibus prætextæ jus datum, videtur velle, sacrum fuisse usum purpuræ, ideo magistratibus concessum non tam jure magistratus, nam et Tribunis concessus fuisset, qui, auctore Plutarcho, prætexta non utebantur, quam ludorum et votorum causa, ut optime notavit Scaliger. Res enim sacræ ludi et vota illa, quæ nuncupabantur ob ignorantiam sacrorum ascitorum, Scaligero videntur esse, quæ Prætor aut Consul vovebat, si quis minus rite et per ignorantiam committens, novam religionem contraxisset. Ideo autem Valerius Vicarius, i. Vici magister, ex senatu improbatus est, quod, cum ludos compitalitios faceret, pura toga, non prætexta, uteretur. In verbis Festi, in fine, pro *isdem datum est uti emit*, rescribo: *Idem datum est uti ea et, &c.* vel cum Ursino *uti idem.* Lego etiam infra: *Valerius Vicanus tum uteretur, &c. tum,* id est, cum vota solveret. *Dac.*

g *Prætextæ*] Comœdiarum nomen est, ab argumento vestibusque sumtum. Græcæ enim fabulæ a Latinis conversæ, quales omnes sunt Plauti,

Prætextatis nefas erat obscœno verbo uti, ideoque prætextatum[3] appellabant sermonem, qui nihil obscœnitatis haberet.

Prætextum[4 h] sermonem quidam putant dici, quod [FEST. prætextatis nefas sit obscœno verbo uti: alii, quod nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum obscœna clamentur.

3 Vet. lib. *prætextum*.—4 Vet. lib. *Prætextatum*, quod et malit Scal.

NOTÆ

atque Terentii, 'palliatæ' dicuntur: 'togatæ' vero, et 'prætextæ,' quæ, argumento ab urbanis rebus sumto, vel de togatis viris, vel de prætextatis pueris et puellis compositæ fuerunt. De his Horatius in Arte: 'Vestigia Græca Ausi deserere, et celebrare domestica facta, Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.' Vide 'Togatarum.' *Ant. Aug.*

Prætexta] Pro *prætextata*. Horatius: 'Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.' Id est, prætextatas. Fabulæ argumento Romano aut togatæ aut prætextatæ. Comœdiæ quidem, togatæ: Tragœdiæ autem prætextatæ. Afranius et Titinius togatarum poëtæ dicuntur. Ennius, Pacuvius, Attius prætextatarum. Nam Ennius Scipionem, Pacuvius Paulum, Attius Brutum, et Æneadas, seu Decium Tragœdias docuerunt. Ergo non mediocriter errant, qui ad hunc Festi locum, item ad locum togatarum, togatas de togatis viris, prætextatas de pueris ac puellis prætextatis compositas fuisse annotarunt. Ipsi viderint, an Scipio, Brutus, Decius, qui se devotavit, pueri habendi sint: et an Lucretiam, cum se interficeret, puellam putandum sit. Hæc sunt viris et gravissimis et magni in literis nominis indigna. Ratio in promtu est. Toga populi est, et populare argumentum Comœdiis. Prætextæ magistratuum, quæ sunt gravissimæ personæ, et cothurno, non socco aptæ, vel, quod, ut ait Asconius in prætura Urbana, prætexta honestorum erat, toga viliorum. *Jos. Scal.*

h *Prætextatum*] Ita malo, quam *Prætextum:* quod ait, depositis prætextis, quas scilicet Fortunæ Virginali deponebant, ut supra monuimus. *Id.*

Prætextum sermonem] Priorem Festi sententiam ineptus mutilator amplexus, quia scilicet falsa est. Prætexti sive prætextati sermones, prætextata verba, verba obscœna, qualia erant ea, quæ puellis nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum canebantur. Vide 'Fescennini.' Sueton. Vespas. 22. 'Erat enim dicacitatis plurimæ, et sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abstineret.' Vide Macrob. lib. II. Sat. c. 1. Eadem 'verba nupta' ab eadem ratione supra vocavit Festus. Et 'Veneris vocabula,' Varro in Agath. 'Virgo de convivio abducatur. Ideo quod majores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.' De prætextis depositis, quas Fortunæ Virginali deponebant, jam supra. *Dac.*

Prætor[i] ad portam nunc salutatur is, qui in provinciam Propraetore aut Proconsule exit: cujus rei morem ait fuisse Cincius in libro de Consulum potestate talem. Albanos[5] rerum potitos usque ad Tullum Regem: Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem Cos. populos Latinos ad caput Œtentinæ,[6] quod est sub monte Albano, consulere solitos, et imperium communi consilio administrare. Itaque quo anno Romanos imperatores ad exercitum mittere oporteret jussu nominis Latini complures nostros in Capitolio a sole oriente auspiciis operam dare solitos. Ubi aves addixissent, militem illum, qui a communi Latio missus esset, illum, quem aves addixerant, Prætorem salutare solitum, qui eam provinciam obtineret prætoris nomine.

Prætoria cohors[k] est dicta, quod a Prætore non [PAUL.

5 Vet. cod. *Albanus*.—6 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Ferentinæ*. Vide Notas.

NOTÆ

[i] *Prætor*] Totus hic locus in ceteris libris deerat. In quo illud, *ad caput Œtentinæ*, quid sit, ignoro. Sed ex Dionysio lib. IV. et V. constat Latinos populos conventus habuisse Ferentini; et Livius lib. I. ad lucum Ferentinæ convenisse Latinos scribit, et paulo post, ad caput aquæ Ferentinæ Turnum dejectum fuisse: Sic igitur scribendum est *ad caput Ferentinæ*, vel *ad caput aquæ Ferentinæ*. Ant. Aug.

Prætor ad portam] Quæ porta ab eo Salutaris dicta. Vide 'Salutaris.' Infra legendum ut in vet. cod. *Albanos rerum potitos usque ad Tullum regem, Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem, Coss. populos Latinos ad caput Ferentinæ, quod est sub monte Albano, &c.* Ait diruta Alba usque ad Decium Murem populos Latinos Consules consulere fuisse solitos ad caput Ferentinæ, et imperium communi consilio administrare. Ferentini autem conventus Latinos populos habuisse ex Livio lib. I. notum est. *Ad caput* autem *Ferentinæ*, supple *aquæ*. Sic Livius lib. I. sec. 51. de Turno: 'Dejectus ad caput aquæ Ferentinæ.' 'Caput aquæ,' id est, fons. Horat. Od. 1. lib. I. 'Nunc ad aquæ lene caput sacræ.' *Dac.*

[k] *Prætoria cohors*] Initio Prætores erant qui deinde Consules: ii bella administrabant, et ab iis 'Prætoria cohors,' quæ ad Prætorum tutelam, 'porta Prætoria' in castris, quæ Prætorium spectabat, et ipsum Prætorium, Prætoris tabernaculum, dictum; quæ nomina post deletum ipsum Prætorum nomen usurpata: sub Consulibus scilicet et Imperatoribus. Ad exemplum Prætoriæ cohortis, quæ in exercitu ad tutelam Imperatoris, Augustus novem Prætorianorum cohortes fecit, quæ et postea auctæ sunt. *Idem.*

discedebat. Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque delegit, qui ab eo in bello non discederent, et cetero munere militiæ vacarent, et sesquiplex stipendium acciperent.

Prætoria porta in castris appellatur, qua exercitus in prælium educitur: quia initio Prætores erant, qui nunc Consules, et ii bella administrabant: quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium.

Prævaricatores[l] a prætergrediendo[7] sunt vocati.

Prandicula,[m] jentacula. [FEST.

Prandicula antiqui dicebant, quæ nunc jentacula. [PAUL.

Prandium[n] ex Græco . . . est dictum: nam meridianum cibum cœnam vocabant.

7 Vet. lib. *gradiendo*. Ed. Scal. *prætergradiendo*.

NOTÆ

[l] *Prævaricatores*] Optime Festus *a prætergrediendo*. *Varicare* enim est, ingredi, ambulare. Gloss. Isidori, 'Varicat, divertit, ambulat.' Item, 'varicavit, ambulavit.' *Prævaricari* est prætergredi, quod proprie de aratoribus dicitur, qui a recto sulco divertunt, et inde translatum in forum. Plinius lib. XVIII. cap. 19. 'Arator, nisi incurvus, prævaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaque caveatur, ubi inventum est.' *Prævaricator* igitur in foro opponitur vero accusatori, et is dicitur, qui dum fingit se accusare, id agit potius ut reus absolvatur. Gloss. 'prævaricor, καταφίημι τοῦ ὑπευθύνου,' id est, 'summitto me reo.' Item: 'Prævaricor tibi, νοσφίζομαί σε.' 'Adludo tibi.' Et hoc fiebat vel transeundo dicenda, vel leviter attingendo quæ sunt sæpius inculcanda, infigenda. Plinius Junior Epist. 20. lib. I. 'Alioqui prævaricatio est, transire dicenda. Prævaricatio etiam cursim et breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda.' *Idem*.

[m] *Prandicula*] *Prandium* et *prandiculum* pro jentaculo, ut et olim apud Græcos δεῖπνον. Vide 'Cœna.' *Idem*.

[n] *Prandium*] A Græco πρώην, ex Plutarcho. *Jos. Scal.*

Prandium] Vocem Græcam, quæ hic desideratur, ἔνδιον esse putavit Canterus Var. Lect. lib. IV. cap. 28. ex Plutarcho lib. VIII. Sympos. Probl. 6. Sed frustra. Nam ἔνδιον Plutarchus non πρωϊνὸν, matutinum, ut hic Festus de prandio, sed δειλινὸν, id est, vespertinum. Melius igitur Scaliger, qui ex eodem Plutarcho supplet πρωΐ, id est, mane. Nam pro πρωΐ Dores dicebant πρὰν, et inde *prandium*: nisi dicas cum Voss. *Prandium* esse a πρὰν et ἔδω, edo, quod mane edatur. Et hoc magis placet, quam quod olim Cæsar Scaliger, qui *prandium* dici putavit a *paratum*, quia iterum ad opus parati essent illico. Vel quod olim Kekermannus, qui a *perendinis reliquiis prandium* deduxit, quas Veteres mane comederent, lautius vesperi unaque cum aliis cœnaturi. *Duc.*

Precem [o] singulariter Cato dixit.

Precem [8] singulariter idem (Cato) in ea, quæ est de [FEST. conjuratione.

Presan [9] [p] . . . . . porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiæ purgandæ [10] causa Cereri immolatur: quod pars quædam ejus sacrificii fit in conspectu mortui ejus, cujus funus instituitur.

Prima aut secunda hora ducant [11] sponsalibus: ominis causa, ut optima, ac secundissima eveniant.

Prima aut secunda [q] diei hora causa ominis spon- [PAUL. sis [12] tribuebatur.

Primanus [r] Tribunus erat, qui primæ legioni Tributum scribebat.

Primanus Tribunus [s] apud Catonem in ea, quæ est [FEST.

8 Vet. cod. *Præcem.*—9 Vet. lib. *Præcidanea.* Vide inf.—10 Vet. cod. *pugnanda.*—11 Vet. lib. *dicata.*—12 Legendum monet Dac. *Prima et secunda hora diei dicata sponsalibus.*

NOTÆ

[o] *Precem*] Et Terent. And. III. 4. 'Nihil est preci loci relictum, jam perturbavi omnia.' Horat. Od. 2. lib. I. 'prece qua fatigent Virgines sanctæ.' Et Od. 35. 'Te pauper ambit solicita prece.' Et alibi plus semel. *Idem.*

[p] *Presan*] Non dubito, quin *Præcidanea* scribendum sit; ex iis, quæ idem Festus et Paulus de præcidanea scribunt. Vidend. Cato de Re Rust. Gell. lib. IV. cap. 6. *Ant. Aug.*

Præsan] Vide doctiss. Turnebi Adversaria, qui legit *Præsentaneam.* Jos. Scal.

Præsan ....] Optime supplevere viri docti, *Præsentanea porca dicitur, &c.* ex Victorini libro de Orthographia, qui præsentaneam appellat porcam illam quæ præsente mortuo immolabatur. *Dac.*

[q] *Prima, aut secunda*] Lege ex Epitome, *Prima et secunda hora diei dicata sponsalibus.* Ideo autem prima et secunda hora sponsalibus dicata, quod illud tempus Veteres auspicatissimum putabant. *Idem.*

[r] *Primanus*] Emendatiore, ut opinor, libro usus est Paulus: nam nos in veteri neque Catonis verba, neque significationem habemus; cum tamen nihil in hac parte lacerum existat. Sed et interpretatio Pauli est consideranda: nam si de stipendio attributo primæ legioni intelligamus, hic erit non tribunus militum, neque tribunus ærarii, sed scribarum, vel notariorum tribunus. Varro lib. IV. de Ling. Lat. 'Quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, tribuni ærarii dicti.' Vide '*Ærarii.*' *Ant. Aug.*

[s] *Primanus tribunus*] Quæ hic desunt rejecta videntur post caput sequens. Nihil tamen hic video, neque satis conjicio, unde explicatio quam

contra Thermum de suis virtutibus. . . . . .
. . . .

Primigenius[t] *sulcus dicitur, qui in nova urbe* condenda tauro *et vacca imprimitur, quod genus* jumenti velut exer*citum adhibebatur*. . . . .

. . . utrimque media *p*. . . . .

. . . lari judicio, qui et ips*e*. . . . . .

Primigenius sulcus dicitur, qui in condenda nova urbe tauro et vacca designationis causa imprimitur. [PAUL.

Primnesius,[13 u] palus, ad quem funis nauticus religatur, quem alii tonsillam dicunt.

Primordia, principia.

Principalis[x] castrorum porta nominatur, quod in eo loco est in quo principes ordines tendunt.

13 '*Prymnesium.* Ita forte legendus hic locus: *Prymnesium, funis nauticus, quo navis ad palum religatur, quem alii tonsillam dicunt.*' Fulv. Ursin. Vet. lib. *Primesius.*

NOTÆ

in sua Epitome Paulus addidit. Ejus enim nulla vestigia in reliquiis Festi. Primanorum mentio apud Tacit. lib. XVIII. 'Primani stratis una et vicesimanorum principibus aquilam abstulere.' *Dac.*

[t] *Prim....*] Omnia mutila sunt, et ultima linea ad aliud, quam ad Primigenium sulcum pertinet. Quo enim 'tutelare judicium?' *Jos. Scal.*

Primigenius] Quæ sequuntur videntur fuisse verba Catonis quæ a superiori capite divulsa sunt. Porro de more sulco mœnia designandi Varr. lib. IV. 'Oppida condebant in Latio Etrusco ritu multa. Id est, junctis bobus tauro et vacca interiore aratro circum agebant sulcum: hoc faciebant religionis causa, die auspicato, ut fossa et muro essent munita: terram unde excalpserant, fossam vocabant, et introrsum factum, murum; postea quod fiebat orbis, urbs.' M. Cato. 'Captato augurio, qui urbem novam condebat, tauro et vacca arabat, ubi arasset murum faciebat, ubi portam volebat esse aratrum tollebat, et portam vocabat.' Et alibi passim. Primigenius autem is sulcus dictus, quod per eum opus inciperent. *Dac.*

[u] *Primnesius*] *Prymnesius palus*, *πρυμνήσιος*, a *πρύμνα*, puppis, quod funis per puppem ad eum deligaretur. Funis ipse etiam *πρυμνήσιον*, prymnesium, dicebatur. Fulvius Ursinus, cum nollet palum illum prymnesium dici, sed tantum funem, locum integrum sic mutabat. *Prymnesium, funis nauticus, quo navis ad palum religatur, quem alii tonsillam dicunt.* Sed frustra. *Idem.*

[x] *Principalis*] Portæ in castris quatuor, ad unum quodque latus una. Inter eas prima *Prætoria*: quæ vicina, et a tergo Prætoris. Duæ laterales et proximæ portæ *Principales*; ita dictæ, quod ibi tendant principes

Priscæ Latinæ coloniæ [y] appellatæ sunt, ut distinguerent a novis, quæ postea a populo dabantur. [FEST.

Prisci Latini [z] proprie appellati sunt ii, qui prius quam conderetur Roma, fuerunt. [PAUL.

Priscus Tarquinius [a] est dictus, quia prius fuit, quam Superbus Tarquinius.

Pristina, velut priustina, dictum est.

Pristina,[b] velut pris*tina: sic prior et alia* ejusmodi dictita*bant, ab eo quod est prius.* [FEST

Pristinum ab eo venit, quod est prius: pari modo et prior. [PAUL.

Privatæ [c] vocabantur feriæ sacrorum propriorum, velut dies natales.

NOTÆ

ordines, capita et apices castrorum, ut tribuni, præfecti, primique centurionum. Quarta *Decumana*, a Cohortibus decimis ibi tendentibus. Ea opposita est Prætoriæ et aversa ab hoste. Eadem *Quæstoria* olim dicta. *Idem.*

[y] *Priscæ Latinæ coloniæ*] A Latino Silvio Albanorum rege deductæ. Liv. lib. I. sect. 3. 'Is Æneam Silvium creat, is deinde Latinum Silvium, ab eo Coloniæ aliquot deductæ, Prisci Latini appellati.' Eodem postea colonias Priscus deduxit. Vide 'Sanates.' Infra pro *dabantur*, tentabat Merula *deducebantur*. Sed nihil necesse. *Idem.*

[z] *Prisci Latini*] Coloniæ deductæ a Latino Silvio Albanorum Rege. 'Prisci Latini appellati sunt,' ut Livius scribit libro I. *Ant. Aug.*

Prisci Latini] Vide notam sup. iidem dicti *Casci* Ennio. 'Quam primum Casci populi genuere Latini.' *Dac.*

[a] *Priscus Tarquinius*] Cum Festo consentit Dionysius, qui ait Priscum dictum quia major natu erat quam Tarquinius Superbus. Falsum est igitur, quod tradit Livius lib. I. sect. 34. Parentes ejus urbem ingressos Lucium Tarquinium Priscum nomen edidisse. Ut et optime Sigonio animadversum. Sed quid si eum a Priscis Latinis, quo Colonias deduxit Priscum dictum fuisse putemus? Neque enim Prisci post colonias eo a Prisco deductas dicti, ut quidam videntur existimare; nam Priscos ante Romam conditam fuisse supra et Festus et Livius satis ostendunt. Dicti autem Prisci quod prius fuerunt. *Idem.*

[b] *Pristina*] Legendum uti ex Epitome quivis videt, *Pristina velut priustina.* Quamvis *pristinus* non a *prius*, ut putat Festus, sed a *pris*, quod a Græco πρὶν. A *Pris*, *pristinus*, ut a 'cras,' 'crastinus.' *Prius* etiam a *pris*. Idem.

[c] *Privatæ*] Macrob. lib. I. Satur. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum: sunt singulorum, ut natalium fulgurumque susceptiones: item funerum atque expiationum.' Denecales feriæ, quæ sint, vide in litera D. *Ant. Aug.*

Privatæ feriæ] Macrob. lib. I. Satur. 'Sunt præterea,' &c. quæ Festi locum illustrant. Infra *operationes denecales* conjunctim legit Ursinus: quod mihi non placet: per *operationes*

Privatæ feriæ vocantur sacrorum propriorum, velut dies natales, operationis, denecales. [FEST.

Privato[d] sumptu se alebant milites Romani pæne ad id tempus, quo Roma est capta a Gallis. [PAUL.

Privato sumptu se alebant mili*tes Romani antequam* *stipendia* mererentur, quod in *consuetudine fuit pæne ad id* tempus, quod fuit pau*lo antequam Romana civitas* capta est a Gallis, *a quo tempore sine publico stipendio* milites non fiebant. [FEST.

Priveras,[e] mulieres privatas. [PAUL.

Priveras mulieres priva*tas dicebant* . . . . [FEST.
. . . . tur *de*[14] [f] . . . .

Privignus dictus, quod ante, quam mater secundo nuberet, est progenitus; pri enim antiqui pro præ dixerunt. [PAUL.

Privivio es[g] prius singulis.[15] [FEST.

14 Ed. Scal. 'tur *pro*.'—15 Legendum monet Scal. *Privoes, privis, singulis.* Vir doct. pro *es* conjicit *est*.

NOTÆ

autem sacrificia intelligenda, *operari* enim et *facere*, pro sacrificandi verbo Veteres usurpabant. Virg. 'Lætis operatus in herbis.' Horat. 'Prodeat justis operata Divis.' Vide 'sacer mons.' *Dac.*

[d] *Privato*] Privato sumtu se alebant milites antequam stipendia mererentur, quod in id duravit tempus, quod fuit paulo ante quam Urbs capta est a Gallis, a quo sine publico stipendio milites non fiebant. *Jos. Scal.*

Privato sumptu] Liv. lib. IV. sect. 59. 'Additum deinde' (an. U. C. 349. ante Captam Urbem a Gallis an. 17.) 'omnium maxime tempestivo principum in multitudinem munere, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve, decerneret Senatus, ut stipendium miles de publico acciperet, cum ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset.' *Dac.*

[e] *Priveras*] *Privus, priverus*, ut 'Jovis,' 'Joveris,' 'Apollinis,' 'Apollineris,' et alia. *Idem.*

[f] . . . . . . *tur de*. . . .] Schedæ. . . . . *tur pro*. . . . . . videtur Festus de privigno: forsan, *Privignus dicitur pro prægenitus.* Forsan etiam Græcam vocem Festus adduxerat Latinis literis scriptam, *Privignus dicitur progonos quasi prægenitus.* Sic in Gloss. 'Privignus, πρόγονος.' Neque tamen placet *privignum* esse a πρόγονος, ut putavit Caninius, sed a *pri* pro *præ*, et antiquo *geno*: nisi malis cum Beda esse, a *privus* et *geno*, quasi *prive genitus*: i. seorsum, ex alio, scilicet, vel alia conjuge genitus, a quo sensu et Græcis dicitur, ἄμφος, ab ἀμφὶς, quod est, seorsum. *Idem.*

[g] *Privivio es*] Lege: *Privoes, privis, singulis.* Privoes, privis: ut 'oloes,'

Privos[h] privasque antiqui dicebant pro singulis: [PAUL. ob quam causam et privata dicuntur, quæ uniuscujusque sint: hinc et privilegium, et privatus: dicimus tamen et privatum, cui quid est ademptum.

Pro[q] significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali. Pro ponitur etiam pro amplificando, ac palam faciendo, ut prodi, provoca, protrahe, propelle: alias pro privandi facultate, ut in propudio: prohibendo; quia utrumque abnuit in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, ut pro pecunia, pro prædio, Proconsule: [16] alias pro admiratione, ut pro Juppiter: alias pro ante, ut pro ostio: alias pro in, ut promittere barbam, et capillum. *In composi*tione *ponitur*[r] *pro am*plifi*cando, ac palam* [FEST. *faciendo: ut prodi, provoca,* pro*pelle.* . . . .

16 'Corruptissima sunt: *alias aliud alio, ut pro pecunia, pro prædio, pro consule.* Lego: *alias apud, ab, ob; ut pro pecunia, pro præde, pro consilio.*' Jos. Scal.

NOTÆ

'ollis:' 'Pilumnoe,' 'Pilumni:' 'poploe,' 'populi,' &c. *Jos. Scal.*

Privivio es prius] Schedæ: 'Privivio es privis, id est, singulis.' *Dac.*

[h] *Privos*] Verba, *et privatus*, vel mendosa sunt, vel a Paulo detruncata: nam si addidisset, cum distinguitur ab eo, qui cum potestate est, tum recte cetera cohærerent. *Ant. Aug.*

Privos] Offendit me, quod apud Ciceronem pro hac voce *Privatum* substituerint: ut in ea pro domo: 'Vetant leges sacratæ, vetant 12. Tabulæ leges privis hominibus irrogari.' At hodie legunt *Privatis.* Item III. de legibus: 'tantum majores in posterum providisse: in privatos homines leges ferri noluerunt:' cum Cicero scripserit, *in privos homines.* Subjicit enim, 'id est enim privilegium.' Postea interpretatur: 'Ferri de singulis nisi centuriatis comitiis noluerunt.' Vide Gellium lib. x. cap. 20. *Jos. Scal.*

Privos privasque] Vide Cujacii observat. lib. xv. cap. 18. *Privus* autem est cujusque proprius, suus. Horat. lib. I. Ep. 1. 'Nauseat et locuples, quem ducit priva triremis.' Livius lib. VII. 'Milites singulis bobus in præsentia: duplici frumento in perpetuum: binisque privis tunicis donati.' Est autem a πρίω, emo, quia, quod quis emit, is sibi illud proprium fecit: et inde pro singulo, unico, solitario *privus* dictus. Liv. lib. XXX. 'Fecialibus postulantibus Senatus consultum factum est, in hæc verba: ut privos lapides silices privasque verbenas secum ferrent.' Et Lucil. 'Calcitulæ accedunt privæ centonibu' binis.' A *privus*, est *privatus*, et *privare*: de *privilegio* infra. *Dac.*

[q] *Pro*] Infra: Fere omnia ex Epitome divinare potes. Hoc tamen præterea habebat Festus, quod Attium in Menalippo, vel Ennium in Menalippa, item Plautum in Condalio citabat. *Jos. Scal.*

[r] *In compositione ponitur*] Male hic Pauli et Festi verba cohæserunt:

*ponitur alias pro privandi facultate, ut, in propudio, prohibendo, quia utrumque abnuit in his esse pudorem, potestatemque: alias ali*ud pro alio, *ut, pro pecunia, pro prædio, pro consule:* alias pro *admiratione, ut, pro Jupiter. Accius* in Melan-*ippo, pro Jupiter.* . . . .
ma*nu omnium*. . . . .
Plautus in Cond*alio* . . . .
alias pro *ante, ut, pro* ostio, alias *pro in, ut dicimus promittere bar*bam, et capillum.

Pro censu classis Juniorum[s] Ser. Tullius cum dixit in descriptione centuriarum, accipi debet in censu, ut ait M. Varro in libro sexto rerum humanarum: sicuti pro æde Castoris, pro tribunali, pro testimonio.

Pro scapulis[t] cum dicit[17] Cato, significat pro injuria verberum: nam complures leges erant in cives rogatæ, quibus sanciebatur pœna verberum: his significat prohibuisse multos suos civis in ea oratione, quæ est contra M. Cœlium: Si em percussi,[18] sæpe incolumis abii: præterea pro republica, pro scapulis, atque ærario multum Reipub. profuit.

Pro scapulis cum dixit Cato, significavit, pro injuria verberum. [PAUL.

17 Ed. Scal. *dixit*.—18 Legendum monent Scal. Dac. *hostem percussi*. Pro *profuit* legit et Dac. *profui*.

NOTÆ

superiora sunt Pauli, Festi quæ sequuntur, sed ita supplenda: *Pro significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali: in compositione ponitur, &c.* In illis, *pro æde*, fallitur Festus; neque enim ibi *pro* significat *in*, sed *ante*, ut infra 'pro ostio.' Sed vide Gellium lib. XI. cap. 3. *Dac.*

[s] *Pro censu classis Juniorum*] Id est, *in censu*: et hæc Tullii regis verba intelligenda de distributione centuriarum in qualibet classe. Nam sex populi Romani classes in centum et nonaginta tres centurias divisit Tullius. Vide Dionysium lib. IV. et Liv. lib. I. Tullii verborum sensus: In censu classis juniorum centuriæ sint totidem, &c. *Idem.*

[t] *Pro scapulis*] In verbis Catonis, *Si em percussi*, legendum *hostem percussi*. Et id prior vidit Scaliger. Ratio hujus corruptelæ est, quod cum priores duæ literæ *ho* in exemplari non apparerent, ex reliquis *stem* disjunctis fecere *si em*. Pro *profuit*, lege *profui*. Idem.

Pro sententia, ac si dicatur in sententia, ut pro rostris, id est, in rostris.

Proædificatum[u] dicitur, quod ex privato loco processit in publicum solum. [FEST.

Probi,[x] velut prohibi, qui se a delinquendo prohibent.

Probrum,[y] stuprum, flagitium, ut Attius in Helenibus: qui, nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Cæcilius in Davo: Ea tum compressa parit huic puerum, sibi probrum.

Probrum, stuprum, flagitium. [PAUL.

Probrum[z] virginis Vestalis, ut capite puniretur; vir, qui eam incestavisset verberibus necaretur: lex fixa in atrio Libertatis cum multis aliis legibus incendio consumpta est, ut ait M. Cato in ea oratione, quæ de auguribus inscribitur. Adjicit quoque virgines Vestales sacerdotio exauctoratas *quæ incesti damnatæ, vivæ defossæ sunt, quod sacra Vestæ matris polluissent, nec tamen, licet nocentes, extra urbem obruebantur: sed in Campo proxime portam Collinam, qui sceleratus appellatur.* [FEST.

Procalare,[a] provocare, ex Græco καλεῖν, id est, vocare: unde Kalendæ, calumnia, calones, caculæ, et calatores. [PAUL.

NOTÆ

[u] *Proædificatum*] Idem opinor esse quod, 'projectum,' 'provolans,' Græcis προφορον. Vide 'Mæniana.' *Idem.*

[x] *Probi*] Velut *prohibi*. Nam et *probere* dicebant pro *prohibere*. Lucret. lib. I. 'Nam sive est aliquid quod probeat, officiatque.' *Idem.*

[y] *Probrum*] Quasi *prohibrum*, quod prohibere a nobis debemus. Et non tantum de stupris et flagitiis. Ut Plaut. I. 2. 'Atque insimulabit eam probri.' Et Sueton. Cos. 43. 'Diremit nuptias prætorii viri, qui digressam a marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspicione.' Sed etiam de qualibet alia turpitudine. P. Africanus de mulcta: 'Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia.' *Idem.*

Probrum] Versus Attii plane Stoicum decretum est: οὐδὲν κακὸν, εἰ μὴ αἰσχρόν. *Jos. Scal.*

[z] *Probrum*] Quæ Festo desunt, addi poterunt ex iis quæ ab historicis dicuntur de pœna Vestalium corruptarum. Vide 'Sceleratus campus.' *Ant. Aug.*

Probrum virginis] Optime ait, Sacerdotio exauguratas postea damnatas vivas defodi. Nam insimulatæ virgines primo decreto pontificum sacris abstinere jubebantur. Deinde facto judicio, vivæ defossæ. Vide 'sceleratus campus.' *Dac.*

[a] *Procalare*] Vide 'Calatores.' Vide

Procalato,[b] provocato.[19]

Procalato, provocato, et procitato etiam usurpari solet. [Fest.

Procapis,[c] progenies, quæ ab uno capite procedit. [Paul.

Procari,[d] poscere: unde procaces meretrices, ab assidue poscendo: et proci uxorem poscentes in matrimonium.

Procari, poscere est:[e] unde et proci, et meretrices procaces, et verbum procas, id est, poscis. [Fest.

Procat[f] dicebant, pro poscit.

Procedere dicebant interdum pro succedere, interdum pro porro cedere. [Paul.

Procedere[g] *interdum succedere, interdum pone cedere.* [Fest.

Procellunt,[h] procumbunt. [Paul.

Procera,[i] prolixa, et in longum producta, quasi ex cera ob ejus facilitatem.

19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Procalatio, provocatio.*

NOTÆ

etiam 'cacula' et 'calones,' et Festi inconstantiam ride, si illa Festi sunt. Sed frustra est etiam Festus, cum ait *calumnia*, a *calare*. Est enim a *caluor*, id est, frustror, decipio. A supino *calutum*. Vide Charisium et Priscianum. *Idem.*

[b] *Procalato*] Vide 'procitant.' *Id.*

[c] *Procapis*] Glossarium: 'Captam, τὴν ἀπὸ προγόνων οἰκίαν.' Lege *Capem.* Isidorus: 'Procapibus, proximis. Procapis, proximus.' *Jos. Scal.*

[d] *Procari*] A προῒξ, dos, donum, stipes: προΐσσω peto, manum extendo, inde *procor*, uxorem peto. Inde et *precari*, ut pro 'Apollo,' 'Apello,' &c. a *procari* meretrices dictæ *procaces.* Servius I. Æn. 'procax proprie petax est. Nam procare est poscere, unde et proci petitores dicuntur.' *Procax*, Græcis προΐκτης. Vide Nonium: alii tamen a *prociendo*, provocando, lacessendo. *Dac.*

[e] *Procari, poscere est*] Hæc a superioribus disjungenda; sunt enim verba Festi. *Idem.*

[f] *Procat*] Livius Ægistho: 'Quin, quod parere vos majestas mea procat, Toleratis, extemploque illam deducitis.' *Idem.*

[g] *Procedere*] In fine legendum ut in Epitome *porro cedere:* id est, progredi. *Idem.*

[h] *Procellunt*] Puto Festum ante oculos habuisse locum Plauti qui est in Milite III. 1. 'Procellunt se et procumbunt dimidiati, diem appetunt.' *Procellunt*, id est, movent. A *cello*, quod a κέλλω, κινῶ, moveo. *Idem.*

[i] *Procera*] A *pro* et *cera*, quod ineptum est. *Procerus* est a *procer*, quod a *procus*, vel potius a *pro* et *cerus*, sanctus, id est, magnus. Sive a *pro* et *cerno*, vel a προεχὴς, eminens, Æolice προέχηρ, *procer*. Vide 'procum.' *Idem.*

Procestria[20][k] dicuntur, quo proceditur in muro. Ælius procestria ædificia[1] dixit esse extra portam. Artorius procestria, quæ sunt ante castra, etiam qui non habent castra, propugnacula, quibus pro castris utuntur, ædificant.

Procincta classis[l] dicebatur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confestim pugnaturus. Vetustius enim fuit multitudinem hominum, quam navium, classem appellari.

Procinctam[m] classem, id est, paratam ad bellum militum multitudinem, Diali Flamini videre non licuit.

Procincta classis *dicebatur, exercitus ad* prælium [FEST. instructus, et par*atus: quem diali Flamini vi*dere non li-

20 In Ms. *Procastria.*—1 Ed. Scal. *ædificia.*

NOTÆ

[k] *Procestria*] Glossarium: 'Procastria, *οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.*' *Jos. Scal.*

Procestria] In Ms. *Procastria*, et ita Gloss. 'Procastria, *οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.*' Item 'Procastria, *οἱ πρὸ παρεμβολῶν τόποι.*' *Dac.*

[l] *Procincta classis*] Quis fuerit cinctus Gabinus vix demonstrari posse arbitror, ita super eo variant scriptores. Servius VII. Æneid. 'Incincti ritu Gabino, id est, toga purpura caput velati, parte succincti.' Idem lib. VII. 'Gabinus cinctus est, toga sic in humerum rejecta, ut una ejus lacinia a tergo revocata hominem cingat.' Isidor. lib. XIX. cap. 24. 'Cinctus Gabinus est, cum ita imponitur toga, ut lacinia, quæ postrinsecus rejicitur, attrahatur ad pectus, ita ut ex utroque latere picturæ pendeant, ut sacerdotes gentilium faciebant.' *Idem.*

[m] *Procinctam*] Præter Pauli Epitomen, Pompeius scripserat, cur procincta diceretur, quod procincti ad pugnam ire soliti fuerint, unde testamenta in procinctu fieri dicta sunt, quæ a militibus fierent. Vide Gell. lib. I. cap. 11. et lib. XV. cap. 17. Cic. lib. I. de Oratore. Plutarch. in Coriolan. Justin. lib. XI. Instit. tit. de testamentis. Vide proximum superius caput. *Ant. Aug.*

Procinctam] Glossarium: 'Procinctum, *ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλῶνται.*' Porro ita videtur scripsisse Festus: *Procinctam classem Flamini Diali, hoc est, milites ad prælium instructos, et paratos videre non licet: antiqui enim procinctum dixerunt, ut nunc quoque, cum exercitus instructus est. Procincta autem acie ad pugnam ire soliti erant: unde dicuntur testamenta in procinctu fieri, quæ instructa acie nuncupabantur*; vel, *quæ ad pugnam ituri nuncupabant.* Jos. Scal.

Procinctam classem] Gloss. 'Procinctum, *ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλῶνται:*' id est, 'Quando ad prælium convocantur.' Vide 'Classis,' et 'in procinctu.' *Dac.*

cet: anti*qui enim procinctum militem* dixerunt, ut nunc quoq*ue cum exercitus instruct*us est: procincta aut*em ideo quod togis incincti* ad pugnam ire soliti *fuerint. Unde et testamen*ta in procinctu fieri *dicta, quod faciunt ad pugnam ituri.*

Procitant,[n] pro vocitant: citare enim vocitare est: [PAUL. unde procet et prociet.

Procitare[o] sæpe prolicere,[2] id est, producere. [FEST.

Procitum[p] testamentum dicebatur, veluti proca- [PAUL. tum, provocatum, id est, irritum, ac ruptum. Procitum, cum prima syllaba corripitur, significat petitum. Livius: Matrem procitum plurimi venerunt.

Procubitores[q] dicuntur, qui noctu custodiæ causa ante castra excubant: cum castra hostium in propinquo sunt.

Procubitores dicuntur fere velites,[3] qui noctu custo- [FEST. diæ causa ante castra excubant, cum castra hostium in propinquo sunt: ut M. Cato in eo, quem de re militari scripsit.

Proculinat,[4 r] promittunt, ait significare Antistius de jure pontificali libro nono.

2 Vet. lib. *pollicere.*—3 Vet. cod. *feri vetites.*—4 Ms. *Proculinant.* Vide Notam.

NOTÆ

[n] *Procitant*] Lego infra, *procit et prociet.* Etsi falsum est quod ait Paulus: nam a *cieo*, voco, est *cito*, unde *procito:* Gloss. 'procitat, *προσκαλεῖται.' Idem.*

[o] *Procitare*] *Prolicere*, id est, provocare, producere. *Idem.*

[p] *Procitum*] Verba ex veteri Odyssea, *Matrem procitum plurimi venerunt*, sunt ex illo: *Τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται. Jos. Scal.*

Procitum] A *procieo.* Et infra *procitum*, petitum, pro procatum. Verba Livii ex veteri Odyssea, ex illo Homeri: *Τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται. Dac.*

[q] *Procubitores*] Qui procubant custodiæ causa. Gloss. 'procubitor, *φρουρός.' Idem.*

[r] *Proculinat*] Ms. *proculinant:* a *proculio:* quod infra in Epitome Paul. nisi ex illo hic etiam malis *proculiunt.* Suspicatur Vossius, ut *promittere*, quod est *προβάλλειν*, sumitur pro *polliceri*, quia, qui spondet, verbis aliquid in longum movet ac mittit, ita *proculio* dici, quia quis *procelit*, sive *procellit*, hoc est, verbis longe dimovet, mutato *e* in *u*. Meursius vero legebat, *proculinunt, promunt*, pro *proculiunt*, sicut 'obinunt,' 'ferinunt,' 'solinunt.' *Idem.*

Proculiunt, promittunt. [PAUL.

Proculum[s] inter cognomina eum dicunt, qui natus est patre peregrinante a patria procul. Proculos sunt, qui credant ideo dictos, quia patribus senibus, quasi procul progressis ætate, nati sunt.

Procum[t] patricium in descriptione (ceas si unquam [FEST. fecit Ser. Tullius, significat procerum ii enim sunt principes: nam proci dicuntur, qui poscunt aliquam in matrimonium, Græce μνηστῆρες: est enim procare, poscere, ut cum dicitur in judice collocando[u] si alium procas, nive eum procas: hoc est, poscis: unde meretrices procaces.

Prodegeris,[x] consumpseris, prodideris,[5] ut Cæcilius in Hymni[6] de prodigere est, cum nihil habeas, te inridier:[7]

5 Legendum monet Dac. *perdideris*.—6 Ed. Scal. *in Hymni prodigere*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Hymnide*.—7 Dac. legend. monet *inriderier*.

NOTÆ

[s] *Proculum*] Proprie, qui poëtis *τηλυγέτης*. *Jos. Scal.*

Proculum] A *procul*, *proculus*, ut Græcis, a τῆλε, procul, τηλύγετος, cujus etiam duplicem notionem tradit Eustath. τηλύγετος, παῖς ὁ ὕστατος καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας γεννηθεὶς τοῖς τοκεῦσιν. ἢ τῆλε ὄντι τῷ πατρὶ γεννηθείς. Id est: ‘Puer ultimus et parentibus ætate provectis natus, vel procul peregrinanti patri natus.’ *Dac.*

[t] *Procum*] Plautus Pœnulo: ‘Nequicquam hos procos mihi elegi,’ hoc est, proceres, *εἰρωνικῶς*. Jos. Scal.

Procum patricium] Lege, ut viri Docti, *in descriptione classium quam fecit Ser. Tullius significat procerum*. *Procum patricium*, pro ‘procorum patriciorum.’ Ut ‘fabrum’ pro ‘fabrorum.’ *Procorum* autem pro *procerum*. Hinc intelligendus locus ille Ciceronis de Oratore ad Brutum: ‘Jam, ut Censoriæ tabulæ loquuntur, fabrum et procum audeo dicere, non fabrorum et procorum.’ Ea voce usus est etiam Plautus in Pœnulo: ‘Nequicquam hos procos mihi elegi.’ *Procos*, id est, *proceres*: Ironice. De *procis* et *procare*, vide ‘procari.’ *Dac.*

[u] *In judice collocando*] Hinc intelligendus S. Gregorius: ‘possumus rei inexpertæ arbitrum collocare.’ *Idem.*

[x] *Prodegeris*] Lege: *Prodegeris, consumpseris, perdideris*. *Prodigere* est, porro agere, id est, consumere, perdere: inde *prodigus*, ut infra ‘prodiguæ hostiæ,’ quæ totæ consumuntur. Et *prodigus*, bonorum consumtor. Plaut. Aulul. II. 8. ‘Festo die si quid prodegeris, Profesto egere liceat, nisi peperceris.’ A *prodigus*, *prodigitas* Lucil. et *prodigentia* Tacit. Infra in versu Cæcilii legendum *inriderier*. Idem.

et Plautus in Nervolaria: Productæ prodigium esse in amatorem addecet.[8]

Prodigere est consumere, unde et prodigus fit. [PAUL.

Prodidisse, tempus longius fecisse.

Prodidisse[y] non solum in illis dicitur, qui patriam [FEST. hostibus prodiderunt, sed etiam tempus longius fecisse, ut Cato: Te, C. Cæcili, diem prodidisse[9] militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberent.

Prodigia,[z] quod prædicunt futura: permutatione G literæ: nam quæ nunc C appellatur, ab antiquis G vocabatur.

8 Legit Scal. *Pollucte prodigum esse amatorem addecet.* Vet. cod. *esse in m' amatorem addecet.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *in me amatorem addecet.* —9 Ead. ed. *prodisse.* Vide Notas inf.

NOTÆ

[y] *Prodidisse*] Prodita res, et prodicta, pro eodem dicitur, Livius lib. XXXVIII. 'Cum invidiam et certamina cum Tribunis prospiceret, die longiore prodicta, in Liternum concessit, certo consilio, ne ad causam dicendam adesset:' male vulgo *producta.* Libro III. 'in carcerem est conjectus, eique Tribunus diem prodixit.' Et, 'Adeoque constantia sua et Tribunos obstupefecit, et plebem, ut diem ipsi sua voluntate producerent.' Lege, *prodicerent.* Paulo post: 'antequam producta dies veniret, moritur.' Lege, *prodicta.* Sed et apud Gellium corruptum invenies, porro apud Livium et *prodita die* legitur. Lege ita verba Catonis: *Te, C. Cæcili, diem prodidisse militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberes.* Proditionem magistratus dicitur habere, quomodo et vocationem, et præhensionem, hoc est, prodendi, vocandi, præhendendi jus. In vetustissima lege fracta extant vestigia productæ diei his verbis...... EX. HACE. LEGE TRIBVENDEI. CAVSSA. PRODEIXERIT IS. VTEI. QVOD. RECTE. FACTVM. ESSE VOLET. FACITO. *Jos. Scal.*

Prodidisse] *Prodere*, porro dare: et non solum decipere, deserere, sed et in lucem edere, posteris tradere. Item *prodere* est, proferre, producere. Terent. And. II. 1. 'Ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.' Est *prodita dies*, dies producta. Sed falsus est Scaliger, qui tradit *prodita dies*, idem esse quod *prodicta.* Nam *prodita*, est prolata. At *prodicta*, est prædicta, prænuntiata. In verbis Catonis optime Scal. *cum proditionem non haberes.* Proditionem habere magistratus dicitur, ut vocationem, præhensionem, id est, jus prodendi, vocandi, præhendendi. Sic spectionem et nuntiationem in auguralibus, jus spiciendi et nunciandi. Vide 'spectio.' *Dac.*

[z] *Prodigia*] Minime crediderim C appellari ab antiquis, quæ postea G dicta est: licet maxima fuerit utriusque literæ affinitas, uti apud Græcos media esse dicitur Γ inter K et X. Sed fortasse Festus significat, quæ nunc G litera *prodigia* dicuntur, ab antiquis C litera dicta esse *prodicia.* Sed si dicta sunt a prædico,

Prodigiatores, haruspices prodigiorum interpretes.

Prodigiatores, prodigiorum interpretes. [Paul.

Prodiguæ[a] hostiæ vocabantur, quæ consumuntur; unde homines quoque luxuriosi prodigi.

Prodiguæ hostiæ vocantur, ut ait Veranius, quæ [Fest. consumuntur: unde homines quoque luxuriosi, prodigi.

Prodinunt,[b] prodeunt, ut Ennius annalium lib. tertio: Prodinunt famuli, tum candida lumina lucent.

Prodit non solum, in apertum exit, significat; sed [Paul. etiam, porro it.

Prodit,[c] memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius: Non in sperando cupidi rem prodere summam.

Prodit,[10] memoriæ porro dat, et fallit: item ex inte- [Fest. riore loco procedit: item perdit, ut Ennius lib. sexto decimo: Non in sperando cupide[11] rem prodere summam.

Produit,[d] porro dederit: ut est in lege censoria: Porticum

10 Ead. ed. *Prodita.*—11 Vet. lib. *cupidi.*

NOTÆ

non una litera, sed plures mutantur: quare puto esse dicta a prodico, et forte ita scribendum esset apud Festum. *Ant. Aug.*

Prodigia] Lege infra ex Vossio: *Nam quæ nunc g appellatur ab antiquis c vocabatur.* Ait *prodigium* esse quasi *prodicium*, a prædicendo, quia quæ nunc *g*, antiquis erat *c*. Et huic Festi etymo adsentit etiam Tullius. Vide supra in 'monstrum.' Sed dissentit Nonius: 'Prodigium autem,' inquit, 'semper pessimum est, dictum quasi porro adigendum.' Ergo *prodigium*, quod porro agatur quasi *prodagium*. Favet, quod secunda in *prodigium* corripitur, quæ produceretur, si a *prædicendo*. Sed fallitur Nonius cum ait *prodigium* semper esse pessimum. Nam esse de bono Virgil. v. Æneid. 'Nunc tempus agi res, Nec tantis mora prodigiis.' Ubi Servius: 'Ecce, inquit, prodigium de bono.' *Dac.*

[a] *Prodiguæ*] Vide 'prodegeris.' *Idem.*

[b] *Prodinunt*] *Prodeo, prodino*, ut 'redeo,' 'redino.' Vide 'redinunt.' *Idem.*

[c] *Prodit*] Prodit memoriæ, posteris, porro dat, item fallit, deserit, perdit. A *prodo.* Vide supra 'prodidisse.' *Prodit*, procedit, a *prodeo.* Idem.

[d] *Produit*] Hæc verba mendosa videntur: *habeto, prodito, alias prodiderit.* Fortasse significat, Produit significare, aut, porro dederit, aut, prodiderit. Prioris significationis exemplum esse in lege Censoria: ubi *prodito* significat, porro dato. *Ant. Aug.*

SARTAM, TECTAMQUE HABETO, PRODITO: alias prodiderit.[12]

Profanum[e] est, quod fani religione non tenetur.

12 Vide Notas.

NOTÆ

Produit] Verba legis Censoriæ ita sententia postulante legerim: PORTICVM. SARTAM. TECTAMQVE. PRODVIT. *Jos. Scal.*

Produit] In lege tamen censoria, quam, ut exemplum, Festus producit, nulla mentio vocis *produit*. Legebat Scaliger. PORTICUM SARTAM TECTAMQUE PRODUIT. Mihi omnia legis verba, quæ Festus prodit, sana videntur, sed ejus tantum membrum deesse. Suppleo: PORTICUM SARTAM TECTAMQUE HABETO PRODITO. NEI PRODUIT. Jubet lex conductorem porticum sartam tectamque a Censoribus accipere, et absoluto locationis tempore, eandem sartam tectam prodere, ni *produit*, id est, prodiderit, mulcta ei dicatur. Vel quid simile. Poterat etiam et scriptum fuisse CUM PRODUIT: id est, cum prodiderit, ut censores cognoscant, judicent, probent. Et ita hanc legem censoriam, quæ ad hoc viros eruditos torsit, sartam tectamque a nobis proditam, doctis spero gratum fore. *Dac.*

[e] *Profanum*] Hic locus totius libri argumentum est. Sed miror cur tantum numerum librorum Verrii dixerit, seque libros paucos fecisse: cum libro quinto Verrii initium P literæ fuerit. At Festi quintus decimus. Inscriptio quoque non convenit libris Verrii, neque etiam libris Festi, qui de verborum significatione in antiquo libro inscribuntur. *Ant. Aug.*

Profanum] Infra: verbum alieno loco positum, nam de verbo 'Porricere' disputabat. Ad quod locum ex Plautina Pseudolo profert: 'Atque in manibus exta teneam, ut porriciam: interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.' Deinde disserebat de profanatione eorum, quæ porriciebantur: ea videlicet, quæ porriciuntur, profanari docens: et profanata consumi. Varro: 'Itaque ob id in fano consumebatur omne, quod profanum erat, ut etiamnum fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juvencam.' In fine ita lego: *ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis invenientur, qui inscribuntur:* PRISCORVM VERBORVM CVM EXEMPLIS. Neque dubium est, quin ita scripserit Festus. Sed libri ii interciderunt. Nam quod docti viri putant Festum de his, quos in manu habemus, loqui; et peccant ipsi, et alios in errorem inducunt. Nam neque Festus hos libros, qui extant, vocasset suos, cum sint Verrii, neque in istis libris instituit reprehensionem Verrii, præterquam in locis admodum paucis, idque obiter: neque paucos hos libros vocasset, cum supra 19. scripserit, neque hæc est horum librorum inscriptio, cum a Macrobio vetere auctore de verborum significatione citentur. His, et pluribus rationibus, atque adeo tenore verborum Festi, inductus, quilibet potest advertere libros PRISCORVM VERBORVM CVM EXEMPLIS non esse eosdem cum his nostris DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. *Jos. Scal.*

Profanum] Hic locus pessime dis-

Profanum, quod non est fanum.[13] **Plautus: Sacrum, an profanum habeas, parvipenditur.** [PAUL.

Porriciam[f] *pro porro jaciam, maxime de extis dicebant* [FEST.

············

13 Vet. lib. *fandum.*

NOTÆ

tractus; hiatus enim qui post *progenerum* apparent huc pertinebant. Locum adi. *Profanum* proprie est quod ex religioso et sacro in hominum usum conversum est. Servius ad illud XII. Æn. 'Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.' 'Profanum,' inquit, 'proprie dicitur, quod ex religiosa re in hominum usum convertitur.' Et: 'at postea dicendo bello fecere profanos, docuit profanum esse quod a religione in usum hominum transiit: sacro profanum contrarium, ut festo profestum, fano nefastum. Ergo, non omne, quod sacrum non sit, profanum, sed quod sacrum fuerit et desierit.' Verum illud non semper a Veteribus observatum, qui sæpe *profanum* dixere de eo quod nunquam sacrum fuerat. *Dac.*

[f] *Porriciam*] Hunc Festi locum nemo homo intelligat, qui tamen unius literulæ immutatione planus fiet. Lego: *contra id consumitur in sacro quod est profanatum. At Verrius eodem libro de significatione verborum* (*sint dicta libere si quæ contra dixero*) *arbitrabatur, &c.* Illud *nam*, quod in schedis ita apparet, *na*, a voce *arbitrabatur* natum puto, reduplicata priori syllaba *ar arbitrabatur.* Primo quid sit *porricere* exponit Festus. Item quid intelligendum sit, cum dicitur id consumi in sacro quod est profanatum. Deinde Verrium reprehendit, quod arbitrabatur ob eam causam porrici exta aris et foculo, quia profana ea quoque, id est, ut ipse Verrius interpretabatur, Deo dicta consumere erat necesse. Et optime quidem Festus; neque enim, ut Verrius putavit, quæ Deo porriciebantur ea *profana*, sive *profanata* dicta, neque ea aris et foculo porrecta, quod ea consumere erat necesse. Verum id, quod Deo offerebatur, *porrectum* dictum, reliquum omne, unde illud *porrectum* detractum, *polluctum* et *profanatum* dicebatur, quia cum Deo sacrum et fanatum fuisset, porrecta tantum eorum parte, populo, spectatoribus apponebatur, et ab iis consumebatur, unde quod e sacro et religioso in hominum usum cedebat *profanum* et *profanatum* dictum. Idque ut clarius fiat, iterum inculcandum et infigendum: *Pollucere* apud veteres Romanos erat dapem apparare ac dedicare, sacrificale convivium in Deorum honorem, puta Jovis, Herculis, instruere. Ex eo quod in Dei aram sive foculum ex sacrificii rite conjectum erat, id *porrici* proprie dicebatur. Macrob. lib. III. cap. 2. 'Ex disciplina aruspicum porriciendi verbum sacrificantibus est solenne, sicut Veranius ex primo libro Fabii Pictoris ita dissertationem hujus verbi exsecutus est: Exta porriciunto, Diis danto in altaria aramve, focumve, eave, quo exta dari debebunt.' Postquam illud porrectum fuerat, reliquum omne sacrum esse desinebat, et proprie *polluctum et profanatum* dicebatur, quia a populo et spectatoribus consumebatur. Plaut. Rudent. sc. ult. 'spectatores, vos quoque ad cœnam vocem, Ni daturus nihil sim,

antiqui: Plautus in Pseudolo: Atque in *manib. exta teneam, ut porriciam,* interea loci: *porricitur autem foculo*

NOTÆ

neque sit quicquam pollucti domi, Neve adeo vocatos credam vos esse ad cœnam foras.' Et Stich. v. 4. 'Hodie polluctura, præter nos, jam dabitur nemini.' *Polluctaram* vocat, quod supra *polluctum*. Varro, etsi minus quid *profanum* esset intellexit, tamen ita rem declarat, ut omnem dubitandi locum tollat. Verba ejus, quia nemini hactenus intellecta, sive adeo declarata, non piget ascribere. 'Hinc profanum est,' inquit, 'quod ante fanum, id est, conjunctum fano: hinc profanatum, quod in sacrario polluctum, atque inde Herculi Decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit. Id dicitur polluctum quod a porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est. Ut cum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ubi olim fano consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juvencam.' Hæc Varro: cujus postrema verba, quia per librariorum negligentiam unius et alterius literulæ immutatione et corruptione non leviter sunt deformata, ita emendari debere certum est: *Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est, et tum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ibi olim in fano consumebatur, &c.* Sed quia emendationum omnium tum demum ratio vera est et aperta, cum, quæ antea indissolubilia erant, ea nullo negotio dissolvuntur et enodantur, videamus virisne doctis hæc nostra emendatio probanda sit an exigenda. Ait Varro, 'Quod in sacrario pollucetur, et sacrificio quodam fanatur, ut ad instar fani sit, postquam inde Herculi decuma est data, omne id profanatum, et polluctum dicitur.' Huc usque verbis Varronis satis insistimus: pergit: 'Id omne autem dicitur polluctum, a porriciendo voce effîcta. Nam, cum ex dapibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, id est, tum pollucta reliqua daps dicitur, et tum etiam dicitur profana, id est, &c. Itaque ibi in fano consumebatur omne id quod profanum erat,' &c. Nunc Varronis verba luce ipsa clariora, unde sat scio nemo aliter se satis expediat. Et certe maxime Reipublicæ literariæ intererat, ut ne hic locus Varronis et alter Festi diutius in tenebris laterent. Varro quidem, ut superius diximus, non satis intellexit quid proprie esset *profanum*, cum ait dici 'profanum, proinde ut sit fani factum.' Et eo graviter lapsus est, quod *fanatum* inter et *profanatum* nullum discrimen statuit, quod maximum esse facile evincunt quæ hic a nobis posita sunt, et ex Veterum fere omnium auctoritate comprobatur. Meminerint igitur Latinitatis et rituum Romanorum studiosi, minime viris doctis credendum esse cum audacter affirmant, quæ porriciebantur ea *pollucta* et *profanata* dicta, cum contra *profana*, sive *profanata*, et *pollucta* tum demum dicta sint omnia sacrificalia illa convivia postquam eorum projecta erat pars aliqua quæ proprie *porrici* dicebatur. Nam *polluctum* id dicebatur quod populo exponebatur, quod non fiebat nisi post ejus partem aliquam porrectam. Inde apud Plaut. Rudent. 'Non sum pollucta pago Potiri ut me abstineas manum.' 'Pollucta pago,' id est, pago expo-

*ar*isque quod consecran*dum est Deo, dicandumque*, contra id consum*itur in sacro, quod est profanatum*, ut Verrius eo*dem libro, de significatione verbo*rum, sint dicta libere; *si quæ contra dixero, nam* arbitrabatur[14] ob eam causam *porrici exta aris et fo*culo, quia profana ea quoque, id est, Deo dicta, consumere[15] est necesse. Cujus opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est: cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam, et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos: ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis[g] inveniuntur: inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.

Profesti dies[h] dicti, *quod sint procul a religione numinis*[16] divini. Cæcilius: *Quod facimus pro festo feci*sti tantundem *festivo die. Item Affranius* in Privigno: *Æque pro festo, contra cum celebras.*

14 Ed. Scal. 'liber*e: si qua contra dixero, nam* arbitratur.'—15 Ead. ed. *consume*. Vide Not.—16 Ead. ed. *nominis*.

NOTÆ

sita. Et in Curculione: 'Quod quidem mihi polluctus virgis servus,' &c. 'Servus polluctus virgis,' facete dicitur, virgis subjectus, expositus. Non vero, ut interpretatur Camerarius, 'virgis cumulatus;' neque enim ara Herculis omni esculentorum et poculentorum genere erat referta, ut ipse putavit, sed eorum parte aliqua quæ *porrici* proprie dicebatur. *Idem.*

g *Scripta in his libris meis*] Lege, *Inscripta in his libris meis invenientur, qui inscribuntur*, &c. Vide antea Scaligerum. *Idem.*

h *Profesti dies*] Afranii exemplum, quod citabat Festus ex Privigno, extat integrius apud Nonium: 'Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promisces omnia. At quæ profesto, contra: cum celebras focum.' Ita enim legendum apud Nonium. *Jos. Scal.*

Profesti dies] Opponuntur diebus festis. Et dicti *profesti* quod *pro*, id est *procul*, a festis sunt. Integrum locum Afranii hic affert Nonius in voce *profesti*: 'Quæ festivo facere nos solemus die, Quotidiano opere promisces omnia, Æque profesto concelebras focum.' Legit Scaliger. *Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promisces omnia. At quæ profesto contra: cum celebras fo-*

Profesti dies procul a religione numinis divini. [PAUL.
Profestum diem dicebant, qui festus non erat.

Profestum est facere,[i] tanquam profanum facere, id [FEST. est, quod eo die, qui dies feriarum non est, facere, vel, ut quidam dixerunt, pro eo facere velut feriæ non sint; aut id facere, quod feriis fieri non liceat. Itaque diem profestum, diem sine feriis esse.

Profundum,[k] quod longe habet fundum. [PAUL.

Profundum dicitur id quod altum est, ac fund*um* [FEST. *longe habet. Pacuvius* in Modo: neq*ue profundum.*

Profusus[l] super mo*dum sumptuosus dicebatur.* Terentius in Adelp*his, profundat, perdat, pere*at, nihil ad me. *Alias abjectus jacens;* et Pacuvius in Teu*cro: Profusus gemitu murmuro* ocei stians ruat.

Profusus supra modum sumptuosus. Terentius: [PAUL. profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet: alias abjectus, jacens. Pacuvius: Profusus gemitu, murmure.[17]

17 Ead. ed. *murmuro.*

NOTÆ

cum. Ait Afranius: Quæ nos facimus diebus festis, tu diebus profestis omnia permisces: At quæ nos profestis facimus, tu id omne diebus festis cum celebras focum. Nam diebus festis Deorum focus celebrabatur. *Dac.*

[i] *Profestum facere*] Deest *facere licet,* vel quid simile. Sensus est: 'Profestum facere est tanquam profanum facere, id est, facere quod eo die, qui dies feriarum non est, facere licet.' Hic intelligere videtur Festus *profestum facere* eos dictos qui festos vitiabant, id est, qui diebus festis illud agebant, quod quotidiano opere tantum licebat. *Idem.*

[k] *Profundum*] Diomedes capite de præpos. 'Pro præpositio significat porro, ut cum profundum dicimus pelagus, ut cui porro fundus sit.' Vide 'altum.' Servius ad illud I. Æneid. 'Cœlumque profundum.' 'Profundum autem,' inquit, 'et sublime dicitur.' Item: 'Et sicut hic profundum in altitudinem, sic alibi fastigia in infima parte. 'Forsitan et scrobibus quæ sint fastigia quæras.'' *Idem.*

[l] *Profusus*] Versus Terentii, ut a Paulo refertur in Adelphis, quod Festi dimidiati versus significant. Pacuvii autem nimis mendosus est. *Ant. Aug.*

Profusus] *Profundo* est, largiter fundo, unde *profusus* δαπανηρὸς, sumtuosus. Gloss. 'profusa, ἡ δαψιλής.' Item profundo, humi fundo, unde profusus, humi fusus, abjectus. In versu Pacuvii legendum puto: *Profusus gemitu murmure occentans ruat.* Dac.

Progenerum [m] **appellat avus neptis suæ virum.**

Progenerum appellat avus neptis suæ virum. [FEST.

Profanum [n] *quod non est fanum appellatur : Plautus, Sacrum, an profanum habeas parvi pendito. Livius in. . . . . publici. . . . . obea. . . .*

Prohibere comitia [o] **dicitur vitiare diem morbo, qui vulgo quidem major, ceterum ob id ipsum comitialis appellatur. Cato in oratione, quam scripsit de sacrilegio commisso: Domi cum auspicamus,** [p] **honorem me dium** [18] **immortalium velim habuisse: servi, ancillæ, si quis eorum sub centone crepuit, quod ego non sensi, nullum mihi vitium facit. Sicui ibidem servo aut ancillæ dormienti evenit, quod comitia prohibere solet, ne is quidem mihi vitium facit.**

Prolato [q] **ære astitit, Ennius in Achille Aristarchi cum ait, significat clypeo ante se protento.**

18 Ead. ed. *medium*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *me deum*.

NOTÆ

[m] *Progenerum*] 'Socer magnus dicitur uxoris meæ avus, ego illius sum progener.' Modestinus lib. IV. D. de grad. et adfin. *Idem*.

[n] *Profanum*] Hæc suo loco mota sunt. Vide 'profanum.' In fine post *publici* addunt schedæ: *Pacuvius in Peribœa* . . . . *Inde profanationem dici ait Verrius*. Idem.

[o] *Prohibere comitia*] Comitia multis ex causis aut ineunda vetabantur, aut inita solvebantur, aut habita vitiabantur et fiebant irrita. Veluti ex comitiali ritu vel omisso vel perperam obito: ex magistratus de cœlo servantis spectione sive inspectione: ex nunciatione sive obnunciatione magistratus qui de cœlo servarat. Ex omine infausto. Ex fulgure, fulmine, tonitru. Ex morbo sacro, caduco, qui et ideo *comitialis* dictus est. Et ex aliis, quæ in historiis diligens lector annotabit. *Idem*.

[p] *Domi cum auspicamus*] Ait Cato quæ auspicantium et sacrificantium religionem et omina turbare solent et impedire, ea, nisi a sacrificante vel auspicante fuerint intellecta, nullum vitium facere, veluti, si quis servus aut ancilla sub centone crepuit, id est, sub stragulis: vel si quis servus vel ancilla dormiens morbo comitiali correptus fuerit. In fine legitur etiam, *Ne id quidem mihi vitium facit*: quod magis placet. Supra pro *dium* quidam *Deum*. Sed nihil necesse. *Idem*.

[q] *Prolato*] Achilles Aristarchi dictus ad differentiam Achillis Æschyli. Hujus Aristarchi Tragici meminere Athenæus, Suidas, Stobæus secundo Physicorum. Achillis Aristarchi Tragœdiæ habes mentionem apud Plautum. Isidorus: 'Tragœdias fere cen-

Prolato ære apud Ennium significat scuto ante se [PAUL. protento.[19]

Proletarium [r] capite censum dictum, quod ex his civitas constet, quasi proles progenie. Idem et proletanei.[20]

Prologium,[s] principium, proloquium. Pacuvius: Quid est? nam me examinasti prologio tuo.

Prolugere [t] dicuntur, qui solito diutius lugent.

Promellere,[u] litem promovere.

19 Vide Notas.—20 Vet. lib. *Item et prolectanti.*

NOTÆ

nes ex Græcis transtulit Ennius, plurimas Euripidis: nonnullas Aristarchi.' *Jos. Scal.*

Prolato ære] *Ære*, id est, Clypeo: quia ex ære fiebant. Virg. I. Æneid. 'Ære cavo clypeum magni gestamen Abantis.' *Prolato*, id est, protenso, projecto. Sic apud Macrob. 'projecta scuta,' protensa, prolata, ictibus objecta. Achilles autem Aristarchi dictus ad differentiam Achillis Æschyli, ut optime Scaliger. *Dac.*

Post *Prolato*, non dubium est quin hæc, quæ subjiciam, hic desiderentur: *Parret dicendum existimant: quam consuetudinem ostendit formula, quæ est*, PARRET. *Ab eo Parra avis sinistra. Et ejus significatio eadem.* De verbo *Parret* gemino *rr* vide supra. Parram ait dictam, quia parreat, hoc est, appareat, et sese objiciat obviam prætereuntibus: inauspicatam autem fuisse, et ἐνόδιον adversum auspicium facere solitam, vel unus Horatius testis suffecerit: 'Impios parræ recinentis omen Ducat.' *Jos. Scal.*

[r] *Proletarium*] *Proletarii* et *proletanei*, ut 'extrarii' et 'extranei.' *Proletarii* autem dicti in plebe Rom. tenuissimi, qui non amplius quam quingentûm æris in censum deferebant, et prole tantum juvabant rempublicam. Sed diversi tamen a capite censis, qui nullo aut perquam parvo ære censebantur, sed capite tantum: unde et 'capite censi.' Utrique quidem in unam et imam classem a Tullio rege conjecti, majoris tamen honoris erant et re et nomine *proletarii*, quam capite censi, quorum extremus census fuit asses trecenti septuaginta quinque. Vide Gellium lib. XVI. c. 10. *Dac.*

[s] *Prologium*] Προλόγος, προλόγιον, prologus, prologium. Ut ἔξοδος, ἐξόδιον, Exodus, exodium. Vide 'exodium.' *Prologus* autem proprie præfatio quædam fabulæ, in qua vel poëta excusatur, vel fabula commendatur: *Prologium* vero cum argumentum fabulæ tantum describitur. *Id.*

[t] *Prolugere*] *Pro*, id est, porro, in longum. Tamen hujus significationis exempla desidero. *Idem.*

[u] *Promellere*] *Mellere*, seu *melere*, antiquum verbum a Græco μέλλειν. Cujus vestigia supersunt in voce 'Remeligines.' *Jos. Scal.*

Promellere] Pro *lituum provere*, lego *litem promovere*. *Provere* compendiose pro *promovere*. *Promellere* autem est procrastinare, producere, a *mello*, moror, quod a Græco μέλλω. Inde *remellere*, sive *remelere* unico *l*, remorari,

Prome*llere, Verrius ait significare* lituum provere.[1] [FEST.

Promenervat [x] item pro monet (in Saliari carmine.)

Promerion,[2] [y] præcipuum, præter ceteros meritum: aut pro medium, hoc est, participat, ut pro indiviso dicimus.

Promiscam [z] dicebant promiscue.[3] [PAUL.

Promissus [a] capillus dicitur longus: item barba promissa, velut porro missa.

Promonstra,[b] prodigia.

Promulco [c] agi dicitur navis, cum scaphæ [4] ducitur fune.

Promulgari [d] leges dicuntur, cum primum in vulgus eduntur, quasi provulgari.

1 Legit Dac. *litem promovere.*—2 Vet. lib. *Promorion*: et mox *medio* pro *medium.*—3 Vet. lib. *dicebant pro promissione.*—4 Pro *scaphæ* quidam substituunt *scapha*; pessime, judice Dac.

NOTÆ

a quo et *remeligines* dictæ, quæ a *remorando, remoræ.* Dac.

[x] *Promenervat*] A *Menerva*, menervare et promenervare. Vide 'Minerva.' Illud *item* non mutandum est, ut viris doctis visum fuit. Nam hocce caput continuo post *præceptat*, et *pa pro parte* legebatur, ubi de Saliari carmine. *Idem.*

[y] *Promerion*] Corruptissimus locus, siquis alius. Legendum ita haud dubie: *Promerito, præcipuum, præter ceteros meritum, ut pro medio, hoc est, participem, et pro indiviso dicimus.* Quæ verba quantum Latini sermonis interent, salva, atque incolumia mansisse, nemo non videt. *Jos. Scal.*

Promerion] *Promedio* dicebant pro participe, quia pars est dimidium. Vide quæ notamus Od. I. Horat. *Dac.*

[z] *Promiscam*] A *misceo* dixere, 'miscus' et 'miscuus:' 'promiscus' et 'promiscuus.' A *promiscus, promiscam.* Plaut. Pseud. IV. 6. 'Ut mea lætitia lætus promiscam siet.' Varro: 'Cetera promiscam voluit communia haberi:' dicebant et *promisce.* Plaut. Pers. v. ult. 'Promisce hunc volo ludificari.' *Idem.*

[a] *Promissus*] Gloss. Cyril. 'προβάλλω, promitto.' Item 'προπέμπω, Promitto.' Item, 'καθειμένος, ἐπὶ γενείου. Promissus. Promissaque barba. Virgilius in Bucol.' *Idem.*

[b] *Promonstra*] A *pro*, id est, præ, et *moneo.* Idem.

[c] *Promulco*] Mihi mirum videtur *promulco* dici trahi navem, cum id Græco verbo *remulco* agi dicatur, παρὰ τὸ ῥυμουλκεῖν. *Jos. Scal.*

Promulco] Vide 'remulco.' *Dac.*

[d] *Promulgari*] Addendum esset, *ante quam accipiantur, vel ferantur.* Neque enim de legibus acceptis jam a populo id recte dicitur. Sed cum trinundino die propositæ sunt, totoque illo tempore antequam suffragatum sit. *Ant. Aug.*

Promulgari] Quasi *provulgari.* Becmannus a Græco προμολογέω, a πρὸ ἐμοῦ et λόγος. Alii a μύλλειν, quod

Pronubæ [e] adhibebantur nuptiis, quæ semel nupserunt, causa auspicii: ut singulare perseveret matrimonium.

Pronubæ adhibentur nuptis [5] quæ semel nupserunt, [FEST. ut matrimonia paupertatem auspicantes.[6]

Pronurus,[f] nepotis uxor. [PAUL.

Prop.[g] . . . . . . sta dolia ait dici [FEST. Labeo, quod . . . . r. . . . .

Propages [h] propagines [7] a propagando, ut faciunt [PAUL. rustici, cum vitem vetulam supprimunt, ut ex ea una plures faciant.

Propatulum, late patens, atque apertum; et patuli [FEST. boves, quorum cornua in diversum supra [8] modum patent.

Properam pro celeri, ac strenua dixisse antiquos testimonio est Cato, cum ait in libro de re militari: Tertia e castris eductio celeris, properaque est.

Properam, celerem, strenuamque significat. [PAUL.

Properare [i] aliud est, aliud festinare: qui unum [FEST.

---

5 Vet. lib. *nuptiis*.—6 Dac. legendum monet, ut viri docti, *matrimonii perpetuitatem auspicantes*.—7 Vet. lib. *progenies vocati et propago*.—8 Vet. cod. *super*.

NOTÆ

est, ore indicare, teste Eustathio. Sed Festum sequor. *Dac.*

[e] *Pronubæ*] Tertullianus in libro exhortatorio ad castitatem: 'Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, ut et virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur: et sic auspicii initium est.' Servius in schedis: 'Varro pronubam dicit, quæ ante nupserit, et quæ uni tantum nupserit.' Catullus: 'Vos unis senibus bonæ Cognitæ bene fœminæ Collocate puellulam.' *Jos. Scal.*

[f] *Pronurus*] Glossæ Cyrilli: 'ἐγγόνου γαμετὴ, pronurus.' Œnone erat pronurus Laomedontis. *Dac.*

[g] *Prop.* . .] Amplius schedæ: *prop.* . . . *sta dolia ait dici Labeo quod* . . . . *r* . . . . . . *tur* . . . . . . *do* . . . . quos hiatus ne Sibylla quidem expleverit. *Idem.*

[h] *Propages*] Sic 'compages,' 'impages.' *Idem.*

[i] *Properare*] Vide Verrium in Incertis ex Gell. lib. XVI. cap. 14. *Ant. Aug.*

Properare] Verba, quæ hic posita sunt, non sunt Festi, sed Catonis, quæ integriora ab Isidoro cum sui auctoris nomine citantur ita: 'Marcus Cato: Qui unum quodque matu-

quodque mature transigit, is properat; qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

Properus antiquos dixisse pro celer, testimonio est qualitatis adverbium, quod est propere.

Properus, celer: unde adverbium propere. [PAUL.

Propetrare,[k] mandare, quod perficiatur: nam impetrare est exorare, et perpetrare perficere.

Prophetas dicebant veteres antistites fanorum, oraculorumque interpretes.

Prophetas[l] in Adrasto Julius nominat antistites [FEST. fanorum, oraculorumque interpretes: cum capita viridi lauro velare imperant prophetæ, sancta ita caste qui putant[9] sacra.

9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *purgant* vel *parant*.

NOTÆ

re transigit, properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat. Ego unum quodque, quod adortus eram, transigebam.' *Jos. Scal.*

Properare] Ejusdem Catonis verba citat Gellius lib. XVI. cap. 14. ex ejus oratione quam de suis virtutibus scripsit. Locum adi. Vide et Nonium. *Festinare* igitur est, temeraria et præcipiti celeritate aliquo contendere: *properare*, cito et strenue progredi, ut mature perficias quod intendis. Idem quod *maturare*. Virg. IV. Georg. 'Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno Maturare datur.' Sallust. Jugurth. 'Animo cupienti nihil satis festinatur.' Nonius ita distinguit, ut *properare* sit animi ad res aliquas contendentis, *festinare* corporis necessitatibus obsequentis. Sed hæc Veterum auctoritate refelluntur, apud quos *properare* et *festinare* promiscue accelerare significant. Virg. IV. Æn. 'Et mediis properas aquilonibus ire per altum.' Et lib. II. 'Festinate viri, nam quæ tam sera moratur Segnities?' Plautus, 'properate prandium.' Ennius, 'Festivum festinant diem.' Virg. XII. Æneid. 'Arma citi properate viro.' Sallust. 'Solas festinate.' Lego *soleas festinate*. Dac.

[k] *Propetrare*] Quasi *ante patrare*, providere ut aliquid agatur, perficiatur. *Idem.*

[l] *Prophetas*] Colloca versus Julii Cæsaris suo ordine: *Cum capita viridi lauro velare imperant Prophetæ, sancta caste qui purant sacra*. *Purant* a *purus*, ut 'piare' a 'pius.' De hoc C. Julio Asconius in Scauriana: 'Idem inter primos temporis sui oratores, et tragicus poëta bonus admodum habitus est. Hujus sunt enim Tragœdiæ, quæ inscribuntur Julii.' De eodem C. Julio Cicero in Bruto: 'Sunt ejus aliquot orationes, ex quibus, sicut ex ejusdem Tragœdiis, lenitas ejus sine nervis perspici potest.' *Jos. Scal.*

Prophetas] A προφημι, id est, præfari, prædicere, προφήτης, propheta: et

Propius sobrino [m] mihi est consobrini mei filius, et consobrinæ meæ filia,[10] et patris mei consobrinus, et matris meæ consobrinus.

Propius sobrino mihi est consobrini mei filius, et [PAUL. patris mei consobrinus.

Propriassit, proprium fecerit.

Propter viam [n] fit sacrificium, quod est proficiscendi [FEST. gratia, Herculi, aut Sanco,[11] qui scilicet idem est Deus.

10 Id. ibid. *filius.*—11 Id. ibid. *Sango.*

NOTÆ

sic apud Gentiles dicti antistites fanorum et oraculorum interpretes, et præcipue sacerdotes Ægyptii Macrob. lib. VII. Sat. cap. 13. 'Adeo verum, ita ut dicis Ægyptios opinari, ut ego sacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidissem.' Unde et Antinoum in Antinopoli Ægypti urbe prophetas habuisse legimus, ubi, prophetæ nihil aliud sunt quam sacerdotes; ut vice versa in illo Virgilii VI. Æneid. de Orpheo: 'Necnon Threicius longa cum veste sacerdos.' Sacerdos, id est, propheta, qui et ipse nihil aliud est quam poëta. *Dac.*

[m] *Propius sobrino*] Frequentior usus jurisconsultorum patris vel matris consobrinum ita appellat. Vide Caium, et Paulum lib. XXXVIII. Digest. tit. de gradibus. *Ant. Aug.*

Propius sobrino] Caius lib. I. D. de grad. et adfin. 'Propior sobrino, propior sobrina sunt, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius filia.' Paulus lib. X. § 9. D. de grad. 'Personæ quas enumeravimus a patrui magni filio, ei, de cujus cognatione quæritur, propius sobrinis vocantur. Nam, ut Massurius ait, quem quis appellat propiorem sobrino, qui est patris matrisve consobrinus aut consobrina, ab eo consobrini consobrinæve filius filia nominatur.' Item paulo post: 'His omnibus, quod a patrum nepote proposuimus, is, de cujus cognatione quæritur, propius sobrino est: nam patris vel matris eorum consobrinus est.' *Dac.*

[n] *Propter viam*] Videndus locus Catonis apud Macrob. lib. III. Saturn. de eo, qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset: 'eum enim propterviam fecisse dicebat.' In eo enim sacrificio mos fuit, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Sed illic a Macrobio protervia appellatur. Sic Laberius apud Nonium: 'Visus ac nocte bidentis propterviam facere.' *Ant. Aug.*

Propter viam] De hoc satis alibi. Fiebat autem Herculi: apud cujus aram omnia, quæ profanabantur, absumi necesse erat, ut supra in 'Porricere' vidimus. Nam ridiculum putare in sacrificio propter viam tantum id fieri; cum epulum propter viam profanetur Herculi, et omnia, quæcumque Herculi profanabantur, consumi necesse erat. Vide Varronis verba, quæ supra in 'Porricere' adduximus. *Jos. Scal.*

Propter viam] Peregre profecturi Herculi sacrificabant in culina quæ

Profecturi viam Herculi aut Sanco[12] [o] sacrificabant. [PAUL.

Propudianus[13] porcus[p] dictus est, ut ait Capito [FEST. Atteius, qui in sacrificio gentis Claudiæ velut piamentum, et exsolutio omnis contractæ religionis est.

Propudium[q] dicebant, cum maledicto[14] nudare [PAUL.

12 Vet. cod. *Sonio* vel *Fauno*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Sango* vel *Sancto*.—13 Vet. cod. *Propudi ait*.—14 Vir doct. conj. *quum cum maledicto*. Vet. lib. habet *maledicto*.

NOTÆ

ejus ædi juncta erat. Cujus mentio in hac inscriptione:

HERCULI SANCO SACRUM SER. SULPITIUS TROPHINUS ÆDEM ZOTHECAM, CULINAM PECUNIA SUA A SOLO RESTITUIT. IDEMQ. DEDICAVIT K. DECEM. L. TURPILIO DEXTRO, M. MÆCIO RUFO COSS. EUTUCHIUS SER. PEREGRINANTIB. CURAVIT.

In eo sacrificio, si quid ex pollucta dape reliquum erat, id omne igni absumebatur: unde Jocus Catonis apud Macrob. l. III. de eo qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset, eum enim 'propterviam fecisse' dicebat, quod comesse non potuerit id combussisse. Sic apud Plautum Rud. I. 2. Sceparnio ut aliquos naufragium omnium bonorum fecisse significet, ait eos propter viam ad prandium vocatos: 'ut mea est opinio, Propter viam illi sunt vocati ad prandium.' Propter viam sacrificare Græcis ἐξιτήρια θύειν. Inde autem sacrificium illud ortum notavit nobilissimus Huetius in demonstratione Evangelica, nempe e sacrificio Paschæ facto a Judæis ex Ægypto profecturis, propter viam nimirum quam in Chanaan capessebant. *Dac.*

[o] *Herculi aut Sanco*] Hercules idem Sancus a Sabinis dictus. Varro l. IV. 'Ælius Gallus dius fidius, Dijovis filius, ut Græci διόσκουρον Castorem: et putabant hunc esse Sancum a Sabina lingua, et Herculem ab Græca.' Inde Lactantius lib. I. cap. 15. 'Sabini Sancum, Romani Quirinum,' &c. Hercules, *Sancus*, Fidius, et Semo dictus. Ovid. lib. V. Fast. 'Quærebam nonas Sanco Fidiove referrem, An tibi, Semo pater: cum mihi Sancus ait: Cuicumque ex istis dederis, ego nomen habebo: Nomina terna fero, sic voluere Cures.' Livius 'Semonem Sancum' vocat lib. I. sect. 20. 'Bona Semoni Sanco censuerunt consecranda.' Idem et 'Sanctus' dictus Propert. lib. IV. El. 10. 'Sancte pater, salve, cui jam favet aspera Juno, Sancte, velis libro dexter adesse meo.' *Idem.*

[p] *Propudianus porcus*] Quia in eum propudia, id est, καθάρματα conjiciebant. Sic apud Athenienses porcillus, qui ad expiationem immolabatur, κάθαρμα dictus. Schol. Aristoph. in Acharn. τὸ δὲ θυόμενον χοιρίδιον ἐπὶ καθάρσει τῶν τόπων κάθαρμα ἐκαλεῖτο. Id est: 'Mactatus autem porcus ad expiationem locorum κάθαρμα dicebatur.' Vide Hesych. in voce Κάθαρμα. De sacro Claudiæ familiæ vide infra in 'Saturno.' Macrob. lib. I. cap. 16. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum, ut Claudiæ familiæ, et si quæ ferias proprias quæque familia ex usu domesticæ celebritatis observat.' *Idem.*

[q] *Propudium*] Non dubium quin

turpitudinem volebant, quasi porro pudendum: quidam propudium putant dici, a quo pudor et pudicitia procul sint.

. . . . procul sint.[r] [FEST.

Prorsi[s] limites appellantur in agrorum mensuris, [PAUL. qui ad orientem directi sunt.

Prorsi *limites appellantur in agrorum mensuris qui* [FEST. *directi sunt ad orientem.* . . . .

Prorsum[t] ponebant pro recto. [PAUL.

Prorsus, porro versus.

Prorsus[u] porro vorsus, nisi forte ex Græco πρός.[15] [FEST. Cato de feneratione legis Juniæ: Camerini cives nostri oppidum pulchrum habuere, agrum optimum, atque pulcherrimum, rem fortunatissimam: cum Romam veniebant, prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.

15 Ed. Scal. πρό.

NOTÆ

Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *Propudia* vocarunt. *Jos. Scal.*

Propudium] Plaut. Curcul. 'Quid ais propudium.' Quæ Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *propudia* vocarunt, ut monuit Scaliger. *Dac.*

[r] . . . *procul sint*] Hic verba Festi coaluerunt cum Pauli Epitome: repetendum igitur *Propudium dicebant, &c.* Nihil certius. *Idem.*

[s] *Prorsi*] De hoc verbo ad Ausonium diximus. Significat rectum, et prolixum: unde tunica prolixis villis, prosa tunica. Glossarium: 'Prosa, pexa tunica, πεξὸν ἱμάτιον.' *Prorsus* ergo, εὐθὺς, et *prorsum*, εὐθύ. ut in exemplo Catonis: 'Prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.' *Prorsus*, εὐθύ. *Jos. Scal.*

Prorsi . . .] Prorsi limites secundum agri longitudinem ab æquinoctiali occasu, ad ortum æquinoctialem directi, ideoque *ortivi* dicti et *antici*. Vide 'prorsus.' *Dac.*

[t] *Prorsum*] Vide 'prorsus.' *Idem.*

[u] *Prorsus*] Quasi *proversus*, id est, *ante versus*, et *prorsus*, id est, recta. Unde adjectivum *prorsus, a, um*, pro recto. Inde 'prorsi limites,' *prorsa*, suppl. *oratio*, et *prorsa Dea*, quæ rectos partus educeret. Ex *prorsus* postea fecere *prosus*, ut a 'rursus,' 'rusus:' a 'sursum,' 'susum,' &c. Et inde *prosa, prose:* quam vocem Latinam esse perperam negant viri docti. *Idem.*

Prosapia,[x] progenies, id est, porro sparsis, et quasi [PAUL. jactis liberis; quia sipare[16] significat jacere, et disjicere.

Prosedas[y] meretrices Plautus appellat, quod ante stabula sedeant: eædem et prostibulæ.

Prosequium a prosequendo: obsequium ab obsequendo dicuntur.

Prosicium,[z] quod prosecatum projicitur.[17]

Prosimurium[18][a] pontificale, pomerium ubi pontifices auspicabantur: dictum autem pomerium, quasi promurum,[19] id est, proximum muro.

16 Vet. lib. *sutare.* Vide Not.—17 Scribendum monet Ursin. *porricitur:* et ita legendum putat Dac.—18 Vet. lib. *Posmurium.*—19 Vet. lib. *post murum.*

NOTÆ

[x] *Prosapia*] *Prosapia* et *prosapies* a *sipando*, id est, jaciendo. Sed vix invenias *i* mutatum in *a*, nimirum pro *sipare* dicebant *supare*, et a *prosupare*, *prosapia:* frequenter enim *u* abit in *a*. Et hoc magis placet quam *prosapiam* dici, quasi προπαππίαν, ut Henr. Stephano placebat. In fine vox excidit: lego: *quia sipare significat jacere, et dissipare disjicere.* Idem.

[y] *Prosedas*] Plaut. Pœnul. I. 2. 'an te ibi vis inter istas vorsarier Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias.' *Idem.*

[z] *Prosicium*] Scribendum *porricitur* pro *projicitur*. Nonius in 'Prosices.' *Ful. Ursin.*

Prosicium] Glossarium: 'Proscle, ἀκροθίνια.' lege, *Prosiciæ:* item 'Prosiciæ, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί.' *Jos. Scal.*

Prosicium] Ut insicium, insecta caro, inquit Turnebus, sic prosicium, &c. Tamen nusquam legi puto *prosicium* in neutro genere sed *prosicia* et *prosicies*. Gloss. 'prosiciæ, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί.' Varro undecimo rerum divinar. 'Prosiciem extorum vel in mensam porricere.' A *prosecando* autem *prosiciæ*, ut ab 'insecando,' 'insiciæ.' Varr. lib. IV. 'Insicia ab eo quod insecta caro, ut in carmine Saliorum est: quod in extis dicitur nunc prosectum.' Per 'prosectum' prosicias Varro intelligit, quæ etiam 'prosecta' dicebantur. In fine legendum puto, *porricitur:* Deo enim offerebantur *prosiciæ*. Arnob. lib. VII. adversus gentes: 'Quod si omnes has partes, quas prosicias dicitis, accipere Dii amant, suntque illis gratæ, vel voluptatis alicujus vel dulcedinis sensu, quid intercedit, quid prohibet, ut non semel hæc omnia totis cum animantibus inferatis?' *Inferatis*, id est, porriciatis, in aram indatis. *Dac.*

[a] *Prosimurium*] Tacit. lib. XII. 'Pomœrium urbis auxit Cæsar' (de Tib. Claudio intelligitur) 'more prisco, quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quanquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sylla et Divus Augustus.' Et postea: 'Quod pomœrium Ro-

*Prosimu*rium esse ait Antistius *in commentario* [Fest. *Juris ponti*ficalis pomerium, id est, *locum proximum muro.* Cato: Olim quidem omn*es auspicabantur extra Aven*tinum, nunc etiam intra ædi*ficia: dictum autem pomœrium* quasi promœrium: solet *autem iis potissimum dari* jus [20]

20 Ed. Scal. *rus*.

NOTÆ

mulus posuerit, noscere haud absurdum reor,' &c. Hujus rei extat memoria Romæ in marmoreo cippo. POMERIVM autem in eo scriptum est, non POMŒRIVM, neque POMÆRIVM. Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. et Gell. lib. XIII. cap. 14. Ex his Festi verba intelligere et sarcire poteris aliqua ex parte. *Ant. Aug.*

Prosimurium] Infra: *Prosimurium esse ait Antistius in Commentario juris Pontificalis pomerium, id est, post murum, ut ait Cato: Olim quidem omne post murum intimum, nunc etiam intra ædificia pomerium, quasi promerium solet dici.* Reliqua ne Sibylla quidem divinaverit. Quod ait Paulus de Pontificali pomerio, id tractabatur in linea, quæ est harum reliquiarum decima septima. *Jos. Scal.*

Prosimurium] *Promœrium, prosmurium, prosimurium.* Ita enim literas *s* et i addebant aliquando. Sed omnino *pomœrium* est a *post* et *mœrus*, ut a 'post' et 'meridie,' 'pomeridianus:' et ita Fest. in fine. Varro lib. IV. 'Postea quod fiebat orbis, urbs. Principium quod erat post murum pomœrium dictum; ejusque ambitu auspicia urbana finiuntur.' Verum quia inter viros eruditos magna olim quæstio fuit, et adhuc quotidie est, intrane vel extra urbem, an etiam ubique *pomœrium* fuerit, de eo mihi paucis agendum existimavi. Intra urbem *pomœrium* fuisse hic aperte tradit Festus, idem et Varro loco supra laudato. Pollux etiam lib. IX. ait urbem ingressis omne illud spatium intra muros, intra mœnia, pomœrium dictum. Idem Plutarchus in Romulo, idem et Gellius lib. XIII. cap. 14. Qui ex augurum libris Festi verba fere omnia ad verbum adducit. Sed aperte dissentit Livius lib. I. sect. 44. 'Inde deinceps,' inquit, 'auget Esquilias' (Ser. Tullius), 'ibique ipse, ut loco dignitas fieret, habitat. Aggere et fossis et muro circumdat urbem: ita pomœrium profert. Pomœrium, verbi vim solam intuentes, post mœrium interpretantur esse: est autem magis circa murum locus; quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis, inaugurato consecrabant: ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, et extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli. Hoc spatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, pomœrium Romani appellarunt, et in urbis incremento semper, quantum mœnia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.' Hæc Livius. Quæ omnia facile perculsa ruent, si Festi et aliorum ejusdem partium rationes enucleemus et perpendamus. Primum quidem ex Festo, Varrone, et augurum libris pomœrium est locus in-

pomerii proferendi, *qui populum Romanum agro de hostibus capto auxerunt: antiquissimum Romuli pomœrium Palatini montis radicibus terminabatur: portulit id Ser. Tullius rex. Item L. Cornelius Sylla dictator imitatus, ut videtur, Tullium Regem proferre temptavit. Sed pomœrium*

NOTÆ

tra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii. Agrum effatum intra mœnia fuisse notum est, at intra eum fuit pomœrium, immo etiam et pomœrium finem urbani auspicii faciebat. Ait Festus ex Catone, antiquos extra Aventinum auspicari solitos fuisse, postea intra ædificia. Extra Aventinum auspicabantur ante Romam scilicet conditam et pomœrium consecratum, effatum. Sed postea consecrato pomœrio, intra ædificia, id est, intra urbem, pomœrium. Atque ita Catonis locum intelligendum nemo non videt. Addit Festus antiquum pomœrium Palatini montis radicibus terminatum, cui adsentiens Tacitus ait: 'certis spaciis a Romulo interjectos fuisse lapides per ima montis Palatini,' scilicet lapidibus istis Romulus vice murorum usus, ut intra eos terminaretur pomœrium, et ita etiam olim fiebat; designato muro statuebantur cippi vel lapides qui pomœrio et auspiciis facerent finem. Subjicit tandem Festus iis tantum proferendi pomœrii jus datum, qui populum Rom. agro de hostibus capto ditaverant. Atqui nihil tale unquam de muris cautum fuisse certum est, et cuivis muros ampliandi fuisse semper potestatem datam. Ampliari igitur poterant muri non ampliato pomœrio. Ita est: Audi Flavium Vopiscum de Aureliano: 'His actis,' inquit, 'cum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum, quale sub Gallieno evenerat, proveniret, adhibito consilio Senatus muros urbis Romæ dilatavit. Nec tamen pomœrio addidit eo tempore, sed postea. Pomœrio autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri Barbarici aliqua parte Romanam remp. locupletaverit. Addidit autem Augustus, addidit Trajanus, addidit Nero sub quo Pontus Polemoniacus, et Alpes Cottiæ Romano nomini tributæ.' Vides Aurelianum muros ampliasse, non promotis pomœrii terminis, idque satis evincit intra mœnia, pone muros pomœrium fuisse. Nam alioqui, si ante muros pomœrium fuisset, qui potuisset Aurelianus muros dilatando pomœrii terminos suo loco relinquere? his addo ex Lælio Felice apud Gell. lib. xv. cap. 27. centuriata comitia intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperare jus non sit: propterea centuriata in Campo Martio haberi. Atque hæc de Romano pomœrio quod viris doctis satis hactenus ignoratum, inter quos fuere, qui audacter affirmarent antiquum illud pomœrium extra urbem fuisse. Qui, si iis Augurum, Varronis, Pollucis, et Plutarchi verba, a me superius allata et explicata, minus perspecta sunt, vellem equidem vel solam vim vocis pomœrii sedulo perpendissent, atque ita nunc, si cum Livio adessent, responderent de exercitu obsidione urbem cingente, numquid ille post murum sedere videretur. Certo suo aliter pronuntiarent ac ab

cum locus sit qui finem Urbani auspicii faciat, intra agrum effatum certis regionib. terminatus ad captanda auspicia, quem liceat proferre, nemo tamen Aventinum, cum pomœrium protulit intra mœnia *inclusit, cujus rei causa illa probatur, quod* Remus *in eo auspicaverit, avesque irritas habuerit :* in se*quenti autem ætate inclusum aiunt. Pomœrium* si ta*ctum a privatis fuisset, pœna statuta erat.* Pontific*ale pomœrium appellabant locum illum* agrumq*ue pone murum, in quo pontifices su*a consti*tuerent hospitia : cum autem pomœrium profer*retur, tum *augures publicos* P. R. *hæc verba præir*e solitos : *Dii tutelares Urbis pomœrium hoc ne m*inus, majusve *faxitis : sed iis quib. terminatum e region*ibus effereatis. *dictum autem videtur pomœrium* veluti post mœros, *id est, quod esset retro et in*tro muros Urbis.

Prosita,[1] [b] proposita. [PAUL.

Prospera [c] *quænam* [2] *nomina usurpabant antiqui, in* [FEST. E declina*ta, ut præfiscine extrema produ*cta syllaba, *videlicet ut occurrerent fascino,* ut ait L. Cinc*ius, quod etiam fieri consuevit in* familiæ pur*gandæ sacro.* . . . . .

1 Dac. scriptum fuisse putat *Posita.*—2 Ed. Scal. *quædam.*

NOTÆ

iis factum est. Neque enim spatium illud, quod ante muros fuit, magis *pomerium* dici possit, quam exercitus post muros sedere, qui ante mœnia castra metatus est. *Dac.*

[b] *Prosita*] Nihil hic video : puto scriptum fuisse *Posita.* 'Ponere' pro 'proponere.' Et ita est. *Idem.*

[c] *Prospera*] Interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Prospera] Fortasse dicebat, prospera quædam nos usurpare solere nomina præfiscinæ, quod declinatum sit extrema producta syllaba, ut occurramus fascino, ut ait L. Cincius, quod fieret etiam in familiæ purgandæ sacro. His non absimilia scripsisse mihi videtur Plinius : 'cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Titinius Setina : 'Paula mea, amabo, pollulam laudem addito Præfiscini.' Charisius subdit interpretationem : 'ne puella fascinetur.' *Præfiscini* ergo aliquid fieri aut dici erat, cum facto, aut dicto aliquo, fascino occurrebatur. Ait declinatum in *e* producta : quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'Numere' dictum est a quibusdam corripi in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 24. loquens de Diequinti : 'Extremam istius vocis syllabam tum per e, tum per i,

Prospices,[3] [d] prospice.[4]

Prosumia,[e] genus navigii speculatorium parvum. [PAUL.

Protelare,[f] longe propellere: ex Græco videlicet τῆλε, quod significat longe.

3 Legendum monet Dac. *Prospica.*—4 Jos. Scal. in marg. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

scriptam legi: nam sane quam consuetum Veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter: sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.' Idem habet vetus Macrobii codex. At in vulgatis 'pristini' et 'pristine,' pro 'præfiscini,' 'præfiscine,' editum est. *Jos. Scal.*

Prospera] Plinius: *Cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus?* Titinius Setina: *Paula mea, amabo, pollulam laudem addito præfiscini.* Citat Charisius et subdit, *ne puella fascinetur.* Plaut. Asinar. 'Præfiscin' hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusavit, Merito meo.' Ait Festus 'præfiscine extrema producta,' quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'numere' dictum est a quibusdam corripi in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 24. loquens de diequinti: 'Extremam istius vocis syllabam tum per *e*, tum per *i*, scriptam legi: nam sane quam consuetum veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.' Idem habet vetus Macrobii codex. At in vulgatis *pristini*, et *pristine*, pro *præfiscini præfiscine* editum est, ut monuit Scaliger. Sed ait Festus 'extrema producta,' grammaticorum more, qui cum syllabam vel corripi dicunt, vel produci, sæpe ejus tantum vocalem vel eta esse innuunt, id est, *e* longum, vel epsilon, id est, *ε* tenue. Sic supra Festus in 'Ergo,' 'Lustra,' 'Muscedra,' 'pone,' 'quando,' &c. *Dac.*

[d] *Prospices*] Lege *Prospica.* Nævius: 'tibi prospica, ac dispice,' id est, prospice, dispice.

[e] *Prosumia*] Antiqui *protumia*, pro *portumia*, a Græco πορθμεῖον. *Jos. Scal.*

Prosumia] Cæcilius Meretrice: 'Cui gubernator propere vertit prosumiam.' Idem Æthrione: 'De nocte ad portum sum profectus prosumia.' Putat Scaliger antiquos *protumia* dixisse pro *portumia*, a Græco πορθμεῖον. Sed egregie fallitur, nam a *prosumendo, prosumia*: quod eam prosumerent speculandi causa. Unde et in Gloss. 'prosumia, κατασκοπίς.' 'Speculatoria navis.' *Dac.*

[f] *Protelare*] Protelo ducere, id est, uno tenore ac ductu aratrum sive alia ducere, trahere, cui contrarium 'strigare.' Lucil. lib. VI. 'Quem neque Lucanis oriundi montibu' tardi Ducere protelo validis cervicibu' possent.' Et lib. XII. 'Hunc juga mulorum protelo ducere centum Non possunt.' Protelo ducere Græci dicunt ἀμπρεύειν et ἐξαμπρεύειν, a voce ἄμπρον, qui vice temonis inter medios boves tendebatur, ut hodie etiam aliquando; quare scriptor Glossarii *protelum* interpretatur ἔξαμπρον. Unde falso sibi persuaserunt viri docti *pro-*

*Prote*lare dicitur longe pro*pellere, ex Græco videlicet, quod* est τῆλε, et signi*ficat longe.* [FEST.

Protinam,[g] protinus. Terentius: Protinam conjiciam me in pedes. [PAUL.

Provinciæ appellantur, quod populus Romanus eas provicit, id est, ante vicit.

Provorsum fulgur[h] appellatur, quod ignoratur noctu an interdiu sit factum, itaque Jovi Fulguri,[5] et Summano fit, quod diurna Jovis, nocturna Summani fulgura habentur. [FEST.

5 Vir doct. conjicit *Fulguratori.*

NOTÆ

telum esse lorum, quod alio nomine *cohum* dicitur. *Protelum*, et *protelo*, nihil aliud notat quam continuationem, tenorem, et est a τῆλε, *longe*, sive potius a *telo*, et *telum*, a τῆλε. quod etymon ex aliorum sententia refert Donatus. Notat igitur proprie, ut optime Voss. continuatam teli e balista impulsionem, sive cum prorsus aliquid longe truditur, velut telum balista emissum. Unde protelare, longe propellere, ejicere, fugare. Turpilius Lemniis: 'Propter peccatum pauxillum indignissime Patria protelatum esse sævitia patris.' Et Terent. Phorm. I. 4. 'Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet.' *Idem.*

g *Protinam*] Terent. Phorm. 'Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.' Sic Nigidius et Donatus; non *protinus*. Ant. Aug.

Protinam] Varr. lib. VI. 'In Lampadione (Nævius) protinam a protinus continuitatem significans.' Vide Nonium. Locus Terent. quem laudat Festus est Phorm. I. 4. 'Aliquid convasassem, atque tunc me conjicerem protinam in pedes.' Ibi tamen vulgo *protinus*, sed rectum esse *protinam* ostendit hic Festi locus et docet vetus interpres, qui Donatus dicitur. 'Protinam fuit,' inquit, 'et sic Nigidius legit.' *Dac.*

h *Provorsum fulgur*] Non sat video cur incertum fulgur *provorsum* dicatur, cum *provorsum*, sive *prorsus*, nihil aliud sit quam ἀντώπιον. Unice amplector Meursii conjecturam, qui putat Festum depravatis codicibus usum, vel adeo ipsum Paulum male suam epitomem instituisse. Quippe contracte scriptum fuerat *Controvorsum fulgur*, i. *controversum*, quod male in *provorsum* postea commutatum. Neque dubium est quin controversa fulgura recte dicta sint, de quibus controversia esset quo tempore cecidissent, sive diluculo, sive crepusculo, quæ tempora dieine an nocti annumerari debeant in incerto est. Lege infra *itaque Jovi fulguritori, et*: ideo autem Jovi et Summano sacrificabant, ne scilicet per ignorantiam peccarent, et ita religionem contraherent: sic cum Deos Deasne alloquebantur et ignorabant, ne eorum numen imprudentes læderent, primo dubitabant, deinde addebant *quicumque*, vel *quæcumque*. Virg. I. Æneid. 'O quam

Prox,[i] bona vox, velut quidam putant, significare videtur, ut ait Labeo de jure pontificio libro undecimo.

Prox, bona vox, ut existimo, quasi proba vox. [PAUL.

Prugnum[k] pro privignum.[6]

Pruina[l] dicta, quod fruges ac virgulta perurat.

PUBE[m] præsente, est populo præsente; συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt, omnem populum significans.

Pube præsente, συνεκδοχικῶς, ab iis qui puberes sunt, omnem populum significant.[7] [FEST.

Pubes[n] adulescens, quinetiam plurium numerus ejusdem ætatis. [PAUL.

---

6 Vett. libb. *prunum, pronum, turium.*—7 Post hæc in ed. Scal. extat fragmentum: '*qua* . . . *susc.* . . . *dem* . . .
decidit . . *conc.* . . . *ager* . .
eadem . . *can* . . . *cetera loca.* . . *fulgura sacra.*'

NOTÆ

te memorem, virgo? namque haud tibi vultus Mortalis, nec vox hominem sonat, o Dea, certe: An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis una? Sis felix, nostrumque leves quæcumque dolorem.' Immo etiam et cum illis numen notum erat, ex ejus πολυωνυμίᾳ nomen illud captabant, quod ei gratissimum foret: hinc intelligendus Horat. in Carmine sæculari, 'Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia, tuere matres: Sive tu Lucina probas vocari, Seu genitalis. Diva producas sobolem,' &c. Idem et Græci veteres, qui etiam, ne quem Deum honore debito defraudarent, Athenis aram ignoto Deo consecrarunt, de qua D. Paul. in Act. Apost. Multa ad hanc Veterum superstitionem possent referri. Sed ea per se satis monitus lector annotabit, morem tantum indicasse sufficiat. *Idem.*

[i] *Prox*] Proba vox: Pro vox, &c. *Idem.*

[k] *Prugnum*] *Privignus, pruignus, prugnus.* Vel potius *prigenus, prignus, prugnus.* Idem.

[l] *Pruina*] Ros concretus secundum Aristotelem, quasi 'pyrina,' ἀπὸ τοῦ πυρός. Vel secundum Festum, quasi 'perurina,' quomodo et Græcis dicitur αἶθρος, ab αἴθω, uro. *Idem.*

[m] *Pube*] Addit Festus verbis a Paulo in compendium redactis impuberem esse puberi contrarium: de pluribus vero dici solere: cum pube præsente, id est, testibus puberibus præsentibus, quid actum esse dicitur. Vide 'Pube.' *Ant. Aug.*

Pube præsente] Doctissimus Romanorum Virgilius inter alia reconditæ antiquitatis arcana et hoc posuit, cum ait 'puppesque tuæ, pubesque tuorum:' ex ea enim consuetudine dixit, cum exprimeret Homericum: Σὺν νηΐ τε σῇ, καὶ σοῖς ἑτάροισι. *Jos. Scal.*

Pube præsente] Plaut. Pseud. I. 1. 'Nunc ne quis dictum sibi neget dico omnibus, Pube præsenti, in concione, omni populo, Omnibus amicis notisque edico meis, In hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.' *Dac.*

[n] *Pubes*] Pubes adolescens, qui etiam vesticeps vocatur. Cui con-

Pubes adulescens *qui jam generare potest vocatur*: [FEST. cui contrarium *est impubes. Pubes etiam et plurium numerus ejusdem ætatis* dici solet.

Pubes et [8] [o] qui pubem generare potest: is incipit esse a quatuordecim annis, fœmina a duodecim viri potens, sive patiens, ut quidam putant.

Pubes puer, qui jam generare potest: is incipit [PAUL. esse ab annis quatuordecim, fœmina viri potens a duodecim.

Publica pondera [p] *quibus populus Rom. uti solet* ex [FEST. ea causa. in Junius . . . .

8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *est*.

NOTÆ

trarium investis. Pubes et pro plurium puberum numero dici solet. Ita Festus. *Jos. Scal.*

[o] *Pubes et*] Lege, *Pubes, et Puber, qui generare potest.* Catullus in Galliambo: 'Ego puber, ego adulescens, ego ephebus, ego puer:' pro quo ineptissime excusum est, *Ego mulier, ego adulescens.* Idem.

[p] *Publica pondera*] Hic locus nunquam antea editus est, cum rerum conscriptarum esset utilis cognitio. Sunt tamen quædam obscuriora, quædam etiam mendosa. Ex plebiscito Siliano hic relato, constat vini *quadrantal* octoginta pondo statui: *congium* octavam partem ejus esse: ita decem pondo, et *sextarium*, quod sexta congii pars sit, duodequinquagesimam partem esse quadrantalis. Hæc pondera sunt liquidorum. Aridorum vero sexdecim *sextarii* in modio sunt. *Sextarius* autem hic æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. Verba legis ita scripsimus, ut in antiquo libro reperimus cum his conjecturis, quas in margine posuimus. D. M. significat *dolo malo. Quadrantal*, sive amphoram vini esse octoginta pondo apparet ex Plin. lib. XIV. cap. 4. quo loco interpres Hermolaus Festi auctoritate utitur. 'Sextarium esse congii partem sextam, et sextarium vini uncias viginti pendere Fannius scribit.' Idem ait sextarium esse modii partem sextamdecimam. Volusius Mæcian. in libro de asse: 'Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios 48. heminas 96. quartarios 192. cyathos 576.' Adde Festum verbo 'Quadrantal' et 'Hemina.' Illa verba, *uti coæquatur sedulum*, nescio, an significent, 'uti coæquentur sedulo, ita ut quadrantal,' &c. Illa etiam, *dum minore patris familias taxat, liceto*, aut mendosa sunt, aut hoc significant; 'minore multa, et patrem familias tantum licere multari.' *Ant. Aug.*

Publica] Egregium ac luculentum hoc antiquitatis monumentum ita et emendandum et distinguendum censeo:

EX. PONDERIBVS. POBLICEIS. QVIBVS. HAC. TEMPESTATE. POPOLVS. OETIER. SOLET. VTEI. COÆQVETVR. SE-

dicta sic ait, quod duo Sillii[9] P. et M. Tribuni PL. rogarint his verbis. Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus œtier[10] qui solet, uti coæquatur sedulum, ut hi:[11] quadrantal vini octoginta pondo siet:

9 Ead. ed. *Silli.*—10 Vir doct. in marg. ejusd. ed. conj. *utier.*—11 Id. ibid. *uti.*

NOTÆ

DOLO. M. QVADRANTAL. VINEI. OCTOGINTA. PONDO. SIET. CONGIVS. VINEI, DECEM. P. SIET. SEX. SEXTARI. CONGIVS. SIET. VINEI. DVODEQVINQVAGINTA. SEXTARI. QVADRANTAL. SIET VINEI. SEXTARIVS. AEQVVS. CVM. LIBRARIO. SIET. SEXDEQVIMQ. LIBRAE IN. MODIO. SIENT.

SI. QVIS. MAGISTRATVS. ADVERSVS HAEC. D. M. PONDERA. MODIOSQVE. VASAQ. POBLICA. MODICA. MINORA. MAIORAVE. FAXIT. IVSSITVE. FIERI. DOLVMVE. ADDVIT. QVO. EA. FIANT. EVM QVIS. VOLET. MAGISTRATVS. MVLTARE. VTEI. DVM. MINORE. PATRIS. FAMILIAS. TAXAT. LICETO. SIVE. QVIS. IM SACROM. IVDICARE. VOLVERIT. LICETO.

In hoc Plebiscito OETIER, est, uti: ut in veteri lege:

NEC. QVIS. FACITO. QVOMINVS. EI OETANTVR. FRVANTVR. HABEANT. POSSIDEANT. Illud SEXDEQVIMQ. Sexdecimque. Addit circa finem, eum, quicumque volet magistratus multare, liceto: dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias, coërceat. SACRVM IVDICARE. Filii peculium patris familias, pecuniam, familiamque Cereri sacrare. Pro *sedulum*, manifesto SE. DOLO. M. legendum: sine dolo malo. *Jos. Scal.*

Publica pondera] *OETIER* pro *VTIER*, ut *COERATOR* pro *CVRATOR*, *OESUS* pro *USUS*. quidam habent *OITIER*. Et utroque modo Veteres scripserunt. Sic OINONEM pro *Oenonem* apud Martianum. *OITILE* pro *utile* in vetustissima tabella Fulvii Ursini.

Vini quadrantal octoginta pondo fuisse, ut hic statuitur, apparet ex Plinio lib. XIV. cap. 4. congius octava ejus pars fuit, et ita decem pondo, et sextarius qui sexta congii pars sit, duodequinquagesima pars quadrantis. Aridorum vero sexdecim sextarii in modio sunt, et sextarius in hoc plebiscito æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. SEXDEQUINQUE, id est, Sexdecimque. Illa *quo ea fiant*: aperte sched. *quod ea fiant.* Nempe *quod* pro *quo*, addito *d*. Ista *UTI DUM MINORE*, *&c.* sic interpretatur Scaliger: 'eum quicumque volet magistratus multare, liceto: dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias coërceat.' Verum in schedis erat *PATRI FAMILIAS*. Unde Fulvius Ursinus emendavit *parte familias*, adductus loco simili ex oratione Catonis pro Rhodiensibus, in qua scriptum est apud Gellium lib. VII. cap. 3. 'Si quis illud facere voluerit, dimidium familiæ multa esto.' Nam verba *mille nummis* sunt adjecta. Et infra in 'sacratæ leges:' 'Sacer alicubi Deorum sit cum familia.' Error autem, ut *patri* pro *parte* scriptum fuerit, inde fluxit, quod antiqui *parti* dicebant pro *parte*, unde, facta literarum transpositione, *patri* scriptum. *Dac.*

congius vini decem P. IS.[12] SEX Sextarii congius siet vini: duodequinquaginta sextarii quadrantal siet vini. Sextarius æquus æquo cum librario[13] siet: sex de quinque libræ[14] in modio sient: si quis magistratus adversus hac[15] D. M. pondera modiosque, vasaque publica, modica, minora, majorave faxit, jussitve re fieri, dolumve adduit, quod ea fiant, eum quis volet magistratus multare,[16] dum minore patris familias taxat: liceto; sive quis in sacrum judicare voluerit, liceto.

Publica sacra,[q] quæ publico sumptu pro populo fiunt, quæque pro montibus, pagis, curiis, sacellis: at privata, quæ pro singulis hominibus, familiis, gentibus fiunt.

Publica sacra, quæ pro populo fiebant; privata [PAUL. quæ pro singulis hominibus, et familiis appellabant.

Publicius[r] clivus appellatur, quem duo fratres L. M. Pub-

12 Id. ibid. *siet.*—13 Id. ibid. *vinario.*—14 Id. ibid. *sexdecinq. ij.*—15 Id. ibid. *hæc.*—16 Id. ibid. *multetur.* In textu Scaligeri est *multaretur.*

NOTÆ

[q] *Publica sacra*] Vide 'privatæ feriæ.' *Idem.*

[r] *Publicius*] Ovid. lib. v. Fastor. eosdem 'Ædiles Plebis' appellat; quod mihi fit verisimile, cum plebeii ipsi fuerint: eosque ait primos Florales ludos instituisse. Annuos autem Postumium, et Lænatem Consules. Fuere hi Consules, ut arbitramur, L. Postumius Albinus, M. Popillius Lænas anno urbis DLXXX. si fastos Capitolinos sequamur. At ex denario, qui extat, Serviliorum, primus C. Servilius C. F. Floralia fecit. Patercul. libro priore ait, triennio post Torquatum, et Sempronium Consules, Floralium ludorum factum esse initium. Annus is est in Capitolinis fastis DXII. Interpreti Arati annus DXVI. *Ant. Aug.*

Publicius clivus] Varro lib. IV. 'Clivus Publicius ab ædilibus plebei Publiciis, qui eum publice ædificarunt.' Ubi Publicios Ædiles plebis vocat Varro, et verum est, nam et plebeii ipsi fuerunt. Idem etiam Ovid. lib. v. Fast. qui totam historiam sic refert: 'Venerat in morem populi depascere saltus: Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit. Vindice servabant nullo sua publica vulgus, Jamque in privato pascere inertis erat. Plebis ad Ædiles perducta licentia talis Publicios: animus defuit ante viris. Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes: Vindicibus laudi publica cura fuit. Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore Victores ludos instituere novos. Parte locant clivi, qui tunc erat ardua rupes; Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.' Ait Flora ex mulctatitia pecunia clivum Publicium munitum, et sibi Florales ludos institutos. In verbis Festi in fine legebat Scal. *Vehicula venire possint.* Legen-

licii Maleoli [17] Ædiles Curules pecuariis condemnatis ex pecunia, quam ceperant,[18] munierunt, ut in Aventinum vehiculi Velia [19] venire possit.

Pudicitiæ[s] signum in foro boario est, ubi familia naædisset Herculis,[20] eam quidam Fortunæ esse existimant. Item via Latina ad milliarium illi Fortunæ muliebris, nefas est attingi, nisi ab ea, quæ semel nupsit.

Pudicitiæ signum Romæ colebatur, quod nefas erat attingi, nisi ab ea, quæ semel nupsisset. [PAUL.

Puelli, pueri per deminutionem. Ennius: Pœni soliti suos sacrificare puellos.

Puelli[t] per deminutionem a pueris dicti sunt: ita- [FEST.

17 Vet. cod. *Malteoli.*—18 Vet. cod. *caperat.*—19 Vet. cod. *Nelia.* Scaliger legit, *vehicula venire possint.* Vide Notas.—20 'Illa mendosa sunt: fortasse, *ubi familia, atque ædis est Herculis:* vel, *ubi familia habet, et ædis est Herculis.*' Ant. Aug. Vide infra.

NOTÆ

dum, *Ut in Aventinum vehiculis Velia venire possint.* Id est, ut e Velia in Aventinum vehiculis venirent. *Dac.*

[s] *Pudicitiæ*] Vidend. Liv. lib. x. et supra 'Plebeiæ.' *Ant. Aug.*

Pudicitiæ] Monstrum verbi est in hac periodo: sed puto ita conficiendum: *Pudicitiæ signum in foro Boario est, ubi Aimiliana ædis est Herculis.* Deinde: *ad milliarium* IIII. ex quo factum, *illi.* 'Aimiliana ædes' Herculis dictum, ut apud hunc ipsum, 'ædes Jovis Metellina.' Vide in 'Tarpeiæ.' *Jos. Scal.*

Pudicitiæ signum in foro Boario] Lego propius ad scripturam: *Pudicitiæ signum in foro Boario est, ubi Fulviana ædes est Herculis.* Patriciæ pudicitiæ sacellum Festus intelligit, quod fuit ad ædem rotundam Herculis, vide supra 'Plebeiæ pudicitiæ.' P. Victor in 8. urbis regione: 'Forum Boarium Sacellum Pudicitiæ patriciæ Ædes Herculis victoris duæ, altera ad portam trigeminam, Altera in foro Boario cognomine rotunda et parva.' Lege infra, *Item via Latina ad milliarium* 4. *fortunæ muliebris, &c.* Ut optime viris doctis animadversum, ex IIII. factum *illi.* De fortunæ muliebris simulacro, et æde via Latina ad quartum milliarium in memoriam liberatæ urbis ab obsidione C. Marcii Coriolani, intercessione Veturiæ et Volumniæ, consecratis, vide Dionys. lib. VIII. Plutarch. in Coriolano, Valer. Max. lib. I. cap. 8. Ejus simulacrum a semel nuptis tantum coronari fas erat. Servius ad illud IV. Æneid. 'Huic uni forsan potui succumbere culpæ;' 'Bene culpæ,' inquit, 'potius quam amori, et hoc propter antiquum ritum, quo repellebantur a sacerdotio, id est, Fortunam Muliebrem non coronabant, bis nuptæ.' *Dac.*

[t] *Puelli*] Ennii versus melius refertur a Nonio: 'Ille suos Divis mos sacrificare puellos.' *Ant. Aug.*

Puelli] Puer, puerus, puerulus, puellus, puera, puellula, puella. Versus

que et Ennius ait: Pœni soliti suos sacrificare puellos: et Lucilius: Cumque hic tam formosus homo, ac te dignus puellus: et Plautus: Olim huic puello sese venum ducier.

Pueri [u] im*puberes dicuntur in quo significatu uti*tur Atta in.

. . . .

plurib. versibus docet. . . . . . .

Pueri impuberis æneum [x] signum olim ad Salinas. . .
. . . *positum fuit quid* signum allatum est. .
. . . . *fuisse ferunt*,[1]
quod sunt cona*ti quidam aufer*re. *Sed avellere* nemo unquam *potuit. Alii dicunt avulsam basim* præter ipsum signum *a quibusdam fuisse, quique abstulerint* sub signo [2] abierunt, *basi sola potiti. Alii tamen tra*dunt simul ut *signum ipsum abstulerint in agro Tiburti erexere* ad qu*intum ab urbe miliarium.*

Pugio [y] dictus est, quod *eo* punctim pugnatur. . . . . [Paul.
. . . . . . no.[z] . . . . [Fest.

1 In ed. Scal. hæc ita extant: '*Pueri impuberis æneum* signum ad Salinas *olim positum fuit qui* signum allatum . . . . *fuisse feruni.*—2 Fulv. Ursin. et Dac. legunt *sine signo.*

NOTÆ

Ennii: 'Pœni sunt soliti sos sacrificare puellos.' Vide Nonium. In fine versus Plauti ex fabula cui nomen 'Lenones gemini,' pro *olim* Priscianus habet *solent*. In quibusdam editt. est, *Dolet hic puellus sese venum ducier.* Dac.

[u] *Pueri*] Historia ignota nobis. *Ant. Aug.*

Pueri im. . . .] *Puer impubes tantum dicitur. Atta in. . . . id pluribus versibus docet.* Quæ sequuntur, pertinent ad historiam penitus nobis incognitam. Quorum initium plus minus ita conceptum fuisse videtur: Pueri æneum signum ad Salinas positum est: quod signum allatum e. . . . . est. Quod sunt conati quidem evellere: nemo unquam potuit. Quærant igitur docti viri. *Jos. Scal.*

Pueri impuberes] Verum est pueros proprie impuberes dictos. Idem Varro. Gell. Sed poëtæ interdum et Oratores *pueros* vocant, qui puberes sunt, ut alibi notavimus. *Dac.*

[x] *Pueri impuberis æneum*] Hæc historia mihi plane ignota. *Idem.*

[y] *Pugio*] Vel a *pungo*, vel a *pugnus*, quod pugno facilius comprehendatur. Prius etymon Festus sequitur. *Idem.*

[z] *. . . . . no. . .*] Hæc non sunt hujus loci; nam ut ex vestigiis odoratus sum, verba sunt Festi de Popilia tribu, unde epitomen suam hanc

. . . . sue. . . . .
: . . . . . . oque. . . . . . .
. . . . ma. . . . .

Pugnus a punctione,[a] id est, percussione dicitur. [PAUL.

*Pugnus a punct*ione, *id est*, *percussione dictus*. [FEST.

Puilia saxa[b] esse ad portum, qui sit secundum Tiberim, ait Fabius Pictor,[3] quem locum putat Labeo dici, ubi fuerit Ficana via Ostiensi ad lapidem undecimum.

Pulcher bos appellatur ad eximiam pinguitudinem perductus.

Pulchralibus,[c] atque cupidiis[4] idem[5] in ea, quæ est de fundo oleario.

Pulchralibus pro pulchris. [PAUL.

Pullariam[d] Plautus dixit manum dextram.

Pullus[e] Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno [FEST.

3 Vet. cod. *lictor.*—4 Vet. cod. *cupidus.* Legit Dac. *Pulchralibus atque cupediis.*—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato.*

NOTÆ

Paulus confecit, 'Popilia tribus a progenitrice traxit vocabulum.' Lege modo: *Popilia tribus a nomine progenitricis traxit vocabulum. Nam consueverunt non solum a viris, sed a fœminis quoque tribus nominare.* Idem.

[a] *Pugnus a punctione* . .] Potius *pugnus* a πυγμὴ, vel a πυκνὸς, densus, quæ fuit Julii Scaligeri sententia. *Idem.*

[b] *Puilia saxa*] Hæc mihi ignota sunt. Ficana Latii urbs: 'Ficulnea vetus' Livio lib. I. *Idem.*

[c] *Pulchralibus*] Lego: *Pulchralibus atque cupediis. Pulchralia* sunt, bellaria. *Idem*, nempe Cato. Quia hæc statim sequebantur post aliud caput ubi Cato laudabatur. Et ita sæpe apud Festum τὸ *idem* ad superiora pertinet. *Idem.*

[d] *Pullariam*] Hæc sunt Pauli. Verba Festi ita in schedis: 'Pullariam manum dextram dixisse videtur Plautus in. . . . .' Pullariam manum dextram Plautus dixit a palpandis tentandisque pullis, id est, pueris: Qualis erat pædiconum protervorum manus, qui pullariam facere dicebantur. Turneb. lib. III. cap. 11. *Idem.*

[e] *Pullus*] Placidus in Glossis: 'Pullum puerum in amoribus, unde Q. Fabius Eburnus, quod natibus fulguratus erat, pullus Jovis dictus est.' Arnob. lib. IV. 'Catamitus rapitur, deliciarum futurus et poculorum custos, et ut Jovis dicatur pullus, in partibus Fabius aduritur mollibus, obsignaturque posticis.' Fabium autem illum intellige qui cognominatus Ambustus, toti porro familiæ illud cognomen dedit. Ambusti enim proprie quos Jupiter, 'Fulminis afflavit ventis et contigit igni.' A *puer*, *puerus*,

cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat. Antiqui autem puerum, quem quis amabat, pullum ejus dicebant.

Puer, qui obscœne ab aliquo amabatur, ejus, a [PAUL. quo amatus esset, pullus vocabatur, unde Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta[6] esset pullus Jovis appellatus est.

Puls potissimum dabatur[f] pullis in auspiciis, quia ex ea necesse erat aliquid decidere, quod tripudium faceret, id est, terripavium: pavire[7] enim ferire est: bonum enim augurium esse putabant, si pulli, per quos auspicabantur, comedissent, præsertim si eis edentibus aliquid ab ore decidisset: sin autem omnino non edissent, arbitrabantur periculum imminere.

Puls potissimum datur pullis in auspiciis, quia ex [FEST. *ea necesse decidere in terram aliquid, quod tripudium faceret*, id est, *terripavium, (pavire enim ferire est,) ex quo notionem caperent futuri, nam si pulli per quos auspicabantur* non *edissent, periculum imminere arbitrabantur: at* qui *pavissent, bonum augurium esse putabant, si* tum ex *ore eis edentibus aliquid decidisset.*

Punctatoriolas[g] levis pugnas appellat Cato in ea, quam dixit de re Histriæ militari.

6 Vet. lib. *tacta.*—7 Vet. lib. *puvium: puvire.*

NOTÆ

puerulus, pullus. Nisi malis *pullus*, esse a πῶλος, quod mihi etiam magis placet, nam πῶλος Græcis catamitus, et meretrix. Hesych. πῶλος ἑταῖρα, πώλους γὰρ αὐτὰς ἔλεγον. οἷον 'Αφροδίτης πώλους, ἢ τοὺς νέους, καὶ τὰς νέας, καὶ παρθένους. Id est: 'Pullus, amica: nam pullos eas vocabant: quomodo, Veneris pullos: vel pueros et puellas et virgines.' *Idem.*

[f] *Puls potissimum dabatur*] Tullius in Divinat. 'Quia, cum pulli pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere et terram pavire: terripavium primo, post terripudium dictum est: hoc quidem jam tripudium dicitur: cum offa cecidit ex ore pulli; tum auspicanti tripudium solistimum nuntiant.' Vide 'solistimum.' *Idem.*

[g] *Punctatoriolas*] Melius ut in Ms. *Punctariolas.* A *pungo, Punctum, &c.* Idem.

Punctatoriolas [8] leves pugnas identidem ipse [9] dixit. [PAUL.

Punici dicuntur, non Pœni, quamvis a Phœnice sint oriundi.

*Punici dicun*tur, non Pœni,[10 h] quamvis, *ut ait* Verrius, *a Phœnicibus ori*antur, et Punicum bell*um, non* [FEST.

8 Ms. *Punctariolas*, melius, censente Dac. Vet. lib. *Punitariolas*.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato*.—10 Ant. Aug. et Dac. scribunt *non Pœnici*.

NOTÆ

h *Punici dicuntur, non Pœni*] Scriberem *non Pœnici*, ut Punicum bellum, *non Pœnicum*: licet *Pœni* et *Punici* a Phœnicibus dicantur aspiratione sublata. Quæ vero hic Festus multis verbis scripsit; nos assequi non potuimus: et fortasse non omnia ad idem verbum referenda sunt. *Ant. Aug.*

Punici] *Punici dicuntur*, non Pœnici, quamvis a *Phœnicib. oriantur*. Et Punicum bell*um*, *quanquam Pœni appel*lantur. Nam quæ soleb*ant effer- re per* Pu longam, Ennius in Pœ extulit, P*œnos dicens, sed corruptum est incuria li*brariorum: qui ea quæ *feminino genere dicuntur, scripsit mascu*lino: etiam ipsi Gr*æci ita loquuntur, qui Philolo*gos, philargyros *feminas dicunt*. P*œnos apud Ennium viros putans libra*rius appellari, mu*tavit, quod per adjectionem ea* vox explanata non *sit, cum tamen ejusmodi* nomina tam in vi*rili, quam in femineo sexu accipiantur, nam* dicimus tam hic lupus, qu*am hæc lupus; quin ea, quæ parti*cipia appellantur, quæ *aliquem ordi*nem rerum significant, *et casus*, tempora, personas recip*iunt, utroque genere enunciantur*. Distinximus quæ Festi sunt, ab iis, quæ nostra: ut lectori fidem faciamus, neque nos credere, neque persuadere aliis velle, quæ Festi non sunt, ea esse Festi. Sed imitatus sum homines veterum signorum, ac statuarum studiosos atque admiratores, qui ubi signum marmoreum eleganti̇ssime scalptum habent, atque id forte propter vetustatem aliqua parte sui, ut sæpe fit, mutilatum sit, conquirunt peritos artifices, qui a se partem mancam suppleant: omnes, qui illud signum vident, norunt et quid de veteri artificio deperierit, et quid de novo additum sit: tamen id, quod additum est, tanti momenti est sæpenumero, ut absque illo foret, totius signi reliqua proportio ac commensus lateret, atque obscurus esset. Sic in hoc Festi loco fecimus: nam sine illis membris, quæ addidimus, quid ille truncus esset, facile discerni non poterat. Non mediocriter autem studiosos juvimus, quantum judicamus, qui solo prope æquatum ædificium diligentia nostra a fundamentis usque redivivum excitavimus, ac sartum tectum præstitimus. Novum autem non est Ennium Pœnos dixisse, cum de feminis loqueretur, cum et Virgilius quoque dixerit, 'ducente Deo,' cum de Venere intelligeret. Quod Græcorum imitatione fecit, apud quos ὁ θεὸς, καὶ ἡ θεός. Immo potius Homeri, qui de Helena ita scribit Ἰλ. γ. Βῆ δὲ κατασχομένη ἑανῷ ἀργῆτι φαεινῷ, Σιγῇ· πάσας δὲ Τρῳὰς λάθεν. ἦρχε δὲ δαίμων. δαίμων, hoc est, ἡ Ἀφροδίτη. Vellem hæc potius considerasset Macrobius. Hoc enim Virgilius illo loco expressit. Calvus: 'Pollentem-

*Pœnicum, quamquam Pœni appel*lantur: nam quæ soleb*ant antiqui efferre per Pu syllabam* longam, Ennius in *Pœ extulit, Pœnos dicens, sed est culpa li*brariorum, qui ea quæ f*eminino genere dicuntur, scribunt mascu*lino, etiam ipsi Gr*æci ita loquuntur, qui solent Philolo*gos, philargyros *fœminas dicere.* P*œnos putans viros librar*ius appellari mu*tavit quod per adjectionem ab Ennio a* vox explanata non *fuerit, cum tamen ejusmodi fere* nomina etiam in vi*rili, non tantum in fœminino sexu proferantur,* dicimus tam hic lupus, qu*am hæc lupus, quin etiam ea quæ parti*cipia appellantur, quæ *ut plurimum aliquem ordi*nem rerum significant, *et quæ casus, numeros, species,* tempora, personas, recipi*unt, utroque genere enunciantur.*

Punicum quod appellatur,[i] genus *libi translatum a Pœnis; idem appel*latum *fuit probum, ceteris libis suavissimum* quia *videbatur.* P*unicum etiam dicitur, vestis nomen.* . . . . sto. . . . . . .

Punicum genus libi translatum a Pœnis: id etiam appellabant probum, quia erat ceteris suavissimum. [PAUL.

Pupinia tribus ab agro[k] Pupinio.

P*upinia tribus* ab agri nomine *dicta, qui Pupinus* [FEST.

NOTÆ

que Deum Venerem.' Participia istis annumerat: nam amans ἐπίκοινον. Sed melius Græcorum, quam si Latinorum exempla adduxisset. Nam Græci, quamvis distincta participiorum genera per voces habeant, tamen et masculinum attribuunt fœminino, ut Sophocles non semel in Electra: quod Festus quærit, *Pœnicum* bellum non dici, sed *Punicum*, sciendum est et Veteres *Pœnicium* dixisse in vetustiss. lege, quæ proxime tempora Punica scripta fuit, POPVLEIS LIBEREIS. QVEI. IN. AFRICA. SVNT QVEI. EORVM. IN. AMEICITIAM. POPVLEI. ROMANEI. BELLO. PŒNICIO PROXVMO. MANSERVNT. *Jos. Scal.*

[i] *Punicum quod appellatur*] Cum ait *Punicum* esse nomen vestis, tunicam intelligere eum puto. Nam ea Pœnorum fuit. Unde 'Tunicata juventus' Ennius de Pœnis. Et Plaut. in Pœnul. 'Homo tunicatus' de Hannone Carthaginiensi. *Dac.*

[k] *Pupinia tribus ab agro*] Quæ infra desunt divinare non possum. Agri Pupinii sive Pupiniensis meminit Cicero contra Rull. et Livius lib. IX. et lib. XXVI. *Papiniam* vocat Varro I. de Agricultura: 'In Papinia neque arbores prolixas, neque vites feraces, neque stramenta crassa videre poteris.' *Pupinam* Valer. Max. ejusque solum sterile ac æstuosissimum dicit. In eo fuere Prata Quintia, trans Tiberim. Vide 'Quintia.' *Idem.*

appellatur circa Tusculum urbem. . . . . .

. . . .

*me*minit evictum.[11] . . . .

. . . . est. . . . .

Pura vestimenta[1] sacerdotes ad sacrificium habebant, id est, non obsita,[12] non fulgurita, non funesta, non maculam habentia. [PAUL.

Pura vestimenta sacerdotes populi Romani cum sacrificabant habere soliti erant, id est, non obsita, *non fulgurita, non funesta, non maculata*, ex h*ac causa.*[13] . . . [FEST.

voca. . . . .

. . . . . tiata. . . . .

Pure lautum, aqua pura lavatum. [PAUL.

P*ure* lau*tum*[m] *antiqui dicebant, aqua pura lavatum.* [FEST.

. . *ite.* . . . *in.* . . . .

---

11 Ed. Scal. *invictum.*—12 Legendum monet Scal. *id est, non obstita.* Vide infra.—13 'Forte supplenda: *ex hac causa quod impura ea vocabant, quæ iis modis erant vitiata*, vel *quibus sacra erant vitiata.*' Dac. Tà *voca . . . tiata* non sunt in ed. Scal.

NOTÆ

[1] *Pura vestimenta*] Lege, *id est, non obstita. Obstitum* est fulguritum: ab eo quod obliquum obstitum dicebant. Fulgura autem duplicia, cœlestia, terrestria. Cœlestium ictus semper obliquus, ut casus semper obliquus. Auctor Plinius lib. II. Porro de puris vestimentis Servius in fragmentis: 'Sane,' inquit, 'in sacris pura vestis appellatur, quæ neque funesta sit, neque maculam habeat ex homine mortuo.' *Jos. Scal.*

Pura vestimenta] Verum *obsita* in schedis infra; et ita legendum, nam quod addit *fulgurita*, idem est quod *obstita*. Nisi scripserit Festus, *Non obstita, id est non fulgurita.* Puræ vestis alibi meminit idem Servius, nempe ad illud XII. Æneid. 'Puraque in veste sacerdos.' 'Impolluta et pura dicitur vestis,' inquit, 'qua festis diebus uti consueverant sacra celebraturi. Ut neque funesta sit, neque fulgurita, neque maculam habeat ex homine mortuo. Est autem linea et purpurea. Purpura maris vicem ad piandum præbet, linum vero fluminis, quia cum vere primum in oriente flumen inundasset sponte sua linum natum esse Plinius secundus dicit.' *Dac.*

[m] . . . . *lau* . . . .] *Pure lautum antiqui dicebant aqua pura lavatum* . . . . *rite* . . . . *in* . . . . Ita schedæ, et forsan hæc vel his similia Festus addiderat, *nam sacerdotes sacra celebraturi rite lavabant vel in mari vel in fluvio.* Notum est illud sacerdotis Romani ad Sabinum bovem Dianæ immolaturum: 'Quidnam tu, hospes, paras,' inquit, 'inceste sacrificium Dianæ facere? Quin

Puri,[n] probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum causa, ex quibus puri significat, quod in usu spurco [14] non fuerit: probi, quod recte excoctum, purgatumque sit: profani, quod sacrum non sit, et quod omni religione solutum sit: sui, quod alienum non sit.

14 Vet. cod. *porco*.

NOTÆ

tu ante vivo perfunderis flumine? Infima valle præfluit Tiberis. Religione tactus hospes, qui omnia, ut prodigio responderet eventus, cuperet rite facta, ex templo descendit ad Tiberim. Interea Romanus immolat Dianæ bovem.' Vide Liv. l. I. sect. 45. *Idem*.

[n] *Puri*] *Manumissio* hic dictum est pro liberatione: ut dicitur liberatio nexi. Est autem manumissio, seu liberatio sacrorum causa, unus ex illis modis, quibus liberabatur heres, qui accepta hereditate tenetur sacris familiæ. Notum enim est veteri jure Pontificio contineri, ut sacra privata conserventur, ac deinceps familiis prodantur: ex quo institutum, ut ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, sed iis essent adjuncta, ad quos ejusdem morte pecunia venisset. Igitur præstigiæ excogitatæ, quibus fucus, ut ita dicam, legi fieret. Introducti enim sunt modi, quibus sacra perimerentur. Id autem fiebat aut emancipatione per æs et libram, adhibito libripende, quæ hic dicitur manumissio sacrorum causa: Cicero II. de legibus: 'Quinetiam cavent, ut cui plus legatum sit, quam sine religione capere liceat, is per æs et libram heredes testamenti solvat: propterea quod eo loco res est ita soluta hereditate, quasi ea pecunia legata non esset:' aut fiebat alio genere imaginariæ venditionis, quæ vocabatur coëmptio, adhibitis senibus coëmptionalibus, qui asse Caiano, hoc est, nummo sestertio dicis causa ter accepto, et rursus reddito, heredem absolverent: in ea pro Murena: 'Sacra illi' (veteres) 'interire noluerunt: horum ingenio senes ad coëmptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt:' aut denique detestatione, quæ solennibus verbis Calatis comitiis celebrabatur. Gellius libro XV. 'iisdem comitiis, quæ Calata appellari diximus, et sacrorum detestatio, et testamenta fieri solebant.' Quare et Servius Jurisconsultus scripsit librum de sacris detestandis, ubi de jure testamentorum disputabat. Gellius libro VI. capite 12. 'Servius Sulpitius Jurisconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis, qua ratione adductus Testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio.' Corrupte enim in Gellio vulgo editur, *in libro de testamentis secundo*. At ea, quam reposui, est veterum excusorum et calamo exaratorum. Alii erant etiam modi perimendorum sacrorum, ut caput partitionis, in deducendis centum nummis: de quo vide secundo de legibus. Tantum ea ego apposui, quæ declararent, quid manumissio sacrorum causa hic apud Festum, quid item detestatio sacrorum. Neque est, quod quisquam putet, manumissionem sacrorum causa dici, quod Vestalis, et Flamen Dialis exibat patris sui potestate. Nam ii statim sine emancipatione, ac capitis deminutione de

Purime[o] tetinero, purissime tenuero. [PAUL.

*Purime tetinero positum est pro pur*issime tenuero.[15] [FEST.

P*ublicus ager*[p] *dictus quia augurum* publicus est, ut *oscus in Veienti: is enim usu* et jure augurum *est.*

P*rodicere*[q] *diem est prodere,* prodictio namque prod*itio est quæ, ut ait Verrius, in præ*sens valet.

15 Jos. Scal. in marg. suæ ed. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTÆ

patris potestate exibant. Neque libet intelligere de eo, quem pater in alienam familiam daret, ut cum eum ex potestate emisisset, postea sacrorum causa manumissio celebraretur: qui enim tertia mancipatione in jure cessi erant a parente, in cujus potestate erant, eodem momento in patris adoptivi sacra transibant, quo e patris naturalis sacris exibant. Apparet autem, qui sacris exsolvebatur auri puri, probi, puti, sui nescio quantum arcæ Pontificum inferre solere. *Jos. Scal.*

Puri] Quæ, quia præclaram solutionis sacrorum et detestationis, neque cuivis obviam cognitionem continent, prudens præterire nolui, etsi ea minus ad hanc manumissionem qua de Festus loquitur. Nam proprie et vere dictam manumissionem Festus intelligit, cum scilicet sacrorum causa servus manumittebatur a domino. Idque satis superque ostendunt quæ supra idem Festus posuit: 'Manumitti dicebatur servus sacrorum causa,' &c. Locum adi. Conjicio autem sacrorum causa manumissum servum dici, cum a domino manumittebatur, ut in familiæ sacra transiret, neque enim id nobis a Veteribus explicatum: pro eo autem *puri, probi, profani, sui auri* 20. Dominus solvebat. *Dac.*

o *Purime*] Infra. Duo membra sunt in his reliquiis: in primo quid sit ager publicus disserebatur: nempe quo et augures publici fruebantur, qualis erat qui in agro Veienti erat, nomine Oscus. Videtur autem velle Festus Publicum agrum dictum esse ab auguribus publicis. De quibus Varro: 'Ut nostri augures publici disserunt.' Cicero: 'publici augures signis et auspiciis postea vidento.' *Jos. Scal.*

Purime tetinero] Pro *teneo* dicebant *teno;* unde præteritum *tetini.* Vide infra. 'Tetini, tenui.' *Dac.*

p *Publicus ager*] Vide 'oscum.' *Id.*

q *Prodicere*] Ita pæne scripserat: *Prodicere diem est prodere,* prodictio namque prod*itio est, quæ in præsens valet:* 'prodicere diem' et 'prodere diem' idem esse supra notavimus. Gellius libro XII. cap. 13. 'Kalendasque mihi prodictas, uti intra eum diem pronunciarem.' Male hodie, *productas.* Jos. Scal.

Prodicere diem est prodere] Vel rescribendum est *Prodicere diem est prædicere, prodictio namque est prædictio:* vel mirum in modum Festus fallitur, et cum eo Scaliger: neque enim 'prodicere diem' idem quod 'prodere.' 'Prodere' est producere, 'prodicere' vero est prædicere, prænunciare. 'Dies prodita' potest esse 'prodicta,' et contra 'prodicta' potest esse 'non prodita.' Vide 'prodidisse.' *Dac.*

Puri menstrio[r] esse dicuntur, qui sacrorum causa toto mense in cærimoniis sunt, id est, puri sint certis rebus carendo.

[PAUL.] Puteolos[s] dictos putant ab aquæ calidæ putore: quidam a multitudine[16] puteorum earundem aquarum gratia factorum.

[FEST.] *Puteolos*[t] *dictos aiunt ab aquæ* caldæ pu*tore: quidam a multitudine puteorum earu*ndem *aquarum gratia factorum*. . . . . . . uer. . . .
. . . . cum autem. . . .
. . . . vio. . . . .
. . is. . . . .
illius.

Puteum *antiqui*[u] *dixerunt unde sumi potest,* inde *puticulos, antiquissimum genus sepulturæ appellatos.*

---

16 Vet. lib. *similitudine.*

NOTÆ

[r] *Puri menstrio*] Malim *menstruo*, etsi *i* et *u* facillime commutantur. Vide 'cærimoniarum.' *Idem.*

[s] *Puteolos*] Varro lib. IV. de L. L. 'A puteis oppidum Puteoli, quod sint circa eum locum aquæ frigidæ et calidæ multæ. Nisi a putore potius, quod putidus sit odoribus sæpe ex sulphure et alumine.' Strab. lib. V. Καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους, ἀπὸ τῶν φρεάτων· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων ἅπαν τὸ χωρίον ἐκεῖ μέχρι Βαϊῶν καὶ τῆς Κυμαίας, ὅτι θείου πλῆρές ἐστι καὶ πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων. i. 'Urbemque Puteolos denominarunt a puteis; alii a putore aquarum totam istam regionem ad Baias usque et Agrum Cumanum, quod sulphuris plena sit ac ignis, et calidarum aquarum.' Stephanus ab utroque dici censet, a *puteo* et *olere* voce composita: Δικαιαρχία, inquit, πόλις Ἰταλίας· ταύτην δέ φασι κεκλῆσθαι Ποτιόλους· πότια δὲ τὰ φρέατα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ὄλῃρε δὲ τὸ ὄζειν. i. 'Dicæarchia urbs Italiæ, quam ferunt Puteolos dictam. Putea enim Romani vocant quæ Græci φρέατα, et *olere*, odorem mittere, quod Græci ὄζειν.' *Idem.*

[t] *Puteolos*] Ista omnia quæ sequuntur ad idem caput pertinere non puto. De iis igitur amplius quærendum. *Idem.*

[u] *Puteum antiqui*] Media Festi verba findit interjecta Pauli Epitome, quod et alibi factum ostendimus. Conjunge igitur et lege: *Puteum antiqui dixerunt unde sumi potest. Inde puticulos antiquissimum genus sepulturæ appellatos, quod ibi in puteis sepelirentur homines, &c.* Putei idem etymon affert Varro lib. IV. 'Unde sumi potest, puteus.' Sed ineptissimum esse nemo non videt. Addit idem Varro, ut optime ejus locum emendavit Scaliger, 'nisi potius quod Æoles dicebant, ποτῆρα ἀπὸ τοῦ πότου, non, ut nunc, φρέαρ.' Ait Varro Æoles

Puticuli [x] sunt appellati, quod vetustissimum genus sepulturæ in puteis fuerit, et dicti puticuli, quia ibi cadavera putescerent. [PAUL.

P*uticulos, antiquissimum genus sepulturæ ap*pellatos *quod ibi in puteis sepelirentur homines: qua*lis fuerit *locus, quo nunc cadavera projici solent* extra p*ortam Exquilinam: quæ quod ibi putescerent*, inde p*rius appellatos existimat pu*ticulos Æ*lius Gallus, qui ait antiqui moris fuisse ut patris* familias *in locum publicum extra oppidum. mancipia* vilia projic*erent, atque ita projecta, quod ibi* ea putesc*erent, nomen esse factum* P*uticuli.* [FEST.

Putitium [17] [y] Plautus dixit pro stulto. [PAUL.

17 Ed. Scal. *Putitum.*

NOTÆ

dixisse *ποτῆρα* a *potu*, quæ postea *φρέατα.* Et inde dicta *putea* et *putei.* Alii a Latino *potu* cum Isidoro *puteum* deducunt. 'Puteus,' inquit ille lib. XIII. cap. 21. 'est locus defossus ex quo hauritur aqua a potatione dictus.' Quod tamen idem est. Sed omnino *puteus* a profunditate dictus, nempe a Græco *βυθὸς*, quod et alicubi monuit vir magni nominis Ægid. Menagius. A *puteus* diminutive *puticulus*, locus ubi pauperum cadavera sepeliebant, non vero, ut Ælius putabat, quod ibi cadavera putescerent. Acro Horatii interp. 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' Antiquissimum autem sepulturæ genus in puteis, id est, fossis, cavernis: auctor Etymologici, *τὸ παλαιὸν*, inquit, *ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς ἔθαπτον, μήτε σιδήρῳ μήτε χαλκῷ κεχρημένοι.* i. 'Antiquitus in cavernis terræ sepelibant, neque ferro neque ære utentes.' Sic Cavernam in usum sepulcri ab Ephron emit Abrahamus, Genes. XXIII. 9. *Καὶ δότω μοι τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, ὅ ἐστιν αὐτῷ, τὸ ὂν ἐν μέρει τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ· ἀργυρίου τοῦ ἀξίου δότω μοι αὐτὸ ἐν ὑμῖν εἰς κτῆσιν μνημείου.* 'Ut det mihi speluncam duplicem quam habet in extrema parte agri sui. Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri.' *Idem.*

x *Puticuli*] Fere ex Varrone emendari potest. Acro: 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' *Jos. Scal.*

Puticuli] Verba Festi sarciri possunt ex iis, quæ Varro scribit de puticulis ultra Esquilias lib. IV. de Ling. Lat. Genere tantum differunt Varro et Festus: ille enim *puticulas*, hic *puticulos* appellat. *Ant. Aug.*

y *Putitium*] Plaut. in Bacchid. 'Quem ego sapere nimio censui plus, quam Thalem; sed is stultior es barbaro Potitio.' Ex his verbis arbitror hoc loco Festum non *Putitum*, neque *Putitium*, sed *Potitium* interpretari. Vocari autem stultum a Plauto, propterea quod, cum ab Hercule ritum sacrificandi accepissent, quinquaginta millibus æris gravis edocuerint

P*utitium*[a] P*lautus dixit stultum:* P*utitio stul*tior [FEST. est barbaro: *id autem ex hac causa: Potitius* ab Hercule ri*tum sacrificandi cum accepisset,*[18] *eum* millibus æris gr*avis quinquaginta edocuisse dicitur* servos publicos [19] PR. *quo facto* Potitii *intra diem* XXX. cum ejus famili*æ duodecim fuissent, omnes interierunt.*

Putus[a] antiqui dicebant pro puro: unde putatæ [PAUL. vites, et arbores; quod decisis impedimentis remanerent puræ: aurum quoque putatum dici solet, id est, expurgatum, et ratio putata, id est, pura facta.

P*utum pro puro*[b] antiquos *dixisse ait, inde puta-* [FEST. *tas vites, quibus* decisum est *id, quod impedimento erat, dici*

18 Ead. ed. 'at Hercule ritum *sacrificandi accepisset.*'—19 Ead. ed. *publicus.*

NOTÆ

servos publicos populi Ro. sed intra dies triginta, familiæ duodecim interierunt. Vide 'Potitium.' *Idem.*

[a] *Putitium*] Ita ego olim has lacunas expleveram ex iis quæ leguntur supra in 'Potitii.' Nunc ita ad verbum schedæ, nisi quod in iis *ritum sacrificandi accepisset*, præterita voce *cum*, quæ necessario supplenda. *Dac.*

Putus] Plaut. in Pseud. 'Purus putus hic sycophanta est:' referri hoc videtur a Festo. *Ant. Aug.*

Putus] *Putum* ait dixisse antiquos, pro *puro*. Unde 'putatæ vites,' quod, cum id, quod impedimento erat, decisum est, remaneant puræ, ut Cornificius ait. Hæc Festus; et ad id utebatur auctoritate Ennii in Alexandro, qui dixerit, 'dimidio purus putus.' Item Plauti ex Pseudolo: 'Purus putus sycophanta est.' Reliqua fere sunt in Epitome. *Jos. Scal.*

[b] *Putum pro puro*] Pauca desunt, sed quæ vix quisquam supplere possit. *Puto*, id est, *puro*, a πεύθω, ut *putus* a πυστός. πεύθω autem proprie aurum sive argentum exploro. Inde *putare*, purgare, *putare vites* κλαδεύειν, *putumina* κλαδεύματα. *Dac.*

Putum] Incompertum mibi, quid voluerit Festus usque ad illud.... *formon:* duæ lineæ, quæ sequuntur, pertinent ad pedestria auspicia. Et supinitate nescio qua huc translata sunt, cum jam supra suo loco relata sint. Vide post 'Pedestria.' Quod sequitur, manifesto ita fuit: *Parilia sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ domi in stratis, uti pariendo stabiliantur Parilia festa.* Non solum, inquit, rure universorum Parilia sunt, sed et privatorum domi, puta puerperarum. Vide 'superstitionem:' qui dicebant *Palilia*, a Pale Dea deducebant: qui *Parilia*, a pariendo. Porro in stratis, hoc est, in lectis, fœtæ cubabant dicis causa. Eos lectos in atrio sternebant, quos adversos vocabant. Asconius in Miloniana: 'Deinde omni vi janua expugnata, et imagines majorum dejecerunt, et lectulum adversum uxoris ejus Corneliæ, cujus castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemque telas, quæ ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt.' Ex quibus

*Cor*nificius ait, ne*que aliter accepit Ennius cum dixit* in Alexandr*o*. . . . .
dimidio purus p*utus et* P*lautus purus putus hic* syco-phanta est. . . . .
. . . . quo certior se. . . . . . .
aurum quoque putatum dici *so*l*et, quod est expurgatum: et ratio putata*, id est, pura fact*a, ut*. . . . . .
. . . . . *hære*dibus rettulit.

Pegasum[c] *equum* alatum *fuisse tradunt poëtæ: cujus qui-dem* ungulam su*scitasse fontem, qui Hippocrene dictus est, traditur sed*. . . . .
. . . . .ersus alia
. . . . *L*ucina Juno
sa. . . . . formon
. . . . . . .ta re . . . . .
. . . . . . se oste. . . . . . .

NOTÆ

apparet in atrio ante januam lectum adversum fuisse. Propertius: 'Si tamen adversum mutarit janua lectum, Sederit et nostro cauta noverca toro.' Hoc est: si alia uxor superinducatur, quæ adversum lectum nostrum mutet, hoc est, sibi non mihi sternat. Nam una quæque matrona domi sibi adversum lectum sternebat. Laberius in Compitalibus: 'Nunc lentus es tu, nunc tu susque deque fers: Materfamilias tua in lecto adverso sedet, Servis sex tantis, vernulis nefariis.' Hoc est, uxor tua fœta de more in adverso lecto sedet adstantibus improbissimis servulis: neque suspicaris de stupro. Sternebatur etiam lectus Diis conjugalibus Pilumno et Picumno. Servius in schedis: 'Varro Pilumnum et Picumnum infantium Deos esse ait: eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur, an vitalis sit, qui natus est.' Intelligit autem locum Varronis hunc ex lib. II. de vita Po. Rom. 'Natus si erat vitalis, ac sublatus ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse: Diis conjugalibus Pilumno et Picumno in ædibus lectus sternebatur.' Ex quibus apparet, alium lectum adversum esse, alium eum, qui Pilumno et Picumno sternebatur. Nemo est antiquitatis paulo studiosior, qui non his redivivis Festi reliquiis lætetur, præsertim de adverso lecto apud Propertium: quod hactenus a nemine indicatum fuerat. *Jos. Scal.*

[c] *Pegasum*] In schedis post *formosa* nihil amplius apparet, certum est: igitur quæ sequuntur aliunde huc esse translata. Duæ quidem postremæ lineæ pertinent ad 'pedestria auspicia,' quod et vidit Scaliger. De Pegaso nota fabula: ἵππον πτερόεντα vocat Pindar. Et alatum eum propter ejus velocitatem fabulati sunt, quare Homerus etiam semper equos πέτεσθαι dicit. *Dac.*

. . . . . . tonit . . . .
† . . . . . . picia[d] . . . .
. . . . . . terisque. . . . .

*Parilia festa sibi observ*anda judicant priv*atim ipsæ quoque puer*peræ administratis u*ti pariendo, ab eis quasi* stabiliantur Parilia f*esta* . . . .
. . . . pa*rilia* . . . .
. . . . um in . . . .

Promptum[e] *pro eo quod quis ære paravit* suo videri ait po*situm* . . . .
. . . . .de cujus ære te
. . . . . . *prompt*um triticum in commen*tario tuo retulisti: at* quidam prolatum signifi*care aiunt idem quod pr*omptum, sed proprium ait *id dici promptum quod in fu*turum factum sit, cui *significationi penus contrarium est,* cum præsertim aliud *penus, aliud promptuarium* pantoleium appellatur, *ut est apud Plautum Trinumo.*

NOTÆ

[d] . . . . *picia*] 'Pedestria auspicia arbitrabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus.' Vide suo loco. *Idem.*

[e] *Promptum*] Deinde de verbo *Promptum* agebat: *promptum* significat paratum: deinde utitur testimonio veteris scriptoris, qui dixerit: De cujus ære tute promptum triticum in commentario tuo retulisti. quidam prolatum significare aiunt promptum: sed promptum ait id, *quod in futurum factum sit, cui* . . . . *re, cum præsertim aliud penus, aliud promptuarium panis olei vini appelletur.* In hanc sententiam Festum scripsisse putamus: nam monstrum verbi erat, *pantoleium*, pro *panis, olei, vini.* Jos. Scal.

Promptum] Revera *promptum* est a *promo*, quod a *pro* et *emo*, sumo, capio. Et *promere* est, quod inclusum erat et reconditum proferre. Inde *promptuarium*, quod et promptuaria cella, ubi res ad victum quotidianum necessariæ reconduntur, ut inde mox promantur. Et ita differt a *penu*, ubi res penitus et quasi in penetralibus custoditæ servantur: non satis capio quid Festus velit, cum ait, *promptum id dici proprie;* ita enim legendum, non *proprium, quod in futurum factum sit.* Et non possum quin suspicer aliter Festum scripsisse, nempe, *quod in usuram tractum sit*, ut dicat, id proprie promptum dictum quod ita depromptum est, ut eo mox utantur. Cui contra opponitur *penus*, quod diutius servetur. Et *penus* etiam, id est, penarium, penaria cella, τῷ *promptuarium* contrarium est; ut supra demonstratum. In fine *pantoleium*, quod corruptissimum est, Scaliger emendavit, *panis, olei, vini.* Optime, ut et Fulvius Ursinus. *Dac.*

Polubrum esse existimant,[f] quam *nos Pelvim vocamus, cujus eadem* formulaque est *polubri*[20] *teneturque manu sinistra,* ut ejus significa*tio docet.*

*Propter*via ap*pellabant auspicia quæ se propter viam* ostenta*bant* . . . . infir. . . . . . .

Pretet tremonti prætremunt pe.[1] . . . , . .

Pu*blici*[g] *Augures eodem jure cum ceteris aug*uribus *non erant. Nam cum essent augures numero* plu*res, publici majestate ceteros anteibant:* o*ri*go v*e*tu*sta, ideoque obscura. Illud*

20 Legendum monet Dac. *ejus eadem formula quæ est polubri.*—1 *Propterria appellabant, &c.* Hæc neque in ed. Scal. neque in ed. Dac. 1681. apparent.

NOTÆ

[f] *Polubrum esse existimant*] Lege, *Ejus eadem formula quæ est polubri.* Vide supra 'pollubrum,' a *polluo, pollubrum* vas excipiendæ aquæ manibus abluendis pollutæ. Tenebatur manu sinistra, dextra vero guttus, unde aqua effundebatur. *Idem.*

[g] *Pu. . . . .*] Plane ignoro quid sit. *Jos. Scal.*

Publici Augures] Ita in schedis locum istum se resarcivisse ait Fulvius Ursinus. Quæ desunt in fine puto verba esse ex libris augurum. Augures primum a Romulo instituti numero tres, ex singula tribu singulus. Postea, a Servio Tullio, ut putant, unus additus. Iique quatuor omnes patricii, his quinque alteri ex plebe additi, Q. et Cn. Ogulnii tribuni plebis rogatione: hic numerus mansit usque ad dictaturam Syllæ Felicis, qui sex addidit, et ita quindecim augures facti, neque postea crevit numerus. Eorum autem alii 'majores,' alii 'minores,' sive alii 'privati,' alii 'publici.' *Publici* dicebantur, 'augures publici populi Romani Quiritium.' In vetusto marmore: M. MARCIO. MEMMIO. FURIO. BALBUTIO. CÆCILIANO. PLACIDO. C. V. PONTIFICI MAJORI. AUGURI. PUBLICO. P. R. QUIRITIUM. Et ita distinguebantur a privatis, sive Imperatoris. Nam Imperatores domesticos habebant augures, qui pro eorum salute excubarent et auspicia captarent. Augures primum a Collegio creabantur. Deinde a Collegio ad populi partem quandam selectam jus illud translatum lege, quam tulit Cn. Domitius Ænobarbus, cujus meminit Cicer. II. Agrar. Vellem vero Veterum auctoritate illud Festus confirmasset, quod ait, manifestum esse sorte deligi solitos qui augures publici P. R. Quiritium dicerentur; nullum enim hujus moris vestigium. Immo etiam et observo vel ab Imperatore vel a populo illud honoris gratia concessum, ut augur haberet sacerdotium publicum. Liv. lib. I. sect. 38. 'Inde ab augure, cui deinde honoris ergo publicum id perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in arcem,' &c. De templis auguralibus alibi dictum est. In fine *extra urbem* reposuit Fulvius Ursinus, sed omnino Festus scripserat *intra urbem.* Vide supra 'prosimurium.' *Dac.*

manifestum ductu sortis *deligi solitos, qui augures publici. P. R. Quir*itium in *auguralibus dicerentur captabant auspicia templo cœli regionibus designato, quod lituo, qui* quirinalis *appellatur, designabant in pomœrio ex*tra ur*bem*.

. . . .

. . . . . . es faci. . . . . .

. . . . . . fecisti . . . . .

Picus Rex pico ave[h] *utebatur, ut Verrius* ait ob *augurium, a quo sic dictus. Is regem Fat*uum, Faunum *alii quem vocant, et Fatuam procrea*vit; et ex *eis Latinus ortus Trojanos summo honore* adfecit ut *etiam eorum regem fugientem Ar*givos Æneam *hospicio suscepit, dedit* civitatem, junxit *natam connubio*. . . . .

P*ube præsente*,[i] *est populo præsente συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt omnem populum significant*. . . .

P. . qu[k] . . . .

NOTÆ

[h] *Picus Rex pico ave*] De Pico ave et rege vide suo loco 'Picus.' Picus Aboriginum rex Faunum procreavit et Faunam, sive Fatuum et Fatuam: nam et ita dicebantur. Servius VII. Æneid. 'Quidam Deus est Fatuellus. Hujus uxor est Fatua, iidem sunt Faunus et Fauna,' &c. Faunus e sorore Fauna Latinum suscepit, cujus postea gener Æneas. Etsi, cum Faunus idem Pan Arcas fuerit cujus ab Evandro cultus Latium fuit inlatus, eum in Latio regnasse meræ nugæ ab iis confictæ, qui hoc ignorarunt. *Idem*.

[i] *Pube præsente*] Vide suo loco. *Idem*.

[k] *P. . . qu.*] De Pio ac Piaculo, et expiationibus fulgurum egisse Festum puto: item pecuniam, quæ erogaretur piaculorum causa, piacularem dictam: edictaque, quæ quid in religiones ob ignorantiam commissum expiari juberent, piacularia dicta: idque referri a Messala in explanatione sacrorum, an auguriorum. Sequebatur deinde: *Pipulum, ploratus*, a pipatu pullorum sumtum. Varro in Aularia: 'Pipulo te differam ante ædes:' id est, convicio, declinatum a pipatu pullorum. Isidorus in Glossis: 'Pipulo, ploratu, convicio.' Reliqua alio pertinebant, de consulibus eorumque lictoribus: puto iis tractatum fuisse de legibus consularibus in cives rogatis, quæ sanciebant pœnam verberum. Nam in fine manifesto hæc scripta fuerunt: *tribus* 35. *aut privilegia irrogare, aut de capite civis statuere, nisi maximo comitiatu vetant* 12. *Tabularum leges, præterquam in veneficos, quique malum carmen incantant: quia ipsi indemnati jure occiduntur*. Notum est quod posui, de capite civis, et de privilegiis ex Ciceronis non paucis locis: pro Sextio, pro domo, et III. de legib. libro. De veneficis et incantatoribus notissimus est Plinii locus lib. XXVIII. c. 2. Indemnatos ait occidi. Quia passim unicuique interficere licebat, ut apparet. *Jos. Scal.*

. susc. . . . .
. dem. . . . .
decid*it*. . . . .
conc. . . . .
agor. . . . .
eadem . . . .
tera loca . . . .
fulgura sacra. . . . . . .

Pecunia quæ erogatur [1] *in ludos et spectacula, appellatur lu*carie dicta *e lucis captetur* . in eodem libro. .

. . . .

dixit existimat *cujus opinionis est et Valerius* Messala in explana*tione* 12.

Pipulum [m] *dicebatur* ploratus.

Privilegium sunt *qui* [n] *dicant esse privatam legem. Cicero in oratione quam* scrips*it pro domo sua ad pontifices*. . .

NOTÆ

P. . . . . qu.] De fulgurum expiationibus hic agebat Festus. Atque ita forsan scripserat: *Piacularia quædam sacra Aruspices solent suscipere cum in locum quemdam fulgur decidit.* In sequentibus lubricum iter. Addebat forsan Festus: *Qui locus postea fulguribus ibi conditis sacer habitus est ut et omnis ager, quem calcari nefas est eadem ratione, ut et cetera loca omnia quæ fulgure sacra facta sunt.* Parum me, præfiscine dixero, vel a verbis vel a mente Festi discessisse arbitror, sed de eo, ut de aliis omnibus quæ mea sunt, penes viros doctos judicium esto. Vide 'Bidental.' *Dac.*

[1] *Pecunia quæ erogatur*] Male hic adhæsit fragmentum istud. Vide suo loco. *Idem.*

[m] *Pipulum*] Vide 'Pipatio,' 'Occentassint' et 'Vagulatio.' *Idem.*

[n] *Privilegium sunt qui*] Schedæ: 'Privilegium sunt qui dicant privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro Domo sua ad Pontifices . . . .
viri . . . .
cons . . . .
in eo . . . .
lictores . . . .
istimate. . . . .
consu . . . .
eos autem . . . . . .
nemo. . . . .
judicant feneratores equites, tribuni ærarii condemnant tribus 35. quo jure, quo more, quo exemplo, nominatim legem de capite civis indemnati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant 12. tabularum leges privatis hominibus irrogari. Veneficos quinque et triginta tribus omnino non condemnant, quia ipsi indicta causa occiduntur.' Quæ desunt excitare difficile, neque enim in oratione Ciceronis leguntur illa usque ad *quo jure*. Quæ sequuntur ita hodie apud Ciceronem extant: 'Quo jure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite civis indemnati tulisti? vetant leges

. . . .
viri . . . .
cons . . . .
in eo. . . . .
lictor*es* . . . .
istim*ate* . . . .
consu . . . .
*c*os aut*em*. . . . .
nemo . . . .
dicant *senatores equites Trib. Ærarii condemnat*. . .
tribus 35. *quo jure, quo more, quo exemplo* . .
de capite ci . . . . . .
vetant 12. . . . . . .
neficos quinq. . . . . . .
nant, quia ipsi ind. . . . . .

NOTÆ

sacratæ, vetant 12. tabulæ, leges privatis hominibus irrogari, id est enim privilegium.' Reliqua *veneficos quinque et triginta tribus, &c.* nescio an a Cicerone. Porro de *privilegio* monendus est lector, vocem eam aliter a Cicerone et aliis ejusdem fere ævi scriptoribus usurpatam, ac ab Jurisconsultis et aliis, qui Augusti ætatem secuti sunt. Tullii enim et Sallustii ævo *privilegium* semper fuit lex in privati alicujus perniciem perrogata. Cicer. III. de legib. 'Id mirandum, majores adeo in posterum providisse, in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium, quo quid injustius?' Idem paradoxo quarto: 'Familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut si tu in opertum Bonæ Deæ accessisses, exsulares.' Et alibi sæpe. At Augusto posteriores Jurisconsulti, *privilegium* in bonam partem pro lege in privati alicujus gratiam perlata, semper usurparunt. Paulus lib. v. sentent. tit. 12. 'Privilegium Fisci est inter omnes creditores primum locum tenere.' Unde et *privilegia* ejus qui jure singulari fruitur. Quo sensu Galli dicunt *privilége* et *privilégié*. Sed nolim eos imitentur tirones qui Latini sermonis castitatem ambiunt, immo potius Ciceronem et alios Latinitatis principes secuti *privilegium* semper in malam partem ponant, et pro *privilegio*, quomodo eo perperam utuntur Jurisconsulti, perpetuo voces 'jus,' 'gratiam,' 'prærogativam' usurpent. *Idem.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XV.

QUADRANTAL [a] vocabant antiqui, quam ex [PAUL. Græco ἀμφορὰν dicunt, quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capit sextarios. Plautus in Curculione: Anus hæc sitit: quantillum sitit? modica est, capit Quadrantal. Et Cato contra Oppium: Vinum redemisti, prædia pro vini quadrantibus [1] sexaginta in publicum [2] dedisti, vinum non dedisti.

Quadrata [b] Roma in Palatio ante templum Apollinis [FEST.

1 Ed. Scal. *quadrantilibus.*—2 Vet. cod. *in pulli.*

NOTÆ

[a] *Quadrantal*] Vide 'Publica pondera.' *Ant. Aug.*

Quadrantal] Vas quod capiebat urnas duas, quadraginta et octo sextarios: hoc est, congios 8. heminas 116. Vide Mæciannm de asse. Quadrantal octoginta pondo, nempe octoginta pendebat aquæ libras: congius decem. Vide 'publica pondera.' Quadrantal amphora etiam dictum, sed amphora Romana intelligenda est, alia enim erat amphora, nempe Attica, quæ urnas tres, congios duodecim, sextarios septuaginta duos capiebat. Sextarius autem continet libram cum dimidia, hoc est, uncias octodecim. *Quadrantale* autem, vel *quadrantal*, a quadrata figura nomen traxit. Sed verba Festi sic legenda ex vet. lib. notavit doctiss. Salmasius: *Quadrantal vocabant antiqui amphoram. Quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capiat sextarios.* Dac.

[b] *Quadrata*] Dionys. lib. I. Plutarch. in Romuli, Solin. cap. 2. Romam a Romulo quadratam conditam

dicitur, ubi reposita sunt, quæ solent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in

NOTÆ

fuisse, et inde cognomen ductum fuisse, scribunt: ut Quadrata Roma diceretur, urbs prima in Palatini montis radicib. pomerio ducto condita. Vide Tacit. lib. XII. Ita Ennii carmen intelligerem, si per Pompeium liceret. Quod vero ait, ante Apollinis locum quendam ita appellari, id translaticio nomine dictum fuisse crediderim. *Ant. Aug.*

Quadrata Roma] Hic omnino intelligendus est locus ille quem Romulus sibi munivit in summo palatio antequam urbem conderet. Solinus tamen urbem ipsam Romam quadratam dicit: 'Romam,' inquit, 'condidit Romulus, &c. dictaque est primum Roma quadrata, quod ad æquilibrium foret posita.' Sed illum abunde refellit locus iste Festi, cujus ætate Romam illam quadratam in summo palatio extitisse manifestum est. Illud tamen vulgo creditum ansam dedit errori eorum, qui veteris Romæ typum quadrata figura nobis obtrudunt. Sed operæ pretium erit hic ponere doctiss. Salmasii commentationem ad verba Solini: dicit hic Solinus Romam a Romulo conditam quadratamque dictam fuisse quod ad æquilibrium foret posita: quibus verbis patet eum intelligere, totam urbem Romæ qualem Romulus condidit, appellatam esse quadratam, qua in re manifestarie falsus deprehenditur, et ex antiquariis nostris plerique qui ita senserunt. Nam locus Romæ ita dictus in Palatino colle a Romulo ædificatus in quadratam speciem munitus, unde et 'Roma quadrata,' hoc est, τετράγωνος est appellatus. Longe igitur errant viri docti, qui scribunt Romam a Romulo quadratam conditam fuisse, et inde cognomen ductum ut 'quadrata Roma' diceretur, urbs prima in Palatini montis radicibus pomœrio ducto condita. Sed Solinum, a quo in errorem inducti videntur, corrigere potius et insectari quam sequi debuerunt. Primum locus ille, qui Romæ quadratæ nomen habuit, non in radicibus Palatini montis, sed in ipso monte constitutus et munitus. Deinde structus fuit a Romulo priusquam urbi condendæ duceret sulcum, cum adhuc inter fratres de loco ubi urbs poneretur dividia ac certamen esset. Plutarch. in vita Romuli: Ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κουαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον ἔκτισε, καὶ ἐκεῖνον ἐβούλετο κτίζειν τὸν τόπον. Ῥῶμος δὲ χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμορία, νῦν δὲ Πιγνάριον καλεῖται, 'Romulus igitur Romam quadratam, id est, quadrangularem, condidit, locumque illum volebat extruere. Remus vero locum quendam Aventini montis, qui locus ab illo Remuria dictus est, et nunc vocatur Pignarium.' Uterque locus etiam Romæ extabat tempore Victoris, qui in decima regione urbis, hoc est, in Palatio, 'Romam quadratam' ponit: In decima tertia in Aventino 'Remuriam.' Vide Festum in 'Remonius ager.' Sic et locus in Palatino monte a Romulo in quadratam speciem structus, unde et ipse de condenda urbe auspicatus est, 'Roma quadrata' a Romuli nomine et forma structuræ. Quare non magis urbs fuit Romæ illa quadrata, quam Remuria. Etenim adhuc de urbe condenda et de loco urbis contendebant fratres, cum loca illa alter in Palatino, alter in Aventino monte condiderunt. Post illa cum contentionem suam avium

speciem quadratam. Ejus loci Ennius meminit, cum ait: Et quis extiterat [3] [c] Romæ regnare quadratæ.

3 Vet. cod. *esterat.* Vide Notas.

NOTÆ

judicio remisisissent, addicentibus et faventibus Romulo avibus, cœpit ille sulcum ducere urbi constituendæ. Plutarch. Καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ᾗ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλοῦσθαι, ὁ Ῥῶμος τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, 'Et cum Romulus fossam foderet qua murum circumducturus erat, Romulus irridens,' &c. Scio Livium scribere lib. I. 'Palatinum a Romulo primum, in quo ipse educatus erat, munitum fuisse.' Sed intelligere illum puto de Roma quadrata quam in illo monte ædificavit, non de urbe nova Roma, quam auspicato postea condidit, et cui pomœrium addidit. Roma quadrata locus fuit in Palatino monte munitus, non urbs Roma, ea figura primum a Romulo posita. Vehementer etiam erravit doctissimus Onuphrius, scribens Romulum urbi novæ a se figura quadrata cum tribus portis positæ pomœrium more Etrusco addidisse, 'ut auctores sunt,' inquit, 'Dionysius, Solinus, Plinius, et Plutarchus.' Ut supra vidimus, Plutarchus aperte distinguit Romam quadratam ab urbe, cujus figuram non quadratam fuisse, sed rotundam verba illa satis ostendunt 'qua murum in orbem erat ducturus.' Plin. Romæ quadratæ non meminit; sed lib. III. cap. 5. scribit urbem Romam a Romulo cum tribus portis aut quatuor relictam. Verum illa Roma longe diversa a Roma quadrata in Palatino monte. Dionysius porro initio lib. XI. ait Romulum Palatium et Capitolium muris et fossa mœnisse. Sed urbem illam eandem fuisse cum Roma quadrata, nusquam dicit Dionysius, immo contrarium ex ejus scriptis elucescit. Gellius lib. XIII. cap. 14. scribit: 'antiquissimum pomœrium, quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur.' Nam ille dicit non aliam constitutam a Romulo Romam præter eam, quæ quadrata dicta est, nec aliud ab eo institutum pomœrium, quæ sententia hujus Solini est, &c. Deinde: At quod vult Solinus, novam urbem a Romulo conditam, quod figura quadrata esset, dictam fuisse quadratam, nec aliam urbem esse constitutam, id contra omnium auctorum consensum scripsisse illum judico. Quin et Solini temporibus extabat adhuc in monte Palatino locus ille cui nomen Romæ quadratæ Romulus imposuerat. Ut ex hoc loco Festi apparet. &c. *Dac.*

[c] *Et quis extiterat*] Varie emendant viri docti: alii, *Et quis nunc curat Romæ regnare quadratæ.* Scaliger, *Et quibus lex steterat Romæ regnare quadratæ.* Sed sic etiam non plane mihi satisfactum est. Melius, ut videtur, in edit. Merulæ, *Et quis exter erat Romæ regnare quadratæ.* Ita ut de Romanis sermo sit, qui, rapto Romulo, cum neminem Romæ invenirent, quem in Romuli locum sufficerent, despiciunt ecquis exter esset, qui urbi præesse quadratæ posset, &c. Sed omnium optime Salmasius, *Et quis se sperat Romæ regnare quadratæ.* Ex vestigiis veteris scripturæ quam sic liber Fulvii Ursini repræsentat, *Et quis est erat Romæ, &c.* Nam in membranis scriptis sæpe *t* et *p* confundi satis sciunt, qui eas aliquando trac-

Quadruplatores [d] dicebantur, qui eo quæstu se tuebantur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio. [PAUL.

. . . . populo [e] . . . [FEST.
. . . ia ca . . . . .
in legum . . . . . . populi
do*minatu* . . . .

Quadrurbem Athenas [f] Attius appellavit, quod scilicet ex quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Pireæo, Sunio.

Quæso, [g] ut significat idem quod rogo, ita quæsere ponitur ab antiquis pro quærere, ut est apud Ennium libro se-

NOTÆ

tant. Et de Tatio, inquit, fortasse loquebatur, qui, cum Capitolium, quod ab initio ceperat, teneret, et Quirinalem collem, etiam Palatini montis, in quo Roma quadrata et regia Romuli, armis se potiturum sperabat. A parte igitur totum montem intellexit poëtarum more. *Idem.*

[d] *Quadruplatores*] Vidend. Ascon. in divinat. et lib. IV. Verrinar. *Ant. Aug.*

Quadruplatores] Ascon. Pedianus in divinat. 'Quadruplatores erant criminum publicorum, in qua re quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, assequebantur. Alii dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusatores qui convicti quadrupli damnari soleant: ut aleæ aut pecuniæ gravioribus usuris fœneratæ quam pro consuetudine, aut ejusmodi aliorum criminum.' Item Verrina III. 'Quadruplatores accusatores sive delatores publicorum criminum sub pœna quadrupli. Sive quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequebantur.' Igitur ab illa quarta quæ accusatori pro præmio cedebat dicti *quadruplatores.* Tacit. lib. IV. Annal. 'Contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis.' Inde Gloss. 'quadruplatores, συκασταί,' delatores. 'Quadruplor, ἐνδείκνυμι,' defero. *Dac.*

[e] *. . . . populo*] De quadruplatoribus hic agebat Festus, sed ejus verba non possumus assequi, neque ex iis videtur Paulus suam Epitomen confecisse. Ampliorem lacunam repræsentant schedæ: '. . . jus . . . quæ . . . quarum ex legibus quadrupli erat actio. . . . . ibus. . . . . ata. . . . . oem. . . . . . abant. . . ab eo. . . in. . . tis. . . que lictor. . . . . . populo. . . . . . curia calabra. . . . . m legum. . . . . . . in populi dominatu.' Et hic certe locus dignus est in quo se exerceant sagaciores. *Idem.*

[f] *Quadrurbem Athenas*] Quod ex quatuor vicis, quos alii Piræum, Phalereum, Xypeteum, Thymætam. Male: *Quadrurbem* enim τετράπολιν dixerunt Œnoën, Probalynthum, Tricorythum, et Marathonem, quatuor Atticæ populos. Vide Meurs. de fortuna Attica. Neque quatuor tantum, sed omnino duodecim urbes in unas Athenas Theseum contraxisse tradit Strabo. Ubi per urbes vicos intelligit. *Idem.*

[g] *Quæso*] Versus Ennii de Anco Martio accipiendi sunt, qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. *Ostia munita est, idem loca navibu' polchreis*

cundo: Ostia munita est[h] idem loca navibus pulchris Munda[4] facit, nautisque mari quæsentibus vitam: et in Cresphonte: ducit me uxorem liberorum sibi quæsendum gratia:[5] et in Andromeda: liberum quæsendum causa familiæ matrem tuæ.

Quæso significat id quod rogo: quæsere tamen [PAUL. Ennius pro quærere posuit.

Quæstores[i] *dicebantur, quod quærerent de rebus* [FEST. capitalibus, unde *qui talia quærunt quæstores paricidi* appellantur.

Quamde[k] pro quam usos esse antiquos cum multi Veteres testimonio sunt, tum est Livius[6] in primo: Juppiter, ut

4 Vet. cod. *Mundo.*—5 Hunc vs. ita legendum monet Scal. *Ducit me uxorem sibi liberum quæsendum gratia.*—6 Vet. cod. *tamen hujus.* Vide Notas.

NOTÆ

Munda facit, nauteisque mari quæsentibu' vitam. Jos. Scal.

Quæso] *Quæso* et *quæro* idem apud Veteres. Plaut. 'Quæse adveniente morbo nunc medicum tibi, Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es. Edepol hominem te miserum! medicum quærita.' Ubi *quæse* pro *quære.* *Quæsere* etiam pro *orare,* poscere, dixit idem Plaut. Bacchid. II. 11. 'Mirum est me, ut redeam, te opere tanto quæsere.' *Dac.*

[h] *Ostia munita est*] De Anco Martio qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. Vide in voce 'mundus.' *Idem.*

[i] *Quæstores*] De Quæstoribus paricis, sive parricidii, vide 'Parici.' Horum mentionem fieri in duodecim tabulis scribit Pomponius sub titulo de origine juris. *Ant. Aug.*

Quæstores] Quæstores creabantur, qui cognoscerent de rebus capitalibus, unde et Quæstores paricidi appellantur. *Jos. Scal.*

Quæstores] Ulpianus: 'Et a genere quærendi, quæstores initio dictos, et Junius, et Trebatius, et Fenestella scribunt.' Initio autem proprie dicti *quæstores*, qui ærario præessent, dicti 'quod inquirendæ et conservandæ pecuniæ causa creati erant,' ut ait Pompon. leg. 2. § 22. de origine juris. Inde posteà *quæstores* quos vulgo, *des Lieutenants Criminels.* Vide 'parici.' *Dac.*

[k] *Quamde*] Corruptissima quæ hic sunt, ex vestigiis priscæ scripturæ ita emendato: *cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Juppiter, ut muro fretus magi' quamde manus vi. Et secundo, &c.* In versu Ennii *Juppiter* est θαυμαστικὸν, ut in illo: 'Juppiter, ut tristi lumina sæpe manu.' Et: 'Doctis, Juppiter, et laboriosis.' Porro et quamde in illis Saturniis versibus legitur, 'Namque nehilum pejus macerat humanum, Quamde mare sævum. Vires quoi sunt magnæ, Topper confringent inportunæ undæ.' *Jos. Scal.*

Quamde] In Schedis: 'Quamde pro quam usos esse antiquos cum multi veteres testimonio sunt, tamen hujus in primo,' &c. quæ propius ad veram scripturam accedunt, legendum enim, ut viris doctis jam dic

muro fretus magis quam de manus impe . . . . secundo: Quamde tuas omnis legiones, ac popularis. Et Lucretius: Clarus ob obscuram[l] linguam magis inter inanes. Quamde gravis tergajos[7] qui vera requirunt.

Quamde pro quam dicebant antiqui. [PAUL.

Quam mox significat, quam cito: sed si per se po- [FEST. nas mox, significabit paulo post, vel postea.

Quando cum gravi voce pronunciatur, significat [PAUL. quod, quoniam; et est conjunctio: quando acuto accentu, est temporis adverbium.

Quando[m] *cum gravi voce pro*nuntiatur significat [FEST. *quod, quoniam, et est conjunctio,* ut Plautus in Me*næchmis: Ideo quia* mensam, quando edo, detergeo: et in Pseudolo: Dabo, quando erit. Ducito, quando habebis. Et Ennius libro sextodecimo: Nox quando mediis signis

7 Vet. lib. *Graius inter Graios.*

NOTÆ

animadversum: *Cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Juppiter, ut muro fretus magi' quamde manus vi. Et secundo: Quamde tuas omneis legiones ac populares.* 'Si qui tamen hic *Livium* pro Ennio legi malint, non admodum pugnabo,' inquit Merula, 'cum Livius etiam gesta populi Rom. libris decem et octo conscripserit, qui annales Liviani vocantur.' Sed de Annalibus Livianis abunde infra. Interim hic *Ennium* legi debere certum est. Et in versu: *Juppiter, haud muro fretus magi' quamde manus vi:* verba Romuli forsan optantis, ut Pop. Rom. se non muro magis quam viribus et audacia tueatur. *Dac.*

l *Clarus ob obscuram*] Lege ut in editt. *Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes Quamde gravis inter Graios qui vera requirunt. Quamde* autem, quia in illis *tam, quam, jam,* et aliis addebant *e,* et *d* postea insertum. *Idem.*

m *Quando*] Verbis Festi pauca desunt: sed omnia exempla videntur ad tempus pertinere: ideo miror, unde Paulus Epitomen confecerit, nisi meliorem librum, quod ex aliis cognosco, habuerit. Plauti versus refertur ex Menæchmis: 'Ideo, quia mensam, quando edo, detergeo.' *Ant. Aug.*

Quando] Exempla Plauti, quæ Festus adducit, plane contrarium probant, quare omnino aliter legendum est: nempe: *Quando, cum gravi voce pronunciatur, significat quoniam. Acuta vero est temporis adverbium, ut Plautus in Menæchmis,* &c. Neque enim in verbis Plauti τὸ *quando* significat *quoniam,* sed *quum,* &c. Nihil certius. Quod ait autem ultima acuta, vel gravi, vide notata in 'lustrum,' 'ergo,' 'modo.' *Dac.*

præcincta volabit. In duodecimo quidem [n] cum litera E ultima [8] scribitur, idemque significat.

Quando rex [o] *comitiavit fas: sic notatum esse diem in fastis in*

****

8 Ed. Scal. *cum C litera ultima.*

NOTÆ

[n] *In duodecimo quidem*] Quod ait Festus Ennium in 12. annal. *quande* ultima litera E posuisse, pro *quando*, id in incerto est, cum perierit locus ille unde hoc Festus adduxit. Ubi tantum legitur, *quande*....... quamde pro quam fortasse. Certum tamen est dixisse Veteres *quande* pro *quando*, ut 'numere' pro 'numero.' *Idem.*

[o] *Quando rex*] Bis notatur hic dies in fastis 9. Kal. Apr. et 9. Kal. Jun. licet Ovidius mense Martio illum ponere fuerit oblitus; de hoc vero, lib. v. Fastorum ita scripserit: 'Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Ex quibus verbis ignorasse videtur, quid quatuor hæ notæ Q. R. C. F. significarent. Cum tamen Varro lib. v. de Ling. Lat. hæc, et alia omnia, quæ in fastis erant, fuerit interpretatus. Nos vero quid Festi dimidiati versiculi significent, ignoramus. *Ant. Aug.*

Quando rex comitiavit, fas] Puto totum hoc notis scribi debere, quibus in Fastis. Q. REX. C. F. et quod sequitur. Q. ST. D. F. *Ful. Ursin.*

Quando Rex] In his deploratis ruderibus tantum deprehendere possumus, hujus diei, qui in fastis notatur, Q. REX. C. FAS, anteriorem partem nefas esse, posteriorem fas. Quod recte Varro dixit: 'ad id tempus, nefas:' significans anteriorem, et 'ab eo fas:' notans posteriorem. Dies nefastus priore vel anteriore parte notabatur NP. vel NEP. vide supra 'Nefasti.' Notabatur et NF. PR. quod quidam interpretantur, 'Nefas prætori:' quod ego non sequar. Additur in fine: 'siquis alius pro Rege dicat ad comitia, puta Pontifex, tam is dies.'.... utrum intelligat Fas an Nefas, nescio. Porro in Fastis marmoreis, qui extant Romæ, invenio bis notatum hunc diem 9. Kal. April. item 9. Kal. Junii. Nemo, quod sciam, explicavit, quis esset mos hujus diei, qui ritus, quæ antiquitas. Sciendum Regi sacrorum neque magistratum gerere, neque verba ad populum habere fas fuisse: propterea in comitium ire illi non licebat, nisi hoc die, qui notatus est in fastis: ibat enim in comitium sacrificii causa, quo properanter patrato protinus fuga se e comitio eripiebat. Plutarchus: ἔστι γοῦν τις ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῷ λεγομένῳ κομιτίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Varro: 'Dies, qui vocatur sic, Quando Rex comitiavit, fas: dictus ab eo, quod eo die Rex sacrificulus dicat ad comitium.' Si a docto viro quæram, quid sit 'dicere ad comitium,' sane non agnoscet Latinum hoc genus loquendi: et profecto ineptum est. Legendum enim, *itat ad comitium.* Ita loquitur alibi, 'milites appellant latrones, quod itent, uti milites, cum ferro.' Quare ob id alii aliter notas, quæ legebantur in fastis, interpretabantur: Q. R. C. F. 'Quando Rex comitio fugit.' Quod Ovidius manifesto nos docet: 'Quatuor inde notis locus est: quibus ordine

honorem *regis sacrorum, aiunt qui de feriis* Menstrui scripserunt, *quæ nonis Februarii in Curia a* Rege dicuntur: *eæ vero a multis scriptoribus* traditæ sunt, *nam quo die rex in Comitium venit ejus* pars anterior *nefas habetur; contra autem* posterior *fas: quia sacris peractis inde abit, quod* si quis alius pro Rege [p] *eo die in comitio fecerit, puta, Pontifex,* tum hic dies *totus est fastus.*

QUANDO REX COMITIAVIT FAS, in fastis notari [PAUL. solet, et hoc videtur significare, quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit.[q]

NOTÆ

lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Utrumque enim complexus est: 'Quando Rex comitiavit:' hic enim est mos sacri, quod faciebat in comitio: 'et Quando Rex comitio fugit.' Tangit enim fugam Regis e comitio. Plutarchus: *ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς.* Quid certius hoc testimonio? At Paulus, *Quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit.* Immo, quando rebus divinis perfectis abit e comitio: quare ejus commentitiæ causæ in ruderibus Festi ne vestigium quidem apparet. At quid aiunt docti viri? Ovidium ignorasse quid sibi vellent illæ literæ singulares: quasi fas sit doctissimum poëtam ignorare, quod formularios, leguleios, litigantes, ac minimos quosque de fæce Numæ scire oportuit. Nam de Regifugio ipsum non intellexisse, testis erit ipsemet, qui de eo in mense Februario ante tractaverat. *Jos. Scal.*

Quando rex comitiavit fas] In verbis Festi legendum, *comitiasit*, id est, 'comitiaverit.' Quod et Fulvio Ursino etiam placet. Item *feriis menstruis:* quia *s* litera τοῦ *menstruis* periit propter initialem illam *s* τοῦ *scripserat.* Item *edicuntur* pro *dicuntur,* quia *e* cum præcedente *e* τοῦ *rege* cohæsit. Et ita semper Varro: 'Rex cum ferias menstruas nonis Februariis edicit.' Item: 'Harum rerum vestigia apparent in sacris nonalibus in arce quod tunc ferias primas menstruas quæ futuræ sunt eo mense Rex edicit.' *Dac.*

[p] *Quod si quis alius pro Rege, &c.*] Ait Festus, si quis alius, puta pontifex, pro rege in comitio sacrificaverit, tunc totum diem fastum esse. Sed cum illius diei pars anterior nefasta fuerit, qui fieri potest, ut alio, pro rege, in comitio sacrificante, pars illa diei, quæ jam nefasta, elapsa est, eadem iterum fasta sit? Vel hoc certe necessario evincit rescribendum esse *Hic dies totus nefastus.* Nihil certius. Diei illius pars posterior fasta erat in gratiam Regis sacrificuli, qui in comitio fecerat. Sed si alius in comitio fecisset, dies solidus nefastus, quia nulli alii præterquam Regi sacrorum jus illud concessum erat, ut e nefasto fastum facere posset. *Idem.*

[q] *Divinis rebus perfectis in comitium venit*] Dicendum potius fuit *divinis rebus perfectis e comitio fugit.* Nam, cum Rex in comitio sacra faceret, sacris perfectis in comitium ire qui potuisset? Festum non intellexit barbarus mutilator. *Idem.*

QUANDO STERCUS[r] DELATUM FAS, eodem modo in fastis notatur dies, quo stercus purgatur ab æde Vestæ.

Quando stercus delatum fas, *eodem modo in fastis* [FEST. *notatur dies*, qui talis est, ut *ædis Vestæ in eo die purgetur* stercusque in alvum c*apitolinum ex æde Vestæ deferant*: cum id factum sit, *tunc prætori fas*.9

Quartarios[s] appellabant antiqui muliones mercenarios, quod quartam partem quæstus capiebant. Lucilius: porro homines nequam malus ut quartarius cippos colligere omnes.

Quartarios appellabant muliones mercenarios, [PAUL. quod quartam partem capiebant quæstus.

Quatenus[t] significat qua fine; ut hactenus, hac fine: quatinus, vero, quoniam: sed antiqui quatenos[u] dicebant.

9 Ead. ed. *tunc prætori liceat fari tria verba*. Vide Notas.

NOTÆ

[r] *Quando stercus*] Infra: *Quando stercus delatum, fas: eodem modo in fastis notatur dies: qui talis est, ut ædis Vestæ purgetur, stercusque in clivum Capitolinum deferatur; cum id factum sit, tum est Prætori fas*. Jos. Scal.

Quando stercus delatum fas] Varro lib. v. de L.L. 'Dies qui vocatur, Quando stercus delatum fas, ab eo appellatus, quod eo die ex æde Vestæ stercus everritur et per Capitolinum clivum in locum defertur certum.' Hujus diei meminit Ovid. qui illum 17. Kal. Jul. esse dicit lib. VI. Fast. 'Tertia nox veniet, qua tu, Dodoni Thyene, Stabis Agenorei fronte videnda bovis. Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ, Tybri, per Etruscas in mare mittis aquas.' Vide infra 'stercus.' *Dac.*

Quando stercus delatum fas] Recte opinatur Fulv. Ursinus hic desiderari quatuor illas notas Q. S. D. F. et Festum scripsisse *Q. S. D. F. Id est, Quando stercus delatum fas.* Vel potius: *Quando stercus delatum fas, Q. S. D. F. eodem modo in fastis, &c.* Idem etiam pro *alvum* optime *clivum*, quod probatur ex loco Varronis quem supra afferimus. *Idem.*

[s] *Quartarios*] Lege ita versum Lucilianum: *Porro homines nequam, malus ut quartariu' cippos Colligere omnes.* Notum est cippos sepulcrorum olim secundum vias publicas fuisse. Itaque facile collidebantur a mulis sagmariis, cum ea præterirent. *Jos. Scal.*

[t] *Quatenus*] *Qua fine, ut hactenus, hac fine.* Chilo apud Gellium lib. I. cap. 3. 'Hac fine ames tanquam forte fortuna osurus, hac itidem tenus oderis, tanquam fortasse post amaturus.' Addit Festus Veteres *quatenus* inter et *quatinus* illud discrimen posuisse, ut *quatenus* 'qua fine,' *quatinus* vero 'quoniam' significaret. Sed illud observatum non fuisse e veteribus libris colligere est, immo

Quatenus significat qua fine; ut hactenus, hac fine. [FEST. At quatinus, quoniam. Sed antiqui quatenos[10] dicebant, ut Scipio Africanus in ea oratione, quam scripsit postquam ex Africa rediit: Uti negotium natum erat; quatenos castra nostra ita munita erant, ut posses partem exercitus abducere.

Quatere,[x] suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, non ut Verrius putat, ferire; cũm id ipsum verbum concutere ex præpositione, quæ est con, et quatere, sit compositum: quassare autem est sæpe quatere.

Quatere, suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, et interdum concutere: quin et id ipsum verbum concutere ex quatere sit compositum: quassare autem est sæpe quatere. [PAUL.

Quaxare[11] [y] ranæ dicuntur cum vocem mittunt. [FEST.

Quercus [z] dicitur, quod id genus arboris grave sit, [PAUL.

10 Vet. lib. *quatenoc.*—11 Vet. lib. *Quoaxare.*

NOTÆ

et cum literarum *e* et *i* tritissima fuerit commutatio, antiquos utraque significatione indistincte scripsisse certum est, sic 'protenus' et 'protinus.' *Dac.*

[u] *Sed antiqui quatenos*] Nam *o* et *u* Veteres confundebant: sic 'consol' scribebant pro 'consul:' 'fontes,' 'funtes:' 'frondes,' 'frundes:' sic 'Hecoba,' 'Notrix,' 'Culchides,' 'Pulyxena.' Vide Quintilian. lib. I. cap. 4. *Idem.*

[x] *Quatere*] Innuit *quatere* de repetito sæpius motu potius dici. Ferire de solo ictu. *Idem.*

[y] *Quaxare*] Glossæ: 'Quassat, ὅταν φωνεῖ βάτραχος.' *Jos. Scal.*

Quaxare] Contracte pro *coaxare*, a *coax*, *coax*, Aristoph. in Ranis. Et apud Hesych. 'coax, Rana.' *Dac.*

[z] *Quercus*] *Querquera* febris, dura ac gravis: quam quidam a *quercu* dictam putant: quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius frigidam atque trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia tremorem ejusmodi κάρκαρον vocant: unde dici etiam Carcerem. Plautus in Frivolaria: 'is mihi erat bilis querquera, tussis.' Lucilius: 'jactans me, ut febris querquera.' Et alibi: 'Querquera consequitur febris, capitisque dolores.' Hæc Festus. Adde ad ejus sententiam confirmandam Homericum: κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσι. Vide Grammaticos. *Jos. Scal.*

Quercus] A καρχαλέος, ut volunt, exasperatus. Sed mihi non persuadent, qui sciam potius *quercus* dici a Græco κάχρυς, glans, pilula, nam inter Cachryphora *quercus* numeratur a Theophrast. lib. III. κάχρυς ergo

ac durum, tum etiam in ingentem evadat amplitudinem: querqueram enim gravem et magnam quidam putant dici.

Querq*ueram*[12] [a] *febrem, gravem et magnam:* nam [FEST. quidam querc*um dictam volunt, quod id genus* arboris, cum grave *sit, ac durum, tum etiam in* ingentem evadat *altitudinem. Aurelius autem* Opilius frigid*am* a*it dici, et cum horrore tremen*tem. Santra eam ex *Græco deducit, qui tremo*rem ejusmodi *κάρκαρον dicunt. Unde dici* etiam carcerem [b] Plaut*us in Frivolaria: Is mihi* erat bilis querquera *tussis. Lucilius libro* jactans me ut feb*ris querquera ter*ret, alibi querque*ra consequitur febris capitisque dolores.*

Querqueram, frigidam cum tremore a Græco κάρκηρα, certum est dici: unde et carcer. Lucilius: Jactans [PAUL.

12 Vide Not. inf.

NOTÆ

transpositis literis et mutato *a* in *e* *κέρχος*, et χ in κ *χέρκυς*, *quercus*. Dac.

[a] *Querque...*] Hæc videntur pertinere ad utrumque verbum *Quercus* et *Querqueram*. Ant. Ang.

Querqueram] Priscian. lib. VI. refert Plautum in Frivolaria scripsisse: 'Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.' *Idem*.

Querqueram] Addenda vox, *febrem*. L. m. habet Κάρκαρα. *Ful. Ursin.*

Querqueram febrem] Arnob. lib. I. 'Vitiligines querqueras, atque intercutes morbos.' Minutius Felix habet *quequerum*, ut et Gellius, Apuleius. Videlicet *querquerus* adjective dici certum est. Ergo cum dicitur *querquerum*, subintelligitur *febrem*. Et cum *querquerum*, subintelligitur *morbum*. *Querquerus* autem a *quercu*. Vel, ut Santra, a *κάρκαρος*, horror, tremor. Ad cujus sententiam confirmandam facit illud Homeri Iliad. v. *κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσιν Ὀρνυμένων ἄμυδις*, 'Tremebat autem terra pedibus ruentium confertim.' Sed hæc omnia meræ nugæ: cur et unde *febris* dicatur *querquera*, nemo adhuc docuit. *Querquerus* est a *κερχαλέος* quod a *κέρχω* Nam *κερχαλέον* Hesych. exponit *σκληρὸν, ξηρὸν, διψαλέον*, 'grave,' 'aridum,' 'siticulosum,' quæ omnia febri mere congruunt, quæ præ siccitate ravim et tussim creat. Id enim vere est *κερχαλέον*. Quare Plaut. Tussim jungit cum querquera. 'Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.' Ergo *Cerchaleos*, *cerchelós*, *cercheros*, *cercherus*, *querquerus*. Dac.

[b] *Etiam carcerem*] A Græco *κάρκαρος carcerem* etiam Santra dici existimavit. An quia horrorem *carcer* incutit? Sed forsan erit a *κάρκαρος*, non qua tremorem, sed qua *δεσμοὺς*, vincula, significat. Κάρκαροι enim *δεσμοὶ*, Hesych. Scaliger deducit a *κάρκαρα*, *μάνδραι*, speluncæ. *Idem*.

me, ut febris querquera consequitur (febris) capitisque dolores. Item Plautus: Is mihi erat bilis querqueratus.

Querquetulanæ diccbantur nymphæ querqueto virescenti præsidentes.

Querquetulanæ viræ [13] [c] putantur significari nymphæ præsidentes querqueto virescenti, quod genus silvæ indicant fuisse intra portam, quæ ab eo dicta sitQuerquetularia. Sed fœminas antiqui [d] quas sciens dicimus, viras appellabant:[14] unde adhuc permanent virgines, et viragines. [FEST.

Querquetularia [e] porta Romæ dicta, quod querquetum intra muros urbis juxta se habuerit. [PAUL.

Ques [f] antiqui dixerunt: inde declinatum remanet dativo casu, quibus; Qui adhuc item Queis [15] facit, ut isti istis, illi illis. [FEST.

Quianam [g] pro quare, et cur, positum, et apud antiquos, ut

13 Ed. Scal. *utræ*.—14 Scal. legendum monet *Sed fæminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Vir doct. in marg. ed. Scal. pro *sciens* conjicit *sagas*.—15 Ead. ed. *quibus; nam Qui adhuc item Queis*. Pro *Queis* vet. cod. *qui*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *quis*.

NOTÆ

[c] *Querquetulanæ viræ*] A querceto querquetulanæ nymphæ, quæ non aliæ sunt quam quæ Græcis Hamadryades, quod simul cum *drusi*, id est, quercubus, et vivant et intereant. De iis vide insignem locum Callimach. Hym. in Delum. Earum Sacellum Romæ 'querquetulanum' dictum. Varro lib. IV. *Idem*.

[d] *Sed fœminas antiqui*] Lege: *Sed feminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Quæ, inquit, nunc fœminæ a nobis dicuntur, eæ viræ dicebantur. Neque immerito, cum masculinum sit vir. Ita enim et utrumque sexum formant Hebræi, *Iss*, vir: *issa*, vira, hoc est, fœmina. *Scal.* Quare in versione Græca Geneseos de Eva, *κληθήσεται γυνή*, &c. melius scriptum fuisset, *κληθήσεται ἀνδρίς*, sive potius *ἄνειρα*. Analogiam servavit Gallicus interpres, *on la nommera homesse*. Idem.

[e] *Querquetularia*] Eadem *querquetulana* dicta. Prope viminalem fuisse videtur indicare Plin. lib. XVI. Nunc in vinetis jacet clausa, et ad eam per viginti gradus ascendimus. *Idem.*

[f] *Ques*] Pluralis pro *qui*. Ennius: 'Decem coclites ques montibus summis Ripeis fodere.' *Idem.*

[g] *Quianam*] In versu Ennii deest monosyllabum verbum, quale est *heu*, vel *o*. Sic Virg. Æn. v. 13. 'Heu! quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?' *Ant. Aug.*

Nævium in carmine Punici belli: Summe Deum regnator quianam genus isti: et in satyra: Quianam Saturnium populum pepulisti. Et Ennius in libro septimo: Quianam dictis nostris sententia flexa est.[16]

Quianam pro quare, et cur, ponitur. Ennius: [PAUL. Quianam dictis nostris sententia flexa est.

Quid nisi[h] usurpavisse antiquos testis est Afranius [FEST. in Epistula: me auctore mater abstinebis: quid nisi?

Quietalus[17] [i] ab antiquis dicebatur Orcus.

Qui hoc censetis,[k] illuc transite, qui alia omnia in hanc partem: his verbis præit, ominis videlicet causa, ne dicat, qui non censetis.

Quincentum [l] et producta prima syllaba, et per C literam usurpant[18] antiqui, quod postea levius visum est, ita ut nunc dicimus pronunciari.

16 'Lege ita Nævianum Saturnium: *Summe Deum regnator, quianam genuisti?* Enniano versui deest syllaba *heu*: *Heu! quianam dictis nostris sententia flexa est.*' Jos. Scal.—17 Mss. habent *Quietalis.*—18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *usurpabant.*

NOTÆ

[h] *Quid nisi*] Pro *quid ni*. *Ni* enim decurtatum ex *nisi*, quod est pro *si non*. Dac.

[i] *Quietalus*] A *quiete*, quod ibi mortui quiescant. *Idem.*

[k] *Qui hoc censetis*] Hæc verba dicebantur in Senatu ab eo magistratu, qui retulerat aliqua de re ad Senatum, ut per discessionem Senatus consultum faceret. Cic. lib. I. epist. 2. 'de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia.' Vide Gell. lib. XIV. cap. 7. *Ant. Aug.*

Qui hoc censetis] In Senatus consulto per discessionem faciendo moris erat, ut consul, aut is qui cum insignibus imperii vel lictoribus erat, cum qua de causa Senatum convocaret, retulisset, his verbis sententias rogaret: QUI HOC CENSETIS, ILLUC TRANSITE: QUI ALIA OMNIA, IN HANC PARTEM. Ominis autem causa ita loquebatur, *qui alia omnia*, ne diceret, *qui contrarium*. Vel, qui aliter censetis, quod tamen ipsum significat, sed CONTRARIUM vel ALITER ut mali ominis verbum fugiebat. Hinc illud Hirtii lib. VIII. de bello Gallico: 'Discessionem faciente Marcello, Senatus frequens in alia omnia transiit.' Fuse hunc morem explicat Plin. epist. 14. lib. VIII. Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias, cum ita discessionem fieri jubet: QUI HÆC CENSETIS, IN HANC PARTEM, QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS? *Dac.*

[l] *Quincentum*] Ut 'ducenta,' 'trecenta,' 'sexcenta.' Sed postea quia post *n* male sonat *c*, *εὐφωνίας* causa *c* in *g* mutatum, et 'quingentum' dici cœptum est. *Idem.*

Quinquatrus [m] appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his [19] celebrantur: qui scilicet errant, tam Hercule, quam qui triduo Saturnalia, et totidem diebus Compitalia; nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra; forma autem vocabuli ejus, exemplo multorum populorum Italicorum, enuntiata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus: ut apud Tusculanos Triatrus, et Sextatrus, et Septenatrus, et Faliscos Decimatrus. Minervæ autem dicatum eum diem existimant, quod eo die ædis ejus in Aventino consecrata est.

Quinquatrus festivus dies dictus, quod post diem [PAUL. quintam Iduum celebraretur, ut triatrus, et sexatrus, et septimatrus, et decimatrus.

19 Pro *qui fere his* scribendum monet Ant. Aug. *quibus feriæ*, vel *qui feriis*. Improbant Scal. et Dac.

NOTÆ

m *Quinquatrus*] Pro *qui fere his* scribe *quibus feriæ*: vel *qui feriis*. Vidend. Varro lib. v. Ovid. lib. III. Macrob. lib. I. *Ant. Aug.*

Quinquatrus] Cave sentias cum iis, qui mutandum censent *qui fere his* in *quibus feriæ*. Nihil enim facilius hac lectione. *Jos. Scal.*

Quinquatrus] Unicus tantum dies Minervæ sacer, sic dictus, quod esset post diem quintum Idus mensis Martii. Ut 'triatrus' post tertium, post sextum 'sexatrus.' Varr. lib. v. 'Quinquatrus hic dies unus a nominis errore observatur, proinde ut sint quinque, dictus ab Tusculanis. Post diem sextum eidus similiter vocatur sexatrus, et post diem septimum septimatrus. Sic hic quod erat post diem quintum eidus, quinquatrus.' Aliter tamen Ovid. III. Fast. 'Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ, Nominaque a junctis quinque diebus habet. Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro. Causa, quod est illa nata Minerva die. Altera, tresque super strata celebrantur arena; Ensibus exertis bellica læta Dea est.' Quare, ut discrimen illud componatur, dicendum puto, primis temporibus unicum tantum diem festum fuisse, et dictum 'Quinquatrus:' postea vero in plures prolatum, eosque dictos 'quinquatres' et 'quinquatria.' Sic 'panathenæa,' quæ sunt Romanorum quinquatria, initio uno tantum die celebrata. Deinde pluribus. Fuere et aliæ quinquatrus Idibus Juniis dictæ 'Minusculæ quinquatrus.' Vide 'Minusculæ.' In verbis Festi pro *qui fere his celebrantur*, legebat vir doctissimus, *quibus feriæ celebrantur*: sed nihil mutandum, ut optime monuit Scaliger, nihil enim facilius hac lectione. Ait Festus quosdam existimare, *Quinquatrus* dictas a numero dierum, qui in his quinquatribus celebrabantur, id est, exigebantur, frequentabantur, &c. *Dac.*

Quinque genera [n] signorum observant augures, ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris.

Quinq*ue genera signorum observabant* augures pub- [FEST. lici: *ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis,* ex quadrupedibus, ex d*iris, ut est in Auguralibus.*

Quinquertium [o] vocabant antiqui, quem Græci πένταθλον, ut indicat versus hic: Omnis æqualis vincebat quinquertio. Livius quoque ipsos athletas sic nominat: Quinquertiones præco in medium vocat.

Quinq*uennales* [p] *censores appellabantur,* qui lustrum con*derent quinto quoque anno, a quo nomin*ari cœptos.

Quinquertium Græci vocant πένταθλον, quo die quin- [PAUL. que genera artium ludo exercebantur: ipsos quoque athletas Livius quinquertiones appellat.

NOTÆ

[n] *Quinque genera*] *Ex cœlo* servare dicebantur augures, cum aëris statum contemplabantur, an aliquid infausti ominis oboriretur. *Ex avibus,* cum eorum cantum sive volatum observabant. *Ex tripudiis,* cum offa ex ore pullorum, sive alicui quid, quod sonitum faceret, cadebat. *Ex quadrupedibus,* cum se quadrupedes ostendebant, quæ auspicia dicebantur *pedestria. Ex diris,* cum diri aliquid apparebat, veluti strepitus cum fremitu: ut apud Cicer. Orat. de haruspicum respons. 'Quod in agro Latiniensi auditus est strepitus cum fremitu, exauditus in agro propinquo et suburbano strepitus quidam reconditus et horribilis fremitus armorum, de ea re scriptum est postulationes esse Jovi, Saturno, Neptuno, Telluri, Diis Cœlestibus,' &c. Item cum victimæ ex aris fugiebant, cum in extis cor aut caput in jecinore non fuisset, quæ *pestifera auspicia* dicebantur. Vide 'pestifera.' Fuere et alia auspiciorum genera, veluti auspicium ex anguibus et piscibus. Auspicium ex fulgure, fulmine, tonitru. Auspicium ex acuminibus, id est, ex telorum superis ac inferis cuspidibus. Auspicium ex perennibus, cum Duces sive Magistratus amnes auspicato transeunt. Auspicium juge, quod ex juncto jumento. De quibus omnibus singulatim alibi. *Idem.*

[o] *Quinquertium*] A quinque artibus quibus exercebantur. Vide 'Pentathlum.' *Idem.*

[p] *Quinq.*] Quinquennales censores appellabantur, qui lustrum condebant quinto quoque anno, a quo ita appellari cœptos. *Jos. Scal.*

Quinquennales censores] Vid. Liv. IV. 8. Quinto quoque anno creati, quia singulo quinquennio populus censebatur et lustrabatur. Nam proprie condere lustrum dicebantur Censores, cum post censionem populum suovetaurilibus lustrabant. Vide Liv. VI. 8. in quinque annos creati quia singulis lustris populus censebatur. *Dac.*

Quintana[q] **appellabatur porta in castris post prætorium, ubi rerum utensilium forum fuit.**

*Quint*anam [r] classem *ait Verrius dictam, quod in ea* [FEST. *Serv. Tullius* Rex distributa *capite Censorum multitudine quinque* fecit, cum eas or*dinavit, hanc autem afferri cau*sam de capite *censorum nomine, quod ii quo censerentur nihil præter se haberent, suumque caput. L*ucilius sic meminit: quod. . . . .
adeptus.

Quintia prata trans Tiberim a Quintio Cincinnato, [PAUL. **cujus fuerant, dicta sunt.**

Qui*ntia prata*[s] *dicta sunt a Quinto Cincinnato, qui* [FEST.

NOTÆ

[q] *Quintana*] Atqui Quintana porta nulla fuit. Sed pars fori ipsius, quod post Prætorium et Quæstorio fuit adsitum, *Quintana* dicebatur, sive adeo forum ipsum subaudita voce *via.* Quare legendum cum Lipsio, *Quintana appellabatur pars in castris:* vel simpliciter: *appellabatur in castris.* Potest etiam et, *Quintana via appellabatur in castris, &c.* Nam *porta* nomen additum a Paulo. Livius lib. XLI. 'Prætorio dejecto direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium Quintanumque hostes pervenerunt,' &c. Isidor. lib. XV. cap. 2. 'Quintana pars plateæ quinta est, qua carpentum progredi potest.' Ad hujus similitudinem Quintanam Nero instituisse dicitur. Sueton. cap. 26. 'Tabernulas etiam effringere et expilare, Quintana domi constituta, ubi partæ et ad licitationem dividendæ prædæ pretium assumeretur.' Non aliud igitur *Quintana* quam via latior in usum fori a metatione agrorum invento nomine, ut in porta Decumana etiam factum. *Idem.*

[r] *Quintanam*] *Quintanam classem* esse eam, in qua Serv. Tullius distribuit ultimæ classis viros: quinque enim fecit, cum eas ordinavit. Causam, cur capite censi dicantur, esse eam, quod nihil præter se haberent, suumque caput, quo censerentur. Refertur postea Lucilii, vel Cæcilii carmen nobis ignotum. Hæc vel his similia Pompeius. Vide Gell. lib. XVI. cap. 10. præter Dionys. et Livium. *Ant. Aug.*

Quintanam classem] Quod ait hic Festus Quintanam classem dictam in qua capite censorum multitudo a Servio rege distributa, id ego alibi me legere non memini, nam proletarii et capite censi, in ultimam classem, quæ sexta fuit, conjecti. Vide 'Proletarii.' Versus Lucilii, quem Festus laudabat, mihi ignotus, neque extat hodie. *Dac.*

[s] *Quintia prata*] Liv. lib. III. 'Spes unica imperii populi Ro. L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ *Prata Quintia* vocantur,' &c. Quæ de Lupercis Romuli tempore dicuntur ad Quintilianos et Fabianos, ut arbitror, pertinent: de quibus idem Festus verbo 'Fabiani:' et Ovid. lib. II. Fastor. qui eos Fabios et Quintilios Lupercos appellat: 'Risit et indoluit Fabios potuisse Remumque Vin-

sibi, *damnato filio, venditis omnibus quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat, quem agrum colentem senatus Dictatorem, per Viatorem, salutavit* Cincinnatum, *qui re bene gesta acto triumpho, ad privata negotia confestim rediit, deposita Dictatura,* pec*uariamque rem et agrariam exercens Romanis* ips*is æmulationi fuit* . . . . vos . . . quod eo.

Quintiliani Luperci[t] appel*lati videntur a Quinctilio, qui præpositus est* Lupercis*: ut a Fabio Fabiani dicti sunt: item* Luperci, *quib. is præpositus fuerit: fuisse autem* Romuli *temporib. institutos utrosque, et Fabianos,* et Quincti*lianos, multi sunt qui existimant.* quorum nu*merum postea sæpe auctum fuisse, quia* honoris gratia *multi in Lupercis adscribebantur.*

Quintipor[u] servile nomen frequens apud antiquos erat, a prænomine domini ductum, ut Marcipor, Caipor:[20] quamvis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent.

Quintipor servile nomen frequens apud antiquos, [PAUL. a prænomine domini dictum, ut Marcipor, scilicet a Quinto, et Marco.

Qui patres,[x] qui conscripti vocati sunt in curiam, [FEST. quo tempore Regibus urbe expulsis, P. Valerius Consul propter inopiam patriciorum ex plebe adlegit in nume-

20 Ed. Scal. *Gripor.*

NOTÆ

cere: Quintilios non potuisse suos.' *Ant. Aug.*

Quintia prata] Liv. lib. III. sect. 26. Locum adi. *Viatorem* autem hic vocat Festus Præconem, Legatum. Vide 'viatores.' Quæ in fine desunt non sat possum conjicere. *Dac.*

[t] *Quintiliani Luperci*] Vide 'Fabiani.' *Idem.*

[u] *Quintipor*] Pro παῖς, puer, Dores dicebant πόρ. Unde 'Quinctipor,' 'Marcipor,' 'Caipor,' 'Lucipor:' hoc est, Quincti, Marci, Caii, Lucii puer, id est, servus. Nam Græci παῖδας, ut Latini 'pueros,' servos dicebant, quomodo etiam et Galli dicunt *garçon*. Idem.

[x] *Qui patres*] Hæc sub litera P scribi debuerunt. Vide 'Adlecti.' *Ant. Aug.*

Qui patres] Vide 'adjecti' et 'conscripti.' *Dac.*

rum senatorum centum et sexaginta et quatuor, ut expleret numerum senatorum trecentorum: et duo genera appellata sunt.[1]

Quippe[y] significare quid ni, testimonio est Ennius libro IV.[a] Quippe solent reges omnes in rebus secundis. Idem lib. XVI. Quippe vetusta virum non est satis bella moveri.[3] Ita alii complures.

Quippe significat quid ni. [PAUL.

Quirina tribus[z] a Curensibus Sabinis appellationem videtur traxisse. [FEST.

Quirinalia[a] mense Februario dies, quo Quirini fiunt sa-

1 Ead. ed. *appellaret esse.*—2 Ead. ed. *XL.* Vir doct. in marg. conjicit *XI.*—3 Merula legit *movere.*

NOTÆ

[y] *Quippe*] Tamen in verbis Ennii quæ Festus ad exemplum adducit, *quippe* non *quid ni*, sed *quoniam*, ut sæpe. Neque unquam *quippe* pro *quid ni* scriptum reperias: sed *quippe ni.* Idem.

[z] *Quirina tribus*] Cujus meminit Cicero pro Quinctio. *Idem.*

[a] *Quirinalia*] Semicirculis inclusa, sunt in veteri libro repetita ex eo capite, cujus initium est 'Quirinalis collis:' quæ vero de fornacalibus dicuntur, videntur esse mendosa. Ovidius ait fornacalia non esse stata sacra, sed tamen eo die curiarum nomina in foro certis locis notari, in quibus, cum sæpe stulte quidam nomina suarum curiarum ignorantes, in alienis curiis sacra facerent, ideo stultorum ferias dictas esse. Varro lib. v. 'Quirinalia a Quirino, quod ei Deo feriæ, et eorum hominum, qui fornacalibus suis non fuerunt feriati.' Adde Plutar. in problem. Emendandum igitur erit sic: *quod quidam suorum fornacalium sacrorum ignari, eo potissimum die rem divinam faciunt.* Vide 'Stultorum.' *Ant. Aug.*

Quirinalia] Confusus ac corruptus locus ita suo ordini ac nitori restituetur: *Quirinalia mense Februario dies, quo Quirino fiunt sacra: idem stultorum feriæ appellatur, quod quidam, qui suorum fornacalium sacra Romæ ignoraverant, eo potissimum rem divinam faciunt.* Addit *Romæ*, quia Curiarum festa erant, et a Curione Maximo indicebantur. *Jos. Scal.*

Quirinalia] Quæ semicirculis inclusa, ea repetita sunt e capite *Quirinalis* infra: post quod istud continuo in schedis sequebatur: reliqua fœdata sunt. Locus igitur integer ita restituendus ex Scalig. *Quirinalia mense Februario dies, quo Quirino fiunt sacra. Idem stultorum feriæ appellantur, quod qui diem suorum fornacalium sacrorum ignoraverant, eo potissimum rem divinam faciunt.* Quirinalia erant 13. Kalendas Martias: eadem stultorum festa. Ovid. II. Fast. 'Lux quoque cur eadem stultorum festa vocetur Accipe; parva quidem causa, sed apta subest.' Deinde causam exponit, et in fine: 'Stultaque pars populi quæ sit sua curia nescit, Sed facit extrema sacra relata die.' Sed juvabit locum ipsum adire.

cra: idem stultorum feriæ appellantur, (ante, quam in eum commigrarent fere Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium,) quod quidem suorum fornacalium sacrorum cognominant, eo potissimum rem divinam faciunt.

Quirinalia, dies, quo Quirino fiebant sacra: [PAUL. eadem et stultorum feriæ sunt appellata.

Quirinalis collis dictus est, quia in eum commigraverunt Sabini Curibus venientes: quamvis alii a templo Quirini dictum putent.

Quirinalis collis [b] qui nunc dicitur, olim Ægo- [FEST. nus [4] appellabatur ante, quam in eum commigrarent (fere) Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium ictum, a quo hanc appellationem sortitus est: quamvis existiment quidam, quod in eo factum sit templum Quirino ita dictum.

Quirinalis porta dicta, sive quod ea in collem [PAUL. Quirinalem itur, sive quod proxime eam est Quirini sacellum.

Quirinus [c] *ex hac causa Romulus est appellatus, quod* [FEST. *curi, id est, hasta, uteretur, a qua Romani eo nomine Romulum appellaverunt.*

Quirinalis porta [d] *eadem quæ et Collina dicebatur* ut legimus

4 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Agonus.*

NOTÆ

Vide et infra: 'stultorum feriæ.' *Dac.*

[b] *Quirinalis collis*] Vide 'Agonium.' Varro lib. IV. 'Collis Quirinalis, ubi Quirini fanum, qui a Curetibus, qui cum T. Tatio Curibus venerunt Romam: quod ibi habuerunt castra, quod vocabulum conjunctarum regionum nomina obliteravit.' *Ant. Aug.*

Quirinalis] Prius dicebatur *Agonus.* Vide 'Agonium.' Sed post receptos Quirites, id est, Sabinos, *Quirinalis* dictus, sive a templo Quirini quod Plebs ei in cœlum relato in eo colle dedicavit. Ovid. II. Fast. 'Templa Deo faciunt, collis quoque dictus ab illo est.' *Dac.*

[c] *Quirinus*] Vide 'Curis.' *Idem.*

[d] *Quirinalis porta*] Verum est Portam Collinam et Quirinalem esse unam et eandem, a colle Quirinali

apud antiquos scriptores: positum autem *unius nomen pro alterius nomine reperitur, quod in*itio *ita conjunctæ fuerunt, ut unam tantum fuisse* quasi id suffrag*etur: quam ideo nominari ait Collinam* Santra pro*xime eam quod Collis Quiri*nalis est. Porta*m rursum Quirinalem ideo app*ellant, sive quod *ea in collem Quirinalem itur, sive* quod proxime eam sacel*lum est Quirini, unde, ut videtur,* usurpatio facta, *et duplex nomen uni eidemque rei im*positum est.

Qui*rites,*[e] *dicti Sabini a Curi Dea, cui* aqua et vino *sacra facere soliti erant: quos* tamen quid in curiis [5] *dictos volunt, in quibus ab* his ei sacra fiant; *cui opinioni Verrius adver*satur: ab ejusdem *a*utem *Deæ nomine videntur: item* Cures Sabinæ *hastæ appellatæ, quibus ea gens* armis erat potens: *nunc et Sabini et Romani Po*puli singulare usur*patur nomen, ut indicio* est præco, qui in funeris *indictivis ita pronuntiare solet:* Illus [6] Quiris leto datus. Quirites autem dicti post fœdus a Romulo et Tatio percussum, communionem, et societatem populi factam indicant.

5 Vide Notas.—6 Ed. Scal. *illius.*

NOTÆ

dictam. Eadem et agonia sive agonensis ab eodem colle. Hodie *salaria* dicta. In Schedis ultima linea *qui . . . dere fertur* nescio an sit hujus loci. *Idem.*

[e] *Qui . . .*] *Quirites*, ut opinor, scribendum est, *a Quirino, cui aqua et vino in curiis sacra fiebant:* vel *Quirinus Romulus ab hasta, quod armis erat potens. Singulare et usurpatur Quiris: exemplo est præco, qui in funeris indictione dicit: Ollus Quiris leto datus, &c.* Hæc ad lectoris acumen potius excitandum dicta sunt, quam ut vera esse fateamur. Varro lib. VI. de Lingua Lat. 'Olli valet dictum illi, ab olla, et ollus:' quod alterum comitiis cum recitatur a præcone dicitur, 'Olla centuria,' non *illa:* alterum apparet in funeribus indictivis, cum dicitur, 'Ollus leto datus est:' et lib. V. 'Quirites a Curiensibus, et ab iis qui cum Tatio rege in societatem venerunt, donati civitate sunt.' Ovid. lib. II. Fastor. 'Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis: Bellicus a telo venit in astra Deus: Sive suo regi nomen posuere Quirites; Seu quia Romanis junxerat ille Cures.' *Ant. Aug.*

Quirites dicti] Lege infra, *Quos tamen quidam a curiis.* Ita in fine *in funeribus indictivis;* et *ollus Quiris leto, &c.* Vide 'indictivum.' Quirites autem non a Curi, neque a curis, sed a Curibus dicti *Curites, Quirites*, et inde etiam Dea *Curis* sive *Quiris*, et curis, hasta, ut jam supra. *Dac.*

Quiritium fossæ[f] dicuntur, quibus Ancus Marcius circumdedit urbem, quam secundum ostium Tiberis posuit, ex quo etiam Ostiam: et quia populi opera eas fecerat, appellavit Quiritium.

Quiritium fossæ dictæ, quod eas Ancus Marcius, [PAUL. cum urbem circumdedit, Quiritum[7] opera fecit.

Quispiam significat aliquem: sed unde sequens pars ejus usurpari cœperit, inveniri non potest.

Quispiam[g] quin significet aliquis, et quæpiam, ali- [FEST. quæ,[8] similiterque[9] alia ejusdem generis, ut dubium non est, ita unde sequens pars ejus cœperit, inveniri non potest.

Quisquiliæ[h] dici putantur, quicquid ex arboribus minutis surculorum foliorumve cadit, velut quicquid cadit. Cæcilius: Quisquilias volantis venti spolia memoranti modo. Et Novius in Togularia: abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ, quid est?

7 Ead. ed. *Quiritium*.—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliqua*.—9 Ead. ed. *quæ*. Vet. cod. *qui*.

NOTÆ

f *Quiritium fossæ*] Ait Festus Quiritium fossas dictas quibus eam urbem Ancus Martius circumdedit, quam ad Tiberis ostium posuit, ex quo etiam Ostiam vocavit. Verum auctor de viris illustribus non circa Ostiam, sed in ipsa urbe Roma factas eas dicit: et non a Martio, sed a Tarquinio Superbo: 'Locos,' inquit, 'in Circo et Cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est, inde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ.' Sed a Festo facit Liv. lib. I. sect. 33. 'Quiritium quoque fossa, haud parvum munimentum a planioribus aditu locis, Anci regis opus est.' *Idem.*

g *Quispiam*] Ait Festus, *Quispiam* significat *aliquis*, sed inveniri non potest unde ultima pars ejus vocis, id est, *piam*, facta sit. Nimirum non meminerat Festus Oscos dixisse *piam*, pro *quam*, ut 'pirpit' pro 'quidquid.' Et inde 'quispiam,' 'quisquam;' 'nuspiam,' 'nusquam;' 'uspiam,' 'usquam.' *Idem.*

h *Quisquiliæ*] Cæcilii versum trochaicum ita lege: *Quisquilias volantis venti spolia memoras: i modo.* Ita solet in Comœdiis. Cum sermonem alicujus non curat quis, dicit, logos, quisquilias, floccos, loqueris, abi. In Truculento: 'Campas dicis: abi, abi: consultavi isthæc.' De quo ad Plautum plura. Item versum Nævii: *Abi, abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ.* *Quisquiliæ* singulariter: 'homo non quisquiliæ,' ut, 'homo non nauci.' *Jos. Scal.* In versu Nævii nihil mutandum: separandæ tan-

Quisquiliæ putantur dici quicquid ex arboribus [PAUL. minutis surculorum foliorumque cadit, velut quicquid cadit.[10]

Quod[11] [i] significat etiam aliquid, præterquam quod in usu fere est, et Græci dicunt τι.[12]

Quod significat etiam aliquid, præter *quam quod in* [FEST. *usu fere est et Græci* dicunt τί.

Quoniam significat[k] *non solum id quod quia, ut ait Verrius,* apud antiquos, *sed etiam id quod postquam, hac scilicet* de causa, *quod Græcum* ἐπεὶ utriusque significationem *obtinet.*

Quoniam significat non solum id quod quia, sed [PAUL. etiam id quod postquam, hac de causa; quod Græcum ἐπεὶ[13] utriusque significationem obtinet.

Quot servi,[l] tot[14] hostes, in proverbio est: de quo [FEST.

10 Pro *cadit* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *cadiæ.*—11 Vet. lib. *Quid:* et ita legendum monet Dac.—12 Vet. lib. ὅτι.—13 Hic quoque vet. lib. ὅτι.—14 Vet. cod. *quod servitute.*

NOTÆ

tum sunt voces: *Abi deturba te saxo homo non quisquiliæ, quid est?* 'Deturba te saxo' idem est, quod 'abi in malam rem,' 'male pereas,' et similia quæ in comœdiis usurpantur. *Dac.*

Quisquiliæ] Isidorus in Gloss. 'Quisquiliæ surculi minuti, quisquiliæ frumentorum purgamenta, vel palea eventata.' Festus ait vocem factam a *quidquid.* Julius Scaliger a *quisque,* et proprie sic dici τὸ τυχὸν, quidquid obvium. Alii per transpositionem a σκύβαλα quod idem notat, unde Gloss. 'Quisquiliæ, σκύβαλα.' *Dac.*

[i] *Quod*] Lege *quid,* ut in al. *Quid,* aliquid, ut *quod,* aliquod. Attius: 'Ita dum interruptum credas nimbum volvier, Dum quod sublime ventis expulsum rapi Saxum, aut procellis.' *Dum,* id est, interdum. *Quod,* aliquod. *Quis* autem et *quid* a τὶς et τὶ, mutato τ in *q* more Dorum, qui pro πότε dicunt πόκα. *Idem.*

[k] *Quoniam significat*] Ait Festus Latinis *quoniam* significare *quia* et *postquam,* ut Græcis ἐπεὶ, et verum est. Prioris significationis exempla cuilibet obvia, posterioris minus nota. Quare apponam unum et alterum. Plaut. Asin. 'Quid nunc? quoniam ambo, ut est lubitum, nos delusistis, datisne argentum?' Idem in Prolog. Aulul. 'Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit, Nunquam indicare id filio voluit suo.' *Quoniam* autem a *quom* et *jam.* Idem.

[l] *Quot servi*] Quid Festus addiderit sententiæ relatæ Capitonis nobis non constat: tamen probabilius vide-

Sinnius Capito existimat errorem hominibus intervenisse præpostere plurimis enuntiantibus, vero enim similius esse dictum initio, Quot hostes, tot servi: tot captivi fere ad servitutem adducebantur: unde etiam mancipia,

nec . . . .
san . . . .
ser . . . .
epti. . . . .
ruti . . . .
gia . . . .
turbat . . . .
rent . . . .
uncia. . . . .
Sinn*ius Capito*. . . . .
ut peri*bant*. . . . . *be*.
nificæ *virtutis* . . . .
omnibus . . . . *an*.
cillæ . . . .
. . . omnibus un.[15] . . . . . .

15 Ed. Scal. *omnis un*.

NOTÆ

tur id esse dictum, ut caveremus a servis, quos certum est hostes nobis fuisse. Hoc proverbium arrogantissimum appellat Macrob. lib. I. Satur. et addit, 'non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi sumus.' *Ant. Aug.*

Quot servi tot hostes] Hos hiatus nemo opinor expleat, nisi qui meliorem codicem nanciscatur. Nihil juvant schedæ. Proverbium istud agnoscit Macrob. lib. I. Saturnal. Et arrogantissimum appellat additque: 'Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi sumus.' Cur autem existimaverit Sinnius Capito illud præpostere a multis enunciatum fuisse, et initio dictum *Quot hostes tot servi*, satis mirari non possum. Nam *Quot servi, tot hostes* rectum esse et antiquissimum nullus opinor dubitabit, qui meminerit antiquissimis illud temporibus usurpatum. Audi Prophetam Oz. cap. 7. *ἐχθροὶ πάντες ἀνδρὸς, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.* 'Hostes omnes hominis quicumque in domo ejus.' Idem usurpavit postea Servator noster, Matth. x. 36. *Καὶ ἐχθροὶ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.* 'Et hostes hominis domestici ejus.' *Dac.*

. . . me part . . . . . *re* .
gula se u .[16] . . . .
. . . saltus fixa. . . . . .
ferendum qui . . . .

16 Ead. ed. *gula sed u.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVI.

R PRO S[1] [a] litera sæpe antiqui posuerunt, ut majosibus, meliosibus, lasibus, fesiis, pro majoribus, melioribus, laribus, feriis. [PAUL.

R duobus [b] in compluribus orationibus, cum de actis disseritur etiam[2] præscribi solet, id est, rationum relatarum, quod iis tabulis docentur judices, quæ publice data atque accepta sint. [FEST.

Rabidus a rabie, qui morbus caninus est. [PAUL.

Rabidus [c] *a rabie dictus, qui morbus caninus est.* Catullus *de Berecynthia et Atti: Abit in quiete mo*lli rabidus *furor animi.*[3] [FEST.

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *S pro R.*—2 'Pro *de actis disseritur etiam*, Vet. cod. *de actis disserti cujus etiam*: unde viri docti, *de actis disseritur cujuspiam*. Forte legendum, *de actis queispiam*.' Dac.—3 Alii legunt, *rabidi furor animi*.

NOTÆ

[a] *R pro S*] De hujus literæ mutatione in S sæpe alibi dictum est. *Dac.*

[b] *R duobus*] R. R. actuum solennis apud Veteres nota, qua rationes relatas' significabant. *Idem.*

[c] *Rabidus*] Catullus in Atti: 'Abit in quiete molli rabidi furor animi.' Credo Festum legisse, *rabidus furor animi*. Ant. Aug.

Rabula[d] dicitur in multis intentus negotiis, paratusque ad radendum quid, auferendumque: vel quia est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. [PAUL.

Rabula dicitur in multis intentus[4] neg*otiis, paratusque ad ra*dendum quid, auferundum*que, vel est ita dictus* quia acrior sit in nego*tiis agendis, et quasi rabiosus.* [FEST.

Radere[e] *genas vetitum est in* lege 12. id est, unguib. *scindere.*

Rapi simulatur virgo[f] ex gremio matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur,[5] quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.

4 Ed. Scal. *intus.*—5 Vet. cod. *traditur.*

NOTÆ

[d] *Rabula*] Invenio in Glossis, 'Rabicula, δημαγωγός.' nescio an bene. *Jos. Scal.*

Rabula] Vel a *radendo*, quasi *radula*, vel a *rabie*. Infra tamen a *rava voce*, hoc est, *rauca*, Festus deduxit, sed multo melius a *rabie*. Quod et apud Nonium legas duobus locis. 'Rabulæ, litigiosi, a rabie dicti.' Item: 'Rabula a rabie dictus est, quem nunc advocatum, vel causarum patronum dicimus.' Nisi dicas cum Vossio esse a ῥάζω, latro. Ut a φάω, vel φάζω, fabula, sic a ῥάζω, rabula. Nam verius rabulam latrare dixeris quam loqui, quare et eorum facundia canina etiam dicta. *Dac.*

[e] *Radere*] Cicero lib. II. de Legibus refert in duodecim tabulis scriptum fuisse: 'Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.' Idem lib. II. Tuscul. 'Ejulatus ne mulieri quidem concessus est:' et hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Ex his verbis apparet Festum hic interpretari, quid sit radere genas in lege 12. tab. id est, unguibus genas ferire, et cruentare. *Ant. Aug.*

Radere] Quamvis vetitum esset lege 12. Tab. tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius in schedis: 'Varro dicit mulieres in exequiis, et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.' *Jos. Scal.*

Radere genas] Lex 12. Tabul. talis est: MULIERES GENAS NE RADUNTO: NEVE LESSUM FUNERIS ERGO HABENTO. Cic. II. de Leg. et II. Tuscul. Hinc Tibul. El. 1. lib. I. 'Tu manes ne læde meos, sed parce solutis Crinibus, et teneris, Delia, parce genis.' Plin. cap. 37. lib. XI. 'Infra oculos malæ homini tantum, quas prisci genas vocabant, 12. tabularum interdicto radi a fœminis eas vetante.' *Genas* Græci παρειάς. Quas in luctu lacerabant Artemidor. cap. 30. lib. I. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λωβῶνται τὰς παρειὰς οἱ ἄνθρωποι. i. 'Nam in luctibus homines lacerant genas.' Sed quamvis lege vetitum esset, tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius: 'Varro dicit mulieres in exequiis et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.' *Dac.*

[f] *Rapi simulatur virgo*] Inde Catull. de hymenæo: 'Qui rapis teneram ad virum virginem.' Item: 'Tu fero Ju-

Rapi[g] solet fax, qua prælucente nova nupta deducta est, ab utrisque[6] amicis, ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulcro comburendam curet, quo utroque mors propinqua alterius utrius[7] captari putatur.

Rasores fidicines dicti, quia videntur chordas ictu radere. [PAUL.

*Rasores fidicines antiqui appell*abant, *qui, ut ait Verrius, ita appellati vi*dentur, quia *radere ictu chordas videntur* artificio *quodam*. [FEST.

Rates vocant tigna[8] colligata, quæ per aquam aguntur, quo vocabulo interdum etiam naves significantur. [PAUL.

Rates[h] *vocantur tigna, inter se colligata,* quæ per [FEST.

6 Vet. lib. *utriusque*.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *alterutrius*.—8 Vet. lib. *ligna*.

NOTÆ

veni in manus Floridam ipse puellulam Matris e gremio suæ Dedis.' *Id.*

g *Rapi*] Aliam causam reddit Servius, qui adhuc latet in Bibliotheca Danielis nostri: FACES. Servius: 'quæ,' inquit, 'solent præire nubentes puellas, corneæ sane faces, quæ quasi diutissime luceant: quas rapiunt, tanquam vitæ præsidia. Namque his qui sunt potiti, diutius feruntur vixisse.' *Jos. Scal.*

Rapi solet fax] Aliam causam reddit Servius, cur *faces* raperentur: 'quæ,' inquit ille, 'solent,' &c. Vide 'facem.' Quod ait Festus, ea face combusta, si vir eam comburendam curaret, uxoris mortem significari, vel viri etiam, si eam uxor sub lecto viri ea nocte poneret, illud utique ab Historia Meleagri sumtum videtur, cujus vita e fatali quodam torre pendebat, ita ut tamdiu viveret ille, quamdiu torris incombustus servaretur. Sed eo in ignem conjecto sic et ipse pariter ureretur et evanesceret. Vid. Ovid. Metam. lib. VIII. fab. 4. in fine. *Dac.*

h *Rates*] *Rates vocant tigna colligata, quæ per aquam aguntur: quo vocabulo interdum etiam naves significantur. Afranius in Epistula: Vento perculsam ratem. item eo nomine significarunt etiam remos. Attius in Neoptolemo: atque ego repercutio ratibus mare. et alio loco: Sed jam propellunt rates salum.* Recte remos rates ait appellatos propter similitudinem. Nam remi super aquam sublati a remigibus eam speciem referunt. Propterea et ταρσοὶ a Græcis non solum rates, seu σχεδίαι, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ: 'Ratis, ταρσός.' Idem prope innuere videtur Varro libro sexto ad Ciceronem de Latino sermone: sed cum locus non solum corruptus, sed mancus sit, ut olim indicavimus, ita et restituemus, et supplebimus ex fragmentis Servianis, quæ sunt penes Danielem nostrum: "Ratis dicta navis longa propter remos: quod hi supra aquam

aquam agan*tur, quo quidem vocabulo* interdum etiam na*ves ipsæ significantur*. Afranius in Epistula . . . *vento per*culsam ratem: item *eodem nomine signi*ficarunt etiam re*mos, Attius in Neopto*lemo: atque ego reper*cutio ratibus mare*, et alio loco. Sed jam pro*pellunt cæruleum ra*tes salum.

Ratissima[i] quoque ab iis quæ rata dicimus: unde etiam rationes dictæ. Cato in Q. Thermum: erga rempublicam multa beneficia ratissima, atque gratissima.

Ratissima quoque ab iis, quæ dicimus rata: unde [PAUL. etiam rationes dictæ.

Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo, et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse.

Ratitum[k] *quadrantem* Tarqu*inius in libro quem in-* [FEST. *scripsit de*. . . . .

NOTÆ

sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, ubi plures mali, vel trabes sunt juncti, aqua ducuntur: hinc naviculæ cum remis ratianiæ dicuntur.' Ita Servius, quæ lectio prope manu nos ducit ad verba Festi interpretanda. Suspicor in verbis Varronis *ratianias* accipiendum pro illis, quas Gellius *ratiarias* vocat. Sic enim 'pedarium' et 'pedaneum,' 'extrarium' et 'extraneum,' et similia, utroque modo dicebant, ut alibi docuimus. Ita ut idem quoque sit *Ratianiæ* et *Ratiariæ*. Jos. Scal.

Rates vocant] Rates proprie quas vulgo dicimus *des traineaux*, sed recte remos rates ait appellatos propter similitudinem: nam remi super aquam sublati a remigibus eam speciem referunt: propterea et ταρσοὶ a Græcis non solum rates, seu naves, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ: 'ratis, ταρσός.' Idem prope innuere videtur Varro lib. VI. de L. L. prout ejus locum sic refert Servius I. Æneid. 'Varro ad Ciceronem, 'Ratis dicta navis longa propter remos: quod hi supra aquam sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, unde hoc translatum, ubi plures mali vel trabes juncti, aqua ducuntur. Hinc naviculæ cum remis ratianiæ dicuntur.' Ita Servius. Et optime Scaliger *ratianias* ratiarias interpretatur. Rates autem et naves dictas pueris notum est. Ponam tamen locum Martialis quia eget emendatione: is est ex Ep. 66. lib. IV. 'Nec mersa est pelago, nec finit ulla ratis.' Lege certissima emendatione: *Nec mersa est pelago, nec fluvio ulla ratis*. Dac.

[i] *Ratissima*] Hoc est, certissima, a *ratus*, certus, firmus, unde *ratio*, quod certa sit. *Idem*.

[k] *Ratitum*] In Festi verbis multa egent interpretatione. De Tarquinio et Oppio nihil habeo quod scribam. De Antonio possum referre, quod Plinius ait lib. XXXIII. cap. 9. 'Miscuit Antonius Triumvir ferrum argenteo denario, miscuit æri falsæ monetæ.' Vidend. idem Plin. cap.

et Oppius *Aurelius*, *dictum putat*, *quod* in eo et *triente ratis fuerit effigies*, ut navis in asse, *a qua quidem re appellatum* quoque ratitum *dicunt*. *Meminit trientis* ratiti Antonius, *qui ratitos ex hac causa dici* trientes putat, *quod ratis appellatio tertiæ partis* assis sit, quinæ *autem*, *aut alius partis nu*lla *sit*,[9] sed *secundum numerum*, *ut Sextans*: nec hac re *ratem dici solere*, *nisi de ter*na: ac legibus *Numæ*,[10] *unam ratem triente si*gnificat, quod hi *penderentur trientes*, *cum* ratio cum his putaretur, *quibus solvendæ res* essent.

9 Ed. Scal. '*in illa sit.*'—10 Ead. ed. *ac legionum unam.*

NOTÆ

8. ejusdem libri. *Ant. Aug.*

Ratitum] Infra: *Ratitum quadrantem signavit Tarquinius Rex*, *quem*. . . . . . . *et Opilius Aurelius dictum putant*, *quod in eo et triente ratis fuerit effigies*, *ut navis in asse*, *unde Lucilius quadrantem quoque ratitum vocat*, *cum ait*. . . .*quadranti*, *ratiti*. *Antonius ratitos dici trientes putat*, *quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit*, *quinæ aut alius partis nulla sic*, *sed secundum numerum*, *ut Sextans*: *nec hac re ratem dici nisi de terna*: *ac legib*. *Numæ unam ratem trientem significat*, *quod hi penderentur*, *cum ratio cum his putaretur*, *quibus solvendi essent*. Plinius ait signatum æs primum a Servio rege, hoc est, assem: unde classes ex censu assium ab eodem definitæ. Post illum videtur Tarquinius Superbus æris portiones signavisse, hoc est, assis portiones, trientes et quadrantes, quantum ex hoc loco conjicere possumus. Nam antea eadem æris non signati æstimatio, ut post signati idem pondus: unde in legibus Numæ ratem id valuisse nondum signato ære idem, quod postea signato, hoc est, tertiam partem æris. Locum Lucilii, quem non dubium est hic citari a Festo, supplevimus ex Varrone. Antonius est nobilis Grammaticus præceptor Ciceronis, cognomine Cnipho, quod Græcum est κνίπων, non enim intelligitur de illo Antonio, qui miscuit ferrum argenteo denario, quod video placuisse doctissimis viris: nisi pro *Antonius* malimus *Arterius*, quod valde placet. Præclara est et docta illius viri opinio, apud Veteres, etiam nondum signato ære, ratem significasse tertiam portionem æris: unde in legibus Numæ quod scriptum erat unam ratem, id significabat unum trientem: quod scilicet trientibus ratio putaretur, et trientes solverentur quibus solvenda res erat. Insignis sane hic est locus, quem si, ut alios, non iisdem Festi verbis reddidimus, at id sensisse auctorem nemo est, qui, si paulo mentis oculos adjiciat, clare ac perspicue id cernere non possit. *Jos. Scal.*

Ratitum quadrantem] Optime Scaliger pro *Oppius Aurelius* legebat *Opilius Aurelius*. Sed male idem pro *Tarquilius*, *Tarquinium regem* substituebat: Nam hic aperte *Tarquitium* grammaticum nominari fidem faciunt schedæ. Quod autem de quadrante ratito ex Tarquitio et Aurelio Festus refert, id omnino firmatur ex Plin.

Ratumena[1] porta a nomine ejus appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Etrusci[11] generis juvenis Veiis consternatis[12] equis excussus Romæ periit: qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenirent in Capitolium, conspectamque fictilium quadrigarum,[13] quæ erant in fastigio Jovis templi, quas faciendas locaverant Romani Veienti[14] cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt reciperatæ: quia in fornace adeo creverant,[m] ut eximi nequirent: idque prodigium portendere videbatur, in qua civitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.

11 Vet. cod. *Clarusci.*—12 Vet. cod. *vehis consternates.*—13 Legendum monet Scal. *in conspectum quadrigarum.* Dac. *conspectumque fictilium quadrigarum.*—14 Vet. cod. *Vegenti.*

NOTÆ

lib. XXXIII. cap. 3. 'Nota æris, hoc est, assis, fuit ex altera parte Janus geminus: ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates.' Quanquam Varro lib. IV. de L. L. quadrantem ratitum dictum tradidit, quod iis solveretur qui ratibus transibant. *Dac.*

[1] *Ratumena*] Lege, *in conspectum quadrigarum.* Festo non convenit cum Plutarcho in Publicola. Plutarchus postea redditas quadrigas fictiles ait. Festus antequam hæc acciderent, bello repetitas. *Jos. Scal.*

Ratumena porta] Ratumenna auriga fuit, qui cum in ludis Circensibus excussus fuisset, equi ejus cum corona et palma in Capitolium pervenerunt, sedemque ter lustrarunt. Ex quo factum est, ut porta per quam intraverant Ratumena diceretur. Solin. cap. 45. 'Excusso quoque auriga quem Ratumenam nominabant, relicto certamine, ad Capitolium quadriga prosiluit, nec ante substitit, quamlibet obviis occursibus impedita, quam Tarpeium Jovem terna dextratione lustraret.' Sed non video cur Solinus prætermiserit, quod in miraculo præcipuum, nempe ludicrum illud certamen Veiis actum fuisse, unde excusso auriga, qui postea Romæ periit, recta ad Capitolium quadriga pervenit: sane illud non prætermisit Plinius: 'Majus augurium apud priscos,' inquit, 'plebeiis Circensibus, excusso auriga, in Capitolium cucurrisse equos, ædemque ter lustrasse.' Deinde addit: 'Maximum vero eodem pervenisse a Veiis cum palma et corona, effuso Ratumenna qui ibi vicerat.' Ratumena porta eadem aliis nominibus 'Carmentalis,' 'Tarpeia,' 'Scelerata,' et 'Veientana dicta.' *Dac.*

[m] *Quia in fornace adeo creverant*] Idem narrat Plin. lib. XXVIII. cap. 2. In ostentis autem et somniis omnia majora et auctiora videre lætum ac prosperum judicant aruspices et oneirocritæ. E contra triste ostentum est, si qua res solito minor et tenuatior defectiorque apparet. Sic Perdiccæ uni ex Temenidis, cum apud regem Macedoniæ ovibus pascendis operam suam locasset, panis qui ejus nomine coquebatur, in furno

Ratumena porta a nomine cujusdam aurigæ sic [PAUL. appellata.

Ratus sum, significat putavi, item ratus, certus, et firmus.

Ratus sum,[n] significat putavi, sed alioqui pro fir- [FEST. mo, certo, ponitur ratus, et ratum. Ennius: Occiduntur, ubi[15 o] potitur ratus Romulus prædam: et Attius in Menalippo: Neque ratum est, quod dicas, neque quæ agitas, discendi est locus.

Rava vox rauca, et parum liquida, proxime canum [PAUL. latratum sonans: unde etiam causidicus pugnaciter loquens rabula.

Ravam[p] vocem *significat, ait Verrius,*[16] *raucam, et* [FEST. parum *liquidam, proxime canum latratum so*nantem, *unde etiam causidicus pugnaciter* loquens, *rabula appellabatur, ut est apud* Lucilium. . . . .

15 Vide Not. inf.—16 Ed. Scal. *significare ait Verrius:* et mox pro '*sonantem*,' '*sonus* autem.' Item: '*ubi si quid* poscamus (quod) *ad ravim poscamus prius, et alibi* expurga*bo hercle omnia ad raucam* ravim.'

NOTÆ

duplo major factus, regnum Macedoniæ attulit. E contra, 'Prænestinæ sortes extenuatæ,' apud Liv. pro malo ostento habitæ sunt. Liv. lib. XXII. 1. et lib. XXI. 62. Idem de somniis judicium apud veteres interpretes. Membrum aliquod aut aliud quodcumque per quietem solito majus et auctius visum læta significat: contractum et emaciatum contraria. Eodem pertinent septem opimæ vaccæ et septem macie defectæ quas e flumine ascendentes vidit Rex Ægyptius. Vide Artemidorum et alios scriptores oneirocriticon. Salmas. in exercit. Plin. *Idem.*

n *Ratus sum*] A *reor*, puto, existimo. Item *ratus*, certus, unde *ratissima*. Vide supra. *Idem.*

o *Occiduntur, ubi*] Legebat Scalig. *Occiduntur ibei, potitur ratu' Romulus prædam.* Sed melius in fragmentis, quæ ab Gul. Fornerio: *Occiduntur, ibus potitur ratu' Romulu' prædam.* Sequebatur: 'Dispertit. . . . . .' *Idem.*

p *Ravam*] Festus hic, et verbo 'Ravim,' duos versus Plauti refert, quos etiam Nonius adfert. Alter est in Aulul. 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius.' Alter in Cistellaria: 'Expurgabo Hercle omnia ad raucam ravim.' *Ant. Aug.*

Ravam vocem] Ravus proprie de colore dicitur, quem nos vulgo dicimus *roux ardent*, quasi rabidus, ravistellus et ravastellus, *un rousseau.* Inde ad alia quævis quæ flava essent et matura traducta est vox *ravus.* Sic 'frumenta rava,' id est, flava. Inde etiam ravis, et *rava vox*, vox rauca, cum scilicet ob nimiam siccitatem vox raucescit. Quæ hic laudabantur e Lucilio in ejus fragmentis hodie frustra quæras. *Dac.*

. . . . travi*lla*. . . . . .

. . . . . *ravist*elli, nisi *a ravi potius dictos volumus ut est apud P*lautum, qui *ait in Aulularia : ubi si quid* poscamus *ad ravim poscamus prius,* quod est ad raucitatem. Item *ali*bi expurga*bo hercle omnia ad raucam* ravim.

Ravi coloris appellantur, qui sunt inter flavos et cæsios, quos Plautus appellat ravistellos. Quis, inquit, hæc mulier, et ille ravistellus, qui venit? [PAUL.

Ravi[q] *coloris, ravistelli* appellant*ur a Plauto, qui sunt inter flavos et cæsios* ravo sub con. . . . . . quod genus homin*um pessimum est. Idem in Epidico :* sed quis hæc est *muliercula et ille ravistellus, qui* venit? [FEST.

Ravillæ[17] [r] **a ravis oculis, quemadmodum a cæsiis cæsullæ.** [PAUL.

Ravim[s] anti*qui pro raucitate dicebant.* Plautus : [FEST.

17 Ead. ed. *Raviliæ.* Vide infra.

NOTÆ

[q] *Ravi*] Plaut. in Epidico : 'Sed quis est hæc muliercula, et ille ravistellus qui venit?' Vide 'Gravastellus,' et inconstantiam Festi nota. *Ant. Aug.*

Ravi coloris] Nota hic homines ravi coloris pessimos omnium esse existimatos. Sic enim et apud nos vulgo audiunt. *Dac.*

[r] *Ravillæ*] Turnebus legit, *quemadmodum a colore fusco Sullæ.* Si nobis liceret, quotiescumque libet, omnia mutare, delere, pervertere, nemo esset, qui doctus eo nomine dici non posset. Quam enim hæc diversa sunt a vulgata scriptura! et tamen cur offenditur ea, quæ planissima est? Deinde vide quantum periclitaturus erat de existimatione sua, nisi æquiores lectores nactus esset, qui verba Plutarchi omnino contra se adduxit. Plutarchus ait dictum διὰ τὸ ἐρύθημα τραχὺ καὶ σποράδην ἀναμεμιγμένον τῇ λευκότητι. At in Festo ipse legit Sullas a fusco colore dictos. Quid? fuscus color idem est cum eo, qui ex rubro et albo mistus est? Dolet mihi magno viro imprudenti hoc excidisse. Præterea, non primo Sullæ cognomen hoc datum, erat enim ejus familiæ. At nos vulgatam lectionem, quia nihil mendi in se habet, sartam tectam in suo loco tueamur. *Ravillæ* autem non *Raviliæ* legendum, quod cognomen fuit L. Cassio Longino, qui cum Cn. Servilio Cæpione Censor fuit A. U. C. DXXVII. *Jos. Scal.*

[s] *Ravim*] Plaut. in Aulul. 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius, Quam quicquam detur.' Ille etiam versus refertur, de quo verbo 'Rava.' Citatur idem in Artemone,

Ubi si quid pos*camus ad ravim poscamus:* item, experjuravi[18] her*cle omnia ad raucam ravim*, in Artemone, et . . . . *Cæcilius* in Hypolimæo:[19] Prius *ad ravim poscaris quam placen*tem feceris

Ravim dicebant[t] pro raucitate: unde et verbum ravio, ravis.[20] [PAUL.

Raucos[u] appella*tos esse ait Verrius videri* ab ariditate, *sive a Similitudine quadam spi*carum aristæ, in spicis *namque flava fru*menta rava appell*ari Idem Verrius.*[1] [FEST.

REAPSE[x] est re ipsa. Pacuvius in Armorum judicio: Si non est ingratum reapse, quod[2] feci bene.

Recellere,[y] reclinare; et excellere, in altum extollere.

Recepticium[z] servum, Cato in suasione legis Voconiæ

18 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *expurgavi.*—19 Ead. ed. *et in Artemone et . . . . Cæcilius in Hypobolimæo.* Vid. Not. Dac.—20 Vet. lib. *ravias.*—1 Ed. Scal. *Idem Verrius docet.*—2 Ead. ed. *quid.*

NOTÆ

et Cæcilius in Hypobolimæo. *Ant. Aug.*

Ravim antiqui] Lege infra: *Item: expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.* Est enim idem locus Plauti, quem supra in 'Ravam vocem.' In versu Cæcilii, *Prius ad ravim procaris quam me placentem feceris.* Dac.

[t] *Ravim dicebant*] *Ravis*, raucitas, *ravio*, rauce loquor. Isidor. 'Ravit, rauce loquitur.' Lucilius: 'Rausuro tragicus qui carmina perdit Oreste.' *Scal.* Idem Plaut. 'Nego, et negando, si quid refert, ravio.' Ubi male alii *annuo*. Dac.

[u] *Raucos*] Raucos appellatos esse ait ab ariditate, vel a similitudine spicarum aristæ: in spicis enim frumenta, Rava appellari docet. Glossarium: 'Ravus, καρπός.' Vult fructum quemvis maturum Ravum vocari: Festus tantum frumenta in spicis. *Jos. Scal.*

Raucos] *Raucus* a *ravus c* addito, ut a 'parum,' 'parcus.' *Dac.*

[x] *Reapse*] Cicero I. Divinat. 'Formæ quæ reapse nullæ sunt, speciem autem offerunt.' *Idem.*

[y] *Recellere*] *Cello* quod a Græco κέλλω, κινῶ, moveo; unde *recello*, retro moveo, vel moveor, Reclino: Lucret. lib. VI. 'Inclinatur enim retroque recellit Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.' Apuleius: 'Nates recellere.' Eodem usus et Livius. *Excellere* autem, in altum extollere. Cato: 'Plerisque solet animus in rebus secundis excellere:' Subaudi *se*. A *recellere* deductum nostrum *reculer*. Idem.

[z] *Recepticium*] Hæc est Verrii opinio, quam reprehendit Gell. lib. XVII. cap. 6. *Ant. Aug.*

Recepticium servum] Marcus Cato Voconiam legem suadens, verbis hisce usus est: 'Principio nobis mulier magnam dotem attulit. Tum magnam recipit, quam in viri potestate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: postea, ubi irata facta

cum ait, significat, qui ob vitium redhibitus sit. Ubi irata facta est, servum recepticium sectari, atque flagitare virum jubet.

Recepticius servus est, qui ob vitium redhibitus est. [PAUL.

Receptus mos est, quem sua sponte civitas alienum adscivit. [FEST.

Recinium,[a] omne vestimentum quadratum. ii, qui duodecim interpretati sunt, esse dixerunt virilem togam,[3] qua mulieres utebantur, prætextam[4] clavo purpureo; unde reciniati mimi planipedes: quam rem diligenter exsequitur Santra libro secundo de antiquitate verborum.

Recinium, omne vestimentum quadratum: unde reciniati mimi.† [PAUL.

3 Vet. cod. *virtoga.*—4 Vet. cod. *prætextum.*

NOTÆ

est, servum receptitium sectari atque flagitare virum jubet.' Ubi pessime Verrius 'receptitium servum,' servum nihili, quique ob vitium redhibitus sit, interpretatus est. Receptitius enim servus est, servus proprius, quem cum pecunia reliqua mulier receperat, hoc est, exceperat, sibi reservaverat. *Recipere* enim excipere est. Plaut. 'Posticulum hoc recepit cum ædes vendidit.' Plura vide apud Gell. cap. 6. lib. XVII. *Dac.*

[a] *Recinium*] *Omne vestimentum quadratum,* inquit Fest. hoc est, vestimentum commune viris fœminisque, quod firmatur ex Servio lib. I. Æneid. 'Togas,' inquit, 'etiam fœminas habuisse Cycladum et recinii usus ostendit.' At in leg. 12. Tabul. *Recinium* est virilis toga qua mulieres utebantur, in luctu scilicet, contra quam Lycii, qui in luctu vestem muliebrem induebant. Verba legis 12. tab. hæc sunt ubi de sumtibus funerum: SUMTUM MINUITO. TRIA SI VOLET REICINIA, ET VINCULA PURPURÆ ET DECEM TIBICINES ADHIBETO, hoc PLUS NE FACITO. Ubi REICINIA, ET VINCULA PURPURÆ, nil aliud sunt quam 'Reicinia prætexta clavis purpureis,' quod recte apud Festum, 'Togam virilem prætextam clavo purpureo.' Ideo autem recinia virilia in luctu mulieres induebant, ut ea viris mortuis, ut mos erat, injicerent. Sic apud Virg. in Miseno: 'Purpureasque super vestes, velamina nota Injiciunt.' Sic itaque hic Pompeii locus sanus est. Extitere tamen qui eum ita legendo corrumperent: *Recinium omne vestimentum quadratum ii qui duodecim interpretati sunt esse dixerunt. Ver.* (hoc est *Verrius*) *togam qua mulieres, &c.* Vel sic... *esse dixerunt vel virilem togam.* A *rica* autem *ricinium,* et *i* in *e, recinium,* non vero a *reiciendo,* ut Varro et Servius rati sunt. Vide 'Rica.' *Idem.*

† *Unde reciniati mimi*] Hæc verba ad superiora habent anaphoram: 'dixe-

Reciperatio [b] est, cum inter civitates peregrinas lex convenit, ut res privatæ reddantur singulis, recuperenturque.

Reciperatio est, ut ait Gallus Ælius, cum inter [Fest. populum, et reges, nationesque, et civitates peregrinas lex convenit : quomodo per reciperatores reddantur res, reciperenturque, resque privatas inter se persequantur.

Recipie [5] [c] apud Catonem pro recipiam, ut alia ejusmodi complura.

Recipie, recipiam. [Paul.

Reciprocare pro ultro citroque poscere :[6] unde eque gremiis subjectare, ac figere.

Reciprocare [d] pro ultro citroque poscere usi sunt [Fest.

....

5 Vet. lib. apud Ursin. *Recipiem*, et ita legendum monet Scal.—6 'Ex l. m. post verbum *poscere* addendum *usi sunt antiqui, quia procare est poscere*.' Fulv. Ursin. Vid. Notas.

NOTÆ

runt virilem togam, unde,' &c. Et a Festo *virilem togam* non *ver. togam*, scriptum fuisse satis ostendunt. Riciniati autem Planipedes mimi Festo dicuntur qui Palliati in optimo Glossario : 'Palliati, στιχόλογοι,' qui carmina dicunt, nam mimorum proprium erat *dicere*. Ut tragœdorum 'canere,' 'cantare.' Palliatos etiam vocat Diomedes : 'Si quas tamen ex soccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant.' Sic 'Jovem palliatum' alicubi dixit Arnobius, quem alibi idem 'reciniatum' appellavit. Nimirum idem ricinium et pallium, ut infra pluribus ostendam in voce 'Rica.' *Idem.*

[b] *Reciperatio*] *Reciperatores*, vel, ut dixere postea, *recuperatores* primum dicti sunt qui inter Pop. Romanum et civitates peregrinas de rebus privatis reddendis recipiendisque cognoscebant. Et inde Recuperatores dicti sunt judices qui a Prætore in privatis controversiis, quacumque de re ageretur, dari consueverant. Plaut. Bacchid. act. II. sc. 3. 'Postquam prætor Recuperatores dedit.' Nunc vero ii Recuperatores 'judices delegati' dicti sunt. *Idem.*

[c] *Recipie*] Lege *Recipiem*, ut supra *Attingem* : ubi idem error erat. *Jos. Scal.*

[d] *Reciprocare*] Verba Pacuvii sunt mendosa. *Ant. Aug.*

Reciprocare] Contaminatissima sunt ista, neque χθὲς καὶ πρώην labes istæ huic loco insederunt. Video enim et Paulum illas adbreviatorem in suam epitomen contulisse : monstrum hominis, qui, quod non intelligebat, reliquerit : quod facile ac vulgo notum erat, id omne, tanquam inutiles ramos, reciderit. Igitur videamus, an ita scripserit Festus : *Pacuvius Teucro: Rapio, reciproco... pedem cito aut ultro citro restem. Reciprocare, sursum deque gremiis subjectare, ac adfligere*: nam sane in versu Plauti *reciprocare* nihil aliud quam susque deque gremio erecto aut depresso gestum ita componere, ut tolleno aut pilum Græ-

antiqui: quia procare est poscere. Pacuvius in Teucro: Rapido, reciproco, percito, augusto, citare, rectem, reciprocare unde eque gremiis subjectare, adfigere. Plautus in Astraba:[e] quasi tollenono aut pilum Græcum reciproces plana uta.

Reconductæ[f] fecerit,[7] et condere urbem, facere, ædificare; ut Cincius testatur in libro de verbis priscis.

Rectæ[g] appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant ominis causa: ita usurpata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur.

7 Ant. Aug. malit, *Reconderit, fecerit.* Scal. legit *Reconduit, refecerit.* Dac. conjicit *Reconderit, refecerit.*

NOTÆ

cum videatur: igitur illud Pacuvii *reciproco* Festus exponit, 'ultro citroque restitans pedem cito.' Fortasse continuandus versus Pacuvii: *rapio, reciproco, pedem cito ut ultro citro restem.* Vide Varronem, qui citat versus Accii: 'Tendens nervo Tela reciproca condita equino.' Sunt autem ex Philoctete Attii, auctore Servio in fragmentis. *Jos. Scal.*

Reciprocare] *Reprocare,* inserta syllaba *ci, reciprocare,* ut 'incitega' pro 'intega.' *Procare,* poscere. Varr. lib. VI. de L. L. 'Reciproca est, cum unde quid profectum, redit eo. Quod ab recipere Reciprocare fictum, aut quod poscere procare dictum.' *Dac.*

[e] *Plautus in Astraba*] Lege ut in Edit. *quasi Tolleno vel Pilum Græcum reciproces plana via:* id est, eas et redeas ita ut tolleno aut pilum Græcum videaris. Idque optime Fest. interpretatur 'sursum, deque gremiis subjectare, adfligere.' De tollenone vide suo loco. Pilum Græcum ligneum erat, quod in modum tollenonis altera parte depressum attollebatur, et mox demissum deprimebatur et subjectas fruges pinsebat. Hesiodus vocat *ὕπερον τρίπηχυν. Idem.*

[f] *Reconductæ*] Lego, *Reconduit, refecerit:* et certum est ita esse *reconduit* aut *reconduat,* ut 'creduit' et 'creduat.' *Jos. Scal.*

[g] *Rectæ*] Vide 'Regillis.' *Ant. Aug.*

Rectæ] Vide 'Regillis.' Plinius de Caia Cæcilia: 'Ea prima texuit rectam tunicam: quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.' Recta tunica describitur in Evangelio: *χιτὼν ἄῤῥαφος ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου.* Græci scriptores *ὀρθοστάδιον χιτῶνα* vocant. *Jos. Scal.*

Rectæ] Diminutivum *Regillæ;* his indutæ virgines, illis viri pridie nuptiarum diem cubitum ibant ominis causa. Vide in 'Regillis.' De *Rectis* Plin. 'Ea prima' (Caia Cæcilia) 'texuit rectam tunicam: quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.' Rectæ autem quod a stantibus et in altitudinem texantur, ut ait Festus: Isidorus, quod sursum versum texantur: nam 'sursum versum texere,' et 'in altitudinem texere' idem est, Græci dicunt *ἄνω ὑφαίνειν.* Et hæc vetus fuit texturæ ratio qua stantes texebant, et omnibus genti-

Rectæ appellantur vestimenta virilia, quæ a stantibus, et in altitudinem texuntur. [PAUL.

Recto fronte [h] ceteros sequi si norit. Cato in dissertatione consulatus. antiquæ consuetudinis fuit, ut cum ait Ennius quoque, a stirpe supremo: et Ilia dia nepos: et lupus fœta:[8] [i] et nulla metus:[k] et jam in commentariis sacrorum pontificalium frequenter est hic ovis, et hæc agnus, ac porcus, quæ non ut vitia, sed ut antiquam consuetudinem testantia debemus accipere. [FEST.

Redentruare [9] [l] dicitur in Saliorum exultationibus, cum

8 Alii legunt *femina*.—9 Vet. lib. *Redampiruare*.

NOTÆ

bus usitata, præterquam Ægyptiis qui deorsum versum texebant. Herodot. lib. II. ὑφαίνουσιν οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω, id est: 'Texunt quidem omnes alii sursum versus, et in altitudinem tramam trudentes. Ægyptii vero deorsum versus.' Apud ceteras gentes cum trama vel fila infra essent, in superioribus texebatur vestimentum, et sic trama semper pectine ad superiorem partem ducebatur et trudebatur, atque id sursum versus texere, vel in altitudinem, vocabant. Contrario modo Ægyptii, ex superioribus ubi erant fila, vel licia, ad inferiora procedebant, ubi vestimentum vel tela quæ texebatur inerat. Sed de arte textoria vide Doctissimi Salmasii librum de re vestiaria, et ejus notas ad Vopiscum. Nam ita rem omnem explicuit ut nihil supra addi possit. *Dac.*

[h] *Recto fronte*] Ennii versus a Nonio referuntur sic lib. I. 'Inde tuetur ibi lupus fœmina conspicit amneis:' et lib. V. 'Nomine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo:' et incerto libro: 'Ilia dia nepos, quas ærumnas tetulisti:' item: 'Ni metus ulla tenet teneri virtute quiescunt:' et alibi: 'Vivam, an moriar, nulla in me est metus.' Quintil. lib. I. cap. 10. 'Quanquam Varro in eo libro, quo initia Romanæ urbis enarrat, lupum fœminam dicit, Ennium, Pictoremque Fabium secutus.' Vide ante 'Stiricidium,' et 'Specus,' et 'Spicum,' et 'Metus.' *Ant. Aug.*

Recto fronte] Genera nominum pleraque erant ambigua et duplicia. Sic Veteribus utroque genere enuntiabantur 'Deus,' 'frons,' 'stirps,' 'metus,' 'agnus,' 'lupus,' 'porcus,' 'amnis,' 'alvus,' &c. *Dac.*

[i] *Lupus fœta*] Lege ut al. *lupus femina*. 'Endotuetur ibi lupus fœmina.' *Idem.*

[k] *Nulla metus*] Vide in 'metus.' *Id.*

[l] *Redantruare*] Pacuvii versus ex Nonio sunt, ex fabula Chryse. *Ant. Aug.*

Redantruare] Lege: *Redamptruare dicitur, in Saliorum exultationibus, cum præsul amptruavit, quod est, motus edidit, et referuntur invicem iidem motus. Lucilius: Præsul ut amptruat, inde et volgu' redamptruat olli. Pacuvius:... promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redamptru-*

præsul ampiruavit, quod est motus edidit, ei [10] referuntur invicem iidem motus. Lucilius: præsul ut ampiruet, inde vulgus redemplavit.[11] At Pacuvius: promerenda [12] gratia Simul, cum videam Graios nihil mediocriter Redentruare [13] opibusque summis persequi.

Redarguisse [14] [m] per E literam Scipio Africanus Paulli filius dicitur enuntiasse, ut idem etiam pertisum: cujus meminit Lucilius, cum ait: quo facetior videare, et scire plusquam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt,[15] nam genus.

Redemptitavere [n] item, ut clamitavere, Cato (idem) in ea,

10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et*.—11 Id. ibid. *redantruavit* pro *redamplavit;* quod in textu.—12 Vet. cod. *proœrenda*.—13 Vet. cod. *Redamptruare*. Ed. Scal. *Redantruare*. Vir doct. conj. *Redampiruare*. Vide infra.—14 Scal. et Dac. legendum monent *Redarguesse*.—15 Vet. cod. *ferum*.

NOTÆ

are, opibusque summis persequi. Secuti sumus veterem scripturam *amptruare*, pro *antruare*, ut 'temptare' pro 'tentare,' 'sumptus' pro 'sumtus,' et similia. Quædam de *amburvare* olim diximus: sed quæ non sint præferenda huic conjecturæ: nam verum est a *trua* dictum *amtruare*: hoc est, circum volvere, ut cum trua olla circum movetur. *Jos. Scal.*

Redentruare] Locum integrum ex emendatione Scaligeri ita legito: *Redamptruare dicitur in Saliorum exultationibus, cum præsul amptruavit, quod est, motus edidit, et referuntur invicem iidem motus. Lucillius: Præsul ut amptruat, inde et volgu' redamptruat olli. Pacuvius:... promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redamptruare, opibusque summis persequi.* *Amptruare* autem antiqua scriptura pro *antruare*, ut 'temptare' pro 'tentare,' 'sumptus' pro 'sumtus,' et similia. Et pro *antruare* dicebant *andruare* et *redandruare*. Non. 'redandruare, redire: Lucil. lib. IX. 'ut vulgu' redandruet inde.' Pacuvius Chryse, 'Græcos nihil mediocriter Redandruare.'' Ubi verba Lucilii paulo aliter quam apud Nostrum concepta sunt. Ita ut P. Merula propius ad veterem scripturam videatur accedere, qui legit: 'Præsul ut amptruet hinc, et vulgu' redamptruet inde.' *Præsultorem* intellige, ut apud Nonium in voce 'Ludius:' 'Quod ludis pueri præsules essent glabri ac depiles propter ætatem, quos antiqui Romani Ludios appellabant.' *Dac.*

[m] *Redarguisse*] Ipsa verba Festi indicant legendum *Redarguesse*. Lucilii vero Trochaici ita gradiuntur: *Quo facetior videare, et scire plus quam ceteri, Pertisum hominem, non pertesum, dicere fortunam, genus.* Quo, inquit, facetior videare, P. Scipio, dicis, homo pertisus est fortunam, pertisus est genus, non pertesus. *Jos. Scal.*

[n] *Redemptitavere*] A *redimo*, *redempto*, unde *redemptito*. Quo etiam usus est Plaut. 'Redemptitavere ad unum captos.' *Dac.*

qua egit de signis, et tabulis, honorem temptavere ait, malefacta [16] benefactis non redemptitavere.

Redemptitavere, ut domitavere. [PAUL.

Redemptores [o] proprie atque antiqua consuetudine dicebantur, qui cum quid publice faciendum, aut præbendum conduxerant,[17] effecerantque, tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus emere pro accipere ponebatur. At ii nunc dicuntur redemptores, qui quid conduxerunt præbendum utendumque. [FEST.

Redhostire,[p] referre gratiam. Nævius [18] in Lupo:[q] vel Veiens regem salutat jube [19] Albanum milium [20] comitem senem sapientem contra redhostis Menalus. Et Attius in Amphitryone: Cedo ecquid te redhostitum,[r]

16 Vet. cod. *L. efacta.*—17 Vet. cod. *condixerant.*—18 Vet. cod. *Nævius.* —19 Id. *salutant jubæ.*—20 Id. *mulium.*

NOTÆ

[o] *Redemptores*] Proprie qui certo pretio opus aliquod faciendum conducant. Vulgo vocamus *des entrepreneurs.* Optime exponunt Glossæ ἐργόλαβοι. Sed postea *redemtores* dicti quicumque aliquid utendum locant. *Idem.*

[p] *Redhostire*] Attii versus mendosus est: et a Nonio Marcello corruptissime is quoque refertur: 'Quid hic redhostit viam cometet obiet facilius.' *Ant. Aug.*

Redhostire] *Nævius in Ludo: Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus. Et Attius Amphitruone: Cedo ecquid te redhostit, cum ea seni Objectet facilius? Ennius in Cresphonte: Audi, atque auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris Lytris: Quem mea cominus machæra atque hasta hostivit emanu. Emanu* pro *Eminus.* Atque ita hæc deplorata in integrum fortassis restituta sunt. In versu Nævii 'Jubeo Albanum Amulium' idem est, ac in Andria, 'Jubeo Chremetem.' *Jos. Scal.*

Redhostire] Par pari referre, nam *hostire* est *æquare.* Plaut. Asin. act. II. sc. 2. 'Quin promitto, inquam, hostire contra, ut merueris.' Inde *hostimentum*, quod vide suo loco. *Dac.*

[q] *Nævius in Lupo*] Lege ex Scal. *Nævius in Ludo: Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus.* 'Jubeo Albanum Amulium,' idem est ac in Andria, 'Jubeo Chremetem.' *Idem.*

[r] *Cedo ecquid te redhostitum*] Contaminatissima sunt ista. Neque saniora apud Nonium, ubi sic leguntur: 'Quid hic redhostit viam? comitem obiet facilius.' Vel, *comitet optet facilius.* Legebat Scaliger, *Cedo ecquid te redhostit cum ea seni objectet facilius.* Sed propius ad veterem scripturam si legas: *Cedo ecquid hic redhostit viam? quo me temptet facilius.* Nam plane gemina sunt Plautinis istis in Amphit. 'Nam quid revortitur Qui dudum properare aiebat?

cum meassem[1] objectet facilius. Nam et hostire pro æquare posuerunt. Ennius in Chresphonte: audis atque[s] auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris lytris:[2] Quæ mea cominus machæra, atque hasta hospius[3] manu. Et Pacuvius in Teucro: nisi coërceo protervitates[t] atque hostio ferociam.

Redhostire est gratiam referre: nam et hostire pro [PAUL. æquare posuerunt.

Redibitur tum id[u] proprie dicitur quod redditum [FEST. est, improbatumque, et[5] qui dedit, idemque rursus coactus est habere id, quod ante habuit.

Rediculi fanum[x] extra portam Capenam fuit, quia [PAUL. accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit quibusdam perterritus visis.

1 Id. *cum eassem.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *cum ea se oblectet.*—2 Vet. cod. *in nectoris lyrisque.*—3 Vir doct. conj. *hostiris.* Vide Notas.—4 Dac. legendum monet *Redhibitum id proprie.*—5 Vir doct. conj. *ei.*

NOTÆ

an ille me tentat sciens?' Eleganter Accius *redhostire viam* dixit *viam iterare.* Nam *redhostire* nihil aliud est quam iterare quod hostitum fuerat. *Idem.*

[s] *Audis atque*] Lege: *Audi, atque auditis hostimentum adjungito.* Idem.

[t] *Nisi coërceo protervitates*] Hunc Pacuvii versum laudat etiam Nonius in 'hostire,' quod interpretatur 'comprimere,' 'retundere.' Sed apud illum legitur: *Nisi coërcuero protervitatem.* Melius ex utrisque: *Nisi coërceo protervitatem atque hostio ferociam.* Idem.

[u] *Redhibitur tum id*] Lege, *Redhibitum id proprie dicitur, &c.* Redhibere rem venditam venditor dicitur, cum reddendo pretium, eam recipit cujus vitia in venditione non prodidit. Plaut. Mercatore: 'C. Quid si reddatur illi unde emta est? D. Minime gentium. C. dixit se redhibere si non placeat.' Hinc 'redhibitoria actio' quæ emtori adversus venditorem datur, ut mancipium redhibeat, id est, recipiat, pretiumque acceptum restituat. *Redhibere* igitur a *re*, id est, iterum, et *habere*, quia venditor iterum habeat, &c. Inde Gloss. 'redibitio, ἀνταπόδοσις,' 'redigit, ἀναλαμβάνει.' lege *redhibit.* Idem.

[x] *Rediculi fanum*] Secundo bello Punico, cum Hannibal noctu ob Romam legiones duceret, tantus terror ex quibusdam terriculamentis eum invasit, ut inde re infecta pedem retulerit: quo facto fanum ibi consecratum, et ab eventu *rediculum* appellatum. Deum vero cui hoc fanum consecratum fuit *Tutanum* appellarunt. Varr. in Satyra quam inscripserat 'Hercules tuam fidem:' 'Noctu Annibalis cum fugavi exercitum, Tutanus hoc, Tutanu' Romæ nuncupor, Hoc propter, omnes, qui laborant, invocant.' *Idem.*

Rediculi fanum extra portam Capenam Cornificius [FEST. *ait fuisse, qui rediculus* propterea appel*latus est quia accedens ad* urbem Hannibal *ex eo loco redierit, quibusdam* visis perterritus.

Redimiculum [y] vocant mulieres catellam, qua [PAUL. maxime utuntur ornatus causa.

Redinunt, redeunt.

Redinunt significat [z] *redeunt.* Ennius. . . . [FEST.
. . . . *re*dinunt in *patriam*. . . .
. . . . eunt feri. . . . .

Rediviam [a] quidam, alii reluvium appellant, cum circa unguis cutis se resolvit, quia luere [6] est solvere. Titinius in Setina: lassitudo conservum, rediviæ flagri. Et Livius:[7] scabra in legendo rediviosave offendens.

6 Vet. cod. *tuere*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *duere*.—7 Scal. et Dac. legendum monent *Lævius*.

NOTÆ

y *Redimiculum*] Καθετὴρ, ἀνάδεσμος. Glossæ. *Jos. Scal.*

Redimiculum] Gloss. *redimicula, ἀναδέματα, καθετῆρες.* Ovid. 'Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.' *Dac.*

z *Redinunt, significat*] Scripsisse Festum puto: *Redinunt significat redeunt. Ennius in annalibus* . . . . . *redinunt in patriam. Idem etiam prodinunt pro prodeunt, ferinunt, feriunt.* Vide supra in 'prodinunt.' *Idem.*

a *Rediviam*] Verba Titinii mendis non carent. *Ant. Aug.*

Rediviam] *Lævius* non *Livius* legendum. Sæpe citatur *Livius*, et *Nævius*, cum sit *Lævius*, qui scripsit Erotopægnia, item poëma Io: ex quo est iste Scazon: 'Scabra in legendo rediviosave offendens.' Nam ex eodem poëmate de Io scribit: 'Seseque in alta maria præcipitem misit Inops, et ægra sanitatis Herois.' De hoc Lævio multa diximus ad Ausonium. *Jos. Scal.*

Rediviam] Turnebus legebat *reduviam*. Sed meminisse eum oportuit *l* mutari sæpe in *d*; quare sic optime *Redivia*, vel *Reduvia*, pro *reluvia*, a *reluendo*, quia cutis se circa ungues reluit. Gloss. 'reduvia, παρονυχίς.' Plin. 'Lana succida redivias sanat.' De pelle etiam dicitur cum se flagris resolvit, ut in illo Titinii veteris Comici: 'Lassitudo conservum, reduviæ flagri.' Inde *Reduviosus* pro aspero et hiante. Ut in Scazonte isto: 'Scabra in legendo rediviosave offendens.' Cujus auctor male apud Nostrum citatur. Legendum enim, ut optime monuit Scal. *Lævius* non *Livius*. Iste *Lævius* scripserat Erotopægnia, item poëma Io: ex quo poëmate superior Scazon adductus est. Inde etiam 'reduvias escarum' dixit Solinus, pro cibi reliquiis, sive minutiis escarum. *Dac.*

Redivia sive reluvium [8] dicitur, cum circa ungues [PAUL. cutis se solvit: quia reluere [9] est solvere.

Redivivum est ex vetusto renovatum.

Redivivum [b] est ex vetusto renovatum. Cicero [FEST. libro primo [10] in Verrem: utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo.

Referri [c] diem prodictam, id est, anteferri, religiosum est, ut ait Veranius in eo, qui est auspiciorum de comitiis, idque exemplo comprobat L. Julii, et P. Licinii Censorum, qui id fecerunt sine ullo decreto augurum, et ob id lustrum parum felix fuerit.

Refert [d] cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum rei fert dativo scilicet, non ablativo casu, sed esse jam usu possessum.

8 Vet. lib. *redivium*.—9 Vet. lib. *duere*.—10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *tertio*.

NOTÆ

[b] *Redivivum*] Cicero in Prætura urbana, qui liber est tertius Verrinar. sed primus eorum, quos conscripsit, non vero egit. *Ant. Aug.*

Redivivum] De iis proprie dicitur quæ post interitum redeunt, sed per metaphoram de ædificiis etiam usurpatur. Ut in illo Ciceronis, 'Utrum existimatis,' &c. Qui locus est ex lib. III. Verrinar. sed ex primo eorum quos conscripsit, non vero egit Cicero. Vid. 'Repagula.' *Dac.*

[c] *Referri*] Livius hoc dicit 'præferre diem:' oppositum τῷ 'Prodicere diem.' *Jos. Scal.*

Referri diem prodictam] 'Referre diem,' ut Livius, 'præferre diem,' vulgo est, *anticiper le jour*. L. XXXIV. de Receptis: 'Arbiter ita sumtus, ut diem proferre possit, tamen referre non potest.' Infra censores nominantur L. Julius et P. Licinius. Nempe L. Julius Cæsar et P. Licinius Crassus, quos censores fuisse an. ab U. C. 664. fidem faciunt tabulæ cap. *Dac.*

[d] *Refert*] Super hoc verbo magnæ semper inter Grammaticos lites fuere. Omnes quidem *refert* impersonale verbum esse dixerunt; sed alii a *re*, ablativo nominis *res*, et *fert*; alii, ut Verrius, a dativo *rei fert*; alii denique quasi *res fert*. Quo nomine omnes merito deridendi. Primum quidem verba impersonalia in Grammatica monstrum esse quivis sanus agnoscet, nam illa, 'accedit,' 'contingit,' 'liquet,' 'evenit,' 'licet,' 'pluit,' 'fulminat,' 'luciscit,' 'miseret,' 'tædet,' 'pudet,' 'piget,' 'pœnitet,' &c. vel nominativum, vel verbum infinitum, vel totam orationem pro supposito semper habent. Ut non ita pridem Franciscus Sanctius, homo Hispanus, in Minerva sua apertissime demonstravit. Sic verbum *refert*, aut potius *refero*, semper activum, et idem

Refriva [e] faba [11] dicitur, ut [12] ait Cincius quoque, quæ ad sacrificium referri solet donum ex segete auspicii causa, quasi revocent [13] fruges, ut domum datantes revirtico [14] ad rem divinam faciendam. Ælius dubitat, an ea sit, quæ prolata in segetem, domum referatur, an quæ refrigatur, quod est torreatur: sed opinionem Cincii adjuvat, quod in sacrificiis publicis, cum puls fabata diis datur, nominatur refriva.

Refriva dicebant, quæ [15] ex segete causa auspicii domum ad sacrificium referebant. [PAUL.

Refutare,[f] redarguere, compositum a fando versa A litera in V.

Refutare [f] *significat redarguere* Pacuvius in Hermi- [FEST.

11 Vet. cod. *fabra.*—12 Vet. cod. *via.*—13 Vet. cod. *revocant.*—14 Ed. Scal. *tevertico.*—15 Vet. lib. *Refrivam dicebant, quam.*

NOTÆ

est quod 'importo,' 'reperto,' id quod exemplis clarius patebit. Plin. lib. VII. cap. 6. 'Incessus in gravida refert.' Idem lib. II. cap. 51. 'Multum tamen in his refert et locorum natura.' Lucret. lib. IV. 'Usque adeo magni refert studium atque voluntas.' Plaut. Pers. IV. 4. 'Nunc ad illud venies, quod refert tua.' Idem Trucul. II. 4. 'Quod rei id te assimilare retulit.' Unde apparet vere activum verbum esse, et errare Grammaticos cum dicunt 'mea,' 'tua,' 'sua,' esse ablativos fœmininos, quæ vere sunt accusativi. Quod et olim Donato suboluerat, qui, etsi non omnino verbi naturam est assecutus, tamen contra Grammaticos 'mea,' 'tua,' 'sua,' accusativos esse, non ablativos, indicavit ad illud Terent. Phorm. 'Quid tua, malum, id refert?' ubi ille: 'Et quare quomodo dicatur quid mea, quid tua? an deest ad, ut sit, ad mea, ad tua?' *Idem.*

[e] *Refriva*] Locus valde mendosus (*ut domum datantes tevirtico*) cui quid substituam non habeo. *Ant. Aug.*

Refriva] *Refriva faba dicitur, ut ait Cincius, quæ ad sacrificium referri solet domum ex segete, auspicii causa, quasi revocet fruges domum: data enim est et tritico: ad rem divinam faciendam.* Non solum, inquit, data est *faba refriva* suo generi, sed et reliquis frugibus et tritico. Plinius: 'Fabam utique e frugibus referre mos est auspicii causa, quæ ideo Refriva appellatur.' Pliniani libri habent *refrinam* male per *n*, non per *u*. 'Referivus,' 'referititius:' 'Conditivus,' 'condititius,' et similia. Hæc autem res divina fiebat Kalendis Juniis: unde dictæ sunt Kalendæ fabariæ: quia hoc mense adultæ fabæ divinis rebus adhiberentur. Auctor Macrobius. Eodemque die pulte fabaria et larido Carnæ deæ res divina fiebat. Neque aliud intelligitur in fine horum Festi verborum, 'cum puls fabata diis datur,' &c. *Jos. Scal.*

[f] *Refutare*] In Festi verbis erat

ona. . . . .

. quas gloria et. . . . .

. rietas humanum.

compositum a fando versa a litera in V, *ut item in cludo factum est, a quo* recludere.

Regale est dignum rege. [PAUL.

. . . . gnum Rege.[g] [FEST.

Regalia[h] exta appellantur, quæ potentibus insperatum honorem pollicentur; privatis et humilioribus hereditates; filio familiæ dominationem.

Regia,[i] domus, ubi rex habitat. [PAUL.

† . . . . . aliquo regiæ fe.[k] . . [FEST.

Reglescit[16][l] cum dixit *Plautus, significat crescit, hoc* versu: vix super*sum dolori, qui in dies va*e misero mihi, ac *per-*

16 Vide Not.

NOTÆ

Pacuvii exemplum: et quod *a* in *u* verteretur, ostendebatur: cum a *claudo, recludere* sit compositum. Sed hic *a* tollitur, non mutatur: vel non sola mutatur sed *au* in *u* longum vertitur. *Ant. Aug.*

Refutare] Citabat exemplum Pacuvii in Hermiona. Addebat, in *Refutare a* in *u* mutatum: dictum enim esse a *fando:* proinde ac in *cludo, a* in *u* mutatum est. Sed ista sunt Grammatica, id est, inepta. Primum obliviscitur simplex esse *Futare* supra dictum a Catone. Deinde ignorat esse deductum ab ollis, quæ cum ferventes paulo plus exuberant, solent futo vase ad hoc apto inversa aqua compesci: quod dicitur *futare,* et *confutare ollam.* Titinius Setina: 'Coquos ahenum, quando fervit, paulla confutat trua.' De *futo vase* et supra diximus, et Varro meminit, et nos ad Varronem quædam olim. *Jos. Scal.*

g . . . . *gnum rege*] Lege, *Regale ait Verrius dignum rege.* Nihil amplius deest. *Dac.*

h *Regalia*] Quæcumque enim luculenta et læta essent, *regalia* dicebant. *Idem.*

i *Regia*] Τὸ βασίλειον. Urbes etiam, ubi aulæ regum, dictæ *regiæ:* ut Plinius et Mela oppidum Jol 'Jubæ regiam' vocant. *Idem.*

k . . . . . *aliquo regiæ fe.*] Odoratus sum hoc fragmentum divulsum esse ex capite, 'Regiæ feriæ,' cujus ultima verba male hic hæserunt. Locum adi infra. *Idem.*

l *Reglescit, &c.*] Scribe: *Reglescit cum dixit Plautus, significat Crescit, in illo versu: Nihil superest: ve misero mihi! ac reglescit dolor: unde etiam Glires, &c. Reglescit* ergo, pro *Regliscit.* Jos. Scal.

Reglescit] Pro *regliscit.* Vide 'gliscit.' *Dac.*

dito reglescit magis magisque: inde etiam glires dicti videntur,[m] quibus corpus pinguitudine [17] adcrescit.

Reglescit apud Plautum significat crescit. [PAUL.

Regifugium [n] sacrum dicebant, quo die Rex Tarquinius fugerit e Roma.[18]

17 Ed. Scal. *pinguedine.*—18 Ead. ed. *fugerit Roma.*

NOTÆ

[m] *Inde etiam glires dicti videntur*] Fallitur Festus, *Glis* enim est a Græco ἔλειος. Addito gamma, γέλειος, unde *gleios*, *gleis*, *glis*. Græci *glirem* ἔλειον μῦν appellarunt, quasi 'arboreum murem,' nam in sylvis degit, et inter arbores semper oberrat, et in iisdem sedes et cubilia habet hiemis tempore, cum perpetuo dormit. Ἕλη Hesychio σύνδενδροι τόποι. Varro apud Sosipatrum: 'in mea sylva glis est nullus.' Apud Martialem lib. III. Ep. 58. sic interpungendum. 'Metamque lactis: Sassinate de sylva Somniculosos ille porrigit glires.' Hunc glirem etiam μυοξὸν Græci vocarunt. Gloss. 'μυοξὸς, glis.' Hodie *voxum* vel *voxosum* appellitant, voce ex *muoxus* detorta. Salmas. in Solin. *Idem.*

[n] *Regifugium*] 6. Kal. Mart. Regifugium fuisse, ex Fastis, et Ovidio lib. II. Fast. constat. Macrobius tamen lib. I. Satur. refert quosdam existimasse Junium mensem dici, quod M. Junius Brutus exactis regibus Carnæ deæ sacrum in Cœlio monte fecisset. Cetera verba Festi non assequimur, præter ea, quæ Paulus notat. In fastis autem hic dies est totus nefastus. Videntur etiam nonnulla hic ad alia verba pertinere. *Ant. Aug.*

Regifugium] Agebatur de Regifugio, quod 6. Kal. Martias in Fastis notatum erat, usque ad illa, . . . *truria*, Mox aliud caput: 'Regifugium dies Kal. Juniis in Fastis et notari et legi debet cum NP, quod ille dies sit e nefasto fastus.' Ex quibus apparet Festo aut Verrio displicuisse vulgatam lectionem Fastorum, quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet, et Kalendarium marmoreum ita habet per N. non per NP. *Jos. Scal.*

Regifugium] Ait Festus regifugium quod notatur in Fast. 6. Kal. Martias de Tarquinii fuga non esse intelligendum, sed de regis sacrorum fuga e comitio. Alterum vero regifugium quod Kalendis Juniis, vel, ut in veteri Kalendario, 9. Kalend. Jun. notatur, de Tarquinii regis fuga. Quam opinionem secutus Macrobius, qui Tarquinii fugam ad Kalendas Junias refert. Contra vero Ovid. lib. II. Fast. Tarquinii regis fugam ad 6. Kalendas Martias: 'Nunc dicenda mihi regis fuga; traxit ab illa Quintus ab extremo nomina mense dies.' At regis sacrorum e comitio fugam ad 9. Kalendas Junias. Vide supra, 'Quando Rex comitiavit fas.' In fine addit Festus Regifugium Kalendis Juniis legi debere cum nota NP non N tantum. Unde patet Festo vel Verrio displicuisse vulgatam lectionem fastorum quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet. Et Kalendarium

Regifugium dies notatur in fastis VI. Kal. *Martias, ut* [Fest. *ait Verrius, ita dic*tus, quia *eo die rex Tarquinius Roma fugerit,* quod fal*sum esse arguit Cincius in libro fastorum* et Tul*lius de feriis qui Saliares Virgines* et Salios *adesse dicunt regi sacrorum cum facit sacri*ficium in *Comitio, quo facto statim fugit, quod verum cogn*overit *esse, qui legerit fastis dies tales, qu*ales not*antur sic : Q. REX. C. F. id est, qu*ando Rex *comitiavit, fas : id est, ad comitium it*at : his *enim tantum feriis Regi sacrorum in Comitium,* nec in *aliis, ire licet, qui mos videtur ascitus ex* Etruria. *Regifugium, item dies notatur in fastis* Kal. Juniis, *qui dies, quia* totus, *nefastus non est,* legi debet cum *nota NP, non N, quod ille dies sit e* nefasto fastus.

Regia dicta,[o] *vel quod sacrorum causa tanquam* in fanum a Pon*tifice convocati in eam convenirent :* aut quod in ea sac*ra a rege sacrificulo erant sol*ita usurpari.

Regiæ feriæ[p] *dictæ videntur,* quæ fiunt fori con*ventus, et nun-*

NOTÆ

marmoreum ita habet per N, non per NP. Porro mendose citatur hic *Tullius de Feriis* pro *Julius de Feriis*, qui citatur a Macrobio in Saturnalibus. *Dac.*

[o] *Regia dicta*] Regia sacrorum, quod in fanum a Pontifice convocati conveniant : quod in ea sacra a Rege sunt solita usurpari. Regem autem intellige Regem sacrorum. Prima verba interpretanda sunt, ac si Festus dixisset : Regia sacrorum est fanum, in quod a Pontifice convocati conveniant. Ita sæpe loquitur Varro. Sic supra : ‘ Navia ex uno ligno exculpto, ut navis, quo utuntur alveo in vindemia.’ Dicendum enim erat : *Navia, alveus ex uno ligno exculpto, quo utuntur in vindemia.* Quæ sequuntur, videntur dicta de Regio Lepidi, quod nundinæ, forum, conventus agerentur in ea civitate, videri dictum a majestate. Quod et confirmat Strabo, qui non de hoc Regio Galliæ Cisalpinæ, sed de Regio Fretensi loquens ita scribit : *πλὴν εἴτε διὰ ταύτην αἰτίαν (διὰ τὸ ῥαγῆναι) τοὔνομα τῇ πόλει γέγονεν, εἴτε διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πόλεως, ὡς ἂν βασίλειον τῇ Λατίνῃ φωνῇ προσαγορευσάντων τῶν Σαυνιτῶν*, &c. A majestate ergo Festus Regium Lepidi, ut *διὰ τὴν ἐπιφάνειαν* Strabo Regium Samnitum, seu Brutiorum. Quæ supersunt, ego non intelligo, neque videntur huc pertinuisse. *Jos. Scal.*

Regia dicta] Ait Festus *regiam* dictam, vel quod in eam populus conveniret a Pontifice convocatus, qui Pontifex regia erat majestate ; vel dictam *regiam* a Rege sacrificulo, qui ibi sacra faciebat. Quod et sentit Varro lib. v. ‘ Dies Agonales,’ inquit, ‘ per quos Rex in Regia arietem immolat,’ &c. *Dac.*

[p] *Regiæ feriæ*] Lege infra : *Sed non semper ob hanc unam causam tantum quia homini talis majestatis cura datur, sed etiam cum, &c.* Ait Festus Regias

dinarum causa in civitate, aliquem *per sacerdotem, qui sit regia ma*jestate: sed non *semper ob hanc vitam causam*[19] *tant*um, qui homini talis *majestatis cura datur, etiam, cum expiatio* ictus fulguris fit, *aut in procurando portento simili quo regiæ feriæ etiam solitæ sunt.*

Regillis,[q] tunicis albis, et reticulis luteis utrisque actis[20] textis sursum versum a stantibus pridie nuptiarum diem virginis[1] indutæ cubitum ibant ominis causa, ut etiam in togis virilibus dandis observari solet.

Regimen[r] pro regimento usurpant poëtæ. Ennius libro sexto decimo: Primus senex Bradyn (in) regimen, bellique peritus.

Regium[s] est *quod est, aut fuit regis,* ut servus *regius, et domus regia, qualis est* Numæ Pompilii, *at regale facinus, quod est di*gnum Rege.

Romanos[t] *in libro* XI. *Græcos* appellat Enni*us, cum ait: Contendunt Græ*cos Graii memo*rare solent sos, Quod Græca*

19 Ead. ed. *ob hanc unam causam.*—20 Ead. ed. *utrisque .. ctis.* Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *rectis.*—1 Id. ibid. *virgines.*

NOTÆ

ferias dictas non solum quæ fori, conventus, et nundinarum, sed etiam quæ fulguris vel portenti similis expiandi causa per sacerdotem aliquem, qui esset regia majestate, edicebantur. Postrema verba *aut in procurando portento simili quo regiæ feriæ, &c.* male adhæserunt post *regia domus,* ubi eorum vestigia. In fine tantum verbum supplendum, *Quo Regiæ feriæ solitæ sunt fieri.* Idem.

q *Regillis*] Vide 'Rectæ.' *Ant. Aug.*

Regillis, tunicis] *Regillis tunicis albis et reticulis luteis utrisque rectis textis susum versum, &c.* Vide 'Rectæ.' Reticula, fasciæ capitales. *Susum,* pro *sursum.* Dac.

r *Regimen*] Gloss. 'Regimen, *οἰάκισμα, ἰθυντήριον.*' Usus est Lucret. Livius etiam, Plin. et alii. Versus Ennii sic legendus ut in edit. *se Primus nec bradus in regimen, belliquc peritus.* Deest vox *ingerit,* vel quæ similis. Et de Cn. Manlio loquebatur Ennius, qui adversus Gallogræcos pugnaturus ipse minime tardus, bellique peritissimus, se in regimen ingerit. *Idem.*

s *Regium*] Existimo quædam pertinere ad regiam Numæ Pompilii: quædam ad alia verba. *Ant. Aug.*

Regium est] *Regium. est, quod aut est, aut fuit regis; ut servus regius, et leges regiæ, quales sunt Numæ Pompilii, et regium facinus, dignum Rege.* Jos. Scal.

Regium] Sic 'leges Regiæ,' a Numa Pompilio conditæ. *Dac.*

t *Romanos, &c.*] *Romanos Græcos appellat Ennius: Contendunt Græcos: Graios memorare solent sos. Quod Græca lingua longos per temporis tractus*

*lin*gua longos per *temporis tractus* Hos pavi:[2] non *Romanos ait, Græce*[3] *locutos*, cum Romulus ur*bis conditor verbis linguæ Lat*inæ locutus sit, *sed quod olim lingua Græciæ* gentis fuerit *eadem cum Latina parum prolati*one[4] mutata: *hoc autem verum esse ind*icat origo ejus: *quæ videtur quasi Græcæ u*surpatio.

2 Ead. ed. '*tractus gentibus* Hispani.'—3 Ead. ed. *Græcos.*—4 Ead. ed. *pro prolat*ione.

NOTÆ

Hos pavi.... non Romanos Græce loqui ait: cum Romulus Urbis conditor Latine locutus sit: sed quod olim lingua Græciæ gentis fuerit eadem cum Latina, parum declinatione mutata. Puto satis fideliter verba Festi reddidisse, modo secundo versui Ennii verborum constet fides; nam de sententia non ita laborandum, cum ea ex primo versu dependeat: quem primum versum retulimus ex voce *sos*: ubi integer plane ita, uti expressimus, habetur: et ex ejus collatione *Graios*, non *Graii*, tum etiam sententia ipsa ita postulante, legendum esse, nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. Nam Ennius gloriatur se pavisse Romanos Græca lingua: unde Græcos et Graios omnes jam eos vocabant. Certissimum enim Ennium cum Livio primum omnium Græcas literas docuisse Romanos. Suetonius: 'Antiquissimi doctorum quidem et poëtæ et oratores semigræci erant. Livium et Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum: etsi nihil amplius quam Græce interpretabantur.' Ex his Suetonii verbis potes colligere quare glorietur se pavisse eos Græca lingua: quod quam eleganter dictum sit, nemo ignorat, qui scit a Veteribus id genus loquendi solitum usurpari: ut εἱστίασεν ἡμᾶς λόγους. et Cicero: 'literæ, qui est suavissimus pastus animorum.' Merito ait Romanos ab omnibus certatim Græcos et Graios vocari: cum Cato, hoc videns, in senatu exclamaverit, se non posse pati Græcanicam urbem. Vides igitur ex solo primo Ennii versu imperite interpretatum esse a Verrio Ennii sensum, ut jam diximus: quanquam verum est, quod ait in fine, eandem pæne cum veteri Græca veterem Latinam linguam fuisse. Nam et easdem pæne veterum Latinorum cum Ionum literis fuisse testatur Plinius libro VII. Quin et linguam Romanorum Græcam fuisse auctor Varro et Dionysius extremo libro primo; et inscriptio illa Delphica, quam producit Plinius, est fere Latinis characteribus scripta. ΝΑVϹΙΚΡΑΤΕS. ΤΙϹΑΜΕΝΟV. ΑΘΕΝΑΙΟϹ. ΚΟΡΑΙ. ΚΑΙ. ΑΘΕΝΑΙ. ΑΝΕΘΕΚΕΝ. et in veteribus tetradrachmis ΑΘΕΙ pro Ἀθῆναι. *Jos. Scal.*

Romanos in lib. XI.] Hæc ita pæne olim ad verbum Scaliger. Prior versus Ennii paulo aliter in voce *sos*; *Contendunt Græcos, Graios memorare solent sos.* Et *Graios* non *Graii*, sententia ipsa postulante, legendum esse nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. De Ennio, qui Græcus fuit, vide in 'solitaurilia.' *Dac.*

Regium est, quod est, aut fuit regis. [PAUL.

Relegati [u] dicuntur proprie, quibus ignominiæ, aut [FEST. pœnæ causa necesse est ab urbe Roma, aliove quo loco abesse lege, Senatusque consulto, aut edicto magistratus, ut etiam Ælius Gallus indicat.

Religioni est quibusdam [x] porta Carmentali egredi, et in æde Jani, quæ est extra eam,[y] senatum habere: quod ea egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes interfecti sunt, cum in æde Jani Senatus consultum factum esset, uti proficiscerentur.

Religionis [z] præcipuæ [5] habetur Censo*ria majestas, cujus in libris de vita P. R.* Varro ex*empla hæc profert.* *M.*

5 Ead. ed. *præcipuè.*

NOTÆ

[u] *Relegati*] Exulum tria fuere genera; alii interdicti, relegati alii, alii deportati. Interdicti dicuntur quibus interdictum est certi loci aditu commercioque. Relegati, vel qui in locum aliquem amandantur, vel qui certo quodam loco ignominiæ causa jubentur excedere, quo sensu relegati dicuntur qui interdicti proprie sunt. Deportati vero, qui civitate sua multati vincti nervo aut compedibus in navim aliquam imponebantur, servisque publicis ut eos in insulam transferrent, tradebantur. De hac deportatione Terent. in Phormione. 'Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier in solas terras?' Vide Hotoman. de verbis juris. *Idem.*

[x] *Religioni est quibusdam*] Ovid. II. Fast. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano: Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet. Illa fama refert Fabios exisse trecentos. Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.' Vide 'scelerata Porta.' *Idem.*

[y] *Et in æde Jani, quæ est extra eam*] Ad dextram fuisse ædem Jani porta Carmentali egredientibus, fidem facit insignis locus Livii lib. II. sect. 49. 'Infelici via, dextro Jano portæ Carmentalis profecti,' (Fabii) 'ad Cremeram amnem perveniunt.' *Idem.*

[z] *Religionis*] Hic multa fuerunt a Festo scripta, quæ divinare non potuimus. Videntur tamen omnia pertinuisse ad Censores. In quibus unum est, quod Plinius tradit lib. XVII. cap. 25. 'Romæ,' inquit, 'in Capitolio in capite bis Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messallæ, C. Cassii Censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.' M. Valerius Messalla, C. Cassius Longinus Censores fuerunt anno post R. C. fere sexcentesimo, lustrumque fecerunt LV, ut ex Capitolinis fastis constat. *Ant. Aug.*

Religionis præcipuæ habetur Censor] Hic Censores nominantur continuatis quinquenniis ab anno U. C. DLXXIV.

*Fulvius Nobili*or cum M. *Æmilio Lepido Censor factus, cum ei* admodum *inimicus antea extitisset, sæpeque ju*dicia cum *eo sibi fuissent, publicæ rei causa,* quæ in pri*mis spectatur, statim eo delato mune*re homini *inimicitias*[6] *remisit; quod ejus animi* judicium fu*it omnibus gratum et probatum. A. Postu*mius, Q. *Fulvius Censores facti,*[a] *quia Fulvius duos filios* amiserat *in Illyrico militantes, et, propter gravem morbum* ocul*orum, Censuram gerere non poterat*, *ut* libri *Sy*bil*lini adirentur auctor fuit, et ut pu*blice supp*licaretur pro valetudine collegæ.* TI. Sempron*ius cum a Rutilio*[b] *Tr. pl. Censoria* fides labefa*ctaretur, qui ob parietem dirutum iratus* cum esset *Æ*d*is privatæ, die dicta collegam Claudium* condemna*verat, fecit ut eædem illæ, eodem quæ in loco* erant condem*natum absolverent*[7] *centuriæ.* L. Æmili Pauli *et* *Q. Philippi*[c] *religiosa Censura* fuit, laboravit *Paulus morbo*

6 Ead. ed. *inimicus*.—7 Ead. ed. *absolverant*.

NOTÆ

ad annum DCXXII. Prima Censura refertur M. Æmilii Lepidi et M. Fulvii Nobilioris, qui lustrum quinquagesimum condiderunt, anno DLXXIV. De his Valer. Max. lib. IV. cap. 2. 'M. Æmilius Lepidus bis Consul . . . diutinas ac vehementes inimicitias cum M. Fulvio Nobiliore . . . gessit: quas, ut simul Censores renuntiati sunt, in Campo deposuit; existimans non oportere eos privatis odiis dissidere, qui publice summa vincti essent potestate. Id judicium animi ejus et præsens ætas comprobavit, et nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.' *Dac.*

[a] *A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti*] Secunda Censura Q. Fulvii Flacci et A. Postumii Albini, qui lustrum condiderunt quinquagesimum primum an. U. C. DLXXIX. de quibus Livius lib. XLIII. 'Censor Fulvius ex Junonis Laciniæ templo marmoreas tegulas cum abstulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegeret, et mente captus est, et amissis duobus filiis in Illyrico militantibus summo animi mœrore consumtus est.' *Idem.*

[b] *T. Sempronius cum a Rutilio*] Tertia censura T. Sempronii Gracchi et C. Claudii Pulchri, qui lustrum condiderunt quinquagesimum secundum an. U. C. DLXXXIV. de his Valer. Max. lib. VI. cap. 5. 'Diem bis P. Rutilius Tribunus plebis perduellionis ad populum dixit. Quo in judicio primæ Classis permultæ centuriæ aperte Claudium damnabant.' Et Cicero lib. VI. de Repub. 'Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.' Et revera damnatus fuisset Claudius, nisi Gracchus conceptis verbis jurasset, se exilii comitem collegæ futurum. *Idem.*

[c] *L. Æmili Pauli et Q. Philippi*]

gravi, et pœne amissione capi*tis in eo honore. Religiosa item* et P. Corneli *Scipionis Nasicæ,*[d] *cui collega, M.* Popilius post cons*ulem qui fratrem vidit, Censura* fuit, vadatus *enim cum esset* . . . .
S. a P. R. Liberatum constat. M. Val*erius Messala, C. Cassius Lon*ginus[e] Censores; *quorum in magistratu subversa pudici*tia fuerat, famosi *extiterunt: nam palmam quæ* in Capitolio in ara *ipsa Jovis optimi maximi, bello Persico* nata fuerat, *tunc prostratam ferunt et ibi ena*tam ficum, infamesque *rursus fecit, qui sine* ullo pudicitiæ respe*ctu fuerant Censores.* L. Corneli Lentuli, C. *Censorini*[f] *sequitur Censura:* Lentulus judicio pu*blico repetundarum damnatus* fuerat, plurimi itaque *Censuram adepto damnationis pœnam remiserunt.* P. *Africani, Lucii* Mummi[g] *Censura insignis:*

NOTÆ

Quarta censura L. Æmilii Pauli et Q. M. Philippi, qui lustrum condiderunt quinquagesimum tertium an. U. DLXXXIX. Liv. in epitome: et Plutarch. in Paulo: qui tradunt hos censores in recensendis equitibus Romanis tres e Senatu movisse, Paulumque Censura magna ex parte gesta in morbum gravem incidisse. *Idem.*

[d] *Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ*] Quinta Censura M. Popilii Lænatis et P. Cornelii Scipionis Nasicæ, qui condiderunt lustrum quinquagesimum quartum an. U. DXCIV. Hic Scipio Censor 'primus aqua divisit horas æque noctium ac dierum.' Plin. lib. XXXIV. cum ait infra Festus Marcum Popilium postea fratrem suum consulem vidisse, miror equidem si illud de primo consulatu fratris ejus locutus est Festus: Caius enim Popilius Lænas jam ante M. Popilii Lænatis censuram consul fuerat, nempe an. 580. Infra deest tantum numerus summæ pro qua vadatus erat Scipio, litera enim S satis ostendit de sestertiis ibi actum HS. *Idem.*

[e] *M. Valerius Messala, C. Cassius Longinus*] Hi lustrum fecerunt quinquagesimum quintum an. DXCIX. Eorum historiam, de qua hic Festus, sic Plin. lib. XVII. cap. 26. 'Romæ in Capitolio in ara Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestate prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messalæ, C. Cassii Censorum lustro, a quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.' In vulgatis Plin. editt. scriptum, *In Capitolio in capite bis Jovis.* Emendavit Fulv. Ursinus, *In ara Jovis*, ex libro cum vetustissimis exemplaribus collato, ubi *in ara Jobis.* Quæ emendatio hocce Festi loco mirifice comprobatur. *Idem.*

[f] *L. Corneli Lentuli, C. Censorini*] Septima hæc Censura L. Cornelii Lentuli Lupi et C. Martii Censorini, qui condiderunt lustrum quinquagesimum sextum an. U. DCVI. Valer. Max. lib. V. L. Lentulus Consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus Censor cum L. Censorino creatus est. *Idem.*

[g] *P. Africani, Lucii Mummi*] P.

sed in qua segnitiæ in agen*do notetur. Mummius is Asellum nulla* soluta pœ*na ex ærariis exemit Africani irrisa* sever*i*tate, *qui illum fecerat ærarium. Sed* et Q. Fulvi No*bilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lus*ci [h] fuit no*bilissima Censura nobilitati* tribus notis *inustis severissimis. Q. Pompei, et Q. Cæ*cili Metelli [i] *Macedonici Censura lectus se*natus, ad sum*mum senatores amoti sunt* tres, et eo lu*mine, qui aliorum offenderent* claritatem. . . . .

. . . .

Religiosi [k] dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis dilectum habent, nec se superstitionibus implicant.

Religiosum, ac sacrum est,[l] ut templa omnia, atque ædes, quæ etiam sacratæ dicuntur. At quod [8] per se religio-

8 Ead. ed. *ad quod.*

NOTÆ

Cornelius Scipio Africanus et L. Mummius Achaicus lustrum condiderunt quinquagesimum septimum, an. U. DCXI. Meminit Cicer. lib. II. de Oratore: ubi scribit Claudio Asello equum a P. Scipione fuisse ademtum, eumque in ærarios relatum, sed a L. Mummio statim ex ærariis exemtum. Cujus quidem Mummii in agendo segnitiem notat Plutarch. in Apophtheg. *Idem.*

[h] *Sed Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lusci*] Hi condiderunt lustrum quinquagesimum octavum, an. U. DCXVII. Quamvis Fulvii Nobilioris Collegam fuisse T. Annium Luscum nusquam reperio in veteribus monumentis, sed Q. Fabium Maximum Servilianum. *Idem.*

[i] *Q. Pompei, et Q. Cæcili Metelli*] Q. Pompeius Rufus et Q. Cæcilius Metellus Macedonicus lustrum condiderunt quinquagesimum nonum, anno U. DCXXII. tunc primum uterque ex plebe facti censores. Q. Metellus censuit, ut omnes cogerentur ducere uxores liberorum creandorum causa. Ejus orationem Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in hæc tempora scriptam, in senatu recitavit. Eundem Metellum C. Atinius Labeo Tribunus plebis, quia in Senatu legendo ab eo præteritus fuerat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret ceteri Tribuni plebis auxilio fuerunt. *Idem.*

[k] *Religiosi*] Macrobius lib. III. 'Secundum Pompeium Festum religiosi sunt, qui facienda et vitanda discernunt.' *Jos. Scal.*

[l] *Religiosum ac sacrum est*] Ut templa omnia, quæ sacra sunt, quia Deo consecrata. Religiosa vero, quia plena majestatis, atque quod ibi sit aliquid quod homini facere non liceat. Sic 'religiosa delubra' dixit Cicero. Differentias inter sacrum, sanctum, et religiosum vide infra. *Dac.*

sum[m] est, non uti*que sacrum est ut sepulcra*, quod ea non *sacra, sed religiosa s unt.*

Religiosus[n] est non modo Deorum sanctitatem magni æstimans, sed etiam officiosus adversus homines. Dies autem religiosi, quibus, nisi quod necesse est, nefas habetur facere: quales sunt sex et triginta atri, qui appellantur, et Alliensis,[10] atque ii, quibus mundus patet. Esse, Gallus Ælius, quod homini ita facere non liceat: ut si id faciat, contra Deorum[11] voluntatem videatur facere, quo in genere sunt hæc: in ædem Bonæ Deæ virum introire: adversus mystica [12] legem ad populum ferre: die nefasto apud Prætorem lege agere. Inter sacrum autem, et sanctum, et religiosum[o] differentias bellissime refert.

9 Ead. ed. 'non uti*que sacrum est? ut sepulchra* quod ea non *sacra sed religiosa sunt.*' '*Non utique sacrum est, ut sepulcra: quod ea non sacra, sed religiosa sunt.* Sic Festi verba sarciri possunt.' *Ant. Aug.*—10 Vet. cod. *alii senes.*—11 'Lege: *Esse, Gallus Ælius, quod homini ibi facere non liceat, aut si id faciat, contra Deorum, &c.* Sic infra, &c. Vel potius excidit vox *religiosum*, quæ sic supplenda: *Religiosum esse Gallus Ælius quod homini ita facere non liceat, aut si, &c.*' Dac.—12 Vet. cod. *mysticia.* Dac. legendum monet *auspicia.*

NOTÆ

[m] *At quod per se religiosum*] Optime: sepulcra enim non consecratione et verbis solennibus, sed illatione mortuorum religiosa efficiebantur. Unde neque arari ea neque cœli jus fuisse docet Cicer. II. de leg. 'Priusquam in os injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis, injecta gleba tum et ille humatus est, et sepulcrum vocatur, ac tunc denique multa religiosa jura complectitur.' *Idem.*

[n] *Religiosus*] Dies 36. atri sunt terni singulis mensibus: postridie Kal. Nonas, Idus. De quibus alio loco Festus. Mundus vero ter in anno patet, hoc est, 9. Kal. Sept. postridie Volcanalia, et 3. Non. Octob. et 6. Id. Novemb. 'Alliensis dies' postridie Idus Quinctiles. Vidend. Gell. lib. V. cap. 17. Macr. lib. I. Saturn. *Ant. Aug.*

Religiosus] Sex et triginta atri dies terni sunt singulis mensibus, postridie Kalendas, Nonas, et Idus. Ovid. I. Fast. ubi de Kalendis, Nonis, et Idibus. 'Omnibus istis Ne fallare, dies proximus ater erit. Omen ab eventu est: Illis nam Roma diebus Damna sub adverso tristia Marte tulit.' Vide 'Mundus.' *Dac.*

[o] *Inter sacrum autem, et sanc. et rel.*] *Sacrum* est, quod Deo et ejus cultui publice consecratum, dicatum est, uti ædes, aræ, sacella, et ejusmodi. Nam loca illa, ubi privati sacra sua peragunt, non sunt sacra, quia publicam religionem non spectant. *Sanctum*, quod ne quis violet, capite sancitum est, nullius tamen Deorum proprium; uti sunt muri, portæ, aliaque nonnulla, quibus violatis solebant consuli Pontifices. *Religiosum*, ubi quid sit quod hominibus fa-

Sacrum ædificium, consecratum Deo. Sanctum murum, qui sit circum oppidum. Religiosum sepulcrum, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit, satis constare ait. Sed ita portione quadam,[p] et temporibus eadem videri posse. Si quidem[13] quod sacrum est, idem lege, aut instituto majorum sanctum esse putant, ut violari[14] id sine pœna non possit: idem religiosum quoque esse, quoniam sit aliquid,[15] quod ibi homini facere non liceat, quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro, et sepulcro debere observari, ut eadem, et sacra, et sancta, et religiosa fiant, sed eo modo, quo[16] supra expositum est, cum de sacro diximus.

Reluere,[q] resolvere, repignerare. Cæcilius in Carino ut aurum, et vestem, quod matris fuit, reluat, quod viva ipsi opposuit[17] pignori.

Reluere, solvere, repignerare. [PAUL.

Remancipatam[r] Gallus Ælius esse ait, quæ mancipata sit ab eo, cui in manum convenerit. [FEST.

13 Ed. Scal. *Si quidam.*—14 Ead. ed. *putant violari.*—15 Ead. ed. *qui non tam sit aliquid.*—16 Ead. ed. *sed quomodo, quod.*—17 Scal. et Dac. legendum monent *opposivit.* Pro *ipsi* vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ipsa.*

NOTÆ

cere non liceat. Sed vide omnino Ald. Manut. de quæsitis per Epistolam lib. I. Ep. 10. Nam ita fuse et perspicue hunc locum tractavit, ut nihil supra adjici posse censeam. *Idem.*

p *Sed ita portione quadam*] Hoc est: etsi 'sacrum,' 'sanctum,' et 'religiosum,' inter se differant, ea quodammodo eadem videri posse Gallus Ælius probat. Ut Delubra quæ *sacra* sunt, quia Deo consecrata. *Sancta,* quia ea ne quis violet, capite sancitum est. Et *religiosa,* quia sit aliquid quod ibi homines facere non possint. Inde Cicero sepulcra vocat *sancta.* Philip. IX. 'Sepulcrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri neque deleri potest, atque ut cetera extinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora vetustate.' Et Catullus: 'Et Batti veteris sacrum sepulcrum.' Vide 'Sanctum.' *Idem.*

q *Reluere*] *Repignerare,* hoc est, dato pretio pignus recipere. Ut in illo Cæcilii: 'Ut aurum et vestem, quod matris fuit, Reluat, quod viva ipsi opposivit pignori.' Legendum enim, *opposivit,* non *opposuit:* hac voce usus Cicero in oratione in Sallustium in vet. cod. 'Unde tu, qui modo ne paternam quidem domum reluere potueris, repente tanquam somno beatus, hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquas possessionis paraveris.' *Idem.*

r *Remancipatam*] Remancipare di-

Remant,[18] [s] repetant. Ennius libro primo: desunt rivos camposque remant.

Remant, repetant. Ennius: Rivos, camposque remant. [PAUL.

Remeare, redire; ut commeare, ultro, citroque ire: unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire et redire commode [19] possit.

Remeare,[t] redire, ut commeare, ultro, citro ire: [FEST. unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire, redireque [20] possit. Afranius in emancipato [1] vetuit me sine mercede prosum paucius remeare in ludum.[2]

Remeligines,[3] [u] et remoræ a morando dictæ sunt a Plauto

18 Vet. cod. *Remanant.* Vide Notas.—19 Vet. lib. *quis.*—20 Vet. cod. *redire cum.*—1 Ed. Scal. *Afranius ut in emancipato.*—2 'Versus Afranii indiget emendatione, *Vetuit me sine mercede prosum Paccius | Remeare in ludum.*' Jos. Scal. Pro *ludum* Ant. Aug. scribendum monet *locum.*—3 Vet. cod. *Remeligens.* Vide infra.

NOTÆ

citur is qui rem sibi mancipatam, iterum mancipat, ita ut prior eam redhibeat. Inde eleganter Gloss. 'Emancipat, ἀντιπαραχωρεῖ, ἀντιπαραγράφει. Remancipo, ἀποκαθιστῶ.' *Idem.*

[s] *Remant*] Totus hic locus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remant] Non est alius inquinatior locus, neque maculosior. Legendum proculdubio: *Revitant, repetant. Ennius: Destituant rivos camposque revitant. Revitere* aliter, et melius, scribitur *rebitere.* Glossæ: 'Revitere, περικάμψαι.' *Jos. Scal.*

Remant] Sic Plautus in Capt. 'Si huc revitet.' *Revitere* aliter et melius scribitur *rebitere.* Sed Fulvii Ursini editio habet *Remanant, repetent,* quod magis placet, ita ut legatur, *Remanant, repetunt. Enn. &c. Destituunt rivos, camposque remanant.* Dac.

[t] *Remeare*] Afranii Octonarius, ut ait Faërnus noster, non patitur verbum *ludum;* ideo scribendum esse *locum,* vel tale aliquod verbum. *Ant. Aug.*

Remeare, redire] Virgil. II. 'Si patrios unquam remeassem victor ad Argos.' Commeare, ire, et redire. Unde Commeatus dicitur spatium quod commeandi, id est, eundi, et redeundi Militibus, privati negotii gerendi causa conceditur. *Dac.*

[u] *Remeligines*] Versus Plauti, ni fallor, est in Casina mendose editus: 'Nam quid illæc nunc tamdiu intus remoratur quasi ob industriam.' Afranii autem versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remeligines] Vel *remeligines* et *remoræ* non sunt ejusdem originis, vel legendum, *remoragines:* ut Lambino placuit. Quod si vera lectio sit, *remeligines,* verum erit quod sensit Scal. esse ab antiquo, *remello,* quod est *retardo,* nam et *promello,* hoc est, *procrastino,* dicebant Veteres, ut suo loco dictum est. *Remeligo* autem et *remo-*

in Casina.[4] Nam quid illæ nunc tam diu intus[5] remorantur remeligines? ab Afranio in Prodito. Remeligo a laribus missa sum, hanc, quæ cursum coh*ibeam navis*:[6] *remora alias tarditas nominatur, ab eo quod moram facit. Plautus in Tri*numo, *quæ in rebus multis obstant, odiosæ*que su*nt, remoramque faciunt rei privatæ, et* public*æ: Lucilius quænam vox ex te resonans meo gradu*[7] *remoram facit.*

Remeligines, et remoræ a morando dictæ. Plautus: Quid illæ nunc tam divinitus[8] remorantur remeligines? et Lucilius: Quænam vox ex te resonans meo gradu remoram facit? [PAUL.

Remillum[x] dicitur, quasi repandum. . . . .

Remillum dicitur, quasi repandum . . . [FEST.

Lucilius: suda. . . . .

remilium et Afra*nius in*. . . . . . . *co*

xendice pergam . . . .

Remisso[y] *exercitu, simul etiam Augur quo consul in bello*

4 Ed. Scal. *in Patina.*—5 Vet. cod. *divinitus.*—6 Verba Afranii ita legendum monet Dac. *Remeligo a Laribus missa sum huc, quæ cursum cohibeam navis;* vel potius *missa sum, huic quæ cursum cohibeam navi.*—7 Ed. Scal. *uno gradu.*—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *diu intus.*

NOTÆ

ra dicitur quodcumque remoratur, unde piscis, qui navem retardat, *remeligo* et *remora* dictus est, ut Græcis ἐχενηΐς, ab ἔχειν, retinere, et ναῦς, navis: Versus Plauti est e Casin. act. IV. sc. 3. 'Nam quid illæ Tam diu intus remorantur remeligines?' *Dac.*

[x] *Remillum*] A Remo, *remillum*, *repandum* instar remi qui reflexus videtur in aqua. Periere quæ infra e Lucilio et Afranio Festus laudabat. Et nil juvant Schedæ. *Idem.*

[y] *Remisso*] Ut confidentis hominis esset præstare omnia, quæ desiderantur hic, verba repræsentari posse, sic morosi et anxii omnia tanquam sint in numerato exigere. Hic æquum judicem postulo, ut in id tantum quod facere possum me condemnet: hoc est, quantum ex sententia indagari poterit: non quantum verborum ipsorum ratio postulare videtur. Propemodum auguror quid Festus velit, idque non ejus integris, sed partim ejus, partim meis verbis, si potero, declarabo ita: *Remisso exercitu simul et Augur, quo Consul usus est in auspicando, abire jubetur: quod tunc eo abeunte certum est exercitum esse remissum: ut cum opus sit, tunc, si velit, abire possit. Nam Consules, aut Censores non in perpetuum ipsis auguribus utuntur, ut ait. . . . . sed in auspicio: quos postea dimittunt: a quo*

usus *est in auspicando, discedere una* jubetur, quod *tunc illo discedente* certum est exer*citum etiam esse remissum,* ut cum opus sit, *tunc si velit, disced*ere possit. *Nam consules, et censores* 9 *non* in perpetuum *Auguribus præsentibus ut*untur, ut ait A*p. Pulcher, sed tantum in auspi*cio, quos *postea dimittat is, a quo lege* securcs habitæ *sunt prius, quem et priorem* esse ait Antis*tius Labeo, quique eadem qu*oque lege signi*ficari, ut prior sit in auspic*ando dicitur, ut *ait idem Labeo in libro de* officio augu*ris : potest autem Augur*

9 Ita Scal. in contextu, '*discedente* tum est exer*citum etiam esse nam*... *remissum*, ut cum opus sit, *tunc si velit, discedere* possit, *consules et censores*:' sed vide Notam suam infra.

NOTÆ

ex lege secures habitæ sunt prius, eum et priorem esse, ait Antistius Labeo: eadem quoque lege significari priorem esse in auspicando dicitur, ut ait idem in libro de officio auguris. Potest autem aut id in consilio facere, aut si quo alio volet loco pullis pultem objiciens solistimum facit auspicium; aut etiam, si velit, intra pomerium: sin autem, in templo consistit. Primum quod hic dicitur augures adesse Consuli exercitum imperanti, et comitia centuriata habenti, plane id confirmatur his Varronis verbis ex quinto de sermone Latino. Hoc nunc aliter fit, atque olim; quod Augur Consuli adest tum, cum exercitus imperatur, ac præit, quid eum oporteat dicere. Consul Auguri imperare solet, ut inlicium vocet, non accenso, aut præconi. Id incœptum credo, cum abesset accensus: et nihil intererat, cui imperaret: et dicis causa fiebant quædam neque item facta, neque item dicta semper: et in III. de Re Rustica: 'Ibi Appium Claudium Augurem sedentem invenimus in subselliis, ut Consuli, si quid usus poposcisset, esset præsto.' Porro ita magistratus Auguri denunciabant: Q. FABI TE VOLO MIHI IN AVSPICIO ESSE. Augur respondebat: VOLO. Consul autem, ut ait, auspicabatur aut intra pomerium, aut in templo consistens: in quibus locis semper ei auspicanti præibat Augur, ut notum est ex verbis, quæ paulo ante ex quinto de sermone Latino retuli. Idem ait non dubitari priorem esse Consulem, qui prior fasces habeat, hoc est, qui ex lege prior factus sit Consul, ut supra locutus est in verbo 'Parare :' quod reponendum est post 'Pappi.' Eandem autem legem interpretatione ad auspicia quoque trahebant: uti scilicet cujus priores essent fasces, ejusdem prioris essent et auspicia. Ex istis, et ex aliis quam plurimis passim possumus advertere, quam æqui boni beneficium Pauli interpretari debeamus, qui maximam a posteritate gratiam se initurum speravit, si de bono auctore male promereret, quem meliore sui parte mutilaverit, ita ut, cum ex Atlante nanum se facere posse contendit, ex homine integro mancum et mutilum nobis proponat. *Jos. Scal.*

id et in consilio f*acere, vel in alio, quo* sedet loco, pullis*que pultem edentibus solistim*um facit auspic*ium, potest etiam si v*elit intra pom*ærium, sin autem, in tem*plo consistit.

Remorbescat:[z] in morbum recidat. [PAUL.

Remorbescat En*nius posuisse videtur, pro in mor*bum recidat. [FEST.

Remores[a] aves in auspicio dicuntur, quæ acturum aliquid remorari compellunt. [PAUL.

Remores item in *auspicio aves dicuntur quæ acturum aliquid* remor*ari compellunt.* [FEST.

Remulco[b] est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. [PAUL.

Remulco est, cum scaphæ remis navis magna tra*hitur.* [FEST.

Remurinus ager[c] dictus, quia possessus est a Remo: et habitatio Remi Remora: sed et locus in summo Aventino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus. [PAUL.

NOTÆ

[z] *Remorbescat*] Iterum morbescat. Glossar. 'remorbesco, ἀνανοσέω.' *Dac.*

[a] *Remores*] Ad remores aves respexisse videtur Plautus cum scripsit, 'An auspicium aliquod remoratum est?' *Idem.*

[b] *Remulco*] Non satis exponit quid sit *remulcus*, neque enim ita dicitur a *remis* scaphæ, sed a ῥῦμα, sive ῥυμὸς, remus, quod est lorum, unde et *remus*, tubæ lorum dicitur ῥυμουλκεῖν, fune trahere, de scapha quæ grandiorem navim fune trahit, quæ navis remulco trahi dicitur. Isidor. lib. XIX. cap. 4. 'Remulcum, funis, qua deligata navis trahitur vice remi.' Cæsar, III. Civil. Bell. 'Ad Oricum venit, submersamque navim remulco, multisque contendens funibus reduxit.' Ita Liv. non semel et C. Valgius antiquus poëta: 'Hic mea me longo succedens prora remulco Lætantem gratis sistit in hospitiis.' 'Ρυμουλκεῖν Latini dixere *remulcare.* Idem.

[c] *Remurinus ager*] Remurinum hunc agrum, et Remuriam, diversum facit a Remuria quæ in summo Aventino. Sane Dionys. Halicarn. Remoriam quandam ponit vigesimo ab urbe stadio, ad Tiberim. Remuria juxta Romam Stephano. Sed verisimilius est Remurinum agrum circa Aventinum fuisse; et Remuriam, locum munitum in summo monte. Nam cum Remus et Romulus de condenda urbe contenderent, uterque sibi locum munivit, hic in Palatio, ille in Aventino. Romulus locum suum 'Romam quadratam' dixit, suum Remus 'Remuriam' vocavit. Vide 'Roma quadrata.' Quod addit in fine Festus, Remuriam *Remorum* alias fuisse vocatam, nescio cujus auctoritate ad id probandum utebantur. Addiderat

Remurinus ager dictus, *quia possessus est a Remo et habitatio Remi,* Remuria *item in Aventino dicta, namque Aventinum in quo habitant,*[10] *elegisse Remum dicunt, unde* vocitatam *aiunt Remuream locum summo Aventino, ubi* de urbe *condenda fuerat auspicatus: alias Remorum* quondam *eum locum appellatum fuisse* . . . . testis *est* . . . . . . [FEST.

Renanciscitur[11] [d] significat reprehendit:[12] unde adhuc nos dicimus nanciscitur et nactus, id est, adeptus. [PAUL.

Renan*ciscitur, Verrius quidem* significare ait rep*re-hendit. Unde adhuc nos* dicimus nanciscitur, *et nactus, id est, adeptus.* [FEST.

Renovativum [e] fulgur vocatur, cum ex aliquo fulgure functio[13] fieri cœpit, si factum est simile fulgur, quod idem significet.

Reor,[f] existimo, et quæcun*que ab eo declinantur,* quorum passiva aucto*ritas est.*

Reor, existimo, et quæcunque ab eo declinantur. [PAUL.

Repagula [g] sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciundi [FEST.

10 Ed. Scal. *habitaret.*—11 Al. *Renancitur.*—12 Vet. lib. *deprehendit.*—13 Pro *functio* Dac. legit *significatio.* Vide inf.

NOTÆ

forsan Festus locum illum post Remi mortem aliquando *Remorum* dictum fuisse, quod ibi auspicia Remum remorata fuerant. *Idem.*

[d] *Renanciscitur*] Melius, *Renancitur,* ut in Mss. Pauli scriptum testatur Voss. *Renancitur* a *renancior,* ut in 12. tab. *nancitor.* Quod vide suo loco. *Idem.*

[e] *Renovativum*] Vide 'Adtestata.' *Jos. Scal.*

Renovativum fulgur] Renovativa fulgura eadem quæ *adtestata.* Sed non satis intelligo quid ista significant, *cum ex aliquo fulgure functio fieri cœpit.* An voluit Festus, cum quod prius fulgur admiserat, illud agere incœperant, &c. Quasi vero et non ante incœptam rem renovativa illa secunda fulmina dicerentur. Lego, *cum ex aliquo fulgure significatio fieri cœpit.* Nunc omnia plana. Renovativum fulgur, secundum fulgur idem significans quod prius significaverat. Nempe scriptum fuerat per compendium *snfaio:* et inde natum *functio.* Dac.

[f] *Reor*] *Reor,* inquit Festus, significat existimo, et omnia quæ ab eo declinantur, ut 'rebar,' 'ratus sum,' &c. Quorum passiva est auctoritas. Ubi quam nos *terminationem* dicimus Festus *auctoritatem* vocat. *Idem.*

[g] *Repagula*] Ciceronis locus relatus est in Verrina de signis, quæ quar-

gratia ita[14] figuntur, ut ex contrario quæ oppanguntur. Cicero in Verrem libro quarto: postea convolsis repagulis, effractisque valvis demoliri signum, ac vectibus labefactari conantur, quæ poëtæ interdum repages appellant.

Repagula sunt, quæ patefaciendi gratia ita figuntur, ut e contrario oppangantur: hæc et repages dicuntur. [PAUL.

Retanda[h] locantur Pomptina[15] flumina, *id est, purganda, retæ enim vocantur arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent.*† [FEST.

Repastinari[i] ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus

14 Vet. cod. *qua ita.*—15 Ed. Scal. *Repanda locantur Pompina.*—† Ead. ed. plenius, *fluminum eminent, aut in alveis extant.*

NOTÆ

ta quidem est earum, quas Cicero tantum conscripsit, non egit. Sexta vero omnium Verrin. Vide 'Redivivum.' *Ant. Aug.*

Repagula] Glossæ: 'Repagulum, κόραξ.' 'Repagula, καλυπτῆρες.' *Jos. Scal.*

Repagula] Quæ pangnntur et repanguntur. Sed quod hic ait Festus, *ut ex contrario quæ oppangantur*, non satis intelligo, et juxta me intelligere quemvis alium puto. Nempe Festi verba mutila sunt et corrupta; legendum enim, *quæ patefaciundi gratia ita figuntur, ut ex contrarioque oppangantur et repangantur.* Seras sive vectes illos intelligit, qui ab exteriori parte, inserto brachio per foramen januæ, adducebantur et reducebantur. *Ex contrario*, id est, deforis. *Contra* enim nihil aliud est quam ἀντίκρυς: ut de Africa dixit Virgil. 'Italiam contra.' *Ex contrario* optime Græci dicunt ἐξ ἐναντίας. *Dac.*

[h] *Retanda*] Gell. lib. XI. cap. 17. refert in edicto veteri cujusdam Prætoris scriptum fuisse: 'Qui flumina retanda publice redempta habent: si quis eorum ad me eductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse.' Et apud Caium lib. VII. de origine vocabulor. 'retas vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum extarent: appellatasque esse a retibus; quod prætereuntes naves impedirent, et quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse; id est, purganda ne quid aut moræ, aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.' *Ant. Aug.*

Retanda locantur] Ita hunc locum et ego olim suppleveram ex Gellio lib. XI. cap. 17. qui lib. VII. Caii de origine vocabulorum refert: 'retas vocari,' &c. Idem Gellius ex edictis Prætorum affert: 'Qui flumina retanda,' &c. Inde Isidorus: 'Retanda, purganda.' *Dac.*

[i] *Repastinari*] Afranii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

natura[16] mutatur fodiendo, cum aut silvester excodicatur,[17] aut lapis mollitur frangendo, ut fiat pascui,[18] vel pecoribus herba, vel hominibus satione.[19] Cato in ea, quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: ego jam a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis Sabinis, silicibus repastinandis, atque conserendis. Afranius in Repudiato:[k] Repastina serati senex fugis.[20]

Repastinari ager is dicitur, cujus natura fodendo [PAUL. mutatur.

Repedare, recedere.

Repedare,[l] recedere. Pacuvius: Paulum repeda[1] [FEST. gnate a vestibulo gradum.

Repertum dicitur, quasi repartum, et reparatum. [PAUL.

Repertum dicitur idem[m] quod amissum recipe*re,* [FEST. *quasi repertum*[2] *et* reparatum.

16 Vet. cod. *natum.*—17 Vet. cod. *ex quo dicatur.*—18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fiant pascua.* Scal. et Dac. legunt *ut fiat pascuus.*—19 Vir doct. conj. *sationes.*—20 Scal. legit *Afranius Emancipato: Repastinasse ratus sentes fugis.* Vel, *Repastinatas crati sentices fugis.* Dac. *Repastinasse ratus ut senex fugis.*—1 Vet. cod. *recede.*—2 Legendum monet Dac. *quasi repartum.*

NOTÆ

Repastinari] Pastinare, a pastino instrumento, de quo sic Columel. III. cap. 20. 'Pastinum vocant agricolæ ferramentum bifurcum quo semina panguntur, unde etiam repastinatæ dictæ fuere vineæ veteres, quæ refodiebantur. Hæc enim propria appellatio restibilis vineti erat. Nunc antiquitatis imprudens consuetudo, quicquid emoti soli vineis præparatur, repastinatum vocat.' Gloss. 'pastinare, βωλοστροφεῖν. pastinatus, βωλοστροφία.' Item Gloss. Cyrill. 'βωλοστρόφιον, pastinum.' 'βωλοστροφία, pastinatio, repastinatio.' 'βωλοστροφητέα γῆ, pastilenda.' 'βωλοστροφῶ, occo, occillo, pastinor, pastino.' *Pastinum* a Græco πήσσω, pango, vulgo vocamus *houe.* Dac.

[k] *Afranius in Repudiato*] Legit Scalig. *Afranius in emancipato:* et ejus verba, *Repastinasse ratus sentes fugis;* vel, *Repastinatas crati sentices fugis.* Turneb. lib. XIII. cap. 25. 'Repastinare sero tu senex fugis.' Ego propius, ut puto, ad veterem scripturam, *Repastinasse ratus tu senex fugis.* Idem.

[l] *Repedare*] Redire, gradum referre. Lucil. lib. XXVI. 'redisse Ac repedasse ut Romam vitet gladiatoribus.' Supple *viam,* vel *gradum,* ut in exemplo Pacuvii. *Idem.*

[m] *Repertum dicitur idem*] Lege ut in Epitome, *quasi repartum: reperio* enim est a *re,* id est, rursum, et *pario.* Idem.

Repotia [n] postridie nuptias apud novum maritum cenatur quia quasi reficitur potatio. Pacuvius in Iliona: abeo depulsum mamma pædagogandum accipit apportalis liber.

Repotia postridie nuptias apud novum maritum [Paul. cenatur, quia quasi reficitur potatio.

Repudium, quod fit ob rem pudendam, appellatum.

Repudium [o] Verrius ait dictum, quod fit ob rem [Fest. pudendam. Attius: Repudio ejecta ab Argis jamdudum exsulo.

Repulsior secunda conlatione dixit Cato in ea, quæ est contra Cornelium apud populum. Nec quis [3] incultior, religiosior, desertior, publicis negotiis repulsior.

3 Vet. lib. *Hæc quis.* Vet. cod. *Ecquis.*

NOTÆ

[n] *Repotia*] Pacuvii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

Repotia] Pacuvii versus mendosus est. Ita emenda, *ab eo Depulsum mamma pædagogandum accipit Repotialis liber*. Glossarium: 'Reoria, ἡ τρίτη τῶν ἀγάμων ποδοστροφία.' 'Reperidia, επιποδα, ἡ μετὰ τὴν ἡμέραν ποδοστροφία.' 'Reproca, ἐπίβδα, ἡ μετὰ τὴν ἑορτήν.' In tribus his exemplis legendum *Repotia:* et pro *επιποδα, ἐπίβδα,* quo utitur Pindarus. Apud Acronem Horatii interpretem perperam excusum est *ποτοστροφία*, pro *ποδοστροφία*. *Jos. Scal.*

Repotia] Sed in *reperidia* Scaligerum falli puto; neque enim pro eo substituendum *repotia*, sed potius legendum *repedidia*, sive potius *repedia*, quasi *repedatio*. Explicat enim *podostrophiam* Græcorum, qui scilicet a pedibus dixerant, quod Latini a potatione *repotia*. Sed vide Cujacium lib. XVI. observat. cap. 39. *Repotia* alii secundum, alii septimum a nuptiis diem faciunt. Turnebus opinatur etiam liberis natis celebrata *repotia*, quæ et Acro *παιδοτρόφια* dixerit. Sed vereor ut huic opinioni ansam dederit Ausonii locus male acceptus, et alter Horatii, et item iste Pacuvii. Sane Pacuvii verba jocum non cuivis obvium continere videntur; de beato enim viro quodam dicta sunt, cui ipso repotiali die puer jam mamma depulsus, et jam pædagogandus traditus sit. Notum est illud: *Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.* 'Felicibus tertio etiam mense pueros nasci.' Merito igitur se feliciores deputent, quibus postridie nuptias jam grandes pueri contingunt, quasi de cœlo lapsi. *Dac.*

[o] *Repudium*] Differt a divortio, quod est dissolutio matrimonii. Et *repudium* non modo nuptiarum diremtionem, sed et sponsaliorum renuntiationem significat. *Divortium* inter virum et uxorem tantum fieri dicitur. *Repudium* etiam inter sponsos, ut auctor est Modestinus, Differentiar. 29. Sed et 'Divortium facere' dicimus 'repudium mittere,' 'renuntiare,' vel 'dicere.' Cato de dote: 'Vir cum divortium fecit.' Terent. Phorm. 'Illis repudium renuntiet, hanc ducat.' Paulus ad edic-

Repulsior Cato dixit comparative a repulso. [PAUL.

Reque eapse, re ipsa.

Reque eapse [p] Scipio Africanus Paulli filius, cum [FEST. pro æde Castoris dixit, hac compositione usus est: quibus de hominibus ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse (sæpe) bene meritus spem,[4] id est, et re ipsa.

Res comperendinata [q] significat judicium in diem [PAUL. tertium constitutum.

Resecrare,[r] reso*lvere religione. Utique cum* reus po- [FEST.

4 Scaliger verba Catonis sic legit: *Quibus de hominibus cum ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse bene meritus siem.* Pro *spem* vet. lib. *sum.*

NOTÆ

tum 31. 'Per calatorem misso repudio.' Tacit. Annal. III. 'Post dictum repudium adhuc infensus.' Pomp. *Idem.*

p *Reque eapse*] Verbum *sæpe* bis est scriptum; mendosum autem esse arbitror *spem.* Ant. Aug.

q *Res comperendinata*] Vidend. Pedian. in Prætura Urbana. Cicero pro Murena: 'Tot homines, tam ingeniosos per tot annos etiam nunc statuere non potuisse, utrum diem tertium, an perendinum, judicem, an arbitrum, rem, an litem, dici oporteret.' *Ant. Aug.*

Res comperendinata] 'Comperendinationem' quidam exponunt condictionem, id est, ab utrisque litigatoribus mutuam denuntiationem in perendinum diem. Sed potius 'comperendinatio' a judice fiebat. 'Comperendinare' autem est rei judicium in secundam actionem perendie habendam diffundere, tametsi prima actione judicium fieri potuerit, nisi id lex juberet proferri. Et differt 'comperendinare' ab 'ampliare,' quod judex jubetur comperendinare, licet ei constet de causa rei, adeo ut possit prima actione judicare: ampliare vero non cogitur, sed ampliat pro arbitrio. Item comperendinat semel tantum: at quoties lubet ampliare potest. Item comperendinat uno tantum interjecto die, inter primam et secundam actionem: ampliat vero intermissis quot lubet diebus. Cicer. III. Verr. 26. 'Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus: antea vel judicari primo poterat, vel amplius pronuntiari.' Quare optime 'comperendinationem' tridui dilationem Glossæ interpretantur: 'Comperendinatio, τριήμερος ὑπέρθεσις.' Dicitur et *comperendinatus,* III. Verr. 26. 'Adimo comperendinatum, quod habet lex molestissimum, bis ut causa dicatur.' *Dac.*

r *Resecrare*] Relatum carmen Plauti reperies in Aulularia. *Ant. Aug.*

Resecrare, resolvere] Hæc præclaram cognitionem de obsecrationis religione continent, sed melior pars adhæsit post 'Respici avis,' ut et olim monuit Scal. Et in ejus locum alia quædam intrusa quæ mox vide-

pulum co*mitiis oraverat per Deos* ut eo periculo *liberaretur, jubebat magi*stratus eum resecrare. *Rursus autem idem uti* se liberarent insist*ebat, et quod insons* innocensque esset cau*sabatur : et, quod caput* est, ne eidem iterum *dies diceretur, neve iterum* animadverti *statuerent* [5] *in eum, deprecabatur,* cumque comitia esse*nt dimittenda.*

. . . . ut.[a] . . . . . .

5 Ed. Scal. *statuerunt.*

NOTÆ

bimus. Locus igitur integer sic resarciendus : *cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta sumi; tum reum jubebant sacerdotes suo more, aliisque peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra faciebant, reo a Calatoribus ingeniculato atque ita inclinato, vinum in caput infundebant solenni cum precatione. Inde Plautus : Resecroque mater quod dudum obsecraveram. Dicitur etiam resecror.* Non dubium quin ita conceptus locus fuerit. Sciendum est autem, ea superstitione imbutos fuisse Veteres, ut, si quis *obsecro* dixerat, eum quem alloquebatur obstringere obligareque quodam sacramento et jurejurando videretur, unde liberari non posset, nisi idem, qui obsecraverat, resecraret, id est, ea religione solveret. Plaut. Aulular. 'Nunc te obsecro Fac mentionem cum avunculo, mater mea: Resecroque, mater, quod dudum obsecraveram.' Nempe obsecraverat matrem, ut ne cum avunculo mentionem faceret de Euclionis filia. Nunc contra, mutata sententia, eam obsecrat, ut cum eo de eadem colloquatur. Et quia mater priori obsecratione obstricta et obligata manebat, resecratione opus erat, qua eam religione solveret. Quin etiam, si quis Deos testatus esset se aliquid facturum, is eo obligabatur, neque voto liberari poterat nisi se ipsum resecrasset. Hinc intelligendus locus Marcellini lib. XXIV. quod vidit etiam doctiss. Petrus Pithœus: 'Exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovemque testatus est nulla Marti sacra facturum: nec resecravit celeri morte præceptus.' Nempe Juliano morte prævento, non licuit se obsecrationis religione absolvere. Sed redeamus ad Festum. Reus in comitio populum orat, ut se periculo liberet. Judex obsecratione motus jubet eum resecrare quod obsecraverat: nam nisi resecrasset reus, quamvis ex justa causa a populo damnatus esset, populus ipse religione obstrictus mansisset. Reus contra urget et quod innocens sit causatur, tandemque, cum reus cogi non potest ut populum resecraret, sacerdotes eum sumi jubent, atque ita per calatores, id est, sacerdotum servos, ingeniculato vinum infunditur, nempe, ut optime Scaliger, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione, quapropter non aliter resecrabatur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Dac.*

[a] . . . . . *ut.* . . . .] Ista, quamvis

. . . . jure. . . . . . .
. . . . ut . . . . . .
. . . . ica . . . . . .
Plautus: Resecroque mater quod dudum obsecraveram. .
. . . . ror. . . . . . .
. . . . is con . . . . . .
. . . . dicinm . . . . .

Resecrare, solvere religione, utique cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecrare. Plautus: Resecroque mater, quod dudum obsecraveram. [PAUL.

Reserari a sera dictum est.

Reserari[t] *Verrius ait* dici ab eo, quod *mota sera a Januæ cardine* patefiant *fores, inde quæ patefacta* et reclusa sint r*eserata dici, seræ* namque dicuntur fustes,[6] *qui opponuntur clausis* foribus. Pacuvius in *armorum judicio: nunc* pandite valvas *removete seras ut* complectar. [FEST.

Reses ignavus, quia residet. [PAUL.

Reses[u] *et residuus dicitur ignavus quia* residet. At- [FEST.

6 Ead. ed. '*inde quæ patefacta* et declusa sint *reserata dici seræ* neque dicantur fustes.' Mox pro *seras* ead. ed. *sesaras.*

NOTÆ

etiam in Schedis reserationis caput medium findant, alio tamen pertinere certum est. Et videntur esse verba Festi de *re comperendinata.* Nam superiora Pauli esse epitomen quovis pretio contendam. Sed Festi verba, dum alienas sedes invadunt, capite suo truncata sunt, quod rejectum est post Plauti locum . . . . *is con* . . . Eo igitur huc retracto corpus integrum sic fortasse restaurari possit: *Res comperendinata dicitur,* ut *Verrius ait, judicium in diem perendinum* jure *constitutum, ita ut uno tantum interjecto die res judicetur.* Idem.

t *Reserari*] Reserari ait dici ab eo, quod emota sera a cardine patefiant fores. Inde cœptum, ut quæ aperta, et reclusa sint, reserata dicantur. Seræ denique dicuntur fustes, qui opponuntur foribus. Pacuvius in. . . . . Pandite valvas, removete seras Ut complectar. *Jos. Scal.*

Reserari] Nonius: 'Reserare aperire, a sera dictum, qua remota valvæ patefiunt.' Nam seræ sunt fustes, vectes, μοχλοί. Gloss. 'sera, μοχλὸς θύρας.' Item 'reserat, ἀνοίγει, κυρίως μοχλόν.' Ovid. 'Excute poste seram.' *Dac.*

u *Reses*] Infra: *Reses, ignavus qui residet. Attius in.* . . . . . *residi* ...

tius in . . . . *odi* residuos, sumno *deditos atque incertes.*[7] *Affranius* in rosa: Præterea *resides multi.* Pacuvius in armo*rum judicio:* Tuque te desidere *mavis residem, at contra* nos hic esse in *labore.* . . . .

Residiare,[8] [x] sæpe resilire. [PAUL.

. . . , . . . sulta.† . [FEST.

Resignare antiqui pro rescribere [y] ponebant, ut adhuc subsignare dicimus pro subscribere. Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de ho*stibus capta essent: Sed tum ubi indivisi sunt* r*evertantur resignatis vectigalibus.*

7 Ead. ed. *inertes.*—8 Vet. lib. *Resultare.* Vide Not. inf.

NOTÆ

sumno. Afranius in Rosa: Præterea . . . . . . *Pacuvius in Armorum judicio: Tuque te desidere mavis residem: nos hic esse in labore.* In Attii verbis deest tale quid, *deditos: residi sumno deditos.* Scriptura antiqua *sumno* pro *somno.* Jos. Scal.

Reses et Residuus] Gloss. 'Reses, καθήμενος. Resideo καθιζάνω.' De 'residuo' Placidus in Glossis: 'Residuus, quasi tardus.' Item Papias, 'Residuus, reliquus, fatigatus, ultimus.' Item, 'Resides, otiosi, pigri, quieti.' *Resides* proprie sunt qui militiam detrectant agere. Virgil. I. Æneid. 'Jam pridem resides animos, desuetaque corda.' Ubi Servius: 'Resides, pigros ad amandum, inertes. Juraverat enim (Dido) nulli se esse nupturam. Resides sane milites otiosi: ut VI. Æneid. . . . . 'Residesque movebit Tullus in arma viros.' Unde contra instantes dicimus industrios.' *Dac.*

x *Residiare*] Legere quidam, *Resultare, sæpe resilire:* sed infra in reliquiis Festi apparet τὸ *resultare*, interpretationem tantum fuisse τοῦ *residiare.* Libenter igitur legerem, *Resillare sæpe resilire.* Ita ut dictum fuerit *resillo* et *resilio.* Nam inter quartam et primam conjugationem magna fuit olim affinitas. Vel forte legendum *resilitare, resultare, sæpe resilire.* Idem.

† . . . . *sulta* . . .] Forsan *Resilitare, resultare, sæpe resilire.* Gloss. 'Resulto, ἀναθρώσκω.' *Idem.*

y *Resignare antiqui pro rescribere*] Rescribere dicebant antiqui, sibi creditam pecuniam reddere, renumerare. Nam creditores *scribere* sive *dictare* dicebantur cum credebant. Debitores vero cum solvebant, *rescribere. Resignare* igitur pro *rescribere*, id est, reddere. Horat. 'Cuncta resigno.' Gloss. 'resigno, παραλύω.' *Id.*

Resignare] *Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hoste capta essent: Sed tum, ubi indivisi sunt, revertantur resignatis vectigalibus.* Hæc citabat Festus, quæ nos reperimus in fragmentis Servii, qui est penes Danielem nostrum: qui etiam aliud profert ex eodem Catone, oratione in Lucium Furium: 'De aqua quod attinet ad salinatores ærarios, cui cura vectigalium, resignat.' *Jos. Scal.*

. . . . . . nar . . . . .
. . . . . . requi . . . . .
. . . . . . alia a . . . . .
. . . . . . quod m . . . . .
. . . . . . reb . . . . .
. . . . . . in di . . . . .
. . . . . . tertium . . . . .
. . . . . . ranorum . . . .
. . . . . . positi . . . .
. . . . . . nisi a . . . . .
. . . . . . vocabu . . . . .
. . . . . . oretum . . . . .

Resignare antiqui dicebant pro rescribere, ut adhuc subsignare dicimus pro subscribere. [PAUL.

Resignatum æs[1] dicitur militi, cum ob delictum aliquod jussu Tribuni militum (ne stipendium ei detur,)[9] in tabulas refertur: resignare enim antiqui pro scribere interdum ponebant. [FEST.

Respersum[10] vinum dixerunt, quia vino sepulcrum spargebatur. [PAUL.

Respersum[2] *vinum* significat *apud antiquos: quia in sacris novendialibus vino mortui sepulcrum* spargebatur . . . . o . . . . . [FEST.

9 'Illa verba (*ne stipendium ei detur*) in Pauli libris extant, non in Festi.' *Ant. Aug.*—10 Vet. lib. apud Ursin. *Resparsum.*

NOTÆ

1 *Resignatum æs*] Æs quod in tabulis scriptum fuerat, ut militibus daretur in stipendium, si quando rescriberetur et expungeretur, proprie *resignatum æs* dicebatur, et milites illi, qui illud amiserant, *ære diruti* dicebantur. Vide 'dirutus ære.' *Dac.*

2 *Respersum*] *Respersum* vinum significat, quia in sacris Novendialibus vino sepulcrum spargebatur. *Jos. Scal.*

Respersum vinum] Mortuorum libationes intelligit, quas Græci vocant χοάς. Et bene *respersum, vinum*, quia eo sepulcrum spargebatur. In fine deest tantum *quæ sacra fiebant die nono.* Dac.

Respicere avem est[11] [b] in auspicando, unde quis avem prospexit, cum eodem revertitur.

Respici avis [c] *tunc dicitur,*[12] *cum, peracto sacri*ficio, quasi finis impetr*atus esset, et quasi forent* comitia perfecta; sumi *tum reum jubebant sacer*dotes suo more, aliisque *peractis juxta consuetudi*nem luci, in quo sacra fa*ciebant, reo a ca*latoribus ingeniculato, *atque ita inclinato* vinum in caput inf*undebant solemni cum pre*catione.

Respublicas [d] multarum civitatum pluraliter dixit C. Grac-

11 Ed. Scal. *Respicere autem et.*—12 Ead. ed. *dicebatur.*

NOTÆ

[b] *Respicere avem est*] *Spicere* et *respicere* propria Augurum verba sunt. Vide in 'spectio.' Respici autem avis dicebatur, cum eodem revertebatur unde eam augur spexerat. *Idem.*

[c] *Respici avis*] Hic solus versus pertinet ad epitomem: neque aliud quicquam amplius, præterquam quod in Epitome continetur, a Festo tractatum fuisse puto. Reliqua, quæ sequuntur, tantum abest, ut huc referenda sint, ut potius importune a suo loco divulsa fuerint. Conjungenda enim sunt cum iis, quæ de verbo 'Resecrare' supra posuit, statim post lineam, 'cumque comitia,' &c. ita: *Resecrare, resolvere religione: utique cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecrare. Rursus idem, uti se liberarent, insistebat: et quod insons, innocensque esset, causabatur ne in carcerem esset eundum: iterum ne in se innocentem animadverti statuerent, deprecabatur: cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, post comitia perfecta, sumi jubebant eum sacerdotes suo more alisq. . . . et secundum consuetudinem luci, in quo sacra facerent, a calatoribus ingeniculato statuebatur, et vinum in caput infundebatur ejus, cum imprecatione.* Omnino vere, ni fallor, arbitramur hæc male divulsa fuisse ac distracta, quæ sententia ipsa, et mos resecrationis reorum hactenus ignoratus tam belle inter se conjungit. Pro illis corruptis *alisq.* . . . non obscurum est legendum, *a lictoribus:* quos postea vocat *calatores:* ii, ut alibi dicitur, sunt sacerdotum, ac sacrorum collegiorum servi. Cum in rei caput vinum infundebatur, apparet id fieri solitum, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione: quapropter non aliter resecrabatur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Jos. Scal.*

Respici avis] Post *Respici avis tunc dicitur cum* spatium aliquod relinquendum fuerat, nempe ad ea quæ desunt capienda, *cum eo redit unde eam augur spexerat.* Reliqua omnia pertinent ad resecrationis ritum, ut vidimus in 'resecrare.' *Dac.*

[d] *Respublicas*] Et Cicero II. de Divinat. sect. 2. 'Id enim ipsum a Platone Philosophiaque didiceram naturales esse quasdam conversiones re-

chus in ea, quam conscripsit de lege Pr. Ennii,[14] et peregrinis, cum ait: eæ nationes, cum aliis rebus, per avaritiam, atque stultitiam, respublicas suas amiserunt.

Restat[e] pro distat ait Ennius: ponere, cum is dicat, impetus, aut longe mediis regionibus restat.[15]

Restat Ennius posuit pro distat. [PAUL.

Restibilis ager fit, qui biennio continuo seritur farreo spico, id est, aristato: quod ne fiat, solent, qui prædia locant, excipere.

Restibilis[f] *ager* dicitur qui bie*nnio continuo seritur* [FEST. *farreo spi*co, id est, arist*ato ; quod ne fiat, solent, qui prædia lo*cant, excipe*re*.

14 Ead. ed. *P. Ennii.*—15 Vide Notas infra.

NOTÆ

rum publicarum, ut ea tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a singulis.' Legendum infra: *C. Gracchus in ea quam conscripsit de lege Penni de peregrinis.* Is erat M. Junius Pennus, de quo Cicero in Bruto: 'C. Gracchum tuus gentilis, Brute, M. Pennus facile agitavit in tribunatu paulum ætate antecedens.' Pennus anno U. DCXXVII. Tribunus plebis legem tulit qua peregrinos urbibus uti prohibuit. Cicer. de Officiis lib. III. 'Male etiam qui peregrinos urbibus uti prohibuit, eosque exterminavit, ut Pennus apud patres nostros, Papius nuper.' *Idem.*

[e] *Restat*] *Restat, pro distat ait Ennium ponere, cum is dicat: Impetus ast longe mediis regionibu' restat.* Jos. Scal.

Restat] Lege, ut optime Merula: *Restat pro distat ait Ennium ponere, cum is dicat, &c.* 'Ait,' nempe Verrius: ut jam sæpius: Versum Ennii sic Scaliger: *Impetus ast longe mediis regionibu' restat.* Turnebus, *Impetus haud longe, &c.* sed hic Verrium falli puto. *Restare* posuit Ennius pro, retro manere, residuum esse. De navibus enim loquitur quarum impetus in medio cursu fractus. *Idem.*

[f] *Restibilis*] Glossæ: 'Restibilis, ἀγρὸς δὶς τοῦ ἔτους ἠροτριωμένος.' *Jos. Scal.*

Restibilis ager] Qui quotannis seritur Varr. lib. IV. de L. L. 'Ager restibilis qui restituitur ac reseritur quotquot annis: contra qui intermittitur, a novando, novalis ager.' Videtur a *restituendo* eum dictum putare, cum sit a *restando*, quippe qui in alterum annum restat, hoc est, resistit. *Restare* enim est durare, perseverare, resistere. Propert. 'Dum restat Barbarus Hector.' Quod Varro dicit 'quotquot annis,' illud Festus continuo biennio, quod de duobus annis continuis intelligendum, neque enim restibilis est ager nisi quotannis seratur. Quare restibilem agrum exponunt ἀγρὸν δὶς τοῦ ἔτους ἠροτριωμένον, 'Agrum bis per annum sementi præparatum,' quia scilicet inter utramque messem annus vertitur. Ut in novali biennium integrum intercedit

Retiario [g] pugnanti adversus mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: quid me fugis, Galle? quia mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique mirmillones ante Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ institu-

NOTÆ

inter utrumque fructum. Farreum spicum vocabant sativorum omnem fructum qui spicis continetur, ac vallo aristarum munitur: quo in genere non solum far, siligo, triticum, sed etiam hordeum. Hæc omnia frumenti nomine comprehendebant. Hordeum apud veteres Romanos inter sementiva, nec satione verna, aut trimestri serebatur, ut apud nos, sed hyberna, eodem prorsus modo quo triticum. Cavebant igitur prædiorum locatores, ne qui ea conducebant, restibilem agrum farreo spico facerent, hoc est, ut ne duobus annis continuis fruge aristata agrum obsererent. Ergo restibilis ager dicendus tantum qui aristato genere duobus continuis annis conseritur. Nam restibilis non est, cum in novalem mittitur faba, quæ novalis anno eodem hyberna satione acceptura est frumentum. Theophrastus notat, placere quibusdam fabæ semen mandari novalibus: quod nec ipse improbat, modo id maturius fiat, ut ne æstiva *νέασις* impediatur. Haud video tamen quomodo biennio continuo frugibus aristatis obseri possit ager, observatis tribus illis, aut etiam pluribus arationibus, de quibus supra diximus. In tenera fortasse terra id locum habuerit, cui satis est arari dum seritur: aut si secundi anni sationem ex trimestri semine facias, ut nos consuevimus in hordeo, et avena. Sane et genus frumenti fuit aristatum trimestre. Veteribus cognitissimum Græci *τρίμηνον* appellant. Hordei etiam genus in aristato genere trimestre extitit, quale hodie omne nostras est. Sic duobus annis continuis farreo spico poterat ager restibilis fieri, quod excipiebant locatores prædiorum ne fieret. Et sane id sedulo cavebant veteres Agricolæ, ne frumentum biennio continuo terris ingererent, sed leguminibus, aut milio et panico, aut etiam rapis restibilem agrum faciebant, si modo restibilis ager dictus est qui diversi generis fruge seminaretur quotannis. Profecto restibilem Varro eam vocat terram quæ quotannis obsita sit, nec expressit quo genere frugum. *Salmas. in Solin.* Putabam olim verba Festi inversa esse, et eum scripsisse, *Restibilis ager dicitur qui biennio continuo seritur quod ne fiat farreo spico, id est, aristato, solent qui prædia locant excipere.* Plano et optimo sensu. Neque enim excipiebant locatores ne prædia quotannis sererentur, sed ne farreo spico. *Dac.*

g *Retiario*] Retiarii gladiatores erant inermes in sola tunica, rete jaculo tantum et fuscina armati, plerumque cum secutoribus, interdum etiam cum Myrmillonibus comparabantur. Myrmillones toti erant in armis, Galli dicti, quod Gallica esset eorum armatura. Schol. Juvenal. Sat. VIII. 'Myrmillonicum armaturæ genus Gallicum est, ipsique Myrmillones antea appellabantur, in quorum Galeis piscis effigies inerat.' *Myrmillones* quidam dictos volunt a *Myrmidonibus*: alii a pisce *mormulo*. Idem.

tum videtur a Pittaco uno ex septem sapientibus,[h] qui adversus Phrynonem dimicaturus propter controversias finium, quæ erant inter Atticos et Mytilenæos rete occulto lato [16] impedivit Phrynonem.

Retractare est, rursus tractare.[i] [PAUL.

. . . . re.[17] [FEST.

Retricibus[k] cum ait Cato in ea quam scripsit cum edissertavit Fulvii Nobilioris Censuram, significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum, et tertium, qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam, et Asinariam, usque ad Latinam.

Retricibus cum ait Cato, aquam eo nomine significat, qua horti irrigantur. [PAUL.

Reus dictus est a re quam promisit, ac debet. [FEST.

Reus stipulando est idem qui stipulatur. Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid pro altero promisit.

Reus nunc dicitur; qui causam dicit;[l] et item Qui quid

16 Dac. legit *rete occulto allato.*—17 Conjicit idem, *Retractare est, rursus tractare, iterum commemorare.*

NOTÆ

[h] *A Pittaco uno ex septem sapientibus*] Sane ita Pittacum adversus Phrynonem pugnasse docet Strabo lib. XIII. Ὕστερον δὲ ἐκ μονομαχίας προσκαλεσαμένου τοῦ Φρυνῶνος, ἁλιευτικὴν ἀναλαβὼν σκευὴν συνέδραμε, καὶ τῷ μὲν ἀμφιβλήστρῳ περιέβαλε, τῇ τριαίνῃ δὲ καὶ τῷ ξιφιδίῳ ἔπειρε καὶ ἀνεῖλε. Hoc est: 'Tandem vero ad singularem pugnam a Phrynone provocatus, cum piscatoria schema adversus eum pugnavit, et rejaculo quidem hominem circumvolvit, tridente vero et pugione transfixit occiditque.' *Idem.*

[i] *Retractare est, rursus tractare*] Horat. 'Sed ne, relictis, Musa procax, jocis, Ceæ retractes munera næniæ.' *Idem.*

[k] *Retricibus*] *Retrices*, rivuli extra urbem, unde aqua derivatur irrigandorum hortorum et pratorum gratia. Martinius putavit ita dictas quod subinde retari et purgari solerent. Perottus a *reterendo*. 'Sunt etiam qui a tero retrices deduci putent, quo nomine Cato aquam significavit qua horti irrigantur.' Sed potius a *ῥεῖθρον*, rivus: ut idem Martinius. *Idem.*

[l] *Reus nunc dicitur, qui causam dicit*] Reus nunc dicitur is qui rem promisit ac debet, hoc est, unde quid judicio petitur, inde reus stipulando et stipulandi dicitur qui stipulatus est. Reus promittendo et promittendi, qui promisit. Reus debendi, qui debet, &c. *Idem.*

promisit, spoponditve, ac debet: ac Gallus Ælius libro secundo significationum verborum, quæ ad jus pertinent, ait: Reus est, qui cum altero litem contestatam [m] habet, sive is egit, sive cum eo actum est. Reus stipulando est idem qui stipulator dicitur: quippe suo nomine ab altero (qui stipulatus est,[18] non is qui alteri adstipulatus est.) Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid promisit, quive [19] pro altero quid promisit: at Capito Ateius[20] in eadem quidem opinione est; sed exemplo adjuvat [n] interpretationem. Numa in secunda tabula secunda lege, in qua scriptum est: QUID HORUM FUIT UNUM JUDICI ARBITROVE REOVE, EO DIE DIFFENSUS ESTO. nunc uterque actor, reusque [1] in judicio me [2] vocatur: itemque accusator de vi, accitur more vetere, et consuetudine antiqua.

Reus cum pro [o] *utroque ponatur, ut ait Sin*nius in eo qu*em de reo inscribit, ut cum di*cit pro se, a*ut contra te agit, juramen*to tuo uti *potest.*

18 Legerem, inquit Dac. *Quippe suo nomine ab altero quid stipulatus est.* Vet. cod. *quibus pepulatus* pro *qui stipulatus.*—19 Id. *qui.*—20 Id. *nactus.*—1 Id. *actorum reiq.*—2 Vet. lib. *reus.* Vide Not.

NOTÆ

[m] *Reus est, qui cum altero l. con.*] Hoc est omnis litigator Cicero II. de Orator. 'Reos appello, non eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur. Sic enim olim loquebantur.' *Idem.*

[n] *Sed exemplo adjuvat*] *Sed exemplo adjuvat interpretationem Numa in secunda tabula, secunda lege, in qua scriptum:* SEI. QUID. HORUM. FUAT. UNUM JUDICEI. ARBITROVE. REOVE. DIES DIFFVNSUS. ESTO. *Nunc uterque actor, reusque in judicium evocatur: itemque accusator de via citur more vetere et consuetudine antiqua.* Jos. Scal. Verba legis 'si quid horum' ad exceptiones, quæ reo vel judici dabantur, pertinent, ut est 'morbus sonticus,' 'funus familiare,' &c. Si Judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediebatur, lex jubebat diem judicii esse diffisum, hoc est, prolatum, et in diem alterum rejectum. *Dac.*

[o] *Reus cum pro*] *Reus cum pro utroque litigatore poni, ut in eo, qui in aliquem agit: tum pro eo qui dicit pro se, auctor* . . . reliqua non potui expiscari: et supra jam dixerat Reum tam pro eo, qui convenit, quam pro eo, qui convenitur, a Veteribus usurpatum. *Jos. Scal.*

Reus cum pro utroque] Ita schedæ. Sed iis puto quoddam desiderari, neque mihi sensus videtur integer. Scriptum forsan fuerat, *Reus c. p. u. o. recte ait Sinnius in eo quem de reo*

Rhegium appellatur id municipium, quod in freto [PAUL. Siciliæ est, quoniam id a rumpendo dictum est.

. . . are oportere,[3] ait Verrius, id munici- [FEST. pium, quod in freto e regione[4] Siciliæ est: quoniam id dictum est a rumpendo, quod est Græce ῥαταῖαι.[5] [p] eo quidem magis, quia in Gallia Cisalpina, ubi forum Lepidi fuerat, Regium vocatur.

Rhinocerotem [q] quidam esse aiunt bovem Ægyptium.

3 'Festi verbis pauca hæc aut his similia desiderantur, *Rhegium appellare oportere*,' *&c.* Ant. Aug. Dac. legendum monet, ut in Schedis, *Rhegium significare oportere, ait Verrius, &c.*—4 Vet. cod. *regno.*—5 Vet. lib. ῥῆξαι. Scal. et Dac. legunt ῥαγῆναι.

NOTÆ

inscribit? Et cum dicit pro se, &c. Ista 'et cum dicit,' &c. verba sunt Sinnii: Nihil aliud video, et hanc meam conjecturam mordicus obtinebo donec aliquis probabilius quid in medium proferat. *Dac.*

[p] 'Ραταίαι] Scribe ῥαγῆναι. Æschylus: ἀπεῤῥάγη 'Η γαῖ'· ἀφ' οὗ δὴ 'Ρήγιον κικλήσκεται. Quæ verba odorati sumus ex Strabonis libro VI. *Jos. Scal.*

Quod est Græce ῥαταῖαι] Optime Scalig. ῥαγῆναι. Idque ex Æschylo: ἀπεῤῥάγη 'Η γαῖ'· ἀφ' οὗ δὴ 'Ρήγιον κικλήσκεται. Cujus postrema verba refert Strabo lib. VI. 'Ωνομάσθη δὲ 'Ρήγιον, εἴθ', ὥς φησιν Αἰσχύλος, διὰ τὸ συμβὰν πάθος τῇ χώρᾳ ταύτῃ. ἀποῤῥαγῆναι γὰρ ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ἀπὸ σεισμῶν, ἄλλοι τε, κἀκεῖνος εἴρηκεν· 'Αφ' οὗ δὴ 'Ρήγιον κικλήσκεται, &c. Id est, 'Vocatum autem Rhegium, ut ait Æschylus, vel ab eo, quod illi regioni accidit. Nam abruptam a continente Siciliam terræ motibus cum alii, tum ipse affirmavit: Unde quidem vocatur Rhegium.' Qui locus Strabonis pessime ab interpretibus acceptus est. Subjungit idem Strabo forsan a voce Latina *rege* nomen urbi inditum propter loci splendorem, et utramque ejus sententiam affert Eustath. in Dionysium p. 48. Sed et Strabonem et Eustathium movere debebat, quod perpetuo Latini *Rhegium* cum aspiratione scripserunt, quod non fecissent si a rege dictum opinarentur. Justin. lib. III. 'Rhegium dicitur ideo quia Græce abrupta hoc nomine pronuntiantur.' Utrumque etiam etymon respexit Verrius, cum scripsit Rhegium significare oportere id municipium, quod a regione Siciliæ, a voce Græca ῥαγῆναι, eo magis quia in Gallia Cisalpina forum Lepidi Regium vocatur, a voce Latina *rege* scilicet. Nam his verbis eos refellit, qui *Rhegium* a *rege* dici rati sunt, et hæc fuit sententia Verrii quam parum videntur interpretes animadvertisse. Nunc de Sicilia, an continenti abrupta fuerit, multa addi possent, sed vide, si libet, Cluverium et Valgarneram tractat. de primis Siciliæ incolis. *Dac.*

[q] *Rhinocerotem*] Vidend. Plin. lib. VIII. cap. 20. *Ant. Aug.*

Rhinocerotem] Non Ægyptium, sed Æthiopicum vocat Pausan. ῥινόκερως. a ῥὶν, ῥινὸς, naris, et κέρας, cornu. Quia ex ejus nare cornu prominet. *Dac.*

Rhonde, Sicadionque,[r] cum dixit Lucilius: quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus, et valitudinem referens, quam levis sed saluti navigantium.[6]

Rica[s] est *vestimentum quadratum* fimbriatum, purp*ureum*

---

6 Jos. Scal. Turnebus, Dac. et alii ita legunt: *Rhondes, Icadionque cum d. Lucilius nomina piratarum posuit, tam infestum sibi corpus et valitudinem referens, quam illi essent saluti navigantium.* Vet. lib. habet *quum illa essent.*

NOTÆ

[r] *Rhonde, Sicadionque*] Versus Lucilii sunt: 'Querquera consequitur febris: capitisque dolores Tamde mihi infesti, quam Rhondes Icadionque.' *Idem.*

[s] *Rica*] Ex verbis Festi satis apparet ne inter Veteres quidem satis convenisse quid esset *rica.* Vel dicendum est vestimentum quadratum quo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quod ego interpretor flameum: et vestitum ex lana alba, quem ego tutulum accipio, togam etiam et cingulum capitis, *ricam* fuisse vocata. Sane ricam vestimentum quadratum, sive flameum, sive capitis tegumentum fuisse indicio est quod eo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quæ assidue flameo erant amictæ, ut supra in 'flameo.' Et illud Turpilii in hetaira: 'Interea aspexit virginem in capite gestantem riculam indutam ostrinam.' Et illud Germanici Cæsaris: 'Et ore Velato tristique genas abscondita rica.' Item illud Varronis lib. IV. de L. L. 'Rica a ritu, quod Romano ritu sacrificium fœminæ cum faciunt capita velant.' Præterea et illud Gellii de Euclide Socratico qui 'sub noctem, cum advesperasceret, tunica longa muliebri indutus, et pallio versicolore amictus, et caput rica velatus, e domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat.' Unde Nonius *ricam* interpretatur *sudarium,* quod est, capitis tegumentum, ut in sacris literis accipiunt interpretes, Gallici etiam qui *sudarium* exponunt *couvrechef.* Inde etiam tutulus facile vocari potuit *rica.* Erat enim tutulus Flaminicarum et Flaminum capitis ornamentum. Vide 'Tutulus.' Togæ præterea genus quoddam *ricam* fuisse in *recinio* supra probavimus. *Ricam* denique pro cingulo capitis, hoc est, fascia capitali usurpatam ostendunt ista Gellii, 'Et quod in rica surculum de arbore felici habet.' Ubi etiam, si sedulo locum inspicias, *rica* nihil aliud est quam *tutulus,* fascia capitalis in altitudinem exstructa, in cujus apice erat surculus. Quare tota hæc de rica et recinio disputatio duobus tantum capitibus nixa est. Prius est, ricam togæ quadratæ genus fuisse: alterum, cingulum sive quodvis aliud capitis tegumentum. Nunc lectoribus haud ingratum fore arbitror, si disquiram, et cur rica ita accepta, et unde dicta sit. De etymo quidem doctissimo Vossio assentior, qui putat *ricam* esse a *ῥέκος,* cingulum. Hesych. *ῥέκος, ζῶμα, θώνη.* Idque multo probabilius, quam quod Varro, cui *rica* a *ritu,* vel Servius, cui *rica* quasi *reica* a *rejiciendo.* Primum igitur vincula, lora, fasciæ capitales, et Κεφαλόδεσμοι quilibet ricæ sunt dictæ, et deinde ob similitudinem, pilei, sudaria, diademata, mitræ, et quævis alia *κρήδεμνα* capitis

quo Flaminæ pro palliolo, mitrave *utebantur, ut Verrius* existimat. Titi*nius, rica ex lana* sucida alba vestit*us, alii dicunt, pallium esse* triplex, quod con*ficiant virgines inge*nuæ patrimæ ma*trimæ, quod cæruleo colore inf*ectum lavetur aqua p*ura. Alii quo Flaminica tingat*[7] *pi*leum.

Rica est vestimentum quadratum fimbriatum pur- [PAUL. pureum, quo Flaminicæ pro palliolo utebantur. Alii dicunt, quod ex lana fiat succida alba, quod conficiunt virgines ingenuæ[t] patrimæ, matrimæ cives, et inficiatur cœruleo colore.

Ricæ, et riculæ vocantur parva ricinia, ut[8] palliola ad usum capitis facta.

Ricæ, et riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola [FEST. ad usum capitis facta. Granius quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur.

Rictus,[u] *rixæ*, *rixosæ, ringitur* dici videntur, quia *in diver-*

7 Ed. Scal. *cingat.*—8 Vet. lib. *vel.*

NOTÆ

tegumenta. Quæ omnia, quia pilea et pileola dicebantur, inde factum est, ut postea toga quadrata etiam *rica* dicta sit; nam pallium tegumentum quadratum capitis, et togam quadratam significat; inde et *reciniati* mimi, qui et *palliati* dicti sunt: ut supra notatum. Idem *recinium* quod *rica*, nempe toga quadrata, ut supra ostensum est, et capitis operimentum, sive cingulum, quod et aliter dicitur *Mafurtium.* Nonius: 'Ricinium quod nunc mafurtium dicitur palliolum fœmineum breve.' Nam ibi palliolum de operimento capitis intelligendum est, ut in verbis Festi, 'quo Flaminicæ pro palliolo utebantur.' Sic *κρήδεμνον* quod est rica, ricinium, Eustathius interpretatur *μαφόριον*, et Latini *maforium.* Isidorus appellat *maforte* et *mavortem.* Servius, *mavorte.* Mafortium autem, ut et *μαφόρτιον*, de fascia, vitta, sive tænia, capitulo, et sudario, sive capitis tegumento dictum est. *Idem.*

[t] *Quod conficiunt virgines ingenuæ*] Lanificio enim assuetæ honestæ virgines. Sueton. Aug. cap. 73. *Idem.*

[u] *Rictus*] Pessime Festus *rictum, rixa, rixosus, ringi* ducit a *rumpendo*, sive potius a *regendo.* *Rictus* enim est a *ringo; ringo* autem a Græco *ῥῖνες*, *nares*, quia irascentes solent eas corrugare. Nisi apud Festum pro *regendo* rescribendum sit *rigendo:* ut *ringo* sit a *rigeo*, addito *n*, et conjugatione mutata. Neque id prorsus ratione caret, cum a nimio fere frigore soleamus *ringere.* Unde et apud Varronem de R. R. c. 45. lib. I. ubi de segetibus, 'supra terram,' inquit, 'aëre frigidiore ringuntur.' Sic enim

sum rumpantur, contrariaque sint *recto, quod vocabulum a* regendo, ut commo*dius deductum videatur*, dictum videri po*test*.

Rictus, rixæ, rixosæ,[9] ringitur, dici videntur, quia [PAUL. in diversum rumpantur, contrariaque sint recto: quod vocabulum dictum videtur a regendo.

Rideo,[10] inquit Galba Canterio,[x] proverbium est, [FEST. quod Sinnius Capito ita interpretatur, nisi qui principio rei alicujus inchoatæ deficiunt animo.[11] Sulpicius Galba, cum in provinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animadvertisset cecidisse, Rideo, inquit, canteri te jam lassum esse, cum tam longum iter iturus, vix id sis ingressus.

Ridiculus proprie dicitur, qui in rebus turpibus ridetur.

Ridiculus, qui in rebus turpibus ridetur. [PAUL.

Rienes[y] antiqui vocabant nefrundines, quia Græci eos νεφροὺς dicunt. Plautus: Glaber erat, tanquam rien.

Rienes quos nunc vocamus, antiqui nefrundines [FEST. appellabant: quia Græci νεφροὺς eos vocant. Plautus in Satyrione: Male tibi evenisse video: glaber erat tanquam rien.

9 Ed. Scal. *rixiosæ*.—10 'Hoc loco in antiquo libro est Sex. Pomp. Festi lib. XVIII.' *Ant. Aug.*—11 Legendum monet Dac. *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Legit et Scal. *interpretatur in iis*. Vir doct. in marg. *de iis*.

NOTÆ

legendum est, non *tinguntur*, ut quidam libb. editt. vel *restinguuntur*, ut legebat Scaliger. Sic idem Varro a *rigendo* fecit *rixari* pro *ringi*, cap. 47. ejusdem libri: 'prius enim aridæ factæ rixantur, ac celerius rumpuntur.' *Rixantur*, id est, deducuntur, ringuntur; neque enim ibi *rixari* est a *rixa*, quod hucusque interpretes fefellit. *Rixa* autem et *rixosus* non a *rumpendo*, vel *rigendo*, sed a Græco ἐρίζω, ἔρις. *Idem*.

x *Rideo, inquit, Galba Canterio*] Legendum, *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Nam proverbium fuisse *rideo Canteri* necesse est. Id sequentia suadent, probant. *Idem*.

y *Rienes*] Vide 'Nefrendes.' *Ant. Aug.*

Rienes] Glossæ: 'Rienosus, νεφριτικός.' *Jos. Scal.*

Rigido[a] *tum cærula suro, cum ait* Ennius, jocatus[12] videtur *super etymo verbi Cœruli:* est enim a maris no*mine*.[13] *Eodem verbo de eadem* re usus est: et lib. II. *Fert se per læta campi* cœrula prata. Cœ*rula mare ipsum dixit* et alibi: Inde parum *per cærula navibus amb*ulabant. Parum insulam refert. Item: Unum surum[14] surus ferre tamen defendere possunt:[15] suri autem sunt fustes,[16] et ὑποκοριστικῶς surculi.

Rigidum,[a] et præter modum frigidum significat, et durum. [PAUL.

Rigidum et præter modum frigidum significat, et durum . . . . [FEST.

. . . . . . igido u . . . . . .

. . . . . . rigido . . . . . .

. . . . . . *rigido* ferro . . . . . .

Rimari[b] est valde quærere, ut in rimis quoq. [PAUL.

12 Ed. Scal. *locatus*.—13 Ead. ed. 'a matris nomine.'—14 Ead. ed. *item unum usurum*.—15 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *possent*.—16 Ead. ed. *rustes*.

NOTÆ

[a] *Rigido*] Multa interpretem desiderant. Vide 'Surum.' Ennii versus refertur a Macrobio: 'Fert sese campi per cærula lætaque prata.' *Ant. Aug.*

Rigido] Quæ hic tractabantur, non pertinebant ad censum literæ R. Quare videntur aliena hoc loco esse. Nam quid *cærula prata*, quid *Parus insula*, quid denique *surus* habent cognatum aut simile inter se? *Jos. Scal.*

Rigido tum] Verum est, quod ait Festus, *cærulum* esse a maris nomine: Veteribus enim seu mare interius sive Oceanus *cærulum κατ' ἐξοχὴν* vocabatur. In hoc versu, 'Rigido tum cœrula suro' suspicatus fuisse videtur Festus aliquid latere, quod suum esse fateatur Priapus. Versus 'lætaque fert sese' aliter extat apud Macrob. 'Fert sese campi per cœrula lætaque prata.' Tertius sic legendus, *Inde Parum per cærula navibus ambullabant.* Ultimum sic Festus in voce 'surum,' 'Unus Surus surum ferre tamen defendere possunt.' *Dac.*

[a] *Rigidum*] Proprie durum, quod curvari non potest, et inde pro frigido, quod quæ gelu tentantur rigida sunt. Gloss. 'Rigidum, ἀκαμπὲς, σκληρὸν, ἰσχυρὸν, στρυφνὸν καὶ ψυχρόν.' 'Inflexum, durum, firmum, acerbum, frigidum.' *Idem.*

Rigidum] Hic forte laudabat Festus aliquem qui dixerat, 'rigido ferro,' ut Virgilius dixit 'rigido ense,' forte et adduxerat locum Virgilii, 'sic rigido latus ense ferit.' Item alterum ubi: 'Tum ferri rigor,' pro 'rigido ferro.' *Idem.*

[b] *Rimari*] Vide Nonium. Glossarium: 'Dirimat, κατέρεινᾷ.' 'Rimatur,

Rimari, quærere[c] *valde, ut in rimis quoque* . . [FEST.

. . . . . qui te rima*tur* . . . . .

. . . . . Ennius lib. XI. . . . . .

. . . . . utrique . . . . . .

Rituales[d] nominantur Etruscorum libri, in quibus perscriptum est, quo ritu condantur urbes, aræ, ædes sacrentur, qua sanctitate muri, quo jure portæ,[e] quo modo tribus, curiæ, centuriæ, distribuantur, exercitus constituantur, ordinentur, ceteraque ejusmodi ad bellum, ad pacem pertinentia.

Ritus[f] est mos comprobatus in administrandis sacrificiis. [PAUL.

Ritus est mos, vel consuetudo: rite autem significat bene ac recte.

Rit*us est mos*[g] *vel consuetudo. Rite autem bene ac* [FEST. *recte significat* . . . .

. . . . . istic *Plautus, Menæchmis. Certe hæc mulier can*terin*o ritu astans somniat* . . . .

. . . . . homi . . . .

. . . . . ina . . . .

. . . . . telo . . . .

. . . . . alio . . . .

NOTÆ

ἐρευνᾷ.' *Jos. Scal.*

Rimari] *Rima* est a ῥῆγμα, fissura, inde *rimari*, in rimis quærere, proprie de suibus, qui glandes rimantur de rimis terrarum. Unde et sumitur pro 'pasci.' *Dac.*

[c] *Rimari, quærere*] Hæc ad desperationem mutila sunt in versu Ennii ... *rimantur utrique.* Et de Hispanis forsan loquebatur Ennius, qui a Catone in fugam versi latebras et specus rimabantur. Nam et continuo sequebatur apud Ennium, 'Alte elata specus petrisque ingentibu' tecta.' *Idem.*

[d] *Rituales*] Etruscorum libri, quia ab Etruscis illi ritus acciti. *Ritus* autem proprie religionem spectat, et inde dicti *rituales*, quod ibi de rebus ad sacra et religionem pertinentibus ageretur. Hanc vocem retinuit Ecclesia Romana. *Idem.*

[e] *Qua sanctitate muri, quo jure portæ*] Portæ quidem sanctæ, ut et muri. Sed quia murorum sanctitas major et antiquior, ideo in ritualibus libris murorum sanctitas, jus vero portarum, &c. *Idem.*

[f] *Ritus*] Vide 'mos.' *Idem.*

[g] *Ritus est mos*] Quæ sequuntur plane deplorata sunt, neque ad idem caput pertinere videntur. *Idem.*

*facit men*tionem *te*lorum . . . .
. . . . . *so*litum est . . . .
. . . . . remo . . . .

Rivus [h] vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non spe, consiliove [17] factus, verum naturali suo impetu. Sed ii rivi dicuntur, qui manufacti sunt, sive super terram fossa, sive super specu,[18] cujus vocabuli origo ex Græco pendet.

ROBIGALIA [i] dies festus septimo Kalendas Maias, [PAUL. quo Robigo Deo suo, quem putabant rubiginem avertere, sacrificabant.

Robum [k] rubro colore, et quæ rufo significari, ut [FEST.

17 Legendum monet Dac. cum doctiss. Turnebo, *non specu inciliove*. Pro *spe* vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ope*.—18 Id. ibid. *subter specu*.

NOTÆ

h *Rivus*] Lege cum doctiss. Turnebo: *Rivus vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non specu inciliove factus.* Id sequentia probant. *Rivus* autem a *ῥέω*, fluo. *Idem.*

i *Robigalia*] Interpres Arati Latinus testatur hunc diem a Numa rege anno undecimo regni sui constitutum fuisse. *Ant. Aug.*

Robigalia] Varr. lib. v. 'Robigalia dicta a Robigo. Secundum segetes huic Deo sacrificatur ne robigo occupet segetes.' Plin. lib. XVIII. cap. 19. 'Robigalia Numa instituit anno regni sui undecimo, quæ nunc aguntur ante diem septimum Kalendas Maias, quoniam tunc fere segetes robigo occupat. Hoc tempus Varro determinat sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod post dies undeviginti ab æquinoctio verno per id quatriduum, varia gentium observatione, in quartum Kal. Maias canis occidit, sidus et per se vehemens, et cui præoccidere caniculam necesse sit.' Hoc sacrum sue et cane peragebatur, quorum exta cum thure et vino Deo offerebantur. Ovid. IV. Fast. De robigine autem sic Plin. 'Plerique dixere rorem inustum sole acri frugibus rubiginis causam esse:' quæ sententia est Ovidii: 'Si culmos Titan incalfacit udos, Tunc locus est iræ, Diva timenda, tuæ:' nempe Divam Robiginem hic dicit Ovidius, Festus Robigum Deum. *Dac.*

k *Robum*] Græci *ξανθόν*. Vet. inscript. 'Omnibus annis vitulo robeo et verre.' Et hunc esse Deorum colorem refert Servius ad illud Virg. Eclog. VI. 'Sanguineis frontem moris et tempora pingit.' 'Multi,' inquit, 'ob hoc dictum putant, quod rubens color Deorum sit. Unde et triumphantes face miniata, et in Capitolio Jupiter in quadriga miniata.' Inde quercus *robur* dicta, quia ejus venæ eum colorem referunt. Robur etiam, hoc est fortitudo, ab eo colore nomen sumpsit si Festum audimus. Sed potius est ab Æolio *ῥῶβορ*, *ῥῶμορ*, *ῥώμη*, for-

bovem quoque rustici appellant, manifestum est: unde et materia quæ plurimas venas ejus coloris habet, dicta est robur: hinc et homines valentes, et boni coloris, robusti: robus quoque in carcere[l] dicitur is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur.

Rodus,[19] vel raudus cum dicitur, res rudis et imperfecta significatur. Hominem quoque imperitum rudem vocamus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum vocem mittunt. [PAUL.

Rodus,[m] vel raudus significat rem rudem et imperfectam: nam saxum quoque raudus appellant poëtæ, ut Attius in Menalippo: Constituit,[20] cognovit, sensit,[1] conlocat sese in locum celsum: hinc manibus[n] rapere raudus saxeum grandem et gravem:[2] et in Chrysippo: Neque quisquam a telis vacuus: sed uti cuique obviam fuerat, ferrum, alius saxum rodum.[3] vulgus quidem in usu habuit, non modo pro ære imperfecto, ut Lucilius,[o] cum [FEST.

19 Vet. lib. *Rudus.*—20 Vet. lib. *Constituis.*—1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sensim.*—2 Legit Dac. *hinc manibus rapere rodus saxeum grande et grave.* —3 Idem: *sed uti cuique obvium fuerat, ferrum alius, alius saxum rodum.* Pro *saxum rodum* Vet. cod. *saxio rudem.*

NOTÆ

titudo. *Idem.*

[l] *Robus quoque in carcere*] Ex robore olim fiebant arcæ quibus includebantur malefici, unde postea roboris nomen carcer retinuit. 'Robustum carcerem' dixit Plaut. *Idem.*

[m] *Rodus*] Attii verba in Chrysippo mendosa Faërno nostro videntur. *Ant. Aug.*

Rodus vel Raudus] A Græco ῥάβδος, et proprie virgam impolitam significat qua olim certabant gladiatores. Sed ad alia raudi vox extensa est: nam rude saxum et grande rodus vocavit Attius: sic æs rude et impolitum vocavere. Unde contractuum solennis formula, 'rodusculo libram ferito:' hoc est, 'parvo ære:' quam concipiebat qui mancipio dabat: qui vero accipiebat, dicebat: 'Hoc ab ære æneaque libra.' Puta, *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Dac.*

[n] *Hinc manibus*] Lege: *hinc manibus rapere rodus saxeum grande et grave.* Subaudi *cœpit.* De Menalippo, ut puto, sermo est, qui lapide Tydeo ventrem vulneravit. *Idem.*

[o] *Ut Lucilius*] Integrius carmen Lucilii adfert Isidorus: *Huc caprotatem puer eodem deferat, uncum Plumbi paxillum rodi, linique metaxam.* Interpretatur *Cataproratem,* 'uncum pax-

ait: Plumbi paxillum [4] rodus linique metaxam: [5] sed etiam pro signato, quia in mancipando cum dicitur, rudusculo libram ferito, asse tangitur libra. Cincius de verbis priscis sic ait: Quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur, sicut vestimentum rude, non perpolitum: sic æs infectum rudusculum apud ædem [p] Apollinis æs conflatum jacuit, id ad rudus appellabant: in æstimatione censoria æs infectum rudus appellatur. Rudiarii ab eodem dicuntur, qui saga nova poliunt. Hominem imperitum rudem dicimus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum voces mittunt.

Rodusculana [q] porta appellata, quod rudis et impolita sit relicta, vel raudo, id est, ære vincta. [PAUL.

4 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pauxillum*. Vide Notas.—5 Ead. ed. *matexam*.

NOTÆ

illum plumbi.' Quin etiam eundem Latino verbo Syrus vetustissimus Novi Testamenti Paraphrastes 'Uncinum' vocat, in navigatione Pauli; videlicet, quod uncus esset. *Metaxa* est *σειρὰ*, linea, serici tracta. Hodie et nos Aquitani fili tractam vocamus ita. Verba illa, 'rodusculo libram ferito,' concipiebat qui mancipio dabat; qui vero accipiebat, dicebat, 'hoc ab ære æneaq. libra.' Puta *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Jos. Scal.*

Ut Lucilius, cum ait] 'Cataproratem' dictum intellige, quod de prora, *κατὰ πρῴρας*, demitteretur ad tentanda vada. Neque tamen tacendum est in al. codd. legi *catapeiratem*, voce Græca *καταπειράω*, pertento: quod mihi magis placet: est igitur 'catapirates' funiculus cum plumbo deligato, qui *καταπειρατὴρ* Græce dicitur *βόλις*, a quo et Lucilius fabulam suam ,unde versus istos attulit Isidorus, Bolidem inscripserat. Salmasius tamen legebat: *An catapirateris eodem deferet uncum Plumbi pauxillum raudus linique metaxam.* 'Catapirater plumbus,' *ὁ καταπειρατὴρ μόλιβδος.* *Dac.*

[p] *Sic æs infectum rudusculum apud ædem*] Hæc tantum distinctione juvanda sunt: *Sic æs infectum rudusculum. Apud ædem, &c.* Neque te hinc aliter expedias. *Idem.*

[q] *Rodusculana*] Vidend. Varro lib. IV. Lat. qui *Rausculam* appellat a *raudo*, id est, ære. Vide 'Rodus.' *Rudusculana* scriptum est in marmore quodam Capitolino. *Ant. Aug.*

Rodusculana porta] *Raudusculam* vocat Varro lib. VI. de L. L. 'Sequitur porta Nævia, quod in nemoribus Næviis, Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit. Deinde porta randuscula, quod ærata fuit, æs raudus dictum. Ex eo in veteribus mancupiis scriptum, raudusculo libram ferito.'

Rudusculana porta videtur appellata, quod *rudis et* [FEST. *impolita sit relicta, vel quia* ære *vincta fuit; nam æs, ut Varro ait in libro antiqui*tatum *Rodus dicebatur : atque ex eo dici in man*cipa*ndo, Rodusculo libram ferito.*

Runa[r] *genus* teli *Ennius: runata recedit, id est, pilata: est* genus *etam* . . . .
. . . . . enim . . . .
. . . . . *in* atq . . . .
. . . *d* vene . *nt*[6] . . . . . .
. . . . . us. M. . . . .
. . . . . *Val*erio . . . . .

Rogat,[s] est consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat: unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, et orare. Cato in dissuasione, ne lex Bæbia derogaretur, ait: hoc potius agam, quod hic rogat.

Rogat, est consulit populum, vel petit ab eo, ut id [PAUL. sciscat, quod ferat.

Rogatio est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat; et de una pluribusve rebus, de quibus, non de omnibus sanciatur: nam,

6 Ead. ed. *quod veneno tingebant.*

NOTÆ

Qui Varronis locus satis eos refellit, qui portam raudusculam eandem et Næviam dictam fuisse scriptum reliquere. Sic aperte distinguit P. Victor in descriptione urbis in 2. reg. vicus portæ rodusculanæ, vicus portæ Næviæ. Porro rauduscalanam portam æratam fuisse testatur Val. Maxim. lib. v. cap. 6. *Dac.*

r *Runa*] *Runam* interpretatur pilum, et *runatam*, pilatam. Isidorus tamen et Papias *runam*, pugnam, et *runatam*, præliatam interpretantur. In Mss. etiam Pauli codd. Voss. scriptum testatur *præliata* pro *pilata.* Sed frustra. In schedis enim Farnesianis constanter *pilata. Runa*, vel a *ruo*, sterno, vel a *ῥύω*, tueor. Martinius. Quæ sequuntur plane deplorata sunt: videtur dixisse Festus runam etiam fuisse genus sagittæ sive teli quod veneno ungebant.
. . . . *enim* . . . .
. . . . *in atque* . . . .
. . . . . . *quod veneno tingebant* . . . . .
. . . . *us M* . . . .
. . . . *Valerio* . . . . . . Idem.

s *Rogat*] Rogationum communia verba erant, 'velitis,' 'jubeatis Quirites.' Quod si respondissent, 'uti Rogas:' lex erat. *Idem.*

quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur.

Rogatio [t] est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, et de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, sanciatur. Nam quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur. Itaque Gallus Ælius ait, inter legem et rogationem hoc interest: rogatio est genus legis, quæ lex non continuo ea rogatio est (rogatio) non potest non esse lex, si modo justis comitiis rogata est. [FEST.

Romam [u] appellatam esse Cephalon Gergithius, qui de ad-

NOTÆ

[t] *Rogatio*] *Rogationem* appellat Sex. Pompeius, quod *privilegium* Cicero; eam legem, qua de uno pluribusve hominibus, aut de una pluribusve rebus constitutum est. Legis itaque genus esse, id est, speciem quandam, intelligemus; et, ut Ælius Gallus dicebat, non omnis lex rogatio est: omnis tamen rogatio justis comitiis rogata, lex est. Hæc est Festi sententia. In verbis autem est nónnihil mendosum: namque ante illa verba, *non potest non esse*, deest, ut arbitror, verbum *Rogatio*. Sed quanquam hæc sit Festi opinio, mihi rogationis verbum latius patere videtur; et omnes leges, de quibus ad populum feratur, comprehendere. Leges vero latæ sunt, cum eas populus accepit: antea promulgatæ dicuntur, cum trinundino die sunt propositæ; rogatio vero fit, cum rogantur tribus, 'Velitis,' 'jubeatis ita fieri:' si 'uti rogatæ' responderint, tum lex est. Ex verbis tamen Capitonis a Gellio relatis lib. x. cap. 20. et ex Gelliana interpretatione suspicor aliquos fuisse, quibus hujusmodi privilegia leges non viderentur; ideo credendum esse eis nomen generalis illius rogationis dedisse, conservato legis nomine generalibus legibus, quæ ad omnes homines, omnesque res pertinerent. *Ant. Aug.*

Rogatio] Vid. Gell. lib. x. cap. 20. Sed quod hic ab Ælio Gallo discrimen inter legem et rogationem ponitur, Veteribus non observatum fuisse, multis argumentis evinci potest. Omnes enim leges, de quibus apud populum ferebatur, rogationes dicebantur; leges vero, cum eas populus acceperat. Antea promulgatæ cum trinundino die propositæ fuerant. Hæc trita sunt. Porro, quod scripsere viri docti, hic *rogationem* ex Galli Ælii et Festi sententia idem esse, quod apud Ciceronem 'privilegium' dicitur, id omnino falsum est: nam rogatio tam in bonam quam in malam partem sumebatur, privilegium non item, quippe quod in caput tantum et perniciem privati hominis semper apud vetustiores Romanos latum est, ut superius annotatum. *Dac.*

[u] *Romam*] In exemplo Cephalonis Gergithii, discedit a sententia ipsius historici. Dionysius: *Κεφάλων ὁ Γεργίθιος, συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐκ*

ventu Æneæ in Italiam videtur conscripsisse, ait ab homine quodam comite Æneæ: eum enim occupato monte, qui nunc Palatinus[7] dicitur, urbem condidisse, atque eam Romam nominasse. Apollodorus in Euxenide ait, Ænea et Lavinia natos Mayllem, Mulum, Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimus ait Tyrrhenia

7 Vet. cod. *Palatius.* Vir doct. conj. *Palatium.*

NOTÆ

Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰνείᾳ. οἰκιστὴν δ᾽ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον. τοῦτον δ᾽ εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα. τέτταρας δέ φησιν Αἰνείᾳ γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. De Apollodori Euxenide nihil memini me legere. Alcimus scripsit *ἱστορίαν Ἰταλικὴν*: eoque nomine citatur ab Athenæo. Antigoni præter alios meminit Dionysius. *Cæximparum* et reliqua monstra verborum hæc scripturæ vestigia præferunt: *Eosque a multo errore nominatos Aberrigenes: quorum subjecti qui fuerint Cæ * Xinidarum juri, vicinarumque urbium imperio, &c.* Quæ vera est lectio, si illud *Cæ * nidarum* prorsus integrum esset, ut aliqua parte contaminatum est: erat enim tale quid *Cacoxenidarum*, aut nescio quid simile. Nam, ut etiam ex aliis scriptoribus novimus, qui dicti sunt Aborigines, eorum alii Cumas, alii alias urbes condiderunt in Italia, proinde ut non omnes simul sub uno duce ibant, sed unaquaque pars suum ducem habuit, cum in multas partes distracti essent: cujus simile de Gotthis proditum est. Agathoclis, qui *τὰ Κυζικηνὰ* scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. Legendum postea: *visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam eam, quæ prior eundem locum dedicavisset Fidei.* Visa, inquit, justa est causa nominis Romæ in oppido novo appellando, utpote cum ea Roma prima locum dedicasset Fidei. De flumine Nolo quærendum censeo. Calliæ verba, quæ huc pertinent, extant apud Dionysium: *Καλλίας δ᾽, ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας, Ῥώμην τινὰ Τρῳάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννῆσαι δύο παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον. οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν θέσθαι τοὔνομα.* Heraclidæ Lembi Athenæus non semel meminit. Non solum autem de eo intelligitur in illis verbis, quæ ex Dionysio infra ponam, sed et historiam eandem, quam tangit Festus, ex eodem proponam, *ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει, καὶ τὰ καθ᾽ ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν, Αἰνείαν φησὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ᾽ Ὀδυσσέως οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ᾽ αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρῳάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ᾽ αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ.* Lembum Heracliden, *τὰ καθ᾽ ἑκάστην* (*χώραν*) *πραχθέντα συναγαγεῖν*, cognoscet, qui propius ea verba, quæ ex eo producit Athenæus, considerarit. Porro cum hæc ex auctore Græco desumeret Festus, in illis verbis reddendis Græcissat. Nam *ὡραίαν παρθένον* vertit, 'tempestivam.' De Galata scriptore amplius quæramus. *Jos. Scal.*

Æneæ natum filium Romulum fuisse, atque eo ortam Albam Æneæ neptem, cujus filius nomine Romus[8] condiderit urbem Romam. Antigonus, Italicæ historiæ scriptor, ait, Romum quendam nomine, Jove conceptum, urbem condidisse in Palatio Romæ, eique dedisse nomen.[*] Historiæ Cumanæ compositor[x] Athenis quosdam profectos Sicyonem, Thespiasque[9] ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, compluris profectos in exteras regiones, delatos in Italiam, eosque multo errore nominatos Aborigines, quorum subjecti qui fuerint Cæximparum viri,[y] unicarumque virium imperio montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam,[z] quod nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam. Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor[a] ait, vaticinio Heleni impulsum Æneam Italiam petivisse portantem suam secum neptem, Ascanii filiam nomine Rhomam, eamque ut

8 Vet. cod. *Rodius.*—[*] Distinguendum monet Dac. *urbem condidisse in Palatio, Romæ eique dedisse nomen.*—9 Vet. cod. *Thespiedasque.*

NOTÆ

[x] *Historiæ Cumanæ compositor*] Hujus nomen reperire non potui. *Dac.*

[y] *Cæximparum viri*] Mendosa verba sunt. Vidend. Dionys. lib. I. qui aliqua ex his refert, et alia aliter. *Ant. Aug.*

Quorum subjecti qui fuerint, &c.] *Cæximparum* et reliqua monstra verborum, &c. [vide not. in pag. præced.] Hæc Scaliger. Sed nescio unde ille τὸ *Cacoxenidarum*, monstrum enim verbi *Caxoxenidæ*, omnibusque opinor ignotum; quare aliud quærendum est. *Dac.*

[z] *Montem palatium in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam*] Hanc historiam tangit Solinus statim initio cap. 1. 'Sunt qui videri velint Romæ vocabulum ab Evandro primum datum, cum oppidum ibi offendisset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juventus Latina; servataque significatione impositi prius nominis Ῥώμην Græce, Valentiam nominatam: quam Arcades, quoniam in excelsa parte montis habitassent, derivatum deinceps, ut tutissima urbium arces vocarentur.' *Idem.*

[a] *Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor*] Solin. loco supra citato, 'Agathocles scribit, Romam non captivam fuisse, ut supra dictum est, sed Ascanio natam, Æneæ neptem, appellationis istius causam fuisse.' Agathoclis, qui τὰ Κυζικηνὰ scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. *Id.*

Italia sint Phryges potiti, et iis regionibus maxime, quæ nunc sunt vicinæ urbi, primum [10] omnium consecrasse in Palatio Fidei templum: in quo monte postea cum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam, eamque [11] priore, unde ea locum dedicavisset Fidei. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicant Æneam sepultum in urbe Berecyntia proxime flumen Nolon,[b] atque ex ejus progenie quendam nomine Romum venisse in Italiam, et urbem Romam nominatam condidisse. Callias Agathoclis [12] Siculi qui res gestas conscripsit,[c] arbitratur e manu Trojanorum fugientium Ilio capto cuidam fuisse nomen Latino, eumque habuisse conjugem Romam, a quo, ut Italia sit potitus, urbem condiderit, quam Romam appellavisse. Lembus, qui appellatur Heraclides [d] existimat, revertentibus ab Ilio Achivis quosdam [13] tempestate dejectos in Italiæ regiones secutos Tiberis decursum pervenisse, ubi nunc sit Roma, ibique, propter tædium navigationis, impulsas captivas auctoritate virginis cujusdam tempestivæ, nomine Romes,[14] incendisse classem, atque ab ea

10 Vet. cod. *prima*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *primam*.—11 Vet. cod. *eam quæ*.—12 Id. *Caltivus Agathocles*.—13 Id. *quendam*.—14 Ed. Scal. *Romæ*.

NOTÆ

[b] *Proxime flumen Nolon*] De flumine Nolo nihil usquam me legisse memini. *Molon* vocat Pomp. Sabinus v. Æneid. 'Aiunt quidam Æneam sepultum in urbe Berecynthia, prope flumen Molon.' Sed hoc mihi æque ignotum est. *Idem.*

[c] *Callias Agathoclis Siculi qui res gestas conscripsit*] Hujus Romæ mulieris meminit Lycophron: *Τοίους δ' ἐμός τις σύγγονος λείψει διπλοῦς Σκύμνους λέοντας, ἔξοχον Ῥώμης γένος.* Id est: 'Tales meus quis consobrinus relinquet duos catulos leones, maximum Romæ genus.' *Idem.*

[d] *Lembus, qui appellatur Heraclides*] Idem Solin. cap. 1. 'Heraclidi placet, Troja capta, quosdam ex Achivis in ea loca, ubi nunc Roma est, devenisse per Tiberim: deinde suadente Rome, nobilissima captivarum, quæ his comes erat, incensis navibus, posuisse sedes, struxisse mœnia, et oppidum ab ea Romen vocavisse.' Hunc Lembum Heraclidem intelligit Servius cum scribit: 'Heraclides ait Romen nobilem captivam Trojanam huc appulisse, et tædio maris suasisse sedem, ex cujus nomine urbem vocatam.' *Idem.*

necessitate ibi manendi urbem conditam ab his, et potissimum ejus nomine eam appellatam, a cujus consilio eas sedes sibi firmavissent. Galatas[15] scribit,[e] cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum Telemachi Circesque filium, isque ex Rome suscepisset filios, Romum, Romulumque, urbi conditæ in Palatio causam fuisse appellandæ potissimum. . . .

. . . .

Romæ.[f] *Diocles Peparethius*[16 g] *ait Italiam*[h] *Numitoris Al-*

15 Vett. libb. *Gallitas*. Conjicit Dac. *Clinias*.—16 Ed. Scal. *Leparethius*.

NOTÆ

[e] *Galatas scribit*] De Galata scriptore amplius quærendum. *Scal.* Vett. libb. habent *Gallitas*. Fortasse rescribendum *Clinias*. Servius: 'Clinias refert Telemachi filiam Romen nomine Æneæ nuptam fuisse, ex cujus vocabulo Romam appellatam * * * * dicit Latinum ex Ulysse et Circe editum de nomine sororis suæ mortuæ Romen civitatem appellasse.' Suppleo *idemque dicit*, vel *idem enim dicit*. Hæc enim de eodem scriptore intelligenda sunt. Quare ex hoc loco apertum est Festi locum hunc male digestum esse, atque etiam mutilum, qui alterius ope sic facile sanari potest: *cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum, Ulyssis Circesque filium, isque ex Rome Telemachi suscepisset filios Romum Romulumque, urbi conditæ in palatio causam fuisse appellandæ potissimum Romæ.* Quæ plane gemina sunt cum superioribus, nisi quod hic Festus ex Rome sublatos liberos refert, quos eundem locum citans prætermisit Servius. Ait Servius ex Clinia Telemachi filiam Romen Æneæ nuptam fuisse, mortuisque Ænea et Rome Latinum Romæ fratrem imperio potitum de nomine sororis suæ urbem Romam dixisse. Et idem plane hic Festus ex eodem Clinia, nisi quod addit, Æneam ex Rome liberos suscepisse, nam τὸ *isque* de Ænea intelligi debere certum est. Judicent tamen eruditi. Porro hic prætermisit Festus eorum sententiam, qui a Roma Æsculapii filia urbi nomen impositum tradiderunt, ut Marinus sive Marianus Lupercaliorum poëta, cujus versus, qui apud Servium leguntur, sic dirigendos et concipiendos monuit doctiss. Salmasius:

Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
Adquisivit . . . .
Sed Diva flava et candida,
Roma Æsculapi filia
Novum nomen Latio fecit,
Hanc conditricis nomine
Ab ipsa omnes Romam vocant.

Optime; sunt enim dimetri Iambici. Prætermisit etiam Festus fuisse qui traderent Romam dictam a fatidica quæ prædixisset Evandro his eum locis oportere considere. Item ei nomen impositum a Romulo Ascanii filio, ut refert Eratosthenes apud Servium. *Dac.*

[f] *Romæ*] In istis laciniis, immo fimbriis, tantum odorari potuimus de

bani Regis filiam gemellos edisse, quos, in ima *Tiberis ripa a Faustulo, regio ministro,* exp*ositos*[17] *juxta ficum appellatam postea a* Romulo *Ruminalem, sic jacentes Lupam* lac*tasse, et picum Martium nutrisse:*[i] *post reper*tos *Accam Laurentiam, Faustuli uxorem, educasse:* pler*ique tamen, conscio et alimenta præbente* Numitore, *nutritos aiunt quod Ilia ex Marte se* peper*isse eos asseverabat, ac secreto literis, omni* den*ique liberali disciplina Gabiis institutos*[k] atq. *excultos fuisse, atque ita in musicis* prim*am* *pueritiam traduxisse, cum inter æquales* omnes *præstarent corporis proceritate, et forma,* nomin*atos, alterum Romulum, Remum alterum: eos ubi ex* compressu *Iliæ natos se cognoverint, et quod* ex*positos* in *ripa Tiberis lupa lactaverit, præbens ru*mam, *monte vicino descendens, et quod reperti a Faustulo* sunt educ*ati, Romusque et Remus a Ruma* n*o*minati pot*issimum, præterea quo patre* ess*e*nt procreati, *intellexerint, Numitori avo primum* restituisse re*gnum, deinde de urbe*

17 Ead. ed. *expeditos.*

NOTÆ

compressu Iliæ, expositos infantes Remum et Romulum; quod a Faustulo sunt educati; quod a ruma sint nominati; quod ex Faustulo cognoverunt, quo patre essent procreati; restituisse regnum avo Numitori; per auguria decrevisse uter nomen urbi imponeret: extrema verba ex Epitoma plane sarcire potes. In nona linea Numitoris nomen agnoscimus. Reliqua, nisi qui egregie se insanire postulet, alius resarciet nemo, certo scio. *Jos. Scal.*

Romæ. Diocles] Certum est ista continuari cum superioribus: *appellandæ potissimum Romæ. Diocles Peparethius.* Dac.

g *Diocles Peparethius*] Sic dictus a Peparetho insula maris Ægei. Ejus meminit Plutarch. in Romulo, quem vide, nam totam hanc historiam fuse narrat. *Idem.*

h *Italiam*] Italiam nove dicit, quam alii Rheam Sylviam. Sed Schedæ aperte *Iliam*, vere. *Idem.*

i *Et picum Martium nutrisse*] Auctor de origine urbis Romanæ: 'Addunt quidam, Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, et ore pleno cibum pueris ingessisse: inde videlicet lupum picumque Martis tutelæ esse.' *Idem.*

k *Omni denique liberali disciplina Gabiis institutos*] Idem auctor de orig. urb. Rom. 'Cum vero pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis Græcarum Latinarumque literarum ediscendarum gratia commoratos, Numitore avo clam omnia subministrante.' *Idem.*

condenda per auguria decre*visse, uter eam conderet nomi*naretque, ac Deorum *manifesta approbatione Ro*mulum urbem cond*idisse, eamque nominasse Romam* potius, quam Rom*ulam, de suo nomine, ut amplio*re vocabuli signi*ficatione prosperiora patriæ* suæ ominaretur.[1]

Romam [18] Romulus de suo nomine appellavit, sed ideo Romam, non Romulam, ut ampliore vocabuli significatu prosperiora patriæ suæ ominaretur. [PAUL.

Romanam portam [m] vulgus appellat, ubi ex epistylio defluit aqua: qui locus ab antiquis appellari solitus est statuæ Ciuciæ, quod in eo fuit sepulcrum ejus familiæ: sed porta Romana instituta est a Romulo infimo clivo Victoriæ, qui locus gradibus in quadram formatus est: est appellata autem Romana a Sabinis præcipue, quod ea proximus aditus erat Romam. [FEST.

Romana porta apud Romam a Sabinis appellata est, quod per eam proximus eis aditus esset. [PAUL.

Romanam portam antea *Romulam voci*tatam ferunt, quæ fuerit *ab Roma appellata*. [FEST.

Romani [n] *videntur ab initio nulla usi esse* artificum *opere*,

18 Vet. lib. *Romanos*.

NOTÆ

[1] *Ominaretur*] Huc retrahenda sunt quæ infra leguntur post *Remuliam*: locum adi. *Idem*.

[m] *Romanam portam*] Locus, ubi fuere statuæ Cinciæ, *Cincia* dicebatur. Vide 'Cincia.' Quam vero Romanam portam in infimo clivo Victoriæ a Romulo positam dicit Festus, eandem esse puto, quam Romanulam vocat Varro lib. IV. 'Præterea intra muros video portas dici, in palatio Mucionis a mugitu, quod ea pecus in bucitatum antiquum oppidum exigebant, alteram Romanulam, quæ est dicta ab Roma, quæ habet gradus in navalia ad Volupiæ sacellum.' *Idem*.

[n] *Romani*] Ad hunc locum pertinere arbitror, quod Dionysius scribit, Romanos cives agriculturam, et rem militarem tantum exercuisse: sedentarias vero artes servos, et advenas, qui intra urbem permulti erant. Hæc lib. II. et IX. *Ant. Aug.*

Romani] Non obscurum est cujus ædificii olim fuerint hæc rudera, idque ædificium magis possum describere, quam a fundamentis redivivum instaurare. Hæc igitur fuit sententia Festi: Romani nullum ab initio exercebant artificium: neque prius exercere cœperunt, quam artes didicerunt ab exteris civitatibus. Sero etiam ludi omnes, qui nunc in Urbe celebrantur, sunt instituti. Quidam

sed ubi primum ludos facere cœperunt, *tunc asciti artifices ab Etruscis* civitatibus *fuerunt. Sero autem ludi* omnes, qui nunc *a Romanis celebrari solent*, sunt instituti. *Quidam primos ponunt Ro*manos, alii aiunt *Megalenses, id est, matris* magnæ, ac po*pulares Cereris*:[o] *alii aiunt* in conferendis *equis Trojam lusitasse pue*ros Romanos, alii, *institutum, ut luderent* equitando, jactu, *saltu, cursu, festis* paribus, paribusque etiam *ut Ludicræ certationes a* ludentibus fierent.

Romulia[p] tribus dicta, quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. [PAUL.

NOTÆ

ponunt primos ludos Romanos, alii aiunt Megalenses Matris Magnæ, ac populares Cereris: alii, in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos: alii, solitos exerceri eos equitando, jactu, saltu, festis Parilibus. Parilibusque etiam institutum, ut a ludentibus fierent. Populares ludos manifesto dixit pro plebeis: ut sæpe populus pro plebe dicitur. *Jos. Scal.*

Romani videntur] Optime ait Festus Romanos, cum ludos facere cœperunt, artifices ascivisse ex Etruria. Liv. lib. I. sect. 35. 'Ludicrum fuit equi, pugilesque ex Etruria maxime acciti.' De ludis Romanis loquitur quos primos facit: et verum est, cum Megalenses et Cereales post multos annos in Rep. instituti fuerint. Consualia enim, et Troja, et si qui alii ludi, sive certationes ludicræ, sine artifice peragebantur. De Trojæ ludo vide Virg. lib. v. *Dac.*

[o] *Megalenses, id est, matris magnæ, ac populares Cereris*] Hinc refelli potest quod quibusdam visum est, ludos Megalenses non matri magnæ, sed magnis Diis sacros esse. *Megalesia* vero tantum matri magnæ. Infra aliquid deesse videtur. Lego et distinguo: *Id est matris magnæ, ac populares. Alii Cereris.* Neque enim Cereales ludi populares dici poterant, sed Megalenses, id est, matris magnæ, qui pro populo fiebant, unde sacrificium dictum *damium*: i. *Populare*; et ipsa Dea *Damia*, popularis, et ejus sacerdos *Damiatrix.* Vide 'Damium.' *Idem.*

[p] *Romulia*] Quid Terentius, quid Verrius scripserint, incertum est. Sed Varro l. IV. de Ling. Lat. 'quinta,' inquit, 'tribus, quod sub Roma, Romilia.' Hæc est fortasse Terentii opinio a Festo relata; illa Verrii, quam Paulus secutus est. *Ant. Aug.*

Romulia] Infra: *Romuliam tribum appellatam Terentius quidem Varro ait a Romulo, deinde detortam vocalem u in e credibile.* Ceterum causam se invenisse ait Verrius, cur a Romulo dicta sit: nempe, quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. Jam agnoscis spatium desiderari in extremis reliquiis Festi ad capienda ea, quæ de epitoma supplevimus: vides etiam inconstantiam Varronis, qui nunc a Romulo dictam ait, quam in libris de Latino sermone ab eo appellatam vult, quod sub Roma fuerit. *Jos. Scal.*

Romulia tribus dicta] Hæc sunt Pauli. Prætermissum autem Festi exemplar, quod ita in Schedis appa-

Romam antea Romulam[q] *appel*latam Terentius qui- [Fest. dem *Varro fuisse ait ab Romulo,* deinde detortam *vocalem, detritasque literas fuisse* credibile: ceterum *causam ejus appellationis in*venisse ait Verrius *vetitam esse publicari.*

Romulum quidam a ficu ruminali, alii quod lupæ ruma nutritus est, appellatum esse ineptissime dixerunt, quem credibile est a virium[r] magnitudine, item fratrem ejus appellatos.

NOTÆ

ret: 'Romuliam tribum appellatam esse ait Dionysius ab Romulo, quod in agro ab eo capto de Veientibus populis ea tribus censebatur. Terentius Varro dictam ait quod proxima Romæ esset quæ. . . . . cuidam . . . . ep.' Ita Schedæ. Locus Dionysii quem Festus intelligit vix inveniri possit, at alter Varronis est e lib. IV. de L. L. 'Quinta tribus,' inquit, 'quod sub Roma, Romilia.' Nisi Festus locum alium, ex libris quos de Tribubus Varro scripserat, ob oculos habuerit. Nam quæ in fine desunt, ejusdem fortean Varronis verba sunt. Romilia tribus trans Tiberim in agro Veienti, quem Romulus primum cepit. *Dac.*

q *Romam antea Romulam*] Hæc conjungenda sunt cum superioribus ubi de Roma. Ita enim in Schedis post *ominaretur* continuo sequebatur, *Romam antea Romulam.* Quod ex Varrone ait Festus Romam antea dictam Romulam, illud apud Varronem hodie frustra quæras. Quin etiam Varro, in libris qui supersunt, non semel ait a Romulo *Romam* esse dictam, non *Romulam.* Præcipue lib. VIII. 'Qui dicunt quod sit a Romulo Roma, et non Romula, neque ut ab ove ovilia, sic a bove bovilia, esse analogias, errant.' Quod ait Verrius se invenisse causam ejus appellationis vetitam publicari, idem de ipso Romæ nomine tradit Solinus cap. 1. 'Traditur etiam proprium Romæ nomen, et verum magis, sed vetitum publicari, quando quidem quominus enuntiaretur, cærimoniarum arcana sanxerunt, ut hoc pacto notitiam ejus aboleret fides placitæ taciturnitatis. Valerium denique Soranum, quod contra interdictum id eloqui ausus foret, ob meritum profanæ vocis neci datum.' Servius ad illud I. Æneid. 'Romanosque suo de nomine dicet.' 'Perite,' inquit, 'non ait Romam, sed Romanos. Urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enuntiat. Denique Tribunus plebis quidam Valerius Soranus, ut ait Varro, et multi alii, quia hoc nomen ausus enuntiare, ut quidam dicunt, raptus a Senatu, et in crucem levatus est: ut alii, metu supplicii fugit, et in Sicilia comprehensus a Prætore, præcepto Senatus occisus est. Hoc autem urbis nomen ne Hyginus quoque, cum de situ urbis loqueretur, expressit.' *Idem.*

r *Quem credibile est a virium*] Ῥώμη Græce proprie est *Valentia* Latine, nam ἐρρῶσθαι, est valere. Gloss. 'Ῥώμη, valentia.' Ita vocarunt robur corporis, quod et ipsum ex eadem origine venit, nam ῥῶμος et ῥώμη ἀπὸ τοῦ ῥώεσθαι, Æolicum ῥῶμορ, et ῥῶβορ, ut βύρμαξ, μύρμαξ, inde Latinum robur. Inde etiam dicti, Ῥῶμος, Ῥωμύλος. Ῥῶμος enim 'vir fortis.' Ut μῶμος irrisio dicitur, et qui irridet, μῖμος imitatio, et qui imitatur, sic ῥῶμος for-

Romulus et Remus a virtute, hoc est, a robore [PAUL. appellati sunt.

Rorarios[s] milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant; quod, ut ante imbrem fere rorare solet, sic illi, ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti.

Rorarium[t] vinum, quod rorariis dabatur.

. . . . ubi incubare posset[u] [FEST. auspicii repetendi causa.

Roscii appellabantur in omnibus perfecti artibus, [PAUL. quod Roscius quidam perfectus unus in arte sua, id est, comœdia, judicatus sit.

NOTÆ

titudo, et vir fortis. Latinis Remus, ut 'Apello,' 'Apollo.' A *ῥῶμος*, *ῥωμύλος*, ut a *ψεῦδος*, *ψεύδυλος*, unde 'Pseudolus' Plautinus. A *φεῖδος*, *φείδυλος*, ab *ἧδος*, *ἥδυλος*, et similia: inde Latinis priscis *Romulus*: quare infra Paulus, 'Romulus et Remus a virtute:' nam virtus proprie de viribus corporis, ut apud Phæd. 'Virtuti semper prævalet sapientia.' *Salmas. in Solin.* Inde intelligenda quæ supra dixit Festus in fine *τοῦ Romam*: 'Romulum urbem nominasse Romam potius quam Romulam, *ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur*.' *Roma* enim et *Remus* multo significantiora sunt quam *Romula* et *Romulus*, quæ sint diminuta ex illis. *Idem.*

[s] *Rorarios*] Glossarius: 'Rogarii, ἀκροβολισταί.' Male legit *Rogarii* pro *Rorarii*. Jos. Scal.

Rorarios milites] Idem Varr. lib. VI. 'Rorarii dicti a rore, qui bellum committebant ante, ideo quod ante rorat, quam pluit.' Plaut. in Frivolaria: 'sequimini hac Sultis legiones omnes Lavernæ. Ubi rorarii Estis? En sunt. Ubi sunt accensi? Ecce.' Gloss. 'rorarii, ἀκροβολισταί.' Ita enim legendum, non *rogarii*, monuerunt Scaliger, Vulcanius, &c. *Rorarii*, iidem 'velites,' et 'Ferentarii.' *Dac.*

[t] *Rorarium*] Verba Festi ad aliud verbum pertinent: et, ut arbitror, scribenda sunt loco incertorum post R. *Ant. Aug.*

[u] . . . . *ubi incubare posset*] Non sat conjicio quo istæc referenda sint. In Sched. post *Rustum* spatium duarum paginarum relictum est, et in fine, *ubi incubare posset auspicii repetendi causa*. Hic autem Romanorum morem Festus explicabat, qui, si quando egressi male pugnassent, Romam revertebantur ad captanda rursus auspicia, quod dicebant 'repetere auspicia,' 'omina.' Virg. 'Omina ni repetant Argis.' Quod si longius ministerium administraretur, ne dux ab exercitu diutius abesset, si Romam ad repetenda auspicia de longinquo revertisset, constitutum, ut unus locus de captivo agro Romanus fieret in ea provincia in qua bellabatur, ad quem, si renovari opus esset auspicia, dux rediret. Et incubandi verbo Festus usus est, quod interdum cubantes auspicia captarent, interdum in solida sella sedentes. Vide 'silentium.' *Dac.*

Roscii[x] *vulgo appellari* solent in *omni arte ita perfecti, ut Roscius* comœdus in *arte sua perfectus fuerit,* cui nihil deesset *ad perfectionem, ut libro primo* de oratore ait *Cicero.* [FEST.

Rustica vinalia[y] mense Aug*usto, ut est in fastis, Veneri fiebant,* quod eodem illo *die ædis ei Deæ consecrata* est, jumenta*que et olitores ab opere cessent, quia* omnes horti in *tutela Veneris esse dicuntur.*

Rosea[z] **in campo Reatino campus appellatur, quod in eo arva rore humida semper seruntur.**[19] [PAUL.

19 Legendum monet Dac. *feruntur.*

NOTÆ

[x] *Roscii*] Referebatur a Festo locus Ciceronis l. 1. de Oratore: 'Itaque hoc jamdiu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.' Quæ sequuntur fragmenta versuum videntur pertinere ad 'Rustica vinalia.' *Ant. Aug.*

Roscii] Infra: *Roscii appellari solent in arte aliqua perfecti: quod Roscius Comœdus in arte sua perfectus fuerit, adeo ut nihil ei deesset ad perfectionem: ut lib. 1. de Oratore ait Cicero.* Deinde aliud caput: *Rustica vinalia mense Augusto Veneri dicata sunt: quod eodem illo die ædis ei consecrata sit: jumenta quoque, olitores, et omnes horti in ejus tutela sunt.* De jumentis autem mentionem fecit, quia jumenta coronata eo die ab opere cessabant: quanquam non eo die, sed altero ab illo, hoc est, Consualibus, cessare solita ait Plutarchus in Quæstionib. *Jos. Scal.*

Roscii vulgo appellari solent] Hunc locum ita suppleverat olim Scaliger. Locus Ciceronis quem Festus intelligit: 'Itaque et ad hanc similitudinem hujus histrionis oratoriam laudem dirigamus: videtisne, quam nihil ab eo, nisi perfecte, nihil nisi cum summa venustate fiat? nihil nisi ita, ut deceat, et uti omnes moveat atque delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.' *Dac.*

[y] *Rustica vinalia*] Idem Varr. lib. v. 'Rustica vinalia dicuntur ante diem duodecimum Kalendas Septembris, quod tum Veneri dedicata ædis, et horti ejus tutelæ assignantur, ac tum sunt feriati olitores.' Porro duplicia fuere vinalia, altera vel 12. vel 14. Kal. Septemb. altera 9. Kal. Maias celebrata. Veneris alia, alia Jovis sacra. Sed de utrisque ita dissentiunt Veteres, ut nihil certi unquam ex iis statuatur; nam vel ipse Festus qui hic vinalia mensis Augusti Veneri sacra dicit, idem ea infra Jovis sacra facit: tamen multo verisimilius est, vinalia mensis Aprilis Veneri dicata fuisse eique hortos dedicatos; nam et ea ἀφροδίσια vocat Plutarch. Vinalia vero mensis Sextilis, ad Jovem pertinuisse. Quamvis contrarium plane apud scriptores reperias. Vide 'Calpar.' *Idem.*

[z] *Rosea*] Cæsar Vopiscus, cum ca-

Rosa in agro reatino[a] *cam*pus appellatur, *quod in eo* [FEST. *arva rore hum*ida semper serunt.[20]

Rotundam[1] ædem Vestæ[b] Numa Pompilius Rex Romanorum consecrasse videtur, quod eandem esse terram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit, eamque pilæ forma esse: ut sui simili templo Dea coleretur.

Rotundam faciebant ædem Vestæ ad pilæ similitudinem, quod eandem credebant terram esse. [PAUL.

Rubidus apud Plautum panis vocatur parum coctus: item scorteæ ampullæ rugosæ rubidæ dici solent.

Rubidus[c] *panis appella*tur parum coctus,[2] cum *rubro* [FEST.

20 Idem *ferunt*. In ed. Scal. extat *serent*.—1 Vet. cod. *Rutundam*.—2 Fulv. Ursin. legebat *percoctus*.

NOTÆ

sam apud Censores ageret, campos Roseæ dixit Italiæ sumen esse, in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Plin. lib. XVII. cap. 4. *Ant. Aug.*

[a] *Rosea in agro reatino*] Varr. lib. I. de R. R. 'Cæsar Vopiscus ædilitius causam cum ageret apud Censores Campos Roseæ Italiæ dixit esse sumen, in quo relicta pertica postridie non appareret propter herbam.' Virgil. VII. Æneid. 'Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini.' Ubi Servius: 'Velinus locus est circa Reate juxta agrum qui Rosulanus vocatur. Varro tamen dicit lacum hunc, a quodam consule in Naran, vel Naren fluvium, nam utrumque dicitur, esse diffusum. Post quod tanta est ea loca secuta fertilitas, ut etiam perticæ longitudinem altitudo superarit herbarum: quin etiam quantum per diem demtum esset, tantum per noctes crescebat. Quod Virgilius ad suam provinciam transtulit, dicens: 'Et quantum longis carpent armenta diebus, Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.'' In verbis Festi pro *serunt* legendum *ferunt*, et in epitome *feruntur* pro *seruntur*. Neque enim serebatur Roseus ager, in quo nihil fere præter prata, ut ex eodem Varrone colligi potest, lib. I. cap. 7. Quare et equis abundavit, qui *Roseani* dicti sunt. *Dac.*

[b] *Rotundam ædem Vestæ*] In veteribus nummis Vestæ templum ea forma hodieque cernitur. Hujus rei causam aliam tradit Plutarch. 'Traditur,' inquit, 'Numam custodiæ causa perenni igne Vestæ templum circumdedisse, quod rotundum ab eo extructum est, non ut terræ, quasi ea Vesta esset, sed ut universi figuram exprimeret, in cujus medio ignem collocatum Pythagorei censent, eumque Vestam et unitatem appellant.' Sed hæc meræ nugæ, nam alia etiam templa sæpe ea forma fuisse notum est. *Idem.*

[c] *Rubidus*] Plaut. in Casina: 'Una ædepol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.' *Ant. Aug.*

Rubidus] Infra, *Rubidus panis ap-*

colore, rubifactus. Plautus in Casina:[3] *in furnum* condito atque ibi torreto *pro pane rubido. It*em scorteæ ampullæ vetustate rugosæ, et coloris ejusdem, rubidæ dici solent.

Ructare, non ructari dicendum est. Flaccus: Videres alios[4] ructare, ac respuere pulcherrima superbia. Cicero tamen ructaretur dixit. [Paul.

*R*uctare [d] *non ructari, dicendum ait* V*errius* . . [Fest.
. . . . . ut pro . . . .
. . . . . os igi*tur* . . .
. . . . . scrib . . . .
*Valerius Fla*ccus: V*ideres alios* ruct*a*re, ac *respuere pulcherrima superbia.* M. Cicer*o tamen in lib.* II. *Philippicarum*, ructa*retur dixit.*

Rufuli [e] Tribuni mili*tum appellabantur, quos* Consul facie-

3 Ed. Scal. *Catina.*—4 Vet. lib. *Videtis alias.*

NOTÆ

pellatur parum coctus cum rubro colore. Plautus in Casina: *in furnum condito, atque ibi torreto pro pane rubido.* apud eundem scorteæ ampullæ, &c. Intelligit autem locum ex Sticho: 'Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam.' *Jos. Scal.*

Rubidus panis] Versus Plauti e Casina act. II. sc. 5. sed laceri: sunt enim: 'Una Edepol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.' Eosdem laudat Festus in voce 'torrens.' In fine cum ait, *Item scorteæ ampullæ, &c.* ejusdem Plauti versum respicit ex Stich. I. 3. 'Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam.' Porro in verbis Festi Fulv. Ursinus pro *parum coctus* legebat *percoctus.* Sed *parum coctum* Festus dixit panem cito coctum: panis enim nimium properatus rubet et torretur. *Dac.*

[d] *Ructare*] Videndum est, an Cicero Philip. II. *ructaretur* scripserit, quo loco *cui ructare turpe esset*, habemus. Posset enim ita legi, *cui si ructaretur turpe esset.* Ant. Aug.

Ructare non ructari] Usitatius *ructare* quam *ructari.* Gloss. utrumque ponunt. 'Ructat, ἐρεύγει.' 'Ructatur ὀρῦεται.' *Ructo* ab ἐρεύγω. Locus Ciceronis II. Philip. Doctissimus Dusa filius putabat in hiatu latere Lucilii versum: *Ructantur juvenes et sputis omnia fœdant.* Nulla tamen ejus vestigia. *Dac.*

[e] *Rufuli*] Liv. lib. VII. 'Cum eo anno placuisset Tribunos Militum ad legiones suffragio fieri; nam et antea sicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant; secundum in sex locis tenuit T. Manlius L. F.' Fuit annus CCCXCI. ab U. C. si sequimur fastos Capitolinos. Idem lib. IX. 'Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraque pertinentia

bat, *non populus: de quorum jure, quod* Rutilius Rufus legem *tulerat, qua eis cavebatur multis modis,* (sic enim elevaverant *eorum* jus, *ac tunc elava*bant, qui populi suffr*agio creabantur,*) *rufuli a* cognomine Rutili, ac *post Rutilli appellati sunt.*

Rufuli appellabantur Tribuni militum a Consule [PAUL. facti, non a populo, de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli, ac post Rutuli sunt appellati.

Rumen est pars colli,[f] qua esca devoratur: unde rumare dicebatur, quod nunc ruminare.

Rumen est pars colli qua esca devoratur, *unde rumare* [FEST. *dicebant* quod nunc ruminare.

Rumentum,[g] abruptio. [PAUL.

NOTÆ

ad rem militarem; unum ut Tribuni Militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur, quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum et Consulum ferme fuerant beneficia: tulere eam rogationem Trib. pleb. L. Atilius, C. Marcius.' Hæc illo anno CDXLII. Vidend. Polyb. lib. VI. *Ant. Aug.*

Rufuli Tribuni] Liv. lib. VII. sect. 5. 'Cum eo anno placuisset tribunos militum ad legiones suffragio fieri, nam et antea sicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant, secundum in sex locis tenuit.' Et Asconius Pedian. in divinat. 'Tribunorum militarium duo sunt genera, primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent; alii sunt comitiati, qui Romæ comitiis designantur.' *Dac.*

[f] *Rumen est pars colli*] Isidor. 'Rumen proximum curculioni quo cibus et potus devoratur.' Et Serv. ad illud Eclog. VI. 'Pallentes ruminat herbas.' 'Ruminatio,' inquit, 'dicta est a ruma eminente gutturis parte, per quam demissus cibus a certis revocatur animalibus.' *Ruma* autem et *rumen* a ῥύμη, tractus, via. *Idem.*

[g] *Rumentum*] Eget interprete. *Ant. Aug.*

Rumentum] Rumentum in Auguralibus significare videri ait abruptionem, dum verba Anci exponit: si posterime avis canerit, ut auspicio, augurio rumentum sit. *Posterime*, vel *posterrime*, est postreme. *Canerit*, cecinerit. Etiam Sallustius dixit 'canuere' pro 'cecinere.' Suspectum est nomen Anci: et potius ita putem legendum: *Rumentum in Auguralibus significare videtur abruptionem: Dum verberat Anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio rumentum esto.* Et aperte id ex libris auguralibus carmen est. *Ærimen*, est æs, ut supra cognovimus ex libro III. Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebat Nigidius libro XVIII. 'Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinat.' *Jos. Scal.*

Rumentum] A *rumpo*, sive *rupo*, *rupi*, *rupimen*, *rupimentum*, *rumentum*. Ut a 'moveo,' 'movi,' 'movimen,' 'movimentum,' 'momentum.' Ista, *dum verba Ancilibus*, ex auguralibus libris desumta. Dum movebantur ancilia,

*Rumentum in Augur*alibus significare vi*detur inter-* [FEST.
*ruptio, abrupti*ove, dum verba Anci*libus movendis præit, si interim* avis canerit, *tum æque atque auspicio,* augurio rumentum *estod* . . . . . .

. . . .

Rumex, genus teli simile spari Gallici. [PAUL.

Rumex [h] *genus teli simile spari gallici, cujus* meminit [FEST.
Lucili. *Tum spara, tum rumices portantur* tragula *porro.*

NOTÆ

si avis vocem emiserit, non minus augurio illi rumentum fiebat quam auspicio cuivis alii, si quod factum esset. Hos hiatus olim suppleverat Scaliger: *Dum verberat anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio rumentum esto. Ærimen* est æs, ut supra cognovimus ex lib. III. *Canerit* pro *cecinerit*, ut etiam Sallustius dixit 'canuere' pro 'cecinere.' Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebat Nigidius lib. XVIII. 'Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinat.' Hæc vir doctissimus, quæ sane nisi alia schedæ exhiberent, pro veris facile recepta fuissent. *Dac.*

[h] *Rumex*] Versus Lucilii refertur verbo 'Spara.' *Tum spara, tum rumices portantur tragula porro:* licet illic *murices* scriptum sit. *Ant. Aug.*

Rumex] Suspicantur viri docti Festum male legisse apud Lucilium *rumices* pro *murices:* nam *murices* proprie sunt conchæ, conchylia, quæ quia in acutum desinunt, inde quævis aliæ res dictæ *murices:* ut cacumina saxorum. Virgil. 'Acuto in murice remi Concussi sonuere.' Ubi Servius 'muricem' exponit, 'Saxi cacumen eminens per tranquillitatem.' Isidor. lib. XVI. cap. 3. 'Murices petræ in littore similes muricibus vivis, acutissimæ et navibus perniciosæ.' Sic *triboli* dicti *murices*, quia multos simul aculeos ostendunt. Vide Casaub. apud Athen. lib. VIII. 9. Verum huic conjecturæ obstat quod prima in *murex* producitur, quæ corripitur in *rumex.* Sane Gellius lib. X. cap. 25. *Rumigestrum* dicit esse telum. 'Inter telorum,' inquit, 'jaculorum, gladiorum vocabula lancea, spari, rumigestri, falces:' unde Scaliger apud Varronem: Forsan apud Gellium pro *rumigestri* reponendum *runcastri,* vel *rumicestri. Rumices* Lucilio, *Tum spara tum rumices, &c.* Atque ideo videtur Gellius illa duo junxisse, tanquam apud eundem Lucilium lecta. Antequam hinc abeo monendus est lector, ante caput *Rumex,* in schedis extare quasdam reliquias, quæ in omnibus Festi editt. prætermissæ. In iis apparet de *Ruma,* id est, mamma Festum egisse, item de ficu Ruminali et lupa, quæ Remo et Romulo præbuit rumam: sunt enim ad hunc modum: 'Ruma, id est, mamma. . .
. . . . . . capi-
tolio . . . . nium
. . . . de
. . . . quæ
. . . . . . requisi
. . . . . appellatam
. . . . . . est quæ
Rumex teli genus,' &c. Quibus, etsi eas instaurare non possum, diutius carere te nolui, ut quoad fieri possit, et quantum in me est, Festi quæ supersunt, ea tibi omnia in promtu sint, et habeas etiam quicum vires tuas experiaris. *Dac.*

Ruminalis[i] dicta est ficus, quod sub ea arbore [Paul. lupa mammam dedit Remo et Romulo: mamma autem rumis[5] dicitur: unde et rustici appellant hædos subrummos, qui adhuc sub mammis habentur.

Ruminalem ficum[k] *appell*atam ait Varro *prope curiam* [Fest. *sub veteri*bus, quod sub ea ar*bore Lupa rumam dederit* Remo et Romulo, *id est*, *mammam: mam*ma autem rumis

5 Vet. lib. *rumus*.

NOTÆ

[i] *Ruminalis*] Infra: Ficum Ruminalem appellatam ait Varro a veteribus, quod sub ea arbore lupa mammam Remo et Romulo dederit. Mamma autem Rumis dicitur. Unde agnos veteres subrumos vocabant, qui sub mammis essent: alii autem sunt, qui putent, quod sub ea pecus ruminari solitum esset. *Jos. Scal.*

[k] *Ruminalem ficum*] Duas Ruminales ficus fuisse certum est, alteram in Germalo, sub qua Remus et Romulus a lupa nutriti, alteram in comitio, quæ proprie Navia dicebatur. Utramque in octava urbis regione ponit Victor: 'Ficus Ruminalis et Lupercal virginis. Columna cum statua M. Ludii.' Hæc est vera Ruminalis. Pergit Victor: 'Ficus Ruminalis in comitio, ubi et Lupercal Ædes Vejovis inter arcem et Capitolium prope asylum.' Hæc est ficus Navia. At de Navia ficu jam supra egit Festus. Hic igitur de vera ficu Ruminali ejus verba intelligenda sunt, quod et olim animadvertit Magnus Salmasius in exercitationibus Plinianis, ubi multa docte et accurate de utraque ficu annotavit, sed quis nondum mihi uti contigerat cum horum librorum decimus quartus typis mandabatur: hæc enim fere sine libris scribimus, quos patria longe 'dulci distinet in domo.' Quare est certe quod gaudeam me in Navia ficu contra mentem Scaligeri illustranda et putanda juxta virum doctissimum fere per omnia sic sensisse. Ejus verba in fine addentur, ut ea cum illis quas in *Navia* dicta sunt, lector conferre possit. Redeamus ad Festum. Ait ficum Ruminalem prope curiam fuisse, at curia in comitio. Non potest igitur hæc esse vera ficus Ruminalis quæ in Germalo: hoc non potuit scrupulum creare doctissimo Salmasio, qui supplementum Festi nunquam vidit, adeoque ex sola tantum epitome judicavit hic de vera ficu Ruminali a Festo actum fuisse. In epitome vero nihil est quod non utrique ficui æque conveniat. De Navia enim ficu idem dicebant quod de Ruminali. Tacit. Annal. XIII. 'Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos et triginta ante annos, Remi Romulique infantiam texerat,' &c. De Navia enim loquitur. Sed Festus 'Curiam' simpliciter dixit quam alii 'Curiam Hostiliam,' quæ diversa est ab altera Curia, quam βουλευτήριον Græci vocant. 'Curia Hostilia sub veteribus,' ita notatur in descriptione urbis, ubi hæc et illa. Sic enim in 8. regione: 'Curia.

Curia Hostilia sub veteribus.' *Dac.*

dicitur: *unde rustici hædos lactentes* subrumos *vocant, quia adhuc sub mammis habent*: alii autem sunt *qui putant, quod sub ea pecus* ruminari solitum *esset*.

Rumitant,[l] rumigerantur.[6] Nævius: Simul alius [PAUL. aliunde rumitant inter se.[7]

Rumitant, significat rumigerant, ut N*ævius simul alius* [FEST. *aliud aliunde rumitant inter se*.

Runa genus teli[m] significat. Ennius: runata rece- [PAUL. dit, id est, pilata.

. . . . . . nas[n] . . [FEST.
. . . . ae . . . .
. . . . Nævius . . .
. . . . vit . . . .
. . . . ad . . . .
. . . . escu . .

Rupitias[o] in duodecim significat, damnum dederis.[8]

Rupitia damnum dederit significat. [PAUL.

Ruri[p] esse, non rure dicendum, testis est Terentius [FEST.

6 Vet. lib. *rumigerant*.—7 Vet. lib. *fere*.—8 Vet. cod. *dederit*. Vide Notas infra.

NOTÆ

[l] *Rumitant*] A *Rumo* frequentativum *rumito*, ut a 'fero,' 'ferito.' Versus Nævii, qui Saturnius est, *Simitu alius aliunde rumitant inter se*. Vide 'adrumavit.' *Idem*.

[m] *Runa genus teli*] Vide post 'Rodusculana.' *Idem*.

[n] . . . . *nas*] Duo capita hic cohæserunt: prius etiam mutilum: lego: *Runa genus teli: Ennius, Runata recedit, id est, præliata*. Quæ sequebantur adhæsere post 'Rodusculana.' At quæ sequuntur, eadem videntur esse quæ supra in 'Rumitant;' in iis enim manifeste apparet locus Nævii. Lector tamen monendus est, in editione Romana rudera ista continuo sequi post caput 'Rufuli.' *Idem*.

[o] *Rupitias*] Inepte sane. Lege, *Rupsit, damnum dederit*: nam et in veteri scriptura annotatum est in margine fuisse, *dederit*, non *dederis*. Quid sit rupit, vide Ulpian. Tit. ad l. Aquiliam. *Jos. Scal.*

Rupitias] Legendum, *rupit, id in duodecim*, &c. Ait *rupit* in leg. 12. tab. significare, 'damnum dederit.' Vide 'talionis.' Sed nihil fortasse mutandum. In lege 12. scriptum . . . . . . *rupitias* . . . *sarcito*. Forte: *Si rupitias fecerit, Dominus sarcito*. Vide 'sarcito.' *Dac.*

[p] *Ruri*] Terentius addit *fere*: 'Ruri fere se continebat,' &c. *Ant. Aug.*

Ruri esse] Locus Terent. est e Phorm. act. II. sc. 3. 'ruri fere se continebat, ibi agrum de nostro patre

in Phormione, cum ait: Ruri se continebat, ibi agrum de nostro patre.

Ruscum[q] est, ut ait Verrius, amplius paulo herba, et exilius[9] virgultis, fruticibusque,[10] non dissimile junco, cujus coloris rebus uti mulieres solitæ.[11] Commemorat Cato Originum libro septimo: Mulieres opertæ auro, purpuraque, ars,[12] inhæret diadema, coronas aureas russea facie, galbeas[13] lineas, pelles, redimicula.

Ruspari[r] est quærere crebro, ut hoc versu indicatur: et ego ibo,[s] ut latebras ruspans rimer amaptimas.[14]

Ruspari est crebro quærere. [PAUL.

Rustica[t] vinalia quartodecimo Kalendas Septembris celebrabantur, quo die primum vinum in urbem deferebant.

9 Vet. cod. *exirius*.—10 Id. *fructibusque*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *solitas*.—12 Id. ibid. *auri*.—13 Vet. cod. *facile galbeos*.—14 Legendum monet Scal. *maritimas*.

NOTÆ

Colendum habebat.' *Dac.*

q *Ruscum*] Alibi monemus verba Catonis ita legenda: *Mulieres opertas auro, purpuraque: arsinea, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas, pelles, redimicula.* De russea fascia et linea veste Apuleius lib. II. Metamorph. 'Ipsa linea tunica mundule amicta, et russea fasciola prænitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula.' *Jos. Scal.* Ita Scalig. qui tamen in conjectaneis suis de quibus hic loquitur non *russeas fascias* legit, sed *russea facie*. Mulieres russea facie, quæ sibi colorem illum conciliabant rusco, θάψῳ, unde tapsinæ dictæ. *Dac.*

Ruscum] Gloss. 'Ruscum, χαμαιδάφνη, κυνόσβατον, εἶδος βοτάνης.' 'Myrtum Sylvestrem' vocat Dioscorid. Ex eo plerisque Italiæ locis et scopæ fiunt et vites ligantur. Virgil. II. Georg. 'Nec non aspera rusci Vimina per sylvam, et ripis fluvialis arundo Cæditur.' *Idem.*

r *Ruspari*] In ultimis verbis mendum esse notatum est, R litera adjecta in veteri libro. Vidend. Nonius Marcellus. *Ant. Aug.*

Ruspari] Glossarium: 'Ruspinat, χειροτριβεῖ.' pro eodem etiam *Rostrare*. Idem: 'Rastrat, ἐπιζητεῖ.' Puto versum ita legendum: *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas.* In eodem Glossario: 'Rutilat, ἐρευνᾷ, σκυβαλίζει.' Lege, ut hic, *Ruspat*. Jos. Scal.

Ruspari est quærere crebro] Immo potius diligenter et studiose quærere. Et proprie de animalibus, quæ vel rostro vel unguibus terram ruunt: unde et pro eodem *Rostrare* dicitur. Vide 'corruspari.' *Dac.*

s *Et ego ibo*] Hunc versum sic legendum putat Scalig. *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas.* In Schedis: 'Et ego ibo ut latebras ruspans rimarem optimas.' *Idem.*

t *Rustica*] Aliquid amplius Paulus notat, quam apud Festum reperiatur.

Rustica vinalia appellantur,[u] mense Augusto quartodecimo Kalendas Septembris Jovis dies festus, quia Latini[x] bellum gerentes adversus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicaverunt: eodem autem die Veneri templa sunt consecrata, alterum ad circum maximum, alterum in luco libitinensi,[15] quia in ipsius[16] Deæ[y] tutela sunt horti. [FEST.

Rustum ex rubus.[z] . . . .

Ruta cæsa[a] dicuntur, quæ venditor possessionis, sui usus gratia, concidit, ruendoque contraxit.[17]

15 Vet. cod. *luci libiti adensi.*—16 Id. *in pius.*—17 Vet. lib. *extraxit.*

NOTÆ

Vidend. Varro lib. v. de Ling. Lat. et Festus, 'Roscii.' *Ant. Aug.*

[u] *Rustica vinalia appellantur*] Vide supra post 'Roscii.' *Dac.*

[x] *Quia Latini*] Hanc historiam ex Pisone sic refert auctor de origine gentis Romanæ, qui Victoris titulo circumfertur. 'Igitur,' inquit, 'summam imperii Latinorum adeptus Ascanius, cum continuis præliis Mezentium persequi instituisset, filius ejus Lausus collem Laviniæ arcis occupavit; cumque id oppidum circumfusis omnibus copiis regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserunt sciscitatum qua conditione in deditionem eos accipere vellet; cumque ille inter alia onerosa illud quoque adjiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur, consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatem mori potius quam illo modo servitutem subire. Itaque vino ex omni vindemia Jovi publice voto consecratoque, Latini urbe eruperunt, fusoque præsidio, interfectoque Lauso Mezentium fugam facere coëgerunt.' Vid. Plutarch. Quæst. Rom. quæst. XLV. *Idem.*

[y] *Quia in ipsius Deæ*] Hæc aliena sunt, et male huc irrepserunt e fine capitis quod post 'Roscii.' *Idem.*

[z] *Rustum ex rubus*] Quid sit *Rustum* nescio. Forsan a *rubus* est *rubusetum*, *rubustum*, *rustum*. Ita ut *Rustum* dicatur locus rubis consitus. A rusto etiam dictæ 'falces rustariæ' quibus resecantur rusti. *Idem.*

[a] *Ruta cæsa*] Nimis concisa sunt verba Festi, et mendum esse videtur in verbo *Contraxit*. Cum vendebatur possessio, sive fundus, venditor excipiebat ruta cæsa; hoc est, quicquid cæsum erat, aut erutum. Cicero lib. II. de Oratore: 'te, cum ædes venderes ne in rutis quidem, et cæsis, solium tibi paternum recepisse:' et in fine Topicor. 'Fecique quod sæpe liberales venditores solent, ut cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emtori, quod ornandi causa apte et loco positum esse videatur.' *Ant. Aug.*

Rutabulum [b] est, quo rustici in proruendo igne panis coquendi gratia (utuntur).[18] Novius in Pico: Quid ego facerem? otiosus rodebam [19] rutabulum. Nævius,[20 c] obscœnam viri partem describens: Vel quæ sperat se nupturam [1] iri adulescentulo, ea licet senile tractet retritum rutabulum.

Rutabulum a proruendo igne vocatum, quo panes [PAUL. coquuntur: invenitur tamen positum et pro virili membro.

Rutilæ canes,[d] id est, non procul a rubro colore [FEST. immolantur, ut ait Ateius Capito canario sacrificio pro frugibus deprecandæ sævitiæ causa sideris caniculæ.

Rutilium [2 e] rufum significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde traxerunt cognomina Rutilas,[3] ut indicat frequenter Afranius.

Rutilium [4] rufum significat, cujus coloris studiosæ [PAUL. etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde et rutilæ [5] dictæ sunt.

18 'Verbum *utuntur* non est in veteri libro: sed nos ut necessarium recipimus.' *Ant. Aug.*—19 Ed. Scal. *quid ego facerem otiosi rodebam.*—20 Vet. cod. *Nævius.*—1 Vet. cod. *viri.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *viro.* Vide Notas inf.—2 Vir doct. ibid. *Rutilius* vel *Rutilus.*—3 Id. ibid. *Rutiliæ* vel *Rutilæ.* Ed. Scal. *Rutilias.*—4 Id. ibid. *Rutilum* vel *Rutilus.*—5 Vet. lib. *rutiliæ.*

NOTÆ

[b] *Rutabulum*] Verbum *utuntur* non est in veteri libro. Sed nos ut necessarium recipimus. *Ant. Aug.*

Rutabulum] Glossæ: 'Rotabulum, ἐνσκάλης.' *Jos. Scal.*

Rutabulum] Glossar. 'rotabulum, ἐνσκάλης.' Martinius rescribit ἐγσκαλίς. Est enim sarculum quo ignis σκαλεύεται, foditur, excitatur. Gallice *fourgon.* Dac.

[c] *Nævius*] In verbis Nævii legendum *nuptum iri.* Nisi legas cum aliis, *Nupturam viro adulescentulo, &c.* puellam describit Nævius quæ, seni viro conjuncta, tædium suum oblectat, sperans se nuptum iri adolescentulo. *Idem.*

[d] *Rutilæ canes*] Hunc morem tangit Ovid. IV. Fast. 'Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto, Tota sitit tellus, præripiturque seges. Pro Cane sidereo canis hic imponitur aris.' Vide 'Catularia porta.' *Idem.*

[e] *Rutilium rufum*] *Rufus* et *Rutilus* idem erat, vel certe parum intererat. Varr. lib. VI. de L. L. 'Aurei enim rutili. Et inde etiam mulieres valde rufæ, rutilæ.' Et Cato: 'Mulieres nostræ,' inquit, 'cinere capillum ungitabant, ut rutilus esset crinis.' Unde Serenus: 'Ad rutilam speciem nigros flavescere crines Unguento cineris prædixit Tullius auctor.' *Idem.*

Rutrum dictum,[f] quod eo arena eruitur.

Rutrum tenentis[g] juvenis est effigies in Capitolio [FEST. ephebi more Græcorum harenam ruentis exercitationis gratia: quod signum Pompeius Bithynicus ex Bithynia suppellectilis regiæ Romam deportavit.

NOTÆ

[f] *Rutrum dictum*] Sic Varr. lib. IV. de L. L. 'rutrum, ut ruitum, a ruendo.' Et male viri docti *rutrum* cum *rastro* confundunt. Illud a *ruendo*, istud a *radendo*. Idem.

[g] *Rutrum tenentis*] Græci pueri ἐφηβεύοντες hoc exercitio utebantur. *Jos. Scal.*

Rutrum tenentis] Græci pueri ἐφηβεύοντες hoc exercitio utebantur. Theocrit. de athleta ᾤχετ' ἔχων σκαπάνην, 'abiit rutrum tenens.' Ubi Schol. σκαπάναν, ἤγουν δίκελλαν, ἢ λισγάριον, ἢ σκαφίον, ὃ οἱ Ἀττικοὶ ἄμην λέγουσιν. οἱ γὰρ γυμνασταὶ τούτοις ἐχρῶντο ὑπὲρ γυμνασίας, τῇ σκαπάνῃ σκάπτοντες καὶ τὰ ἄνω μέρη ἀναῤῥωννύντες. i. 'Scapane ligo, sive lisgarium, sive rutrum, quod Attici amen dicunt. His enim utebantur Athletæ pro exercitio rutro fodientes ad firmandum robur,' &c. *Dac.*